T. C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BÖLÜMÜ

YÛNUS EMRE DÎVÂNI

(İNCELEME - METİN)

I

(Doktora Tezi)

Mustafa TATÇI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

ANKARA — 1990

İÇİNDEKİLER

SÖZ BAŞI

"Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı"nın ilk ve önemli temsilcilerinden olan Yunus Emre(1241 ?-1321 ?) dinî ve insanî fikirleriyle üniversel bir şöhrete ulaşmıştır.Yunus Emre,sade fakat derin ifade gücüyle kaleme aldığı şiirlerinde,Türkçe'-yi edebîleştirmiş;millî dil ve edebî formlarla kendisine has bir varlık,bilgi,aşk ve ahlak felsefesi ortaya koymaya çalışmıştır.

Bilindiği gibi,Anodulu Türklüğü XIII. Yüzyılda siyâsî ve ekonomik meseleler yüzünden bir bunalım çağını yaşamıştır. İşte böyle bir çağda Yunus,insanlığı tanış olmaya,birliğe,sevgiye,ilme ve ahlaka davet etmektedir.Edebiyat tarihimizde kendisine has bir tarzın müessisi olarak tanınan Yunus, bilhassa bu tarzıyla, sonra gelen pek çok şâiri etkilemiştir.

Araştırmamız,Yunus Emre Divânı" ve Divân'ın " Dinî-Tasavvufî Unsurlarının Tahlili" üzerinedir. İşte biz bu çalışmamızda Yunus'un edebî şahsiyetini,eserini ve eserinin tahlilini ilmî ve sistematik bir metodla incelemeye gayret ettik.

Yunus Emre Divânı,bugüne kadar bir kaç defa yayımlanmıştır.Buna rağmen,Divân'ın karşılaştırmalı ve sağlam metinlere dayalı tam bir neşri gerçekleştirilememiştir.Yayımlanmış olan Divân'larda,okuma hataları,mısra atlamaları,yanlış manâlandırmalar,beyit eksiklikleri,benzer redifli şiir karışıklıkları,dışarıda bırakılan veya yazma sayfalarında kalan şiirler,mahlas karışıklıkları ve başka Yunuslar'ın şiirlerinin ayıklanmaması gibi bir çok problem bulunmaktadır.Yunus Emre'-nin eserini yeniden ele almamızın sebebi,yukarıda sıraladığımız problemlerin giderilmek istenmesidir.

"Yunus Emre Divânı,İnceleme-Metin" adını taşıyan bu araştırmamız,İnceleme(I),Metin(II) olmak üzere iki bölümden ibarettir.Ortaya koyduğumuz tenkitli metin,daha önceki neşirlerden oldukça farklıdır.

Divân'ın tenkitli metnini yapabilmek için yurt içinden ve Türkiye dışındaki pek çok kütüphanede bulunan yazmalardan

uygun görülen metinler kritikte esas alınmışlardır.Bunlardan özellikle Karaman'daki Yunus Emre Divânı,yazı ve kağıt karakteri bakımından Selçuklu dönemi yazmalarına benzemektedir.Fuat Köprülü,Şahabettin Tekindağ,Müjgan Cunbur ve Âmil Çelebioğlu gibi ilim adamlarına göre XIV. Yüzyılda istinsah edilmiştir.Burada belirtmek gerekir ki,Karaman yazması tek başına asla yeterli değildir.Fakat bu yazmanın tenkitli metinde kullanılmaması da büyük bir eksikliktir.Nüsha tavsiflerini yaparken de belirttiğimiz gibi Mustafa Canpolat nüshası-eksik olmakla birlikte- Karaman yazmasından istinsah edilmiş intibaını vermektedir.

Divân'ın metnini tertip ederken K ve F yazmalarından başka YE,NO,Rt,RY gibi bilinen en eski nüshalar da kullanılmıştır.Bu yazmalara ilave olarak Hacı Bektaş Kütüphanesi'ndeki "Barak Baba Risalesi"nde ve Millî Kütüphane'de bir Mecmua içinde bulunan (FB,Nu:442) şiirleri de değerlendirdik.

Divan'daki şiirler en doğru şekilde tesbit edilmeye çalışılmış,nüshalar arasındaki farklar dipnotlarda gösterilmiştir.Nüsha farkları,dil araştırmalarında önemli olduğu kadar, gözümüzden kaçan tercih hatalarımızın da düzeltilmesini sağlayacaktır.Divan'ın tenkitli metnini ortaya koyarken devrin dil ve gramer özelliklerini aynen koruduk.Esas aldığımız bazı metinlerin harekeli olması,bilhassa arkaik kelimelerin doğru okunmasında işimizi kolaylaştırmıştır.Tek nüshada bulunan bazı şiirlerde görülebilecek vezin,harekelendirme ve manâ yanlışlıkları aynen bırakılmış,gerekli açıklamalar dipnotlarda yapılmıştır.Şiirlerde,manâyı değiştirecek hiç bir müdahelede bulunulmamıştır.

Yunus Emre'ye ait şiirler genellikle eski yazmalardan alındığı için doğru bir seçim yaptığımıza inanıyoruz.Metne aldığımız bir şiirin Yunus'a ait değildir, denebilmesi için kesin bilgi ve belgeler gerekir.Yunus Emre'nin şiirleri daha ziyade Âşık Yunus'un şiirleriyle karıştırılmaktadır.Bu iki Yunus'un şiirleri ilk defa "Bursa Mecmuası"nda tasnif edilmiştir.İncelememizde bu yazma titizlikle değerlendirilmiştir.

Metin tenkidi sonunda Yunus'a ait 415 şiir(=3432) tesbit etmiş bulunuyoruz.Bu şiirlere ileride yenileri eklenebilir.

Yazmalarda daha bir hayli "Yunus" mahlaslı şiir vardır.Bunların hangi Yunus'a ait olduğuna karar vermek zordur.

Tezimizin I.bölümünde yaptığımız "tahlil",Yunus Emre'nin edebiyat tarihimizdeki yerini daha iyi belirlemek için geniş olarak kaleme alınmıştır.Kanaatimizce,klasik edebiyatımızla ilgili araştırmalarda,sadece metin neşri,edebiyat tarihimize objektif malzeme veremez.Gerçek bir edebiyat tarihini yazabilmek için klasik eserlerin tahlil edilmesi gerekir.Gerçekte Yunus Emre Divânı gibi temel bir eserin tahlili,edebiyat tarihimize olduğu kadar kültür tarihi araştırmalarına da malzemeler verecektir.Yunus Emre Divânı'nın tahlilini,"Dinî ve Tasavvufî" muhteva ile sınırladık.Böylece,ilgili mefhumlar daha geniş olarak ele alınmışlardır.Divan,ileride daha başka yönlerden(Cemiyet,Tabiat,Kozmik Âlem vs.)de tahlil edilebilir.

Divân'ın tahlilini gerçekleştirebilmek için evvelâ kavramları,tavsifleri,benzetme ve mecazları belirledik.Sonra bu kavramları,konularına göre tasnif edip mukayese yoluyla tahlil ettik.Sistematik tahlil dediğimiz bu metod,bir nevi eserin, eserdeki bilgilerle açıklanması demek olduğundan,netice itibariyle objektiftir.

Araştırmamızın birinci bölümü,üç ana konudan meydana gelmektedir.

Bu ana konuların birincisinde,Yunus'un hayatı,tarihî ve menkabevî kaynaklardan derlenen bilgiler ışığında yeniden ve muhtasaran yazılmıştır.İkinci kısımda,Yunus'un eserleri,eserlerinin şekil ve muhtevası,dili ve san'atı ele alınıp işlenmiştir. Etüdümüzün temelini teşkil eden üçüncü kısımda ise,Divân'daki dinî ve tasavvufî kavramlar tahlil edilmiştir.Bu kavramlar,yaklaşık olarak beş yüz kadardır.Bütün bu kavramları biz,iki başlık altında topladık:"Din"ve "Tasavvuf" .

Din bahsini,itikat,ibadet,ahlak ve diğer dinî unsurlar olarak ele aldık.Tasavvuf bahsini de,Vahdet-i vücûd,Elest Meclisi,mertebeler vb. mefhumlar cihetiyle değerlendirdik.İncelediğimiz bu ana konulardan elde ettiğimiz bilgileri,kitabın tertibine uygun olarak bir "Sonuç"ta özetledik.

Kullandığımız beyitlerin numaralarını,yine kitabın tertibine uygun bir şekilde "Sistematik İndeks"te gösterdik.İndeksteki her beyit,ilgili konunun tahlilinde istisnasız değerlendirilmiştir.Gerek indekste ve gerekse tahlilde parantez içinde verdiğimiz numaralardan birincisi Divân'daki şiire,ikincisi ise beyite aittir.

Eserin hazırlık safhasında birinci dereceden kaynak olarak kullandığımız kitap ve makaleleri ihtiva eden bir bibliyoğrafyayı I. bölümün sonuna ilave ettik.Yazma divanların künyeleri II. bölümün girişinde tavsifli olarak verildiği için bu yazmalar bibliyografyada tekrar gösterilmemiştir.

Çalışmamızın II.bölümünü oluşturan Divân metni,on dört ayrı yazma divan ve mecmuadaki şiirlerin karşılaştırılması yoluyla elde edilmiştir.Bu bölüm,nüsha tavsifleri,transkiripsiyon sistemi,divân metni,nüsha farkları,şahıs,yer,millet ve soy isimleri indeksi,lügatçe,yazmalardan örnekler şeklindeki ana başlıklardan meydana gelmektedir.

Netice itibariyle,bu çalışmamızda,en eski yazmalardan hareketle Yunus Emre Divanı'nın tenkitli bir metnini ortaya koymuş ve bu metin üzerinde sistematik bir tahlil denemesi yapmış bulunuyoruz.Ortaya koyduğumuz bu tahlil ile ileride gerçekleştirilecek olan benzeri çalışmalar arasındaki mukayese,Yunus'un hangi şairlere ne şekilde te'sîr ettiğini,hangi konularda orijinal,hangi konularda millî ve evrensel olduğunu gözler önüne serecektir.

Türk düşünce tarihinde,tasavvufun manâ ve mahiyetini tam olarak belirleyebilmek için özellikle Yunus takipçilerine ait eserlerin tahlil edilmesinin lüzumuna inanıyoruz.Çalışmamızın sonunda,bizde şu kanaat hâsıl olmuştur:Yunus Emre,Anadolu Türklüğü içinde yetişmiş olgun bir sûfîdir.Düşüncelerini millî nazım şekilleriyle ifade etmiştir.Türkçeyi edebîleştirme yolunda en büyük gayreti gösterenlerin başında Yunus Emre bulunmaktadır. Yunus'un bir başka özelliği de,Türkçe dinî,tasavvufî ve millî bir terminoloji geliştirip kullanmasıdır.O,bir yönüyle varlık, bilgi,aşk,ahlak,tevhîd,vahdet-i vücûd,Tanrı konularında cevaplar arayan bir düşünür olarak karşımıza çıkmakta;diğer taraftan şâir yüzünü göstermektedir.Dolayısıyla biz,Yunus'un dünyasına panteist,mistik ve hümanist terminolojiyle değil,O'nun ken-

di terminolojisiyle girebiliriz.Bu araştırmada ulaşılan en mühim sonuçlardan birisi de,Yunus Emre'nin terminolojisinin tesbit edilmiş olmasıdır.

Araştırmalarımız sırasında pek çok kişiden yardım gördük; bilhassa elinde bulunan iki ayrı yazma Divan'ın fotokopilerini vererek kullanmama müsaade eden Prof. Dr.Mustafa Canpolat'a;zaman zaman bilgisine danıştığım Hocam Prof.Dr.Umay Günay Hanım'a teşekkür ederim.

Son olarak,Yunus Emre'yle ilgili bir çalışma yapmama vesile olan,herşeyden önemlisi metod ve görüşleriyle yol gösteren Hocam Prof.Dr.Abdurrahman Güzel Bey'e ne kadar teşekkür etsem azdır.Sağolsunlar.

Mustafa Tatçı
Mart 1990,Ankara

KISALTMALAR

A : Yunus Emre Divanı, Avusturya(Viyana)nüshası
a : Arapça
a.g.e.: Adı geçen eser.
a.g.m.: Adı geçen Mecmua
Ank. : Ankara
b. : bin(oğul)
Bl. : Bölüm
Bsk. : Başkı
C. :Cilt
Ç. :Yunus Emre Divanı Çorum nüshası
Çev. : Çeviren
Derg. : Dergisi
Ed. : Edebiyat
F. : Yunus Emre Divanı Fatih nüshası
f. : Farsça
Fak. : Fakültesi
History Of: History Of Ottoman Poetry
Hzr. :Hazırlayan
İst. :İstanbul
İ.A. : İslam Ansiklopedisi
K. : Yunus Emre Divanı Karaman nüshası
Ktp. : Kütüphanesi
MC. : Yunus Emre Divanı, Mustafa Canpolat nüshası
NO. : Yunus Emre Divanı, Nuruosmaniye nüshası
Nu. : Numara
Ölç. : Ölçüsü
Ölm. : Ölümü, Ölüm tarihi
Rt. : Yunus Emre Divanı Ritter nüshası
RY. : Yunus Emre Divanı Raîf Yelkenci nüshası
S. : Sayı
s. : Sayfa
St. : Satır
t. : Türkçe
TD. : Türk Dili Dergisi
TDK. : Türk Dil Kurumu
TDED. : Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi (İst.)
TEİM : Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar

TK.	:	Türk Kültürü Dergisi
TTK.	:	Türk Tarih Kurumu
Vb.	:	Ve bunun gibi
Vd.	:	Ve devamı,ve diğerleri
vr.	:	Varak
vs.	:	Ve sair
YE.	:	Yunus Emre Divânı,Yahya Efendi nüshası
YED.	:	Yunus Emre Divânı,Faruk K. Timurtaş neşri
YET.	:	Yunus Emre Ve Tasavvuf (A.Gölpınarlı)
YRD.	:	Yunus Emre,Risalata'l-Nushiyya ve Divan(A.Gölpınarlı)
yz.	:	Yazma

GİRİŞ

GİRİŞ

XIII . YÜZYILIN SİYASI VE KÜLTÜREL DURUMU

XIII. Yüzyıl Anadolu'da siyâsî ve sosyal hayatın karmaşık ve çalkantılı devrini teşkil etmektedir.Mogol(Tatar)ların 1243 yılındaki Kösedağ savaşından sonra Anadolu'daki belli başlı yerleşim merkezlerini istilâ etmeleri,Anadolu Selçuklu Türk Devleti'nin sarsılmasına sebep olmuştur.Bu savaştan sonra,Anadolu Selçuklu Devleti,Mogollara haraç vererek yaşayan yarı bağımlı bir devlet durumuna düşmüştür.

II.Gıyaseddin Keyhusrev'den sonra bütün ülkede bir iç kargaşa başlamış,uçlardaki tebâlar ve merkeze bağlı beğler biribirlerine düşmüşlerdir.Merkezî otorite olmayınca,ordunun disiplimi de bozulmuştur.Mogol ordusu 1256'da,Baycu Noyan komutasında yeniden bir saldırı düzenlemiş,Selçuklu Türk ordusu, Konya civarında yeniden bir bozguna uğramıştır.Bu arada Amasya Kadısı Vezir Münezzibüddin Ali,Mogol komutanına gelip,akınların durdurulmasını istemiştir.Çünki Batı Anadolu'daki diğer Türk şehirleri sıkı koruma altına alınmıştır.Dolayısıyla Mogallar akınlarına devam ederlerse daha ileriye gidemeyecekleri gibi,fazla kan dökülmesine sebep olacaklardır.Diğer taraftan Batı Anadolu'daki Türk gücü kırılırsa Bizans ile mücadele sürdürülemeyecektir.

Gıyaseddîn Keyhusrev'den sonra yerine IV.Rükneddin Kılıçarslan tahta çıkarıldı.Mogollar,1256 yılından sonra Konya civarından geri(Doğu)ye çekilmeye başladılar.Aynı zamanda,Rükneddin'in kardeşi II. İzzeddin Keykavus da,Antalya'ya gitmiş ve burada sultanlığını ilan etmişti.Konya'da tahta oturan Rükneddin,Mogol Hanı Hulagu'ya bağlılık arzetmeye gittiğinde,İzzeddin,bir grup Türkmen ile Konya'ya gelip tahtı ele geçirmişti.İzzeddin Keykavus'un sonra Tebriz'e gittiğini görüyoruz.İlhan Hulagu,1259 senesinde Anadolu Selçuklu topraklarını ikiye taksim eder.Tokat ve Konya başkent ilan edilir.

Mogolların Anadolu'yu terk edişlerinden sonra,devlet yöneticileri arasında bir kardeş kavgası başlar.1265'te,Rükneddin öldürülür.III.Gıyaseddin Keyhusrev tahta çıkarılır.Mui-

niddin Pervane de,1277'de Mogollar tarafından katledilerek öldürülür.Bu hadise ile Anadolu'daki iç karışıklık tamamen artar.Ülke,İzzeddin Keykavus'un oğlu Gıyaseddin Mesut ile III.Gıyaseddin Keyhusrev arasında yeniden paylaşılır.Gıyaseddin Keyhusrev,kendisine düşen paydan memnun olmayınca tekrar bir karışıklık çıkar.Nihayet III.Keyhusrev de,Erzincan'da öldürülür.Taht,Gıyaseddin Mesut'a kalır.

1298'de Gıyaseddin Mesut'un yerine kardeşinin oğlu III.Alaaddin Keykubat tahta geçer.O da 1302'de Isfahan'da Mogollar tarafından öldürülür.Taht tekrar Gıyaseddin Mesut'a kalır.Nihayet Gıyaseddin Mesut 1308 senesinde vefat eder.Esasen bu sırada artık Anadolu Selçuklu Devleti'nin sembolik bir ünvanı kalmış,otoritesi kalmamıştır.Ülkede bu sırada,küçüklü-büyüklü pek çok "Beylik" ortaya çıkar.

Görüldüğü üzere XIII. Yüzyıl,Anadolu için buhranlı bir dönemdir.Selçuklu devlet adamlarının zaman zaman otoritelerinin zayıflamaları veya taht kavgalarına düşmeleri,mogol akınlarının artması ve diğer çekişmeler,ekonomik şartların bozulması,bu buhranların başlıca sebeplerini teşkil eder.Bu arada,devlet adamlarının,mansıp yüzünden mogol komutan ve elçilerine hazineden para yedirmeleri,devleti fakîr düşürmüştür.

Yukarıda kısaca çizdiğimiz dahilî ve haricî şartların tesiriyle bir taraftan Anadolu Selçuklu Devleti yavaş yavaş zayıflarken diğer taraftan da küçük-büyük"Türk Beylikleri" ortaya çıkmaktaydı.Bu beyliklerin en eskisi I.Keykubat zamanında teşekkül eden ve merkezi "Ermenak" olan "Karamanlılar"dır. Karamanlılar,devrin en güçlü beyliği idiler.XIII.Asrın ikinci yarısından sonra teşekkül eden bir başka beylik de,Germiyanoğulları'dır.(1260-1429) yıllarında Kütahya ve havalisinde tasarruf eden bu beylik,özellikle Bizans güçlerine karşı koymakla,mühim vazifeler icra etmişti.Bu sırada,merkezi Aydın vilayetinde olan "Aydınoğulları",Denizli'deki "İnançoğulları", Manisa'daki Saruhanoğulları,Balıkesir'deki Karesioğulları,başlangıçta Germiyanoğullarına bağlı küçük birer beyliktirler. XIII.Asrın sonlarına doğru teşekkül eden diğer beyliklerden ba-

zıları şunlardır;Muğla civarındaki Menteşeoğulları(1300-1426);Antalya civarındaki Hamidoğulları(1280-1391) ve Eşrefoğulları(1280-1326);Kastamonu havalisindeki Candaroğulları(1291-1461), Bu beylikler,devrin en güçlü siyasî teşekkülleridir.

İleride Osmanlı Türk Devletini kuracak olan Osmanoğulları ise,başlangıçta Anadolu Selçuklu sultanı Alaaddin Bey,Ertogrul Bey'e Anadolu'nun Batı uçlarını Bizans birliklerinden korumak için toprak vermiş,Kayı Beyliği,kendilerine verilen bu dirlikte yavaş yavaş genişlemeye başlamıştır. Ertuğrul Gazi 1281 senesinde vefat edince,yerine geçen oğlu Osman Bey,1324 senesine kadar ,yani vefatına kadar Beylikte bulundu.Osman Bey'in vefatıyla birlikte oğlu Orhan Bey,beyliğin başına geçti.

xxx

XIII. Yüzyıl Anadolu'sunda sosyal ve kültürel hayat,her türlü zorluğa rağmen inkişaf halindedir ve renklidir:

Hususiyetle 1250-1270 yılları arasında şehirlerde geniş bir imar faaliyeti görülmektedir.Konya'daki Sahip-Fahreddin Ata Camii,Küçük Karatay,Seyfiyye,Molla Atik,Hatuniye Medreseleri ile yine Kayseri'deki Sahibiye medresesi,bu yılların eserleridir.Bu yüzyılda Türk millî kültürü yeni bir oluşum safhası içindedir;Doğu'dan Batı'ya büyük kütleler halinde göçler devam etmektedir,bu göçlerle birlikte çok sayıda mutasavvıf,âlim ve san'atkâr Anadolu'ya gelmiştir.Türkler,fethettikleri yerlerde önceden yerleşmiş Türk cemaatleriyle de karşılaşmaktaydılar.Askerî ve idarî yöneticiler,yeni kurulan şehirlerin ilk unsurları idiler.Askerî iktā sistemi,çok sayıda göçebe Türkmen'in şehirlere yerleşmesine,ticaret ve zanaatlere girmesine imkân verir.Dervişler ise,hemen her yeni kurulan şehire koşarak irşada başlarlar.Ahmed Yesevî ve halifelerinin tesiriyle Anadolu'ya gelen pek çok derviş,bu topraklarda manevî bir güç oluşturuyorlardı.Yine bu asırda,Türk sûfi literatürüne <u>Abdâlân-ı Rûm</u> adıyla giren Anadolu ğazileri,ahileri,abdalları ve bacıları,fikrî ve meslekî birliği temin etmek için mühim vazifeler görmüşlerdir.Rum Abdalları denilen Anadolu velileri,bu asırda,zulme uğramış Türk halkının moral kay-

nağı olduğu gibi,bu velilere ait ribatlar,zaviyeler ve tekkeler de mazlumların ilticagâhı olmuştur.Esasen bu asırda,bilhassa sınır boylarındaki Türk unsurlar,gaza yoluyla zenginleşmekte;Camii,tekke ve medreseler (vs.) yaptırmaktaydılar.Bu birlikler,şehirleri sür'atle büyütüp kültür hayatını canlandırıyorlardı.

Şehirlerde ahî esnafı,iktisadî ve ahlakî bir teşkilat olarak,zanaat hayatında fevkalade rol oynuyorlardı.Anadolu Selçuklularının ve daha sonraları Türk Beyliklerinin iktisadî hakimiyetleri,ahiler sayesinde mümkün olmaktaydı.

Bu yüzyılda,ilim hayatı da Selçukluların XI. ve XII. yüzyıldaki faaliyetlerinin bir neticesi olarak,oldukça parlaktır. Gerçekten Yunus'un yaşadığı asır,içten ve dıştan maruz kalınan pek çok saldırıya rağmen,Anadolu'nun ilim ve irfan yuvası haline getirildiği bir devirdir.Bunun bir sebebi de,yukarıda belirtildiği üzere,doğudan batıya göçlerle gelen mutasavvıf ve âlimlerdir.Bu yüzyılda,Anadolu'da en fazla ragbet gören fikir sistemi Fahreddin-i Razî(vef.1209)nin ekolüdür.Bu ekolün mühim temsilcileri Selçuklu Türkiyesinde yaşamaktaydılar.Kadı Sirâceddin Urmenî (1198-1283) bunlardan birisidir.Yine,XIII. asır ortalarında yaşayan Filazof Esirüddin Mufazzal El-Ebherî (Ölm.1264)Osmanlı Medreselerinde de okutulan bazı eserlerin müellifidir.XIII.Yüzyılda olumlu ve mes'ut mazhariyetlerden birisi de,Selçuklu Sultan ve Beylerinin içinde şair, ressam ve musikî-şinasların da bulunmasıdır.Bu san'atkâr yaradılışlı sultanlar,her türlü siyasî karışıklığa rağmen san'atkârları desteklemişlerdir.Devlet adamları ve medrese talebeleri İmam-ı Gazâlî'nin Kimya-yı Saadet'inden Nizamü'l-Mülkün "Siyaset-nâme"sine kadar pek çok eseri okumakta idiler.

Meşhur Mutasavvıf Sadrüddin-i Konevî,Mevlanâ Celaleddin-i Rumî,Necmeddin Daye ,Seyyid Burhaneddin Tirmizi ve Ahmed Fakih bu devirde yaşamışlardı.Devrin bir büyük mutasavvıfı da Şeyhül- Ekber Muhyiddin-i Arabî idi.Sultan Alaeddin Keykubat zamanında Anadolu'ya gelerek Konya,Sivas,Erzincan ve Malatya havalisinde irşad faaliyetlerinde bulunan İbn Arabî,vahdet-i vücud fikrinin sistematiğini yazıp ortaya koymuştu. Necmeddin

Daye,Mirsad'ını 1230'da Sivas'ta ikmal etmişti.Yukarıda ismi geçen Sadreddin Konevî ise,Şeyhül-Ekber'in manevî evladı ve talebesi idi.

XIII.Yüzyıl Anadolu'sunda,Yesevîlikten sonra daha geniş muhite yayılan ve daha müessir olan iki tarikat vardır: Mevlevîlik ve Bektaşilik!Esasen bu iki tarikatın erkanı,kurucu pîrlerin vefatlarından sonra teşekkül etmiştir.Fakat,gerek Mevlana'nın ve gerekse Hacı Bektaş-ı Velî'nin,pek geniş bir muhitte tesir ve nüfûzları vardı.Bu arada, Sühreverdîlik ve Kübrevîlik gibi İslam tarikatları ve bu yolların inandıkları vahdet-i vücud düşüncesi,Anadolu Türklüğünün mânâ ve düşünce hayatını olumlu yönde etkilemiştir.Necmeddin Daye,(Ölm.1251) Kübrevîliğin Anadolu'daki temsilcisi idi.Mevlânâ'nın pederi Sultanü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled (ölm.1230) Kübrevî idi.Şunu da belirtelim ki,Halvetîlik ve Rifaîlik gibi iki büyük İslam tarikatı,bu yüzyılda Anadolu'da boy atmaya başlamıştı.

XIII. yüzyıl,imar yönüyle de verimli bir dönemdir.Bu dönemde Camiler,medreseler,imarethâneler,hastahaneler,kervansaraylar,çeşmeler,selsebiller,hanlar ve hamamlar,köprüler bilhassa vakıflar vasıtasıyla yurdun belli başlı merkezlerinde yükselmeye başlamıştır.Taş işçiliğinin en güzel örneklerinden olan bu mimarî eserlerden bazıları günümüzde halâ ayakta durmaktadır.Bu yapılarda sistem çok güzeldir;Camii yanlarında medreseler ve hamamlar,medreselere bitişik olarak aşevleri;yollarda kervansaraylar,hastalar için darü'ş-şifâlar,bu sistemin parçalarını oluşturmaktadırlar.Hülasa Selçuklu kültüründe "Küllîyeler"in yeri pek mühimdir.Söz konusu yapılar başta Konya olmak üzere Tokat'tan Amasya'ya; Amasya'dan Kayserî'ye,hatta Batı'da Antalya'dan Denizli'ye kadar uzanıyordu.

Tekkeler arttıkça,musıkî hayatı da canlanmıştı.Devrin en ünlü eserleri tekkelerde telif edilmişti.Müelliflerin pek çoğu ise mutasavvıftı.Musıkî bilhassa Mevlevîlikteki âyin sistemi ile birlikte ihya olmuştu.

XIII. Yüzyıl Anadolu'sunda Türkmenler,çoktan şehir hayatına geçmişlerdi.Bu arada,göçebeler,hayvancılık,dokumacılık ve ta-

şımacılıkla meşgul idiler.Köylerde ve kasabalarda,ziraatçililikle geçinen ahali mevcuttur.Şehir merkezlerinde ise dokumacılıkla birlikte dericilik,demircilik,bakırcılık revaçtadır.

Yunus Emre'nin beyitlerinde mesleklerle ilgili beyitlere rastlanmaktadır.Şehirlerde ve sınırlarda açık pazarlar,dükkanlar çalıştırılmaktadır.Hülasa,bu yüzyılda ticarî faaliyetler,olanca canlılığı ile devam etmektedir.

Selçuklular devrinde sınırları korumak,düşman ülkelerine akınlar yapmak için uç beyleri teşkilatlandırılmıştır.Yukarıda isimleri zikredilen beyliklerin pek çoğu esasen Anadolu Selçuklu sultanlarına bağlı vazifeli beyliklerdi.Bilahare içlerinden bazıları gelişip güçlenmiş,devlet olmaya namzet birer tavır içine girmişlerdir.Nihayet 14.Asrın başlarında,Söğüt'ü merkez kabul eden Kayı boyu Selçuklu'nun da mirasına konarak Türk-İslam birliğini yeniden temin etmiş,neticede bir cihan imparatorluğuna doğru adım atmıştır.

İşte Yunus Emre,böyle bir asrın insanıdır.O'nun eserinde devrinin siyâsî bunalımı alenen gözler önüne serilmektedir. Şairimizin tasavvufî anlayışı bir yana,O'nda,sosyal hayatın tezahürleri de mücerred ve mecazî bir üslupla ele alınmaktadır.Bu sebeple,Yunus Emre Divanı,ictimaî hayat,insan anlayışı,Kozmik şuur ve tabiat anlayışları zaviyesinden de değerlendirildiği takdirde XIII.Asır hakkında vesika olabilecek ip uçlarına rastlanacaktır kanaatindeyiz.(x)

(x) Yunus Emre'nin yaşadığı Yüzyılın genel hususiyetleri için bkz.İsmail Hakkı Uzunçarşılı,Osmanlı Tarihi,Ank.1988,(5.bsk.)C.I,s.1-37 ;Yılmaz Öztuna,Büyük Türkiye Tarihi,C.2,İst.1977,Abdülbaki Gölpınarlı,Mevlana Celaleddin,İst.1985,s.1-21;Büyük Türk Klasikleri,(Tarih,Nevzat Köseoğlu),C.I,İst.1985,s.187-202;Fuat Köprülü,Osmanlı Devletinin Kuruluşu,(3.bsk.)Ank.1988 ;Barthold, W.,Fuat Köprülü;İslam Medeniyeti Tarihi,İst.1940(5.bsk.Ank.) Nihat Sami Banarlı,Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,C.I,İst.1983, s.288 vd.

YUNUS EMRE'NİN HAYATI

BIRINCİ BÖLÜM

YUNUS EMRE'NIN HAYATI

A. YUNUS EMRE'NIN MENKABEVÎ HAYATI

Yunus Emre'nin tarihî kişiliği menkabeler içinde kaybolup gitmiştir.Kaynaklar O'ndan bahsederken daima rivâyetleri aktarmaktadırlar.Bu sebeple,Yunus'un hakiki kimliğini araştırırken menkabelerden hareket etmek zarurî olmaktadır.

Yunus'un destanî hayatı daha çok Hacı Bektaş-ı Velî "Vilâyetnâme"sinde kayıtlıdır.Bu eserde Mutasavvıf Şairimizin,Hacı Bektaş-ı Velî huzuruna gidişi anlatılırken şöyle deniliyor:

"Hacı Bektaş-ı Velî,Horasan diyarından Rum'a gelip yerleştikten sonra veliliği ve kerametleri etrafa yayıldı.Her taraftan mürid ve muhibler gelmeye,büyük meclisler kurulmaya başladı.Fakîr halli kimseler gelir,nasib alır giderlerdi. O zaman Sivrihisar'ın şimâl tarafında Sarıköy(1) denilen yerde Yunus derler bir kimse var idi. Gayet fakir halli olup ekincilik ederdi. Bir vakit kıtlık oldu,ekinden bir nesne hâsıl olmadı.Yunus,erenlerin bu güzel vasıflarını işitti.Herkesin bu kapıdan boş dönmemesi dolayısıyla bir bahane ile gidip kifâf dinecek kadar birşeyle istemegi düşündü.Eli boş gitmemek için öküzüne dağdan alıç yükleyip sulucakarahöyük'e doğru yola koyuldu.

Karahöyük'e varınca,Hacı Bektaş-ı Veli Huzuruna çıktı, armağanını sunup "ben fakîr bir kimseyim,bu yıl ekinimden bir nesne alamadım,ümiddir ki,şu yemişi kabul edip karşılığında buğday veresiniz,aşkunuza kifâf edelim" dedi.Hacı Bektaş,"öyle olsun" diyerek abdallara işaret etti,alıcı alıp paylaşıp yediler.Yunus birkaç gün orada eğlendi.Gidecek olunca,Hacı Bektaş'a haber verdiler, O da,"sorun bakalum ne ister buğday mı,nefes mi verelüm ?" dedi.Sordular,Yunus "Ben nefe-

---

(1) Bu cümleki "Şimal" ve "Sarıköy" kelimelerini Gölpınarlı "Vilayetnâme" neşrinde şöyle kaydetmektedir;"Sivrihisar'ın güneyinde Sarıgök derler bir köy vardı."(Bkz.A.Gölpınarlı,Vilâyetnâme",İst.1958,s.48.Bu iki kelime yazmalarda kaydettiğimiz şekildedir.

si neyleyeyim,bana buğday gerek" diyecevap verdi.Yunus'un cevabını Hacı bektaş'a bildirdiler.Hünkâr,"varun Yunus'a söyleyün,alıcının her tanesi için bir(iki)nefes verelüm"buyurdu.Yunus dedi ki:"Ehil-ıyālüm var,nefes karın doyurmaz, lutfederse buğday versinler kifâf edelim."

Bu sözü Hacı Bektaş'a arzeylediler.Bu defa "varun söyleyün,alıcının her çekirdeği başına on nefes verelim" dedi.Yunus bu söze karşılık yine:"Ben nefesi neyleyim,çoluğum çocuğum var,bana buğday gerek" diye ısrar etti.Razı olmadı.Hacı Bektaş,dileğiği kadar buğday verilmesini emretti,öküzüne yüklediler.

Yunus vedā edip yola koyuldu.Köyün aşağı ucunda olan hamamın öte başındaki yokuşu çıkınca aklı başına geldi.Şöyle düşündü: "Vilāyet erine vardum,bana nasib sundular alıcımın her çekirdeği başına on nefes verdiler,kâil olmadum.Ne olmayacak iş ettim,gâfil oldum.İmdi bu buğday bir niçe gün içinde tükenür,nefes ise ölünceye dek tükenmez.O nasipten mahrum kaldum.Gerü döneyim,erenlerin eşiğine varayım.Ola ki,himmet ettikleri nasibi vereler."Yunus dönüp tekyeye geldi.Buğdayı öküzün arkasından indirdi.Halifeler bu hali görüp Yunus'a " niçün geri geldün" diye sordılar.Yunus,"Bana buğday gerekmez o himmet olunan nasibi versinler" dedi.Yunus'un ahvali Hacı Bektaş'a arzedildi.Hacı Bektaş buyurdu ki;

"O şimden sonra olmaz.Biz o kilidin anahtarını Tapduk Emre'ye verdik,varsın nasibini O'ndan alsın.

Yunus'a bunu duyurdular.Bu söz üzerine Yunus yola koyuldu,Tapduk Emre'ye geldi.Hacı Bektaş'ın selamını söyledi,vaki olan hâli anlattı.Tapduk Emre "Safa geldün,halin bize ma'lum olmuştu;hizmet et,emek yetir,nasibini al" dedi.Yunus dedi ki; "Ne hizmet varise yapalum!"

Tapduk'un tekyesinin ardında dağ vardı.Tapduk,Yunus'u dağdan odun getirme hizmetine koştu.Yunus her gün dağdan odun getirir oldu.Odunu sırtına vurup getirirdi.Amma,yaşını ve eğrisini kesmezdi."Erenler meydanına eğri yakışmaz" derdi.Tam kırk yıl bu hizmeti gördü.

Günlerden birgün Anadolu(Rum) erenleri Tapduk Emre'nin Tekyesine geldiler.Büyük cemaat oldu.Meclis kuruldu.O mecliste

Yunus-ı Gûyende derler bir kimse vardı.Yunus da orada idi. Tapduk Emre cezbelenip hallenince Gûyende'ye,"Yunus,söyle!" dedi.Gûyende işitmedi.Tekrar "Yunus şevkımız var,sohbet eyle işitelim"dedi. Yunus-ı Gûyende yine işitmedi.Üçüncüsünde de Gûyende'den haber çıkmayınca,bu sefer ikinci Yunus'a(Bizim Yunus'a) dönüp;

"Yunus,vakit oldu,o hazinenin kilidini açtık,nasibini aldıverdin,sen söyle!Bu mecliste sohbet eyle.Hünkâr varlığının nefesi yerine geldi" dedi.Yunus'un gönlü açıldı,gözlerinden perde kalktı,şevk denizine düştü...

Ağzını açıp inci ve cevahir saçtı.İlahî hakikatlerin sırlarından,inceliklerinden öyle sohbet eyledi ki,işitenler hayran kaldılar.Sonra o ne söylediyse hepsini kaleme aldılar U-lu bir divan oldu.Hâlâ mezarı Sivrihisar civarında doğduğu yere yakındır."(2)

Yunus Emre'nin destanî hayatı kendi çağından taşmış,özellikle sufi çevrelerde O'nun hikayesi ve şiirleri tekrar edilip durmuştur.XVI. Asır Halvetîlerinden Vâhib Ümmî'nin;

Biz <u>Yunus</u>'un sebakın evliyadan okuduk
Gizlü değül bellüyüz şimdi zaman içinde

beyti Yunus Emre'nin şöhret ve tesirini gösteren küçük bir örnektir.Şairimizin bir kısım rivayetlerini XVI. Asırda yaşayan bir başka Halvetî büyüğü Üftade (Ölm.1580) anlatmış,bunları dervişi-Sonra post-nişîn- Aziz Mahmud Hüdayî(Ölm.1628) "<u>Vakıat</u>" adıyla Arapça bir eserde derlemiştir.Vakıat'taki rivayetler,Yunus Emre'nin "Vilayetname"deki menakıbını tamamlar gibidir.Hüdayî'nin aldığı notlara göre,Yunus'un mürşidi

---

(2) Bu menkabe için bkz.<u>Vilayetname</u>,(Hzr.Abdülbaki Gölpınarlı),s.48-49,Faruk Kadri Timurtaş,<u>Yunus Emre Divanı</u>,İst.1972, s.21-22,Nihat Sami Banarlı,<u>Resimli Türk Edebiyatı Tarihi</u>,C.I, İst.1983,s.325-327;Metindeki "Mezarı Sivrihisar civarında doğduğu yere yakındır." cümlesi,Gölpınarlı'nın <u>Vilâyetname</u> neşrinde yoktur.Bunun yerine bazı yazmalarda "Şimdi merkâd-i şerifleri Sivrihisar kurbinde mevlûdı olan Aksaray'a yakındur" denmektedir.Bkz.Vilâyetnâme,Diyanet İş.Bşk.Ktp.(Ankara)Yz.Nu: 714,vr.128[a]

Taptuk Emre "Şeşta çalardı.Birgün yanında birisi vardı.Tapduk gene şeşta çalmaya başladı.Şeştanın sesi adama dokundu,cezbelendi,san'atını bırakıp Tapduk'a derviş oldu.(3)

Vakıattaki rivayetlerin birinde Yunus Emre'nin,Tapduk Emre'ye otuz yıl hizmet ettiği,tekkeye odun taşıdığı ve nihayet şeyhinin kızıyla evlendiği yazılıdır:

"Yunus Tapduk'a otuz yıl sadakatla hizmet etti.Odun taşımaktan sırtı yara oldu.Fakat kimseye belli etmedi.Şeyhi onu severdi.Bu,öbür dervişlere ağır geldi.Şeyhin kızını seviyor da onun için bu ağır hizmete katlanıyor,dediler.Bu dedikoduyu Tapduk'a duyurdular.Tapduk,Yunus'un halini bilirdi.Onları doğru yola getirmek,şüphelerini gidermek için,birgün Yunus'a tekyeye hep düzgün odun getirmesinin sebebini sordu.Yunus,"doğru olmayan bu kapıya layık değildir " diye cevap verdi.Tapduk "söyle-Yunus'um söyle!"dedi.Yunus bu nefesin bereketiyle şâir oldu. Sonra Tapduk,ihvân yalancı olmasınlar,utanmasınlar,diye kızını da Yunus'a verdi.Bu kız Kur'an okurken akan sular durur,dinlerdi."(4)

Vakıat'ta zikredilen bir başka rivayette,otuz sene hizmetmetten sonra sülûku tamamlayamadım zannıyla,Yunus,tekyeyi terketmiş ve fakat,yolda rastladığı yedi er ve onlarla yaşadığı olağan üstü hallerle gafletten uyanmıştır.Üftade bu hatırayı şöyle nakleder:

"Yunus,Tapduk'a otuz yıl hizmet etti.Fakat,kendisine bâtın âleminden birşey açılmamıştı.O da kaçıp dağlara,kırlara düştü. Birgün bir mağarada yedi ere rastladı,onlarla arkadaş oldu.Her gece onlardan biri dua eder,duası berekâtiyle bir sofra yemek gelirdi.Nevbet Yunus'a geldi,O da,dua etti:"Yâ Rabbi,benüm yüzümü kara çıkarma.Onlar kimin hürmetine dua ediyorlarsa,Onun hürmetine beni utandırma,"dedi.O gece iki sofra yemek geldi.

---

(3) Aziz Mahmud Hüdayî,Vakıât-ı Üftade,Selimağa Ktp.Hüdayî Yz. Nu.574,s.237 (Bu eser müellif hattı olup aslı Arapça'dır.)
(4)Hüdayî,a.g.e.,s.91(Bu rivayet eserin 256.sayfasında bir kere daha geçmektedir.)

"Kimin yüzü suyu hürmetine dua ettin" diye sordular.Önce siz söyleyin" dedi.Onlar,"biz Tapduk Emre'nin kapısında otuz sene hizmet eden erin hürmetine dua ederiz" dediler.Yunus bunu duyunca hemen geri döndü ve doğru gelip Ana Bacı'ya sığındı.Aman beni bağışlat" dedi.(5)

Ana Bacı dedi ki:Tapduk,sabah namazına abdest almak için çıkar.Kapı eşiğine yat.Üstüne basınca bu kim diye sorar.Ben, "Yunus" derim."Hangi Yunus ?"derse bil ki,gönlünden çıkmışsın! "Bizim Yunus mu"derse ayaklarına kapan,kendini bağışlat.Yunus Ana Bacı'nın dediği gibi eşiğe yattı.Tapduk Emre'nin gözleri görmezmiş.Ana Bacı koluna girer,abdest almağa götürürmüş,o sabah gene götürürken ayağı Yunus'a değdi.Bu kim,diye sordu.Ana Bacı,"Yunus" dedi.Tapduk,"Bizim Yunus mu?" deyince,Yunus Emre ayaklarına kapanıp suçunu bağışlattı.

XVI.Asır tezkirecilerimizden Pîr Mehmed Âşık Çelebî (Ölm. 1571) <u>Meşairü'ş-Şuarâ</u> adlı eserinde Yunus'un "Kullâb-ı cezbe ile âlem-i mülkden cenâb-ı melekûta çekilmiş,âlemün insân-ı kâmil ve feridlerinden" olduğunu söyler ve Ümmîliğine işaret eder. Yunus Emre,Âşık Çelebî'ye göre hâl diliyle konuşur,şiir söyler. Çelebî şöyle diyor:

Mervîdür ki, her bâr ki okumak kasditmiş,hurûf-ı tehecciyi tamam itmeğe dili dönmemiş ve âyine-i kalbi küdûrât-ı nukûş-ı hutûtla tolmış.Bedihaten bu beyti dimiş:

Nazar eyle itiri bâzâr eyle götüri
Yaradılanı hoş gör yaradandan ötüri(6)

Görebildiğimiz yazma Yunus Divanlarında bulunmayan bu

---

(5) Hüdayî,a.g.e.,s.374;rivayetin bundan sonraki kısmı yazıya geçmemiştir.Halk arasında böyle bilinir.Bkz.A.Gölpınarlı,<u>Yunus Emre ve Tasavvuf</u>,s.54-55,F.K.Timurtaş,YED,İst.1972,s.23-24,İsmail Hakkı Bursavî,<u>Rûhü'l-Beyân</u>,C.I,İst. 1306,s.171

(6) Âşık Çelebî,<u>Meşairü'ş-Şuarâ</u>,(Faksimile neşr için bkz.G.M. Meredith Owens,London 1971, vr.98b;Aynı eser,Ankara Millî Ktp. MFA,A/4765,Yunus Maddesi ;Fuat Köprülü,TEİM,s.271,A.Gölpınarlı, YET,s.56;Çelebî bu beyitle Yunus'un okumadığını anlatmak istiyor.

kıt'a (Çelebî'ye göre beyt),halk ağzında şu hâle girmiştir:

Elif okuduk ötürü bâzâr eyledük götürü
Yaradılanı severüz yaradandan ötürü

X X X

Abdülbaki Gölpınarlı,Şerafettin Yaltkaya'dan alıp faydalandığı bir Mecmua'da Yunus'la ilgili bazı rivayetlere rastlamıştır.Bunları değerlendirirken şöyle diyor:

"Gülşenî Hasan Sezaî halifesi Mustafa Efendi'den hilafet alan ve 1802'de İstanbul'da ölüp Hasekî'de Şeyhi bulunduğu Başçı Mahmud Tekkesi'nin avlusuna gömülen Mehmed Said Efendi'nin Mecmua'sında Yunus'a ait şu rivayetler var:

"Şeyh Yunus Emre Hazretleri duayı ve niyazı böyle buyururlarmış ve icabet vâki' olurmış deyü kudemadan istima' eyledik, teberrüken bu mahalle kaydolundu:

"Binbir adlu bir Allah yüz bin adlu yâ Sübhan
Bir iş düşdü bir dermân sen yari kıl ya Rahmân

Cenâblarından duâ niyaz edenlere böyle buyururmuş K.S."

Gene aynı Mecmua'da Niyâzî-i Mısrî'nin (Ölm.1694) Yunus Emre'ye atfedilen:

Çıkdum erik dalına anda yidüm üzümi
Bostân ıssı kakıyup dir ne yersin kozumı

matlalı şathiyyeyi şerhederken "Allah'ım,sen bizi,keremler sahibi emin sevgilinin(Muhammed'in)hürmetine,tam gerçeğe ulaşanlardan et.Sapıklıkta kalanlardan etme.Öyle olsun ey âlemler Rabbi" mealinde Arapça bir dua okuduğunu kaydediyor."(7)

Köstendili Şeyhî Süleyman Efendi,(Ölm.1819) telif ettiği "Bahrü'l-Velâye" adlı bir veliler tezkiresinde Yunus'tan,Şeyhi Tapduk Emre'den,şiirlerinden ve tekyeye taşıdığı odunlardan söz ettikten sonra şu rivayeti anlatır:

"Naklolunur ki,Mevlânâ Rûmî dimişdür ki ,"İlahî menzillerin hangisine çıkdımsa,bir Türkmen Kocası'nın izini önümde buldum, O'nu geçemedim."Bundan muradları Yunus Emre'dir.(8)

XXX

---

(7) A.Gölpınarlı,YET,s.57

(8) Şeyhî Süleyman Efendi,Bahrü'l-Velâye,Berlin Ktp.(Almanya), Nu.1683,vr.143b

Bir halk rivayetinde Yunus'un üç bin şiir söylediği,fakat bu şiirlerin Molla Kâsım adlı bir zâhid tarafından şeriata aykırı bulunduğundan tahrip edildiği işlenir.Molla Kasım,şiirleri ele geçirip bir su kenarına oturur.Bin tanesini yakar;bin tanesini de suya atar.Üçüncü bin şiirleri okumaya başlayınca şu beyitle karşılaşır:

Dervîş Yunus bu sözi eğri büğri söyleme
Seni sıġaya çaken bir Molla Kasım gelür(9)

Beyti okuyan Molla Kasım,şaşırır,tevbeye gelir ve Yunus'un velayetine inanır.Nevar ki, iş işten geçmiştir.Elde sadece bin adet şiir kalmıştır.

Halk şimdi yakılan şiirlerin gökte melekler tarafından,suya atılan şiirlerin balıklar tarafından ve kalan şiirlerin de insanlar tarafından okunduğuna inanır.(10)

X X X

Bir başka rivayet ise şöyledir:

"Yunus feyiz alamadım diye şeyhinden ayrıldıktan sonra,karşılaştığı dervişlerle başından geçen mâcerâ üzerine kendi mertebesini anlamış,şeyhinin büyüklüğünü tastik ederek dergâha dönmüş ve eşiğe yatarak kendisini afvettirmişti.Fakat Tapduk "mertebeni öğrendin artık burada duramazsın,asâmı attığım yere gider orada ruhunu teslim edersin" demiş.Asasını atmış.Yunus bu asâyı tam beş sene aramış,sonunda Sarıköy'de bulmuş ve O'rada ölmüş."(11)

Son olarak konuyla ilgili meşhur bir rivayeti daha kaydedelim:

Yunus birgün Mevlanâ'ya ;"Mesnevî'yi sen mi yazdın demiş. Mevlânâ evet deyince,"uzun yazmışsın!Ben olsam:

Ete kemiğe büründüm/Yûnus diye göründüm

derdim,olur biterdi!Demiş.(12)

---

(9) Bu beyit,esas aldığımız en eski Yunus Divanı yazmalarında yoktur.Bazı muahhar divanlarda kayıtlıdır ve bestelenmiştir.

(10) Bkz.YET,s.60

(11) Bkz.YET,s.61

(12) Bkz.YET,s.61

B. YUNUS EMRE'NİN TARİHÎ HAYATI

1. Doğum Tarihi, Yaşadığı Devir ve Çevresi:

Yunus Emre'nin hakikî hayatı ve şahsiyeti hakkında pek az şey bilinmektedir. Tarihî belgelerin yetersiz oluşu, şairin doğum tarihi ve yeri, tarikatı, yaşadığı çevre, şiirleri ve vefat tarihiyle mezarı konusunda muhtelif fikirlerin ortaya atılmasına sebep olmuştur. Bu cümleden olarak "Marifet-nâme" müellifi İbrahim Hakkı, 1779'da Erzurum'a bağlı Tuzcu köyünde Yunus ve Tapduk Emrelere atfolunan mezar üzerine H.797/M.1394-5 tarihini taşıyan bir kitabe diktirerek(13) zımnen şairin Yıldırım Bâyezîd devrine eriştiğini bildiren kaynaklara(14) inandığını göstermiştir. Hammer ise, Yunus'u, Kanûnî S. Süleyman'la muasır şairler arasında zikretmiş(15), Flügel de, O'nun, X. asır şairlerinden biri olduğunu mütalea etmiştir.(16) Gibb'e göre Yunus, Risaletü'n-Nushiyye'nin sonunda bulunan;

Söze târîh yidiyüz yidiyidi
Yunus cânı bu yolda fidiyidi

beytinde belirtilen tarih sebebiyle H.VII. asrın son ve VIII. asrın ilk senelerinde yaşamıştır.(17)

Bursalı M. Tahir'in de kabul ettiği bu görüş(18), Melioransky tarafından itiraz edilmiş, yukarıda zikredilen beyitteki H.707/M.1307-8 tarihinin Yunus'un ancak doğum veya Tapduk Em-

---

(13) Bkz. A. Şerif Beygu, Erzurum Tarihi, İst. 1936, s.171-175
(14) Bu kaynaklar için Bkz. Dr. Mordtmann, Türkisches Mitteilungen des Seminars für orientalische Sprachen, V/2, 1902, s.162-163; A. Gölpınarlı, Yunus Emre'nin Hayatı, İst. 1936, s.50-68
(15) Geschichte der Osmanischen Dichtkunst, C.II, 1837, s.566, (Bu tarihin III. Cilt, 431. sayfasında XVII. asırda yaşadığı sanılan bir başka Yunus'tan söz edilmektedir.
(16) Bkz. Die arabischen, Persischen und türkischen Handschriften der Kaiserlichköniglichen, Hofbibliothek, Zu Wien, 1865, Nu: 677, s.636
(17) Gibb, History of Ottoman Poetry, C.I, London 1900, s.165
(18) Bursalı M. Tahir, Aydın İline Mensup ..., İzmir 1324, s.31; Osmanlı Müellifleri, C.I, İst. 1333, s.193

ye sülûk etme tarihi olabileceği belirtilmiştir.(19) Fuat Köprülü,bütün bu görüş ve tahminleri,tarihî kaynaklardaki bilgileri de dikkate alarak tenkit etmekte,nihayet Yunus'un yaşadığı devri XIII. yüzyılın son yarısı ile XIV. yüzyılın ilk yarısı kabul etmektedir.(20)

H. Duda (21) ve Burhan Ümit(22) de Fuat Köprülü gibi düşünerek,aynı tarihleri kabul ederler.

A.Gölpınarlı ,Yunus Emre ile ilgili ilk araştırmalarında isabetli olarak H.672'de vefat eden Mevlânâ ile görüşen ve

---

(19) Bu fikir için bkz.Fuat Köprülü,Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,Ank.1976,s.261-262

(20) Fuat Köprülü,TEİM,s.265-271;Köprülü,Yunus'un ölüm tarihini (bkz.)M.1307-8'i takip eden senelerde aramak icap ettiğini söylediği halde,daha sonra Adnan Erzi'nin bulduğu evraktaki bilgileri kabul etmiştir.Önceki yazdıklarını şöyle tashihte bulunur:

"Adnan Erzi yine bu makalesinde Bayezid Umumî Kütüphanesindeki bir Mecmua'da,muhtelif kronolojik kayıtlar arasında " Vefat-ı Yunus Emre,Sene 720,Müddet-i Ömr 82" kaydına tesadüf olunduğu zikredilmektedir.Biz,İlk Mutasavvıflarda O'nun ölüm yılı hakkında 707 tarihini takip eden seneler esnasında vefat etti,demiştik.Adnan Erzi'nin bulduğu bu yeni vesika,bizim bu istidlalimizi teyid etmektedir."(Ord.Prof.Dr.Fuat Köprülü,Yunus Emre'nin Mezarı,Meydan,I Haziran 1965,sayı 20,s.24

(21) H. Duda,Junus Emre,Sonderdruck aus der Zeitung, Türkische Post,4,Jabrgang,Nu:116-118,İst.1929,s.6

(22) B.Ümit(Toprak),Yunus Emre Divanı,İst.1933,s.14;Yazar,bu fikrini eserinin sonraki baskılarında da devam ettirmekte,şöyle demektedir;"Bence Yunus Emre hicri yedinci yüzyılın son çeyreği ile sekizinci yüzyılın yarısı arasında yaşamıştır.Gibb'in Veled Efendi ile birlikte "Tarih dahi yedi yüz yedi idi/Yunus canı bu yolda kodı idi" beytine dayanarak,O'nun yedinci yüzyılın son ve sekizinci yüzyılın ilk senelerinde yaşamış olmasına hükmetmesini doğru bulmuyorum." Bkz.Burhan Ümit,Yunus Emre, İst.1982,s.18

H.707/M.1307'de muteber bir eser yazan Yunus'un bir asra yakın bir ömür sürdüğü kabul edilse bile yine Yıldırım Bayezîd devrine (1389/1403) erişemeyeceğini,nihayet H.730-735/M.1329-1334 yıllarında ölebileceğini ileri sürmektedir.(23)Daha sonra Adna Erzi'nin neşrettiği vesikayı aynen kabul eden Gölpınarlı şunları yazar:

"Bu kayıttan önceki ve sonraki tarihlerin hepsi doğru, bu tarihte,Yunus'un andığı kişiler ve 707 'de risalesini yazışı bakımından tam yerinde.Şu halde Yunus,638 hicride doğmuştur.(1240).Mevlânâ'nın intikalinde 34 yaşındadır."(24)

Kâmil Kepecioğlu'nun 1945 yılında yayınladığı bir belgede,Yunus'un 1319'dan önce tahta geçtiği bilinen Karamanoğlu I.İbrahim Bey'den "Yerce" namında bir köy satınaldığı bildirilmektedir. Eğer bu belgedeki bilgiler doğru ise,Yunus'un yaşadığı zamanın yanında,O'nun toprakla uğraşan birisi olduğu da ortaya çıkar.(25)

Yukarıda Yunus'un doğum tarihiyle ilgili izah ve iktibas ettiğimiz bütün görüşler,nihayet Adnan Erzi'nin -hacmi küçük fakat muhtevası büyük- bir neşriyatıyla kesin bir sonuca bağlanmış oldu.Erzi'nin bulmuş olduğu bir belgede,Yunus'un doğumu,yaşı ve ölüm tarihi açık bir şekilde belirtilmektedir.Erzi, belgeyle ilgili şunları kaydeder:

"Bâyezîd Umumî Kütüphanesindeki bir mecmua içinde(26) bulunan bir kayıd,Yunus'un yaşadığı devir hakkındaki bütün bu ihtilafları halledebilecek ve hakikate yaklaşan tahminlere kat'i bir mahiyet verebilecektir.

Adı geçen Mecmua,Kütüphane defterinde 7912 numara ile kayıtlı olup,çeşitli mevzulara ait bazı risale ve fevaid'i ihtiva etmektedir.Bu arada vrk.36[a]'da Osman Gazi'nin cülûsundan başlayarak Kapdan-ı Deryâ Ali Paşa'nın-Hiç şüphesiz Müezzinzade- Leponto deniz savaşında şehadeti (H.979/M.1571) hakkın-

---

(23) A.Gölpınarlı,Yunus Emre'nin Hayatı,s.53-63

(24) A.Gölpınarlı,YRD,s.XVII

(25) Kamil Kepecioğlu,Yunus Emre Nerede Yatıyor,Nilüfer Mecm., sayı 4,Bursa 1945,s.6-7

(26) Bkz.Mecmua Nu:7912,vr.38[b]

da söylenen bir tarih mısraı ile biten bir kronoloji cedveli vardır.Bu cedvelde Osman Gazi'nin hayat ve saltanat müddeti ile Bilecik ve Yerhisar'ın fethi ve Sultan Veled'in ölümü zikredildikten sonra şu kayıt gelmektedir:

Vefât-ı Yûnus Emre
Müddet-i 'Ömr 82
Sene 720

İşte bu kayda göre,Yunus Emre, H.648/M. 1240-1 tarihinde doğmuş,82 yıllık bir hayattan sonra H.720/M.1320-1 tarihinde vefat etmiştir.H.VIII.asrın başlarını veyahut H.730-735/M.1329-1334 yıllarını şairin ölüm tarihi olarak kabul eden müelliflerin dayandıkları çeşitli delilleri teyidettiğinden dolayı şimdilik bu kayda itimat etmemek için hiç bir sebep yoktur." (27)

Bu belgeden de anlaşılacağı gibi,Yunus Emre,Murat (1360-1389) veya Yıldırım Bâyezîd (1389-1402) devirlerine yetişmemiştir.Şu halde,<u>Şakayık-ı Numaniyye</u> müellifinin Yunus'u Yıldırım devri şairleri ve şeyhlerinden göstermesi ve yine Âşık paşa-zâde'nin Orhan devri (1326-1360) ile Murat I.zamanını idrak ettiğini bildirmesi(28)doğru değildir.Esasen Yunus, eserinde,az da olsa kendi çağdaşlarından,husûsiyetle Mevlânâdan,Ahmed Fakih ve Geyikli Baba'dan bahseder.Bu şahısların yaşadığı XIII yüzyıl ve XIV. yüzyıl başları tarih olarak bilindiğinden dolayı,Bayezıd Umumî Kütüphanesindeki belgenin doğruluğu tastik edilebilir.(29)

---

(27) Bkz.Adnan Sadık Erzi,Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar I,Yunus Emre'nin Hayatı Hakkında Bir Vesika,<u>Belleten</u>, TTK,C.XIV,sayı 53,Ank.1950,s.85-89

(28) Mecdî,<u>Şakayık-ı Numaniyye Tercemesi</u>,s.78;Aşıkpaşaoğlu, <u>Tarih</u>,(Hzr.Nihal Atsız)Ank.1985,s.194

(29) Bu belgeye ve tarihî bazı gerçeklere nazaran günümüzde gene de değişik kanaatlar ortaya konabilmektedir.Bunlardan birisi Hikmet İlaydın'ın görüşüdür.İlaydın,Yunus'un Risale'sinin yazılış tarihini (M.1307),tarikate intisap tarihi kabul edip,bu tarihe oranla doğumunun 1272-1282 yıllarına rastlayacağını söylemektedir.İlaydın,Şairimizin 80 yıl kadar yaşadığını

Bütün bu izahlardan sonra şunu da söylemek gerekir ki,Yunus Emre,Risale'sinin sonundaki H. 707 tarihini verdiği beytiy-

---

düşünerek 1352-1362 yıllarında vefat edebileceğini belirtmektedir.Bu tarihler,Aşıkpaşa-zade'nin görüşüyle uygunluk arzeder.(Bkz.Hikmet İlaydın,Yunus Emre,Türk Dili,sayı 384,Ank.1983 sayfa 517)İlaydın'ın görüşlerine benzeyen bir görüş de,Yunus araştırmalarına çok emeği geçen rahmetli Raif Yelkenci'ye aittir.Yelkenci,Yunus divanı'ndaki iki ayrı beyitten hareketle şairimizin yaşını şöyle hesap etmektedir;

"...şimdi bu şiirin şu satırlarını dikkatle tetkik edelim:

Adımı atdım yedi dört on sekizden öte
Dokuzı yolda koyup şah emrine ferman olam

Birinci mısradan 7x4=28+ 18=46 mecmuu hasıl oluyor.Bu basit hesaptan anladığım nokta şudur:Yunus bu şiirini 46 yaşında söylemiştir.İkinci mısraa gelelim;dokuzu yolda koyup demekle yukarıdaki mecmu'dan 9 rakamını tarh icap ediyor: 46-9=37

Mısraın ikinci yarısında "şah emrine ferman olam" demekle 37 yaşında iken tarikata intisap eylemiş olduğu manası tezahür ediyor.

Diğer taraftan:Divanda yazılı olduğuna göre bu divanın nazmedildiği tarih 707'dir.O halde 37 yaşında intisap ettiğini söyleyen ve divanını 707 senesinde tanzim eyleyen Yunus'un doğum tarihi 707-37=670 (M.1270) edeceği tabiidir.

Yunus'un matbu divanının başında Mesnevî şeklinde bir nazm vardır.Baki(Gölpınarlı)Bey tarafından isminin 'Kitabü'l-Nushiyye olduğu yazılmıştır.Yazma nüshalarda görülmektedir.

Yunus,Kitabü'l-Nushiyyeyi 37 yaşında yani 707 tarihinde telif etti.46 yaşında da şerh mahiyetinde bu uzunca şiirde hayatını tasvir etmektedir.707 senesine 9 ilave edilecek olursa, 707+9=716 eder ki,bu tarih mezkur şiirin telif tarihi olmuş olur.Yunus'u 716'dan 722'ye kadar altı sene daha Amasya'da hanikahı Mesudî'de görüyoruz.722 senesinde Hanikahı Mesudîyi oğlu Elvan Çelebîye bırakıyor.Ve Kırşehir'de küşei inzivaya çekiliyor,ibadetle meşgul oluyor.Tam 15 sene Yunus mahlasını kullanıyor." Raif Yelkenci,Bir Etüd Bir İddia,Ün Isparta Halkevi Derg., C.6,şubat 1940,s.71-72,s.991-993

le,yaşadığı tarihi devre için önemli bir ipucu vermektedir. Bu eser açıkça anlaşılmaktadır ki,Yunus'un olgunluk dönemi eseridir.

Mutasavvıfımızın doğum tarihi M.1240-1 seneleri esas alındığı taktirde,O'nun çağdaşları olan sufilerin vefatlarında yaş durumu şöyle olacaktır:

Mevlânâ (Ölm.1273)	Yunus'un yaşı:		33
Hacı Bektaş-ı Veli(Ölm.1275)	"	"	: 35
Sultan Veled (Ölm.1313)	"	"	: 75
Ahi Evran (Ölm.1261)	"	"	: 21

X X X

Yunus'un doğum yeri hakkındaki bilgilerimiz yetersizdir. Rivayetlere dayanan görüşler tutarsızdır.Hacı Bektaş-ı Velî Vilayet-nâme'si,Yunus'u Sivrihisar'ın Sarıköy adlı bir köyünde doğmuş gösterir.Aynı eserde,Yunus'un mezarının da bu köye yakın bir yerde olduğu yazılıdır.(30)Şakayık Tercümesi'nde de,Tapduk Emre'nin Sakarya Nehri'ne yakın bir yerde yerleşmiş olduğu,Yunusun ise Bolu havalisinde bir yerde ikamet ettiği belirtilir. (31)Nefahat mütercimi,Yunus'un Kütahya suyunun üzerinde,O suyun Sakaryaya karıştığı yere yakın bir mahalde yattığını söyleyerek,Vilâyetname'yi teyit eder.(32)Âşık Çelebî,Meşairüş-Şuarâ-da,Yunus Emre'nin Bolu'lu olduğunu belirtir.(33)

---

(30)Bkz.A.Gölpınarlı,Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî,Vilayet-nâme İst.1958,s.48-49; "Sivrihisar'ın güneyinde Sarıgök(?)derler bir köy vardı.O köyde doğmuş Yunus Emre adlı biri vardı..."Gölpınarlı'nın neşrettiği metindeki bu ifadeler yazmalarda şöyle geçmektedir:"Meğer kim Sivrihisarın şimali tarafında Sarıköy nam bir mahalde Yunus dirler bir kimesne var idi.Fakîrü'l-hal olmağla çift sürüp ekincik ekerdi."Bkz.Vilayetnâme,Diyanet İşl. Bşk. Kütüphanesi,Yz.Nu:714,Vr.128[a].Gölpınarlı,Yazma Vilayetnâmelerdeki "Şimal" kelimesini"Güney" şeklinde çevirmiş,fakat bu hatasını daha sonra düzeltmiştir.Bkz.YET,s.51

(31) Mecdî,Şakâyık Tercümesi,s.78

(32) Lamiî,Nefahat Tercümesi,s.91

(33) Aşık Çelebî,Meşairü'ş-Şuarâ,London 1971,vr.98[b]

Kâmil Kepecioğlu Başbakanlık arşivinde Yunus'un hayatını kısmen aydınlatan bir vesika bulmuş,bunu ve dolayısıyla Yunus'un mezarı hakkındaki düşüncelerini bir makalede neşretmiştir.(34)Arşivdeki vesikada özetle şunlar yazılıdır:

"İsmail Hacı evladı topluluğuna bazı yerler verilmiş.Kara Turgut ve Kara Mehmed toplulukları da bunlara komşu,fakat kışın buralarda oturuyorlar,yazın göçüyorlar.Turhan ve Selman kişiler de bunlarla beraber oturmada İbrahim Bey'in kazaskerlerinden hüccetleri var.Yerce denen araziyi bu topluluktan Yunus Emre,Karamanoğlu İbrahim Bey'den satın almış.O ölünce, evladına kalmış.Yunus Emre'nin oğlu İsmail de İbrahim Bey'den buraları alıp yurd edinmiş.

93.nolu defterin 237.ve 455 nolu defterin 110 sahifelerindeki kayıtta da,Larende kazasında şeyh Hacı İsmail'in dervişlerden bir toplulukla Horasan'dan gelmiş bir aziz olduğu,burada yerleştiği,sonra oğlu Musa Paşa'nın ondan sonra da onun oğlu Güvey Çelebî'nin birer zaviye yaptırdıkları "ellerinde birkaç vakfiyyet tasarruf yerleri bulunduğu,bunlardan başkalarının bu yerleri ekip biçtikleri taktirde öşürlerini vakfa verdikleri ve zaviyeye sarfedildiği,kendileriyle dervişlerinin avarızdan ve resm-i hasdan muaf tutuldukları"belirtilmekte."
(35)

Bu iki metinde ismi zikredilen İsmail Hacı veya Hacı İsmail,bir derviş topluluğuyla Horasan'dan gelmiştir.Topluluk mensubu olan Yunus Emre,İbrahim Bey'den Yerce denilen araziyi satın almıştır.

Burada ismi geçen İbrahim Bey,Eflakî'ye göre H.719/M.1320 yılında Karaman'ın beyidir.(36)Beyliği 733 yılı sonlarında bitmiştir.(M.1333) Yine bu yılda İbn Batuta,Ramazanı Lazkiyede geçirdiğini,Karamanoğlu İbrahim Bey'le görüştüğünü yazmaktadır.(37)

---

(34) Kâmil Kepecioğlu,Yunus Emre Nerede Yatıyor? Nilüfer,Bursa 1945,sayı 4,s.68;Belge için Bkz.Başbakanlık Arşivi,Konya Defteri,Nu:63,s.238,Nu:455,s.111;Gölpınarlı,YET,s.63-64
(35) Bkz.Gölpınarlı,YRD,s.XXV
(36) Ahmet Eflakî,Menakıbü'l-Arifîn,C.II,Ank.1961,s.906-908
(37) Şahabettin Tekindağ,Karamanlılar,İ.A,Cüz 58-59,s.316 vd.

İbrahim Bey 1341 yılında Beyliği kardeşine devretmiştir.(38)

Yukarıdaki izahlardan sonra iki meselenin halli ile,adı geçen Yunus'un Karamanoğlu İbrahim Bey'den arazi satın aldığı kabul edilebilir.(39)Birincisi,bu belgedeki Yunus Emre'nin Bizim Yunus olup olmadığı meselesidir.O devirde sadece bir Yunus Emre yaşamıştır diye iddia etmek mümkün değildir.İkincisi,Yunus'un vefat tarihi (1320-1) sırasında Beyliğe gelen İbrahim Beyin,Yunus vefat etmeden araziyi satma meselesidir! Bu tarihte 82 yaşında olan Yunus Emre,acaba büyük bir araziyle uğraşmış mıdır?Bu soruların cevaplarını bilemiyoruz. Hacı İsmail Cemaatinin ve tabiî Yunus Emre'nin Horasan'dan geldiğini düşünürsek,şiirlerdeki Anadolu Türkçesinin cevabını da kesin olarak veremeyiz.Bütün bu cevapsız soruların yeni bilgi ve belgelerle gerçek bir sonuca ulaşacağını belirtelim, Nihayet Yunus,Karamaonoğlu'ndan yer satın aldıysa,son günlerini bu havalide geçirmiş olabilir.

Cemil Rif'at'ın nereden kaynaklandığını bilmediğimiz görüşüne göre Yunus,Kastamonu'ya bağlı Kızıl Ahmed imaretinde yetişmiştir.Müellif hiçbir delili olmayan bu görüşünü Mihrab'ta yazmıştır:

"Yunus'un mahall-i tevellüdü de mechul bulunmaktadır.Ancak kadim şuara tezkirelerine nazaran şimdiki Kastamonu vilayeti dahilindeki Bolu şehrinde ikamet ettiği mütevatir bulunmasına göre müşarileyhin Osmanlı imaretine tabi' olmayıp o vakitler Kastamonu'ya sahip olan Kızıl Ahmedlü imaretine tabi' bulunduğunu kabul etmek lazım gelir."(40)

F.Köprülü,Yunus'un yaşadığı çevre hususunda Bektaşî ananesinin doğru olduğunu kabul etmektedir.O şöyle diyor:

"Yunus Emre XIII. yüzyılın son yarısında Sivrihisar civa-

(38)Ş.Tekindağ,a.g.m,,s.320-321

(39)Bu belgelerin metin ve tenkidleri için Bkz.A.Gölpınarlı, YRD,s.XXVI.

(40)Cemil Rif'at,Yunus Emre(Aşık Yunus),Mihrab,sayı 26,1340, s.396

rında,yahut Bolu mülhakatından Sakarya suyu civarındaki karyelerden birinde yetişmiş bir Türkmen köylüsüydü.(41)

F.Kadri Timurtaş,Yunus'un yaşadığı çevre konusunda kesin bir hükme varmamakta,rivayetlere şüpheyle bakmaktadır.O'na göre,mutasavvıfımızın yetiştiği çevre belli değildir.(42)

Biz kati olarak bir neticeye varmamakla beraber,günümüze kadar bulunan belgelere göre,Yunus'un Orta Anadolu'da bir merkezde yaşamış olmasının kesin olduğunu belirtmekle iktifa ediyoruz.

2. Adı ve Mahlası:

Yunus Emre,en eski kaynaklardan itibaren bu isimle tanınmış ve tanıtılmıştır.Hacı Bektaş-ı Velî Vilâyet-nâme'sinde(43), Nefahat(44) ve Şakâyık Tercümesi(45)nde,Âşık Çelebî'nin Tezkiresi'nde(46) O'nun ismi,daima "Yunus Emre" şeklinde geçmektedir

Şairimiz,şiirlerinde mahlas olarak "Yunus Emre"den başka "Yunus,Âşık Yunus,Bî-çâre Yunus,Koca Yunus,Yunus Dedem,Tapduk Yunus,Miskin Yunus,Derviş Yunus" gibi isimleri kullanmaktadır. Hemen belirtelim ki,bu mahlasların başında bulunan sıfatlar, bazı araştırmacıları yanıltmış ve bu mahlaslardan hareketle "Yunusları ayırmak" isteyenler de bulunmuştur.(47)Esasen en eski Divan yazmalarında bu mahlaslar değişebilmektedir. Böyle olunca,mahlasların gelişi güzel tasnifiyle "Yunusları" ayırmak mümkün değildir.

---

(41) Fuat Köprülü,TEİM,s.262-265; Fakat Köprülü,hemen bu satırların altına not düşerek şöyle der;"Yalnız şurasını söyleyelim ki,Yunus'un nereli olduğu hakkında kesin bir fikir ileri sürmek kabil olmamakla beraber O'nu Bolu çevresinde bir yerde doğmuş saymak pek yanlış sayılamaz."TEİM,s.265(Dipnot)

(42) Faruk Kadri Timurtaş,Yunus Emre Divanı,İst.1972,s.15

(43) Gölpınarlı,Vilayetname,s.48

(44) Lamiî,Nefahat Tercümesi,s.691

(45) Mecdî,Şakayık Tercümesi,s.78

(46) Aşık Çelebî,Meşairü'ş-Şuara,vr.98b

(47) İbrahim Arslanoğlu,Yunusları Ayırmak,II.Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri,Ank.1987,s.27-33

Şu halde şairimizin ismi Yunus Emre,mahlası da,zikredilen isimden başka,Âşık Yunus,Derviş Yunus vs. olmaktadır.O'nun ismindeki "Emre" kelimesi de çok tartışılmıştır.Bu kelimeye,hülasa olarak,âşık,şâir,birader,kardeş,atabek,lâlâ,ahî gibi manalar verilmiştir.(48)

Yunus,Bursa'da yaşamış olan Halvetîlerin teliflerinde daima "Âşık Yunus" veya "Yunus Emre" şeklinde anılmaktadır.(49)

Şairimiz,kendi adını muhtelif beyitlerinde hatırlatmaktadır.Şu beyitte,adının Yunus olduğunu açıkca söyler:

Yunus çağırurlar adum gün geçdükçe artar odum
İki cihānda maksūdum bana seni gerek seni
(381/10)

Bedri Noyan'a göre,"Türk Kocası'nın adı Yunus İmre şeklinde söylenmelidir.Ve böylece şâir ve Âşık Yunus anlamına gelir. O'nun için en doğru ve en uygun ad" budur.(50)

Yunus'un adıyla ilgili eski bir iddia da Osman Ergin'e aittir.Ergin,"Yunus'un Asıl Adı Sait Hatta Sadettin'dir" başlıklı yazısında,yazma divanlardan birisinde bulunan,

Sözi sait'den işit kılma kibir öğüt tut
Ol seni sora gelmez sen yavu varmayınca

mahlashaneli şiirden hareketle Yunus'un asıl adının "Said" olduğunu söylemektedir.(51)Bu mahlas Raif Yelkenci (RY) Divan nüshasında var olup (Bkz. vr.11^{b}) "Sa'îd"şeklindedir.Aynı şiir, Fatih (F. Vr.163a) ve Yahya Efendi (YE.Vr.86b) Divan nüshalarında "Yunus" mahlaslıdır.Bize göre söz konusu şiir,Yunus Emreye aittir.(Bkz. Metin,29.şiir)Bu izahtan da anlaşılacağı gibi, Yunus'un bir şiiri,bir müstensih tarafından Said Emre'nin zannedilmiş, Osman Ergin de bu mahlastan hareketle,Yunus'un adının "Said" olduğunu sanmıştır.

Hülaseten söylemek gerekirse mutasavvıfımızın ismi ve mahlası "Yunus Emre"dir.Bu ismin önüne bazen yukarıda sıraladığı-

---

(48) F.Köprülü,TEİM,s.257-258 (dipnot)

(49) Bkz.Abdüllatif Gazzî,Hülasatü'l-Vefeyât,Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Bl.,yz.Nu:2257,vr.35^{b} ;Mustafa Lutfî,Tuhfetü'l-Asri fî Menakıb-ı Mısrî,Bursa 1309,s.73;Mehmed Şemseddin,Gülzâr-ı Mısrî ,63-84,(Bu eserin müellif hattı bir kopyası elimizdedir.)

(50) Bedri Noyan,Bektaşîlik Alevilik Nedir,(2.Bsk.)Ank.1987,442

(51) Osman Ergin,Yunus'un Adı Sait Hatta Sadettin'dir,Millî Mecmua, C.12,nu:129,1931,s.214-220

mız sıfatlar gelebilir.

3. Ailesi ve Çocukları :

Yunus Emre'nin evlenip evlenmediği,çocuklarının olup olmadığı tam olarak belli değildir.Bu konuda kaynaklarda yeterli bilgi mevcut değildir.Rivayete dayanan Hacı Bektaş Vilayetname'sinde Yunus,Hacı Bektaş-ı Veli'nin buğday yerine nefes vermek istemesi üzerine "Ben nefesi neyleyeyim ehil-'ıyâlim var!" diyerek nefesi reddeder.(52)O'nun bu sözlerinden evlendiği ve çocukları olduğu neticesi çıkarılabilir.Bundan başka,Başbakanlık Arşivindeki 871 sayılı Konya Defteri'nde (H.924/M.1519) tarihli bir belgede Yunus'un oğlunun adı İsmail olarak geçmektedir.Bu defterde şöyle deniliyor:

"Amma Yerce nam yeri bu cemaatden Yunus Emre,Karamanoğlu İbrahim Bey'den satın almış; elinde mülk-nâmesi vardır.Yunus Emre fevt olup evladına intikal eylemiştir.(53)

Bu belgedeki Yunus,gerçekten Bizim Yunus ise,İsmail de Onun oğlu olmalıdır.Bu mevzudaki karar,belgenin sıhhati ve Bizim Yunus'la ilgisi ispatlandıktan sonra verilebilir.

Yunus'un Divanı'nda bulunan iki ayrı beyitte de şöyle denilmektedir:

> Bunda dahı virdün bize oğul u kız çift ü halâl
> Andan dahı geçdi arzum benüm âhum didariçün
> (234/5)
>
> Ne ogul vardı ne kız vâhididük anda biz
> Koñşıyıduk cümlemüz nûr tagın yaylar iken
> (243/8)

Bu beyitlerden birincisinde Yunus,oğuldan,kızdan ve hatta iki helalinden de geçmiş,tam olarak Allah'a yönelmiş bir tavır içindedir.İkinci beyitte de,Vahdet âleminde(nur dağında) iken oğul ve kıza karışmadığını,yani kesretle iştigal etmediğini söylemek ister.

---

(52) A.Gölpınarlı,Velayetnâme,s.48

(53) Bu belgenin özetini daha önce vermiştik; bir başka değerlendirme ve fotokopisi için bkz.Cahit Öztelli,Belgelerle Yunus Emre,Ank.1977,s.7

Yukarıda sıraladığımız cüz'i birkaç belgeden anlaşılan odur ki,Yunus Emre evlenmiş ve bir-birkaç çocuğu olmuştur. Bu netice esasen tasavvufun ve sünnetin ruhuna da uygundur. Fakat Yunus,tekke hayatıyla birlikte bu evliliği nasıl yürütmüştür,çocuklarının geçimini neyle temin etmiştir ?gibi sorular,elimizdeki bilgilerle cevaplanması mümkün olmayan sorulardır.

4. Tahsili ve Seyahatleri:

Yunus Emre'den bahseden en eski kaynaklar,O'nun Ümmî olduğunu belirtirler.(54)Âşık Çelebî,Yunus'un medresede başarılı olamayıp Tanrı mektebinde(Tarikat'te) ders gördüğünü;

"Egerçi Ümmîdür amma debistan-ı kuds sebâk-hânıdur" cümlesiyle ifade eder.(55)Bektaşî ananesinde de,Yunus'un Ümmî olduğu kabul edilegelmiştir.Daha sonra Gibb(56) ve Rıza Tevfik (57) gibi âlimler de şâirin okuma-yazma bilmediğini söylemişlerdir.

İsmail Hakkı Bursavî,"Çıkdum erik talına" şerhinde,Yunus'un mesleğinin "Müftî" olduğunu söyler;

"Yunus Emre,evâilinde sâkin olduğı şehrün müftîsi imiş.Kenar müftîleri gibi diyen bilmedi."(58) Bursavî'nin bu satırları,aynı zamanda Yunus'un ümmî olmadığı inancının da beyanıdır. Hemen belirtelim ki,Bursavî'nin,Yunus Emre'nin mesleğiyle ilgili görüşü daha önce yazılmış hiç bir kaynakta yer almamaktadır.

Fuat Köprülü,TEİM adlı eserinde Yunus'un tahsili konusunda kesin bir sonuca ulaşamamışsa da,O'nun "okumuş" olması ihtimali üzerinde ısrar eder.Köprülü,yukarıda zikredilen ilk kaynaklardaki hükümleri şu cümlede toplar:"Bugün elde bulunan bütün

---

(54) Mecdî,Şakayık Tercümesi, s.78

(55) Aşık Çelebî,Meşairü'ş-Şuara,vr.98[b]

(56) Gibb,History of...,C.I,s.170-175

(57) Rıza Tevfik,Yunus Emre Hakkında Biraz Daha Tafsilat,Büyük Duygu Mecm,Nu:10-13,Temmuz 1329(1913);Abdullah Uçman,Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı İle İlgili Makaleleri,Ank.1983,36

(58) İ.Hakkı Bursavî,Şerh-i Ebyat-ı Yunus Emre,Süleymaniye/Esad Efendi Bl.,Nu:1521/2,vr.40[b]

vesikalara göre,Yunus Emre'yi Ümmî bir derviş saymak icap ediyor."(59)

Köprülü'ye göre Yunus,âriftir.Ve ârifler,ilham tarikiyle ilim elde ederler.Böyle olmakla birlikte,Köprülü,Yunus'un eline kalem almadığı hakkındaki itirafını ve eski kaynakların bu husutaki ifadelerini aynen ve sarahaten kabul etmez(60)O'na göre,"tam manasıyla Ümmî bir derviş,ufak nefesler ve İlahîler yazsa bile Yunus Divanı'nın başındaki -hemen hemen beşyüz beyti aşan uzun bir mesnevî parçasını mümkün değil yazamazdı.Lakin O'nun hurûf-ı hecâ'yı telaffuz edememesi iddiası nasıl bir ifrat eseri ise,bu saf dervişi tam manasıyla okumuş ,medrese görmüş bir adam saymak da bir tefrit eseridir.(61)Köprülü aynı eserinin bir başka yerinde de şu görüşü ileri sürer:

"O devrin ilmî ve felsefî sistemlerine Yunus Divanı'nda yer yer belig işaretler vardır.Onları gördükten sonra,Yunus'un Ümmîliği hakkındaki an'anenin hiç bir zaman tarihî bur hakikat sayılamayacağı büsbütün anlaşılır."(62)

Gölpınarlı'nın etüdlerine göre Yunus,Sâdî'den ve Mevlânâdan terceme yapacak kadar Farsça biliyordu.İyi bir tahsil görmüştü.Devrindeki medrese tahsilini tamamlamış olup-olmaması,icâzet alıp almaması veya ihtisâs yapıp-yapmadığı hususu tam olarak cevaplanamasa da,Yunus,bir öğrenimden geçmiştir.Bu cümleden olarak Gölpınarlı,görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

"Şurası muhakkak ki,Yunus,okumuş,yazmış,dil bilir,zamanının bilgilerini elde etmiş bir adamdır.Ümmî oluşu,bir masaldan ibarettir.Bu masalı uyduranlar,O'nun sözlerindeki anlamı anlamayan kişilerdir.Meselâ O,"Ümmî benem Yunus benem dörttür anam dokuz babam" derken,okuma yazma bilmediğini değil,dört unsura mensup olduğunu söylemiştir.Dokuz babası,dokuz kat göktür.Dört anası da dört unsur!"(63)

---

(59) Fuat Köprülü,TEİM,s.271
(60) Fuat Köprülü,TEİM,s.273
(61) Fuat Köprülü,TEİM,s.273
(62) Fuat Köprülü,TEİM,s.296;Buradaki görüş,eserin bir de 334. sayfasında tekrar edilmektedir.
(63) A.Gölpınarlı,YET,s.100-101

Bir başka yerde Gölpınarlı,Yunus Emre'nin Konya'da tahsil görmüş olabileceğini tahmin eder.(64)

F.Kadri Timurtaş'a göre ise,Yunus Ümmî değildir.Araştırmacı,şairimizin Divanı'ndan hareketle bu hükmü vermekte ve "Yunus büyük ihtimalle tahsilini Konya'da yapmıştır."(65) demektedir.

Mutasavvıf Yunus'un Konya'da tahsil gördüğü fikri,muhakkak Divanı'ndaki Mevlânâ ve Konya ile ile ilgili birkaç beyitten kaynaklanmaktadır.Şu da bir gerçektir ki,XIII. Asır Konyası,Türklerin Anadolu'ya fethinden sonra sürekli işlenmiş,bir ilim ve tedrisat merkezi haline getirilmiştir.(66)

Sufî indinde Ümmîlik kavramı ap-ayrı bir manâ ve mahiyet taşımaktadır."Tomar-ı Turûk-ı Aliyye" sahibi Sadık Vicdanî, Yunus'un,Ümmî olmadığı halde Hz.Peygamber'in vasfıyla vasıflanmak için "Ümmî" bilindiğini anlatırken şunları söyler:

"Mefhar-i-Mevcudat efendimize vasf olmak cihetiyle mazhar-ı şeref olan "Ümmî" lakabını fî-hadd-i zat ümmî olmadıkları halde meşayıh-ı sufiyye içinde teberrüken tahallüs edenler olmuştur.Meşhur şeyh Yunus Emre onlardandır."(67)

Bütün bu görüşlerin yanında Yunus'un kendi eserinde rastlanılan bilgilerde de bir ikilik vardır.O'nun bazı beyitleri tahsiliyle alakalı olduğu halde,bazı beyitleri de Ümmîliğiyle alakalıdır;

Ümmîliğini anlattığı birkaç beyit şöyledir:

Ne elif okudum ne cim varlıkdandur kelecim
Bilmeye yüz bin müneccim taliim ne ılduzdan gelür
(42/4)

Yerde gökde bu ışk ile 'ışkdan gelür bu söz dile
Bî-çâre Yunus ne bile ne kara okıdı ne ak
(130/9)

Şu beyitlerde ise şairimiz,tahsiliyle ilgili bilgi vermek-

---

(64) A.Gölpınarlı,YRD,s.XIX
(65) F.Kadri Timurtaş,YED,s.15
(66) Bkz.Tuncer Baykara,Türkiye Selçukluları Devrinde Konya, Ank.1985,s.86-92
(67) Sadık Vicdanî,Tomar-ı Turuk-ı Aliyye,Kadiriyye Silsilesi, İst.1338-1340,s.64

tedir:

Benüm gibi mücrim kul var iste bir dahı bul
Dilümde ilm ü usûl gönlüm de dünyâ sever
(41/2)

Mescid ü medresede çok 'ibadet eyledüm
'Işk odına yanuban ondan hâsıla geldüm
(196/9)

Yunus Emre'nin ilim görüşü de tahsili konusunda herhangi bir bilgi vermemektedir. Görüleceği üzere ilim kavramı ile mutasavvıfımız âlet ilimlerini kasdeder. Divan'da bir kaç defa zikredilen "usûl-i din" (Bkz. 209/3) terkibi de, tefsir, hadis, fıkıh ve kelâm gibi teolojik ilimleri anlatmak için kullanılmıştır. Bütün bu ilimler, mutasavvıfımıza göre, insanı Allah'a ulaştıracak metodu veremez. İlm-i ledünniyat, âlet ilimlerinin ötesindedir:

İlmile hikmetile kimse irmez bu sırra
Bu bir acayib sırdur ilme kitaba sığmaz
(110/2)

İlm ü 'amel ne assı bir gönül yıkdunısa
'Ârif gönül yapdugı berâber hicaz ile
(335/12)

İlim hod göz hicabıdur dünya âhret hisabıdur
Kitab hod 'ışk kitabıdur bu okınan varak nedür
(37/4)

İlm okımak ma'nîsi ibret anlamagıçün
Çün ibretden degülsin görmedin taş atarsın
(248/6)

Dört kitabı şerhiden 'âsidür hakîkatde
Zirâ tefsîr okıyup ma'nisin bilmediler
(38/5)

İlmi yüzünden okumakla birşey öğrenilmez; bâtın gözünü açmak gerekir:

Okımagıl ilmün yüzin 'ilme 'amel eyle güzin
Aç gönülden bâtın gözin 'aşık maşuk hâlini bak
(130/2)

İlim, kendini bilmekten ibarettir:

İlm okumak bilmeklik kendözüni bilmekdür
Pes kendözün bilmezsen bir hayvandan betersin
(248/5)

İlim ilim bilmekdür ilim kendin bilmekdür
Sen kendüni bilmezsin ya niçe okumakdur
(91/1)

Yunus'un ilm öğrenmekten gayesi ledünnîdir:

İlmünde gark oluban ben beni bilimezin
Dilile söyleyüben sıfatun iremezin
(256/1)

Mütasavvıf telvîne girip "ilm-i din" öğrendiğini veya rücu edip şirk beslediğini söyleyebilir.Bu konu tamamen Vahdet-i vücut'la alakalıdır.Şu beyit,Yunus'un tahsili konusunda bir vesika olamaz.Zira belirttiğimiz gibi,telvin makamından söylenmiştir:

Gerekse 'ilm-i dinde yüz bin kez minber depem
Gerekse şirk besleyem şirk ü gümandan fariğ
(126/6)

Aşk,âşıka herşeyden el çektirir,usul-i din öğrenimini terk ettirir:

Canum seni seveliden benüm halüm hale döner
Kanı bana usûl-i din ilmün edebin öğrenem
(209/3)

İlmiyle mağrûr olanlar,Hakk'a vasıl olamaz.Bu yolda herşeyi(varlık-kefen) terk edip,kefenden soyunmak gerekir:

İlm ü 'amele olmagıl mağrur
Hak kabul etdi kefen soyanı
(353/7)

Buraya kadar yazdıklarımızın Yunus'un tahsil yapıp-yapmadığını açıklayıcı mahiyette olmadığı ortadadır.Esasen Yunus'u, yetiştiği kültür çevresi içinde düşünmek gerekir.Medrese eğitiminin kitabî ve pozitif olması karşısında,tekke eğitiminin şifahî olduğu bir gerçektir.Yunus Emre,şiirlerinde dile getirdiği konuları mutlaka medrese yoluyla öğrenmiştir şeklinde bir iddiada bulunulamaz.Nihayet O'nun için önemli olan"Gönül kitabı"ndan okumak,yani aşkı yaşamaktır.Gönül,Tanrı'nın tecellî mahalli olduğuna göre,gönül kitabı da "Tanrı'nın sırrı" veya Lahutî bilgiler olacaktır.İlahî bilgiyle donanan kişi,hem âlimdir,hem de ârif!

Yunus'un ilmi,ilahî aşk ve ahlak,yaratılış sırrı ve mutlak hakikatten ibarettir.Bunun öğrenimi de ancak ve nihayet bir

mürşid-i kâmil ile mümkündür.Yunus ve muakkibi pek çok sufî şair,kendi yaşadıkları çağın kültürünü şifahen alıyorlardı. İşte,bütün bu hususları göz önünde bulundurarak ,Yunus'un tahsilini,yetiştiği tekke ve çevre içinde düşünmenin zaruretine inanıyoruz.

Yunus'un seyahatleri konusunda da kayda değer bir bilgi yoktur.Bazı araştırmacılar O'nun birkaç beytinden hareketle gezip-dolaştığı yerleri çıkarmaya çalışmışlardır.Buna göre Yunus,Azerbaycan'da ve Anadolu'nun bazı şehirlerinde propaganda için gezmiştir.(68)Bu görüş,özellikle şu beyitten kaynaklanmaktadır:

Vardugumuz illere şol safa gönüllere
Baba Tapduk manîsin saçduk elhamdülillah
(292/4)

Gerçekten de Yunus,ilden ile yürüyüp dost sorduğunu,Urumda,Şam'da kendisi gibi bir garîb bulamadığını, gurbet ilinde âşık olup Mecnûn gibi dolaştığını,Kayserî,Tebriz,Sivas,Nahcuvan,Maraş,Şiraz gibi şehirlerden sonra,Anadolu'ya geri geldiğini,Rum'da(Anadolu'da) kışlayıp baharda (memleketine) geri döndüğünü vs. işleyen bazı şiirler yazmıştır.

Ben yürürem ilden ile dost soraram dilden dile
Gurbetde hâlüm kim bile gel gör beni ʿışk neyledi
(404/3)

Gezdüm Urum ile Şam'ı yukarı illeri kamu
Çok istedüm bulımadum şöyle garib bencileyin
(277/2)

Gurbet ilinde yürürem dostı düşümde görürem
Uyanup Mecnûn oluram gel gör beni ʿışk neyledi
(404/5)

Kayserî Tebriz ü Sivas Nahcuvan u Maraş Şiraz
Gönül sana Bağdad yakın 'âlemlere divândasın
(278/1)

İndük Rûm'ı kışladuk çok hayr u şer işledük
Uş bahar geldi girü göçdük elhamdülillah
(292/6)

---

(68) A.Gölpınarlı,YET,s.69;Aynı yazar,YRD,s.XXIII

Yunus'un,Urum'u ve Şam'ı,Yukarı illeri(Azerbaycan'ı) gezdiğini söylediği beyitten hareketle,F.Timurtaş,şairimizin seyahat eden bir derviş olduğunu kabul eder.Ancak,bu seyahatin sebebinin bilinmediğini,belki ilim belki de aşk derdi dolayısıyla olabileceğini belirtir.(69)

Köprülü'ye göre,Yunus, Şam'dan başka Anteb'e de gitmiştir.(70)

Bugünkü bilgilerimizle Yunus Emre'nin gezip dolaştığı yerleri kesin olarak belirtmemiz ve belgelememiz mümkün değildir.Yunus'un yukarıdaki zikredilen seyahatle ilgili beyitleri,mecazî anlamda da kullanılmış olabilir.Beyitlerde işlenen mekan isimleri gönül açısından ele alınırken ve mesela "gönül sana Bagdad yakın" denilirken(Bkz.278/1)sufinin mekandan "lâ-mekan"a geçişi dile getirilmektedir.Bunun yanında,gurbet kelimesi,Yunus Emre'de dünya anlamında;garîb kelimesi de tevhid ehli mukabili kullanılmaktadır.Ledünnî ıstılahta garîbler,ferdaniyet makamı sahibidirler.Zira vücutlarını terk ettikleri için dünyada kendilerine benzeyen kişi kalmamıştır.Bu halleri "garîb" olmalarının sebebini teşkil eder.Hz.Peygamber, "garîblere ne mutlu" derken sufilere işaret etmektedir.(Bkz. Dervişler)

Yunus araştırmalarında ileri sürülen bir görüş de,Şairimizin Horasan'dan Anadolu'ya gelen ve yine yukarı illere(Azerbaycan'a) geri dönen bir şair derviş olduğu şeklindedir. Bu tür iddialar,kanaatimizce Yunus'un kullandığı Batı Türkçesi göz ardı edildiğinden muteber değildir.(71)

---

(69) F.Timurtaş,YED,s.16-17

(70) F.Köprülü,Yunus'un seyahatlerinden bahsederken Yunus'un olmayan şu:

> Emr-i mürşidile oldum Şam'a revâne
> Ne mümkindür gide Şam'a böyle divâne
> Murad olan Antep imiş çıkdı revâne
> Yunus bir nutuk söyledi Antep'de

kıt'asını zikrederek,Şam'a,Antep'e gittiğini söyler.Başka kıt'alardan hareketle de Hacca gittiğini belirtir.Bize göre bu fikirlerin kaynağı olan şiir ve kıt'alar,Âşık Yunus'undur.

(71) Bu görüş için ayrıca Bkz.Hikmet İlaydın,Yunus Emre,<u>Türk Dili</u>,sayı 384,Aralık 1983,Ank.,s.522

5. Mürşidi ve Mürşidine İntisabı:

Yunus Emre'nin tarikatı kati olarak bilinmemektedir.Bu konudaki araştırmalar da ihtilaflıdır.

Bir kısım araştırmacılar Yunus'un tarikat pîrlerini Horasan'a bağlamakta(72)bazıları Nakşî(73),Halvetî(74),Mevlevî(75), veyâ Kâdirî(76)tarikatlarına müntesiptir şeklinde hükümler vermektedirler.İddialar arasında en fazla üzerinde durulan tarikat, muhakkak ki,Mevlevîlik ve Bektaşîlik olmuştur.Bilindiği gibi, bu iki manevî yol,Yunus'un gençlik yıllarında henüz teşekkül etmekteydi.

Yunus Emre bir beytinde kendi tarikat şeceresini vermekte ve şöyle demektedir:

> Yunus'a Tapduğ u Saltuğ u Barak'dandur nasîb
> Çün gönülden cûş kıldı ben niçe pinhan olam
>
> (201/41)

Bu beyite göre Yunus,Tapduk'a,Tapduk,Barak Baba'ya,Barak da Sarı Saltuk'a müntesiptir.

Tarihî kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Barak Baba,Sarı Saltuk'un halifesidir.Barak Baba'ya ait risalede(77)Saltuk'tan, "Saltuk Ata,Miskin Barak" şeklinde bahsedilmektedir.(78)

Yunus,kendisini Sarı Saltuk'a bağlamakla birlikte,gerek Barak Baba'nın ve gerekse Sarı Saltuk'un(79) tarikatları bilinme-

---

(72) Bkz.Abdülkadir Karahan,Horasan Kültürünün Anadolu Türk Kültürünün Gelişmesine Etkileri,16.MilletlerarasıAltaistik Kongresi Bildirileri,Ank.1979,s.179
(73) Vehbi C.Aşkun,Eskişehir ve Ululari,Eskişehir 1978,s.35
(74) Bkz.Tahsin Ünal,Yunus Emre ve Ahi Babalığı,Türk Dili ve Yunus Emre,Kültür ve Sanat Dergisi,Sayı 5,Karaman 1986,s.46-48 (Bu yazıda Yunus'un Karamanlı olduğunu iddia eden Ünal,Karamandaki Yunus adına yapılan tekyenin Halvetiyye tekyesi olması sebebiyle Yunus'un Halvetî olabileceğini tahmin eder.Halbukî Halvetîlik Anadolu'ya XV. asırdan sonra yayılmaya başlamıştır.
(75) Meselâ Bkz.Kul Sadi,İrfan Ve Yunus Emre,İst.1983,s.5
(76) Bursalı M.Tahir,Aydın Vilayetine Mensup...s.31;Osmanlı Müellifleri,C.I,İst.1333,s.193
(77) Risalanin neşri Gölpınarlı tarafından yapılmıştır.Bkz.YET.
(78) A.Gölpınarlı,YET,s.26-29-41
(79) Sarı Saltuk için Bkz.Kemal Yüce,Saltukname'de Tarihî,Dinî ve Efsanevî Unsurlar,Ank.1987

mektedir.Kaynaklara göre Barak,Tokat köylerinde doğmuştur.Barak'ın moğollar tarafından elçilikle gönderildiği;Giylân'da öldürüldüğü söyleniyor.(707/1308)İsmi,Menakıbü'l-Ârifîn'de de geçmektedir.Bu eserden anlaşıldığı kadarıyla Barak,Konya'ya da uğramış ve Mevlânâ devrinde yaşamıştır.(80)Vilayetname'de Barak Baba,Hacı Bektaş-ı Veli'nin halifesi gösterilmektedir.(81)Gölpınarlı,Barak'ın Bektaşî olamayacağını tarihî delilleriyle ortaya koymuştur.(82)Gölpınarlı'ya göre,her iki zat ve hatta Tapduk Emre,Babaîler zümresinden bâtınî inançlara sahip kişilerdir.

Sarı Saltuk ise,Seyyid Mahmud Hayranî'ye mensuptur.İbn Batuta'da bu şeyhten şeriata uymayan bazı şeyler nakil ve rivayet edildiği kayıtlıdır.Bu zat M.1263 senesinde Rumeli'ye geçmiş,pek çok fetih hareketinde bulunmuştur.Adı şerif Hızır'dır.(83)

Bilindiği gibi,Anadolu'nun Türkler tarafından fethiyle birlikte,en ücrâ köşelerde tekye ve zaviyeler inşa edilmiş,geniş Anadolu sathında mühim bir tasavvufî tesir vücuda gelmiştir.Bu fütûhât yıllarında en faal rol oynayan sufiler,Abdalân-ı Rum, Kalenderan-ı Rum,Baciyân-ı Rum ve Ahîyân-ı Rum diye adlandırılmaktadır.İşte Barak Baba ile Sarı Saltuk Anadolu fütûhatında bulunmuş iki kolonizatör Türk sûfîsi olabilir.(84)

Yunus Emre'nin Bektaşî olabileceği hususunda da muhtelif fikirler ileri sürülmüştür.Bazı kaynaklarda Hacı Bektaş-ı Veliye bağlanan Yunus,Hacı Bektaş'ın Ahmed Yesevî'yle münasebeti cihetiyle bir Yesevî müntesibi gibi değerlendirilmiştir.Gerçekten de Ahmed Yesevî'nin Hacı Bektaş-ı Velî'ye derin bir tesiri vardır.(85)

---

(80) Ahmed Eflakî,Menakıbü'l-Arifîn,(Hzr.T.Yazıcı),C.II,Ank. 1961,s.484

(81) Vilayetnâme,s.81-90

(82) Vilayetnâme,s.XIX-XX,YET,s.252,259,455,472.sayfalar.

(83) S.Saltuk için Bkz.Gölpınarlı,YRD,s.XII;Ebu'l-Hayr-ı Rûmî, Saltuk-nâme,(Hzr.Şükrü H.Akalın)C.I,Ank.1987,C.II,Ank.1988;Kemal Yüce,a.g.e.

(84) Ömer L.Barkan,İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler,Vakıflar Dergisi,Sayı 2,1942,s.279-304

(85) F.Köprülü,TEİM,s.234,Sadık Vicdanî,Tomar-ı Turuk-ı Aliyye, Melamilik,İst.1338-1340

Bu tesiri anlamak için sadece Hacı Bektaş Vilayetname'sine bir göz atmak yeter. Bu eserde, Ahmed Yesevî'den son derece hürmetle bahsedilmekte; Onun için "Doksan dokuz bin Türkistan Pîrinin Ulusu" ve "Pirlerin pîri" gibi övgü dolu sıfatlar bulunmaktadır.(86)Hacim Sultan Vilayetnâme'si dışındaki bütün Vilayetnameler, Hacı Bektaş'ın, Ahmed Yesevî'nin halifesi Lokman Perende'ye müntesip olduğunu yazarlar. Hacım Sultan Vilayetname'si(87) ise, Onu doğrudan Ahmed Yesevî'ye bağlamaktadır. Ahmed Yesevî'nin 1166 yılında öldüğünü, Hacı Bektaş-ı Velî'nin ise 1210 yıllarında doğduğunu göz önünde bulundurursak, Hacim Sultan'ın verdiği bilgilerin doğru olmadığı anlaşılır. Yine Vilayetname'de Hacı Bektaş-ı Veli'yi Anadolu'ya gönderenin Ahmed Yesevî olduğu yazılıdır:

"Ahmed Yesevî, biz yokluk yurdunda eğlenmeyiz, âhirete gideriz. Var seni Rum'a saldık. Sulucakarahöyük'ü sana yurt verdik. Rum abdallarına seni baş yaptık, dedi. Hacı Bektaş-ı Velî, ertesi gün, gün doğarken Ahmed Yesevî'den izin alarak yola düştü."(88)

Bu ifadelerin Ahmed Yesevî ile Hacı Bektaş'ın yaşadığı tarih farkından dolayı kabul edilemeyeceği ortadadır. Bu manevî bağ doğru ise, arada Lokman Perende ile birlikte birkaç tane daha halife olmalıdır.

Yesevî ile Hacı Bektaş'ın alakası sadece Vilayetname'deki bilgilerden ibaret değildir. Bu silsile, özellikle fikrî yönden de ele alınabilir. Yesevî'nin Divan-ı Hikmet ve Fakr-nâme'sindeki (89)fikirler, Hacı Bektaş tarafından bilhassa Kitabü'l-Fevaid(90) ve Makalat'ta tekrar edilmektedir.

---

(86) Vilayetnâme, s.5-9

(87) Hacim Sultan, Vilayetnâme, (Neşr. Tschudi R.) Das Vilayetnâme des Hacim Sultan, Berlin 1914

(88) Vilayetnâme, s.16 (Yesevî'nin H. Bektaş-ı Veli ile münasebeti için Bkz. Mürsel Öztürk, Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş-ı Velî ve Yunus Emre, Emre(Derg.) C.III/III, sayı 9, Ank.1987, s.759-768)

(89) Yesevî'nin eserleri için Bkz. Kemal Eraslan, Divan-ı Hikmetten Seçmeler, Ank.1983; Aynı yazar, Yesevî'nin Fakr-nâme'si, TDED, C.XVIII, İst.1977, s.45-120-XV

(90) Hacı Bektaş-ı Velî, Kitabü'l-Fevaid, (Tertibleyen, İ.Ö.) İst. 1959

Bu eserlerden Yesevî'nin Fakr-nâme'si,"Dört kapı-Kırk makam" tertibi üzere kaleme alınmıştır.Hacı Bektaş-ı Veli'nin "Makalat"ı da Fakr-name tertibiyle yazılmış olup,belki,O'nun şerhi mahiyetindedir.(91)

Yunus Emre,şiirlerinde doğrudan Hacı Bektaş'tan söz etmez. Fakat,Vilayetnâme'de,Yunus'un mürşidi Tapduk Emre'nin Hacı Bektaş halifesi olduğu söylenir.Yunus,bu esere göre,evvelâ Hacı Bektaş-ı Velî'ye,bilahare Tapduk Emre'ye gitmiş ve "Tapduk'un tapusunda" kemâl bulmuştur.(Bkz.Menkabevî Hayatı)Ayrıca,Makalat'ı inceleyen Esat Coşan'ın da haklı olarak belirttiği vechile "Türk Edebiyatının en büyük şairlerinden olan Yunus Emre'nin şiirleri,Hacı Bektaş'ın düşünceleriyle aynı düşünceleri açıklar.O da,Hacı Bektaş gibi,dört kapıdan,kırk makamdan,ibadetten, yetmiş iki millet e saygı gösterilmesinden,insanda bulunan şeytanî güçlerle İlahî güçlerin bitmeyen savaşından,iyi ve kötü huyların askerlerinden söz eder.Yunus'un Risaletü'n-Nushiyye adlı eserine de bazı ilavelerin yapıldığını kabul eden kimseler,O'nun yukarıda bahsettiğimiz düşünceleri açıklayan şiirlerinin divanına sonradan girdiğini savunsalar da,doğrudan doğruya veya dolaylı yollardan olsun,Hacı Bektaş ile Yunus arasında geçmişte kurulmuş samimî ilişkiler inkâr edilemez."(92)

---

(91) Makalat'ı neşre hazırlayan Esat Coşan,Yesevî,Hacı Bektaş ve Yunus silsilesi konusunda şu kanaattadır: "Asıl isminin Muhammed olması muhtemel bulunan Hacı Bektaş'ın hayatı hakkında müsbet tarihi belgeler az,soyu,nesli ve tarikatı konuları münakaşalıdır.A.Yesevî'ye bağlı bulunduğu tarafımızdan kesinlikle isbatlanan Hacı Bektaş,Babaîler,Gâzîler,Ahiler ile de ilgilidir. Biz,eserinin ve fikirlerinin karşılaştırılması sonucu Yunus'un da Hacı Bektaş'la doğrudan veya dolaylı bir irtibatı bulunduğunu gösterdik." Bkz.Hacı Bektaş-ı Veli,Makalat,(Hzr.E.Coşan)İst. trs.,s.LIX

(92) Esad Coşan,Hacı Bektaş-ı Velî Le Bektâşî,Arts de Coppodoce,Geneve,1971,s.194;Bu makalede yazılanlar Makalat'ın girişinde de aynen tekrar edilmektedir.Coşan'a göre Yunus'un Hacı Bektaş'la ilgisi kesindir.Bkz.Makalat,s.XXXVI

F.Timurtaş,yukarıda sıralanan ve Esad Coşan tarafından da iddia edilen Hacı Bektaş,Yesevî ve Yunus Emre arasındaki manevî silsilenin gerçeğe uygun olmadığını söyler.Timurtaş'a göre bu ilişki halk rivayetlerinden ibarettir.Böyle olmasaydı,Yunus eserinde Hacı Bektaş'tan bahsederdi.(93)Ayrıca Yunus'un divanında bulunan "Yunus'a Tapduk'dan oldı hem Barak'dan Saltuk'a/ Bu nasîb çün cûş kıldı ben niçe pinhan olam" beytinin şüpheli olduğunu belirten Timurtaş, Şairimizin tarikat silsilesinin Barak Baba ve Saltuk'a da bağlanamayacağı inancındadır.(94)

Gölpınarlı ise,Yunus'un Hacı Bektaş ile ve dolayısıyla Yesevî ile bir alakasının olmadığına hükm eder.Gölpınarlı,bu husustaki delillerini şöyle sıralar:

"Ahmed-i Yesevî,Anadolu'da ancak Bektaşî ve Nakşî an'aneleriyle tanınmıştır.Bu sûfinin şiirlerini,ne Anadolu'da bilen vardır,ne Rumeli'de !zaten lehçe bakımından bilinmesine,benimsenmesine de imkân yoktur.XIII-XIV.yüzyıllardan kalma,sonraki çağlarda yazılma bu kadar nefes ve ilahî cönkü gördük.Bunların hiçbirinde Ahmed-i Yesevî'nin bir tek mısraına bile rastlamadık.XV.yüzyılda Bektaşî ananesine girmesi ve Hâcegân'dan sayılması bakımından en ziyade Bektaşî ve Nakşilerin tanımaları gereken Ahmed-i Yesevî'nin hiç bir şiiri ne bir Bektaşî tekyesinde ne bir Nakşî tekkesinde okunmazdı.Türkistan'daki büyük şöhretine rağmen bu sufî şairin bizim diyarımızda edebî bir tesiri hiç yoktur.Hacı Bektaş Vilayetnâme'siyle Nakşî kitaplarında geçen sözlerden ve silsilenâmelerle icazetnâmelerdeki adından başka hiç bir iz yoktur.Kaldı ki,Yunus,Mevlâna,kendi şeyhi Tapduk Baba,O'nun şeyhi Barak Baba,O'nun şeyhi Baba Saltuk'tan çağdaş ve pîrdaşlarından Geyikli Baba'dan,Seydi Balum'dan eski sûfîlerden Cüneyd'den bilhassa Hüseyn İbn-i Mansur el-Hallac'dan bahsettiği halde,Ahmed-i Yesevî'nin adını bile anmamıştır.Yunus,Yesevî'lerin Hikmet dedikleri tasavvufî şiire nefes der. "Didüm iş bu nefesi âşıklar hükmüyile/Bahılluksuz er gerek bir karara turası". Yunus'un edâ bakımından da Ahmed-i Yesevî'ye

---

(93) F.Timurtaş,YED,s.25

(94) F.Timurtaş,YED,s. 26

bir benzerliği yoktur.Mevlanâ'nın şiirleri farsça olmakla beraber edâ ve müeddâ bakımından Yunus'un şiirlerine ne kadar benzer...Halbuki Ahmed-i Yesevî'nin şiirleriyle Yunus'un şiirleri arasında böyle bir benzerlik bulmaya imkân yoktur.(95)

Gölpınarlı'nın anlayışına göre,Hacı Bektaş'tan hiç söz etmeyen Yunus,Bektaşî değildir!Hatta,Sarı Saltuk'un,Barak'ın ve Tapduk Emre'nin de Hacı Bektaş-ı Velî ile alakası yoktur.Buna karşılık Yunus,Mevlânâ'yı iki yerde büyük bir saygıyla anar.(96)

Yunus Emre'nin Mevlânâ'yı övdüğü beyitler esasen üzerinde ciddiyetle durulması gereken belgelerdir.(Bkz.Divan,58/7,301/7 veya Mevlanâ Maddesi)Nevar ki,sadece bu beyitlerden hareketle Yunus Mevlevî'dir demek çok büyük bir iddia olacaktır.Şu da bir gerçek ki,bir sufî,kendi müntesibi olduğu tarikat meclisinden başka meclislerdede bulunabilir.

Yunus Emre'nin yaşadığı çağda Anadolu'da teşekkül etmeye başlayan dört büyük tarikat vardır;Rufailik,Halvetîlik,Bektaşilik,Mevlevîlik!(97)Bunun yanında isimlerinden söz edilen Babaîlik,Kalenderîlik ve diğer pek çok yol gayr-ı sünnî anlayışları olan birer tarikattır.Bu tarikatlarda,Kur'an'a ve sünnet'e aykırı pek çok umde bulmak mümkündür.Yunus'un divanını sistematik olarak tahlil ve tenkid ettiğimizde gördüğümüz kadarıyla,Yunus,gayr-ı sünnî hiç bir fikre sahip değildir.Şu halde Yunus'u biz,ehl-i sünnete uygun bir manevî silsilede aramak zorundayız.Bu silsile de,kanaatimizce Bektaşîlik veya Mevlevîlik gibi bir tarikat bünyesinde olacaktır.

Yukarıdaki teferruattan anlaşılacağı gibi,Yunus'un tarikati ve mürşidi hususunda kaynaklar ve araştırmalar yetersiz kalmaktadır.

---

(95) A.Gölpınarlı,YET,111,172

(96) A.Gölpınarlı,YRD,s.XIII.(Görüldüğü gibi konu oldukça karışıktır.Gölpınarlı Vilayetnâme'yi bir yerde muteber kaynak olarak kullanırken bir başka yerde de hiç esas almamaktadır.Bu kısımda Tapduk'un Hacı Bektaş'la alakası üzerinde durulmalı,Vilâyetnâme değerlendirilmeliydi.

(97) F.Köprülü,TEİM,204

Hülasa olarak diyebiliriz ki,Yunus Emre,Mevlânâ'ya zihnen bağlıdır.Fakat Mevlevî olup-olmadığı belli değildir.Yunus,aynı zamanda hiç bir bâtıl yola mensup da değildir.Tapduk Emre, bir bâtınî tarikin mürşidi olamaz.Bektaşî ananesine göre Hacı Bektaş halifesi olan Tapduk,Yunus'un yetişmesinde en mühim unsurdur.Şu durumda Yunus Emre'nin tarikati hakkındaki tartışmalar yeni belgeler ortaya çıkmadıkça sürüp gidecektir.

X X X

Yunus'un mürşidi,şiirlerinde saygıyla andığı Tapduk Emre'dir.(Bkz.Tapduk Emre maddesinin tahlili)Tapduk'un hayatı hakkındaki bilgilerimiz Yunus Emre'den daha az ve hatta Yunus Emre söz konusu edilirken bi'l-vesile kısa bir rivayetten ibarettir.En eski kaynaktan birisi olan Hacı Bektaş-ı Velî Vilayetnâmesinde Tapduk'un adı Hacı Bektaş-ı Velî ve Yunus Emre ile birlikte zikredilir:

"Rum erenleri,Hacı Bektaş-ı Velî'ye gidecekleri vakit Emre'ye haydi dediler,sen de bizimle gel.Emre çok kuvvetli erdi. Dost divanında bütün erenlere nasip üleştirirken Hacı Bektaş adlı bir er görmedik dedi.Hacı Bektaş'a gitmedi.Hacı Bektaş'a Emre'nin sözünü haber verdiler.Hünkar,Sulucakarahöyük'te,Kadıncık Ana'nın evinde yerleşince her taraftan muhib,mürid ıhtırılmaya başlandı.Hünkar,Sarı İsmail'i gönderip Emre'yi çağırttı. Emre yanına gelince Hacı Bektaş siz dedi,dost divanında erenlere nasip üleştirirken Hacı Bektaş adlı kimse görmedik demişsiniz;O nasip üleştiren elinin nişanesi vardır,onu da bilir misiniz ?Emre,O divanda bir yeşil perde vardı dedi,Onun ardından bir el çıktı,bize nasîb üleştirdi.O elin avucunda latîf,yeşil bir ben vardı.Şimdi bile görsem tanırım.Hacı Bektaş,elini açtı.Emre,Hacı Bektaş'ın avucunda,o güzelim yeşil beni görür görmez üç kere "Tapduk Hünkârım !" dedi.Bundan sonra adı Tapduk Emre kaldı.Emre,başındaki tâcı çıkarıp Hünkâra teslim etti.Hünkâr,tâcını tekbîrleyip giydirdi.O da izin alıp makamına döndü." (98)

Vilayetnâme'nin bu satırlarında ve tekrar Yunus'la ilgili bahsinde Tapduk'un nereli olduğu, nerede yaşadığı kaydedilmemiş-

---

(98) A.Gölpınarlı,Vilayetnâme,s.21;Fuat Köprülü,TEİM,s.257

tir.Ancak Yunus'un Sivrihisar'lı olduğuna dair bilgi verilmiştir.

Bazı araştırmalarda,Tapduk'un,Baba İlyas,Baba İshak ve Sarı Saltuk'la beraber Horasan erenlerinden olduğu ihtimali üzerinde durulmuştur.(99)

Lamiî,Nefahat Tercümesi'nde Yunus'tan bahsederken "Kendisi Tapduk Emre'nin mürididir,"der.(100)Fakat,zamanından bahsetmediği gibi hâl tercümesine ait de bir şey kaydetmez.Taşköprî-zâde,Tapduk'un,Sakarya nehrine yakın bir köyde herkesten çekilmiş bir hâlde yaşadığını kaydeder.(101)Ancak,gerek onu,gerekse Yunus Emre'yi Yıldırım devrinde yaşamış göstermesi,evvelce de söylediğimiz gibi,tamamıyla yanlıştır. Nişancı Tarihi de aynı hataya düşmüş,fakat Sakarya suyu yakınında bir köyde oturduğunu yazmıştır.(102)'Âlî,Hacı Bektaş'ı Orhan devri şeyhlerinden gösterip(103)Tapduk Emre'nin Hacı Bektaş'a nasıl intisap ettiğini "Vilayetnâme"den naklettiği halde(104),hem Tapduk Emre'yi, hem Yunus Emre'yi Yıldırım devri şeyhlerinden göstermek gafletinde bulunur.(105)Aşıkpaşazade,hem Yunus'u,hem Tapduk'u Orhan devri şeyhleri arasında anar.(106)Aşık Çelebî'nin Tezkire'siyle (107)Mollazade Süleymân Şeyhî'nin Bahrü'l-Velaye'sinde(108) ,

---

(99) Mesela Bkz.Abdülkadir Karahan,Anadolu'da Horasan Kültürünün Etkisi,16.Milletlerarası Altaistik Kongresi Bildirileri, Ank.1978,s.177

(100) Lamiî,Nefahat Tercemesi,s.691

(101) Mecdî,Şakayık Tercemesi,s.78

(102) Nişancı Mehmet Paşa,Nişancı Tarihi,İst.1279,s.137

(103) Âlî,Künhü'l-Ahbar,İst.1277,C.5,s.53-58

(104) Âlî,Künhü'l-Ahbar,s.56

(105) Âlî,Künhü'l-Ahbar,s.127-128

(106) Aşıkpaşaoğlu,Tarih,(Hzr.Nihal Atsız)Ank.1985,s.193(Gölpınarlı Lamiî'den Aşıkpaşaoğlu Tarihine kadar bu eserlerin bir değerlendirmesini yapmıştır.Bkz.YET,s.42)

(107) Aşık Çelebî,Meşairü'ş-Şuara,Vr.98^b

(108) Mollazade S. Şeyhî,Bahrü'l-Velâye,Berlin Ktp.Nu:1683,vr. 143^b."Bu eserin Yunus bahsinde "Tapduk Emre mürşididir" denilir.

Tapduk,Yunus Emre'nin şeyhi olduğu için anılmaktadır.

Görüldüğü üzere XVI. Asırdan sonra yazılmış eserlerden bazıları,Tapduk Emre'den Yunus Emre vesilesiyle çok kısa bir şekilde bahsetmektedirler.Yunus Emre,M.1320-1 senesinde vefat ettiğine göre,Tapduk'un XIII.Asır sonlarında vefat ettiği tahmin olunabilir.

Tapduk Emre'nin yaşadığı yer ve vefat tarihi gibi,mezarının da nerede olduğu bilinmemektedir.Bu arada,O'nun Ankara Nallıhan'da bir mezarından bahsedilmekte ise(109)Şakayık'taki kayda(110)ve Gölpınarlı'nın fikrine göre Sakarya nehrine yakın bir yerde ve Mihalıççık yakınlarında Emre köyünde yatmaktadır.(111) Bu fikirlerin yanında,Tapduk'un mezarının Nigde Aksaray'da olduğunu(112)söyleyen araştırmacılar bulunduğu gibi, Manisa(Kula)-da da O'na ait bir mezarın var olduğunu iddia edenler de mevcuttur.(113)

F.Timurtaş,Tapduk Emre'yle ilgili vesikaların rivayetlerden ibaret olduğunu vurgulayarak,böyle bir kişinin yaşayıp yaşamadığının bilinmediğini söyler.(114)Kanaatımızca bu fikir geçerli olamaz.Tasavvuf tarihi ve din psikolojisi tetkikleri bir

---

(109) Cahit Öztelli,Belgelerle Yunus Emre,Ank.1977,

(110) Mecdî,Şakayık Tercemesi,s.78

(111) Bkz.A.Gölpınarlı,YRD,s.IX

(112) Mikail Bayram,Yunus Emre EskişehirliOlabilir mi?25.Türk Dili Bayramı ve Yunus Emre Anma Törenleri,6-7 Temmuz 1985,sayı 4,Karaman 1985,s.50;Doğan Kaya,Yunus Emre Ortaköy'de Yatıyor,Halk Kültürü,İst.1984,s.2,s.46

(113) Bkz.İsmail Tosun,Yunus Emre ve Hocası Tapduk Emre'nin Yaşam Öyküsü,İzmir 1981(Bu makamdan evvela Bursalı M.Tahir Bey bahsetmiştir.Müellif Tapduk Emre'nin Yunus'un mürşidi ve tarikatinin Kadirî olduğunu söyledikten sonra,gözünün de görmediğini yazar.Bursalı'ya göre Tapduk,Kula'da yatmaktadır.Bkz.Aydın Vilayetine Mensup...,İzmir 1324,s.30-31;Osmanlı Müellifleri, C.I,İst.1333,s.192

(114) F.Timurtaş,YED,s.17

mutasavvıfın ancak bir mürşid-i kâmil kontrolünde yetişebileceğini göstermektedir.(115)Esasen Yunus ,kendisinin Tapduk Emre'nin kapısında yetiştiğini şu beytinde açıkça ifade etmektedir:

Tapdugun tapusında kul olduk kapusında
Yunus miskîn çigidük pişdük elhamdülillah
(292/8)

Nihayet şunu da belirtelim ki,kaynaklarda Yunus'un Tapduk Emre dergâhında kırk yıl hizmet ettiği bildirilmektedir; O'nun bu sülûk devresi Vilayetnâme'de ve bilahare yazılan bazı kaynaklarda bahsedilmiştir.(Bkz.Yunus'un Menkabevî Hayatı) Esasen söz konusu "kırk sene hizmet" kültü,manevî olgunluğu dile getirmek içindir.(116)

6. Vefat Tarihi ve Mezarı:

Yunus Emre,bir kaç beytinde uzun müddet yaşadığını ve yaşlandığını imâ etmektedir.O,kendisinin "Şâirler kocası" (351/14) veyâ "Bir âşık koca" (124/12) olduğunu söylemektedir.İlahî aşkı bilmeyenler,Yunus'un artık ihtiyarladığını,aşkı bırakması gerektiğini tavsiye ederler.Cevaben Yunus şöyle der:

Niçeler eydür Yunus'a çün kocaldun 'ışkı kogıl
Rûzigâr ugramaz 'ışka 'ışkun ne ay u yılı var
(32/7)

Niçeler eydür Yunus'a kim kocaldun 'ışkı kogıl
Bu ışk bize yinile geldi henüz dahı turvandadur
(65/7)

Mutasavvıfımızın Tanrı aşkıyla beli iki büklüm olmuştur.Aşağıdaki beyitin mecazî manası yanında Yunus'un ihtiyarlığını yansıtan bir gerçek yönü de vardır:

---

(115) Bkz.Hayatî Hökelekli,Din Psikolojisi Açısından Şeyh-Mürid İlişkileri ve Yunus Emre-Tapduk Emre,Fikir ve Sanatta Hareket, Mart 1981,İst.VII.Devre,s.23,s.36-49 (Konuyla ilgili fazla bilgi için Mürşid ve Derviş maddelerinin tahliline bkz.)
(116) Annemarıe Schimmel,Tasavvufun Boyutları,(Çev.Ender Gürol) İst.1982,s.283

Miskin gönlün 'ışk elinden iki büküldi vücudı
Tevbe kapusından sundum ana iman tayağını
(376/6)

Aşağıdaki iki ayrı beyitten anlaşıldığı kadarıyla Yunus, fikrinden ve sözlerinden dolayı öldürülmek istenmiştir:

Münkir münafıklar beni öldürelim dirlerimiş
Beni yaradan öldürür yok var iden gelsün berü

Gelsün beni ol öldüren külümi göge savuran
Ben Küntü Kenz'em mahfiyem izhâr iden gelsün berü
(287/6,7)

Yunus Emre'nin vefat tarihi hakkında muhtelif görüşler ileri sürülmüştür. Adnan Erzi'nin bulup yayımladığı(Bkz. Yunus'un Doğumu) belgeyle, bu tartışmalar bitmişse de, biz bu görüşlerden kısaca bahsedeceğiz.

Bursalı M. Tahir'e göre "bazı teracüm-i ahval kitaplarımızda (Yunus'un) tarih-i vefatları " گلشن توحید " (Gülşeh-i tevhîd) terkibinin delaleti olan 843 olmak üzere mukayyed ise de divanındaki,

Tarih dahı yidi yüz yidi idi
Yunus canı bu yolda kodı idi

beytine nazaran daha akdem olması lazım gelir.(117)

Nâil Tuman, "Tuhfe-i Nâilî"de Yunus'tan muhtasaran bahsederken vefatıyla ilgili bilgiler de verir:

"Yunus Emre(Âşık Yunus);Bolu'lu, Tapduk Emre müridi, vefat tarihi kati olarak ma'lûm olmadığından "Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafya", Mecelle ve Sicill-i Osmanî'nin " عاشق یونس امره " ('Âşık Yunus Emre")isminin gösterdiği H.842 (M.1429) tarihini yazmaya mecbûr oldum. 'Âşık Çelebî, Bursa'da medfûn olduğunu yazıyorsa da bu da ihtilaflıdır.(118)

---

(117) Bursalı M.Tahir, Aydın Vilayetine Mensup..., s.31, Osmanlı Müellifleri, s.193

(118) Nail Tuman, Tuhfe-i Nâilî, (Ank.)Millî Ktp.Yz.Nu: 611/2, s.1727-1728; Şemseddin Sami, Kamusu'l-Alâm'da aynı görüşte idi. (Bkz. Kamusu'l-Âlâm, İst.1311, C.6, s.4828)"Bolulu olduğu halde Porsuk nehrinin Sakarya'ya karıştığı mahalde bir zaviye ve çilehane edinip ibadet ve riyazatla meşgul olmuş, makamatı şöhret bulup 843'de vefat etmiştir. Zaviyesi kurbinde vâki türbesi ziyaretgâhtır."

Bazı araştırmacılar,Yunus'un Risale'sini yazıp bitirdiği (707/M.1307) senesini,tarikate intisap ettiği sene olarak değerlendirip,Bâyezıd kütüphanesindeki vefat tarihini (M.1320) kabul etmemektedirler.Bundan dolayı -mesela- Câhit Öztelli,Yunus'un ölüm tarihini (1320)den sonra aramak gerektiğini söyler.(119)Yine bu görüşte olan Hikmet İlaydın,şairin 1307'de tarikata girdiğini söyleyerek,doğumunu 1272-82 yıllarında aramaktadır.İlaydın,Yunus'un 80 yıl kadar yaşadığını farzederek vefatının 1352-62 yıllarında vaki olduğunu ileri sürer.(120)O'nun bu fikrini destekleyen Aşıkpaşaoğlu gibi bir kaynak ve destek varsa da,bu iddia,Yunus'un eseriyle Adnan Erzi'nin yayımladığı reddi mümkün olmayan tarih ve Vilayetname'deki rivayetlere ters düşmektedir.

Fuat Köprülü,TEİM adlı eserinde Yunus'un vefat tarihini, Risaletü'n-Nushiyye'nin yazıldığı 1307 tarihinden sonra aranması gerektiğini söyler:"Elimizdeki vesikalara göre vefat tarihini açık bir surette tayin edebilmek ne yazıkki mümkün değildir."der.(121)Fakat Köprülü,Adnan Erzi'nin yayınladığı belgeden sonra,Şairimizin vefat tarihinin (M.1320-1) olduğunu kabul etmiştir.(122)

Nihayet Gölpınarlı ve Timurtaş'ın incelemelerine göre de, Bayezîd Kütüphanesi'ndeki belge doğrudur.Burada,şu ibare yazılı idi:(123)

Vefat-ı Yûnus Emre
Müddet-i Ömr 82
Sene 720

Bütün bu vesikalar ve Yunus'un eserindeki özellikleri dikkate alarak,biz,büyük şairin H.720/M.1320-21 senesinde Vuslat ettiğine inanıyoruz.

---

(119) Cahit Öztelli,Belgelerle Yunus Emre,Ank.1977,s.6-7

(120) Hikmet İlaydın,Yunus Emre,Türk Dili,sayı 384/Aralık 1983, s.517

(121) Fuat Köprülü,TEİM,s.271

(122) Fuat Köprülü,Yunus Emre'nin Mezarı,Meydan,sayı 20,Haziran 1965,s.24

(123) Adnan Erzi,Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar, Belleten,TTK,C.XIV.sayı 53,Ank.1950,s.85-89

Yunus Emre'nin medfeni de kesin olarak bilinmemektedir.Anadolu'nun pek çok yerinde,O'na ait olduğu iddia edilen makam ve mezarlar bulunmaktadır.Bu makamlar,muhakkak yaşadığı asırdan itibaren bir destan hâlesi hâline gelen Yunus'un mübarek hayat ve fikirlerinden kaynaklanır.Zamanla bu destanî hayat,halk tahayyülünde genişlemiş ve herkes O'na sahip çıkmaya başlamıştır. "İslâm memleketlerinde yalnız Yunus gibi öldükleri yer belli olmayanların değil,medfenleri pek belli olan büyük zatların bile çeşitli medfen veya makamları bulunur." (124)Hülasa,halk, Yunus'un kutsîyetinden feyz almak için bir çok makam icat ve ihdas etmiştir.

Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bulunan mutasavvıfımıza ait mezarlardan üç tanesinin hakikî mezar olduğu iddia edilmektedir. Bunlar,Sivrihisar(Sarıköy),Karaman,ve Ortaköy'deki mezar veya makamlardır.(125)Bursa'daki Yunus merkadinin ise,Âşık Yunus adlı Yunus Emre muakkibi bir başka mutasavvıf şaire ait olduğu söylenmektedir.Şairin bunlardan başka Kula'da(126)Erzurum Dutçu(Düzcü) Köyü'nde(127)Isparta Keçiborlu'da (128), Afyon San-

---

(124) Fuat Köprülü,TEİM,s.274

(125) Bu mezarlarla ilgili belgelerin toplu bir neşri ve değerlendirmesi için Bkz. İ.Hulusî Güngör,Yunus Emre'nin Mezarı Hakkında Yeni Bir Yorum,Karaman 25.Türk Dili Bayramı ve Yunus Emreyi Anma Törenleri,6-7 Temmuz,1985,s.11-36;Halim B.Kunter,Yunus Emre,Eskişehir 1966

(126) Bkz.A.Gölpınarlı,YET,s.79; YRD,s.XXIII;Fuat Köprülü,TEİM, s.276-277;İsmail Tosun,Yunus Emre ve Hocası Tapduk Emre'nin Yaşam Öyküsü,İzmir 1981;İ.Tosun-Merdan Dinçkök,Kula'daki Yunus Emre,Türk Yurdu Derg.Sayı 319,13 Mayıs 1966,s.33-34;Bursalı M. Tahir,Aydın Vilayetine Mensup...,s.31;Osmanlı Müellifleri,s.193

(127) F.Köprülü,TEİM,s.277,A.Gölpınarlı,YRD,s.XXIV;YET,s.82;Z. Fahri Fındıkoğlu,Erzurumdaki Yunus Emre'ye Dair,Türk Yurdu,s. 319,s.54-58;A.Şerif Beygu,Erzurum Tarihi,İst.1936,s.171-175; Muhan Bali,Yunus Emre ve Erzurum,Çağrı (Derg.),Konya 1977,s. 22-26

(128) İsmail Hakkı Bursavî,Şerh-i Ebyat-ı Yunus Emre,Süleymaniye Ktp.Esad Ef.Bl.Nu:1521-2 vr.40[a]

dıklı'da (129),Nallıhan'da(130),Ünye ve Sivas'ta bir yol üzerinde(131) makamları bulunmaktadır.Yukarıda belirttiğimiz gibi,Yunus'un Bursa'daki mezarı,başka bir Yunus'a ait sanılmaktadır.Kaynaklarda,burada bulunan üç mezardan birisi Yunus Emre'ye,bir diğeri Âşık Yunus'a,öbürü de Kara Abdürrezzak adında bir şahsa ait gösterilmektedir.(132)Daha önce yapılan incelemelerde,söz konusu mezardan ilk defa Rıza Tevfik'in bahsettiği söylenegelmiştir.(133)Bu doğru olmamakla birlikte Rıza Tevfik'in Bursalı Yunus hakkında kaleme aldığı bir makale,konuyu ciddî olarak gündeme getirmiştir.(134)Müellif bu makaleyi yazdığında Yunus'un mezarıyla ilgili tartışmalar başlamamıştır.Rıza Tevfik,ziyaret ettiği bu mezarı tenkid etmeden doğrudan Yunus Emre'nin kabri olarak kabul etmektedir.Söz konusu kabir hakkında Fuat Köprülü'nün kanaatı müsbet değildir. Köprülü'ye göre,Bursa fethinden sonra yaşayan veliler bilinmektedir.Bu arada,şöhretli bir mutasavvıf olan Yunus'un bilinmemesi imkansızdır.(135)

Hakikaten,Bursa fethinden sonra kaleme alınan kroniklerde Yunus'un ismi geçmemekte,buna mukabil Geyikli Baba'lardan

---

(129) A.Gölpınarlı,YET,s.83;YRD,s.XXIV;Osman Atilla,Büyük Mutasavvıf Yunus Emre'nin Mezarı Sandıklı'dadır,<u>Kocatepe Gazetesi</u>,Afyon,Yıl 2,sayı 616,30 Agustos 1967,s.3;Aynı Yazar,Yunus Emre ve Tapduk Emre'nin Afyondaki Mezarları ve Kaybolan Cönkler,<u>Uluslararası Yunus Emre,Nasreddin Hoca,Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Bildirileri</u>,Konya 1977,s.108-121

(130) Bkz.Naki Tezel,Nallıhan ve Yunus Emre,<u>Ülkü</u>,Sayı 63,Ank. 1944,s.18-19

(131) Bkz.A.Gölpınarlı,YRD,s.XXIV

(132) Bu makamın kitabesi ve tamiriyle ilgili bilgiler için Bkz. Fethi Erden,Yunus Emre,Mezarları,Makamları veya Başka Yunuslar,<u>Türk Yurdu</u>,s.319,s.183

(133) Mesela Bkz.A.Gölpınarlı,YET,s.74

(134) Bkz.Rıza Tevfik,Yunus Emreyi Ziyaret,<u>Peyam-Edebî İlave</u> 19 Haziren 1330/2 Temmuz 1914,Nu:43;Aynı Makale için Bkz.Abdullah Uçman,<u>Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı İle İlgili</u> Makaleleri,Ank.1982,s.207-215

(135) Fuat Köprülü,TEİM,276

bahsedilmektedir.

Aşağıda zikredeceğimiz gibi,rivayete göre Bursalı Yunus'un kabri Niyazî-i Mısrî(Ölm.1694) tarafından bulunmuştur.Köprülü ve Gölpınarlı,rivayeti hatırlattıktan sonra,bu keşfin "aslı olsaydı Niyazî'nin ölümünden sonra O'na saygı besleyen Bursalı İsmail Hakkı'nın mutlaka rivayeti anması gerekirdi.(136) demektedirler.Esasen Bursalı İ.Hakkı,bu rivayetten menfi olarak bahsetmektedir(137)Fakat Gölpınarlı ve Köprülü,galiba O'nun bu satırlarını gözden kaçırmışlardır.Ayrıca,Gölpınarlı, Niyazî'nin keşfi hakkındaki rivayetleri uydurma kabul ettiği (138)gibi,buradaki mezarda,Yunus Emre'den sonra yaşayıp H.833/ M.1428'de vefat eden Emir Sultan dervişlerinden Halvetî bir Âşık Yunus'un yattığına inanır.(139)

Köprülü,"Yunus Emre'nin Aşık Yunus adlı bir de halifesi olduğu hakkındaki rivayetlere tarihî bir mahiyet verilemez" (140)diyerek Bursalı Yunus'u ve "Osmanlıca matbu' Yunus Divanı"nın ser-levhasındaki "Âşık Yunus" ibaresini ehemmiyetli bulmaz.(141)

Faruk K. Timurtaş'a göre,kimliği bilinen iki Yunus vardır. Bunlardan birisi,Bursalı Âşık Yunus'tur.XV.Yüzyıl başlarında

---

(136) A.Gölpınarlı,YET,s.74;F.Köprülü,TEİM,s.276

(137) İsmail H.Bursavî"Çıkdum erik dalına" şerhinde şöyle diyor: "Bursa'da Şiblî mahallesi mescidi harîminde medfun olup Şeyh Yunus ıtlak olunan kimesneye dahi Yunus Emre'dür diyen isabet eylemedi."Bkz.<u>Şerh-i Ebyat-ı Yunus Emre</u>,Süleymaniye Ktp. /Esad Efendi Bl. Nu:1521/2,vr.41a

(138) A.Gölpınarlı,YET,s.74

(139) A.Gölpınarlı,YRD,XXIII

(140) F.Köprülü,TEİM,s.261

(141) Gerçekten de eski harflerle basılan bu Divan'ın başına iki ayrı Yunus'un yetiştiği düşünülerek şöyle denmiştir."İşbu kitâb-ı müstetabın derûnunda kutbu'l-ârifîn-meşayıh-ı 'izâmdan Mevlânâ Âşık Yunus Emre Hazretlerinin Divan-ı Latifleriyle Halifesi Âşık Yunus Hazretlerinin Divan-ı Pür-Kemalleri..." Bkz.<u>Divan-ı Âşık Yunus</u>,İst.1340(1924),s.1

vefat eden bu şair,şiirlerini dörtlüklerle ve ekseriya 7+7 ile 6+5 vezinleriyle yazmıştır.Yıldırım Bâyezîd,Çelebî Mehmed ve II.Murad devrinde yaşamış olan Âşık Yunus,Emir Sultan'ı övmektedir.Dolayısıyla Bursalı Yunus,Halvetîyye tarikinin Nurbahşiyye kolu müntesibi olmalıdır.(142)

Bursalı Âşık Yunus'la alakalı dikkatimizi çeken bir başka husus da şudur:

Bilindiği gibi Yunus'un şiirlerini havi Bursa İl Halk Kütüphanesi'nde (Bkz.Nu:882) bir Mecmua bulunmaktadır.XV.Yüzyılda istinsah edilen bu kıymetli Mecmua'daki şiirlerde "Âşık Yunus Fermayed" ve "Yunus Emre Fermayed" serlevhaları bulunmaktadır.Yani her iki şairin şiirleri ayrıştırılmıştır.Müstensihin bu dikkati gerçekten mühimdir.Demek ki, O devirde,Bizim Yunus'un muakkibi olan Aşık Yunus adlı bir şair yaşamıştır.

Bursa'daki Yunus merkadi hakkında Rıza Tevfik'ten önce ve sonra kayıtlara geçmiş cüz'i bazı bilgiler vardır.Bu bilgilerin pek çoğu Niyazî-i Mısrî müntesipleri tarafından yazılmıştır.

Hülasatü'l-Vefeyat müellifi,eserinde "<u>Yunuslar</u>"başlığı altında şunları yazar:

"Yunuslar Kaddesallahu Esrarehüm.

Sultan Emîr yolunda Şiblî önüne karîb mahalle arasında üç zat meşhûrdur.Merâkıd-ı 'aliyyeleri ziyâret olunur.Evvelki Yunus Emre,Âşık Yunus ikinci,üçüncü Abdürrezzak 'Uşşak, ser-bülendî diyü ta'rîflerinde şu'arâdan biri beyt inşâd idüp türbe kapusı üzerinde dahı sâir ebyâtla mermer üzere nakş ve tahrîr olunmuştur."(143)

Şeyh Mustafa Lutfî'nin yazmış olduğu Niyâzî-i Mısrî menakıbında(144),Mısrî'nin,Yunus'a ait makamı nasıl keşfettiği şu şekilde anlatılmaktadır:

---

(142) F.Timurtaş,YED,s.19

(143) Gazzî-zâde Şeyh Abdüllatîf,<u>Hülasatü'l-Vefeyat</u>,Süleymaniye Ktp./Esad Efendi Bl.Yz.Nu:2257,vr.35b

(144) Bu eser,Mısrî'nin halifelerinden olduğu söylenen Rakım Efendi tarafından yazılan menakıb-nâme esas alınarak yazılmıştır.Bu açıdan,Mısrî'ya ait her türlü rivayeti aslına en yakın bir şekilde kaydeder.Bkz.<u>Tuhfetü'l-Asrî Fî-Menakıb-ı Mısrî</u>, s.1-3

"...Yunus Emrem Hazretlerinin medfen-i münîf ü kabr-i latîfleri bir zaman mevki'-i ihtiram-ı ziyaret iken nihade-i tab'-ı nisyân olup,herkes ta'yîn ü tahsîsde mütereddid ve 'aciz olduğu halde,Ekmel-i 'Asrî Hazret-i Mısrî bizzat Kara ʿAbdürrezzak mahallesini teşrîf buyurup mescid ü zaviye-i mezbûrenin cânib-i garbiyyesinde vâki' üç 'aded kabr-i şerifeden birini "Haza makâm-ı Yûnus" diyü ta'yîn ve tasrîh ile ref-i iştibâh ve def'-i eşkâl ..." buyurmuşlardır."(145)

Nihayet son Mısrî Dergâhı post-nişîni Mehmed Şemseddin Efendi, "Gülzâr-ı Mısrî"adlı Mısrî menakıbnamesi'nde,yukarıda iktibas ettiğimiz Yunus'un makamının keşfi hadisesini şu şekilde tekrar eder:

"Niyâzî-i Mısrî,Bursa'da 'Aşık Yunus Hazretlerinin makamına keşfen meydana çıkararak el-yevm ziyaretgâh olan makamına giderek "Haza kabr-i 'Âşık Yunus" buyururlar.Hakikaten orasını kazarak lahdler zuhur eder ki,vâlide cihetinden ceddim Sadî Şeyhi Haydar Efendi'nin hulefasından olup mahall-i mezkûrda kâin câmi-i şerifin imamı olan Şeyh Esad Efendi tarafından Vâlide-i Mahdûmları tarafından dergâh olarak usûl-i Sa'dî icra ediliyordu.Sonraları harab olmış ise de,geçenlerde Cami' ve tavsiye-hane olan mahalli inşa ve binâ tasallut etti."(146)

Hemen işaret edelim ki,Gülzâr-ı Mısrî'nin birkaç yerinde daha "Âşık Yunus"tan bahsedilir.

Şu durumda,Bursa'daki Mısrî Halvetîleri içinde bir Âşık Yunus telakkisi vardır.Gerçekte,yukarıda işaret ettiğimiz vechile Âşık Yunus adına mukayyed şiirler,Niyazî-i Mısrî tarafından ihvana okunup şerhedilmiştir.Hattâ diyebiliriz ki,Mısrî Divanı'nda Âşık Yunus'un pek çok şiirine nazire vardır.

Yukarıda iktibas ettiğimiz Hülasa ve Tuhfe'de zikredilen rivayetlerde iki ayrı Yunus'tan bahsedilmekte,Gülzâr'da ise,

---

(145) Bkz.Şeyh Mustafa Lutfî,<u>Tuhfetü'l-Asrî Fî-Menâkıb-ı Mısrî</u>, Bursa 1309,s.73

(146) Mehmed Şemseddin-i Mısrî(Ulusoy),<u>Gülzâr-ı Mısrî</u>,(Müellif Hattı)s.63,Bu eserin bir kopyasını verme lutfunda bulunan Eşrefzâde Safiyüddin Erhan Bey'e teşekkürü bir borç bilirim.)

Âşık Yunus ismi âdeta vurgulanarak zikredilmektedir.Tuhfedeki kayıt,dikkat edilirse,Niyazî'nin keşfettiği yer için "makam" dendiği görülecektir.Gülzar-ı Mısrî'deki "...el-yevm ziyaretgâh olan makamına giderek..." ibaresi de,buranın bir makam olabileceğine işarettir.

Henüz Yunus'la ilgili tartışmaların başlamadığı bir zamanda yazılan ve halkın telakkisini aksettiren bu ibarelerdeki makam kelimesi,şayan-ı dikkattir.Bu mahaller,bizim kanaatimize göre bir makam,bir de Âşık Yunus'un kabrinden ibarettir. Tabiî,diğer üçüncü şahıs-Kara Abdürrezzak-ın kimliği ise mechuldür.

Bu belgeler ışığında Bursa'daki kabirlerle ilgili nihayî bir neticeye ulaşamasak da,burada yaşayan ve Yunus Emre muakkibi olan bir Âşık Yunus'tan söz etmek yerinde ve doğru bir karar olsa gerektir.

X X X

Yunus Emre'nin mezarı olarak gösterilen yerlerden birisi de Niğde(Ortaköy)de,"Ziyarettepe" ismiyle bilinen ve halen ziyaret edilen türbedir.A.Gölpınarlı bu mahal için "Bu mezar da ya bir makamdır,yahut Yunus adlı başka bir erene aittir."(147) demektedir.

Aksaray'ın 34 Km.kuzeyinde bulunan Tapduk Emre'nin de mezarı olduğu iddia edilen Tapduk Köyü,Beştepe dağının eteklerindedir.Tapduk Köyü ile Yunus'un makamı(Ziyarettepe) arasında 25 Km.kadar mesafe vardır.Tapduk köyünde,Şeyh adına bir câmi,yemek taşı ve şifa tokmağı var olduğu söyleniyor.(148)İbrahim Hakkı Konyalı'nın "Aksaray Tarihi'nde verdiği bir belgede konuyla ilgili şunlar yazılıdır:

Bu köy,Derviş Tapduk'un evladının tasarrufundadır.Ellerinde Karamanoğlu İbrahim Bey'in ve Şeh-zâde Cem Çelebî'nin Şehzâde Abdullah Çelebî'nin mektupları-beratları- vardır.Saltukzâde Derviş Tapduk bu köyde bir zaviye yaptırmıştır.Bu köyün

---

(147) A.Gölpınarlı,YET,s.83; YRD,s.XXIV

(148) Bkz.Refik H. Soykut,Emrem Yunus,Ank.1982;Doğan Kaya,Yunus Emre Ortaköyde Yatıyor,Halk Kültürü,İst.1984/2,s.46

geliri ile bu zâviyeyi ihya edermiş."(149)

Bu bölgede kıymetli araştırmalar yapan Refik Soykut,Vilayetnâme'deki Yunus ve Tapduk'la ilgili bahislerden;bölgenin siyâsî ve ictimaî tarihinden hareketle,Yunus'un hakikî mezarının Ziyaret-tepe'de olduğunu söyler:

Hacı Bektaş Vilayetnamesinde yer almış kayıtlara göre,hakkında genel bilgiler edindiğimiz yoksul çiftçi Yunus'un yetişmiş ve faaliyetlerini sürdürmüş olduğu zemin bölge,Orta Anadolu'dur.O'nun da tam ortası olup,coğrafî koordinatlar verilmek gerekirse 34-35 boylam (tul) dereceleri ile 38-39 enlem(arz) dereceleri arasındaki arazi kesimi görünmektedir.Dörtgen bölge diyebileceğimiz bu kesimin kuzeylerdeki birer ucunda Kırşehir ve Karahöyük(Hacı Bektaş) vardır.Doğu açıklarında Kayseri ile Sivas yer almıştır.Ortalarında Aksaray,Nevşehir,Ürgüp,Göreme,Ihlara,Ogüney alt ucunda Nigde,keza Nigde-Aksaray eski yolu üzerinde zamanının bir hayli ünlü ve önemli kalesi olan Sivrihisâr bulunur.Konya,bu dörtgenin güney-batı açıklarındadır. Karaman(Larende) ise,biraz daha uzaklarda kalır.(150)

Yunus Emre'ye makam olarak gösterilen Aksaray'da bir tepe, meşhur dörtgen bölgenin içindedir.Coğrafî koordinatları 34 - 15 derece boylam,38,47,40 derece enlemdir.Halen Kırşehir il hudutları içinde Sulhanlı Köyü'ndedir.1267 rakımlı olup adı <u>Ziyarettepe</u>'dir.

"İşbu ziyaret tepeden etrafa açık bir havada bakılırsa,Kuzeyde Hacı Bektaş ve Hırka dağını güneyde 2133 rakımlı Ekecik 1875 rakımlı Küçük ekecik,daha güneyde 1850 rakımlı tepeye kurulmuş metrûk Sivrihisar'ı nihayet 3253 rakımlı meşhur Hasan dağlarını görebilmek mümkün oluyor."

"Yunus'un doğum köyü olduğu ifade edilen Sarıköy ya da Sarıkaman(Sararman),Ziyarettepe'nin 4 km.güneyindedir.Mezarın işbu Sarıkaraman kabristanında değil de evet,sadece 4 km. uzakta hakim bir tepede bulunması,Vilayetnâme kayıtlarına uygun düşmektedir.(151)

---

(149) İbrahim Hakkı Konyalı,<u>Aksaray Tarihi</u>,C.2,İst.1974,s.2085

(150) Refik Soykut,<u>Emrem Yunus</u>,s.30-31

(151) Refik Soykut,a.g.e.,s.61

X X X

Konu ile alakalı bir başka görüş,Yunus Emre'nin mezarının Karaman'da oluşudur.(152)Fuat Köprülü,TEİM adlı eserinde,Bursalı M.Tahir'den iktibas ederek burada Yunus'un bir medfeni olduğunu belirtmekle iktifa etmektedir.(153)Daha sonra Köprülü,Yunus'un mezarı konusundaki tartışmaların yersiz ve subjektif olduğunu belirten bir yazı kaleme alarak Eskişehir ve Karaman taraftarlarının Yunus Emre ismi geçen her vesikayı katiyet ve taassupla,en ufak bir şüpheye ve ihtimale yer vermeden mutasavvıf Yunus'a mâl etmelerinin ilmî bir yol olmadığını söyler.(154)Nihayet Köprülü,Karamanlı Yunus Emre araştırmalarında kullanılan "Şikârî Tarihi"ni tenkit ederek,eser hakkında menfî bir somuca ulaşır.(155)

İbrahim Hakkı Konyalı(156),Cahit Öztelli(157),Tahsin Ünal (158),İ.Hulusî Güngör(159) ve Mikail Bayram(160) gibi araştırmacılar,hemen aynı belgeleri-ki bunların büyük bir kısmını İ. Hakkı Konyalı neşretmiştir.- kullanıp değerlendirerek Yunus'un Karaman'lı olduğunu söylemektedirler.

---

(152) Bu konuda iddiülı pek çok yazı neşredilmiştir.Toplu bir Bibliyografya için Bkz. Mustafa Tatçı,<u>Yunus Emre Bibliyografyası</u>,Ankara 1988,104 sayfa.

(153) Bkz.F.Köprülü,TEİM,s.278

(154) Bkz.F.Köprülü,Yunus Emre'nin Mezarı,<u>Meydan</u>,İst.1965,s.20 s.24

(155) F.Köprülü,a.g.m.,s.24

(156) İ.H.Konyalı,Yunus Emre Nerelidir,<u>Yedigün</u>,Nu:626,İst.1945, s.5;aynı yazar,Karamandaki Yunus Emre,<u>Türk Yurdu</u>,s.319,İst.1966, s.145-159

(157) Cahit Öztelli,<u>Belgelerle Yunus Emre</u>,s.21 vd.;Yunus Emrenin Mezarı İle İlgili Yeni Belgeler,<u>Emre</u>(Derg.)C.I,s.8,Eskişehir 1963,s.25-28;aynı yazar,Yunus Emre'nin Mezarı İle İlgili Yeni Belgeler,<u>Türk Dili</u>,C.4,s.38,Ank.1954,s.100-103

(158) Tahsin Ünal,Yunus Emre'nin Sosyal ve Kültürel Çevresi, <u>Türk Kültürü</u>(Derg.),s.296,Ank.1987,s.31-38

(159) İ.Hulusî Güngör,Yunus Emre'nin Mezarı Hakkında Yeni Bir Yorum,Karaman 25.Türk Dili Bayramı,..,s.4,Karaman 1985,s.11-36

(160) Mikail Bayram,Yunus Emre Eskişehir(Sivrihisar)li Olabilir mi ? Karaman 25.Türk Dili Bayramı...,s.4,Karaman 1985,s.48 -50

Yunus Emre'nin eserinde Konya ismi Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî münasebetiyle geçmektedir.Fakat Karaman(Larende) anılmaz.İ. Hakkı Konyalı,'Ankara Kadîm Kayıtlar Arşivinde bulunan "İlyazıcı" defterinde,Karaman eyaletindeki evkafı tesbit eden bazı belgeleri neşretmiştir.Bunlar Fatih Sultan Mehmet Han zamanından(M.1476) itibaren tutulan defterlerdeki belgelerdir.Bu konudaki hemen bütün evkaf yazılarında "Kirişçi Baba" namındaki bir şeyhle birlikte Yunus Emre ve Oğlu İsmail Emre'den bahsedilir.(161)

Kirişçi Baba adına yapılan Cami'deki merkatlardan birisi, Yunus Emrenin olarak bilinmektedir.Bu merkattan Evliya Çelebî de haber vermektedir:

"...Ve Kirişçi Baba Câmi'indeki Yunus Emre Hazretlerinin merkadi.Türkîce tasavvufâne ebyâd ve eş'âr-ı İlahiyâtları meşhûr-ı âfakdır."(162)

İ.Hakkı Konyalı,Yunus Emre'nin mensup olduğu âilenin reisi İsmail Hacı'nın,Mevlânâ'nın babası Sultanü'l-Ulemâ gibi,Cemaatıyla Horasan'dan geldiğini ve Larende'ye yerleştiğini söyler. O'nun bu tesbiti,Topkapı Sarayı Defterhane Hazinesinden Başvekalet Arşivine getirtilen (924 H/1518 M) tarihli 63 numaralı defterin 335.ci sayfasındaki bilgilere dayanır.(163)

Şu halde denebilir ki,Karamanlı Yunus iddiası,Karaman'daki Kirişçi Baba Camiinde bulunan Yunus merkadiyle,yine,Yunus'un Horasan'dan gelen İsmail Hacı Cemaatine mensup olmasına dayandırılmaktadır.

Belgelere göre Yunus,Larende'de otururken Yerce nam yeri Karamanoğlu İbrahim Bey'den satın almıştır.Elinde de mülknâmesi vardır.Yunus vefat edince bu mülk,evladına geçmiştir.(164)

---

(161) İ.Hakkı Konyalı,<u>Karaman Tarihi</u>,İst.1967,s.371 vd.

(162) Evliya Çelebî,<u>Seyahatnâme</u>,C.9,İst.1314,s.315

(163) Metinde "Karye-i Şeyh Hacı İsmail an Kaza-i Larende,mezbur Şeyh Hacı İsmail an Cemaatin dervişleri ile diyâr-ı Horasandan gelmiş ʿaziz imiş..."denmektedir.Bkz.<u>Karaman Tarihi</u>,s. 389

(164) Halim Baki Kunter,<u>Yunus Emre-Bilgiler-Belgeler</u>,Eskişehir 1966,s.78

Bütün bu iddia ve vesikaları tahlil ve tenkit eden Gölpınarlı,Yunus'un Karaman'daki mezarının başka bir Yunus'a ait olduğunu söyler.O'na göre,"Karaman'da Yunus Emre'nin kabri diye gösterilen yer,şeyh Hüseynoğlu Kirişçi Baba tarafından yaptırılmıştır.Evvelce Halvetîlere aitken 1175 Hicrî'de Kâdirîlere meşrût olan bu Câmi ve Zaviyede yatan Kirişçi Baba Tekkesi şeyhi Karamanlı Kâtipzâde Yunus Efendi'dir.XIII-XIV.Yüzyılda Anadolu'da Kâdirîlik yoktur.Konya'da 6.Vakıf defterinin 493. sahifesinde Konya kadısı Muhammed,oğlu Şeyh Hasan Nesib tarafından 918 Hicrî'de (1512-3) yazılan ve Karaman soyundan Nâsût Bey oğlu Pîr Ahmed'e ait olan Vakfiyyede imzası,"Şeyh Yunus Baba el-ma'ruf post-nişîn-i Kirişçi Baba" tarzındadır.ve tanıklar arasındadır.Bu tarihte sağ olan Karamanlı Yunus Efendi ile bizim Yunus'umuzun vefatı arasında tam 198 yıl vardır.(Bkz.M. Çağatay Uluçay,<u>Gediz Dergisi</u>,C.IV,1943,s.70,s.5-7;Azmi Avcı, Karaman'da Kirişçi Câmii,<u>Konya Dergisi</u>,Yıl V,s.34,Konya 1940) (165)

X X X

Hacı Bektaş-ı Velî Vilayetnâme'sinde(166)Nefahat Tercümesi'nde(167),Şakayık Tercümesi'nde(168),Kitâb-ı Mahbub-ı Mahbûbta(169),Ankara Kuyûd-ı kadîme arşivi 530 numarada kayıtlı bulunan Kanunî devrine ait defterde(170)ve diğer muahhar bazı kaynaklarda(171) Yunus'un mezarının Sivrihisar yakınlarındaki Sarıköy'de olduğu kayıtlıdır.

Bu mezar 6 Mayıs 1946 günü açılmış ve başka bir yere nakledilmiş,bilahare yeni yapılan bir anıt mezara,yani bugünkü yerine getirilmiştir.(1970)

Fuat Köprülü,Yunus Emre'nin hayatını ve felsefesini

---

(165) A.Gölpınarlı,YRD,s.XXXI

(166) <u>Vilayetnâme</u>,s.49

(167) <u>Nefahat Tercemesi</u>,s.691

(168) Şakayık Tercemesi,s.78

(169) Sivrihisarlı Baba Yusuf,<u>Kitab-ı Mahbûb-ı Mahbûb</u>,Konya,Koyunoğlu Müzesi,s.392

(170) Bkz.s.191

(171) A.Gölpınarlı,YRD,s.XXXII-XXXIV;H.Baki Kunter,<u>Yunus Emre</u>, Eskişehir 1966,s.93 vd.

ciddî olarak ilk defa inceleyen kişidir.Köprülü,TEİM adlı eserinde Yunus'un hakikî mezarının Sarıköy'de olduğuna kânidir.(172)Daha sonra bu mezar,A.Gölpınarlı ve Faruk Kadri Timurtaş gibi âlimler tarafından da kabul edilmiştir.

Yukarıda Yunus'un mezarıyla ilgili görüşleri muhtasaran ele almış durumdayız.Görüleceği üzere,şairimizin hakikî mezarının hangisi olduğu bilinmemektedir.Mevcut belgeler de yetersiz kalmaktadır.Yeni vesikalar olmadan bu tartışmanın devam ettirilmesi lüzumsuzdur.(173)Şu da var ki,eldeki vesikaların herhangi birinin itiraz edilmesi mümkün olmadığı gibi, doğrudan kabul edilmesi de imkan haricidir.Netice olarak, tarihî bilgilerle rivayetler çatışmaktadır,denebilir.

Esasen o devirde, birden çok Yunus mevcut olabilir.

Kanaatımız odur ki,Yunus'un mezarıyla ilgili neşriyatlar, lüzumundan fazladır.Bilen-bilmeyen pek çok kişi bu tartışmanın içine girmiştir.Halbukî tarihî şahsiyetlerin hayatı ve eserleri arşivlerdeki yazmalarda gizlidir.Yazmalar günyüzüne çıkarıldıkça pek çok mesele kendiliğinden hallolacaktır.

Gerçekte Yunus'un mezarıyla ilgili yeni belgeler bulunmasa da önemli değildir.Zira Yunus,müslüman ve Türktür.Anadoluda yaşamıştır.Millî ve manevî kültürümüzde O'nun mayası vardır.Bu husus,millî kültürümüz ve edebiyat tarihimiz için en önemli cihettir.İlminin,irfanının aşk ve felsefesinin sınırı olmayan Yunus'u, turizm zihniyetiyle(174) küçük bir mezarda aramanın manâsı yoktur.Yunus,F.Timurtaş'ın deyimiyle"Türk milletinin kalbinde yatmaktadır."(175)

---

(172) F.Köprülü,TEİM,s.278;Aynı yazar,<u>Yunus'un Mezarı</u>,<u>Meydan</u>, s.20,s.24;Aynı yazar,Yunus Emre,<u>Cumhuriyet Gazetesi</u>,5.sene,Nu: 1773,1929,s.1

(173) Yunus'un mezarıyla ilgili tartışmalar,Yunus Emre araştırmalarının üçte ikisini teşkil eder.Bkz.Mustafa Tatçı,<u>Yunus Emre Bibliyografyası</u>,Ank.1988.Bu kadar araştırma,Yunus'un eseri ve fikrî derinliği hakkında olsaydı daha güzel sonuçlar alınabilirdi.

(174) Bu ifade ve itiraz Fuat Köprülü'ye aittir.Bkz.<u>Meydan</u>,s. 20,s.1

(175) F.Timurtaş,YED,s.18

YUNUS EMRE'NİN ESERLERİ,ESERLERİNİN ŞEKİL YAPISI DİLİ VE SAN'ATI

İKİNCİ BÖLÜM

YUNUS EMRE'NİN ESERLERİ,ESERLERİNİN ŞEKİL YAPISI, DİLİ VE SAN'ATI

A. ESERLERİ:

Yunus Emre'nin Risaletü'n-Nushiyye ve Divanı olmak üzere, bilinen iki eseri vardır.

1. Risaletü'n-Nushiyye:

Bu eser,H.707/M.1307-8 yılında kaleme alınmış olup,şekli mesnevî; türü ise tasavvufî nasihat-nâmedir.(176)

Risale,yazmalarda oldukça karışıktır.Konu başlıklarıyla birlikte,beyitler diğer bir konuyla iç içe girmiştir.Bunun yanında bazı beyitler düşmüş,bazıları da müstensihlerin cahilâne istinsahlarıyla anlaşılmaz hale gelmiştir.Aynı beyit,çeşitli yazmalarda karşılaştırıldığı zaman farklı beyitlermiş gibi karşımıza çıkabilmektedir.

Risale,eski yazmalardan özellikle F,K,YE nüshalarında,muahhar yazmalara göre daha iyicedir.A.Gölpınarlı,bu eserin tenkitli bir neşrini 1943 senesinde gerçekleştirmişse de,daha sonra bu neşrine iltifat etmemiş 1965 senesinde tekrar ve sadece F nüshasını çevirip yayınlamıştır.(177)Mevcut araştırmalarda

---

(176) RN'nin bazı değerlendirmeleri için Bkz.Mehmet Kaplan,Yunus Emre'nin İnsan Ve Ahlak Görüşü,TDED,C.XXI,31 Aralık 1973, s.65-82;Hüseyin Ayan,Risaletü'n-Nushiyye Üzerine,Yunus Emre Simpozyumu,2-5 Mayıs 1988,(Ank.Millî Ktp.);Prof.Dr.Kisling,Yunus Emre Divanı'nın Mukaddime Beyitleri Üzerinde Düşünceler, Bildiriler,İst.1971,s.160-164

(177) Gölpınarlı'nın 1965'te neşrettiği RN,kritiksiz olup F nüshasının çevirisinden ibarettir.Bkz.YRD,s.1-37,(Bu eserde bazı okuma hataları vardır: yöğşürür:yanşurur (s.5),gebürdürler:kibirdirler (s.7),gönül arı:gönül eri (s.8),yesinün:bir senün (s.10).mesidür:nesidür(s.11),surtde:sûretde(s.14),yîkagelür:bıkagelür(s.15),hâzır:kâdır (s.15),dîvâr:dîvârı (s.15) uyutmadı:uyanmadı(s.16),kekince:gelince (s.16),vechile:zerkile(s.16),kekince:gelince (s.18),bozulmış:yoyulmış(s.18),iyesi: âyâsı(s.19),ol arşa süner:el arşa süner (s.20),akıl:'âkil(s.22) kendün özle:kendün izle(s.22),menna''öküş:meta' öküş(s.30), sengle:sen de(s.35) olmalıdır.

Gölpınarlı'nın bu neşri esas alınmaktadır,

Bize göre Risaletü'n-Nushiyye en eski yazmalar esas alınarak yeniden, tenkitli metin olarak hazırlanmalıdır.

Fatih(F) yazmasına göre Risaletü'n-nushiyye,"Fa'ilatün/Fa'ilatün/Fa'ilün" vezniyle yazılmış 13 beyitlik bir mesnevî ile başlar.Daha sonra bir mensur bölüm gelir.Asıl mesnevî,bu mensur bölümden sonra başlar.

Metin, başlangıçla beraber 563 beyitten müteşekkildir.Asıl mesnevî,"Mefā'ilün/Mefā'ilün/Fe'ülün" vezniyle yazılmıştır.Fakat aruz vezninin Türkçeye yeni yeni adapte edildiği bir devirde yazılan Risale'de,bir hayli vezin aksamaları vardır.

F.Köprülü,"bu mesnevî Yunus'un Ümmî olmadığını gösterir" der.Köprülü'ye göre,Yunus,bu eserini İran'ın mutasavvıf-ahlakçı şairlerinden ilham alarak yazmıştır.(TEİM,s.293)Risale'nin Yunus'un eseri olduğundan şüphe etmeye gerek yoktur.Çünkü,13. ve 14. yüzyılda Anadolu'da mesnevî edebiyâtı çoktan başlamıştır.Bu arada aruzla şiir yazanlar çoğalmaktadır.Geçiş devresi olması ve aruzun Türkçe'ye adaptesinde karşılaşılan zorluklar sebebiyle bu devir eserlerinde pek çok aruz hatasının görülmesi tabiîdir.İşte Risaletü'n-Nushiyye,bu özellikleri hâvi bir eserdir.(178)

Risaletü'n-Nushiyye,belli bir plana göre yazılmakla birlikte eserin üslûbu,Yunus'un İlahîlerine nisbetle daha az şiiriyet taşır.Bu mesnevîde ahenk ve âşıkânelikten söz etmek mümkün değildir.Fakat sembolizm mükemmeldir.Buradaki mefhumlar,mücerret olup,umumiyetle teşhis san'atıyla işlenmiştir.Didaktik bir tahkiye olan Risaletü'n-Nushiyye,Mehmet Kaplan'a göre,"İnsanoğlunun hâlini ortaya koyar."(179)

Eserin mahiyeti kısaca şöyledir:

"Baştaki on üç beyitlik kısımda Yunus,insanın Allah tarafından nasıl yaratıldığını anlatır:İnsan,anâsır-ı erba' ve cândan ibarettir.Anasır-ı erba,insan ölünce tekrar asıllarına dönerler.Cân(Rûh) ölmez;ebedidir.İnsan bu dünyaya yaratılış sırrı-

---

(178) F.Köprülü,TEİM,s.295

(179) Mehmet Kaplan,Yunus Emre'nin İnsan ve Ahlak Görüşü,TDED, C.XXI,İst.1973,s.65

nı öğrenmek için gelmiştir.O'nun terkibindeki toprakla sabır ve iyi huy;Tanrı'ya dayanmak,halka iyilik etmek,izzet ve şerefini korumak;suyla arılık,cömertlik,lütûfta bulunmak ve Tanrı'yla buluşmak sıfatlarının geldiği;yelle yalancılığın,sahte gösterişin,tezlikle nefsin,odla da kibrin,şehvetin tamaın ve hasedin geldiği bildirilir.Cân ile insana gelen şeyler de şunlardır:İzzet,vahdet,utanma ve hal edepleri!

Görüldüğü gibi,maddî ve fânî vücud ile manevî ve ebedî ruh mahiyetleri itibariyle biribirine zıttır.Vücut insanı dünyaya bağlar.Ruh Tanrı'ya yükselmek ister.İnsanoğlu'nun hayatı bu sebeple dramatik bir durum arzeder.İnsanda vücut haline gelen dört maddî unsur,birbirine zıt ihtirasları doğurur.(180)

"Mensur kısım akla ve bilgiye ayrılmıştır.Akıl,pâdişahın yani Tanrı'nın kadîmliği nurundandır.Akl-ı maᶜaş,akl-ı maᶜad, akl-ı kül olarak üçe ayrılır.Akl-ı ma'aş,dünyada geçim işlerini başarır.Akl-ı ma'ad âhiret işlerini bildirir.Akl-ı Kül , Tanrı tecellîsidir.

İmân,Tanrı'nın hidayeti ışığındandır.O da üçe ayrılır:İlme'l-yakîn,ayne'l-yakîn,Hakke'l-yakîn.

İlme'l-yakîn,yani bilgiyle edinilen iman,akıldandır.Ayne'l-yakîn,yani görgüyle edinilen iman gönüldedir.Hakke'l-yakîn,yani buluş ve oluşla edinilen iman candadır.Canla duran iman canla gider.Cennet,Tanrı'nın lutfu ışığındandır.Cehennem,heybetinden,od hışmındandır.Toprakla suyun yeri cennettir,yelle ateşin yeri Cehennem.

Yel ve ateşle dokuz kişi gelmiştir.Bunların her biri binbaşıdır,bin ere hükmeder.Kime gelirse onu,kendi yurduna götürmek isterler.Toprak ve suyla on üç kişi gelmiştir.Bunlar da binbaşıdır,her birerinin hükmünde bin er vardır.Kime gelirse O'nu Cennete çekerler.Canla gelen dört kişidir.Bu dört kişi canla gelmiştir,canla gider.Bunların biner eri vardır.Bunlarla bulunanlar,didara gark olurlar.Ateşle,yelle gelenler,Cehenneme giderler,toprakla suyla gelenler Cennete giderler.Canla gelenlerse Tanrı'ya ulaşırlar.İnsanın hangi bölükten olduğunu bilmesi gerekir."(181)

(180) Mehmet Kaplan,a.g.m.,s.66
(181) A.Gölpınarlı,YET,s.122

Eserin bu mensur kısmı bitince,manzum bölümler başlamaktadır.Bu bölümlerde,rûh ve nefsin,kanaatın; buşu(öfke)nun;sabrın;nekeslik ve aklın hikayeleri vardır.Nihayet Mesnevînin sonunda,Yunus,telif tarihini kaydederek klasik âdete uyar:

Söze târîh yidiyüz yidiyidi
Yunus cânı bu yolda fidi idi
(Hicrî 707/Miladî 1307)

Gölpınarlı'ya göre"bu risalede,bilhassa teşhis san'atı üstündür.Vezin aksaklığı hiç yoktur.Aruza uydurabilmek için bazı kelimeler çekiliyor.Fakat bu,O devirde umumidir.Sultan Veled'de,Şeyyâd Hamza'da,Âşık Paşa'da Fakih Ahmed'de,Gülşehrî-de,hepsinde bu var."(182)

2. Divân:

Yunus'un ikinci ve önemli eseri Divanı'dır.O'nun bu eseri daha hayattayken tanınmıştır(183)Fakat ne yazık ki,elimizde, Yunus'un yaşadığı zamanda yazılmış bir yazma mevcut değildir. Bilinen yazmaların en eskileri şunlardır:(184)

Fatih Nüshası:203 şiirin bulunduğu bu divan,tahminen XIV. asra aittir.

Raif Yelkenci Nüshası:182 şiir mevcuttur.XIV.asırda istinsah edilmiştir.

Yahya Efendi Nüshası:302 şiir vardır.XVI.asırda istinsah edilmiştir.

---

(182) A.Gölpınarlı,YET,s.126

(183) Bazı beyitlerinde Yunus,kendi divanından söz eder:

Yunus miskîn anı görmiş eline hem divan almış
'Âlimler okıyamamış bu ma'nîden tuyan gelsün
(230/7)

Yunus Emrem sebakı senden okur
Elinde defteri divanı sensin
(282/6)

Yunus oldıysa adum pes ne 'aceb
Okuyalar defter-ü divânumı
(389/8)

Bu beyitlerden anlaşılan odur ki,Yunus,Divanı'nı hayatta iken tanzim etmiştir.

(184) Yazma Divanlar için Bkz.Mustafa Tatçı,Yunus Emre'ye Ait Divanlar,Divan Neşirleri ve Metin Tamiri Mes'elesi,Millî Eği-

Ritter Nüshası:Şu anda aslının nerede olduğunu tesbit edemediğimiz bu Divan'da 98 şiir mevcuttur.XIV.asırda istinsah edilmiştir.

Nuruosmaniye Nüshası:219 şiir mevcuttur. H.940/M.1540 tarihinde istinsah edilmiştir.Camiü'l-Meanî adlı Mecmua içindedir.

Bursa Nüshası:Bu eserde,Yunus mahlaslı 115 şiir mevcuttur. XV.asrın ikinci yarısında istinsah edilmiştir.Mecmua içinde Yunus'tan başka Âşık Yunus,Şeyyad Hamza ve Şemsî mahlaslı şiirler de bulunmaktadır.

Hacı Bektaş Nüshası: Barak Baba Risalesi'nin içinde Yunus mahlaslı 40'a yakın şiir bulunmaktadır.Bu eser H.890/M.1485 yılında istinsah edilmiştir.

Karaman Nüshası:Bu yazma,halen Baha Kayserlioğlu'nun elinde bulunmaktadır.İçinde Yunus'a ait 211 tane şiir vardır.Gölpınarlı,bu yazmanın XVIII.asırda yazıldığını tahmin eder.(185) F. Köprülü'ye göreyse,XIV.asırda yazılmıştır.(186)Biz eserin mikrofilmini kullandığımız için istinsah tarihi hakkında birşey söyleyemiyoruz.Fakat eserin yazısı,Selçuklu dönemi yazılarıyla uygunluk arzeder.(187)

Bu yazmalara,muahhar pek çok yazma ilave edilebilir.Fakat muahhar divanlar incelendiğinde,Yunus mahlaslı şiirlerle başka şairlerin şiirlerinin yoğun bir şekilde karıştırıldığı görülecektir.(188)Divan yazmalarını incelediğimiz zaman şu olumsuz hususiyetler karşımıza çıkacaktır:

İstinsah hataları,

Şiir sayılarında fevkalade bir fark,

---

tim Dergisi,s.83,Ank.1989,s.60-71

(185) Bkz.Gölpınarlı,YRD,s.LII

(186) Bu bilgimiz şifahîdir.Bkz.Mustafa Tatçı,a.g.m.,s.61

(187) Burada sıraladığımız yazmaların tavsifi,Kütüphane ve Mikrofilm numaraları için eserin II.Cildinin girişine Bkz.

(188) Yunus'un en eski Divan yazmalarında bile başka şairlerin şiirlerine rastlanır.Meselâ Ritter yazmasında bir adet,Raif Yelkenci Mecmuasında da üç adet "Saîd" mahlaslı şiir vardır.Yine Raif Yelkenci Divanı'nda "Halil" mahlaslı;Yahya Efendi nüshasında da"Şeyhoğlu Satu" mahlaslı birer şiir bulunmaktadır.Bkz.A. Gölpınarlı,YET,s.129

Beyit ve mısraların yer değiştirmeleri

Biribirleriyle karışıp iç içe giren veya ikiye bölünen şiirler,

Aynı şiirin farklı yazmalarda değişik beyit sayılarıyla kaydedilmesi,

Mahlas karışıklıkları,

Şiirlerin Yunus'a, Âşık Yunus'a veya bir başka şaire ait olup olmaması mes'elesi, yazma Yunus Divanlarının belli başlı menfi hususiyetlerini teşkil eder.

Bu menfi hususiyetler mevcut neşirlere aynen aksetmiş, bu yüzden ortaya mükemmel bir Divan çıkmamıştır.

Yunus Emre Divanı'ndaki eksik ve hatalar, ilk araştırmalardan itibaren araştırmacıların daima dikkatini çekmiştir. Fuat Köprülü, TEİM, adlı eserinde Osmanlıca matbu "Divân-ı 'Âşık Yunus"(189) adlı eseri kullanmakla beraber, bu eserin hata ve eksiklerinin pek çok olduğunu belirtir. (190)

Köprülü'ye göre, Yunus Divanı yazmaları arasındaki farklar, güvenilir eski bir nüshanın yokluğundan dolayı, herkesin kendi kavrayışına göre, rastlayabildiği manzumeleri oraya dahil etmesinden ileri gelmiştir. Anlaşıyor ki, Yunus, bir Divan tertibi maksadını gütmeyerek birçok İlahîler söylemiş ve ayrı ayrı mecmualarda-az çok-bir takım farklarla tesbit edilmiş olan O İlahîlerden Divan tertip edilmiştir. Aynı İlahilerin çeşitli yerlerde birbirinden çok farklı olması, bundan dolayıdır. (191)

Güvenilir bir Yunus Emre Divanı ortaya koymak için bazı araştırmacılar çeşitli teklifler getirmişlerdir.

Cemil Rif'at, Mihrâb'ta yazmış olduğu bir yazıda, senelerce önce, yapılması gerekeni şöyle tesbit ediyordu:

"Yunus'a ait olan parçaları tefrik edebilmek için elimizde mevcut yegane çâre muhtelif divanları karşılaştırmak ve bir de Yunus'un ruh ve üslûbuna az-çok nüfûz edebilmiş olmağa istina-

---

(189) Bu eser 1302,1320 ve sair tarihlerde bir kaç defa basılmıştır.

(190) F.Köprülü, TEİM, s.287,291, Köprülü, bu eserini yazarken XIV. ve XV. asırda yazılmış bir eski Yunus Divanı rastlamadığını, eldeki divanların son asırlara ait olduğunu söyler.

(191) F.Köprülü, TEİM, 291

den bir kanaatɨı vicdaniyye hasıl edebilmekten ibarettir."(192)

Köprülü'ye göre iyi bir Yunus Divanı ortaya koymak için "çeşitli yazmaları ve muhtelif mecmualardaki dağınık parçaları toplamak,sonra o devir dil mahsullerinin-yani o devirdeki Anadolu Türkçesinin-hususiyetlerine göre o metinleri kuvvetli bir lisânî tetkikle karşı karşıya bırakarak Recanstitution Philologigue" sûretiyle yeni bir nüsha meydana getirmek gerekir." (193)

Köprülü'nün bu teklifinden sonra günümüz harfleriyle pek çok Yunus Emre Divanı neşredildi.Ne var ki, bunların hiç birisi ilmî neşir değildir.1965'lere gelindiğinde hala elle tutulur bir Divan yayınlanmamıştır.Bunun için olacak,Şahabettin Tekindağ,bir yazısında,Köprülü'nün 1918'li yıllarda söylediklerini tekrar etmekte,filolojik esaslar dikkate alınarak tenkitli bir divan hazırlamanın gerektiğini belirtmektedir.(194) Mesele,tabiatıyla,Yunus Divanı'nı filolojik tenkitle yeniden neşretmekle bitmez.Yazmaların,heterodoks tarikat anlayışına sahip müstensihlerce tahrif edilmesi de işi zorlaştırır.(195) Divanı ilmî olarak neşr ederken bu hususun dikkat edilmesi elzemdir.Bu konuda Necla Pekolcay'ın işaret ettiği şu kriter oldukça önemlidir:

"Yunus Divanı'nın pek çok sayıda olan yazma nüshaları karşılaştırılırsa ve Yunus Emre'ye aidiyeti ekseriyetle tesbit edilen manzum parçalar bir araya getirilirse,bu şairimizin şeriata uygun tarikat mensuplarından olduğu anlaşılabilir.Neticede de bu görüş dışındaki akideleri muhtevî manzumelerin Yunus'a ait olmadığı belirir.(196)

Yunus Divanı araştırmalarında ihmal edilmemesi gereken bir başka husus da,Mecmua ve Cönklerdir!

---

(192) Cemil Rif'at,Yunus Emre(Âşık Yunus),Mihrab,s.397-398

(193) F.Köprülü,TEİM,s.287

(194) Şahabettin Tekindağ,Büyük Türk Mutasavvıfı Yunus Emre Hakkında Araştırmalar,Türk Yurdu,S.319,İst.1966,s.169

(195) Necla Pekolcay,Yunus Emre'nin Edebî ve Tasavvufî Şahsiyeti,Türk Yurdu,s.319,İst.1966,s.177

(196) Necla Pekolcay,İslamî Türk Edebiyatı,I,İst.1981,s.118

Yazma mecmualarda Yunus'a ait pek çok şiire rastlanmaktadır.Fakat bu eserler sistemli olarak taranmadığından istifade edilememekte ve önemli bir eksik doğmaktadır.Hemen belirtelim ki,söz konusu mecmualar sadece Arap harfleriyle yazılmamıştır. Grek harfleriyle kaleme alınan 1480 tarihli eser bunun en bariz örneğidir.

Murat II. devrinde Türklere esir düşen Georg adlı bir Macar genci tarafından yazılan "Tarctatus" adlı eserde,Yunus mahlasıyla iki İlahî kaydedilmiştir.Bu iki İlahî,tamamen Yunus tarzındadır.Georg'un eserini ve içindeki iki ilahîyi ilk defa Alman Türkolog Foy tanıtmıştır.Foy'un makalesinden,zamanında haberdar olan Köprülü,İlahileri tenkitli olarak neşretmiş ve değerlendirmiştir.(197)Söz konusu iki İlahî,daha sonra ciddî olarak ele alınmamış,nihayet Talat Tekin konuyu araştırıp ilahileri de faksimile ve çeviri metin halinde yeniden neşretmiştir.(198)Tekin'e ve bize göre bu iki şiir,bizim Yunus'a aittir. Her iki metnin matlaları şöyledir:

Gâfil olma aç gözüni hâluña bak öleni gör
Kürelik itme dünyede yazukların dileni gör

X

Yanar içüm göyner özüm ben ölümümi añıcak
Ölüm endişesi ne hoş ululara danışıcak

X X X

Yunus Emre'nin bütün İlahîleri,şairin yaşadığı devirde istinsah edilmiş bir divan bulunmadan mükemmel olarak ortaya konamaz.Cönk ve Mecmualardaki şiirlerin tamamı da Yunus'a ait değildir.Eldeki yazmalardan hareketle mevcut şiirlerin otantik yapısını tesbit etmek ise hayli müşkildir.

Yunus'un şiirleriyle sözlü(oral) teori metodisyenleri de

---

(197) Karl Foy,Die Altesten Osmanischen Transcriptions texte in gothischen Lettern; II.Mitthelungen des seminars für orientalishe Sprachen,C.5,Berlin 1902,s.233-293,Köprülü'nün değerlendirmesi için Bkz.TEİM,s.263

(198) Talat Tekin,Yunus Emre'nin Gotik Harfleri'yle İki Manzumesi,Erdem Dergisi,C.3,s.8,Ank.1987,s.367

ilgilenmişler,lakin,ortaya elle tutulur bir şey koyamamışlardır.Amerikalı Türkolog Dr.Natalie K.Moyle,"Oral Teori ve Yunus Emre" adlı araştırmasında,Yunus'a atfedilen şiirlerin Oral Teori(199) ile yeniden değerlendirilebileceği görüşündedir.Sözlü teoriyi savunanların iki hedefi vardır;Yunus'un şiirlerini diğer Yunus'lardan ayırmak ve şiirlerin ilk şekillerini bulmak!(200)

Oral teori taraftarlarına göre,halk edebiyatı mahsullerinde,şairin eser vermesini kolaylaştıran bir takım kalıp ifadeler vardır.Bu ifade kalıpları,şair tarafından,benzer fikir ve hisler anlatılırken tekrar edilegelmektedir.Halk şiirinde(Saz şairlerinde) esas olan irticalen şiir söylemektir.Bu durumda şair hazır ifade kalıplarını yeri geldikçe kullanacaktır.

Oral teoriciler, tekrar edilen ifade kalıplarına "formula" demekte ve bunların kelime,kelime grubu veya mısra olabileceğini belirtmektedirler.Usta malı şiirler,daha sonra,çıraklar tarafından okunup söylenirken şiirdeki bazı kısımlar değişse bile,ifade formları değişmeyecektir.Dr.Natalie Moyle,Yunus'un şiirlerindeki ifade formları çıkarılıp bir sözlük hazırlanırsa,şaire ait olmayan şiirlerin düzeltilip ayrıştırılabileceğini söyler.

Geniş bir uygulaması olmayan bu metot,bazı açılardan tenkit edilebilir:

Evvelâ,bu metotla,yazma Yunus Divanlarından hareketle ilmî bir örnek verilmeliydi! Halbuki oral teori uygulaması yapılan ve verilen birkaç örnek, ilmî olmayan divan neşirlerinden tercih edilen şiirleri havidir.Latin alfabesiyle yayınlanan pek çok Yunus Emre Divanı,bazı yazmaların çevirilerinden ibarettir.Şiirlerin hangi yazmalardan alındığı dahi belirtilmemiştir.Eski tarihli yazmalarda mevcut olan şiirlerin pek

---

(199) Teori için Bkz. Albert Bates Lord,<u>Singer of Tales</u>,Harward Üniv.Press.1960;aynı yazar,<u>The Singer of Tales</u>,Atheneum, Newyork 1971

(200) Natalie K.Moyle,<u>Oral Teory ve Yunus Emre</u>,<u>Uluslararası Yunus Emre,Nasreddin Hoca,Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Semineri Bildirileri</u>,Konya 1977,s.95

fazla varyantı vardır.Bu varyantları gözardı edip,şiirlerin ifade formlarını nasıl çıkaracağız?Bir başka husus ise, şiirlerdeki ifade formları çıkarılırken hangi şiirleri esas alacağız?Bunların ölçüleri ne olacak? Moyle,bütün bu soruların cevâbını vermeli idi! Moyle'nin yanıldığı bir başka husus ise, Yunus'u bir saz şairi gibi değerlendirmiş olmasıdır.Esasen O, bu metodu da Yunus'u saz şairi zannettiği için teklif etmektedir.Halbuki Yunus bir ozan,bir saz şairi değildir.Yunus,şiirlerini irticalen söyleyen ve bir divanda toplaması muhtemel olan mutasavvıf bir şairdir.Ancak,elimizde ne kendisinin yazmış olduğu ne de yaşadığı yüzyılda istinsah edilen bir Divan mevcut değildir.En eski yazma Divanlar da,kanaatımızca hafız zâkirler tarafından tertip edilmiştir.Yoksa şiirler arasında önemli varyantlar olmazdı.

Günümüz harfleriyle neşredilen Yunus Divanlarının durumuna gelince:

Bilindiği gibi,"Yunus Emre Divanı",günümüz harfleriyle ilk defa Burhan Toprak tarafından yayımlanmıştır.(201)Yunus Emre'nin tanınıp sevilmesinde büyük rolü olan bu neşirde,tesbit edilen 1250 İlahîden 350' kadarının Bizim Yunus'a ait oldğu belirtilmektedir.Bu eserin neşrinden on yedi yıl sonra kanaatını değiştiren Burhan Toprak,tesbit ettiği 350 şiirden 150'ye yakın İlahînin Yunus Emre'ye ait olabileceğini söyleyerek,Divanı yeni bir değerlendirmeyle ikinci defa yayımlamıştır.O,bu şiirleri "şahsî kanaatıyla" seçtiğini söyler.(202)

Bu eserlerde nüsha farkları gösterilmemiş,hangi nüshaların kullanıldığı belirtilmemiştir.Pek çok da okuma hatası vardır.

"Tam ve Tekmil Yunus Emre Divanı" adıyla yayımlanan Divan (203),Osmanlıca matbu "Divan-ı Aşık Yunus"un çevirisinden ibarettir.Risaletü'n-Nushiyye ile birlikte 340 şiiri hâvîdir.Bu Divanda tercih edilen şiirlerden bazıları Yunus'un değildir.

---

(201) Burhan Ü.Toprak,Yunus Emre Divanı,İst.1933,572 s.

(202) Burhan Ü. Toprak,Yunus Emre,(6.bsk.)İst.1982,s.7

(203) Tam ve Tekmil Yunus Emre Divanı,Naşiri Naci Kasım,İst. 1969.

okuma hataları ise bir hayli fazladır.

Cahit Öztelli,hazırlamış olduğu "Yunus Emre Divanı" önsözünde,"bu kitapta,okurlar Yunus'un üç yüze yakın şiirini bulacaklardır.Bunlar elden geldikçe öteki Yunusların'inkinden arınmış olarak seçilmiştir"(204) diyerek,mükemmellik iddiasından kaçınmıştır.Bu eserde filolojik hususlar hiç dikkat edilmediği gibi, nüsha farkları ve kullanılan yazmalar da belirtilmemiştir.Toplam 273 şiir mevcuttur.

Yunus Emre Divanı neşirleri içinde Abdülbaki Gölpınarlı'nın hazırladığı iki divandan ilki,ilk ciddî neşir sayılmaktadır.Bu eser,metin tenkidine dayanan tek eserdir.Gölpınarlı'nın kendi ifadesiyle Yunus'un "yazma-basma bir çok divanını ellerde ve kütüphanelerde bulunan cönklerdeki şiirlerini karşılaştırmak, şiirleri Türk alfabesindeki harflere göre tertiplemek,elden geldiği kadar deyim özelliklerini belirtmek,her harfin sonunda nüsha farklarını göstermek"(205) suretiyle meydana getirilmiştir. RY,F,Rt,YE ve bazı Mecmuaların taranmasıyla ortaya konulan bu neşir,esasen ihtimam gösterilseydi,çok daha mükemmel olabilirdi.Gölpınarlı,bu çalışmasında,nüshalardaki tek olan yahut iki ayrı nüshada kayıtlı olan pek çok şiiri elemiştir.Ayrıca,nüsha farklarını istisnasız her şiirde göstermemiş,pek çoğunu atlamıştır.

Yine Gölpınarlı tarafından hazırlanan ve ilmî araştırmalarda da kaynak gösterilen Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği'nin yayımladığı Yunus Emre Divanı(206)F nüshası esas alınarak,bu nüshada olmayan şiirler RY,YE,Rt,NO ve birkaç Mecmua'dan ilave edilerek tertip edilmiştir.Mezkur divanda metin farkları gösterilmemiştir.Başta Risaletü'n-Nushiyye'nin de yer aldığı bu divanda okuma hataları en aza indirilmiştir.Ancak ,şiirler tek yazmadan tercih edildiği için mısra değişmeleri,beyit fazlalıkları ve istinsah hataları gibi problemler giderilememiştir.

---

(204) Cahit Öztelli,Yunus Emre,Yaşamı ve Bütün Şiirleri,(3.Bsk.) İst.1986,s.13

(205) A.Gölpınarlı,Yunus Emre Divanı,Ahmet Halit Ktb.,İst.1943 (önsöz)

(206) A.Gölpınarlı,Yunus Emre,Divan,Risalat-al-Nushiyya,İst.1965

Gölpınarlı'ya ,göre bu divan,"Yunus davasını kökünden halletmiştir.(207)

Yunus Emre Divanı'nı neşreden bir başka araştırmacı da,F. Kadri Timurtaş'tır.Timurtaş'ın ilk yayımladığı divan'da(208) Yunus'a ait 192,Âşık Yunus'a ait 15 tane şiir vardır.Bu eser daha sonra biraz daha genişletilerek üç defa daha basılmıştır. (209)Bu baskılarda Yunus'un 324,Âşık Yunus'un ise 37 şiiri bulunmaktadır.Hemen işaret edelim ki,Âşık Yunus'a ait bu 37 şiir,Bursa Kütüphanesinde bulunan kıymetli Mecmuadan seçilmiştir.(Bkz.II.Cilt'teki Nüsha tavsifleri)

Timurtaş,divanın önsözünde,şiirlerin filolojik esaslar çerçevesinde hazırlandığını belirterek şöyle diyor:

"Yunus Emre Divanı,bugüne kadar hep edebiyatçı ve edebiyat tarihçisi zatlar tarafından neşredildi.Halbuki,O'nun bir dilci, bir filolog gözüyle düzenlenmesi gerekirdi.Bu sunduğumuz kitapla,Yunus Divanı,ilk defa bir filolog tarafından hazırlanmış bulunmaktadır.Bunun manâsı,Yunus'un şiirlerinin devrinin hususiyetlerine göre,en doğru şekilde tesbit edilmesi demektir.Yunus'un şiirleri,bilindiği üzere Tarihî Türkiye Türkçesi'nin ilk devresi olan Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmıştır.Bu iyi bilinmedikçe,Yunus'un şiirlerini doğru olarak vermek mümkin değildir.Bu yüzden,bugüne kadar yayınlanan Yunus Divanlarında pek çok okunuş hatası vardır.Sözlüğe alınan kelimelerin bir çoğuna ise yanlış manâ verilmiştir."Timurtaş,önsözün devamında,"Yunus Emre'den sonra Yunus mahlasını taşıyan bir kaç şairin daha gelmiş olması,Yunus Emre Divanını tesbit etmeyi güçleştirmektedir. Yunus'un olan şiirlerde de fazla sayıda nüsha farkı görülmektedir.İşte bütün bunlar,Yunus Emre Divanı'nın yeni bir nüshasını hazırlamayı gerektirmiştir."(210)demektedir.

---

(207) A.Gölpınarlı,YRD,s.LIII;A.Schimmel Gölpınarlı'nın neşirleri için şunları yazıyor;"Türk bilgini Gölpınarlı'nın yayımladığı Divan'ın türlü baskıları,Yunus'un şiirlerinin gerçekliği konusunda bilgili yazarın gittikçe kuşkuya düştüğünü gösteriyor.Şimdiki durumda güvenilir bir metin tesbiti imkânsızdır."Bkz.<u>Tasavvufun Boyutları</u>,s.283

(208) F.K.Timurtaş,<u>Yunus Emre Divanı</u>,İst.1972

(209) F.K.Timurtaş,a.g.e.,Ank.1980,1986,1990

(210) F.K.Timurtaş,Yunus Emre Divanı,İst.1972,s.2

Timurtaş'ın yayınladığı söz konusu metnin en mühim tarafı filolojik kaidelere riayet edilmiş olmasıdır.Gerçekten de, bu metinde okuma hataları pek azdır.

Bütün bu metinlerden başka,daha pek çok Yunus Emre Divanı neşri vardır.Fakat itiraf edelim ki,bunların pek çoğu,A.Gölpınarlı veya Timurtaş neşirlerinden iktibas yoluyla ortaya konmuştur.Doğrudan yazmaların taranması yoluyla tertip edilen daha ciddî bir divan yayını mevcut değildir.Bu arada,Batı dilleriyle gerçekleştirilen Yunus'tan seçmeler mahiyetindeki eserlerin kaynağı da umumiyetle Gölpınarlı neşri olmuştur.

Buraya kadar tenkit edegeldiğimiz Yunus Emre Divanı problemlerileri ve yayımlanmış Divanlardaki eksik ve hatalar sebebiyle,biz, incelememizi yeniden ve tenkitli olarak hazırladığımız "Yunus Emre Divanı ve Metin Tenkidi" üzerinde yapmış bulunmaktayız.(Bkz.II.Cilt Yunus Emre Divanı)

B. DİVÂN'IN ŞEKİL YAPISI :

Yunus Emre Divanı, mevcut haliyle şifahî kaynaklardan derlenmiştir.Zira yazmalar arasında fevkalade farklar bulunmaktadır.Yazmalardan pek çoğu,hurûf-ı heca ile istinsah edilmemiştir. En eski yazmaların -F nüshası haric-karışık yazılması,bu divanın şifahî olarak derlendiğini gösterir.

1. Vezin ve Kafiye:

Yunus,İlahilerini aruz ve hece vezni ile yazmıştır.Bu ilahileri inceleyen Fuat Köprülü,Gölpınarlı,Timurtaş ve diğer bazı araştırmacılar,aruzlu şiirlerin az,hecelilerin ise daha çok olduğunu söylemektedirler.

Yukarıda belirttiğimiz gibi,Risaletü'n-Nushiyye,girişteki 13 beyitlik "Fâilâtün/Fâilâtün/Fâ'ilün" vezinli kısımdan sonra asıl mesnevî "Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Fe'ûlün"vezniyle yazılmıştır. (211)Yunus'un yaşadığı devirde aruz,Türkçe'ye yavaş yavaş tatbik edilmektedir.Bu bakımdan Yunus,şiirlerinde pek çok aruz ha-

---

(211) Köprülü,Mesnevî'nin vezninden bahsederken "O devir mutasavvıf şâirlerinin 'acem aruzu tesirinde kaldıklarını' söyler. Aruzda bu kadar hatanın olması,eserin heceyle yazıldığı zannını uyandırmıştır." Bkz. TEİM,s.294-295

yapmıştır.

Köprülü,Yunus Emre'nin şiirlerinin vezni için şöyle diyor: "Halk arasında yetişmekle ve halka hitap etmekle beraber,hiç de ümmî bir derviş olmayan Yunus'un aruz veznini kullanması, bu bakımdan pek tabiî görülmelidir.Divan'da aruz veznine muntazam ve mükemmel bir surette tatbik edilmiş bazı manzumelerin Yunus'a ait olmadığı ne kadar açık ise,aruzun Türkçe'deki ibtidaî şekliyle ve âdeta hece vezninden fark olunmayacak kadar kusûrlu bir surette yazılmış aruz eserlerinin Yunus'a ait oluşu da o kadar kesindir.Esasen Yunus,aruz vezninin hece veznine en çok uyan basit cüzlerini kullanmıştır."(212)

Mutasavvıfımızın Divanı'ndaki vezinlerin dağılışı ve şiir numaraları şöyledir:(213)

BAHR-İ RECEZ:

Müstef'ilün/Müstef'ilün/Müstef'ilün/Müstef'ilün

Şiir numarası:1,2,4,5,7,8,9,10,11,13,14,16,17,21,24,27,28, 32,40,42,44,45,49,50,52,53,54,63,73,78,87,88,89,114,120,130, 132,137,138,139,140,144,146,148,152,155,170,177,180,183,186, 192,193,194,197,198,199,204,209,210,211,212,214,215,216,219, 253,256,273,278,283,286,294,298,317,323,327,329,348,349,350, 359,360,366,374,376,384,386,402,403,405,406,409,410

Müfteilün/Mefâ'ilün/Müfteilün/Mefâ'ilün

Şiir numarası:392

BAHR-İ HECEZ:

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Feûlün

Şiir numarası:19,31,48,90,95,100,101,102,113,203,245,258, 262,263,279,282,289,290,332,387,411

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

Şiir numarası:30,55,235

Mef'ûlü/Mefâ'ilün/Mef'ûlü/Mefâ'ilün

71,232,260

BAHR-İ REMEL

---

(212) F.Köprülü,TEİM,s.299

(213) Burada verilecek olan şiir numaralar,Eserin II.Cildindeki şiirlere ait numaralardır.

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

244,296,324,379,389,415

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

67,150,200,228

BAHR-İ MÜTEKARİB:

Fe'ûlün/Fe'ûlün/Feûlün/Fe'ûlün

Şiir numarası:62

X X X

Yunus Emre'nin hem aruzlu,hem de heceli şiirleri musammat tarzındadır.Bütün şiirler,beyit esasıyla kaleme alınmıştır. Yazmalarda kıt'a birimiyle yazılan bir şiiri yoktur.Bu özellik, o devrin genel bir özelliğidir.Fakat musammatlar ikiye bölündüğünde her beyit kıt'a şekline girer.Aynı özellik,Mevlânâ'nın Farsça gazellerinde de görülmektedir.Musammat şiirlerden aruzlu olanlar genel olarak Müstef'ilün/Müstef'ilün/Müstef'ilün/ Müstef'ilün" vezniyle yazılanlardır.Bu vezinle yazılan şiirler, heceyle yazılmış intibaını verir.Söz konusu vezinle kaleme alınan pek çok şiirde fevkalade hatalar görüldüğü için,bunların vezinlerini kaydetmedik.Bu durumdaki şiirler,kanaatımızca,ağızdan ağıza intikal ederken tahrif edilmiştir.Şu da var ki,Yunus'un musammat İlahilerinde her beyit,musammat değildir.Arada bir-birkaç beyit düz bir şekilde devam edebilir.Bu hususiyet de,musammat şiirlerin aruzla yazılmaya çalışılan birer şiir olabileceği izlenimi vermektedir.Bütün buraya kadar sıraladığımız şekille ilgili mes'eleler,Gölpınarlı tarafından şu cümle ile özetlenmektedir:

"Yunus,tam bir istihale devrinin şairidir."(214)

Yunus Emre'nin şiirlerindeki hece,aruz ikiliği,dilinde de vardır.O,sade Türkçe ile söylemiş,hem aruzu hem de heceyi kullanmıştır.Kullandığı dile bakarak,Yunus'u "saz şairi" sınıfında değerlendirilebilecek bir Halk şairi saymak doğru değildir. Hakikatte,tekke mensubu bir şair,ayrı bir edebî disiplin içinde değerlendirilmelidir.Bu disiplin,bize göre "Tekke Edebiyatı"dır.Hulasa olarak söylemek gerekirse,Yunus Türkçe yazan,bir

(214) A.Gölpınarlı,YRD,s.XXXIX

mutasavvıf şairdir.O'nun aruza temayül göstermesi,İlk İslamî ve tasavvufî eserlerin Arapça ve Farsça;manzumelerin de,aruzla kaleme alınmasındandır.Kısacası Yunus ve devrinin diğer şairleri,ilk İslâmî kaynaklardan faydalanmışlardır.(215)Tekkelerde,her devirde, Şer'î ve tasavvufî ilk kaynaklar,muteber addedilmiştir.

Mutasavvıf şairimizin İlahîlerindeki hece yapısını inceleyen Köprülü,bu şiirlerin bir san'at endişesiyle değil,İlahî bir hamle ile inşad edildiğini söyler:

"...Manzumelerini san'at kaygusu ile değil,hattâ,san'at endişesinden bile uzak olarak,sırf İlahî bir hamle ile inşad eden Yunus Emre,pek tabiî,vicdanında gizli olan tabiî ve millî ahenge uymuştur.Yunus Divanı'nda hece vezninin hemen her şekline,6;7;8;5+5=10;6+5=11;6+6=12;7+7=14;8+8=16; hecelilere rastlanır ki,bunlardan bilhassa 10 ve 12 hecelilere edebiyatımızda pek azdır.Bunlarda da bazan duraklara bağlı kalınmadığı yahut birtakım maksatlara ehemmiyet verilmediği görülürse de, ekseriyet bakımından Yunus,bu vezni büyük bir başarı ile kullanmıştır."(216)

Bütün buraya kadar anlatıla gelen şekil mevzularından sonra diyebiliriz ki,Yunus,dil yönüyle millî;konu yönüyle de,İslamîdir.Şekil mevzuu açısından ise,bu iki özellik arasındadır.

Yunus'un kafiye anlayışı hakkında şunları söyleyebiliriz:

Yunus,kâfiye konusunda ,devrinin diğer şairleri gibi oldukça serbest hareket eder.Kafiyeyi bir ses estetiği olarak değerlendirir.Kulağa gelen her türlü benzer ve müzikal sesle kafiye yapar.Dolayısıyla,Yunus'a göre kulak kafiyesi esastır.Bu sebeple mutasavvıfımız,Farsça veya Arapça bir kelimeyi benzer sesli olmak kaydıyla kafiyeli kullanabilmiştir.Hatta O,Arap ve Acem menşeli bir kelime ile,Türkçe ekli bir kelimeyi kafiye yapabilir:

---

(215) Gibb,Yunus'un mensup olduğu zümre ve Divanı bir bütün olarak ele almadığından,O'nun doğrudan ve sadece bir hece şairi olduğunu belirtmektedir.Bkz.History Of... C.I,s.170-175

(216) A.Gölpınarlı,TEİM,s.300

İki cihan zindanısa gerek bana bôstân ola
Ayruk bana ne gam gussa çün 'inayet dostdan ola

Varam ol dosta kul olam her açılam gül olam
Hem söyleyem bülbül olam turagum gülistân ola
(4/1-2)

Yunus Emre,yazılışları biribirlerine benzemeyen d-t,c-ç gibi sesdeşleri kafiye olarak kabul eder.Ve hatta bu kafiyeleri ustalıkla kullanır.Şu örneklerde kulağı tırmalayan her hangi bir kafiye sesine rastlamak mümkün değildir:

Böyl'uzamak ne ma'nîdir çünki bu dünya fânîdür
Bu fuzûlluk nişanıdur gel beri miskinlige geç

Böyle lâtîf bezenüben böyle şîrîn düzünüben
Gönül Hakk'a uzanuban dilek nedür neye muhtâc
(17/2-3)

Ölmez bu 'ışk bilişleri esrük meclis serhoşları
Dâ'im bunlarun işleri ceng ü şeşte rebâb durur

Yunus imdi miskîn olgıl hem miskînlere kul olgıl
Zirâ miskîn olanları arzulayan Çalap durur
(47/6-7)

Ölicegiz şükr ideler sinden yana iledeler
Allah adın zikr ideler çok şüküre irdi gönül

Su getüreler yumaga kefen saralar komaga
Agaç ata bindireler teneşire düşdi gönül

Eger varısa 'amelün gin olısar sinün senün
Eger yogısa 'amelün oddan şarab içdi gönül
(152/13-15)

Kıyl u kâle mecâl yok ol hâldür ana kâl yok
Hergiz ana ecel yok ezel-ebed içinde

İşdür bunca avazlar didügüm ma'nî sözler
Tapduk Yunus'ı gözler bu vilâyet içinde
(295/-29-30)

Şairimizin şiirlerinde umumiyetle yarım ve tam kafiyeler kullanılmıştır.Bunlara mukabil zengin kafiye,daha az görülmektedir.Yarım kafiyeye örnek olarak şu beyitler verilebilir:

Miskîn ademoğlanı nefse zebûn olmışdur
Hayvân canavar gibi otlamaga kalmışdur

Oglanlar öğüt almaz yigitler tevbe kılmaz
Kocalar ta'at kılmaz sarp rûzigâr olmışdur

Yunus sözi 'alimden zinhar olman zâlimden
Korka durun ölümden cümle togan ölmişdür

(76/1,3,5)

Sensüz yola girürisem çârem yok adım atmaga
Gevdemde kuvvetüm sensin başum götürüp gitmege

(1/1)

Yunus Emre,pek çok şiirinde yarım ve tam kafiyeleri beraber kullanmıştır.Böyle bir şiirde,meselâ şu kelimelerle kafiye yapılabilmektedir: düz-gündüz sâz-kaz-tiz-avaz-vaz-az.(Bkz. II.Cilt,23.şiir)

Yarım kafiyelerin kullanıldığı şiirlerde redif daha sıkça kullanılmaktadır.Bu redifler,şiirin sesini daha da güzelleştirir:

Sen bu cihan mülkini Kaf'dan Kaf'a dutdun tut
Ya bu 'âlem malını oynayuban utdun tut

Sen Süleymân köşkünde taht kurup oturdun bil
Dîv ü perîye düp-düz hükümler eyledün tut

Sen Feridûn haznesin Nûşirevan gencile
Kârûn mâlını dahı sen mâluna katdun tut

Bu dünyâ bir lokmadur agızdadur çeynenmiş
Çeynenmişi ne dutmak ha sen anı yutdun tut

'Ömrün delim bir okdur yay içinde top-tolu
Tolmış oka ne turmak ha sen anı atdun tut

(18/1-6)

Şu beyitler de tam kafiyeye misâldir:

'Işk eteğin tutmak gerek 'akıbet zevâl olmaya
'Işkdan bir elif okıyan kimseden su'âl olmaya

....

Görmez misin sen aruyı her bir çiçekden bal ider
Sinegile pervânenün yuvasında bal olmaya

(5/1-5)

Yunus Divanı'nda zengin kafiyelere de rastlanır; fakat müstakil bir şiirde bu kafiyeyi baştan sona bozulmamış olarak bulmak mümkün değildir.Şu kelimeler,bir şiirin kafiyelerini oluştururken,tam kafiyelerle zengin kafiyeler,iç içe bulunmak-

tadır;"kudretün,heybetün,âyetün,adun,nihayetün,sûretün,himmetün,melekûtun,keyfiyyetüm,'ibretün,mülketün,hikmetüm,münacatun,mürüvvetün,kerametün,âyetün,rahmetün." (Bkz. 114. şiir)

Görüldüğü gibi,Yunus Emre,kafiye konusunda fazla özen göstermez.O,bu konuda tabiî davranır.Esasen Yunus Emre'de,bahsedilen millî zevki bu noktalarda aramak gerekir.O'nun dili,şiir telakkisi halk zevkine uygundur.

Divan'da,son kısımda bulunan mesnevî hariç(217) bütün İlahîler "gazel"şeklinde yazılmıştır.Bu şiirlerin kafiye şeması (aaba-ca-da vs.) tarzındadır.Fakat musammat şiirler,iç kafiyelerden müteşekkildir.Bunlar bazı yayınlarda heceli şiir gibi değerlendirilip kıt'alar halinde kaydedilmiştir.Yukarıda söylediğimiz gibi,Yunus Emre'nin şiirlerinde aruza ve hususiyetle musammat şekle bir temayül vardır.Bu sebeple,musammat şiirlerin yazmalardaki gibi değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.Bize göre aruzlu musammatlar,şifahî kaynaklar tarafından tahrif edilmiştir.Bu şekildeki şiirlerin kafiye şemaları şöyledir:

________ a ________ a
________ a ________ a
X
________ b ________ b
________ b ________ a
X
________ c ________ c
________ c ________ a

Kafiye hususunda netice olarak şunlar söylenebilir;Yunus, kafiyeye ... fazla ihtimam göstermez.Hatta bu konuda,külfete,sanatkârâne bir tavra rastlamak kabil değildir.O'nda,... tasannu yoktur.Arapça bir kelimeyle Farsça bir kelimeyi,yahutFarsça bir kelimeyle Türkçe bir kelimeyi kafiyeli bir şekilde görmek hemen her şiirde mümkündür.Mesela,"Cihân,lisân,dinden,gümân,seven,bundan"(Bkz.126.Şiir) kelimeleri,kafiyeleri oluşturabilir.Bu arada,kafiyesi bozulan şiirler de az değildir. Sadece rediflerle kaleme alınmış şiirler de mevcuttur.

---

(217) Bu şiir,Münâcât serlevhasıyla da istinsah edilmiş olup (Bkz.II.Cilt 415.şiir) aa-bb-cc- vs. şeklinde kafiyelenmiştir.

2. Nazım Şekilleri:

Yunus Emre'nin "Risaletü'n-Nushiyye"si,(Bkz.Yunus'un Eserleri)daha önce de belirttiğimiz üzere,mesnevî şekliyle yazılmıştır.O'nun bu tarzda yazdığı bir şiir de,yazma divanların son varaklarına kaydedilen "Şathiyye/Münacat" türündeki;

Yâ İlahî ger su'âl itsen bana
Bu durur anda cevabum uş sana

matlalı şiirdir.(Bkz.415.Şiir)Bizim tesbitimize göre 28 beyitten ibarettir.(218)

Yunus'un Divanı'ndaki diğer şiirlerim şekliyle ilgili birkaç görüş vardır;Gölpınarlı,Yunus'un daha çok bir gazel şairi olduğuna inanır.(219)Fakat,Gölpınarlı'nın bu konudaki fikirleri,1961 ve 1965 yıllarındaki iki ayrı neşriyatında net değildir.

Fuat Köprülü,TEİM adlı eserinde,Yunus Divanı'nda,Acemlerin mesnevî ve gazel tarzına tesadüf edildiğini,fakat,daha çok "murabba ve musammat diyebileceğimiz eski koşma şekline rast gelindiğini" söyler.O'na göre,mutasavvıfımızın en güzel şiirleri,koşma şekliyle tanzim edilmiştir.Yunus'un kullandığı koşma-murabba şekli,Acemlerin murabba veya musammatına taklitle değil,halk edebiyatının kuvvetli tesiriyle tercih edilmiştir.(220)

Nihat S. Banarlı'ya göre,Yunus,daha çok "dörtlük" millî nazmm şeklini kullanmış,bu arada,gazel şeklinde manzumeler de yazmıştır.(221)

F.Timurtaş,bu şiirlerin "umumiyetle gazel-kaside" şeklinde ve çoğu defa musammat tarzında-mısra ortaları kafiyeli-yazıldığını söyler.(222)

Cahit Öztelli'ye göre şâirimiz,"Millî nazım hecenin her türlüsünü kullanmış,o kadar ki,gazel biçiminde yazdığı şiirlerde

---

(218) Bu şiirin bir değerlendirmesi için Bkz.Meserret Diriöz, Yunus Emre'nin Bir Münacatı veya Şathiyyesi,Türk Edebiyatı Derg. s.193,İst.1989,s.17-20

(219) A.Gölpınarlı,Yunus Emre Divanı,İst.1943,Giriş.

(220) F.Köprülü,TEİM,s.300

(221) Nihat Sami Banarlı,Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,C.I,s.334

(222) F.Timurtaş,YED,s.38

bile heceyi üstün tutmuştur.O,gazel biçiminde yani,çift mısralı şiirlerinde 7+7=14 ve 8+8=16 ölçülerini kullanmıştır.Bu tutum,O'nun şekil olarak aldığı divan gazelini bile millî ölçü olan heceye uygulamasıdır.Bu,yeni bir çığırdır."(223)

Kemal Eraslan,Ahmed Yesevî ve eseri Divan-ı Hikmet hakkındaki incelemesinde,Yesevî'nin,bazı hikmetlerini gazel tarzında yazdığını ve aruz veznini kullandığını belirterek,Yunus İlahîlerinin,bu tarzın bir devamı olduğunu söyler.(224)Şu da bir gerçek ki,hikmetlerin pek çoğunda koşmaya benzer bir şekil kullanılmaktadır.(225)Divan-ı Hikmet'in bu koşma-gazel ikiliği, Yunus Emre'de devam etmektedir.

Yukarıda iktibas ettiğimiz çeşitli görüşlerden anlaşılacağı üzere,ilahîlerin şeklî yapısı,tam olarak çözülmüş değildir. Bunun bir sebebi,Divanın bir bütün olarak ele alınmaması,Türkçe'nin hangi medeniyet dairesinde ve hangi devrinde yazıldığının gözardı edilmesidir.Yunus,herşeyden evvel bir İslâm mutasavvıfıdır.O'nun bu özelliği,millî şair olmasına mâni' teşkil etmez. Şiirlerin şeklî özelliğinin yanlış değerlendirilmesinin bir başka sebebi ise,millî şairlerin sadece heceyle ve koşma şeklinde yazabileceği inancıdır.Bu yüzden İlahîlerin musammat gazel değil de,musammat koşma şeklinde yazıldığı söylenegelmiştir.Bu doğru değildir.(226)

Eski tezkire ve tabâkât kitabı yazarları,mutasavvıfımızın şiirlerinden <u>ilâhî</u> veya <u>nefes</u> diye bahsederler.Şekil mevzuunda Lâmiî,herhangi birşey söylemez,fakat,bu ilahîlerin "tevhid esrarını açıklayan rumûz ve işaretler" olduğunu belirtir.(227) Molla-zâde Şeyhî Süleymân Efendi'nin telakkisini şu cümlelerinden anlıyoruz:

---

(223) Cahit Öztelli,<u>Yunus Emre</u>,(3.Bsk.)İst.1986,s.64
(224) Kemal Eraslan,<u>Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler</u>,Ank.1983,s.38
(225) Kemal Eraslan,a.g.e.,s.46
(226) Bazı araştırmacılar Yunus'un musammat gazelinin olmadığına inanırlar.Bu,doğru değildir.(Meselâ Bkz.Cevdet Kudret,<u>Yunus Emre</u>,(3.Bsk.)İst.1985,s.23-24)Bu anlayış ilmî değildir,aruz aleyhtarlığından kaynaklanmaktadır.
(227) Lamiî,<u>Nefahat Tercemesi</u>,s.691

"Eş'ârı meşhûr-ı 'âlemyândur.Kabaca türkî ibaretlerle gazeliyât ve ilahîyât ve rumûz u esrâr-ı nükatlar söylemişdür." (228)Mollazade,bu cümlesinde İlahîlerin "gazel" tarzında yazıldığını vurgulamış olmaktadır.Bu ibare,Yunus Emre'nin şiirlerinin nasıl anlaşıldığını göstermesi açısından pek mühimdir. Şu da var ki,Yunus İlahîlerini şerheden Niyazî-i Mısrî ve İsmail Hakkı Bursavî gibi mutasavvıfların risalelerinde,"Şerh-i beyt-i Yunus Emre","Şerh-i ebyât-ı Yunus Emre","Şerh-i kelimât-ı Yunus Emre","Şerh-i gazel-i Yunus Emre","Şerh-i güfte-i Yunus Emre","Şerh-i Kaside-i Yunus Emre","Şerh-i nutk-ı Yunus Emre",gibi(229) başlıklar bulunmaktadır.Bu risale başlıklarında "Beyt,Ebyat,Kelimat,Gazel,Güfte,Kaside,Nutk" kelimeleri,Yunus'un şiirlerinin şekil ve mahiyetini ortaya koymaktadır. Bütün bunlar ve Divan'daki şiirler gözönünde bulundurularak denebilir ki,Yunus Emre,edebiyat tarihimizde,gazel,kaside,nutuk,İlahî veya nefes şairi olarak tanınmıştır.Bu cihetle,yukarıdaki iktibaslarımız arasından Faruk Kadri Timurtaş,Yunus Emre'nin şiirlerinin şekli konusunda en isabetli kararı veren kişidir.Dolayısıyla İlahîlerin koşma tarzında yazılmış olduğunu söyleyenlere biz de katılamıyoruz.Böyle olmakla birlikte, Yunus'umuz,büyük bir dil ve üslûpçu olarak millî hüviyetinden hiç bir şey kaybetmez.O,Türk dilini aruza ciddî bir şekilde adepte eden ve ilk defa millî şiir şeklini gazel ve mesnevîye yaklaştıran,hususiyetle,Yunusça bir edâ yaratan ilk büyük şairimizdir.

3. Nazım Türleri:

Yunus Emre'nin şiirleri umumî kanaata göre,İlahî ve nutuk (230) türünde yazılmıştır.Cönk ve Mecmualara kaydedilen pek çok

---

(228) Mollazade Süleyman Şeyhî,Bahrül-Velaye,vr.143b

(229) Bu başlıklardan bazı örnekler için Bkz.Mustafa Tatçı, Yunus Emre Bibliyografyası,Ank.1988,s.9-12

(230) Nutuk,Kuşadalı İbrahim Halvetî'ye göre,"âriflerin vehbiyatından olan kelâmlarıdır."Şöyle diyor Kuşadalı:"Bazı âriflerin nutuklarında noksan olduğu için İmam-ı Gazalî,İhya-yı Ulûm'da vehbiyâttan kelam etmemiştir."Bkz.Yaşar Nurî Öztürk, Kuşadalı İbrahim Halvetî,İst.1982,s.65

şiirin başında "İlahî" ser-levhası bulunmaktadır.

Yunus, kendi şiiri için, bir beytinde "nefes" tabirini kullanmaktadır:

Didüm iş bu <u>nefesi</u> 'âşıklar hükmiyile
Bahılluksuz er gerek bir karara turası

(378/6)

Hemen işaret edelim ki, "nefes" mefhumu, Anadolu sufilerinin birçoğu tarafından "İlahî" manasına kullanılmıştır. Bu meyanda mesela Mevlanâ Celaleddin-i Rûmî, kendi sözleri için bu kelimeyi sarfeder. (231)

Yunus Emre Divanı'ndaki şiirler umumîyetle İlahî, nutuk veya nefes kategorilerinde değerlendirilmekle birlikte, şiirler arasında birer-ikişer tane de olsa şu türlere rastlanır; "Münacat, Na't ve İştişfa, Miraciyye, Nasihatnâme, Vücûdnâme, Yaşname, Baharname, Lugaz, Fütüvvetname, vs."

Bu türlere ait örneklerin matla beyitleri şöyledir:

Münacat: (232)

'Aceb bu benüm canum azad ola mı yâ Rab
Yohsa yidi tamuda yana kala mı yâ Rab

(15/1)

Ulu ulu günahlarum yüz komadı bana Çalap
Hiç kimse çâre kılmadı döndüm yine sana Çalap

(16/1)

Na't-İştişfa: (...)

'Işkun ile 'aşıklar yansun yâ Resûlullah
İçüp 'ışkun şarabın kansun ya Resûlullah

(344/1)

Çalap nûrdan yaratmış cânını Muhammed'ün
'Âleme rahmet saçmış adını Muhammed'ün

(145/1)

---

(231) Ali Nihat Tarlan, <u>Mevlânâ</u>, İst. 1974, s. 55 ; Sûfî şiirlere nefes denmesinin sebebi, nefes unsurunun cân âlameti olduğundandır. Cân da Allah'a aittir. Ayrıca, zikir nefesle yapılır.. İnsan, her nefeste Allah'ı anmaktadır. İşte bu sebeple sûfî, nefesle İlahî sözleri kasteder.

(232) Bu tür, Musa peygamber'in Allah'a çok yalvarması hadisesine dayandırılabilir. (Bkz. Nisâ Suresi/âyet 164)

Mi'racnâme : (233)

Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burak
Cebrâil eydür h^{v}âcem Mi'râc'a kıgırdı Hak

Vücûdnâme:(234) (134/1)

Ma'nî bahrine taldık vücûd sırrını bulduk
İki cihân serteser cümle vücûdda bulduk

(133/1)

Salatnâme:(235)

Sana direm iy velî tur irte namazına
Eger degilsen öli tur irte namazına

(315/1)

Bana namaz kılmaz diyen ben kıluram namazımı
Kılurısam kılmazısam ol Hak bilür niyâzumı

(349/1)

Nasihatnâme:

Gafil olma aç gözüni haluna bak öleni gör
Kürelik itme dünyede yazuklaruñ dileni gör

(22/1)

Rızıkiçün gussa yime kimse rızkın kimse yimez
Rızıkiçün gussa yime pâdişâh eksük eylemez

(109/1)

Yaşnâme:(236)

Ata belinden bir zaman anasına düşdi gönül
Hak'dan bize destûr oldı hazîneye düşdi gönül

(152/1)

Baharnâme:

Yine bu bâd-ı nev-bahar hoş nev'ile esdi yine
Yine kışun sovukluğı fuzûllugın kesdi yine

(312)

---

(233) Bu konu ve şiirin değerlendirmesi için Bkz.Metin Akar, Türk Edebiyatında Manzûm Mi'racnâmeler, Ank.1987,

(234) Bu konuda Kaygusuz Abdal'dan bir örnek için Bkz.Abdurrahman Güzel,Kaygusuz Abdal'ın Vücudnamesi Üzerine,Türk Kültürü, s.197 Ank.1979,s.276-283

(235) Bu konuda Kaygusuz Abdal'dan bir örnek için Bkz.Abdurrahman Güzel,Minbernâme ve Salatnâme,Hacettepe Ü.Edebiyat Fak.Der. s.2,Ank.1984,s.29-35

(236) Bu konuda bir araştırma için Bkz.Amil Çelebioğlu,Türk Edebiyatında Yaşnameler,Türklük Araştırmaları Dergisi,s.1,İst. →

Şathiyye:(237)

Çıkdum erik talına anda yidüm üzümi
Bostân ıısı kakıyup dir ne yirsin kozumı
(407/1)

Yâ İlahî ger su'âl itsen bana
Bu durur anda cevabum uş sana
(415/1)

İy bana eyü diyen benem kamudan yavuz
Alnumı ay bilürem bu gözlerümi yılduz
(106/1)

Mahşernâme:

Yokdur bende ʿamel taʿat ben nideyiyin neyleyeyin
Kopucak rûz-ı kıyamet ben nideyin ney leyeyin
(275/1)

Bu ne gülecek yirdür aglasana key katı
ʿAzrail seni kovar katı cân ʿalâmâtı
(385/1)

Lugaz:(238)

Gelmeyen gelmedi sapdı secde eyledi tapdı
Bu ʿimâreti kim yapdı bu mülke şüleymân nedür
(94/1)

Fütüvvetnâme:

Ben bende seyr ider iken 'aceb sırra irdüm ahî
Bir siz dahı siz de görün dostı bende gördüm ahî
(370/1)

İy yaranlar iy kardaşlar görün beni n'itdüm ahî
Ere irdüm eri buldum er eteğin tutdum ahî
(399/1)

1984,s.171-172

(237) Mustafa Tatçı,Tasavvuf Edebiyatında Şathiyyat-ı Sûfîyâne Geleneği,Türk Kültürü, s.267,Ank.1985,s.481-487 ;Aynı yazar, Ledünnî Şiirde Şatahat Problemine Dair Notlar,Türk Kültürü, s.280,Ankara 1986,s.500-503

(238) Sadece B nüshasında mevcut olan bu lügaz'ın cevabı kaydedilmemiştir.Belki "Ruh ve Nefis" olabilir(?)Her mısranın ayrı ayrı cevabı da bulunabilir.Biz ,tasavvufî bir lügaz olarak kaydetmekle yetindik.

C. DİLİ VE SAN'ATI

1.Dili :

Yunus Emre,XIII. yüzyılda,Anadolu sahasında Oğuz Türklerinin konuşup-yazdığı "yazı dili'nin en mühim temsilcisidir.(239) Türkiye Türkçesi'nin tarihî devresinin ilk safhasını teşkil eden ve "Eski Anadolu Türkçesi" adı verilen bu şivenin meydana gelmesinde,Yunus Emre,önemli bir rol oynamıştır.

Yunus'un kullandığı kelime ve ifade kalıpları,mecaz ve ıstılahlar,Türkçe'nin edebîleşmesi yolunda hakîkî bir dönüm noktasıdır.Esasen Yunus'un eserlerinde görülen gramer kaideleri, Sultan Veled'in,Gülşehrî'nin,Ahmed Fakih ve Âşık Paşa gibi o devir mutasavvıf şairlerinin eserlerinde de görülür.(240)Fakat Yunus'un üslûbu,kendine has bir edebîlik,estetik ve edâ taşımaktadır.(241)

Anadolu Selçuklu devleti zamanında din ve ilim dili olarak Arapça;edebiyat dili olarak da Farsça kullanılıyordu.Hatta bu devirde Farsça,saray dili olmuştu.İşte Yunus Emre ve devrinin diğer Türkçe yazan şairleri,sessiz sedasız önemli bir inkılap gerçekleştirmişler;Türkçe'ye dönüş yapmışlardı.(242)

Günümüze intikal etmemekle birlikte,Yunus'un yaşadığı çağ-

---

(239) A.Gölpınarlı,YET,s.113;F.Köprülü,TEİM,231

(240) Necmeddin Hacıeminoğlu,Yunus'un Türkçesi,Atsız Armağanı, İst.1976,s.283-285;Köprülü bu hususta,"Yunus'un dili,Oğuzcanın gelişmiş bir şekli olan eski Anadolu Türkçesinden ibarettir.Fonetik ve vokabüler bakımından O'nun şiirleri Sultan Veled'in, Gülşehrî'nin Ahmed Fakih'in dilinden farklılık göstermez."der. (TEİM,s.292)

(241) Esasen bu konu daha önce bazı müelliflerce belirtilmiştir.Mollazade,Bahrül-Velaye'de "Kendisinden sonra gelen şairler O'nun gibi şiir söylemeğe muvaffak olamamışlardır."(Bkz.Vr.143b) der. Bursavî İ.Hakkı'ya göre "Şeyh Yunus bu lisanın hatemidir. Zira ondan sonra gelen erbâb-ı mezâkın her biri anın mezakı üzerine gitmiş,nazmda ona taklid etmişdir.Pes bu nazm bukadar ki, kelâm-ı Yunus'da ol nazmın ma'nâsı mefkûd ola.Egerçi ki gayrın nazmında asâyiş-i bedii ve selâset-i tâbiî ola."Bkz.Şerh-i Ebyat-ı Yunus Emre,vr.41a

(242) Bu konuda Bkz. F.Timurtaş,Yunus Emre'nin Dili Üzerine →

da zengin bir sözlü edebiyatın var olduğu söylenebilir.Daha XII.yüzyılın başından itibaren yazılı bir edebiyatın doğmaya başladığı da şüphesizdir.(243)Yunus Emre ve çağdaşları,Anadoluda yeni bir edebî dil meydana getirirken halk diline,sözlü ve yazılı edebiyata dayanmışlardır.

Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî'nin pek az Türkçe şiiri vardır. Sultan Veled daha çok Farsça yazmış olmakla beraber,Türkçe şiirler(de) yazmıştır.Bu yüzyılda,Ahmed Fakih,Şeyyad Hamza ve Dehhanî (vs.) Türkçe yazan şairlerdir.Yunus'un bu şairler içinde müstesna bir yeri vardır.(244)

Yunus'un asıl başarısı,Türkçe'yi san'atkârâne bir üslûpla kullanmasında aranmalıdır.O âdeta Türkçe tasavvuf ve ıstılah dilinin kurucusudur.Türkçe,Yunus'un dilinde estetikleşmiş,canlanıp yayılmıştır.Bu dil,İslâmî Türk medeniyetinin o devirde taşıdığı bütün zenginliği içine alan ve aksettiren bir özellik arzeder.(245)

Yunus'un kullandığı dil sadedir.Bununla birlikte O,devrinin Türkçesinde var olan ve halk tarafından da anlaşılan Arapça ve Farsça kelimeleri de kullanmıştır.Zira bu devirde Türkler,İslamî medeniyet dairesine çoktan girmiş; Kur'an'a,Sünnete ve mezhebe hatta tasavvufa ait kültürü ve dili hazmetmişlerdi.

Notlar,II.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,II. Cilt,Ank.1982,s.405;Nihat Sami Banarlı,Millî Tekevvünümüzde Yunus Emre'nin Yeri,Kubbealtı Akademi Mecmuası,C.3,s.7,İst.1974, 37-46;Mecdut Mansuroğlu,Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının ilk Mahsulleri,TDED,C.I,s.I,İst.1946,s.9-17;aynı yazar,Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Başlama ve Gelişmesi,TDED,C.4,s.3,İst.1951, s.215-219

(243) Bazı araştırmacılar Batı Türkçe'sinin 13. yüzyılda yazı dili olduğunu söylemektedirler.Bkz.Fahir İz,Yunus Emre'nin Dili, Uluslararası Yunus Emre Semineri-Bildiriler,İst.1971,s.126.

(244) Bkz.F.Timurtaş,a.g.m.,s.406;Mecdut Mansuroğlu,Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının İlk Mahsulleri,s.9-17

(245) Yunus Emre'nin hususiyetle İslamî-Tasavvufî ıstılahların Türkçelerini ilk olarak kullanan bir Türk mutasavvıfı olduğu unutulmamalıdır.Esasen eserimizin tahlil bölümünde bu konu yeri geldikçe dikkat çekilmiştir.

Bu sebeple Yunus'un dili,halkın yabancı olduğu bir dil değil bilakis âşinâsı olduğu bir dildi.Bu yüzden şöhreti geniş bir muhite yayılmıştı.O'nun şiirlerinde;halk söyleyişlerini,deyimleri,Türkçe'ye adapte edilen Farsça ve Arapça kelimeleri,devrin kültürünü yansıtan bilhassa,din-tasavvuf,cemiyet,insan,maddî kültür,kozmik âlem ve devrin tipleriyle,ictimaî ve siyasî düzenini dile getiren ifade ve unsurları bol miktarda bulabiliriz.

Yunus Emre,şiirlerinde bazı Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçe fonetiğe uyarlamıştır:

bicid;becid olmuştur.
berk urmak:balkurmak "
çerâg:çırak "
âşikâre:eşkere "
Fârig: Fârik "
hecâ: hece "
düşvâr:düşgar "
kıbâle:kabala "
tâb-hâne:tavhana "
bismil:mısmıl "
vasıyyet:vasyet "
yârân: yaren "

Yunus Emre Divanı'nda manâları aynı olan Arapça-Farsça kelimelerle Türkçe kelimeler,aynı veya ayrı şiirlerde birlikte kullanılabilmektedir.Bu kelime ikiliği,devrin dil yönüyle de bir istihale devri olduğunu gösterir:

Evliyâ(a) - Eren (t)
Allah (a) - Çalap,Tanrı(t)
Cennet(a) - Uçmak (t)
Cehennem(a) - Tamu (t)
Işk (a) - Sevü(t)
Günah (a)- yazuk(t)
şarab(a) - Süçi(t)
Mest (f) - Esrük (t)
Münker-Nekir(a) - Sorucı (t) (vs.)

Yunus Emre Divanı'nda,günümüzde kullanılmayan pek çok arkaik kelime de mevcuttur.Bazı örnekler şunlardır:

" Arkuru,ög,ötmek,üzmek,ayruk,bezek,kezek,dikçi,ton,genez,

karımak,uçmak,pusarık,tanmak,şeşmek,sagınmak,sınuk,kiçi,esenlemek,tükeli,bayık,iye,sünük,sösmek,utlu,yazu,yazuk,tuş olmak, vs."

Şiirlerde az da olsa, Âyet veya hadislerden iktibaslar bulunmaktadır.(Bkz.İlgili Maddelerin Tahlili)

Yunus Emre,kullandığı dil,üslup ve mücerred unsurlarıyla kendinden sonraki hem Halk,hem de Divan şairlerini hazırlayan kişi olmuştur.Keza O'nun yaşadığı devirde Halk ve Divan edebiyatı ikiliği de yoktu.Edebiyatımızın kaynağı birdi.İnanç ve değerler müşterekti.Bu cihetle Yunus Emre'nin fikrî yönden Mevlânâ,Gülşehrî,Kaygusuz Abdâl,Âşık Paşa veya Ahmed Fakih'ten farklı düşündüğü söylenemez.O'nun asıl farkı,Türkçe'ye getirdiği değişik ses ve kelimelere yüklediği orijinal manâlardadır. O,sade bir dile derin manâlar yüklemesini bilmiştir.Şiirlerde hakim olan üslûp,konuşma üslubudur.Bu hususiyet,İlahîlerin asırlarca dilden dile yaşayıp gelmesinin gerçek sebebidir.

2. <u>San'atı:</u>

Bu bizden öndin gelenler ma'nâyı pinhân didiler
Ben anadan toğmış gibi geldüm ki ʿuryân eyleyem
(173/3)

Yunus Emre,bir Türk-İslam mutasavvıfıdır.O'nun şahsiyetini yoğuran en önemli unsur da tasavvufî hayattır.Bu özelliği esas olmak kaydıyla Yunus,dili,düşünce sistemi,çevresi,değer verdiği maddî ve manevî unsurlar,cemiyet ve otarite anlayışı ile, Türk ve millîdir.Yunus'u incelerken,eserinin şeklî yapısıyla beraber muhtevasını da değerlendirmek gerekir.O'nun dünyasını oluşturan iki mefhum,aşk ve ahlaktır.O,bu fikirleri şiirle ifade ederken sade fakat,derindir.

Yunus Emre'nin idealize ettiği tip,"insan-ı kâmil" tipidir. Varlık,mutasavvıfımıza göre,tek ve mutlak varlık olan Tanrı'dan zuhur edip,yine Tanrı'ya doğru yol alan ve nihayet geldiği âleme geri dönen bir mahiyet arzeder.Varlığın kendisine bağlı,kendisine ait bir vücudu yoktur.Vücut tektir ve o da Tanrı'ya aittir.Yunus'a göre ahlak,insanî olmayan davranışları terk edip İlahî yaradılışa yönelmektir.Ahlakî olmayan davranışlar,Yunus'un lügatına "yaramaz" kelimesiyle girer.Yaramaz davranışların "yarar" davranışlara dönüştürülmesi,insan-ı kamil olmanın esasıdır.

İnsanı insan yapan öz,yaratılışındaki aşk nüvesidir.Aşk, varolmanın sebebidir.

Yunus'u Batılı manâda panteist,mistik veya hümanist kabul etmek doğru değildir.Herşeyden evvel,Yunus'un tasavvufî anlayışı Kur'an-ı Kerim'e,Hz.Peygamber'in davranışlarına klasik mutasavvıfların fikir sistemine dayanır.Yunus'un mutasavvıflığı dinamiktir.O,manevî hayatı cemiyetle iç içe yaşar.İdealize ettiği tipi anlatırken hayattan,tabiattan,çevresinden bazı unsurları mecaz olarak alır.Meselâ dervişi deniz kenarına göçen bir kuşa;kuşun menzilini denize benzetir.

Yunus,çevresinden,tabiattan,insanî değerlerden küçük misaller getirmekle beraber,maddî unsurları gaye olarak ele almamıştır.O'nun gayesi İlâhîdir.Varlığın özü mühimdir.Her şeyin özünde var olan mutlak varlık olunca,varlıklara ve insana verilen değer de Allah'a münhasır olmaktadır.Sevginin temelinde yaratıcı vardır.Bu yüzden,her türlü sevgi insan içindir,diyen hümanistler Yunus'tan ayrı düşünürler.Burada özetle söylemek gerekirse,Yunus'un manevî dünyasına felsefî kavramlarla girilemez!O'nun dünyasına yine kabul ettiği fikrin kavramlarıyla girmek gerekir.(Bu kavramlar Tahlil kısmında değerlendirilmiştir. Bkz.)(246)

Esasen eski kronikçiler,edebiyat ve tabakat âlimleri,tezkire yazarları Yunus'un sanatından bahsederlerken,"tasavvufî şahsiyetini" daima ön plana çıkarmaktadırlar.Bu konuda Lâmiî, şâirin şiirini anlatırken "ser-â-ser esrâr-ı tevhid ve etvâr-ı

---

(246) Yunus'un hümanizması için F.Timurtaş şöyle diyor:"Yunus Emre'nin hümanizmasının kaynağını başka yerlerde aramak manasızdır.O'nda görülen bu insan sevgisi tamamıyla islam dininin esaslarına ve bunu en iyi şekilde tatbik eden Türk milletinin değer hükümlerine dayanmaktadır.Kur'an-ı Kerim'de "Müminler kardeştirler."buyurulmuştur.Hz.Peygamberimizin ise "Ey Allah'ın kulları,hepiniz kardeş olun.","Kendisi için sevdiği şeyi mümin kardeşi için de sevmeyen tam mümin olamaz","Biribirinize kin tutmayınız,biribirinizi kıskanmayınız,biribirinize sırt çevirip alakasız davranmayınız." gibi hadisleri vardır.İslamiyette insanın değeri çok büyüktür...Yunus Emre de,başkaları gibi İslamın anlayışını ve görüşünü,hayat telakkisini anlatmıştır. O'nun büyüklüğü,bunları ifade edişteki kudretinden ileri gelmektedir." F.Timurtaş,Yunus Emre Üzerine Notlar,<u>Türk Edebiyatı</u>, C.1,İst.1972,s.5,s.6-8

tefrîd ve rumûz u işarettir."(247) demektedir.Âşık Çelebî'ye göre,Tanrı mektebinde okuyan bir ârif tir,Yunus! Şöyle yazıyor: "Lisân-ı kâli,lisân-ı hâle tercemân itmiş abdal ve ebrârdandır. Ve lisân-ı aynıyla izhâr-ı mafi'z-zamîr eden eshâb-ı esrârdandır."(248)Şeyhî Süleymân Köstentili'nin kanaati de bunlardan farklı değildir. Yunus,Şeyhî'ye göre,Türkçe ibarelerle gazel ve ilahî tarzında pek çok tasavvufî sırrı izhar etmiştir.(249) Bursalı M. Tahir'in şu cümleleri,Yunus'un san'atkâr şahsiyetinin çerçevesini çizer:

"İlâhîyat-ı ârifâneleri sâde ve âmiyâne olmakla beraber, gavâmız-ı ilm-i tasavvuf cihetiyle pek çok mezâmîn-i hakikayı câmi' olduğu kendisinden sonra gelen bi'l-çümle urefâ ve kümmelînin teslîm gerdesidir."(250)

Cemil Rif'at'ın şu sözleri de konumuz açısından pek mühimdir:

"Yunus,bugün bile okunması lezzet verecek derecede temiz ve açık bir Türkçe ile yazar.Gazeliyâtının mevzuu,hemen kâmilen dervişliğe,uluhiyete,mürşidliğe,cennet ve cehenneme dairdir.Bütün eserlerinde tasavvufun müsterih ve dünyaya gülen ruhu hissedilir.Bilhassa Yunus Emre mısralarına çok derin ve samimi bir heceyân da vermeğe muvaffak olmuştur ki,bugün bile üzerinden tamam yedi asır geçtiği halde o mısraları tekrar ederken ruhumuzu saran güzelliğin sırrı da budur."(251)

Köprülü'ye göre Yunus'un san'atı "millî"dir.Bu Türk san'atının başlıca iki hususiyeti vardır.Birincisi O'na ahlakî,sofiyâne esaslarını veren İslâmî-nev-eflâtunî unsur;ikincisi,lisânın esası,diğeri şekli teşkil eden bu iki unsur Yunus'un şahsiyetinde biribiriyle o sûretle mecz olmuştur ki,Ondan vücûda gelen o yeni san'at şekli zevk itibariyle tamamen Türk'tür"(252)

---

(247) Lâmiî,Nefahat Tercemesi,s.691

(248) Âşık Çelebî,Meşairü'ş-Şuara,vr.98b

(249) Şeyhî Süleyman Efendi,Bahrül-Velaye,vr.143b

(250) Bursalı Mehmed Tahir,Aydın Vilayetine Mensup...,s.193

(251) Cemil Rifat,Yunus Emre,Mihrab,s.398

(252) F.Köprülü,Yunus Emre,Cumhuriyet Gazetesi,5.Sene,nu:1773, 15 Nisan 1929,s.1

Esasen Köprülü'nün,Yunus'un san'atını oluşturan unsurlardan saydığı "İslamî nev-eflatunî görüş,Hz.Peygamberden beri yaşanagelen "ledünnî" hayattır.Yunus,bu hayatı ve görüşü,Türke has bir zevk ile ifade etmiştir.(253)Bunu yaparken,sanatını oluşturan bazı karakteristik hususiyetlerden de söz etmek gerekir.Bunlar,samimilik; açıklık ve ilahî bir duyuştur.

Yunus'u okurken,karşımıza sade,masum ve ruhu şefkat dolu bir dervişin İlâhî bir lisanla konuştuğunu hissederiz;zaten bu sebepledir ki,Yunus,daha yaşadığı çağda yayılmış,haklı bir şöhrete kavuşmuştur.(254)

Yunus Emre,Ortaasya'da,Ahmed Yesevî ve dervişlerinin Hikmetleriyle başlayan çığırı,Anadolu'da devam ettirmiştir.Fakat bu devam,taklidî mahiyette değildir.Yunus hikmet geleneğini kendi kabiliyetiyle yoğurmuş orijinal bir şairdir.Bu yüzden O,mektep bir şair olarak tanınmıştır.

Bu mektep şair,klasik sûfî terminolojisini Türkçeleştirmiş, kendisine has mücerred bir sûfî dili geliştirmiştir.Yunus'tan sonra gelen ve Türkçe şiir yazan sufî şairler,Yunus'un kullandığı dili kullanırlar.Meselâ 17.yüzyıl mutasavvıfı Niyazî Mısrî,bu özelliği bir beytiyle açıkça anlatır:

Niyâzî'nin ağzından Yunus durur söyleyen
Herkese çün cân gerek Yunus durur cân bana

İşte,Yunus'u tekke edebiyatı içinde ölümsüzleştiren,müessir kılan şey,kurmuş olduğu yeni bir sufi terminolojisidir.

---

(253) Bkz.F.Köprülü,a.g.m.,s.1;Yine Köprülü,TEİM,adlı eserinde şunları yazar:"Yunus Emre bu yabancı felsefî unsuru Türk zevkinin hususi dehasına göre millî unsurla birleştirdi ve zevk bakımından Acem tasavvufî eserlerinden tamamıyla ayrı bir mahiyette,halkın zevkine uygun bir Türk tasavvuf edebiyatı vücuda geldi.Milletin sînesinde yüzyıllarca kuvvetle yaşayan ve kökünü de ondan alan bu şahsî edebiyatın doğmasında Yunus'un rolü, muhitin ihtiyacını millî bir san'atkâr dehasıyla anlayarak asırların hazırladığı bir takım çeşitli unsurların arasında millî zevki temsil eyleyebilmektedir."(Bkz.s.255)

(254) Köprülü,TEİM,s.333

Tabii,Yunus'un kültürü sadece bu terminoloji ile sınırlı değildir.O'nun Divanı'nda Hint-İran ve Yunan mitolojisinden; efsanevî unsurlardan,âyet ve hadis lerden,klasik dönem mutasavvıflarından,halk kahramanlarından bir hayli iktibas vardır.Bu arada,mahallî hayatın O'nda çok canlı olarak izlerini görmekteyiz.(255)

Yunus,Türklerin İslam medeniyeti dairesine girmesiyle birlikte yaşamaya başladığı kültür değişmelerinin de canlı bir şâhididir.Divan'da,akıncı bir Türk toplumundan ekinci bir Türk toplumuna geçişin reel izlerini görebilmekteyiz.

Mutasavvıfımızın san'atında,didaktizm ile lirizm paraleldir, Bu sebeple şiiri,Mevlanâ'nın şiirine benzemektedir.(256)Şiirlerde görülen didaktizm,insana bıkkınlık verecek derecede değildir.Çünki tabiîve âşıkâne edâ,didaktizmi hissettirmeyecek kadar gelişmiştir.Şerif Aktaş'a göre,Yunus Emre'deki fikrî unsur, duygunun potasında erimiştir.Aktaş,bu konuda şöyle der:

"Yunus'un bütün şiirlerinde fikrî unsur,duygunun potasında, sıcaklığında öylesine eritilmiştir ki,O'nda gerçek manâsıyla fikrî olanı aramak hakikaten Yunus-vârî güzelliğe ihanet etmektir."(257)Yunus,insan tabiatını şiirinin özüne yerleştirmiştir. Yunus'un eserindeki insan,her devirde yeniden yorumlanmaya,dolayısıyla yeniden yaşanmaya açıktır.Öyleyse ondaki lirizmin kaynağı değişik mekan ve zamana göre değişmeyen insanın,bütün zamanları kapsayan ona has duyuş tarzından kaynaklanmaktadır.Yunus'un her şiirinin yorumu,bizi bu noktaya getirir.(258)

Buraya kadar sıraladığımız özellikleri dikkate alacak olur-

---

(255) Bu hususta A.Schimmel şunları yazıyor:"Yunus,büyük bir anlatım ustasıydı,hayallerinin ilhamını veren,sadece geleneğin dağarcığından değil,aynı zamanda Anadolu günlük yaşayışından da kaynaklanır.Yunus'un dizelerinin gerçek tazeliğinin zevkine varmak için uçsuz bucaksız Anadolu yaylalarını tanımak gerekir. Bkz.Tasavvufun Boyutları,s.284

(256) A.Gölpınarlı,YET,s.137

(257) Şerif Aktaş,Yunus Emre'de Lirizmin Kaynağı,Millî Kültür, s.64,Ank.1988,s.2

(258) Şerif Aktaş,a.g.m.,s.5

sak,Yunus'un san'atını şu birkaç noktada toplayabiliriz:

Yunus Emre'nin işlediği tasavvuf,islamî ve insanî (moral) bir tasavvuftur.O,gayesi olan aslını ve Allah'ı ararken, ilâhî değerlere sadık olduğu gibi,cemiyetten de kopmuş değildir.Dolayısıyla şiiri bütün bu hususiyetleri yansıtır.

Yunus,tasavvufî görüşlerini dile getirirken kendi dilini ve terminolojisini kullanır.Bu dili en sade bir biçimde kullandığı halde yüksek bir tefekküre ulaşmıştır.

Şiirlerindeki şekil ve muhteva,kendine has,millî ve İslâmî bir yapı arzeder.

O,insandaki özü bilir.İnsandaki değişmeyeni yakalar,Bunları anlatırken de seçmeye tâbi tutar.San'atı,İlâhî bir ilhama ve ahenge bağlıdır.

Eserlerindeki ses ve ahenk yüksek bir seviyededir.Söyleyiş, orijinaldir.

İşte,bu ve benzeri sebeplerle Yunus,yüzyıllardan beri yaşayan bir İlahî sesin sahibi olmuştur.Nihayet Yunus Emre,ölümsüz bir Türk İslam klasiğidir.

2

YUNUS EMRE DİVANI'NDA DİN VE TASAVVUF

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNUS EMRE DİVANI'NDA DİN VE TASAVVUF

I. DİN

A. İTİKAT

1. Allah:

Yunus Emre,"Vücûd birliği"ne inanan bir sûfî olarak,eserinde,Allah'ın varlığı hakkında derin fikirler beyan etmektedir. "Bu dünyada dosttan artuk Yunus nesne sevemedi"(337/1) (.) diyerek,inancını herşeyden evvel "aşk" temeline oturtan Yunus,mutlak varlığa teslimiyetini;

> 'Âlem düşman olurısa beni dostdan ırımaya
> Dost kandayısa ben anda düşmanlık ayırımaya
> (337/1)

beytiyle dile getirirken,kendi varlığını,Hakk'ın varlığında "ifnâ" eden bir mutasavvıf kimliğiyle karşımıza çıkar.

> Ne var söylenen dilde varlık Hak'undur kulda
> Varlığum hep ol ilde ben bunda garîb geldüm
> (191/2)

Hatta sadece kendi varlığını değil,bütün varlıkları-ki bunu yetmiş iki millet ta'bîr eder- tevhîd zâviyesinden bakan Yunus Emre,görüşünü şöyle ortaya koyar:

> Yitmiş iki millete suçum budur Hak didüm
> Korkı hıyanetedür ya ben niçün kızaram
> (171/5)

Bu görüş,tevhîd ve tehlîlin sûfîler nazarında bir değerlendirmesidir.Bütün mutasavvıflar gibi Yunus'da,da esas olan "Kelime-i şahadet"tir.O,biraz da Türkçe duyarlılıkla Kelime-i şahadeti "Tanrı birdür Hakdur Resûl" diye çevirirken sûfîyâne bir edâ ile şu yorumu getirir:

> Ezelîden dilümde uş <u>Tanrı birdür Hak'dur Resûl</u>
> Bunı böyle bilmeziken bir 'aceb makâmdayıdum
> (168/2)

Hakikat şu ki,Yunus Emre'de,"İmân-ı tahkikî" Allah'ı birlemek-

---

(.) Tahlil esnasında kullanacağımız bu numaralar,eserin II.Cildinde bulunan şiirlere aittir.Birinci numaralar şiire,ikinci numaralar da beyite delalet etmektedir.

le başlar.Allah'ı bir bilmeyen ve birliğine vâkıf olmayan kişi "imânsız"dır:

Dünyâ içün gussalanan mescid göricek tutınan
Anda imânsuz bulınan Allah'ı bir bilmeyendür
(99/4)

Yüce makamlara ulaşmak,bir olan Tanrı ve Peygamberi ikrâr etmekle mümkündür:

Bir Tanrı'nun peygamberi ben andan aldum haberi
Bir Tanrı vü peygamberi ikrâr iden gelsün berü
(287/4)

Gerçek dost Allah'tır.Allah,gönüllerdedir.Gönüller yapan kişi, Allah'a ulaşır:

Ben gelmedüm da'vîyiçün benüm işüm seviyiçün
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmaya geldüm
(179/2)

"Dosta gidenün yolu gönül içinden geçer."(338/3)Zirâ,Hakk'ın zatî tecellisi gönüldedir.Bu vecihle "Ka'be"ye de benzetilen gönül,mübarektir,mukaddestir:

Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalap bahdı
İki cihan bedbahtı kim gönül yıkarısa
(299/5)

denmesinin sebebi de budur.

İleride daha geniş açıklanacağı gibi,Yunus,gerek Esmaü'l-Hüsna'da ve gerekse Esmaü'l-Hüsna dışında Allah'a ait ne kadar isim,fiil ve sıfat varsa, bunları tamamen "Vahdet-i Vücûd"çu kabuller dairesinden değerlendirir.Fakat bu değerlendirmelerde şer'î hiç bir tezattan söz edilemez.Beyitlerde Esmaü'l-Hüsna'dan şu isimler,doğrudan veya telmih yoluyla zikredilmektedir.(259)"Allâh,Hak,Rahmân,Rahîm,Zâhir,Bâtın,Evvel,Âhir,Rezzâk,Kadir,Zü'l-Celâl,Cemâl,Hâlik,Hayy,Cebbâr,Basîr,Kayyûm,Ganî,Kerîm,Nûr,Gafûr,Kahhâr..."

Bu isimler dışında,beyitlerde,Allah'ın sıfatları ve zatı için kullanılan pek çok isim vardır.Bunların bazıları teşbih, mecaz ve istiare yoluyla işlenmekle birlikte,diyebiliriz ki,

---

(259) Bu isimler için Bkz.Ali Osman Tatlısu,Esmaü'l-Hüsna,Şerhi,İst.1972;İmâm-ı Gazalî,Esmaü'l-Hüsna,(Hzr.M.Ferşat)İst.1987

pek çoğu "Esmaü'l-Hüsna"ya atfen kullanılmaktadır.Mevzu edilen ifadelerden bazıları şunlardır: "Hû,Dost,Sultân,Gül,Leylâ,Maşûk,Çalap,Tanrı,Pâdişâh,Cânân,Hazret,Çalap Tanrı,Şîrîn hulu dilber,Şâh,Âb-ı Hayvân,Genc-i Pinhân,'Iyân,Sübhân,Güneş,Yâr,Cân,Dest-gîr,Üstâd,Cânlar cânı,Cânlara Cân,İnâyet sahibi(ıssı),Hak Çalap,Server,Bâkî,Ulu,Lâ-mekân,Pâdişâh-ı Lem-yezel,Kâdî,Hak Tanrı,Hayyü'l-Bekâ,Dilber,Cevher,Eşkere,Pinhân,Nihân,Ganî Cebbâr,Irahman,Ezel-i Azâl,İş Issı,Sâkî,Nigar,Ulu Hece,Dîdâr,Dildâr,Vâhid,Kadîm,Padişâhlar Pâdişahı,Kâdir-i Künfeyekün,Rabbü'l-Enâm,ʿAyıbları örten,Nakkâş,Cebbâr-ı 'Âlem,Sanem,Ma'bûd,Kadîm paşa, Şâh-ı Kerim,Hudâ,Mennân,Bekâ,Yezdān,Sahib-i Kur'an,But,Bî-kıyâs,Kudret,Şîrîn,Bî-Hadd,Bî-pâyân,Yaradan,Hakk Hazreti,Sevdük,Sultân-ı Cihan, vs."

Bunlara ilaveten,Divan'da,Allah'ın varlığı ve hakikatı ile doğrudan ilgili veya âşıkın Allah'la çeşitli hâl ve makamlardaki münasebetini dile getiren bazı deyim ve ifade kalıplarının kullanıldığı göze çarpar.Bu ifade kalıplarının pek çoğunda görülen mecâzî ve estetik kullanışların varlığı da dikkat çekicidir.Söz konusu deyimlerin bazılarının "Yâ Rab,İlâhî" gibi niyâz ifadeleri olduğunu söyleyerek,şu örnekleri kaydediyoruz:

"İlâhî devlet bulmak,Ma'şûk nakşından Kur'ân okumak,Hazrette nâzı geçmek,Çalap Tanrı'nın hâsı olmak,Hakk'a şükür eylemek,Allah'a şükür kılmak,Hak kabul etmek,Hak için bir pûl vermek,Ulu divan,Hak yoluna durmak,Dost ile bilişmek,Hak buyruğu,Hakdan almak,Hak'dan dolmak,Hak korkusu,Pâdşâh dergâhı,Tanrı için,Dost öge(akla) düşmek,Tanrı tanuk,Ene'l-Hak söylemek,Ene'l-Hak şerbetini dost elinden içmek,Dost yüzüni görmek, Gönül alan,Sübhânı çağırmak,Hak yoluna cân feda etmek,Kula Hak'dan nazar olmak,Hak ile Hak olmak,Kudret eli, Mülkünü dost tutmak,Yâ Ganî,Yâ Rab,İlâhî,Allah'a eli irmek,Hak sözünü tutmak,Hak sözü söylemek,Hakk bilür,Gönlü Hakk'a uzanmak,Tanrı evi(gönül için),Hak katına çıkmak,Hakk'a yaramak, Hakk'a yarar kul olmak,Ma'şûk burcunda bitmek,Hakk'a layık dirliği olmak,Minnet şükür yüzbin Hakka,Yidi iklim dutan sultan,Cânı Hakk'a kurban kılmak,Çalap saklamak,Cânı Hakk'a tapmak,İşi Hakk'ıla olmak,Hakk'a mutiʿ olmak,Hak'dan yana uçmak,Hak yavuz gözlerden ırak etmek,Hakk'a nazı

geçmek,Dükkân ıssı,Tanrı buyruğu ,Rahman çerisi,Dost katına ulaşmak,Dost elinden ölmek,Emanet ıssıyla bilişmek,Hak'tan yana kastetmek,Hak demek,mülk sultanı,Hak'tan emân olmak,Hak şarabı içimek,Hak kapısı(evliyâ huzuru için),Allah'a yarar kul olmak, Dost burcunda cevlan kılmak,Hakk'ın hazinesine girmek,Hak'tan nazar olmak,yüceler yücesi,İşi(hali) Allah'a kalmak,Maşûka yolunda kül olmak,Hazret'de yüzü kara,Dosta gönül vermek,Kudret hazinesi açılmak,Hakk'ın sırrı(evliyâ için),Dost armağanı,vs."

Yunus Emre,Kur'an ve Sünnet verilerinden hareketle,Allah bahsinde ledünnî görüşler dile getirir.Zaman zaman rûhî tecellîlerin verdiği aşk mağlubiyetiyle Hallâc-vârî müşahedelerini şatah kabilinden sözlere döküp taşkın bir edaya da bürünür. O'na göre,Allah;tek kudret ve hüküm sâhibidir.Doğmamış,doğurulmamıştır.Eşi,ortağı ve benzeri yoktur.Yedi iklîmi tutan tek pâdişahtır.Bu yönüyle Tanrı,<u>Mâlikü'l-Mülk</u>"tür.Yeri ve göğü yaratan O'dur,Heybet(azamet) sahibidir:

Senündür pâdişahlık kudretün var
Yaratdun yiri gögi heybetün var

(48/1)

Ezel'de a'mâda yalnız O var idi.Ve peygamberler O'nda cân idi. (Bkz.191/15;12/4)Nûr hâlindeki zatı(gizli hazîne)nı görmek isteyince,kendi zatından yarattığı "Cevher"e nazar kıldı.Böylece, zatında bulunan gizli sıfatlar zuhur etmeye başladı.(Bkz.Şiir 249):

Diledi göre yüzin işide kendü sözin
Nazar kıldı bir kezin anda cân virdi bana

(12/6)

Kainattaki görünen sıfatlar,kendi sıfatlarıdır.Dolayısıyla,bütün varlık,O'nun nuruyla kaplıdır.Fakat Hak,zât nurunu sıfatlarıyla gizlediği için zâtıyla değil,sıfatları(nişanları) ile bilinir:

Dünyâ-âhiret ol Hak yir gök toludur mutlak
Hiç gözlere görinmez kim bilür ne nişanda

(328/2)

Sûretler,mutlak zâtın gömlekleridirler;bu noktada,zâtının birliğine mukabil isim ve sıfatlarının çokluğu söz konusu olur:

'Işkıla isteridük yine bulduk ol cânı
Gönlek idinmiş geyer sûretile bu teni

(395/1)

Dil(söz) O'nun niteliğini belirtemez.Zirâ Allah,bin-bir ad içinde görünür:

Niçe eydebile dil niteliğün
Dile getürmeğe bin-bir adun var

(48/3)

Evvelde var olan yalnız Hak olduğu gibi,âhirde de sadece Hak var olacaktır.(63/4)Yunus,"Hakk'ı dünyada görmek" gerektiğini pek çok beytinde söz konusu eder.(104/7)"İsteridüm Allah'ı buldumısa ne oldı ?"(393/1) diyen mutasavvıf,dost varlığının kendisinde tecellî ettiğini,O'ndan nişan verebileceğini beyân eder:

Dost yolından gider isem gelmekligüm geniz ola
Dost varlığı benümile her dem nişan virügelem

(182/9)

Dost bundadur bellü beyân gördüm dost dîdârın 'ıyân
Bu 'ilm-i hikmeti duyan ider bana dek 'azimi

(349/4)

Allah,"kün"(ol) emriyle (bkz.Âyetler) bütün nesneleri yaratmıştır.Yine (Âhir) bu söz ile herşeyi harâb edecektir.(89/7)Evvel O'dur.Âhir O'dur,Zâhir ve Bâtın O'dur:

Hem evvelsin hem âhir kamu yirlerde zâhir
Hiç makam yokdur sensüz ben niçün göremezin

(256/3)

Keremî boldur.Maddî ve manevî bütün rızıkları veren "Rezzâk"tır. Yerde,gökte hikmetleri sonsuzdur.(369/2)Kadîm sıfatıyla,her varlığın ilkidir.Kullarını,kendisini bildirmek için var etmiştir. Bu yüzden,varlığı "kulları" ile bilinir.(260):

Kul pâdişâhsuz olmaz pâdişah kulsuz değül
Pâdişahı kim bileydi kul itmese yort-savul

(151/1)

Kul ile Hak,"Lâ-ta'ayyün" mertebesi yönüyle vahdet halindedir. (261)Zira varlığın iç yüzü Hak,dış yüzü Halk'tır.Bu sebeple Yu-

---

(260) Bu husus ve 151/1 numaralı beytin şerhi için Bkz.A.Gölpınarlı,Yepyeni Bir Şerh,<u>Yeni Edebiyat Dergisi</u>,C.2,S.11,İst.1971, s.4-5,

(261) Lâ-Taayyün Mertebesi için Bkz.Niyazî-i Mısrî,Şerh-i Esma-i <u>İsna-Aşare</u>,(Hzr.Mustafa Tatçı),<u>Türk Yurdu</u> İst.1988,C.8,s.12,s.28 -32 (Hu ismine bkz.)

nus Emre,kulu,kadîm sıfatı nazarından Hak'la beraber görür.Esasen kulun Tanrı'daki varlığı kadîm hâlidir.(262):

Tanrı kadîm kul kadîm ayrılmadum bir adum
Gör kul kim Tanrı kimdür anlá iy sâhib-kabûl
(151/3)

Vücûda gelmeyince kimse Hakk'ı bilemez.Dost,didarını,vücuttan gösterir.(397/4)Allah,âleme celâl ve cemâl sıfatlarıyla tecelli eder.Zatî idrak ancak bu sıfatları anlamakla gerçekleşir:

....
Kimin kâfir idüp kimin müselmân
Anı kimse itmez illâ ol eyler

Kimine derd virür asla inletmez
Kiminün dünyâda derdin bol eyler

Kimi baydur kimi yoksul dime kim
Eger baydur eğer yoksul ol eyler

Kimine bir 'aba virmez kim giye
Kiminün atına atlas çul eyler

Kimini dünyâda hayvan yaratur
Kimini kendine muhlis kul eyler

Kimin elin alur 'Arşa çıkarur
Kimin yire çalar kara kül eyler
....
(95/7-12)

Allah,dilediğine doğru yolu gösterir.Şeriki yoktur.(89/2) Sıfatlarında, mutlak varlığı(İlahî zâtı)nın sırrı olduğu için, sıfatlarının hakikati dile gelmez.(256/2)Nutfeden Âdem yaratan, yumurtadan kuş türeten,kudret dilini söyleyen(211/2),türlü türlü cünbüşler gösteren,tevfîk ve inayet kılan,varlığını ilm ile Kur'an'da izhâr eden O'dur:

İy kendözini bilmeyen söz ma'nîsin anlamayan
Hak varlığın isterisen uş'ilmile Kur'ân'dadur
(65/5)

---

(262) Bu görüş Muhyiddin-i Arabî gibi Vahdet-i Vücût ehli tarafından geniş olarak açıklanmıştır.Özellikle bkz.Füsûsu'l-Hikem, (Çev. M.Nuri Gençosman) İst.1981

Cümle âlemin gerçek dostudur.Kainatta herşey,çiçek ve kuş,(kendi dilince) hoş avaz ile Hakk'ı zikreder.(28/3)Günah ve hataları bağışlayan,insanları yarlığayan O'dur.Has u ʿam,mutiʿ ve âsi, cümlesi Allah'ın kuludur.(338/2)Yol varana yol verir.Allah güzeldir.Cemali(Vechullah)nin tertibi(sıfatı) dile gelmez.Ancak, cân dudağı O'nun fiillerinden tat(zevk) alabilir:

Dilile kim eydibile anun cemâli tertîbin
Cân tutağı gerek tada anun kılıncı tuzını
(359/3)

Allah'ın acaib(şaşılacak) işleri vardır.Cansızlar,fiilullah'ı anlayamadıkları için bu işleri "düş" sanırlar.(360/3)Herkese sırrını vermez; sırrı anlamaya hak etmek gerekir.Hakk'ın kudretini kavramak için,kişi,kendisine dönmeli,içine yönelmeli ve aslını anlamalıdır.Hakk'ın nuru,baştan ayağa değin insanı ihata etmiştir.Bu hususta şüpheye düşmemek gerekir:

Başdan ayağa değin Hak nurı seni dutmuş
Hak'dan ayru ne vardur kalma güman içinde
(302/11)

İlâhî nûrun kendilerinde tecelli ettiğini bilen uyanık rûhlar, benliklerini Tanrı'ya teslîm etmişlerdir.Herşey aslına dönecektir.(33/10)İnsanın aslı -ki bunu Yunus,cevher,genc veyâ hazine diyebiliyor- Hak'tır:

İy pâdişâh iy pâdişâh uş ben beni virdüm sana
Genc ü hazînem kamusı sensün benüm öndin sona
(8/1)

Yukarıdaki beyitte görüldüğü gibi,Yunus,Tanrı'ya hitabederken "pâdişâh" benzetmesi yapmaktadır.Tanrı-padişâh istiaresinin temelinde,Tanrı'nın tek ve mutlak hüküm sahibi oluşu söz konusudur.Allah,kullarına,kendilerinden daha yakındır.Gaflet ehli bunun farkında değildir.Âşıklar ise,kendilerine "şâh damarından daha yakın olan" Allah'ın varlığının şuurundadırlar:

Sen kim didün yâ Rab bana ben yakınam senden sana
Çün yakınsın benden bana görklü yüzün göster bana
(14/3)

Allah,cemâlini perdelerle gizlemiştir:

Dilde söylenür haberün hergiz bulunmaz eserün
Götür yüzünden perdeyi dîdâruna göyüneyin
(268/7)

Kudret sahibi Allah,emriyle,felekleri döndürür;ay ve güneşi devrettirir.(Şiir 282)İki cihanı kudret eli ile tutar.Hiç kimseO'nun izni olmadan bir adım atamaz.(322/3)Dilerse yoktan var eder;toprağa can verir.Ebedî diri(hayy)dir.Cânlılar O'nun nefesiyle ömür sürebilir.Zâtı,ummana;deryâya,denize benzer.Bu teşbihte zâtî tecellînin ihata edici bir özelliği vardır.Zât ummanı karşısında yaratılmış herşey ırmak veya katre gibidir.Fakat ırmağın da,katrenin de aslı ummandır.Bu cihetle her yaratılmış zat nuruyla kaplanmış birer görüntüdür.(187/1;211/9)

Cemâlî tecellî... bazan güle benzetilir.Bu benzetmede,gülün latîf görüntüsü,ferahlatıcı özelliği söz konusu olabilir.(95/2) Yine Allah'ın cemali,dilber benzetmesiyle söz konusu edilebilmektedir.Tanrı'nın "Dilber" sıfatıyla tavsifi,zatındaki güzelliğin eşyâ âleminde (sıfatlarıyla) tecellîsindendir.(290/12) Bunun içindir ki, âşık,madde âlemindeki güzelliklerden mutlak varlığa yol bulabilir;mecâzdan hakikate geçebilir.Ne var ki,mecâzî güzelliklerde takılıp kalan kişi,Hârût-Mârût gibi,Zühre-(mecazî sevgili)den geçip (Bkz.) Hakikî sevgiliye dönemez:

Gökdeki Hârût-Mârût ʿışk içün indi yire
Zühre yüzin göricek unıtdı Rahmân'ını
(398/6)

Allah'ın inayeti,rahmeti çoktur. (186/1) Rahmeti göle benzer. Âdem'i dünyada bağışlamış,aziz etmiş(355/9),Halil peygamber'i Nemrud'un âteşinden korumuş,Yusuf'u kuyudan çıkartmış,Eyyûb'un derdine derman olmuş,İsmail'i de azad etmiştir.(Bkz.Peygamberler)Allah,günahları afv eden,bağışlayan tek mağfiret sahibidir. Bütün ins ve cinn,O'nun rahmetine sığınmıştır:

Bu cümle ins ü cinne rahmetünden
'İnâyet vechile hoş himmetün var
(48/6)

Öldüren,dirilten O'dur.Hz.İsâ'yı babasız yaratmıştır.(191/12) Tur'da Mûsâ peygamber'e kelâmıyla tecellî etmiş, yüzünü göstermemiştir.(Bkz.Mûsâ)

Kullar uyurken . O uyanıktır.(61/7),sadece Hakk'a münacat edilir.Özellikle namaz ehli âdemler,pâdişahın dergahından (Allah'ın huzurundan) mahrum dönmezler.(109/4)Haşır günü hükmünü gösterecek,mahlûkatı yeniden diriltecektir.Hüküm sahibi oluşu

ile âlemlerin "Kadısı"dır.(9/2)Hükmü,Celâlî tecellîlerindendir.

Andan İsrafil sur ura ölenler yirinden tura
Mizân-terâzû kurıla hükmini ide Zü'l-Celâl
(153/6)

Sübhan olan Allah,kulun tek sığınağıdır.Dervişler,Hak yoluna durmuş kişiler olarak,O'na yol bulmaya çalışırlar.(167/3)Ölenlerin umusu Hak'tır.(82/8)Düşeni kaldıran,birliğini bildiren, içimize aşk dolduran Hak'tır.(118/7)Bizatihi O'nun varlığı "ışktır:

'Işkdur Hakk'un varlığı yir ü gök ma'mûrlığı
'Işk bizi pertev itdi her biri birümüzden
(233/5)

Âşık,Ma'şûkla beraber devran sürer.(309/2)Hulku Muhammedî olmayan kişi dîdâr göremez.(326/7)Nefsini hayvanî makamlardan kurtaramayan insanlar,dost döşeğine(vahdet makamına) geçemezler.Bu konuda Yunus Emre,"Dost döşeğine geçemez at u katır yahut deve"(2/7) mısraını söyler.

Allah Kur'an'ı,gökten (Kendi zatından) yere indirmiş, (248/3)Kullarına "pîşrev" kılmıştır.(333/3)O'ndan haber soran kişi "erenler gönlüne "girmelidir.(372/6) Benliğini terk eden kul, kul iken sultan olur.Bu husus,"Ene'l-Hak" kavramıyla birlikte defalarca zikredilmektedir:

Benligüm benden koyayın senün kohunı duyayın
Bunca zaman ben kul iken sultân olayın bir zaman
(253/7)

Hikmet bilen Hakk'ı bulur.(253/8) O'nun nuru âşıklara her dem nüzûl eder.Nüzûl değmeyen kişi,Hakk'ın huzurundan kovulmuş ve cehennemî bir hayata düçâr olmuştur.(352/1) .

Allah'ın buyruğunu(şerîatı),hususiyetle namaz emrini tutmak,yerine getirmek gerekir.(341/3)Hakk'ın rızasını kazanmak için bir hastaya varıp bir içim su vermek yeterlidir.Bu bir içim su yarın kulların karşısına "Hak şarabı" olarak gelecektir. Yunus Emre'nin,Hak şarabı'ndan maksadı,İlâhî aşk,feyz ve bunların neticesi Allah'a vuslat olsa gerektir.(388/5)Kulun Hak tecellîsine mazhar olabilmesi için gönülden sivâyı çıkarması gerekir:

Hak tecellî kılmaġa cân aslını bulmaġa
Gönülden sür sivâyı nazarı taşı degül
(164/6)

Hakk'a yararlı kulun gözü "bir"i görür;kulağı "bir"i işitir; dili "bir"i söyler.Ma'şûk,âlemde türlü şekil ve renklerle tecellî etmekle birlikte(73/5),asıl birdir.Kesrette vahdeti gören Yunus,şöyle der:

Yitmiş iki milletün ayagın öpmek gerek
Yaramagçün ma'şûka cümle millete bile
(338/8)

Âşık ve Ma'şuk'un ayrı sıfatlar ve fiiller içinde değerlendirilmesi hatadır.Bu konudaki pek çok beyitten birisi şöyledir:

Gör ma'şûkun ne işdedür 'âşık dahı ol işdedür
İkisi bir sır işdedür iki sanup kalma ırak
(130/3)

Hakk'ın tam mazharı,insân-ı kâmildir.Yunus bu mealde "aslum Hak'dur şekk değül" der.(12/2)Âşıklar,dervişler,insân-ı kâmilin yüzünden (Bkz.Fenafi'ş-Şeyh) Hak cemâline mazhar olurlar.(263)Yunus,Fenâ mertebelerini anlatırken de sık sık bu görüşünü dile getirir.(Bkz.)Fenafi'ş-Şeyh olmadan Fenâfi'l-llâh olunmaz.Bir kaç örnek beyit şöyledir:

Yunus Hak tecellîsin senün yüzünde gördı
Çâre yok ayrılmaga çün sende göründi Hak
(132/9)

Ol birün nûrı bana göründi er yüzinden
Cân gözile ol nûrı ben bunda sora geldüm
(178/3)

'Âşık Yunus sen cânunı Hak yolına eyle fidâ
Ben Şeyhıla buldum Hakk'ı ben gayrı nesne bilmezem
(192/8)

Erenler kapusı Hazret kapusı
Bu tapuya gelen mahrûm gönülmez
(113/10

Anladum kendü hâlumı gözledüm toğru yolumı
Tutdum ulular eteğin Hazrete ben yitdüm ahî
(399/4)

---

(263) Bu konuda Bkz.Abdülhakîm Arvasî,Râbıta-i Şerife,(Sad.Necip Fazıl Kısakürek) İst.1982

Erenler gönlünün "dükkân"a benzetildiği beyitlerde,alış-veriş nesnelerinin, istiare yoluyla "marifet,ilm-i ledün" anlamında kullanıldığı görülür.Allah'ın marifeti,dükkana benzetilen erenler gönlünden dervişlere neşredilmektedir.(Bkz.Erenler):

Erenlerün gönlinde ol sultan dükkân açdı
Niçe bizüm gibiler anda konuban göçdi
(391/1)

İsâ Peygamber,üzerinde yarım iğne bulunduğu için (Bkz.)Hazrete (Allah'a) yol bulamamıştır.(221/5)Şu hâlde,dünyevî şeyler,insani yoldan mahrum eyler.Hak katında,"has"lardan olmak isteyen kişi,İbrahim Edhem gibi "terk" yolunu seçer,(335/17) miskînliği tercih eder.Yunus'ta miskîn(Bkz.) kelimesi,Fenâfillah anlamında kullanılır.Miskinleri bizzat Allah kendi âlemine çeker. Kendi varlığında yok eder:

Yûnus imdi miskîn olgıl hem miskînlere kul olgıl
Zirâ miskîn olanları arzûlayan Çalap durur
(47/7)

Yunus,Hak varlığında yok olmayı,"Ma'şûklıgun hil'atini giymek" (365/6) veya "Hak ile Hak olmak"(335/10) deyimleriyle vecizleştirmektedir.

Yunus Emre'ye göre,Allah düşte görülebilir:(264)

Esridi Yunus'un cânı yoldayım illerüm kanı
Yunus düşde gördi seni sayru mısın sağlar mısın
(270/7)

Okumaktan manâ,Hakk'ı bilmektir.(91/2)Ben dervişim deyip yalan dava kılanlar,"yarın Hak didârını" gözleriyle göremeyeceklerdir.(335/11)Gece gündüz Hakk'ı isteyen kişi O'nun her yerde hâzır ve nâzır olduğunu(54/1) bilmek için âşık olmak zorundadır. Nitekim:

Allah benüm didügine virmişdür ʿışk varlığını
Kime bir zerre ʿışk vire Çalap varlığı andadur
(65/6)

Âşık,Elest'te(Bkz.)ve hatta Elest'ten önce Ma'şûkuna âşıktır. (190/7;243/3;33/4)Allah'la olan kişinin işi dâima "ihsan"dır.

---

(264) Bu konuda Bkz. Nihat Keklik,İbnü'l-Arabî'nin Eserleri ve Kaynakları İçin Misdak Olarak El-Fütûhat El-Mekkiye,C.II , Bölüm A,İst.1974,s.94-95

(238/2)Yunus Emre,dünyada Allah'ın vechini müşahade hususunda üç ayrı tip çizer.Bunlardan birincisi;dost yüzünü göreyim deyip göremez.İkincisi;dost yüzünü görmüş,O'na vâsıl olamamıştır. Üçüncü tip;dost yüzünü görmüş ve Ma'şûka ermiştir:

Kimisi dost yüzin gördi kimi dahi görem dirdi
Âşık Ma'şûkına irdi uş yine bayram eyler
(75/3)

Allah'ın cemâli,yetmiş yedi perdeyle perdelenmiştir.Bunların tamamını kaldırıp "Yakîn" mertebelerini (Bkz.) yaşayarak Cemâl müşahede edilebilir.(Bkz.255/6)Allah aşkı ,âşıkların bağrını yara(baş)lamıştır.(362/1)Bu aşk iledir ki, nuru gözlerden,adı dillerden gitmez.(362/2)İlâhî âşıkın gönlü Allah'ın arşıdır. (362/3)Fonksiyonu yönüyle şaraba benzetilen İlahî aşkı,âşıklar Rab'lerinin elinden içerler.Bu sebeple âşıkların kasdettikleri "sâkî",Allah'tır:

Yunus imdi söyle Hakk'ı Allah oldı sana sâkî
Gider gönüldeki şeki elündeki menkûr nedür
(56/12)
Vay bu ayrılık firakı dünyâ kime kaldı bâkî
Hak Çalab'um olmış sâkî kadeh sunar kullarına
(345/2)

Yunus,Allah'ın gaybî(zat) hüviyetini anlatırken bir beytinde "Dost burcu" benzetmesini yapar.Aşıkların "fenâfillah" hallerinde de bu âleme mensup oldukları işlenir:

Dost burcında toğmış iken niçün ırak varmak bana
Ol muhabbet feleğinde her sabah çevürü gelem
(182/5)

Yunus Emre,İnsândaki ruh ve diğer İlahî kuvvetler için bir istiare ile "Rahman çerisi" tabirini kullanır.Bu güçler ile insan, nefsî ve şeytânî vasıflarını perişan eder.Bir savaş istiaresinin resmedildiği bu mecaz yüklü beyit şöyledir:

Cânum üzere turdı Rahmân çerîsin dirdi
Şeytân ilini urdı key yagma tarâş oldı
(394/2)

Yunus Emre'nin kendisine has mecazlarından birisi de "Ulu hece" tabiridir.İlahî zat için kullanılan bu tabir;

Dört kitabun ma'nîsin okıdum tahsîl kıldum
ᶜIşka gelicek gördüm bir ulu hece imiş
(124/9)

beytinde görüleceği üzere,dört kitapla birlikte ele alınır.(Bkz. Kitaplar)Dört kiap ile kasdedilen remiz,sûfilerin işaret ettikleri tevhid makamlarıdır.İncil isimler tevhidine,Zebûr fiiller tevhidine,Tevrat sıfatlar tevhidine,Kur'an ise Zat tevhidine delalet eder.(265)Yunus'un,"ulu hece"den maksadı,elif harfi olup,bu da,Kur'an'a,Allah'a,kısacası tevhide işârettir.Kur'an, zât âleminden tecellî eden bir kitaptır.Yunus Emre,yukarıdaki beytiyle,"tevhid makamlarını tamamladığını söylemek istiyor.

Yine Yunus Emre,Allah'ın zatî âlemi için "pâdişâh iklimi" şeklinde bir mecaz daha kullanmaktadır:

Bundan böylesi bilgil pâdişâh iklîmidür
Dört yanum dîdâr oldı gör ne hûb yire geldüm
(178/12)

Zât âlemi,sûfî hayatında "Bekâ-ender-bekâ" denen makamda manen idrak edilmesi gereken bir âlemdir.Yunus Emre de,bu makam için aynı ta'bîri kullanmıştır. (200/3)Mutasavvıfımız bir beytinde "pâdişah dergahı" terkibiyle "Allah'ın huzuru"nu ifade eder. Yine,uluhiyyet âlemi,yüceliği cihetiyle "kal'a"ya benzetilmekte, "pâdişâh kal'ası" tabir edilmektedir.(64/3)Yunus'a göre,evliyanın vatanı "pâdişâh kal'ası"dır.Tecellîsi güneş gibi âşikâr olmuştur.Bu tecellî karşısında âşıkın hâli buluta benzetilir.(73/7) Bulut(nefis perdesi) tecellîye mâni olur.Allah'ın Cebbârlığı kul'a mukabil kal'a burcu gibidir.(56/10)Rahmeti hayatveren ve temizleyen suya veya göle benzetilir.Hak,suya benzeyen rahmeti ile gönüllerdeki kiri(masivâyı) yıkar.(230/5)

"Hak turağı gönülde/âyâtı var Kur'an'da" (378/9) diyen şair, Tanrı'yı kendisinde arar.Beşerî benliği terk edenler,Yunus'a göre,İlâhî benliği bulurlar."Bir ben vardur bende benden içerü" dediği mısra'daki ikinci ben "Hak"tır.(Ayrıca Bkz.103/1) Dostu içinde bulanlar,çoklukta tekliği görürler:

(265) Bkz.Abdülkerim Cilî,İnsan-ı Kâmil,(çev.A.Akçiçek),I.Bsk., İst.1974,s.337-393

Az bakmağıl sen çoğa çün dost içünden doğa
Varlığuñ saygıl yoğa bunca ne haber gerek
(135/14)

Yunus,vücud birliğine inanan bir mutasavvıftır.O,İlahî benliğin tam tecellîsi olarak "insân-ı kâmil"i görmektedir.Âdem'den anlaşılması gereken de "insan-ı kâmil"dir.(266)Kâmil insân,mutlak tasarruf sahibidir.Allah'ın isim,fiil ve sıfatları onda toplanmıştır.Yunus'a göre kâmil insan,Allah'ın sırrıdır.Allah'ı yerde gökte,şurda burda aramak gereksizdir.Allah,k insan-ı kamilde gizlidir ve ancak,bu insana ile intisap etmekle bulunabilir:

Çok cehd idüp istedüm yir ü gögi aradum
Hiç mekânda bulmadum buldum insân içinde
(339/3)

Allah,kendi nurunu olgun insanın alnına yerleştirmiştir.(267) (Bkz.286/4)Bu insana verilen tasarruf,o kadar yücedir ki,kendi hususiyetlerini anlatan bir kâmilin,Allah'ın diliyle konuştuğu görülür.Esasen bu makamda kul-sultan ikiliğinden söz edilemez. (268)Bu hâl tam bir vahdet-i vücud hâlidir.Yunus Emre,özellikle

---

(266) Bu özellik umumîdir.Mesela 17.Yüzyıl Sufilerinden Niyazî Mısrî bir beytinde Adem-İnsan-ı kâmil ilişkisinden bahsederken,

Âdemliğini her kim bulduysa O'dur Âdem
Yoksa görünen sûret bir gölge imiş ancak

diyor.Bkz.Mısrî Niyazî Divanı Şerhi,İst.1982,s.115
(267) Bu konu tarikatlar tarihinde "Râbıta"yla alakalıdır.Bkz. Yaşar Nuri Öztürk,Kuşadalı İbrahim Halvetî,İst.1982,Rabıta Bahsi.
(268) Şeyhü'l-Ekber "Bir vakit olur ki kul şüphesiz Rab olur. Başka bir vakitte de iftirasız kulluk derekesine iner."der.(Bkz. Füsûsü'l-Hikem,İst.1981,s.57,Buna benzer bir ifadesi de şudur: "İsim nasıl müsemmanın aynıysa,aynı şekilde abd dahi Mevlâ'nın aynıdır."Nihat Keklik,İbnül-Arabînin Eserleri ve Kaynakları İçin Misdak Olarak El-Fütûhat-El-Mekkiye,C.II,Bölüm B,İst.1980,s.435
Yunus Emre'nin konuyla ilgili görüşleri Şeyhü'l-Ekber'den farklı değildir.O da bir vakit kulun Mevlâ olduğunu söyler:

Bunca yıl bunca zaman biz işitdük bî-gümân
Çalap kendü sun'ından ere Tanrılık kıldı.
(367/2)

"benem" redifiyle biten şiirlerinde ʿabd ile maʿbûdun birlik halini anlatır. Bu konunun fenafillah makamıyla alakasını tekrar hatırlatarak bir kaç örnek veriyoruz:

Hem bâtınam hem zâhirem hem evvelem hem âhirem
Bu cümlesini yaradup hem tertîbi kılan benem
(211/8)

Ol Kadîr-i Kün-feyekûn lutfedici Sübhân benem
Kesmedin rizkını viren cümlelere sultân benem
(211/1)

Gâh hâlis ü gâh muhlis olam uş Furkan'ıla
Gah Rahmani'r-rahîm ya Hayy u yâ Mennân olam
(201/43)

Kar yagduran buz tonduran hayvanlarun rızkın viren
Şöyle bilün ol mahlûka ol Rahîm ü Rahman benem
(193/7)

Benüm Hakk'un kudret eli benüm belî 'ışk bülbüli
Söyleyüp her türlü dili halka haber viren benem
(193/11)

"Allah" bahsinde şüphesiz en çok sözü edilebilecek hususlardan birisi, Allah ve Resûlünün münasebetleridir. (Bkz. Muhammed) Yunus Emre, beyitlerinde "Hz. Peygamber'in, İlâhî haberleri Allah'ın Cebrail adlı tercümanı vasıtasıyla aldığını (86/4) (269), Çalab'ın gönderdiği Burak ile Mirâc'a çıktığını ve bunun Hakk'ın davetine icabet olduğunu (134/1), Mi'râc'ta, perdesiz Allah'la konuştuğunu (134/3), Muhammed'in Hakk'ı bildiğini ve kendinde gördüğünü (379/4) Çalab'ın, Muhammed'in canını nûrdan yarattığını, O'nu âlemlere rahmet olarak gönderdiğini (145/1) ve Habîbüm diye övdüğünü söyler.

Allah, Muhammedî nûru yetmiş bin yıl önceden yaratmıştır. Esasen yaratılan bu nur, zât-ı ulûhiyetin âşık olduğu kendi nurudur. (Küntü Kenz):

Yitmiş bin yıl öndinden yaratdı Muhammed'i
Hak kendü 'âşık oldı bahane bir yılduzdan
(233/8)

---

(269) Yunus bir başka beytinde Hz. Peygamber'in vasıtasız olarak Allah'tan vahy alabildiğini söyler. (Bkz. 21/5)

Esas olan Nûr-ı Muhammedî'dir.Hz.Peygamber,Allah'a ulaşmada bir vesile ve vâsıtadır.Yunus Emre'ye göre Nûr-ı Muhammedî,insanî hakikattir.Her varlığın özünde de bu vardır.

Hülasa edecek olursak,Yunus'a göre Allah,Muhammedî nûr,insân-ı kâmil ve gönül üçgeni içinde kavranabilecek İlahî bir nûrdur.Mekansızlık âleminde gönülleri taht edinmiştir.Vücud şehrindeki tahtın sahibi O'dur:

Bu vücûdum şehrine her dem giresüm gelür
İçindeki Sultan'uñ yüzin göresüm gelür

(46/1)

Bütün varlık Hakk'ındır:

Dervîş Ene'l-Hak dirse nola ʿaceb mi
Hep varlık Hakk'undur ʿalâ küllî hâl

(156/5)

2. Melekler:

Melekler,semâ ehlidirler.Bulundukları âlem,melekût âlemidir. Melekût âlemi için "melekler mülkü"(201/31) de denilir.

Divan'da,melekler için, melek'in çokluğu olan "melâik" kelimesi kullanıldığı gibi,"ferişteh" veya "firişteh" isimleri de zikredilmektedir.

Latîf olan ve nurdan yaratılan (270) melekler,beyitlerde iki ayrı zaviyeden ele alınmışlardır;birincisi,melekler Âdem'e baş indirmişlerdir.Bu açıdan Âdem,(insân-ı kâmil) meleklerden üstündür:

Ben ol kimseyem ki Ferişteh baş indürür
Allah'ile ʿahdüm var ol ʿahdümi güderem

(220/2)

İkincisi , melekler,insan ile Allah arasında-hususiyetle seyr ü sülûk esnasında- vâsıta olan nuranî güçler olarak ele alınmaktadır.Böyle olunca derviş,seyr-i afâkîye girip,feleklerde bulunan meleklerden dileklerde bulunabilir:

Geh feleklerde meleklerden dilekler eyleyem
Gâhı 'arş u şemsile gerdûn olam gerdân olam

(201/2)

---

(270) Süleymân Âteş,İnsan ve İnsan Üstü,(Ruh-Melek-Cin-İnsan), İst.1985,s.20-31

Dervîş,seyr-i âfâkîde âdemîlikten çıkıp(yani varlık elbisesinden soyunup) melekût âlemine geçebilir,melekleşebilir.Yunus'un, "Âdemîlikten çıkam,uçam melekler mülküne" (201/31) dediği mısrada bu fikir vardır.

İnsân,yaratılış tertibi yönüyle meleklerden öncedir.Hatta, bu hususu kâmil insan yönüyle düşünürsek,"yaradanın mülkünde" hep var olan bir varlıktır insan!(Bkz.172/2;196/10):

Yire bünyâd urulmadın yir gök melâik tolmadın
Levh ü kalem çalınmadın mülk-i yaradandayıdum
(169/2)

Nefsî insan,kendisini tanıyıp melaik'ten yukarı(Lâhûtî âlem)yı seyrân edemez:

Men ʿarefe nefsehu dirsin illâ degülsin
Melâikden yukarı seyrân arzû kılursın
(255/2)

Yunus'a göre,gökteki meleklerin her birisi bir cünbüştedir.Melekler zikir ehlidirler.(177/5)İnsanlarla münasebetleri vardır.(301/8),Hususiyetle zikir meclislerinde erenlerle birlikte zikrederler:

Mevlânâ sohbetinde sâzıla ʿişret oldı
Ârif maʿnâya taldı çün biledür ferişte
(301/7)

Dervişlerin sohbetine müştak olan(arzu duyan) ve dervişlerin adlarını anan melekler için:

Ay u güneş müştâk durur dervîşlerün sohbetine
Firiştehler tesbîh okur zikir ider dervîşleri
(374/2)

denmektedir.Bu semâvî varlıklar da,dîv;perî,ve ins gibi,Hakk'ı severler.Hûrî ve melek,Hakk'ın huzurunda "hayran" dururlar:

Dîv ü perî ins ü melek sever seni her mahlûkât
Hayrân olup ileyünde turmış durur Hûr u melek
(144/4)

Âdem peygamber'in bedeni,Azrail tarafından getirilen toprağın dört melek tarafından yoğrulmasıyla yaratılmıştır:

Azrail gökden indi bir avuç toprak aldı
Dört ferişte yoğurdı bir peygamber eyledi
(355/5)

Bütün melekler Allah'ın emri ile Âdem'e secde etmişlerdi.Azazil bu secdeye kibredip karşı geldi.(Bkz.İblis mad.)Allah,İblis(Aza-

zil)in davasını yalanladığı gibi,O'nu azaba müstahak kıldı.(47/5) :

Secde geldi 'Âdeme eydür inün kademe
Cümle firişte indi ʿAzâzil dura kaldı
(367/9)

Hz.Peygamber,Mi'râc'a çıktığı zaman bütün gökler,meleklerle dolmuştu.(271)Hangi âleme geldiği açık olarak belirtilmemekle birlikte,Kaynaklara göre "Sidre"ye gelen Hz.Peygamber,melekler tarafından karşılanmış,Burak'tan indirilerek na'lini döndürülmüştür :

Ferişteler geldiler Burak'dan indürdiler
Na'lini döndürdiler ol dem yüridi yayak
(134/11)

Yunus Emre,dört büyük melekten de bahseder.Bu meleklerin,Cebrail,İsrafil,Mikâil ve ʿAzrâil gibi meşhur isimleriyle anıldığını görürüz.Hepsi için şairimiz "Dört ferişte"(355/5) veya "Kerrûb" (201/19) ifadelerini de kullanır.Bazan hepsinin ismini arka arkaya sıralar.Bir yerde Yunus-[illegible] insan-ı kâmil ağzıyla- Kerrûbiyân'ın,insanın bâtınî güçlerini oluşturduğunu imâ eder:

Bakan benem gören benem alan benem viren benem
Ne Cebrâil ne Mikâil İsrâfil'i kılan benem
(212/2)

Hz.Peygamber'in Mi'râcı'nın telmîh edildiği ve mürşid-i kâmilin Hızır istiaresiyle anıldığı bir beyitte,"Kerrûb"un -Hususiyetle Cebrail'in-,ledünnî sırdan haberdâr olduğu bahis mevzuudur:

Değmeler bu sırra irmezler ledünnîdür ʿaziz
Hızrı koyup yolda ben kerrûb'ıla gerdân olam
(201/19)

Divân'da,Mikâil bir tek beyitte ismen zikredilmektedir.(Bkz. yukarıda 212/2)Diğer büyük meleklerle,Kirâmen kâtibîn ve Münker-Nekir hakkındaki görüşleri aşağıda teker teker ele alacağız:

a.Cebrâil:

---

(271) Süleymân Ateş,a.g.e.,s.25

Dört büyük melekten biri olan Cebrâil,beyitlerde Cibrîl, Cebrâil-i Mürsel,Elçi isimleriyle de anılmaktadır.En mühim vasfı Hz.Peygamber'in tercümânı,Allah'ın elçisi oluşudur.(86/4) O'nun ismi,genellikle Mi'râc hadisesinin anlatıldığı beyitlerde zikredilir.Allah,Hz. Peygamber'i Mi'râc'a davet için Cebrail'i -Burak'la beraber- göndermiştir.Cebrâil Hz.Peygamber'e geldiğinde "Hocâm " diye hitap eder:

Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burak
Cebrâil eydür Hᵛocam Mi'râc'a kıgurdı Hak
(134/1)

Cebrâil'den bahsedilirken hil'âtının,gözünün ve yüzünün de zikredilmesi,O'nun,insân sûretinde görülmesi fikrinden kaynaklanır.Buna göre,Cebrail'in gözü gevher,hil'atı nûr,yüzü ise aktır:

Gitdi Cibrîl Hazreti getürdi Burak atı
Nûrdanıdı hil'âtı gözi gevher yüzi ak
(134/4)

Cibrîl,Divan'da,kanatlı ve uçan bir varlık tasavvuruyla işlenir.(173/6)Dervîşin gönlü bir yönüyle Cebrâil'e dönüktür.(49/13)Aşıkla Ma'şûk ,halvet hâlinde iken,Cebrâil,arada "hicâb"tır. (47/3)Yunus'a göre Tanrı,âşıkın münacatına vâsıtasız karşılık verir.Cebrâil araya giremez:

Anun gibi ma'şuk anun haberini kim getürür
Cebrâil-i Mürsel sığmaz anda olıcak münâcât
(21/5)

Allah'ın elçisi Cebrâil,dervişe,Hakk'ın davetini bildirir.Buna mukâbil derviş,yârin(Hakk'ın) huzuruna merkepten inip yayan varmak ister.Tabiatıyla Yunus Emre'nin Mi'râc motifinde zikrettiği merkep,"Burak"tır.Burak ise,cismânî âlemle ruhanî âlem arasında İlâhî bir vâsıtadır:

Yârimden elçi gelür cânumdan ulak diler
Merkebden inübeni yayan varasum gelür
(46/9)

b. İsrafil:

İsrâfil,kıyamet gününü,haşır ve neşri sûruyla haber verecek olan melektir.Kıyâmet günü,elindeki sûru birinci üfürüşünde bütün cânlılar ölecek;yeryüzü devşirilecek,ber ü bahr (kara ve deniz) harap olup feleğin çarkı bozulacaktır:

İsrafil sûrı ura yir yüzi divşürile
Harâb ola berr ü bahr çarh-ı felek yoyıla
(306/1)

Sûrun ikinci üflenişiyle,cümle mahlûkat dirilecektir:
İsrafil sûrın urıcak mahlûkât turu gelicek
Senüñ ününden artuk kulağum işitmeye
(3/8)

Mizân,terazî,soru-hesâp ve haşır,İsrafil'in ikinci sûru üfleyişinden sonradır (Bkz.138/2;153/6;385/6):
İsrâfil sûrını ura cümle mahlûk turı gele
Dirilüben haşre vara anda kadı Sübhân ola
(9/2)

İkinci sûrun üflenişinde her sûret kendi nefsini arayacak ve o makamda haşr olunacaktır.Yunus,O gün,kendisi için "Tapduk gele ol dem dile" diyerek müntesibi olduğu mürşid-i kâmilden meded bekler.(317/10)Esasen Yunus Emre,İsrafil'in ve üfladiği surdan ledünnî manalar çıkarır.Bu manâlar,"Bekâ" makamıyla alakalıdır. İsrafil ve sûr,insan vücudundan taşra değildir:
Mûsâ'nuñ ağduğu Tûr'ı yohsa Beytü'l-Ma'mûr'ı
İsrâfil çalduğı sûrı cümle vücûdda bulduk
(133/5)

c. Azrâil:

Ölüm meleği Azrail için iki beyitte "cân alıcı" bir beyitte de "dernek dağıtan" sıfatları kullanılır.

Azrail, emaneti(cânı) almaya geldiğinde,insan kimseden meded umamaz.(6/2)Görenin aklı başından gider.Cânını almaya geldiği kişiye aman vermez.(6/3)

Âdem yaratılmadan toprağını yerden alıp,dört melekle birlikte yoğurmuştur.(355/5)

Ölüm için "Azrail pençesi" denilmekte ve ayrıca,"Azrail eli irmek,Azrail hamle kılmak,Azrail pençesine döymek,Azrail kasdetmek" gibi,konuyla ilgili deyimler de zikredilmektedir.Dünyâ Çalab'ın fermânıyla dönen bir değirmen;Azrail,Allah'ın isteğiyle icrada bulunan bir değirmencidir.Öğütülen daneler ise "cân"lar olacaktır:
Dünyâ bir değirmendür ol Çalab'a fermandur
ʿAzrailʾdür dimişler ol unı öğüdene
(313/2)

Divân'ın pek çok beytinde zikredilen Azrail mefhumu,diğer meleklerde olduğu gibi,insandaki bâtınî bir güç olarak ele alınır.Hususiyetle İnsân-ı kâmil makamı cihetinden bu melek,yine, insan-ı kâmil'in emrindedir.Bu mes'elenin Bekâ makamıyla alakalı olduğunu tekrar hatırlatalım:

'Azrail gelmez cânuma sorucı gelmez sinüme
Bular benden ne sorısar anı sorduran ben oldum
(176/3)

Azrail,insanın tenine kasdeder.(311/6)Cânı,kula Hak verdiğine göre,cân Hak'tan başkasına teslîm edilemez.Cânı Hakk'a teslim etmek,Allah'a vasıl olmak anlamında kullanılmaktadır.(Bkz.181/9;210/3;173/5):

Bana cânı sen virdün 'Azrail'e bildürdün
Senden artuk kimseye emânet viremezin
(256/6)

'Azrail ne kişidür kasd idesi cânuma
Ben emânet ıssıyla anda bitrişüp geldüm
(181/9)

ç. Kirâmen Kâtibîn:

Yunus Emre Divanı'nda zikredilen meleklerden diğer ikisi, "Kirâmen kâtibîn" denilen meleklerdir.Kur'an'da da bu adla anılan ve "Oysa yaptıklarınızı bilen değerli yazıcılar sizi gözetlemektedir."(272) âyetiyle varlıkları bildirilen yazıcılar için mutasavvıfımız şöyle diyor:

Ol ferişteler adı Kirâmen Kâtibîndür
Yazmakdan usanmazlar armazlar yaz u kışda
(301/9)

Bu meleklerden birisi insanın sağ omuzunda,diğeri sol omuzundadır.Sağdaki,hayır işleri yazar;soldaki şer cünbüştedir:

Birisi sağ omzunda birisi sol omzunda
Birisi hayrun yazar birisi şer cünbişde
(301/10)

İnsân,kendinin,kirâmen kâtibîn tarafından gözetlendiğinin farkında değildir.(301/12)Yunus,bu melekler için "Kâğıtları ; mürekkepleri tükenmez,kalemleri aşınmaz."(301/11) demektedir.

---

(272) Bkz.İnfitâr Sûresi/Âyet 10-12

Kâtipler...,insanın iyi kötü hâllerini sürekli kaydeden ve tanık olan melekler olduğu için,bu meleklere bir beyitte "Tanuklar" da denebilmektedir.(44/6)

d. Münker-Nekir:

Öldükten sonra kabir hayatında görülecek olan iki sorucu melektir.(Bkz.Ölüm Maddesi)

Münker-Nekir için,beyitlerde "İki firişteh"(385/4) ve "Sorucı"(72/4;176/3) terkip ve sıfatları da zikredilmektedir.Âşıkların kabirlerine sorucular gelmez.(176/3)O'nların soruları, ölen kişileredir.(385/3)Soracakları ilk soru,"Tanrı'n kimdür?" (72/4) şeklinde olacaktır.Âşıklar,bu sorulara kolaylıkla cevap verirler.(210/5)Cevap veremeyenlerin günahları liste hâlinde o kişinin boynuna asılacaktır.(385/4)Dünyada cümle muradı terk edenler,Münker-Nekir'in sorularına muhatap olmazlar.(21/6)

Gerçekte Yunus Emre'ye göre,sorucu meleklerden kinaye,kişinin iyi ve kötü 'amelleridir.'Ameli dosta layık olanın sorucularla işi kalmaz:

Kamuların 'amelidür Münker-Nekir olup gelen
Benüm ʿamelüm dostıdı ʿamelümi tuta varam
(205/8)

e. Hârût-Mârût:

İsrailiyât'ta oldukça geniş rivayetlere bürünmüş olan Hârût-Mârût (273),Kur'ân'ın bir âyetinde (Bkz. Bakara/102) anılmaktadır.Yunus,iki beytinde doğrudan,bir beytinde de "melâik" adıyla bu meleklerden bahseder,Yunus'un bu bahislerinde her iki melek,mecâzî aşk ve dünyevî ihtiraslara takılıp kalan kişileri sembolize ederler.Harut ve Marut'un âşık oldukları zühre,macazî aşk ve dünya sevgisinin-kısacası kesretin- istiaresidir:

Gökdeki Hârût-Mârût ʿışk içün indi yire
Zühre yüzin göricek unutdı Rahmân'ını
(398/6)

Hârût ve Mârut,yeryüzüne inmeden önce,Allah katında yaşayan iki ferişte'dir:

---

(273) Bkz.Abdullah Aydemir,Tefsîrde İsrailiyât,Ankara 1979,s. 136-161

Gör Hârût-Mârût neyidi Hazret'de ferişteyidi
Nasîbin 'ışka aldurup makamın zühreye vire
(307/3)

3. Kitâplar:

Divan'da dört İlahî kitaptan da söz edilmektedir.Mutasavvıfımıza göre her İlahî kitap,manevî birer makama delalet etmektedir.Bu anlayış çerçevesinde,semavî kitaplar,insân-ı kâmil vücûdundan hariçte değildir.Bunlar,yaşanan birer mertebeden ibarettir:

Tevrât'ıla İncil'i Zebûr'ıla Furkan'ı
Bunlardagı beyânı cümle vücûdda bulduk
(133/6)

Tevrat ve Zebûr,iktibas ettiğimiz bu beyitten başka bir yerde doğrudan zikredilmez.Fakat,İncil'den iki ayrı beyitte daha bahis vardır.İncil,Ruhbân(bkz.)lar tarafından okunur.Gönül,seyr esnasında rûhban olup incil okur.Rûhbân'ın gönül için benzetme unsuru olması tamamen mücerrettir.Zira gönül, manen terakki veya tenezzül edebilir.Burada rûhban,gönlün tevhid makamlarını yaşarken konaklayacağı bir menzil olarak düşünülmektedir :

Bir dem varur mescidlere yüzin sürer anda yire
Bir dem varur deyre girer İncil okur ruhbân olur
(49/10)

Fenafillah makamlarını yaşayan sâlik kendi sırrını İncil'de ve Kur'ân'da görünce-ki bu iki kitap isim ve zat tevhidlerine işarettir.- kendisinin İncil ve Kur'ân olduğunu söyleyebilir:

Gördüm gögin meleklerin her biri bir cünbişdedür
Hak Çalab'un zikrin ider İncil ü hem Kur'ân benem
(177/5)

Yunus Emre'de,kalıplaşmış ve derin manâlar yüklenmiş bir "dört kitap"terkibi mevcuttur.(Bkz.Allah maddesi)Dört kitapla,muhakkak Dâvûd'a indirilen Zebûr,Mûsâ'ya indirilen Tevrât,İsâ'ya indirilen İncil ve Hz.Peygamber'e indirilen Kur'ân(Furkân) söz konusudur.Fakat bu kitaplardan gaye,ledünnî ve manevîdir.Dört kitabın da kendi vücûdunda olduğunu söyleyen Yunus,(bkz.133/6) bir makama gelir (Ahadiyet) bütün kitapları yazanın ve Kur'ânda da yazılanın kendisi olduğunu söyler.Dolayısıyla mutasavvıfımıza göre Kur'an insanın,insan Kur'ân'ın hakikatidir:

Halk içinde dirlik düzen dört kitabı toğru yazan
Ağ üstine kara dizen ol yazılan Kur'ân benem
(193/8)

Dört kitap,tefsîr okuyup,şerh etmekle anlaşılmaz.Hatta şerh etmek isteyenler âsî de olabilirler.(38/5)Beğler,kâdılar,sultanlar,müderrisler vs. dört kitabı anlayamazlar.Zira O'nlar,aşktan mahrumdurlar.Bu kitâplar ise aşk ile anlaşılabilirler.(371/2)Aşk hanendeleri dört kitabı okumadan aşkı tatmışlar,ezelden derslerini öğrenmişlerdir.(169/7)Hakikatte bu kitapları anlamak zor değildir;varlıklara bir göz ile bakmak(tevhid-i zâtî) düşmanda dostu,zehirde panzehiri görmek,hülasa çokluktaki tek nuru idrak etmek,dört kitabı bilmek demektir:

Sen seni ne sanursañ ayruġa da anı san
Dört kitâbuñ ma'nîsi budur eğer varısa
(299/6)

Dervîşleri sevmeyen gökten inen kitabı bin kez okuyup-hatmetse Allah'ın cemâlini göremez.(374/8)Erenlere münkir olanlar da,aynı durumdadırlar.(10/4)

Dört kitabın manâsı bir elifte toplanmıştır.Bu husus,"aşka gelince" idrak olunur.(124/9)Elif'ten murat,zât-ı mutlak,yahut Kur'an'dır.Yunus bu harf için sembolik olarak "ulu hece" terkibini de kullanmaktadır.Esasen uzun okunan elif,dört sülûk makamını gösterir.Terkibin Ulu hece denmesindeki espri bu olmalıdır:

Dört kitâbun ma'nîsin okıdum tahsîl kıldum
ᶜIşka gelicek gördüm bir ulu heceyimiş
(124/9)

Tevhid sırrı dört kitapta toplanmıştır.Zatî tevhid ise,elifle anlatılmıştır.Zâhiren elif-be okumakla elifin sırrına vakıf olmak mümkün değildir:

Dört kitâbuñ maᶜnisi bellüdür bir elifde
Sen elif dirsün hoca mânîsi ne dimekdür
(91/4)

Âşık,dört kitabın manâsının bir elif'te toplandığına inanmıştır.Bundan dolayı "elif" der,başka birşey ~~bâ~~ demez. "Bā"

dan maksat,kesrettir.(274)

Dört kitâbun ma'nîsi tamamdur bir elifde
Ba didürmen siz bana bâ diyicek azaram
(171/3)

Yunus Emre'nin beyitlerdeki işaretlerine göre,Kur'ân-ı Kerim, gökten inen Allah buyruğu bir kitâptır.(248/3;57/3) Âşıkların pîşrevi(mürşidi)dir:(333/3)

Kaf tağı zerrem değil ay u güneş bana kul
Aslum Hak'dur şek değül mürşiddür Kur'ân bana
(12/2)

Hakk'ın varlığı- Varlığın iç yüzü- Kur'ân'da gizlidir.(65/5) Gerçek ümmet,Kur'ân yolundan sapmaz.Kur'an'dan ayrılıp bid'atlar peşinden gitmez:

Gönül tolu zulmetdür işledügi bid'âtdür
Bu niçesi ümmetdür Kur'ân yolına girmez
(115/4)

Kur'an'da,Hakk'ın durağının "gönül" olduğu beyan edilir.(378/9) Âşıklar,Kur'ân adına and içerler ve "And içerem Kur'ân'ıla" derler.(219/2)Bir beyitte,Hz.Osman'ın gönlünün Kur'ân'la dolu olduğu söylenir.(Bkz.Hz.Osman)Kur'ân'da,kabir azabından bahsedilir.(313/9)İmân ve Kur'ân,insana son menzilde yoldaş olur. Kur'ân'da,kulların kâhil olup oturmamaları,tevbe etmeleri ve sakınıp âmele dönmeleri buyurulmuştur.(Bkz.Âyetler)(137/8) Yunus,zamanından şikayet ettiği bir şiirinde,Kur'an'a da kulak tutulmadığından yakınır:

Okınan Kur'ân'a kulak tutulmaz
Şeytânlar semirdi kuvvetli oldı
(387/2)

---

(274) Niyâzî-i Mısrî bir beytinde "Niyâzî taht-ı bâ'da oldı nokta/Âli'nin sırrına olalı mahrem" diyerek,Hz.Ali'den mervî "nokta şerhine telmihan "bâ" hecesinden bahseder.Bâ'nın noktası vahdeti,teknesi ise kesreti(halkı) gösterir.Yunus Emre de,"Bâ didürmen siz bana/bâ diyicek azaram" derken vahdetten kesrete düşmekle yaşanacak olan acı hali dile getiriyor.(Meselenin izahı için Bkz.Mısrî Niyazî Divanı Şerhi,İst.1982,s.156

Kur'ân'ın Furkân sıfatı,sülûk makamlarının anlatıldığı bir şiirde zikredilmektedir:

Gah hâlis ü gah muhlis olam uş Furkân'ıla
Gah Rahmanı'rrahîm yâ Hayy u yâ Mennân olam
(201/43)

İki ayrı beyitte,Kur'ân ilmi"veya "ilm-i kitâp"terkipleri geçmekte ve bunlarla "kelâm ilmi" kasdedilmektedir(339/2):

Gâib işin kim bilür meger Kur'ân ilminden
Yûnus içdi esridi ol gevher denizinden
(249/5)

Kur'ân,âşıkın gönlünde gizli sırlardan ibarettir.(121/3)Âşıklar,Kur'ân'ı,ma'şûk nakşından okurlar.Maşûk nakşı ile,insân-ı kâmilin manevî yüzü yahut,çokluk âlemindeki tecellîler kasdedilmiş olabilir:

Halâl kıldı ma'şûka âşık kendi kanını
Ma'şûk nakşından okur her âşık Kur'ân'ını
(398/1)

Vahdet telakkisi içinde,Kur'an'ı okuyan ve okunan Kur'ân,ayrı şeyler değildir.Mutasavvıfımız bu görüşünü "Kur'ân okuyan kendi,kendi Kur'ân içinde" (302/8) mısraıyla dile getirir.Gerçekte,kâmil insanın hüviyeti daimî bir vahdet haliyle açıklanabilir.Bu insan,ne zaman vücuda gelirse gelsin,O hep "Üstadda Kur'an'da"dır:

Benüm gibi bu cihana yüz bin gelürse az ola
Benüm gelişüm şimdidür Üstadda Kur'ândayıdum
(169/6)

Yunus,daha yüksek bir ifade ile,"İncil ve Kur'ân"ın kendisi olduğunu da söyler.(177/5)Divan'da iki ayrı beyitte,sadece "kitap" ismiyle "aşk", işâret edilmektedir.Aşk kitabının sûreleri,aşkın halleridir.Sureler(haller) gönülde yazılıdır.Gönül kitabından okuyanlar,İlâhî aşkı anlamışlardır.(37/4)

Âlimler kitâp düzer karayı aka yazar
Gönüllerde yazılur bu kitabuñ sûresi
(378/7)

Kur'ân'ın yedi çeşit okunuşu vardır ve bu okunuşlara uygun bir bir şekilde gönderilmiştir.Bu inanca telmih edilerek "Yedi mushaf" tabiri kullanılır:

Okıdun yidi Mushafı tâʿat gösterürsüñ sâfi
Çünki ʿamel eylemedüñ gerekse var yüz bin okı
(366/5)

4. Peygamberler:

Peygamberlerden umumî olarak "enbiyâ,nebî,cânlar,haslar," şeklinde bahsedilir.Gelmiş-geçmiş bütün peygamberlerin sayıları "yüz yigirmi dört biñ"dir.(233/3;48/12)

Yüz yigirmi dört bin hâsı dört yüz kırk dört tabakası
Devlet makâmında ol gün ulu hanedāndayıdum
(172/3)

Peygamberler henüz yokken;Hz.Âdem yaratılmadan önce,Hz.Muhammed'in nûru(=yıldız) var idi.(233/9)Diğer peygamberler bu nûrdan varedilmiş olduğu için,Muhammed,"peygamberler serveri" dir. (311/2)Muhammed'in gölünde(=Nûr-ı Muhammedî) yetmiş bin Peygamber mevcuttur.(143/3)Peygamberler,âlem yaratılmadan cânlar hâlinde mevcuttur.(191/15)İlk yaratılan Peygamber Âdem'dir:

Evvel Âdem yaratdı sonra peygamberleri
Âhir Muhammed nûrı balkıdı içümüzden
(233/6)

Muhammedî nūr(Ahmed),Âdem atadan beri velî,enbiyā ve nebî'de görülegelmiştir.(233/7)Allah'ın inayeti olmasa,hiç bir peygamber şefâatçi olamaz.(380/7)Dîdâr isteyenler,dünyayı bırakmalıdırlar.Velîler ve Nebîler bunu öğütlemişlerdir.(39/2)Peygamberler aşka giriftâr olup gelmişlerdir.(262/7)Bütün yaratılmışlar gibi enbiya da,dünyada bâkî değildir.(262/7)

a. Âdem Peygamber(Âdem Sâfî):

Âdem.bir nutfeden yaratılmıştır.(211/2)Nutfenin yapısında dört unsur mevcuttur.Yunus,bu unsurlar için "dört âlet" demektedir:

Toprağı kadarladı sûreti hat bagladı
Durgurdı dört âleti adın insân eyledi
(358/3)

Âdem ve nesli bir tek ma'denden yaratılmıştır.(358/4)Bu ma'den, tabiî olarak "nûr-ı Muhammedî"dir.Beyitlerde Âdem'in cismi için "Âdem donü"tabiri kullanılır.İnsân-ı kâmil,aslında mutlak

zat'ta iken,Âdem donu giyip mülke kadem basmıştır.(195/7)Meleklerin Âdem'e secde ile emr olunmaları,O'ndaki İlahî nûr tecellîsindendir.(367/9)ᶜAzâzil'in Âdem'e secde etmemesi,bu nûru görememesindendir.Allah'ın İlahî isimleri Âdem'e öğretmesi sebebiyle, Âdem,insân-ı kâmil için model olmuştur.Yunus'un,"Hak e-re benüm didi varlığın erde kodı"(84/5) gibi beyitlerinin arka planında bu gerçek vardır.İnsân-ı kâmil'in varlığı,Âdem ve Havvâdan da öncedir.(233/2):

Çalap ᶜışkı cândaydı bu bilişlik andaydı
Âdem-Havvâ kandaydı biz anunla yâr iken
(243/3)

Ol yıldız ki varıdı kandaydı Âdem cânı
Yâ bunca peygamberler anılmadan ağızdan
(233/9)

Bir yerde "Altı bin yidi yüzi yıldan geçen Âdemi"(256/25) dile getiren Yunus,bu peygamberin vücûda geldiği yılı da belirlemiş olmaktadır.

Yunus Emre'de ... Âdem,ıstılahî manada kullanılmaktadır.(195/3;201/40)Buna göre kelime,İnsan-ı kâmil demektir.Zira, tevhidi kavrayan ilk kişi âdemdir:

Tevhidimiş cümle ᶜâlem tevhidi bilendür Âdem
Bu tevhidi inkâr iden öz cânına düşmanımış
(125/6)

Âdem'in yaratılmasıyla murad edilen,Muhammedî nûrun zuhûrudur. Bu nûr,Âdem'in alnında tecellî etmiştir.Âlem'in yaratılması ve nüvesinde de,nûr-ı Muhammedî söz konusudur:

Evvel Âdem yaratdı sonra peygamberleri
Âhir Muhammed nûrı balkıdı içümüzden
(233/6)

Et ü deri büründüm geldüm size göründüm
Adumı Âdem kodum andan zuhûra geldüm (x)
(178/8)

Allah meleklere,Âdeme secde etmelerini emrettiği zaman,ᶜAzazil

---

(x) Bu beyitin birinci mısraı ;
"Et ü deri büründüm Yunus diye göründüm"
şeklinde käydedile gelmiştir.Yukarıya aldığımız beyit,en eski yazmalardaki şekliyle alınmıştır. (Bkz.II.Cilt,dipnot)

bu emre karşı gelmişti .Zira İblis(Azâzil)e göre,Âdem toprak-tan;kendisi ise od(âteş)dan yaratılmıştı:(356/1)

Âdem toprakdan'ıdı 'Azâzil oddanıdı
İşitdük 'Azâzil'i Âdem'e bakdı güldi
(367/8)

İblis,Âdem'in bâtınına bakmamıştı:(356/2)

Zâhir gördi Âdem'ün bâtınına bakmadı
Bilmedi kim Âdem'i halka server eyledi
(356/3)

Bunun üzerine İblis,Hakk'ın huzurundan kovuldu;la'netlendi.(12/5)Bu hâdiseden sonra Âdem'e düşman olan İblis,türlü hilelerle O'nu ve evladını kandırmak istedi.Esasen Âdem'in göbeğinden yaratılan İblis (356/7) insana nasıl yaklaşacağını da biliyordu. Bir sürü fitneler çıkarmaya başladı.(356/4)

Allah,Âdem'i cennete -Havva ile birlikte- koyduğunda "Yeyiniz,içiniz,lakin şu ağaca yaklaşmayınız."dedi.Bir yolunu bulup Cennet'e giren şeytan,yasaklanan meyveyi(buğday)(275) Âdemle Havva'ya yedirdi:

Miskîn Âdem yanıldı uçmakda buğday yidi
İşi Hak'dan bilenler şeytân'dan tutmayalar
(57/8)

Âdem ve Havvâ'nın Cennet'den sürülmesi,bu vak'adan sonradır.(191/6)Artık bundan sonra Âdem, "Âsi Âdem" adıyla anılacaktır.(415/3)

Cennetten dünyaya kovulan Âdem,(243/4)tevbe etti,yalvardı, üç yüz yıl ağladı.(326/2)(276)

Buraya kadar sıralanan Adem-Havva ve Azazil ile ilgili kıssaların muhakkak bir de ledünnî mana ve mahiyeti vardır.Bu mana,insanın insan-ı kâmil olana kadar başından geçen serüvenle ilgilidir.(Bkz.180/3)

Âdem bahsinde işlenen orijinal bir motif de,Âdem devrinin (şeriatinin) Musâ kavliyle(şeriatıyla) son bulmuş olmasıdır. (356/8)Bundan başka,insan-ı kamil'in telmih edildiği bir beyit-

(275) Dîvân'da sadece "buğday" zikrediliyor,meyve denmiyor.
(276) Pek çoğu Kur'ân'da zikredilen bu kıssaları için bkz.Ahmed Cevdet Paşa,Kısas-ı Enbiya,(Hzr.Mahir İz),II.Bsk.Ank.1985,s.3-4

te,Âdem,Arapça heceleriyle "elif","dal","mim" şeklinde anılır: "Girem denize gark olam ne elif ü mim-dal olam"(213/2)denilen bu beyitte,deniz vahdeti,Elif-dal-mim (Âdem) de,vücûdu temsil eder.Denizde gark olan kişinin vücudu birliğe dönüşür.

Divanda,iki ayrı beyitte de "Miskîn Âdem oğlanı" ibaresi geçmektedir ki,konuyla doğrudan alakası yoktur.(76/1,388/3)

b.Şit Peygamber:

Şit,Âdem'in oğludur."Bahşiş" manasına gelen Şit kelimesi, Hâbil'e karşılık olarak Âdem peygamber'e bağışlandığı için bu peygamber'e ad olmuştur.Yunus Emre,seyr ü sülûkta, Şit olup bez dokuduğunu söyleyerek,'O'nun dokumacı olduğunu belirtmiş olur:

Ben oldum İdris-i derzî Şit oldum tokıdum bizi
Dâvûd'un görklü avâzı âh idüp nâlişe geldüm
(224/4)

c.İdrîs Peygamber:

Şit'in oğludur.İlk yazıyı yazan kişi olarak bilinir.Bir beyitte,icadettiği san'at olan terziliği söz konusu edilir:

Ben oldum İdrîs-i derzî Şit oldum dokudum bizi
Dâvûd'un görklü avâzı âh idüp nâlişe geldüm
(224/4)

ç.Nûh Peygamber:

Nûh Peygamber,uzun ömürlü oluşu ve tufan hadisesiyle anılmaktadır.Âşık(Sâlik)ın sülûk makamlarından birini temsîl eder:

Bin yıl cefâ çekmeyince Nûh gibi
Tûfânında gemiye bindürmeye
(326/4)

Nûh oldum Tûfân içün çok dürüşdüm diniçün
Dînüme dönmeyeni suya gark idüp geldüm
(191/7)

Kâmil insan,Nûha tufan verenin kendisi olduğunu beyân eder.Bu cihetle tufan,sülûk esnasında,vücûdta meydana gelen manevî bir istihâledir.(168/6):

Ben bu yiri yaradıcak yir üstine gök ṭurıcak
Ulu deniz mevc urıcak Nûh'a tûfân viren benem
(195/2)

d. İbrahim Peygamber:

Allah'ın sevgi ve dostluğunu kazandığı için "Hâlil,Hâlilullah" lakabıyla anılır.İbrahim Peygamber,yıldızlara tapan kavmini Allah'a davet edince,Bâbil hükümdârı olan Nemrûd,O'nu âteşe attırdı.

Nemrud'daki sûret kılan İbrâhim'i oda atan
Bir kılını yandurmayan od u kül ü reyhân benem
(199/4)

Nemrud'un âteşi,İbrahim Peygamber'i yakmaz.Allah'ın inayetiyle İbrahim bir mucize gösterir,âteş gülzâra döner.(187/8)

Hakk'un ʿinâyeti çokdur arar kullarına dâim
Allah Hâlil'i sakladı Nemrud oda atmış iken
(273/3)

İbrâhîm'e Nemrûd odın ʿışkdur gülistân eyleyen
ʿIşkdan çün irdi bir nazar gülzâr oldı nâr olmadı
(386/6)

Bir rivayete göre Kaʿbe'ye ilk defa bünyâd vuran Hz.İbrahim'dir.(277)Yunus'un,"İbrahim'ile Mekke'ye bünyâd bırağandayıdum"(168/7) mısraı,bu mevzuda söylenmiştir.Başka bir yerde İbrahim'den, oğlu İsmail'i kurban etmek istemesiyle söz edilir:

İbrahim Hâlil geldi Kaʿbe'ye bünyâd urdı
Oğlına bıçak çaldı İsmâil kurbân kanı
(396/3)

Beyitlerde Hâlilullâh,sâlik için bir benzetme unsuru olarak ele alınır.Sâlik,Allah'ın muhabbetini kazanmak -Hâlil olmak- istiyorsa,nefsini horlamalıdır.Ancak bu şekilde İsmail gibi kurbana erişebilir.İsmail'in nefis; kurbânın nefis terki ve Hakk'a yakınlık anlamında -iki manâda- ele alındığı bir beyit şöyledir:

Gâyet hôr u hakîr ol başda Hâlil olasın
İsmâil gibi sen de kurbâna irişince
(309/3)

Divân'ın bir beytinde Hâlil peygamber'in,mallarını hayır işler-

---

(277) Diğer bir rivayette,Ka'be,ilk defa Hz.Âdem tarafından yapılmıştır.Bkz.Abdullah Aydemir,Tefsîr'de İsrâiliyât,Ank.1979, s.299-300:Ahmed Bicân,Envarü'l-Âşıkîn,İst.1973,c.I,s.142-144

de kullandığı,bunun aksine Kârûn'un zengin olduğu halde hayır-hasenat yapmayıp,dünyada da bir rahat bulamadan ölüp gittiği dile getirilmiştir.(316/3) Bir başka beyitte,Halil Peygamber'in hullesinden bahsedilir.(282/3)

İbrahim,-diğer peygamberler gibi-Muhammed peygamberin varlığına bir delildir.(12/8)Seyr ü sülûkla alakalı bir şiirde Hâlilullah'ın ismi de zikredilir.Şiirin ilk üç beyti şöyledir:

Bir ay gördüm bu gice kamu burclardan yüce
Esritdi gönlüm cânum bilmezem hâlüm niçe

Nûr Muhammed nûrudur Hâlilullah sırrıdur
Sanasın kim açıldı Uçmak'dan bir deriçe

Ol ayun şu'lesinden 'âlem münevver oldı
Gönlümdeki çerâgı uyardı ulu hvoca

(342/1-3)

Bu beyitlerde,mutasavvıfımız,İbrahim Peygamber'in Kur'ân'da anlatılan müşâhede ve rü'yetinden mülhem,kendi makamını ortaya koyar.Tasavvufî ıstılahatta bu makama "Rüyet Makamı" veya "İbrahim Makamı" da denilmektedir.Kur'ân'da bu husus,şöyle işlenmektedir.

"Yakînen bilenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu göstermiştik.Gece basınca bir yıldız görmüştü: İşte,bu benim Rabbim dedi.Yıldız batınca,batanları sevmem,dedi.Ayı doğarken görünce,İşte bu benim Rabbim,dedi.Batınca,Rabbim beni doğruya eriştirmeseydi and olsun ki,sapıklardan olurdum,dedi.Güneşi doğarken görünce,İşte bu benim Rabbim,bu daha büyük,dedi.Batınca,"Ey milletim!Doğrusu ben yüzümü gökleri ve yeri yaratana dostoğru çevirdim,ben puta tapanlardan değilim." (En'am sûresi/âyet 75-79)

Yukarıdaki şiirde Yunus'un bahsettiği "ay" sembolü,İbrahimin gördüğü "ay"dan başka birşey değildir.Bu"ay"manevî olup, kalb gözüyle alakalıdır.Seyr ü sülûk esnasında bu müşahedenin yeri "beşinci esma"dır.(278) Söz konusu şiirdeki üçüncü beyit-

---

(278) Halvetî meşayıhından Niyazî-i Mısrî(Ölm.1694),İrfan Sofraları(Ank.1971) adlı eserinde İbrahim Peygamber'in rüyetiyle ilgili âyetlerin yorumunu,kendi sülûkundaki müşahedesiyle ya-

te Yunus'un bahsettiği "Ulu hoca", mürşidi "Tapduk Emre"dir. Hülasa olarak belirtelim ki, "Halilullah sırrı" olarak nitelendirilen "ay" Nûr-ı Muhammedî'nin beşinci makamdaki müşahede ve timsalinden ibarettir.

e. İsmâil Peygamber:

Beyitlerde, babası İbrahim Peygamber tarafından -Arafat'ta- (187/11) kurban edilmek istenmesiyle anılan İsmail, Salik için bir timsaltir. İsmail Peygamber, teslimiyet ve sıtkın da sem-

---

par. Bu yorum, adeta Yunus'un yukarıdaki şiirinin şerhi gibidir. Şöyle diyor Mısrî:

"....Nihayet bin altmış senesi Muharrem ayının son gününde dördüncü cuma gecesinde sülûk esnasında uyanık iken bir de gördüm ki evin içinde karşımda bir yıldız, O'nu baş gözümle gördüğümü zannettim de, gözümü yomdum. Baktım ki, hayır, yine öylegörünüyor. Gözümü açtım, yine önceki gibi karşımda. O zaman anladım ki, bu, kalb gözüyle görülüyor. Birkaç gün o yıldız gözümden kaybolmadı. Sonra büyüdü, büyüdü. Ay kadar oldu. Bir kaç gün de böyle devam etti. Sonra git gide büyüdü güneş kadar oldu. Bir ka kaç gün de böyle gittikten sonra yine yavaş yavaş büyüdü, yükseldi, altı ciheti kapladı. İlk gördüğüm zamandaki ıstırabım, kalb çalkantım, nûrun genişleyip altı yönü kaplayıncaya kadar yavaş yavaş, tamamen dinmişti. Artık bundan sonra cesetle mücadele ve riyazet yapamadım. Kalb ve ruh ile bunların durumlarına uygun şekilde mücahedeye devam ettim. Bu hali şeyhim, gözbebeğim Elmalılı Ümmî Sinân'a söyledim. Dedi ki: "İbrahim A.S.dan kalan beşinci menzilin hali budur. Bu menzil O'nun ilk makamı idi. O'nun ilk menzili, ittiba bereketiyle Muhammed Aleyhisselam'ın Ümmeti için beşinci menzil oldu. Fakat, Allah'ın Resûlü için bir makam yoktur. Bütün makamlar O'nun ayakları altında bir tek adımdan ibarettir. Sonra buyurdu:

"Seni İbrahim Aleyhisselam'a lütfettiği Sırat-ı Mustakim'e ileten ve seni O'nun izinde gittiğin için O'na vâris kılan Allah'a hamdolsun. Sonra şu âyeti okudu : Gece O'nu örtünce bir yıldız gördü." (Bkz.s.36-38)

bolü olmuştur(168/8;396/3).Allah,İsmail gibi kurban olmayan insana gökten koç indirmez.Bu motifte zikredilen koç mefhumu, İsmail'in nefsinin temessülüdür:

> <u>Kurbân</u> olmayınca <u>İsmâil</u> gibi
> Kimse içün gökden koç indürmeye
>
> (326/5)

İsmail Peygamber'e gönderilen kurbân'dan gaye "nefs" olduğu gibi;nefsin kurban olması hâlinde bu mefhuma verilecek manâ, Allah'a yakın olmaktır.Zirâ,kurbân kelimesi aynı zamanda "kurbiyet"e işarettir.Şu beyitte "kurban" lafzı ile ilgili belirttiğimiz ikili manâ mevcuttur:(Ayrıca Bkz.46/7)

> Gâyet hôr u hâkir ol başda <u>Hâlil</u> olasın
> <u>İsmail</u> gibi sen de <u>kurbân a irişince</u>
>
> (309/3)

Hemen işaret edelim ki,yukarıdaki beyitte "Halil" kurbiyetin remzidir.Şu halde,beyitte,kurban olan-nefsini feda eden-kurbiyete ulaşır,şeklinde bir manâ vardır.

Yunus Emre,"<u>devriyye-i 'arşiyye</u>" türündeki iki ayrı şiirinde,kemâl noktasından "makam-ı İsmail"i seyreder(279):

> Şimdi adum Yunus durur ol demde <u>İsmail</u> idi
> Ol dost içün <u>Arafat'a kurbân olup çıkan</u> benem
>
> (187/11)
>
> <u>İsmail</u>'e çaldum bıçak bıçak ana kâr itmedi
> Hak beni azad eyledi <u>koçıla kurbandayıdum</u>
>
> (168/8)

<u>f. Ya'kûb</u>:

Ya'kûp Peygamber hemen bütün beyitlerde oğlu Yusuf'la beraber ele alınır.O,evlatları içinde en çok Yusuf'u severdi.Kardeşleri,Yusuf'u kuyuya atınca,Ya'kûp,derdinden göz yaşları döktü,ayrılık acılarıyla kıvrandı.(168/9;228/2;309/4) O kadar ağladı ki,gözleri görmez oldu.(379/8):

---

(279) Bu beytin geçtiği şiir,A.Gölpınarlı'ya göre İsmail Emre (?) adlı bir şairindir.Bkz.<u>Yunus Emre ve Tasavvuf</u>,İst.1961,s.348.Araştırmalarımızda bu isimde bir şaire rastlamadık.Bize göre bu şiir,bir devriyye-i arşiyyedir.Yunus'un İsmail'den gayesi de,Sülûku esnasında yaşadığı "Makam-ı İsmail"dir.

Ya'kub'ı agladup aldun gözlerin
Yûsuf'i Mısr'un sen itdün sultânı

(379/8)

Ya'kup,hasreti ve gözyaşı sebebiyle,Âşıkların,gam ve hüznün sembolü oldu.Yunus,"aşk,bazan Yûsuf-ı Ken'ân,bazan da Ya'kub gözünde kan yaş olur." mealindeki beytiyle ,Yakûb'u İlahî aşk için bir benzetme unsuru olarak değerlendirir.(90/6)

Orijinal bir beyitte,mutasavvıf, Yusuf ve Yakūb'un tasavvufî manâlarını verir.Buna göre,Yakûp, âşıkın kesretteki hâli,Yusuf ise vahdetteki hâlidir.Hakikatte vahdet âleminde ne Yusuf vardır,ne Yakup!

Bu ʿâlem-i kesretde sen Yûsuf-u ben Ya'kûb
Ol 'âlem-i vahdetde ne Yûsuf u ne Ken'ân

(260/4)

Nihayet işaret edelim ki,Yakûp, salikin sülûkunda yaşaması gereken bir mertebeden ibarettir.Bunu teyit eden bir beyit şudur:(Ayrıca Bkz.199/3,228/2,309/4)

Yusuf'ıla ben kuyıda yatdum bile çekdüm cezâ
Ya'kûb'ıla çok ağladum bulınca figândayıdum

(168/9)

g. Yûsuf Peygamber:

Hz.Yakûb'un oğlu olan Yûsuf,beyitlerde "Yûsuf,Yusuf-ı Ken'an Yûsuf-sıfat,Yusuf-ı Ken'ân-ı ʿIşk" isim ve terkipleriyle anılır.

Yusuf,güzelliği ve Ken'ān'dan Mısır'a gelip sultān oluşu ile kesretten vahdete ulaşan insân-ı kâmil için bir benzetilen olur.Yusuf'un hayatı etrafında teşekkül eden kıssalardan bazıları şunlardır:

Kardeşleri tarafından götürülüp kuyuya atılan Yusuf için, babası Yakûp ; çok ağlamış,ayrılık acısıyla kıvranmıştır.(228/2);168/9):

Yûsuf'ıla câha inen terâzuya altun uran
Keffesine basaduran Mısır ıssı sultān benem

(195/4)

Yûsuf'un kuyudan çıkarılıp bazirgâna satılması da,bir kaç beyitte zikredilmektedir.(273/4;310/3)Daha sonra,Mısır sarayının maliye nazırı tarafındam satın alınan Yûsuf,güzelliğiyle

dikkat çekmişti.Mısır sultanının karası Zalihā,Yûsuf'u elde etmek istemiş,Yusuf Zaliha'nın teklifini kabul etmeyince de iftiraya uğramış,zindana atılmıştı:

Nẹ gördi Züleyhâ Yûsuf yüzinde
İşi efgân olupdur ʿışḳ elinden
(245/8)

Hâlil'ün hullesi Ya'kûb'un âhı
Yûsuf'un bendile zindānı sensin
(282/3)

Zindanda,"fazl-ı Rahman" isteyen Yusuf (228/2) Allah'ın inayetiyle buradan kurtulur.O'nun zindandan kurtuluşu,kul iken sultan,kesrette iken vahdette oluşu demektir.(273/4;379/8):

Kim ki istedi buldı kulluğı tamam oldı
Key Mısr'a sultân oldı Yûsuf-ı Ken'ân kanı
(396/5)

Yûsuf,vahdet makamının bir sembolüdür.(260/4)Atıldığı kuyu,ruhun tecellî ettiği bedenden ibarettir.Bu telakkiye göre Yusuf da,rûhu temsil eder.Seyr ü sülûkun, vücuttan ruha yapılan bir yolculuk olduğu hatırlanırsa,Yusuf'un "kul iken sultan olması"nın ledünnî manâsı da ortaya çıkar.Yunus'ta,Yusuf peygamber'in "sultān" olduktan sonraki hâli(379/8) bu yorum çerçevesinde ele alınır.Dolayısıyla Yusuf,insân-ı kâmil veya mürşid için bir benzetme/makam olur:(219/4):

Yüzünde gün tutılur ay toğmaya utanur
Gören heybete kalur Yûsuf-ı Kenʿân mısın
(257/4)

Gelün biz varalum Yûsuf'ı görelüm
Cemâli ḥonından bin açlar ṭoyalar
(62/2)

Yusuf'un güzelliği,Allah'ın cemâl tecellîsi oluşundandır.Bu güzelliğin nûru,insan-ı kâmillerde de tecellî edegelmiştir. Şu beyit,mevzunun mübalağalı bir örneğidir:

Yûsuf eğer hayâlüni düşde göreydi bir gice
Terk ideyidi mülklerün bana seni gerek seni
(381/9)

Bir beyitte Yûsuf,aşk için benzetme unsuru olmaktadır.(
(90/6)Bir başka beyitte de,âşıkın "Yûsuf-sıfat" olarak Ken'ân'a - Kesretteki vahdet tecellîsine- erişmesi istenir.(309/4)Mısır'a sultan iken Ken'ân arzulamak,sadefteki gevherin farkına varmamak demektir.Buradaki mecâzlar,yukarıdaki izahlardan anlaşılacağı üzere,vahdet hâlinin kıymetini bilmeyip,mâsivâ ile oyalanmaktır:

Bilimedün sen seni sadefde ne gevhersin
Mısır'a sultān iken Ken'ān arzu kılursın
(255/4)

Yûsuf,diğer peygamberler işlenirken de belirtildiği gibi,aynı zamanda bir sülûk mertebesinin de sembolüdür.(199/3,195/4)

ğ. Eyyûb Peygamber:

Eyyûp,kendisine musallat olan bir hastalıkla imtihan edilmiştir.Bu hastalığı sabırla karşıladığı için,sabrın remzi olmuştur.Vücudunda türeyen kurtlar hemen her beyitte söz konusu edilir.Aşk derdiyle hastalanan âşıklar,Eyyub'a benzerler. Aşk derdine Eyyūp sabrı gerekir.Âşık,tenine Eyyūp olup canına cefā kılabilir.Bu,aşıkın sabrındaki şiddeti gösterir:

Dostdan bela gelicegiz Eyyūb'layın şabr eylegil
Niçe sıhhat buldı teni bunca belā çekmiş iken
(273/10)

Eyyūb oldum tenüme cefā kıldum cānuma
Çagurdum Sübhān'uma kurtlar ṭoyurup geldüm
(191/9)

h. Mûsâ Peygamber:

Beyitlerde,Tûr'daki "tecellî' hadisesiyle zikredilen Mūsā peygamber için,"Mûsâ-i İmrânî,Kelîm" ifadeleri de kullanılmaktadır.Elinde 'asâ,Tûr'a münacat kılmaya çıkan Mûsâ Peygamber (168/7),Allah'ın cemalini görmek istedi:

Mūsā varur Tur'a çıkar anda varur nura bakar
Dostdan gayrı zerre kadar bu gözlerüm görmez benüm
(170/4)

Mûsâ'nun münācātı Tūr tağında
İsâ'nuñ göklerde seyrānı sensin
(282/4)

Mūsā,Allah'ın cemālini görmekte ısrar edince,Cenâb-ı Hak,"len terānī" (Bkz.Âyetler) diyerek cemālini göremeyeceğini ve O'nun bu tecellīye dayanamayacağını belirtmiştir.(305/4)Nihayet Mūsā'nın talebiyle,zat nûru bir dağa tecellī eder.Bunun karşısında Mūsā Peygamber,aklı gitmiş ve hayrān bir vaziyette oraya yığılıp kalır.(177/7,178/3,195/8,206/4):

Gör Mūsā'ya Tur içinde bir tecellī neler kılur
Yir gök tolu tecellīdür ya ben niçe sabr eyleyem
(206/4)

Mûsâ Peygamber,kelam(sıfat) tecellīsine mazhar olmakla,Kelimullah lakabıyla anılır.Allah'ın yere göğe sığmayıp mü'min kulların kalbine sığması (hadis) rivayetine istinaden tecellī mahalli olan Tûr,ledünnī anlayışla "gönül" şeklinde yorumlana gelmiştir.Söz konusu Gönül-Tur benzetmesi, Yūnus Emre'de yoğun bir şekilde göze çarpmaktadır.(364/3):

Gir gönüle bulasın Tūr sen-ben dimek defterin dür
Key güher er gönlündedür sanma ki ol 'ummândadur
(54/3)

Mûsâ Peygamber bir beyitte doğrudan "gönül" için bir benzetme unsuru olmaktadır:

Bir dem gelür Mūsā olur yüz bin münācāt kılur
Bir dem girer kibr evine Firavn'ıla Hamān olur
(49/11)

Hakikat makamında Mûsâ ve Tūr'dan maksat,sâlik ve gönüldür.Hakk'a münacat için bir mekan gerekmez:

Ol dostıla durur benüm dünin günin münācātum
Ben kandasam dost andadur n'iderem Mūsā vü Tūr'ı
(408/3)

Ne Tūr'um var ne turağum hiç yirde yokdur kararum
Hakk'a münācāt itmege bellü yirüm olmaz benüm
(175/4)

Ol nurı göreliden unıtdum kendözümi
Sanasın Musa benem hacete Tur'a geldüm
(178/3)

Bu beyitlerdeki "turu turagı olmamak,binbir kelime kılmak,turduğu yer tur olmak,Mûsâ olup Tūr'a varmak,gönülde Tūr bulmak, yüz bin münācāt kılmak " gibi deyimlerin estetik ve mecazī kıy-

metinlerinin yanında "Tur" kelimesiyle yapılan tevriyeye de işâret edelim.Bu deyimlerden "Turu durağı kalmamak",kararsız kişiler için halâ kullanılmaktadır.Hacete Tur'a gelmek(178/3) söyleyişindeki "Tur" kelimesi,aynı zamanda "ayağa kalkmak" anlamında olup,ayakta münacat etmek kasdedilmektedir.

Bir beyitte Musa Peygamber'in çobanlık yaptığına işaret edilmektedir.(326/6)Bir diğer beyitte ise,üstün vasıflarıyla Musa,mürşid-i kâmil'in sıfatı olur.(219/4)

Aşk,Mûsâ'yı bile "sergerdân" etmiştir.(401/3)Bir misalde, Mûsâ Peygamber'in münacatı, âşıkın canı için benzetme unsuru olmaktadır.(173/2)Konuyla ilgili iki değişik beyit şöyledir:

Şunuñ gibi çâpuk-nażar bir Mūsā'dan yüz bin Mūsā
Ser-mest ü hayrân ḳamusı ben niçe tedbîr
(206/5)

Îy Yûnus imdi veli yirde gökde toptolu
Her bir taşuñ altında bin İmranoğlu Mūsā
(382/5)

ı. İsâ Peygamber:

Divan'da,İsâ Peygamber için "İsâ bin Meryem,Meryemoğlı ʿİsâ". terkipleri kullanılmaktadır.O'nuñ, -Allah'ın kudretiyle- babasız yaratıldığı söz konusu edildiği gibi,ölüyü diriltip mucize gösterdiğine de işaret edilir:

ʿİsâ oldum kudretden bahane bir ʿavretden
ʿİnâyet oldı Hak'dan ölü dirgürüp geldüm
(191/12)

Yunus Emre,İsâ Peygamber bahsinde de "ledünnî" düşünmektedir. O'na göre İsâ,"saf nur"dan ibarettir.Saf nur,nefsin tam terki halinde vücutta tecellî edecektir.Şairimiz bu hali kasdederek "ben,İsa'nın Meryem'e vardığı gibi Hakk'a varayım"diyor:

ʿİsā ki Meryem'e varur şöyle varam ben ol Ḥaḳḳ'a
Fazlı yolunda ol Ḥaḳḳ'uñ ʿālemi handān eyleyem
(173/4)

Tekrâr edelim ki,yukarıdaki beyitte ʿİsâ,tamamen "rûh-nûr" manâsına kullanılmaktadır.İbn Arabî Füsusü'l-Hikem'de konuyla ilgili şunları yazar:

"Ruh ya Meryem'in suyundan veya Cibrîl'in nefesinden balçıkla mevcut olan beşer suretinde siccin denilen tabiattan a-

rınmış olan tertemiz bakirede yerleşti...Allah'tan gelen, ruhtur.Ondan başkasından değil.Bundan dolayı ölüleri diriltti ve çamurdan kuş yaptı."(280)

Esasen Cebrail A.S. olarak değerlendirilen "Ruhü'l-Emîn" Meryem'e,insan sûretinde görünmüştü.Bu mücerred sûret,Meryem'e bir nefes şeklinde üflendi.Üflenen nefes,saf nurun kendisiydi. (Meryem'e tecellî eden İsâ, nûr'du.)Sufî'nin, makam-ı İsâ'da da tecellîsi nur olacaktır.İşte bu makamda Yunus Emre;"Nûr bana İsâ oldı." der.Şu halde sûfiler erenlerin himmetiyle "Ruhullah olabilirler :

Nūr baña ʿİsâ oldı erenler duʿā kıldı
Niçe kezin toprakdan ben öri ṭurup geldüm
(217/5)

Beyitlerde işlenen bir diğer motif,İsâ'nın Hakk'a sülûku esnasında,üzerinde unuttuğu "yarım iğnenin" manevî yolculuğuna manî olup dördüncü felekte kalmasıdır.(281)Bu motif gerçekte,süluk ehlinin nefsî tecridi gerçekleştiremeyince,Hakk'a kavuşamayacağını dile getirir.(282)

İşitdüñ Meryemoğlı dostına varuriken
Gör âhir yarım igne ʿİsā'yı yoldan kodı
(369/8)

ʿİsā Peygamber'in mücerred hâli,"fevka'l-ʿulā"ya liyākat kazanan dervişin manevî halidir:(282/4)

Tiz çıkarurlar fevka'l-ʿulāya
Bil ʿİsâ gibi dünyā koyanı
(353/4)

(280) Muhyiddin-i Arabî,Füsûsü'l-Hikem, (Çev.M.N.Gençosman), İst.1981,s.121; İsa'nın bu mucizeleri göstermesi,O'nun saf ruh olmasındandır.Zira ruh Allah'ın emrinde bir kudrettir.Bu makamdaki veliler de aynı kudrete sahiptirler.Divanda bazı örnekler bulunmaktadır.(Bkz.49/12,191/12,353/4)

(281)Bkz.Al-i İmrān Sūresi/âyet 49

(282) Yunus'un ʿİsā'yı "Meryemoğlu İsā"diye anması dikkat çekicidir."O'nun beşer suretinde beliren insanlık vasfı bakımından görenler,O Meryem'in oğludur dediler.İnsanlığa temessül etmiş sureti bakımından görenler de O'nu Cebrāil'e nisbet ettiler. (Bkz.M.Arabî,a.g.e.,s.125)

ʿİsâ'nın Ölü'yü diriltme kudretine şahit olanlar,O'nu,rûhî bir varlık olarak Allah'a nisbet ederler.Bu yüzden ʿİsā'ya "Ruhullah" denmiştir.İsā,batınında gizli olan İlahî nefesle ölü(gönül)leri diriltti:

Ölü görse dirilür kalıbına cān gelür
Toprak'dan avaz gelür ʿİsā bin Meryem misin
(257/5)

ʿİsā,-yukarıda işaret edilen- ölüleri diriltme mucizesiyle mürşid-i kâmil için bir müşebbehünbih oldu.(257/5;219/4)Zirā uyuyan gönülleri uyandıran,cânlı cenazelere hayat veren ikṣir,Onun nefesinde mevcuttur.

Bütün peygamberler gibi,Yunus Emre'ye göre,ʿİsā Peygamber de seyr ü sülûk'ta yaşanacak olan bir makamın remzidir.(185/5) Yûnus'un;

"Yüz bin ʿİsā'yilen Mūsā ʿışkıla sergerdān gezer
ʿAceblemen beni dahı ʿışk nihengi yutduğını
(401/3)

dediği beyitte kasdedilen "yüzbin ʿİsā",İsā'nın haliyle hallenen sūfilerdir.Bütün bunların yanında Hz.İsā, gönül ve aşk için benzetme unsuru olarak da zikredilmektedir. Burada,gönül ve aşk gibi iki mücerret unsur için Hz.İsā gibi mücerrede ulaşmış bir peygamber vech-i şebeh alınarak işlenmektedir:

Dirildür ölüyi ʿİsā deminde
Geh olur Mūsî-i Ümrān-ı ʿışkdur
(90/7)

Bir dem gelür ʿİsā gibi ölmişleri diri kılur
Bir dem gelür gümrāhlayın yolunda sergerdān olur
(49/12)

i.Dâvûd:Peygamber:

Dâvûd,güzel sesi ile tanınmıştır.Âşık,seyr ü sülûkta Dâvû-d'un görklü avazı (Davudî sesi) ile âh eder;ağlar.(224/4)Bir örnekte,"Kanı Davud u Süleymân Kaf'tan Kaf'a dutmış iken"(273/7) mısraıyla dünyānın fâniliği işlenirken,Dâvûd Peygamber'in ismi de zikredilir.Davud'tan sonra yerine oğlu Süleyman,peygamber olmuştur:

Geh varam Dâvûd olam çıkam Süleymān tahtına
Geh gine gümrāh olup vaşlı koyup hicrān olam
(201/33)

j. Süleymān Peygamber:

Süleyman,Dâvûd'un yerine peygamber oldu.(201/23)Madde ve manâ âleminin hükümdârıdır.Böyle olmakla birlikte,mütevâzi yaşamış,geçimini "zenbil örüp" sağlamıştır.

Süleymân Zenbil ördi kendü emegin yirdi
Anuñıla buldılar bunlar peygamberliği
(361/4)

Süleymân Peygamber,dünyānın fânîliği; hükümdarlığı,tahtının havada seyr etmesi,mührü,Belkîs ile münasebetleri,karıncayla konuşması,ve kuş dilini bilmesi dolayısıyla söz konusu edilmektedir.

Dünyā Süleymān Peygamber'e bile kalmamıştır:

Bu dünya kime kaldı kimi berhurdar kıldı
Süleymān'a kalmadı anuñ berhurdarlığı
(361/3)

Bu dünye hod bâkî degül mülke Süleymān neyimiş
Kanı Dāvūd u Süleymān Kaf'dan Kaf'a dutmış iken
(120/3)

Süleyman Peygamber,elinde "ism-i azām" yazılı bir mühür ile,(168/5)div ve perilere hükmetmiştir.(195/6):

Sen Süleyman köşkinde taht kurup oturduñ bil
Dîv ü Perîye düp-düz hükümler eyledüñ tut
(18/2)

Süleyman'ın hükmü manevîdir.Dolayısıyla tahtı ve diğer hükümdarlık alametleri -mührü,köşkü,fermanı vs.-de manevî olacaktır. Tahtı rüzgâr tarafından taşınır.Bir beyitte gönül "taht-ı Süleyman"a benzetilir.Bu benzetmede tahtın Süleyman tarafından hükmedilmesiyle,gönlün mürşid(sevgili) tarafından hükmedilmesi ilişkisi mevzuu olabilir.(200/7)Aynı örnek beyitte,derviş, Süleymān Peygamber gibi,manevî kuvvetle donanmak ister:

Bir niçemüz Hak'dan oldı bir niçemüz Hak'dan toldı
Bir niçe Süleymān oldı 'ışk tahtına binenümüz
(118/4)

Aşk,aşıka hükmeden bir kuvvet oluşuyla Süleyman'a benzetilir. (173/2)Beyitlerde Süleyman-Belkîs aşkından da bahsedilmektedir.(398/5) .Biribirlerini tamamlayan Süleyman Peygamber ve Belkîs,madde ve manâ âlemlerinin hükümranları olarak "mürşid-i kamil" için müşebbehünbih olurlar:

Uçan kuşlar uçunur esen yil görse tutur
Divler hükmüne girür Belkîs-Süleymān mısın
(257/3)

Mürşid-i kāmil,manevî tasarrufuyla mülkün Süleymānîdır.(94/1) Hemen işaret edelim ki,Süleymān Peygamber de,diğer peygamberler gibi,seyr ü sülûk esnāsında uğranılacak bir makamı remzeder .. Yunus,bu hususu "Belkıs'ıla taht üzere mühr-i Süleyman'dayıdum"(168/5) mısraıyla işlemektedir.

Süleyman'ın,karıncayla konuşması,karıncanın diğer karıncalardan -Süleyman'ın geçmesi için- yol istemesi,Yunus Emre'nin konuyla ilgili zikrettiği diğer telmihlerdir.Süleyman'ın karıncanın verdiği cevaba gülmesi(283),maksadı anladığını gösterir. (124/2)Bu motifte Süleymân,sâlik için bir timsaldir.Kur'an'da zikredilen bu hadiselerde (bkz.Ayetler),karıncalar insanın dünyaya meyli,karıncalara hitap eden tek (reis) karınca,hırs sıfatı,Süleyman'ın ordusu ise,sālikin ruhî kuvvetleridir:

Erenlerün yolları inceden inceyimiş
Süleymān'a yol kesen şol bir karıncayımış
(124/1)

diyen Yunus,sālikin bir karınca yüzünden,yani hırs sıfatı yüzünden yoldan kalabileceğini imâ etmektedir.Söz konusu incelik, karıncanın küçük görülüp büyük bir engel teşkil etmesinde aranabilir.

Kur'ân-ı Kerim'de Süleyman,"Ey insanlar;bize kuşdili öğretildi ve bize her şeyden bolca verildi."(284) demektedir.Burada bahs olunan "kuş dili"(Mantıku't-Tayr) Yunus Emre'nin beyitlerinde "Kuş dili,mana dili,kudret dili" terkipleriyle işlenmektedir.Bu dil ile anlatılmak istenen,"vahdet sırrı"dır.

---

(283) Bkz.Neml Suresi/âyet 19
(284) Bkz.Neml Suresi/âyet 16

Erenler ve âşıklar kuş dilini bilirler(163/6):

> 'Âşık dilin bilmeyen ya delüdür ya dehri
> Ben kuş dilin bilürem söyler Süleymân bana
> (12/9)

> Yunus bu kuş dilidür bunı Süleyman bilür
> Gerçek eren bu yolda ne didüğin sezerem
> (171/12)

> Süleymān kuş dilin bilür didiler
> Süleymān var Süleymān'dan içerü
> (290/9)

k. Lokmān Peygamber:

Lokmân Peygamber,hakîmdir.O'nunla birlikte kullanılan"hikmet ilmi" terkibi,"ledünnî ilim" anlamında ele alınmıştır. Lokmân Peygamber,derviş ve mürşid-i kâmil için bir timsâldir (201/23):

> Ol dost baña benden yakın hikmet bilen bulur Hakk'ın
> Okuyup hikmet ilmini Lokmân olayın bir zaman
> (253/8)

Gönül,bir dem hikmete dalan Lokmân'a benzetilir:

> Bir dem cehaletde kalur bir nesneyi bilmez olur
> Bir dem talar hikmetlere Calinus u Lokman olur
> (49/5)

l.Hızır Peygamber:

Hızır,umumî olarak "İlyâs" ile birlikte işlenir.Âb-ı Hayât'ı bulduğu ve içtiği için ölümsüzleşmiştir.Âb-ı Hayât için, "ledünnî sır" ifadesi kullanılır.Hızır,denizde gezebilir.Zülkarneyn,Hızır ve İlyas ile zulmete girip hayat suyu aramışsa da,bulamamıştır.Zikredilen bu motifler çerçevesinde Hızır,mürşid-i kamilin bir timsalidir:

> Degmeler bu sırra irmezler ledünnîdür ʿazîz
> Hızr'ı koyup yolda ben Kerrûb'ıla gerdān olam
> (201/19)

Âb-ı Hayvân,İlahî bilgiden kinâye zikredilmektedir.Bütün beyitler dikkate alındığında,Hızır;Zülkarneyn ve Âb-ı Hayât, mürşid,derviş ve marifetullah mukabili kullanılmaktadır denilebilir.

Bir mekana varmışam ki ol benüm yurdum degül
Hızr'ıla zulmete irdüm Âb-ı Hayvân isterem
(228/4)

Bir beyitte,Hızır'ın "sakka"lığından bahis vardır.O'nun sakka oluşu,Âb-ı Hayvân dağıtmasıyla alakalıdır.Burada da mürşid-marifetullah münasebeti söz konusudur:

Benem ebed benem bekā ol Kadir ü Hay-mutlaka
Hızır ola yarın sakka anı kılan Ġufrān benem
(211/5)

m.İlyās Peygamber:

İlyās Peygamber,yukarıda belirtildiği vechile Hızır'la birlikte ele alınır.(Bkz.)İlyas da,Hayat suyu içen ölümsüzlerdendir.Dünyada kalacak olan iki kişiden birisidir:

Yunus Emre bu dünyada iki kişi kalur dirler
Meger Hızır-İlyās ola Âb-ı Hayāt içmiş gibi
(388/7)

İlyas,Hızır ve Zülkarneyn ile Hayat suyu aramaya gitmiş,bu sudan içmiştir.(335/16)İlyas peygamber,derviş için bir semboldür.

n. Yunus Peygamber:

Yunus Peygamber'in,denize atıldığında bir balık tarafından kurtarıldığına işaret olunup,balık karnında aşk ve ibadetini terk etmediği söylenir.Sâlik için bir timsaldir(168/6):

ʿIşkıla gelseñ n'ola Yunuslayın olsan n'ola
Tā'atını terk itmedi balık anı yutmış iken
(273/5)

o. Zekeriyya Peygamber:

Zekeriyya Peygamber,Yahudîlerden kaçarken saklandığı ağaç ile birlikte zikredilir.Salik için bir timsaldir(379/6):

Yunus ile balık beni çekdi deme yutdı beni
Zekeriyya'yıla kaçdum Nuh'ıla tufandayıdum
(168/6)

Zekerya oldum kaçdum irdüm agaca geçdüm
Kanum dört yaña saçdum depem deldürüp geldüm
(191/10)

ö. Cercis Peygamber:

Cercis'in adı Kur'an'da geçmemektedir.Kavmi tarafından yetmiş kez öldürüldüğü halde,her seferinde yeniden dirilmiştir:

> Cercis'leyin ol dost beni yitmiş kez öldürürise
> Bin kez dahı ölsün dise yüz bin kez ilerü gelem
> (182/3)
>
> Eger beni Cercis'leyin yitmiş kez öldürürisen
> Dönem girü saña varam zira ki ʿarum yok durur
> (52/5)

p.Muhammed Peygamber:

Beyitlerde,"Mustafa,Muhammed,Ahmed,Muhammed Mustafa,Resūl, Resul-i Mutlak,Dost,Habib,Hak Habibi,Fahr-i ʿÂlem,İki cihān güneşi,Nebî,Şefi',Hak yalvarıcı,Server,Pîş Kadem,Din metası,Sıdk u Safa Ma'deni,İki cihan sultanı,Cân,Gül, vs." gibi isim,sıfat, terkip ve benzetmelerle,adından en fazla söz edilen peygamber,Hz.Muhammed Aleyhisselām'dır.

Yunus Emre,tevhid ve tehlil ehli olarak,"Bir Tanrı ve Peygamber"e inanır.(287/41)Hz.Peygamber,peygamberlerinin serveri ve dinin direğidir:

> Peygamberler serveri din direği Muhammed
> Gör ne gevherler kodı bu bizüm kânumuza
> (311/2)

Hak O'nu,öğmüş yaratmıştır.Fahr-i 'alemdir.Dünya,O'nun dostluğuna yaratılmıştır:

> Yaratdı Hak dünyayı peygamber dostlığına
> Dünyaya gelen gider bakı kalası degül
> (158/7)

Din ve imanımıza bünya vuran (311/1),Ümmetine imân hilʿatini giydiren O'dur.(379/4)Sıdk ve safa sahibidir.Vefalı peygamberdir.(121/1) Daimâ Ümmeti için çalışmıştır.O'ndan utanıp Şeriatine uymak(335/1),O'na layık olmak gerekir.(235/6)Kamu yüzden tecellî eden O'dur.(233/7)Nuru,canlardan içeridedir;herşeyin aslıdır.(235/8)Ölmemiştir,zahiren dünyasını değiştirmiştir.(157/7):

Ol iki cihân güneşi zâhir dünyasın deñşürdi
Câhil anı öldi sanur ol hod ölmez ölür degül

(157/7)

Muhammed Peygamber Hakk'ı bilmiş ve kendi varlığında görmüştür;

Muhammed Hakk'ı bildi Hakk'ı kendüde gördi
Cümle yirde Hak hazır göz gerekdür göresi

(378/4)

Layık olanlar, Cennet'te 'O'na yoldaş(eş) olacaklardır.(99/7) Muhammed, herşeyi ihata eden bir deniz gibidir.O'nun varlık gölünde (muhit mahiyetinde) yetmiş bin peygamber vardır;şefaat sahibidir.Mahşerde herkes O'nun müşfik gölgesine sığınacaktır. (385/8)Dünyada nefsini ıslah edene şefaati muhakkaktır.(380/6) Farz ve sünnet ibadetleri O getirmiştir;bunları yerine getirenler -kabirlerinde- soru ve hesaptan beridirler.(81/5)Varlığını yağmaya veren,nefsini terk eden kişilere "manâ-yı Resûl" erer:

Varlığın yağmaya vırdı irdı ma'nâ-yı Resûl
Ol kapudan gir içerü yüri var kıl a hâzır

(67/8)

Bu beyitte zikredilen "Resûl'ün manâsı", "Fenâfi'r-Resûl"le alakalıdır.

Hz.Peygamber,sekiz Uçmak(Cennet)ın sakası(100/4),yerlerin ve göklerin safasıdır;Hakk'ın Habibi,gönüllerin tabibidir.(100/6)Evvel-ahir yol gösterici ve serverdir.(27/5)Dinin metaı,peygamberlerin hüccetidir.(12/8)Âlemlerin fahri,sıdk ve safa ma'denidir:

Ol Fahr-i 'âlem Mustafâ ol maᶜden-i sıdk u safā
İsterisen ondan vefâ incitmegil dervîşleri

(374/4)

O'na selam gönderen,salâvat getiren kişi,günahlarından arınır. (81/1)Ömer,Osman,Ali ve bunların Ulusu Ebu Bekr Sıddık ,Mustafa'nın yârenleridirler.(Bkz.Sahabeler)Hulku o kadar temizdir ki,bu vasfıyla Allah'ın cemâlini görmüştür.Hulkunu O'na benzeten kişiler de, Allah'ın cemalini göreceklerdir.(326/7)Mucizatı ile Mirac'ı gerçekleştirmiş,putları devirmiştir.Kudreti

ile bir taşa nazar edip parçalamış ve taşla konuşmuştur.(285) Kafirler üç kere zehirlemek istedikleri halde zehirlenmemiş, ağuyu şeker kılmıştır.(321/6)Mucizatla ilgili bir şiirde, şöyle denilmektedir:

Muhammed'üñ medhini idelüm baş üstine
Zira ki ol Muhammed yürüdi ʿarş üstine

ʿArşına basdı kadem ol Resûlullah benem
Düşdi bu cümle sanem ser-nigûn ferş üstine

Bir taşa kıldı nazar muʿcizât ile yarar
Çıkdı ber-tâ vü sin ü yâ dürlü nakış üstine

Taş elinde söyledi Hak Resûlsin sen didi
Anuñiçün komadı bir taşı taş üstine

Muhammed'e kâfirler üç kez ağu virdiler
Birin kuzuyla yidi ikin aşın üstine
....

(321/1-5)

Yunus Emre'nin,Hz.Peygamber'le ilgili müstakil medhiyye ve İştişfâları da vardır.Bu şiirlerden üç tanesinin matla beyitleri şöyledir:

Çalap nûrdan yaratmış cânını Muhammed'üñ
ʿÂleme rahmet saçmış adını Muhammed'üñ

(145/1)

ʿIşkuñ ile ʿâşıklar yansun ya Resulûllah
İçüp ʿışkuñ şarâbın kansun ya Resulûllah

(314/1)

Yirüñ gögün safası Mustafa'dur
Kamu ʿahdün vefâsı Mustafa'dur

(100/1)

---

(285) Bu motif,yukarıda 321 .ci şiirin 4.beytinde geçmektedir. Taşın parçalanıp konuşması,Hz.Peygamber'in taş üstüne taş koymaması-dünya malına önem vermemesi-nın sebebi olarak gösterilerek hüsn-i ta'lil yapılmaktadır.

Hz.Peygamber,Mi'râc esnasında enfüsî ve afakî bütün sırlara vakıf olmuş,Allâh'ın cemalini üstün bir görüşle seyretmiş ve Allah'la konuşmuştu.Yunus,Mi'rac hadisesini anlatırken hem batınî hem de zahirî bir yorum getirir.Buna göre,zâhiren Hz. Peygamber'in mucizesiyle şekillenen Mi'râc,bâtınen,bizzat insan ruhunun gerçekleştirebileceği seyr ü sülûk ve visâlden ibarettir:(286)

Ben severin şol kulumı yoksul ola sabreyleye
Benden ona yol eyledüm Mi'râc'uma gitsin dimiş
(122/5)

Yunus Emre,"dervişlerün" redifiyle yazmış olduğu bir şiirinde, Mi'râc'ı anlatırken,hadisenin gizli taraflarının dervişler tarafından bilindiğini imâ eder:

....
Resûl ağdı Mi'râc'a nazar eyledi Hâce
Görün görün kim niçe vasfını dervişlerün

ᶜArşdan döndi Mustafâ anda ashab-ı safa
Dinledi sözlerini sır sözi dervişlerün

Resûl indi tapuya elin urdı kapuya
Didiler kimsin ana miskîni dervişlerün
....
(146/3,4,5)

Seyr ü sülûkunu tamamlayan insan-ı kamil ağzından Yunus,Mi'rac'ın batınî mahiyetini şöyle dile getirir:

Ol Hak Habibi Mustafa Mi'râc'a idicek sefer
Ol dem cânum fikr eyledüm ol sırrını duyan benem
(187/10)

---

(286) Mutasavvıflara göre Kur'an'da zikredilen her peygamber, kendine has bir mi'rac gerçekleştirmiştir.Musa,Tur'da;İbrahim, Âteşte; Yunus,balık karnında vs. miraclarını tamamlamışlardır. Bundan anlaşılan odur ki,süluk ile mirâc,mânen aynı şeyleri ifade etmektedir.Fakat muhakkak Hz.Peygamber'in Mi'racı,hepsinin fevkindedir. Bu konuda Bkz.Y.Nuri Öztürk,Kur'an-ı Kerim ve Sünnet'e Göre Tasavvuf,İst.1979,s.22; Nihat Keklik,El Fütuhat el-mekkiye,İst.1974,C.II,A,s.100-105

Hz.Peygamber'in Hak'tan doksan bin İlahî sır aldığı ve ümmetine yeni müjdelerle döndüğü bu İlahî yükseliş şöyle gerçekleşmiştir:(287)

Cebrail bir gece,yanında Burak -Cennet,Berzah vasıtası- olduğu halde Hz. Peygamber'e gelmiş; Ulu Peygamber'e,"Hocam ! Hak sizi Mi'rac'a davet etti" diye haber vermişti.

Tanrı,Muhammed Peygamber'e "behişt ü didar"ını müjdelemekteydi.

Muhammed,abdest alıp,Mi'râc niyetiyle yola çıktı;dostuna secde kıldı.Yakın ırak demeyip yürüdü.Yoldaşı Cebrâil'in (Bkz.Melekler) hil'atı nūr,gözü gevher ve yüzü ak idi.Birlikte,Mescid-i Aksa'ya geldiler.Burada bulunan bir taşın üzerinden yolculuk yeniden başladı.Göklere haber olmuş,yer-gök şadılık dolmuştu.Ahmed geliyor,diye sekiz cennet bezendi.

Muhammed,gökleri seyrederek yükseldi.Felekleri geçmişti; bi ses işitti:

-Gel beri !

Bundan sonrasını şiir diliyle şöyle anlatıyor Yunus:

Çün geçdi felekleri ün geldi kim gel beri
Kaldurdum perdeleri heman cemālüme bak

Didārum saña ᶜıyān gösterem bellü beyān
İn Burak'dan ol yayan ᶜArşuma bas bir ayak

Ferişteler geldiler Burak'dan indirdiler
Naᶜlini döndürdüler ol dem yüridi yayak (288)

---

(287) Yunus Emre Divanı'ndaki 134 numaralı şiir bir Mirâciyye olup;

Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burak
Cebrâil eydür Hâcem Mirâc'a kıgurdı Hak

matlaıyla başlar.Yukarıda verilen özet bu şiirden hareketle yapılmış,yeri geldikçe diğer beyitlerden de faydalanılmıştır.

(288) Hz.Peygamber'in Mirâc'ta giydiği naᶜlin şu beyitte de zikredilir:

Mi'rāc gicesi Ahmed'ün döndürdüm ᶜArş'da naᶜlinin
Üveysile urdum tācı Mansūr'ıla urğandayıdum
(168/10)

Üveys yirinden turdı ʿArş'da naʿlin döndürdi
Muhammed anı gördi visâle döndi firâk

Çün dost dosta kavuşdı yüz bin kelâm danışdı(289)
Ümmetiyçün çalışdı oldur Resûl-i Mutlak

Mi'rāc'dan döndi yine girü geldi evine
Geldi gördi henüz kim döşeciği ısıcak

Niçe bin yıllık yola bir demde vara gele
Yunus Eydür kim ola Muhammed'dür o mutlak

Ümmete Ümmet diyen Ümmet kaydını yiyen
Eger Ümmeti iseñ di İslām dînine hak
....

(134/9-15)

Münferit beyitlerde,âşık ve dervişlerin Hz.Peygamber'e karşı hal ve tavırları da belirlenmektedir:

Âşıklar,Hz.Peygamber'e salat ve selām gönderirler.Bu salat ve salamlar karşılıksız kalmaz.(321/7)Derviş,Muhammed'in çerağı olmak ister.(186/5)Âşık,din metā'sı Muhammed'ten(12/8) ihsanlar görür.(12/7)Hz.Peygamber'e aşk ile ikrār etmek gerekir.(110/7).Dünya âşıkların zindānıdır (Hadîs),denmiştir.Dervişler,Hz.Peygamber'in dünya ile ilgili tavsiyesini tutmalıdırlar.(251/5).Âşıkların yaşadığı İlahî aşkı en güzel şekilde Hz.Peygamber yaşamıştır:

Dünyada Peygamber'üñ başına geldi bu ʿışk
Tercemānı Cebrāil Ma'şuka'sı Hâlik'dur

(86/4)

Birkaç beyitte kısmen de olsa,Hz.Peygamber'in "Şemāil"i çizilmektedir.Buna göre,Cenāb-ı Peygamber'in alnı bedr aya;kaşı hi-

---

(289) Hz.Peygamber,Mi'rāc'ta Cenāb-ı Hak'la "doksan bin kelam" konuşmuştur.Bunun otuz bini sırdır.Yukarıda yüz bin kelam konuşulduğu söyleniyorsa da şu beyitte bilinen şekliyle işlenmektedir:

Toksan bin Hak kelāmını söyleşicek Habib
Otuz bini sır olucak ben ol sır olandayıdum

(169/9)

lale,yüzünün ziyası güneşe benzer.(100/2)Yüzündeki nur,"didar nuru",saçı " Mi'râc gecesi gibîdir.Bu hususiyetler,varis-i nebi olan insan-ı kamillerde de mevcuttur.(290)Şu beyit mürşid-i kamil'e hitaben söylenmiştir:

Yüzüñ didâr nûrıdur saçuñ Mi'râc dünidür
Gören cānın unıdur Fahr-i ʿÂlem sen misin
(257/8)

Teri,yeryüzündeki bütün çiçeklerin kokusuna benzer.(81/2)Gül, O'nun terinin tezahürüdür. Bülbüle benzeyen âşık,bu güle -gül: Muhammedî sır- ʿâşık olmuştur:(x)

Gül Muhammed deridür bülbül anuñ yâridür
Ol gülile ezelî cihâna bile geldüm
(196/8)

Ne haldayım ne bilem duzakdayum ne gülem
Bir garîbçe bülbülem ötmege güle geldüm
(196/7)

Bir beyitte gül,Hz.Peygamber'in şeriatine benzetilmektedir.Bu benzetme ;gülün ferahlatıcı,latif,uyarıcı özellikleri ile şeriatın nefs-i emmareyi gafletten uyaran özellikleri münâsebet kurularak yapılmaktadır.(235/1)

Yukarıdaki bilgiler ışığında denebilir ki,Yunus Emre Divanındaki "gül" motifi,Hz. Peygamber'i ve O'nun şeriatini sembolize etmektedir.

Yunus bir beytimde,Hz.Peygamber'in "on iki bin" hadisi cem ettiğini söylemektedir.(248/7)Müslümanlar,bu hadislerin muhtevasına uygun yaşamalıdırlar.Nebî'nin varisi olduğunu söyleyen hocalar,halkın başına zahmetli olmamalı;zorlaştırmamalı, kolaylaştırmalıdırlar:

Peygamber yirine geçen hocalar
Bu halkuñ başına zahmetlü oldı
(387/7)

Peygamber hadisi terkedilince,herkes doğrudan ve Hak'tan uzaklaşır.(387/8)

---

(290) Bu benzerlik,ıstılahî manada "Fenafi'ş-şeyh" ve "Fenafi'r-resûl" mevzularıyla alakalı olüp ileride izah edilecektir.(Bkz.Fena makamları)

(x) Bir rivayete göre gül,Hz. Peygamber'in yere düşen ter damlasından meydana gelmiştir.Yunus bu rivayeti telmihan "gül Muhammed teridir" demektedir.

Muhammedî Nûr:

Türk sûfîleri,Hz.Muhammed'in ilk nûr,fakat son peygamber oluşunu ifade için şu ünlü sözü kullanırlar:"O varlığın ilk nuru,son zuhurudur.Bu sözün kaynağı yine Hz.Muhammed'in bir hadisi olmaktadır.Diyor ki: "Ben insanların yaradılışta ilki,peygamber olarak gönderilişte sonuncusuyum."(291)Sufi düşüncenin bu hadisten çıkardığı sonuç şudur:Hz. Peygamber, gaye varlık, gaye insan,gaye peygamber olduğu için bütün hayatı,bütün peygamberler ve bütün insanlık onun şahsiyetindeki kemalin tecellî etmesi ve açılıp-saçılması olarak görülebilir.Nitekim bir kutsî hadiste yaratıcı demiştir ki,"Eğer sen olmasaydın ey Muhammed ben bu varlıkları vücuda getirmezdim."(292)İnsanın dışındaki varlıklar,insanın vücud bulması için bir mukaddime olduğu gibi,insanlardada nebilerin varedilişi için bir mukaddimedir."(293)

Yaş ve kuru,madde ve manâ her varlığın özünde var olan Muhammedî nurun mahiyeti (147/5) Âdem peygamber'den bu yana gelen her nebi tarafından biliniyordu.Bütün yüzlerden tecellî eden bu nuru,Yunus Emre,Ahmad ismiyle anarak şöyle demektedir:

Âdem atadan berü velî-evliyâ Nebî
Hak müşerref eyledi Ahmed'i kamu yüzden
(233/7)

Nûr-ı Muhammedî "yetmiş bin yıl" önceden yaratılmıştır.Allah ilk yarattığı bu nûra âşıktır:

Yitmiş bin yıl öndinden yaratdı Muhammedî
Hak kendü ʿâşık oldı bahane bir yıldızdan
(233/8)

Seyr ü sülûka giren sûfî,yaşadığı makama göre muhammedî nurun çeşitli şekillerde temessül ettiğini görür.Buna bir misâl İbrahim Peygamber'in Muhammedî nuru ay ve güneş şeklinde görmesidir.(Bkz.İbrahim)Bu nurun tam tecellisi,Fenafi'r-resûl'de ger-

---

(291) Aliyyü'l-Kari,Şerhü'ş-Şifa,İst.1307,1/508;Aclunî,Keşfü'l-Hafa,Beyrut 1351,C.I,II,2.cilt s.163

(292) Aclunî,a.g.e,2.cilt,s.163

(293) Yaşar Nuri Öztürk,Tasavvufün Ruhu ve Tarikatlar,İst.1988, s.45,

çekleşmektedir.Yunus'un,hem bu makamı,hem de Nur-ı Muhammedî-nin mahiyetini açıkladığı "Âhir Muhammed nurı balkıdı içimizden" (233/6)mısraına benzeyen ifadeleri vardır.Bir örnek de şudür:

Yüz bin yiğirmi dört bin cānlar cānum içinde
Gizli Muhammed cānı dahı içerü bizden
(233/3)

5. Âhiret ve İlgili Mefhûmlar:

a. Âhiret:

Âhiret,insanların öldükten sonraki yaşayacağı âlemdir.Bu âlem,nihayet insanlar tarafından tanınacaktır.Beyitlerde "dünya ve ahiret" yahut "iki dünya" şeklinde ele alındığı gibi,"Bakî ev,ev,yalancı davası,yarın" kelime ve terkipleriyle de işlenmektedir.

Âhiret bakî,dünyā fânîdir.(137/3)Onun için,dünyayı elden bırakıp âhirete hazırlık yapmalıdır.Âhirete hazır olmak için "erenlere ikrar etmek " gerekir:

Bu dünyayı elden bırak âhirete eyle yarak
Erenlerden olma ırak gel ikrār it erenlere
(314/7)

Âşık dünyāyı terk eder,âhireti ister.Ahirette Allah'ın huzuruna çıkmak için "yükü tutmak" gerekir.(122/3)Oraya giden geri gelmez.(158/8)Dünyaya aldanan ahireti unutur.Ahiret yolunda yoldaş hurilerdir.(197/2)Dünyada ne varsa,ahirette de vardır. (Hadis telmihi)(3/12)Dünya ve ahirette,hiç birşey aşkın yerini tutmaz.(254/5)Âşıklar,âhiret denen "yalancılar davası"nın peşinde koşmazlar.(148/7)Onlar,yarını bugünden bulmuş,orada yaşayacaklarını burada yaşamışlardır(397/2):

Ahiret kavramını 'tasavvuftaki' terk fikri zaviyesinden değerlendiren Yunus Emre,"dünya-ahiret elden komak,dünya ahiret terk etmek,iki dünyadan geçmek" gibi deyimlerle de bu fikrini pekiştirmektedir.Yunus'a göre hakikî âşık,"âhiret terkini vurmuş" kişidir:

Girçek 'âşık olan kişi anmaya dünyā vü âhiret
'Âşık değüldür ol kişi yüriye 'izzeti kova
(2/2)

sorı hisâb olmayısar dünya-âhiret koyana
Münker-nekir ne sorar terk olıcak cümle murād
(21/6)

Dost ᶜışḳa ulaşalıdan dünyā-âhiret bir oldı
Ezel-ebed sorarısan dünilee bugündür baña
(7/8)

Başında ᶜaḳlı olan âhirete(âhiret için) ᶜamel etmez:
Başında ᶜaklı olān ʿâhrete ʿamel itmez /(294)
Hūrilere aldahmaz gözile ḳaşdan geçer
(70/6)

Dünyâ ve âhiret insanın kendi vücûdundadır.(328/5)Bütün insanlar,âhirette "cemalullah"ı göreyim diye ümitlenirler.Derviş olan Hakk'ı bunda bulur.(87/8)Âşık,bu dünyanın malına değer vermediği gibi Âhiret korkusuna da "çöp kadar" kıymet vermez.(113/6)

Bir beyitte Yunus,ahireti "ᶜahî "lerin yurdu olarak kabul eder: (295)

Sufilere sohbet gerek ahîlere ahret gerek
Mecnunlara Leyla gerek bana seni gerek seni
(381/6)

Dünya ve ahiret,ihata edici bir denize benzetilen "melekut" âlemi karşısında bir katre gibidir.Bu telakki,ahiretin,melekût aleminden bir parça olduğunu ortaya koymaktadır:

Ne dünyā-âhiret ne Ḳaf u ne Ḳaf
Bular katre derya melekūtun var
(48/7)

Dünyā ve âhiret,yer ve gök,Allah'ın nuruyla kaplıdır.(328/2)

b. Âhir Zaman:

Dünyanın son zamanı şeklinde telakki edilen "âhir zaman"da

---

(294) Bu beyitteki "ahiret" kelimesi daha önce hep "ücret" şeklinde okunmuştur.Kelimenin doğrusu "ahiret olmalıdır.(Mesela bkz. A.Gölpınarlı,YRD,s.158)
(295) Bu beyitte,lědünnî dört makama işaret vardır:Sûfi şeriat makamında;ahi tarikat makamında;Mecnun hakikat makamında;ârif ise marifettedir.

müslümanlar azalacak(60/1),kıyamet alametlerinden olan "Deccal" yerden huruc edecektir.(296):

Ya'ni er gelmiş erden elini çekmiş şerden
Deccâl kopısar yirden __âhir zamân__ olısar
(60/4)

__c.Kıyâmet,Sûr:__

Beyitlerde,kıyamet veya rûz-ı kıyamet ifadeleriyle işlenen bu mefhum,dünyanın sonu,ahiret hayatının başlangıcını kapsamaktadır.Kıyamet alametlerinden birisi "Deccal"dir.Pek yakında kopacaktır.Kıyametle birlikte zikredilen "Sur",o gün İsrafil tarafından(bkz.) üflenecek olan bir borudur.

Sur,haşr gününe kadar üç defa üflenecektir;padişah önünde __Hak terazi__ kurulacak,hesaplar görülecektir:

İsrâfil surı ura yir yüzi divşürile
Harâb ola berr ü bahr çarh-ı felek yoyıla

Kimse varmaya bunda cümlesi vara anda
Ol Pâdişâh önünde Hak terazu kurıla

'Iyân ola cümle iş kurtıla yad u biliş
Gel fülan ibn-i fülan her bir kula kıgrıla

Cümle halâyık tura yir yüzin tolu tuta
Hükm eyleye Pâdişâh mahşere dek sürile

Kopa kıyamet hevli ikinci nefhayılan
Üçünci nefha içinde yirler yüzi yarıla
....
(306/1-5)

Âşıklar,kıyamet gününü anarak ağlaşırlar;O gün melamet günüdür.(272/1)"Dağların hallac pamuğu gibi atılacağı,göklerin ya-

---

(296) Deccal,tasavvufî tefsirlerde,insandaki "şeytanî" sıfatlar anlamında yorumlanmıştır.Bu sıfatlar,riyaset,rububiyyet, hile,hud'a ve benzerleridir. Bkz.Niyazî-i Mısrî,__İrfan Sofraları__,Ank.1971,s.119

rılıp yıldızların bağının kırılacağı (9/6),cümle ölenlerin dirileceği,günahların sorulacağı kıyamet günü,insanların "korku içinde" beklediği bir gündür.(272/3) Kıyamet korkusu masumları koca(ihtiyar) kılar,mücrimleri perişan eder.O gün,derman, sadece Hak'tandır.(272/6)Kaçılacak hiç bir yer yoktur.

Dünya zevkına düşüp kıyameti unutanlar,hata içindedirler. (380/1)Kıyamet bir "pazar yeri"dir ki, burada herkes alış-verişini kendisi yapar; herkes başının çaresine bakar.(317/8)

Âşıklar dünyada iman ve Kur'ân'ı yoldaş edinmişlerdir.Kıyamet anıldığında canları titremez.Yani onlar,kıyamet korkusundan kurtulmuşlardır.(273/11)Kıyamet-pazar benzetmesi yapılan bir beyitte,Yunus,aşıklarla birlikte,hiç kıyamet görmeyeceğini söyler.Bu ifade,Yunus'un kıyameti inkar ettiği anlamına gelmez.Bilakis bu beyitte,kıyamet mefhumuna ledünnî bir manâ yüklenmiştir.Dünyada alış-verişini yapanlar,kıyamet pazarında yapılacak olan alış verişle uğraşmazlar:

Ol kıyâmet bâzârında her bir kula baş kayısı
Yûnus sen ʿâşıklarıla hiç görmeyesin kıyâmet
(21/8)

Yukarıda söylendiği gibi,kıyametle alakalı bir mefhum da,surdur.Surun birinci üflenişinde bütün kainat yerle bir olacak; hatta,bir karıncanın cevabını bin Süleyman veremeyecektir.(316/4) Surun ikinci üflenişinde haşr gerçekleşecektir.Bu husustaki beyitlerden bir kaçı şöyledir:

İsrâfil surın urıcak cümle mahlûk uyanıcak
Sorı hisâb sorılıcak ʿarab dili lisân gerek
(138/2)

İsrâfil surın urıcak mahlûkat turu gelicek
Senün ününden artuk kulagum işitmeye
(3/8)

Andan İsrâfil sur ura ölenler yirinden tura
Mizân terazu kurıla hükmini ide Zü'l-Celâl
(153/6)

Yunus Emre'ye göre kıyâmeti gerçekleştirecek olan güç veya İsrâfil'in suru,insanın bâtınında mevcut olup,bütün bu kavramlardan gaye "enfüsî"dir:

Musa'nuñ agdugı Tur'ı yohsa Beytü'l-Ma'mûr'ı
İsrâfil çaldugı surı cümle vücûdda bulduk
(133/5)

ç. Haşr, Mahşer, Mahşer Günü, Yarınki Gün:

Kıyamet koptuktan sonra ikinci nefha ile vuku bulacak olan dirilişe "haşr"; haşr gününe "mahşer günü"; olayın geçeceği yere, "mahşer yeri" denilmektedir.

Kıyamet meydanında tek hüküm sahibi olan Allah, "kâdı" sıfatıyla kullarını yargılar. ((9/2, 306/4) Mahşer günü için "Yevme Yenfehu" da denilmektedir. (Bkz. Ayetler) Bu günde, aşıklar korkudan beridirler. (306/6) Ata ve ananın çağrıştığı, kardeşin kardeşten usandığı kıyamet vakti, er(evliya)ler niyaz içindedirler. (138/5) Dünyada kulluktan ırak olanların içi-dışı haşr günü "nâr" olacaktır. (274/2)

Mahşerde her mükellef insan, sual ve cevaba tâbi olacak, amel defterleri herkesin eline verilecektir:

Ulu divân kurıla anda kullık sorıla
Bin tekebbür virmeye bir garîb nevâz ile
(335/13)

İsrafil surın urıcak cümle mahluk uyanıcak
Sorı hisab sorılıcak 'arab dili lisân gerek
(138/2)

Haşır günü her şahıs "sırat"tan geçmek zorundadır. Sırat'tan geçip-geçmemek hususu, Cennetlik veya Cehennemlik kişileri belirlemek içindir:

Korkarısañ sen Ṭamudan gel alçak olgıl kamudan
Ol güni ince Ṣırat' dan bil kamular geçmek gerek
(137/5)

Mahşer günü, kullarla sultanlar eşittir. (153/7) Hak edenler va'dedilen "Cemal"i müşahede edeceklerdir. Aşıklar indinde bütün mahşer hayatı; sırat, mizan, terazi vs. enfüsî olarak yaşanacaktır. Mahşer hayatından gaye cemalullah olduğuna göre, aşıklar vadedilen cemali bugünden görmüşler, dolayısıyla mahşerî hayatı seyr ü sülûklarında yaşamışlardır:

Ol yarınki yollara anda yoldaş isteyen
Bu dünyede dostını kılavuz dutmak gerek
(141/3)

Kullarına va'deyledi yarınki gün görnem didi
Ol dostlaruñ sevündügi yarınum bugündür bana
(7/7)

Va'de olundı kamuya kim göreler yarın anı
Benüm yarum bunda durur bunda göründi ol Kadîr
(53/5)

d. Terazi(Mizan),Sırat,Amel Defteri:

Terazi,mahşer günü kişilerin amellerini tartan bir adalet mikyasıdır.Allah,hükmünü İlahî mizanla icra eder.(153/6) Şâir,terazi için,"terezü" kelimesini kullandığı gibi "Hak terezü" veya "Mizân" da diyebilmektedir.Terazi'de günahları ağır gelenler sırattan geçemeyip Cehennem'e gideceklerdir:

Varıcagız terazuya Hak kendü bakar yazuya
Göricek taglar eriye ol zebâniler andadur
(44/5)

Varlık-yokluk bırakan -insan-ı kamil- kişi,korku ve ümit,ilim ve 'amel,terazi ve sırat kayıtlarından kurtulmuştur;

Havf u reca nişe gelür varlık yokluk bırakana
'İlm ü 'amel sıgmaz anda ne terazu ne hod sırat
(21/7)

Şath diliyle, Yunus Emre,mahşerdeki teraziden gayenin mecazî olduğunu, vurgulamaktadır.Bu şiire göre,terazî Allah'ın adaletinin tecellisidir.Aşıklar,Allah'a tam teslim oldukları için terazî ve sair mahşerî fiillerden hakikaten geçmişlerdir:

Terazu kurdun günahum tartmaga
Kasd idesin beni oda atmaga

Terazu ana gerek bakkal ola
Ya bezirgân tâcir ü 'attâr ola
(415/16-17)

Sırat,mahşerde Cehennem üzerine kurulan köprüdür.Yunus bu köprü için "geçit,kıl köprü,ince yol" gibi sıfatlar da kullanır. Sırat'ın altında "gökren katran denizi" kaynamaktadır:

Yunus yaragun eyle yol korhulı key anla
Gökren katran denizi kıldan sırat gerile
(306/7)

Amelleri yetmeyenler sıratı geçemezler.(184/14)Bu köprü "kıl gibi" ince olduğu için geçmesi pek zordur.(369/1) Geçemeyen-

ler de Zebanîler tarafından tutulup Cehenneme atılacaklardır.(385/5)

Sırat mefhumu,Yunus Emre'nin lügatına,ledünnî manâ ve mahiyetiyle girer.

Dervişlik dirliği-erkanı- sırat üzredir.Kısacası,dervişlik mesleği,pek incedir:

Dervîşlik dirliği sırat üzredür
Hisabı itdiler zerre-i miskâl

(156/4)

Dosta giden sadık aşıklar sırattan kolay geçerler.(375/7) Kazandığı malı "Tanrı içün" harcayabilen cömert,sırattan düşmez.(137/6)Dirliği Hak olanlar için de durum aynıdır.(153/8) Sevdiği didar olanların (bkz. Cemal) sin-sırat görmeyeceğini söyleyen mutasavvıf,(299/8) iki ayrı şiirinde,şath diliyle şöyle der:

Kırk kişi bir ağacı tağdan indürimeye
Ya bunca mürid muhib-sırat niçe geçesi

(351/11)

Kıl gibi köpri yaparsın geç diyü
Geçüben kevser şarabın iç diyü

Yine fazlundur kulunı geçiren
Geçüben kevser şarābın içüren (297)

(415/11-12)

Beyitlerde,"biti,yazu,defter-i 'amâl" gibi ad ve terkiplerle işlenen amel defteri,insanın yaptığı iyi-kötü bütün hareketlerin kaydedildiği defterdir.Yazıcıları meleklerdir.Bu defter,herkesin kendinde mevcuttur.Ahirette sahibinin eline tutuşturulacaktır:(228/5 ;385/4)

---

(297) Sırat ile ilgili buna benzer bir şathiyye de XIV.Yüzyıl mutasavvıflarından Kaygusuz Abdal'da vardır:

Kıldan köprü yaratmışsın
Gelsün kullar geçsün diyü
Hele biz şöyle duralum
Yiğit isen geç i Tanrı

(Bkz.Abdurrahman Güzel,Kaygusuz Abdal,Ank.1981,s.218

Biti sunıla elüñe itdügün gele yoluña
Tanuklar bile bulına dostun düşmenün andadur
(44/6)

Varıcağaz terazuya Hak kendü bakar yazüya
Göricek tağlar eriye ol zebanîler andadur
(44/5)

e.Cennet Ve İlgili Mefhumlar:

ea. Cennet(Uçmak):

Divan'da,Behişt,Cinan,Uçmak,Firdevs-i alâ,Sekiz Uçmak,Sekiz Cennet, vb. adlarla yer alan Cennet,yeşillik ve güllükgülüstânlık bir bağ şeklinde tasavvur olunur.(365/6)Cehennem ve Cennet'in yolu,dünyadan geçer.Sekiz Uçmak'ın sekiz yolu vardır.Her bir yolda "bin çarşı" bulunur.(184/16)Sekiz tabaka olduğu için "sekiz Uçmak" tabir olunur.(195/8)Bir ev ve bir kaç huriden ibarettir;aşıklar Cennet'teki evlerden ve hurilerden geçmişlerdir.O'nlar didara hayrandırlar.(381/8)

Cennet'te,mümînler Burak denilen bineklere binecekler ve gezeceklerdir.(186/2)Burada sakka Hz.Peygamber'dir.(Bkz.Muhammed)Yine,Hz.Peygamber,Mirac esnasında Cennet'i görmüş,didarı müşahede etmiştir.Hz.Peygamber'in geldiğini haber alan gök ehli,Sekiz Uçmak'ı bezemişlerdir.(Bkz.Muhammed) O yüce peygamber'e ümmet olanın yeri Cennet olacaktır.(81/4)

Kahillik kılanlar kafirdirler ve Cennet'e giremezler.(136/9) Adem ve Havva,Uçmak'ta yaşarlarken Allah'ın yasaklamış olduğu meyveden yedikleri için buradan kovulmuşlardı.(Bkz. Âdem)

Dünya,âşıkların zindanı kafirlerin cenneti'dir.(97/5)Kılavuzu Kur'an olanın vatanı Cennet'tir.(333/3)

Aşıkların âhı yedi veyl tamusını kül eder;sekiz Uçmak'ı nur ile doldurur.(1/9)Uçmak seven âşık olmaz.Zira uçmak bir tuzaktır.Cennet için ibadet edilmez.(21/2)Gerçek âşık, sekiz Uçmak arz olunsa,yetmiş bin huri gelse(verilse) aldanmaz.(263/6)

Allah,aşıklarını Tamu(Cehennem)da yandırmadığı gibi,Uçmak'a da baş indirtmez.(326/1) diyen Yunus Emre,zühd makamında böyle düşünmez;Uçmak'taki hurileri kendisine yoldaş edinir.(197/2) Burada(dünyada) zinâ kılmayan (99/6),Allah'ın yolundan ayrılmayan kişinin yeri Cennet'tir.Seherde kalkıp namazını eda edenlere Uçmak helâldir.Bu kişiler,Cennet'te kevser şarabına layık

(nail) olacaklardır:

Helal ola sana Uçmak Uçmakda Hûriler kuçmak
Kevser şarâbını içmek tanla seher vaktinde tur
(88/8)

Cennet,züht makamıdır,zâhidlerin arzusudur.Didâr görenlere zindandır;mâsivâdır:

Seni gördüm güneş gibi Cennet bana zindan gibi
Cennetüne zâhidün ko Uçmak'da arzum yok durur
(52/6)

Zâhidün zühdiyile Cennet makâmı olur
Mâsivânun küllisi zindânıdur ʿâşıklaruñ
(150/4)

Âşıkın kuşa benzeyen canı, ne Uçmak'ta konaklar,ne de Tamu'da! (1/11)Sakî (Mürşid) elinden aşk şerbeti içenlere Uçmak'ta kevser gerekmez.(101/3)Hülasa,âşık,sekiz Cennet'ten geçmiştir.Şu veciz beyitler konuyla alakalıdır:

Cennet Cennet didükleri bir ev ile bir kaç huri
İsteyene virgil anı bana seni gerek seni
(381/8)

Uçmak Uçmagum didügiñ mü'minleri yiltedügüñ
Bir evile bir kaç Hûri hevesüm yok kuçmagıçün
(234/4)

ʿIşkunıla mest olanı derdüñi her dem bulanı
Visâlün nişânın alalı Cennet'lere kalımazam
(189/5)

Sensin benüm cânum canı sensüz kararum yok durur
Uçmakda sen olmazısan vallâh nazarum yok durur
(52/1)

Yunus Emre'nin telakkisine göre,Cennet ve Huri,Allah'a ulaşma yolunda birer vâsıtadır.Kendilerini terk edenler,Hakk'a kavuşurlar,sorusuz Uçmak'a girerler.(372/3)Esasen Cennet ve Cehennem, insanın enfüsünde gizli iki âlemdir:

Yidi gök yidi yiri tagları denizleri
Uçmagıla Tamu'yı cümle vücûdda bulduk
(133/3)

Uçmak,Allah'a "vuslat"anlamında da ele alınmaktadır.Vuslatın sermayesi bir gönül elde etmektir.Bu makam,erenlere ik-

rar ile ulaşılabilecek bir makamdır.(300/4)

Beyitlerde,baharda canlanan tabiat cennete benzetilir.Tabiatın uyanışı,insanın gafletten uyanışıyla ilgi kurularak işlenir.(343/2)Söz demini bilenin olgun bir sözü,cihan Cehennemini "Sekiz Uçmak"a çevirir.(102/5)Süluk esnasında seyr edilen Halilullah sırrı,muhammedî nûr olup bu seyr manevî makamların beşincisinde gerçekleşir.(Bkz.İbrahim Peygamber)Yunus Emre bu motifi işlerken söz konusu makamda salike sanki "Uçmakdan bir deriçe(kapı) açıldığını belirtmektedir.Bu beyte göre Yunus Emre'nin Sekiz Cennet'ten kasdının Sülûk Makamları olduğunu söyleyebiliriz.(Bkz.342/2)

Nihayet bir beyitte,Şeddad'ın (298) Cennet'e benzer bir yer yapmak istediği ve fakat Cenab-ı Hakk'ın buna müsaade etmediği işlenmektedir:

Şeddad yapdı Uçmağını girmedin aldı canını
Bir dem aman virdürmedi yidi iklîm dutan ana
(11/2)

eb. Tûbâ:

Tûbâ,Sidre'de bulunur.Beyitlerde,bu ağacın özelliklerine ait her hangi birşey belirtilmez.Âşıkların "Tûbâ dalından uçup yüce makamlar geçeceği" söylenir.(345/7)Tûbâ ağacı,çok yüksekte bulunduğu için manevî mertebeler mevzuunda zikredilir. Nefsini düşman bilenler Tûbâ dalına konarlar:

Kevser havzına talanlar ölmezdin öñdin ölenler
Nefsine düşman bilenler konar Tûbâ dallarına
(345/6)

ec. Kevser:

Kevser,Cennet'te müminlerin içeceği bir meşrubattır.Mefhum Yunus Emre'de, ledünnî bir manâ ve mahiyette ele alınır.Buna göre kevser,hakikat bilgisinden ibarettir.(345/6)

Tan (seher) vakti ibadet edenler,Allah'ın sunacağı kevser-

(298) Şeddad,Yemen'de Âd kavminin hükümdarı olup Hud Peygamber zamanında yaşamıştır.Kendisine kibir gelip Tanrılık iddiasında bulunmuş,bu iddiasını isbat etmek için "Bağ-ı İrem denilen Cennet'den mülhem bağlar,bahçeler inşâ ettirmiştir.Neticede,bu bağ içindeki sarayına giderken Allah'ın kudretiyle helak olmuştur.

den içeceklerdir.(88/8)Yunus bir beytinde "erenler sohbeti" yerine "sözümüz kevser âbıdur" demektedir:

Sohbetümüz İlahîdür sözümüz kevser âbıdur
Şâhumuz şâhlar şâhudur çalgumuzdur dost firâkı
(366/2)

Kevser şarabından içmek,Sırattan geçmekle mümkündür.Bu motif,Yunus Emre'nin bir şathiyyesinde zikredilmektedir:

Kıl gibi köpri yaparsın geç diyü
Geçüben kevser şarâbından iç diyü

Yine fazlundur kulunı geçüren
Geçüben kevser şarâbın içüren
(415/11-12)

Yunus Emre'de,"ᶜışk şerbeti" terkibi zatî tevhidi,yani hakikat bilgisini ifade eder.Buna karşılık kevser zühdî bilgi anlamında kullanılmaktadır.Aşk şerbetinden içenler,kevser arzusundan geçmişlerdir:

Bize ᶜışk şerbetinden sun i sakî
Bize Uçmak'da Kevser gerekmez
(101/3)

Bir beyitte,Cennet'te içilecek olan "Şarâben tahur"dan da söz edilir.(299)Sunulacak olan bu temiz şarab,masivâ(dünya) ile mukayyed olmayan ruhanîlerin makamını gösterir ki,tevhid-i zatî'dir:

Tûbâ talından Uçanlar yüce makâmlar geçenler
Şarâben tâhûr içenler banmaz dünyâ ballarına
(345/7)

eç. Hûri:

Huriler Cennet'te bulunan meleklerdir.(234/4)Dünyada namazını eda eden müminler,Cennet'te hûrilerle beraber olacaklardır.(88/8)Elbiseleri nûrdandır:

Uçmakdaki Hûrileri geymiş onlar nûr tonları
Ne bahtılu mü'minleri bize nasîb eyle Çalap
(16/7)

---

(299) Şaraben Tahur,"Temiz içecekler" anlamındadır.Bkz.İnsan suresi/âyet 21

Âşıklar,Hûrilerin sırdaşları(99/7) ve yoldaşları(197/2)dırlar. Yunus Emre'de,diğer bütün Cennet varlıkları gibi Hûri mefhumu da mecazî olup,Allah'a ulaşmada bir engel teşkil etmektedir.Esasen iki cihan Hak ile doludur.(37/7,320/7)Bunun farkında olan âşık,sekiz Cennet'in bezenip gelen Hûrilerine aldanmaz;onun gönlü Allah' ile beraberdir.(3/11)Huriler,diğer bütün varlıklar gibi kamil insana hayrandırlar.(144/4)

Yunus bir yerde,Sekiz Uçmak'ta bulunan Hûri sayısının "yetmiş bin"tane olduğunu söyler.Âşık,bu yetmiş bin Huriye aldanmaz:

Sekiz Uçmak arz olursa yitmiş bin huri gelirse
Aldamaya bu canumı bunda nite aldanayın
(268/6)

Aynı motifleri taşıyan bir başka beyitte,dost yüzünü gören âşık ne Uçmak,ne de bin kusur Hûriye nazar eder!(408/1)Gözü açık olan aşıklar,Hurilerden geçmişler,Allah'a yönelmişlerdir:

Cennet Cennet didükleri bir ev ile bir kaç Hûri
İsteyene virgil anı bana seni gerek seni
(381/8)

Başında ʿaklı olan âhrete ʿamel itmez
Hûrilere aldanmaz gözile kaşdan geçer
(70/6)

Buraya kadar ele alınan motiflerden anlaşılacağı üzre,Hûriler,ledünnî anlamda,seyr ü sülûk esnasında salikin önüne çıkacak olan manevî engellerdir.Aşağıdaki beyitlerde bu telakki pek açıktır:

Altıncı kapusında bir Hûr oturur anda
Sana eydür gel berü olmasun kim varasun

Çünkim anda varasın ol Hûriyi alasın
Bir vâyeden ötürü yoldan mahrûm kalasın
(242/12-13)

İsmail Hakkı Bursavî,bu şiirin şerhinde "Hûrdan maksad,ʿulûm ve maʿrifetdir" diyerek(300),Hûrinin,kesbî ve zâhirî ilimlere işaret ettiğini söyler.Zahirî ilim,bir noktada salikin yo-

---

(300) İ.Hakkı Bursavî,Şerh-i Ebyât-ı Yûnus Emre,Süleymaniye Ktp. /Esad Efendi Bl.,Nu:1521/2,

ed. Kasr,Köşk:

Cennet'te bulunan kasırlar için "ev" ve "çardağ" isimleri de kullanılmaktadır.Kasr'ın çokluk şekli olan "kusûr" da, "Hûr u Kusûr" kalıbıyla zikredilir.Kasr hakkında geniş bir bilgiye rastlanmaz.Aşıklar,Cennet'teki köşklere,saraylara,kasırlara tenezzül etmezler.Cennet "Çardak"ları,sofaların arzu ettikleri makamlardan ʿibarettir.Şu beyitler,mevzu ile ilgilidir:

Sofılara vir sen anı bana seni gerek seni
Ben niçe terk idem seni şol bir ev ü Çardağıçün
(234/6)

Seni seven kişiye ne hacet Hûr u Kusûr
Seni sevmeyen cana Tamu'dur cümle makām
(202/4)

Uçmak Uçmağum didügün mü'minleri yiltedügün
Bir evile bir kaç Hûri hevesüm yok kuçmağıçün
(234/4)

Sekiz Uçmak 'aşıklara köşk ü sarâydur anlara
Mûsî'leyin hayrân olup Tûr tağında kalan benem
(177/7)

ee. Hulle:

Hulle,Cennet'te mü'minlerin giyeceği elbise(don)dir.Dünyada yokluğa erenlerin manevî hil'ati(makâmı) hulle olacaktır:

Kudret haznesi açıldı ʿaleme rahmet saçıldı
Hulle tonları biçildi söyle bülbülcüğüm söyle
(343/7)

Bî-mekânam bu cihânda menzilüm turağum anda
Sultānam tâcıla tahtum Hulle vü Burağ'um anda
(310/1)

ef. Rıdvân:

Aşıkın gönlü iki hal arasındadır.Bir dem duzah(Cehennem)ta Firavn ve Hâmân ile yanan gönül,bir dem Cennet'te Gılman ve Rıdvan olur:

Gah dûzâhda yanam Firavn'ıla Hâmân'ıla
Gah Cennet'de varam Gılmân'ıla Rıdvân'ıla
(201/14)

Bir dem günahın fikr ider tostoğrı Tamu'ya gider
Bir dem görür Hak rahmetin Uçmaklara Rıdvān olur
(49/9)

eg. Gılman:

Cennet'teki çocuklara verilen isimdir. Bunlar nurdan yaratılmışlardır. Bir beyitte isminden bahsedilir. (Bkz. Rıdvan)

f. Arasat:

Arasat, Cennet ve Cehennem arasındaki âhiret yurdudur. Yunus, bir beyitte Arasat'tan bahseder:

> Ol kıyamet bâzârında her bir kula baş kayusı
> Ne kayursın anı seven çün ol 'arasatda bile
> (317/8)

g. Cehennem ve İlgili Mefhumlar:

ga. Cehennem(Tamu):

Beyitlerde, Tamu, Duzah, nar ve od gibi isim ve mecazlarla ele alınan Cehennem, umumî olarak Cennet kavramıyla birlikte zikredilir. Konuyla ilgili "Oda yanmak, Oddan şarab içmek, Tamuda yir eylemek, Tamu'dan korkmak, Tamu'ran azad olmak" gibi deyimlerin de yer aldığı bu beyitlerde şu fikirler işlenmektedir:

Cehennem'in yolu dünyadan geçer. (69/7) Karanlık ve taht'es-serâ olan Cehennem (369/5) yedi kısımdır. Her bir bölümün bir yolu vardır. Bu yolların üzerinde bine çarşı bulunmaktadır. (184/16) Âsiler (275/5) komşu hakkını ödemeyenler, Cehennem'e gideceklerdir. (279/12) Cehennemlikler Sırat'tan geçemezler. (137/5) Ameli olmayan ahirette "Oddan şarab" içer. (152/5) Münkirlerin yeri de Cehennem'dir. (81/6)

Kazandığını yoksullarla paylaşan, Hak Hazreti'nin katında oddan kurtulur. (1137/7) Cehennemlikler, burada namaz kılmaz. (99/5) Beş vakit namaz kılmayan, Tamu'ya girecektir. (136/8, 9/5) Cehennemi, ihlas yur-yıkar. Tamu'dan korkan kişi kamudan alçak olmalıdır. (137/5)

Âşık, Uçmak'tan bir şey ummadığı gibi, Tamu'dan da korkmaz. O, hakikat menziline ulaşmış, birliğe yetmiştir. (236/3) Hakk'ı sevenler Cennet'ten geçmişlerdir fakat sevmeyenlere bütün makamlar Tamu gibi gelir. (202/4)

Âşıkın gönlü iki hal arasında gider-gelir. Bir dem Cennet'te Rıdvan ile Gılman'a varır; bir dem Duzah'a girer, Firavn ile Haman'a varır. (201/14) Yedi Tamu, gerçek âşıkların âhlarına dayanamaz. Âh, aşıkların zikridir. Bu zikir Cehennem'i yakar. (268/5)

Yidi veyil Tamu'sını kül eyler 'âşıklar âhı
Kasdider sekiz Uçmağ'ı nûr ide nûra katmağa
(1/9)

Âşıklar,Tamu'da eğlenmez,Uçmak'ta köşk bağlamazlar:

Ne Tamu'da yir eyledüm ne Uçmak'da köşk bağladum
Senüñ içün çok ağladum bana seni gerek seni
(381/7)

Hz.Peygamber'e ümmet olanlar Cehennem'de karar eylemezler.(112/6)Sadık aşıklar,Tamu'nun ateşini gülzara çevirirler.(333/3)

Yunus Emre'ye göre,âlemde merkez olan insandır.Bütün âlem, insânın vücûdunda derilip dürülmüştür.Bu görüşten hareketle, Cehennem de,insanın vücudundadır.Bu antropomorfik hususiyet, tasavvufî bir vücud-nâme'de işlenmektedir:

Yidi gök yidi yiri tagları denizleri
Uçmagıla Tamu'yı cümle vücûdda bulduk
(133/3)

Sülûk ehli,yolculuklarında Yedi Tamu'dan geçecekler,vücudlarına Cehennem azabını tattıracaklardır:

Bundan ʿışkuñ şehrine üç yüz deniz geçeler
Üç yüz deniz geçüben yidi Tamu bulasın

Yidi Tamu'da yangıl her birinde kül olgıl
Vücûdun anda koğıl ayruk vücûd bulasın
(242/5)

Yunus'a göre,insanlar,kem söz ile,kötü davranışlarla "cihanı Cehennem'e çevirmekte"dirler.İyi söz cihan Cehennemîini sekiz Uçmağa benzetir:

Kişi bile söz demini dimeye sözün kemini
Bu cihan Cehennem'ini Sekiz Uçmak ide bir söz
(102/5)

gb. Zebânî:

Zebânîler,Cehennem'in kapısında bulunurlar.(44/5)Günahkârları Cehennem'e atarlar:

Zebânîler çeke tuta götürü Tamu'ya ata
Deri yana sünük düte dün-gün işi efgân ola
(9/3)

Günahlarun tartalar andan sırata ilteler
Zebanîler dutalar figanlar ola katı
(385/5)

Tamu'da yetmiş bin zebânî vardır:

Yitmiş bin Zebânî yide Tamu'yı haşrda ilede
Mücrimlere heybet ide ben nideyin neyleyeyin
(275/4)

6. Hayır ve Şer,Kazâ ve Kader:

Hayır ve Şer Allah'tandır.Kulun kendisine ait fiili yoktur. Nefsinden arınmış kişiler,hayır ve şerrin Hak'tan olduğunu bilirler:

Yunus bu sözleri kogıl kendözünden elün yugıl
Senden ne gele bir digil çün Hak'dan ola hayr u şer
(28/9)

Beyitlerde,"Hayr etmek,hayır ve şerri elden komak,hayır ve şer işlemek" gibi deyimler,konuyla alakalıdır.Hayır ve Şer,Allah'ın bir "yasa"sıdır.Cümle âlemlerin tâbi olduğu yasa budur:

Cümle 'alemler üstine hayr u şerri sen yasadun
Rahmet ü hışm havaledür kendü aslına katmaga
(323/5)

Hayır,Allah'ın "rahmet" sıfatından,şerr ise, "Celâl" (hışm)sıfatındandır.Vahdet'e ulaşan kişi,"Hayrı da,şerri de elden bırakır."Yani,Cemali de Celali de Allah'a bağlar:

Hayır ve Şer fiiller,Kiramen kâtibîn tarafından sürekli yazılır.(405/7)Kâmil kişiler,şerden el çekmişlerdir.(60/4)Kim kime hayır veya şer bir şey dese,Allah cezasını(karşılığını) O'na göre verecektir.(124/4)

Hayra döndi benüm işüm endişeden azad başum
Nefsüm başını kesüben şer işlerden kaçar oldum
(208/4)

Hayır ve şerri elden koyan-ikiliği tark eden- kişi,korku ve ümitten beridir,benlikten kurtulmuş,varlık defterini yumuştur.(264/7)

Uçmakdan umusı yok tamudan korkusı yok
Kendözin yavı kılup hayr u şer elden koyan
(236/3)

Mahşerde yok olup gitmemek için şerri azaltıp, hayrı çoğalt-

mak gerekir.(415/21)Hayrı şerriden seçmek aşk ile mümkündür. (208/3)Yunus Emre,bir beytinde;Rum'a inip hayır ve şerler işlediğini,baharda geri göçtüğünü söylüyor.Buradaki Rum kelimesi kesretin,bahar ise vahdetin remzi olabilir:

İndük Rum'ı kışladuk çok hayr u şer işledük
Uş bahar geldi girü göçdük elhamdülillah
(292/6)

Divan'da "Kaza ve Kader" konusunda tafsilatlı bilgiye rastlanmaz.Bilindiği üzre kader varlık yaratılmadan evvel Allah'ın o varlık hakkındaki takdiridir.Bu mevzu,Cenab-ı Hakk'ın "Alîm" sıfatıyla alakalıdır.Kaza ise,Allah'ın takdirinin varlık yaratıldıktan sonra meydana gelmesinden ibarettir.Yunus Emre,Kaza ve kader konusunda İslamî-Şer'î bir inanca sahiptir.

İnsanın kaderi -ezel bezminde Cenab-ı Hak tarafından- levh üzere yazılmıştır.(89/3)Ezelde ne yazılmışsa,dünyada insanın başına o gelecektir:

Yunus şimdi gam yime nidem ne kılam dime
Gelür kişi başına ezelden ne yazıla
(335/20)

Beyitlerde kaderle ilgili bazı deyimlere de rastlanır;"Levh ü kalem çalınmak,kalem çalınmak,ezelde yazılan başa gelmek vb." bunlardan bazılarıdır.Bilindiği üzere;kalem,yazı yazılan alet anlamında kullanıldığı gibi,ıstılahî olarak da,"Nur-ı Muhammedî-Nefs-i Küllî" anlamında da kullanırlır."Kalem çalınmak" bu iki manâ ile derinleşen bir deyimdir ve tevriyeli kullanılmaktadır.Varlık,şu halde kalemin yazdığı şekilde,yani,Allah'ın takdir ettiği şekilde muhammedî nurun bir zuhurudur.Varlığın dünyadaki hayatı ezelî takdire uygundur:

Kalem çalınıcak görgil haber böyle durur bilgil
Kâlû Belâ kelecisin bunda haber viren benem
(177/8)

Çok sorarlar Yunus'a niçe ʿışk esrükliği
Nitsün ezel bezminde öyle çalındı kalem
(202/9)

Vahdet makamında söylenen bir şiirde,Yunus,henüz hiç bir şey yaratılmadan,kalu Belâ denmeden,ve levh ve kalem yaratılmadan önce "Mi'râc'a kâdir" olduğunu söyler:

Yir-gök yaradılmadın Kalu Belā dinmedin
Levh-kalem çalınmadın Mi'râc'a kâdir idüm
(223/4)

Bir beyitte de, insanın tâli'i ile yıldızlar arasında bir münasebet kurulmaktadır:

Ne elif okıdum ne cim ne varlıkdandur kelecim
Bilmeye yüz bin müneccim tâli'im ne ılduzdan gelür
(42/4)

B. İBADET

Hz. Peygamber "Müslümanlık beş şey üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka bir Tanrı, İbadet olunacak hak ma'bud olmadığına ve Muhammed (S.A) O'nun kulu ve Resulü olduğuna şehadet etmek; namazı kılmak, zekatı vermek; Ramazan orucunu tutmak; hacca gitmek" ifade buyuruyor.(301) Yunus Emre'de bu beş temel esas mevcuttur.

Mutasavvıfımız "Emr-i ma'ruf"u yerine getirir. Sünnet çizgisinden çıkmaz ve bid'atin sünneti bozduğuna inanır:

Emr-i ma'ruf bu dem kaldı bid'at gelüp sünnet öldi
Nasîbli nasîbin aldı saladur kudse gidelüm
(218/5)

Farz ibadetler için "Çalap buyrugı" terkibini kullanır:

Benden ögüt isterisen eydiverem bildügümden
Budur Çalab'un buyrugı tutun oruç kulun namaz
(109/2)

Farz ve sünneti kim yerine getirirse, yol hazırlığını yapmış demektir. Bu kişiler, mahşerde soru ve hesaptan beridirler. Sırat-ı Mustakîm ehli farizayı yerine getirir. Allah'a "Hakke'l-Yakîn" kavuşmak ancak ibadetle mümkündür.(155/9) Allah sevgisi de İbadetle hasıl olur:

Yunus sen kendüni görme 'ibadet kıl mahrūm kalma
Gayrısına gönül virme Allah sevgüsi var iken
(238/5)

İbadetlerin başı "dünya terki"dir. Terki yaşamayan gerçeğe ulaşa-

---

(301) A. Hamdi Akseki, İslam Dini, İtikat, İbadet ve Ahlak, s.103

maz.(279/10) İbadet,riyasız olmalı,gösteriş için yapılmamalıdır.İbadet yapıp da nefsî davranışlarına devam eden kişi müslüman değildir.Güzel ibadet için gönüldeki putları kırmak gerekir.(56/2)

İbadet,ahiret için yol hazırlığıdır.Yolcunun azığıdır:

İşitdüñ Mustafa'yı kim bu yir yüzinde kalmadı
Şunı şöyle bilüriken yeragun nişe kılmazsun
(235/8)

Zahir ehli "taşra ibadet eyler;ibadeti gösteriş için yapar.Bu kişilerin aşıklardan ibret almaları gerekir.(170/2)Saliklerin gönülleri iki hal içinde inip-çıkabilen bir özelliğe sahiptir. Zira onun gönlü küllî gönüldür.Bir dem müslüman olup bin yıl ibadet eden bu gönül,bir dem imandan uzaklaşır, kâfir olur:

Gerek müsülmân olam bin yıl ʿibadet kılam
Gerekse kâfir olam küfr ü îmândan fârıġ
(126/4)

Âşıkın gösteriş için tâat kıldığı görülmemiştir.(170/5)Allah sevgisi(mahabbetullah) farz ve sünnetten üstündür.Cânı aşkta kalanda- yani aşk ile vecde girende- şart ve farzı yerine getirecek karar kalmaz:

Eydürisem eya gönül kanı fârizā ya sünnet
Eydür ki yok teşviş yime bu sevüye ʿamel irmez
(104/6)

Şart u farz olmaz anda cânı ʿışḳda kalanda
Cevâb sözi dil söyler niçe bilsün bu lisân
(264/5)

İbadet insanı vecde ulaştırır.Vecd hali ise,Allah'a ulaşmanın en kısa yoludur.Aşka gelen ruh,her hangi bir kayıt altında tutulamaz.Fakat kişi farka gelince bu hali de değişir.Farza ve sünnete döner.Esasen Yunus,sülûkunu anlattığı bir beytinde;

Mescidde medresede çok ʿibadet eyledüm
ʿIşk odına yanuban andan hâsıla geldüm
(196/9)

diyerek çok ibâdetler eylediğini söylemektedir.

Yunus Emre,ibadet mefhumunu ele aldığı beyitlerinde iki ayrı kelimeyi çok sık zikreder;ʿamel ve tâ'at."Bu iki kelime,genel anlamda "ibâdet",özel manada "namaz" karşılığında kullanılmaktadır.Buña misâl olarak,sabah namazı için "tañla tâata durmak"

deyimi verilebilir.(35/6)Taate duran zahid,müşahedeye uğrarsa tesbih ve seccadesini unutur.(13/2) Er odur ki,gece gündüz tâattedir.(295/13)Gönlündeki putları temizlemeyen kişinin bütün taati ʿabestir.(280/6)Ubudiyyet,sağlam taat ile mümkündür.(295/10)Tâat kılan bu dünyadan nasibini alır.(137/4)İşi taat olanın mekanı Cennet olacaktır.(154/5)

Tâat saf olmalıdır.Zühd ve taat aşksız helâl olmaz.Cennet için tâat kılınmamalıdır.Âşıkın böyle bir gayesi de yoktur.(21/3)Aşıkın iki hali vardır.Bu manevî iniş ve çıkışı şöyle dile getirir Yunus:

Gah mü'minem tâatde dem-be-dem münâcâtda
Gah rindim harabatda ben bir ʿaceb kolmaşam
(227/5)

Âşıkın tâati doğruluktur: "Abdestümüz namâzumuz doğrulukdur tâ'atumuz"(307/4)diyen şâir,sadık olmayanların ibadetlerinin riyâ olduğunu ifade etmek ister.Gerçi Yunus Emre,riyâ taati yererken mücerred ve içe dönük bir üslup kullanıp;kendisinden örnek verir:

Dakındum şeyhlik adın <u>kodum maʿşûk tâʿatin</u>
Virdüm nefsün murâdın kanı Hakk'ıla bâzâr

Yayıldı Yunus adı suçdur cümle tâʿatı
Çalab'um ʿinâyeti suçın geçüre meger
(41/8-9)

Zamanından ve zamanının ihtiyarlarının tâatsızlığından şikayet eden Yunus,bir beytinde şöyle der:

Oğlanlar ögüt almaz yigitler tevbe kılmaz
<u>Kocalar tâʿat</u> kılmaz sarp rûzigâr olmışdur
(76/3)

Beyitlerde "<u>ʿamel</u>" kavramı da oldukça fazla yer almaktadır.Bu kavram,genel olarak "bedenî" ibadetler için söz konusu edilmektedir.İnsana vacib olan "hoş hulk ile ʿamel'dir."(138/1)ʿAmel,geçici değildir,insanın ölümüyle birlikte peşinden gelir.(205/7) İyi amel sahibinin mezarı -ölünce- geniş olur.ʿAmeli olmayan,yarın "oddan şarab" içecektir.(152/15)İyi ʿameller kişiye mezarında "şem ü çerâg" olacaktır.(136/6)

Ahşam durur üç farizā ṭagca günāhın arıda
Eyü ᶜamellerün sinde şemᶜ ü çerāġ olsa gerek
(136/6)

İyi veya kötü ameller -insan ölünce- kabirde Münker ve Nekir olarak tecellî edecektir.Âşıkların amelleri dosta(Allah'a) layıktır:

Kamularun ᶜamelidür Münker-Nekir olup gelen
Benüm ᶜamelüm dostıdı ᶜamelümi tuta varam
(205/8)

İlim sahibi olup daᶜameli olmayan insan günaha batar,(248/9) gönül yıkanın ilmi veᶜameli kâr etmez.(335/12)İnsanın eli ererken,gücü yeterken amel etmesi gerekir.(311/3)Ameli riya olanın ihlası yoktur.(258/5)Aşk,amel ile hasıl olur:

ᶜIşk ᶜameli biter layık olursa yiter
Gerekse ᶜuryân yüri gerekse geygil libâs
(119/2)

Başında aklı olan ahiret için amel etmez.(70/6)Bâtın gözünü açmak,âşık ve maᶜşukun birliğini anlamak için "amel etmek" gerekir.(130/2)Aşksız amellerle "vahdet sırrı" anlaşılamaz.

1. Kelime-i Şahadet:

İslam'ın ilk şartı,Allah'ın birliğine ve Hz.Muhammed'in Hak Resul olduğuna inanmaktır.Bu inanç,kelime-i şahadetle belirtilir.Âşıklar,ezelden beri "Tanrı birdür Hak'dur Resûl" derler:

Ezelîden dilümde uş "Tanrı birdür Hak'dur Resûl
Bunı böyle bilmeziken bir 'aceb makamdayıdum
(168/2)

Allah'ın birliği -tevhid- gönülde tecellî eder.Yunus Emre bu telakkiyi şöyle işler:

Yunus'ıla buna denlü nasîbüm
Gönül dost turaġı dilüm şahâdet
(19/9)

2. Namaz ve İlgili Mefhumlar:

a. Namaz:

Yunus Emre,beyitlerinde "namaz" konusunda geniş bilgiler verir.Bu meyanda,"beş vakt namaz,beş vakit tertip,Çalap

buyrugı,tertipler,tā'at,salat" gibi ifadelere yer verilir.Divan'daki dört müstakil şiir,"Salat-nâme" türünde yazılmıştır.(302)

Yunus'a göre,müslümanım diyen kişi İslam'ın şartlarını bilir,Tanrı'nın buyrugunu tutup beş vakit nâmazını kılar.(136/1)En güzel kılavuzdur namaz!O'ndan daha güzel bir san'at yoktur.Namaz kılan kişide "yavuz endişeler"(hatarat) olmaz.(341/1) Müslüman,Allah'ın buyrugunu tutap;namazını kılmadan işe başlamaz.Evindeki helaline(eşine) beş vakit namazı öğretir; kılmasını öğütler:

San'atuñ yigregi çün namâzımış hoş pişe
Namâz kılan kişide olmaz yavuz endîşe

Tanlacak turı gelgil elüni suya urgıl
Üç kez salāvāt virgil andan bakgıl güneşe

Allah buyrugın dutgıl namâzın kılup gitgil
Namāzun kılmayınca zinhār varmagıl işe

Evünde helâlüne biş vakt namaz ögretgil
Ögüdüñ dutmazısa yazugı yokdur boşa

(341/1-4)

Namaz,Mi'rac'ta,Hz.Peygamber'e bildirilmiş,ümmetine farz kılınmıştır.Kulun Allah'a yakınlaşması namaz ile mümkindir.Namaz, ümmete "azık"tır:

'Alem fahri Muhammed Mi'râc'a agduğında
Çalap'dan diledügi ümmetine azıkdur

(86/6)

Namaz,niyaz için buyrulmuştur.(279/7)Bu farzı yerine getirmeyen kişinin kazancı hep harâm olur.(341/5)Ma'şūka gönül verenlere sayısız tertip(namaz) gerekir.(126/9)Namaz insanı Allah'a hazırlar;riya ile namaz edâ etmek Cehennem'de yatmak demektir.

---

(302) Salat-nāme,namazı konu olan ve umumiyetle manzum olarak yazılan dinî-tasavvufî bir türdür.Edebiyatımızda ilk örnekleri Yunus Emre ve Kaygusuz Abdal'da görülmektedir.(Bkz.Giriş-Türler.)Yunus'un salātnāmeleri için Bkz. 88,136,315,341.ci şiirler.

(248/8)Beş vakit namazını terk edenler müslüman değildir;bu kişilerin yerleri Cehennem olacaktır.(136/8)Ömür boyu namazı kılmak gerekir;zira,ansızın ecel gelir,ömür telef olur.(341/7) Namaz,gönüllerden ikiliği giderir.Namaz kılan "boş değil"dir. Bu kişiler Hakk'ın huzurundan mahrum dönmezlir:

> Namaz kılan âdemîler tehî kalası degüldür
> Ol pâdişâh dergâhından kimseyi mahrûm eylemez
> (9/4)

Gönül yıkanın namazı gider.Bunun için şâir,"Bir kez gönül yıkdunısa bu kıldugun namâz degül"(116/1) der.Namaz,Hakk'a mi'rac, gönül ise Hakk'ın mekanı olunca,yukarıdaki mısra daha iyi anlaşılır.Gönlünü temizleyen[illegible],Mi'rac diye nitelenen namazı eda eder:[illegible]lerdir;

> "Gönül pası yunmayınca namâz eda olmayısar"(24/2)

Hakk'ı talep edenlere verilecek en güzel öğüt,"namaz kılın,oruç tutun"(109/2) demektir.Yunus Emre,bir"salât-nâme"sinde beş vakit namazın zahirî ve bâtınî manâlarını şöyle dile getirir:

> Müslümânum diyen kişi şartı nedür bilse gerek
> Tanrı'nuñ buyrugın tutup biş vakt namâz kılsa gerek
>
> Tañla turup başun kaldur ellerüni suya daldur
> Hem şeytânun boynını ur hem nefs dahı ölse gerek
>
> Kılurısan tan namazın Hak'la ola hem niyâzun
> Âhiretde ʿizz ü nâzun varupu anda bulsa gerek
>
> Öyle namazın kılasın her ne dilersen bulasın
> Tamudan azad olasın kullar azad olsa gerek
>
> Ol ikindiyi kılanlar arı dirlik dirilenler
> Olardur Hakk'a irenler her-dem anlar irse gerek
>
> Ahşam durur üç farizâ tagca günâhun arıda
> Eyü ʿamellerün sinde şemʿ ü çerâg olsa gerek
>
> Yatsu namazına_ol hâzır hâzırları sever Kadîr
> İmânun eksügin bitir imân pîş-rev olsa gerek

Her kim bu sözden almadı biş vakt namāzı kılmadı
Bilün müsülmān olmadı ol Tamu'ya girse gerek

Bildünise cemā'ati hazır olanlar Cennet'i
Ger kahillik kılurısan münāfıkdan olsa gerek
....
(136/1-9)

Yunus Emre,iki şiirinde de,"sabah namazı"nı anlatır.O'nun,sabah namazı üzerinde ısrarla durması,seher vaktinde yapılan ibadetlerin daha üstün kabul edilmesindendir.Şöyle diyor şâir:

Saña direm iy veli tur irte namāzına
Eger değülsen öli tur irte namāzına

Ezān okur mü'ezzin çagırur Allah adın
Yıkma dinün bünyādın tur irte namāzına

Ağar pervāze kuşlar tesbih okur ağaçlar
Himmet alan kardaşlar tur irte namāzına

Namāzı kıl zikr eyle elün götür şükr eyle
Ölecegün fikreyle tur irte namāzına
....
(315/1-4)

Beyitlerde Cenāze namāzı anlatılırken "dört tekbir namaz" terkibi kullanılır.Cenâze namâzı,evvela bir "sala" ile duyurulur, "dört görklü tekbir" ile edâ edilir.(184/6-7)Yunus'un cenaze namazını bâtınî açıdan ele aldığı beyitler de bulunmaktadır.Buna göre cenaze namazı "ölmeden evvel ölmeyi" işaret etmektedir. Dört tekbirle kılınan bu namaz,dört tevhid makamının sembolüdür.

Oğlan gider danışmana saladur dosta-düşmana
Şol dört tekbîr namâzıla vaktim tamam kılam bir gün
(241/3)

Bu beyitte,"vakti tamam olan" âşıkın ölümünü,danışman(zahid)a haber veren bir "oğlan"dan bahsedilmektedir.Yunus,başka beyitlerinde oğlan kelimesini "şeriat oğlanı" şeklinde kullanır. (bkz.Şeriat)Bu tip,şeriat îlimleri tahsil eden bir çocuk(genç) anlamındadır.Danışman(şeriat alimi) âşıkın ölümünden memnundur.

Namaz,her şeyden önce zühd makamıdır.Aşıkın tartibi yoktur fakat zahidin vardır.İnsan,aşkı yaşamak için zühd makamından geçmek zorundadır.Yunus,bu kabulünü,"Sadiklar ikrar ile sufiler namaz ile"(335/8) mısraında dile getirir.Namazı şekilden öteye geçmeyen zahid,aşıkların kıldıkları hakikî namazdan haberdar değildir. .Hatta zahid ,aşıklar namaz kılmaz diye ta'n eder. ;Yunus'un bu ta'na verdiği cevap şöyledir;

Bana namaz kılmaz diyen ben kıluram namâzumı
Kılurısam kılmazısam ol Hak bilür niyâzumı

Hak'dan artuk kimse bilmez kâfir müsülmân kim durur
Ben kıluram namâzumı Hak geçürürse nâzumı
(349/1-2)

Namâz kıluram diyüben münkir gelmen dervişlere
Eğer bin yıl kılurısam kendü du'ân yarlıgamaz
(109/3)

Aşk ve vecd halinde,duā;selām,zikir ve tesbih unutulur.Beş vakit namaz eda edilemez.Bu haldeki âşıkın aklı alınmış ve , aşık,mutlak zatın kontrol dairesine girmiştir.

Ne du'ā kılam ne selām ne zikr ü tesbih kılam
Bu biş vakt namāzumı 'ışkun garet eyledi
(364/5)

Ben oruç-namaz içün süçi içdüm esrüdüm (303)
Tesbîh seccâde içün dinlerem şeşte-kopuz
(106/8)

Gönlüm bana yoldaşiken zühd ü tâ'at kılurıdum
Yıkıldı bu tertîplerüm gönülsüzem elüm irmez
(104/4)

Aşık,daima salat halindedir.O,dost yüzünü kıble edinmiş,aşkı imām;gönlü cemâat bilmiştir:

'Işk imāmdur bize gönül cemā'at
Kıblemüz dost yüzi dâimdür salât
(20/1)

---

(303) Bu beyitteki süçi(şarab) kelimesi,İlahî aşk anlamında bir mecazdır.İbadetlerin temelinde "aşk" yoksa,hakikate ulaşmak mümkün değildir.Yunus,bunun için "oruç-namaz için süçi içip,esridiğini" söylüyor.

Şeklî ibadet,aşıklar için hicaptır.Seçkinlerin seçkini olan aşık için gaye,Tanrı'nın sırrına ulaşmaktır:

Oruç-namâz-gusl u hac hicābdur 'âşıklara
'Âşık andan münezzeh hassü'l-havâs içinde
(302/14)

Oruc-namâz-zekāt-hac cürm ü cinâyet durur
Fakîr bundan azaddur hass-ı havâs içinde
(303/4)

Yunus Emre'ye göre,okumaktan,bilmekten ve çok taat kılmaktan maksat "eri Hak" bilmektir.Eri Hak bilmek,insan-ı kamilin hakikatine vakıf olmaktan kinaye kullanılmaktadır.(91/3)

Bir beyitte de "beş vakit tertibin bir vakte geldiği" söylenmektedir.Namaz,müminin mirâcıdır.Namazın bir vakte inmesi,mirâcın gerçekleşmesi,yani vahdet sırrının vukuudur.Hakk'a vasıl olan kişi hakikaten "namazını" kılmıştır:

Biş vakt tertibümüz bir vakte geldi
Biş bölük oluban kim kıla ta'at
(20/3)

b. Abdest:

Namaz,abdest alınarak kılınır.Nefis ejderhasına karşı bir silah olarak nitelenir:

Tanla turup başun kaldur ellerüni suya daldur
Hem şeytânun boynını ur hem nefs dahı ölse gerek
(136/2)

Abdest,insanın bedenindeki kirleri arıtır.Fakat önemli olan "yavuz huylardan" arınmaktır.Gönül temizliği için Hakk'ın inayeti şarttır:

Su ne kadar arıda çün yavuz huyun bile
Meger bizi pâk ide Hak'dan 'inayetümüz
(116/6)

Abdest karşılığı "zahir suya banmak" terkibini kullanan Yunus, konunun ledünnî manâsı üzerinde durur.Gaye,cisimden tecrid olmaktır.Âşıklar,"zâhir suya banmadan" tâat içindedirler.Oruç,namaz,gusl ve hac gibi farzları dışarıdan bakıp içeriden görememek,insanın mahçup olduğunu gösterir.(302/14)

Mutasavvıfımız,bir beyitte de,yüce peygamberin Mi'raca çıkarken "abdestli" olduğunu işlemektedir.(Bkz.Muhammed)

c. Kıyâm,Rüku',Sücûd:

Bu kavramlar beyitlerde ayrı ayrı ele alınıp işlenir.Âşık, Hazret'de eli bağlı duran,dilinde Fâtiha,bel büküp Hakk'a rükû'at eyleyen kişidir:

Hazret'de baglu elüm Fâtihâ okur dilüm
Bilini büküp Hakk'a hoş rükû'at eyledi
(364/2)

Âşık,aşk ile kamet bağlamışdır.(307/4)Kamet,nefsini cem' eyleyip "birliği" bulanların makamıdır:

Uş ben beni cem' eyledüm ol dosta imân eyledüm
Birligine buldum kâmet riyâ tâ'at nemdür benüm
(170/5)

Münâcât ehli rükû' ve sücûdda kalmaz:

Rükû' sücûda kalma 'amelüne tayanma
'İlm ü 'amel gark olur nâz u niyâz içinde
(303/2)

Ne Ka'be vü ne mescid ne rükû' u ne sücûd
Hakk'ıla dâim becid olur münâcâtumuz
(116/4)

Âşıklar aşk halinde secde ve rükû'yu terk edebilirler.Usûl-i dîn ,zühd ve tâ'at aşk haddinin dışındadır:

Zühd ü tâ'at usûl-i dîn 'ışk haddinden taşra durur
Nisbet degüldür ana hem secde vü rüku'-kıyâm
(209/6)

Yunus Emre,secde konusunda şunları söyler; âşık,başı secdeye inmeden ta'at(namaz)kılar.(116/3)Münacatı rüku ve secdeden öte, Hakk'la daimdir.(116/4)Cânı dost mihrabında secde(münacat)halindedir."dost mihrabı" ifadesi,kamil insanın manevî yüzü için kullanılmaktadır:

Can dost mihrâbına secdeye vardı
Yüz yire uruban ider münâcât
(20/2)

İnsan-ı kâmil,salikin ruh aynasıdır.Zira kâmil insan,"fenafillah" olmuştur.Yunus Emre,taliplerin,insan-ı kamilin manevî vücuduna secde etmeleri gerektiğini söyler.Aslında bu secde,Allah'a secdedir:

Yâruñ saña mukâbil tapusında sücûd kıl
Çıkar cigerüñ yidür eger çâreñ varısa
(300/6)

Secde ile Fenâ(yokluk) makamı kasdedilir:
Bir sûret gördi gözüm secdeye vardı yüzüm
Yıkıldı tertîblerüm zühdümi mat eyledi
(364/4)

Dervişlik makamı pek yücedir.Bu makama dağlar taşlar secde kılar:
Tersalar tapuya gelür hükm ısları zebûn olur
Taglar taşlar secde kılur göricegez dervişleri
(374/3)

Bir beyitte,Hz.Peygamber'in Mi'râc'ta,Hakk'a secde ettiği belirtilir.(134/3)Divân'da ayrıca meleklerin Âdem Peygamber'e secdesinden de bahsedilmektedir.(Bkz.Âdem)

ç. Mescid,Mihrâb,Minber,Minâre:

Beyitlerde,mescid kavramının bâtınî anlamda ele alındığını söyleyebiliriz.Halâyıkların pak cemâat olup mescitte namaz kılması "aşk şükrânesi"dir.(307/5)Mescid,cemâl tecellisinden ibarettir.(267/5)Gerçek cân,puthane ve şarabhâneyi "mescid" bilir.Yani,celâldan cemâli bulur.
But-hane ve şarâb-hâne mescid oldı gerçek câna
Bir puluñ sormaz ziyana yalancılık nendür senün
(148/6)

Derviş,Ka'be'de,mescitte,rüku ve sücutta,hülasa her hal ve makamda Hakk'a münacattadır.(116/4)Âşık'ın gönlü bir zaman tenezzül eder;mescitlerde yüzünü yere sürer:(278/3)
Bir dem varur mescidlere yüzin sürer anda yire
Bir dem varur deyre girer İncil okur ruhbân olur
(49/10)

Yunus,devriyye türü bir şiirinde,bir zamân mescidte çok ibadet eylediğini söyler:
Mescidde medresede çok ʿibâdet eyledüm
ʿIşk odına yanuban andan hâsıla geldüm
(196/9)

Divân'ın bir beytinde de,zaviye kelimesiyle birlikte "mescidhâne" kelimesi zikredilmektedir.Yunus'un yaşadığı çağda,bu iki müessesenin aynı fonksiyona sahip olduğu anlaşılmaktadır.Gariplerin,misafirlerin ve dervişlerin konakladıkları mescidhanelerde şeyh de bulunur:

Bunda el ayak öpilür görenün cânı kapılur
Garîb müsafür yapılur zavye vü mescid-haneden
(265/4)

Mihrâb kavramı,kâmil insanın manevî yüzü için bir remizdir:

Can dost mihrâbına secdeye vardı
Yüz yire uruban ider münacat
(20/2)

Minber,Câmi'de hatibin hutbe okuduğu yüksek(merdivenli)kürsüdür.Nebr kökünden olup ism-i alettir.Yükselme,manevî makamlar elde etme mahallîdir.Bir beyitte,"minber depmek" şeklinde mevzu edilen deyimle birlikte geçmektedir.Deyim,ilerlemek,makam ve mansıp sahibi olmak,manen yükselmek anlamında kullanılmıştır.Beyitte "'ilm-i dinde yüz bin kez minber depmek" denilerek, din ilimlerinde -kelam,fıkıh ve hadis gibi- yükselmek kasdedilmektedir:

Gerekse 'ilm-i dînde yüz bin kez minber depem
Gerekse şirk besleyem şirk ü gümândan fârig
(126/6)

Şathiyye türü bir şiirde de,"minare(menâre)den bahsedilir.Şeklen ve manen,minâre,birin;birliğin ve mutlak zatın remzidir.Ledünnî makamlardan "Bekabillah"ı temsil eder:

Yunus'un bu sözinden sen ma'nî anlarısan
Konya menâresini göresin bir çuvalduz
(106/9)

Bu beyitte,"minareyi çuvalduz görmek" deyimi,minarenin zahirine değil bâtınına bakmak anlamında kullanılmış olabileceği gibi,minarenin mahiyetini anlamamak şeklinde de ele alınmış olabilir.

Konya minaresini çuvalduz gibi görenler,kendi iç dünyalarındaki minareden-vahdet sırrından- haberdârdırlar.

d. İmâm,Müezzin,Kıble,Ezan,Cema'at:

Namaz,imama uyularak kılınır.Aşıkın imamı "aşk"tır.(29/1) Gerçek imam,insan-ı kâmildir.Yunus,bütün kainatı(kesreti) cemaat olarak ele alır.Bu telakkiye göre imam,kesrette vahdeti yaşayan,vücud birliğini bulan kişidir:

Bu 'ışk meydanı içinde çagurdum bir avaz itdüm
Müezzinlik bizüm oldı imâm oldum uyan gelsün
(230/3)

Ezan-ı Muhammedî,yedi mertebe üzere tertip edilmiştir.Şu halde,müezzin talipleri "bekâ" yurduna davet eden kişidir.Kıble mefhumuyla ise,mürşidin yüzü veya asitanı kasdedilir.Derviş, mürşidinin yüzünü kıble edinmiştir.Bu fikir,tasavvuftaki "Hak yüzü mürşid yüzünden bilinir,esasından kaynaklanır.Kamil insan,Hakk'ın aynasıdır."Kıblemüz dost yüzi daimdür salat"(20/1) mısraının geri planındaki gerçek,insan-ı kamil'in ruh yönüyle Allah'la beraber olduğu gerçeğidir.Yoksa,kıble iki değildir. Mürşidin asitanı ayniyle ka'be(kıble)dir:

Âsitân-ı mürşidün gel kıble-i cân kılalum
Ol şeh-i şahlar şâhın gel biz de mihman idelüm
(200/4)

Ezan,bir İlahî davettir.Dinin direği olan namaz,ezan-ı Muhammedî okunduktan sonra kılınır:(315/2)

Ezan okur mü'ezzin çağırur Allah adın
Yıkma dinün bünyadın tur irte namâzına
(315/2)

Cemaat olup namaz kılmak,bir aşk şükranesidir.(307/5)Gönül,vahdet merkezi olması yönünden cemaat mahallîdir.Aşıkın gönlü,Hakk'ın esma,ef'âl ve sıfatlarını kendinde topladığı için,Yunus, "Işk imamdur bize gönül cemaat"(20/1) der.

e. Seccâde,Tesbîh,Dua,Salavat:

Namaz,secde,tesbih ve diğer ibadetlerden maksat,Allah'a ulaşmaktır.Mutasavvıfımız,Oruç,namaz için süçi(şarap) içtiğini; tesbîh ve seccâde için de şeşte ve kopuz (304) dinlediğini

---

(304) Şeşte(şeştâ) altı telli bir sazdır.Üç çeşidi vardır.Dinî sema ve devranlarda çalınırdı.((Bkz.M.Zeki Pakalın,Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,C.III,İst.1983,s.344;Kopuz,eski Türk sazlarından birisidir.a.g.e.,C.I,s.295

söylüyor."Süçi" İlahî aşkın remzidir.Şeşte ve kopuz ise,vahdet zevkine işarettir.çalgıdan maksat,ruhların vahdet âlemindeki zevk ve hallerini hatırlatmaktır.Güzel sesin insanı vecde getirmesi,Elest bezmindeki İlahî sesden kinâyedir.Tesbih-seccâde için musikî dinlemek,Hakk'ı ezel halindeki bilişle "idrak etmek" demektir:

Ben oruç-namāz için süçi içdüm esridüm
Tesbih seccâde içün dinlerem şeşte-kopuz
(106/ 8)

Tesbih,Allah'ı güzel isimleriyle zikretmek demektir.Kainatta herşey,kendi diliyle Hakk'ı tesbih etmektedir.(315/3)Kulun yaratıcıya layık olması için şuurlu olarak tesbih gerekir.Esasen "söyleyen O'dur;söz O'nundur;bize ait tesbih yoktur.O, kendi kendisini tesbih eder:

Anı ana dirsin anun söyleyen ol söz anuñ
Ol bizümdür biz anun ġayrı tesbîh dilidür
(25/6)

Derviş,Hakk'ın cemalini müşahede eden kişidir.O,bu makama, daimî zikirle gelmiştir.(3/1)

Yunus Emre,tesbih konusunda,"zikretmek" anlamında "tesbih okumak" şeklinde bir de deyim kullanmaktadır.Dervişlere âşık olan melekler,dervişler adına "tesbih okur"lar :

Ay u güneş müştâk durur dervişlerüñ sohbetine
Firişteler tesbiḥ okur zikir ider dervişleri
(374/2)

Bir beyitte,zahidin halk içinde tesbih ile dolaştığı belirtilir.Sûfi,dil ârifidir,gönül ârifi değil!

Sofıyam halk içinde tesbih elümden gitmez
Dilüm maʿrifet söyler gönlüm hiç kabul itmez
(117/1_)

Divan'da,"duâ" konusunda bir hayli beyit bulunmaktadır.Dua kılmak,hayır-dua kılmak,el götürüp şükr eylemek gibi deyimlerin de zikredildiği bu beyitlerde,namaz sonunda dua kılmanın zaruret ve fazileti de işlenir:

Namazı kıl zikr eyle elüñ götür şükreyle
Öleceğüñ fikreyle ṭur irte namāzına

(315/4)

Dünyadan göçen kişilerin arkasından hayır-dua kılınır.(231/1) Derviş Yunus Şeyhi Tapduk Emre'ye duâlar eder:

Yunus sen Tapduk'a kılgıl du'âlar
ʿÂşıklar meydânı ʿarşdan uludur

(50/7)

Derviş,erenlerin duasıyla "ölü iken dirilir."Bu hayat,tabiî ki İlahî bir hayattır:

Nûr baña ʿİsā oldı erenler duʿâ kıldı
Niçe kezin toprakdan ben öri ṭurup geldüm

(217/5)

Âşık,ʿaşk halinde duâdan,selamdan,zikir ve tesbihten geçer.Aşk bunların cümlesini garet eyler.(364/5)

Salāvāt,Hz.Peygamber'e samimi bir ilticadır.Âşık,nebiler serveri Muhammed'e aşk ile salavat getirir.Salavat,"günahları eritir."(81/1)Aşık,salavat getirerek "Muhammedî bir meşrep" kazanır.

Beklerisen din gayretin virmegil nefse muradın
Yunus Nebî salavatın 'ışkıla değürse gerek

(136/11)

3. Oruç ve İlgili Mefhumlar:

a. Oruç:

Oruç,Tanrı buyruğudur.Müslüman,orucunu tutmak zorundadır. (109/2)Âşıklar,Oruç ve namazlarını aşk ile tutup kılarlar.Bunun için Yunus,"Ben oruç namaz için süçi içdüm esridüm"(106/8) der. Şarab,ilahî aşkın remzidir.Naz ve niyaz ehli,şeriattan hakikata vasıl olmuştur.Hakikat,şeriatın bâtını olduğundan dolayı,derviş,şeklî bir oruç(ibadet)ta takılıp kalmaz.Böyle bir oruç,naz ve niyaz makamında "kusûr"dur:

Orucuna güvenme namāzuna tayanma
Cümle tâʿat tak olur nâz u niyâz içinde

(302/13)

Oruç-namaz zekāt hac cürm ü cināyet durur
Fakîr bundan azaddur hass-ı havāṣ içinde

(303/4)

Oruç-namaz gusl u hac hicabdur 'âşıklara
Âşık ondan münezzeh hassü'l-havas içinde

(302/14)

b. İftâr:

Yunus Emre,âşıkın,mütevazî bir hayat içinde "halvette riyazat" etmesi gerektiğini söyler.Aşık,dünyadan gönlünü çekmeli,eli ile arpa ekip ununa yarı kül katarak güneşte kurutmalı ve nefsini üç günde bir bu ekmekten yedirerek "iftar" etmelidir.Yunus'un çizdiği bu tablo,tam bir halvet halidir.Âşık'ın orucundan maksat,halvettir:

Dünyadan gönlini çeke eli ile arpa eke
Unına yarı kül kata güneşde kurutmak gerek

'Aceb anı niçe yiye nefsi dilerse yiyleye
Kaçan kim iftâr eyleye üç günde bir itmek gerek

(140/5)

4. Hac ve İlgili Mefhumlar:

a. Hac:

Beyitlerde,haccının şeklî tarafıyla ilgili herhangi bir görüşe rastlanmaz.Hass-ı havas(seçkinlerin seçkini) olan kişi, hakikat makamındadır.Bu makamda şeklî " hac"tan bahsetmek, cürm ve cinayettir.(303/4);aşıklara böyle bir hac,"hicab"tır. (302/14)Âriflerin haccı,bir "insân-ı kâmil" gönlüne girip,gönül yapmaktır.Şöyle diyor Yunus:

ʿİlm ü ʿamel ne assı bir gönül yıkduñısa
ʿÂrif gönül yapdugı berâber hicâz ile

(335/12)

ʿÂriflerin aksine,bir gönül yıkan(gönül sıyan) kişi,bin kez hacca varsa,haccı kabul olunmaz.(366/6)

Ak sakallu pîr koca bilmez ki hâli niçe
Emek yimesin hacca bir göñül yıkarısa

(299/3)

Yunus,bir beyitte,yılda yetmiş bin hacının "hacca niyet" ettiğini söyler.(145/6)Bir başka beyitte de,zamane hacılarının azmış olduğu dile getirilir.(122/2)

b. Ka'be:

Ka'be için "Beytü'l-ma'mûr" da denilmektedir. Gönül, tecellî mahallî oluşuyla mukaddes bir Ka'be'ye benzetilmekte, hatta, Ka'be'den de üstün görülmektedir:

Gönül mi yig Ka'be mi yig eyit baña 'aklı iren
Gönül yigdür zirā ki Hak gönülde tutar turagı
(366/7)

Yunus bir kaç beyitte, Ka'benin İbrahim Peygamber tarafından imar edildiğini söyler. (Bkz. İbrahim) "İbrahim'ile Mekke'ye bünyad bırakandayıdum"(168/7) diyerek bu konuya işaret eder. Bir örnekte, Ka'be, sülûk ta yaşanması gereken "makâm-ı İbrahim" için bir remiz olarak kullanılır. İbrahim Peygamber, "tevhid inancının babası" olduğu gibi, Ka'be de, zatî tevhidin sembolüdür. Yunus, "İbrahim ile Mekke'de bünyad bırakanda idim" diyerek, tevhid-i zatîde olduğunu bildirir.

Ka'be, beyitlerde mürşidin eşiği veya gönlü anlamında kullanılınca, mürşidin hakikatine vasıl olmak da "Haccü'l-Ekber" şeklinde düşünülmektedir:

Düriş kazan yi yidür bir göñül ele getür
Yüz Ka'be'den yigrekdür bir gönül ziyâreti
(380/4)

Ka'be senün eşigündür eyle bil
Bulımadum yol çeküp varmagıla
(296/5)

Ka'be'ye varmak, meşakkatlidir. Bu yollarda "mugaylan dikenleri" vardır. Âşıkların ayakları altında bu dikenler "harîr"(ipek) olur. Bu motifle anlatılmak istenen, seyr ü sülûkun meşakkatleridir. Aşıklar, bu çetin -manevî- yollardan aşıp Ka'be'ye, (birlik makamına) vasıl olurlar:

Yunus teveccüh ideli Ka'be-i 'Işka cânilen
Oldı mugaylan dikeni ayagı altında harîr
(53 / 6)

Dervişlerin makamları uludur. Müddeî zahid, yüz kez Ka'be'ye gitse, bu ulu makamı anlayamaz. (342/4) Bir beyitte de, Ka'benin insan vücudundan taşra olmadığı işlenir:

Mûsâ'nuñ agdugı Tur'ı yohsa Beytü'l-ma'mûrı
İsrâfil çaldugı surı cümle vücûdda bulduk
(133/5)

5. Zekât:

Divân'da zekât konusunda fazla bilgiye rastlanılmaz. Bir beyitte;

Oruç-namaz zekat hac cürm ü cinayet durur
Fakîr bundan azaddur hass-ı havâs içinde
(303/4)

denilir. Zekat vermeyen zenginler, "Bin kızılı varısa birisi gelmez işe" (341/5) mısraıyla yerilmektedir. Hakikî müslüman, "Ele getürdügini miskinlere harc eyler." (51/4)

C. ÂYET VE HADÎSLER

1. Âyetler:

Yunus Emre Divan'ında, çeşitli vesilelerle iktibas veya telmih edilen pek çok âyet bulunmaktadır. Denebilir ki, O'nun, her beyti bir âyetten hareketle söylenmiştir. Tabiî, bu ayetlerin tefsiri mahiyetindeki görüşler, ledünnî manâ ve mahiyettedirler.

Şâir, beyitlerinde âyet mefhumunu kullandığı gibi, kelimenin çokluk şekli olan "âyât" kelimesini de kullanır:

Bu dîn ü diyânetde dünyâ vü âhiretde
Yitmiş iki milletde ayrıdur âyâtumuz
(116/2)

Kâinâttaki bütün eşyâ, Allah'ın bî-nihâyet âyetleridir. (48/2) İnsân-ı kâmilin özü, âyet-i küll (tam âyet) denen mutlak zat veya Kur'ân'dır:

Ben Hazret'e tutdum yüzüm ol 'ışk eri açdı gözüm
Gösterdi baña kendözüm âyet-i kül dinen benem
(187/4)

Sûfinin verdiği haber bugünkü -yani hadîs, sonradan öğrenilen- bir haber değil; evvelki âyetlerin haberidir. Burada "elest"te mevcût birlik sırrı söz konusudur:

ᶜAklumuñ haberi bugünki degül
Anı er dirisen evvelki âyet

(19/7)

Yukarıdaki beyitte geçen "anı er dirisen" ibaresi,bugünkü söyleyişle "oñu eger sorarsañ" demektir.

Yunus Emre,bir beytinde "Allah'ın altı bin altıyüz altmış altı âyetinin" var olduğunu söyler.(48/15)İktibas veya telmih edilen ayetlerin yanında,bazı beyitlerde sure isimlerine de tesadüf edilmektedir.Bunlardan belli başlı örnekleri aşağıya alıyoruz:

Okına Kur'ân u Yâ-sîn kulak urup dinleyesin
Tagca günahın yuyasın tanla seher vaktinde tur (305)
(88/6)

Hazret'e baglu elüm Fâtiha okur dilüm
Bilüni büküp Hakk'a hoş rüku'at eyledi (306)
(364/2)

Bu cihana gelmedin ma'şûkıla bir idüm
Kulhuvallah sıfatlu bir bî-nişan nûr idüm(307)
(223/1)

Sözi togrı diyene Kuli'l-Hak didi Çalap
Bunda yalan söyleyen yarın utanasıdur (308)
(29/3)

Tûbâ talından uçanlar yüce makâmlar geçenler
Şarâben tâhûr içenler bañmaz dünya ballarına(309)
(345/7)

---

(305) Yâ-sîn,36.sûre olup,83 âyettir.
(306) Fâtihâ,1. sure olup,7 âyettir.
(307) "Allah bir tekdir." İhlas sûresi,âyet 1;aynı sûre,63/5 numaralı şiirde de telmih edilmektedir.
(308) Kur'an'ın pek çok âyetinde geçen "Kuli'l-Hak" tabiri,"gerçeği söyle,gerçeği söyler,gerçek olmak,anlamlarında kullanılmaktadır.Mesela bkz.Ahzab sûresi,âyet 4
(309) "Temiz içecekler",İnsan sûresi,âyet 21

Ol Kadir-i <u>kün feyekûn</u> lutfedici Sübhân benem
Kesmedin rızkını viren cümlelere sultân benem (310)
(211/1)

Kur'ân eydür ki <u>attakû</u> yine eydür ki <u>tazra'u</u>
Kâhil olup oturmağıl tiz tevbeye gelmek gerek(311)
(137/8)

Rahîm durur senüñ adun Rahîm'lıgun bize didün
Mürşidlerüñ muştıladı <u>lâ taknatu</u> hitâb nedür(312)
(89/4)

Çalap nûrdan yaratmış cânını Muhammed'üñ
'Âleme rahmet saçmış adını Muhammed'üñ(313)
(145/1)

---

(310) "Ol der,ve olur."Bkz. Bakara sûresi,âyet 117;Âl- imran,sûresi,âyet 47;En'am suresi,âyet 73;Mümin sûresi,âyet 68;Yâsîn sûresi,âyet 82,Nahl sûresi,âyet 40;Meryem sûresi,âyet 35;Bu âyet, bir hayli beyitte telmih edilmektedir.İki örnek de şöyledir:

<u>Kün</u>'i bir kezin söyledün her nesneyi var eyledün
Yine âhir bir sözile anı kılmak harab nedür
(89/7)

<u>Kün deminde</u> nazar iden bir nazarda dünya düzen
Kudretinden han döşeyüp 'ışka bünyad uran benem
(193/3)

(311) Bu beyitteki "attaku",sakınınız,sakınanlar,sakınsaydınız (v.b.) manalarda kullanılmış olup pek çok âyette geçmektedir.Bkz. Bakar suresi,âyet 103-212;Al-i İmran,15-172-198;Mâide suresi,âyet 65-93;Araf suresi,âyet 96-201;Yusuf suresi,âyet 109;Ra'd sûresi,ayet 35; "tazra'u" kelimesi ise,ekiniz,ektikleriniz,(v.b.) manalarında kullanılmış olup,Yûsuf suresi,âyet 47;Vâkı'a suresi,âyet 64'te geçmektedir.

Beyit sadece F nüshasında mevcut olup birincimurası bugüne kadar yanlış olarak "<u>Kur'ân eydür ki vattaku gine eydür ki tizreü</u>" şeklinde okuna gelmiştir.

(312) "Umut kesmeyiniz",Zümer suresi,âyet 53

(313) "Ey Muhammed biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.",Enbiya suresi,âyet 107.

Bağlana bin bin sunûf 'âşıka yok havf u hayf
Yarın mahşer gününde Yevme yenfehu urıla(314)
(306/6)

Mansûr-vâr oldum bugün ber-dâr iden gelsün beri
İnni ene'l-Hak okıdum inkâr iden gelsün beri(315)
(287/1)

Elestü bî-rabbîküm Hak'dan nidâ gelicek
Mü'minler "belî" diyüp itdiler ikrârını(316)
(397)/7)

Evveli Hû âhiri Hû yâhû illâ Hû olam
Evvel âhir ol kala vü men aleyhā fan olam (317)
(201/45)

Her kancaru bakarısam oldur gözüme görinen
Önüm ardum sağum solum küncile göz-kaş oldı (318)
(354/5)

---

(314) "(Sura)üfleneceği gün..."Enam suresi,âyet 73;Taha suresi,âyet 102;Neml sûresi,âyet 87;Nebe sûresi,âyet 18;Bu beyit, F nüshasında şu şekildedir:

Çün gele sıddîk u za'îf âşıklara yokdur havuf
Yarın mahşer gününde Yevme yeşfeu kurıla

(315) Beyitteki "İnni ene'l-Hak" terkibi "Ben senin Hakk'ınım" anlamında olup,bazı nüshalarda "İnni enellah" şeklinde geçer. (Bkz.Metin,dipnot)Bu ikinci şekli ile şu âyetler telmih olunmaktadır:Kasas suresi,âyet 30;Tâhâ suresi,âyet 12

(316) "Ben sizin Rabbiniz degilmiyim ?";"evet";A'raf sûresi,âyet 172-173

(317) "Yeryüzünde bulunan herşey fânidir."Rahman suresi,âyet 26. Bu âyet,3/8 numaralı beyitte de telmih edilir.

(318) "Doğu da,batı da,Allah'ındır.Nereye dönerseniz Allah'ın vechi oradadır.Doğrusu Allah her yeri kaplar,ve her şeyi bilir." Bakara suresi,âyet 115;bu âyet,daha pek çok beyitte telmih edilmektedir.(Bkz.264/09;3/2;118/2;188/5;178/12;349/5;268/1: bir örnek de şudur:

Yiri gögi benüm diyen mağrib maşrık benüm diyen
Denizlere gel kıgıran Yûnus ummân hemen benem
(194/7)

Yûnus beşâret saña gel dirler dostdan yana
<u>Küllî Şey'ün yerci' ilâ aslih</u> söz aslıdur (319)
(33/10)

Sen kim didün ya Rab baña ben yakınam senden yaña
<u>Çün yakınsın benden baña</u> görklü yüzün göster baña(320)
(14/3)

<u>Ol karınca söyledi Süleymân'a yol didi</u>
Ol karınca söyledügi cevâb alıncayımış(321)
(124/2)

<u>Beni okıdı sultanum</u> uş gönüldi gider cânum
Elden bırakdı benliği bunda niçe egleneyin (322)
(268/2)

Her bir çiçek bin nazıla öger Hakk'ı niyâzıla
Her murgu hoş avazıla ol <u>pâdişâhı zikrider</u> (323)
(28/3)

<u>Rûhumdan kimsene haber viremez</u>
Emrdür Kadîrlıgı virür hareket(324)
(19/5)

---

(319) "Her şey aslına dönecektir."mealindeki bu söz,Bakara suresi,âyet 156;Yâsîn suresi,âyet 83'ten serbest bir iktibas sayılabilir.

(320) "Biz O'na şah damarından daha yakınız." ;Kaf suresi,âyet 16;Bu âyet bir kaç beyitte daha telmih edilir.(411/7):

Sensin bize bizden yakın görünmezsin hicâb nedür
Çün ᶜaybı yok görklü yüzün üzerinde nikâb nedür
(89/1)

(321) "Sonunda,karıncaların bulunduğu vadiye geldiklerinde bir karınca:Ey karıncalar!Yuvalarınıza girin,Süleyman'ın ordusu, farkına varmadan sizi ezmesin,dedi." Neml suresi,âyet 18

(322) Beyitte şu âyet telmih edilmektedir:"Ey huzur içinde olan cân,o senden,sen de ondan razı olarak Rabbine dön!"Fecr sûresi,âyet 27-28;Yunus bir beyitte bu daveti,"Hak'dan gelen görklü avaz"(7/2) demektedir.

(323) "Yedi gök ile yer ve bunların içinde bulunanlar,O'nu tesbih ederler.Hiç bir varlık yoktur ki,O'nu hamdile tesbih etmesin."İsra suresi,âyet 44

(324) "Ey Muhammed,sana ruhun ne olduğunu soruyorlar,de ki:Ruh Rabb'imin emrinden ibarettir."İsra suresi,âyet 85

Lâ-şerikden okursın sonra şerik katarsın
Bire iki dimegi kimden fetvâ dutarsın (325)
(248/1)

Dile rızkını Hak'dan <u>Nahnü kasemnâ</u> pinhân
Cümle yirde Hak hâzır göz gerekdür göresi(326)
(378/5)

Sen eyitdün iy pâdişâh <u>Yehdillahu limen yeşâ</u>
Şerikün yok senün i şâh suçlu kimdür ᶜazâb nedür(327)
(89/2)

Ben bir kitâb okıdum kalem anı yazmadı
Mürekkeb eylerisem yitmeye yidi deniz (328)
(106/7)

Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burak
Cebrâil eydür H[v]ocâm Mi'râc'a kıgurdı Hak(329)
(134/1)

Kim göre anı ᶜıyân kim diye nakş u nişân
Sözi <u>Len terânî</u>'dür Mûsâ'ya Tûr içinde (330)
(305/4)

---

(325) "O'nun hiç bir ortağı yoktur.Böyle emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim." En'âm suresi,âyet 163
(326) "Biz taksim ettik."Zuhruf suresi,âyet 32
(327) "Dilediğini doğru yolu gösterir."Bakara sûresi,âyet 142-213,272;Yunus suresi,âyet 25;Ra'd sûresi,âyet 27;İbrahim suresi, âyet 4;Nahl suresi,âyet 93; vs.
(328) "Rabb'imin sözlerini yazmak için denizler mürekkeb olsa ve bir o kadarını da katsak,Rabb'imin sözleri tükenmez,denizler tükenirdi." Kehf suresi,âyet 109;"Eğer yer yüzündeki ağaçlar kalem olsa denizler mürekkeb olsa yine de Allah'ın sözleri bitmezdi."Lokman suresi,âyet 27; Yedi deniz motifi,bir beyitte daha telmih edilmektedir.Bkz.128/6)
(329) Bu beyitte,Necm suresi,âyet 5-19 arasında zikredilen Miᶜrâc hadisesine telmih vardır.
(330) "Sen beni göremezsin." A'raf suresi,âyet 143

Yunus Emre yok oldı küllî varı yok oldı
Andan artuk nesne yok kalman gümân içinde(331)
(339/8)

Varıcagaz terazuya Hak kendü bakar yazuya
Göricek taglar eriye ol zebânîler andadur(332)
(44/5)

Ol feriştehler adı <u>Kirâmen kâtibînd</u>ür
Yazmâk'dan usanmazlar ırmazlar yaz u kışda(333)
(301/9)

Gelmedin didüm hakuma kem diyü
Togmadın didün ᶜâsî Âdem diyü (334)
(415/3)

<u>Emânetdür sakıngıl</u> ᶜışk haberini zinhâr
Oturup degme yirde söyleme ᶜışkun sözin(335)
(254/6)

Âlet ü hareket kamu senündür
Anuniçün işüne kimse karılmaz (336)
(107/6)

Çalap eydür şol kula ᶜinâyet benden ola
Ne Şeytân azdurusar ne kimse kâr eyledi(337)
(256/24)

---

(331) "O'ndan başka Tanrı yoktur.O'ndan başka herşey yok olacaktır." Kasas suresi,âyet 88
(332) Bu beyitte bir kıyamet tasviri vardır.Münferit surelerde anlatılan kıyamet,Yunus'un beyitlerinde pek çok işlenmektedir. (Bkz. Kıyamet)Bir kaç örnek şudur:
"Gök yarıldığı zaman..."(İnfitar suresi,âyet 82)
O günde gök çatlayısar insan niçe katlanısar
Ol günde kim korkmayısar aglaşalum ol gün için
(272/3)
"Gök yarılıp boyun eğdiği zaman,yer düzeltilip içinde olanları dışarı atarak boşaldığı zaman..."İnşikak suresi,âyet 1-5
Ecel irer kurur baş tiz dükenür uzun yaş
Düp düz olur tag u taş gök dürilür yir gider(35/5)
(333) "Yapdıklarınızı bilen değerli yazıcılar",İnfitâr,âyet 10
(334) "Adem,Rabbine baş kaldırdı ve yolunu şaşırdı"Taha,â.121
(335) "Allah emanetleri ehline teslim etmenizi emreder."Nisâ,58
(336) "Kuvvet ancak Allah'a mahsustur."Kehf suresi,âyet 38
(337) "Kullarıma gücün yetmez;..."Hicr,42

2. Hadîsler:

Yunus Emre Divanı'nda "hadîs" tabirinin kullanıldığı beyitler şunlardır:

Okına hadîs ü kelâm diyeler ʿaleyhisselâm
ʿÂşıkısan bellü bilem tañla seher vaktinde ṭur
(88/7)

Dutulmaz oldı Peyġamber hadîsi
Halâyık cümle Ḥak'dan utlu oldı
(387/8)

On iki bin hadîsi cemʿ eyledi Mustafā
Anı işitdüñ meger şerhile söz ṣatarsın
(248/7)

Yūnus'un sözi şiirden amma aslıdur kitâbdan
Hadîs ile dinene key bilgil ṣâdıḳ olmak gerek
(137/9)

Hadîsdür Mustafa'dan ʿışkıla ikrâr didi
Binde bir ʿârif bunı bakup okıyabilmez
(110/7)

Beyitlerde, iktibas veya telmih yoluyla zikredilen bazı hadîsleri aşağıya kaydediyoruz. Fakat tekrar belirtmek gerekir ki, Yunus'un bütün beyitlerini hemen bir âyet veya hadisle desteklemek mümkündür. Bunları baştan sona tetkik etmek, eserin hacmini aşacaktır. Buraya kaydedilen hadisler, İslam mutasavvıflarının sık sık dile getirdikleri misallerdir:

Men ʿarefe nefsehu fekad ʿarefe Rabbehu
Bildüm bunı buldum anı inkâr iden gelsün berü(338)
(287/5)

Gelsün beni ol öldürēn külümi göge ṣavuran
Ben küntü kenzem mahfîyem izhār iden gelsün beri(339)
(287/7)

(338) "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." Aclunî, Ş. İsmail bin Muhammed, Keşfü'l-Hafâ ve Muzîle'l-ilbâs Amma Şifâre fî-Esneti'n-Nas, Beyrut 1351, C.II, s.262; Hadis nu:2532. Bu hadis Divanda şu beyitlerde de geçer; 255/2; 248/5

(339) "Gizli bir hazine idim" Aclunî, Keşfü'l-Hafa, C.II, s.132, Hadis nu:2016; Şu beyitte de zikredilir: 259,

Gelün bugün yanalum yanın yanmamagıçün
Ölelüm ölmeziken yine ölmemegiçün(340)
(251/1)

Ma'rifet gönül şehri makamın bulur fakrı
Bahrî gerekdür bahrî bu ma'rifet içinde (341)
(295/20)

Yaratıldı yir ile gök Muhammed dostlığına
Levlâk ana delil durur ansuz yir ü gök olmada(342)
(386/7)

Yitmiş biñ yıl öndinden yaratdı Muhammed'i
Hak kendü 'âşık oldı bahāne bir yılduzdan(343)
(233/8)

Bu dünyada hod ne ola âhiretde bulunmaya
Bilürsin iki cihānda kimsene gümān tutmaya(344)
(3/12)

Tartalum günahumuz arturalum âhumuz
İdelüm hisâbumuz hisâb olmamagiçün (345)
(251/2)

---

(340) "Ölmeden önce ölünüz" Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.II,s.291,Hadis nu:2669;aynı hadis şu beyitlerde de anılmaktadır:205/6, 205/7,129/2,261/2,345/6;bir örnek şöyledir:

Âşıklara yoldaş olup sâdıklara yâr olmaduñ
Ölmezdin öndin ölmedüñ 'ışk neylesün senüñile
(347/2)

(341) "Fakirliğimle iftihār ederim." Aclunî,Keşfül-Hafâ,C.II, s.87;Hadîs nu:1835

(342) "Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım."Aliyyü'l-Kârî,Mevzuat,İst.1308,s.67,28-29;Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.II,s.164;Hadis nu:2123.Bu hadis kudsîdir.

(343) "Allah'ın ilk yarattığı nûr benim nûrumdur.",Aliyyü'l-Kârî,Şerhüş-Şifâ,İst.1307,C.I,s.505

(344)"Dünya ahiretin tarlasıdır." Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.I,s.413 Hadis nu:1320.

(345) "Hesaba çekilmeden önce nefsinizi hesaba çekiniz."Muhammed b.Abdurrahman Es-Sahavî,El Makasidü'l-Hasane,Kahire 1956, s.436,Hadîs nu:1213

Yunus yok dünya tadı çün kim fânîymiş adı
Muhammed Zindân didi biz şad olmamagiçün (346)
(251/5)

Dünyâyı bırak elden dünya hicâb bu yolda
Biz velîden Nebî'den eyle işitdük haber (347)
(39/2)

Ne virsen elünile şol varur senünile
Ben disem inanmazsın varıcagaz göresin(348)
(250/2)

Yalınuz Sübhân'ıdı peygamber'ler cânıdı
Yûnus hod pinhan'ıdı sûret deñşürüp geldüm(349)
(191/15)

Bu dünyânun meselî benzer murdâr gevdeye
İtler murdâra üşdi Hak dostı kodı kaçdı(350)
(391/3)

Düşdi ögüme hubbü'l-vatân gidem hey dost diyü diyü
Anda varan kalur hemen kalam hey dost diyü diyü(351)
(291/1)

---

(346) "Dünya,mü'minin zindanı kâfirin Cennet'idir." Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.I,s.410;Hadis nu:1318;Bir başka örnek beyit için Bkz.154/3

(347) "Dünyayı dünya ehline bırakınız."Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.I, s.238,Hadis nu:71

(348) "Meyyite üç şey tâbi olur.Evladı,malı ve ameli;Bundan ikisi geri döner,birisi bakî kalır.(Ameli onunla gider.)Aclunî,Keşfü'l-Hafa,C.II,s.384, Hadis nu:3194

(349) "Allah vardı,kendisiyle beraber hiç bir şey yoktu."Aclunî, Keşfü'l-Hafâ,C.II,s.130,Hadis nu:1102,Bir başka örnek beyit için bkz.12/4

(350) "Dünya bir cifedir."Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.I,s.409,Hadis nu:1313

(351) "Vatan sevgisi imandandır."Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.I,s.445, Hadîs nu:1102;aynı hadis şu beyitte de iktibas edilmektedir:

Düşdükçe aña Hubbu'l-vatan zerrece kalmaz me'men
Gözden sızup olur seven her dem yüregüm yagları
(365/4)

Ç. DİĞER DİNÎ MEFHUMLAR

1. Mi'râc ve İlgili Mefhumlar:

a. Mi'râc:

Mi'râc, Hz. Peygamber'in, peygamberliğinin on ikinci senesinde, recep ayının yirmi yedince gecesi, Cebrail'in rehberliğinde, ᶜArş'a çıkması ve Allah ile görüşüp dönmesidir.

Yunus'un, Mi'râc'ı anlattığı veya telmih ettiği bir hayli beyti vardır. (Bkz. Muhammed Peygamber) Bir şiirinde, hadiseyi bütün safhalarıyla anlatıp, tasvîr eder:

Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burāḳ
Cebrâil eydür Hᵛācem Mi'râc'a ḳıġırdı Ḥaḳ

Aç kendüne cinânuñ Behişt ü dîdâr senüñ
Seni okur Sübhân'uñ ne yatursın kıl yaraḳ

Turdı Mi'rāc ḳasdına yüridi âbdestine
Secde kıldı dostuna dimedi yaḳın-ıraḳ

Gitdi Cibrîl Ḥazreti getürdi Burak atı
Nûrdanıdı hil'âti gözi gevher yüzi aḳ
....
(134/1-4)

Cebrail(A.S) ile birlikte "Sidre"ye gelen Muhammed, Burak'tan indi; Cebrâil'den ayrıldı ve göklere yalnız olarak yükselmeye başladı. Dost, dosta kavuştu...

Çün dost dosta kavuşdı yüz bin kelam danışdı
Ümmetiyçün çalışdı oldur <u>Resûl-i Mutlak</u>
(134/13)

Allah'ın cemâlini gören ve O'nunla konuşan Hz. Peygamber, aynı yoldan geri döndü. Geri geldiğinde, döşeği daha soğumamıştı:

Miᶜrâc'dan döndiyyine girü geldi evine
Geldi gördi henüz kim döşeciği ısıcaḳ
(134/14)

Hz. Peygamber, Mi'râc'ta, Cenâb-ı Hak'la doksan bin kelime söyleşmiştir. Bunların otuz bini ümmeti için, otuz bini ḥaslar içindir. geri kalan kısmı ise, sır olarak kalmıştır. (305/7) Ümmetin azığı olan namaz, Mi'râc'ta farz kılınmıştır. (86/6) Yunus Emre'ye

göre,yüz yirmi dört bin nebînin,kendilerine göre Mi'râc ve Turları(münacat kasdediliyor) vardır.(48/12)Mi'râc,ledünnî anlamda,insân-ı kâmiller için de geçerlidir."Mahlûk bilisinden geçen",yani,aklı terk edip küllî iradeye teslim olan,Mi'racı yaşar.Esasen bu telakki,sünnete de uygundur:

Mahlûk bilüsinden geçen Mi'râc depe oldur uçan
Ma'nî şarabını içen mestlikden ayılmadılar

(40/6)

Mi'râc,insanın,kendi iç dünyasına yaptığı manevî bir yolculuktur.Bunu gerçekleştirmek,vücud denen hicabı açmakla mümkündür:

Gel imdi hicâbun aç senden ayrıl sana kaç
Sende bulasın Mi'râc saña gelür cümle yol

(151/7)

Gönül seyrângâhtır ve âşık,mi'râcını gönülde yapar:

'Âşık kılar dün-gün âhı varur Hakk'a doğru cânı
Her dem gönül seyrengehi gönli mi'râcdur 'âşıkun

(146/5)

Dervîşler,henüz yer ve gök yaratılmadan,"Kâlû Belâ" denmeden, levh ve kalem çalınmadan "mi'râc"a kadir olurlar.(223/4)Bu ezelî takdîr,seyr ü sülûkla gerçekleşir:

Muhammed ile bile Mi'râc'a çıkan benem
Ashāb-ı Suffayıla yalıncak olan benem

(185/1)

İnsan-ı kâmilin saçı Mi'râc gecesine benzetilir ki,müşahede ve vahdet(birlik) sırrına işarettir:

Yüzün dîdâr nûrıdur saçun Mi'râc dünidür
Gören cânın unıdur Fahr-i 'âlem sen misin

(257/8)

b. Sidretü'l-Müntehā:

Sidre,Cibrîl-i Emin'in makamıdır.Yunus,bu makamı,aklın; havsalanın ve maddenin sınırı olarak ele alır.Sidreden öteде, "menzil-i nûr"(nûr menzili) mevcūttur:

Sidretü'l-Münteha'dan andan içerü giden
Hiç nişân eydimedi menzil-i nûr içinde

(305/6)

c. Ferş-'Arş:

Ferş,cisimler(mahluk) ʿâlemidir.ʿArş ise,zâtî tecellî mahallidir.ʿArş âlemi,gönül veya insân-ı kâmilin vücudu için remizdir.Bu âlem ,bütün cisimler âlemini kaplayan bir nurdur. Miʿrâc'ta, ruhun seyri,ferşten arşa,hatta ʿarş-ı azîme (Bkz. Tevbe sûresi,âyet 129) doğrudur.Âşıkların seyrangâhı daima "arş-ı azîm"dir.Cemalüllah,burada müşahede olunur:

Her gice cevlân ider Hakk'un cemâlin görmege
ʿArş-ı ʿazîm dem-be-dem seyrânıdur ʿâşıklarun
(150/3)

Bu ferşi gördük aldanduk henüz ʿarşa iremedük
Bu ʿarşa -ferşe iy hace gör e ferrâş olan kimdür
(30/4)

ç. Burak:

Burak,İslamî inanışa göre,bir Cennet bineğidir.Hz.Peygamber,Mi'râc'ını,Sidre'ye kadar "Burak" ile gerçekleştirmiştir. Bu Cennet bineği,tasavvufî manâda,madde âleminden manâ âlemine geçişte bir vâsıtadır.(Bkz.Muhammed)

Firişteler geldiler Burak'dan indürdiler
Naʿlini döndürdiler ol dem yüridi yayak
(134/11)

Dîdârum sana ʿıyân gösterem bellü beyân
İn Burak'dan ol yayan ʿarşuma bas bir ayak
(134/10)

2. Ölüm-Ölümsüzlük:

Yunus Emre'ye göre,insanın bir ölümlü,bir de ölümsüz tarafı vardır.Beşerî yönüyle insan,ölmeye mahkûmdur;ruh yönüyle ise,ebedîdir.Böylece insan,varlığın iki özelliğini kendi nefsinde toplamıştır.

Bedenin ölümü,gerçekte,tekamül etmek için şarttır.Dolayısıyla ölüm,yokluk demek değildir.Böyle inandığı halde mutasavvıfımız,zaman zaman ölümden korkmakta,ölüm karşısında ürpermektedir.O,bakışlarını "sin"lerden çekmez.Mezarlıklarda teferrüc eder.Gafletten uyanayım,gaflettekiler uyansın diye...

Ölümlü olmak,şuursuzların akıbetidir.Ölümlüler,varlık dairesini tamamlayamadan "madde âleminde" kaybolup giderler.Yu-

nus Emre,insana,ölümsüzlüğü veya diğer deyişle ölmeden önce ölümü tavsiye eder.Dikkat edilirse,konuyla ilgili her beyitte, ebediyyete bir davet vardır.

Beyitlerde,ölüm konusunda bir hayli ifade kalıbı da zikre dilmektedir.Bunlardan bazılarını aşağıya kaydediyoruz:

"Ömrü eskitmek,ecel serhengi gelmek,ecel eri irmek,ecel salmak,eceli olmamak,ecel avlayıp yutmak,ecel şerbetini içmek,ecel yutmak,ecel sana senden yakın,ecel tuzağına basmak,ecelsiz ölmek,ecel bel bükmek,ecel el sunmak,ecel yakayı almak,kefen soymak,câna vade ermek,nefsin dileğini öldürmek,gassâl fermân okumak,ayrılıkdan ölmek yiğ,ölmeden önce ölmek(Hadîs),Zinde iken ölmek,ölmez dirliğe sataşmak,kabri dar dolmak,va'desi yetmek,kara yere yatmak,ölüye rahmet,cân,sûretin sakalına gelmek, yensiz gönlek giymek,peymânesi dolmak,sûreti terk etmek,ömür geçip ecel ermek,ma'şuk derdinden ölmek,câna azrail gelmemek,ölüme çâre yok.kıyamet kopmak,ölüm şarabını içmek,yiğit iken ölenler gök ekini biçmiş gibi,kendi meyyitini yumak,kefeni eğine kaftan etmek,ölüm hak,ömür başa yitişmek,ağaç ata binmek,ömür kadehi dolmak,kefen donunu pârelemek,toprakdan turup gelmek, ölüm haberi gelmek,azrail ḥamle kılmak,sûret terki kılmak,ölücek şükr etmek,ölüp sîne girmek,yakasız don giymek,bir kul bin yıl yaşasa ölücek bir saat olmamak,...

Yukarıda sıraladığımız deyimler incelenirse,pek çoğunun mecazî olduğu anlaşılacaktır.Şu da var ki,bu ifadelerin çoğu,Yunus Emre'ye hastır.Orijinaldir.Belki bazıları ilk defa Türk diline girmektedir.

Divân'da,ölümle ilgili şu görüşlere yer verilir:

Her anadan doğan kişi ölür.(184/8)Öldüren ve dirilten Allahtır.(112/7)Ölüm,geri gelinmeyecek olan yoldur,(231/7)İnsan,öleceğini fikretmelidir.(315/4)Gaflet ehli öleceğini düşünmez;dünyaya meyleder.(76/2)Dünyada fesat işler yapan kişinin ölünce kabri dar olur.(274/3)Ölenleri anmak,öğüt almak gerekir.(384/1) Mezarda herkes,dünyada ettiklerinin karşılığını bulacaktır.(285/1)Aşktan eser duymayanlar ölmeye mahkûmdurlar.(28/7)Ölümden korkmak gerekir.(76/5)İyi ameller mezarda şem' ve çerağ olsa gerektir.(136/6)İnsân,eli erer;gücü yeterken 'amel etmelidir.

Yoksa ansızın ecel gelecektir.(311/3)Ölen mü'min ise,yoldaşı imân olur,kabrine nûr dolar.(35/7)Cânı,verén(Allah) alır, insanı kimse öldüremez.(370/12)Farz ve sünneti kaim tutan,ölünce soru ve hesaptan beri olur.(81/5)İyi insan,Allah'ın huzuruna güzel ʿamel ile çıkar.(87/3)

Vadesi yeten ölecektir.(16/3)Bir vakit beğ olanların,öldüklerinde kapılarında ne kapıcıları kalır ne de kulları!(368/6) Kara toprak birgün herkesi yiyecektir.Yiğit,koca;vezir,hoca,her kes bu türabta(toprakta) yatmaktadır.Ölüm gelince,oğlancıklar bülbül gibi söyleşirken susmuşlar;analarından ayrılmışlardır.Bu toprakta,gül yüzlü hatunlar,nökerli kızlar yatmaktadır. (82/2-8)

Kâbire kefene sarılarak gömülen insan,birgün çürüyecek,etini yılan-çıyan,keler(kertenkele),karınca,kurt,kuş yiyip gidecektir.(241/4,340/4)Ölüm,nâ-reste(çocuk)leri,soldurur,ölenin inci dişleri dökülür,sarı saçları biter.(74/3,4,5)Kabir'de "Kabir suali vardır.(Bkz.Münker-Nekir).

Ölüm,sürekli insan arasında dolaşır:

Hiç bilmezem kezek kimün aramuzda gezer ölüm
Âlemi bôstân eylemiş râyehânın keser ölüm
(198/1)

Ölüm,öcaklar söndürür,beller büker,mülkler yıkar,gözlerden yaşlar döktürür,anaların içini yakar,kızların teneşirde saçlarını çözdürür:

Alur yigidi kocayı yakar ananın içini
Kızların sarı saçını teneşirde çözer ölüm

Alur yigidüñ alasın divâne ider anasın
Gelinlerün el kınasın topraklara karar ölüm
(198/6-7)

Ölüm,şiddetlidir.İnsanı yok eden,yiyip bitiren bir ejderhaya benzer.(198/9)

Ölenlerin arkasından yapılan çeşitli âdetler vardır:

Ölenin evvela ayakları kösülenir;elleri yeni içine katılır. (340/2)Ölü,ılık su ile yıkanır;garîblerin suyunu ılıdacak kişi bulunmadığı için "soğuk su ile" yıkanırlar.Ölen,salâ ile haber verilir.(113/8)Cenaze,gassal tarafından yunur.(155/7)Kefenlenen ölü,salacaya sarılır.(184/6)Salaca(tabut) için "ağaç at"

(291/2,276/5) veya "başsuz at"(127/3) tabirleri de kullanılmaktadır. Cenaze, tabutla musallaya getirilir. Namaz edâ edildikten sonra gömülür. (340/5) Mezar başında halka olup oturulur, dua edilir. (184/10) Mezara, mezar taşı (hece taşı) dikilir. (241/5) Mezar taşının "hece taşı" şeklinde ifade edilmesi, Arapça ilk hecenin elif olması, elifin de mezâr taşına benzemesindendir. Elif, birliğin (vahdet anlayışının) sembolüdür. Dolayısıyla mezar taşı "Hüve'l-Bâkî" anlayışını yansıtır.

Başuma dikeler hece ne irte bilem ne gice
Âlemler ümidi H^v^âce sana fermân olam bir gün
(241/5)

Ölenin defnedilmesiyle iş bitmemiştir. Ölenin ailesine taziyete gidilir. Bu, ölen için rahmete vesiledir. (45/8) Duâlar edilir.

Ölen kişi, server yiğitlerden ise, cenazesi kalkmadan başı ucunda yay ve ok kırılır. Bu geleneği yansıtan beyitler şöyledir:

Ulu kiçi aglamışlar server yiğitler komışlar
Baş ucunda yay sımışlar kırıluban oklar yatur

Atlarınun izi tozlu önleri tabıl bazılu
İle güne hükmi yazlu şu muhteşem begler yatur
(82/4-5)

Beyitlerde, "kabir" anlamında şu kelimeler de kullanılmaktadır: "Sin, makbere, meşhed, gûr, mezâr" vb." Mezarın şekli ve mahiyeti hakkında da hayli bilgi verilmektedir; mezâr karanlık bir yerdir. (311/5) Kapısı yoktur, bir nebze ışık sızmaz. (348/7) Üzerinde taşlar vardır. (368/43) Hemen bir adımlık yerdir. (153/3) Üzerinden seneler geçtikçe, sinler devrilip toza toprağa karışacaktır. (291/6)

Yunus Emre, kefen hakkında da orijinal teşbihler yapmaktadır. Bazen kefen, mecaz-ı mürsel yoluyla doğrudan "ölüm"ü anlatmak için söz konusu edilebilir:

Şol bir biş-on ʿarşun bizi kefen ideler egnüme
Dikem şol dünyā ṭonların geyem hey dost diyü diyü
(291/4)

"Ham bez, yensiz gönlek, kefen tonu, yakasız don, yakasız gönlek" gibi mecazî ifade kalıpları, kefen anlamında kullanılmaktadır. Esasen, kefen, maddenin yokluğunu; kulun aczini, hayatın geçicili-

ğini gösterir.Ölümsüzlüğü yakalayan kişi,"kefeni eğnine kaftan edinir."

Şol bir iki ʿarşın bizün ne yini var ne yakası
Kafdan idübén egnüme sarāyın andam varayım
(210/2)

Divan'da,ölüm bazı benzetmelerle de anlatılır;bu meyanda ölüm boş bir "peymâne"dir.Peymânesi dolan gider:

Bin uyāgur bin bir ṭogar buyruk eyle gelmiş meger
Kimdür bu dünyada toyar peymânesi toldı gider
(87/6)

Azrail bir arslana;ölüm ise pençesine benzetilir.(105/4) Ölüm, dilin şerbeti tattığı gibi-herkes tarafından- tadılacaktır.Bu motif,"Kur'an'ın,"her nefis ölümü tadacaktır,"prensibini hatırlatır:

İşbu ecel şerbetini elbet dadısarsın
Dadışuña şek yokdur şimdi anı datduñ tut
(18/7)

Bir beyitte ise,ölüm şarāba benzetilir.(384/6)Bu benzetmede de, tıpkı şerbet-ölüm münasebetinde olduğu gibi,tatma veya hissetme ciheti söz konusudur.Ölüm,şarābın tadıldığı gibi tadılacaktır!

Orijinal bir beyitte,azrail yerine "ecel serhengi"(ecel bekçisi/askeri) terkibi(benzetmesi) kullanılır.Bu benzetmede,asker mefhumunun fonksiyonu yani öldürücülük unsuru,benzetme yönünü teşkil eder.

Allah saña viribiye bir gün ecel serhengini
Gele gözüne görine azdura benzüñ rengini
(350/1)

Yunus,bir örnek beyitte de "iklimlere ecel salmak" şeklinde bir deyim kullanmaktadır.Deyimdeki "iklim" unsuru,vücuda mukabil söz konusu edilmektedir.Şu halde iklimlere ecel salmak,vücûd iklimine ölüm gelmek demektir.Ölmeden önce nefsini öldüren âşıklar,aşk yolunda kâvidirler.Maʿşûk,bu âşıkların "gönülleriyle" oynamaz:

Ecel salam iklîmlere vasyet kılam ʿâşıklara
Maʿşûkadan diyem sakın oynar ʿâşık gönlin atar
(78/4)

Ölüm sadece insanların değil, varlık âleminin ʿakibetidir. Öldükten sonra dirilmeye imân eden Yûnus Emre, buna, ot ve ağaçların bahar ve kış aylarındaki ölüp-dirilmesiyle misal verir; "Ölmiş idi ot u şecer dirilüben girü biter" (312/4) der. Yiğit iken ölenler, gök ekini biçmişe benzetilir:

Bu dünyede bir nesneye yanar içüm göyner özüm
Yiğit iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi
(388/4)

Divân'da, ölümü, ölüyü, eceli ve bunlarla ilgili gelenekleri yansıtan müstakil şiirler yekûn teşkil eder. Ölümsüzlükle ilgili görüşlere geçmeden önce bir kaç örnek vermek yerinde olacaktır:

İy benüm ʿömrüm kuşı kanda varasın birgün
Ecel avlayup yudar ele giresin bir gün

Gelüp gögsüne kona dutuşup cânun yana
Bir kadeh şerbet şuna içüp kanasın bir gün

Görmege gelenleri hâtırun soranları
Sevgüli yâranları görmez olasın bir gün

Yâranlarun geleler seni taʿcîlleyeler
Soyalar tonlarını ʿuryân olasın bir gün

Binüp ağaç atına yanulup Hızr'a taña
Şol kara yir altına gire yatasın bir gün

Tap tımar eyle tene yarak eyle bu câna
Şol yılana çıyana nasîb olasın bir gün

Münker ü Nekir gele hâllerün düşvâr ola
Dilince su'âl sora cevâb viresin bir gün

Yûnus Emre'm n'idesin kaçup kanda gidesin
Erenler sohbetine gelmez olasın bir gün
(276)

Anmaz mısın sen şol güni gözün nesne görmez ola
Düşe sûretün toprağa dilün haber virmez ola

Çün ʿAzrail'i ne duta assı kılmaz ana ata
Kimse döymez o heybete halkdan meded irmez ola

Gele saña cân alıcı dahı cān alur kılıca
ʿAkluñı başdan alıcı bir dem amān virmez ola

Evvel gele şol yuyucı ardınca şol su koyucı
İledüp kefen sarıcı bunlar hâlün bilmez ola

Oğlan gider danışmana saladur dosta düşmana
Soñra gelmek peşimāna sana assı kılmaz ola

Ağaç ata bindüreler sinden yana göndereler
Yir altuna indüreler kimse ayruk görmez ola

Üç güne dek oturalar hep işüni bitüreler
Ol dem dile getürеler ayruk kimse anmaz ola

Yunus miskîn bu ögüdi sen sana virsen yigidi
Bu şimdiki mahlûkata öğüt assı kılmaz ola

(6)

Yunus Emre'de,ölümsüzlük(immortalite) mevzuu da,ölüm fikri kadar geniş ve derindir.

Sufî düşüncenin temelini oluşturan "ölmeden önce ölmek" hadîsi,ebedilik(bekâ) özlemini dile getiren veciz bir prensiptir.Yunus'un fikir sisteminin temelinde bu hadis bulunmaktadır.Âşık yahut tâlip,Yunus'un gösterdiği istikamet üzre olursa,bekâya vasıl olacaktır.Şöyle diyor:

Ko ölmek endişesin ʿâşık ölmez bâkîdür
Ölmek senüñ neñ ola çün cānun İlâhîdür

(33/1)

Yeryüzünde bu hedeften daha mükemmel,daha kalıcı bir gaye bulmak mümkün değildir.Yûnus Emre,ölümsüzlük görüşünü bir

dantel gibi motif motif işler.

Yunus'a göre,ölümsüzlüğün temelinde manevî bir doğum vardır.Bu doğumun gerçekleşmesi,erenlere ikrâr etmekle mümkündür:

> Yûnus sen peşmân olmadın irişgil ere ölmedin
> Bu dünye saña gülmedin gel ikrâr it erenlere
>
> (314/9)
>
> Yûnus derdiyiken tüter gönlinde Ḥaḳ ʿışḳı biter
> Erenler etegin tutar ölürse yumañ gerekmez
>
> (108/5)

İkinci doğum diyebileceğimiz bu fikir,Hz.ʿİsā'nın bir sözüyle açıklık kazanmaktadır.Hz.İsā, "İki defa doğmayan arzın ve göklerin melekûtuna giremez"(352) diyerek, konunun mahiyetini ortaya koymuştur.Bu sözden anlaşılması gereken şudur:

İki kere doğmayan eşyānın cevherini anlayamaz,nefsini ve hakikî maʿbudu tanıyamaz.Birinci doğum,vücuda gelmek,ikinci doğum ise vücudun aslını bilmektir.(Ruhî doğumdur.)Yunus,bu konuyu anlatırken,"dost burcunda doğmak" veya "maʿşūk burcunda bitmek" terkiplerini kullanır.Dost burcunda doğanlar,yani ölümsüzler, ʿālemi güneş gibi kuşatırlar:

> Yûnus ölürse ne gam ʿışḳ içinde ḳardaşlar
> ʿIşḳ yolına uyaġan maʿşūk burcında biter
>
> (26/10)

Yunus Emre,nefsî doğumu-ruhun bedende tecellîsini-anlatırken bir yerde;

> Bilmezem aṣlum nedür ata hod bahanedür
> Ezel ana karnında kan yiyüp dirilmişem
>
> Ḳan degül benüm aşum hırṣ u hevā yoldaşum
> Ḥażrete uçar kuşum meger tene girmişem
>
> (227/3-4)

demektedir.Burada -mahiyeti bilimeyen-asıl,ruhtur.Ana,dört

---

(352) Şahabettin Sühreverdi,Avarifü'l-Maarif,Mısır,1968,10.bab, ;Niyazî-i Mısrî,Eşratü's-Saat,Süleymaniye,Pertev Paşa Ktp.Nu: 620,vr.17b

unsur;kan ise,ana rahminde yediğimiz gıdadır.Dünyâya gelen varlık(insan)buradaki nimetlerden zevk almaya başlayıncakendisini besleyen ana rahmindeki kandan tiksinecektir.Bu insan, dünya hayatında da hırs ve hevayı yoldaş edinirse,tende müztarip olacak,ruh kuşu,asıl âlemine uçamayacaktır.Esasen dört unsur içinde kan yemek(mâsivâ ile oyalanmak),âşıkların işi değildir.Âşıklar,ölmeden önce ölüp,ruhlarını Hazrete uçurmak isterler.(353)

Ölmemek için doğanlar,ıstıraplara tahammül ederek o makama ulaşmışlardır.

Derdi derman bilenler,"cân kurban" edip nefislerini ölüme teslim etmişlerdir.Can kurban etmek,fedakârlığın zirvesidir. Allah'a yakınlıktır!

Cânum kurbān kılan ana ger cân kabul kılurısa
Kaçanısa ölesiyem niçe bunda diri turam

(205/3)

Ölümün olduğu yerde ayrılık vardır.Yahut ayrılık ölüm demektir.Ölümsüzlük ise,insānın aslına (Hakk'a) dönmesidir:

Ayurma beni senden yaradan
Düşdüm ölürüm ben bu yaradan

(284/1

diyen Yunus,yaradandan ayrılığı "ölüm" şeklinde nitelemektedir.Fakat,O,nefsinde,beşerî ölümün kaygısını duymaz;"Öldüğüm için gussa mı yirem ?"(284/2) mısraı bunun ifadesidir.Şair,beden kafesindeki ruh kuşunu manâ âlemine uçuran kişidir.Kendi-

---

(353) Daima kan ile (mâsivâ) uğraşılırsa,vuslat mümkün değildir.Mânen bülûğa erenler,masivâdan geçmişlerdir.Fuzûlî,Yunus'un işaret ettiği birinci doğumdan öte ikinci doğumu tavsiye ederek;

Bahr-i 'ışka düşdün ey dil la'l-i cânânı unut
Bâliġ oldun gel rahimden içdiğin kanı unut

der.Mevlana,birinci ve ikinci doğumları kan-süt metaforuyla işler:"Senin talihin yeni bir çocuk doğurmadıkça kan,tatlı süt haline gelmez."(Ahmed Eflakî,Menakıbü'l- Ârifîn(Hzr.T.Yazıcı, İst.1973,C.II,s.170

sini kainatın bir parçası değil,kâinatı kendisinin parçası bilen bir idrakle hareket eden velî,ruh kuşunu asıl alemine uçurup ölümsüzleşmiştir:

Öldi diyeler kaydum yiyeler
Bir <u>kuş</u> oluban çıkam aradan
(284/3)

Yunus Emre'de,iradî ölüm -yani ölümsüzlük-sevgi(aşk) esasına bağlıdır.Aşk,eksiklerí tamamlayan bir iksirdir.Ölmüş cânlar, aşk ile dirilir: (374/10)

ʿÂşıklara yoldaş olup ṣâdıklara yâr olmaduñ
Ölmezdin öndin ölmedün 'ışk neylesün senünile
(347/2)

Ben ʿışḳsuzın olımazam 'ışk olıcaḳ ben ölmezem
ʿIşḳdur hayâtum hâsılı ʿışḳdan ġayrısın bilmezem
(192/5)

Gönül,tecellîden habersiz ve aslından uzak ise,ölüdür.Benliğinde öz "cânı" bulanın ölü gönlü dirilir:

Ol can kaçan <u>öliser</u> sen ona cân olasın
<u>Ölmiş gönül dirile</u> <u>anda ki sen olasın</u>
(261/1)

ʿİsâ Peygamber'in ölüyü diriltme mucizesi,insan-ı kâmilin "ölü gönülleri" diriltmesi(uyarması)nden başka bir şey değildir(191/12)Hakk'ı seven kişiler,ölüp toprağa konduklarında tenleri çürümez.Bu özellik,bilindiği gibi,"şehidlik"e has bir durumdur. Yunus'a göre Hak âşıkları gerçek şehittirler.Zira Hakk'ı müşahade etmişlerdir:

<u>Ölüp sine girürisem etüm tenüm çürimeye</u>
Anuñ içün kim dünyadan ben giderem sevmeğile
(317/4)

Ölümsüzler kervanının serveri "Hallac-ı Mansur"dan örnek veren Yunus Emre,Mansûr'un vücudunun öldürüldükten sonra bile "ʿışk nefesi vurageldiğini" söyler.(Bkz.Mansur):

<u>Bin yıl toprakda yatursam</u> hiç komayam Ene'l-Hakk'ı
Ne vakt gerek olurısa ʿışḳ nefesin uru gelem
(182/7)

Mutasavvıfımız,bazı beyitlerinde mezar(sin)ı,ıstılahî olarak "beden-vücud" anlamında kullanmaktadır.Aşık,mezarından-toprağın

dan- kefenini parçalayarak ayağa kalkmıştır.Kefeni parçalamak, manen dirilmektir.Toprakdan durmak(kalkmak) ise,ebediliğe (bekaya) remizdir:

İnanmayan gel sinüme dost adını eyit kıġır
Kefen tonın pâre kılup topraġumdan turu gelem
(182/8)

Orijinal bir beyitte de,"(kendi)meyyitini yumak"şeklinde bir deyime rastlanır.Bu deyimdeki meyyit,beden için bir ıstılahtır. Bunun kaynağı,ruhun bedende tecellî etmesiyle aslından uzaklaşmasına dayanmaktadır.Şu halde,aslından uzak,ruhundan habersiz her kişi "meyyit"tir.Yunus'un "meyyit yumak" deyiminden kasdı, nefsi(vücudu) temizlemek,aslı ortaya çıkarmaktır:

Yudum şöyle meyyitümi miskînem aran yetîmi
Öldürem nefsüm itini gelmesin koman gerekmez
(108/2)

Yukarıdaki beyitte zikredilen "yetim" kelimesi de,"muhammedî nur"(ruh) anlamında bir ıstılahtır.ruh'un yetîm istiaresiyle anlatılması,varlığı bir vasıtaya bağlı olmamasından,yani ana ve babasının olmamasındandır.Bu arada,meyyit(vücud)ten ayrılan ruh,öksüz kalmıştır,şeklinde de düşünülebilir.Dolayısıyla beyitte meyyit,yetim,ölüm unsurlarının yanyana gelmesi(tenasüp) tesadüfî değildir.Nefis itini öldüren,meyyitini yuyacak,yetimi(ruhu) bulacaktır.Miskîn kelimesi de Yunus'ta,"fenafillah" anlamındadır.Beyit,fena makamında söylenmiş bir mahiyet arzeder.

Ölümsüzlükle ilgili diğer bazı motifler şöyledir:

Manâ eri olan âşık,aşk yolunda melûl olmayacaktır.Manâ duyan gönüller ölmezler:

Ma'nâ eri bu yolda melûl olası degül
Ma'nâ tuyan gönüller hergiz ölesi degül
(158/1)

"Zinde iken ölenler",Hakk'ı dünyada bilmişler,hakikat haberini almışlardır.Bu kişiler varıp onda-zekerat anında,gayr-ı iradî olarak -ölmezler:

Kişi Hak'ı bilmek gerek Hak haberin almak gerek
Zindeyiken ölmek gerek varup anda ölmez ola
(327/7)

Al gider benden benliği toldur içüme senliği
Bundayiken öldür beni varup anda ölmeyeyin
(269/3)

Sûretler sayısız olduğu halde öz(sîret) birdir.Suretler hep bu özün görüntüleridir.Âşık bir kere özü buldu ve bildi mi,istediği surette görünür.Bir gömlege benzeyen sureti,âşık,istediği gibi giyer-çıkarır.Bu hâl,kâmil insanın tasarruf gücüyle ilgilidir:

Âşıklara iş bu sûret meselâ bir gönlek gibi
Yüz bin gönlek eskidürse ᶜaşıklaruñ muhâli var
(32/6)

İlahî hayatı bulanlar,"her dem yeni dirliktedirler."Yunus,basit ölüm için "ömrü eskitmek";ölümsüzlük için de,"ömrü eskitmemek" deyimlerini kullanıyor.Bir örnek şudur:

Yunus seni seveliden beşâret oldı cânına
Her dem yini dirlikdedür hergiz ᶜömrin eskitmeye
(3/13)

Divan'daki,"ecel eli ermemek,Azrail el sunmamak(190/5),sinle sırat görmemek(299/8),'ışk için ölmek(165/8),Âb-ı hayât içmek(110/5),dost elinden ölmek(182/1),cânı şükrane virmek(182/1),aşk kadehinden içmek(175/3),bâkî suyunu içmek(189/4),zevâl ermemek 189/4)Kapuya cânsuz gelip bâkî dirlik bulmak(281/1)aşk ile dirlik bulmak(360/4),Hızır İlyâs gibi ölmez dirliğe sataşmak(354/6)vb. deyimler,ölümsüzlük(bekabillâh) konusundaki görüşleri doğrudan veya mecazî olarak yansıtırlar.

Şâir,çeşitli beyitlerinde,bekâ bulmuş kâmil insan modeli olarak Hallâc-ı Mansur,Hızır-İlyas ve Cercis'i takdim eder;Bu şahısların ölümsüzlükleri,muhakkak ki,"ruhî" açıdandır.Nefsini terkedip nuhaniyete ulaşan veya diğer tabirle,beşerî benlikten soyunup İlahî benliğe bürünen bu ,seyr ü sülûk ile Tanrıya vâsıl olmuşlardır:

Yunus Emre bu dünyada iki kişi kalur dirler
Meğer Hızır-İlyâs ola Âb-ı hayât içmiş gibi
(388/7)

Cercisleyin ol dost beni yitmiş kez öldürürise
Biñ kez dahı ölsün dise yüz bin kez ilerü gelem
(182/3)

Tasarruf ehli(ölümsüz) kâmil,melekût güçlerin de hakimidir.Bu

görüş doğrultusunda, Yunus, "Azrail" ve "sorucu" melekleri bile kendisinin hükmettiğini söyler:

Azrail gelmez cânuma sorucı gelmez sinüme
Bular benden ne sorısar anı sorduran ben oldum
(176/3)

Mistik sistemlerde, gayeye ulaşan insanın vazifesi bitmiş olmaktadır. Halbukî İslam tasavvufunda, insanın vazifesi gayeye ulaşmakla bitmez. Gaye "Allah'a ulaşmaktır." Bu nokta, insan-ı kamil için bir başlangıçtır. İnsana verilen "halifelik" sıfatı (payesi), insanın, ölmeden evvel ölüp, ölmemek üzre doğmasını ve hayat içinde faal rol oynamasını gerektirir. Artık kamil insan, Tanrı'nın fiillerinin şuurundadır. Ölümle birlikte, ebedî ve İlahî bir hayat başlar:

"Ol dostıla benüm işüm ölüp dahı bitmeyiser" (317/9)

mısraı, İslam tasavvufunun en esaslı farkını ortaya koymaktadır. Şu beyit de, aynı görüşü yansıtmaktadır:

Hey Yunus Emre ölince var yüri togru yolunca
Dünyasını terk idenler yarın Hazret'de ölmeye
(316/6)

Ölüm konusunda daha pek çok görüşten söz edilebilir; Neticede şunu diyebiliriz ki, Yunus Emre'ye göre, insan, ölümlü olandan ölümsüz olana yolculuk yapan bir yolcudur. Öze dönmek, ölümsüzlüğe ulaşmaktır. Ölümsüz olan kişi, ebedî ve ilahî bir "faaliyet" içindedir. İnsana matuf "halifelik" sırrı da bundandır:

Âşık öldi diyü sala virürler
Ölen hayvân durur âşıklar ölmez
(113/8)

Ölümden ne korkarsın korkma ebedî varsın
Çün kim işe yararsın bu söz fâsid da'vîdür
(33/2)

3. Cin, Perî, Dev:

Cinler, gözle görünmeyen ruhanî varlıklardır. Çeşitli şekillere girip görünebilen, güç işleri yapabilen yetenekleri vardır. Ateşten yaratılmışlardır. (354) Beyitlerde, cinlarle ilgili tafsi-

---

(354) Süleymah Âteş, İnsan ve İnsanüstü, İst. 1985, s. 35

lat yoktur.Allah'ın rahmeti,"ins ve cinnedir" denilir.(48/6) İnsan-ı kamil,Cinlere de tasarruf eder:

İns ile bu cinn ü perî divler benüm hükmümdedür
Tahtum benüm yil götürür mühr-i Süleymân tutaram
(180/2)

Beyitlerde,dev ve peri kavramları birlikte ele alınır ve bunlar umumiyetle Süleyman Peygamber konusunda iktibas edilir. (bkz.Süleyman)Devler ve periler,Süleyman'ın emrindedir:(18/2)

Kaf'dan Kaf'a hükm eyleyen divlere hükmine koyan
Yile binüp seyrân kılan bu mülke Süleymân benem
(195/6)

Gerçekte Süleyman Peygamber(İnsan-ı kamil)in hükmettiği dev(şeytan),nefsin riyaset,rubûbiyyet,hile ve kibir sıfatlarından ibarettir.Sâlikin gönlü de,bir dem Süleymân olur, devleri hükmüne alır;bir dem nefsine uyar dev yahut peri olur:

Bir dem dîv olur ya perî vîrâneler olur yiri
Bir dem uçar Belkis'ıla sultân-ı ins ü cinn olur
(49/6)

4. Şeytân:

Şeytân,ʿAzazil ve İblis adlarıyla da zikredilmektedir. O, Cennet'ten çıkarıldığı için "kovulmuş,lanetlenmiş" anlamında "la'în" sıfatıyla anılır.

İblîs,Adem'e secde emredilmeden evvel "melekût âleminde" bir melek idi.O bu halde iken "ʿAzâzil" ismiyle bilinmekteydi. Kur'an-ı Kerîm'de,şeytanın hikâyesi şöyle anlatılmaktadır:

"Rabb'ın meleklere:Ben,balçıktan,işlenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım.O'nu yapıp ruhumdan üflediğimde ona secdeye kapanın,demişti.Bunun üzerine İblis'in dışında bütün melekler hemen secde ettiler,o secde edenlerle beraber olmaktan çekindi.Allah;Ey İblîs,secde edenlerle beraber olmakdan seni alıkoyan nedir?dedi.O başlıktan-işlenebilen kara topraktan yarattığın insana secde edemem,dedi.Öyleyse defol oradan!Sen artık kovulmuş birisin.Doğrusu hesap gününe kadar lanet sanadır,dedi.Rabbim!Beni hiç olmazsa tekrar dirilecekleri güne kadar ertele,dedi.Allah;sen bilinen gün gelene kadar bırakılanlardansın,dedi.Rabbim beni saptırdığın için and olsun ki, yer-

yüzünde fenalıkları onlara güzel göstereceğim;halis kıldığın kulların bir yana,onların hepsini saptıracağım,dedi.Allah şöyle dedi:Benim gerekli kıldığım dostdoğru yol bulur.Kullarımın üzerinde senin bir nüfuzun olamaz.Ancak sana uyan sapıklar,bunun dışındadır."(355)

Yunus Emre,İblis'in Kur'an'da zikredilen bu kıssaını müstakil olarak bir şiirinde ele alıp işler:

Çalap Âdem cismini toprakdan var eyledi
Şeytân geldi Âdem'e tapmaga ʿar eyledi

Eydür ben oddan nûrdan ol bir avuç toprakdan
Bilmedi kim Âdem'üñ için gevher eyledi

Zâhir gördi Âdem'üñ bâtınına bakmadı
Bilmedi kim Âdem'i halḳa server eyledi

Kırk yıl kalıbı yatdı adı âlemi tutdı
Gör şeytânı buğzından ne fitneler eyledi
....(356/1-4)

Bir başka şiirde,kıssa,söyle anlatılmaktadır:

Âdem topraḳdanıdı ʿAzāzil oddanıdı
İşitdük ʿAzāzil'i Âdem'e baḳdı güldi

Secde geldi Âdem'e eydür inüñ kademe
Cümle firişte indi ʿAzāzil dura kaldı

Eydür ben oddan olam yüz bin yıl tāʿat ḳılam
Ṭapu buyuracagın tāʿatın ʿarza ḳıldı

Ol halḳun varlıgından pâdişâh birliğinden
Şol bir söz sebebinden sürildi laʿnet oldı

Her kim kendüyi gördi üstādı İblîs oldı
Kişi ne buldıysa miskînliğile buldı

---

(355) Kur'ân-ı Kerim,Hicr sûresi,âyet 28-43

....

(367/8-13)

Yunus Emre'ye göre,şeytân,insanın nefsinden başka bir şey değildir.Beyitlerde,nefse uymak manâsında şeytan kelimesiyle şu deyimler kullanılmaktadır;"Şeytânıla şerler düzmek(201/7),şeytâna yâr olmak(99/3),şeytân yolına girmek(115/1),şeytân fırsat bulmak(218/3),ʿazāyı şeytān almak(414/5),gönüle şeytān dolmak (58/4),şeytânlar semirmek(387/2), vb.

İnsan-ı kamil,âdem yaratılmadan,cân kalıba girmeden ve şeytan la'net olmadan evvel "ʿArş"ta mevcut idi.(12/5)Burada birlik(vahdet) halini idrāk eden insan,şeytanın kurduğu tuzağa düşmez.Çünki o,"işi Hak'tan bilir ":

İblîs ü Âdem kim olur kim azdura yâhud aza
Bu cümlesi eyü-yavuz ḳamusın andan tutaram

(180/3)

Miskîn Âdem yanıldı uçmaḳda buğday yidi
İşi Ḥaḳ'dan bilenler şeytândan ṭutmayalar

(57/8)

Şeytân,davranış,yaratılış ve fonksiyon cihetiyle,bir kaç beyitte "ejderhâ"ya ve "arslan"a benzetilmektedir.Mücādeleci olan ruh,zorlu nefsin(şeytānın) boynunu vurur.Şeytanla savaşıp boynunu vurmak,ʿibādetle mümkündür:

Ṭañla turup başun kaldur ellerüni suya daldur
Hem şeytânun boynını ur hem nefs dahı ölse gerek

(136/2)

Beyitlerde "nefsî insan"ın şeytanî tavırlarını da ele alan Yunus,şunları söyler:

Şeytânların istilâ ettiği gönül kararıp ölür:
Şeyâtîn fırsatın buldı gönül ḳararuban öldi
Eyü dirlik kesad oldı saladur kudse gidelüm

(218/3)

Gaflet ehli,ölecekleri güne kadar nefislerine uyarlar.Bunların can ve gönülleri,şeytān tarafından mahpūs edilmiştir;öğüt almazlar.(414/5)Nefs ve heva sahiplerinin içleri "şeytanla dolu"dur.Cahiller,şeytanın kendileridir;bunlar okunan Kur'ân'a kulak tutmazlar.(387/2)Er(mürşid)den nazar almayanlar,Hazrette(Allah huzurunda) yüzü kara olan şeytanın yârları olacak ca-

hillerdir.(99/3)Mürşid-i kâmile intisap etmeyen kişinin şeyhi şeytandır:(356)

Dünya seven derviş degül dervişliği olmaz kabûl
Dervîşlikden kaçanlarun heman şeyhi şeytân olur
(97/4)

Bir beyitte,"şeytanlar",doğrudan "vesveseler,hileler,fitneler, kötü düşünceler" anlamında bir ıstılahtır.Bu ıstılah,zahidlerin gönüllerini ve davranışlarını ortaya koyan bir sıfat mahiyetindedir:

Bir niçenün gönline şeytanlar tolup durur
Erenler sema'ına bunlar gülüşken olur
(58/4)

Zahidler,erenler semaına karşıdırlar.Semaın mahiyetini bilmedikleri için de, erenlere bakıp gülüşürler.Zahidler bu davranışlarıyla -aslında- fitneye sebep olurlar:

Yunus'a göre insan,sülûk esnasında -bir zaman- iki kuvvet arasında bir çatışma yaşar.Sufî literatüre "nefs-i hayvanî" ve "rûh-ı sultânî" ıstılahlarıyla giren bu iki kuvvet, seyr ü sülûkta biribirleriyle mücadeleye girişirler,Yunus bu kuvvetlerden rûhî olanını "Rahman çerisi";nefsî olanını da "şeytan" rumuzlarıyla dile getirir:

Cânum üzere turdı Rahmân çerisin dirdi
Şeytân elini urdı key yağma taraş oldı
(394/2)

Bu ʿışk bize Rahmanîdür hem cānumuzun cānıdur
Anuñ içün şeytānıla her dem bu savaşum benüm
(204/3)

Yukarıdaki beyitlerde görülebileceği gibi,şeytān(nefis)la mücadele,daima bir savaş tasvîri ile verilmektedir.Bu hususiyet de,Yunus'un kendi zamanının sosyal şartlarını şiirinde nasıl dile getirdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

---

(356) Bu söz Ebu Yezid Bistamî'nin meşhur "mürşidi olmayanın mürşidi şeytandır." sözüne telmihan söylenmektedir.Bkz.Nicholson,R.A.,Fi't-Tasavvufi'l-İslamiyy,(Arapça tercüme.Ebu'l-Alâ Afifî),Kahire,1375,s.19

5. Şirk:

Allah'ın "vahdaniyyet" sıfatı,O'nun,zatında,sıfatlarında ve fiillerinde tek olduğunu,eşi,benzeri ve ortağı olmadığını ifade eder. Tanrı,nuruyla bütün eşya ve kainatı kaplamıştır. Yunus Emre,kalbin fesadını şirke bağlamaktadır.Şaire göre,insanın kendisine ait vücudu yoktur.Vücud,Tanrı'nındır.İnsanın, kendisine ve eşyaya müstakil birer vücud nisbet etmesi şirktir (ikiliktir):

Senlik-benlik olıcak iş ikilikde kalur
İkilik dutan kişi niçe birike birle
(338/5)

Tanrı'nın birliğini bilen doğru yolu bulmuştur.İkilik ile gelen,Celal ve cemâl tecellîlerinin mahiyetini bilmeyen kişi, doğru yoldan sapmıştır:

İy Yunus Hakk'ı bilen söylemez hergiz yalan
İkilik ile gelen togrı yol bulmış degül
(167/5)

Dil ile "Allah'ın ortağı yoktur"diyenler,kalbleriyle de bunu tasdik etmelidirler.Zahid,"lâ-şerik"(Bkz.Âyetler) okuduğu halde,bire iki der durur.(248/1)

Yunus,Tanrı'dan gayrı mabûd aramanın,fiilleri mutlak olarak kula nisbet etmenin,kulun ve halkın vücudlarını kendilerine nisbet etmenin vs. şirk(ikilik) olduğuna inanır.Görüldüğü üzere,bu konular, mutasavvıfane bir lisanla söylemek gerekirse, isimler,fiiller,sıfatlar ve zat tevhidlerinin inkarıdır.Beyitlerde zatî şirk için kullanılan bir terim de "ikilik" kelimesidir.İkilikten geçen(Cemal ve Celali,hayır ve şerri,güzellik ve çirkinliği vb. izafî değerlendirmeleri) Allah'a bağlayan kişi, "zatî birliği" ledünnî manada yaşayacaktır.Yunus tevhid davetçisidir:

Bize birlik sarāyın toğru beşāret ʿayın
Geç ikilik fikrinden kogıl benliği ya kul
(151/4)

İkilik eylemeye hiç yalan söylemeye
ʿAlem bulanurısa bulanmadın turıla
(304/2)

Şair bir beyitte ikiliği,yaz ve kış sembolleriyle anlatır.Bir-

liği bilen ve bulan kişi,yaz ve kıştan geçmiştir.Şu beyitler, Yunus'un,muvahhid kişiliğini göstermektedir:

İkilikden usandum 'ışk tonını tonandum
Derdi hânına kandum dermânum yagma olsun

Geçdüm bitmez sagınçdan usandum yaz u kışdan
Bôstânlar başın buldum bostânum yagma olsun

(271/4-6)

Herşeyin iki yüzü vardır;Şeriatın dış yüzü(zahiri) kâideler; itikad ve ibâdet esasları;iç yüzü ise,tevhidin itikad ve ibadet esaslarının hakikâtidir.Mutasavvıf nazarında zatî şirk,insanın kendisine ait bir vücûdunuñ var olduğuna inanmasıdır.Dost yüzünü müşahede eden insan,zatî şirkten kurtulmuştur.Yunus'a göre,hakikat âlemine şeriat kapısından girilir.Hakikat makamında "kapıdan" bahsedilmez.İçeriden(hakikatten) bahsedilir:

Dost yüzin göricek şirk yagmalandı
Anuñiçün kapuda kaldı şerî'at

(20/5)

6. Harâm ve Helâl:

Yunus,eserinde,zaman zaman çağının kritiğini yapar,şikayetlerde bulunur;sitemler eder! "Müslümanlar,zamane yatlu oldı/helâl yenmez,haram kıymetli oldu"(387/1) diye hayıflanır.Bu beytin akabinde "cihanı haram ile hâmir tutdu" ifadesini kullanır.

Yunus'a göre insan,elini haramdan,dilini gıybetten kesmelidir.(35/4)Hayatta iken "zâlimlik eyleyen,nefsini haramla toylayan"kişi,mahşere yüzü kara gelecektir.(154/4) Namaz kılmayan kişinin kazandığı hep haramdır.Bu kişinin bin kızılı(parası) da olsa,bir tanesi işe yaramaz.Yani,o paranın hayrı yoktur:

Namaz kılmaz kişinüñ kazandugı hep harām
Bin kızılı varısa birisi gelmez işe

(341/5)

Yunus Emre,dervişliği anlayamayan "harām yiyiciler"den de söz eder:

Ben dervişem diyenler haramı yimeyenler
Haramun yinmedüği ele girinceyimiş

(124/10)

İnsanın harâm ve helâl bütün kazançları Allah tarafından değerlendirilecektir.(275/3)İbadetini yerine getiren,namâzını kılan kişiye Cennet,helâl olacaktır:

<u>Helâl ola saña Uzmak</u> Uçmakda Hûriler kuçmak
Kevser şarâbını içmek tanla seher vaktinde tur
(88/8)

Âşık,kendi nefsi(kanı)nin kâtilidir.Maşûk,bu katli âşıka helal kılmıştır.Söz konusu motif,şu orijinal beyitte işlenmektedir:

<u>Halâl kıldı ma'şûka âşık kendü kanını</u>
Ma'şûk nakşından okur her 'âşık Kur'ân'ını
(398/1)

Mutasavvıfımız,kopuz ve şeştâyı teşhis ve intak san'atıyla işler.Zâhid bu mûsikî âletlerinin haram olduğunu sanır.Gerçekte bunların asılları mismil(temiz)dir.Yunus'un,kopuz ve şeştayı insan;kiriş(ses)i aşk anlamında mecazen kullandığı bu beyit şöyledir:

<u>Eydürler bana harâm ben uğrulık değülem</u>
<u>Çünki aslum mismildür ne varımış kirişde</u>
(301/3)

<u>7.Günâh,Cürm,Yazuk,Günahkâr</u>;

Yunus Emre'nin eserinde,günâh konusunda bir hayli açıklama mevcuttur.Bu fikirler anlatılırken şu örnek deyimler de kullanılmaktadır;" günâhını yumak,günâhını dile getirmek,günaha batmak,günahı boynunda olmak,günahıma özü göynemek,günahlı derdi olmak,yazıkları dilenmek,günahı öküş olmak,yazugı çok olmak,günahı gizli işlemek,günahlı teni olmak vs."

Divan'da,konuyla ilgili fikirler şöyle işlenir:

Âşık,günahtan kurtulmak için Hakk'a yalvarmalı,seherlerde ibâdet etmeli(88/5),Kur'ân ve Yâsîn dinleyip günahını yumalıdır.(88/6)Gerçek âşık,kendisini hesaba çekilmeden önce hesaba çeken(bkz.Hadîsler),günahını ölmeden önce "tartan" kişidir.(251/2) Yunus,kendisinin günahkâr olduğunu,bundan kurtulmak için "Hakk'ın dergâhına yüz tutmuş" olduğunu söyler.(258/9)Âşıkın, işlediği günahtan özü köyner.(16/8)Günah,iman güllerini soldurur.(235/2)Allah,günahlı derde dermandır.(16/2)Gözyaşı insanı

günahlarından arındırır.(385/8)Aynı şekilde,âşıkın Hz.Peygamber'e salavat getirmesi de günahları eritir.(81/1)Âşıkın kamu günahlarını yuyan miskînliktir (Vücudu ifnâ etmektir):

Bu kamu günahlarun yuyan miskînliğimiş
Var Yunus sen miskîn ol gel tama'un yayın yas
(119/5)

Niçeler,bu dünyada günahını yuyamaz.(105/1)Günahkârların yüzü karadır.(414/3)Mahşerde insanın yazıkları tartılacak,(415/16) perdeler yırtılacak ve günahlar ayân olacaktır.(9/7)Her insanın günah ve sevapları Kirâmen kâtibîn tarafından yazılmaktadır.(385/4)Azrâil cān aldığında,günahlının günahı boynunda kalacaktır.(350/3;311/6)Günahları tartılan kişi,sırata iletilecek,buradan geçemeyenler,zebânîler tarafından tutulacak(ve Cehenneme atılacak)tır.(385/5)

Riyâ namaz kılanan yazığı(günahı) çoktur.Bunun yeri Cehennem'dir.(248/8)Yâranlardan utanıp gizli günah işleyenler,Hâlik'in her yerde hazır olduğunu bilmezler:

Yârânlarundan utanup günāhun gizli işlersin
Yaradan Hâlik'uñ hâzır niçün ondan utanmazsın
(235/5)

Yunus,fetva verecek kadar dinî ilimleri bilen fakihin,âmeli olmazsa günaha batacağını belirtir:

Halka fetvā virürsin yâ sen niçün dutmazsın
ᶜİlmüñ var ᶜâmelün yok hâ günāha batarsın
(248/9)

Beyitlerde,nadir olarak,günah yerine "yazuk",günâhkâr yerine "yaramaz" ve "mücrim" kelimeleri de kullanılır.Günâh,murdârların murdârı,yaramazların kârı(işi)dır :

Çün günâh murdârlarun murdârıdur
Hazretüñde yaramazlar kârıdur
(415/18)

ᶜÂşıklar maksuda ire 'ârifler dost yüzin göre
Şöyle mücrim yüzi kara ben nideyin neyleyeyin
(275/6)

Yazuğum çok günāh öküş yürür idüm dünyāda hoş
İtdüklerümün hisābın vireyin andan varayın
(210/6)

Allah,sonsuz inayetiyle,bunca günah işleyen kuluna "didar"ını

gösterecek,(273/2)Cennet'ine salıp Burak'a bindirecektir.(186/2)Hülasa,Âllah,kendisine sığınanların günahlarını afvedecektir.(285/5)Âşık,seyr ü sülûkta iki hal içinde gelip-gider;bir dem günahlarını fikreder,döner bir dem de Cennet'lere Rıdvân olur.(49/9)

Yunus Emre'ye göre günah,kişinin kendi kendisine yapmış olduğu zülûmdür:

"Ben baña zulm eyledüm itdüm günāh"(415/2)

mısraı bu ledünnî fikri pek güzel açıklar.Günah,insanın kendi nefsine müstakil varlık izafe etmesi,varlığın Hak ile kaim olduğunu unutmasıdır.

Yunus'un bakışları daima kendisine dönüktür.O,güzellik ve çirkinliği ;hata ve savabı dış âlemde aramaz.Her şey,insanın kendisinde başlar,kendisinde biter.

Tarikat erbabının giydiği tac ve hırka,tevazunun;saflığın ve bâtınî hayatın sembolleridir.(Bkz.Tac,Hırka)Yunus,tâc ve hırka ehli olduğu halde,mütevazi bir üslupla,kendisinin "günahkâr" olduğunu söyler:

Görenler elüm öper tâc u hırkaya bakar
Şöyle sanurlar beni zerrece günâh itmez
(117/6)

Orijinal bir beyitte de,mutasavvıfımız,evde,namaz kılmayan hanımı boşamanın günah(yazuk) olmayacağını belirtir.(Bkz.Namaz.)

8. Gazâ ve Gâzî:

Bu iki mefhum beyitlerde çok az işlenmektedir.Şâir,gönül yıkan kişinin gazasının kabul olmayacağını söyler:

Bir kez hacca varduñısa bin kez gazā kılduñısa
Bir kez göñül sıdunısa gerekse yüz yıl yol dokı
(366/6)

İktibas ettiğimiz bu beyite göre,gazanın kutsal bir vazife olduğu ayrıca sezdirilmektedir.

Sülûk ehli âşık,bazan bir ġazi olur "Frenk"(nefsi) ile cenk eder; bazan da döner"Frenk" gibi isyânkâr olur.(201/15)İnsan-ı kamil, "Cem" makamında,ġaziyi,şehidi;öleni ve öldüreni kendisinde toplamıştır:

> Gâzî benem şehid benem ölüben öldüren benem
> İrte gice ol dostıla bâzâr iden gelsün berü
> (287/8)

9.Şehîd:

Divan'da,şehit kavramıyla ilgili telakkiler gayet muhtasardır.Şehid,ıstılahî anlamda,nefsini katledip Hakk'ı müşahede eden kişidir.İnsan-ı kâmil,cem makamında,"gazinin,şehidin,ölenin ve öldürenin" kendisi olduğunu söyler.(287/8)Erenler eteğini tutan kişi şehittir.(Allah'ı görmüştür.)Şehid olanı yumak gerekmez:

> Yûnus derdiyilen tüter gönlinde Hak ʿışkı biter
> Erenler etegin tutar ölürse yumañ gerekmez
> (108/5)

Şehidler ölmez.(Bkz. Bakara sûresi,âyet 154)O'nlar,Tanrı'yı bir bilmişler,cânlarını Hakk'a kurbân kılmışlardır:

> İy Tañrı'yı bir bilenler cân Hakk'a kurbân kılanlar
> Ölü değüldür bu cânlar ʿışk gölinde yüze durur
> (72/5)

10. Nûr:

Nûr ismi,Esmaü'l-Hüsnâ'dandır.(Bkz.Allah)Allah,zatıyla bir nûr olup gökleri ve yeri kaplamıştır.Nûr zahirdir,fakat,canlar perdeli olduğu için bu nuru göremezler.Bu yüzden Yunus,"Hem cânlar aña perde ol nûr içinde nûrda"(223/4) demektedir.

Allah,nuruyla ʿâlemi ihata etmiştir.O'nun ilk yarattığı şey, "Nûr- Muhammedî"dir.(357) Bu nûr,âlemin özüdür,yaratılış sebebi ve aslıdır.Muhammedî nûr,Hz.Âdem'in batınına yerleştirilmiş ve O'ndan diğer peygamberler vasıtasıyla Hz.Peygamber'e ulaşarak zâhir olmuştur.Hz.Muhammed'den de,insan-ı kâmillere intikal êdecektir.

Muhammedî nûr,Yunus Emre Divanı'nda "gevher" istiaresiyle işlenir.Cevher,bütün madenlerin en safı,en kıymetlisi,belkide özüdür.Nur-cevher münasebeti kıymet ve saflık cihetiyle olabi bilir:

---

(357) Bkz.Mahmut Sadeddin Bilginer,Allah ve İnsan,İst.1977,s.29 ;Mehmet Demirci,Nûr-ı Muhammedî,Dokuz Eylül Üniv.İFD.s.1,İzmir 1983

Yir-gök yaradılmadan Hak bir gevher eyledi
Nazar kıldı gevhere sızurdı dür eyledi
(355/1)

Hz.Âdem,vücûd olarak yaratılışta ilk,Hz.Muhammed ise,yaratılışta ilktir.Yaratılış sebebi olan nûr olmasaydı,Hz.Âdem yaratılmazdı.Allah'ın zatındaki bütün sıfatlar,söz konusu Muhammedî nûr ile açığa çıkmıştır.Yukarıda belirtildiği gibi,insân-ı kâmiller vasıtasıyla ebediyyete devrolacak olan Muhammedî nûr,sülûkunu tamamlayan velî kişilerde de tecellî edecektir:

Evvel Âdem yaratdı sonra peygamberleri
Âhir Muhammed nûrı balkıdı içümüzden
(233/6)

Muhammedî nur,parlak ve tacellîsi zâhir olan bir yıldıza benzetilmektedir.Bu benzetmenin temelinde,ancak manevî olarak bilinebilecek bir sebep de olabilir:

Yitmiş bin yıl öndinden yaratdı Muhammed'i
Hak kendü 'âşık oldı bahâne bir yıldızdan

Ol Yıldız ki varıdı kandaydı Âdem cânı
Yâ bunca Peygamberler anılmadın ağızdan
(233/8-9)

Nûr,arayışın;feyzin,saflığın,kesretden vahdete gidişin sembolü olan suya da benzetilir.Irmağın hedefi deniz; maddenin hedefi manâ,canların hedefi de Cânân(Allah)dır.(147/1)İnsânın asıl vatanı,âlem-i ervah(bezm-i ezel)tır.İnsan burada,saf ruh(mücerred) hâlde "Hak ile birlik" içindedir.Yunus'un "Nûr tağı" dediği rûhlar âlemi,olgun insanın birlik zevkini tattığı yerdir.

Yunus,nur dağında nûrdan şarap içtiği demleri hatırlar ve bunu şöyle dile getirir:

Ol vaktin biz uçarduk cevlân urup göçerdük
Nûrdan şarâb içerdük Hak bizi toylar iken

Ne oğul varıdı ne kız vâhididük anda biz
Konşıyıduk cümlemüz nûr tağın yaylarıken
(243/5-8)

Âşık bu cihana gelmeden evvel,ezelde ma'şûk ile "kulhuvallah" sıfatlı bir nişansız nûrdur.(bkz.Âyetler)Beden, bu nuru perdeledi. Gerçekte,nur ve hicap,insanın kendisindedir.(411/6)İnsan, nûr halindeki âlemini tekrar Allah'ın inayet ve rahmetiyle hatırlaya-

bilir.(295/28)ᶜAşk ile kendi özünü arayıp bulan kişinin içi-dışı tekrar nûr olur.(280/5)

İnsânın hakikî gayesi "didār nūru"nu müşāhede etmektir.(288/4)Bu yolda gayret sarfeden kişiye Hakk'ın nûru -her dem-nüzûl eder.(352/1)Allah'ın nûru,âşıkların gönüllerinden karanlığı sürer çıkarır.(77/3)Âşık,gözlerini "Çalap" nurundan alamaz :

Hergiz gitmez gözümden hiç eksilmez dilümden
Çalap kendü nûrını gözümi tûş eyledi
(362/2)

Rûhun bedendeki hâli kesif,bedensiz hali ise latîftir.Latif haliyle ruh,Allah'a vâsıl olmaya layıktır.Hakk'ın tecellî mahalli olan gönülde zuhur eden "nûr",insanın "benlik cihānını" yağma edecektir:

Varlık çün sefer kıldı andan dost bize geldi
Vîrân gönül nûr toldı cihānum yağma olsun
(271/5)

Buraya kadar işlenen motiflerden anlaşılacağı üzre,nûr,zatî bir tecellî olmaktadır.Bu nūr,ancak mürşidin -manevî-yüzünden görülebilir:(Bkz.Fenâfi'ş-Şey)

Ol birün nûrı bana göründi er yüzünden
Cân gözile ol nûrı ben bunda sora geldüm
(178/3)

Tanrı'nın nûru,evliyānın alnına yerleştirilmiştir.(358)Yunus'un, "Evliyâdur Hakk'un sırrı alnındaki Allah nûrı"(286/4)mısraıyla kendisini hakikate ulaştıran Tapduk Emre'nin de ismi geçen "Bakduğum yirde gördüm Tapduġ'umuñ nûrını" (397/1) şeklindeki mısraı nur-alın münasebetini ortaya koyacak mahiyettedir.Esasen,Tapduk Emre'yle ilgili mısra,Yunus'un "Fenafi'ş-şeyh" makamındaki halini gösterir.(Bkz.Tapduk Emre)

---

(358)Bu konu,tasavvufta "rabıta" konusuyla yakından ilgilidir. Mısrî Niyazî'nin bu husustaki şu beyti pek meşhurdur:

İki kaşın arasından çekdi hatt-ı istivâ
ᶜAllâme'l-esmāyı taᶜlîm etdi ol hattan Hudā

Mısrî,Divan Şerhi,(Hzr.M.Sadettin Bilginer)İst.1982,s.20;aynı konu için bkz.Yaşar Nuri Öztürk,Kuşadalı İbrahim Halvetî,İst. 1982,s.77-86

Beyitlerde, Yunus,Hz.Peygamber'in nuranî hüviyetinden de bahseder.Şâirimize göre Hz.Muhammed'in yüzü nûrlu (12/7)idi. Mirâc'ta,Sidre'den içeri "<u>menzil-i nûr</u>"da nişânsız bir makamda bulunuyordu.Bineği Burak'ın da hil'âti <u>nûr</u>dandı.(Bkz.Burak) Mi'râc tamamlanınca,gökten yere "nûr" yağmıştı.(396/6)Âşıklar Muhammed <u>nûrunu</u> hayatta iken görürler.(310/8)

Bir beyitte de Hz.Peygamber'in kabri için "nûr" istiaresi kullanmaktadır.Kabrinin nûr olması,O'nun ölümsüz tarafına işarettir.Gerçek hacı,Muhammed'in nûrunu (kabrini) ziyaret eder. (Haccü'l-Ekber eder):

Yılda yitmiş bin hacı her biri niyyet ider
Varur ziyaret ider <u>nûrını Muhammedün</u>
(145/6)

Her sâlikin vücûdu,Allah'ın tecellî nûruna dayanmaz.Bu nuru görmek için cisim gemisinin bağları muhkem olmalıdır.(365/1)Burada,Mûsâ makamına bir telmih vardır.Bilindiği üzere,Mûsâ peygamber(bkz.)nûr tecellîsine dayanamamış,bayılmıştır.Böyle bir müşahadeye uğrayan âşık,kendi özünü unutmuştur:

Ol <u>nûrı</u> göreliden unıtdum kendözümi
Sanasın Mûsâ benem hâcete Tûr'a geldüm
(178/3)

Nuru gören âşık,Tur'da oyalanmaz.(Vücudundan geçer.)Artık bu makamda nur olup gözlerden bakan kişi olur .(170/3)Bu konu vahdet-i vücudla alakalıdır.Sâlikin seyri esnasında zuhur eden nur, çeşitli sembollerle anlatılmaktadır.Hemen belirtelim ki,nûr,mutlak,tek ve değişmez bir mahiyette olmakla birlikte,tecellîleri mertebelere göredir.Meselâ,Yûnus,"<u>Nûr Muhammed nûrıdur</u> Hâlilul-<u>lah sırrıdur</u>" (bkz. İbrahim Peygamber)demektedir.Hatırlanacağı gibi,İbrahim peygamber gönlünde tecellî eden nuru,evvela yıldız, sonra ay,sonra güneş şeklinde görmüştü.Ay,bizatihi nûr sıfatına mazhar olmakla birlikte, ayın nur(ışık)u güneşe bağlı olduğundan,vahdetin maddede tecellîsi anlamında kullanılmaktadır.Ay, bu hususiyetiyle mürşid-i kâmili de remz eder.Çünki mürşid,ledünnî özelliklerini,güneşe benzetilen İlahî zattan almıştır.

Âşık,Tanrı'yı mürşid yüzünden göreceği için,gece,ayın nuru ile yol bulan kişi gibidir:

Bulut gölge kılmayısar benüm ayum ışığına
Hem gedilmez toluluğı nûrı gökden yire doğar
(77/2)

Eydürsin kim gözüm görür da'vîyi ma'nîye irür
Gündüz güneş şu'le virür giće yanan ol nûr nedür
(56/5)

Bir başka beyitte de,cemal nuru tecellisi şem'e (muma) benzetilir.Bu benzetmede "vech-i şebeh",muhakkak ki,parlaklık hususiyetidir.Bu şem'a karşı yananın(âşık-pervane) bütün vücudu nur olur:

Ol şem'a karşu yananuñ küllî vücudu nûr olur.
Ol od bu oda benzemez hiç belürmez zebânesi
(406/3)

Divân'daki nurla ilgili genel kanaatlar şöyle sıralanabilir:

Hayatta iken yoldaşı iman olanın ölünce kabri nûr ile dolar.(35/7)Âşıkların âhı yedi Cehennem'i kül,sekiz Cennet'i nûr eder.(1/9)Dünyaya dalmayan âşık,Muhammed nuruna batar.(99/1) Gönüller tahtının sultanı(Tanrı),âşıkın "gözünün nûru"dur.Aşık, bu nur ile görür.(282/5)Yunus,bir beytinde,"Nûr bana 'İsâ oldı" demektedir ki,'İsâ Peygamber,ruhullah olması hasebiyle,âşıkın vücuttan geçip nura dönmesi(kesretten vahdete ulaşması) kasdedilmektedir.(Bkz.'İsâ Peygamber).Beyitlerde,"Nûr denizine dalmak" şeklinde işlenen deyim, vahdet makamına işaret etmektedir.Zirâ deniz daima tekliğin,vahdet fikrinin sembolü olmuştur.Nûr ise. zatî tecellîdir.(319/7) Cennet'teki meleklerin,bilhassa Hûrilerin elbiseleri "nûr"dandır.Bu vasıflarıyla Hûriler,mücerred varlıklar olmaktadırlar.(10/7)

Beyitlerde "nûr" konusuyla ilgili şu deyimlere rastlanmaktadır:

"Kabri nûr dolmak,nûra nur katmak,vücûdu nûr olmak,nur içinde nurda olmak,bînişân nûr olmak,gözümün nûru,içi dışı nûr dolmak,nur olup gözlerden bakmak,nûr denizine dalmak,vahdete gark olmak ,nûr tonı giymek,vs."

11. Âb-ı Hayât:

Bu mefhum,Hızır ve İlyâs peygamber'lerle birlikte işlenmektedir.(Bkz.)İlahî aşk,mürşidin sözleri veya ilm-i ledün için bir benzetme unsurudur.(158/6)

Yûnus Emre bu dünyada iki kişi kalur dirler
Meger Hızır-İlyâs ola Âb-ı Hayât içmiş gibi
(388/7)

12. Mübârek Geceler:

Divan'ın birkaç beytinde "Kadir Gecesi"nden bahsedilir.Mirâc konusunda hayli beyit olmakla birlikte,doğrudan Mi'rac kandilinden söz edilmez.Kadir Gecesi,ledünnî manâda,kulun melekî ilhamlara,Rabbanî bilgilere sâhip olduğu gecedir.Bu gecede,Kur'an'ın tamamı indirilmiştir.Yunus Emre,dört kapının sonuncusu olan "hakikat makamına" gelen kişinin "gündüzü bayram,gecesi Kadir olur" demektedir:

Dördüncüsi hakîkat ere eksik bakmaya
Bayram ola gündüzi Kadir ola gicesi
(351/6)

Kadir sûresi'nin son âyeti "şafak atıncaya kadar selâmet"(359) şeklindedir.Âyetin bâtınî tefsirini yapan sûfiler,"Bir mürşid-i kâmilin mürakebesi altında sülûkî mücahede,ta hakikat güneşi doğuncaya kadar her türlü yol afetlerinden selamette olmaktır."(360)şeklinde bir yorum getirmektedirler.Yunus,Kadir Gecesi'ni vuslat(zatî tecellî) anlamında bir yorum getirmektedir.O'nun, sehere(hakikat güneşinin doğma zamanına) kadar beklemeye tahammülü yoktur :

Bize Kadir Gicesi'dir bu gice
Ko irte olmasun seher gerekmez.
(101/2)

13. Kurbân:

Beyitlerde kurban,âşık dervişin canı veya doğrudan vücudu için bir benzetme unsuru(istiâre) olmaktadır.Âşık,cânını Allah'a kurban kılan kişidir:

Yûnus miskîn kalmaz câna virür cânını kurbâna
Gelsen sıgınsan Sübhân'a togru yola gitsen gönül
(161/5)

---

(359) Bkz.Kadir suresi,âyet 5
(360) Niyazî-i Mısrî,İrfan Sofraları,s.71

İy Tañrı'yı bir bilenler cân Hakk'a kurban kılanlar
Ölü degüldür bu cânlar ᶜışk gölinde yüze durur
(72/5)

Hz.İbrahim'in,oğlu İsmail'i kurban etmek istemesi söz konusu edildiğinde;İsmail,derviş için müşebbehünbih olur.Yunu,"Gerçek İsmail gibi kurban olmak" ister.(46/7)İsmail Peygamber'in kurban edilmek istendiği yer "Arafat" (187/11) dağıdır.

Salik,nefsini Allah yolünda "kurbân" etmelidir.Esasen,İsmail Peygamber'e gönderilen "koç" da,nefsinin temessülüdür:

Kurbân olmayınca İsmail gibi
Kimse içün gökden koç indürmeye
(326/5)

Âşıklar safına girmek için "yetmiş iki millete kurban olmak gerekir."Bu ifade ve görüşler,vücûd birliğiyle alakalıdır:

Yitmiş iki millete kurbân ol 'âşıkısañ
Ta ᶜâşıklar safında tamâm olasım sadık
(131/5)

Divân'da kurbān mevzuunda bazı deyimlere de rastlanmaktadır.Bir kaçını aşağıya kaydediyoruz:

"Cânı kurbân vermek,dost önünde kurban olmak,aşk kurbanı olmak,yetmiş iki millete kurbân olmak,cânı Hakk'a kurbân vermek,kurbānlığa cân vermek,bıçak çalmak,koç olup kurbāna gelmek, kurbāna erişmek,Hak için kurbān olmak ..."

D. DİNİ ŞAHSİYETLER

1. Dört Halife:

Yunus Emre,dört halifeden hürmetle söz eder.Üç ayrı beyitte,hepsi birlikte anılmaktadır (31/3,396/7):

ᶜÖmer ü ᶜOsman ᶜAli Mustafa yârenleri
Bu dördünüñ ulusı Ebu Bekr-i Sıddîk'dur
(86/5)

a. Ebu Bekr:

Sufîler tarafından yazılan tabakat ve tezkirelerde,sûfî sahabelerin ilki olarak daima "Ebu Bekr" zikredilir.(361)Yunus

---

(361) Mesela bkz.Hucvirî,Keşfü'l-Mahcûb,(Hzr. Süleyman Uludağ), İst.1982,s.155

Emre,Ebu Bekir'i,"Sıddîk" sıfatıyla anar.

Ebu Bekr ü ᶜÖmer ol dîn ulusı
ᶜAliyy-i Murtaża ᶜOsmān benümdür

(31/3)

b. Ömer:

Hz.Peygamber'in yârenlerindendir.(86/5)(362)Firâset ve kemâli pek yücedir.Ebu Bekr gibi,Ömer'in de,yüzünden "nûr damlar".(396/7)Dinin ulularındandır.(Bkz.Ebu Bekr)Yûnus,bir devriyyesinde;

ᶜÖmer-i Hattâb'ıla çok ᶜadl u dâd işledüm
Oğlıla fısk içinde hadde basılan benem

(185/8)

demektedir.

c. ᶜOsmân:

Hayâsı ve hilmi ile tanındığından "Osman-ı ᶜAffân"ismi ile tanınmaktadır.Sinesinin "Kur'ân dolu" olduğu söylenir.(363)

Ebu Bekr'ile ᶜÖmer yüzlerinden nûr tamar
Sinesi tolu Kur'ân ᶜOsmān-ı ᶜAffân kanı

(396/7)

ç. ᶜAli:

Hz.Ali,beyitlerde "'Aliyy-i Murtaza,Tanrı Arslanı ᶜAli, Er,vs."isim ve sıfatlarla da anılmaktadır.O,erenlerin rehberi, tasavvuf yolunun imamıdır.Hz.Peygamber'e maddî ve manevî yakınlığı sebebiyle,"Tanrı Arslanı ᶜAli,sağında Muhammed'ün"(145/5) mısraıyla tanıtılır.

Hz. ᶜAli,hem nefsine,hem de düşmana karşı kahramanca mücadele ettiği için gerçek bir erdir.Bu yüzden de,"Tanrı Arslanı" (364) lakabıyla anılır.Atı "Düldül" ve kılıcı "Zülfekâr",ᶜAli'yi tamamlayan diğer unsurlardır:

Bineridi Düldül'e bilinde Zülfekâr'ı
Erenler açdı dini Tanrı arslanı kanı

(396/8)

---

(362) Ömer için bkz.Hucvîrî,a.g.e.,s.158-159

(363) Osman için bkz. Hucvirî,a.g.e.,s.159

(364) Ali'nin Tanrı arslanı lakabını bazı araştırmacılar,Hz.Muhammed'in,O'nu mirac'ta arslan şeklinde görmesi rivayetiyle açıklamaktadirlar.Bkz.Cavit Sunar,Melamîlik ve Bektaşîlik ,Ank, →

Yüri var epsam ol a ne simsârlık satarsın
ᶜAli gibi er gerek iş bu sırra eresi

(378/3)

Allah,Muhammed Peygamber'i "mahlûkat şefkatinden",ᶜAli'yi ise, mü'minlere fazlından yaratmıştır:

Muhammed'i yaratdı mahlûkat şefkatinden
Hem ᶜAli'yi yaratdı mü'minlere fazlından

(249/4)

Yunus Emre,sülûkunu anlattığı iki"devriyye-i arşiyye" türü şiirinde,Ali olup kılıç saldığını söyler:

Mûsâ oldum Tûr'a vardum koç olup kurbân'a geldüm
ᶜAli olup kılıç saldum meydāna güreşe geldüm

(224/6)

2.Ehl-i Beyt:

Hz.Ali ve O'nun reisi olduğu Ehl-i beyt kadrosu Hz.Fatma, Hasan ve Hüseyin,İslâm peygamberi nezaretinde müstakbel Allah yolcuları için şaşmaz örnek kabul edilen bir hayat yaşamışlardır.(365)Bütün mutasavvıflar gibi,Yunus Emre'nin de "Ehl-i Beyt sevgisi bu ölçüler içindedir.Esasen Hz.Hasan ve Hüseyin,babaları Hz.Ali'den sonra sufilerin Ehl-i Beyt'ten olan imamlarıdırlar.(366)Yunus,bu iki imamın yerini şu beytiyle tâyin eder:

Tanrı Arslanı ᶜAli sağında Muhammed'üñ
Hasan'ıla Hüseyin solunda Muhammed'üñ

(145/5)

Yunus'un,cismi içinde parlayan nuru "Hasan"dan;irfanı ise Hüseyin'dendir:

Hasan'dur cismüm içre nûr-ı imân
Hüseyn-i sâhibü'l-'irfân benümdür

(31/6)

3. Bazı Sahabeler:

1975,s.191,dipnot nu:75

(365)Yaşar Nuri Öztürk,Tasavvufun Ruhu ve Tarikatler,İst.1988, s.70

(366) Hucvirî,a.g.e.,s.162-166

a. Hz.Hamza:

Hz.Peygamber'in amcasıdır.Kuvvetiyle ve kahramanlıklarıyla meşhurdur.Yunus,âşıkın manevî kudret ve tasarrufunu Hamza'nın kuvvetine benzetir:

Gani Cebbâr ʿışk erine bin Hamza'ca kuvvet virür
Ṭağları yirinden ırar yol eyler dosta gitmege
(1/5)

Hz.Hamza,rivayete göre Kaf dağına kaçırılmış,on sekiz yıl burada yaşamıştır.Yunus bir devriyyesinde bu konuya telmihan,"Onsekiz yıl Kaf dağında Hamza'yıla meydandayıdum" (168/11)demektedir.

b.Caʿfer-i Tayyâr:

Devriyye türü bir şiirde,Caʿfer-i Tayyâr'dan bahsedilir.Hz.ʿAli'nin büyük kardeşi olan Caʿfer,Mûte savaşında(M.630) iki kolları koparak şehid olmuştur.Hz.Peygamber,O'nun şehid olması üzerine "Abu Tâliboğlu Caʿfer'i gördüm,iki kanatla Cennet'te meleklerle uçuyordu."buyurmuştur.Bu hadiste geçen uçan kişi anlamındaki "Tayyâr",Ca'fer'in lakabı olmuştur.Yunus'un,Ca'fer-i Tayyâr'dan söz ettiği beyit şöyledir:

Gah bir mechûl olam merdûd olam Nemrûd olam
Geh varam Ca'fer olam Tayyâr olam perrân olam
(201/16)

c. Selmân-ı Farisî:

Fars ehlinden olan Selman,Medine'ye gelmiş,Hz.Peygamber'e biat etmiştir.Hakkında pek çok ve övgü dolu rivayetler vardır. Yunus,sülûk esnasında "Selman" olduğunu söyleyerek,O'nun makamına telmihte bulunur:

Gah batn-ı Hût içinde Yunus'ıla söyleşem
Geh çıkam ʿArş üzere bin cân olam Selmân olam
(201/6)

ç.Üveys(Veyse'l-Karanî):

Veyse'l-Karanî,tâbi'indendir.(367).Yunus,üç beytinde O'n-

---

(367) Veysel-Karanî hakkında bkz.Ahmet Yaşar Ocak,Veysel-Karanî ve Üveysîlik,İst.1982;M.Necatî Bursalı,Veysel Karanî,İst.1977; Veysel Karanî,tâbiînden olmakla birlikte,Müstakil bir bölüm açmamak için sahabeler bölümünde değerlendirilmiştir.

dan bahseder.Bu beyitlerde,Veysel Karanî'nin,Hz.Peygamber Mi'rac'a çıktığında,ʿArş'ta,naʿlinini döndürdüğü (Bkz.Hz. Muhammed) belirtilir.(368)Veysel Karânî,fenâfillah makamındaki sâlikin timsali olarak ele alınıp,işlenir:

Dervîşlerün halları Hakk'a gider yolları
ʿArş'da naʿlin dönderdi Üveysi dervîşlerün
(149/2)

Üveys yirinden turdı ʿArş'da naʿlin döndürdi
Muhammed anı gördi visâle döndi firâk
(134/12)

Yukarıdaki beyitlerden açıkça anlaşılmaktadır ki,Yunus'a göre Veyse'l-Karanî,Hz.Peygamber'le ʿArş'ta görüşmüştür. Tabiî,bu görüşme de, ledünnî manâda bir semboldür.

d. Ashab-ı Suffa:

Ashab-ı Suffa,Hz.Peygamber devrinde yaşayan "kendilerini Allah yolunda vakfetmiş fakîrler"dir.(369)Bu kişiler,"devr-i saadette,tekke hayatının küçük bir örneğini teşkil ederler.Gündüzleri çalışan geceleri de ibadetle meşgul olan ehl-i suffa, ruhî tecrübelere önem veriyorlardı."(370)Sayıları,kırk ile dört yüz arasında değişebiliyordu.Kanaatkâr ve muvahhid kişilerdi. Yunus,bir devriyyesinde,kendisini "Ashab-ı Suffa ile yalıncak olan" kişi olarak takdim eder.Buradaki yalıncak,(371)çıplak,maddeden mücerred(fenafillah) anlamında kullanılmıştır:

---

(368) Kanaatimizce,naʿlinin ters çevrilmesi motifiyle,beşerî benliğin İlahî benliğe istihalesi dile getirilmektedir.Kur'an'da,bir ayette de,Mûsâ Peygamber'in Tûr'da na'linlerini çıkarması mevzu edilir.Müfessirler,bu âyetteki naʿlin mefhumunû,nefis manâsı vermektedirler.(Bkz.Taha suresi,âyet 12;tefsîri için bkz. Süleyman Ateş,Sülemi ve Tasavvufî Tefsiri,İst.1969,s.210
(369) Bkz.Bakara suresi,âyet 272-273
(370) Bkz.Muhammed Hamidullah,İnitiation à l'Islâm,Paris 1970, s.204
(371) Kelime için bkz.Osman F.Sertkaya,Cebelü(Zırhlı),Yalanaç -Yalınaç(Çıplak),Türk Dili,s.439,Ank.1988,s.1-7

Muhammed ile bile Mi'râc'a çıkan benem
<u>Ashab-ı Suffa</u>'yıla yalıncak olan benem

Sabrıla kana'atı viribidüm bunlara
Kırkını bir gönlege kana'at kılan benem

Ol kırkdan birisine çaldumıdı neşteri
Kırkından kan akıdup 'ibret gösteren benem
....
(183/1-3)

E. DİNLERLE İLGİLİ MEFHUMLAR

1. Din-Diyanet:

Din,Tanrı ile kul arasındaki münasebetleri düzenleyen nizamdır.Diyanet ise,dinin nizamlarının tatbiki veya umumî olarak din işlerinin tamamıdır.Yunus,hırka ve takyenin yol vermeyeceğini;fereci ile âlim olunmayacağını,din-diyanet olmayınca ilim elde etmenin önemi bulunmadığını söyler.(366/4)Mutasavvıfımız, din ve diyânet kelimelerini,zahirî manâlarıyla ele alır;kendisinin "Vahdet-i Vücud"çu kişiliğini tebarüz ettirerek,"bu din ve diyanette,dünya ve ahirette,yetmiş iki millet içinde "ayâtlarının"(işaretlerinin) farklı olduğunu söyler.(Bkz.Mezheb):

Gayrıdur bu milletden bu bizüm milletümüz
Hiç dinde bulunmadı <u>dîn ü diyânetümüz</u>
(116/1)

Dinini terk edenin işi küfürdür.(290/11)Din ve imanın temel esaslarını(bünyadını) Hz.Peygamber koymuştur.(311/1)Ezan,Allah adı ve namaz,dinin temellerindendir.Bunlar yoksa,dinin temeli yıkılır.(315/2)Din bir elbise(don)dir;onu giyinmek(itikad ve ibadet esaslarını yerine getirmek) gerekir.(267/2)Buna benzer bir başka motifte,<u>din ve iman</u>,Muhammed ümmetinin <u>hil'ati</u> olmaktadır:

Biz müsülmân Muhammed Ümmetine
<u>Hil'at</u> virdi bize <u>dîn ü imânı</u>
(379/4)

Din yolunda gönül hasta olabilir.Bu yola ciddiyetle dayanmak

(tahammül etmek) gerekir.(267/4)Hak sözünü tutmayana "dinden fayda" yoktur.(11/3)Gönülden kini gidermek gerekir.Kin tutanın dini yoktur:

Giderdüm gönlümden kini kin tutanun yokdur dini
İy yâranlar ben bu sözi uludan işitdüm ahî
(399/5)

Âşıkın dini "aşk mezhebi"dir.(7/1)Bir beyitte ;

Sülûk seyir iden ʿışkuñ erine
Niçe mezheb olur dinden içerü
(290/10)

denilerek,sâlikin "dinden içerü" mezhebinin olmadığı söylenir. Bu ifade,âşıkların mezheblerinin "Hak mezhebi"olduğunu imâ eder.(372) Aşk tadını tadan,zâhir dinden geçer:

Dadarsañ ʿışk dadından geçesin zâhir dinden
Ayrulıguñ odundan ol vaktin kurtulasın
(281/6)

Din ve millet,sen-ben pazarıdır.Âşık,bu pazarı yağmalayıp iki aradan çıkar.(143/5)Âşık Cehennem korkusundan dolayı din tutmaz.(21/3)O,aşk harabıdır.Onun dîni ve imânı aşktır.(90/10)Gönlünü ve cânını "dost" almıştır.Böyle âşık,ne ile dîn besler?

Tuymayanlar hâlümi dinin kodı dir baña
Neyile din beslesin cânsuz göñülsüz kalan
(264/2)

Âşık,kimsenin dinine hilaf(bir söz) demez.Din tamam olunca muhabbet doğar.(20/7)Hakk'ın tecellî etmediği gönüle "din"gerekmez.(108/1)Dost yüzünü gören zâhid,bildiklerini terk eder,din ve

---

(372) Hak mezhebi tabiri Bayezid-i Bistamî'den beri sufilerce açıklana gelmiştir.Mısrî Niyâzî şöyle yazıyor: "Bir gün Bâyezîd-ı Bestamî Hazretlerine şöyle sordular:Hangi mezheptensin ? O da şu cevabı verdi:-Allah mezhebindenim!Bu ne demektir?Diye sorulacak olursa,şu cevabı veririz:Yukarıda adı geçen (dört Hak) mezheplerin her biri Allahu Tâ'alâ Hazretlerine gider.İmam-ı Azam mezhebi,İmam-ı Şafiî mezhebi ... demek mecazdır.Hakikatta bu yollar,Allah'a giden yollardır.Dolayısıyla Bayezîd-ı Bestamî hakikat söylemiştir.Yoksa o sözün manâsı,"ben mezheplerin dışındayım" demek değildir."Niyazî Mısrî,Es'ile ve Ecvibe,(sad. Nazım Akkoyun),İst.1966,s.15-16

imanını yağmaya verir.(209/1)

Fena ehlinin görüşüne göre,din,iman,mezhep ve benzeri kavramlar izafîdir.Kendisini yoğa sayan bunlardan geçer:

Din ü milletden geçer ʿışk eserini tuyan
Mezheb ü din mi seçer kendüyü yoğa sayan
(236/1)

Yunus,bir kaç beytinde kelâm,Hadîs,fıkıh gibi dinî ilimleri, "usûl-ı dîn" veya "ilm-i din" terkipleriyle ifâde eder.(209/3-6,126/6)Aşk,bütün bu ilimlerden üstündür.

Beyitlerde,din mefhumuyla kurulan bazı deyimler de vardır. Bir kaç örnek şöyledir:

"Din-imân şükrane virmek,dinden içerü mezhep,din-iman tutmak, din tonun tonanmak,din yolunda gönül sayru olmak,din ü millet bâzârı,din gayretini baklemek,dîn komak,din beslemek,küfr ile din tutmak,din değiştirmek..."

2. Küfür,İman:

İman,hemen bütün beyitlerde küfür mefhumuyla birlikte bir tezat olarak ele alınır.Her şey zıttı ile bilinir anlayışı gereğince imanın olduğu yerde küfür,küfrün olduğu yerde de iman bulunacaktır.İmanın kemale ulaşabilmesi için küfrü yaşamak gerekir.Hatta kâmil insan,imandan küfre,küfürden imana dönüp,vahdette kesreti kesrette vahdeti yaşama tecrübelerinde bulunur. Esasen burada zikredilen "küfür" kavramı,kesreti ifade eder. Zira bu kelime,örten,gizleyen ve karanlık anlamındadır.Kesret de,vahdeti örten(gizleyen) bir mahiyettedir.Kesretin vahdetten zuhur ettiği gibi, küfür imanda,iman ise küfürde gizlidir.

Yunus'un iman telakkisinde,Allah'ın birliğine ve Hz.Peygamber'in Resûllügüne inanmak esastır.(99/4,121/1)Müslüman,namazını iman ile kılan kişidir.(315/6)Namaz,nâkıs imanı tamamlar;kamil iman pişrevdir.(136/7)İnsanın,ikiliği bırakıp birliğe ulaşması ve bütün manâ bulması için iman şarttır.İçi aşk ile dolan kişinin imanı dürüst olur.Dürüst iman,tahkikî iman anlamında olup,şu beyitte işlenir:

Düşmiş idük ol kaldurdı birligin bize bildürdi
İçümüze ʿışk toldurdı dürüst oldı imânumuz
(118/7)

Birlik(vahdet)im olduğu yerde küfür ve imān ikiliğinden bahsedilmez.Bu yolda küfür ve iman hicaptır.Küfrün kesret anlamında kullanıldığı bir beyitte,"küfrile safalaşduk/imanı yağmaya virdük" denilir.«Küfr ile safalaşmak»deyimiyle,"kesreti(hicabı) gözden kaldırıp vahdeti anlamak fikri söz konusu edilmektedir. İmanı yağmaya vermek deyimiyle de,taklidî imandan tahkikî imana geçildiği belirtilmek istenmektedir.

Küfrile imân sözi hicâb oldı bu yolda
Safalaşduk küfrile imânı yağmaya virdük
(143/6)

İman,insanın yoldaşıdır.(138/1;273/11)İmanı yoldaş bilenler,yol yanılmazlar.(99/7)İman,nefisle mücadelede tek yardımcıdır.İnsanın bâtınında var olan iman ve nefis denen iki zıt kutup,sürekli çatışma halindedirler.(181/5)İman,canın çerağıdır.Bu çerağ yanarsa vücuttan kin gider.Aksine kin galip gelirse iman gider.

İmân durur cân çerāğı gevde durur cân turagı
Kîn durur imāna yagı gelse giderür imānı
(412/11)

İman güle benzer;günah bu gülü soldurur.(235/3)Gönülde iman gülü biterse güman(şekk) gider.(222/6)Âşıkın dini ve imânı aşktır. (90/10)Fenaya ulaşmak,eksikleri tamamlamak için "iman kuşağını berk kuşanmak gerekir.(44/8)Hakk'ı candan sevmeyenlerin imanı taş(gibi) olur.(354/9)Küfür bir beyitte,imanı vuran oka benzetilir.(356/12)Gönül,aşk derdiyle iki büklüm olmuş bir ihtiyâr, imân,gönül ihtiyarının elinde baston(dayanak) gibi düşünülür:

Miskîn gönlün ʿışk elinden iki büküldi vücūdı
Tevbe ḳapusından sundum ana imân ṭayagını
(376/6)

Zühdün ve şirkin remzi olan zünnâr,- ki,zâhidin alâmetidir.- terkedilmedikçe,imân bulunmaz.(Burada imân-ı tahkîkî kasdedilmektedir.)(255/1)

Sevilen(Allah veya mürşid) âşıkın dinidir,imânıdır:

Dinüm-imânum ol durur ansuz olursam dünyede
Ne puta haça taparam ne dîn ü imân ṭutaram
(180/7)

Âşıkın sevgiliden başka "imân kayusı" yoktur.(165/3)Sûret küfür elbisesini giyerse,gönül,cânı imân içinde görür.Bunun aksi

ise,"vahdet hali"dir:

Egerçi küfr tonını geydi sûret
Gönül cânı görür imân içinde

(332/5)

Divân'ın pek çok beytinde,küfür-imân tezadı söz konusudur.Yukarıda belirttiğimiz üzere,bu tezad,vahdet-kesret;aydınlık karanlık,zahir batın gibi zıt tecellileri yansıtır.Yunus,küfrü iman ile değiştiğini söyleyerek kesretten vahdete geldini belirtmiş olur.(390/3)

Yunus Emre'ye ne gam âşık melâmet-bed-nâm
Küfrüm-imâna şol dem anda değişüp geldüm

(181/11)

'Akıl gide hayrân ola dünyada sergerdân ola
Küfri anun iman ola 'ışka gönül viren kişi

(372/7)

Varlık levhini yuyan kişi,küfür ve imanın kâr ve ziyanından farig(uzak)dır.(236/6)Aşkın olduğu yerde ne küfür vardır ne iman !(264/4)Aşk yolu Allah yoludur.Küfrünü ve imanını satmayan birlik yolunu anlayamaz:

Âşık gönlünde çok yol var o yolda bin dürlü hal var
Kimse bu yolı anlamaz küfr ü imân satmayınca

(325/3)

Allah Celâlini -İbrahim'in Nemrud'un âteşinde gördüğü gibi- küfür yüzünden gösterir.(187/8)Gönül bir zaman âsi olup "küfür işler."Döner,bir dem de imanı yoldaş edinir.(49/8)

Şu deyimler,iman ve küfür mevzuuyla alakalıdır:

"Dini-imânı aşk olmak,yoldaşı iman olmak,din ve iman tutmak, imanı dürüst olmak,küfri iman olmak,küfr ile imanı yağmaya vermek,küfr ü imandan farig olmak,iman biliğin(kemerini) berk kuşanmak,imanı taş olmak,iman kayusı,küfür-iman satmak,küfrile din tutmak,küfrü suya atmak,küfü r yüzünden toğmak,vs."

3. Mü'min,Müselmân,İslâm:

a. Mü'min:

Mü'min,ezel bezminde Tanrı'nın,"Elestü bî-Rabbiküm" sorusuna "Belî" diye ikrâr eden kişidir.(397/7)Ezel'de ikrar eden kişiler,dünyada didar göreceklerdir.(63/3)Mü'minler,müşkili olma-

yan kişilerdir.(40/5)Dünya,mü'minlerin zindanıdır.O'nlar burada şad(sevinçli-mutlu) olamazlar.(154/3)Mümine göre,dünya terki ibadetlerin başıdır:

ʿİbadetler başıdur terk-i dünyâ
Eğer mü'minisen ana inanasın

(279/10)

Uçmak(Cennet)ta gözleri yoktur."Uçmak dahı tuzağımış mü'min cānların tutmağa" (1/4) mısraı,bu fikri teyit eder.Müminliğin bariz vasfı,"şefkatli,merhametli,sünnî bir müslüman olmak" (396/1-2)Cahil olmamaktır.(157/8)

Bir beyitte,Cennet Hurileri için "bahtılu mü'minler" denilir.(Bkz.Huriler)Müminlere fazilet örneği olarak Hz.Ali gösterilir.(249/4)Mü'min,mürşid ile fahreden(övünen) kişidir.(56/10) Süluk ehli derviş,yolculuğu sırasında iki ayrı hal içinde gelir gider:

Gah mü'minem tāʿatda dem-be-dem münācātda
Gah rindem harâbâtda ben bir 'aceb ḳolmaşam

(227/5)

b. Müselman:

Müslümânım diyen kişi İslâmın şartını bilir.Tanrı'nın buyruğunu tutar ve beş vakit namazını kılar:

Müsülmânum diyen kişi şartı nedür bilse gerek
Tañrı'nuñ buyruğın tutup biş vakt namāz ḳılsa gerek

Her kim bu sözden almadı biş vakt namāzı ḳılmadı
Bilüñ müsülmān olmadı ol ṭamuya girse gerek

(136/1-8)

Müslüman,Hak sözünü tutan,Allah'ın emrine ferman olan kişidir. (11/1)Muhammed'e ümmet olmuştur.(379/4)Müslüman ve mürted,yarın (kıyamette) belli olacaktır.(116/7)Hakiki müslüman,nefsini müslüman eden kişidir.(346/7)

Nefsin müsülmân iden Hakk yola toğru giden
Yarın ana olısar Muḥammed şefâʿati

(380/6)

Bağrı taş gibi katı olan kişiye müslümân denemez:

Namâz kılmayana sen müsülmândur dimegil
Hergiz müsülmân olmaz bağrı dönmişdür taşa

(341/6)

Müslüman,isyân yoluna girmez.(115/2)Kafir ve müslümanın kim olduğunu Allah bilir.(349/2)Allāh,yetmiş iki millet yaratıp,müslümanı en üste koymuştur.(379/3)Kafir de, müslüman da Allah'tandır.(95/7)

Bazı beyitlerinde,yaşadığı çağın insanlarından şikayet eden Yunus,"Müslümânlar,zamane yatlu oldı"(387/1)der.Şu sitemkâr beyitler de,zamanın müslümanlarını açıklayıcı mahiyettedir:

İşidün iy ulular âhir zaman olısar
Ṣag müselmān seyrekdür ol da gümān olısar
(60/1)

Kimde ki şefkât vardur rahmet dolu andadur
Şimdi bir göñli açuk sünnî müsülmân kanı
(396/2)

Kendisine yaramayanı başkasına layık gören kişi, sözde müslüman olup,keşişten farkı yoktur.(Bkz.Keşiş)

c. İslâm:

Allah katında Ḥaḳ dîn islāmdır.(134/16)ʿAşk,insanı hiç bir nesneye bırakmaz;bu durumda,ne İslām'da,ne dinde küfür ve imān anılmaz.(264/4)Yarın İslām adı okununca,insanın tek yoldaşı imân olacaktır.138/1)

4. Ümmet,Millet:

Hz.Peygamber'e ümmet olan kişi"Tamuda karar" eylemez.(112/6)O'nun ümmetinin yeri "sekiz Cennet" olacaktır.(81/4)İslam ümmeti bid'at işlemez,Kur'an yolundan sapmaz.(115/4)Pek çok beyitte,Hz.Peygamber'in sadece ümmetini düşündüğü,ümmetini istediği,ümmetinin kaydını yediği belirtilmektedir.Mirac'ta Hz.Peygamber'e verilen hediyeler,ümmete azık olmuştur:

Ümmete ümmet diyen ümmet ḳaydını yiyen
Eğer ümmeti iseñ di İslâm dinine ḥaḳ
(134/16)

Görmez misin Muṣtafā'yı niçe bekledi vefāyı
Ümmetiçün ol safayı ümmet aña irse gerek
(136/10)

Dostum dimiş yaratmış hem anuñ ḳaydın yimiş
Ümmetden yaña ḳomış yönini Muḥammed'üñ
145/2)

Şâir bir beyitte İslâm ümmeti anlamında "ehl-i millet" terkibi-

ni kullanır.(126/5)Âşıkların milleti,her milletten ayrıdır.Zira onlar,vahdet ehlidirler.Burada da,millet kelimesi ümmet anlamındadır:

Gayrıdur bu <u>milletden</u> bu bizüm <u>milletümüz</u>
Hiç dinde bulunmadı dîn ü diyânetümüz
(116/1)

<u>5. Mezheb:</u>

Mezheb,takip edilen yol ve esas anlamındadır.Hz.Peygamber'in emir ve sünnetinden ayrılmayan dört Hak mezhep vardır.Ehl-i Sünnet olan bu mezhepler,Hanefî,Şâfiî,Hanbelî ve Malikî mezhepleridir.Âşık,bu dört mezhebi kabul etmekle birlikte,onların fevkinde olan "aşk mezhebine" dahil olmuştur.Aşk mezhebi,Hak mezhebi olup,âşıkların dinidir:

İy 'âşıkan iy ʿâşıkan '<u>ışk mezhebi</u> <u>dindür</u> bana
Gördi gözüm dost yüzini yas kamu düğündür bana
(7/1)

<u>ʿÂşıklara</u> sorarsan <u>bî-mezheb-ü bî-millet</u>
Yolda kalupdur sakın gice vü gündüz sayan
(236/5)

Yunus,dört mezhebin âşıkı olduğunu,yedi mezhepten geçtiğini söyler;bu yedi mezhep kavramı,nefis merhaleleri için kullanılmış olmalıdır:

<u>Dört mezhebün ʿâşıkıyam yidi mezhep geçdi cânum</u>
Kogıl beni söyletmegil bu yollarda uyanayın
(268/4)

Divan'ın iki ayrı beytinde "<u>sünnî</u>" kavramı zikredilmektedir.Bu kavram doğrudan mezheple alakalı olduğu için aşağıya alıyoruz:

Bir söz geldi dilüme eydem dilüm üstine
Gerek <u>Sünnî müsülmân</u> gerek zâlim üstine
(340/1)

Kimde ki şefkât vardur rahmet dahı andadur
Şimdi bir gönli açuk <u>Sünnî müsülmân</u> kanı
(396/2)

<u>6.Bidʿat:</u>

Dinin aslında ve esasında olmayan,sonradan çıkarılan âdetler,bid'attir.Yunus,kendi çağının tenkidini yaparken "Emr-i ma'-

ruf bu dem kaldı bid'at gelüp sünnet öldi"(218/5)der.Gönülde zulmet dolu olursa,insanın her fiili bid'at olur.Gerçek ümmet,Kur'an yolına giren,bid'ate dalmayan ümmettir:

Gönül tolu zulmetdür işledügi bid^catdür
Bu niçesi ümmetdür Kur'ân yolına girmez

(115/4)

7. Fetvâ:

Fetva,şer'î bir hususta verilen hüküm demektir.Yunus Emre,halka fetva verip kendisi tutmayan "ilmi var ʿameli yok " kişileri tenkit eder.(248/9)Lâ-şerik okuyup Hakk'a şirk koşahlar,"bire iki demeği fetvā tutur"lar.(248/1)(bkz.Âyetler)Âşık,canını dost önünde vermeye hazırdır.Bunun için kamu dilde fetva verilmiştir:

Can ne durur dost önünde fetvâ budur kamu dilde
Gel göresin bu meydanda tapdur dostı seven başı

(360/7)

8. Kâfir,İnkâr:

Kâfir küfür zulmetine dalan kişidir.Kâfiri ve müslümanı Hak'tan başkası bilemez.(349/2)Hakk'ı müşahede eden kişinin verdiği habere inanmayan "kâfir"dir.(187/5)

İnsan-ı kâmil,"cemʿ makamında","kâfirdeki küfr-i nihan, mü'mindeki iman benem"(199/1) diyebilir.Birlik gözüyle bakan, "kimini kâfir edip kimini müslüman" edenin Tanrı olduğunu bilir.(95/7)Âşıkın hali içler acısıdır;onun halini gören kişi, kâfir de olsa içi yanar,ağlar:

Gündüz hâlum gören kişi kâfir ise köyner özi
Kim ne bilür ben bilürem kim niçe geçer dünümi

(409/4)

Şâir bir beyitte,aşk haberinden içeri bir haber verir;bu haberde,hakikatın kafiri,şer'în evliyâsıdur denilir.(29/9)Mutasavvıfımıza göre,şer'î bilgi ile hakikat vakıf olunamaz. Kâfir,sadece küfr içindeki kişi değil,küfrü bilen anlamına da kullanılmaktadır.Hakikat ehline göre "küfr" kesrettir. Hakikat bilgisinden çok az haberi olan veya hakikati inkar eden kişi,şeriat bilgisinin fevkinde bir bilgiye sahiptir:

Bundan içerü haber işit eydeyüm iy yâr
Hakîkatün kâfiri şer'ün evliyâsıdur

(29/9)

İnkâr,kişiyi Hak'tan,öz canından uzaklaştırır.İnkâr ile yola gelenler,mürşide hakikaten biat etmemişlerdir.(164/5)Dilinde(gönlünde) inkârı olan,dervişlikte karar kılamaz.(117/4) Tevhidi inkar eden şahıs kendisine düşmandır.(125/6)Hak benim diyen Hallac-ı Mansur'un davasını inkar etmek doğru değildir. Zira O,davasını isbat etmiştir.(287/7)

9. Münkir,Münâfık,'Âsi,Fâsık,Müfsid,Mürted:

a. Münkir:

Münkir,Hak yoluna girmeyen kişidir.(291/7)Kalu Belâ deminden beri inkar içindedir.(397/8)Evliyaya münkirler,Hak yoluna da âsidirler.(64/1)Mürşide muhib gibi görünüp gerçekte münkir olanları aradan tez çıkarırlar.(265/3)

Münkir,aklına şâkirdir.Sözünün nereye varacağını bilmez; sözü anlaşılmaz -karışık- düşe benzer.(66/8)Gözü kördür.Dervişlerin makamını bunun için göremez.(374/9)âlemin envârını fark edemez.(299/4)âşıkların halleriyle hallenemez.Aşk figanları münkire savaş çığlığı gibi gelir.(92/2)

Yunus Emre'nin sözünde kusur(tak/dak) bulan münkir,gerçeği farketmeyen,-ömrünü zulmete salmış- bir ma'rifet yoksuludur.(25/71)

Şairin,münkir mefhumu etrafında işlediği esas konu aşk ve aşkın inkarıdır.Özetle söylemek icap ederse,münkir aşkı,hakikati,marifet bilgisini inkar eden kişidir.(291/7,370/5,349/10) Yunus'a göre,münkir ve müddeî,buçuk değeri olmayan-değersiz-iki tiptir.Bunlar,bir hayvandan farksızdırlar:

Münkir ile müddeîyi sayma buçuğa koyanı
Git ahura tak buları her kim ki 'âşık-bâz degül

(166/4)

Mutasavvıf,âlemi bir vahdet gözüyle seyreder.O'nun düşencesi, vücud birliği ile şekillenmiştir. Bunun içindir ki,âlemdeki tezat gibi görünen her şeyi kabullenmiştir :

Bir kimsenün devletine ta'n idüben biz gülmezüz
Ne münkirüz 'âlimlere ne tersenün hâçındayuz

(114/2)

b. Münâfık:

Münafık,görünüşte ve sözde islâm,hakikatte inkar içinde olan kişidir.İki yüzlülük ve fitnecilik,bariz vasfıdır.Gözü,hakikati göremez.(4/6,268/9)Münafıklar da,münkir ve câhiller gibi ʿakıllarına şâkirdirler.ʿAkıllarına şâkir olmak ile,"ben bilirimcilik" kasdedilir.(335/9)Münâfıklara uyanlar,âşıklara ta'n edip sıdk yoluna gelmezler.(414/6)Yunus,bir beytinde,sözünü münafıklar elinden örttüğünü belirtir.Bu ibare,bir şathiyyede zikredilmektedir.(407/13)Bir beyitte de,münafıkların kendisini öldürmek istediğini söyler ki,hayatı mevzuunda bu beyit çok önemlidir.(Bkz.Hayatı,ölümü bahsi):

Münkir-münâfıklar beni öldürelüm dirlerimiş
Beni yaradan öldürür yok var iden gelsün berü
(287/6)

c. ʿÂsî:

ʿÂsiler,Cehennem ehlidirler.(275/5)Yetmiş iki millete bir göz ile bakmayan,şer'în evliyâsı ise bile,hakikatte âsidir.Birlik inancı,insanı isyân ehli olmaktan kurtarır.(29/4)

Beyitlerde âsi birer tip olarak"Firavn" ve veziri "Hamân"ile,Şeddâd ve Nemrûd gibi kişiler ele alınır.(373)Sülûk ehli,vahdetten kesrete inip:

Bir dem gelür ʿâsî olur Hak zihnini yavı kılur
Bir dem gelür kim yoldaşı hem zühd ü hem imân olur
(49/8)

diyebilir.Burada âsi,zühd ve imân ile birlikte gönlün bir sıfatı olmaktadır.

ç. Fâsık:

Divan'da iki ayrı beyitte zikredilen bu kavramla ilgili geniş bir değerlendirme yoktur.İnsan-ı kâmil,"cem'" makamında, "kimini zâhid eyleyen,kimini fâsık eyleyen benem" der.(211/3) Kendi özünü suçlu bilen kişi fâsık değildir:

---

(373) Bu isimler için bkz.İskender Pala,Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, C.I,II,Ank.1989,

ʿÂbid midür ol işlemedi tāʿat u ihlâs
Fâsık dimenüz kendözini suçlu bileni
(357/4)

d. Müfsid:

Müfsid,ibadetini bozan,gayr-ı ciddî ve gösterişçi bir tiptir.Yunus Emre, bir beytinde müfsidi,teslimiyete,tevazu ve aşka davet eder.Bu teklif,müfsidin hoşuna gitmeyecektir:

Sen kandasan teslîm ile kamulardan aşağa dur
Usan olma bu sözümden gör müfsidi niçe kızar
(83/3)

e.Mürted:

Mürted,İslamdan ve Hak yolundan(tarikattan) dönen kişidir:

Kimün sırrın kimbile çün irilmez bu hale
Yarın anda bell'ola müslümân-mürtedümüz
(116/7)

10. Kilîse,Deyr:

Kamil insan sülûk esnasında kesretten vahdete veya bunun aksine yükselir veya iner.Bu makamda "Bir dem varur deyre girer İncil okur ruhbân olur."49/10)Vahdet ehli,baktığı her yerde,mutlak zatı görür:

Kilîseye dirsen girem nâkus dahı dirsen çalam
ʿÂşıklara yokdur kalem senden yüzüm döndürmezem
(219/3)

11. Nâkus,Haç,Zünnâr,Tersâ,Keşiş,Ruhbân:

a. Nâkûs:

Nâkûs,kilîselerde bulunan ve belirli vakitlerde çalınan "çan"dır.Yunus'un muvahhid kişiliği,kilise çanında da "tevhid"i görür.Bir beyitte,aşk için din değiştiren Abdürrezzak(bkz.)-tan bahsedilmekte,"O'nun gibi din ulusı haç öpdi çaldı nâkûsı" (130/6) denmektedir.Bu beyitte,aşk kavramının üstünlüğü ve ledünnî bakış açısı,nâkûs kavramıyla ele alınır:

Anuñ gibi din ulusı hâç öpdi çaldı nâkûsı
Sen dahı bırak nâmusı nefsün itini oda yak.
(130/6)

b. Haç:

Haç unsuru,yukarıda zikredilen beyitten başka iki ayrı beyitte daha işlenir.Âşıkın dini imânı "dost"tur.O,dostsuz ,dünyada

"ne pûta,hâça tapar;ne de din ve iman tutar!"(180/7)Vahdet ehli, her varlığa olduğu gibi,"tersânın hâçına" da ilahî gözle bakar:

Bir kimsenüñ devletine ta'n idüben biz gülmeyüz
Ne münkirüz 'âlimlere ne tersenüñ hâçındayuz
(114/2)

c.Zünnâr:

Hıristiyân rahiblerin bellerine bağladıkları kıl kuşak,İslâm'da küfür sayılmış,yasaklanmıştır.Bu kuşak,bilindiği gibi, "Zünnâr" şeklinde adlandırılmaktadır.

Yunus Emre'de zünnâr,küfür;kesret,mâsivâ veya manâ yoluna engel olan hâl ve tavırlar anlamında "mecazî" olarak ele alınır.Belden zünnarı kesmeden hakikî imâna ulaşmak(masivâdan alakaları kesmeden Allah'a ulaşmak) mümkün değildir.Şu beyitler,konuyla alakalıdır:

Yûnus'a küfr elinden şikâyete geldiler
İy Sultân'um gerçek er kes gider zünnârını
(397/9)

Sen cânuñdan geçmedin cânân arzu kılursın
Bilden zünnâr kesmedin imân arzu kılursın
(255/1)

ç. Tersâ:

Terse,Hıristiyânlar için kullanılan bir terimdir.Dervişler, manevî kudret,tasarruf ve irfanlarıyla,madde ve manâ alamlerinden haberdâr,kâmil kişilerdir.Bunları gören "tersâlar",hayran bir şekilde boyun eğerler.(374):

Tersâlar tapuya gelür hükm ısları zebûn olur
Tağlar taşlar secde kılur göricegez dervişleri
(374/3)

Âşıklar,vücûd birliğine inandıkları için,hiç kimsenin devletine ta'n edip gülmazler,âlimlere münkir olmazlar ;tersânın

---

(374) Bu beyit,Anadolu'nun fütûhatı sırasında çok büyük rolleri olan kolonizatör Türk Dervişlerinin,ahlâk ve irfanlarıyla Hristiyanları nasıl etkileyip kendilerine bağladıklarını gösteren önemli bir delildir.

haçına karışmazlar.(114/2)

d. Keşiş:

Kendisi için kötü olanı(yaramayanı) başkası için isteyen kişi müslümanım dese de,keşişe benzer:

Kendüye yaramazı biregüye şanan ol
Adı müsülmân anun kendü benzer keşîşe

(293/3)

e. Ruhbân:

Ruhbân,kendisini maddeden tecrid eden kişidir.Yaşadığı ruhanî âlemden çıkmak istemediği için dünyevî şeylerle uğraşmaz.Bu özelliğiyle ruhban,süluk ehlinin geçmek ve yaşamak zorunda olduğu manevî beş gücü temsil eder.Bu melekeler,hayâl, fikir,akıl,hıfz,zikr şeklinde isimlendirilebilecek melekelerdir.Bunların tamamı mücerrettir.Sâlik,sülûku sırasında kendisine teklif edilecek "beş ruhbânı"(yani beş manevî meta'yı)alıp yoldan kalmamalıdır:

Beşinci kapusında biş rûhbân vardur anda
Dürlü meta'lar satar olmasun kim alasın

(242/11)

Yunus Emre,bir mısraında "Gah varam rükkân olam rehber olam ruhban olam"(201/3) diyerek,ruhbân mefhumunu,sülûkta yaşanması gereken bir makam olarak değerlendirir.

12. Pût:

Put,âşıkın gönlündeki dünyevî düşünce,arzu ve mâsivâya temayülden başka bir şey değildir.Gönlünün putunu kırmayan,cümle tâ'at fasittir.(56/2)Birlik ehli,putperestin putunda da, Hakk'ı müşahede eder.Bu dünyada dost(Allah) olmasa,ne puta tapılır,ne de hâça!(180/7)Bu ifade,bütün ibadet ve tapınmaların Allah arayışından kaynaklandığını göstermektedir.İnsan-ı kâmilin vücûdu "tamamlanmış(küllî)" bir vücuttur.Bu vücut âlemi kendisinde toplamıştır.Bunun içindir ki,"Ka'be de odur,put da odur,iman da odur!"

Ka'be vü pût-imân benem çarh uruban dönen benem
Bulut olup göge agan yagmur olup yağan benem

(194/1)

Pûthane,gerçek canların(muvahhidlerin) mescididir.Bu mecâzî ifade,vahdet ehlinin her baktığı yerde Allah'ın vechini gören yapılarını dile getirir:

But-hâne vü şarâb-hâne mescid oldı gerçek câna
Bir pûlun varmaz ziyana yalancılık nendür senün
(148/6)

Bu beyitteki "pût-hane",kilise anlamında da kullanılmış olabilir.

II. TASAVVUF

Yunus Emre,herşeyden evvel bir mutasavvıftır.San'atı da, mutasavvıflığına bağlı olarak düşünülmeli ve değerlendirilmelidir.O,felsefî manâda bir filozof değildir.Aklî ve naklî ilimlerle uğraşan,sistemli bir eğitimden geçen müderrislerden de değildir.Bu yüzden,Yunus'un şiirleri filozofik tartışmalara malzeme olamaz.Yine,Yunus filozofik manada hakîm(bilge) denebilecek bir şahsiyet değildir.Zaten Yunus'a göre hikmet, ledün anlamında kullanılmıştır.Bunun için"Hikmet bilen buldu Hakk'ı" diyor.(bkz.Hikmet)

Yunus Emre,İslâm şeriatine bağlı,seyr ü sülûk yaşamış, ve yine İslâm tasavvufunun belirlemiş olduğu "Şeriat,tarikat, hakikat ve marifet" makamlarından geçerek irfana ulaşmış bir gönül eri (ârif)dir.Yunus'un bilgisi "yakîn" bilgisidir.Bu bilgi,medresede okuyup-okumamakla alakalı değildir.Tamamen ilhama dayalıdır.Rabbanî(vehbî)dir.

Yunus Emre,tasavvuf karşılığında"ilm-i ledün" veya "ledünnî" tabirlerini kullanır.Bu tabirlere,"ilm-i bâtın,ilm-i hüner,Âb-ı Hayvân" terkipleri(mecazları) da ilave edilebilir.

Bilindiği üzere,Kur'ân'da tasavvuf ilmine "ledün ilmi" denmektedir.Hızır Peygamber'in(bkz.)Mürşid-i kâmil için bir sembol olarak kullanıldığı âyette,"Biz Hızır'a kendi ilmimizden öğrettik." (Kehf suresi,65)denilmektedir.Yunus,pek çok mutasavvıf gibi,bu âyette zikredilen "ledün" kelimesini "tasavvuf" anlamında benimsemiştir: "'İlm-i ledündür üstadum ol esrarı duyan benem "(187/13) mısraı veya;

Levh ü kalemde yazılan tertîb-i tevhîd okuram
'İlm-i ledün seyr ü sülûk güftār iden gelsün berü
(287/3)

beyti,buna delildir.Bilindiği üzere,Kur'ân-ı Kerîm'de manâ çift yönlüdür.Bir âyette bu husûs şöyle işâret edilmektedir:

" Allah,kelamın en güzelini ahenkli ve çift manâlı bir kitap halinde indirmiştir ki,Rablerine derin saygı göstermekte olanların ondan tüyleri ürperir."(375)

Âyette işaret edilen iki manâdan birincisi zâhirî,ikincisi,bâtınîdir.Bâtınî manâ,pek çok insânın bilgi ve tecrübesini aşmaktadır.Bâtınî yorum,ancak ârifler tarafından yapılabilir ve bilinebilir.Ayette belirtilen "tüyleri ürperen" kişiler, onlardır.İşte,ilm-i ledün,Kur'ân'ın bâtınî hüviyetini öğreten ilim olmaktadır ki,bu da nihâyet bir mürşid-i kâmile biat ile elde edilir.

Yunus Emre'nin izah ve tasvir ettiği tasavvufî hayatı en ideal bir biçimde Hz. Peygamber yaşamıştır;Cüneyd-i Bagdadî, Hallac-ı Mansur,Bâyez-ı Bistamî,Ma'ruf-ı Kerhî,İbrahim Edhem (bkz. Mutasavvıflar) gibi mutasavvıflar da,Hz. Peygamber'in yaşadığı ideal tasavvufî hayatı yaşayan örnek şahsiyetlerdir.Yunus Emre,ayrıca,Ashab-ı Suffa'yı da "fenafillah" ehli için timsal almaktadır.(Bkz.Sahabeler)

Ledün yolu aşk yoludur.Âlemdeki bütün ilimleri okuyan,dört mezhebin inceliklerini bilen kişi,ledün ilminde aciz kalmıştır. (110/3)Gaybî sır mutlaktır.Ancak ledün yoluyla bu sırra ulaşılır.Tabii,bu ilim,istidadı olmayana açık değildir:

Degmeler bu sırra irmezler ledünnîdür 'azîz
Hızrı koyup yolda ben kerrubıla gerdan olam
(201/19)

Ledünnî bilgi ve hayat,insanı ölümsüz kılar.Bu yönüyle "ledün ilmî",Âb-ı Hayat'a benzetilmiştir.Âb-ı Hayat ise,Hızır'a (bkz.) benzeyen mürşid-i kamilin elindedir.(228/4)Ledün makamı,sali-

(375) Zümer suresi,âyet 23

kim yaşayacağı dört menzil ötesindedir:

Bu dört menzildür utan ledün makâmun tutan
Oldur menzile yiten tamam murâd içinde
(295/25)

Ledün yolu zordur,istidâd ister.Nefisle mücadele yolu olan tasavvuf ilmi için "ilm-i hüner" terkibi de kullanılır.Yani, hüner sahiplerinin takip ettiği yoldur,tasavvuf!İlm-i hüner, kıymet yönüyle gevhere benzetilir.(263/5)

Bu dünyada,kendi muammasını çözmek zorunda olan insan,nereden geldiğini,nerede olduğunu ve nereye gideceğini bilmek ister.Gaflet,bu soruların çözülmesine engeldir.(346/1)İşte, ilm-i ledün tahsil eden,kendi muammasını çözer.Dolayısıyla, gönül yolundan gitmek gerekir.

Şairimiz tasavvuf anlamında ,"ilm-i bâtın" terkibini de kullanmaktadır.Dervişler,ilm-i bâtından bahsederler:

Her kim gördi yüzini indürür kendözini
ʿİlm-i bâtından öter eve dervişler geldi
(373/2)

Bir çocuğun ana kucağına muhtaç olduğu gibi,bir sâlik de mürşidinin kucağına muhtaçtır.Burada sâlik,manâ âleminin çocuğu gibi düşünülmektedir.Mürşidin sinesi hikmetin beşiğidir.Bu sine ledün hazinesidir. Mürşidin konuşacağı her söz,"kudret südü" ifadesiyle anlatılmaktadır.Malûm olduğu gibi,süt,mutasavvıf indinde manâ alemini,gaybî bilgiyi temsil etmektedir. Hz. Peygamber'e ilk vahiy ,sembolik olarak "süt" şeklinde gelmiş(temessül etmiş)tir.(376)Yukarıdaki motifler çerçevesinde Yunus,şu beyitte,sembolik olarak ilm-i ledün tahsil ettiğini söylemektedir:

Et ü deri sünük çatan cism eyleyüp diri tutan
Hikmet beşiğinde yatan kudret südün emen benem
(194/5)

Bu kısa girişten sonra,Yunus'un "Vahdet-i Vücûd"la ilgili görüşlerine geçebiliriz:

---

(376) Muhyiddin-i Arabî,Füsûsü'l-Hikem,İst.1981,s.72,Yûsuf Maddesi.

A. VAHDET-İ VÜCÛD VE TEVHİD

Vahdet-i vücud fikrine göre âlem,bir tek hakikat ve vücûttan ibarettir.Çokluk, birin tecellisidir.Allah mutlak ve tek varlıktır.O'nun varlığının bir sebebi,başlangıcı ve nihayeti yoktur.Kendi zatıyla var olan Tanrı,bütün zamanları ve mekanları kaplayan bir nurdur.Zatı,zatıyla bilinmez.Sıfatlarıyla bilinir.

Pek çok İslam mutasavvıfı tarafından benimsenen ve Muhyiddin-i Arabî (Ölm.638/1240) tarafından sistemleştirilen Vahdet-i vücud telakkîsi (377) Yunus Emre tarafından da benimsenmiştir. Aşağıda görüleceği üzere,Yunus Emre bir vahdet-i vücut ehlidir. (378)

Yunus Emre'ye göre, bütün mahlukat,Allah'tan zuhûr etmiştir.Varlığın aslını(tekliğini) bilen göz,baktığı yerde Tanrının cemalini görecektir.Çünki,mutlak zatın nuru,âlemleri kaplamıştır.Varlığın önü ve sonu,evvel ve âhiri Hak'tır: (379)

Sensin bu gözümde gören sensin dilümde söyleyen
Sensin beni var eyleyen sensin hemin Sûdin soña
(14/2)

Allah'ın zatıyla beraber başka bir şey mevcut değildir.Halen de, O'nunla beraber birşey yoktur.Buna delil olan şu hadis-i şerif zikredile gelmiştir:"Allah vardır,O"nunla beraber hiç bir şey yoktur."(380)Yunus Emre,bu hadiste işlenen inancı,"Yoğidi bir bârigâh/varıdı ol pâdişâh" mısraıyla ortaya koymaktadır.Varlıklar,ezelde(âlem-i ervahta) mutlak varlıkta gizlidirler.Âlem-i ervah,Yunus'un diline "nûr dağı" mecazıyla girmektedir.Nur da-

---

(378) Vahdet-i Vücud hakkında bazı kaynaklar şunlardır:Ferit Kam, Vahdet-i Vücud,İst.1931;Cavit Sunar,Vahdet-i Vücud-Vahdet-i Şuhut Mes'elesi,Ank.1960; Ebu'l-Alâ Afifî,Muhyiddin İbnü'l-Arabînin Tasavvuf Felsefesi,(Terc.Mehmet Dağ)Ank.1975,İsmail Fennî Ertuğrul,Vahdet-i Vücud ve Muhyiddin-i Arabî,İst.1928,Hayrettin Karaman,İmam-ı Rabbanî ve İslam Tasavvufu,İst.1987,Niyazî-i Mısrî,Risale-i Vahdet-i Vücud,yazma vs.

(379) Bu fikir daha önce Nurettin Topçu tarafından işaret edilmiştir.Bkz. Nurettin Topçu,Yunus Emre'de Vahdet-i Vücut,Türk Yurdu,C.5,s.319,s.84-87

(380) M.Sadettin Bilginer,Allah Ve İnsan,İst.1977,s.9

ğı,vahdet merkezidir.Orada,ne oğul vardır,ne kız!

Ne oğul varıdı ne kız vâhididük anda biz
Konşıyıduk cümlemüz nûr ṭağın yaylar iken
(243/8)

Vahdet anlayışına göre,Tanrı'nın kadîm sıfatı,kul için de geçerlidir:

Tanrı kadîm kul kadîm ayrılmadum bir adum
Gör kul kim Tanrı kimdür anla iy sâhib-kabûl
(151/3)

Allah'ın kendisini bildirmek ve sıfatlarını göstermek istemesi üzerine -ki bunun sebebi de aşktır.- tecellî başlamıştır.Tecellî zat âleminden olduğu için âlemde herşey O'dur:

Her gelen oldur giden ol görinen oldur gören ol
Ulvî vü suflî cümleten oldur ger baña görine
(14/5)

Mutasavvufa göre,kesreti ifade eden "onsekiz bin âlem"in aslı ve esası birdir.Birden başka bir şey yoktur.Dillerde söylenip duran bu birliktir.(305/1)Varlığın başı ve sonu "bir"e dönecektir.(Bkz.Bakara suresi,âyet 156)Bu fikir,"Cümle bir anı birler cümle ana giderler"(305/2) mısraında işlenir.

İnsan,ezelde Allah'ın birliğini tastik etmiştir.Dünyaya gelişin sebebi de,ezelî birliği dünyada müşahede etmektir:

Elest'e bileyidük göz açduk Belî didük
Yunus'ıla ġayrını ḳamu birden eyledi
(358/11)

Kalû Belâ söylenmedin tertîb düzen eylenmedin
Hak'dan ayru degilidüm ol ulu divāndayıdum
(168/3)

Görünen şekil,desen,renk ve sayılarda bir tek "cân" vardır.Bu çokluk,o canın varlığa tenezzül halinden başka bir şey değildir. O cân,suret ile bu teni gömlek edinip giyen ve cümle işleri yapan varlıktır:

ʿIşkıla isteridük yine bulduḳ ol cānı
Gōnlek idinmiş geyer ṣûretile bu teni

Girmiş ṣûretde gezer cümle işleri düzer
Girü kendüye söyler gevherile bu kânı
(395/1-2)

Yunus'a göre,mutlak ve hakikî varlık olan Allah,insanın kendinde gizlidir:

> Yûnus imdi sen senden ayru degül hem cândan
> Sen sende bulmazısan ḳanda bulasın anı
>
> (395/5)

İnsanın vücudu,ahadiyet deryasında kaybolmuştur.Bu kemal noktasında "Adını Yunus takıp sırrını âleme çakan"(185/9) kişinin nefsî varlığından söz edilemez.O'nun varlığı mütlak zattadır. Bu konuyu anlamayan "aşk delisi", perakende(kesrette) kalacaktır. (328/1)

Vahdet-i vücût sülûk neticesinde ulaşılacak bir makam veya görüştür.Şâir,sülûku esnasında Allah'a şöyle yalvarır:

> "Al gider benden benliği doldur içüme senliği"(269/3)

Benliğini terk eden insân,kul iken sultan (253/7),âşık iken maᶜşuk olur.(244/4)

Yunus'a göre Ḥaḳḳ'ın varlığı "aşk"tan başka bir şey değildir.Bu kelime(bkz.Aşk maddesi)doğrudan Onun varlığı için de kullanılmaktadır.Varlığı aşk olan Allah'ın,yarattığı varlıklar da aşk ile ve aşk için yaratılmış olacaktır.(233/5)Benliğini terk edenler gerçek failin dost olduğunu anlayacaklardır.Âşıklar, "aşk rengine boyanmış" olan kişilerdir:

> Yunus sen beni gider her ne ider dost ider
> ᶜAczüni bil ebsem ol var ᶜışḳ rengine boyan
>
> (236/7)

Vahdet-i vücut halinde "sen-ben" yoktur.Bu makam,yoklukta var olunan,"eşyaya ayruksu bakılmayacak" olan bir makamdır:

> Yunus imdi sen-ben iken ᶜâşıḳlara ne sen ü ben
> Yokluk durur anı sevmek koyun ayruksı bakışı
>
> (360/9)

Şu beyitler,vahdet düşüncesini sarih bir şekilde aksettirmektedir:

> Birisen birlige baḳ ikiyi elden bıraḳ
> Bütün maᶜnî bulasın sıdk u imân içinde
>
> (302/12)

> Kimseden ayru görme her birile bile gör
> Cümle ᶜâlem ṭoludur berrile baḥr içinde
>
> (305/5)

Yûnus'un sözleri Hak cümle didügi saddâk
Ne gördüyse kamu Hak cümle vücûdda bulduk

(133/8)

Yûnus Emre Divânı'nda tevhid fikri ile ilgili oldukça geniş bilgi vardır. Mutasavvıfımız, "Allah'tan başka mabud yoktur." cümlesiyle ifade edilen tevhid fikrini, avamî bir tarzda anlamamakta, bilakis, tevhidi, vahdet-i vücutçu bir daire içinde değerlendirmektedir.

Klasik ifade ile mutasavvıflar tevhid makamlarını dört merhalede yaşamaktadırlar. Bu makamlar, "isimler tevhidi, fiiller tevhidi, sıfatlar tevhidi, zat tevhidi" şeklinde adlandırılmaktadır. Bütün bu makamlar, Yunus'un şiirlerinde -sistemli olmamakla birlikte- işlenmiştir.

Âşıkların hakikî gayesi, zatî tevhidi yaşamaktır. Vahdeti bulan, sen-ben demeği terk eder. O, dil ile "tevhid"ten geçmiş, tevhidi gönlüne sindirmiştir. (323/9) Fiiller tevhidini yaşayan sâlik, zerrede "bin bin" gösterilen ibretlerin fâilini bilir. Bu makamdaki kişinin "aklı mat" olur. (48/9) Her işi Allah yaptırır. İnsanın, kendi gücüyle her hangi bir iş vukuu bulmaz. (8/4) Faili tanıyan sâlik, gerçekten, "hayır ve şerrin Allah'tan olduğunu" anlayacaktır. (28/9) Kahrı hoş görmeyen "tevhidte" tutunamaz. (295/23) Fiiller tevhidini yaşayan mutasavvıf, mutlak zatı, yürüse önünde, söylese dilinde, otursa yanında bulacaktır:

Yürürisem önümdesin söylerisem dilümdesin
Oturursam yanumdasın ayrukda ne bâzarum var

(43/2)

Diyen ol işiden ol gören ol gösteren ol
Her sözi söyleyen ol sûret cân menzilidür

(25/2)

Yunus Emre, fiiller tevhidini, top ve çevgan oyunu ile sembolik bir şekilde de anlatmaktadır. Bu misalde top âşık; çevgân ise, Allah'ın fiili (kudreti) dir. İkisinin bir arada olması da "tevhidi" ifâde eder:

Top benem çevgânı aldum çalaram
Kim ala bu topdan meydânumuzı

(389/6)

Şu beyitte de fiiller tevhidi işlenmektedir:

Yûnus sen beni gider her ne ider dost ider
ʿAczüni bil ebsem ol var ʿışḳ rengine boyan

(236/7)

Tevhidin ikinci merhâlesi olan "sıfatlar tevhidi"nde sâlik,kâinatta vücut bulan bütün eşyanın Hakk'ın birer sıfatı olduğunu anlar.Renk,şekil ve desenler Hakk'ın birer tecellîsidir.Bu tecellîlerde,vahdet kalb gözüyle müşahede edilir.Sıfatlar tevhidinde suret çok,hakikat tektir:

Hikmet ile bak bana ta ʿıyân olam sana
Zirâ ben bu sûretde yüz bin dürlü gelmişem

(227/6)

Sıfatlar,sâni olan Tanrı'nın "sun'undan" başka bir şey değildir.Sıfatın hakikatı " zat"tır.Böyle olmakla birlikte Zat-ı Uluhiyyetin sıfatları dile gelmez. (256/7)Dil ile "Allah'tan başka mevcut yoktur" diyenler tevhidi anlayamazlar.Dildeki dava,kalb ile isbat edilmelidir.Bu görüşü şöyle dile getirir Yunus:

ʿİlmuñde gark oluban ben beni bilimezin
Dilile söyleyüben sıfatuñ iremezin

(256/1)

Sıfatlar tevhîdini tam olarak(zevkine vararak) yaşayan kişi,Hak-k'a mûtiʿ olur;herşeyde Ḥaḳḳ'ı görür.(130/7)Bu müşahede âşıkı vecde getirecektir:

Maʿşûkanuñ tecellîsi dürlü dürlü renkler olur
Bir şîvede yüz bin gönlüm hemişe ...cûşa gelür

(73/5)

Zat tevhidi,fenafillahta yaşanır.Bu makamda,görünen her varlık izafidir.Bir tek varlık vardır.O da vacib-i mutlak olan Tanrıdır.Varlığını terk eden kişi,zatı ve sıfatlarını her dem seyreder:

Her sevdügi terkin ura kayıḳmaya değme yaña
Her dem anun seyrângâhı hem zât u hem sıfat olur

(45/2)

Şu beyitler zât tevhidiyle alakalıdır:

Tevhidimiş cümle ʿâlem tevhîdi bilendür Âdem
Bu tevhidi inkâr iden öz cânına düşman imiş

(125/6)

Hak cihâna doludur kimsene Hakk'ı bilmez
Anı sen senden iste o senden ayru olmaz
(103/1)

Bu tevhîd tonını geyen varluğını yoğa sayan
İş bu yola kayım turan mutlak bilün ol er durur
(61/9)

Sen sana yararısan bu sözden tuyarısan
Kancaru bakarısan dimegil sen ol degül
(163/2)

Birligile bir olam birlik benümle bir ola
Geh dönem deryâ olam katre olam ʿummân olam
(201/13)

İkiliği terk itgil birlik makâmın tutğıl
Cânlar cânın bulasın iş bu dirlik içinde
(303/3)

Beyitlerde,zatî tevhid anlatılırken,bazı mecâzlara da baş vurulmaktadır.Yûnus'a göre,Hallâc-ı Mansûr'dan ifşâ olunan "Ene'l-Hak" sözü,âşıkların tevhididir.(260/3)İki ayrı beyitte,"ʿAşk kadehini dolu içmek"(72/6) ve "dolu peymâne gelmek" deyimleri kullanılır.Her iki deyim,mutlak zâtın tecellîsini ifade eder. Zirâ kadehler "dolu"dur.Yani tecellî tamdır.Elif,Allah'ı temsil eder.Zatî tevhid için "Elif tahsil etmek" denilir.

Bir elif tahsîl iden münezzehdür ʿâlemden
Endişe iklîminde niçün durup gezerem
(171/4)

Yunus Emre,tevhid makamlarını tamamlamış bir erendir:

Yûnus bu tevhîde ğark oldı gitdi
Girü gelmeklige ʿaklı dirilmez
(107/12)

Aşağıda,vahdet-i vücûdla yakından alakalı olan kavramlar tek tek ele alınarak,Yûnus'un mutasavvıf kimliği daha net bir şekilde ortaya konmaya çalışılacaktır:

1. Vahdet-Kesret:

Yukarıda vahdet-i vücûd anlatılırken,Yunus'un,varlıkların aslının Hak olduğuna inandığını belirtmiştik.O'na göre,zâhirdeki çokluk,bâtında tektir.Görülen ʿâlem,izâfîdir.Varlıkları İlâhî varlığa bağlıdır.Vahdet,oransız,nakışsız ve hacimsiz bir âlem-

dir.Vahdet ili lâ-mekân ve lâ-zamândır.

Mahlukat,yaratılmadan evvel vahdet yürdunda-nûr dağında-İlâhî zat ile yek-vücuttur.Burada seyrederken "birlikten" zuhûr etmiş,imkân âlemine inmiştir.Buradan tekrar vahdete dönecektir.

Yunus Emre,vahdet-kesret münasebetini çeşitli benzetmelerle de anlatır.Pek çok beyitte,vahdet,kuşatıcı ve temiz(saf) özellikleriyle denize,ummana veya deryaya benzetilmektedir. Kesret,vahdet deryası karşısında bir katre,yağmur damlası veya ırmak gibidir.Katre veya ırmağın aslı deryadandır.Kesret de, vahdettendir.Şu halde,çoklukta birlik gizlidir.Gözündeki perdeleri kaldıran kesretin hüviyetinde Hakk'ın birliğini görecektir:

Zihî derya ki katreden görindi
Ne deryâdur ne katredür gör indi

ʿAceb katre ki deryā anda mahfî
Bu mahfî sırrı sen senden sor indi
....
(411/1-2)

Görüntülerin çokluğu,âşıkların görüşünü bozmaz.Âşıklar birliği görürler.Kesret,vahdetin "aynası" gibidir.Bakmasını bilen kişi,aynada bir tek yüz(cemal) müşâhede eder:

Eger âyine biñ olsa bakan bir
Gören bir görinen bin-bin görindi
(411/9)

Baktığı her mekânda mutlak varlığı gören derviş,"Yad yok bana bu ilde anda bilişüp geldüm" (181/2) diyerek,eşyanın "lâta'ayyün" mertebesindeki durumundan haber verir.İnsan,"derya-yı nihân" denilen birlik âleminin "katrede gizli olduğunu bilmelidir:

Gel <u>mevc-i ʿacâib</u> gör <u>deryā-yı nihān</u> gözle
Zî-bahr-i nihâyetsüz katrede olur pinhân
(260)

Vahdet, saf bir su gibidir.Su,girdiği kabın rengi ile görünür.Vahdet,eşyâya,sıfat ve fiiller şeklinde tenezzül edince, akıp deniz olan,dağılıp toz olan,güllerde saz olan;hülasa,

bin bir isimle tecellî eden (nesneler) vahdetin bir görüntüsü olmaktadır.(147/7)Dünyada yaşarken,birlik ve çokluğun aslına müdrik olan gönüller,denize akan ırmaklar gibi,asıl olana (tekliğe) doğru yol almaya başlarlar:

Benüm cânum uyanıḳdur dost yüzine baḳan benem
Hem denize karışmaga ırmaḳ olup aḳan benem
(187/1)

Gel berü ṭagılmayalum ḳaṭre-i bârân gibi
Cem' olup deryâlayın gel ḳaṣd-ı 'ummân idelüm
(200/5)

Vahdet sırrı mürşidin bâtınında tecellî etmiştir.Tâlipler, mürşidin bâtınındaki bu vahdet deryasına ulaşmak isterler.Bu husus,talip ırmağa;mürşid deryaya benzetilerek işlenir:

<u>Tâlib meseli ırmak mürşid meseli deryâ</u>
Seyr ü seferi ḫoş gör 'ummân bulasın birgün
(229/1)

Kesrette tutunup birliği idrak eden kişi,denizdeki(çokluktaki) dalgalanmadan(tecellîlerden) etkilenmeyen tekne gibi,bir karar üzre durur.Bu kişi için,imkan âlemindeki iyi-kötü,güzel-çirkin,hayır-şer nüansları izafîdir.Zira,fâil ve fiil tektir:

Çünkim girdüm bu denize ne kenâr var ne cezire
Çün dört yanumdan mevc ura teknem kavî hiç batmayam
(183/8)

Vahdet denizinde yüzen âşık,"bahrî" ya benzetilir.(295/19)Şunu da belirtelim ki,vahdetin denize benzetilmesi,temelde Kur'anîdir.Çünki,İslamî inanca göre "herşey su ile hayat" bulmuştur.Misal âlemine göre su(deniz) aynı zamanda "nûr" sıfatına mazhardır.Buna işareten Yunus ;

"<u>Yunus</u> sen <u>bahrî</u> olgıl <u>nûr</u> <u>denizine</u> talgıl"(319/7)

demektedir.

Beyitlerde konuyla ilgili şu motifler işlenmektedir:

"İkilik ile gelen doğru yolu bulamaz.(167/5)Doğru yol,birlik yoludur.Hakk(Pâdişah)ın birliğini evvel-kadîm bilen kişi, insan-ı kamil(Âdem)dir.(376/1)Vahdet,şaraba benzetilir.Bu şarabı,cân dudağı hâlis olanlar tadabilirler.(323/8)Vahdet şara-

bından içmek,"sırf peymâne" yani,safî şarap içmek gibidir. şarap,vahdet zevkinin sembolüdür.(320/1)Birliğe ulaşan,dirlik bulur.(320/4)Vahdet gözüyle bakan, hiç kimseyi "tehî" (boş) göremez.(167/1)Erenler,eşyada Allah'ın nurunu görürler.(167/1) Kesret âleminde âşıkın hali,Yusuf'u gözleyen Ya'kup gibidir. (bkz.Peygamberler)Bu metafor,talibin mürşid özlemini dile getirir.Vahdet aleminde Yusuf ve Yakûp'tan bahsedilmez.Yani bu makamda Yusuf için Ken'ân (kesret) söz konusu olamaz:

Bu ʿâlem-i kesretde sen Yûsuf u ben Ya'kûb
Ol ʿâlem-i vahdetde ne Yûsuf u ne Ken'ân
(260/4)

Dervişler,vahdet ehlidirler.Deniz,yukarıda belirtildiği vechile tevhidin,vahdet âleminin remzidir.Yunus,dervişlerin "deniz kenarında kışladığını söyleyerek,makamlarını belirlemektedir:

"Dervişler uçar kuşlar deniz kenarın kışlar"(373/3)

Yunus,kendisinin vahdet ehli olduğunu,aynı motifle işlemektedir:

Yûnus bu deryâya ġark oldı gitdi
Girü gelmeklige ʿaklı dirilmez
(113/12)

Beyitlerde,kesret karşılığında kullanılan bazı benzetmeler şunlardır;"katre,mevc,mevc-i ʿacâib,ırmak,sûret nakşı,fânî nakş,kuru efsâne,yaban,dünya,çokluk,hicâb,vücûd,dağ,bulut,duman,ağyar,ġayr,hayâl,varlık evi,nefs,kudret denizi,taş kapu, renk,bezenmiş sûretler vs."

İnsan,dünyada fanî nakşa aldanmamalı,gözünü dosttan uzaklaştırmamalıdır.(39/4) Göz,baktığına akmamalıdır;yoksa dostu göremez.(112/2)Dünya insana vahdet yolunda hicâbtır.(128/4) Bir beyitte,vahdet "elif" harfiyle sembolize edilmekte,eliften başka harfler kesreti ifade etmektedir.Elif diyen,bâ demez.(171/3)Mülke suret bezeyenler,yani,surette takılıp kalanlar,"kara toprak olup yatan" ölülerdir.(74/7)Yûsuf peygamber vahdet makamındaki insanı temsil eder.Bu makamda karar edemeyen kişi,Mısır'a sultan iken Ken'ân(Yusuf'un geldiği yer,kesreti temsil eder.) arzulayan Yûsuf'a benzer:

Bilimedün sen seni sadefde ne gevhersin
Mısır'a sultān iken Ken'ân arzu kılarsın
(255/4)

Kesret,aslı olmadığından bir "kuru efsâne"dir.Yani asılsız(hayâl)dır.(320/4)Yunus Emre,bir şiirinde de,kesreti,kinayeli sir üslûpla dağ ve bulut istiareleri ile işler:

Ben toprak oldum yoluna sen aşuru gözedürsin
Şu karşuma gögüs gerüp taş bagurlu taglar mısın

Haramî gibi yoluma arkurı inen karlu tag
Ben yârumdan ayru düşdüm sen yolumı baglar mısın

Karlu daglaruñ başında salkım salkım olan bulut
Saçun çözüp benüm içün yaşın yaşın aglar mısın
(270/4-5-6)

2. Mâsivâ:

Mâsivâ,kesreti ifade eder.Vahdet-i vücutçu olan Yunus,Hak'tan başka varlığın olmadığına inanır.Şu halde mâsivâ,yani Haktan başka şeyler izafîdir.Gayrullahın vücudu yoktur.Bize var görünen eşya,nefsîmiz cihetiyledir.

Yunus,beyitlerinde,mâsivâanlamında "gayr,varlık,sivâ,yalan dava,ağyar,ayruk" gibi kelimeler de kullanmaktadır.Şairimize göre masivâ,âşıkların zindânıdır.(150/4)Zira Tanrı,zahir olduğu halde,mâsivâ ile gizlenmiştir.Gönlünden sivâyı silip çıkaranlar,Hakk'ın zatî tecellîsine mazhar olurlar.(164/6)Varlığından soyunana,sermaye kendisidir.(331/4)Çünki Hak,insanın kendisindedir.Bu yüzden"nefsini bilen Rabbini bilir."(Bkz.Hadisler) denmiştir.Vahdet ehli ağyarı yâr bilir.Zirâ eşyanın aslını tanımıştır.(358/11)Mâsivâ gelip-geçici olduğundan "yalan davâ" terkibiyle ifade edilir:

Yûnus ko yalan da'vîyi gel arıta ko sîvâyı
Gönlün evini kız eyle dost gelicek kondurmaga
(329/7)

"gayr" kavramıyla dile getirilen "benlik", aşk suyu ile yunur. Aşk suyu,göz yaşı anlamındadır.Gayrı yuyan kişi âriftir:

Bu dem 'ışkun suyıyla gayrı yudum
'Aceb 'ârif benem 'irfân içinde
(332/2)

3. Tecellî:

Hakk'a yönelen kalblerde,Allah'ın cemali tecellî eder. Gönülden masivayı temizleyenler,tecellîye mazhar olacaklardır.(164/6)Tecellî sonsuz ve sınırsızdır.Fakat bir tecellî iki defa tekrar edilmez.Hak,her an başka şekilde,başka sıfatlarda kendisini gösterir:

"Bin dürlü kılıncıla gönlümi şöyle kapdı"(363/2) mısraı, tecellîlerin çokluğunu gösterir.

Tanrı,tam olarak "insan-ı kamil"in gönlünde tecellî etmiştir.Mürşid,"mazhar-ı tam" olduğundan irşada yetkilidir:

Yûnus Hak tecellîsin senün yüzünde gördi
Çâre yok ayrılmağa çün sende görindi Hak
(132/9)

Tecellînin mahalli gönüldür.Mûsâ'nın Tûr'u,gönülden başka birşey değildir.(Bkz. Mûsâ ve Gönül maddeleri)Mûsâ,bu makamda, Allah'ın kelâm tecellîsine mazhar olmuştur:

Gör Mûsâ'ya Tur içinde bir tecellî neler kılur
Yir-gök tolu tecellîdür yâ ben niçe şabr eyleyem
(206/4)

Bir başka tecellî de,İbrahim Peygamber'in başına gelmiştir. O,Tanrı'nın tecellîlerini,kalbî olarak yıldızlar,ay ve güneş şeklinde müşahede etmiştir.(Bkz.İbrahim P.)

Mutlak varlık,saliklerin gönlünde,isim,fiil,sıfat ve zatıyla tedricen tecellî eder."Ma'şukanuñ tecellîsi dürlü dürlü renkler olur" (73/5) mısraı,Allah'ın sıfatlardaki tecellîsini ifade eder.Aşk,insanın nefsini öldürür,kalbini tecellî ile doldurur.(381/3).Allah,sıfatlarıyla,cemâlî ve celâlî yönlerden tecellî edebilir.Her iki yönü de bir bilenler,hem celali hem de cemali bir kabul edenler,vahdet mevzuunu anlamışlardır. Bu iki tecellî(ikilik) meyhane ve mescid rumûzlarıyla da ele alınmaktadır.Meyhane,Allah'ın celal tecellîsindendir.Mescid ise,cemal tecellîsindendir:Vahdet ehli,her iki yerde de Allah'ın nurunu görür:

Ger meyhâneye vardum ansuz yir göremedüm
Yine ana şataşdum girdüm dahı külhânda

Bir niçesine kaç dir bir niçesine ṭut dir
Kaçanla bile kaçar bile ṭutur ṭuranda
(328/4-6)

Tecellîden maksat,Allah'ın,kendi yüzünü göstermek istemesidir. (Bkz. Hadisler,Küntü kenz...)Bu durumda,tecellî edenle tecellî ettiren aynı varlıktır:

Diledi göre yüzin işide kendü sözin
Nazar kıldı bir kezin ahda cân virdi baña
(12/6)

Allah,hüsn-i mutlak olduğu içindir ki,tecellîsi cemalî de olsa,celalî de olsa,hoş karşılanır.Kamu gönüller O'na hayrandır.

"Tolalı hüsnün illere hayran kamu gönüllere"(189/4)

mısraı bu konuda söylenmiştir.

Allah'ın ilk tecellîsi "söz" iledir.Bilahare diğer sıfatlar zuhur etmiştir:

Sûret söz kanda buldı kanda sözi iş oldı
Sûrete kendü geldi dil hikmetün yolıdur
(25/3)

Tecellî söz ile başlayınca,salikin sülûk anında uğrayacağı ilk tecellî de,söz ile alakalı olacaktır.Bu hususiyet gereğince,manevî şahsiyetlerin ilk defa "kulağı"açılır,sonra gözü!Hz.Mûsâ ile İbrahim Peygamber'lerin tecelliyatı bunlara örnektir.

Yunus Emre,zat tecellîsine mazhar bir velidir.İlahîleri de, Hakke'l-yakîn bilgiyi dile getirir.İşte buna delil olan bir mısra şöyledir:

"Yunus Hak tecellîsin şâir dilinden söyler"(383/5)

4. Cemâl,Dîdâr:

Yunus Emre,"didâr ve cemâl" kavramlarını Vechullah karşılığı kullanmaktadır.Allah'ın vechi,Kur'ân'da şu âyette zikredilir:

"Yüzünüzü ne tarafa çevirirseniz Allah'ın vechi oradadır." (381)

Bu âyet mucibince,sûfiler,Tanrı'nın didarının dünyada görülebileceğini belirtirler,Bu müşahede,tabii ki, seyr ü sülûk ile mümkün olur.

Yunus Emre,pek çok beytinde "dost didarını" gördüğünü söyler:

---

(381) Bakara suresi,âyet 115

<u>Dost bundadur bellü beyân gördüm dost dîdarın ʿıyân</u>
Bu ʿilm-i hikmeti ṭuyan ider baña dek ʿazimi
(349/4)

Bundan böylesi bilgil pâdişâh iklîmidür
Dört yanum dîdâr oldı gör ne hûb yire geldüm
(178/12)

Her kim ol <u>dost dîdârını bunda ʿıyân görmezise</u>
Yarın ol sergerdân geze hiç bilmeye n'itdügini
(401/6)

Dost yüzünü burada göremeyen iki cihanda da didardan mahrumdur.(337/4)Ben dervişim deyip yalan davâ kılanlar,yarın Hak didarını gözleriyle göremeyeceklerdir.(335/11)

Didar arzu eden sin ile sırat görmez.(299/8)O,Cennet ve Cehennemden geçmiştir.(142/5)Benliğini terk edenler didârı muhakkak görürler.(288/4):

Sen hicâb oldun saña ne bakarsın dört yana
Kaykımaz öne sona kime ki dîdâr gerek
(135/4)

Âşıkların kan bahası didâr olur.Kan,nefis(vücud) anlamında bir mecâzdır:

Terk eyle gel sen senligüñ anuñ ʿışkını bul anuñ
Bu ʿışḳ içinde ölenüñ <u>kan bahası</u> dîdâr olur
(93/4)

Dost,didarını salikin kendi vücûdundan gösterecektir.İlahî vücudun müşahedesi için,insanın kendi nefsine yönelmesi gerekir:

Vücûda gelmeyince kimse Ḥaḳḳ'ı bilmedi
<u>Bu vücûddan gösterdi dost bize didârını</u>
(397/4)

Erenlere münkir olanlar(10/4) ve dervişleri sevmeyenler,didardan mahrumdurlar.(374/8)Allah'ın cemâli,erenin yüzünden bilinir.(397/5)

Didar tecellîsiyle ilgili pek çok beyitte,Hz.Mûsa'nın adı geçmektedir.Bilindiği gibi Mûsa,Tûr'da Allah'ın cemâlini görmek istemiş,fakat,"Sen beni göremezsin" (len teranî) hitabıyla karşılaşmıştır.(Bkz.Âyetler)Buna karşılık Hz. Peygamber,Mi'râc-

ta,Allah'ı tam görüş ile görmüş ve konuşmuştur.(bkz.Mi'râc)

Yûnus,Hz. Muhammed'in,yüzünü "didâr nuru"na,saçını Mi'rac gecesine benzetir.(bkz.257/8) Bu benzetmede,"Beni gören D'nu (Allah'ı) görmüş gibidir" hadisini hatırlamamak mümkün değildir.Allah'ın didarı,Hz. Peygamber'in didarından tecellî eder. (Bkz. Fenâfi'r-resûl)

Beyitlerde,"cemâl" kavramı da yukarıdaki bilgiler çerçevesinde ele alınıp işlenmektedir.

Cemal(Cemalullah),can gözü açık,temiz bakışlı kişiler tarafından görülebilir.(135/1)Âşıklar,her gece Hak cemalini görmek için cevlân ederler.(150/3)

Allah'ın vechi yerine bir beyitte doğrudan "hüsn" kavramı kullanılmaktadır.(365/7)Dolayısıyla bu kavram,Allah'ın mutlak güzelliğini de hatırlatır.Hüsn-i Mutlak,bir kitaba benzetilir. Âşıklar bu kitabın okuyucularıdırlar.

Yunus Emre,Allah'ın cemâlinin düşde görülebileceğini,şu beytiyle anlatmaktadır:

Cemâlüni gördüm düşde çok aradum yayda kışda
Bulamadum ṭağda ṭaşda denizleri süzer oldum
(222/2)

Cemâlullah,aşıklara türlü makâm ve yönlerden tecellî eder.Buna göre de çeşitli teşbihlere mevzuu olur:

Cemâl,-manevî yüzü kasdetmesi ve- nûr oluşu sebebiyle,daimâ parlak ve şu'leli nesnelere benzetilmiştir.Buna göre,teşbih ve istiarelerle mahbûbun cemali güneşe,aya,yeni aya,bahara,şem^{c} (mum)e ve güle benzetilmektedir.Bir kaç örnek şöyledir:

Bulut gölge ḳılmayısar benüm ayum ışığına
Hem gedilmez ṭoluluġı nûrı gökden yire doğar
(77/2)

Râzıyam ol oda ben günde bin kez yanarısam
Gör niçe cân fidâ ḳılur şem'i öninde pervâne
(294/7)

Ḳaçan gülde görür dostun cemâlin
Çaġırur kim beni deli şol eyler
(95/2)

Seni gördüm güneş gibi Cennet baña zindân gibi
Cennetüne zâhidün ko Uçmaḳ'da arzum yoḳ durur
(52/6)

Allah'ın vechi mürşid yüzünden bilinir.(Bkz.Fenafi'ş-şeyh)Cemalullah tecellîsini başka türlü düşünmek mümkün değildir.Şu beyit sembolik olarak yukarıdaki belirttiğimiz hususu dile getirir:

Ben ayumı yirde gördüm ne isterem gök yüzünde
Benüm yüzüm yirde gerek bana rahmet yirden yagar
(77/5)

Bu beyitteki ay,ışığını güneşten aldığı için mürşidi temsil eder.Esasen Yunus'un diğer beyitlerindeki ay motifleri incelendiğinde de aynı netice elde edilecektir.Tabiî ay karşısında güneş motifi de İlahî zatı sembolize etmektedir.Beyitte,söylenmek istenen şudur:Allah'ı zahirî alemde (gök yüzünde) aramak neticesiz kalacaktır.İlahî nuru(ayı) yerde(vücutta,bâtın aleminde) aramak gerekir.

5. Nişân-Bî-Nişân:

Mutlak zat,nişansızdır.Mutlak zatın isim ve sıfatlarda tecellîleri ise "nişân" mefhumuyla ifade edilir.Nişân,âyet kelimesiyle de anlatılmaktadır.Allah'ın ayetleri(nişanları) nihayetsizdir.(48/2)Zatının nişanı dile gelmez.(318/6)Sözün manâsına erenler,bî-nişândan haber verebilirler.(349/7)

İnsan bu dünyaya gelmeden evvel ma'şuka ile birdir."Kulhuvallah" sıfatlı bir bî-nişân nurdur.(223/1)Süluk gören salik, nişansızlık âleminden nişân verebilir.Bu makam,Sidretü'l-Münteha makamı gibidir.Bunun ötesi "menzil-i nûr" olduğu için hiç nişan verilemez.(305/6)

Gözün kendisini göremediği gibi,zat da nişanından nişan göstermez.Gözün nişanı "görmek",zatın nişanı da sıfatlardır:

Bu göz kendözin görmez nişanun nişân virmez
Yûnus'uñ ʿaklı irmez inen oldı dîvâne
(320/10)

Nişansuz İlahî zatı gören-ve O'nda yok olan- kişi de nişansızdır.Bu hal tam bir vahdet-i vücut halidir ki,şu mısrada dile getirilir:

"Görenün hâli döner nişânsuz bî-nişâne"(320/1)

Vuslat yolcusu,geçtiği her manevî makamda İlâhî bir nişandan haberdâr olur.Bu nişanlar sembolik olup sadece salik tarafından bilinir:

Vasf-ı hâlin eydiserem vuslat hâlin bilenlere
Yidi dürlü nişân gerek hakîkate irenlere

(298/1)

6.Pinhân,Nihân:

Bu mefhumlar,Allah'ın zâhir ve bâtın sıfatlarıyla alakalıdır.Mutlak zat,insanın nefsî yönüyle bâtındır.Bu sebeple Tanrı'nıñ zâtı "pinhân" kelimesiyle anlatılır. (191/15)

Tañrı zâtını sıfatlarıyla(eşya alemiyle) gizlemiştir.Sıfatlardaki birlik nuru ancak gönül gözü açıklar tarafından görülebilir.Gerçekte Tanrı,gizli değildir.Varlık,O'nun zuhuruna karşı "perdeli"dir.Yunus bu hususu;

Miskîn Yunus gözün aç bak iki cihân toptolu Hak
Sıdk odına gümânı yak ol eşkere pinhândadur

(54/9)

beytinde açıklamaktadır.Tanrı'nıñ sıfatlardaki gizliliği,âşıklar tarafından ifşa edilmektedir:

Sen bunca sıfat birle pinhân iken iy server
Âşıklar devletisin meşhûr olduñ cihâna

(320/2)

Mutlak varlık,varlık alemini "âşikâr kılınca" zâtını pinhân eylemiştir.(358/1)Bu "cünbüş"ü anlayan kişi nefsini gizleyip Hak varlığını âşikâr etmeye(fenafillah olmaya) çalışır:

Pinhân iderler kendözin anlar görürler Hak yüzin
Görmek dilersen Hak yüzin ikrâr iden gelsün berü

(288/4)

Yûnus,zat tecellîsine mazhar olduğunu;

Eşkere kıldum bugün pinhânumı
Cân virüben buldum ol cânânumı

(389/1)

beytiyle anlatır.Beyitlerde zikredilen "nihân" kavramı da pinhan kelimesiyle aynı anlamda kullanılmaktadır.Mutlak zat için bir yerde "genc-i nihân"(131/8) terkibi geçmektedir.Bu terkipte,genc(hazine)in gizliliği ile İlahî zatın gizliliği ve kıymet yönü dikkate alınması gereken bir husustur.Hak,nihân değil,eşkere(âşikâre) can içindedir.O'nu,kendimizde aramamız gerekir:

İstedügümi buldum eşkere cân içinde
Taşra isteyen kendü kendü nihân içinde

(302/1)

7. Sır(Esrâr):

Sır,gönülde mekan tutmuştur.Allah'ın zatı hususunda zikredilen bir kavramdır.Bu kavramın anlaşılması "hal" makamında mümkin olacaktır.Sır,zevk yoluyla elde edildiği için lisana gelmez.(339/6)İlme,kitâba sığmaz ve hikmet ile elde edilmez.(110/6)Sırrı duyan kişi,akıldan geçer.Derviş olan zat sırrını bilir.Gönülde sır olur;sırrı duyar:

Yunus sen bir olgıl gönülde sır olgıl
Ki derviş olanlar bu sırdan tuyalar

(62/8)

Cân sırrını can duyar.(39/7)Sır sözünü duyanlar,İbrahim Edhem gibi atlası koyup palaş giyerler.(353/8;185/6)Evliyânın sırrını değme kişi anlayamaz.(319/3)Yunus Emre,çok kitap okuyan âlim(zahid)lere;

"Ta bilesin sırrı ʿıyān gel ʿışkdan okı bir varak"

(130/1)

diye öğütler.O'na göre "esrâr" ledünnîdir.(187/13)Âşıklar, vecd halinde sırrı ifşa edebilirler.(259/8)Âşık,sır haberini dostuñ "didârını" görünce öğrenir.(394/4)

Ol Çalab'umuñ ʿışkı bağrumı baş eyledi
Aldı benüm gönlümi sırrumı faş eyledi

(362/1)

Allah,dervişlerin gönlünü sır denizi(149/7) kılmıştır.Dervişlerin gönüllerindeki sır,arştan uludur.(54/8)Bunu iyi korumak (saklamak) gerekir.Yoksa,Hallac-ı Mansur gibi oda atarlar.(408/5)Mürşide erişenler,"gizli râzı" açmaya başlarlar.(208/9)Evliyâ,Allah'ın sırrıdır.(286/4)Evliyâ'nın sözü de :

Yûnus Emre'm işbu sözi cân içinde söyledi
Söyleyen bî-çâre Yunus Tapduk Emre'm sırrıdur

(81/7)

Sır sözü,bir boncuk -gibi değersiz- değildir.(135/18)Sır,değerli bir gevhere benzer.Kıymetini ârifler bilir.(232/7):

"ʿIşk bir gizlü haznedür gizlü gerekdür esrâr"(26/7)
denilerek,aşk ve esrâr,gizli-değerli-bir hazineye benzetilmiş-

tir.Hz.Peygamber'in Mi'râc esnasında Allah ile konuştuğu otuz bin kelamın da sır olduğu,bu mevzuda dile getirilmektedir. (bkz. Muhammed ve Mi'râc maddeleri)

8. Gönül (Kalb,Yürek):

Gönül tasavvufî hayatın merkezini teşkil eden mefhumlardandır.Bütün bâtınî faaliyetler gönülde meydana gelir.Kur'a-n-ı Kerîm'de,kıyamet günü Allah'ın huzuruna "selim bir kalb ile gelenler, müstesna bir yere sahip"tirler.(Bkz.Şuara suresi, âyet 89)Yine Kur'an'da,Hz. Musa,"Rabbim gögsümü aç!"(Taha suresi,âyet 55) diye dua ettiği halde; Hz. Peygamber "senin gögsünü açmadık mı ?" hitabına(Bkz. İnşirah suresi,âyet 1) mazhar olmuştur.Bu iki peygamberin kalbî makamları,iki ayrı makamın hususiyetlerini ortaya koymaktadır.Yunus'ta, her iki peygamberin kalb makamları,geniş bir şekilde ele alınmıştır:

Gönül(kalb,fuad,yürek) umumî kanaata göre Hakk'ın nazargâhı,bâtınî idrak merkezidir.Hz.Peygamber'in gögsüyle ilgili hitap da,bunun delili olmaktadır.Yunus,kalbin bu özelliğini en veciz ifadeyle;

"Gönül Çalab'un tahtı"

şeklinde dile getirir.

Gönül,Allah'ın tecellî mahallî olmakla birlikte,O bazen mutmain olmayan,bazen mühürlenen,bazen hastalanan,katılaşan ve kibirlenen tavırlarla da ortaya çıkabilmektedir.Gönlün bu tavırları,Kur'an'da ayrı ayrı dile getirilmiştir.

Beyitlerde gönül,Hakk'ın; aşkın,sırların,hikmet ve bilginin merkezi olarak ayrı ayrı işlenmektedir.(390/2)Gönül,Tanrı ile bilişir,buluşur.(104/2)Bu cihetle gönül,Ka'be'dir.(366/7)Gönül inciten,kalb kıran gerçekte Allah'ı incitmiştir.(366/6) Gönül yıkanın namazı da yoktur.Kılsa bile kabul edilemez.(166/1)Gönül yapmak, hacca gitmekle beraberdir.Hatta,hactan da üstündür.(335/12,380/4):

Yunus Emre dir Hoca gerekse var bin hacca
Hepisinden iyice bir gönüle girmekdür

(91/5)

Gönüle uyan kişiye rahmetler ulaşır.(278/2)Bu makamda her an manâlar biter(ortaya çıkar.)(51/6)Gönül yapmak,Uçmak'ın serma-

yesidir.(51/6)Cân gözü veya bâtın gözü,gönüldedir.Gönül gözü Hakk'ı görür.(Bkz. Gönül gözü)Hakk'ın tecellî ettiği gönüllerde "cân yenilenir."Can yenilenmek,İlahî hayat bulmaktır; ölümsüzlüktür.(261/3)Gönül neyi severse dil onu şerheder. (139/5)Aşk şarabı içenlerin gönlü ölmez.(186/4)Maşuk sevgisi, gönüldeki gamı giderir.(402/2)Dost gönlün sırrı,kalbin sevincidir.(408/2)Aşk gelince,gönüldeki karar gider,yeri göğü seyrân etmeye baslar.Arş ve kürsîde cevlân vurur.(264/6)Yürek yarası,aşk derdinin ifadesidir.(329/4)Ask bir odtur,yürekte yanar. (78/2)Gönül aşk ile cuşa gelir.(362/6)Varlık(kesret-mâsivâ) ile daralır ve sıkılır.Mâsivâdan arıddırılmayan gönülden darlık gitmez:

Girü durur yoklukdan kamularun baylığı
Bunca varlık anuñdur gitmez gönli ṭarlığı
(361/1)

Âşıkın gönlü aşktan usanmaz.(113/2)Aşkı olmayan gönüller taş gibi katıdır.(66/7)Derviş,gönlünü sevdiği (mürşid,peygamber, Allah)ne kaptırmıştır.(390/1)Erenin nefesi,gönüldeki pası siler;yerine nûr doldurur:

Döndürür erün nefesi iricegiz Tañrı ḥası
Siler gönüllerden pası yirine nûr ṭoldurmaga
(329/5)

Yaratılış sırrını anlamak,müşkili halletmek için mürşide gönül vermek gerekir.(164/1)Yol eri(mürşid) garib gönüller(dervişler)in yâridir.(11/7)Erenlerden etek tutan kişi gönüllerde bekâ bulur.(366/9)Gönül pası tevhid ile yunur.(29/1)Derviş, gönlünü temizleyen kişidir:

"Giderdüm gönlümden kini kin tutanun yokdur dini"
(399/5)

mısraı,derviş ağzından söylenmistir.Âşıkların gönüllerinde pek çok yol,bu yollarda bin türlü hâl vardır.Küfrünü ve imanını satmayan kişi,bu yolları anlayamaz.(325/3)Gönüllere girmek,Allah'a vasıl olmak demektir.(338/3)Dervis gönlü "geñ" olur:

Ben dervişem diyen kişi iş bu yola ʿar gerekmez
Dervîş olan kişilerün gönli geñdür ṭar gerekmez
(111/2)

Yunus Emre,pek çok şiirinde gönüle bir şahsiyet verir;O'nu tecrit ve teşhis eder.Konuşur gönülle!Nefse uyan gönlünün fesadı terk etmesini,kanaatkâr olmasını,dünyayı terk etmesini ister:

N'ola gelsen şimden girü fesâdı terk itsen gönül
Gâh aglasañ günâhuna gâh kanâʿat itseñ gönül
(161/5)

Gönül öyle bir güç ve madendir ki, ona ulaşanları ebedileştirir.Gönül ulvî bir nes'ede ise,insanın davranışları da ulvîdir;suflî bir neş'ede ise,bu davranışlar suflî olarak tezahür edecektir.Yüksekte(kibirli) gezen gönül,yoldan azar.Yunus,insan davranıslarını "gönlün neş'esine" bağlar.Gönül,içinde ne varsa dış yüzüne onu sızdırır:(382)

Gönül yüksekde gezer dem-be-dem yoldan azar
Taş yüzine ol sızar içinde ne varısa
(299/2)

Âşıkın gönlü bir kararda durmaz.(104/1)Bir lahza rûşen,bir dem perişân yol alır.Âlemlerdeki nâm ve nişân,dert ve dermân gönüle aittir.(278/3)Gönül bazen yolcu,bazen yolun kendisi ve bazen kılavuzdur.Dost odur.Dosta giden de odur!Gönlüyle yoldaş ve haldaş olan kişi,"dosta" gider:

Yoldaş olalum ikimüz gel dosta gidelüm gönül
Hâldaş olalum ikimüz gel dosta gidelüm gönül
(160/1)

Gönlün makamı "ezel bezmi" iken,Hak buyruğu ile bu vatandan ayrılmış,dünyaya gelmiştir.Ata belinden bir zaman anasına düşen;et,sünük(kemik)ve kan olup can bulan;beşikte çocuk olup eli ayağı sarılan,tuzlanıp acı duyan,hülasa,büyüyüp yürüyen(vs.) varlık,esasen gönüldür.Bu fikirler bir yaşnamede şöyle işlenmektedir:

Ata belinden bir zaman anasına düşdi gönül
Hak'dan bize destûr oldı hazîneye düşdi gönül

---

(382) Yunus'un bu tesbiti psikolojik rahatsızlıkların kaynağını göstermesi bakımından çok önemlidir.Davranış bozuklukları "gönül ile alakalı" olunca,gönül eğitimi olan tasavvufun ne kadar önemli ve gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.Yunus'un buna benzer daha pek çok modern ifadesi vardır.

Anda beni cân eyledi et ü sünük kân eyledi
Dört on güni diyicegez değirtmege düşdi gönül

Yürüridüm anda pinhân Hak buyrugı virmez aman
Vatanumdan ayurdılar bu dünyaya düşdi gönül
....

(152/1-2-3)

"Su ile gönül yunmaz" (304/5) diyen Yunus,gönül temizliğinin "vahdet yolu"ndan yürümekle mümkün olacağını belirtir.Şaire göre gönül,"iç ben"den başka bir şey değildir.İç ben,hakikî mabûda ulaşınca,eşyanın sırları açılır.

İnsan-ı kamilin gönlü makam-ı hayrette kainattaki bütün ikiliklere inip çıkabilir.Bu manevî iniş-çıkışlar,ân denen zaman parçasında olur.Bu halde iken gönül,bir dem şadî [illegible],bir dem giryân olur!Hikmetlere dalar lokman olur,bir dem de cehalette kalır.Dev,peri,Hûri gibi viranelerde mesken tutar.Hülasa,gönül,hayret makamında hakan veya gedâ,mümin veya âsi,Mûsâ yahut Firavn olabilir....Bu makamlar daha uzatılabilir.(383)

Divan'da,gönülle alakalı pek çok deyim de mevcuttur.Bunlardan bazılarını aşağıya kaydediyoruz:

"Gönüle rahmet dolmak,yüreğe yara urmak,gönül yere düşmek, gönül sımak,gönül vermek,gönül yıkmak,gönülde teşvişi olmak, gönülde çerağ uyandırmak,gönül gözü,gönül gözü uyumak,gönül gözü açık olmak,gönlünü derviş eylemek,gönülden sivayı sürmek, gönülde yer eylemek,gönül oynamak,gönüle endişe gelmek,gönlü alınmak,gönlü ma'şuka akmak,gönülde yol bulmak,gönülden gönüle yol olmak,gönülde keleci bitmek,gönül yapmak,gönlü kabul etmek,gönlü pâslı olmak,garîp gönüller yârı olmak,gönüle gitmek, gönle uymak,yürege işlemek,yüreği döymek,gönül bağlamak,gönlü-

---

(383) Bu fikirler,hayret(telvin) makamında söylenmiş olan;

Hak bir gönül verdi bana ha dimedin hayrân olur
Bir demgelür şâdî olur bir dem gelür giryân olur

(49/1)

matlalı şiirde geniş olarak işlenmektedir.Şiirin tahlili için bkz. Mehmet Kaplan,Ebedî Yunus,Kaynaklar Dergisi, İst.1985,s.5, s.12-13;Ahmet Kabaklı,Telvîn,Türk Edebiyatı,İst.1989,s.193,s. 4-6

nü dünyadan çekmek,gönlü gen olmak,gönüller gütmek,gönlü gözü toymak,gönlü Uçmak"a bakmak..."

Gönül İle İlgili Benzetmeler:

a. Ka'be:

Mukaddes,harîm ve mübarek olan Ka'ba,zâhiren beytullah, bâtınen gönül anlamında bir mefhum olmaktadır.Beytullah,Âzer oğlu İbrahim Peygamber tarafından yapıldığı halde, gönül,Cenab-ı Hakk'ın nazargâhı ve seyrangahıdır.Yere ve göklere sığmayan Tanrı,mümin kulun kalbine sığmıştır.Beyitlerde Ka'be kavramı,zatî tecellînin(zuhurun) mahallî olmaktadır.(384)

Gönül mi yig Ka'be mi yig eyit baña 'aklı iren
Gönül yigdür zirâ ki Hak gönülde tutar turağı
(366/7)

b. Sırça,Kadeh,Meyhane:

Gönül,ince; hassas ve narin bir sırçaya benzer.Sırça kırıldıktan sonra bütün olmayacağı gibi,gönül de kırılırsa tamir edilemez:

Şakıngıl yarun gönlin sırçadur sımayasın
Sırça sındukdan girü bütün olası değil
(158/4)

İçi şarab(şerbet) dolu olan kadeh,kâmil insanın ma'rifetle dolu gönlüne benzetilir.(391/5)Meyhaneden gaye de,kâmil mürşidin gönlü olmaktadır.Aşık,bu meyhânede İlahî şarabla(İlahî aşkla) serhoş olur:

Bir sâkîden içdük şarab 'arşdan yüce meyhâne
Ol sâkînün mestleriyüz cânlar anuñ peymânesi
(406/1)

c. Gök,'Arş:

Aşk İlâhî bir rahmetdir.Bu rahmet gönül gögünden damlar. İnsân,bu rahmetle ebedî hayat bulur.Yunus:

"'Işk yagmurı tamlası göñül gögünden tamar"(335/19)

---

(384) Gönül-Ka'be münasebeti ve gönülle ilgili diğer benzetmeler için bkz.Âmil Çelebioğlu,Erzurumlu İbrahim Hakkı Divanı'nda Gönül,Millî Kültür,Ankara,1979,s.12,s.31-37

der.Bir başka yerde gönül,mücerret genişliği ve madde ötesi âlemleri de kaplaması sebebiyle "ʿArş"a benzetilir.Rahman'ın istilâ ettiği geniş ʿArş'tan kasıt dä,kâmil insanın gönlüdür:

Cân gözi ani gördi dil andan haber virdi
Cân içinde oturmış gönlümi ʿArş eyledi
(362/3)

ç.Kuş,Su,ʿUmmân(Deniz):

Sâlikin gönlü bir halde karar etmez.Bir mekandan başka bir mekana uçan kuş gibi,madde âleminden manâ âlemine doğru yol alır:

ʿÂşıķ gönli dölenmez maʿşûķın bulmayınca
Ķarârı yok dünyada pervâzı kuşa benzer
(66/7)

Âşıkın gönlü,cezbe esnasında taşkın bir su gibi çağlar.Böyle bir gönül,deli sıfatıyla sıfatlanmaktadır:

Taşdun yine deli gönül sular gibi çağlar mısın
Akduñ yine ķanlu yaşum yollarumı bağlar mısın
(270/1)

Deniz,sınırsız oluşu ve ihata edici hususiyetiyle gönül için bir benzetme unsuru olur.Ayrıca,âteşe de benzetilen aşk,aşıkın gönlünü yakar.Âşık,gönül deryasına dalıp teskîn olmaya çalışacaktır.Aşağıdaki beyitte ʿışķ odu ile gönül deryası arasında mükemmel bir tezat mevcuttur:

Şâhum senün 'ışkun odı düşdi göñül deryâsına
ʿAceblemeñ ķaynayuban maʿrifetler bitdügini
(401/2)

Gönül bir beyitte de,sır denizine benzetilir.Bu benzetmede,denizin,bünyesindeki varlıkları örtüp gizleyen özelliği ile sır arasında da bir ilgi vardır.Sır(bkz.) Allah'ın zatıyla ilgilidir.Gönül ise,zatî tecellî mahallidir:

Resûl eydür ey Ķayyûm bunlar ʿacâyib ķavim
Sır denizi kılmışsın gönlini dervişlerüñ
(149/7)

d. Tûr:

Hz. Mûsâ,Tanrı'nın cemâlini görmek isteğiyle Tur dağına çıkmış,burada tecellîye uğramıştır.(bkz.Mûsâ)Tur,tecellî mahallî

oluşuyla,derviş(kamil insan)in gönlüne benzetile gelmiştir. Tur için "Tûr-ı Sinâ"denmesi de,Tur(dağı) ile sina (gönül)arasındaki alakanın temelini teşkil eder.Gönüle giren,aynen Hz. Mûsâ gibi,tecellîye uğrayacaktır.Yunus Emre'de,"tecellîye uğramak"anlamında,"Tur bulmak" deyimi de kullanılır:

Gir gönüle bulasın Tur sen-ben dimek defterin dür
Key güher er gönlündedür sanma ki ol ummândadur
(54/3)

e. Taş,Mum,Kış:

Aşkı olmayan gönül taşa,aşık gönül ise muma benzetilir.Bu benzetme unsurlarındaki sertlik(taş) ve yumuşaklık(mum) özellikleri,insanın "merhamet" sıfatıyla da alakalıdır.Aşk,nefislere bir rahmettir.Bu rahmetle Allah'a ulaşılır.Taş gönüller kendilerine ve eşya âlemine karşı "kararmış,sarp-katı kışa benzerler:

İşidüñ iy yârenler ʿışk bir güneşe beñzer
ʿIşkı olmayan gönül meseli taşa beñzer

ʿIşkı var göñül yanar yumşanur muma döner
Taş gönüller kararmış sarp katı kışa beñzer
(66/1-3)

f.Leylâ,Garîb,Kılavuz,Kul,İhtiyar,Derviş:

Aşk,Mecnun'a benzetilince(Bkz.)Leylâ da gönül olur.Âşık, sevdiğinde yok olmak ister.Sevgilinin gönlüne giren âşık,onda fena bulacaktır.Leylâ,mürşid için bir timsâldir.Yunus Emre,aşk için de "kadeh" istiaresini(mecazını) kullanır:

Mecnûn kadehin aldum leylî gönline taldum
Çün Hakk'ı ʿıyān bildüm andan sıñura geldüm
(178/11)

Gönül dostu görmezse,garîptir;kimsesizdir:

Şu gönlüm garîb idi cigerüm kebâb idi
Görklü yüzüni gördüm içüm taşum bezendi
(400/4)

Gönül bir kılavuz(mürşid)a benzetilir(160/7),Hak aşkına düşer, esrük(sarhoş)olur.(318/3)Maşûka karşısında kul olup baş eğer. Gönlün kula benzetildiği beyitte ma'şuk da sultan olacaktır. (205/5)Aşk,çekilmesi ve yaşanması zor bir derttir.Gönül,aşk derdini çeke çeke beli bükülmüş bir "ihtiyâr" olmuştur:

Miskîn gönlün 'ışk elinden iki büküldi vücûdı
Tevbe kapusından sundum ana imân tayağını
(376/6)

Yunus,tevazuu anlatırken "gönlü derviş eylemek" deyimini kullanır.Mütevazi gönüller,dost ile "biliş" olur(167/2).Gönlünü derviş eyleyen kişi -tevazu ve manevî makam alameti olan- hırkaya muhtaç değildir:

Dervîşlik didükleri hırkayıla tâc degül
Gönlün derviş eyleyen hırkaya muhtac degül
(162/1)

g. Başlu(yaralı),Sayrı,Şikeste(Sınuk):

Aşk oku,gönlü yaralamıştır.(378/10)Yaralı (başlı) gönlün merhemi sevgili(mürşid)dir:

Ölmeklik dirlik ola ölümsüz dirlik bula
Başlu gönül onula merhemi sen olasın
(261/2)

YunussEmre "din yolunda gönül sayrı" der.(267/4)Gönülde hakikî iman oluşuncaya kadar âşık çok elem çekmiştir.Gönül bu sebeple hastadır.Gönlün şikeste(kırık) veya sınuk(kırık) olması ise,yârden ayrı düşmesiyle alakalıdır.(392/3)

Ben garîbün hatırını sormaga geldi şol sanem
Düzdi gönül sınugını hâtır ziyâret eyledi
(392/4)

Esasen gönlün yaralı,hasta,sınuk vs. oluşu,âşıkın psikolojik halleriyle ilgilidir.

h. Sarây,Taht,Sultân:

Gönül,oniki hücreli yedi dervaze(pencere)li,iki dilberli bir saraydır.İçinde şah oturur.Fakat gönül paslı olursa,içindeki sultan görülmez.Gönlün saraya benzetilmesi,sevilenin saraya layık olmasındandır.(250/3-4)Gönül,Çalab'ın tahtıdır.Sultan burada oturup "Kaf'tan Kaf'a" hükmeder.Gönlün saraya ve tahta benzetilmesi,sevilenin pâdişâh olarak düşünülmesindendir:

Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalap bakdı
İki cihân bed-bahtı kim gönül yıkarısa
(299/5)

Gönül oturur tahta hükmider Kaf'dan Kaf'a
Nefis durmış ırakda meyli 'işret içinde
(295/3)

Yukarıdaki beyitte,gönül,doğrudan sevgili anlamında kullanılmaktadır.Bir beyitte de,göñlün doğrudan sultâna benzetildiğini görüyoruz.(295/3)

ı.Mülk,Kal'a,Seyrengah:

Gönül,sultanın tasarrufunda bulunan bir mülktür.Gönül mülkünü temizlemek için içinde bulunan suretleri(kesreti) temizlemek yetmez.Rahmet suyuna da ihtiyac vardır.Bu motifte,rahmetle su;gönülle rahmet arasında da güzel bir münasebet kurulmuştur:

Sûret nakşın gidermekle gönül mülki temiz olmaz
Akar rahmet suyı çağlar gönül kirin yuyan gelsün
(230/5)

Gönül mülkü dost tarafından yağmalanmıştır.Yağmalanan mülkte, tahribat,yangın ve sıkıntı meydana gelmiştir.Gönül mülkü için bu tahribat, aşk derdinden başka bir şey değildir.(286/2)

Bir beyitte gönül,cân şehri içinde bulunan bir kal'aya benzetilir.Bu kal'anın etrafı,"nefs askerleri" tarafından korunur. Dost,can şehrini yağmalayıp,gönül kal'asını ele geçirir:

Dostdan yaña giden kişi kendözinden geçmek gerek
Dost yağmalar cân şehrini alur göñül kal'asını
(348/5)

Âşıkın gezip dolaştığı yer,"gönül seyrengehi"dir.Onun bu seyrengehte bir dem dolaşması,"Mi'râc"ıdır.(146/5)

i. Ev,Dükkân,Hücre,Virâne,Hazîne,Şehr (Şâr):

Gönül bir ev gibi imâr edilir.Her evin bir sahibi olduğu gibi gönül evinin de sahibi vardır.Gönül ev sahibini(Tanrı'yı)bilmek zorundadır.(57/3)Bir beyitte,âşıkın gönlü,bacası tüten ve şûleleri görülen bir ev gibi resmedilmektedir.Burada,yerleşik hayata ait ev gibi bir unsurun ele alınması ayrıca dikkate değer:

Virgil su'âle cevâb tutalum olsun sevâb
Şu'le kime gösterür 'ışk evinüñ bacası
(351/2)

Gönül evi aşk çerileri tarafından yağmalanmış,istilâ edilmiş-

tir.Aşk,çeri(asker)nin memleketteki düşmanları temizlediği gibi,gönülden mâsivâyı temizleyecektir:

> ʿIşkuñ çeri saldı benüm gönlüm evi iklîmine
> Cânumı esîr eyledün n'ider bana yagı Tatar
>
> (78/3)

Yaşadığımız evi nasıl temiz tutuyorsak,dostun evi olan gönlü de öyle temiz tutmalıyız.Gönlün temizliği,masivâdan arındırmakla mümkündür.Âşıkın gönlünü rahmet suyu temizler(376/3,230/5):

> Yunus ko yalan da'vîyi gel arıta ko sîvâyı
> Gönlün evini kız eyle dost gelicek kondurmaga
>
> (329/7)

Gönlün eve benzetildiği bir diğer beyitte vahdet anlayışı şöyle dile getirilir:

> Ben gelmedüm daʿvîyiçün benüm işüm seviyiçün
> Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmaga geldüm
>
> (179/2)

Beyitlerde gönül, dükkana da benzetilmektedir.Bu benzetmenin gerisinde daima bir ârif unsuru görülmektedir.İlahî bilgi(Marifetullah)ârifin gönlünde tecellî etmiş,dolayısıyla irfan, ariflerin gönlünden neşr edilmiştir.Dükkan,halkın ihtiyacı olan mal ve eşyanın satıldığı bir yerdir.Bunun gibi,ledünnî bilgi de,ariflerin gönlünden ifşa edilir.Bu benzerlik sebebi ile gönül dükkan münasebeti sıkça ele alınır:

> Ya ben anca kaçan olam anun buyrugın buyuram
> Ol geldi göñlüme toldı ben ana bir dükkân oldum
>
> (176/4)
>
> Erenlerün göñlinde ol sultân dükkân açdı
> Niçe bizüm gibiler anda konuban göçdi
>
> (391/1)

Gönül dükkânı,nefsi temizlemekle açılır.Kibir ve kin,bu dükkânın kilididir.Bu kilidi kırıp açmak gerekir:

> Ol dükkân açılmadugı kokusı şaçılmadugı
> Sırrınun açılmadugı kilidi kibr ü kînimiş
>
> (121/7)

Gönül,dâr ve karanlık bir hücredir.Bu karanlık mekân,Tanrı'nın nûru ile aydınlanır ve genişler:

Anuñ nûrı karanuyı sürer gönül hücresinden
Pes karanulık nûrıla bir hücreye nite sıġar
(77/3)

Âşıkın gönlü,sevgiliden ayrı düşünce;kimsesiz ve harap bir virâneye benzer.Dost tecellî edince bu virane nûr dolar,hayat bulur.Virânelerde hazine olması sebebiyle gönül,bir beyitte viraneye benzetilir:

Ḳanda bulam isteyüben iy gönül seni kandasın
Kanda vîrân varısa va'llahi gönül andasın
(278/1)

Varlık çün sefer kıldı andan dost bize geldi
Vîrân gönül nur toldı cihanum yaġma olsun
(271/5)

Gönül,mahiyeti bilinmeyen ve pahası biçilmeyen bir hazîneye benzetilir.Aşk,bu hazinenin bekçisidir.Aşk erinin gönlü,pâdişah(Tanrı)ın hazinesiyle doludur.Burada hazine "ilâhî bilgi" karşılığında bir mecâzdır:

ʿIşḳ erinüñ gönli dolu pâdişâhun haznesidür
ʿIşḳsuz âdem ne añlasun şerîʿatuñ ma'nâsıdur
(59/1)

İşbu vücûd bir ḳal'adur ʿâḳıl içinde sultânı
İşbu gönül bir hazînedür ʿışḳ ṭutmış bekler anı
(512/1)

"Gönlümüz oldı ulu şâr o şâr gibi ya kanda var "(222/4)diyen Yunus,daha pek çok beytinde,gönlünü mamur ve bayındır bir şehire benzetir.Gönül,İlahî bir makamdır.(194/6)Gönül şehrinden ayrılmamak gerekir.Bu şehir,aşk ile abâd olur.Aşkı olmayanın gönlü virâneye benzer.(386/5)Dil şehrini gayrıdan arıtıp temizlemek gerekir.(365/3)

Gönlümüz oldı ulu şâr o şâr gibi ya ḳanda var
Ḥaznesinden aldum gevher dükkân yüzin bezer oldum
(222/4)

j.Baġ,Varak,Kitâp,Levh:

Sûreti virân olanın gönlü baġa(bağçeye) benzer.Bağ,ferahlatıcı,yeşil,sulak ve meyve yetiştirilen bir yer oluşu ile gönül için bir benzetme unsurudur. .Bağ,bu özellikleriyle Cennet için de benzetme unsuru olmuştur.Hatta,Cennet-bağ münasebetini

dile getiren hadisler de mevcuttur.(385) Yunus,"gönül bağı cinân ola" diyerek,hadislerde işaret edilen manâyâ da uygun fikirler ortaya koymaktadır. Yunus'a göre,sûreti viran olan(fenafillah ehli) kişinin gönül bağı,Cennet olur:

Çün sûretün vîran ola gönlün bağı Cinân ola
Cânun genci vîrân ola çünki bu genc vîrândadur
(54/7)

Gönül,Allah'ın gizli sırlarının yazılı olduğu gizli bir varaktır.Âşık,bu varaktan okuyup sırrını halka ifşa eder:

Bir dem gönüle ḳayakdum ol gizlü varâka bakdum
Uş sırrumı halka çaḳdum bir pâyânsuz ʿummānımış
(121/4)

Aşk,kitaba;gönül de saf ve düzgün bir levhe benzetilir.Aşk kitabının suresi gönüllerde yazılıdır.Âşık,ezel bezminde yazılan levhini bu dünyada okuyan kişidir:

ʿÂlimler kitâb düzer ḳarayı aḳa yazar
Gönüllerde yazılur bu kitâbun sûresi
(378/7)

Evvel gönül levhinde Ḥaḳ yazmışıdı çün bir varaḳ
Bu şimdi oḳınan sebâk ezel-i azâldan gelür
(42/6)

ʿAḳıl gönül levhine bakar.Söz,âşıkın diline bu levhten akar.(42/6)Bu fikirden anlaşılacağı gibi,insana ait bütün mücerret kuvveler (cân,his,akıl,hayâl)gönül merkezine bağlıdır.

k. Kara(Renk),Cemaʿat,Eğlence:

Gönül nefsî(şeytânî) düşünce ve tavırlarla kararmıştır, Âşık,gönlünü bu düşüncelerden kurtarıp "dervîş" olmak ister.

Nefs yolından geçemezin ʿışḳ şarâbın içemezin
Gönlüm kara açamazın derviş olubilsem dervîş
(123/2)

Gönül,mücerret kavramları kendinde toplayan bir merkez olduğu için "cemaʿat mukabili de kullanılır.Tasavvufî manâda cemâat, İlahî sıfatlardır:

---

(385) Meselâ bir hadîste,"Eğer Cennet bağçelerine uğrarsanız meyvelerinden yeyiniz."denmektedir.Tasavvufî yorumu için bkz. Niyâzî-i Mısrî,İrfan Sofraları,Ank.1971,s.81

ʿIşḳ imâmdur bize gönül cemaʿat
Ḳıblemüz dost yüzi dâimdür ṣalāt
(20/1)

Yunus Emre,bir beytinde "göñül eğlencesi" terkibini zikretmektedir.Âşıkın "gönlünün eğlencesi" mürşid-i kâmildir:

İy göñlümüñ eglencesi eyit baña neyleyeyin
ʿIşḳundan oldum avare derdüm kime söyleyeyin
(283/1)

1. Hayrân,Rûşen,Perişân,Derde esîr,Dermânde,Âbid,Zâhid,Âsi,Mûtî,Şâdi,Giryân,Kış,Zemheri,Bostân,Katre,Câhil,Câlinus,Lokman,Dîv,Perî,Sultân-ı İns ü Cinn,Gedâ,Fağfûr,Hakân,Günahkâr,Rıdvân,Ruhbân,Mûsâ,Firavn,Hâmân,İsa,Gümrâh,Cebrail,Divân,Kur'ân

Bu kelime ve mefhumlar,gönül bahsinde,birer benzetme unsuru olmaktan ziyade manevî birer hal ve mertebe şeklinde değerlendirilmektedir.

Âşıkın gönlü,sülûk esnasında ve bilhassa "telvîn" makamında,her sıfata iner ve çıkar,her şekilde görünebilir.Bilindiği üzere Mutlak zat'ın bütün özellikleri "Celâl" ve "Cemâl" sıfatlarında toplanmıştır.Gönül zatî tecellî mahallî oluşuyla,Celalî ve Cemâlî sıfatlara bağlı tecellîlerin de (hayır-şer,iyi-kötü, manî-mutiʿ vb.) kaynağı olmuş olur.Sülûk gören şahıs işte,bu tecellîlere-ikiliklere- tenezzül edebilir.Gönlün yukarıdaki sıraladığımız sıfatlarında,teşbihten ziyade manevî bir hal söz konusudur.Bütün bu fikirler şu şiirde ele alınıp işlenmektedir:

Ḥaḳ bir gönül virdi baña hâ dimedin hayrân olur
Bir dem gelür şâdî olur bir dem gelür giryân olur

Bir dem ṣanasın kış gibi şol zemheri olmış gibi
Bir dem beşâretden ṭogar hoş bagıla bostân olur

Bir dem gelür söyleyemez bir sözi şerh eyleyemez
Bir dem dilinden dürr döker dertlülere dermân olur

Bir dem çıkar ʿArş üzere bir dem iner tahte's-serâ
Bir dem sanasın ḳaṭredür bir dem ṭaşar ʿummân olur

Bir dem cehâletdekalur hiç nesneyi bilmez olur
Bir dem ṭalar hikmetlere Câlinûs u Lokmân olur

Bir dem dîv olur ya perî vîrâneler olur yiri
Bir uçar Belkîs'ıla sultan-ı ins ü cinn olur

Bir dem görür olmış gedâ yalın tene geymiş abâ
Bir dem ganî himmetile fagfûr u hem ḫakan olur

Bir dem gelür 'âsî olur Ḥaḳ zihnini yavı kılur
Bir dem gelür kim yoldaşı hem zühd ü hem îmân olur

Bir dem günâhın fikr ider ṭos-ṭoğru ṭamuya gider
Bir dem görür Ḥaḳ rahmetin uçmaklara Rıdvân olur

Bir dem varur mescidlere yüzin sürer anda yire
Bir dem varur deyre girer İncil okur ruhbân olur

Bir dem gelür Mûsâ olur yüz bin münâcatlar kılur
Bir dem girer kibr evine Firavn'ıla Hamân olur

Bir dem gelür ʿİsâ gibi ölmişleri diri kılur
Bir dem gelür gümrâhleyin yolunda sergerdân olur

Bir dem döner Cebrâil'e raḥmet saçar her mahfile
Bir dem gelür gümrâh olur miskîn Yunus hayrân olur
(49/1-13)

9. ʿAşk:

Gelün ṭanşuk idelüm işi kolay tutalum
Sevelüm sevilelüm dünya kimseye kalmaz
(103/5)

Yunus Emre, bir aşk ahlakçısıdır. O'nun divânı incelendiği zaman en fazla "aşk" mefhumunun yer aldığı görülecektir. Beyitlerde aşk, "sevü, mihr, sevgi, muhabbet" gibi kelimelerle de işlenmektedir.

Aşk, aşık-maşûk ikiliğini birliğe dönüştüren; âşıkın nefsini

hakikî varlık olan Hakk'ın varlığında ifnâ eden bir kuvvettir. Bu kuvvet,erdirici ve olduruсu biricik vâsıtadır.

Mutlak varlığın bizatihi kendi varlığında var olan "aşk" yaratıcı gücün eşya âleminde zuhuruyla beraber,kendisini göstermiştir.

Çalab'uñ dünyasında yüz bin dürlü sevgü var
Kabûl it kendözüne gör ḳangısı lâyıḳdur
(86/2)

diyen Yunus,yaratıcı sevginin sayısız olduğunu ve nefislerin "layık" oldukları sevgiyle yaratıldıklarını belirtir.

Şâir,mecazî aşklarla İlahî aşkın kaynağını Rahmanî ve Şeytanî(rûhî ve nefsî)neş'elere bağlamaktadır.(86/3)Bir de hiç aşkı bilmeyenler vardır.Yunus bu kişiler için "hayvan" sıfatını kullanır:

ᶜIşksuzlara virme ögüt ögüdünden alur degül
ᶜIşḳsuz âdem hayvān olur hayvān ögüt bilür degül
(157/1)

Beyitlerde kişiler,aşkı idrâk edişlerine göre."aşk düzen,aşk bozan(386),esrük gezen" üç ayrı tavırda ele alınır.(47/2) İlahî aşkla serhoş olanlar tabiî ki, övülmektedir.

Mutlak varlığa inananlar,âşık olup onda yok olanlar,özlerini "nur"a dönüştürmüş insanlardır.(280/5)Hakiki aşık,aşk ile beka bulmuştur.(32/5)

Bilindiği üzere,tasavvuf sâliki dört makam yaşayarak,şeri'at,tarikat,marifet ve hakikat mertebelerinden geçecektir.İlahî aşk bu mertebelerin tamamlanmasını sağlar.Aşk,yaratıcı kuvvet manâsına ele alındığında hakikat makamında tecellî eden bir mefhum olmaktadır:

Evvel kapu şerîᶜat geçse andan ṭarîḳat
Gönül evi maᶜrifet ᶜışḳ ḥaḳiḳat içinde (295/5)

---

(386) Aşk bozanlar,mecazî aşka düşenlerdir.Bir beyitte bu grup,

Kimi avrat oğlan sever kimi mülk hânumân sever
Kim sermâye dükkân sever bu dünya hâlden hâledür
(59/3)

şeklinde işlenir.

Aşk,saliki vecde hazırlar.Vecde ulaşmak için kalbte şiddetli bir sevgiye ihtiyaç vardır.Bu sevgi salikte evvelâ mürşide,peygambere ve bilahare Mutlak varlığa karşı tedricen gelişir.Yunus Emre'de aşk safhalarıyla alakalı pek çok örnek vardır.Şu beyitler bunlardandır:

> ʿIşk sultânı Tapduk durur Yûnus gedâ bu kapuda
> Gedâlara lutf eylemek hem kâidedür sultâna
>
> (294/9)

> ʿIşkuñ ile ʿâşıklar yansun yâ Resûlullâh
> İçüp ʿışkuñ şarâbın kansun ya Resûlullâh
>
> (344/5)

> ʿIşkun ezelî şâhum yoklukda komış varı
> Bu remzî duyan ʿâşık yokluğı şikâr itsün
>
> (232/3)

> ʿIşkuna düşenlerün yüregi yanar olur
> Kendüyi saña viren dükeli işden geçer
>
> (70/2)

Divân'da,İlahî aşkın mahiyetiyle ilgili şu fikirler ortaya konmaktadır:

Aşk,yer ve gök yaratılmadan,ezelden de kadîm olan herşeyin ilk kaynağı ve yaratılış sebebi bir cevherdir:

> Evvel yir-gök yoğıdı varıdı ʿışk bünyâdı
> ʿIşk ezelden kadîmdür ʿışk getürdi ne varın
>
> (254/3)

Âşıkın cânına ʿaşk koyan yüce Sübhân'dır.(121/1)Aşk makâmı ʿâlîdir.Aşk sözünü söyleyen dil,kudret dilidir.(25/1)İnsanı ölümsüzleştiren güç,bâtınındaki aşktır.(214/9)Aşk haberi şirîndir.(254/1)İnsana verilen en mukaddes sırdır.Aşk sırrını bilen emanat ehli,bu sırrı korumakla yükümlüdür:

> Emanetdür şakıngıl <u>ʿışk haberini</u> zinhâr
> Oturup değme yirde söyleme ʿışkuñ sözin
>
> (254/6)

Yunus Emre,aşk yerine "<u>sevü</u>" kelimesini de kullanır.O'na göre,insân bu dünyaya daʿvaya(iddiaya,cedele,gavgaya) gelmemiştir. İnsan "sevme"ye gelmiştir.Tanrı gönüllerdedir.Seven ve gönüller yapan Allah'a ulaşır:

Ben gelmedüm daʿvî içün benüm işüm seviyiçün
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmaga geldüm
(179/2)

Aşk,dağları zerre zerre eritir,denizleri ʿummān eder.(245/4) Kaynatır,cuşa getirir.Hayatın hâsilıdır;ölmüşleri diri kılar. (374/10)Kocalar(ihtiyarlar) aşk ile yiğitleşir.(318/8)Aşkın zaman ve mekan üstü olduğunu idrak edemeyenler,Yunus'a "Çün kocalduñ ʿışkı koğıl" derler.Halbuki,aşka rüzgâr uğramaz,aşkın ayı ve yılı olmaz:

Niçeler eydür Yûnus'a çün kocalduñ ʿışkı koğıl
Rûzigâr uğramaz ʿışka ʿışkun ne ay u yılı var
(32/7)

İlahî aşk benliği yok eder.(269/1)Dünya izzetini sevenler,aşktan haber veremezler.(2/5)Aşk ile bilişenler,hassü'l-hastan olurlar. (4/4)Dost aşkına ulaşanlara dünyâ-ahiret bir olur.(7/8)Gönül şehrine girip seyredenler "cân içinde iz" bulurlar.(333/4)Canında aşk eseri bulunanlara gönül vermek gerekir.(27/1)Hakikate erenlerin canları ne bahtlıdır ki,onlar hep muhabbet içindedirler.(295/12)Ceng,şeştâ ve rebâb,âşıkları aşka getirir.(47/6)Aşk bir belâ ve afettir;aşıkı hâlden hale döndürür.(68/4)Erenler mahfilinde aşk ile cûşa gelinir. (367/8)Âşıkın aşkı Hak'tandır.(367/13).Aşk ile didar teferrüc edilir.(303/6)

Aşk anadan doğmamış,kimseye kul olmamıştır.Hükmü,cümle bilişi ve yadı esir kılar.(371/4)Aşkın nihayeti ve gayeti yoktur.(45/9)Mekanı da bilinmez.Aşkın mekansızlığı ve sınırsızlığı,"pâyânsız aşk"terkibiyle dile getirilir.

Hakikatte, her kişinin cânı aşktır.(90/1)Aşk,canda zâhir veyâ pinhandır.(90/1)Bu âlem,insan-ı kamil(Yunus)in aşkıyla kaimdir.Devran,bu aşk ile devreder.(332/8)Aşk,canlara durak,yeregöğe direktir.(360/8)Âlem,aşk şevkıyla dolmuştur.Aşıkların yaratılışları da bu şavktandır.Bütün varlık,aşk ile hayat bulmuştur:

ʿIşk şevkından ʿâlem toldı bu ʿâşıklar andan geldi
ʿIşksuz biten çiçek soldı ʿışkıladur dirlik hoşı
(360/4)

Aşk niceye sele vermiş,göz yaşlarına boğmuştur.(390/2)Aşk cefasıyla ağlayan kişinin göz yaşları pınarla mukayese edilemez:

ᶜIşkuñuñ cefâsından dünin günin aġlaram
Akan bıñar ne misâl gözden inen yaşlara
(330/4)

İlahî aşktan gayrı sevgiler "yok sevdâ"diye nitelenmektedir. Aşksız geçen ömrüne hayıflanan şâir,"Şimdiye değin ömrüm geçmiş yok sevdayıla"(338/4) demektedir.İçi dışı murdar olanlarda ve gönül gözü uyuyanlarda "aşk" yoktur.(347/1)Allah,ayne'l-yakîn(bkz.) görülmek istemiyorsa,"bu sevüden taşra durmamak" gerekir.(259/7)Aşk,doğru yola(tarikate) gelenlerde karar kılacaktır.(347/6)Aşıkın ibadeti,duası,selâmı zikri,tesbih ve namazı aşk tarafından yağmalanmıştır.(364/5)Aşk,aşıkı söyletir.(289/9)Niçe sultanlar sevgi ile zebûn olmuşlardır.(92/6)Dervişler,aşk ile,delilik yapabilirler.Bunun iç yüzünü bilmeyenler, dervişlere güleceklerdir:

Dervîş olan kişiler deli olaġan olur
ᶜIşk neydügin bilmeyen ana gülegen olur
(96/1)

ᶜAşk,türlü cefâlara verilen adtır.Bu cefalara katlanan kişi,dosta halvet ermiştir:

Dürlü dürlü cefanun adını ᶜışk virmişler
Bu cefâya katlanan dosta ḫalvet irmişler
(68/1)

Aşka yoldaş olanların işleri kolaylaşır.Maksat ele girince,dost iline sefer olur.(93/6)Aşk Allah'tandır.Bunun şuurunda olan Yunus,"Yunus sen anı sanma bu ᶜışḳ saña sendendür"(71/12) demektedir.İnsan başına gelen en güzel,en yeğrek şeydir aşk!(73/9) Yola aşk ile gelen dosta ulaşır.(79/4)

Aşıklar ortasında sofılık satan(zahid)lar,aşka riyâ katarlar.Halbuki aşk,ihlâs ister.(57/1)Âşk eteğine tutunanlar,vuslata layık olurlar.Aşkın yeri gönüldür.(334/1)Gönüldeki kötü fikirler,mekr ve hileler;dünya ve ahiret arzusu,aşk ile giderilir.(348/3)Gönül aşktan usanmaz.(113/2)Aşk tahammül ister.(85/5) Çalap aşkı âşıkın bağrını baş,sırrını faş eyler.(362/1)Gönüldeki "teşviş" aşk ile yok olur.(343/4)Aşksızlara aşk haberini (vahdet sırrını) vermek doğru değildir.(254/2)Gönlü aşk ile göyneyen(için için yanan) âşık,dosttan gizli haberler verir.(243/9)

Gerçek âşık,aşk nefesini(Ene'l-Hakk'ı)dilinden düşürmez.(182/7)Din,millet ve mezhep kaygusundan geçer,kendisini yoğa sayar.(236/1)Dervişliğe aşk ile gelinir.(237/1)Sultan'a aşk ile erişilir.Dört kitabın manâsı,aşk ile çözülür.(124/9)

Allah,aşkını,"benim" dediğine verir.O'nun varlığı,bir zerre aşkı olanda tecellî etmiştir.(65/6)Ezelde aşk sunan Allah'tır.Yunus,"adı henüz Yunus değilken aşk sunan(Allah)da mevcuttur.Bu sebeple dünyaya geldiğinde de "âşık" olmuştur.(169/11)

Aşk,insanı Allah'a ulaştırır.(257/7)Aşksız âdem hayvandır. Hayvan öğüt bilmez.(157/1)Aşka münkir ademi bu meydandan(erenler meclisinden) sürerler.(68/5)Aşk,aşıkın sermayesi(can)ni almıştır.(266/2)Dilini lâl,kanını helâl etmiştir.(390/5)

Dil ile "aşk" demek kolay,aşık olmak zordur;"Işk dilde genez olur 'ışk bilici az olur"(331/3) mısraı,dil ariflerini tenkit eder.Mescitte,medresede namaz kılıp ilim tahsil etmek,cemaatle namaz kılmak,hülasa ibadetleri yerine getirmek,bir "aşk şükranesi"dir.(307/5)İlahî aşk,canı alıp farktan geçirir:

Alaldan cânumı ʿışk-ı İlâhî
Benem Mecnûn gibi avâre ḳarşu
(289/4)

Aşk,yüz bin İsâ ile Mûsâ'yı sergerdân gezdirir.(401/3)İbrahim'e, Nemrûd'un âteşini gülistân eyleyen de aşktır.(386/6)Süleymân Peygamber ve Belkîs,bir zaman aşka düştüler ve bu aşka dermân bulamadılar.(bkz. Süleyman)

Aşk denilince,Mecnun ile Leylâ adlarını hatırlamamak mümkün değildir.İlâhî aşkın timsali olmuş bu iki kahraman,Yunus'un eserinde bir hayli anılmıştır.Onların aşkı,bu halka acaip gelmektedir:

Leylîyle Mecnûn işi ʿaceb gelür bu ḥalka"(398/9)

mısraı,aşktan anlamayan halkın tavrını ortaya koyar.Şair bir beytinde,"aşk haberini duyanların kimisinin Leylî,kimisinin Mecnun ve Ferhad olduğunu söyler.(118/12)

Aşk,tarifi olmayan şeydir.Mansur(bkz.) gibi bir aşk şehidi, aşkı,başını vererek tarif etmiştir.Bir beyitte,tecridî bir üslupla,"aşk eli" terkibiyle aşk,bir fail;İlahî bir kuvvet veya cellâd gibi düşünülmektedir:

Zihî Mansûr ki ma'şûk yolında
Başı berdâr olupdur 'ışk elinden

(245/6)

Yukarıdaki beyitten anlaşılacağı gibi,Mansur'a benzeyen âşıkların başları,maşûk yolunda aşk eliyle berdâr olur.Her âşık, aşk yolunun bir Mansûr'udur.Ve yine aşk,İbrahim Edhem gibi bir Sultan'ın tacını ve tahtını bıraktırmış,yerini külhân ettirmiştir.(245/5)Abdürrezzak(Şeyh San'an) da aşk yüzünden din değiştirmiştir.(398/9)

Yunus Emre,eserinde,aşk ile ilgili pek çok deyim kullanmaktadır.Bunlardan,"aşk demini oynamak",Ezel bezmi'nde,ruhların vahdet zevkini tattığı hâli ifade eden bir deyim olmaktadır. (243/7)"Aşktan bir elif okumak",vahdet sırrına vukufiyeti(3/1), "Aşk mezhebi",Hak mezhebini veya birlik meşrebini ifade eden deyimlerdir.(Bkz.Din veya Mezheb)

Din tamam olunca muhabbet doğar:

Kimsene dînine hilâf dimezüz
Dîn tamam olıcak togar mahabbet

(20/7)

"Aşk bâzârı",erenler meclisi demektir.(93/3)Âh etmek,aşk alâmetidir.(93/1)Aşk âlemi,manâ âlemi anlamında kullanılan bir deyimdir.Yunus,sözlerini nefsinden değil, aşk âleminden söyler. (248/12)"Cübbe vü hırka taht u tâc,bular virürler 'ışka bac" (130/5) mısraında zikredilen "aşka bac vermek" deyimi ise,aşka esîr olmak(aşka bağlanmak) yerine kullanılmıştır.Diğer bazı deyimler de aşağıya alınmıştır:

"Aşk içinde ölmek,aşk bazarına girmek,âh ile zar içinde olmak,aşka yoldaş olmak,aşk eteğini tutmak,aşka yanmak,aşkta kül olmak,aşk ile yâr olmak,aşka sataşmak,aşka erişmek,aşk ile barışmak,aşka müşteri olmak,aşka mesel bağlamak,aşk ile pişmek,aşka döymek,aşktan terbiye yemek,aşk ile salavat vermek,aşk elinden taşmak,aşkı başdan aşmak,aşk ile göynemek,aşk demini oynamak, aşk divanı,aşk evine girmek,aşk davası kılmak,nasibini aşka aldırmak,aşk cefası çekmek,aşktan sebak okumak,aşk oduna düşmek, aşkdan eser duymak,başı gavgaya vermek,aşk nefesi vurmak,aşk artımmak,aşka boyun vermek,aşk zencirine kızmak,sevüden taşra durmak,aşkın burcundan uçmak,aşka el urmak,gönülde aşk bitmek ..."

Beyitlerde aşk ile alakalı mecazî bazı ifade kalıpları da söz konusu edilmektedir.Elest bezmi için kullanılan "aşk ili",âşık için kullanılan "aşk eri",mürşid için kullanılan "aşk gözgüsü" bu ifade kalıplarından birkaçıdır.

Yunus,aşkın ve âşıkların bazı hallerini şu müşahedeler dairesinde ele al maktadır.Bunlardan birincisi "aşksızların hali",ikincisi "âşıkın hali",üçüncüsü de "aşkın neticesi "dir.

Aşıkın sözü aşksızlara kaya yankısı gibi gelir.Aşksızlar, yaban(kesret)dadırlar:

ʿIşḳsuzlara benüm sözüm benzer ḳaya yankusına
Bir zerre ʿışḳı olmayan bellü bilüñ yabandadur
(65/3)

Âşıḳ,aşk hâlinde "söylemek" zorundadır.Aşk söyletir,dert ağlatır dedikleri bu hâldir:

Sözüm ay gün için degül sevenlere bir söz yiter
Sevdügüm söylemezisem sevmek derdi beni bog̊ar
(77/6)

Âşık,aşk yolundan gider,ma'şûk burcunda biter.(Bu hal,aşkın kemal hali,âşıkın sükûnet bulduğu makamdır:

Yunus ölürse ne gam ʿışḳ içinde ḳardaşlar
ʿIşḳ yolına uyag̊an maʿşûk burcunda biter
(26/10)

Divan'da,doğrudan "ışk"ı anlatan veya bu kavramın redif olarak tercih edildiği müstakil şiirler de bulunmaktadır.Bunlardan birisi,şu matla ile başlamaktadır:

Hakîkat her vücûdun cânı ʿışḳdur
Ne cân kim cân içinde cânı ʿışḳdur
(90/1)

Bir başka örnek,şu matla beytiyle başlamaktadır:

Gönlüm düşdi bir sevdâya gel gör beni ʿışḳ neyledi
Başumı virdüm gavg̊aya gel gör beni ʿışḳ neyledi
(404/1)

Aşk İle İlgili Benzetmeler:

a. Ev,Bâzâr,Bağ,Külhân,Meydân,Şehir,İl,Burc:

Taşraya kapalı olan ev,huzur ve saadet bulduğumuz bir mekân dır.Bu yönüyle aşk için bir benzetme unsurudur.Aşk evi,mecazî bir terkip olup,gönül anlamındadır.Aşk evine girenler,

Tanrı'dan başka hiç bir şeye meyledip vefa göstermezler:

ʿIşk da'vîsi kılan kişi hiç anmaya hırs u hevâ
ʿIşk evine girenlere ayruk ne meyl ü ne vefâ
(2/1)

Virgil su'âle cevâb tutalum olsun sevâb
Şu'le kime gösterür ʿışk evinün bacası
(351/3)

Bâzâr, alış-veriş mahallidir. Aşk bazarı, âşıkın canını satıp canan satın aldığı yer, yani erenler meclisidir:

ʿIşk bâzârıdur bu cânlar satılur
Sataram cânumı hiç kimse almaz
(113/5)

Bağda, türlü yemişler ve çiçekler hasıl olur. Aşkın da, tıpkı bir bağ gibi, nimetleri vardır. Özellikle bu yemişler, vecd ile elde edilen ilahî bilgilerdir:

Çü girdüm ʿışkuñ bağına bakdum soluma sağuma
Dürlü yemişlerün yiyüp güllerini yıylayayın
(283/4)

Aşkın, hamam ocağı(külhan)na benzetilmesi, aşıkın vücudunun, aşk ile yanışındandır. Külhana ne kadar fazla yakacak (odun) atılırsa, âteş ve alev o kadar fazla olacaktır. Bunun gibi, aşk ne kadar şiddetli olursa(külhandaki odunun ve alevin yaptığını yapacak)vücut o denli yanacaktır. Burada, can aşk külhanına, dolayısıyla vücud hamama benzetilmektedir. Daha açık bir ifade ile belirtmek gerekirse, hamamın suyu külhandan kaynadığı gibi, vücudu ve canı etkileyen kuvve de, aşktır:

Cânum ʿışkun külhânıdur tartınmadın ur odını
Kamış şuyı şeker olur od bırağıcak külhāna
(204/2)

Aşk, çevgân oyunu oynanan bir er meydânıdır. Bu meydanda nefis ata, âşıkın başı topa benzetilmektedir. Çevgan, aşk oyunundan başka bir şey değildir:

Niçe bir ʿışk meydânında nafs atın segirtdürem
Ya niçe bir başumı top eyleyüp çevgân olam
(201/12)

Aşkın mücerret sonsuzluğu da, aşk-meydan ilişkisiyle verilmektedir. Bu ilişkide, meydanın geniş bir mekan olması, vech-i şebehi teşkil eder. (230/3)

Aşkın şehire benzetilmesi,şehir unsurunun imaretiyle alakalıdır.Aşk şehri,bayındır ve mamurdur.Şehir,ledünnî manâda,"ahadiyyet" mertebesine işarettir.(387)

Bundan ᶜışkuñ şehrine üç yüz deniz geçerler
Üç yüz deniz geçüben yidi ᶜtamu bulasın
(242/4)

Yunus'un "aşk ili" ifadesiyle kastettiği manâ da,tıpkı şehir benzetmesi gibi,"ezel bezmi"ne veya sûfînin ahadiyyet makamına işarettir.(252/4):

ᶜIşk ilinün haberin disem işide misin
Yoldaş olup bu yola sen bile gide misin
(252/1)

Aşkın burca benzetildiği beyitlerde,burcun yüksekliği,teşbih yönünü oluşturur.Burcun,tabiye,palanka,kule,kale duvarının yüksek çıkıntıları manâlarından başka,güneş etrafındaki on iki takım yıldızlarını ifade eden manâsı da vardır.Bu iki ayrı manâ,bir beyitte tevriyeli olarak ele alınır.Aşağıdaki beyitte,"aşk burcunun kulesi" terkibi,arş ve kule(kale) ile alakalıdır.

Hak turağı gönülde ayâtı var Kur'ân'da
ᶜArş'dan yukarı cânda ᶜışk burcınun kulesi
(378/9)

Hemen işaret edelim ki,beyitteki kulenin müşahhas yüksekliği ile arşın mücerret yüksekliği,aşkın ulviyetini anlatmak için seçilmiş iki güzel benzetme(mecaz) unsurudur.

Yıldızlar,insan tâlihiyle yakından ilgilidir.Yunus,bu münasebetle,tāliᶜ kelimesi yerine "yıldız" kelimesini kullanarak,bir istiare yapmaktadır.Aşıkların yıldızı,"Muhabbet burcunda" bulunmaktadır.Yani onların talihinde 'aşık olmak" vardır:

Hiç kimsene geñiyile doştuna ᶜâşık olmadı
Mahabbet burcunda komış ᶜâşıklarun yılduzını (359/6)

---

(387) Bu benzetme için bkz.Min Kelimati'ş-Şeyh Yunus Emre ve Şerhü'ş-Şeyh İsmail Hakkı,Süleymaniye Ktp.Esad Efendi Bl.,Nu: 1521/2,vr.187a-b;Muhammed Nurü'l-Arabî,Şerh-i Hacı Bayram-ı Veli,(Çalab'ım Bir Şar Yaratmış Şerhi),Yazma,(Mahmut S. Bilginer Elinde)

Yunus bir beyitte,visali gerçekleştirdiğini "ışk burcundan uçmak" (165/10) terkibiyle anlatır.Bu deyim,vecd halini de dile getirmektedir.

b. Cevher,Hazîne,Ma'den:

Aşk,kıymeti cihetiyle cevhere benzetilmektedir.(254/7)Yine aşk,değerli ve gizli bir hazîne gibidir.Aşk hazinesini elde edenler,aynı zamanda korumak da zorundadırlar:

Âşıklarun hâlini ʿâşıḳ olanlar bilür
ʿIşk bir gizlü haznedür gizlü gerekdür esrâr
(26/7)

Aşk ile maden arasındaki ilgi de,aşkın kıymetli bir nesneye benzetilmesine dayanmaktadır.Aşk,paha yetirilmeyen ve bulunması zor olan bir ma'dene benzer:

Haber eylen 'âşıklara ʿışḳa gönül viren benem
ʿIşḳa baha kim yitüre ʿışḳ maʿdenin bulan benem
(177/1)

c. Zencîr (Selâsil),Urgan,Şem',Od:

Zencîr,birbirine geçmiş madeni halkaların meydana getirdiği uzunca bir bağdır.Eskiden,deliler çılgınlık yapmasınlar diye,zencîrle bağlanırlardı.Bu zencir,delilerin boyunlarından, ayaklarından geçirilirdi.İşte,aşkın verdiği delilik ile,delilere vurulan zencir münasebeti,aşk zencîri terkibiyle ifade edilir:

ʿIşkun zencirini üzem delü olam taġa düşem
Sensin dün ü gün endişem bana seni gerek seni
(381/4)

Niçe arslan daʿvî kılur ʿışḳa boyun virmemege
Senüñ ʿışkun zencîrinden kızan evvel yavaş oldı
(354/8)

ʿIşkun selâsilinde zencire kim ki düşse
Azadlıḳ istemez ol olsa vücûdı toprak
(132/6)

Âşık,İlahî sevgiyle sükûn bulmuş kişidir.O,bu sükûnetiyle, munis,yumuşak huylu(yavaş) bir koyuna benzetilir.Âşık,urganla bağlı olan bir koyun gibi -sakin-dir.O,aşkın verdiği hu-

zurla yaşar.Aşkın urgana benzetilmesi,aşka olan bağlılık yönüyledir:

Anı seven ʿâşıklaruñ söylerisem sıfatını
Anuñ ʿışkı urganında koyundan da yavaş oldı
(354/7)

Yunus Emre'nin,bir beytinde,kandîl fitili için "urgan" kelimesi kullanılır.Kandîl bu örnekte "gönül" karşılığında ele alınan bir benzetme unsurudur.Kandîlin içindeki fitil görülmez. Fitil,yağla temas ederek kandilin yanmasını sağlar.Esasen göze görünmeden yanan şey, fitildir.Gönül de,fitil gibi,gizli gizli ve için için yanar:

Ol kim beni bekleridi her kandasam saklarıdı
ʿIşk urganı ucındağı kandîldağı cândayıdum
(169/3)

Şemʿ(mum),balmumu demektir.(388)Aydınlatma aracı olarak kullanılır.Âşıkın cânı,aşk ile aydınlanır.Yunus,aşk şem'i terkibiyle,doğrudan "mürşid"i kasteder.Dervişler,mürşid huzurunda şem' etrafındaki pervanelere benzerler.Mumun âteşinde yok olan pervane,mürşidin aşkıyla yok olan derviş gibidir.Görüldüğü üzere,şemʿ,aydınlatma;yanma ve yok etme özellikleriyle aşk için bir teşbih unsuru olmaktadır:

Dervîşler Hakk'uñ dostı cânlarıdur Hak mestî
ʿIşk şem'ini yakdılar pervâne olan gelsün
(239/8)

Aşk,yakıcıdır.Aşkın yakıcı hususiyeti,müşahhas bir nesne olan "od" kelimesiyle verilir.Aşk odunun yeri gönüldür.Od,bazen doğrudan aşk yerine kullanılan bir "istiare"dir.Âşık,aşk ateşiyle yanıp kavrulmak ister.Zira ateş,yok edicidir.Aşk ateşi de,aşıkın nefsini yok edecektir.Bu motif,divanda oldukça fazla zikredilmektedir.Bir kaç örnek mısra aşağıya kaydedilmiştir:

"Benüm dirligüm çiğidi ʿışk odı oldı bahâne"(294/3)
"Devlet durur ol kişiye yanarısa ʿışk odına"(294/5)
"Âşık ol ışk odına pervâne gibi yana gör" (150/2)

---

(388) Mütercim Asım,Kamus Tercümesi,İst.1304,C.II,s.310

"ᶜIşk odınun tütününden Yunus'un benzi sarara"(307/6)
"ᶜIşkun aslı oddan durur sabrumıla olmaz benüm"(214/7)
"Bu mahabbet odı benüm yüregümde yana durur"(214/5)

Yunus Emre,bir kaç örnekte,âteş ve su unsurlarını,aşk ve gönül münasebetiyle söz konusu eder.Bu unsurlar,biribirlerine zıttırlar.Aşk odu,gönül deryasına düşer,sönmez!Bilakis alevlenir.(280/2,326/2):

Şahum senün ᶜışkun odı düşdi gönül deryâsına
ᶜAceblemen kaynayuban maᶜrifetler bitdügin e
(401/2)

Aşk odu yürekteki yağı eritir.Yunus'un yürek yağı ile nefsî hevesleri kasdettiğini söyleyebiliriz:

ᶜIşkun odı düşdi câna eritti yürek yagını
Kesdi hevâsetin kökin oda yandurdı bağını
(376/1)

Âteş olan yerde duman tüter.Aşk odu,âşıkın sırrını ifşa ettirir.Bu ifşa,duman karşılığında kullanılmaktadır:

'Işkun odı yüregümde yandugına 'âlem tanuk
Kanda bir od yanarısa nişanı var dütün tüter
(78/2)

Yunus bir beytinde ateş yerine "kızgın" kelimesini zikreder.Bu kelime de,aşk için bir benzetme unsuru olmaktadır:

Yunus'a bu 'ışk kızgını komaz dilini tutmağa
ᶜÂşıkla ma'şuk razını dürüst diyemeye lisan
(259/8)

Şunu da belirtelim ki,yukarıda anlatmaya çalıştığımız aşk-od münasebetinde,hiç bir zaman âteş kelimesi geçmemektedir.Bu husus,Yunus'un dil hassasıyetini gösteren mühim bir örnektir.

ç. Deniz,Ummân(Bahr),Mevc,Su,Yağmur:

Deniz,sınırsız oluşu,içinde bulunan varlıkları kapsaması, derinliği ve genişliğiyle,aşkla alakalı bir benzetme unsuru olmaktadır.Denizde bulunan kıymetli gevherler,aşk ve vecd ile hasıl olacak olan nimetlerdir;âşık,aşk denizine dalmış bir dalgıç(yüzgeç) olduğu halde,"yüz bin gevherden fârig"dir.(264/9) Aşk denizine dalan kişiye,gemi hacet değildir.(402/1)Zirâ,âşık bu denizde gark olmak ister.(213/1,214/4,215/3)Aşk,derin bir denizdir.Bu denizde herkes yüzemez:

Yüzgeçlik ögrenimeyen kul girmesün bu denize
ᶜIşk deñizi derin olur ᶜaceblemeñ batduğını
(401/4)

Aşk ve muhabbetin denize benzetildiği beyitlerde,âşık da gavvas(dalgıç) veya bahrî(deniz ördeği) şeklinde düşünülmektedir:

Mahabbet bahrînün gavvâsı oldum
Gerekmez Ceyhûn'a ṭalmazam ayruk
(129/4)

ʿAşk deryâsına dalan hakikat gevherini bulacaktır:

Bir kişi ᶜâşıḳ olsa ᶜışk deryâsına talsa
O deryânuñ içinde gevher bulağan olur
(96/4)

Aşk,insanın can,gönül idrâk ve akıl gibi mücerret(manevî) kuvvelerini kendisinde yok eden bir dalgadır:

Cân u gönül fehm ü ᶜaḳıl ᶜışk mevcini ġarḳ olıcaḳ
Pes niçe ansun ol kişi yazuġ u müzd assı ziyân
(259/3)

Aşk insanda mâsivayı(gayrı) yuyan bir suya da benzetilmektedir.Aşağıdaki beyitte "ᶜışk suyı" tabiri mecazî olup göz yaşı anlamındadır.Aşk suyu(göz yaşı) ile nefsini temizleyen kişi âriftir:

Bu dem ᶜışkuñ suyıyla ġayrı yudum
ᶜAceb ᶜârif benem 'irfân içinde
(332/2)

ʿAşkın yağmura benzetilmesi,yağmurun rahmet ve hayat kaynağı olmasındandır:

Işk yağmurı ṭamlası gönül gögünden ṭamar
Sevgü yili götürür yağmurı ayaz ile
(335/19)

d. Kılıç,Ok,Külüng,Çadır:

Kılıç,yaralayıcı ve öldürücü bir âlettir.Düşmana karşı kullanılır.Âşıkın düşmanı nefistir.O,nefis asker(çeri)ini aşk kılıcı ile kırar:

Her kapuda bir çeri yüz bin çerisi vardur
ᶜIşk kılıcın kuşanup cümle kırasum gelür
(46/4)

Aşkın oka benzetildiği beyitlerde,genellikle,ıztırap ve cefâ vardır.Çünki ok,öldürücü ve yaralayıcıdır.Ok motifinin geçtiği beyitlerde âşıka ait gönül,can ve yürek gibi manevî aksam dikkati çekmektedir.Dolayısıyla âşıkın çektiği dert,manevî olmaktadır.Zira,sıralanan aksam,soyuttur ve ıztırabı hisseden merkezler olmaktadır.Şu halde aşk,verdiği acı ve ıztırap ile, oka benzetilmektedir:

"Yüregine ʿışk okın urmayan ʿâşıḳ mıdur"(36/7)
"Yüregümde işledi ʿışk okınun yarası"(378/10)

Aşkın tahammülü zor acısı ve şiddeti,"katı taştan geçen ok" motifiyle işlenmektedir:

Dost senüñ ʿışkun okı key katı taşdan geçer
ʿIşkuña düşen ʿâşıḳ cânıla başdan geçer
(70/1)

Ferhad,Şîrîn'e ulaşmak için aşkın külüngüne baş tutmuş, ömür boyu taş kesmiştir.Âşık,Hakk'a kavuşmak için Ferhad'ın külüngü gibi bir vâsıtaya muhtaçtır;bu vâsıta,aşktır:

Canum ʿışkuñ külüngüne Ferhâd olup dutdum başum
Dâim taşları keserem Şîrînüm hiç solmaz benüm
(226/4)

Bir beyitte,"dost bağının içinde aşk çadırı"kurduğunu söyleyen Yunus,aşkı,çadır gibi,konaklama yeri(makamı)ne benzetmektedir."Bağda çadır kurmak", hayat ve yaşama şartlarının müsait olduğu bir menzilde konaklamak demektir.Bu motif,devrin hususiyetleri-özellikle yarı göçebelik- göz önünde bulundurulursa,daha kolay çözülecektir:

Görüñ görüñ bu devleti bu ʿışkıla beşāreti
Dost bagınuñ içinde ben ʿışk çadırın kurdum bugün
(240/4)

Bu beyitte,devlet,beşâret ve çadır unsurlarının peşi sıra ele alınması,sultan veya beğin,yeni fethedilen bir mülkte Çadır(otag) kurup konaklamasını hatırlatmaktadır.Tabii,yeni fethedilen yer,merkeze tebşîr edilecektir."Beşaret" kelimesi de bu sebeple kullanılmış olmalıdır.Yunus'un gayesi,bu reel tabloyu vermek değildir.Esas tema,tasavvufîdir.Bu reel hadise, tasavvufî manâya bir zemin teşkil eder.Yunus'un bu beytinin tarihî ve sosyolojik bir vesika olabileceğini de ayrıca işaret edelim.

e. Kuş,Kanat,Tuzak:

Aşk,kuş gibidir;onu yakalamak zordur.Şu beyitte kuş,avlamak ve tuzak kelimeleriyle mecaz-ı mürsel yapılarak işlenmekte ve aşk için benzetme unsuru olmaktadır:

Câna tuzak kuralum şayed ʿışk ele gire
ʿIşkı niçe avlarlar soralum tutmışlara

(330/5)

Sâlik,madde âleminden manâ alemine -kesretten vahdete- giden kişidir.Onun bu yükselişi kuş motifiyle verilmektedir.Kuşun vâsıtası kanat olduğu gibi,âşıkın vasıtası da aşktır.(208/5)

Ḳurıyıduḳ yaş olduḳ ayagıduḳ baş olduḳ
Kanatlanduḳ ḳuş olduḳ uçduḳ elhamdülillâh

(292/3)

Bir başka beyitte de,aşk için "konmaduḳ kuş" terkibi kullanılır.Bu aşk kuşunun sıfatı "hevaî" olmasıdır.(389)

Şöyle hevâî gelür duzak ilmin kim bilür
Niçe duzak ḳuralum bu konmaduk ḳuşlara

(330/6)

Aşk, düşenin içinden çıkamayacağı bir tuzaktır:

Gör ne yuvadan uçdum râzumı halḳa açdum
ʿIşk duzağına düşdüm tutuldum ele geldüm

Tuzaga düşen gülmez ʿâşıḳlar rahat olmaz
Söylerem dilüm bilmez bir ʿaceb ile geldüm

(146/3-4)

f. Devlet,Sultân,Çerî,Kılavuz,Yoldaş,Serheng,El:

Aşk,insana saadet veren bir devlettir.(45/1)Aşkın sultana benzetilmesi,gönlün taht şeklindeki tasavvurundandır.Aşk sultanı,gönül tahtından hükmeder.Bu motifin işlendiği bir örnekte,sultanın tahtıyla birlikte askerleri(çerîleri) de söz konusu edilmektedir.(334/1)Aşk sultanı,âşıkın gönül evi iklimine çeri salmış,canını- en kıymetli varlığını- esîr olarak almış-

---

(389) Bu örnekte şair, hevaî sıfatıyla hem .(havaya mensup) kuşu;hem de kuşun hercâî uçuşunu kasdetmiş olabilir.Burada hevâî kelimesi nefse ait bir tavır şeklinde de değerlendirilebilir.

tır:

ʿIşkuñ çeri saldı benüm göñlüm evi iklîmine
Cânumı esîr eyledüñ n'ider bana yağı Tatar
(78/3)

Bir başka örnekte de,aşk,istiâre ile askere(veya orduya) benzetilmektedir.Bu benzerliğin, fonksiyon yönüyle olduğunu belirtelim:

ʿIşk nefs iline aḳdı ne buldıyısa yaḳdı
Kibir ḳalʿasın yıḳdı anda çok ṣavaş oldı
(394/3)

Görüleceği üzere,aşk,vücuttaki nefis faaliyetlerini ortadan kaldıran önemli ve biricik manevî güç olmaktadır.

İki beyitte aşk,yol gösteren kılavuza(mürşide) benzetilmektedir:(212/8)

Cânum ben andan bunda ezelî ʿâşıḳ geldüm
ʿIşkı kılavuz ṭutdum ʿışḳa ulaşup geldüm
(181/1)

Aşk,âşıkın herşeyidir;işidir,teşvîşidir,yoldaşıdır.Aşkın bilhassa yoldaşa benzetilmesi,âşıkın daima aşk ile (birlikte) olmasındandır:

Her ḳancaru dönerisem ʿışkıladur işüm benüm
Oldur gönülde teşvîşüm hem ʿışkdur yoldaşum benüm
(204/1)

Gönüldeki sır(hakikat)lar bir hazineye benzetilir.Bu hazine, aşk serhengi(bekçisi) tarafından korunmaktadır.(412/1)Serheng (bekçi) esasen yasakçıdır (koruyucudur.)Aşk serhengi,sâliki mâsivâdan korur:

ʿIşkuñ serhengi beni ḳomaz hiç bir nesneye
Ne İslâm'da ne dinde anılmaz küfr ü îmân
(264/4)

Aşk elçiye benzetilirken,doğrudan aşkın verdiği cezbe veya vecd işaret edilmektedir.Zira elçi,herşeyden evvel habercidir.Aşıkın İlahî haberleri alması ise,vecdile olmaktadır.Yunus,aşk elçisi terkibiyle doğrudan mürşid-i kâmili kastetmiş olabilir:

Yine ʿışḳ elçisi yine toldı meydânumuz
Yine teferrücgâh oldı sağdan sola dört yanumuz
(118/1)

Aşk,bir örnekte,yol-yordam târif eden bir ele benzetilmektedir.Âşık,doğru yolu aşkın târifiyle öğrenir:

ᶜIşḳ oldı elüm benüm gösterdi ṭoğrı yolum
Ḥaḳḳ'a şükür kim hâlum bayağıdan hoş oldı

(394/6)

g. Derd,Cefâ,Dermân,Yara,Hastalık,Âh:

Aşk,verdiği ıztırap yüzünden "derd";derde merhem olması yüzünden de dermândır:

Hey Emre'm Yûnus bî-çâre bulunmaz derdüñe çâre
Var imdi gez şârdan şâra şöyle garîb bencileyin

(277/7)

ᶜIşkdur bu derdüñ dermânı ᶜışḳ yolına virdün cânı
Miskîn Yûnus dir yâ Ganî bir dem ᶜışḳsüz ḳalmayayın

(268/8)

Var derdile yan yüri dermâna irişince
ᶜIşḳıla ḳulluḳ eyle sultâna irişince

(309/1)

Her kim uğrarsa bu derde bulur himmeti erde
Açılı viricek perde dostuñ cemâlin arzular

(98/2)

Aşk,dermanı belli olmayan bir"derd"olduğu gibi,"zahmı belürmez yara" olarak da anılmaktadır:

Bu ne derddür ᶜaceb dermân belürmez
Ya bu ne yaradur zahmı belürmez

(113/1)

Aşk bir cefâdır.Maşûka erişinceye kadar çekilir:

Tartduk bu ᶜışk cefâsın ta irince ma'şûka
Zirâ ki ol dost benüm derdümün devâsıdur

(64/2)

Çâresi olmayan bir hastalıktır,aşk:

Dört kitâbı şerhiden bulmadı ᶜışḳa çâre
Ne begler ne sultânlar ne müderris ne kadı

(371/2)

Âh,bir aşk alâmetidir.Hangi beyitte "âh" varsa,orada aşk feryadı vardır:

Erenlerün âhına ṭağ taş katlanımadı
Ḳalḳanı demirise oḳları atmak gerek

(141/5)

Bezm-i Ezel'de pâdişâh elüme ṣundı bir kadeh
İçeliden kıluram âh bilmezem ki ne belâdur

(59/5)

Yoğıdı bu bârigâh varıdı ol pâdişâh
Âh bu ʿışk elinden âh derd oldı dermân baña

(12/4)

h. Güneş,Felek,Evvel bahâr:

Güneşin,âleme nûr saçan özelliği,aşkın,gönül âlemini aydınlatan güneş gibi düşünülmesine sebep olur:

İşidüñ iy yârenler ʿışk bir güneşe
ʿIşkı olmayan gönül meşeli ṭaşa benzer

(66/7)

Bir örnekte,muhabbet feleği terkibi kullanılmaktadır.Burada, feleğin dönmesi,her sabah yüz göstermesi gibi hususiyetler imâ edilmektedir.Dolayısıyla "muhabbet feleği" ile güneş kasdedilmiş olabilir.Muhabbetin feleğe benzetilmesi,aşkın süreklililiğini,insan ruhunda meydana getirdiği aydınlığı vs.belirtmek içindir.

Dost burcunda ṭoğmış iken niçün ırak varmak baña
Ol mahabbet feleğinde her sabah çevürü gelem

(182/5)

Âşık,aşk ile her an yenilenir.Baharda her şeyin yeniden hayat bulması,aşkın bahara(evvel bahar=ilkbahâr) benzetilmesine vesile olur:

Kendü miktârın bilen bildi kendü hâlini
Veli dahı ʿışkıla evvel bahâra benzer

(69/9)

ı. Agu,Tat,Şarâb,Süçi,Câm(Badya),Piyale,Meyhane,Bezm,Şerbet,Şehid:

Aşk,yaşanması zor bir haldir.Ağunuñ acılığı,içilmesine mâni olduğu gibi,aşkın ıztırabı da,yaşanmasına mânidir.Hakikî âşık,"aşk ağusu tiryâk baña" der.Ağunuñ tiryâk(ilaç) olarak

kullanılması,devrin bir tedavi yöntemidir.Bu motif,aşk ıztırabına katlananların dertte derman,ayrılıkta vuslat bulmalarını yansıtır: (390)

ʿAceb ʿaceb ne nesnedür bu derdile firâk baña
Cânumı serhoş eyledi ʿışk agusı tiryâk baña
(10/1)

Aşk,dildeki tat gibidir.Şu beyitte "dat" kelimesi,aynı zamanda "şerbet" yerine kullanılmaktadır.Aşık,aşk tadıyla mesttir:

Yi-nûn-sin ulaşmadın can kuyuya düşmedin
'Işk dadıla mest geldük hem mest giderüz bundan
(260/6)

Aşkın şaraba benzetilmesi de, şarabın,insan üzerindeki tesiri zaviyesindendir.Âşık,aşk şarabını dost(mürşid,Hz.Peygamber, Allah) elinden içip,kanmak ister:

Fena sarayından göçüp beka sarayına geçüp
'Işk şarabından içüp kansa gerek şimden girü
(286/6)

Toldur kadeh şungıl bize ʿışk şarabından iy sâkî
Ol badyadan gerek bize andan içe şeyh ü fakı
(366/1)

Aşk şarabıyla mest olan âşık,ne yaptığını ve nerede olduğunu bilmez.Kendisinden geçmiştir.Bu hâl,vecd hâlidir ki,insanı fenafillahá götürür.(189/1)Yunus bir beytinde,"kim mânâ duyarsa,ışk şarabından içmiştir" (299/7) demektedir.Bu örnekten anlaşılacağı üzere aşk şarabından gaye,manâ sözleri,yani,insan-ı kamilin "ârifâne" sözleridir.Bu sözleri duyan salik,mest olur.İki beyitte,şarap anlamında kullanılan "zehr-i katil" terkibi,gene,aşk için bir benzetme unsuru olmaktadır.Zehr-i katil,yani şarap,aşıkın canına tiryaktır.Öldürme ve diriltme anlamı olan bu iki zıt kavramın aşk için kullanılma sebebi,aşkın insanın nefsini öldürüp ruhen diriltmesindendir. (262/10)

---

(390) Tiryak,zehiri tesirsiz hale getiren nesnedir.Bu mefhum canı serhoş eyleyen "afyon" anlamında da kullanılmış olabilir. Ziya Şükun,Ferheng-i Ziyâ,C.I,İst.1984,s.584

Tâbii; âfyon burada mecâzîdir.

Nûşdur senün elünile zehr-i kâtil içerisem
Bilmezem ne ma'nîsi var ol olur cânuma tiryâk
(144/5)

ʿAşkın süçi(şarâb) istiaresiyle işlendiği bir beyitte:
Ben oruç-namâz içün süçi içdüm esrüdim
Tesbîh seccâde içün dinlerem şeşte kopuz
(106/8)

denilir.Şüçinin oruç ve namaz unsurlarıyla birlikte ele alınması,ibadetlerin aşk ile yapılması gerektiğini veya aşk neticesinde,bunların hakikatlerinin bilineceğini vurgulamak içindir.Yukarıdaki beyitte "süçi",şeşte ve kopuz ile birlikte değerlendirilerek ayrıca bir işret sahnesi tesvîr edilmektedir. Burada,mutasavvıfın,taklitten tahkiki;zâhirden bâtını kasdettiğini hatırlamak gerekir.Divanda,on altı ayrı beyitte,şarap ile İlahî aşk ve bilginin bahis mevzu olduğu meydanda iken,yukarıda zikredilen beyitteki "işret tablosu"nun zahirî olduğunu kabul etmek doğru değildir.Bu işret manevî olup,erenlerin zikir meclisini ifade eder.

Cam,badya veya kadeh (391) mefhumları,esasen şarap anlamında kullanılmış olup, bu kelimelerle "mecâz-ı mürsel" yapılmaktadır.Yunus'un,"ışk badyası,câm-ı ışk,câm-ı ebedî" terkipleriyle,aşk şarabını,dolayısıyla İlahî aşkı söz konusu ettiği açıktır:

Yunus ol 'ışk badyasından sen inen esrük olmışsun
Bî-hod iken irdün Hakk'a ayuk olmak nendür senün
(148/10)

Gel berü kulum diyüp kalbüne nazar salup
Câm-ı ebedî sunup hayran olasın birgün
(229/2)

---

(391) Cam;kadeh,piyale,ayna ve şişeye denir.Mütercim Asım,Burhan-ı Katı,İst.1268,s.198;Badya;Ağzı geniş,yayvan kap.Tarama Sözlüğü,C.I,Ank.1988,s.362;Kadeh,camdan,gümüş ve topraktan yapılan iki insanı kandıracak büyüklükteki su veya içki kabıdır.

İlahî aşk,işret meclisinde elden ele devredilen piyale gibi,(392) erenlerden erenlere devredile gelir:

ʿIşk şarâbın içenlere gel bir nazar eyleyi gör
Bunca yıldur niçe döner ol meclisin piyâlesi
(406/6)

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi,beyitlerde zikredilen kadeh(bade) ve içindeki şarap,aşk,irfan ve ledünnî sırların bir sembolü olmaktadır.Aşağıdaki örnekte,kadeh sunan mahbub,Allah'tır.Allah'ın kullarına sunacağı şarap,ledünnî bilgiden başka ne olabilir?

Vay bu ayrılık firâkı dünyâ kime kaldı bâkî
Hak Çalab'um olmış sakî kadeh sunar kullarına
(345/2)

Kadehin dolu oluşu,aşk ve irfanın tamlığını,vahdet makamından alınan zevkin eksiksizliğini ifade eder:

Her kim bu dünyadan geçer ʿışk kadehin tolu içer
ʿIşka cânun saçu saçar dost gülüni diren kişi
(372/4)

Âşıkların timsâli olan Mecnûn, bir beyitte "aşk" yerine kullanılır.Yunus bu örnekte,aşk kadehi yerine "Mecnûn kadehi" der:

Mecnûn kadehin aldum leylî gönline daldum
Çün Hakk'ı ʿıyân bildüm andan sınura geldüm
(178/11)

Aşk bir meyhanedir ki,âşıklar bu meyhanede sâkînin sunacağı şarabı nûş ederler.Aşk meyhanesi,mürşidin dergâhı;daha şümûllü bir ifade ile gönlüdür:

ʿÂşıkuñ çü kahr nâlesi hemen sabr etmek çâresi
ʿÂlemde ʿışk meyhânesi nûş eyle gel sâkîsini
(348/7)

Bir beyitte,"ʿışk bezmi" terkibiyle "erenler meclisi"ne işaret olunmaktadır.(240/3) Aşkın verdiği zevk ve tat,şerbet unsuruyla birlikte ele alınır:

Bildük gelen geçerimiş konan girü göçerimiş
ʿIşk şerbetin içerimiş her kim bu maʿniden tuyar

---

(392) Bu adet için bkz.Nahit Aybet,Fuzûlî Divanı'nda Maddî Kültür,Ank.1989,s.206

(28/8)

Aşk şerbeti, aynı zamanda "Kevser" ile mukayese edilir. Sufunun Cennet'te içmek için can attığı kevser, salikin nazarında "ışk şerbeti"nden başka bir şey değildir. Âşık, ferdada içeceği bu şarâbı, beklemez. Şöyle der:

Bize ʿışk şerbetinden sun i sâkî
Bize Uçmak'da Kevser gerekmez

(101/3)

Tabii, bu beyitte de, ışk şerbeti ile mürşid-i kâmil'in sözleri ve ilahî hakikatler kasdedilmektedir.

Şerbet, fazla tatlı olunca dili yakar. Şiddetli aşk da, âşıkların yüreğini yakar. O kişi, tahammülünü yitirir. Şâir, aşk şerbetinin derde sebep olduğunu söyleyerek, şiddetli aşk halini ifade etmeye çalışır. (47/1) Yine, aşkın şerbet benzetmesiyle işlendiği bir örnekte, "şerbete gül veya gül suyu katma" geleneğine telmihte bulunulur. Gül unsurunun Hz. Peygamber'i hatırlattığı düşünülürse (bkz. Muhammed Peygamber). "ışk şerbeti gülü" terkibinin Muhammedî aşkı ve sırrı remzettiği söylenebilir:

Bu bizüm ʿişretümüz oldur bu lezzetümüz
İçüp esridügümüz ʿışk şerbeti gülidür

(25/5)

Bal şerbeti demek olan şehd kelimesi de, aynen "şerbet" gibi, zevk ve tat vermesi yönüyle aşk için bir benzetme unsuru olmaktadır. (230/1)

i. Hvân (Sofra), Turfanda, Sergüzeşt, Kitap, Divân, Sebak:

Aşk, aşıkların gıdasıdır. Âşık, aşk hanından doyar, hayat bulur. Aşk meclisinde aşk sofrasından yenilip içilir. Aşk sofrası âşıkın "visal"ini gösterir. Çünki visal, âşıkların düğünüdür. Düğünlerde ise, yemek verilir, gelenler "toylanır". Hülasa, aşkın hana benzetilmesi, manevî doymuşluğu, zevki ve kavuşmayı ifade eder: (331/1)

ʿIşkun od urdı cânuma gelsün ʿâşıklar yanuma
Dökeyin ʿışkuñ hânını ʿâşıkları toylayayın

(283/3)

Aşkın âşıka verdiği zindelik, hayat ve kıymet, mefhumun, "turfandaya" benzetilmesine vesile olur:

Niçeler eydür Yunus'a kim kocaldun ʿışkı kogıl
ʿIşk bize yiñüle değdi henüz dahı turvandadur
(65/7)

Bir örnekte ʿaşk için "acāyib sergüzeşt" denmekte(286/3) ve yine aşk,okunması gereken bir kitap,divan ve ezberlenmesi gereken bir sebâk (ders) şeklinde değerlendirilmektedir:

Ben bu ʿışk kitâbını okıdum tahsîl kıldum
Hacet degüldür baña aga kara yazaram
(171/2)

Yûnus'a sorarısañ bu sözleri kandan alur
Meger ol dîvân-ı ʿışkuñ defterinden yad ider
(67/9)

ʿIşkdan sebâk alursın hem key katı bilürsin
Nite revâ görürsin hizmeti dervişlere
(330/3)

j. İmâm,Müderris,Süleymân,Ulu nazar:

Aşk birer beyitte,kendisine uyulan bir imama(20/1),ders alınan bir müderrise(29/8),Süleyman Peygamber'e(bkz.)Ulu bir nazara benzetilmektedir.Ulu nazar,bilindiği üzere toprağı altın eden bir kimyâ gibidir.Aşk,insanın canını didara ulaştıran bir güç olmakla,ulu nazara teşbih edilmiştir.:

ʿIşk bir ulu hazar durur ʿâşık cânı didâr durur
ʿIşkı olmayan gönüller vîrânedür şâr olmadı
(386/5)

k. Ulu Hil'ât,Ton,Elbise,Etek,Kuşak,Cübbe ve İrfân:

Hil'at,bir kişiye "taltifen" giydirilen elbise ve ʿalemdir. Makam ve rütbeye de işarettir.Âşık indinde en güzel makam,"aşk"-tır.Bu yönüyle aşk,ulu bir hil'at(386/4) veya giyilen bir don(elbise)a benzetilmiştir.Âşıkların ah u vah (feryat)ları,aşk donudur:(271/4)

Fikir yumuş oğlanıdur endişe kaygu kânıdur
Bu âh u vâh ʿışk tonıdur taht'oturan han neyimiş
(120/2)

Aşk,âşıkın tutunması gereken bir etek (141/1),kuşanması gereken bir kuşaktır.Kuşak,ağır yük kaldıranların bellerine doladıkları bezdir.Destek için kullanılır.Aşk,âşıkların yükü olmakla

aşk kuşağı kuşananlarca,kaldırılabilir:

ʿIşk kuşağın kuşangıl dostuñ yolını vargıl
Mücâhede çekerseñ müşâhede idesin

(242/3)

Bir örnekte de,aşkın Cüneyd'e ait cübbe ve irfana benzetildiğini görmekteyiz. (Bkz.Cüneyd)

l. Renk,Metaʿ,Kazan,Körük,Ceng,Gözgü,Dâr:

Âşık,nefsini terkedip "aşk renginin boyası" ile boyanmalıdır.Aşkın renge benzetilmesi,aşk hallerinin değişken olmasındandır:

Yunus sen beni gider her ne ider dost ider
Aczüni bil ebsem ol var ʿışk rengine boyan

(236/7)

Kıymet yönüyle aşk, bir metaʿdır.(325/6)Aşıkın çiğlerini(nefsî davranışlarını) pişiren bir kazandır.(391/2)ve yine,âşıkların nefsini kaynatıp pek çok kaptan geçirecek şekilde eriten kudret körüğüne benzetilmektedir:

ʿIşkdur kudret körüği kaynadur ʿâşıkları
Niçe kapdan geçürür andan gümüşe benzer

(66/6)

Çeng,telli bir saz olduğu için sesi gürdür.Aşk halleri ile cezbeye giren âşık,feryadlar koparır,melamete düşer.Türlü sesler çıkarıp aşkını âleme duyurur.Bu sebeple aşkın cenge benzetildiğini görmekteyiz:

ʿIşk cengine düşenin melâmet olur işi
Anuñ içün bed-nâmdur miskîn Yunus 'uñ adı

(371/9)

Aşk bir beyitte gözgü(ayna) unsuruyla birlikte işlenmekte(318/3),bir başka beyitte de,darağacına teşbih edilmektedir:

Dem urmazıdı Mansûr tevhîd-i Ene'l-Ḥak'dan
ʿIşk dârına dost zülfi asmışdı beni ʿuryân

(260/3)

m.Cân,İmân,Din,Kurbân,Niheng,Şîr-gîr:

Yunus bir şiirinde aşkı,cân,imân,din,kurbân gibi mefhumlarla birlikte ele alır.(90/1,10,11)Niheng(timsâh) ve Şîrgîr(arslan) mefhumlarıyla aşk unsurunun münasebeti olan beyitleri aşağıya kaydediyoruz:

Yüz bin ʿÎsâ'yilen Mûsâ ʿışkıla sergerdân gezer
ʿAceblemeñ beni dahı 'ışk nihengi yutduġumı
(401/3)

Hidâyet irdi kamuya hevâsından geçmezlere
Tevfîk yüzin yire urup ʿışkumı şîr-gîr eyleyem
(206/8)

n. Hak:

Divan'da,Cenâb-ı Hak'ın varlığı,doğrudan"aşk" kavramıyla da işlenmektedir.(bkz.118/7,244/5)

ʿIşkdur Hakk'un varlıġı yir ü gök maʿmûrluġı
ʿIşk bizi pertev itdi her biri birümüzden
(233/5)

10. ʿAnâsır-ı Erbaʿ:

Vücut,anasır-ı erba(dört unsur)dan meydana gelmiş bir terkiptir:

Od u su vü topraġı yili bile
Anuñıla bünyâd eyledi teni
(379/2)

Dört unsur,ruh ile hayat bulmuştur.Rûh ,vücutta Allah'ın sırrıdır.İnsan "anâsır-ı erbâ"yı aslına terkedip,"bî-ten ve bî-cân" olmalıdır.Bu takdirde o,şeş(altı) cihetten zuhur edecek,(nur)olacaktır:

Terk idem nârıla hâki badı nârı aslına
Şeş cihetten ben çıkam bî-ten olam bî-cân olam
(201/22)

Bir örnekte,dört unsur,"ejdehâ" ya benzetilir.İnsan(ruh),bu unsurlarla cenkedip,ejdeha(vücut)ya galip gelmezse kamil insan olamaz:

Bu tokuz arslan u yidi evren ü dört ejdehâ
Bunlaruñla ceng idem Rüstem olam destân olam
(201/24)

11. Kendini Bilmek:

Kur'an-ı Kerim'in "Ez-Zâriyât" suresinin 56. âyetinde Allah,"Cin ve insanları bana 'ibadet etsinler diye yarattım." diye buyurmaktadır.İbn Abbas,bu âyetin inişinde Hazret-i Resulullah'a sordum:"İbadet nedir ?" Cevab verdiler: "Hak,ben,

Cin ve insanları beni tevhid etmek,beni bilmeleri için yarattım " buyurdu.(393) Âyette ve hadîste belirlendiği gibi,insan, dünyaya,ibadet ve tevhidi gerçekleştirmek;Tanrı'yı bilmek için gönderilmiştir.Tanrı'yı bilmek,"Nefsini bilen Rabbini bilir." (bkz. Hadisler) hadisi gereğince,insanın kendisini tanımasıyla mümkündür.Kendi özü(İlahî benlik)nü tanımayan kişi,Yunus Emre'ye göre,"hayvandan beter"dir.Bilmekten gaye,"kitâbî" değil,insanın özünü tanımakla alakalıdır.İlim,kişinin kendisini bilmesi demektir:

ʿİlm okımak bilmeklik kendözini bilmekdür
Pes kendözün bilmezsen bir ḥayvândan betersin
(248/5)

ʿİlim ʿilim bilmekdür ʿilim kendin bilmekdür
Sen kendüni bilmezsin ya niçe okumaḳdur
(91/1)

Yunus'a göre,kendini bilen kişi,öğüt alır,menzile varmak(Allah'a vuslat) için uğraşır.(247/2)Bu özellikleri taşımayan kişi,"nefsini bilen Rabbini bilir" dese de,manâsından habersizdir.(255/2)Allah insanın özünde gizlidir.Benliği kendisine atfedenler,özlerinden habersizdirler.Dost,benliğini viran edenin varlığını imâr eder.(297/7)Dünyada kendi özünü gören,yolda kalır.(51/5)Kısacası,dünyayı seven dünyada,ukbayı seven ukbada,Allah'ı seven Allah'ta kalır.Benlik,"kendini bilme" yolunda bir tuzaktır.Benlik tuzağından kurtulmak için bir ere (mürşide) nazar etmek (bağlanmak) gerekir:

Sen seni bilmeyince ere nazar kılmayınca
Senliği bu ara yirden gidermezsen oldı duzak
(128/5)

Dünyada en yeğrek şey "kendini bilmek"tir.Kendisini bilen yaratıkların en seçkinidir:

Andan yigrek ne vardur kişi bile kendözin
Kendözin bilen kişi ḳamulardan ol güzin
(247/1)

Ölmeden evvel ölenler,"öz hallerine nazar eder"ler.(218/6)Yunus,

---

(393) Mahmut Sadettin Bilginer,Allah ve İnsan,İst.1977,s.68

insanın hedefini gösterir;O'na göre,"insanın hedefi insandır."
İnsan,bakışlarını afaktan enfüse,dıştan içe çevirmeli;kendisine yönelmelidir:

Sana gel sen seni sende bulıgör
Sana bak sendeki bil kimdür indi

(411/4)

Kendini bilen,Hakk'ı bulur,korkudan kurtulur:

Neteki ben beni bildüm diledügüm Hakk'ı buldum
Korkum anı bulıncadı korkudan kurtuldum ahî

(370/11)

Allah,kendisini bilenlerde âşikârdır:

Biz bizi bilmezidük bizi kendüden eyledi
Âşkare kıldı bizi kendüy pinhân eyledi

(358/1)

Kendini bilen kâmil kişi,dost talep eden tâlibe yol gösterir:

Dost isteyen gelsün baña göstereyin dostı aña
Budur sözüm öñdin soña ben bilürem kendözümi

(349/9)

Beyitlerde,"kendini bilmek"konusuyla ilgili bazı deyimler de zikredilmektedir.Bazılarını kaydediyoruz:

"Kendözinden el yumak(28/9),kendözini unutmak(338/4),benliği dosta virmek(4/7)kendözine gelmek(241/1)kendözinden vaz gelmek(23/7)kendözinden bîzâr olmak(93/3)Varlıgı yokluğa denşürmek(44/8),kendi miktarın bilmek(69/9)kendözini göstermek(225/2) öz hâline nazar kılmak(218/6)kendözinden şaşa gelmek(73/4)aslını bilmemek(227/3)kendini Allah'a vermek(70/4)...

12. Cân:

Cân,cismi yaşatan ve ayakta tutan varlığa ait en kıymetli unsurdur.Aslı nur(Allah)dur:

Cân nûrdandur nûra karışırısañ
'Ayb eyleme sûret olursa fânî

(379/5)

Beden,canın âletidir.Cân ise ulu bir kimse:

Cân bir ulu kimsedir beden anuñ âletidür
Her ne lokma yiriseñ bedenüñ kuvvetidür

(34/1)

Cân ezelden beri mevcuttur.Hakk'ıñ kudreti olan(120/1) bu kutsî

varlık,Allah'ın emriyle tene(sıfata) girmiştir.Zira Allah,"Kendi yüzünü görmek,sözünü işitmek istemiş"(12/6),bunun için de, en mükemmel varlık olan insanı yaratmıştır.Can,Tanrı'dan bir parça olduğu için,insan Tanrı'nın mazharı olmuştur.Ve yine Can, yaratıcının emrindedir.Bunun içindir ki,insanın kendisine ait bir davranışından söz edilemez.(42/9)

Evvel hitâb kılur câna cânı andan gelür tene
Biz âletüz bahane ayruk ne elümüzdün gelür
(42/7)

Canlar,tenlerinde bâkî değillerdir.(72/3)Onlar,birkaç günlük seyahate çıkan "kişi" gibidirler.Yolcu,yolda oyalanmaz,menzile doğru gider.Cân da bu yolcuya benzer.Beden,bu yolcunun konağıdır.Yunus,yaratılmışlara "cânlar" gözüyle bakar.Cânların hakikatini bilmeyen "gaflet" içindedir.Allah,bir nurdur ki,canlarla perdelenmiştir.Cânlar yaratılmazdan "aşk" o nurda kadîmdir:

Hem cânlar ana perde ol nûr içinde nûrda
ᶜIşk anda kadîm durur cânlara ayrılmazdan
(233/4)

Âlemin yaratılış sebebi ve kaynağı "Nûr-ı Muhammedî"dir.Canlar bu nûrdan ortaya çıkmıştır.Bütün canlıların tek kaynağı vardır.(145/1)Toprak iken cân verilen insan,(355/8,152/2)cânın viᶜası(konağı) olan vücuttan,ezelde tanımış olduğu birlik âlemine tekrar sefer edecektir.Bu husûs,"Cân odur kim Hakk'a ere/ayak odur yola gire" (166/3) mısraında ortaya konmaktadır. Eğer "tende kısmet varsa,can vahdeti bulacaktır."(229/4)Kendisine verilen konak(vücut)ta vahdeti bulan insanın canı İlahîdir.Bu kişiden "söyleyen,söyleten,gören ve gösteren" varlık,Allah'tır.(25/2)Canların yolculuğunda,insanın bütün hissiyatı, canın meylettiği makama doğru gider."Can neye ulaşır ise,akıl da ona harcolur."(139/5)mısraındaki fikir, ulvî ve süflî iki yöne sahiptir.Can,süflî bir noktada ise,akıl da süflî şeyler düşünecektir.

Âşıkların canları ezelden beri aşıktır.(190/8)Ezel aşkını dünyada isbat eden kişinin canı "dosta" gider.Ve bu can,artık "geri gelmez"!Çünki dosttan gelmişti ,dosta karışmıştır:

Gel iy gözüm ağla gülmezem ayruk
Cânum dosta gider gelmezem ayruk
(129/1)

Divân'daki pek çok beyitte Yûnus,"Canlar" veya "canım" hitabı ile vahdet yolunun sâliklerini,mürşitlerini veya taliplerini kasdeder.(394)Nadir olarak da,"canlar" kelimesi,tecridî bir üslûp ile,bütün insanlar için kullanılmıştır:

Bunda bilişmeyen cânlar anda bilişimez anlar"
(179/5)

Burada,Yunus'un üslûbundaki incelik ve samimiyeti göstermesi açısından belirtmekte fayda gördüğümüz "cânım" hitabına da işaret edelim:

Bahası cânum anun mâlıla ṭavar degül
Sevdük mi ele girür sevdükler virmeyince
(297/5)

Bütün hayat,hareket ve faaliyetlerin kaynağı olan cân,bazı beyitlerde doğrudan "Allah" veya "İlahî kuvvet" karşılığında ele alınıp işlenmektedir:

ʿÂşık cânına ʿışk koyan ol bir yüce Sübhânımış
Cânum içinde bulmışam cânlara dahı cânımış
(121/1)

Allah,"Cânlara cân","cânlar canı"dır:

Cânlar cânını buldum bu cânım yagma olsun
Assı ziyandan geçdüm dükkânum yagma olsun
(271/1)

İkiliği terk itgil birlik makamın tutgıl
Cânlar cânın bulasın iş bu dirlik içinde
(/)

Cânlar Cânı(Allah)nı bulan "cân olur!"(303/6)Dost makamı candadır.(337/3)Bu makama ulaşan,kâmil insandır.Evvel benem,âhir benem/cânlara cân olan benem" diyen(193/1) kişi de kâmil insandır:

Kim vire bu dilile ol maʿşûkadan haber
Meger ol kimseler kim cân içinde cânı var
(26/9)

Bu dünya bir "aşk pazarı"dır.Burada "cânlar satılır."Âşık,canı-

---

(394) Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler Ve Atasözleri,İst.1977,s.67

nı satmak ister,fakat alan olmaz.(113/5)Can tatlıdır.Kolay kolay terkedilemez.Hakikatte,her vücûdun cânı aşktır.(90/1)Dünyada nasibini alan kişilem,cana kalmazlar;ecelsiz ölürler.(110/5)Can sırrı İlahîdir.Bu sırrı bilenler dile getirmezler."Can yolu can içinde can razını can duyar"(39/7) veya "Can razını can bile can razın virmez dile" (39/8) mısraları,can ve sırrın münasebetini ortaya koymaktadır.

Yunus Emre,"Canı uyanmak" deyimiyle irfana ulaşmayı kasdeder.(320/9),"Can yinilemek" deyimi ise,ölmeden önce ölüp ölümsüzlüğe ulaşmak demektir.(116/8)Canı yenilenen kişi,ikinci defa doğmuştur.(Bkz. Ölüm-Ölümsüzlük) Canlar,evliya sohbeti (irşad) ile asayiş bulur.Bu sohbette "can nimeti" bulunur.(34/3) Canın "nefis" anlamında kullanıldığı bir beyitte de,"Dört Mezhebin âşıkı olan kişinin canı,yedi mezhep geçmiştir."Burada,yedi mezhep,nefis merhaleleridir ki,tamamlayan kişinin canı Hak'tadır.(268/4)Şeriat tene,tarîkat câna hitâp eder.Zirâ tarîkat can gibi"sır" dır.(295/11)

Can Hakk'ındır.Benliğinden soyunamayanlar "cânı" nefislerine atfederler.Bu hâli şâir, "Cân tuta gelmek "deyimiyle açıklamaktadır:

Cân tuta gelürisen cânum vardur dirisen
Cân şumâr iderisen küllî sagıncılasın
(281/2)

Cânını yolda koyanlar,yüz bin cân bulurlar.(281/4)Âşık-ı zindenin cânlara hükmü geçer.Zirâ bâkî dirlik bulmuştur.(331/1) Âşık,cânının neye daldığını dil ile söyleyip tarif edemez.(390/1)Cân evini şirin huylu dilber doldurmuştur.(318/1)Cân evi ile gönül kasdedilir.Sevgili,âşıkın cânına bir kadeh sunmuştur.Canı serhoş olan kişi kendisinden geçer.(362/4)Canın mahiyeti herkes tarafından bilinmez:

"Bu söz Yunus'a kandan kim vire haber candan"
(355/10)

Yunus,canının âşıklar ile ezelî seyran ve cevlanda olduğunu söyler(168/12)Can,dirliğin ve hayatın kaynağı olmakla "insanın en kıymetli" varlığıdır.Sevilen,âşıkın "cânına cân bırakır." (363/4)Cânân,can verilerek bulunur:

Eşkere kıldum bugün pinhânumı
Cân virüben buldum ol cânânumı

(389/1)

Cân Allah'ın emânetidir.Bu emâneti âşık,Azrail'e değil,Allah'a teslim eder.(256/6)

Yunus kim öldürür seni viren alur yine cânı
Yarın göresin sen anı er nazarından gitmegil

(159/8)

Âşıklar dost yoluna cân kurbân ederler.(348/4)Gönül ve can iki düşmandır,bazén!Bu ikisi devamlı biribirlerine galip gel meye çalışırlar.Esasen can da,gönül de,maşûka hayrandırlar.(389/2) Cânı esrük olan âşıkın lisânı dür(inci) döker.(362/5) Allah'a vuslat,can gövdede iken gerçekleşmelidir.(160/2)Bülbül'e benzetilen ʿâşık (zâkir)ın nefesi(sözü-şiiri), dinleyenlerine zevk ve şevk verir.Âşıkların güzel sesten etkilendikleri bir gerçektir, Yunus bu durumu:

"Nefesin cânlar bağışlar söyle bülbülcüğüm söyle"

(343/3)

mısraıyla dile getirir.Cânlar ölümsüzdür:

Ten fânîdür cân ölmez çün gitdi gerü gelmez
Ölürise ten ölür cânlar ölesi degül

(158/2)

Cânların ölümsüz olduğunu teyid eden müstakil bazı şiirler de vardır:

Ol can kaçan öliser sen ana can olasın
Ölmiş gönül dirile anda ki sen olasın

Sen olduğun gönüller her dem canın yiniler
Bunlardur ölmeyenler hâkimi sen olasın

Tozını yil almaya bir zerre ırılmaya
Âşık canı ölmeye maʿşûkı sen olasın
....

(261/1,3,6)

Ko ölmek endişesin ʿâşık ölmez bâkidür
Ölmek senün neñ ola çün cânın İlâhîdür

(33/1)

Divan'da,canla ilgili oldukça fazla "deyim" dikkat çekmekte-

dir.Bazılarını aşağıya kaydediyoruz:

"Canı azad olmak,can içinde can olmak,canına aşk yoluna vermek,yüz bin can kabul etmek,canı diri kılmak,yola can vermek,canları bahtlı olmak,can asayiş kılmak,can şumar etmek, can razını bilmek,can içinde canı var olmak,can kayısı,can feda kılmak,can durmak,can yinilemek,canlar satılmak,cana kalmak,can terketmek,canı esrimek,can şükrane vermek,canlar uyanmak,candaki odu söndürmek,canını zebanî dağlamak,sözü can içinden söylemek,canı zebün olmak,cana cefa kılmak,can kıymak, canlara can olmak,canlar canını bulmak,cana can bırakmak,cana dost avazı dolmak,canı uyanık olmak,canı aşık olmak,canı dalmak,canı hayran olmak,can vermek,canlara hükmü geçmek,canı gözsüz can olmak,canını gafletten uyarmak,can gözü görmek,can kulağı duymak,canda çerağ yanmak,candı gövdeye inmek,canı gövdeden ayrılmak,kana kadeh sunulmak,canı serhoş eylemek,can bağışlamak,canım üstüne,canı dat olmak,cansız suret,can ile emre muti olmak,can iletmek,canda gevher olmak,can uyarmak,cana başa kalmak,can gerekmek,cansız gelmek,canı Hazret'e uçmak,canı tatlı olmak,canı aşkta kalmak,canı Ene'l-Hak bilmek,canı göynemek,canı aşka yürümek,canda cefa ocağı kazmak,canı göğe ağmak, canı fikreylemek,can bî-karar olmak,canı dost yoluna izhar etmek,cana dağ vurmak,<u>can boynuna zülf takılmak</u>,canına kıymak, canı gitmek,candan dirlik tutmak,canı yolda koymak,canı arif olmak,canı vahdet bulmak,canda but bitmek,vs."

Bütün bu deyimlerin içinde,can gözü ve can kulağı ile ilgili deyimlerin özel bir yeri vardır.(Bkz. konuyla ilgili tahliller.)

Buraya kadar kaydettiğimiz özellikleri değerlendirmek gerekirse,şöyle denebilir:

Can,Allah'ın Âdem Peygamber'in cismine yerleştirdiği İlahî bir kudrettir.Ulu varlıktır.Bu varlık cisme girince,süflî tahriklerin de kaynağı olmaktadır.Nihayet can,kendisinde var olan "aşk" kabiliyetiyle,mutlak zata ulaşabilme özelliğine sahiptir.Sevilen,aşıkın mertebesine göre mürşid,Hz. Peygamber veya Allah'tır.Âşıkın cânı mürşide ulaşırsa,cân hitâbı mürşid için kullanılır.Mertebe yükseldikçe,can hitabının Hz Peygamber'i veyâ Allah'ı kasdedeceği açıktır.Bu görüşler çerçevesinde "<u>cân</u>"

beyitlerde çeşitli benzetmelere de konu olmaktadır:

Can İle İlgili Benzetmeler:

Can ve gönül iki soyut mefhumdur.Bu mefhumlar genellikle birlikte ele alınırlar.Canla ilgili benzetmelerin pek çoğu,bu sebeple "gönül" bahsinde değerlendirilmiştir.(bkz.)Aşağıdaki benzetmeler incelenirken,gönül bahsinin de gözden uzak tutulmaması gerekir:

a. Kurban,Şükrane,Kuş,Tuzak:

Kurban,yakın olmanın,fedakarlığın ve muhabbetin timsalidir.İnsan,sevgisini,en sevdiği varlığı sevdiğine sunarak gösterir.Can,insanın en kıymetli ve en sevgili varlığıdır.Canı terk etmek çok zordur.Sevilene kavuşmak için cân terk etmek gerekir.Âşık, Allah'a kavuşmak için şöyle seslenir:

"Cânum kurban kılam ana ger can kabûl kılurısa"(205/5)
"Kurbân kılayın bu cânı ᶜışka münkir olmayayın"(269/7)
"Kurbanlığa bu cânımı vireyim andan varayım"(210/1)

Canın şükrane kılınması(verilmesi) motifiyle,sevilene en kıymetli hediyenin verilmesi söz konusudur:

Dost elinden ölürisem güle güle girü gelem
Ġanimet görem bu demi cân şükrâne virügelem
(182/1)

Cânını şükrâne vire yüzin ayaklara süre
Erenler gönline gire Hak'dan haber soran kişi
(372/6)

Yunus bazı beyitlerinde,cânı,kuşa,gövdeye,kafese benzetmektedir.Gerçekte de can,beden kafesinde tutsak olan bir kuşa benzer.Bu kuş bir gün kafesten kurtulup uçacaktır:

Benüm cânum bir kuş durur gevdem anuñ kafesidür
Dostdan haber gelicegiz bir gün uçar kuşum benüm
(204/4)

İş bu söze Hak tanukdur bu cân gevdeye konukdur
Bir gün ola çıka gide kafesden kuş uçmuş gibi
(388/2)

Aşkın kuşa benzetildiği(Bkz.) bir beyitte ise,cân,aşk kuşunun tutulduğu bir tuzak(yeri) şeklinde değerlendirilmektedir.(330/5)

b. Yoldaş,Balık,Deniz:

Can,iman; nefis ve din gibi unsurlarla birlikte,insanın ezelî yoldaşıdır.(Bkz. İlgili Maddeler)Canın balığa benzetilmesi de,aşkın kararsız bir denize benzetilmesindendir.Cân,kararsız(aşk) denizinde yüzen bir balıktır.(336/3,5)Orijinal bir beyitte ise,İlahî aşk,"can denizinin tutuşması"gibi tezatlı bir terkiple anlatılır.Su ve âteş unsurunun mecaz yoluyla ele alındığı bu terkipte,can;aslı(özü) temsil etmekte,saflığı,genişliği ve ihata edici özellikleri ile "denize" benzetilmektedir. Bu cân denizi,ancak aşk(ateşi) ile tutuşabilir:

Dost işi ʿaceb iş durur cân denizin tutuşdurur
Cânsuzlara bir düş durur ger yorasuñ sen bu düşi
(360/3)

c. Esîr,Mahbûs,Savaş Alanı,Sultân,Hakim:

Gönül evi aşk sultanının çeri(asker)leri tarafından yağmalanmış,aşka düşman olan cân,esir alınmıştır.(78/3)Cânın,gönülle birlikte mahbûs gibi düşünülmesi,vücûdun zindana benzetilmesindendir.Vücut,şeytan(nefs) orduları tarafından istila edilerek cân tutuklanmıştır.(414/5)Canda rahmanî ve şeytanî iki güç vardır.Bu güçler,"can üzere durup "biribirleriyle mücadele ederler.Bu yönüyle can,savaş meydanına benzetilir:

Cânum üzere turdı Rahmân çerisin dirdi
Şeytân elini urdı key yağma taraş oldı
(394/2)

Yukarıdaki beyitte yapılan tasvirin devrin sosyal hayatıyla ilgili olduğunu ve "yağmacılığın" metaforik olarak ele alındığını da hemen hatırlatalım!

Her mülkün bir sultanı olduğu gibi,vücut mülkünün soltânı da, cândır.Vücut,can tarafından tasarruf ve hükmedilir.(89/8)Bir örnekte de, gönül sultana;can ise "hâkim"e benzetilir.Canın hakim oluşu,bedene hükmetmesi dolayısıyladır:

Gönül sultân hâkim cân cümle iş aña kurbân
Dil dahı bir tercemân yürür kudret içinde
(295/2)

ç. Sermaye,Genc,Kân,Ev,Çerag,Kandîl,Külhan:

Aşk bir ticarettir;aşk bezirganı(âşık)nın ticaret yapması, sermayesine bağlıdır. Âşıkın sermayesi ise "canı"dır.O,can verir,cânân satın alır.(353/1)

Sermâyemüz bir cânıdı anı dahı aldı bu ᶜışk
Ne sermâye var ne dükkân bâzâra neye varayın
(256/2)

Cânın genc(hazine)e benzetilmesi de,kıymet ve gizlilik yönü iledir.Bilindiği gibi hazîne,virânelerde saklıdır.Âşıkın en kıymetli varlığı olan cânı da,vücutta gizlidir:

Çün sûretün virân ola gönlün bâğı virân ola
Cânuñ genci virân ola çünki bu genc virândadur
(54/7)

Bir örnekte,can,her şeyin aslı olan "küllî ruh" anlamında, kân(ma'den)a benzetilmiştir:

Niçe yıllar biz anda cem idük can kânında
Hakîkat ᶜâleminde maᶜrifet söylerikeñ
(273/2)

Cânın mücerret mahiyeti,gizliliği ve mahremiyeti,ev metaforuyla verilir.Dost(Allah) can evindedir.(318/1)Tabii,cân evi terkibi ile,gönül de kasdedilmiş olabilir.Can-çerağ münâsebeti ise,iman sebebiyledir.Cânda yanan çerağ,imandır.(412/11)Bu benzerlik,imânın cânı aydınlattığına,huzura ve mutluluğa kavuşturmasına dayanır.Yunus;

Cânum ᶜışkuñ külhânıdur tartınmadın ur odını
Kamış suyı şeker olur od bırağıcak külhâna
(294/2)

diyerek,cânını,şeklen hamam ocağına benzetir.Bu ocağın âteşi "aşk"tır.Ayrıca,şeker kamışındaki suyun âteşle şekere dönüşmesi gibi,vücutta gizli olan cân da,aşk âteşi ile aslına kavuşacaktır.Şu beyitte de,can-kandîl(fitil) münasebeti vardır:

Nasîhat kandîlinden bir işâret göründi
Tenüm içinde cânum andan yaña süründi
(383/1)

d. Şehir(İl),Yûsuf,Mûsâ,Mansûr:

Can,hükmedilen bir il,mamur ve kapalı bir şehirdir.Yani bu şehrin etrafı surlarla çevrilmiştir.Can şehrinin içindeki kal'a ise "gönül"dür.Dost,gönül kal'asını ele geçirmek için

"can şehrini" yağmalar.Şu örnek beyitte de,devrin şehir hayatı,metaforik olarak ele alınmaktadır:

Dostdan yana giden kişi kendözinden geçmek gerek
Dost yağmalar cān şehrini alur gönül kal'asını
(348/5)

Cânın Yûsuf ve Mûsâ peygamberlerle Hallac-ı Mansur'a benzetilmesi,bu peygamberler ve velinin başlarından geçen bazı kıssalar zaviyesindendir.Beden'e giren can,kuyuya düşen(atılan)Yusuf'a benzetilir.Bu motif,mecaz-ı mürsel yoluyla(Kuyu söylenir Yusuf kasdedilir.) işlenir.Yunus,kendi mahlasını da,hecelerini vererek zikreder.Bunun sebebi,Mutasavvıflar nazarında harflerin İlahî sıfatları karşılaması fikridir.Şöyle diyor Yunus:

Yî-nûn-sin ulaşmadın cân kuyuya düşmedin
'Işk dadıla mest geldük hem mest giderüz bundan
(260/6)

Ve yine can,Tur'da -gönül'de- tecellîye uğrayan Mûsâ'ya benzetilmektedir.(Bkz. Mûsâ)Cânın aslı gevher(nur-ı Muhammedî)dir. Mansur,hakikate ulaşmak için canını vermiştir.Can,Mansur'un ulaştığı cevhere ulaşmak istiyorsa,"berdâr" olmalıdır:

Gevher bu can maksûdıdur cân maksûdun Mansûr'ıdur
Maksûd içün Manşûr'layın berdâr olan gelsün berü
(288/3)

e. Emânet,'Aşk,Âşık,Hasta:

Can bir emanettir,zamanı gelince sahibine teslim edilecektir:

Bana cânı sen virdün 'Azrail'e bildürdün
Senden artuk kimseye emânet viremezin
(256/6)

Can,hayat unsurudur.Hayat,can ile devam eder.Âşıkı manen ihya eden(hayat veren) şey ise,aşktır.Bu sebeple Yûnus,"aşktır Yunus'un canı"(68/5) der.Âşıklar anlamında kullanılan "canlar" kelimesi de,beyitlerde hayli yer kaplamaktadır:(135/10)

'Işk şarabın içen canlar uymaz göçmeğe konmäğa
(1/10)

Âşık,mecâz-ı mürsel yoluyla, hasta mefhumuyla da işlenmektedir. (232/5,144/5)

13. Vücûd (Ten,Cism,Beden):

Kur'ân-ı Kerim'e göre insanın maddesini "balçık",manâsını ise "İlahî nefha" oluşturur.(395)İnsanın balçık tarafı ilahî nefhayı gizlemiştir.Bunun için insan,hakikat ve mahiyetini unutmuştur.Özünü tekrar hatırlamak ve bilmek isteyen insan, ibadet,tevhid ve tehlile dönmelidir.

Vücut,birbirine zıt dört zıt nesnenin terkibiyle ortaya çıkmıştır.(19/2)Od,su,toprak ve yel(rüzgâr)den ibaret olan bu zıt unsurların çatışmasından,nefsin "süflî" faaliyetleri tezahür eder:

Niteligüm ṣoran işit hikâyet
Ṣu vü toprak od u yil oldı sûret
(19/1)

Bu vücûduñ sermâyesi od u su toprag u yildür
Her biri aṣlına gider gâfil olmak neñdür senün
(148/4)

Dört unsurun her birinin "asıllarına gitmesi",teni terkedip fenaya ulaşmaktır ki, bu makama ulaşan kişinin vücûdu "nûr"dur:

Terk idem nârıla hâki bâdı nârı aslına
Şeş cihetden ben çıkam bî-ten olam bî-cân olam
(201/22)

Et,deri ve kemik(sünük)ten mürekkep olan ten,mutlak zata da perde olmaktadır.(211/7)Sûret,zat nurunun gömleğidir.(395/1) Suretin aslı topraktır,demek doğru değildir.Allah'a ulaşanların vücudları da cevher(nur)e dönüşmüştür:

Sûret toprakdur diyeni gönlüm kabûl itmez anı
Bu topragûñ cevherini hazrete irgürdüm ahî
(370/4)

Vücudun cevherini bilmek için viran olmak gerekir.Virân olmayanın vücudu imar olmaz.(297/7)

Vücud sırrı,manâ denizinde gizlidir.Yunus bu sırrı dile getirirken,dış alemle; insan-ı kâmil vücudunu karşılaştırır; Ona göre vücud,bizatihi "vahdet" alemini temsil eder.Kamil insanın vücudu,gökleri;yerleri,denizleri,Uçmak'ı,Tamu'yu,gece ve gündüzü

---

(395) İnsanın bedenî yönü için Bkz.Kur'ân-ı Kerim,15/26,23/12, 32/7,Ruh yönü için bkz. 15/28-29

Beytullah'ı,İsrafil'in surunu,dört kitabı,göklerdeki yıldızları,hülasa,kesretin tamamını kendi vücudunda toplayan bir "küll"dür.(396)Yunus,vücud-nâme türündeki bir şiirinde,insan-ı kamil ile âlem arasındaki aynîliği(antropomorfizmi) şöyle işlemektedir:

Ma'na bahrine ṭalduḳ vücûd sırrını bulduḳ
İki cihān ser-te-ser cümle vücûdda bulduḳ

Bu çizginen gökleri tahte's-serâ yirleri
Yitmiş bin hicâbları cümle vücûdda bulduḳ

Yidi gök yidi yiri tağları denizleri
Uçmagıla ṭamuyı cümle vücûdda bulduḳ

Gice ile gündüzi gökde yidi yılduzı
Levḥde yazılan sözi cümle vücûdda bulduḳ
....
(133/1-4)

Beyitlerde,sûret konusunda şu düşüncelere rastlanır:

Fenafillah olan vücut,Allah'tadır.Bu vücut,artık ilahî bir benliktir."Benüm varlıgum dost aldı eserümdür kalan bunda"(318/5) veya "Fenâ olmayan sûret şahına vasıl olmaz"(110/8) mısraları bu görüşleri ortaya koyar.

Didarın müşahadesi,ancak "vücud"da iken gerçekleşir.Surete can olan Hak'tır.(370/2):

---

(396) İslam mutasavvıfları insanla âlem arasında daima bir ilgi kurmakta ve insan-ı kamil(Âdem) vücûdunu 'alem-i ekber kabul etmektediler.Sufiler bu,insan-kainat antropomorfizmini" Biz onlara âyetlerimizi ufuklarda(kainatta) ve nefislerde göstereceğiz."(Fussilet/53) âyetiyle izah ederler.Söz konusu ilgi, Sülemî'de,İbn Arabî'de,en olgun bir şekilde görülmektedir.(bkz. Süleyman Ateş,Sülemî ve Tasavvufî Tefsiri,İst.1969,s.118-119, Türk mutasavvıflar,konuyla ilgili mensur ve manzum Vücûd-name'ler yazmışlardır.Mesela bkz. Abdurrahman Güzel,Kaygusuz Abdal, Ank.1981,s.137,141;Niyazî-i Mısrî,İrfan Sofraları,Ank.1971,s. 67-68

Vücûda gelmeyince kimse Hakk'ı bilmedi
Bu vücûddan gösterdi dost bize didârını
(397/4)

Beyitlerde,ayrıca ,vücudun ölümlü(384/7) ve canın vi'ası(konağı) oluşu (87/1,33/6)baştaki 'akılın,vücûdun şahına benzeyişi ele alınır.(412/5)Sûret gözü,âşıkların meclisinden ve sırlarından haberdâr olamaz.(348/8)Suret düzmekle derviş olunmaz. Derviş,suretten sıfatı,sıfattan zatı gören kişidir.(347/5)Suretten sıfata gelenler,yolda safa bulurlar;hayal âleminden hakikat âlemine geçerler.(397)Âkil kişiler,mülke sûret bezemezler.(74/4)

Nefsî insanlar,gönüllerini "sûret nakşı" ile doldurup kirletmişlerdir.Suret nakşı,"kalbe gelen hatıralar ,vesveseler ve dünyevî arzulardır.Suretten öze geçebilmek için "gönül kirini yumak" gerekir:

Sûret nakşın gidermekle gönül mülki temiz olmaz
Akar rahmet suyı çağlar gönül kirin yuyan gelsün
(230/5)

Sûret cân menzilidir.Cân,Allah'ın tasarrufuyla hareket ettiği içindir ki,vücuttan konuşan,işiten ve gören "O"dur.(25/2)Yunus bir beyitte "cemâlullah" yerine "sûret"kelimesini kullanır.(364/4)

Beyitlerde "sûret" mevzuunda zikredilen bir kaç deyim, şunlardır:

"Vücûdunu ortaya koymak,suret gözi,suret düzmek,mülke suret bezemek,suret denşürmek,surete can olmak,sureti baş gezdirmek,sûret terki urmak(ölmek),sureti oda yakmak ..."

Vücûd İle İlgili Benzetmeler:

a. Şehir,Dükkân,Binâ,Mülk,Zindân,Kafes,Kuyu,Kal'a:

Şehir,kafilelerin gelip geçtiği,kervanların konakladığı, halkın iyi şartlarda yaşadığı mamur ve bayındır bir mekandır. (397) Bu fikrin işlendiği;

Sûretden gel sıfata yolda ma'nâ bulasın
Hayâllerde kalmagıl erden mahrum kalasın (242)

matlalı şiir,Bursalı İsmail Hakkı tarafından şerhedilmiştir. Bkz. Süleymaniye Ktp,Esad Efendi Bl.Nu:1521/2,telif 1118/H.

Etrafı surlarla çevrilidir.Bu özellikleri ile şehir,vücut i-
çin bir teşbih unsuru olur.Bu şehir içinde oturan sultan i-
se,ruhtur;

Bu vücûdum şehrine her dem giresüm gelür
İçindeki sultânun yüzin göresüm gelür

(46/1)

Şehir,kalın duvarla çevrili olduğu için işgal edilmesi ve sul-
tana ulaşılması oldukça zordur.Nefis,ruha göre tıpkı bu şehir
gibidir.Nefis kal'ası,ruh sultanını göstermez.(397/3)

Bilindiği gibi dükkân,çok çeşitli nesnelerin bulunduğu,
sergilendiği ve satışlarının yapıldığı bir imarettir.Yunus;

Bu dünya bir bazardur sûretler olmış dükkân
Bu dükkâna giriben oldur satan bu kânı

(395/3)

diyerek,Tanrı'nın,bu dünya bazarında,fiileri,alış-verişleri,
dükkana benzeyen "suretler"le gerçekleştirdiğini anlatır.O hal-
de,suretlerde(dükkanlarda) alış-veriş yapan Hakk'ın kendisi-
dir.Dükkân sahibi dükkandan hâli olmayacağı gibi,vücudun sahi-
bi(Hak) de vücuttan uzak olmayacaktır.(176/5):

Eger ʿârif isen bilgil ki binâ
Girü kendüsidür dükkân içinde

(332/6)

Vücud,aynı zamanda,içinde -hayat emaresi olan- ocağı tüten(â-
teş yanan) bir evdir.Âşıkın aşk ile yanan veya aydınlanan vü-
cûdu,bu imajla işlenmektedir:(118/3)

Devlet durur ol kişiye yanarısa ʿışk odına
Acı tütüni çıkıcak aydın olısar bu hâne

(294/5)

Evin bir sahibi olduğu gibi,vücut evinin de sahibi vardır.Vü-
cudun sahibi olan "ruh",bütün vücutların sahibidir.(131/7)Hal
böyle iken,yaban yolunu(mâsivâ) gözetip evden dışarı gitmek
ve evin sahibini dışarıda aramak abestir.

Yaban yolın gözetme yol evde taşra gitme
Cân yolı cân içinde cân râzını cân tuyar

(39/7)

Benden benligüm gitdi hep mülkümi dost tutdı
Lâ-mekân kavmı oldum mekânum yagma olsun

(271/3)

Vücud,ruhun zindanıdır.Nefis ve hevâ,bu zindanın görevli(gardiyan)leri gibi de düşünülmektedir.(415/7)Ârifler, hakiki varlığı tanıdıkları için "vücûdlarının zindan" olması söz konusu değildir:

Yunus Emre sen kanda kalmayasın zindânda
Zindân kanda sen kanda kimün malın yimişem
(227/7)

Ruh,istiare ile,kuşa benzetilir.İki beyitte vücut,ruh kuşunun kafesi gibi düşünülür:

Uşadam bu kafesi yıkam hırs u hevesi
Zaîf kılam bu nefsi tâ asluma ulaşam
(227/2)

Vücud,şeklen bir kuyuya da benzer.Bu benzetmede can,istiare ile kuyu içindeki "su" gibi düşünülmüştür:

Yi-nûn-sin ulaşmadın cân kuyuya düşmedin
ᶜIşk dadıla mest geldük hem-mest giderüz bundan
(260/6)

Yukarıda zikredilen Yi-nun-sin harfleri, "Yunus" isminin lafatıdır.Ayrıca bu beyitte,Yusuf'un kuyuya(kesrete) düşme kıssası da telmih edilmiş olabilir.

Yunus,zaman zaman metaforik bir üslup da kullanır.Vücudun kal'aya,aklın sultana,gönlün hazineye ve aşkın bekçiye benzetildiği bir beyitte,mücerret konular,müşahhas unsurlarla karşılanmaktadır.Şu beyitte,vücut,bünyesindeki varlıkları çevreleyen,koruyan ve gizleyen bir kal'aya benzetilir:

İş bu vücûd bir kalᶜadur ᶜakıl içinde sultânı
İş bu gönül bir hazînedür ᶜışk tutmış bekler anı
(412/1)

b. Bahr,Tekne,Gemi,Dag,Kovan:

Deniz,içinde bulunan varlıkları ihata etmesi ve geniş ve sınırsız olmasıyla,vücud için bir benzetme unsurudur.Aşk gemisiyle vücud denizinde seyr eden aşık,hakikate(menzile) vasıl olur:

Girdüm vücûd bahrine taldum anuñ kaᶜrına
ᶜIşkıla seyr iderken iz buldum cân içinde
(339/4)

Hakikat bir deniz gibi düşünülünce,âşıkın vücudu da "tekne"ye benzetilir.Kavî(sağlam) tekne,dalgalı denizde batmaz:

Çünkim girdüm bu deñize ne kenâr var ne cezire
Çün dört yanumdan mevc ura teknem kâvi hiç batmayam
(183/8)

Cisim,bir başka beyitte,gene,şeklen ve muhteva yönüyle "gemi"-ye benzetilmektedir.Tecellî nuruna dayanamayan -Musa'ya/âşıka ait- vücut,bağları muhkem olmayan gemi gibidir.Vücût,Mûsa'nın çıktığı dağa da benzetilir:

Tecellîyatuñ nûrına döymez vücûdum dağları
Cismüm gemisinün zirâ muhkem degüldür bagları
(365/1)

Arı kovanı ve bal unsurları vücûd ve ruh anlamında kullanılan iki istiaredir.Hakikate ulaşan,kabuğu terk eder:

Yûnus, ne hoş dimişsin bal u şeker yimişsin
Ballar balını buldum kovanum yagma olsun
(271/8)

c. At,Merkeb,Cübbe,Gömlek,Kefen:

Rûhun süvâri olarak düşünülmesi,atın vücud(nefis)a benzetilmesine sebep teşkil eder.Atın eğerlenmesi(gemlenmesi),nefsin arzu ve isteklerinin "terbiyesi"dir ki,vuslat için şarttır:

Beri gel barışalum yadısañ bilişelüm
Atumuz eyerlendi eşdük elhamdülillah
(292/5)

Merkebin vücuda benzetilmesi de,ruhun bineği olması yönüyledir:

Yarımdan elçi gelür cânumdan ulak diler
Merkebden inübeni yayan varasum gelür
(46/9)

Vücûdun cübbeye benzetilmesi,ruhun örtüsü gibi düşünülmesindendir:

Vücûdun cübbesini ʿışkıla çak it
Tala gör aña kim ʿummân-ı ʾışkdur
(90/12)

Âşık(insân-ı kâmil)a göre sûret,gömlek gibidir.Âşık,istediği gömleği giyer-çıkarır;istediği surete girebilir."Yüz bin gömleği eskitebilir."Vücûd-gömlek münasebeti,aynen cübbe gibi,gömleğin örtücü vasfıyla alakalıdır.Vücut,ruhun örtüsüdür:

ʿÂşıklara iş bu sûret meselâ bir gönlek gibi
Gönlek idinmiş gezer sûretile bu teni
(32/6)

ʿIşkıla isteridük yine bulduk ol cânı
Gönlek idinmiş gezer sûretile bu teni
(/)

14. ʿAkıl(ög):

Soyut bir kavram ve kuvvet olan akıl,daha çok menfi olarak ele alınıp işlenir.Nefsî bir faaliyet merkezi olan akıl,menfidir.Fakat gönle tâbi olan akıl,müsbettir.

Akıl,vücut kal'asında bir sultandır.Gönül akıl ve vücut arasında bir hazineye benzetilir.İşte bu hazine,aşk ile ortaya çıkabilir.Nefsin bütün davranışları,akıl tarafından düzenlenir. Gönlün emrine verilmeyen akıl buşu(öfke)nun eline düşer.Öfke, aklın düşmanı,olumsuz davranışların başıdır.Akıl evi buşu eline geçerse,sultan(hükümrân) artık odur:

İş bu vücud bir kal'adur ʿakıl içinde sultānı
İş bu gönül bir hazînedür ʿışk tutmış bekler anı

Nazar üzre dil kapucı cümlesi ʿakla tapucı
ʿAkıldur işler yapucı eyler cümle ʿabâd anı

ʿAkıl başda iş bitürür nazar gözden bakar görür
ʿAkıl gönül içre turur ol üç haslet besler anı

ʿAkıl taht eyledi başı şöyle bilür her bir işi
Dünyā içre ʿakil kişi degmez kimseye ziyanı

Başdur bu vücudun şâhı başdur ʿaklun tahtgâhı
Katı buşmagıl nigâhı buşudur ʿaklun düşmānı
....
ʿAkıl gitdi buşu geldi ʿakl evini buşu aldı
Sultān buşu oldı göze göstermez oldı cihânı
(412/1-7)

Gönül aklı yoldaş edinirse,"sultan" olur.(152/7)Aşk,erdirici ve oldurucu bir güçtür;vücudun bütün soyut azaları(nefis,fehm,cân) ve bu arada akıl,aşk dalgalanmalarıyla vahdet denizinde gark o-

lacaktır.(259/3)Gönlü,canı ve aklı vahdette karar eden âşık, dosta gitmek için kanat vuran bir kuşa benzetilir.(1/2)Âşık, maşuk yolunda nisar olmalıdır ki, dosta ulaşsın!(32/2)

Aklı başında olan,hayrı-şerri seçer.(208/3)Akıl,gönüle yönelirse ve gönlün prensipleriyle hareket ederse,nefse galip gelir.(112/3)Aklına şakir olanlar,cahildir;münafıktır,münkirdir! Ârifin canı nereye ulaşırsa,akıl canın ulaştığı makama harc olur.(139/5)Fenafillah'ta,cüz'i akıldan söz edilemez.Bu makamda akıl,diğer uzuvlar gibi "ilahî vücud"a dönüşmüştür.Beyitlerde zikredilen ʿaklı başından gitmek,aklı yavı varmak,aklı mat olmak gibi deyimler,âşıkın fena makamındaki akıl durumunu yansıtır.Velayet sahibinin aklı "vahdet âlemi"nden haber verebilir:

ʿAklumuñ haberi bugünki degül
Anı er dirisen evvelki âyet
(19/7)

ʿAklumuz ol levhe bakar gizli marazlarum açar
Söz gelür gönlüme akar söz dile ansuzun gelür
(42/8)

Şu beyitler,İlahî aşk cezbesiyle aklını fenâya vermişlerin hallerini ortaya koymaktadır:

Îy dost seni sevelden ʿaklum gitdi kaldum ben
Bıñarları terk idüp deñizlere ṭaldum ben
(280/1)

ʿAkıl gide hayrān ola dünyede sergerdān ola
Küfri anuñ imān ola ʿışḳa göñül viren kişi
(372/7)

Çün ʿaḳıl fenāya vara delü ola ne başara
Delülere sensin çare delü oldum ḳpes n'itmeyem
(183/4)

Akıl -Cebrail gibi- İlahî tecellî ve sırlar karşısında âcizdir. (182/10,233/10)İki ayrı beyitte de,"akl-ı kül"den bahsolunmaktadır.Akl-ı kül,varlığın özü,aslı ve ilki olmak itibari "cevher"e benzetilir.Nefsini "akl-ı küll"e ulaştıran kişi,ikilikten kurtulur,benliğinin Hakk'a ait olduğunu anlar:

Nefsüñüñ varlıgını ʿakl-ı külle ulaşdur
Varlıġuñ yoga deñşür cevher ol olma muhās
(/)

Yunus,Cüz'iyyat-ı müselsel tabir ettiği madenler,bitkiler ve hayvanlar aleminin "akl-ı kül"den zuhur ettiğini belirtir.Yunusa göre,bütün eşya âlemi,küllî nefisten haber verir:

Kanca varduñ iy ʿâkil bir ağızdan cümle dil
Cüz'iyyât-ı müselsel haber virür ʿakl-ı kül
(151/8)

Beyitlerde 'akıl konusunda zikredilen deyimlerden bazıları şunlardır:

"Aklı var olmak,aklı şaşmak,aklı başta olmak,aklı başına gelmek,gaflet ögin almak,dost öge düşmek,aklı yavı varmak,akl ile fehme ermemek,aklı gitmek,aklı yok,aklı levhe bakmak,akıl fenaya varmak,aklı mat olmak,aklı fehmi olmak,öğin dirmek,aklı dirilmek,aklı yoldaş olmak,aklı başa divşürmek,uslu olmak, akl-ı külle ulaşmak..."

15. Nefs:

Bir ahlakçı olan Yunus,nefisle ilgili geniş bilgiler verir. O'na göre,nefis,çeşitli makamlarda ayrı tavırlar sergiler.Beyitlerde bu kavramla birlikte "Ar,namus,benlik,varlık,dirlik, hırs" gibi isimler de "nefis" anlamında kullanılmaktadır.

Bütün insanlar,bir tek nefisten yaratıldıkları halde(bkz. Nisa suresi,âyet 1)nefsin her vücuttaki faaliyeti değişiktir. Sufilere göre,nefis,vücudun en bayağı tabakasıdır.Bunun üstünde kalb,rûh ve sır mertebeleri vardır.Nefsin altında,"tab'" denen"beden-dört unsur" vardır.(39%)Sufi,sırasıyla,tab'tan nefse, nefisten kalbe,kalbten ruha,ruhtan da sırra geçerek müşahadeye erer.Bu yükseliş sırasında, üst makamın sırrı,alt makamdaki salik tarafından anlaşılmaz.

Nefis,cismanî varlık içinde(vücutta)bulunan ve faaliyet gös-

(39%)Nefsin tab' ile münasebeti Risaletü'n-Nushiyye'de geniş bir şekilde incelenmiştir.(bkz.)Divan'daki bir örnekte Yunus:

Miskîn Yunus'un nefsî dört tabî'at içinde
ʿIşḳıla cân sırrına pinhân varasum gelür
(46/10)

diyerek,nefsin dört tabiat içindeki durumunu belirtir.

teren bir kuvvetdir.Bu kuvvet,bütün kötü huyların ve çirkin hareketlerin kaynağı şeklinde telakki edilir.Buna mukabil ruh,kalbi etkisi altına alarak Allah'a ulaşacak bir manevî güç olmaktadır.Kalb,nefse meylederse "nefis",ruha meylederse,"ruh" diye adlandırılır.

Sufiler,nefsi mutlak düşman telakki etmişlerdir.Nitekim Yunus'un nefisle ilgili teşbih ve sıfatlarından en çoğu,"düşman"kelimesidir.Hakk'ı talep eden bir mürid,kendisine isabet eden bir iyiliğiAllah'tan,kötülüğü ise nefsinden bilir.(Bkz.Nisa suresi,âyet 79)

Esasen nefis,ruhtan farklı bir şey değildir.Ruhun en alt tabakasıdır,nefis.Kur'an-ı Kerim'de,nefsin ruha doğru yedi merhalesinden bahsedilmektedir.(399)Her nefis makamı,seyr ü süluk esnasında bir mertebeyi karşılar.Son mertebe olan "safiye-kamile" makamında nefis,küllî ruh ile hemhal olmuştur.Yunus;

Ma'şûka halvetinin yidi kapusı vardur
Ol kapudan içerü seyrân kılasum gelür
(46/3)

diyerek,bu yedi nefis merhalesinden söz eder.Yedi makamı tamamlamak gayet zor ve meşakkatlidir;bu yüzden her makamı Yunus, zindan istiaresiyle anar:

Yidi zindan kapusı Yunus soynuban çıkdı
Kalmaya sensüz dahı ben gussadan yadaram
(220/8)

Yedi merhalenin her kapısında,bir komutan yüzer bin de asker bulunmaktadır.Salik,bu askerlerle mücadele ede ede son kapıya ulaşır.(46/4)Aynı konuyu anlatan bir beyitte,kapılarda bulunan asker(çeri) sayısı yetmiş bin olarak belirtilir.Bu durumda,her merhalede on bin nefis askeri vardır:

Yitmiş bin riyâ çeri vardur bu yolda bilün
Nefs öldürmiş er gerek ol çeriyi kırası
(375/4)

---

(399) Bkz. Yusuf s.,53;Kıyamet s.,2;Şems s.,8-9;Fecr s.,27-28; (Bu ayetler,sırayla iktibas edilmiştir.)

Bir örnekte,nefis makamlarından geçmek,"oddan bir denizden geçmek" motifiyle işlenir:(400)

Yidi deniz gördüm anda birisi oddanıdı
Bu harâbât ehlinün dirler yolı andan geçer
(67/4)

Nefsin ilk hatası,Hz. Âdem'in Cennet'te yasak meyveyi yemesidir.(191/6)Bu sebeple,yaratılan her nefis,hata yapmaya mütemayildir:

Miskîn Âdem oğlanı nefse zebûn olmışdur
Hayvân cânavar gibi otlamağa kalmıştır
(76/1)

Muhammedî nûr,âlemin sırrıdır.Bu sır,nefsin Küllî nefse ulaşması ile çözülecektir.Emmare nefsini "gafletten uyaran" salik, Muhammedî hakikate ulaşır.(35/1)

Nefsünün varlığını ʿakl-ı külle ulaşdur
Varlığuñ yoğa denşür cevher ol olma muhâs
(119/4)

Yunus bir yerde,ruh ve nefsi "iki dilber"e benzetir.Bunlardan hangisi üstün gelirse,insan ona meyleder.(250/4)

Yunus'un,taliplere nefisle ilgili pek veciz öğütleri de vardır:"Nefsdür eri yolda koyan yolda kalur nefse uyan"(403/3)," Nefsüni uyup biş parmağun bir kezden iltme ağzuna"(159/5),"Dilersen kim iresin feragat menziline/Var kana'at dârında nefsün boğazından as"(119/3),"Nefse uyanların gitmez yüzi karası" (375/3),"Nefs halına düşerisen ol başdağı ʿakıl kanı"(412/6) Bu mısralar daha da uzatılabilir.

Yunus'a göre,"nefsini müslüman eden kişi Hakk'a doğru yol alır."(380/6)Nefsini bilen erler,gözlerinden hicabı silmişlerdir.(378/5)Derviş,nefs yolundan geçen,aşk şarabından içen kişidir.(123/2)Şair;

Arzumuz nefs içün degül dünya teferrücündeyüz"(114/3)

der,dervişçe gayesini açıklar.Nefsine kalan kişi,öldüğünde müs-

---

(400) Bu motif Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk mesnevisinde de vardır; Bkz. Hüsn ü Aşk,(Hzr.Orhan Okay;Hüseyin Ayan),Mayıs 1975,s.272

lüman olarak haşrolmayacaktır.(108/3),Nefis,tıpkı dünya gibi fânidir.(222/10)Dirliği(nefsi) çiğ olan kişi,aşk oduyla olgunlaşır.(294/3)Nefsin üstadı İblis'tir.(367/12)İnsan,İlahî nazarı bırakıp tama'ya yönelirse,"nefsinden" kurtulamaz.(412/9)Nefis,uzun endişeler verir ki,bu endişeler vuslata mani'dir. (314/5)Nefsine muhalif kişinin göz yaşı durmadan akar.(345/5)

Aşk,nefsin sen-ben demesini yok eder.(374/10)Derviş,tevhid ile kibrin boynunu ezen,hırs evini bozan(121/8)Hülasa,nefsini tepeleyen kişidir.(302/7)Yunus'un şu beyitinde geçen " kudret kılıcı" metaforu "tevhid" anlamındadır:

Kudret kılıcın almış nefsün boynını çalmış
Nefsini depelemiş elleri kan içinde

(302/7)

Bazı beyitlerde,doğrudan "vücud" manasına kullanılan nefs terimi,ruhun bir elbisesi gibi de, düşünülmektedir.Bu yönüyle nefis,hakikat karşısında "hicap"tır.Vücudundan geçen kişi dosta ulaşır:(397/3)

İnsanın en büyük düşmanı nefsidir.İşi gücü dost(Allah) olanlar bu düşmandan korkmazlar.(337/3)Âşıklar,nefislerini "Tatar"ların bir mülkü yağmaladıkları gibi yağmalamışlar,nefislerinden eser bırakmamışlardır.(222/6)Bütün günahların kaynağı nefistir.Yunus,şöyle dervişlerin şikayetlerinin nefislerinden olduğunu söyler:

Bu miskîn Yunus'ı gör dervişlik ide geldi
Nefsindendür şikâyet nefsin öldüren gelsin

(239/9)

Nefisler,ancak bir mürşid-i kamile biat etmekle asayiş bulur. Mürşidi olmayan kişinin gönlü kaygudan kurtulmaz.(225/4)Beyitlerde konuyla ilgili olarak şu deyimlere rastlanmaktadır:

"Nefsün gülbengini urmak,benliği gitmek,benliğini bilmemek,nefsin boynuna kudret kılıcı çalmak,nefs dileğinden geçmek,nefsin muradını vermek,nefsine kılmak,nefse zebûn olmka, nefsi haramla toylamak,nefis dileğini kovmak,nefse uymak,benliği elden komak,dirliği çiğ olmak, benliği benden komak,kendini görmek,nefsi yâr eylemek, nefsin dileğini öldürmek,beni yavı kıldırmak,nefsin boynunu kurmak,sen-ben dimek,benliği komak,benlik davası,nefsi müslüman etmek,nefsin ciğerini dağlamak..."

Nefisle İlgili Benzetmeler:

a. Koç,İt,Ejdeha,Yılan,Kuş:

Nefis,fedakarlık ve teslimiyet makamında,boynunu bıçağın altına koyan bir "koç"a benzetilir.Aşağıdaki örnekte geçen "himmet eri"mürşid-i kamil olup,dervişin mürşidine "teslimiyeti" söz konusu edilmektedir.Koç,mecaz-ı mürsel ile nefis için bir benzetme unsurudur:

Kazdı kahır kazmasıla canda cefâ ocağını
Çaldı nefsümün boynına himmet eri bıçağını
(376/2)

Nefis,dört ayrı beyitte,saldırganlık,hırçınlık,yırtıcılık ve benzeri özellikleriyle "it"e benzetilir.Derviş "nefis iti"nden kaçan kişidir:

Dervîş oldur itden kaçar it besleyen kanlar içer
Koğıl hem it beslemegi it besleyen sekbân olur
(97/3)

Nefis, ejderha gibi azgın ve obur ,yılan gibi kindâr ve sinsidir.Nefis yılanından kurtulmak için,başını kesmek gerekir: (208/4)

Nefsümün ejdehâsı döndi bana haml itdi
Kanâ'at hay dimezse hakîkatdür yir indi
(383/2)

Nefsî fiillerin kin,kibir ve şehvet gibi bir başa bağlı bulunması,O'nun bir kuşa benzetilmesine sebep olur.Başı kesilen kuş, hareketsiz kalacaktır.Nefsin de belli başlı faaliyetlerine mâni olunursa,ruhî faaliyetler daha kolay hasıl olacaktır.Aşağıdaki örnekte,mecaz-ı mürsel ile ele alınan kuş-zira sadece kanadından bahsediliyor -başı kesildikten sonra uçan bir varlık olarak ele alınmaktadır ki,bu haliyle o,"ruh"a delalet eder. (401)

---

(401) Nefsin kuşa benzetilmesi,Kur'anda da mevcuttur.Bkz.Bakara suresi,âyet 260; burada İbrahim Peygamber'e "dört kuş tutması" emrediliyor.Kuşların İbrahim tarafından tutulması,nefsin kontroludur.Kesilmesi,şehevî duyguların yok edilmesidir. Tefsiri için bkz.Hallac-ı Mansur,Kitabü't-Tavasin,İst.1976,s.92

Kesildi nefs başı öldi fısk u fesâd işler ḳaldı
Ḥaḳ'dan baña naẓar oldı ḳanatlandum uçar oldum
(208/5)

Nefis,ruhun bineği gibi düşünüldüğünden "at"a teşbih edilmekte ve "Niçe bir 'ışk meydanında nefs atın seğirtdürem"(201/12) denilmektedir.

b. Ciğer,Kan,Küt:

Birer beyitte,nefisle ciğer;kan ve küt(kötürüm) kavramları arasında ilgi kurulmaktadır.Ciğer,kanın toplandığı bir merkezdir.Maddî ıztırabın acısı,en fazla "ciğer"de hissedilir.İnsan vücudu,ana rahminde "kan" ile beslenir.Dolayısıyla kan, nefsimizi besleyen önemli bir varlık olmaktadır.Bu sebeple kan,maddenin ve kesret âleminin sembolü olmaktadır.(402)İnsanın nefsî davranışları "kan" ile alakalı olduğundan dolayı,sufî "nefsin ciğerini dağlar".(Nefsi,riyazat ve halvetle eğitir.) Böylece,ciğerden kan akacak ,yahut,ciğer pişmiş olacaktır. Ciğerden kanın akması veya ciğerin pişmesi motifleri.nefsin izalesi(temizlenmesi) anlamında kullanılmaktadır:(227/3)

Irmaḳ gibi ben çağlaram gâh gülerem gâh ağlaram
Nefsüm ciğerin dağlaram kibr ü kini yıḳan benem
(187/2)

Küt(kötürüm) motifi,Yunus'un meşhur şathiyyesinde geçmektedir. Nefis için bir istiaredir.Kötürümle güreşmek zordur.Zira eli ve ayağı yoktur,nereden saldıracağı veya tutacağı mechuldür.Örnek beyitte nefis,güreşirken çifte dalan bir küte benzetilerek şöyle deniliyor:

Bir küt ile güreşdüm elsüz,ayağum aldı
Güreşüp basamadum köyündürdi özümi
(407/7)

c. İl,Düşman,Çeri,Leşker,Tuzak,Kal'a:

Nefis,kibir askerleri veya kal'ası tarafından korunan et-

---

(402)Tasavvuf edebiyatında kan-ciğer ilişkisi oldukça yaygındır. Bir değerlendirme için bkz. Ali Nihat Tarlan,Kadı Burhaheddin'de Tasavvuf,TDED,C.8,İst.1958,s.13

rafı çevrili, aşılması zor bir ile benzetilmektedir. Bu il, aşkın cesur, akıncı ve kudretli askerleri tarafından alınabilir:

> ᶜIşk nefs iline akdı ne buldıyısa yakdı
> Kibir kal'asın yıkdı anda çok savaş oldı
>
> Nefs ili oldı harâb kibr ayaklarda türâb
> Gitdi perde vü hicâb dost gözüme duş oldı
>
> (394/5)

Âşık, nefsiyle savaşır. Dışarıdaki düşman mülk üzerinde neler yapıyorsa, nefis denen düşman da, vücud mülkünde onları yapar. Yukarıda belirttiğimiz gibi, Yunus, nefis kelimesiyle birlikte, nefsin sıfatı olarak en fazla "düşman" kelimesini zikretmektedir. Hemen belirtelim ki, düşmanın bulunduğu yerde, "savaş", zaruretdir. Nefisle yapılan savaş, "mücâhede" ve "riyâzet"tir.

> Hakikatde bakarısan nefsün sana düşmân yiter
> Var imdi ol nefsünile vuruş-tokuş-savaş yüri
>
> (403/2)

Şu mısralar da, nefis-düşman münasebetini ortaya koymakta; sûfînin mücadelesini daha iyi tanıtmaktadır:

> Gice gündüz nefsiyile her dem savaşdur ᶜâşıkın" (146/6)
> Düşman benüm nefsüm durur tamaᶜıla hırsum durur" (112/4)

Yunus'a göre, "işi gücü dost(Allah) olan kişinin nefisten korkusu yoktur. Dost candadır ve âşık bu makama ulaşmıştır. (337/3) Yolda muhkem duranlar(sülûk esnasında iyi mücadele edenler) nefis düşmanının boynunu vururlar. Şaha gönül verenler, düşmana yenik düşmezler. (232/8) Âşıkın nefsiyle mücadelesinde, en mühim ve güçlü silahı, akıl ve gönül birliğidir. Bu ikisi "bir işte" ise, düşman(nefis) hiç birşey yapamaz. Dost kime kapı açarsa, düşman o kişiyi elinden kaçırmış olur. Bu motifte de, nefsin içerden fethedilen bir kal'aya benzetildiğini görüyoruz. Dostun açtığı kapı -ki müşahade anlamında kullanılmaktadır- kal'anın mazgalları mesabesindedir. Kal'adaki düşmanın elinde bulunan gevherler ise, nefs elinde bulunan İlahî hakikatlerin remzi olmaktadır. Bu metafor, bir beyitte söz konusudur:

> Kime kim dost kapu aça düşmânı elinden kaça
> Yunus ağzı güher saça değme ᶜârif diremeye
>
> (337/5)

Nefis bir kal'aya benzetilince,nefsin kategarileri olan Kin, kibir ve şehvet kuvveleri çeri(asker) gibi düşünülür.Yunus, nefsî kuvveler için "varlık leşkeri(askeri)" tabirini de kullanmaktadır.(bkz.135/10)

Kırdum bu nefsün çerisin bir itdüm burc u bârusın
Pâk eyledüm içerüsin mülketini yuyan benem
(187/3)

Nefis,aynı zamanda içinden çıkılamayan veya düşenin kurtulamayacağı bir tuzağa da benzetilmektedir.(128/5)

Zinhâr gözüni aça gör nefs duzağını seçe gör
Dost mahfiline geçe gör andan yigrek turak nedür
(37/5)

Yukarıda zikredildiği gibi,nefis,yüksek;aşılması zor ve ele geçirilmeyecek kadar muhkem bir kal'aya da benzetilir.(222/8) Nefis kal'ası,ancak doğruluk mancınığının attığı taş ile(istigfâr ile) yıkılabilir:

Toğruluk mancınığı istigfâr taşıyıla
Togru vardı atıldı yıkıldı nefs kal'ası
(375/5)

Tekrar belirtelim ki ,yukarıdaki örneklerde Yunus,tasavvufa ve genel olarak mücerret konulara ait ıstılah ve ifadeleri kullanırken,devrin sosyal hayatından(maddî hayattan) orijinal benzetme unsurlarını tercih etmekte ve dolayısıyla "metaforik" bir üslup yaratmaktadır.Şiirlerdeki bu özellikler de devrin maddî kültürünü ortaya koymak için ayrıca incelenebilir.

Ruhun kuşa benzetildiği bir örnekte,nefis,ruh kuşunun tutulduğu kafes gibi düşünülmektedir:

Uşadam bu kafesi yıkam hırs u hevesi
Zaîf kılam bu nefsi ta aslıma ulaşam
(227/ 2)

Nefis,ruhun konakladığı bir "ev"e de benzetilir:

Hayırdan şerri çok sever işlemegi becid iver
Nefsinün dilegin kovar nefs evine düşdi gönül
(152/9)

Nefsî hevesler bir göle benzer;içine düşen kurtulamaz:

Begler azdı yolından bilmez yohsul hâlinden
Çıkdı rahmet gölinden nefs göline talmışdur
(76/4)

Nefis,bir örnekte de,"put"a benzetilir.Bu tabir, nefsin vazgeçemediği herşeyi kapsamaktadır:

Şımasan butın nefsün ʿabes kamu ṭāʿatün
Anı sımaga çâre hele şimdi buldum ben

(280/6)

16. Rûh:

Ruh,İlahî bir nefestir ve Allah'ın emri cümlesindendir. Hakk'ın tecellîsidir.Zahirî ve bâtımî olmak üzere iki hali vardır.Zahirî hali,gözlerimizin gördüğü canlı ve kesif mevcudattır.Batınî hali ise,bu zuhur ʿâlemine gelinmezden önceki hâl ile sonra fenâ âleminden bekâ âlemine rücû eden latif halidir.Ruhun her iki hali de, Allah'ın kün emrine mazhar olmuşlardır.İnsanın bir iç ve bir de dış âlemi vardır.Dışı kesif, yani ruha kafeslik yapan vücudu,içi de latiftir.(403)Nefis konusunda belirttiğimiz gibi, ruh,Âdem'e üflenen İlahî bir nefha'dır.(bkz. Hicr suresi/âyet 28-29)Nefis mertebelerini tamamlayan sülûk ehli "ruh" makamındadır.Bu kişide,hayvanî nefis, insanî ruha dönüşmüştür.Esasen,nefis ve akıl,ruhun tabiat âlemindeki isimlerinden ibarettir.

Ruhun mahiyeti,hiç kimse tarafından bilinemez.O,Allah'ın emriyle hareket eder:(bkz. Esrā, Āyet 85)

Rûhumdan kimsene haber viremez
Emrdür Kadîrlıgı virür hareket

(19/5)

Ruh cisim(tabiat) belâsına düşünce,aslını unutmuştur.Yunus, ruhu,belaya düşmüş bir sultan (260/7) şeklinde telakki eder. Bedenin aslı dört unsur,bu unsurların da aslı ruhtur.(148/4)

Yunus'un Divanı'nda ruh,bazı benzetme unsurlarıyla da işlenmektedir:

Ruh,vücud zindanına düşen bir mahbustur;(227/7) ten kafesinden kurtulap Hazret'e uçan bir kuştur.(227/4)Kovanından çıkarılmış bal (271/8)gibidir.Vücud toprağında gizli bir gevher olan "ruh",aslına ulaşmıştır:

---

(403) Bkz. Mahmut Sadettin Bilginer,Allah Ve İnsan,s.91

Sûret toprakdur diyeni gönlüm kabûl itmez anı
Bu topragun cevherini Hazret'e irgürdüm ahî
(370/4)

B. BEZM-İ EZEL:

Va'de kılduk ol dostıla biz bu cihâna gelmeden
Pes ne kadar eglenevüz ol va'demüz yitse gerek
(135/2)

Yunus'a göre insan,"Kalu Belâ" denmeden evvel "mutlak zât" ile beraber idi.(33/4)Allah,varlık âlemini kendisinin bilinip, tanınması için yaratmıştır.Bu vücutlar,ilahi birer emanettirler.Buna delil olarak Allah,ezelde ruhlarla sözleşmiştir.

Kur'an'da şöyle deniliyor: "Rabbin Âdem oğullarının bellerinden zürriyetlerini aldı ve onları kendi nefislerine şehadet ettirdi:

-Ben sizin Rabbınız değil miyim?(Elestü bi-rabbiküm ?)

-Evet,dediler.(Kâlu belâ) (404)

Zikredilen bu sözleşme,kıyamet günü kulların aslî gayelerini unutmamaları içindir.Bu sözleşmeyi unutan kişi,dünyada, sorumluluğunun farkında değildir.

İşte Yunus Emre,bütün seyr ü sülûk ehli gibi,dünyada 'ubudiyetini gerçekleştiren ve Eleşt şuuru içinde yaşayan,aslını ve sorumluluğunu bilen olgun bir tavır içindedir.Ahdine vefa gösteren bir kişidir Yunus:

Ol dostıla bâzârumuz fülân vaktan berü degül
Severidük ma'şukayı henüz gelmedin cihâna
(294/6)

Mutasavvıfımıza göre "gerçek vatan" Elest bezmi'dir.Dünya gelip-geçici bir misafirhânedir.(139/1)

Bu dünyâya gelen kişi ahir yire gitse gerek
Misâfirdür vatanına birgün sefer itse gerek
(139/1)

Beyitlerde şu terkip,sıfat ve mecâzlarla daima "Elest Meclisi" hatırlatılır:

---

(404) El-Araf,ayet 172

"Kadimi deniz(217/3),evvel kadim(39/9),vahdet evi(39/9), Tanrı evi(35/6),Hakikat âlemi(243/2),vatan(152/2 ,139/1),e-lest(190/7)il(191/2),can kânı(243/4),canan ili(67/1),birlik sarayı(151/4)ezel bezmi((202/9),ahir yer(139/1),dost ili(283/1)ulu mekan(169/4),ulu divan(168/3),'aceb makam(168/2),ezelî vatan(168/1),evvelki dem(156/6),"

Sadece sıraladığımız bu ifadelerden hareketle söylenebilirki,Yunus'un,vuslattan;fenafillahtan,dervişlikten ve süluktan gayesi "Elest sırrına vakıf olmak ve yine geldiği yer olan Elest'e dönmek"tir.O,bu şuurla yaşar:

Ben bunda geldümise ilüme girü gidem
Sanma ki bunda beni altuna mâla geldüm
(196/5)

Yunus,Hz. Peygamber'in "Hubbu'l-Vatan Mine'l-İman"(bkz. Hadisler) hadisindeki "vatan" kavramını "ledünnî" anlamda ele alır; buna göre,vatan,elesti karşılar.(291/1)Vatanını seven,vatanı için çalışır.Yunus,varlıkların ve tabii,insanın,ruhlar âleminden ayrıldıktan sonra uzunca bir yolculuğa çıktıklarını belirtir.(405)Burada,yolcuya(salik'e) düşen görev,kulluğunu yerine getirmektir.Kuluğunu gerçekleştiren kişi, tekrar"başlangıç" noktasına ,yani,Elest'e ulaşır.(139/1)"Başlangıç O'ndandır,dönüş O'nadır,"âyetinin manası burada gizlidir.(406)Bazı mutasavvıflar,bu Elest'ten çıkıp yine Elest'e dönme halini, "tenezzül" ve"terakki" kelimeleriyle ifade ettikleri gibi,"nüzûl" ve "uruc" kavramlarıyla da anlatmaktadırlar.(407)

Yunus;Elest'teki halin dünyada kavranacağını,yaşanacağını ve tecelli edeceğini belirtir.Bu manevî mecliste esasen " birlik" olmakla birlikte,'358/11)bu birlik,"Ben ol idüm ol ben idi" diyecek kadar farkta olmayı gerektirir ki, bilinebilsin!

---

(405) Yunus'un Elest için kullandığı tabir ve terkipler,Cüneyd-i Bağdadî'de "Misak"ismiyle zikrediliyor.Yunus'un b u konudaki düşünçeleri,Misak nazariyesi ile aynîlik arzeder.(bkz. Süleyman Âteş,Cüneyd-i Bağdadî,İst.1970,s.88-90

(406) Bkz.

(407)Son devrin büyük mutasavvıfı Kuşadalı İbrahim Halveti,Bezm-i Elest'ten itibaren yapılan yolculuk için "tenezzül ve terakki" kelimelerini kullanmaktadır.Bkz. Y.N.Öztürk,Kuşadalı İbrahim Halveti,İst.1982,s.58-60

Yunus'un şiirlerinden çıkarabildiğimiz neticeye göre, Elest deminde iki grup mevcuttur. Münkirler, ve muhiblir! Bu dem de münkirler, "inkara" düştüler. Muhibler ise, ikrar ettiler:

Kalu belâ dinildi münkir-muhib bilindi
O demde duta geldi câhiller inkârını
(397/8)

İkrâr ehli, "Tanrı birdür, Resul Hak'dur" sözünü, dünyada da söylediler. (168/2) Elest'te 'belâ" diyenin dünyada işi tamam oldu:

Bunda belî diyen kişi anda tamam olur işi
Bizden nişân isteyene ol Hallâc-ı Mansûr nedür
(56/11)

Âşıkın varlığı rûhlar âlemindedir. Kendisi burada (dünyada) "garîb"tir. Çünki O, dünyada kendisine ait bir varlığın (nefsin) olmadığına inanır. Gerçek garîbler de, bunun için mutludurlar:

Ne var söylenen dilde varlık Hakk'ındur kulda
Varlıgum hep ol ilde ben bunda garîb geldüm
(191/2)

Elest ezel ve ebedi birleştiren bir "hal"dir. Hal ise, yaşanarak idrâk edilir. Böylece Yunus, Elest ikrarının bir "vahdet şuuru" olduğunu ortaya koyar. (bkz. 156/6)

Kalu belâ didük evvelki demde
Dahı bugündür ol dem ü bu sâ'at
(20/9)

Ezel benüm ilümdür Elest benüm yolumdur
Ezelile Elest'i ben bunda göre geldüm
(178/5)

Nihayet velimiz, "Kalu Belâ" sözünün bir "aşk haberi" olduğunu, bu haberi de ancak "dost yüzünü görenlerin" verebileceğini söyler. (254/4) Derviş, gözünü Elest'ten ayırmaz. (156/2):

Derviş ırma gözün evvelki demden
Yûnus girüp durur hem âhir hem evvel(408)
(156/6)

C. ÂLEM-İ MA'NÂ:

Âlem-i ma'nâ terkibi, "ruhlar âlemi" anlamında kullanılmak-

---

(408) Bu beyit yazma divanlardan sadece F nüshasında vardır. (bkz. var. 116a) "Girüp durur" şeklinde istinsah edilen kelime, bizce, "görüp durur" veya "ger budurur" olmalıdır.

tadır.Yunus'a göre bu âlem,"gerçek il"dir.(30/1)Manâ âlemi, padişahın dergahıdır.(87/3)Yani zat âlemidir.Suretten sıfata gelen kişi,hayallerden geçer-kesreti terkeder- manâ alemine ulaşır.(242/1)Dünyanın fenâ-yokluk" sarayı olmasına karşılık âlem-i ervah,beka sarayıdır.(286/6)Manâ alemi,canların,bedenlerini terk ettikleri âlemdir.(261/5)Dünyada maksadını ele geçiren kişi,"dost iline" sefer eder.(93/6)Yunus,manâ âlemi haricinde,birer beyitte "gayb" ve "melekut" âlemlerinden de bahseder.(8/7,249/5)

Ç. TEFERRÜC:

Teferrüc,ferec kelimesinden müştak olup,lügatta ferahlamak,içi açılmak,gezintiye çıkmak,seyretmek gibi manalarda kullanılmaktadır.Yunus'un beyitlerinde de,bu kelime aynı sözlük manâlarıyla zikredilmektedir.Teferrüc,ıstılahî olarak,dünyaya gelen bir ruhun bir zaman burada oyalanıp tekrar "Allah"a dönmesi (devretmesi) demektir.Bu manâ yönüyle teferrüc,iki şekilde değerlendirilir.Birincisi,dünya teferrücü(seyri,hayatı, gezintisi)dür:

Biz bunun neligün bildük dünyenün nesine kalduk
Arzumuz nefsiçün degül dünyâ teferrücündeyüz
(114/3)

Ne oda yanam dagılam ne dara çıkam bagıram
İşüm bitince yüriyem teferrüce geldüm ahî
(370/9)

Dünya teferrücü bir defaya mahsus değildir.Bu seyrân,Allah'a ulaşıncaya kadar devam eder.Yunus,zemin ve âsumânda çok teferrüc ettiğini söyler:

Ma'şûk mı isteyü iş bu cihân içinde
Delim teferrüc kıldum zemin ü âsuman içinde
(339/1)

İkinci manâda teferrüc,aşk makamında gerçekleştirilen "seyr"den ibarettir.Bu seyr, tamamen "enfüsî"dir.Didâr müşahedesi aşk teferrücü ile mümkündür:

Cânlar cânın bulasın sen dahı cân içinde
'Işkıla teferrücün ola didâr içinde
(300/6)

Yine ᶜışk elçisi geldi yine toldı meydânumuz
Yine teferrücgâh oldı sağdan sola dört yanumuz
(118/1)

Teferrüc, bir manzumede, denize doğru yol alırken başından türlü mâceralar geçen, pek çok çukurlara girip çıkan ve dolanarak vatanına (denize) ulaşan suya benzetilir. Esasen suyun hikayesi, Muhammedî nûrun hikayesidir. Su, bu nûr için misal olmuştur. Varlığın özü olan bu nur, pek-çok sıfatlara girip çıkarak aslını arar. Mukaleme üslubuyla kaleme alınan bu şiir, şöyle başlar:

İy su kandan gelürsin vatanuñ kanda senüñ
Kanda çukur bulursan yatagun anda senüñ
(147/1)

Yunus, "teferrücün kolay anlaşılamayacağını belirtir. Bu sırrı çözmek gerekir. Ancak, teferrüc sırrı, "eren soyın soylayıp o soya düşmekle" anlaşılabilir. (181/10) (409)

Yukarıdaki görüşlerden hareketle, denilebilir ki, "teferrüc", ruhun tenezzül ve terakkî makamlarından ibaret olan "devre-i ferşiyye" ve "devre-i arşiyye"den başka birşey değildir.

D. DEVR:

Devir, dönüp dolaşmak, başlangıç noktasına gelmek demektir. Allah, ilk tecellîsiyle ᶜakl-ı küllîyi (Muhammedî nuru) yarattı. Akl-ı küllîden taşan tecellîlerle de, diğer mahlukat yaratılmıştır. Nûr, bu şekiller (imkan) âleminde, tedricen zuhur etmiş; tenezzül ve terakkî makamlarından geçerek tekrar geldiği âleme karışmıştır. Muhammedî nur, sırasıyla ruhlar âlemi (nefs-i kül), tabiat, heyula, cism-i kül, şekil, arş, kürsî, atlas feleği, menazil feleği, yedi felek, yedi yer ve mevâlid-i selase (maden, bitki, hayvan) mertebelerinde zuhur eder. Bunların tamamı "On sekiz bin âlem"i oluşturur. (410)

---

(409) Soylamak; tahkik etmek, araştırmak demektir. Eren soyı, Hak'tır. Çünki Eren, fenafillah ehlidir.

(410) Abdülbaki Gölpınarlı, Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, s.93-95; Muhammed Nur, Mısrî Niyazî Divanı Şerhi, s.4, Niyazî-i Mısrî, Risale-i Devriyye, (Neşr. Abdurrahman Güzel) TKA, yıl XVII-XXI/1-2, Ank. 1979-1983, s.121-139; Yunus Emre, bu menzillerden bahsettiği bir beytinde yedi feleği "ata"ya, dört unsu-

En güzel bir kıyamda yaratılan insan,yine,en süflî âleme gönderilmiştir.(411)O'nlar Allah'tan geldiler ve yine Allah'a dönecekler,(412) âyeti mucibince insan,bu süflî âlemden kurtulup tekrar aslî vatanına yani "mutlak varlığa" dönecektir.Kur-an'ın,başlangıç ondandır,dönüş onadır(413) hükmünü,mutasavvıflar bir daire ile izah etmektedirler.Bu daire,tenezzül makamları(kavs-i nüzûl) ve terakkî makamları(kavs-i uruc) şeklinde,iki kısımda mütalea edilmektedir.Sufilere göre,tenezzül makamları,madenlere kadar olan kısımdır.Terakkî makamları ma'denlerden insan-ı kamil'e kadar olan kısımdır.Esasen başlangıç ile son aynı noktadır ki,bu nokta Ahadiyyet makamıdır.Ruhun bu aradaki seyri, bir zamanlık "teferrüc" (bkz.)ten ibarettir.Makamların tamamlanması,insan-ı kamil olmakla mümkündür.Kemal mertebesine ulaşan insan,istediği anda "seyr-i enfüsî"ye veya "seyr-i afakî"ye girebilir.(414) Yunus'un bu makamda söylediği pek çok manzumesi

---

ru(toprak,hava,âteş,su) anaya benzetmiştir.Bunların aslı birdir (Nurdur):

Atamı yidi dirler anamı dört bilürem
Atam-anam birimiş niçün gussa yudaram
(220/4)

Bir başka beyitte ise,dokuz gökler arslana,yedi gökler evrene, dört unsur ejderhaya benzetilmektedir.Bu -teşbih unsuru- hayvanların tamamı yırtıcı,yuducu ve yok edicidir.Ruh bu menzillerde şuursuzdur;aslından uzaklaşmış geldiği âlemi unutmuştur.Beyit şöyledir:

Bu tokuz arslan yidi evren ü dört ejdeha
Bunlarunla ceng idem Rüstem olam destân olam
(201/24)

(411) Bkz.Sure 95/âyet 4
(412) sure 2/âyet 156
(413)
(414) Mesela şu beyit,enfüsî seyr ile ilgilidir:

Niçe bir sûretde insan ü sıfatda cânavar
Niçe bir dilkü olam ya kurd u ya arslan olam
(201/10)

İnsan-ı kâmil,demek ki,bu yollardan geçmiştir.Seyr-i enfüsîde, geçtiği âlemleri yeniden tanıması mümkün olmaktadır.

bulunmaktadır.Öyle ki Yunus,kemal noktasında,"devrân içinde devr eden varlığın" kendisi olduğunu söyler.Unutmamak gerekir ki,Yunus'un bu hali,tamamen "vahdet-i vücud" mevzuuyla ilgilidir:

Benem ṣâhib-ḳıran devrân benümdür
Benem key pehlevân meydân benümdür
(31/1)

Yûnus ᶜışḳunla kâimdür bu ᶜâlem
Anuñ çün devr ider devrân içinde
(332/8)

İki cihan meydan ola. devrânum sürem yürüyem
(213/1)

Cân gönül hayrân bulupdur maᶜşûḳa
Maᶜşûḳıla sürerem devrânumı
(389/2)

Yunus'a göre,kişi,mülkün sultanını,tenin ve canın hakikatini hususiyetle merci'(başlangıc) ve me'âb(son)ı bilmek zorndadır.O'na göre,başlangıç ve son;evvel ve âhir Allah'tır.(bkz. Allah):

Kanı bu mülkün sultanı pes ten isen kanı canı
Bu göz görmek diler anı bu merci' ü me'âb nedür
(89/8)

Elest bahsinde belirttiğimiz gibi,dünya,geçici bir mekandır;aslolan Elest'te verilen sözü yerine getirip nihayet,başlangıç noktasına ulaşmaktır.Şu halde sınırlı dünya hayatını çok iyi değerlendirmek gerekir:(39/6)

Pâyânlu devr-i zamân çok egledi Yûnus'ı
Pâyânsuz devre irdi devrânı yağmaya virdük
(143/9)

Basit varlıklar,devirlerini tamamlayıp Allah'a ulaşamazlar; İnsan-ı kamildir ki,devrini tamamlayıp şu ifadeleri kullanabilir:

Çün gökden yire yağdum yirden göge çok ağdum
Âdem ṭonın ṭonandum devrânum süre geldüm
(178/7)

Niçe kez geldüm gitdüm delim sûret yaratdum
Bu şimdiki devrede Yûnus'a aldar idüm
(223/5)

Dünyâya çok gelüp gitdüm erenler etegin tutdum
Kudret ünini işitdüm kaynayuban cûşa geldüm
(224/2)

Ben bu mülke ta'lim kıldum hem yidi kez cevlân urdum
Muhammed nûrını gördüm bu benüm mekânum anda
(310/8)

Yunus'un aşağıda vereceğimiz şiiri bir "devriyye-i arşiyye" dir.Bu şiire göre,dünyaya gönderilen insân,"erenler eteğini tuttuktan sonra bir manevî seyre girmekte,geldiği âlemi,geçtiği yolları ve nebî makamlarını anlatmaktadır.Neticede Hak-k'a vasıl olan insan,"Hak olup dile düşer":

Beni bunda viribiyen bilür ben ne işe geldüm
Kararum yok bu dünyâda giderem yumışa geldüm

Dünyâya çok gelüp gitdüm erenler etegin tutdum
Kudret ünini işitdüm kaynayuban cuşa geldüm

Serd sözile gönül yıkdum od oldum cânları yakdum
Sırrumı 'âleme çakdum bu halka temaşa geldüm

Ben oldum İdrîs-i derzî Şit oldum tokıdum bizi
Dâvûd'un görklü avazı âh idüp nâlişe geldüm

'Âşık oldum şol ay yüze nisar oldum bal agıza
Nazar kıldum kara göze siyah olup kaşa geldüm

Mûsâ oldum Tûr'a vardum koç olup kurbâna geldüm
'Ali olup kılıç şaldum meydana güreşe geldüm

Deniz kenârında ova kuyuda işleyen kova
'İsâ agzındaki du'â oluban ben işe geldüm

Ay oldum 'âleme toğdum bulut oldum göge ağdum
Yağmur olup yire yagdum nûr olup güneşe geldüm

Kâl ü kîlden geçenlere yolda gözin açanlara
Anlayuban seçenlere vak'a olup düşe geldüm

Benem dertlüler dermânı benem ol ma'rifet kânı
Benem Musî-i İmrâmî Tūr ṭagından aşa geldüm

Yolum sana oldı ṭurak sabaḫ söyleyendür Ḥak
Yûnus Emre dilinde Ḥak olup dile düşe geldüm
(224)

E. YARATILIŞ:(415)

Nesnelerin yaratılışı:Allah,bu âlemi "Kün"emriyle var etmiştir:(Bkz. Âyetler)

Kün'i bir kezin söyledüñ her nesneyi var eyledün
Yine âhir bir sözile anı kılmak harâb nedür
(89/7)

Kâinâtın yaratılış sebebi: Eşyâ âleminin var oluş sebebi, "aşk"tır.Hiç bir şey yokken "aşk" vardı.Yunus Emre'ye göre, aşk,mutlak zatın kendinde var olan "yaratıcı" bir güçtür.Bu güç,her an "faâl"dir:

Evvel yir-gök yogıdı varıdı 'ışk bünyadı
'Işk ezelden kadimdür 'ışk getürdi ne varın
(254/3)

Yaratılışın temelinde,Muhammedî Nûrun dostluğu vardır: Muhammedî nur olmasaydı,bu mümkinat(eşya alemi) yaratılmazdı.Şu halde,yaratılmış her şeyde,Muhammedî bir nişan vardır. Yaratılmışlara bakarken bu nişanın varlığını unutmak doğru değildir:

Yaratıldı yir ile gök Muhammed dostlıgına
Levlâk aña delil durur ansuz yir ü gök olmadı
(386/7)

İnsan,vücud bulmadan önce ruhlar âleminde Allah ile beraberdi.Ezeldeki bu hal,vahdet halidir ki,nihayette ulaşılacak olan hal de farklı olmayacaktır:

---

(415) Bu konuda bkz.Mehmet Bayraktar,İslam'da Yaratılış Teorisi,İst.1987; Rene Guenon,İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış,İst.1989,s.77-87

İy yâranlar iy kardaşlar sorun bana kandayıdum
Dinlersenüz eydivirem ezelî vatandayıdum
(168/1)

İnsan, dünyada, ezeldeki verdiği sözü yerine getirip, vahdet şuuruyla yaşamak zorundadır. "Ben ins ve cinni bana ibadet etsinler diye yarattım."(bkz. Âyetler) İlahî hükmünde belirtilen isteğe uygun yaşayan insan, kulluğunu yerine getirmiştir demektir. Nefsine kulluk edenler, azabtan kurtulamazlar.

Nemin geldüm bu dünyâya nefsüme kulluk itmege
Eyü ʿamel işlemedüm ʿazabdan kurtulam diyü
(285/4)

Yaratılış tedricidir (bkz. Devr):

Yir gök yaratılmadın Hak bir gevher eyledi
Nazar kıldı gevhere sızurdı dür eyledi
(355/1)

Gevher, varlığın özü(Muhammedî nur) için kullanılan bir misaldir. Gevherden sızan dür ise, nefs-i küll'dür. Bundan sonra yedi gök, yedi yer, anasır-ı erba ve mevalid-i selase yaratılmıştır:(223/1)

Eyle sanman siz beni kendözümden gelmişem
Ya kendü gönlümile bu kafese girmişem
(227/1)

Yunus, bu yaratılış tertibi içinde, bir zaman da, "yıldız" olduğunu söyler:

Yılduzıdum bunca zamân gökde melâik arzûmân
Cebbâr-ı ʿâlem hükmider ben ol zamân andayıdum
(169/9)

Madenler, bitkiler ve hayvanlardan geçen ruh-(151/8)Kemale ulaşır. Bu seviyedeki insan, enfüsî seyre girip geçtiği mertebelere inebilir. Şu mısra'da Yunus, ma'denlere kadar indiğini söylemektedir:(416)

"Asl-ı maʿdendeyidük kaygusuz ganiyidük"(358/5)

---

(416) Yunus, bir başka beyitte de, aslını bilmediğinden yakınır.

Bilmezem aslum nedür ata hod bahanedür
Ezel ana karnında kan yiyüp dirilmişem (227/3)

Aslı bilmek, tasavvufî terbiye ile alakalıdır. Beyitteki "ezel" birlik âlemini; kan yemek ise nefsin teşekkül etmesini ifade eder.

Yaratıklar,pek çeşitli ve değişik makamlarda olmakla birlikte, bir tek varlık...vardır.O da,mutlak olan Tanrı'dır. Kiminin hayvan,kiminin insan vs. olması,izafî zaman cihetiyledir :

Kimini dünyada hayvân yaratur
Kimini kendine muhlis kul eyler

(95/11)

Âdem: Henüz Âdem yaratılmadan ve hatta öküz(Sevr burcu) ve balık(Hut burcu) yaratılmadan önce, varlık vahdet halindedir.Âşıklar bu vahdet halinin farkındadırlar.Balık ve Öküz burcları, arşlık devrinde yaratılmışlardır. İnsanlık(Âdem) Sünbüle(başak) burcuna gelindiğinde yaratılmıştır.(417)

Yire bünyâd urulmadın Âdem dünyaya gelmedin
Öküz balık eylenmedin ben ezelî andayıdum

(168/4)

diyen Yunus ; yer,burclar ve sünbüle burcunun son devresinde yaratılan Âdem (A.S) yaratılmadan önce,ezelî olan İlahî zatın varlığında olduğunu söylemek istiyor.

Ruh,"Âdem tonı"nı donanıncaya kadar -bir yağmur gibi- gökten yere yağmış,yerden göğe çok ağmıştır.(358/11)

Çün gökden yire yağdum yirden göğe çok ağdum
Âdem tonın tonandum devrânum süre geldüm

(178/2)

Âdem'in cismi "toprak"tır.(356/1)Fakat et ve deri içindeki bu varlığın özü "Hak"tır.(178/8)Âdem,padişahın birliğini -vahdet-i vücudu- evvel kadîm (ezelden de önce) bilen kişidir.(367/1)Buraya kadar incelediğimiz "Âdem" kavramı,görüldüğü gibi ,"insan-ı kâmil" için kullanılmaktadır.

Dünyâ:Dünyanın yaratılışı hakkında tamamen Kur'ânî bilgiler veren Yunus Emre,şöyle der:

Ezelî bünyâd urdı altı günde dünya toldı
İsrafil'e buyurdı dem evliyâ demidür

(85/2)

---

(417) Burcların ledünnî açıklaması için bkz.Niyazî Mısrî,İrfan Sofraları,s.51-53;Erzurumlu İbrahim Hakkı,Ma'rifetnâme,İst.1978, (sad. Turgut Ulusoy)IV.Cilt;Muhiddin-i Arabî,Fütühat-ı Mekkiye, (Terc. Selahaddin Alpay),İst.1977,s.351 vd.

Beyitte,dünyanın altı günde yaratıldığı(418) belirtilmekle beraber,bu zamanın,"dem evliya demidir" ifadesiyle mücerret bir mahiyeti olduğu da imâ edilmiştir.Yunus'un pek çok beytinde ele alınıp işlenen dünya,"bir dengeler kompozisyonu"dur.O'nun dengesini,düz döşenen yerler;çivi gibi çakılan dağlar,sayvan şeklinde düzülen gökler sağlamaktadır.Ayette:

"Yeri,bir yatak(gibi) yapmadık mı ?Dağları da kazıklar(gibi) yapmadık mı ?"(419)Veyâ "Dağları da Allah sapasağlam çaktı."(420)Yahut,"Biz,göğü kuvvetle bina ettik.Muhakkak ki,biz Onu genişletmekteyiz."(421)denilmektedir.Yunus,beyitlerinde adeta bu âyetlerin mealini verir:

Düz döşedüm bu yirleri çöksü urdum bu tağları
Sayvan eyledüm gökleri gibü tutup duran benem
(193/4)

Klasik tasavvufî tefsirlerde,bu âyetlerde zikredilen yerlerden, dağlardan ve göklerden,çeşitli makamlardaki velayet erbabı anlaşılmış ve anlatıla gelmiştir.Yaratılış bahsinde hülasa olarak değerlendirdiğimiz bu tecellîler esasen ilahî varlığın,sıfatlardaki görüntülerinden ibarettir.Yaratılışın sebebi:

Diledi göre yüzin işide kendü sözin
Nazar kıldı bir kezin anda can virdi bana
(12/6)

beytinde de belirtildiği gibi,Hakk'ın kendi yüzünü seyretmek istemesidir.Bu yüzden de Tanrı,kendi varlığındaki "cevher"e nazar kılmış,akabinde sudur ve tecellî gerçekleşmiştir.Bu tecellîler, ebediyyen devam edecektir.Sufinin,baktığı her şeyde "Allah'ın vechi"ni görmesi,zatın eşya âleminde vahdet sırrıyla zuhur etmesindendir.

F.TASAVVUFÎ MERTEBELER VE KAVRAMLAR:

1. Dört Kapı(Şeriat,Tarikat,Marifet,Hakikat):

İslam sufileri,"dervişlik" mertebelerinin kırk makamda ta-

---

(418) Bkz.El-Furkan,59;Araf,54;Yunus, 3;Hût,7
(419) Nebe suresi,6-7
(420) Nâziat suresi,32
(421) Zariyat suresi,47

mamlandığına inanmışlar,ve bu mertebelerle ilgili eserler telif etmişlerdir.(422)Bu inanç,Hz. Ali'nin bir sözüne dayanır. Daha sonra ilk Türk sûfîsi Ahmed Yesevî,tarikat erkanını ve irşâd metodunu "kırk makam" esasına göre tanzim etmiştir.Söz konusu makamların,Yesevî'de ve daha pek çok sufînin sisteminde "dört kapı"sının var olduğunu görüyoruz.Ahmed Yesevî "Dört kapı-kırk makam"la ilgili görüşlerini "Fakr-nâme" adlı telifinde ortaya koymaktadır.Şöyle diyor Yesevî:(423)

"Hz. Ali,radyallahu anhu rivayet kılurlar kim,dervişlik makamı kırk turur.Eğer bilip 'amel kılsa,dervişliği pâk turur ve eğer bilmese ve örgenmese,dervişlik makâmı anga haram turur ve câhil turur. Ol kırk makamnı onı makam-ı şerî'atta turur ve onı makam-ı tarîkatda turur ve onı makam-ı ma'rifetde turur ve onı makam-ı hakîkatda turur."

Yesevî kırk makamı şöyle sıralar:

Şeriat Makamları: Hak Ta'âlâ'nın varlığına,birliğine,sıfatlarına ve zatına iman getirmek;namaz kılmak,Oruç tutmak,Zekat vermek; Hac yapmak;Yumuşak konuşmak;ilim öğrenmek;Hz. Peygamberin Sünnetlerini yerine getirmek;emr-i ma'rufu yerine getirmek, Nehy-i münker kılmaktır.

Tarîkat Makamları:Tevbe kılmak,pîre el vermek,havf,reca,vird-i evkati yerine getirmek,Pîrin hizmetinde olmak,Pirin izniyle konuşmak,nasihat dinlemek,tecrîd olmak,tefrîd olmak,

Ma'rifet Makamları:Fenâ olmak,dervîşliği kabul etmek,her işe tahammül etmek,helâl ve güzel istekte bulunmak,ma'rifet kılmak, şeriat ve tarikatı ayakta tutmak,dünyayı terk etmek,ahireti seç-

---

(422)Meselâ,İmam-ı Gazalî'ye ait olan "Kırk Esas"pek meşhurdur. Bundan başka,bkz.Hallac-ı Mansur,Kitabü't-Tavasîn,İst.1976,s.85, Hallac bu eserinde,kırk makamı,ledünnî anlamda fevkalade yorumlar getirir.Bu makamlardan Türk sufileri de bahsetmişlerdir.Örnek olmak üzere bkz. Abdurrahman Güzel,Kaygusuz Abdal,Ank.1981, s.287-290;Ali Yılmaz,Köstendilli Süleyman Şeyhî,Ank.1989,s.133-138 vs.

(423) Bu risalenin neşri için bkz. Kemal Eraslan,Yesevî'nin Fakr-nâmesi,TDED,C.XXII,İst. 1977,s.45-120

mek,vücud(varlık) makamını bilmek,hakikat sırlarını bilmek,

Hakîkat Makamları:Alçak gönüllülük,iyiyi kötüyü tanımak,bir parça el uzatmamak,belki fazlaya kanaat etmek,kendisini,lokmasını Hak yolunda sebil etmek,kimseyi incitmemek,fakirliği inkar etmemek,seyr-i süluk kılmak,sırrı saklamak,Şeriat,tarikat,marifet ve hakikat makamlarını bilmek ve ʿamel etmek.

Ahmed Yesevî,bu görüşleriyle,kendisinden sonra gelen sufilerin yolunu ve sistemini belirliyordu.Özellikle,Yesevî yolunun âbide şahsiyeti Hacı Bektaş-ı Velî,yukarıda sıraladığımız "dört kapı kırk esas"ın adeta şerhini yaptığı "Makalat" adlı eserinde şöyle diyor:

"Yüce Allah'a giden yollar yaratıkların nefesleri sayısıncadır.Gerçeğe ulaşmış kişiler bunların arasından,içinde şu dört mertebe bulunan bir yolu tercih edip seçmişlerdir. 1-Şeriat,2-Tarikat,3-Marifet,4-Hakikat. Bu mertebeler,ancak şeriat olduğu takdirde tamam olur.

Şeriata bağlılığı mükemmel olmayan kimseye tarikat,marifet ve hakikat mertebeleri de kapanık kalır.Bu mertebeleri usûlüne uygun olarak tamamlayan kimse sonradan şeriata bağlılığını bozarsa,tarikat,marifet,hakikatı da bozmuş olur.Nitekim Peygamberimiz-O'na selam olsun- buyurmuştur ki:

"Şeriat bir ağaçtır,tarikat onun dalları,marifet yaprakları,hakikat de meyvalarıdır.Ağaç mevcut olmazsa,dalları ve meyvarı da mevcut olmaz.Bu suretle anlaşılır ki,şeriat asıl,diğerleri teferruattır.Varlığı ancak,aslın varlığı sayesinde olur.Asıl olmayınca,teferruat da olmaz.Bu,kulun belirtilen merhalelerin hiç birinde şeriatden hariç olmayacağına işarettir.Şeriatin sınırından dışarı çıktığı halde kendisini halâ doğru yolda sanırsa ziyana uğrayan,helâk olan,mülhitlerden olur.Hem sapık,hem de saptırıcı bir kişi olur;kazananlardan,Allah'a ulaşanlardan olmaz da,şeytanın tebâsından olur ki, bu ap-açık bir hüsranın ta kendisidir.Bu dört mertebe,kırk tane makam ihtiva eder.Kul Allahu Ta'alâya ancak bu makamları geçerek ulaşır.Bunların on tanesi şeriatta,on tanesi tarikatta,on tanesi Ma'rifette, on tanesi de, hakîkattadır.(424)

---

(424) Hacı Bektaş-ı Velî,Makalat,(Hzr. Esad Coşan)s.112

Hacı Bektaş-ı Velî'nin eserinde sıralanan kırk makam,Yesevî'nin verdiği listeden kısmen değişiktir.Makalat'taki tertip şu şekildedir:

<u>Şeriat Makamları:</u> İman getirmek,ilim ögrenmek,namaz kılmak, halal kesb kazanıp ribayı haram bilmek,nikah kılmak,hayzun ve nifasun cima'ın haram bilmek,sünnet ve cemaat ehlinden olmak, şefakat,arı yemek ve arı geymek,emr-i ma'rûf ve nehy-i münkerdir.

<u>Tarikat Makamları:</u>Pirden el alıp tevbe kılmak,mürid olmak, saç gidermek,ve libas döndürmek,mücahedede göyünmek,hizmet eylemek,havuf,ümid tutmak,hırka,zenbil,mıkras,seccade,subha,ibret ve hidayettir.Makam,camiyyat,nasîhat ve mahabbet sahibi olmaktır.Aşk,safa ve fakîrliktir.

<u>Ma'rifet Makamları:</u>Edeb,korku,perhizkerlik,sabûr ve kanaat, utanmak,cömertlik,ma'rifet,kendözin bilmek,

<u>Hakîkat Makamları:</u>Toprak olmak(cömertlik),yetmiş iki milleti ayıplamamak,eline geleni men' kılmamak,yaradılmış mecmu' nesne ondan emin olmak,mülk sahibine yüzünü sürüp,yüz suyunu bulmak,sohbette hakıkat esrarın söylemek,yedinci makamı seyr-i süluk,sır,münacat,Çalap Ta'alâya ulaşmak.(425)

Yunus Emre'ye gelince;O'nun Divanı'ndaki şer'î ve tasavvufî düşünceler,Yesevî'de ve Hacı Bektaş-ı Velî'de görülen bu kırk esastan hiç de farklı değildir.Esasen Yunus'un ahlakçılığı "<u>dört kapı-kırk makam</u>" gerçeğine dayanmaktadır.Hatta Yunus, bir kaç beytinde doğrudan "dört kapı-kırk makam" ifadesini de kullanmaktadır.Bu örnekler,O'nun anlayışını da ortaya koyacak mahiyettedir:

Kırḳ biñ kırḳ dört tabakat meşāyıh evliyâlar
<u>Dört kapıdur kırk makām</u> dem evliyâ demidür
(85/3)

Bazı beyitlerinde,geçilmesi gereken menzillerin isimini de zikreder:

---

(425) Bkz. Hacı Bektaş-ı Velî,<u>Makalat</u>,s.19-30

Şerî'at tarîkat yoldur varana
Hakîkat ma'rifet andan içerü
(290/8)

Evvel kapu şerî'at geçse andan tarîkat
Gönül evi ma'rifet 'ışk hakîkat içinde
(295/5)

Bu dört menzildür utan ledün makâmun tutan
Oldur menzile yiten tamam murâd içinde
(295/25)

Şeriat,tarîkat,marifet ve hakikat makamları,şathiyye türü bir şiirde "sembolik" olarak dile getirilmektedir:

Çıkdum erik dalına anda yidüm üzümi
Bostân ıssı kakıyup dir ne yirsün kozumı
(407/1)

Beytindeki koz(ceviz) dört tabakalı olmakla,dört makamı karşılamaktadır.Diğer üzüm ve erik,hakikat ve şeriat mukabili zikredilmiş birer mecaz olmaktadır.Üzümün her şeyi yendiği ve pek çok mamulü olduğu halde,eriğin sadece dışı yenir.Hakikat de şeriat makamına göre böyledir.İç yüzü anlaşılmayan şeriatin yaşanması zordur.

Dört makamı yaşayan dervişin her makamdan bir nişanı vardır.(426)Bu meyanda,mesela hakikate ulaşan derviş,şeriatini bırakmış değildir:

Ol menzile yitenüñ dört nişânı var anuñ
Ol nişânı kılanuñ yiri rahmet içinde
(295/26)

Mutasavvıfımız,bir manzumesinde,dört kapının bir değerlendirmesini yapar.O' na göre,bu makamlar içinde "yüz altmış menzil" bulunmaktadır.(bkz.351/13)

....

Evvel kapu şeriat emr ü nehyi bildürür
Yuya günahlarunı hers bir Kur'ân hecesi

---

(426) Bu konuda bkz. Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri,s.101-103 (Dört Kapu maddesi)

İkincisi tarîkat kulluğa bil bağlaya
Yolı toğru varanı yarlıgaya hocası

Üçüncisi ma'rifet cān gönül gözin açar
Bak ma'nî sarâyına 'Arşa değin yücesi

Dördüncüsi hakîkat ere eksük bakmaya
Bayram ola gündüzi Kadîr ola gicesi

Bu şerîat güç olur tarîkat yokuş olur
Ma'rifet sarplık durur hakîkatdür yücesi

Dervîşün dört yanında dört ulu kapu gerek
Kancaru bakarısa gündüz ola gicesi

Dört kapudur kırk makâm yüz altmış menzili var
Aña irene açılur vilâyet derecesi

(351/3-13)

Yunus Emre,daha pek çok beytinde dört makamla ilgili düşüncelerini dile getirmektedir.Bunları teker teker ele almak,Yunus'un kabullendiği ve takip ettiği ledünnî yol ve sistemi -diğer tabirle Yesevî ve Hacı Bektaş-ı Velî'den ne ölçüde etkilendiğini- ortaya koymak açısından pek mühimdir.

Şeriat:Yunus Emre'ye göre,şeriat; hakîkate açılan ilk kapıdır.Hakikatin hududsuz denizinde seyretmek için şeriat gemisine binmek gerekir (Yani hakikate ulaşmak için şeriat gibi bir vasıta gereklidir.):

Şer'ile hakîkatün vasfını eydem sana
Şerî'at bir gemidür hakîkat deryâsıdur

(29/5)

Şeriat,hakikat ordusunda bir korucudur.(303/5)Ve yine şeriat, mumlu bala;tarikat ise tortusuz yağa benzer.Dost için,vahdet için balı yağa katmak gerekir.(57/5)

Şeriat,şartı bırakmamayı emreder.Esasen şeriatin "şart" olması "hıyanet" ehli içindir.(20/4)Hakikat ehli şeriati zaten vazife telakki etmektedir.Şeriat ehlinden olmayan,ta'at kılmayan, üstada(mürşide) varmayan kişinin adı la'netlenmiştir.(295/14) Şeriatini bilen kişi,gece gündüz ta'at içindedir.(295/13)Şeri-

at şîrin olur;işidene hoş gelir.(295/62)Müslümanın görevi,evindeki helaline(karısına) beş vakit namazı öğretmektir.Öğüt tutmayan kadın boşansa günahı yoktur.(341/4)Şeriatta kalıp hakikat makamına vasıl olamayan kişi "Kapıda kalır".(Marifet ehli değildir.)(20/5) Şeriat sûrettir;hakikat ise öz!(295/10) Suretten öze gitmelidir.Suretten geçemeyen "tapu"(huzur)dan içeri giremez.(38/3)Hakikat ehli:

Korkaram söylemege şerî'at edebinden
Yohsa eydeydüm saña dahı ayruksı haber
(26/8)

diyerek sırrını,şeriat edebinden dolayı ifşa etmek istemez.Hakîkatte,"hakîkatin mürted(reddedilmiş) kâfiri şeriatın evliyası"(29/9) gibidir.Hakikatten habersiz olan "şeriat oğlanları" (zahidler) evliya ile cedelleşirler.Tabii ki burada söz konusu olan,tarikatlar tarihinde pek sık rastlanılan şeriat ehli-tarikat ehli çatışmasıdır.Hakikat erenleri da'va ehli değillerdir.Bu çatışma,şeriat ehlinin hakikatten habersiz olmalarındandır:

Şerîat oglanları bahis da'vâ kılurlar
Hakikat erenleri da'vîye kalmadılar
(38/4)

Tarîkat:Yunus Emre'ye göre,hakikat yolunun ikinci kapısı, tarîkattır.Tarikat şeriattan içeri bir makamdır.(38/3)Yunus, tarikat anlayışını,"Hak yolu,doğru yol" gibi terkiplerle anlattığı gibi;"kafile(346/2),kervan(39/6),dost bağı(283/6),dost bagçesi(245/3) gibi mecazî kelime ve terkiplerle de, aynı anlayışını dile getirir.Tarikat mevzuunda söylenmiş şu deyimler de, ayrıca dikkatimizi çekmektedir;"yola gelmek,yol yanılmak,yoldan ırılmak,yoldan gitmek,Hak yola gitmek,vs."

Şair,bir şathiyyesinde,tarikati,mecazen "kazan" a benzetir. (407/2) Derviş bu kazanda pişecektir.

Her tarikatin başında bir mürşid (evliya-pîr) bulunur.Yunus:

N'itdi bu Yunus n'itdi bir toğrı yola gitdi
Pîrler etegin tutdı Allah görelüm neyler
(71/23)

beytinde,doğru bir yola girip,pîr eteğini tuttuğunu söyler.Hakikate ulaşmak için bir Hak yola intisap etmeli,mürşitten el alınmalıdır.Şu mısra ve beyit bu konuda söylenmiştir:

Alun evliyânuñ elin togru varuñ Hakk'un yolın
63/6

Toğrı yola gitdünise er etegin tutdunısa
Bir hayır da itdünise birine bindür az degül
(166/5)

Tarikatte,"yolu doğru izleyen,mürşidini gözleyen,sırrını gizleyen" kişi hakikate ulaşır.(257/9)Tarikat ehli "gece gündüz ibret içinde"dir.(295/7)Yol ehli,aynı zamanda "terk ehli"dir:

Her kim tarika gire gerek mal terkin ura
Yola togrı cân vire bu tarîkat içinde
(295/16)

Yol ehli kötülüğe iyilikle cevap verir:

Her kim bize taş atarsa güller nisar olsun ana
Çıraguma kasd idenün Hak yandursun çırağını
(376/5)

Tarikat ehlinin gönlünde kibir ve kin olmaz.(250/1)O,dedi-koduyu da terk etmiştir.(88/2)Bu yol irfan yoludur.Menzili ırak, müşkili çoktur.(375/1)Mürşide baş indiren(teslim olan kişi) (319/4) müşkilleri çözer;irfana ulaşır.

Tarikat ehli kişi,bir yere müntesip ise,ikinci bir mürşide intisap edemez.Çünki sülûk ve erkanları çatışacaktır.Bu mühim husus,şu beyitte söz konusu edilmektedir:

Kimse bagına girmegil kimse gülini dirmegil
Var kendü Ma'şûkunıla bagçede al-alış yüri
(403/6)

Nihayet tarikatte en mühim erkân,pîre tam teslimiyettir:

Şeyh-i kâmil hizmetinden farig olma iy Yûnus
Kulluk itmek pîrine erkânıdur 'âşıklaruñ
(150/6)

Ma'rifet: Ma'rifet,Allah'ı tanımaktır.Kalbin Hak ile hayat bulması ve diri olması,sırrın Hakk'ın haricinde kalan şeyden yüz çevirmesidir.(427)Allah'ı hakikatiyle tanımak için,İlahî isim, fiil ve sıfatlarıyla bilmek icap eder.Bu da,ancak nefis terbiye-

---

(427) Hucvirî,Keşfü'l-Mahcub,(Çev.Süleyman Uludag),İst.1982,s. 397-410

siyle mümkündür.Ma'rifet,böylece,nefsi terbiye etmek yoluyla İlahî bilgilerle donanmak,Allah'ı kemaliyle idrak etmek demektir.Tasavvuf büyükleri bu makamın "zevkî" bir makam olduğunu, kalbte tecellî ettiğini işlemişlerdir.Marifet ehlinde daimî bir sükût belirmektedir.(428)

Yunus,ma'rifet makamını kıymeti yönüyle bir cevhere benzetir.Bu gevher,can ve baş kıyılarak elde edilmiştir.(311/2, 230/4)Ma'rifet,Hakk'ın kula bahşettiği bir "sofra"dır.(349/10) Fakra ulaşan kişilerin gönülleri ma'rifetle dolar:

Maʿrifet gönül şehri makâmın bulur Fakr'ı
Bahrî gerekdür bahrî bu maʿrifet içinde
(295/20)

Ma'rifet,erenler sofrasında elde edilir.(46/5)Yunus'un sözünü inkar eden kişi,ömrünü zulmate salmış bir marifet yoksuludur. (25/7)Hakk'ı bilen yalan söylemez.Dil ile ma'rifet söyleyenin delili yoktur.Dilim ma'rifet söyler,gönlüm hiç kabul etmez."(117/1)mısraı,dil ârifini târif etmektedir.Dil ârifliğinin temelinde "kibir" vardır:

Söylerem maʿrifeti sâlûslanuram katı
Miskînliğe dönmeğe gönlümden kibir gitmez
(117/3)

Gerçek ârif,Hakk'ı bilen,Hak'tan haber alan kişidir.(327/7) Maʿrifet,bâtın(gönül) hazinesidir.(281/5)Bu hazine,aşk ile ele geçer:

Şâhum senüñ ʿışkuñ odı düşdi gönül deryâsına
ʿAceblemeñ kaynayuban maʿrifetler bitdügini
(401/2)

Yunus'un sözleri,"marifet"makamından söylenmiş sözlerdir:

Turmış maʿrifet söyler erene Yunus Emre'm
Yol eriyle yoldadur yolsuza yoldaş degül
(162/4)

Hakîkat: Şeriat,hakîkatin zahiri;hakikat şeriatin batınıdır.Yunus'un ,beyitlerinde ortaya koyduğu düşünce bu çizgidedir.

---

(428) Bilgi için bkz. Esseyid Abdülhakim Arvasî, Tasavvuf Bahçeleri,(Sad. N.Fazıl Kısakürek),İst.1983,s.84

Şeriatsiz hakîkat bulunamaz.Hakikat,hudutsuz bir deryadır.Bu deryada şeriat gemisi ile seyredilir;fakat,hakikat makamına ulaşabilmek için gemiden çıkıp denize garkolmak gerekir:

Hakikat bir deñizdür şeriatdur gemisi
Çoklar gemiden çıkup denize ṭalmadılar

(38/2)

Hakikat,tıpkı marifet makamı gibi bir hazineye benzetilir.Hakikat sözü bir sırdır.Onu boncuk sanıp harcamak hatadır.Bu makam,ancak aşk deryasında bulunabilir.Hakikat ehline göre herşeyin iki yönü vardır.Meselâ şeriat nazarıyla bakan kişi, düşmanı dışarıda arar;hakikat nazarıyla bakılıhca,gerçek düşman içeridedir:

Hakîkatde bakarısan nefsüñ saña düşmān yiter
Var imdi ol nefsünile vuruş-tokuş savaş yüri

(403/2)

Hakikat sözü "nâdâna" söylenmez.(290/8)Bu makam bir şehirdir. Bu şehrin sultanı "Hak"tır.Hakikat şehrinin yedi kapısı vardır. Bu kapılar "yedi nefis mertebesi"ne işarettir.(242/6)Velâyet makamı için Yunus,"hakikat donu giymek"deyimini kullanır:

Ḥakîkat ʿışḳdur ʿıyān görsün ol şebih beyân
Hakîkat donın geyen ağır hil'at içinde

(295/9)

Hakikat sözleri şerh(açıklama) ile anlaşılmaz.(38/1)Hatta, dört kitabı tefsîr eden hakikatte ʿâsidir(şirk ehlidir.)Zirâ, ma'nâsını anlamamıştır.(38/5)

Hakikat ehli,kanaatı yar edinmiş,nefsî dileklerden el çekmiştir.(383/3)Hakikate erenlerin canları bahtlıdır:

Hakîkata irenler hakîkati bulanlar
Ne bahtludur cânları hep mahabbet içinde

(295/12)

Hakikatte,ikilik yoktur;bu makamdaki kişi kahrı ve lutfu bir görür:

Her kim hakîkat süre kahrı lutfu bir göre
İş aça toğru dura bu hakikat içinde

(295/22)

2. Seyr ü Sülûk:

Bir tasavvuf ıstılahı olarak sülûk "Allah'a vâsıl olmaya istidat kesbetmek için ahlakı güzelleştirmekten ibaret-

tir."(429)Sülûktan gaye,Muhammedî ahlak üzere olmaktır.Allah'a vuslät,ancak sülûk ile mümkündür.Süluk ehline "sâlik",salikin takibettiği yol ve metoda "meslek",menzile ulaşan sâlike ise "vasıl" ismi verilir.

Sülûk sırasında bir takım makamlar geçilir,hâller yaşanır. Bütün bu makam ve haller,kul ile Allah arasında manevî birer sırdır.Kul,süluk esnasında,nefis merhalelerini sırasıyla yaşar. Yunus Emre'nin "sülûk" anlayışı,"nefsi tasfiye"usûlüne dayanır.(430)Bu süluk sisteminde rüyâ,yakaza ve hâlde yaşanan zuhuratın pek büyük önemi vardır.Nitekim her üç mefhum -yakaza yerine eşkere denmek kaydıyla- beyitlerde genişçe işlenmektedir.(431)

Beyitlerde seyr ü sülûk kavramı genellikle "seyr,seyrân,sefer,sülûk seyri,teferrüc(bkz.) ifadeleriyle işlenmektedir. Şu beyitte,doğrudan seyr ü sülûk ifadesine yer verilmektedir:

Levh ü kalemde yazılan tertîb-i tevhîd okuram
ᶜİlm-i ledün seyr ü sülûk güftâr iden gelsün berü
(287/3)

Yukarıdaki ifadeler çoğu zaman dervişin manevî yolculuğuna işaret eder.Bazen de,ruhun ezel bezminden ayrılışıyla başlayan bir uzun yolculuğu dile getirir.Beyitlerde,seyr ü sülûk konusunda söylenmiş bir hayli deyim bulunmaktadır.Bu deyimler,sülukun mahiyetini ortaya koyacak önemli bilgiler vermektedir. Bazıları şunlardır;"Yol iletmek(39/3),süluk seyr etmek(290/10)(Kanatlanıp)kuş olup uçmak(292/3),canı asla ulaşmak(1/11),dost iline sefer etmek(93/6)yola düşmek(92/6)yolca yürümek(56/8)se-

---

(429) Et-Tehavenî,Muhammed el-A'lâ,Keşşâfu Istılahati'l-Fünûn C.II, Kalküta,1863,slk maddesi.

(430) Bu sülûk tarzı için bkz. Şemseddin Muhammed Nuri,Risale-i Murakabe,İst.1282,s.3-14

(431) Rüyanın süluktaki rolü için özellikle bkz.Harirî-zade Muhammed Kemaleddin,Tibyanu Vesâili'l-Hakâik fî-Beyânî Selâsili't-Taraik,Süleymaniye Ktp,İbrahim Efendi Bl.Nu:430,C.I,vr.343a

fer kılmak(107/7),Hakk'a yol varmak(214/7),uçup bir hoş yere varmak(208/yedi mezhepten geçmek(268/4),sarp yola varmak(298/2) Hak'tan yana yönelmek(333/4) toğru yola gitmek(166/5),Hazret'e yitmek(399/4)dost yoluna gönülmek(348/6)yolu dosta gitmek(12/3) yol urup gelmek(191/8),dosta gitmek(338/4)dostan yana uçmak(271/7)dosttan yana gitmek(318/3),dost iline uçmak(160/6)

Yukarıdaki deyimlerin bazılarından anlaşılacağı kadarıyla, Yunus,saliki kuşa benzetmektedir.Tabii,uçmak da süluk için bir mecazdır.Kuşun uçması "kanat" vasıtasıyla mümkün olduğu gibi, salikin yolculuğu için de,aşk gibi bir vasıta gerekir.Yunus'un mecaz sistemi içinde süluk,"kanatlanıp uçmak" demektir:

Kesildi nefs başı öldi fısk ü fesad işler kaldı
Hak'dan baña nazar oldı kanatlanup uçar oldum
(208/5)

Bir kuş olup uçmak gerek bir kenara geçmek gerek
Bir şerbetden içmek gerek içenler ayılmaz ola
(327/2)

Seyr ü sefer terkibinin zikredildiği bir beyitte de,sâlik,denize ulaşmak isteyen bir ırmağa benzetilir.Şunu da belirtelim ki, sülûkta yaşanacak olan ilk makam "fenâfi'ş-Şeyh" (Şeyhte yok olma) makamıdır:

Tâlib meseli ırmak mürşid meseli deryâ
Seyr ü seferi hoş gör ummân bulasın bir gün
(229/3)

Sülûk,sûfilerin mi'racıdır.Her sufi,bu manevî yolculuğu,kendi nefsinde yaşar.(151/7)Tamamen bir manevî haldir,süluk!Bu yola, bir mürşid-i kamilin kılavuzluğunda gidilir.(99/1,79/3)Yol uzaktır,korkulu geçitleri vardır.(71/7)Erenlerin yolları gayet incedir:

Erenlerün yolları inceden inceyimiş
Süleymân'a yol kesen şol bir karıncayımış
(124/1)

diyen Yunus,salike(Süleyman'a) sülûkunda bir karıncanın bile yol kesebileceğini sembolik olarak belirtir.Karınca,hırs sıfatını temsil eder.Beyitte ayrıca,yolun inceliği ile karıncanın küçüklüğü arasında tenasüp vardır.

Dünya,süluk ehline bir tuzaktır.(247/3)Miskînlerve mürşide teslim olanlar,yol alır.(1/8)Sülukta,nefis terki gayedir.Bu da,

sabır,kanaat ve riyazatla hasıl olur.(140/3)Süluk,dünyada yeniden Elest şuuruyla şuurlanmak,tevhidi gerçekleştirip yeniden birlik âlemine dönmektir.Salikler,geçici dünya âleminden hakikî âleme sefer ederler:

Budünyaya gelen kişi âhir yire gitse gerek
Misafirdür vatânına bir gün sefer itse gerek
(139/1)

Seyr ü sülûk,"başlangıç ondandır,dönüş onadır" ilahî hükmünce, mazi ve istikbali bir noktada birleştiren yolculuktur.Sülûkunu tamamlayan manâ adamı,gözünden ve gönlünden bütün izafetleri kaldırmış,hakikati bulmuştur.Bumakamdaki kişi,ezel ve elesti dünyada gören kişidir:

Ezel benüm ilümdür Elest benüm yolumdur
Ezelile Elest'i ben bunda göre geldüm
(178/5)

Seyrân'ın da başlangıcı olan sülûk,nefsî vücuttan İlahî vücuda(Seyr İlallah);İlahî isimlerden sıfatlara ve zata(Seyr fillah) bütün zıtlardan kurtulup Ka'be Kavseyn'e(Aynü'l-Cem) ve Allah ile Allah'ta seyre (Seyr billah anillah)doğru bir silsile arzeder. Bu son makam,tam velayet makamı olup Hak'tan tekrar halka-Hak ile beraber- dönmeyi ifade eder.Artık vahdette kesret,kesrette vahdet yaşanacaktır.(432)Şu beyitler,Yunus'un kesretten vahdete seyrettiğini göstermektedir:

Gerçek saña kul olan gönlüni saña viren
Kendüde seni bulan kançaru sefer itsün
(232/6)

Akıdayım kanlu yaşum arturayım bagrum başın
Ta ki bulunca nakkaşum seyrân ideyin bir zaman
(253/5)

Meydanumuz meydan oldı canlarumuz hayran oldı
Her dem ᶜArş'a seyrân oldı Hazret oldı dîvânumuz
(118/6)

Her gice cevlân ider Ḥaḳḳ'uñ cemâlin görmeye
ᶜArş-ı ᶜazim dem-be-dem seyrânıdur ᶜâşıklaruñ
(150/3)

---

(432) Süluk makamları için bkz.Mahir İz,Tasavvuf,İst.1981,s.204

Her sevdügi terkin ura kayıkmaya degme yola
Her dem anun seyrengehi hem zât u hem sıfat olur
(45/2)

Sülûk seyreden âşık,her şeyi birlemiştir.O'nun dinden içeri mezhebi,Hak mezhebidir:(433)

Sülûk seyir iden 'ışkun erine
Niçe mezheb olur dinden içerü
(290/10)

Süluk,yedi nefis mertebesini yaşayarak tamamlanır.(434)Emmare nefisten kâmile nefse ulaşan kişi,"insân-ı kamil" mertebesine çıkmış olur.Yunus,yedi mertebeden şöyle bahseder:

Hakîkatdür Hak şârı yididür kapuları
Dergâhında yüz dürlü gerek kudret göresin
(242/6)

Ma'şûka halvetinün yidi kapusı vardur
Ol kapudan içerü seyrân kılasum gelür
(46/3)

yedi merhalenin yetmiş yedi perdesi vardır.Dost,bu perdelerin gerisindedir.Perdeler,yakîn ile kaldırılır:

Yitmiş yidi perde var dostunı arzulama
Yidisinden geçmedin yakîn arzu kılursın
(255/6)

Bu perdelerin otuzu gözde;fotuzu gönüldedir.Kalan on tanesi ise, sırdır:

Otuzı gözde durur otuzı gönüldedür
Onın dahı bilmedin görmek arzu kılursın
(255/7)

Yukarıda söylediğimiz gibi,sülûkta pek çok haller yaşanır. Suretten sıfata(yani,suretin sahibine) geçen ve hayallerde takılmayan salik,süluk hallerini acaib karşılamayacaktır:

Sûretden gel sıfata yolda safa bulasın
Hayâllerde kalmagıl yoldan mahrum kalasın

Bu yolda 'acaib çok sen acâib anlama
'Acaib anda ola dost yüzini göresin

---

(433) Bu mesele için bkz. Niyazî-i Mısrî,El-Es'iletü Ve'l- Ecvibe,İst.1966,s.15-16
(434) Hayranî Altıntaş,Tasavvuf Tarihi,Ank.1986,s.45-48

ʿIşk kuşagın kuşangıl dostun yolını vargıl
Mücâhede çekersen müşâhede idesin

Bundan ʿışkun şehrine üç yüz deniz geçerler
Üç yüz deniz geçüben yidi ʿtamu bulasın

Yidi ʿtamuda yangıl her birinde kül olgıl
Vücûdun anda kogıl ayruk vücûd bulasın

Hakîkatdür Hak şârı yididür kapuları
Dergâhında yüz dürlü gerek kudret göresin

....

(242/1-6)

Şiirin devamında yedi nefis merhalesi ve bu merhalelerde salike yapılan İlahî imtihanlar söz konusu edilir. İmtihan unsurları, semboliktir. Birinci kapıda bir kişi durur. İkincide, iki arslan, üçüncüde üç evren, dördüncüde dört pîrler, beşincide beş ruhbân, altıncıda bir Hûrî, yedincide yediler vardır. Bu kapıcılardan geçen, Allah'a ulaşır.

Çün içerü giresin dost yüzini göresin
Enel-Hak şerbetini dost elinden içesin

(242/15)

Yunus'un bu "sülûk-nâme"si, İsmail Hakkı Bursavî tarafından şerhedilmiştir: (435) Şiirde bahsi geçen semboller şöyle değerlendirilebilir; birinci mertebedeki "kişi", nefs-i emmâredir. İki arslan, kibir ve gazap sıfatlarıdır. Üç evren (ejdehâ) riyâ, hased ve mal sevgisidir. Dört pîr (rehber ?) Hz. İbrahim'in dört kuşu olarak yorumlanmıştır. Bu kuşlardan tavus ziyneti; karga hırsı, horoz şehveti; güvercin hevayı temsil eder. Beş ruhban (perîler) insandaki hayal, fikir, akıl, hıfz, zikr kuvveleridir. Altıncı kapıdaki hûrî ilimdir. Bunun da terki gerekir. Yediler ise İlahî sıfattır: Hayat, ilim, iradet, kudret, semiʿ, basar, kelâm. Altıncı kapıdaki ilim, sa-

---

(435) Şeyh İ. Hakkı Bursavî, Min Kelimati'ş-Şeyh Yunus Emre..., Süleymaniye; Esad Efendi, 1521/2

likin vuslatına mâni' olacak mahiyetteki gaybi ilimlerden biridir. Huddemcilik gibi.

Yunus, sülûk bahsinde müstakil bir şiir daha yazmıştır.

Bir ay gördüm bu gice kamu burclardan yüce
Esritdi gönlüm cânum bilmezem hâlum niçe
(342/1)

beytiyle başlayan bu sembolik şiir, sülûk mertebelerinden bahseder. Hz. İbrahim'in telmih edildiği şiirde, <u>rüyet makamı</u>(beşinci esma: Hay esması) söz konusudur. (bkz. İbrahim P.) Böylece, Yunus'un sülûk çizgisini de alenen görmüş oluyoruz. Şiire göre, Yunus, makam-ı rüyet(5. esma)ten oldukça zevk almış bir dervistir.

Seyr bahsinde önemli olan bir diğer husus, salikin sülûk neticesinde, istediği an afakî seyre; istediği an da, enfüsî seyre girebilmesidir. Enfüsî seyr, insanın kendi nefsinde inip yükselebilmesidir. Afakî seyr ise, diğer nefislerin varlığında inip yükselebilmektir. Salik, evvelâ enfüste bilahare afakta seyre girebilir. Yunus, kemale ulaşmış bir sufidir. Zira nefsinin ve nefislerin hakikatine vakıf olmuştur. Şu beyitler enfüsî ve afakî seyriyle alakalı dır:

<u>Ben bende seyr ideriken</u> aceb sırra irdüm ahî
Bir siz dahı siz de görün dostı bende gördüm ahî
(370/1)

Varlık çün sefer kıldı andan dost bize geldi
Vîrân gönül nûr toldı cihânum yağma olsun
(271/5)

Yunus, "Çıkdum erik dalına" matlalı şathiyyesinin bir beytinde sülûku "Çulha(mürşid)ya verilen bir "ip"e benzetir. İp, çulha tarafından sarılıp yumak edilecektir. Gerçekten de sülûk, hal ve makamlar yaşandıkça ipliğin dolandığı gibi, tamamlanacaktır.

İplik virdüm Çulhaya sarup yumak itmemiş
Becid becid ısmarlar gelsün alsun bizini
(407/3)

Nihayet şunu da belirtelim ki, sufilerin "Adabü's-Sülûk"(sülûk edebleri olarak zikrettikleri üç ana kaideden birincisi, mürşide teslimiyet, ikincisi nefsi tasfiye ederek zihin ve şuuru berraklaştırmak, üçüncüsü manevî makam ve mertebelerin gerekle-

rini tam riayet etmektir.(436)Buraya kadar yaptığımız muhtasar tahlile göre,Yunus'un seyr-ü sülûk anlayışında,bu üç şart aynen mevcuttur.

3. Yakîn:

Yakîn,açık,kesin ve şüphe edilmeyecek bilgidir.Üç makamı vardır:İlme'l-Yakîn;ilim ve aklî delillerle elde edilen bilgidir.Ayne'l-Yakîn;mukaşefe yoluyla elde edilen bilgidir.Hakke'l-yakîn;müşahede ve bizzat içinde yaşanılarak elde edilen bilgidir.İlme'l-yakîn,akıl ve tefekkürle elde edilebilir.Aynel-yakîn ve Hakke'l-yakîn bilgiler,salikler ve velilere has bilgiler olup vehbî ve keşfîdir.Bu bilgilerin yeri ise,gönüldür.

Yunus Emre,ilme'l-yakînden söz etmez.O,tamamen Hakk'ı bilmek,bulmak,ve Hak'ta olmak makamları olan 'ayne'l-yakîn ve Hakke'l-yakînden bahseder:

ᶜAyne'l-yakîn görüpdür Yûnus Mecnûn olupdur
Birile bir olupdur Hakke'l-yakîn içinde
(303/7)

ᶜAyne'l-yakîn gören kişi ırmaz gözin dost yüzinden
Niçe görebilsün anı bu sevüden taşra duran
(259/7)

Yûnus saña fariza iş bu sırat-ı müstakîm
İleyinde haşre neşre Hakk'el-yakîn gerek visâl
(155/9)

Hayatta(zinde) iken Hakk'ı bilmeyen,Hak haberini almayan kişi "ölümlü"dür.(327/7)İnsanın vazifesi Hakk'ı bilmek olmalı ve bu yolda "cehdetmeli"dir.(314/2)Okumaktan manâ Hakk'ı bilmektir, başka her şey kuru bir emekten ibarettir.(91/2)Gönlünü derviş eyleyen(167/2)kendini(nefsini) tanıyan(370/11)kişi,Hakk ile bilişir,buluşur.Yakîn,sülûk ile hasıl olur.Hakk'e'l-yakîn müşahede için "yetmiş yedi perde"den geçmek gerekir.(bkz. Süluk) Hakk'ı müşahede eden yakîn ehline inanmak gerekir.Hatta yakîn görüşü kabul etmeyen kişi "kafir"dir.

---

(436)Bkz. Muhammed bin Hasan Halvetî,El-Adabü's-Seniyye,Süleymaniye Ktp.Düğümlü Baba Bl.Nu:218,vr.29a-84a

Şâh didârın gördüm ʿıyân gümânsuzın bellü beyân
Kâfir ola inanmayan ol dîdâra bakan benem
(187/5)

Yunus,ayrıca,Hakk'ın can gözüyle bulanacağını da belirtmektedir. (410 /1)

4. **Fenâ Makamları:**(437)

Sufilerin benimsediği bir tarife göre fenâ,"kulun,varlığını Allah için ve Allah ile beraber görmek,bekâ ise,Allah'ın varlığını kullukla ilgili hükümlerde görmek ve müşahede etmek demektir."(438)Kul bu makamda kendinden ve sıfatlarından fânî olarak Hakk'ın sıfatları ile bâkî olur.Bir üst makamda kul,Hakk'ın sıfatlarından fanidir.Nihayet kul,fenâdan da fani olur.(Fena-ender-fenâ)Bu makamda kul,artık Allah'ın varlığıyla vardır.

Fena mertebeleri,zikir,tefekkür ve riyâzat ile hasıl olur. Fenafillah(Allah'ta fani olma) salikin hedefidir.

Beşerî varlığından İlahî varlığa yolculuk eden salik,terk makamlarını(bkz.) yaşayarak fenada bekâ bulur.Kendinden ve dünyadan geçmek,fiziki varlığı inkar etmek değildir.Allah ile beraber olma(Bekabillah) hali ise, kesinlikle Allah olma hali değildir.Bu makamda beşerî vücut,bir katrenin deryaya karıştığı gibi İlahî vücuda karışır.

Yunus,beyitlerinde "Fenâfillah" görüşünü oldukça geniş bir şekilde ele almıştır.Şairimiz,kesin bir ifade ile,"fena olmayan suretin" vuslat edemeyeceğini söyler:

Yûnus cânunı berk it bildüklerini terk it
Fenâ olmayan sûret şâhına vâsıl olmaz
(110/8)

Sâlik,bekabillah olabilmek için şu makamlardan geçmek zorundadır:

---

(437) Bu konuda bkz. Mustafa Kara,Tasavvufta Fena-Beka Nazariyesi;*Fikir ve San'atta Hareket*,İst.1980,VII,Devre,s.14,s.3-9;Süleyman Ateş,*İslam Tasavvufu*,s.93,94

(438) Ebu Abdurrahman Sülemî,*Tabakatü's-Sufiyye*,Mısır,1969,s.48 ;Serrâc Tusî,*El-Lumâ fi't-Tasavvuf*,Leiden 1914,s.284

Fenafi'ş-şeyh
Fenafi'r-Resûl
Fenâfillah

Yunus,bu makamların ilk ikisinden "ıstılahî" olarak bahsetmez.Fakat her iki makam,çeşitli terkiplerle ve imalarla işlenmektedir.Dolayısıyla Yunus,fena mertebelerini dört makamda ele alır.

Allah,bir vesile ile bilinir;görülür ve bulunur.Bu vesile, mürşid-i kamildir.(439)Salik ilk olarak bir mürşid-i kâmile tâbiᶜ olup onda fânî olacaktır.Hakkıyla yaşadığı bu makamda,her baktığı yerde "mürşidini" görecektir artık:(440)

Erenler nefesin ᶜasa idin sen
Erenler nefsine uyarsan fenâsın

(279/9)

Ne yire bakdumısa er oturur
Göñlin aldum yüz yire sürmagile

(296/3)

Bakduğum yüzde gördüm O Tapdug'um nûrını
Maksûdum bugün buldum ben o'iderem yarını

(397/1)

Uşda miskîn Yunus eydür Tapduġ'umuz dost yüzidür
İnanmayan iş bu söze eydebilsin eytdügini

(401/7)

Ol birün nûrı baña göründi er yüzünden
Cân gözile ben bunda ol nûrı sora geldüm

(/)

Fenafi'ş-şeyhi yaşayan sâlik er(mürşid) yüzünden fenâfi'r-Resûle ulaşır.Bu makamda,Muhammedî nurun "cân"dan içeri olduğunu anlayan (233/3)sâlik,Resûl'ün mânâsını(hüviyetini) hakkıyla bilir.

---

(439) Mürşidin lüzumu için şu ayetler mesnet gösterilmektedir:"Ey iman edenler,Allah'tan korkun,O'na yaklaşmaya vesile arayın ve yolunda savaşın.Ta ki, muradınıza eresiniz." Maide suresi,âyet 35; "Ey iman edenler,Allah'tan korkun ve (O'na) sadık olanlarla birlikte olun."Tevbe suresi,ayet 119.

(440) Bu konu rabıta ile alakalıdır.Bkz. Abdülhakim Arvasî,Rabıta-i Şerife,3.bsk.İst.1982;Yuşar Nuri,Kuşadalı İbrahim Halvetî, İst.1982,s.79-80

Bu mertebeye işareten "Resûl'e itaat eden,Allah'a itaat etmiştir."(441) veya "Ya Muhammed,sana biât edenler Allah'a biat ediyorlar."(442) âyetleri zikredilmektedir.Yunus,Resûl'un manâsına ulaştığını söyler:

> Varlıgın yağmaya virdi irdi manâ-yı Resûl
> Ol ḳapudan gir içerü yüri var ḳıl a hazer
>
> (67/8)

Fenâ mertebelerinin üçüncüsü,fenafillâhtır.Şu beyitler,Yunus'un fenafillah ehli olduğunu gösterir:

> Yunus Emre yok oldı küllî varı yoḳ oldı
> Andan artuḳ nesne yok kalmañ gümañ içinde
>
> (339/8)

> Beni ṣormañ baña bende degilem
> Ṣûretüm boş gezer ṭondan içerü
>
> (290/3)

Yûnus,fenâfillah makamı için "varlıkta yok olmak" (119/4) fenadan sonra bekâ için de,"yoklukta var olmak"(69/8) ifadelerini kullanır.Ayrıca,Yunus'un terminolojisinde önemli bir yeri olan "miskîn" kelimesi de,"fenâfillah" anlamında ele alınmaktadır.(378/11)

Yunus,fenâ mertebelerinin hususiyetlerini geniş olarak işlemektedir.O'na göre,sâlik bu mertebeleri yaşarken,"benliğini yok eder;yokluk yolunu benimser.(252/5)Eşyayı daima vahdet gözüyle bakar.(360/9)Fenâfillah ehli,tevhidi bir elbise gibi giyinmiştir.(61/9)O'nun gözüyle gördüğü, diliyle söylediği,kulağıyla duyduğu hep mutlak zata aittir.(52/2)Bu kişi,bekâ suyunu (Ab-ı Hayat"ı) içmiş,Hak ile Hak olmuştur.(335/10)Aklını ve fikrini tasfiye etmiş,vücudu Hak ile dolmuştur:

> ʿAklum yavı vardı besi ṭağıldı fikrüm ḳamusı
> Boşaldum uş ṭoldum velî neyile ṭoldum bilmezem
>
> (192/3)

Fenafillah makamında,varlık defteri kapatılır.(264/7)Kayıtlardan,din;mezhep ve millet gibi izafî değerlerden kurtulunur.(335/2)Hayret ve hayranlık ile vuslatta zevk bulunur:

---

(441) Bkz. Nisâ sûresi,ayet 80
(442) Bkz. Fetih sûresi,ayet 10

Fenâ ol kim bulasın zevk-i vuslat
Bu sözüm düşmidür saña yor indi

(411/5)

Fena makamındaki salik,mutlak zâtı kasdederek "O bendir/ben o-yum" diyebilir:

Yunus eydür hiç şek degül ol benven ü ben olvanın
Ben ne dirisem dost tutar dost didügin ben tutaram

(180/8)

5. Müşâhede:

Ben bende buldum çün Hakk'ı şek ü gümân nemdür benüm
Ol dost yüzin görmezisem bu gözlerüm nemdür benüm

(170/1)

Müşâhede,gözle görmek ve seyretmek anlamındadır.Kavram olarak,Allah'ın cemalinin kalb gözüyle temaşasıdır.Rüyetullah tabiriyle de ifade edilen müşahede,ehl-i sünnete mensup âlimler tarafından uzun uzun tartışılmıştır.Zahirî tefsir yapan alimler, Allah'ın âhirette görüleceği kanaatındadır.Fakat başta mu'tezile ve Haricî diğer mezhep ehli,Allah'ın asla görülemeyeceğine inanırlar.(443)Kelâmcıların bu konudaki düşünceleri pek teferruatlıdır.(444)Mutasavvıflar,Allah'ın dünyada-hayatta iken- görülebileceğini söylerler.(445)Yunus Emre'de de, bu düşünce hâkimdir.

Kamu 'âlem ümid tutar âhiretde görem diye
Yûnus eydür dervîş olan bunda Hakk'ı buldı gider

(87/8)

Hakk'ın müşâhedesi,ten gözüyle değil "cân gözü" iledir.(209/8)

Dost yüzine bakmaga key safa nazar gerek
Dostıla bilişmege can gözi bîdâr gerek

(135/1)

Müşâhede,nefis terki ile mümkündür:

"Sen seni elden bırak dost yüzine sensüz bak"

(135/7)

---

(443) Talat Koçyiğit,Kur'an ve Hadiste Rü'yet Mes'elesi,Ank. 1974,s.7

(444) Talat Koçyiğit,Hadîsçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar,Ank.1969,s.172-184;Süleyman Ateş,İş'arî Tefsîr Okulu, Ank. 1974,s.294-297

(445) Hucvirî,Keşfül-Mahcûb,s.474;Süleyman Ateş,İslâm Tasavvufu, s.155-158

Hulku Muhammedî olmayan kişi,Hak didarını göremez.(326/7)Müşahede için mücâhede(nefisle savaş) gerekir:

> ʿIşḳ kuşağın ḳuşangıl dostuñ yolını vargıl
> Mücâhede çekersen müşâhede idesin
>
> (242/3)

Müşâhede,tevhîd maḳamıdır.Bu maḳamda,şirk yağmalanmış(vücudun Hakka ait olduğu anlaşılmış)tır:

> Dost yüzin göricek şirk yağmalandı
> Anuñıçün ḳapuda ḳaldı Şerîʿat
>
> (20/5)

Müşâhede,dil ile tarif edilemez.(359/1)Cemalûllah'ı gördüm diyen kişiyi -Mansur gibi- dara çekerler;oda yakarlar.(328/3)Allah'ı ayne'l-yakîn gören kişi başka bir şeye bakmaz.(259/7)Müşahede ehlinin "canı karar kılmaz,rahatı olmaz."(59/1)Fakat o, dert ve tasadan kurtulmuştur.(7/7)Allah'ın didarını görenler, vaktin sultanı olmaşlardır(73/6)Bir tevhid deryasıdır müşahede makamı;bu makama gark olanlar bir daha çıkamazlar.(206/1)

Allah'ın vechini gördüm diyen görmemiş;bildim diyen bilmemiştir.(177/6)Hakk'ı gören kişinin canı tende değildir.Dostu gören kişi cümle varlıktan mat olur:

> Ol işlere eli iren Ḥaḳ ʿışḳına göñül viren
> Dostını yüze yüz gören cümle varlıktan mat olur
>
> (45/7)

Bu dünyada,üç grup insan "Ḥaḳ didârını" göremez.Dikçi(Âsî),kovucu,gammaz!

> Bu dünyada üçü kişi Ḥaḳ didârını görmeye
> Bir dikçi bir ḳovcı biri gammâzdur beşe
>
> (293/5)

Sâlikte,müşâhede,Allah'ın hayat,ilim,irade,kudret,semi',basar, kelâm gibi sıfatlarının tecellîsiyle başlar.Bu makamlardan geçen kişi "içeri girip dost yüzünü" görecektir:

> Çün içeri giresin dost yüzini göresin
> Ene'l-Ḥaḳ şerbetini dost elinden içesin
>
> (242/15)

6. Terk:

Fakr makamına ulaşmak için "terk" mertebelerinden geçmek gerekir.Tasavvufta üç terk mertebesinden bahs edilir.

Dünya terki

Ukba terki

Terki terk.

Yunus'un beyitlerinde,bu terkler,daha tafsilatlı olarak ele alınmıştır.Şu terklerden söz eder Yunus:

"Dünya terki (331/4,cihân terki(93/5,cân terki(113/45),bildiklerinin terki(110/8),vücûd terki(201/22)iki cihân terki(3/10), mal terki(295/16)kendini terk(1/3,372/3),sevdiklerinin terki(45/2),benlik terki(93/4),senlik-benlik terki(201/27),cümle teşvişin terki(169/5),Ud u edeb terki(221/1) vs.

Dünya terki,ibadetlerin başıdır.Aşka düşüp menzile yetmek için dünyayı terk etmek gerekir:(148/3)

Dünyâyı elden bırak olmagıl Hak'dan ırak
Sermâye kendüsi olmış varlıklar yuyanlara
(331/4)

ᶜİbâdetler başıdur terk-i dünyâ [illegible]
Eğer mü'minisen aña inanasın
(279/10)

Esasen dünya ve ukba terkinden gaye,"murâdların terki"dir.Derviş, bu makamları yaşarken cemiyetten kopmaz.Terk,cemiyetten ve tabiattan el çekmek demek değildir.Derviş,bizatihi cemiyet içinde yaşar;görünüşte halk,hakikatte Hak iledir.İki cihan terki, kalbin maddî ve manevî arzulardan arınması demektir:

Sorı hisâb olmayısar dünyâ âhiret koyana
Münkir-Nekir ne sorar terk olıcak cümle murâd
(21/6)

N'ider ᶜâşık hânumânı sensüz cihânı ya cânı
İki cihân fidâ saña kimsene gümân dutmaya
(3/10)

7. Sabır:(446)

Sabr,nefsin zorluklara tahammülüdür.Sûfi,bütün belaları İla-

---

(446) Râgıb,Ebul-Kâsım Hüseyn b.Muhammed el-İsfahanî,El-Müfredat, Mısır 1961,sbr maddesi.

hî bir imtihan kabul eder.Sabır yolda ilerlemenin sermayesidir.Kur'ân'da ismi geçen bütün peygamberler,pek çok musibetlere düçâr olmuşlar,başlarına gelen her belayı,sabırla karşı koyarak,zafere ulaşmışlardır.Yusuf'un kuyuya ve daha sonra zindana atılışı;İbrahim'in âteşe atılışı,Eyyub'un bilhassa hastalıkla uğraşması,sabırla ilgili bazı mühim kıssalardır.

Derviş,sülûk esnasında tıpkı bu peygamberler gibi,belâlarla uğraşır;bu belâlara sabırla karşı koyar.Sabır,mahabbetin, mahabbet vecdin,vecdise vuslatın anahtarıdır.Şöyle diyor Yunus:

Kimden öğüt istersem <u>sabır</u> gösterür bana
Sabrumun perdesini mahabbet odı yakdı
(363/3)

Miskîn Yunus ṣabr eylegil bu dünyânun zahmetine
Dürlü cefâya ḳatlanur sen sulṭâna iren kişi
(372/12)

Bir beyitte,sabır sembolü olarak <u>Ashab-ı Suffâ</u>'dan bahsedilir.

Ṣabrıla kanâʿatı viribidüm bunlara
[illegible] gönlege ḳanâʿat ḳılan benem
(185/2)

Nihayet Yunus,pek çok beytinde,sabır gösteren ʿâşıkları Eyyûp peygamber'e benzetmektedir.(bkz. Eyyûb)

Eyyûb'layın ṣabr eyle Yaʿkûb'layın çok ağla
Yûsuf-sıfat sen dahı Kenʿân'a irişince
(309/4)

8. Nazar:

Mürşid-i kamil'in sâlike manevî hayat bahşeden,feyz ve neşe veren bakışına nazar denmektedir.Bu bakış,beşerî varlığı İlahî varlıkta yok eden Hakkanî bir kuvvettir.Yunus,nazarın "gözde" olduğunu belirtir.(412/10)

Yûnus <u>er nazarında</u> taze güller açılmış
Sen gerçek bülbülisen nazarda ötmek gerek
(141/6)

Kime doḳundısa ol <u>dost nazarı</u>
Anuñ şu'lesi var k'andan içerü (290/6)

Bu söz Yunus'a kandan kim vire haber candan
Meger ol lutf ıssı ana nazar eyledi
(355/10)

9. Nâz-Niyâz:

Naz,bildiği halde aldırış etmemek,bilmezlikten gelmek,kendini çekmek,çekmiş görünmek,nazlanmak anlamına Farsça bir sözdür.Niyaz da,yalvarmak,dilemek,gönül alçaklığında bulunmak,duâ etmek,selam ve hürmet anlamına gelir.Aynı dildendir."(447)

Niyaz,salikin hâlidir.Fakat nâz,kamil insanın,fena ehlinin,seçkinlerin halidir.Bu iki terim,divanda,genellikle birlikte zikredilir.Bir beyitte,ariflerin niyaz içinde oldukları söylenir.(335/9)Tanrı haslarının nazları geçer:

Çalap Tanrı'nun hası Hazret'de geçer nâzı
Peygamber'ün ʿamūsı Hamza pehlevân ḳanı
(396/9)

Ben gördüm erenler uçdı ʿışḳ ḳadehin tolu içdi
Haḳ katında nâzı geçdi şöyle yüzi yire durur
(72/6)

Yunus,namazın niyaz olduğunu,özellikle belirtmektedir:"Niyaz için buyurdı Hak namazı"(279/7) mısraı veya;

Bana namaz ḳılmaz diyen ben ḳıluram namâzumı
Ḳılurısam kılmazısam ol Ḥaḳ bilür niyâzumı
(349/1)

beyti,ibadetin niyaz makamı olduğunun ifadesidir.İki ayrı beyitte ise,ilim,amel ve taatin,naz ve niyaz içinde garkolup gideceği söylenir.(bkz. Namaz)Hak katında nazı geçenlerin kim oldukları bilinemez.Naz makamında sufi,şath kabilinden sözler söyleyebilir.Nitekim,Yunus'un da bir kaç şathiyyesi vardır. Şu beyitler,Allah'a nazı geçen derviş Yûnus'un ifadeleridir:

....

(447) Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Terimler,s.248

Sen ezelden beni ʿâsî yazasın
Toldurasın ʿâleme avâzesin

Her ne diler sen hakumda işledün
Ne tuşa durdumısa sen tuşladuñ
....

(415/4-5)

Beyitlerde ,bu konuda ayrıca bir kaç deyim zikredilmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır;nazı geçmek,Hazret'te nazı geçmek,dergâhta nazı geçmek,niyazını Hak bilmek,niyaz için namaz kılmak vs.

10. Münâcât:

Âşıkın gizli olarak,ruhen ve sırren Allah'a yalvarmasıdır. Kalbin niyazı,âşıkla maşuku birbirine yaklaştırır.Yunus,pek çok beytinde "münacat" eden bir âşık tavrı içindedir.O,"Hakk'ıla daim becid olur münacatumuz"(116/4) diyerek niyazın devamlılığına işaret eder.Aşık,münacat etmek için belli bir mekan aramaz (175/4)Münacat,Allah'a uzatılan eldir.(184/1)Muhakkak karşılık bulacaktır.Münacatın en iyi vakti,seher(tan) vaktidir.Şöyle denilir bir beyitte:

İşit sözümi yâ sagır ta terezün gele ağır
Yalvar Çalab'uña çagır tañla seher vaktinde tur

(88/3)

Âşık,canını dost mihrabına secdeye koyarak yalvarır,yakarır.(20/2)Dost ile halvet olanın münacat etmesi söz konusu değildir.(20/6)Bu konuda ayrıca,sık sık Mûsâ Peygamber'in Tûr'daki münacatı telmih edilmektedir.

Hacet degül ʿâşıklara Tûr'da münâcât eylemek
Ben kandasam dost andadur her bir yiri Tur eyleyem

(206/6)

11. Sekr-Sahv:

Sekr,âşıkın İlahî aşk ile serhoş olduğu haldir.Sahv ise,ayıklık halidir.Yunus'ta,sahv ile ilgili ifadeler pek azdır.Buna karşılık sekr hali,"esrük" kelimesiyle oldukça fazla işlenmiştir.Kalbe gelen ilham,gözün müşahedesi veya kulagın duyduğu bir nağme,âşıkın sekre girmesine sebep olur.Sekrin sonu sahvtır.

Sekre giren kişi,divanedir.Şu beyit,sekr (esrük) halini gösterir:

İy yaranlar tınmañ baña ben yine n'oldum
ʿİlm ü ʿamel sormañ baña divâne oldum bilmezem
(192/1)

Aşık,bazan esrük,bazan da ayıktır.Bu iki hal arasında bir zaman gider gelir.Nihayet gönül bir makama gelir, durulur:

Bu ʿışkıla bulanuġam ne esrügem ne ayıġam
Ne uyuram ne uyanuġam hayrân u mestem bilmezem
(192/6)

12. Riyâzet:

Riyazet,az yemek,az uyumak,az konuşmak şartıyla daimî zikir,tefekkür ve ibâdet hâlidir.Hırs ve hevâdan;ten kafesinden kurtulmak için nefsi zayıf kılmak gerekmektedir.Ancak riyazet ile vuslat imkanı hasıl olur.(Bkz. 227.şiir)Sûfi,daima riyazet içindedir:

Dâyim riyazet çeküp halvetlerde diz çöküp
Hak didârı eserin görmeyen ʿâşık mıdur
(36/4)

Yunus,fakr makamını,"yokluk makâmı" olarak değerlendirdiği bir beyitte "açlık sonı toklıkdur/toklık sonı yoklıkdur"(71/4) demektedir.Şu halde riyâzet,açlık gibi görünmekle birlikte,ruhu tokluğa ulaştıran bir metodun adıdır.

13. Sıdk:

Sıdk,sözde,davranışta ve düşüncede "doğruluk"tur.Sâlik," sıdkiyyet" makamına ulaşırsa İlahî emaneti" yüklenebilir,taşıyabilir.Sufî sadıklarla beraber olan kişidir.İlahî bilgi ve emanetin sadıklara verileceğine işaret edilerek,Yunus,kendi nefsine şöyle hitap eder:

Yunus özün yalvarursañ sıdkıla yola girürsen
El açup tevbe kılursan mahrûm kalmayasun bigi
(414/7)

Sıdk bir âteş(od)dir ki,bütün hatıraları ,şüpheleri,kalbteki ikilikleri yakar,yok eder.(54/9)Beyitlerde,sıdk ile iman,beraber ele alınır:

Birisen birlige bak ikiyi elden bırak
Bütün ma'nî bulasın sıdk u imân içinde

(302/12)

Fena makamında,şüpheden söz edilemeyeceği gibi,sıdktan da eser kalmamıştır.Zira sıdkiyyet yaşanarak fenâya ulaşılmıştır. (165/9)Bu örnekte,söz konusu makamın izafî olduğu vurgulanmaktadır.

14. İhsân:

İhsân,mürşidin müride,Allah'ın kula,manevî lutfudur:

Bu şarun sultânı var cümleye ihsânı var
Sultânıla bilişen yogiken vara benzer

(69/8)

Yaratıldı Mustafa yüzi nûr gönli şafa
Ol kıldı Hakk'a vefâ andandur ihsân bana

(12/7)

15. Velâyet:

Velâyet,velilik makamıdır.Bu makamda sâlik,fenâda bekâ bulmuş;Yunus'un deyimiyle "yoklükta var"olmuştur.(Bkz. Fena Mertebeleri)Veli,dost makamındaki kişidir.Bir beyitte,velâyet makamı yerine "dost döşeğine geçmek"(2/7) ifadesi kullanılmaktadır.Nefis,bu makamda kemâle ulaşmış,safiyyet kazanmıştır.Dört kapı,kırk makam ve yüz altmış menzilden geçen kişi,velâyete ulaşır:

Dört kapudur kırk makam yüz altmış menzili var
Aña irene açılur velâyet derecesi

(351/13)

Âşık,nice harâb ise,velayeti o kadar artar.(259/6)Yani,velilik makamına "ıstırap" ile gelinir.Mürşid,velayet sırrının-emanetin- sahibidir.Bu emanet,zamanı gelene verilir:

İşdür bunca avazlar didügüm ma'nî sözler
Tapduk Yunus'ı gözler bu velâyet içinde

(295/30)

Velayetten başka,Peygamberin nübüvvet yönünü ilgilendiren "Risalet" konusu da,bir beyitte işlenmektedir.Bütün işler,risalet gücüyle hasıl olur.Fakat sıfatlarla perdelendiği için,işlerin iç yüzü bilinemez:

Sûretler ün diyemez söz kendüsüz söylenmez
İşler hicabsuz olmaz risalet hâsılıdur
(25/4)

16. Zühd:

Zühd,ilahî yasaklardan yüz çevirmek,emirleri ise yerine getirmektir.Haramın terki,avamın zühdüdür.Âriflerin zühdü,kalbin Hak'tan başkasıyla meşgul olmamasıdır.Yûnus,zühdü üç makamda ele alır:

Zâhidin zühdü:

Zâhidün zühdiyile Cennet makâmı olur
Mâsivânuñ küllîsi zindânıdur ʿâşıklaruñ
(150/4)

Salikin zühdü:

Zühdile çok istedük hiç müyesser olmadı
Terkidüben küllîsin gümânı yagmaya virdük
(143/7)

Bir dem gelür ʿâsî olur Hak zihnini yavı kılur
Bir dem gelür kim yoldaşı hem zühd ü hem îmân olur
(49/8)

Kâmil insanın zühdü:Kâmil insan,fenafillah ehlidir.Bu makamda zühd ve tertip(namaz)ten eser kalmaz.Fakat,fenadan tekrar farka gelindi mi,zühde dönülür:

Zühd ü taʿat usûl-i din ʿışk haddinden taşra durur
Nisbet degüldür aña hem secde vü rükuʿu kıyam
(209/6)

Bir sûret gördi gözüm secdeye vardı yüzüm
Yıkıldı tertiblerüm zühdümi mat eyledi
(364/4)

17. Kerâmet,Keşf:

Keramet,lügatta "cömert ve aziz olmak"kökünden gelen bir masdardır.Istılahî manası,"Allah'ın bir lutf ve ihsan eseri olarak velî kullarından zuhur eden harikulade olaylara denmektedir.(448)Mucize,peygamberlere has olduğu için burada sadece

---

(448) Konu için bkz. Ahmet Yaşar Ocak,Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri,Ank.1984,s.27-38

velîlere ait keramıetlerden bahs olunacaktır. Yunus, velilerin kerametlerinden şöyle söz eder:

Dört yüz kırk dört tabakat evliyâya
Virilmiş onlara kerâmetün var

(48/14)

Yunus, beyitlerinde şu kerâmet motiflerinden örnekler vermektedir: (449)

Velinin ölü vücûdunun kuş olup dirilmesi:

Öldi diyeler kaydum yiyeler
Bir kuş oluban çıkam aradan

(284/3)

Denizde yürüme:

Biz âhret gamın yiyicek dün ü gün yâ Hû diyicek
Hak'dan yana gönelicek denizde yol vardur bize

(333/4)

Kılıç ve benzeri silahları etkisiz hale getirme:

Zihî bahadur can terkin urur
Kılıç mı keser himmet giyen...

(353/2)

Veliliği kabûl etmeyen hasımlara manevî ok atma: (bkz. 265/2.)

Derviş okı ırak atar hey dimedin câna batar
Gâfil olma yiter tutar hor görmegil dervişleri

(374/6)

İncidesin âh ideler ʿömrin gülin kurıdalar
Gözsüz olasın yideler tâ bilesin dervîşleri

(374/5)

Yemeden-içmeden yaşama veya ölümsüzlüğe ulaşma:

Hızır u İlyâs degüliken ölmez dirlige sataşdum
Hergiz yimez içmez iken içüm toptolu aş oldı

(354/6)

Öldükten sonra tasarruf etme:

---

(449) Bu motifleri karşılaştırmak için bkz. A.Yaşar Ocak, a.g.e, s.70-95

Bin yıl toprakda yatursam hiç ḳomayam Ene'l-Ḥaḳḳ'ı
Ne vaḳt gerek olurısa ᶜışḳ nefesin urugelem
(182/7)

<u>Öldükten sonra bedenin çürümemesi</u>:

<u>Ölüp sine girürisem etüm-tenüm çürimeye</u>
Anuniçün kim dünyeden ben giderem sevmegile
(317/4)

Hakikî keramet,nefsi müslüman etmektir.

Kerâmetüm var diyen halka saluslık satam
<u>Nefsin müsülmân itsün varısa kerâmeti</u>
(380/5)

Keşf mefhumu,bir beyitte söz konusu edilmektedir.Bu örnekte,Muhammedî nûrun,kâmil insan yüzünden keşf olunacağı belirtilmektedir:

ᶜÂlimler bunı bilmez değme ᶜaḳl aña irmez
Hidâyetdür Yûnus'a <u>keşf</u> oldı hâcemüzden
(233/10)

<u>18. Kanâᶜat:</u>

Kanaat,yaşamak için zarurî olan ihtiyaçların dışında kalan bütün nefsî arzu ve hayvanî isteklerden ölü bir kimsenin uzak kaldığı gibi uzak durmak ,yeme-içme ve oturulan ev konusunda israfa gitmemek,özellikle yemeği asgarî sınıra indirmek demektir.(450)

Nefsine uyarak kanaat sahibi olmayan kişi,sergerdan(başı dönmüş,çaresiz ve perişan) olacaktır:

<u>Kanâᶜat didügini</u> eğer sen ṭutmazısan
Nefsüne uyarısan ser-gerdân ol var indi

<u>Kanâᶜati</u> yâr idin uyma nefs dilegine
İresin hakîkate yirün buldun ṭur indi
(383/3-4)

Nefs ejderhâsı,kanâᶜat silahıyla karşı konulur:

---

(450) Necmüddin Kübra,<u>Tasavvufî Hayat</u>,(Hzr. Mustafa Kara)İst. 1980,s.51

Nefsümün ejderhası döndi bana haml itdi
Kanâ'at hay dimezse hakîkatdür yir indi
(383/2)

Kanaat,nefis atının gemidir.(83/2),Bitmez tükenmez arzular, onunla dizginlenir.Sabır ve kanaat,Ashab-ı suffa'da sembolleşmiştir.(185/2)Derviş,tevekkülü iş,kanaati de aş bilmiştir.(295/28)Bir beyitte,nefis dara çekilecek bir düşmana benzetilmekte, kanaat ise,darağacı olmaktadır.(119/3)Bir örnekte de,kanaat, hevaseti kesip atan bir "bıçağa" benzetilmektedir.(376/7)Kanaat,aynı zamanda saliki nefsî bütün arzu ve davranışlardan koruyan bir makamdır.Kanaat hırkasına bürünen kişi,selâmettedir:

Kanâat hırkası içre selâmet başını çekdüm
Melâmet gönlegin biçdüm ʿârif olup geyen gelsün
(230/2)

19. Şükr:

Şükür,her aza ne için yaratılmışsa,ona sarfetmektir.(451) Yunus,Allah'ın kendisine verdiği aşkın şükrünü edâ eder:

Yunus bu 'ışkdur ʿâşıka minnet şükür yüz bin Hakk'a
(40/7)

Şükür,Allah'a ulaşmada,âşıkın en mühim sermayelerinden birisidir:

Şükr eylegil Hâlika ol durur Hayyü'l-Bekâ
Aña varursın mutlaka bâri şükrile varu dur
(33/5)

20. Gayret:

Gayret,İlahî kıskançlık(Gayyûrluk)tır.Ortaklık(şirk)tan hoşlanmayan mutlak varlık,sâlikin nefsini kendi zatına doğru çeker. Gayret hasıl olan salik ,nefsî arzularını böylece men etmeye başlayacaktır. Bu makamda,âşıka aşktan başka herşey haramdır. Aşka düşen kişi,gayreti bir an bırakır:

ʿIşkda kahırlar çok olur ʿışk erine gayret muhâl
Yûnus ʿâşık olduñısa ʿâşıklarda ʿar olmadı
(386/8)

Gayret,erenlerin hil'atıdır.Bu makamda,âşıkın vücu-

---

(451) Mehmet Ali Aynî,Türk Ahlakçıları,İst.1939,c.I,s.164

dundan tasarruf eden İlahî zattır.Tanrı kıskanç(Gayyûr) olduğu için,velînin ruhaniyeti incitildiği anda,bu sıfat tecellî edecek,velîden(Gayret hil'ati giyen kişiden) manevî bir gazap tecellî edecektir:

Ḳahır erenler atıdur Gayret dahı hil'âtıdur
Erenler yayı katıdur okları geçer ḳayadan
(265/2)

21. Selâmet:

Selâmet,nefsi olgunlaştırıp fitneden kurtulmak demektir. Derviş,sülukunun her merhalesinde,"Allah selâmet evine çağırır"(Kadir suresi/âyet 5) hükmü gereğince,nefsinden biraz daha emin olarak yükselir.Selamet,erenler nefesiyle hasıl olacaktır:

Erenler nefesidür devletümüz
Anuñiçün fitneden olduk selâmet
(20/8)

Bir örnekte,"başı selâmette olmak" şeklinde zikredilen deyim, kanaat mefhumuyla birlikte ele alınır:

Ḳanā'at hırkası içre selâmet [illegible] çekdüm
Melâmet gönlegi biçdüm 'ârif olup geyen gelsin
(230/2)

22. Telvîn:

Telvîn,bir halden diğer bir hale geçmek demektir.Telvînin neticesi,temkin makamıdır ki,bu da,bir halde karar kılmak anlamındadır.Telvîn,hal ehli dervişin vasfıdır.Gaye,temkîndir.Yunus'ta,hâl veya aşka mağlûbiyet yoğunluk arzeder.Yunus,bu makamdan bahsederken "yüz bin kaba girmek","Hakk'ın rengine boyanmak" gibi deyimler kullanır.

Dahı Elest belürmedin 'âşıkıdum sen ma'şuka
Gözüm şaşı bakmaz benüm yüz bin kaba girürisem
(190/7)

Yanmışam 'ışkuna ta kül olunca
Boyandum rengüne solmazam ayruk
(129/9)

Halden hale geçiş sırasında"telvîn"den çıkılabilir.Bu hal,vahdet halidir.Yunus,bu makama işareten;"Yâ Hu deryaya girem bî-reng ü bî-elvân olam"(201/26) der.Şu beyitte de telvîn makamın-

da bulunan bir sufi söz konusudur:

Ademîlikden çıkam uçam melekler mülkine
Levn olam bî-levn olam geh kân olam bî-kân olam
(201/31)

Yunus,müstakil bir şiirinde,âşıkın telvîn makamında girip-çıkacağı sıfatlardan,boyanacağı renklerden oldukça teferruatlı olarak bahsetmektedir.Bu şiirin sadece matlaını veriyoruz (bkz.Gönül maddesi):

Hak bir gönül virdi bana ha dimedin hayrân olur
Bir dem gelür şâdî olur bir dem gelür giryân olur
....
(49/1)

23. Mücâhede:

Mücâhede,zahmet ve zorluğa aldırmadan gayeye doğru yürümektir.Bu terim,nefisle mücadele etme anlamındadır.Müşâhede için mücâhede şarttır.Hz. Peygamber,Allah'ı görmenin "karnı aç,bedenleri çıplak,ciğerleri susuz bırakıp ihtirasları ve dünyayı terk etmekle mümkün olacağını" söylemektedir.(452)

Mücahede,erli,daimi bir sefer halindedir.Bu sefer,[illegible] safiyet kazanmasına kadar devam edecektir. Vuslat,mücahede ile mümkün olur:

Cânını ʿışk yolına virmeyen ʿâşık mıdur
Cehd eyleyüp ol dosta irmeyen ʿâşık mıdur
(36/1)

Mücâhede,adeta nefisle tutulan bir güreştir.Sâlik,mücahedenin ilk safhalarında nefsine yenilecektir:

Bir küt ile güreşdüm elsüz ayagum aldı
Güreşüp basamadum köyündürdi özümi
(407/7)

Mücâhede,devamlılık arzetmelidir.Bugün-yarın diye oyalanan kişi,aldanır.(175/7)Mücahede çeken müşahedeye erer:

---

(452) Hucvirî,Keşfü'l-Mahcub,s.474

ᶜIşk kuşagın kuşangıl dostun yolına vargıl
<u>Mücâhede çekersen</u> müşâhede idersin

(242/3)

<u>24. Tasarruf:</u>

Âşıkların,dolayısıyla kâmil insanların enfüse ve afaka tasarrufları vardır.Tabiî ki bu tasarruf,manevîdir:

Baña gelsün yohsul olan bay ola
Bu mâl u sermaye dükkân benümdür

(31/5)

Âşıklarun ne kim varı tecrîd gerekdür arada
<u>Her nesneye ol hükm ider</u> her yol içinde yolı var

(32/5)

<u>25. Hicâb:</u>

Dünyâ,eşyâ âlemi veya insanın benliği,hicaptır.Nikap da,ayna manada kullanılan bir mefhumdur.Hakikati bulmak için dünyayı ve benliği terk etmek gerekir:

<u>Dünyâyı</u> bırak elden dünya <u>hicâb</u> bu yolda
Bir velîden Nebîden eyle işitdük haber

(39/2)

Nefs ili oldı harâb kibr ayaklarda tûrâb
Gitdi <u>perde vü hicâb</u> dost gözüme duş oldı

(394/5)

İnsan ile Tanrı arasında "yetmiş bin" hicap vardır.Yunus,bütün bunların vücutta olduğunu söyler.(133/2)Esasen,dost bize bizden yakındır.ve hatta perde ile de gizli değildir.(89/1)Fakat benlik, ara yerde engeldir.Can gözü,hicapsız dost yüzünü görür.Tanrı,zatını sıfatlarıyla gizlemiştir.Dünyadaki bütün görüntülerin gerisinde o vardır:

Dürlü dürlü ᶜimâret köşk ü sarây yapan ol
<u>Kara nikâb</u> dutunmış girmiş külhân içinde

(302/19)

Sûretler ün diyemez söz kendüsüz söylenmez
İşler <u>hicâbsuz</u> olmaz risâlet hâsılıdur

25/4)

Yunus'a göre,zahirî ilim,sülûk ehline hicap olabilir.(37/4)

Hassü'l-has(velî) indinde oruç,namaz,gusul ve hac,hicaptır.(453)

Oruc,namaz,gusl u hac hicabdur 'âşıklara
Âşık ondan münezzeh hassü'l-havas içinde
(302/14)

Bir beyitte,vahdetin zuhuru güneşe,kesretin(hicabın) zuhuru da, buluda benzetilmektedir:

Ol dostıla benüm işüm bulıdıla güneşleyin
Bir dem hicâbı sürilür bir dem nikâb başa gelür
(73/7)

Nikap kavramıyla birlikte zikredilen bir motif de,Hz. Peygamber'in Mi'râc esnasında hicâplardan geçmiş olduğudur.(Bkz.Mirâc)

26. Rızâ:

Rıza,kulun her türlü tecellîyi kabul edip,boyun bükmesidir. Yunus,fenâda rızanın da terkedileceğini söyler:

Ol benem dirse revâ benliğin bilen hatâ
Terk eyleyüben rızâ ʿakl koyup ʿışka uyan
(220)

27. İnâyet:

İnayet,Allah'ın rahmet sıfatından tecellî eder.Seçkin kulların kalbine dolan sevinçten ibarettir.Kul,Allah'ın inayetiyle yüce makamlara ulaşır:

Bu cümle ins ü cinne rahmetünden
ʿİnâyet vechile hoş himmetün var
(48/6)

İki cihân zındanısa gerek baña bôstân ola
Ayruk baña ne gam ġussa çün ʿinâyet dostdan ola
(4/1)

---

(453) İbadetten gaye mutlak zatı idrak etmektir.Âşık Allah'a ulaşmıştır.Yani,ibadetle gayesi hasıl olmuştur.Bu beyti,ibadetin terki şeklinde değerlendirmek yanlış olur.Yunus,kanaatimizce âşıkın ibadet ve taatte zahirî ahkam üzere olmadığını belirtmek istemektedir.

İnayet,hüma kuşu gibidir;kime konarsa o kişi,devlet(saadet) bulur:

İnayetdür anun işi anlamaz degme bir kişi
Bilgil ki bu hümâ kuşı ᶜâşıklaruñ devletidür
(34/6)

Allah'ın inayeti(manevî yardımı) insanın iman güllerini solduran nefsî faaliyetlerini yok eder;bir su gibi,gönüldeki iman güllerine hayat verir.Görüldüğü gibi inayet,sufiye hayat ve rahmet kaynağı olan manevî yardımdır:

Günahun çoğı şummından imānuñ gülleri soldı
İnâyet suyıla her dem niçün anı suvarmazsın
(235/3)

28. Fakr:(454)

Fakr,her türlü nefsî ve dünyevî arzuları kalbten çıkarmak, varlığın mutlak varlığa ait olduğunu bilmek demektir.Yunus,bütün mutasavvıflar gibi,fakr kavramını "Muhammedî Fakr" şeklinde anlar ve anlatır.Bu konunun temelinde,"El fakru fahr"hadisi vardır.(Bkz. Hadisler)(295/20)

Fakrın makamı gönüldür.Fakra ulaşan marifet ehli... makam sahipleri,nefislerinden arınmışlar,Tanrı'da bekâ bulmuşlardır.(303/4)Yunus fakrı anlatırken,"varlığı yokluğa deñşürmek" şeklinde bir deyim kullanır.(44/8)

Bir beyitte,fakih(zahid) ile fakîr(âşık) mukayese edilir; fakir,ihlasıyla fakra ulaşmış olduğu için daha üstün görülmektedir:

Sen fakihsin ben fakir sana tanumuz yokdur
İhlasıla gelürsen bizden nesne ütesin
(248/10)

Bir beyitte,fakîr kavramı,"yoksul"kelimesiyle de,işlenmektedir. Yunus'un,tasavvufî ıstılahları Türkçeleştirme temayülünü gösteren bu örnek şöyledir:

Ben severin şol kulumı yoksul ola sabreyleye
Benden aña yol eyledüm mi'râcumı gitsün dimiş
(122/5)

---

(454) Fakr,yanlış yorumlanagelmiştir.Meselenin tasrihi için bkz. Mahir İz,Tasavvuf,s.153

29. Himmet:

Himmet,mürşidin ma'nevî yardımıdır.Himmetin yüceliği;

Hak ere benüm didi varlığın erde kodı
Erenlerün himmeti yirden göge direkdür

(84/5)

beytiyle ortaya konmaktadır.Âşıkların nefis(murdar)den kurtulmaları,mürşidin himmeti iledir.(24/4)Himmet,seherde esen bir rahmet yeli(88/4),İlahî bir devlet(318/7),âşıkın yoldaşı (197/1)dır.Ve himmet,ᶜArş'tan uludur:

Erenün yüzi suyı himmeti ᶜArş'dan ulu
Kimi görsen bu hulı eren ᶜinâyetidür

(34/5)

Mürşid,bir beyitte "himmet eri" terkibiyle anlatılır.(376/2) Beyitlerde "himmet almak,himmet giymek,himmet leşkerini çağırmak,himmetleri bakî olmak" gibi,konuyla ilgili bir kaç deyim de zikredilmektedir.Özellikle "himmeti baki olsun(olmak)" deyimi,zikir meclislerinde dervişlerin mürşidlerine hitaben söyledikleri bir deyimdir.(374/7)Himmet,mürşidin müride manevî bir yardımı olması yönüyle leşker(asker)e benzetilir.(212/6)Himmet,hizmet eden dervişe yöneliktir.Dilimizde halen kullanılan "Baba himmet-oğlum hizmet"deyimi,bundan dolayı söylenmektedir.(164/3):

Her kim uğrarsa bu derde bulur himmeti erde
Açılı viricek perde dostun cemâlin arzular

(98/2)

Cânını terk eden,ölümsüz âşıklar himmeti bir elbise gibi giyinmişler,yani manevî tasarruf sahibi olmuşlardır:

Zihî bahadur cân terkin urur
Kılıç mı keser himmet giyeni

(353/2)

30. Maᶜnâ:

Yunus'un şiirlerinde "ma'nâ" kavramı,hakikat,nükte,ma'rifet(irfan),ruhî bilgi ve âlem anlamlarında kullanılmaktadır. Ma'nânın en önemli vasfı,açıkça ifade edilmeyen bir şey olmasıdır.(63/6)Manâyı,bildim diyen bilmez.Şuhalde,sırrî bir yapı

sı vardır manânın. Yunus, ma'nânın zıddını "da'vâ" demektedir. Da'vâ, kuru, şekilci ve anlamsız bilgidir. İddiadır fakat, hakikati yoktur:

Bize didâr gerek dünyâ gerekmez
Bize ma'nâ gerek da'vâ gerekmez

(101/1)

Yunus, kendi şiirlerinin "ma'nâ"dan olduğunu söyler. Burada manâ, kapalılığı, rumuzlu oluşu ve sözlerin manâ aleminden geldiğini hatırlatır. (230/7) Manâya yol bulmak deyimi, dünya terki ile ruhlar alemine yol bulmak anlamındadır. (148/1)

Manâ, mürşid-i kâmilin sırrıdır. Bu hususun telmih edildiği bir mısrada;

Baba Tapduk manâsın bulduk elhamdülillah

292/4)

denilir. Çeşitli hususiyetleriyle de manâ(söz, irfan, âlem) bazı benzetme unsurlarıyla birlikte ele alınır. Meselâ sınırsız bir "bahre"(133/1) içenleri serhoş eden bir şaraba(40/6) tatlı bir şerbete(28/8), yüce ve sağlam(kavi) bir saraya(351/5) benzetilir. Yunus, kendinden önce gelen mutasavvıf şairlerden farklı olarak, manâyı gizlemeden söylemiştir:

Bu bizden öndin gelenler ma'nîyi pinhân didiler
Ben anadan toğmış gibi geldüm ki 'uryân eyleyem

(173/7)

31. Halvet:

Halvet, zahirde halk, batında Hak ile olma hâlidir. Buna kesrette vahdet(cem') makamı da denilmektedir. Yunus Emre, sufîlerin yedi nişanlarından birisinin "halvet" olduğunu söyler. (298/7) Maşukla bir olmak, halvete ulaşmak için yedi kapıdan(mertebeden) geçmek gerekir. (46/3) Halvet, sûfinin nihayî hedefidir:

Bu işler tamam olıcak halvet olur ma'şûkıla
Ma'şuk yüzin gören kişi gerek yana vü dükene

(294/4)

Halvet, tenhada zikirle meşgul olmak anlamında da işlenmektedir. Bu mevzudaki iki örnekten birisi aşağıya alınmıştır: (291/3)

Dâyim riyâzat çeküp halvetlerde diz çöküp
Hak didârı eserin görmeyen 'âşık mıdur

(36/4)

32. Hâl:

Kulun hiç bir gayreti olmadan,doğrudan Allah tarafından -vehbî olarak- kalbinde tecellî eden sevinç,üzüntü,açılma,kapanma gibi ruhî hadiselere hal denmektedir.Hal sürekli değildir. Kalbi daha ziyade bast(açılma) halinde olan dervişe halli derviş denmektedir.Yunus,beyitlerinden anlaşıldığı kadarıyla " bast" halinde çok kalmıştır.Yani halli bir derviştir.Şu mısralar,Yunus'un halini açıkça ortaya koymaktadır:

Yunus gel anlat halüni bildür nedür ahvālüni (288/6)
Kimün sırrın kim bile çün irilmez bu hâle(116/7)
Bu bir ʿacâyib hâldür bu hâle kimse irmaz(110/1)
Dün-gün uyumaz oldum ʿacâyib hâlüm vardur(51/1)
ʿIşk durur âfet belâ döndürür hâlden hâle(68/4)

Şu deyimler de,hâl kavramıyla ilgilidir:

"Hale haldaş olmak,halden hale dönmek,halden hale gelmek, kâlden hale gelmek,halden bilmek,vs."

Yunus,halin kâl ile bilinmeyeceğini,bu makamın gönülle alakalı olduğunu;

"Kıyl u kâle mecâl yok ol hâldür aña kâl yok"
(295/29)

mısraıyla vurgulamaktadır.Derviş,aşkyüzünden halden hale dönmektedir;

Cânum seni seveliden benüm hâlüm hâle döner
Kanı baña usûl-i din ilmün edebin ögrenem
(209/3)

33. Onsekiz Biñ ʿÂlem:

On sekiz bin âlem,semboliktir.Yaratılmış bütün âlemler için kullanılır.Bunlar kısaca,Muhammedî nur,yedi gökler,yedi yerler ve mevâlid-i selase(madenler,bitkiler,hayvanlar)dir. Yunus,onsekiz bin âlemin Allah'a ulaşmak arzusu ile yaratıldığını söyler:

Muradı onsekiz bin ʿâlemin sen
Bu ġaflet pes saña sendendür ʿindi
(411/3)

Allah'a ulaşan velâyet ehli,onsekiz bin âlemden öteye adım atmış,varlık kategorilerinden geçmiş,İlahî aleme dönmüştür.Şu

beyit,sembolik olarak onsekiz bin âlemi anlatır:

Adımum atdum yidi dört on sekiz binden öte
Tokuzı yolda koyup şâh emrine fermân olam
(201/3)

Bu beyitteki yedi,dört,onsekiz sayılarının toplamı,yirmidokuzdur. Tasavvufî kaynaklarda İlahî alemlerin sayısının yirmi sekiz olduğu söylenmektedir.Muhammed Nur,şöyle diyor:

"İlahî mertebeler yirmisekizdir;Birinci mertebe Nûr-ı Muhammed'dir.Sonra sırayla Nefs-i kül gelir,bu ruhlar âlemidir.Nefs-i külden tabiat,tabiattan heyula,heyuladan cism-i kül,cism-i külden şekil,şekilden arş,arştan kürsî,kürsîden yedi kat gök, göklerden âteş küresine,âteş küresinden hava küresine,hava küresinden su küresine,ondan toprak küresine,ondan ma'denlere,ondanbitkilere,ondan da İnsana gelir,bu devir şer'îdir.Yani,ayet ve hadisle sabittir."(455)

Yunus'un verdiği âlem sayısının yirmi dokuz olmasının sebebi,kalan bir âlemin uluhiyet(Ahadiyet) makamına işaret etmesindendir.Fakat esas olan on sekiz bin âlemdir.Bu on sekiz alemin yarısı tenezzül yarası da terakki mertebeleridir.İşte Yunus,yukarıdaki beytinde "dokuzunu yolda koyup" diyerek tenezzül mertebelerinden geçmek iste diğini belirtiyor.

34. Cân Gözü:

Can gözü,Tanrı'nın cemâlini gören "iç göz"(gönül gözü)'dür. Bu göz,nefis safiyet kazanırsa açılır:

Dost yüzine bakmaga key safa nazar gerek
Dostıla bilişmege cân gözi bîdâr gerek
(135/1)

Yunus,can gözü anlamında "bâtın gözü"(54/6) veya "gönül gözü" (21/2) gibi tabirler de zikretmektedir.Cân gözüne mukabil,baş gözü yahut "yaban gözü",dostu göremez.Çünkü baş gözü,zahir gözüdür.(54/6)

Cân gözile bakan görür Yûnus gözile gördügün
Yohsa yaban gözi ile kimseneye ne söyleyem (209/8)

---

(455) Muhammed Nurü'l-Arabî,Mısrî Niyazî Divanı Şerhi,İst.1976, s.70,ayrıca bkz. s.243.

Boncuk degül sır sözi gel gidelüm ko sözi
Dostı görmez baş gözi ayruksı basar gerek

(135/18)

35. Cân Kulağı:

Can kulağı,marifet ve hakikat sırrını duyan kulaktır.Bu deyim,vahdet sırrından kinaye söylenmektedir.Can kulağıyla beraber,aynı anlamda gönül kulağı tabiri de zikredilir.

İy yaranlar siz bu sözi dinlen gönül kulağıla
Can dudağı halis gerek birlik şarâbın tatmaga

(323/8)

İsteyelüm iş ıssını bulı görelüm kandadur
Cân kulağıla dinlersen iş bu sözüm turvandadur

(44/1)

36. Can Dudağı:

Can dudağı tabiri de,can gözü ve can kulağı gibi,vahdet zevkinden kinaye kullanılmaktadır.Bu deyimle birlikte,şarab ve tuz kelimeleri zikredilir.Şu beyit,Allah'ın fiillerdeki tecellîsinin zevk ile idrak olunabileceğini dile getirir.

Dilile kim eydibile anuñ cemâli tertîbin
Can tutağı gerek dada anuñ kılıncı tuzını

(359/3)

Can dudağı ile şarâb münasebetinin olduğu bir beyitte,zat tevhidine işaret edilmektedir:

İy yâranlar siz bu sözi dinlen gönül kulağıla
Cân dudağı hâlis gerek birlik şarâbın tatmaga

(323/8)

Yukarı ayrı ayrı incelediğimiz can gözü,can kulağı ve burada ele aldığımız can dudağı deyimlerinde,dikkat edilirse birer unsur maddî,can unsuru ise manevîdir.Hülasa edecek olursak, görmek,duymak ve tatmakla ilgili olan bu uzuvlar,manevî birer fonksiyon yüklenmektedirler.Tabii gaye,tevhidin mânen idrak edilebileceğini vurgulamaktır.

37. Havf-Recâ:

Korku ve ümit anlamlarına gelen bu iki kavram,sufinin nefsî davranışlarını dengeleyen iki hâle işaret eder.Korkunun ümide,ümidin de korkuya üstün gelmesi hoş karşılanmamıştır.Bu i-

ki hal, dengeli olmalıdır. Yunus Emre, korku ve ümit arasında yaşamayan medreseli zahide şöyle hitap eder:

Okursun tasnif kitâb niçe binâ vü i'râb
Havf u recâ sende yok eyle ki bir Tatar'sın
(248/4)

Derviş, fena mertebelerine gelinceye kadar korku ve ümit içinde olmalıdır. Fenaya gelince bu iki halin önemi kalmaz. Şu beyitte "havf" yerine "Korku" kelimesi kullanılarak, aynı zamanda mefhum Türkçe ifade edilmektedir:

Kaçan kim ben beni bildüm yakîn bil kim Hakk'ı buldum
Korkum anı buluncaydı şimdi korkudan kurtuldum
(176/1)

Fenafillahtaki kişi, korkudan ve ümitten beridir:

Beni benlikden kodı varlık defterin yudı
Havf u recâ göstermez hayr u şer elden koyan
(264/7)

Havf u recâ nişe gelür varlık yokluk bırağana
İlm ü 'amel sığmaz anda ne terazu ne hod sırat
(21/7)

38. İki Cihân:

İki cihan, dünya ve ahirettir. Beyitlerde, doğrudan dünya ve ukba (âhiret) ifadesiyle de bu iki âlem söz konusu edilmektedir. Aşıklar bu iki cihandan geçmişlerdir. Bu âlemlerle kayıtlanan kişiler, gamdan kurtulamazlar. Âşıklar karşılıksız, menfaatsiz ve her türlü arzudan geçmiş olarak severler:

Sensüz iki cihân benüm zindân görinür gözüme
Senün 'ışkunla bilişen gerek hassü'l-hasdan ola
(4/4)

Ben seni sevdügüm içün eger bahâ dirlerise
İki cihân milkin virem dahı bahası yitmeye
(3/5)

Bu dünyâdan âhiretden içerü
'Âşıkun yirü var kimsene bilmez
(113/7)

Yunus'a göre, âlemler insana bir aynadır. Manâ, bir bahrdir ki, her şeyi ihata etmiştir. Keza, iki cihan mefhumları da, insanın kendisindedir:

İki cihân serteser cümle vücûdda bulduk
(133/1)

Allah'ın cemali ukbada görülür diyen zahide karşılık sufî,"Miskin Yunus gözün aç bak iki cihan toptolu Hak"(54/9) diyerek,Tanrı'nın iki cihanı ihata etmiş olduğunu söyler. Allah'a gönül veren âşıklar,iki cihan fikrini terk etmişlerdir:

İki cihânı unıdur sana gönül viren kişi
Yalan söyler ʿâşık degül gözin senden ıran kişi
(372/1)

39. Melâmet:

Melamet,kınamak,kötülemek, yermek,manâlarına gelir.Devamlı nefslerini kınadıkları ve her zaman halk tarafından yerildikleri için bu yolu tutanlara melâmî,melâmetî veya melamet ehli denilir.(456)Yunus Emre melamî meşrep bir sufîdir:

Benem bugün harâbât u melâmet
Benem ol yürüyen seyrân içinde
(332/4)

Yârenlerüm eydürler ʿâşık melâmet gerek
Geldi benüm başuma ol söz yirinceyimiş
(124/7)

"Melamî neşvenin tasavvufî hayata getirdiği güzelliklerin başında tevazu,alçakgönüllülük ve mahviyetkârlık gelmektedir. Bir başka ifade ile islâm ahlakının esaslarından biri olan tevazu tasavvuf dünyasında melamî neşve ile kemale ulaşmıştır."(457)

Melamet,bir aşk halidir.Melâmî,zahiren ve şer'an yasak olan bazı kaideleri, bozup tanımayabilir.Tabii bu kaide-tanımazlık şeklîdir.Nitekim Kur'an'da melamet hali "kınayanın kınamasından korkmama" (Maide suresi,ayet 54) ifadesiyle tanıtılmaktadır.Yunus Emre,mesela:

---

(456) Kuşeyrî,Kuşeyri Risalesi,(Hzr.Süleyman Uludağ),İst.1981, s.380;A.Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler,ve Atasözleri,s.226
(457) Mustafa Kara,Yunus'un Neşvesi,Melamet Neşvesi,Türk Edebiyatı,İst.1989,sayı 193,s.43

Dost elinden piyâle hoş melâmet olmışlar
(68/4)

gibi mısralarıyla,zâhidlerin kaldıramayacağı melamî neşve pek çok ifade kullanır.Esasen melâmet,hakikati gizlemek için giyilen bir elbise gibidir.(237/2,67/2)Melamet ehli bed-nam olur.(371/9) Dile düşer.(391/4)Ar ve namusu(benliği) terk eder:

Gerçek saña ʿâşıkısam ʿarlanmaklık nemdür benüm
Şükrâne cânumı virem ger melâmet tonın geyem
(209/5)

Bir örnekte,kıyamet gününün aynı zamanda melamet günü olduğu belirtilir:

Anup kıyâmet gününi ağlaşalum ol gün içün
Ol gün melâmet günidür ağlaşalum ol gün içün
(272/1)

40. Hayrân:

Hayranlık,hayret makamındaki müşahede ile meydana gelen bir haldir.Allah'ın fiil ve sıfatlarındaki kemali anlamakla başlayan hayranlık,aynı zamanda,aklın fonksiyonunu yitirdiği bir makamdır.Yunus,bu halin zevkine varmış sufilerden olsa gerektir :

Gözleri giryân ciğeri büryân
Olmışlar hayrân divaneler var
(79/6)

Ağzına şekker aluban gözleri saña tuş olan
Unıda şekkerini ayruk çeyneyüben yutmaya
(3/3)

Hayranlık,aşka mağlubiyet demektir:

Ev içi ʿışkıla toldı ulu-kiçi ʿâşık oldı
Cânlarumuz hayrân oldı tağıldı perîşânumuz
(118/3)

Hayran kişi,zaman ve mekanın farkında değildir.Zira bu hal,bir fenâ halidir:

Şöyle hayrân eyle beni bilmeyeyin dün ü güni
İsteyeyin dâim seni ayruk nakşa kalmayayın
(269/2)

Çünki gördüm yüzini aña virdüm özümi
<u>Beni benden iletdi kaldum hayrân içinde</u>

(339/7)

Hayran olan âşık, Musa Peygamber'in Tur'da yaşadığı teçellîler gibi manevî tecellîler yaşar.

Mûsâlayın hayrân olup Tûr dağında kalan benem

(177/7)

Beyitlerde, hayran kavramıyla birlikte işlenen iki ayrı kelimeden birincisi "sermest", bir diğeri de "vâlih" kelimeleridir.

<u>41. Yetmiş İki Millet</u>:

İslamî telakkiye göre, yetmiş üç fırka vardır. Bunların sadece birisi "fırka-i naciye"dir. Yani, kurtuluşa erecek olan fırkadır. Vahdet ehli, kendisinin, kurtuluş fırkasından olduğuna inanır. Yunus, beyitlerinde millet kelimesiyle fırkayı kasdeder. O'nun şiirlerinde "<u>yetmiş iki millet</u>" deyimi adeta özel bir anlam ve değer kazanmıştır. Yetmiş üç fırkanın, yetmiş iki fırka diye söylenmesi, bir fırkanın kurtuluş fırkasını temsil etmesindendir. Aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi sufinin yetmiş iki millete bir göz ile bakması, vahdet-i vücud cihetiyledir:

Bir kez gönül yıkdunısa bu kılduġun namâz değül
<u>Yitmiş iki millet</u> dahı elin yüzin yumaz değül

(166/1)

<u>Yitmiş iki milletüñ</u> hem maʿşūḳı ol durur
ʿÂşıḳı ma'şûḳından ayırmaklık fal degül

(163/3)

<u>Yitmiş iki milletün</u> ayagın öpmek gerek
Yaramaġçün ma'şûka cümle millete bile

(338/8)

<u>Yitmiş iki milletüñ</u> sözüni ʿârif bilür
Yûnus Emre sözleri dâim usûl degül mi

(352/7)

Yaratdı <u>yitmiş iki dürlü dili</u>
<u>Arada üstün kodı müsülmânı</u>

(379/3)

Yitmiş iki millete suçum budur Hak didüm
Korku hıyânetedür ya ben niçün kızaram
(171/5)

Degülem kâl ü kîlde bu yitmiş iki dilde
Hâlüm ahvâlüm nedür bu mülke sora geldüm
(196/6)

Bu dîn ü diyanetde dünyâ vü âhiretde
Yitmiş iki milletde ayrıdur âyâtumuz
(110/2)

42. Rü'yâ:

Sufilerin bulundukları mertebeyle ilgili bilgi elde etme yollarından ilki rüyâdır.(458)Rüyânın üzerinde yakaza,onun da üzerinde hâl vardır.Kur'ân'da,Hz.İbrâhim'in (Saffat,103)Hz. Yusuf'un(Yusuf,4)Mısır Meliki'nin (Yusuf,43)ve Hz. Peygamber'in rüyâlarından bahsedilmektedir.Hadislerde de,rüyâ konusunda hayli yorumlar getirilmiştir.Hz. Peygamber,sâdık rüyaların nübüvvetin kırk altı şubesinden bir şube olduğunu söylemiştir.Ayrıca,Hz. Peygamber,"beni rüyada gören hakikatte görmüş gibidir,çünkü şeytan benim suretime giremez."demiştir.

Sûfi,manevî yolculuğunda müşkillerini doğrudan Hz. Peygamber'e de danışabilmektedir.(459)Kısaca belirtmek gerekirse,sufîrüyâda Allah'ın ve peygamber'in görüleceğine inanır.Rüya ile, makamını tayin eder.

Yunus Emre'nin on bir ayrı beytinde "düş"ten bahsedilir. Düş kavramı,seyr,vak'a,rüya gibi kelimelerle de ifade edilmek-

---

(458) Bu konuda bkz. H.Avni Yüksel,Türk İslam Ve Tasavvuf Geleneğinde Rü'yâ,Gazi Üniv. S.B.E.,Basılmamış Dr. Tezi,Ank.1990 ;Süluk esnasında,emmare makamından Mutmainne makamına gelinceye kadar rüya yoluyla makam alınır.Sufiler rüyaya pek önem vermişler,"Tabir-name" ismiyle risaleler telif etmişlerdir.Bir örnek için bkz. Mustafa Tatçı,Niyazî-i Mısrî'nin Tasavvufî Bir Rüyâ Tabirnamesi,TFA,Ank.1989,s.85-96

(459) Bu konu için bkz. Mustafa Kara,Tasavvuf ve Tarikatlar, s.135-140

tedir.

Cân denizinin tutuşması motifiyle anlatılan "aşk",cansızlar(aşkı yaşamayanlar) tarafından yorumlanamayan bir düşe benzetilmektedir.

Dost işi ʿaceb iş durur cân denizin tutuşdurur
Cânsuzlara bir düş durur ger yorasın sen bu düşü
(360/3)

Düş,varılan manevî menzili de göstermektedir.Yüce makamlarda görülen düşler,değme ʿârifler tarafından yorumlanamaz:

Er oldur ki menzili her dem gösteri tura
Degme ʿârif bu düşi yoramaz işi degül
(164/4)

Yunus,dost(Allah,Peygamber veya mürşid)u düşünde gördüğünü söyler:

Esridi Yunus'un canı yoldayım illerüm kanı
Yunus düşde gördi seni sayru mısın sağlar mısın
(270/7)

Gurbet ilinde yürürem dostı düşümde görürem
Uyanup Mecnûn oluram gel gör beni ʿışk neyledi
(404/[illegible])

Bir beyitte,Yusuf'un muabbirliğine telmihan,"Yusuf eğer hayalüni düşde göreydi bir gice/Terk ideyidi mülklerin baña seni gerek seni"(381/9) denilmektedir.

Sülûk neticesinde tahkike ulaşan kişinin makâmı "müşahede" makamıdır.Bu seviyede "rüyâ"nın sâlikin sülûkunda bir fonksiyonu kalmamıştır.Aşağıdaki beyitte hem bu husus telmih edilmekte;hem de,yıldız(necm)ların durumları ve kişinin yıldızı ile gördüğü rüyayı yorumlama geleneği üzerinde durulmaktadır.Bu mühim beyit şöyledir:

Muḥaḳḳikler göre durur Yûnus gözile gördügin
Düşüm degül söyledügüm necmile taʿbîr eyleyem
(206/9)

43. Nefes:

Bilindiği gibi nefes,soluk demektir ve tabiî hayat unsurudur. Âşık,insan-ı kamile intisap etmeden evvel bir ölüye benzer.İşte bu ölü,mürşidin hayat bahşeden nefesiyle dirilir.Nefes,mürşidin İlahî hayat veren sözleri,duası,feyzi ve taliplere manevî tasarrufudur.Şu beyitte Yunus,ledünnî mahiyetteki şiirine nefes

adı vermektedir:

Didüm iş bu nefesi ʿâşıklar hükmiyile
Bahıllıksuz er gerek bir karara turası
(378/6)

Bu beyitten anlaşıldığı kadarıyla,Yunus Emre çağında,tasavvufî şiirlere nefes denilmektedir ..Şu beyitteki nefes unsuru da,kamil insanın sohbeti(feyzi,duası) anlamındadır:

Bu sohbete gelmeyenler Hak nefesi almayanlar
Sürün anı bundan gitsün tururısa çok iş ider
(378/6)

Bir örnekte de,aşk nefesi tabirine rastlanılmaktadır.Bundan gaye "Ene'l-Hak"tır.(Bkz. Enel'l-Hak)

44. Tevekkül:

Tevekkül,kulun,Allah'ın mutlak irâdesine tam teslim olmasıdır:Sâlik,mütevekkil olmalıdır:

Tevekkül işi ola kanâʿat aşı ola
ʿİnâyet başı ola nûr-ı rahmet içinde
(295/28)

45. Hikmet:

Hikmet kelimesi,sözlüklerde "ma'rifet-i hakâyık-ı mevcudat, âdet ve ahlakla ilgili özlü söz,gizli sebep,insanın mevcudatın hakikatini bilip hayırlı işler yapması,eşyanın iç ve dış keyfiyetlerinden bahseden ilim,kâinat ve yaradılıştaki İlâhî gaye, Tanrı hakikatini ifade eden dinî ve tasavvufî özlü söz vb. (460) manâlar ihtivâ etmektedir.Bu kavram,felsefî ve ilmî düşünceyi ifade etmek için de kullanılmaktadır(461)Mutasavvıflar hikmet kelimesiyle "ledünnî bilgi"yi kasdederler.(462)Kur'ân-ı Kerim'deki "Biz Lokman'a hikmet verdik"âyetinde(463)zikredilen hikmet,sufî müfessirlerce "bâtınî ilim" şeklinde anlaşılmıştır.Yine sufiler,"Hikmet müslümânın kaybolmuş malıdır,nerede bulursa almalı" veya "Hikmetin başı Allâh korkusudur "gibi hadislerde söz konu-

(460)Bkz. Ahmed Yesevî,Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler,(Hzr.Kemal Eraslan),Ank.1983,s.39-40
(461) Bkz. Nihat Keklik,Felsefenin İlkeleri,I,İst.1982,s. 1-13
(462) Süleyman Ateş,Sülemî ve Tasavvufî Tefsiri,s.14
(463) Lokman suresi,âyet. 12

su edilen hikmet unsurunu da,batinî ilim anlamında yorumlamaktadırlar.

Hikmet kavramının en bariz özelliği,"Allah tarafından ve yalnız Allah'ın dilediği kullara verilen bilgi olmasıdır.(464)

Yunus'un Divânı'nda bahis konusu kavramın bir hayli işlendiği görülmektedir.Bu beyitlerden sadece iki örnekte hikmet, felsefî bilgi anlamında kullanılmış bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.Şâirimiz;ilm-i hikmet okuyan(hakîm/filazof)ların aşktan fakîr olduklarını söyler:

> İlm-i Hikmet okuyanlar ʿışkdan fakîr durur bunlar
> Mansûr oldum aşun beni hep dillerde söyleneyin
> (268/8)

Diğer örnekte,hikmet,varlık sırrını çözemeyecek bir ilim anlamında ele alınmaktadır:

> ʿİlmile hikmetile kimse irmez bu sırra
> Bu bir ʿacâyib sırdur ʿilme kitâba sıġmaz
> (110/2)

Aşağıdaki bütün örneklerde,hikmet kavramı,Ledün ilmi anlamında ele alınıp işlenmektedir:

Yunus,Lokman Peygamber'in "hikmet" bildiğine telmih ederek "Okuyup hikmet ilmini Lokman olayın bir zaman"(253/8) der.Lokman,ölümsüzlük sırrını bilmekle,"insan-ı kamil" modeli olmuştur. Bir başka örnek beyitte,"lokman olup hikmet bilmek isteyen" varlık,âşıkın gönlüdür.(49/5)Gerçekte hikmet,aşkın ve âşıkların ilmidir.Sufi,Allah'ın sonsuz hikmetleri karşısında kali terkedip hâle dönmüştür.(369/2)Akılla hikmet elde edilemez.Allah'ın hikmeti,gönül sahipleri tarafından anlaşılıp bilinir.(320/5)Hikmetin yolu dildir:(dil=gönül,sohbet)

> Sûret söz kanda buldı kanda sözi iş oldı
> Sûrete kendü geldi dil hikmetün yolıdur
> (25/3)

Yunus,mürşidine hitâben;"hikmet ıssı sultan" sıfatını kullanır.

---

(464) Bkz. Bakara suresi,âyet 269

(194/4)Sufi,cahillerin yanında hikmetli söz söylemez;çünki cahil şekavet penbesiyle(pamuğuyla) kulağını tıkamıştır.(235/2) İnsan-ı kamil,sırrını "hikmet" bilene açar.Yunus,fena makamından şöyle seslenir:

Hikmet ile bak baña ta 'ıyân olam saña
Zirâ ben bu sûretde yüz bin türlü gelmişem
(227/6)

Allah'ın sonsuz hikmetleri vardır ve bunları bilmek pek zordur. (8/3):

Senden saña varur yolum senden seni söyler dilüm
Allah sana irmez elüm bu hikmete kaldum taña
(7/4)

Vücût hikmet sırrı içinde bir binâdır.(295/1)Bir beyitte,mürşid-i kâmilin gönlü (vahdet âlemi,ruhlar âlemi) için "hikmet beşiği" terkibi zikredilmektedir.Bu metaforik ifade,çocuğu tedaî ettirir. ....Hikmet çocuğu,saliktir.Onun emeceği süt ise,kudret südüdür.Yani ilahî menşelidir.Bilindiği gibi süt,vahyin;ilahî bilginin timsalidir.(Hz. Peygamber'e ilk vahiy süt şeklinde,sembolik olarak sunulmuştur.)Şu halde,hikmet çocuğu olan salik,mürşidinden kudret südünü,yani hikmet sırrını öğrenen kişidir:

Et ü deri sünük çatan cism eyleyüp diri tutan
Hikmet beşiğinde yatan kudret südin emen benem
(194/5)

46. Ene'l-Hak:

Mutasavvıf,bütün varlık âlemini Hakk'ın vücudu bilir ve görür.Bu anlayışını "Lâ-mevcude illallah" ifadesiyle dile getirir.Arif,eşyada Tanrı'nın vücudunu görünce,mevhumu bırakır: Kendi vücudunda Mutlak vücudu yaşar ve "Ene'l-Hak" der.Bu söz,sufilerce "Ben Hak ileyim,Hak'tan ayrı değilim" veya,"Hak'tan gayrı bir şey yok" şeklinde anlaşılmış ve anlatıla gelmiştir.(465)

Enel-Hak sırrı(466) Hallac-ı Mansûr(bkz.) tarafından ifşâ

(465) Bkz. Yaşar Nuri Öztürk,Kuşadalı İbrahim Halveti,s.118
(466) Bkz.Kasas suresi,ayet 30 "....Ben Allah'ınım."

edildiği için,beyitlerde Ene'l-Hak bahsolunduğu an,Hallac-ı Mansur hatırlatılır.Bunun aksine,Hallac-ı Mansur zikredilerek,Enel-Hak unsurunun telmih edildiği de görülür.(467)

Bazı örnekler şunlardır:

> ʿIşḳ esritdi cânumı uş Ene'l-Ḥaḳ didürür
> Ḳorḳu gitdi gönlümden Mansûr'am dara geldüm
> (178/9)

> Ezelden benüm fikrüm Ene'l-Haḳ idi zikrüm
> Henüz daḫı ṭoğmadan ol Mansûr-ı Bağdadî
> (371/7)

Ene'l-Hak,âşıkın ezelî zikri veya tevhididir.Gerçekten de,bu sözle âşık,kendisini hakiki varlıktan farklı görmeyerek "tevhid"in en mükemmel tarifini yapar.

> Dem urmazıdı Mansûr tevhîd-i Ene'l-Hak'dan
> ʿIşḳ dârına dost zülfi asmışdı beniʿuryân
> (260/3)

Enel-Hak,bir aşk nefesidir.Tevhid ehli,ölüp bin yıl toprakta yatsa bile mezarından(toprağından) Ene'l-Hak nefesi gelir.(182/7) Beyitlerde konuyla ilgili bazı deyimler de zikredilmektedir; "İnni Ene'l-Hak okumak(287/1),Ene'l-Hak demi urmak(188/7),Ene'l-Hak şerbetini dost elinden içmek (242/15),Demi Ene'l-Hak olmak(406/5),zikri Ene'l-Hak olmak(371/7).

47. Hâl Dili:

Yunus,kendisinin dilini tarif ederken "Hal dili","kuş dili (163/6,171/12,175/2,290/9,325/7) veya "kudret dili"(25/1, 64/6,211/2) gibi ifadeler kullanır.(468)Bütün bu ifadelerden gaye,aşk ile söylenen sözlerdir.

> ʿIşḳ makâmı ʿâlidür ʿışḳ ḳadîm ezelîdür
> ʿIşḳ sözini söyleyen çümle ḳudret dilidür
> (25/1)

---

(467) Hallac-ı Mansur'un anlayışı ve menkabesi için bkz.Yaşar Nuri Öztürk,Kitabü't-Tavasin,İst.1976.(Giriş bölümü)

(468) Bu konuda bir değerlendirme için bkz.Necla Pekolcay,İslamî Türk Edebiyatı Metinlerini Tetkik Metodları,İst.1986,s.33

Kuş dili,ledünnî dildir.İlahî keşifler ancak sembollerle anlatılabilir.Zira vahdet sırrı,avam tarafından anlaşılamaz. Kuş dili tabiri,Kur'ân'da,"Mantıku't-Tayr" terkibiyle Süleyman kıssasında zikredilir:

"Süleyman Davud'a varis oldu:Ey insanlar !Bize kuş dili öğretildi.Ve bize herşeyden bolca verildi.Doğrusu bu apaçık bir lütuftur."(469)Bu âyetin telmih edildiği bir kaç beyit şöyledir:(470)

> Benüm dilüm kuş dilüdür benüm ilüm dost ilidür
> Ben bülbülem dost gülümdür bilüñ gülüm solmaz benüm
> (175/2)

> Süleymân kuş dili bilür didiler
> Süleymân var Süleymân'dan içerü
> (290/9)

Kudret dili Rabbanînidir:

> Geyiklünün şol Hasan söz eyitmiş kendüden
> Kudret dilidür söyler kendinün söz nesidür
> (64/6)

> Benüm degül bu keleci varlık senüñ Yûnus neci
> Çün dilüme sensin kadîr sensüz lisân depretmeyem
> (183/9)

48. İhlâs:

İhlas,kişinin kalben ve ruhan Allah'a yönelmesi,Allah'ı karşılıksız ve sadece rızayı tahsil etmek için sevmesidir. Yunus,ihlası aynı manada;özellikle riyaya tezat olarak ele alır:

> Sen fâkihsün ben fakîr saña tañumuz yokdur
> İhlâsıla gelürsen bizden nesne ütersin
> (248/10)

> Riyâ çöküк yirde durur key sakın oda duyurur
> İhlâs gelüp cümlesin yur Yunus yolı yavlak sezer

---

(469) Neml suresi,16

(470) Bu konunun bir değerlendirmesi için bkz.Mustafa Tatçı, Yunus Emre'ye Epistemolojik Bir Yaklaşım,Millî Eğitim,Ank.1989 sayı 82,s.42-43

> 'Âşıklar ortasında sofılık satmayalar
> İhlâsıla bu ʿışka riyâyı katmayalar
>
> (57/1)

49. ʿUbûdiyet:

Ubudiyyet,ibadetten daha üstün bir haldir.Bu kavram,yakîn mertebesinde bulunanʿâşıkın kulluğunu dile getirir.Ubudiyyet ehlinin Allah'ın hükmüne rızası tamdır.Yunus'a göre,ubudiyyet, tarikat makamlarındandır:

> İkincisi tarikat kulluğa bel bağlaya
> Yolı toğru varanı yarlıgaya hocası
>
> (351/4)

Kulluk,gönlü Hakk'a verip(232/6)ağlamakla gerçekleşir:

> Eger gerçek kulımışsam aña kullık kılayıdum
> Ağlayadum bu dünyede yarın anda gülem diyü
>
> (285/3)

Kulluktan uzaklaşmayan kişi,birgün Allah'ın cemalini görecektir.(229/1)İnsan,bu dünyada kulluğunu yerine getirmelidir.(323/7)Gerçek 'âşık ebedî kulluk makamında kalmak ister.(295/10)

> Sen hocasın ben bir kulam ebedî kullukda kalam
> Bu sözümi cümle ʿâlem bilse gerek şimden girü
>
> (286/5)
>
> Her kim hâli hallendi ol beg oldı kullandı
> Yûnus sen kul olıgör beg söyleşür kulıla
>
> (304/8)

50. Tecrîd-Tefrîd:

Tecrîd,soymak,sıyırmak demektir.Bir kavram olarak,kalbi mâsivâdan arındırma halidir.Tefrid ise Allah'la birlik hâl ve şuurudur.Şu beyitlerde bu iki kavramdan bahsedilmektedir:

> Niçe bir tecrîd ü tefrîd ü mücerred-münferid
> Niçe bir cinni vü ins ya niçe şeytân olam
>
> (201/11)
>
> ʿÂşıklaruñ ne kim varı tecrîd gerekdür arada
> Her nesneye ol hükm ider yol içinde yolı var
>
> (32/4)

51. Tevbe:

Tevbe,hatadan dönüp Allah'a yönelmektir.Mânen yol almak için tevbe gerekir.Âşıkın tevbesi,kalbindeki mâsivâ arzularını giderir.Konuyla ilgili pek çok beyit vardır:

Yunus gel <u>âşıkısan tevbe eyle</u>
<u>Nasuha tevbe ucı kutlu oldı</u>

(387/9)

Tevbe,âşıkların pelhengi(dizgini)dir.Nefis atı bu dizginle durdurulur.(350/7)Tevbe kılmak,istigfar dilemektir.Bir beyitte, nefis bir kal'aya,doğruluk mancınığa,istigfar da mancınıkla kal'aya atılan taşa benzetilir.Bu motif,Yunus'un yaşadığı çağda çok sık rastlanılan bir kal'a fethini resmetmektedir.Tabii,motif,metaforik olup maddî unsurlar,manevî bir konu için söz konusu edilmişlerdir:

Toğrulık mancınıgı <u>istiğfâr taşıyıla</u>
Toğrulık vardı atıldı yıkıldı nefs kal'ası

(375/5)

Gönül evine tevbe kapısından imân dayağına(asasına) dayanılarak girilir.(376/6)Âşık,aşk halinde iken -yani sekr ile- bazı sözler söyleyebilir ve bunlar,şer'e muhalif de olabilir;bu halde iken yapılan hatalardan sorumlu değildir âşık:

Müslümânlar kim görmüşdür <u>âşık tevbe itdügini</u>
Ya kim işitdi cerize od düşüben tütdügini

(401/1)

<u>52. Firâk-Vuslat:</u>

Bir vahdet-i vücutçu olan Yunus Emre'ye göre,varlıkların ve insanın aslı Hak'tır.Bütün eşya,ezelde Hak ile biliş ve tanış (birlik) halinde iken yaratılışın mutlak kanunu gereğince,denizden kopan bir ırmak gibi,madde âlemine gönderilmiştir.Bu sudur(yaratılış) ile birlikte bir ayrılık hali yaşanmaya başlanmıştır.Dünyaya gönderilen her varlık,aynı zamanda İlahî bir unutkanlığa itilmiştir.Bu unutkanlık,beraberinde bir yabancılaşmayı da getirmiştir.Mutlak zata karşı bir yabancılaşma...

Varlık ve insân,Aslı olan İlahî varlıktan ayrı olduğu dünya âleminden,tekrar geldiği âleme dönecektir.Bu dönüş,vuslat halidir.

İnsan,firkat halinde,Allah'ın birliğinden habersiz,cemalullah'tan mahrum yaşar.Vuslat için,menzil menzil yol almak gerekir:

Yârenlerüm eydür baña ayrık anı görmeyevüz
<u>Fürkate düşdi sûretüm bir menzilden bir menzile</u>
(317/5)

Menziller geçilip,yol tamamlanınca firkat vuslata dönecektir.

Düşdükçe ana Hubbü'l-vatan zerrece kalmaz ma'men
Gözden sızup olur seven her dem yüregüm yağları
(160/6)

Biz bu cihândan göçelüm ol dost iline uçalum
Arzu hevâdan geçelüm gel dosta gidelüm gönül
(160/6)

Esasen insan,hakikî varlıktan ayrı değildir .Bizi ayıran,dünya ve beden zindânlarıdır.(204/5)Âşık,ruh kuşunu beden ve dünya kafesinden kurtarabilirse,hakiki hürriyetine kavuşacaktır. Fakat bu zordur.Firkatin acı zevkini her beden tatmak zorundadır.Bu yüzden, "Ayrılık"tan bahsedilen beyitlerde,inilti,gözyaşı,hasret ve ıztırap vardır.(234/7)Yunus,firkat halinin verdiği kederle şöyle terennüm eder:

Bir dem anuñla dirligüm biñ yıl ʿömrümden yigimiş
An[illegible] geçen gün[illegible] yüregümde [illegible] baş [illegible]
(354/4)

Tañrıyiçün cânum cânı cefâyısa ṭapdur yiter
Senün firâkuñdan beter ʿazāb dahı var mı beter
(78/1)

Vuslat(Allah'a kavuşma),dünyadan,nefisten,bedenden kurtuluş demektir;dosta kavuşmak isteyen varlıktan elini çekmelidir:

<u>Dilersen dost visâli varlıkdan hazer gerek</u>
(135/17)

Vuslata eren kişi,dostu "yakîn" görür.O'nun için artık ırak-yakın gibi mesafeler söz konusu değildir.(37/1)Âlemlerin arzusu, vuslat içindir.(202/8)Şu halde,her varlık,sessiz sedasız ilahî varlığa doğru yol almaktadır.İş,vuslatla tamamlanacaktır:

Geldüm dünyâyı seyr itdüm yâ bugün ya yarın gitdüm
Ben bunda eğlenemezem bunda bitmez işüm benüm
(204/5)

Allah'a vuslat,mürşide intisap etmekle mümkündür.(Bkz. Fenafi'şşey):

Ere irdüm erde buldum maksūdum
Bulımadum taşradan şormagıla

(296/2)

Dosta ulaşmak için erenin göstereceği yoldan gitmeli;bildikleri terketmeli(110/8),nefsi zaîf kılmalı(227/2),sabretmeli(214/7)aşkı körükleyip(43/5),sûreti fenâ(yokluk)ya iletmelidir.(148/10):

Sen seni aradan al cism ü sûret cânsuz kal
Anda bulasın visâl ayruk ne bâzâr gerek

(135/9)

Fenâ ol kim bulasın zevk-i vuslat
Bu sözüm düş midür saña yor indi

(411/5)

Vuslat hali,katrenin ummaha kavuşması gibidir:

Görüñ ki Yûnus n'itdi varuban Hazrete gitdi
Katredür 'ummâna yitdi dalsa gerek şimden girü

(286/7)

Yunus Emre,vuslat yoluna "sırat-ı müstakîm" diyor ve buradan gitmeyi,farîza kabûl ediyor.Sırat-ı müstakîm'e [illegible],Hakka ya-kîn visale kavuşacaktır.(155/9)

Gerçekte dervişler,her an visal halindedirler;evvelki dem(ruhlar âlemi)den ayrı ve uzak değildirler:

Dervîş ayrılımaz evvelki demden
Hiç firkat olmadı nasîbdür visâl

(156/2)

Beyitlerde zikredilen şu deyimler,visal ile ilgilidir:

"Menzile yetişmek(165/13),dermân bulmak(330/2),sefer kaydı görmak(322/3);Hak hazretine varmak(137/7)Visâl nişanı olmak(189/5), bî-hod iken Hakk'a irmek(148/10),yoklukda visal bulmak(135/11)vuslat meyi içmek(267/5),toy toylamak(327/6),bugünü bayram-düğün olmak(397/2) vb."

Visal hali,dervişe büyük bir zevk verir.Beyitlerde zikredilen "şerbet içmek" veya "Bayram eylemek" gibi deyimler,söz konusu zevki ortaya koyar.İki örnek şöyledir:

Bir kuş olup uçmak gerek bir kenâra geçmek gerek
Bir şerbetden içmek gerek içenler ayılmaz ola

(327/2)

Kimisi dost yüzin gördi kimi dahı görem dirdi
ʿÂşık ma'şûkına irdi uş yine bayram eyler
(75/3)

Hakk'a vuslat eden sâlikin,yedi nişânı vardır.Sâlik bu nişânlardan haber verir(471):

Vasf-ı halin eydiserem vuslat hâlin bilenlere
Yidi dürlü nişân gerek hakîkate irenlere
(298/1)

---

(471) Yunus,vuslat halinin yedi nişanı olduğunu söyler fakat bunların neler olduğunu belirtmez.XVI.Yüzyıl Halvetî meşayıhından Vahib Ümmî -ki bir Yunus muakkibidir.- bir şiirinde Yunusun açmadığı nişanlardan bahseder.Şiir şudur:

Erenlerden sır sorana yidi türlü nişân gerek
Evvel kapu şerîatdur güneş gibi ʿıyân gerek

Âyet ile Hadîs ile añlayana virdüm cevāb
Andan öte içerüye levvâmede seyrān gerek

Şerîatden tarîkatden içerüsi sır ilidür
ʿAkıl aña ârif olmaz mülhimede vicdân gerek

Dördüncüsi mutmainne Mansur bilür bu menzili
Er yüzünden irişmege ikrâr ider bir cân gerek

İhtiyarum elde değül lâzım geldi söylemesi
Beşincisi kerâmetdür 'ıyân değül nihân gerek

Yol erinün tevhîdini ârif gerek anlamaga
Altıncısı marziyyedür bunda bürhân kurbân gerek

Yidincisi safiyyedür halka ʿıyân itmek olmaz
Andan geçüp ulaşmaga cân Hazret'e kurbân gerek
....

Vâhib Ümmî,Divan,(Hzr. Ali Torun),Ank. 1987,(Gazi Üniv. S.B.E., basılmamış master tezi)

53. Dünya:

Yunus'un,dünya mevzuundaki tavrı menfidir.Beyitlerde dünyayı ifade etmek için şu isim ,mecaz,teşbih ve tavsifler kullanılmaktadır; ;"mülk(310/8),bârigâh (12/4),iklim(30/2)harâb(331/2),zindan (251/5),fânî(251/4)avrat karı(335/5),ayyar(335/5),tuzak(247/3),yalan dava(329/7),siva(Masivâ)(329/7) kahır ocağı(396/12)belâ(348/3),gelin(105/3),köprü(103/4),yokluk babı(83/5),yaban(65/3)harabat iklimi(67/1)varlık sarayı(137/3),kahır evi(154/2,141/2,137/2)dar-ı mihnet(414/2),endişe iklimi (171/4),siyaset meydanı(138/4),fena mülki(201/1,283/2) vs.

Dünya âhiretin tarlasıdır.(3/12,bkz. Hadisler)gelip geçici,hayalî bir mekandır.Bakî değildir.Bu cihetle dünya,bir konak yeri,bir misafir-hane,geçici bir menzil olarak nitelendirilir:

Bu gün cihâna geldüm uş giderem
Sanasın bir eve kondum konukvaz

(203/6)

Bu dünyaya gelen kişi âhir yine gitse gerek
Müsafirdür vaṭanına birgün sefer itse gerek

(139/1)

İnsanın ebedî vatanı ruhlar âlemidir.(Bkz. Ezel Bezmi)Dünya bir teferrüc yeri(bkz. Teferrüc),bir imtihan sahnesidir.Buraya gelmekten gaye,aslımızı tanımaktır.Dünyaya sarılan kişi,Hak'tan ıraktır.(331/4)Dünya berhudarlığı insanın elinde kalmaz.(311/3-5)Dünya malına batıp ölümü unutan,Karun kadar zengin de olsa,sonu müşkildir.(361)

Âşıkın gözünde dünyanın çöp kadar kıymeti yoktur.(113/6) Kibrini kinini terk eden kişi,dünyanın şerrinden emin olur. (403/4)Dünyaya aldanmamak gerekir;aldanan kişi,hayır ve şerri unutur.(396/1)

Hz. Peygamber,dünya malına düşkün değildi.(145/4)O'nu örnek alan haslar,dünya sevgisini haram bilmişlerdir.(333/6) Dünyaperestler hakikat davasında bulunamazlar.İki dava(dünya-âhiret)bu yolda sığmaz.(39/3)Dünya seven mihnet bulur.(279/2) Baykuş gibi yabanda kalır.(44/3)Dünyayı murad etmek,bal değil

aǧuyu murad etmektir. Ağuya parmak banılmaz.(279/4)

Dünyanuñ mahabbeti aġulı aşa benzer
Âhirin ṣanan kişi aġulı aşdan geçer
(70/5)

Dünyayı terk eden kişi,"fevka'l-Ulā"ya -İsâ Peygamber gibi- tez çıkar.(353/4)Didarı müşahede eder.(96/6) Aşk kadehini dolu içer.(372/4)

Yunus,dünyanın kararsız olduğunu söyler.Bu kararsızlık, O'nun hem dönüşünü hem de geçiciliğini ifade eder.(120/5)Devran kelimesinin dünya için kullanılması da bu yüzdendir.Âşıklara dünya hayatında cazib bir şey yoktur.Ârif,dünyanın asıl vatan olmadığını bilir:

Bir mekâna varmışam ki ol benüm yurdum degül
Hızr'ila zulmete irdüm Âb-ı Hayvân isterem
(228/4)

Esasen dünya en alçak (denî,süflî) alemdir.Halkın düşmanıdır. O'nunla dost olanlar İlahî alemle dostluk kuramazlar.Dünyayı seven dünyada kalır.

Bu dünyāya gönül viren sonucı pişmân olısar
Dünyā benüm didükleri hep aña düşman olısar
(63/1)

Dünyâ halkuñ düşmânıdur maksûd ol cânlar cânıdur
Bilün ki dünyâ fânîdür dünyâyı terk itsen gönül
(161/4)

Beyitlerde,dünyaya inanmak(335/18),dünyâ âhret elden komak(318/10)dünyayı elden komak(319/6),dünyaya kalmak(99/1), gibi bazı deyimler de zikredilmektedir.Bir beyitte de,dünyanın altı günde yaratıldığı söylenir.(bkz. Yaratılış)

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi,dünya,çeşitli özellikleriyle bazı benzetmelerle de ele alınır.Bu benzetmeler,sufî düşüncede dünya telakkisini ortaya koyacak mahiyettedir.

İmaretiyle dünya,mükemmel bir şekilde inşâ edilmiş saray gibidir.(122/4)Bu saray da birgün yok olacaktır.(286/6)Gene, mamur bir şehire benzemektedir.(69/1,5,6,7)Tıpkı şehir gibi, il de,dünya için bir benzetme unsuru olmaktadır.(171/1,175/1) Dünya,halkı buğday gibi öğüten bir değirmen(313/1-10)alış-veriş yapılan bir bazar(395/3)âdemleri yutan bir evren(yılan)

gibi düşünülür.Bütün bunların yanında,dünya,zindâna(154/3),tuzağa(171/1,220/1,247/3),katreye(48/7),lokmaya(18/4)aguya(258/8)bostana(72/1),gurbete(79/4,222/11,240/3,289/9)hayâl ve düşe(70/4),murdara(333/6,391/3)benzetilmektedir.

Bu benzetmelerden,meselâ dünyâ-zindân münasebetinin bulunduğu örnek beyitte,bir hadis-i şerife telmih vardır (bkz .Hadisler):

Şol senün mü'min kullarun dünya zindan anlara
Bu dünyada mü'min olan hurrem oluban şad degül
(154/3)

Bir hadiste de,dünyanın bir cife olduğu söylenir.Şu beyitte söz konusu hadis telmih edilmektedir:

Bu dünyânun meseli benzer murdâr gevdeye
İtler murdara üşdi Hak dostı kodı kaçdı
(391/3)

Dünyânın evrene,geline ve ihtiyar kadına benzetilmesi,Yunus'tan önce de mevcuttur:(472)Bu benzetmelerle ilgili beyitlerden bir kaçı şudur:

Bu dünya bir evrendür âdemleri yuducı
Bize dahı gelüben yuda toyuma bir gün
(246/2)

Dünyâ bir 'avretdür karı yolda koyar niçeleri
Sürün gitsün ol 'Ayyâr'ı anı sevmek ardur bize
(333/5)

Bu dünyâ bir gelindür yeşil-kızıl donanmış
Kişi yeni geline bakubanı toyamaz (105/3)

---

(472) Hasan-ı Basrî (ölm.H.110/M.728) Ünlü halife Ömer bin Abdülaziz'e yazdığı bir mektubunda şöyle diyor:"Hile ve tuzaklarını aklı çelecek şekilde süslemiş ve aldatıcı,bu yalancı ve hain dünyadan sakın.O,süslü ve fakat ihanete hazır bir gelin gibi sarılanları aldatır ve perişan eder.O kendisini arzulayanlar kendi arzuları içinde mahveden bir kahpedir. Kendini ondan koru.O,dokunulması hoş,fakat zehiri öldürücü bir yılana benzer.Ondan sakın !" Bkz. Nuaym el-İsfahanî,Hilyetü'l-Evliya C.II,s.134-140

54. Muhabbetullah:

Muhabbetullah,Allah sevgisi demektir.Bu sevgi,câ:ndan içeri bir sevgidir.(290/1,51/1)Hakk'ı savmeyenler,cânsız birer surettirler.(144/2)Gerçekten Allah'ı sevenler,benliklerini terk etmişlerdir:

Yûnus eydür dimegil dostı girçek severin
Dostı girçek sevenler benliğin elden kodı
(369/9)

Kulun Rabbini sevmesi,ifadelere sığmaz.Kul,muhabbet halinde sürekli Rabbi ile beraberdir:

Miskin Yûnus'un sermâyesi yokdur İlâhî
İllā sevicidür seni ʿışkıyile seveni
(357/7)

Bu dünyede dostdan artuk Yunus nesne sevemedi
Bilmez misin gayretsüze dost u düşmân gülesini
(348/9)

Yukarıda kaydettiğimiz beyitlerde işlenen "dost sevgisi",şu âyetin tecellîsinden başka bir şey değildir:

"İman edenler Allah'ı en çok severler"(Maide,54)

Muhabbetullah,pek yüce bir makamdır.Bu vecihle göklerdeki burca benzer:

"Muhabbet burcunda komış âşıklaruñ yılduzını"
(359/6)

Allah'ı sevmeyenin imanı taş gibidir.(354/9)Dost sevgisini,gönülde berkitmeyen,aşkı terkedip uzun emeller peşinde koşturur. (36/3)Dostu seven,dosttan yana gider,işi gücü dost olur.(21/4) mahabbet ehlinin aklı gitmiştir.Maşûk sevgisi ile dolan âşık, kaygulardan azat olmuş,gönlünden gamı gidermiştir:

Dünyâlugum yokdur dime bu ġussayı öküş yime
Ma'şûk'ı ger sevdünise gider gönüldeki gamı
(402/2)

Muhabbet,cefa ile de karşılık bulabilir;vefa ile de!Âşık,her hālukârdasevgisinde sabit olmalıdır.O,ölse de,dostunu sever:

Yüz bin cefâ kılsañ baña senden yüzüm döndürmezem
Cânum dahı alurısañ senden yüzüm döndürmezem
(219/1)

Allah sevgisi,evliyanın sohbetiyle artar.(237/4)Bu sevgi,dert-

lere devâdır.(231/8)Bütün vehimlerden,ikiliklerden Allah muhebbetiyle kurtulunur.

Yunus Emre,şekiller âleminde takılıp kalmayan erenlerin birlik şuurunu veciz bir şekilde işler:

"Hakk'ı girçek sevenlere cümle ʿâlem kardaş gelür"
(92/7)

Yûnus,Allah'ı seven kişilerinde sevilmesi gerektiğini söyler:

Maʿşûkanı kim sevse lazımdur anı sevmek
Dostumuzuñ dostuna yad endişe ne layık
(131/2)

G. TARÎKAT VE İLGİLİ MEFHUMLAR:

1. Mürşid:

Mürşid,irşad eden,manen yol gösteren kılavuz kişidir.Üstün vasıflarıyla en gerçek mürşid,Hz. Muhammet'tir.Hz. Peygamber'e varis olan kamil insanlar,bütün ahlakî ve ilmî hususiyetleriyle,irşada yetkili olmuşlardır.İnsan-ı kamil olan mürşid,Allah'ın yeryüzündeki halifesi olmakla kulların Hakk'a açılan kapısı gibidir.(128/7)Salikler ancak ve nihayet bu kapıdan Allah'a yol bulabilirler.Şu halde,mürşid,kendisine râbıta edilebilecek kişidir.Yunus'un,"ulular eteği tutmak" veya "ay yüzlü,gül yüzlü yâre dost olmak" gibi deyimlerle ifade ettiği manevî bağlılık,O'nun bir mürşide müntesip olduğunu gösterir.

Mürşid,Muhammedî ruhu ve sırrı taşıyan yetkilidir.Yüce makamlara yol bulmanın ilk şartı,mürşidde fani olmaktır.Mutlak varlıkla hem-hâl olmak,mürşidin murakabesiyle mümkündür.O halde, talibin ilk yapacağı şey,erenler huzurunda bulunup "musahebe" ehli olmaktır.

Mürşid,bir silsile ile Hz. Peygamber'e ulaşan kişidir.Bu silsile,O'nun manevî kemalinin teyidi için gereklidir.(473) Çünki mürsid,Muhammedî bir varistir.

Yukarıda mürşidin özellikleriyle ilgili sıraladığımız genel hususiyetlerin tamamı Yunus'un beyitlerinde mevcuttur.

---

(473) Bkz.Yaşar Nuri Öztürk,Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar,s.62

Beyitlerde mürşid kavramı,bu kelimeyle birlikte,hoca,üstad ve şeyh gibi kelimelerle de ifade edilmektedir.Bunların yanında mürşid kavramı,mecazî bazı kelime ve terkiplerle de ele alınır.Bazıları şöyledir:

"Aşk eri(397/6),Ay yüzlü yâr(310/5),kılavuz(247/3),doğan (kuşu)(246/4),sultan(397/9)gerçek er(387/9),gül yüzlü yar(397/1),şah(327/1)şâhlar şahı(366/2),leylî(398/9),şîrîn(5398/8),Dil (67/7),dost(bazı örnekler,68/4,8/4,129/6),üstad(295/24 ,51/3), İbrahim Edhem(257/7),İsâ(257/5,219/4),ulu(399/5),ulu hoca(342/3),Mûsâ(219/4),Yusuf-ı Ken'ân(257/4,219/4),sâkî(406/1,348/7 , 366/1)canlar canı(78/1),Hızır(228/4),yâr dost(240/5),Tanrı hası(314/5),Hocalar hocası(551/9)Haslar babı(320/6),Aşıkların kitabı(320/6),Bostan başı(271/6)Hoca(351/4),Şayyad(53/3),Hak kapusı(128/7),Ka'be-i ʿIşk (53/6),şarun sultanı(69/8),yoldaş(141/3),Himmet kapusı(376/3),Himmet eri(376/2),merd-i irfan(228/6), pâdişâh(374/7),mürebbi(140/2),dosta bilişen(123/5),gerçek er(160/10),dükkandar(222/5) vs."

Yunus'a göre mürşid,yüksek hususiyetleri olan kişidir.Bilgisiyle hocadır,mürebbidir,üstadtır.Yüzü,nuruyla bir aydır;mumdur(406/2),güldür,aynadır(209/7).Konuşmasının irşadının,sohbetinin tatlılığı cihetiyle ağzı baldır:

ʿÂşık oldum şol <u>ay yüze</u> nisar oldum <u>bal ağıza</u>
Nazar kıldum <u>kara göze</u> siyâh olup kaşa geldüm
(225/5)

Mürşidin hayât bahşeden nefesi ʿİsa'ya benzer.Ölü gönülleri diriltir.(257/5),Makamı İbrahim Edhem'in makamı gibidir.Görenler baş indirir.(257/7)Güzelliği ve heybeti Yusuf peygamber'e benzer.Yüzü didar nuru,saçı mi'râc gecesidir.Her haliyle mürşid, Fahr-i âlem'e benzer.(257/8)Gönlü sırça gibi narindir.(158/4) Bu şarın sultanıdır,gerçek ihsan sahibidir.(69/8)

Derviş,mürşidin eşiğini Ka'be bilir.Derviş kelimesinin hikmeti de buradadır.(296/5)Nuru gönüllerde tecellî etmiştir.Derviş, nereye bakarsa erin yüzünü görür.(Bkz. Fenâ makamları)Âşık melâmî tavırlarla hata yaparsa,mürşid bu hataları örter.(412/13)

Dervişlik,ulular eteğini tutmakla başlar.(369/7,366/9,399/1) Ulu kişiler,hakikî kılavuzlardır.(141/3)Sâliki,küfür,şirk ve dünya belasından mürşid kurtarır.(397/9),Mürşid,himmet sahibidir.

Nazarı,açılmış güle benzetilir.Bu gül,İlahî sırların kokusunu neşreder:

Yunus er nazarında taze güller açılmış
Sen gerçek bülbülisen nazarda ötmek gerek

(141/6)

Yüzü güneşten arı(temiz),özü gevherdir.Sözü şekerden tatlıdır:

Gevherdür senüñ özün güneşden arı yüzüñ
Şekerden datlu sözün her kim gördi utandı

(400/3)

Vahdeti temsil eden boyu serviden alâ(132/8),bir İlahî aşk hazinesi olan gönlü meyhane,dinleyenlerini serhoş eden sözleri şarab(gibi)tır:

Bir sakiden içdük şarab ʿArş'dan yüce meyhânesi
Ol sâkînün mestleriyüz cânlar anun peymanesi

(406/1)

Konuşmalarındaki İlahî esrar,cevhere veya mercana benzetilir.(132/3)Yüzünün tecellîsi,ayın on dördü gibidir:

Kerem ile bir berü bak hikâbı yüzünden bırak
Ayun ondurdı mısın balkurur yüz ü yanak

Yunus Hak tecellîsin senün yüzünde gördi
Çâre yok ayrılmaga çün sende görindi Hak

(132/9)

Mürşid-i kamilin feyzi,devamlı akan,temiz,berrak bir su(çeşme)ya benzer.Talibin gönlü de,boş bir bardak gibidir.Bu gönül,mürşidin (suya benzeyen) feyzi ile dolar:

Çeşmelerden bardagun toldurmadın korısan
Bin yıl anda turursa kendü tolası degül

(158/5)

Derviş bir kuş gibi telakki edilince,mürşid de avcı kuş(doğan)a benzetilir.(246/4)Meşhur şathiyyesinde Yunus,"mürşid geçinen sahtekârları,Çulha ve balık istiareleriyle işlemektedir:

İplik virdüm çulhaya sarup yumak itmemiş
Becid becid ısmarlar gelsün alsun bezini

(407/3)

Balık kavaga çıkmış zift turşısın yimege
Leylek koduk togurmış bak a şunuñ sözini

(407/6)

Dervişler mürşidin âsitânesini "canlarının kıblesi" bilirler. Mürşidin astanesi veya zaviyesi,garîb misafirlerin konakladığı yerdir:

Âsitân-ı mürşidüñ gel kıble-i cân kılalum
Ol şeh-i şâhlar şâhın gel biz de mihmân idelüm
(265/4)

Mürşidin huzuru ve dergâhı,çoğu zaman gülzâra,bağçeye,bağa" benzetilir.Bu benzetmelerin bulunduğu beyitlerde,âşık derviş,daimâ bülbül gibi düşünülür.(397/5,240/5)Mürşidin sunduğu kadeh, daima ilahî aşkı temsil eder.(366/1)Nazarına kimse dayanamaz. Bunazar,aşk pençesidir ki,bu pençeyle âşıklar,vücudlarını yokluk denizinde gark ederler.(307/1)Mürşid,dervişi dünya tuzağından kurtarır,elinden tutar kaldırır;şad eder güldürür.(247/3)

Bir beyitte,Kur'an'ın gerçek bir mürşid olduğu belirtilir:

Kaf tağı zerrem degül ay u güneş baña kul
Aslum Hak'dur şek değül mürşiddür Kur'ân baña
(12/2)

Şu beyitler,mürşid kavramanını işlediği gibi,Yunus'un hasıl bir terbiyeci elinde yetiştiğini göstermesi bakımından da pek ehemmiyetlidir:

Miskîn Yunus uç gözüni Hazret'e urgıl yüzüni
Mürşid-i kâmil yolına kurbân olayın bir zamân
(253/9)

Tâlib meseli ırmak mürşid meseli deryâ
Seyr ü seferi hoş gör ʿummân bulasın bir gün
(229/3)

Mü'miniseñ gel gel berü Cebbâr ola burc u bâru
Fahr idelüm mürşidile ma'lûm ola münkir nedür
(56/10)

Hakk'ı bulmak isteyenler eylesün nefsini derviş
Çalap bize mürşid virmiş derviş olubilsem derviş
(123/1)

Mürşid,Hakk'a tabi',irşad ehli şeriati ve hakikati mükemmel bir kişi olmalıdır:

Hocanun tâlibi çokdur hiç bundan kemteri yokdur
Şunuñ kim mürşidi Hak'dur uymaz nâsun âllerine
(345/4)

Yunus,taklitçi mürşid için "eğri yar" ifadesini kullanır.Derviş,böyle bir mürşide intisap etmekten sakınmalıdır:

Gördün yarun egridür nen varısa vir kogıl
Ululardan meseldür işitdügün varısa
(300/7)

Bir salik,iki ayrı mürşide gönül veremez:

Kimse bağına girmegil kimse güline dirmegil
Var kendü ma'şukunıla bağçede al-alış yüri
(403/6)

Şeyh kavramı,Yunus'un mürşid anlamında en fazla kullandığı kelimelerdendir.Bu kavram üç ayrı beyitte,zahid anlamında da ele alınmıştır:(27/7,410/4)

Yunus eydür ol melâmet Şeyhlıgı âşıklığa sat
Âşık da h'ister eyü ad bed-nâmı hoşdur âşıkın
(146/7)

Şeyh kelimesi,görüldüğü gibi,Yunus'un beyitlerinde iki ayrı manada zikredilmektedir.Fakat daha sonraki yüz yıllarda bu kavram,zahid anlamını yavaş yavaş yitirmiş,mürşid için kullanılmaya başlanmıştır.Şu örnekler,Yunus'un şeyh kelimesini mürşid anlamında ele aldığı beyitlerdendir:(75/4,343/8,404/7)

Varam kul olam şeyh işigine
'Abâ dikinem yüz bin pâreden
(284/7)

Gel gidelüm kalma ırak dost içün kılalum yarak
Şeyhüm katındadur turak gel gidelüm dosta gönül
(160/3)

Dünyâ seven derviş degül dervişligi olmaz kabûl
Dervişlikden kaçanlarun heman şeyhi şeytân olur
(97/4)

Şeyhüm kamudan ulu yolda uludan ulu
Gönlüm idi kaygulu nefsüm asayiş benüm
(225/4)

Şeyhüm görem baş indürem el kavşurup karşu duram
Kendümi direm divşürem dost iline göndermeğe
(329/3)

Yidi deniz suyı n'ider susamış âşık cânına
Şeyhüm yüzi gerek bana gördükde baş indürmege
(329/2)

Maksudumuz didarıdı <u>şeyhümüz girçek er idi</u>
Evvel dahı ol varıdı âhir dahı ol olısar
(63/4)

Şu beyit,Yunus'un irşad anlayışını belirlemek için dikkati şayandır:

Dirsin <u>şeyhüm</u> ʿışkıla yalın ayak baş açık
Er var dirlik dirilmiş yalın ayak aç degül
(162/3)

Bu beyitte,gerçek bir şeyhin,dervişini melamete düşürmeden,halk içinde halvet ettirerek maksada ve menzile ulaştıracağı belirtilmekte ve bu hal hasseten övülmektedir.Yunus'un bu görüşü,yaşadığı çağın tarikat erkan ve anlayışının modern ve çok ileri bir seviyede olduğunu alenen göstermektedir.

Yunus Emre,iki ayrı beyitte,"şeyhliği" terk ettiğini söyler.Bu örneklerdeki şeyh tipi,gösterişçi,bilgiç ve nefisten geçememiş bir kişi olarak ele alınır.(41/8)Şu beyitteki şeyh,zahid yerine kullanılmıştır:

Sen beni <u>şeyh</u> oldı diyü benden nasihat isteme
Ben sanuram key bilür[illegible]uş şımdi [illegible] bilmezem
(192/7)

Bir örnekte,"meşâyıh" tabiri zikredilir:

Su'âlüm var tapuña iy dervişler ecesi
<u>Meşâyıh</u> ne buyurur yol haberi niçesi
(351/1)

Sekiz ayrı beyitte "Hoca" kavramı,mürşid anlamında kullanılmıştır.Tabii bu kavram,aynı zamanda zahid için de ele alınıp zikredilmektedir: (Bkz. Tipler,Hoca)

Ol kadehüñ içi tolu anı içen olur deli
Ol <u>hocanun</u> tâlibleri bil baglamış yollarına
(344/3)

Ol ayuñ şu'lesinden ʿâlem münevver oldı
Göñlümdeki çerâğı uyardı <u>ulu hoca</u>
(342/3)

Aña iren dervişe iki cihān keşf olur
Anuñ sıfatın öger ol <u>hocalar hocası</u>
(351/9)

(Diğer örnekleri için bkz.351/4,286/5,233/10,277/3)

Aşağıdaki örnekte,mürşid-i kamil için "Hak kapısı" tabiri kullanılmaktadır:

Evliyâdur Hak kapusı Yûnus durur kapucısı
'Işkıla geldi bu yola 'ışkı idindi hem turak
(128/7)

Mürşid için "gerçek er(eren) sıfatı da zikredilmektedir:

Gerçek erene varalum Hakk'uñ haberin soralum
Yunus Emre'yi alalum gel dosta gidelüm gönül
(160/10)

Yûnus Emre 'âşık olmış ma'şûka derdinden ölmiş
Girçek erüñ kapusında hâlüm arz itmege geldüm
(179/6)

Mürşid,kılavuzdur:

Karañu dünler olsa yollar hiç eglenmese
Kulavuzum er olsa ben neyiçün azaram
(171/3)

Mürşid,Tanrı'nın en seçkin insanlarındandır:

Dutgıl bir Tañrı hâsını gel ikrâr it erenlere
Sileler gönlün pâsını gel ikrâr it erenlere
(314/1)

Mürşid "ulu" kişidir:

Ger uluya irdünise sûret nakşı neñdür senüñ
Ma'niye yol bulduñise iş bu dünyâ neñdür senüñ
(148/1)

Mürşid,tasarruf sahibi bir"şâh"tır:

Bir şâha kul olmak gerek hergiz ma'zûl olmaz
Bir işik yasdanmak gerek kimse elden almaz ola
(327/1)

Mürşid,mürebbidir:

Gelmek gerek terbiyete kamu bildüklerin koya
Mürebbisi ne dirise pes ol anı dutmak gerek
(140/2)

Beyitlerde,mürşidi konu alan bazı deyimler de vardır;bir kaçı şöyledir:

"Dost eteği tutmak(369/7),ulular eteği tutmak(366/9),er eteğin tutmak(399/1)dost eşiğine yasdanmak(yatmak)(129/6 ,327/1) vs."

Yunus'un mürşidle ilgili düşüncelerinin değerlendirildiği bu bölümde;bir mutasavvıfın mürşidsiz asla yol alamayacağı ve menzile varamayacağı açıkça anlaşılmaktadır.Şu halde,bazı araştırıcıların,Yunus'u belli bir tarikata mensup derviş kabul etmeyişleri veya Tapduk Emre'nin efsanevî bir şahsiyet olduğunu söylemeleri yanlıştır.

2. Dervîş:

Dervîş,Farsça yok yoksul kişi anlamındadır.Terim olarak,bir tarikata intisap eden kişiye denir.(474)

Dervişlik,bir mürşide ikrar(biat)la(111/6) başlar.Her derviş, kendi mürşidini kamudan ulu bilir.(225/4,109/6,351/1)Dervişin sermayesi sabır,kanaat ve miskinliktir(111/5)Ashab-ı suffa gibi yalıncak(fenâfillah) olmuştur.Her şeyden yüz çevirmiştir (185/1-2,97/4-5)Yunus,kendi mürşidinden bahsederken;

Yûnus'dur dervişler kulu Tapduk gibi serveri var
(27/7)

der.Böylece O'nuñ Tapduk Emre dervişi olduğunu öğreniriz.

Yunus'a göre,bir dervişin şu hal ile hallenmesi gerekir; sıdk,tevbe,zikir.Bu konuda bir hayli örnek beyit vardır.(239/1, 287/2):

Yûnus özün yalvarursañ sıdkıla yola girürseñ
El olup tevbe kılursañ mahrûm kalmayasın bigi
(414/7)

Derviş,"tertib-i tevhid" ehlidir; bu ibare,sufinin günlük virdi mukabili kullanılmaktadır.(287/3)Dervîşler,dört makam yaşamak zorundadırlar;şeriat,tarîkat,marifet ve hakikat!Bu makamlardan geçen dervişte,kalbî keşif başlar:

Añа iren dervîşe iki cihân keşf olur
Anuñ sıfatın öger ol hocalar hocası
(351/9)

Söz konusu makamlardan geçemeyen kişi,siyaset çeker,menzile varamaz.(351/10)

Şeriatsız derviş yol alamaz.Şu halde,zahidlerin sufiler hak-

---

(474) Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri ,İst.1972,s.17

kındaki "namaz kılmazlar,oruç tutmazlar vs" gibi hükümleri doğru değildir.Yunus şöyle diyor:

Namaz kıluram diyüben münkir gelmeñ dervişlere
Eger biñ yıl kılurısam kendü du'ān yarlıġamaz
(109/3)

Derviş,gönlünden benliği gidermiş(84/4),miskinliğe ulaşmıştır. Miskin dervîş,fenafillahtadır;Onun hal ve makamı,derviş olmayanlarca bilinmez:

Dervişlik makamı hâl içinde hâl
Feraġatlık maḳamı derviş olana muhâl
....
Dervişlik dirligi ṣırat üzredir
Hisâbı itdiler zerre-i miskâl

Derviş Ene'l-Hak dirse n'ola ʿaceb mi
Hep varlıḳ Ḥaḳḳ'uñdur ʿalâ küllî hâl
(156/1-4-5)

Dervişlik yolu aşk yoludur.Riya sahipleri bu yola gelemezler. Derviş melamîdir;Kınayanın kınamasından korkmaz.(Bkz. Maide suresi/âyet 54)Bu hali Yunus Emre,"melâmet donu giymek" deyimi ile izah eder.(237/6)Derviş,ʿar ve namusu -nefsi- terkeden kişidir.Gönlü genişlemiştir,vahdeti anlamıştır:

Ben dervişem diyen kişi iş bu yola ʿar gerekmez
Derviş olan kişilerün göñli geñdür ṭar gerekmez

Derviş göñülsüz gerekdür sögene dilsüz gerekdür
Dögene elsüz gerekdür ḫalḳa berâber gerekmez

Ḫalḳa benzetmeye işin süre göñlinden teşvişin
Yüz biñi birdür dervişüñ arada ağyâr gerekmez

Eger dervişiseñ derviş cümle 'alem sana biliş
Fuzûllıġı ḫulḳa değiş arada aġyâr gerekmez
(111/1-4)

Dervişlik yolu zordur.Bu yola talip olan,şerbete değil,ağuya talip olmuştur.Terbiyete gelen kişi,bütün bildiklerini terk etmeli, mürebbisi ne der ise,ona uymalıdır:

Gel iy dervişlik isteyen eydem sana nitmek gerek
Şerbetleri elden koyup ağuyu nûş itmek gerek

Gelmek gerek terbiyete kamu bildüklerin koya
Mürebbisi ne dirise ol anı dutmak gerek

(140/1-2)

Hakk'ı bulmak isteyenler,nefsini derviş eylemelidirler:

Hakk'ı bulmak isteyenler eylesün nefsini derviş
Çalap bize mürşid virmiş derviş olubilsem derviş

(123/1)

Gerçekte derviş,bu dünyada cemalullahı gören kişidir:

Kamu ʿâlem ümid tutar âhiretde görem diyü
Yunus eydür dervîş olan bunda Hakk'ı buldı gider

(87/8)

Bakmadan görür derviş;kulağı saktır.Söylenenleri dil ve dudak deprenmeden anlar.(239/5)Hikmet bilir,Lokman'a benzer.(253/8) Hak yolunun Mansur'udur,Ene'l-hak yolcusudur.(253/3)Varlığını terk etmiştir.Birlik bulmuştur.Teslimiyet ehlidir.Yeri aşk divanıdır.(271/7)Gönlü vahdet ummanıdır.Uyanıktır.(326/5)Merdan-ı Hak'tır.(40/1)Ehl-i derdtir.(58/5)Kapu kuludur.(163/1)Gönül sultanının gedası olan derviş,aşk bahrinin gavvasıdır.(253/1)Hakk'ı arayan seyyahtır.(253/1)Vahdet deryasının bahrî(deniz ördeği)-dir.(327/3,295/19)Derviş, dolunup doğan bir ay,her nefes göğe ağan güneştir.(239/3)Dostun gül olduğu bağçede derviş bülbüldür.(240/5)El kuşudur,gül kuşudur:

El kuşı elden ele gül kuşı gülden güle
Baykuş virâne sever şahinler pervâz ile

(335/6)

Bazan doğan(avcı kuş) elinde bir avcı kuş(246/4)bazan da doğanın kendisidir derviş:

Yunus bir toğanıdı kondı Tapduk koluna
Ava şikâre geldi bu yuva kuşı degül

(164/8)

Hümâ kuşuna benzer derviş,alçaktan uçmaz,süfliye konmaz:

Derviş bilür dervişi Hak yolına turmışı
Dervişler hümâ kuşı çaylak u baykuş degül

(167/3)

Mürşid-i kamil yolunun kurbanıdır.(253/9)Cânı esrük,lisanı dür(inci)dür.(362/5)Canı dostun makamıdır.Aşk badesini dost elinden içmiştir.(164/7)Yol ehlidir.(295/16)Yol eridir.(40/2)Gerçeği yer yüzündedir fakat sırrı Arş'tan uludur.(54/8)Gözü su dolabı gibidir,sürekli ağlar.(97/2)Muma benzetilen mürşidinin etrafında derviş,pervane kesilir.(406/2)Aşk meclisinin bir İbrahim Edhem'idir;viraneleri Belh şehrinden uludur.(406/4)

Derviş,erenler huzurunda açılmadık(deste) kızıl gül ik ., açılıp ele gelmiş ve kemale ulaşmıştır :

Erenler sohbetinde deste kızıl gül idüm
Açıldum ele geldüm soldumısa ne oldı

(393/3)

Bubeyitte derviş güle,aşk ve cezbe hali gülün açılmasına,kemal hali de gülün soluşuna benzetilmektedir.

Yuvarlanır bir topdur derviş;padişahın çevganında takılıp kalmıştır.Bu motifte,çevgan,mürşid(padişah)in tasarrufundan başka bir şey değildir.Topun çevgana takılıp kalması,vahdet merkezinde karar kılmaktan ibarettir.

Erenler meydanında yuvarlanur top idüm
Pâdişâh çevganında kaldumısa ne oldı

(393/2)

Beyitlerde,dervişin tekke hayatı,merasim ve kıyafetleriyle ilgili hususlar da dikkat çekmektedir.Bunlar ileride ayrıca değerlendirilecektir.Şu kadarını söyleyelim ki,derviş,tac ve hırka ile derviş olmaz;(117/6)hırka aşkın ve manevî mertebelerin remzidir.Onu giyen kinden ve kibirden soyunmalıdır.Yoksa,iş gösterişte kalır.(403/4)Dervişin yeri dostun eşiğidir.Bu eşik,yokluk(fenâ) makamıdır.(129/6)Kuşağı(palhengi),tevbeye yönelip aşka bel bağlamanın remzidir.(350/9)Bu mevzuları dile getiren bir şiir,dervişliğin hakiki yüzünü ortaya koyduğu gibi,Yunus'un tarikatlar tarihindeki yerini de belirleyecek mahiyettedir.Yunus bu mısralarında,bir tarikat ehli olarak sahabe devri sufiliğini tarif eder gibidir:

Dervişlik didükleri hırkayıla tâc degül
Gönlin derviş eyleyen hırkaya muhtâc degül

Hırkanun ne suçı var sen yolına varmazsan
Vargıl yolınca yüri er yolı kalmaç degül

Dirsin Şeyhüm ʿışkıla yalın ayak baş açık
Er var dirlik dirilmiş yalın ayaḳ aç degül

Ṭurmış maʿrifet söyler erene Yunus Emre'm
Yol eriyle yoldadur yolsuza yoldaş degül

(162/1-4)

Ne varki, her devirde olduğu gibi,Yunus'un dervişliğini ve dervişçe tefekkürünü anlamayan kişiler de vardır.Dervişliğin "hâl içinde hâl" olduğunu anlamayan ve yine "Kaf'tan Kaf'a" hükmeden tasarruflarını görmeyen menfi tavırlı- zahid- kişiler şöyle anlatılır:

Yâr yüregüm yâr gör ki neler var
Bu halk içinde bize güler var

(79/2)

Yunus Emre,bir diğer manzumesinde de, biraz da zahidlerin uyanmasını isteyerek,dervişlerin tasarruf ve makamlarından şöyle bahseder:

Derviş olan kişiler deli olağan olur
ʿIşḳ neydügin bilmeyen aña gülegen olur

Gülme sakın sen aña eyü degüldür saña
Kişi neyi gülerse başa gelegen olur

....

Derviş Yunus sen dahı incitme dervişleri
Dervişlerüñ duʿâsı ḳabûl olağan olur

(95/1,2,5)

Dervişin manevi tasarrufundan sakınmak,dervişlere dalaşmamak gerekir.Çünki O'ndan işleyen Allah'tır:

Dervîş okı ırak atar hey dimedin câna batar
Gâfil olma yiter tutar ḥor görmegil dervîşleri

(374/6)

Dervişüñ eli uzun çıkarur münkir gözin
Şarka garba düp-düzin sunmadın iren gelsün

(239/7)

Dini ve imanı olan kişi,dervişleri hor görmez.Âlemdeki bütün varlıklar,dervişleri görmek için can atarlar,ay ve yıldızlar, onların sohbetlerine hasret duyarlar.Melekler dervişlerin ad-

larını anar(zikreder)lar.Dervişleri görenlerin dilleri zebûn, akılları mat olur.(374/2)Dağlar taşlar,dervişlik makamına secde kılar.Böyle olunca,kapıya gelen dervişe kaş çatmak,laf etmek doğru bir şey değildir:

Gördüñ ki bir derviş gelür yüz vur anuñ kademine
Senden Şey'ullah idicek kaşuñ karagun çatmağıl
(359/4)

Gökden inen dört kitâbı günde bin kez okurısañ
V'allah dîdâr görmeyesin sevmezisen dervişleri
(374/8)

Yunus'un,dervişleri sevmeyenin Allah'ın didarını görmeyeceğini söylemesi,danışman zâhidin fikrini değiştirmez!Câhil danışman, yine dervişin aleyhindedir:

Danışmanuñ câhili onamaz dervişleri
Dervişile danışman yavlak erişgen olur
(58/3)

Dinî ve sosyal pek çok müessesede olduğu gibi,dervişlik müessesesinde de, dejenere bir grup vardır.Esasen bunlar,gerçek ve doğru olan yolu ve dervişleri temsil edemezler.Yunus dejenerasyona uğramış dervişlerden ve taklitçi sufilerden bahsederken öfkelidir:

Bize girçek derviş gerek cihân toldı da'va ile
Yalan da'va iderisen 'ışk neylesün senüñile

Dervişliği sanma heman sûret düzmegile olur
Dilde ise senün işün 'ışk neylesün senüñile
(347/4-5)

Danişmend okur dutmaz derviş yolın gözetmez
Bu halk ögüt işitmez ne sarp zaman olısar
(60/2)

Ben dervişem diyenler harâmı yimeyenler
Harâmun yinmedügi ele girinceyimiş
(124/10)

Ben dervişin diyenler yalan da'vâ kılanlar
Yarın Hak dîdârını görmeyiser göz ile
(335/11)

Yunus,bazı beyitlerinde,mücerret bir üslûpla,kendi dervişliği-

nin tenkidini de yapar.Esasen aşağıda kaydedeceğimiz bir kaç örnek beyit,Yunus'un irşâd tavrını ortaya koyan mütevazî ifadelerinden ibarettir:

Hoş dervişem sabrum yok dilümde inkarum çok
Kulagumdan gireni hergiz içüm işitmez
(117/4)

Derviş adın idündüm derviş ṭonın ṭonandum
Yola baḳdum utandum hep işüm yanlış benüm
(225/3)

İy derviş diyen bana nem durur derviş benüm
Dervişlik yaylasında hareketüm kış benüm
(225/1)

3. <u>Tâlib,Mürid,Sâlik,Vasıl:(475)</u>

Bu kavramlar,tasavvufta seyr ü sülûk eden kişinin vuslat edinceye kadar geçireceği merhaleleri gösterir.Bu merhaleler beyitlerde sistemli olarak görülmese de,her biri ayrı ayrı ele alınmıştır.

Talib ledünnî hayatı isteyen kişidir.Bu sebeple,bir mürşide bağlanmak ister:

Hocanuñ <u>tâlibi</u> çokdur hiç bundan kemteri yokdur
Şunuñ kim mürşidi Hak'dur uymaz nâsuñ âllerine
(345/4)

<u>Tâlib</u> meseli ırmaḳ mürşid meseli deryâ
Seyr ü seferi ḫoş gör ummân bulasın bir gün
(226/3)

Beyitlerde,<u>muhib</u> ḳavramı da tâlib anlamında kullanılmaktadır:

Bize <u>muhib</u> olanları Hak'dan dilerüz anları
Dönüp münkir olanları tîz çıkarurlar aradan
(265/3)

Mürid,sülûk yoluna giren,bir mürşide intisap eden kişidir.

Kim ki gerçek <u>mürid</u> ola bil baglayup gelsün yola
Şol yürekde ki derd ola dostuñ cemâlin arzular
(98/3)

---

(475) Abdülbaki Gölpınarlı,<u>Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri</u>,s.237;Mahir İz,<u>Tasavvuf,</u> s.202

Kırk kişi bir agacı tagdan indürimeye
Ya bunca mürid-muhib sırat niçe geçesi

(351/11)

Dostuñ etegin tutan dostıla bâzâr iden
Bâzâr iden dostıla bâzârın elden kodı

(369/7)

Seyr ü sülûka başlayan mürid,salik adıyla anılmaktadır.Sâlik, ilahî mertebeleri katetmeğe başlamıştır.Beyitlerde bu mefhum doğrudan kullanılmaz;sülûk seyir iden aşkın eri" ifadesiyle ele alınır.Sâlik,kuş mecâzıyla da söz konusu edilmektedir:

Kurıyıduk yaş olduk ayagıduk baş olduk
Kanatlanduk kuş olduk uçduk elhamdülillah

(292/3)

Şu beyitte de,Zülkarneyn,sâlikin bir remzi olmaktadır:

Kula nasîb degicek sultan elden alamaz
Zülkarneyn neyledi ya Hızır u İlyâs ile

(335/16)

Vasıl mefhumu da Allah'a vuslat eden kişi için kullanılır.Yunus,vasıl için "vuslat eri" veya "sadık" demektedir.(37/2,335/8)

Âşıklara yoldaş olup sadıklara yâr olmadun
Ölmezden öndin ölmedün 'ışk neylesün senünile

(347/2)

4. Pîr:

Pîr kelimesi farsça ihtiyar demektir.Istılahî olarak,tarikat kurucusu anlamındadır.Yunus'un beş ayrı beyitinde söz konusu edilir:

Şeyh-i kâmil hizmetinden fârig olma iy Yûnus
Kulluk itmek pîrine erkânıdur 'âşıklaruñ

(150/6)

N'itdi bu Yûnus n'itdi bir togru yola gitdi
Pîrler etegin tutdı Allâh görelüm neyler

(/)

Yunus,pirler eteğini tutmuş,pîr makamında fanî olmuş bir derviştir:

Şükür şükür ol Çalab'a maksûduma irdüm bugün
Müştâkıdum bunca zaman pîrüm yüzin gördüm bugün

Kaygu beni almışıdı cânum zebûn olmışıdı
Gördüm pîrümüñ yüzini ol kayguyı sürdüm bugün
(240/2)

Yunus Emre,sembolik bir"sülûk-nâme"sinde;

Dördünci kapusında dört pîrler vardur anda
Bu söz saña rumûzdur gör kim delil bulasın
(242/10)

der.Beyitteki "dört pîrler",farklı ve mecazî bir manada kullanılmış olup,sülûk sırasında dördüncü mertebede salike mâni olacak olan nefsin kibir,kararsızlık,şehvet ve gıybet gibi dört sıfatına delalet eder.Bursavî'ye göre dört pîrler,dört kuş demektir ki,sembolik olarak bu kuşlar bizim verdiğimiz manalardan başka bir şey değildir.(476)

5. Baba:

Baba,şeyhin sıfatıdır.Bir beyitte Yunus,Tapduk Emre'den, "Baba Tapduk" diye bahseder:

Vardugumuz illere şol safa gönüllere
Baba Tapduk ma'nîsin saçduk elhamdülillâh
(292/4)

6. Dergâh,Tekye,Zaviye:

"Astân,âstâne ve dergâh farsçadır.Kapı dibi,eşik yanı,ayakkabıların çıkarıldığı yer anlamlarına gelir.Tekye,dayanılacak yer anlamına farsça bir sözdür.Türkçe'de bu söze tekke tarzında söyleriz.Zaviye,arapçadır;köşeye bucağa denir.Sufilerce astân,astâne,tarikat pîrinin,yahut ulularından birinin yattığı tekkedir ki,o tarikat ehlince ulu ve muteber sayılır,Bu çeşit tekkelere dergâh da denir.Astane,dergâh ve tekke tarikat ehlinin toplandığı,dervişlerin oturdukları,hizmet ettikleri yerdir ve dergahla tekke sözü umumîdir.Astana ve zaviyeye de denir.Zaviye,dergahtan daha küçük olan ve gelip geçen dervişlerin konaklaması için yapılmış bulunan tekkelere verilen addır."(477)

---

(476) Bkz. İsmail Hakkı Bursavî,Min Kelimatü'ş-Şeyh,Süleymaniye Ktp.Esad Efendi Bl. NO:1521/2,s.90

(477) Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri,s.28;aynı konu için daha geniş bilgi için bkz.Mustafa Kara,Tekkeler ve Zaviyeler, İst.1980

Yunus Emre,âsitân,dergah,tekke ve zaviye kavramlarının tamamını zikretmekle beraber,daha ziyada "dergâh"unsurundan bahseder.Bundan başka,"er kapısı"(179/6),.kapı(176/7,107/11)Işk meyhanesi(348/7),Harabat(59/6,393/4)Meyhane(267/5,406/1) gibi mecazî ifadeler de,dergah ve tekke anlamlarında kullanılmaktadır.Beyitlerdeki "dergâh" kavramının pek çoğu Allah(peygamber, mürşid)ın cemâli veyâ huzuru manâ ve mahiyetinde ele alınmaktadır.Konuyla ilgili şu deyimler de pek mühimdir:

"Dergâha yüz tutmak,(9/8,88/2,333/7,258/9),dergâha nazı geçmek(349/3)dergâhda yüz dürlü kudret görmek(242/6),dergahdan sürülmek(7/5)dergahda vâlih ü hayrân olmak(59/6)dergâhda yüz sürümek(408/4)

Şu örnek beyitlerde,dergâh mefhumunun özellikleri işlenmektedir:

Ol dost durur kamularun hâcetini revâ kılan
Var hâcetün andan dile yüzün dergâhına süri
(408/4)

Namaz kılan âdemîler tehî kalası degüldür
Ol pâdişâh dergâhından kimseyi mahrûm eylemez
(105/4)

Hakîkatdür Hak şarı yididür kapuları
Dergâhında yüz dürlü gerek kudret göresin
(242/6)

Şu beyitlerde "dergâh" kelimesi,âlem-i ervâh(Bezm-i Elest) için bir mecâzdır:

Yunus senüñ ʿâşık cânuñ ezelî ʿâşıklarıla
Ol Allah'uñ dergâhında seyrân u cevlândayıdum
(168/12)

Mukarrebdüm Musa ben ol Hakk'uñ dergâhında
Götürdi urdı yire işümi [illegible]şer eyledi
(356/13)

Bir beyitte,"zâviye"den bahsedilir.Zaviyeler,daha çok şehir dışında ,yol kavşaklarında kurulurdu.Bunlar hususiyetle,gelip geçen dervişlerin konakladıkları küçük konaklardı.Zaviyelerde, misafirlerin her türlü ihtiyaçları karşılanıyordu:

Bunda el ayak öpilür görenüñ cânı kapılur
Garîb müsafir yapılur zavye vü mescid-hâneden
(265/4)

Mürşidin âstânesi,canların kıblesidir.Astânelerde genellikle pîrlerin merkadleri de bulunur.Şu beyitte,astane,mürşid-i kâmilin bulunduğu(yaşadığı) mekân olarak gösterilmektedir:

<u>Âsitân-ı mürşidün</u> gel kıble-i cân kılalum
Ol şeh-i şâhlar şâhın gel biz de mihmân idelüm
(200/4)

Tekyeler,bucaklara yapılır.Bucak,Eski Türkiye Türkçesinde "köşe" anlamında kullanılmakla birlikte(478),kanaatimizce,bu kelime,arapça zâviye kelimesinin tam karşılığıdır.Zaviye,bilindiği üzere,köşe veya açı demektir.Küçük tekkelerin "Ribat"lar (479)gibi,evvela sınır boylarında yapıldığı gerçektir.(480)Bu sebeple,"bucak" kelimesinin zaviye yapılmaya müsait sınır(köşe) boylarındaki mülk için kullanıldığını sanıyoruz.(481)

<u>Ne bucak var elümde tekye kılam ben ana</u>
Âşıklar hânmânını buşla boynuma dakdum
(221/3)

7. İrşad:

Tasavvuf yolunda irşadın en kestirme yolu kâmil mürşid ile sohbet etmek ve hem-hâl olmaktır.Bu konuda,mürşidlere ait daha önce yazılmış irşâdî şiir ve nutuklar bile ledünnî sohbetin yerini alamaz.Yunus'ta,bu hususlara ait bir hayli örnek beyit vardır:

---

(478) <u>Tarama Sözlüğü</u>,C.I,Ank.1988,s.622

(479) Fuat Köprülü,Ribat,VD,1942,sayı 2,s.267-278

(480) Bu konular için bkz. Ömer Lütfî Barkan,İstilâ Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler,VD,sayı 2,1942,s.279-387

(481)Bucak kelimesinin -yine dergahla ilgili olan- hücre kavramıyla birlikte kullanıldığı bir beyit daha vardır.Bu örnekte,bucak kelimesi doğrudan köşe(tenha mahal) anlamındadır:

<u>Hücrede vü bucakda</u> Hakk'a lâyık olmadum
Kiminde derd ü firâk kiminde eserlü söz
(106/3)

ʿIşkdur ʿâşıklar dermânı ʿışkdan hâsıldur murâdı
Âşık kişinüñ sohbeti ʿışksuz kişiye belâdur
59/2)

Yûnus eydür Mevlânâ epsem otur yiründe
Bu sohbete döymeyen sonra savaşgan olur
(58/7)

Yûnus'uñ gönli gözi toludur Hak sevgüsi
Sohbet ihtiyâr iden yâd u bilişden geçer
(70/8)

Gelmek gerek terbiyete kamu bildüklerin koya
Mürebbisi ne dirise pes ol anı dutmak gerek
(140/2)

Çeşmelerden bardaguñ toldurmadın korısañ
Biñ yıl anda turursa kendü tolası degül
(158/5)

İrşadı tamamlayan unsurlardan birisi de zikirdir. Aşağıdaki bazı beyitlerden zikrin mûsikî ile icra edildiği çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır:

Mevlânâ sohbetinde sazıla ʿişret oldı
ʿÂrif maʿnîye taldı çün biledür ferişde
(301/7)

Sohbetümüz İlâhîdür sözümüz kevser âbıdur
Şâhumuz şâhlar şâhıdur çalgumuzdur dost firâkı
(366/2)

Mürşid sohbetiyle elde edilen aşk, âşıkın mutlak sırrı öğrenmesini sağlar; bu sır, dilin tattığı bir şehde, şerbete, kevsere benzer:

Bugün sohbet bizüm oldı bize bizüm diyen gelsün
İçürdi ʿışk bize şehdin nûş eyleyüp yudan gelsün
(230/1)

Erenlerin sohbeti maʿrifeti artırır. Mürsid-i kamilin sohbeti, "Hakk'ın nefesi"dir. İnsan bu nefesle irşad olur:

Erenlerün sohbeti arturur ma'rifeti
Bî-derdleri sohbetden her-dem süresüm gelür
(46/5)

Bu sohbete gelmeyenler Hak nefesi almayanlar
Sürün anı bundan gitsün turursa çok iş ider
(80/4)

8. İkrâr:

İkrar,erenler yoluna girmek,kamil bir mürşidden nasîb almak demektir.İkrâr,sûfî yolunun ilk şartıdır.Gönül adamı olmak için taliplere şöyle der Yunus:

Dutgıl bir Tanrı hasını gel ikrâr it erenlere
Sileler gönlün pâsını gel ikrar it erenlere
....
Gider gönül teşvişini bezeme hoyrat nakşını
Uçurmadın cân kuşunı gel ikrâr it erenlere
(314/1-4)

Kamil bir mürşide ikrar vermek,gerçekte "Elest" ikrarını hatırlamak için bir tecrübedir.Âlem-i ervah'ta tevhidi kabullenen ruh,dünyada da ikrarını hatırlayacaktır.(397/7)Derviş, ikrar vererek mürşidinin dergahına yüz tutmuş,(333/7)ahdini yerine getirmeye başlamıştır.(142/6)Şu kaideleri uyacağına söz verir derviş:

1.Tevbe kılmak,
2.Sıdkıyyet,
3.Daimî zikir
4.Dünya ve Ukba terki,

Bu kaideleri hakkıyle yerine getiren dervişin"ikrarı bütün olur."(24/3)

Divan'da,ikrarla ilgili zengin bir deyim kadrosu da dikkatimizi çekmektedir.Bazıları şunlardır:

"Dostıla bazar etmek,(369/7),ikrarı olmak(300/3)el almak(414/7),ikrarı bütün olmak(24/3)ikrar etmek(397/7),erden nasib almak(250/1)ahdi berk itmek(314/2)evliyadan etek tutmak(122/1) erenlerden etek tutmak(224/2)dost eşiğinde yatmak(129/6)yola girmek(37/2),eşik yasdanmak(327/1),yola kadem basmak(189/3), miskinlik eteğin tutmak(399/2),ulular eteğin tutmak(399/4)

9.Zikir:

Tarikatlerin temelini zikir teşkil eder.Kur'an'da yetmiş surede ve iki yüz elli altı yerde zikirden bahsedilir.Hakiki zikir her an Allah'ı düşünmek ve düşündürmektir.Zikir,dilden kalbe,kalbten de bütün bedene inmelidir.Yalnız dilde kalan

zikir,gerçek zikir(vird) sayılamaz.(482)Sufiler,manevî makamlarına göre Esmaü'l-Hüsna'dan bazı isimleri vird edinirler.Bu isimler,makam ve erkana göre değişebilir.En üstün zikrin kelime-i tevhid olduğu söylenmiştir.(483)

Yunus Emre,zikr unsurunu,namazla birlikte ele alır.Zikir âdeta namazı tamamlar:

Namâzı kıl zikr eyle elün götür şükr eyle
Ölecegüñ fikr eyle tur irte namâzına

(315/4)

Zikrin zamanı yoktur.Gece gündüz zikretmelidir.(413/6)Yunus, kendisinin daima zikir içinde olduğunu söyler.İnsan,nefsi faaliyetlerinden ancak zikirle kurtulabilir.Nefis burcu,zikir kazmasıyla yıkılır.(222/8)

Beyitlerde,zikirle ilgili bazı deyimler de bulunmaktadır.Bir kaçı şöyledir:

"Daima Allah demek(71/6),zikr etmek(335/4)dost adını eyitmek(kığırmak)(182/8),Hak Çalab'un zikrini itmek(177/5)Ma'şuka zikr etmek(239/6) vs.

Yunus'un beyitlerinde, "toplu zikir"le ilgili bilgilere de rastlanır."Dost meclisindeki âşıklar nâlesi"(139/6) muhakkak toplu zikir seslerini hatırlatır.Ayrıca bu meclislerde,"saz"lar eşliğinde ilahîler de okunuyordu:

Mevlânâ sohbetinde sazıla 'işret oldı"(301/7)

Yunus,zikir ehlinin acayip karşılanmaması gerektiğini söyler.

Aceb midür 'âşık kişi ma'şukını zikr ider
Işk başından aşıcagız gönlini zar itse gerek

(139/6)

10. Semâ:

Sema,duymak,işitmek demektir.Sufinin hiç bir kaideye uymadan vecd ile dönmesidir.Hal ehli,özellikle güzel sesten et-

---

(482) Geniş bilgi için bkz.Mahir İz,Tasavvuf,s.145-151

(483) Mehmet Ali Aynî,İslam Tasavvuf Tarihi,İst. 1985,s.68-86

kilenir.Bu vecd ile semâ yapar(484) Yunus Emre,zahitlerin sema'nın karşısında olduklarını söyler.Erenler semaına girmeyen kişi,sonunda pişman olur:

Bu semâ'a girmeyen sonına peşmân olur
İrişür bizümile ser-te-ser düşmân olur

Bir niçenüñ gönline şeytânlar tolup durur
Erenler semâına bunlar gülüşken olur

(58/1-4)

11. Hırka-Pelâs:

Hırka arapça olup bez parçası anlamındadır.Dervişlerin giydikleri elbiseye "hırka" ismi verilmiştir.Önü açık,yakasız, geniş kollu ve uzundur.Umumiyetle yamalıklı olur.(485)

Hırka,dervişliğin,saflık ve kusurları örtücülüğün,tevazuun,aşkın alâmetidir:

Terk eyle bu kibr ü kini hırkaya gir derviş yüri

(403/4)

Esasen hırka,mahiyet itibarıyle manevîdir.Şeklen hırka,hiç bir şey ifade etmez.Önemli olan "gönüllerin hırkaya bürünmesi"dir. Yunus böyle inanmaktadır.Sufiye göre en büyük günah "vücudta olmak"tır.Derviş vücudunu terk edemediyse,o vücudun hırka ile örtülmesi önemli değildir. Layık olunmadan giyilen hırka dervişin suçuna perdeden ibarettir:

"Hırkam suçuma perde"(41/6)

ifadesi bunun için söylenmiştir.Gerçekte hırkanın hakedilerek giyilmesi gerekmektedir.

Hırka vü takye yol virmez ferecile 'âlim olmaz
Din diyânet olmayıcak neylersün bunca varakı

(366/4)

---

(484) Bkz.Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri,s.290;aynı yazar,Mevlevî Adab ve Erkanı, s.40;Mahir İz,Tasavvuf,s.174 vdb(Sema,umumiyetle kaidesiz yapılır.Çünki,vecd ile coşan ruhu sema ile teskin ederler.Fakat sema daha sonraları Mevlevîlerce kaideye bağlanmış ve meşkle öğrenilmeye başlanmıştır.Bu eğitime "sema meşki" denmiştir. Görüldüğü gibi,Yunus'un bağlı olduğu yolda da sema vardır.
(485) Abdülbaki Gölpınarlı, Tasavvuftann Dilimize Geçen...,s.158

Dervişlik,hırka ve tactan ibaret değildir.Gönlünü derviş eyleyen hırkaya muhtaç olmaz:

Dervişlik didükleri hırkayıla tâc degül
Gönlin derviş eyleyen hırkaya muhtac degül
(162/1)

Hırka,sufinin makam ehli olduğunun göstergesidir.Onu giyen kişi,hakkını da vermek zorundadır.Yol ehliyim deyip hata yapan kişiler,hırkaya laf getirirler.Gerçek hırka sahipleri,insan-ı kamil yolundan giderler;hırkalarına laf getirmezler:

Hırkanuñ ne suçı var sen yolına varmazsan
Vargıl yolınca yüri er yolı kalmaç degül
(162/2)

Beyitlerde hırka ile ilgili şu ifade malıplarına rastlanmaktadır:

"Hırkaya taca bakmak(117/6),dervişlik hırka ile tac degil (162/1)aşk,hırka-pûş eylemek(312/7)hırka vü takye yol vermek(366/4)hırka suça perde olmak(41/6),hırka ve tac gözetmek(225/5)hırkası mîse olmak (149/9)hırka hakı(374/7)hırkaya girmek(403/4),hırka ve palas içinde cevlân etmek(302/9)

Yunus Emre,üç ayrı beytinde de,"pelâs"tan bahseder.Pelas da,dervişlerin sırlarına giydikleri yün (keçe-çul) elbisedir. Dervişliğin,tevazuun bir timsali olmaktadır:

Kamusın bir gör kemterîn er gör
Alçak görmegil palas giyeni
....
Kodı atlası geydi palası
İbrahim Edhem sırdan duyanı
(353/3-8)

12. Fereci:

Yunus'un Türkçesine "fereci" şeklinde giren ferace,bol ve uzun bir cübbedir.Bir beyitte zikredilen bu kavram,doğrudan dervişlerle alakalı olmayıp,âlimlerin giydikleri bir nişan olarak görülmektedir:

Hırka vü takye yol virmez ferecile ʿâlim olmaz
Din-diyânet olmayıcak neylersün bunca varakı
(366/4)

13. Abâ:

Aba,hırkaya benzer.Döğme yünden ince olarak yapılır.Rengi beyazdır.Dervişler tarafından giyilir;dervişliğin tevazuun ve fakr makamının işaretidir.(486) Yunus Emre,aba kavramı ile "hırka"yı kasdeder.Şu beyitte,"yüz bin pareden aba dikinmek" deyimiyle,abanın yamalı oluşu söz konusu edilir:

Varam kul olam şeyh işiğine
Abâ dikinem yüz bin pâreden

(284/7)

Kimisi,bir abâ giyinecek kadar güce sahip değildir;kimisinin atında atlas çullar örtülüdür:

Kimine bir abâ virmez kim giye
Kiminün atına atlas çul eyler

(95/10)

14. Cübbe:

Cübbe iki ayrı beyitte işlenir.Aşk gelince,ne cübbe kalır, ne hırka!Bunlar makam işareti olmakla birlikte,aşk ile terk edilirler:

Cübbe vü hırka taht u tâc bular virürler ʿışka baç
Dört yüz mürid ü elli hac terk eyledi Abdürrezzak

(130/5)

İkinci örnekte,cübbenin Cüneyd-i Bağdadî'de,aşk"şeklinde tecellî ettiği söylenir.Esasen gerçek makam,aşk makamıdır.Cübbe,aşk yolunun perdesidir.(90/8)

15. Palheng:

Palhenk,dervişlerin bellerine kuşandıkları kuşağa bağlanan bir taştır.(487)Divan'da,bir beyitte zikredilir.Bu taş, nefsîarzuyu,şehveti temsil eder.Palhengin kuşak ile bağlanması, nefsin dervişlik kuşağıyla bağlanması demektir:

Yunus var imdi tevbe kıl can sendeyiken it âmel
Âşıkısan kuşanı gör dervişlerün palhengini

(350/7)

---

(486) Abdülbaki Gölpınarlı,a.g.e.,s.1-4

(487) Abdülbaki Gölpınarlı,a.g.e.,s.271

16. ʿAsā:

Asa,umumiyetle şeyhlik alâmetidir.Yunus,asayı sembolik olarak ele alır;O'na göre,salikin muhtaç olduğu erenler nefesidir asa:

Sana erden ʿasâ gerek bu yolda
Tayanursan ʿasāya tayanasın

Erenler nefesin ʿasâ idin sen
Erenler nefsine uyarsan fenâsın

(279/9)

Asa bahsinde Hz. Musa'yı hatırlamamak mümkün değildir.Bilindiği üzere Musa peygamber,Tûr dağına çıkarken elindeki asâ ile tasavvur olunur.(Bkz. Mûsâ,168/7)

17. Destâr:

Destar,sarık demektir.Tarikatta -genellikle mevlevîlerde- destar,şeyhlik ve halifelik remzidir.(488)Bir kaç çeşit sarılışı vardır.Bu sarılışlarına göre de isim alır.

Yunus Emre,destarı bir makam sembolü olarak [illegible]; aşk yolunda destarı değil,başı bile terketmek gerekir:

ʿÂşıka ʿizzet ü ʿar v'allâh bediʿ bu haber
ʿÂşıkısan cânsuz gel ne ser ü destâr gerek

(135/6)

18. Tâc:

Tâc,sufilerin ve bilhassa şeyhlerin,başlarına giydikleri yün veya dülbentten dolama serpûştur.Tarikatlara ve halifenin makamına göre tac çeşitleri vardır.

Yunus,şekilci,mevki ve makam gözetleyen sufilerin tac ve hırka düşkünü dervişlerin hata içinde olduklarını söyler:

Dervişlik didükleri hırka ile tâc degül
Gönlin derviş eyleyen hırkaya muhtâc degül

(162/1)

Görenler elüm öper tâc u hırkaya bakar
Şöyle sanurlar beni zerrece günâh itmez

(117/6)

---

(488) Abdülbakî Gölpınarlı,a.g.e.,s.91-92 ;Mevlevî Adab ve Erkanı,s.15

Hırkam tâcum gözlerem fasid işler işlerem
Her yanumdan gizlerem bén bir fâsid iş benüm
(225/5)

19. Gülbank:

Tarîkatlarda,tertîplenmiş virdlere gülbank denir.Yunus Emre bir beyitte gülbenk tabirini kullanır.Burada,ölüm anında okunan dua söz konusudur:

Emâneti senden ala gövdeni şöyle boş sala
Günâhlar boynunda kala nefsün ura gülbengini
(350/3)

20. Meydân:

Meydan;zikir ve âyin icrâ edilen yere denir.Dergâhın bir bölümüdür.Bir beyitte,"aşk meydanı" ifadesiyle bütün kainat zikir meydanı kabul edilmektedir.Meydanın sahibi "mürşid-i kâmil"dir.Mürşid için de "aşk elçisi" terkibi kullanılır:

Yine ʿışk elçisi geldi yine toldı meydânumuz
Yine teferrücgâh oldı sağdan sola dört yanumuz
(118/1)

Meydânumuz meydan oldı cânlarumuz hayrân oldı
Her dem ʿArş'a seyrān oldı Hazret oldı divánumuz
(118/6)

Sufiler,zikir meclislerinde -meydanda- mürşidlerinin "başının selamette" olması için duâ ederler.Bu motif,bir beyitte görülmektedir.Yunus bu örnekte,Tapduk için du'ā eder:

Yunus sen Tapduk'a kılgıl du'âlar
Âşıklar meydanı ʿArş'dan uludur
(50/7)

Aynı motifin işlendiği bir başka beyitte,zikir çevgân oyununa,zikir meydanı da,çevgan meydanına benzetilmektedir.Aşıklar meydanı,Arş'tan uludur:

ʿÂşıklar meydânı ʿArşdan yücedür
Çalarlar çevgânı topı belürmez
(113/10)

21. Mahfil:

Mahfil,ihtifâl(toplantı) yapılan yer demektir. Yunus,bir yerde bu kavramdan bahseder.O'na göre,mahfil mürşidin bulunduğu yer veyâ vahdet makamıdır:

Zinhâr gözüni aça gör nefs duzağını seçe gör
Dost mahfiline geçe gör andan yigrek turak nedür
(37/5)

22. İcâzet-Berât:

İcâzet,izin ve ruhsat demektir.Şeyhin müridine verdiği yazılı ve mühürlü irşad belgesidir.Bu belge,nefis merhalelerini tamamlayan dervişe verilir.Berat kavramı da aynı manâya gelmektedir.Her iki kavram birer beyitte zikredilir:

Boynumda icâzetüm riyâyıla tâ'atum
Endişem ayruk lyirde gözüm yolı gözetmez
(117/2)

Ma'ni berâtın alduk uş yine elümüze
Hak sözi viribidi pâdişah dilümüze
(319/1)

H. BAZI MUTASAVVIFLAR:

1. Hallâc-ı Mansur:(Ölm.309/921)

Hallâc-ı Mansur.Yunus Emre'nin adından en fazla söz ettiği mutasavvıftır.Otuz üç beyitte ve daima müsbet olarak Hallac'ın ismi zikredilmektedir.Mansur,Allah âşıkının mükemmel bir timsalidir.Mansur'la beraber,ifşa ettiği sırrı dile getiren "Ene'l-Hak" sözü de sık sık iktibas edilmektedir.Bu ifade,bazan doğrudan Hallac'ı telmih eder.(489) Ene'l- Hak sözü,vahdet-i vücudun,fena makamlarının veya terki terkin izahından ibarettir.Mansur,fenafillah sırrını ifşa ettiği için asılarak öldürülmüştür.Yunus'un bu konudaki beyitlerinden bazıları şöyledir:(Bkz. Ene'l-Hak Maddesi)

---

(489) Hallac Hakkında bkz. Feridüddin Attar,Tezkiretü'l-Evliya-(Tercüme,Süleyman Uludağ)Bursa 1984,s.616-628;Yaşar Nuri Öztürk, Hallac-ı Mansur ve Eseri Kitabü't-Tavasîn,İst.1976,Niyâzî (?) (XV.yy.),Menâkıb-ı Hallac-ı Mansur, Elimizde bulunan H.936 tarihli yazma,

Mansûr eydür Ene'l-Hak dir suretün oda yak
Dinüz dâra gelsünler ben dârı kurup geldüm
(217/6)

Ol Hallâc-ı Mansûr'ıla söyleridüm Ene'l-Hakk'ı
Hem yine anuñ boynına dâr urganın dakan benem
(187/9)

'Alemde fitneyi kodum Mansûr'ı kül itdi odum
Dilümde Ene'l-Hak didüm boynundagı urgan benem
(199/2)

Eger girçek 'âşıkısañ key beklegil sır sözini
Bir sözden oda atdılar miskîn Hallâc-ı Mansûr'ı
(408/5)

Dem urmazıdı Mansûr tevhid-i Ene'l-Hak'dan
'Işk dârına dost zülfi asmışdı beni 'uryân
(260/3)

'İlm-i hikmet okıyanlar 'ışkdan fakîrdurur bunlar
Mansûr oldum asuñ beni hep dillerde söyleneyin
(268/8)

2. İbrâhîm Edhem: (Ölm. 161/778)

Belh sultanı iken aşka düşüp tâcını ve tahtını terketmiş, tasavvufa intisap etmiştir.İbrahim Edhem,aşık ve salikler için bir timsaldir.Sekiz ayrı beyitte adından bahsolunur:

Ne görindi şâh İbrahim gözine
Tâcını tahtını târumâr eyler
(95/6)

Görmez misin Edhem'i tahtını terk eyledi
Hak katında has oldı bir eski palâs ile
(335/17)

İbrahim Edhem,terk ehlidir;atlası bırakıp palas giymiş,(353/8) tahtını bırakıp yerini külhan etmiştir.(245/5)O'nun yüce makamlara gelişi,dünya değerlerine gönül vermemesiyle alakalıdır.Bir beyitte,mürşid için bir semboldür:

'Işkun Hakk'a irgürür cân gözi didâr görür
Görenler baş indürür İbrâhim Edhem misin
(257/7)

3. Cüneyd-i Bagdadî:(Ölm.297/909)

Cüneyd,iki beyitte söz konusu edilir.Âşıkın ve Allah'a vasıl olan insân-ı kâmilin timsâlidir:

Cüneyd-i Bagdadî vü Şiblî vü Ma'rûf-ı Karhî
Anlar vardı bu yolı şimdi ol erkân kanı
(396/10)

4. Bâyezîd-ı Bestâmî:(Ölm.136/753-231/845)

Bayezîd ,otuz sene riyâzet ve mücahede etmiş bir ârif-tir.Zühd ve takvası ile şöhret bulmuştur.İki ayri beyitte ismi geçmektedir:

Tûr-ı münacat bana turduğum yirde olur
Benem bugün Bayezîd uş gizli sırra geldüm
(178/4)

Bâyezîd-ı Bistamî yidi kat gök seyrânı
Ol erenler sultânı gevher-i ma'den kanı
(396/11)

5. Ma'rûf-ı Kerhî:(Ölm.200/815)

Bağdad'lıdır.Seriyyü's-Sakatî'nin üstadıdır.Fütüvvetle tanınmıştır.Yunus,bir beyitte adından ve kâmil bir mürşid oluşundan -övgüyle- bahseder:(Bkz.Cüneyd-i Bağdadî Mad.)

6. Şiblî:(Ölm.334/945)

Şiblî, yaşadığı çağda hal ve ilmiyle şöhret bulmuş büyük sufilerdendir.Yunus bir beyitte adından hürmetle bahseder:(Bkz. Cüneyd-i Bagdadî Mad.)

7.Necmüddin-i Kübrâ:(Ölm.623/1226)

Harezm bölgesinde yetişmiş bir büyük sufidir.Şeyh Ruzbihan Mısrî'nin manevî terbiyesi altında şiddetli riyazetler geçirdi.Moğalların Harezm'i zaptı sırasında şehit düşmüştür.(490) Yunus,bir beyitte Necmüddin-i Kübra'dan şöyle bahseder:

Fâkıh Ahmed kutbüddin Sultan Seyyid Necmüddin
Mevlânâ Celalüddin ol kutb-ı cihân kanı
(396/14)

8.Abdürrezzak:(?)

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur.Attar,Mantıku't-Tayr adlı eserinde,Abdürrezzak(Şeyh San'an)ın hikayesini anlatmaktadır.(491)Bir Hristeyan kızına âşık olup postunu ve mürid-

---

(490) F.Attar,a.g.e.,s.646 vd.

(491) F.Attar,Mantık al-Tayr,(çev.A.Gölpınarlı),C.I,s.105-137

lerini terketmiştir.Sufilere göre,Şeyh San'an'ın yaptığı hareketin temelinde esrarengiz bir imtihan yatmaktadır. Yunus Emre;

Dört yüz mürid ü elli hac terk eyledi Abdürrezzâk
(130/5)

diyerek,şeyhin,aşk sebebiyle dört yüz mürid ve elli hac terkettiğini vurgular.Abdürrezzak'ın haç öpüp nakus çalması,gerçekte,O'nun vahdet makamında olduğunu gösterir.Çünki Şeyh,Salib'e ait unsurlarda Hakk'ın tecellîsini görünce,benliğini terketmiş,zühdü aşka dönüşmüştür:

Anuñ gibi din ulusı haç öpdi çaldı nâkûsı
Sen dahı bırak namusı nefsün itini oda yak
(130/6)

Abdürrezzak'ın sevdiği Hristiyan kız,Mecnun'un Leylası gibi, mecazdan hakikate geçişin sembolüdür.Esasen Şeyhin ilk hali, zühdî bir haldir.Kızı sevdikten sonrakî hal ise,ledünnîdir. Şu halde,O'nun terkettiği iman,taklidî imandır:

Leylî'yle Mecnûn işi ʿaceb gelür bu halka
ʿAbdürrezzâk terk itdi ʿışk içün imânını
(398/9)

9. Mevlânâ Celâlüddin-i Rûmî:(Ölm.672/1273)

Yunus,dört ayrı beyitte Mevlânâ Hazretlerinden bahseder. Bugünkü bilgilerimize göre,Mevlânâ vefat ettiğinde Yunus henüz otuz üç(?) yaşında olmalıdır.Yunus,bu büyük velinin nazarıyla ihyâ olmuştur:

Mevlânâ Huda-vendgâr bize nazar kılalı
Anuñ görklü nazarı gönlümüz aynasıdur
(64/4)

Yunus Emre,Mevlânâ'nın zikir meclisinde bulunmuştur:

Mevlânâ sohbetinde sazıla ʿişret oldı
ʿÂrif maʿnîye taldı çün biledür ferişde
(301/7)

Mevlânâ,ulvî sırları dile getiren,ölü gönülleri dirilten zamanının en büyük mürşididir.Böyle olmakla birlikte,bu büyük velinin rakipleri de vardır.

Yunus eydür Mevlânâ epsem otur yiründe
Bu sohbete döymeyen sonra savaşğan olur
(58/7)

Mevlânâ ile ilgili bir başka beyitte, dünyanın fani oluşu dile getirilir. (Bkz. Ahmed Fakih)

10. Ahmed Fakıh: (Ölm. 628/1230 ?)

Horasan'dan gelip Konya'ya yerleşmiş olan Kutbiddin Fakıh Ahmed, Sultanü'l- Ulemâ Baheddin Veled'in öğrencisidir. Türbesi Konya'dadır. Devrin manevî büyüklerinden olduğu kaynaklarda zikredilmektedir. (492) Yunus, bir şiirinde, Mevlana ile birlikte O'ndan bahseder:

Bir gönül ele getür feragat ol geç otur
Konya şehrinde yatur ol iki sultân kanı

Fâkih Ahmed Kutbiddin Sultân Seyyid Necmüddin
Mevlânâ Celalüddin ol kutb-ı cihân kanı

Ol Seyyid Ahmed Kebir müyessердi aña nûr
ʿIyâlleri cümle şîr ol hulk-ı merdân kanı
(396/13-15)

11. Tapduk Emre: (?)

Tapduk Emre Yunus'un mürşididir. Bu husus, Uzun Firdevsi'nin yazmış olduğu "Vilâyet-nâme"de doğrulanmaktadır. (493) Yunus, kendi tarikat silsilesini verirken, ilk olarak Tapduk'un adını anmaktadır:

Yunus'a Tapduğ u Saltuğ u Barak'dandur nasîb
Çün gönülden cûş kıldı ben niçe pinhân olam
(201/41)

---

(492) Bkz. Ahmed Fakih; Kitabu Evsaf-ı Mesacidü'ş-Şerife, (yay. Hasibe Mazıoğlu) Ank. 1974; Dr. Rıza Nur, Fakı Ahmed'e Dair, Türk Bilik Revüsü, İskenderiye 1938, sayı 8, s. 1740

(493) Bkz. Vilayetname, (Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli) (Neşr. A. Gölpınarlı), İst. 1958, s. XXII-XXV

Bu beyitte zikredilen silsilenin ve özellikle Tapduk Emre nin hayatı ve şahsiyeti hakkında bilgimiz pek azdır.16. yüzyıl müelliflerinden Lamiî (Ölm.938/1531) Yunus Emre'den söz ederken ,"Tapduk Emre'nin müridi olduğunu söyler.(494)Taşköprî-zâde(Ölm.968/1560) Tapduk'un Sakarya nehrine yakın bir köyde yalnız olarak yaşadığını kaydeder.O'na göre,Tapduk,Yıldırım Han zamanında yaşamıştır.(495)Nişancı Tarihi'nde de, Yıldırım Han zamanında yaşamış gösterilen Tapduk,Sakarya Nehrine yakın bir yerde oturmuştur.(496)Aşıkpaşaoğlu,Tapduk ve Yunus Emre'lerin Orhan devri mutasavvıflarından olduğunu belirtir.(497)Yazıcıoğlu Ali,Tapduk'u,Hacı Bektaş-ı Veli'nin yetiştirdiği bir halife kabul ettiği halde,aynı eserinde, Yunus'un Yıldırım Han devrinde yaşadığını söyler.(498)Muahhar bir kaynak olan Kösdendili Süleyman Efendi'nin "Bahrü'l-Velâye"sinde -Nefahatü'l-Üns ve Şakâyık'tan mülhem- Tapduk, Yunus'u yetiştiren mübarek bir kişi olarak tanıtılır.(499)

Girişte de değerlendirdiğimiz gibi,Tapduk konusundaki bilgiler hem karışık,hem de yetersizdir.Yukarıdaki kaynaklarda söz konusu edilen atıflar da rivayetlerden ibarettir.Şu var ki,Yunus'un divanındaki muhtelif beyitler göz önüne alınırsa,Tapduk'un XIII. Yüzyılda yaşamış olduğuna hükmedilebilir. Şu beyitler Tapduk'la doğrudan alakalıdır:

Yunus Emre'm iş bu sözi cân içinde söyledi
Söyleyen bî-çâre Yunus <u>Tapduk Emre</u>'m Sırrıdur
(81/7)

Yunus sen <u>Tapduk</u>'a kılgıl duâlar
Âşıklar meydânı ʿArş'dan uludur
(50/7)

---

(494) Lamiî,<u>Nefahat Tercemesi</u>, İst.1270,s.91
(495) Mecdî,<u>Şakayık Tercemesi</u>, İst.1269,s.78
(496) Nişancı <u>Mehmed Tarihi</u>,İst.1279,s.137
(497) <u>Aşıkpaşaoğlu Tarihi</u>,(Hzr. Nihal Atsız),Ank.1985,s.193
(498) Ali,<u>Selçuk-nâme,(Tarih-i 'Al-i Selçuk)</u> Topkapı Sarayı Ktp. Revan Kitapları,Nu:1391,s.56-126-128
(499) Mollazade Süleyman Şeyhî,<u>Bahrü'l-Velâye</u>,Federal Almanya,Berlin Ktp.Nu:1683,vr.143b

Şeyh ü danışmend ü velî cümlesi birdür er yolı
Yûnus'dur dervişler kulı Tapduk gibi serveri var
(27/7)

Yûnus esriyüben düşdi susakda
Çagırur Tapdug'ına ʿâr gerekmez
(101/7)

Soruñ Tapduk'lu Yûnus'a bu dünyeden ne añladı
Bu dünyenün kararı yok sen neyimiş ben neyimiş
(120/5)

Yûnus bir toganıdı kondı Tapduk kolına
Ava şikâre geldi bu yuva kuşı degül
(164/8)

Saga sola bakmadın hoş söyler Tapduk Yûnus
Ol gerçeğe âşıklar küllî sagdur sol degül
(113/7)

Tapduk diyem cümle ile inanmazam degme kula
Yûnus dahı hod kim ola bu sözleri diyen benem
(195/10)

Yûnus Hakk'a bilişeli can u gönül virişeli
Şol Tapdug'a irişeli gizlü râzum açar oldum
(208/9)

Yûnus sen Tapdug'una kıl du'âyı
İçürsin zehr-i kâtil ʿışk elinden
(262/10)

Tapduk eydür bu Yûnus'a bu ʿışk Hakk'a irse gerek
Kamulardan ol yücedür ben ona niçe ireyin
(266/6)

ʿIşk sultânı Tapduk durur Yûnus gedâ bu kapuda
Gedâlara lutf eylemek hem kâidedür sultâna
(294/9)

Miskîn Yunus var dek otur yüzüni Hazrete götür
Tapduk'layın bir er getür hiç cihâna gelmez ola
(327/8)

İsrâfil surı urıcak her bir sûret nefsüm diye
Ben anmayam hiç Yûnus'ı Tapduk gele ol dem dile
(317/10)

Varduğumuz illere şol safa gönüllere
Baba Tapduk ma'nâsın saçduk elhamdülillah
(292/4)

Uşda miskîn Yunus eydür Tapduğ'umuz dost yüzidür
İnanmayan iş bu söze eydebilsin eytdügini
(401/7)

Yine esridi Yûnus Tapduk yüzin görelden
Meger anuñ gönlinden bir cur'a şerbet içdi
(391/5)

Bakduğum yüzde gördüm o Tapduğ'um nûrını
Maksûdum bugün buldum ben niderem yarını
(397/1)

12. Barak Baba-Sarı Saltuk: (?)

Camiü'd-Düvel,Tarih-i Âl-i Selçuk,Menakıbü'l-Arifîn ,Tarih-i Berzalî gibi eserlerde Sarı Saltuk'un Barak Baba adlı bir müridinden bahsedilmektedir.(500)Barak Baba'nın hayatı ve tarihî şahsiyeti hakkında bilgilerimiz gayet azdır.(501)Camiü'd-Düvel'de,Barak Baba'nın ,Sarı Saltuk müridlerinden olduğu na dair iki rivayet nakledilmektedir.Bu esere göre,Barak Baba,Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus'un Bizans'ta kalmış ve Hristiyan olmuş çocuğudur.Sarı Saltuk bu çocuğu patrikten alarak müslüman eder.Barak,Sarı Saltuk'un müridi sıfatıyla bir çok kişiyi etrafına toplamıştır.Bunlara "Barakiyyûn"-Baraklılar- denilir.Barak Baba'nın risalesinde de,Sarı Saltuk müntesibi olduğu kayıtlıdır.(502)

---

(500) Müneccim Ahmed Dede,Camiü'd-Düvel,İst.Üniv.Ktp.,Arapça Yz. 86;Hasan Fehmî Turgal,Anadolu Selçukîleri;Müneccimbaşıya Göre, İst.1935,s.73-74;Yazıcı-zade Ali,Tarih-i Al-i Selçuk,Topkapı,Revan Ktp.Nu:1391,vr.375a,377a;Eflâkî Ahmed Dede,Menakıbul-Arifîn (Neşr.Tahsin Yazıcı)Ank.1961,C.II,s.484;Yusuf İbn Berzalî,Topkapı Sarayı Enderun,Sultan Ahmed Ktp.2951,C.2,vr.105a-b
(501) Bkz. Hilmi Ziya Ülken,Anadolu Tarihinde Dinî Ruhiyat Müşahedeleri,Mihrab Mecmuası, s.13-14,1340, s.434-448
(502) A.Gölpınarlı, Yunus Emre ve Tasavvuf,s. 252-259 ,455-472, Bu risale,Gölpınarlı tarafından çevrilip,faksimileyle birlikte yayımlanmıştır.Aslı Ayasofya Ktp. olup,3135 numarada kayıtlıdır.

Barak Baba'yla ilgili daha bazı rivayetler vardır;O'nun Tokat'lı bir şeyh olduğu,şiî fikirlerinin bulunduğu gibi konular,bu rivayetler arasındadır.(503)Bektaşî Vilayetnâme'si, Barak Baba'yı Hacı Bektaş'ın halifelerinden birisi olarak gösterir.(504)

Yukarıda kısaca izah ettiğimiz gibi,Yunus Divanı'nda,gerek Barak Baba ve gerekse Sarı Saltuk hakkında tafsilatlı bir bilgiye rastlanmaz.

Esasen Yunus'un Hacı Bektaş-ı Velî ile doğrudan ilgisi olsaydı,Barak Baba'nın da Hacı Bektaş silsilesinden geldiği kesin olarak bilinseydi,Yunus, tıpkı Mevlanâ'dan bahsettiği gibi Hacı Bektaş-ı Velî'den bahsederdi.Bize göre Yunus,fikren Hacı Bektaş-ı Velî'ye yakındır.Böyle olunca,belki Tapduk Emre'nin Hacı Bektaş-ı Velî'ye -veya Mevlânâ'ya- bağlılığından söz edilebilir.

Saru Saltuk'a ait bilgilerimiz de yetersizdir.Tarihî olay ve şahıslarla,Ebu'l-Hayr Rumî'nin derlediği Saltuk-name'deki olaylar karşılaştırıldığında,Saru Saltuk'un 13.yy. başlarında muhtemelen M.1210-15 yılları arasında doğduğu söylenebilir.(505)Kaynaklar O'nun,Hacı Bektaş-ı Velî, Mevlânâ ve Tapduk Emre'yle görüştüğünü bildirmektedir.Fakat Saru Saltuk'un kime mensup olduğu konusu karışıktır.Franz Babinger'e göre Saltuk,şiî-bâtınî hareketlere de katılmıştır.(506)Hülasa, Barak Baba ve Saru Saltuk'un kimlikleri tam olarak bilinmemektedir. (507)Yunus'un bir beytinde,bu iki efsanevî şahsın (bkz.Tapduk

---

(503) Bütün bu hususlar için bkz. Kemal Yüce,Saltuk-nâme'de Tarihî,Dinî ve Efsanevî Unsurlar,Ank.1987,s.161-163

(504) Abdülbaki Gölpınarlı,Vilayet-name,s.87-90

(505) Bkz. Kemal Yüce,a.g.e.,s.100

(506) Babinger,Encyclopedie d'Islâm ,Saru Saltuk Mad.

(507) Her iki velinin tarihî hayatları Abdülbakî Gölpınarlı tarafından incelenmiş,kaynakların bir değerlendirmesi yapılmıştır.Bkz. YRD,s.X-XII;Ayrıca Saltuk-name'nin karşılaştırmalı bir metni hazırlanmış ve iki cilt olarak basılmıştır.Bkz. Ebul-Hayr Rumî,Saltuk-name,Hzr. Şükrü Haluk Akalın,C.I,II,Ank. 1987-1988

Emre Mad.,201/41) adı zikredilir.Yunus'un silsilesini belirlemede sadece bu beyit ,kanaatimizce yetersizdir.Yeni bilgi ve belgelere ihtiyaç vardır.

13. Seydi Balum:

Seydî Balum,tarihî şahsiyeti bilinmeyen erenlerdendir.Germiyan Beyi'nin oğlu olduğu zannedilmektedir.Yunus'un sevdiği, adından hürmetle bahsettiği bir eren olduğu şu beyitten anlaşılmaktadır:

Seydi Balum ilinden şeker tamar dilinden
Dost bagçesi yolundan eve dervişler geldi
(373/5)

Ahmet Refik Altınay,Seydi Balum'un,Geyikli Baba'nın pirdaşlarından olduğunu söylemektedir.(508)Bu zat,Balım Sultan'la karıştırılmamalıdır.(509)

14. Geyikli Baba:

Yunus,bir beytinde,Geyikli Baba'dan şöyle bahseder:

Geyiklü'nün ol Hasan söz eyitmiş kendüden
Kudret dilidür söyler kendinün söz nesidür.
(64/6)

Bu zat,Yunus'un çağdaşlarındandır.Osman ve Orhan Gaziler devrinde -yani XIV. asrın başlarında- olgunluk yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır.Azerbaycan'ın Hoy şehrinde doğmuş,bilahare Anadolu'ya gelerek Bursa civarına yerleşmiştir.Bursa'nın fethinde de bulunmuştur.Geyikler kendisine müsehhar olduğundan "Geyikli" lakabıyla anılmıştır.(510)

Yunus,yukarıdaki beytinde,Geyikli Baba'ya naz makamından bir

---

(508) Ahmed Refik(Altınay),Türkiye Tarihi, İst.1342(1923),s.349

(509) Abdülbaki Gölpınarlı,Yunus Emre Risalat-al-Nushiyyya ve Divan,s.287

(510) Bkz. Köstendili Şeyhî Süleyman,Bahrül-Velaye,vr.143b;Eserde şöyle deniliyor;"Bursa kurbinde Keşiş Dağı eteğinde v e Orhan Han üzerine türbe ve tekye ve câmi' binâ etmişdir.Derler ki,dağda geyiklerle müsahebet edermiş ve sultan Osman -ki evvel-i pâdişah-ı İslam'dır.-vüzerasından Orhan Han zamanında pîr olup ona iradet getürüp binefaihi hizmetin idermiş."

mesaj göndermektedir.Bu ifadelerin Geyikli Baba'yı kınamak veya küçümsemek için söylendiği düşünülmemelidir.Çünki,En eski Yunus Divanı yazmalarından bir kaçında,Geyikli'yle ilgili bir beyte daha rastlanmaktadır.Söz konusu beyte göre bu velî,büyük bir nazar ehli,belki de gayb erenlerinden bir zat olarak işlenmektedir:

Geyiklü Baba bize bir kez nazar kılaldan
Hâsıl oldı Yûnus'a her ne ki vâyesidür
(29/10,bu beyit için bkz. Dipnot)

I. YUNUS EMRE'YE GÖRE BAZI TİPLER:

1- İnsan-ı Kâmil:

Kâmil insan,nefis mertebelerini tamamlayıp kemale ulaşmış kişidir.(511)O,tamamlanmış bir metindir.Bütün varlıklar, kemal sahibi insanın manevî varlığı etrafında devreder. Bu vecihle kamil insan,dünyanın kutbudur.Varlık onun tasarrufundadır.Ve yine,varlık çok ve çokluk içinde olduğu halde,o tektir,teklik içindedir.Her çağda başka başka isimlerle zuhur eder.Lakin kamil insanın özü değişmez,aynı ruhaniyet,ebediyen devrolur gelir.O'nun ruhanî hakikati,Muhammedî nur'dan başka bir şey değildir.Vazıh bir ifadeyle kamil insan,İlahî bir benlik"tir.Her haliyle Muhammedî bir fıtrat üzredir.

İnsân-ı kâmil zaman ve mekan üstü bir şahsiyet kazanmıştır:

Bî- mekânam bu cihanda menzilüm turagum anda
Sultânam tâcıla tahtum hulle vü buragum anda
(310/1)

Sülûk ile,Allah'a vuslat etmiştir.Yunus bu hususu sâlik-kuş istiaresiyle işler:

Kurıyuduk yaş olduk ayagıduk baş olduk
Kanatlanduk kuş olduk uçduk elhamdülillâh
(292/3)

---

(511) Bu konuda bkz. Abdülkerim Cilî,İnsan-ı Kamil,(Çev.Abdülkadir Akçiçek)İst. ;,İsmail Yakıt,Türk İslam Düşünürü Mevlanaya Göre İdeal İnsan Tasavvuru,İst.1986,s.1-23

Sıfatı insan,kendi Hak'tır;bu ifade,kamil insanın beşerî benden ilahî bene yükseldiğini,varlığının Hakka ait olduğunu belirtir.Kısacası insan-ı kamil,fenafillah olmuştur:

İnsan sıfatı kendü Ḥaḳ insândadur Hak doğru bak
Bu insânun sıfatına cümle ʿâlem hayrânımış

Her kim ol insanı bile hayvânısa insân ola
Cümle yaradılmış ḳula insan tolu sultanımış

İnsan olan buldı Ḥaḳḳ'ı meclis anuñ oldur sâḳî
Hemen bu bî-çâre Yûnus ʿışḳıla âşinâyımış

(125/4-5-7)

Hayvanî insan,iyiliğe kötülükle karşılık verir;dramatik insan iyiliğine karşılık iyilik ister.Fakat İnsan-ı kamil,kötülüğe iyilikle mukabelede bulunur.Yunus, kâmil insanın tavrını şu mısraıyla pek güzel anlatır:

<u>Bana ağu sunan kişi şehd ü şeker olsun işi</u>

(13/2)

Kamil insanın,ibadet ve taati mükemmeldir.(88/1)Gönlü,manâ hazinesidir.Ölümsüzdür.(158/1)Çiğleri pişmiş(olgunlaşmış)tir. Meydan içinde bir merttir.Hakikat donunu(elbisesini) giymiş bir ehil kişidir.(295/9)Varlık dairesini tamamlamıştır;vücut zindanından kurtulup merkezden muhite çıkmıştır.İlahî tasarrufun sahibidir.Âdem'e üflenen ruhun taşıyıcısıdır.Canlara canandır:

Yunus bu cismüm adıdur cisim anuñ bünyâdıdır
Adum eger sorarısañ bilgil câna cânân benem

(199/5)

İnsan-ı kamil,meleklerin baş indirdiği kişidir.Yani, o, âdemliğini bulmuştur:

Ben ol kimseyem ki ferişteh baş indürür
Allah'ıla ʿahdüm var ol ahdümi güderem

(220/2)

Kâmil insan,enfüste ve afakta istediği an "seyredebilir."Bu seyre,"seyr-i afakî" ve "seyr-i enfüsî" demmektedir.Bu vecihle Yunus,pek çok şiirinde kendisinin varlık kademelerine inip-çıktığını -madenlerde,bitkilerde ve hayvanlarda bulundu-

ğunu- dile getirmektedir.Özellikle "devriyye-i arşiyye" türündeki "benem" redifli şiirlerinde,insan-ı kamilin enfüsî seyri anlatılmaktadır.Şu bir kaç beyit,konuyla ilgili örneklerdendir:

Dem olam Âdem olam ᶜâlem olam ᶜâlemde ben
Dem olam bî-dem olam hem nam olam hem nan olam
(201/40)

Ben ᶜâbidem ben ma'būdam kamu yirlerde hâzıram
Zâlimlerden dad alan miskînleri dutan benem
(195/9)

Muhammed ile bile Miᶜrâc'a çıkan benem
Ashāb-ı suffa'yıla yalıncak olan benem
(185/1)

Benem Hakk'uñ kudret eli benem belî ᶜışk bülbüli
Söyleyüp her türlü dili halka haber viren benem
(193/11)

2. Ricalü'l-Gayb:

Yunus sadece bir beytinde "yediler"den bahseder.Fakat bu örnekteki "yediler" ,mecâzen ele alınmıştır ve İnsân-ı kamilde tecellî eden sabit sıfatlar anlamındadır:(512)

Yidinci kapusında yidiler oturur anda
Saña kurtulduñ dirler gir dost yüzin göresin
(242/14)

3. Evliyâ:

Evliyâ,Tanrı'nın dostluğunu kazanmış,züht ve takvâda üstün,keşif ehli kişidir.İlimde,hilmde,cömertlikte,sıdkıyette mükemmeldir.Kur'ân-ı Kerim'de veliler için şöyle denilir:

"O,iyileri dost edinir."(513)

"Haberiniz olsun ki,evliyaullah için hiç bir korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır.Onlar iman edip takvaya ermiş

---

(512) Bu beyitteki "yediler" mefhumu,İsmail Hakkı Bursavî tarafından "sıfat-ı seb'a-i vücûdiyye,yani,ilim,irade,kudret, sem'i,basar,kelam anlamında yorumlanmıştır.Bkz. Bursavî,Min Kelimatü'ş-Şeyh ..., vr.91b

(513) Bkz.Araf suresi,âyet 196,

olanlardır.Dünya hayatında da ahirette de onlar için müjdeler vardır.Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur.Bu en büyük saadetin ta kendisidir.(514)

Yunus,bu âyetlerde tasvir edilen velînin hususiyetlerini ayrı ayrı beyitlerde genişçe anlatmaktadır.Şu ifadeler, veliler için kullanılır:

"Dost ehli(337/2),Tanrı hası(319/2)dost(65/2),Hak dostu(128/3)dostun dostu(131/3)Hak kapusı(128/7),Hakk'ın sırrı(286/4)vuslat eri(37/3) vs."

Şair,yeryüzünde "yüz yirmi dört bin has (dört yüz)kırk dört tabaka da evliya olduğunu " söyler.Bu sayılar,tasavvuf tarihinde tekrar edile gelmiştir.Yunus'a göre veliler keramet ehlidirler:

<u>Dört yüz kırk dört tabakat evliyâya</u> (515)
<u>Virilmiş onlara kerâmetüñ var</u>

(48/14)

Yüz yigirmi dört biñ hası dört yüz kırk dört tabakası
Devlet makamında ol gün ulu hanedandayıdum

(172/3)

Evliyâ,Hakk'ın kapısıdır;Yunus bu kapının kapıcısıdır:

<u>Evliyâdur</u> <u>Hak kapusı</u> Yûnus durur kapucısı
ʿIşkıla geldi bu yolaʿışkı idindi hem ṭurak

(128/7)

Hakk'ın evine ulaşmak için -yani vahdet dairesine girebilmek için- bu kapıdan içeri adım atmak gerekir.Velilerin yedi nişanı vardır.Veli,hiç bir milleti yermez,nefsini semirtmez;bütün arzulardan geçer,dünyadan münezzehtir.(298/1-7)Tanrı'nın en seçkin kuludur,nefesi hayat bahşeder;gönüllerden pası siler. Sözleri Hak'tır,Hak'tandır;dinleyenler hayran kalır-

(514) Bkz. Yunus suresi,âyet 62-64

(515) Yunus'un bu iki beytinde geçen "dört yüz kırk dört" evliya tabakası,Yesevî'de,velayet mertebeleri olarak ele alınmıştır.Mukayese için kaydediyoruz:

<u>Üç yüz altmış su kiçtim tört yüz kırk tört ṭag</u> aştım
Vahdet şarabın içtim tüştüm meydân içinde

(Bkz. Kemal Eraslan,<u>Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler</u>,s.310

lar(319/2)Yolu birlik yoludur;sohbeti canı asâyiş kılar:

Bu cân ni'meti kanı gelüñ bulalum anı
Asâyiş kılan cânı evliyâ sohbetidür
(34/3)

Evliyâya âsî olan kişi,Hak yoluna âsidir.(64/1)Evliyadan el almak,Hak yoluna varmaktır.Bundan başka bir mana aramak boşunadır:

Alun evliyanun elin toğru varun Hakk'un yolın
Ma'ni budur bellü bilün bildüm diyen bilmeyiser
(63/6)

Gerçek âşıklar,dostun dostuna,yani velilere dostturlar.(131/3) Evliyanın nuru,yerde ve gökte dop doludur.(382/5)Sofrası irfan sofrasıdır.(64/2)

Muhammedî nûr(Ahmediyyet) velide tecellî etmiştir.(233/6) Bir beyitte,Allah'ın nurunun velilerin alnında tecellî ettiği ve yine velilerin Allah'ın sırrı olduğu söylenir:

Evliyâdur Hakk'un sırrı alnındaki Allah nûrı
Anı seven âh u zârı kılsa gerek şimden girü
(286/4)

Evliyânın bir ayağı yer yüzünde,bir ayağı da Arş'tadır.Makamları ʿâlem-i ervâh(vahdet)tır.Bu makam için padişah kal'ası istiaresi kullanılır:

Henüz bu yir olmadın gökler yaradılmadın
Evliyâlar vatânı pâdişah kal'asıdur
(64/3)

Yunus Emre,bir beytinde "evliyâdan dirilmek"şeklinde bir deyim kullanır.(516)Bu deyim,insanın ikinci doğumuna işarettir:

Hak'dan haber geldi yine kullar yarag itsün dimiş
Dirilüben evliyâdan bir el etek dutsun dimiş
(122/1)

Divan'da konuyla ilgili bazı deyimlere de rastlanır;"evliyâ eteği tutmak(331/1)evliyâ vatanı(elest için)(64/3),evliyâya

---

(516) İkinci doğum için bkz.Yaşar Nuri Öztürk,Kur'an ve Sünnete Göre Tasavvuf,s.455-457

münkir olmak(64/1)evliyanın elini almak(63/6)evliya demi(85/Redif) vs."

Yunus,"evliyânın makamı"yla ilgili müstakil şiirler de yazmıştır.Bu şiirlerden birisi "dem evliyâ demidür" redifiyle kaleme alınmıştır;evliya demi,birlik sırrının tecelli ettiği makamdır.Bu makamdaki kişiye,tasavvufî ıstılah ile söylemek gerekirse,"Ebu'l-vakt"denilir.

İşidüñ iy yâranlar dem evliyâ demidür
Gelsün ʿömür sürenler dem evliyâ demidür

Ezelî bünyâd urdı altı günde dünyâ ṭoldı
İsrâfil'e buyurdı dem evliyâ demidür

(85/1-2)

4. Er,Eren:

Er ve eren kelimeleri,Kur'an'da "evliyaullah" ifadesiyle dile getirilen Tanrı dostlarının türkçesidir.Aşağıda görüleceği gibi,Yunus Emre,bu kelimeyi oldukça fazla kullanmıştır.

"Eren" beyitlerde mürşid-i kamil veya insan-ı kamil anlamındadır.Bir kaç beyitte,âşıklar için de er veya eren sıfatı kullanılmıştır,fakat bunun sayısı sınırlıdır.Erenlerin hususiyetleri,evliyâ veya mürşid bahsinde dile getirilen hususiyetlerle aynıdır.Erenler için mecazen "sultan","can","merdan","Ulu" gibi kelimeler de zikredilmektedir.

Eren,varlık âleminden bekâ mülküne yükselen bir kuşa benzetilir:(72/6)

Cümle erenler uçdı ṭaġlar yazılar geçdi
ʿIşḳ ḳazanına düşdi ḳaynayubanın bişdi

(391/2)

Erenlerin gönülleri,ma'rifet hazineleridir;İlahî sırların satıldıkları yerler(dükkanlar)dir.Dolayısıyla eren,sarrafa benzetilir.(399/6)

Erenlerüñ gönlinde ol sulṭān dükkān açdı
Niçe bizüm gibiler anda ḳonuban göçdi

(391/1)

Erenler,sonsuz,sınırsız ve derin bir denize benzerler;bu denizdeki gevherler,erenlerin ma'rifetleri gibidir:

Erenler bir denizdür ʿâşık gerek ṭalası
Bahrî gerek denizden girüp gevher alası
(378/1)

Erenler, tevhid donunu giymiş; varlığını yoğa saymışlardır. Bu ifadelerden onların vahdet ve fenafillah ehli olduğu anlaşılmaktadır:

Bu tevhîd ṭonını geyen varlığını yoğa sayan
İş bu yola ḳâyım ṭuran mutlaḳ bilün ol er durur
(61/9)

Anlar ki göz açdılar bu dünyeden geçdiler
Bekâya ulaşdılar menzilleri ʿArş oldı
(394/7)

Erün nefesi kutludur; hayat bahşedicidir. Bu nefes gönüllerdeki pası silip yerine nûr doldurur:

Döndürür erün nefesi iriceğiz Tañrı ḥaṣı
Siler gönüllerden pâsı yirine nûr ṭoldurmaġa
(329/5)

Yûnus, yüzünü cihanda en gerçek er olan Tapduk'a döndürmüştür. (327/8) Gerçek erenler, Allah'ın tam mazharıdırlar. Şu beyitte "Fenâfi'ş-Şeyh"e işaret edilir:

Bilür misüz iy yârenler girçek erenler ḳandadur
Ḳanda baḳsam anda hâzır ḳanda istesem andadur
(65/1)

Beyitlerde, er ve eren kavramlarının geçtiği bazı deyimler şunlardır:

"Erden nasîb almak(250/1), kemteri er görmek(353/3), eren izini izlemek(247/6), eren eteği tutmak(99/1,247/5,399/1,378/11,108/5,325/2) gerçek ere yitmek(325/1) ulular eteği tutmak(399/4), ere irmek, eri bulmak(399/1) erün didarın görmek(397/5) erenler sultanı(Bayezıd-ı Bestami için)(396/11), eksüklik ile nazar erenlere hoş degül(167/1) Erün yoldaşı olmak(164/5,304/3,4), er nazarından gitmek(159/8), erenler kapısı, Hazret kapısı(113/10) er elini almak(111/6) ere gönül vermek(111/6), erenler mahfilinde aşk cünbişi yapmak(362/8) erenler nefesi(20/8), yeri er yeri olmak(17/6), erenler gelip geçmek(304/7), erenin himmeti olmak(34/4), erden himmet almak(124/4), erenün yüzi suyu, himmeti arştan ulu(34/5) erenin inayeti(34/5), Hak yoluna er gibi durmak(36/2) ere eksik bakmak(351/6) erenler gibi Tanrı hası olmak(314/3) erenlere ikrar itmek(314/9) erenler sırrı-

nı duymak(279/2),erenlerden söz almak(279/13),erenler yüzünü görmek(280/4)er nazar kılmak(280/8,46/8),erenler dirliği(38/1)erenler kademinde toprak olmak(46/8),erenler sohbeti(46/5) erlik ummak(27/4),erenlere münkir olmak(10/4),erenlere tekebbür olmak(10/5)nihayetsüz er olmak(45/9),yol eri ma'lûm (40/2),Eri Hak bilmek(91/3,329/5),erenlir manâsını almaza satmak (57/7),erenler semaına gülüşmek(58/4),tevhid tonunu giyip er olmak(61/9),varlığını yoğa sayıp er olmak(61/9),erden er gelmek(60/4),er gönlünde güher bulmak(54/3),Ululara danışmak (127/1),erenlerin yolları inceden inceyimiş(124/1),erden nazar olmak(24/3),ere nazar kılmak(128/5),er yüzünden birün nurunu görmek(178/3),eri bilmek(176/6),erenlerün kulu olmak(72/7) erenleri uçar görmek(72/6,39/2),erenlerin âhına katlanmak(141/5)erlik bulmak(140/6),nefsini bilen er olmak(378/5),er olup yolda hoş yürümek(403/8),eren soyın soylamak(181/10),nefs eri yolda koymak(403/3),erenler gönlüne girmek(372/6)gerçek er olmak(382/2),gerçek er sermayesi(375/6),erenler gönlünde dükkan açılmak(391/1),er olup yol aramak(386/3),erenler manîsine talmak(393/5),erenler sohbetinde deste kızıl gül olmak(393/3), erenler meydanında yuvalanur top olmak(393/2),erenlere ikrar etmek(314/8),kahır erenler atı(265/2),erenlere muhib(265/1), erenlerin himmetini yoldaş eylemek(197/1),dost yüzünden nikab götünen er(135/3),erde himmet bulmak(98/2),er yolu(162/2),erene varmak(160/10),er menzili göstermek(164/4),er,alçakta durmak(166/3),erenlere dua kılmak(217/5),ulu kiçi erenler(237/4), ere ölmeden erişmek(314/9),ikrar erün yârıdur(300/4),miskinlikde buldular kimde erlik varısa(299/1),erenler nefesini asâ edinmek(279/9),eren yolunda gül olmak(279/6),maksudu erde bulmak(296/2),erene kulluk eylemek(84/2,3),erenlerin himmeti,yerden göge direk(84/5),er yüzünü görmek(247/5),erenlerin cur'asından içmek(188/7),erenlere yüzü toprak olmak(4/3),er tonu giymek(11/5)...

5. Ârif:

Ârif,Allah'ı bilen,ilahî bilgiyle donanan kişidir.Yunus, âriflerin niyâz ehli olduğunu söyler:

Âşıklar didâr sever <u>ârifler</u> niyâz ile"

(335/9)

Âriflerin yerleri "lâ-mekân"dır.(271/3)Müşahede ehlidirler(

(84/10)Yine ârifler,beyitlerde bazı benzetme unsurlarıyla ele alınıp islenirler;meselâ balabana,şahine,doğan kuşuna benzetilirler.Bu kuşlar,avcı kuşlardır.Keşif ehli olan arif, kainattaki ayetleri(işaretleri) sürekli keşfetmeye(yakalamaya) çalışır.Şu halde âriflerin(avcı kuşların) yakaladıkları avlar,ilahî işaretlerdir.Bir örnek şöyledir:

Şah balaban şahin doğan zihî ögmiş anı ögen
Ṭoġan zaîf olurısa ṭoġanlıkdan ḳalur degül
(157/6)

Bu beyitteki avcı kuşların,devrin sosyal hayatında da önemli bir yeri olduğunu hemen söyleyelim.

Gönül,marifet denizi olunca,ârif de bahrî(deniz ördeği)-ye benzetilmektedir.(295/20)

6. Yârân:

Yârân,dost,arkadaş,muhib demektir.Yunus,bu kelimeyi pek çok beyitte,ihvan yerine kullanmaktadır.Yaran,aşıkın razdaşıdır.Hakk'a ve hakikate layık kişidir.Bir kaç örnek söyledir:

Bilür misüz iy yaranlar girçek erenler kandadur
Kanda baksam anda hazır kanda istesem andadur
(65/1)

Yaranlar saladur kapu açıkdur
Bu kapuya gelen mahrum sürilmez
(107/11)

Yâranlar eydürler ᶜâşıḳ melâmet gerek
Geldi benüm başuma ol söz yirinceyimiş
(124/7)

7. Rind:

Rind,harabat ehlidir.Dünyevî şeyleri terketmiş,Tanrı'ya yönelmiş kişidir.Yunus,enfüsî seyrde,sâlikin gâh zâhid,gâh rind olduğunu belirtir:

Gah mü'minem tâᶜatde dem-be-dem münâcâtda
Gah rindem harâbâtda ben bir ᶜaceb ḳolmaşam
(227/5)

Bir beyitte de,rindlerin menzile varmak için ᶜacele ettikle-

ri söylenir.Sâlikler de bu özellikleriyle rindlere benzerler:

Bir niçeler turmışlar dün-gün nevbet öñerler (517)
Bir niçeler küymezler öñürdürler <u>rindâne</u>
(313/7)

8. Garîb:

Tasavvufta ve Yunus Emre Divanı'nda garib,Allah'a yakın (kurbiyet sahibi) kişi anlamında zikredilir."İlahî tecellînin neticesi olarak helak(yok) olan dünyada bir takım değişiklikler meydana geldiği gibi,kamil insanda da Hakk'a vüsulden sonra,değişik neş'e ve zevk halleri ortaya çıkar.Orada, dünyada olan abdest bozma,dışarı çıkma,kadınlara mahsus haller (vs.) yoktur.Çünki insan,makam-ı ev-ednâ'dan (Necm,9)döndükten sonra,Hakk'ın elbisesine bürünür ki,buna Celvet diyoruz. Bu mertebede sufilerin iki yönü vardır.İnsan,oluşları yönüyle bilinirler,diğer insanlarla ilişki kurarlar,melekût âleminde yaşarlar.Hakikatları yönüyle ise bilinmezler,mechuldürler,halktan uzaktırlar,gayb âleminde yaşarlar.O'nun için bu ikincilere "gurâba-i hakîkiye"(Hakikî garibler)ismi verilir. Nitekim peygamberimiz şöyle buyurmuştur:"<u>Garîblere ne mutlu!</u>" (518)

Şu da var ki,dünya gurbettir.Ruhlar âleminden kopan varlıklar,asıllarından uzaklaştıkları için gariptirler.Bu manâda garîb,kırık kalbli ve mahzûndur.Aşık,bu hüzn ile yollara düşer.Sevdalanır ve ağlar.Şu şiirinde Yunus,<u>garib</u>liğin en buruk taraflarını dile getirmekte,gariplerin Elest özlemini işlemektedir:

ʿAceb şu yirde var m'ola şöyle <u>garîb</u> bencileyin
Bagrı başlı gözi yaşlı şöyle <u>garîb</u> bencileyin

Gezdüm Urum ile Şam'ı yukaru illeri kamu

---

(517) Beyitteki nevbet önmek,nevbet beklemek;küymek,beklemek; önürdürler,yarışırlar,acele ederler,demektir.
(518) Bkz. Necmüddin Kübra,<u>Tasavvufî Hayat</u>,İst.1980,s.61

Çok istedüm bulımadum şöyle garîb bencileyin

Kimseler garîb olmasun hasret odına yanmasun
Hocām kimseler olmasun şöyle garîb bencileyin

Söyler dilüm aǵlar gözüm gariblere göynür özüm
Meger ki gökde yılduzum şöyle garib bencileyin

Niçe bu derdiye yanam ecel ire bir gün ölem
Meger ki sinümde bulam şöyle garib bencileyin

Bir garîb ölmiş diyeler üç günden sonra ṭuyalar
Savuk suyıla yuyalar şöyle garîb bencileyin

Hey Emre'm Yûnus bî-çâre bulunmaz derdüme çâre
Var imdi gez şârdan şâra şöyle garib bencileyin

(277/1-7)

9. Âgâh(Uyanık):

Yunus,bu tipten daima "uyanık" şeklinde bahseder.Uyanıklık,irfanla ilgilidir.Mukâşefe ve müşahede ehlinin sıfatıdır: (bkz.108/4)

Eger girçek konugısañ aç gözün uyanıgısan
Sen bu söze ṭanugısañ girü ḳalur mülkile mâl

(153 /2)

10. Âşinâ(Biliş-Tanış) :

Âşina,tanıdık,bildik anlamında bir kavramdır.Ariflerin bir sıfatıdır.Âşinâ,vahdetten ve gönül sırlarından haberdardır.Bu kavramın zıttı "bigâne"dir.Bigâne,nefsî insandır.

Yunus ,âşinâ yerine,daha çok "biliş-bildik" veya "tanış" kelimelerini kullanır.Bilişin aksi ise,agyar,el veya yad'tır.

Kim durur kim irer ana dün-gün taat kılan ana
Virilür uçmak anlara zira bilişdür yad degül

(154/5)

Derviş tevhid ehli oldugundan cümle âlem ona biliştir.Zira o, kesretin hakikatini bilir:

Eger derviş isen derviş cümle âlem sana biliş
Fuzûllıgı hulka deniş arada agyar gerekmez

(111/4)

Degülem kâl u kîlde ya yitmiş iki dilde
Yad yoh bana bu ilde anda bilişüp geldüm

(181/2)

Dost(Tanrı) ile bilişen, gönüldür:

Tanrı'yiçün iy uslular gönlüm bana alıvirün
Vardı bilişdi dostıla girü bana boyun virmez

(104/2)

Bilişlik, ezeldendir. Allah ile yar olma halidir. (243/3) Birlik ve beraberlik şuurudur. Yunus bu şuuru, "bilelik söylemek" şeklinde ifade eder.

Yadlık yokdur bilene dirlik tuta gelene
Bilelik söyleyene vuslat yolı kâvidür

(33/8)

Ezelî bilişidük birlige yitmişidük
Sen bu sûrete bakma vücud cân vi'âsıdur

(33/6)

Burada bilişmeyen canlar, ahirette de bilişemez. Yunus bu gerçekten hareketle, "Bunda bilişip dostıla halüm arzetmeğe geldüm" (179/5) der.

Tanış kelimesi de, bir beyitte "biliş" anlamında zikredilmiştir. Yunus, insanın insanı içeriden tanımasını ister; tanış mefhumunda, gizli bir vahdet anlayışı, bir gönül birliği vardır. "Gelün tanuşuk idelüm" ifadesinin altında yatan gerçek, insanların iç dünyalarının, aslında "bir" olduğudur:

Gelün tanşuk idelüm işi kolay tutalum
Sevelüm sevilelüm dünyâ kimseye kalmaz

(103/5)

Dünya, elestte tastik edilen birliğin, tecrübelerle tekrar yaşandığı, hatırlandığı bir yerdir. Burada birliği tecrübe etmeyen, dost ile bilişmeyen kişiler, "çaresiz derde" düşerler:

Kim bilişmediyse bunda dostıla
Gam durur dirliği kaldı bî-çâre

(308/6)

Allah ile bilişenler, "yok iken var olurlar. (69/8) Ölümsüzlüğe ulaşırlar.

Beyitlerde "bilişlik"le ilgili bir kaç tane de ifade kalıbı vardır; bunları aşağıya kaydediyoruz:

"Aşkıla âşina olmak(125/7),ʿışka tanışık sığmak(36/5),dostıla bilişmek(135/1,8)ışka biliş can (24/1),yad u bilişden geçmek(70/8),bilişip gelmek(181/2),Hakk'ıla biliş olmak(128/2),kadimden bile biliş olmak(33/4)

11. Muhakkik:

Muhakkik,hakikat ehli için kullanılır.Bir misal şöyledir:

Muhakkikler göre durur Yunus gözile gördügin
Düşüm degül söyledügüm necmile taʿbîr eyleyem
(206/9)

12.ʿAvâm,Has,Hassü'l-Has:

Mutasavvıflar,kişileri,İlahî bilgi ve görüşlerine göre şu üç kategoride değerlendirirler;avam,havas,havassü'l-has.Divanda,her gruba ait özellikler anlatılmaktadır.Bunlardan "avam" (halk) "has u ʿam" ifadesiyle işlenmektedir.Vahdet şuurunda olmayan halk,inkar içinde de olabilir.Haslar,avama karşı müşfiktirler:

Dirligüm neyidügin eydeyin kıldan kıla
Irak yakın işide has u ʿam cümle bile
(338/1)

Haslar,ilme'l-yakîn bilgi sahibidirler.Fakat bu grup da,mutlak birliği tam olarak idrak edememişlerdir.

Görmez misin Edhem'i tahtına terk eyledi
Hak katında has oldı bir eski palâs ile
(335/17)

Seçkinlerin seçkini(Hassü'l-has) veliler,zatî tevhidi anlamışlar,yaşamışlar ve batinî sırları bilmişlerdir:

Sensüz iki cihan benüm zindan görinür gözüme
Senün ʿışkunla bilişen gerek hassü'l-hasdan ola
(4/4)

Oruç-namaz gusl u hac hicâbdur ʿâşıklara
ʿÂşık andan münezzeh hassü'l-havas içinde
(302/14)

13. Miskîn:

Miskin,sözlükte,fakîr;bî-çâre,zarurete düçar,beceriksiz âciz vb. anlamlarda kullanılmaktadır.Tasavvufta bu terim fenafillah ehlinin sıfatı olmaktadır.(519)Yunus Emre,kendisinin miskin olduğunu;

"Adumuz miskîndür bizüm"(333/3)

diyerek ve "miskîn Yunus" mahlas ve ya ibaresini sekiz ayrı manzumenin mahlâs-hânesinde zikrederek işlemektedir.Şu mısralar,Yunus'un Miskîn kavramından neler anladığını gösterecek mahiyettedir:

Tutdum miskînlik etegin ben menzile yitdüm ahî
(399/2)

Miskinlige dönmeğe gönlümden kibir gitmez
(117/3)

Senden haber sorana key miskînlik gerekdür
(84/4)

Zira miskîn olanları arzulayan Çalap durur
(47/7)

Derviş niçe miskînise anun gönlü mekân olur
(97/1)

Kimde miskînlik varısa Hak didârın ol göriser
(63/7)

Miskîn olugör bâri benlikden ırak yüri
(84/4)

Girdüñ miskînler gönline edündüñ durak Çalab'um
(186/4)

Bu kamu günahlarun yuyan miskînligimiş
(19/5)

---

(519) İsmail H.Bursavî,Yunus'un;

Yunus sen bu sözleri ʿıyân ʿıyân söyledüñ
İsteriseñ kânını miskînlikde bulasın

beytini şerhederken şöyle der "miskînlikden murad,fenafillahdur ki,asâr-ı evsâf-ı nefsaniyyeyi bi'l-külliye izale etmekdür ..."Min kelimatü'ş-Şeyh..., s.28

Miskinlikden özge bize mâl u mülk ü şâr gerekmez
(111/5)

Bir beyitte,miskîn kelimesinin "aciz" anlamında kullanıldığı görülmektedir:

Yunus Emre'm ᶜışklıdır eksiklidür miskîndür
Her kim yimez mahrûmdur hᵛōnını Muhammed'ün
(145/7)

14. Ahî:(520)

Ahilik,İslamiyetle birlikte gelişen fütüvvet anlayışının Türk illerinde ahlakî ve iktisadî bir müessese olarak yeniden teşekkül etmesinden başka bir şey değildir.Fütüvvet, ilk kaynaklardan itibaren,Allah'a ve peygamber'e tam itaat, her türlü nefsânî düşünce ve davranışı terk,mutlak güzele yönelme,iyilik ve cömertlik,hülasa,Allah'ın ahlakıyla ahlaklanma şeklinde anlaşılmıştır.Bu anlayışta olan kişiye "fetâ" denmektedir.Fetâ,Arapça bir kelime olup, ahî mukabilidir.Gerek ahî ve gerek fetâ,cömert,yiğit ve ahlaklı kişiye dendiği gibi,"kardeşim" anlamına da gelmektedir.İslam mutasavvıfları Hz. Ali'nin güzel pek çok vasfından dolayı "en iyi fetâ Hz. Ali'dir,(Lâ fetâ İllâ Ali) demişlerdir.Esasen fetâ sıfatı,Hz. Peygamber tarafından,Hz. Ali için kullanılmıştır.(521)Dolayısıyla Ali,kendisinden sonra gelen bütün ahilerin bir timsali olmuştur.

Yunus,ahî kavramını,tamamen sufiyâne bir telakkiyle ele almaktadır.Ayrıca ahî redifli iki tane de manzume yazmıştır. Bu şiirlerde Yunus,Ahi'yi,Allah'a talip ve muhib kişi(yaran) anlamında bir manâ yüklemektedir.Yunus,aşağıdaki manzumede kendisini bir sâlik olarak tanıtmakta;ahîyi mürşid-i kamile biat tavsiye etmektedir.Salik,bir etek tutmadan önce,canının gözsüz bir can,içinin sen-ben (kesret) fikriyle dolu olduğunu, miskinlik eteği(fenâ yolu)ni tutarak nefisten kurtulduğunu söyler.Bütün bu hususlar,salikten -talib ahîye- birer öğüttür:

---

(520) Bu konuda bkz. Neş'et Çağatay,Ahilik,Konya 1981;Abdülbaki Gölpınarlı,İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları,İktisat Fakültesi Mecmuası,s.1-4,yıl 1949-50, C.11,s.
(521) Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı,a.g.m.,

İy yâranlar iy kardaşlar görün beni n'itdüm ahî
Ere irdüm eri buldum er etegin dutdum ahî

Cânum bir gözsüz cânıdı içi dolu sen-ben idi
Dutdum miskînlik etegin ben menzile yitdüm ahî

Korkar oldum bir Tañrı'dan bizâr oldum yatlu hudan
İşbu işüm sagıncıla ben yoluma gitdüm ahî

Giderdüm göñlümden kini kin dutanun yokdur dini
İy yârañlar ben bu sözi uludan işitdüm ahî

Añladum kendü hâlümi gözledüm togrı yolumı
Dutdum ulular eteğin Hazret'e ben yitdüm ahî

Âşıkısañ miskîn Yûnus Hazret'e dutgıl yüzini
Anlayaña gevher durur söz sarrafa satdum ahî

(399/1-6)

Yunus Emre, ahî redifli ikinci şiirinde, doğrudan ahînin bilgi ve meşrebinden söz etmemektedir. Bu şiirde de, şair, ahinin bilmesi gereken bilgiyi, yaşaması gereken makamı, takip etmesi gereken yolu vs. gösterir. Denebilir ki, ahî, sülûk tavsiye olunan bir tâliptir:

Ben bende seyr ideriken ʿaceb sırra irdüm ahî
Bir siz dahı siz de görüñ dostı bende gördüm ahî

Bende bakdum bende gördüm benümile bir olanı
Sûretüme cân olanı kim durur ben bildüm ahî
....

(370/1-2)

Gel ahî iy şehriyâri sözümüzi dinle bari
Hezâr gevher ü dinarı kara toprag ide bir söz

(102/4)

Yunus, bir beytinde ahîyi bir zahit tipi olarak ele almaktadır. Bu örnekte, ahî, ahiret talep eden kişi olmaktadır:

Sûfilere sohbet gerek ahîlere ahret gerek
Mecnûnlara leylâ gerek baña seni gerek seni
(381/6)

15. Âbid:

Yunus'a göre âbid,"tâ'at ve ihlâs" ehli olmalıdır:
Âbid midür ol işlemedi tâ'at u ihlâs
Fâsık dimenüz kendözini suçlu bileni
(357/4)

Sâlik,enfüsî seyre girip bir dem âbid,bir dem mabûd olabilir:
Ben 'âbidem ben ma'bûdam kamu yirlerde hâzıram
Zâlimlerden dad alıcı miskînleri dutan benem
(195/9)

Yukarıdaki beyit,Yunus'un vücûd birliğini idrak ettiği makamda söylenmiştir.

16. Fâkıh(Fakı):

Fakıh,fıkıhla(İslam hukukuyla) uğraşan kişidir.Yunus'un lügatına "Fakı" şeklinde de giren bu kavram,genel anlamda "zahid" yerine kullanılmaktadır.Fakı,mizaç olarak fakr ehli-derviş- ile tezat teşkile eder.Fakîr fenafillahtan (yokluk makamından) dem vurduğu halde,fakı kabukla uğraşır.Gerçi bu tip,bilgilidir fakat bilgisi zahirîdir.Sufinin huzuruna ihlas ile gelen fakı,batınî bilgiden de haberdar olacaktır:
Sen fâkıhsun ben fakîr saña tanumuz yokdur
İhlâsıla gelürsen bizden nesne ütersin
(248/10)

Fakı,ikilikten geçememiş,halî hâlden seçememiştir:
İkilikden geçemedün hâli hâlden seçemedün
Hak'dan yana uçamadun fakılık oldı saña fak
(130/4)

Aşk şarabı içen herkes,tevhidi anlayacaktır.Fakı da olsa,bu husus geçerlidir.Gönül yapan fakı,Hakk'ı bulacaktır.
Şeyh ü danişmend ü fakı gönül yapan bulur Hakk'ı
(410/4)

17.Sûfî:

Sufî ve bu kelimeyle ilgili olan "tasavvuf" kavramı "suf" kökünden gelmiş olup "yün" anlamındadır.Sufî sofla alakalı olduğu gibi,yün giyen kişiye de aynı isim verilmiştir.Bugün-

kü manâda tasavvufî hayatı yaşayan kişilere İslam'ın ilk zamanlarından beri sûfî deniliyordu.Mutasavvıfın bu isimle anılması,yün(suf) giymesindendir.Suf,peygamberlik ve velilik müessesesinde zühd,takva,tevazu ve feragat sembolü olmuştur.Hz. Peygamber:

"Suf giyin,arpa ekmeği yiyin,merkeple dolaşın ki,göklerin melekutuna erebilesiniz"(522) demektedir.

Sahabeler arasında suf pek tutulmuş,tevazu ve ahlak nişanesi olarak giyilmiştir.Ayrıca pamuklu ve ipekli kumaşın gösterişli ve pahalı oluşu,sufun önemini ve sembolik değerini ortaya koymaktadır.Yünün,tevazu ve ahlak nişanı olması ve Hz. Peygamber tarafından tavsiye edilmesi,zahidlerce de benimsenmesine sebeb oldu.Fakat,tasavvufun müesseseleşmesiyle birlikte yün giyen sufilerle ,gene yün giyen zahidler biribirleriyle karıştırılmaya başlandı.Hususiyetle gösterişçi,riyakâr zahidler,sufilik müessesesinin dejemere olmasına sebep oldular.Böylece sufun hakikî manâsı unutuldu.Ve suf,kabukla uğraşan zahid ve fakihin nişanı oldu.Sufî belli bir zamandan sonra "ham softa" anlamında zikredilmeye başlanmıştır.Klasik kaynakların geriye doğru taranmasıyla bu konu alenen görülecektir.Yunus Emre'ye gelinceye kadar sufî'nin "zâhid" manâsı -tabii ki tam bugünkü anlaşıldığı gibi- teşekkül etmiştir:

ʿÂşıklar ortasında sofılık satmayalar
İhlâsıla bu ʿışka riyâyı katmayalar
(57/1)

Yüri hey sufî zerrâk ne sâlusluk satarsın
Hak'dan artuk kim ola kula dilek viresi
(378/8)

Sofıyam halk içinde tesbih elümden gitmez
Dilüm maʿrifet söyler gönlüm hiç kabul itmez
(117/1)

---

(522) Bu konudaki hadis ve rivayetlerin tafsilatlı bir değerlendirmesi Fatih'in hocası Akşemseddin tarafından yapılmıştır. Bkz.*Risâletü'n-Nûr*, Süleymaniye Ktp.Hacı Mahmud Efendi.Nu:2408 vr.2a-36a arası.

18. Hoca:

Hoca kelimesi,farsçada muallim,efendi ve hatırı sayılır kişi gibi anlamlara gelmektedir.Genellikle müderrislerin sıfatı olarak kullanılmaktadır.Bundan başka,ailenin büyüğü,koca,yaşlı,zengin,hâkim,vâlî,zengin,tüccar gibi anlamları da vardır.(523)

Yunus Emre'de,Hoca kavramının dört ayrı anlamı bulunmaktadır.

Hoca,Allah'ın bir sıfatıdır.Kanaatimizce bu sıfat,"Alîm" sıfatını karşılamaktadır:

Resûl ağdı Mi'râc'a nazar eyledi Hâce
Görüñ görüñ kim niçe vasfını dervişlerin
(149/3)

Başuma dikeler hece ne irte bilem ne gice
Âlemler ümidi Hâce saña fermân olam birgün
(241/5)

Hoca,Hz. Peygamber'in bir sıfatıdır:

Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burak
Cebrâîl eydür,Hâcem Mi'râc'a çıgurdı Hak
(134/1)

Hoca,Mürşid-i kâmilin sıfatıdır.Divan'da söz konusu tabir, daha ziyade bu anlamıyla karşımıza çıkmaktadır:

Hocânuñ tâlibi çokdur hiç bundan kemteri yokdur
Şunuñ kim mürşidi Hak'dur uymaz nâsun âllerine
(345/4)

Dilerem fazlundan ayurmayasun
Hocam senden özge sevmezem ayruk
(129/9)

O hocamdur ben kulıyam dost bagçesi bülbüliyem
O hocamuñ bağçesinde şad olup ötmege geldüm
(179/4)

Hoca,nihayet zahidlerin de bir sıfatı olmaktadır.Divan'da,bu manâda dört ayrı beyit örneği vardır.

---

(523) Mehmet Zeki Pakalın,Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri,Sözlüğü,İst.1983,C.I,s.345

Yunus Emre dir hoca gerekse var bin hacca
Hepisinden iyice bir gönüle girmekdür
(91/5)

Paşa bu kuş dilidür bunı Süleyman bilür
Sana derem iy hace bu dil tehî dil degül
(163/6)

19. Âşık:

Aşık tipi,Yunus Emre Divanı'nda adından ve özelliklerinden en fazla bahsedilen tiptir.Bu tipin en bariz vasfı,Allah'a âşık oluşudur.Bu vecihle aşık için derviş veya salik de denebilir.Gerçekten,Yunus'un çizdiği âşık tipi,Allah'a talip kişi ile ârif kişi arasında bir yerdedir.Aşıkın iki mertebesi vardır;biri muhip(seven),diğeri habîb(sevilen)dir.Allah,bir âyette şöyle buyurur:

"Onlar ki Allah'ı sevdiler,Allah da onları sevdi."(524)
Bu âyetten de anlaşılacağı gibi,kul Allah'ı sever;Allah da kulunu sevebilir.Esasen sevgi(Aşk-Mahabbet) duymak,Allah'ın bir sıfatıdır.Aşıklar da Allah'ın hakikî sevgilisi olabilirler.Nitekim Hz. Peygamber bu konuda en güzel örnektir.Allah O'na "Habibim" diye hitap eder.Kul seven(âşık)olur da aşkın zahmetine katlanırsa,sevilen(Maşuk) olur.İleride de işleneceği gibi Yunus bu mevzuyu ne güzel anlatır:(525)

"Biz sevdik âşık olduk sevildik ma'şuk olduk"
Âşıkın psikolojisi çok değişkendir;o,hüzün ve sevinç,korku ve ümit arasında gelir gider.Bu geliş ve gidişlerden de memnundur âşık:

Aglamak gülmek ʻâşıka dirilmek ölmek ʻâşıka
Kahırla lutfı bir bilür bilmez melûl oldugını
(390/4)

Âşıkın benzi sarı,gözleri yaşlıdır,bağrı pâre,yüreği yare,hâli perişândır.Beli bükülmüştür (262/4):

Benzüm sarı gözlerüm yaş bagrum pâre yüregüm baş
Hâlüm bilen dertlü kardaş gel gör beni ʻışk neyledi
(404/4)

---

(524) Bkz.
(525) Bu konuda bkz. Muhammed Nur,Mısrî Niyazî Divanı Şerhi,s.s.182

Âşık,velayet sâhibidir.Ne kadar harap ise,velayeti o kadar artar.(259/6)Gönül ehlidir.(113/3).Hakk'ın nuru,gönlünde tecellî etmiştir.(352/2)Didar müşahede etmiş,gönül gözleri açılmıştır.(21/2)Hak sırrı ile doludur;hal ehlidir.(390/2)Canlara hükmü geçer.Sofraları aşk sofrası,içecekleri aşk şarabıdır.(331/1)Yönü,dosttan yanadır.(318/4)Âşıkla maşuk birliği gül ve reyhan kokusu gibidir.(3/7)Gerçekte her ikisi birdir.(163/3)Âşıklar,yaradanın emirlerine sadıktırlar;yalan davâ peşinde koşmazlar.(256/7)vahdet sırrı,gerçek âşıklara söylenir.(254/2)Naleleri tevhid nalesidir.(348/8)

Aşık, yoluna sadıktır.Sadıkların yaridir.(347/2)Tevbe ehlidir.(387/9)Her hangi bir kişinin devletine ta'n edip gülmez, âlimlere münkir olmaz,tersanın hâçıyla uğraşmaz.(114/2)Gözü, sadece maşuku görür.Ölmeden önce ölmüştür.Bu, onun ölümsüzlüğü demektir:

> ʿÂşık öldi diyü ṣala virürler
> Ölen hayvān durur ʿâşıklar ölmez
>
> (113/8)

Yar[illegible]n ayrı [illegible]alan âşık,[illegible]lıp ölmeyi [illegible]dir.(398/2)Her âşık,maşukunun nakşından Kur'ân okur.Bu motif,ilahî sırların, mürşidin manevî yüzünden okunabileceğini gösterir.Ve yine âşıklar,dostun gül yüzünden gerçeğe yol bulurlar.(397/6)Ledünnî sırra vakıftırlar;bir şeyhe baş indirmişlerdir:

> Yidi deñiz suyı nider <u>susamış</u> ʿ<u>âşık</u> cânına
> Şeyhüm yüzi gerek baña gördükde baş indürmege
>
> (329/2)

Tamudan korkmaz âşık;Uçmak'a baş indirmez!Bu ifade,âşıkların "rızayı tahsil" etmeleriyle ilgilidir.(326/1)Dünya ve ukbayı terketmişlerdir.(331/3)Meydanları ʿArş'tan yücedir.(113/10)Aşk fakîridirler,hikmet ilmini bilirler.(268/8)Canları,mürşid sohbetiyle ihyâ olur.(34/4)

Âşıklar cefakârdırlar.Dertli ve muztariptirler.Derdile gece gündüz ağlarlar.(330/4)Canlarına aşk odu düşmüştür.Hasrete mihman olmuşlardır.(245/10)Gözyaşlarının meydana getirdiği gölde biten kamışlar,ezelî hasretin sembolüdür:

> ʿ<u>Âşıkuñ</u> gözi yaşı hem göl ola
> Ayağından saz bitüp ḳamışlana
>
> (324/4)

Dil,âşık ve maşûk sırrını söyleyemez.Âşık olmayan kişi kuru ağaca benzer.Âşıklar,dünya malına değer vermezler.onların gözünde,dünyanın çöp kadar kıymeti yoktur.(113/6)cana kalmazlar,terk ehlidirler.(113/4)ibâdet ve tâ'at içindedirler.Yunus;

ʿâşıkısañ bellü bilüñ tañla seher vaḳtinde tur
(88/7)

diyerek,gerçek âşıkların "şer'î" tavırlarını da ortaya koyar. Âşıklar,nefislerinden geçmiş,Hak yoluna durmuşlardır.Uzun emelleri yoktur.Riyazet ve halvetlerde diz çökmüşlerdir.(36/1-7)

Sultana kulluk eden âşık,sular gibi,bir yerde karar edemez;ummana ulaşıncaya kadar akar.İli ezel,yolu elest'tir.O,her iki âlemi burada görmeye gelmiştir.(178/5)Aşk yoluna bin can feda eder.(38/4)Bî-karardır.(400/5)İlden ile yürür,dilden dile dost sorar.Gurbette hâlini kimse bilmez.(404/3)Yüzünü Hazret(Allah)e tutar(414/6).Dili kuş dilidir.(bkz.Süleyman Pey.)Bazan aşka düşer,İlahî sırları ifşa eder.(377/4)Aşk rengine boyanır.(236/7)Makamı gönül şehridir.(194/6)Bu cihana gelmeden evvel "sultan-ı cihanda,hükm-i sultanda"dır.(172/1)Âşık,ezelde âşık olduğu için burada da âşıktır.(181/1)O,'aşkı kılavuz tutmuş,aşka uymuştur:

Cânum ben andan bunda <u>ezelî ʿâşıḳ geldüm</u>
ʿIşḳı ḳılavuz ṭutdum ʿışḳa ulaşup geldüm
(181/1)

Hakk'a ulaşan âşıkın mezhebi de,milleti de haktır.(221/6)Bu sebeple ʿâşık,"bî-mezheb-ü bî-millet"tir. Yani, vahdete ulaşan kişinin mezhep ve ümmet gibi vasıtalarla uğraşması söz konusu değildir:

ʿ<u>Âşıklara</u> sorarısañ bî-mezheb ü bî-millet
Yolda ḳalupdur ṣakın gice vü gündüz ṣayan
(234/5)

Bir beyitte zikredilen "gece-gündüz saymak" deyimi,varlıkla uğraşmak,izafetlere aldanmak anlamındadır.Hakikat ehlinin makamı birlik makamıdır.O,yoklukta var olmuş,bekâbillaha ulaşmıştır.(232/3)

Sinesi aşk dolu olan âşık,derdini, aşkını gizleyemez.(254/8) Hak varlığı âşıkın gönül evinde dop doludur.Bu ifade,vahdet

tecellîsiyle alakalıdır.(173/8)Maşukunun sürekli adını anan âşık(139/6)Tenine yumuşak giymez;döşeği toprak,yastığı taştır.(197/3)Yoldaşı,erenlerin himmetidir.(197/1)Üzerindeki keçe(palas) tevazuuna alâmettir.Palhengi de nefisten kurtulduğunu gösterir.(bkz. Palheng)Aşk yolunda her aşık destar ve başlarını(ser) terketmişlerdir:

'Âşıka 'izzet ü 'âr vallāh bedi' bu haber
'Âşıkısañ cānsız gel ne ser ü destâr gerek
(135/6)

Sevip âşık olmaktan yegâne gaye,sevilip maşûk olmaktır.(Bkz. Vahdet-i Vücûd):

Biz sevdük 'âşık olduk sevildük ma'şūk olduk
Her dem yiñi dirlikde sizden kim usanası
(382/3)

Aşıkların gönülleri bulut ile güneş gibidir;bir açılır bir kapanır.(73/7)Kararsızdır.(66/7)Halleri bilinmez.(343/4)Halk içinde gezerler, sırlarını kimse anlayamaz.(322/1)Gönüllerinde pek çok yol vardır.(325/2)Erene ermiş,(296/1)yüzleri didar görmüştür.(289/2)İl il,şehir şehir dolaşırlar.(285/5)Adları miskîn(fenafillah olmuş)dir.(1/8)Hülasa makamları o kadar yücedir ki;Yunus,sultanı(Allah'ı) bulmak isteyen kişilere,aşıkların ayağından yüz kaldırmamayı öğütler:

Yûnus yüzün kaldırmagıl âşıklaruñ ayağından
Fidî eyle yüz bin cânı anda bulasın sultânı
(377/8)

Âşık aynı zamanda,melâmîdir.(bkz.)Bunun içindir ki,kınanır.Adını deliye,avareye,divaneye çıkarmıştır.Aklını da aşka aldırmış(aşk delisi olmuş)tır.(256/4)Mertebesini "bed-nâm" ile gizler:

Yunus Emre'ye ne gam 'âşık melâmet bed-nâm
Küfrüm imâna şol dem anda deñişüp geldüm
(181/11)

Yunus Emre,bir beyitte de,âşıklara ta'n edilmemesi gerektiğiğini belirterek avamı uyarır.Zira âşık hâl ehlidir."Ferman dinlemez" bir gönlü vardır.Hareketleri nefsî değil Rabbânîdir.

Ta'na urmañ âşıklara her ne hâle dönerise
Fermân olımaz kendüye müşâhedeye gark olan
(259/2)

Bu beyitteki "kendine ferman olmak" deyimi,nefsine hükmü geçmek,kararlı olmak,davranışlarını kontrol altında bulundurmak anlamındadır.Tabii müşahede ehli,kararsız olduğundan kendisine ferman veremez.

Yunus Emre Divanı'nda âşık yerine kullanılan terkibî bazı ifadeler de bulunmaktadır.Bir kaçını örnek olarak kaydediyoruz:

"aşk esiri(177/6),âşık-ı zinde(331/1),âşık-baz(166/4),şeydayı rahman(46/1)hayran-ı aşk(90/5),handan-ı aşk(90/9)aşk eri (28/1,59/1),vs."

Yukarıdaki terkiplerden "aşk eri",mürşid-i kamil anlamında da kullanılmaktadır.(bkz. Mürşid)

Beyitlerde aşık mevzuu çerçevesinde,mecazî bazı ifade ve terkipler de zikredilir;meselâ "âşıklar kitabı" denilerek mürşid-i kamil"(329/6)âşıklar devleti" denilerek Allah kasdedilmektedir.Diğer bir kaç örnek şunlardır; "aşıklar işreti"(3/9)Allah'ı tevhid hali veya zikir meclisi için söylenmektedir.Aşıklar dili(12/6);kuş dili,hal dili yerine söylenmektedir.Aşıklar'ın yıldızı(359/6),aşıkların hali için kullanılmaktadır.Aşıkların şeriatı(47/1),âşıkların sözleri ve halleri için söylenmektedir.Aşıklar dağı(62/4) âlem-i ervah için söylenmektedir.

Buraya kadar iktibas ettiğimiz ve değerlendirdiğimiz bilgiler dikkat edilirse,âşık tipinin,divanın en önemli konularından birisi olduğu anlaşılacaktır.Diğer bütün konular,âşık tipine bağlı olarak gelişir.Ve çizilen bu tip,Allah'a aşıktır.Zaten bu husus bir örnekte açıkça belirtilir:

> ʿÂşık oldur Hakk'ı seve Ḥaḳ derdine kıla devā
> Bizüm içün ḫâyır-duʿā ḳılanlara selâm olsun
>
> (231/8)

Nihayet,çizilen ʿāşıḳ tipinin psikolojisi karmaşıktır.Bu psikoloji aşk potasına girmeyen kişiler tarafından anlaşılmayacaktır.Bunun içindir ki,Yunus,tıpkı Mevlâna'nın "aşk nedir ?" sorusuna verdiği "Ben ol da gör!" cevabı gibi,âşık nedir,sorusuna şöyle cevap vermektedir:

> ʿÂşıklarun hâlini ʿâşık olanlar bilür
> ʿIşḳ bir gizlü haznedür gizlü gerekdür esrâr
>
> (26/7)

<u>Âşık İle İlgili Benzetmeler:</u>

<u>a. Irmak,Kuru ağaç,Taze cüvan,Bülbül,Koyun,Kurban,Bahrî, Arslan,Nahçîr,Pervâne:</u>

Âşıkın coşkun gönül halleri,onun,çağlayarak akan bir ırmağa benzetilmesine sebep olur.Yunus,tecridî bir üslûpla,gönlüne hitaben;

Taşdun yine delü gönül sular gibi çaglar mısın
(270/1)

diye sorar;tecahül-i ârifâne yapar.Irmak,arayışın,hasretin ve kavuşmanın da sembolüdür.Âşık bu sebeple de ırmağa benzetilmektedir:

<u>Irmak gibi</u> <u>ben çağlaram</u> gah gülerem gâh ağlaram
Nefsün cigerin taglaram kibr ü kini yıkan benem
(187/2)

Âşık,bir mürşide gönül vermeden evvel,kendisinden habersiz;adeta kuru bir ağaç gibidir.Mürşidin nazarıyla hayat bulmuş,taze bir cüvana benzemiştin:

Bir <u>kuru agacıdum</u> yol üzre düşmiş idüm
Er bana nazar kıldı <u>tâze cüvan</u> oldum ben
(280/8)

Sevilen(mürşid,Allah,Peygamber)in güle,bulunduğu yer (dergah veya Elest)in gül bahçesine benzetildiği beyitlerde,aşık da "bülbül" gibi tasavvur edilir.

<u>Bülbül</u> de âşık olmış kızıl gülün yüzine
Gördüm erenler yüzin hezar destân oldum ben
(280/4)

Benüm dilüm kuş dilidür benüm ilüm dost ilidür
Ben <u>bülbülem</u> dost gülümdür bilün gülüm solmaz benüm
(175/2)

Gül bahçesinin baharda yeniden hayat bulması,âşıkın gönlünde meydana gelen tecellîler gibidir.Bu tecellinin tesiriyle,âşık, bülbül gibi feryâd eder:

Yine yaz günleri geldi söyle <u>bülbülcüğüm</u> söyle
Cümle çiçekler zeynoldı söyle bülbülcüğüm söyle
(343/1)

Bülbülün feryâdı güle,âşıkın feryâdı da cemalullaha karşıdır. (95/3)Âşıkların sabah vakti(sehergâh) kalkıp Hakk'a niyâz edişleri,yine seher vakti güle karşı öten bülbüle benzetilir.

Sehergâhın turup zâri kıluram
Sanasın bülbülem gülzâre karşu

(289/3)

Gül bahçesinde öten bülbül,zikir meclisinde,mürşidine karşı niyaz eden dervişe de benzetilir.Dost bağının bülbülü olan âşık,. budaktan gül düzer.Bu motifteki "budaktan gül düzmek" deyimi,aşkın ıztırabını yaşayıp,zikir ve tevhid,halvet ve riyazet ile gayeye ulaşmak,dosta kavuşmak demektir:

Ben ol dükkândar kulıyam gevherler ile doluyam
Dost bagınun bülbüliyem budakdan gül düzer oldum

(222/5)

Bülbülün gül dermesi motifi de, âşıkın sevilene visâli için söz konusu edilmektedir:

Dost bâgında bülbül olam gülleri direm yüriyem

(213/2)

Bülbüle tuzak,diken olduğu gibi,âşıkın tuzağı da,dünyadır.(196/7)Yunus'a göre "gül",Muhammed teri'dir.Güle âşık olan bülbül ise Muhammedî âşıktır.

Gül Muhammed deridür bülbül anun yâridür
Ol gülile ezelî cihâna bile geldüm

(196/8)

Âşık için bir beyitte "bülbül-i haste" denilir.(391/1)Hasta sıfatı,bülbülün çektiği aşk ıztırabı sebebiyle zikredilir.

Bilindiği gibi âşıkla zâhidin bilgi,yaşayış ve anlayışları çok farklıdır.Hususiyetle her şeyi kabuğuyla değerlendiren zâhid ,âşıkın ruhanî taşkınlıklarını kaldıramaz ,böylece âşık ve zahid arasında bir rekabet başlar.Zahid,dedi kodular yüzünden çoğu zaman "karga"ya benzetilir.Buna mukabil aşk terennümleri içindeki âşık,bülbüle benzetilir:

Karga ile bülbüli bir kafese koysalar
Birbiri sohbetinden dâim melûl degül mi

(352/3)

Âşık,bir beyitte,aşk urganıyla bağlanan koyuna benzetilir.Bu benzetmede,koyunun munis ve sâkin özellikleri benzetme yönü olabilir (Bkz. Aşk):

Anı seven ʿâşıklarun söylerisem sıfatını
Anun ʿışkı urganında koyundan da yavaş oldı
(354/7)

ʿÂşıkın kendisi veya cânı,kurbân olarak düşünülür.Kurbân;fedakarlığın,yokluğun,nefis terkinin remzidir.Kurban-âşık münasebetinde hatırlanması gereken bir isim de,İsmail Peygamber'dir.Bizatihi bu peygamber,âşıkın timsalidir.(bkz.)

Lâyık degüldür değme cân dost yolında harc olmaga
Ümid dutar cümle ʿâşık dosta kurbân olasını
(348/4)

Aşk bir denize benzetilince(bkz.)Âşık da bu denizde yüzen balık gibi tasavvur olunur.Balığın sudan çıkınca ölmesi,âşıkın aşksız yaşayamayacağı şeklinde düşünülür:

Senün ʿışkun deniz ben bir balıcak
Balık sudan çıka hemen ölidür
(57/4)

ʿÂşık için bir başka benzetme unsuru da "bahrî"dir.Deniz ördeği anlamına gelen bahrî,denizde çok rahat hareket eder,dalar ve yüzer.Beyitlerde,vahdeti,aşkı ve hakikatı,erenleri temsil eden bahr,bahrînin yaşaması için gerekli olan tek yerdir. Âşık da,aşk ve vahdet denizinden başka hiç bir yerde yaşayamaz:

Yir gök tolu bu ʿışk durur ʿışksuz hiç nesne yok durur
ʿIşk bahrîsi olubanı denizlere talan benem
(177/2)

Erenler bir denizdür ʿâşık gerek talası
Bahrî gerek denizden girüp gevher alası
(378/1)

Arslan zaptedilmek için zincire vurulur.Aşkın zincire benzetildiği bir beyitte,âşık,zincire vurulmuş bir arslan gibi düşünmektedir:

Niçe arslan da'vâ kılur ʿışka boyun virmemege
Senün ʿışkun zencirinden kızan evvel yavaş oldı
(/)

Bir beyitte de,sevilen sayyad(avcı)a,aşık da nahcîre benzetilir.Bu benzetmede,aşk tabiatıyla âşıkın kurtulamayacağı bir tuzak olmaktadır:

Ömrüm niçe olurısa azadlıġum muhâl durur
Seyyâd elinden kim alur duzaġa düşicek <u>nahçîr</u>
(53/3)

Pervane ve mum,umumiyetle birlikte zikredilir.Âşıḳın pervane şeklinde tasavvur edildiği beyitlerde,sevilenin(mürşidin) yanağı ve cemali,parlaklığıyla muma benzetilir.Yanak veya cemal,vahdeti temsil eder.Âşıkın yanmak istediği çerag da, fenâ çerağı olmaktadır:

Dervîşler Ḥaḳḳ'uñ dostı cânlarıdur Ḥaḳ mesti
ʿIşḳ şem'ini yaḳdılar <u>pervâne</u> olan gelsün
(239/8)

<u>b. Serhoş,Mest,Esrük,Delü,Divâne,Bî-çâre,Hasta,Dertlü,Sayru,Müflis,Kul,Gevherî,Bezirgan,Gavvas;Garîb,Ümmî:</u>

Aşk,mahiyeti itibariyle şaraba benzer.Buna bağlı olarak da aşk şarabı içen âşık,serhoş telakkisiyle işlenmektedir.Âşık, aşka düşüp şuurunu yitiren kişidir.Bu motifle birlikte,âşık, deli,rind,her davadan geçen,hayran bir sıfatla karşımıza çıkmaktadır.Serhoş âşıkın işreti olduğu gibi İlahî aşıkların da işreti vardır.Bu işret,zikir(tevhid) meclisidir:

Ölmez bu ışk bilişleri <u>esrük</u> <u>meclis serhoşları</u>
Dâim bunlaruñ işleri ceng ü şeşte rebâb durur
(47/6)

İsterisen bu dünyede ebedî <u>serhoş</u> olasın
ʿIşḳ kadehin tolu götür yıl on'iki ay <u>serhoş</u> yüri
(403/5)

Sevgi her şeyi yaptırır.Âşık,sevgiliye duyduğu aşkla her türlü çılgınlığı yapabilir.Esasen âşık,aşkın verdiği haller karşısında hayran ve mest kalmış,aklını aldırmıştır.O'nun deliliği gerçekte,tecellîler karşısında şuurunu ve benliğini yitirip ilahî müşahedeye dalmasıyla alakalıdır.Aşıkın deli sıfatı ile anıldığı bir hayli beyit vardır:

İşit <u>Yûnus</u>'ı işit uş yine <u>delü</u> olmış
Erenler ma'nîsine taldumısa ne oldı
(393/5)

İy <u>'ışk delüsi</u> olan ne kalduñ perakende
Ol seni <u>delü</u> ḳılan yine sendedür sende
(328/1)

Delüyem pendi tutmazam degme yire ben gitmezem
İş bu sözi işitmezem ṭutmışam ḳulaġum anda
(310/6)

Âşık,aşk derdiyle hastadır,dertli ve çâresizdir:

Bî-çâre miskîn Yunus ʿışḳdan daʿvî ḳılursın
Dostdan ḥaber gelicek yüz sürüyü varasın
(250/6)

Beyitlerde,âşıkın sıfatlarından olan dertli,sayru,zaîf gibi kelimeler daima aynı mahâyadır.Âşık,sevilene kavuşamamanın verdiği dertle hastadır.Fakat o,aşk hastalığından memnundur. Esasen bu husus,aşk ıztırabının sâliki olgunlaştırmasıyla alakalıdır.Dertlinin hâlinden dertli,hastanın halinden hasta anlar:

Âkil eli irmez ile irse dahı gelmez dile
Dertli hâlin dertli bile ṣayru ne bilsün sağları
(365/5)

ʿIşḳdan dertlü olana dermânum vardur benüm
ʿIşḳ ṣayrusı olana erkândur ṣora geldüm
([illegible])

Âşık,kararsızdır.Avaredir:

Yunus'dur ʿışḳ avaresi bî-çâreler bî-çâresi
Sendedür derdüm çâresi dermanum ṣoram yürüyem
(213/6)

Âsık,aşk derdiyle hastalanmış,zayıf düşmüştür:

Haylî zamandı vaʿdeye ṣalmışıdı zaîfini
Gördi gönül şikestesin yapdı ʿimâret eyledi
(392/3)

Âşık,aynı zamanda müflistir.Müflis,sözlükte kazancını kaybetmiş,parasız kalmış kişi anlamına gelir.Aşıkın dileği vuslattır;onun Allah'a ulaşması,tevhid ve zikr iledir.Bunlar âşıkın kazancıdır.Aşıkın kazancı yoksa,Hazret'(Allah)te yüzü kara kalacaktır:

İmdi key Yûnus kalmış Haẓret'te yüzi ḳara
Çün nesnesi yok müflis neyile bâzâr itsün
(232/9)

Sevilen(Allah) hüküm ve tasarruf sahibi bir pâdişâh olunca, âşık,sultana bağlı bir kul gibi düşünülür:

Sen sultânsın ben kulam sen gülsün ben bülbülem
Hükmün âleme yiter ne kim var kul üstine
(334/2)

Aşk bir deniz,âşık da bu denizde yüzen veya cevher arayan bir yüzgeç(dalgıc) şeklinde tasavvur olunur.

Yüzgeçlik öğrenimeyen kul girmesün bu denize
(401 /4)

Âşıkın gavvâsa benzetildiği bir beyit de şöyledir:

Bugün ʿışk bahrinün gavvâsı oldum
Gevherler bulmışam ʿummân içinde
(332/3)

Cevherî sarrâf demektir.Cevherin kadrini o bilir.Aşk bir cevher olunca,âşık da cevherîye benzetilir:

Cevherîler katında kâide böyle durur
Kadrini bilmezlere göstermedi gevherin
(254/7)

Âşık,sermâyesi cân olan bir bezirgândır.Can metaını veren âşık,sevdiğine kavuşur:

ʿIşk bezirgânı sermâye cânı
Bahadur gördüm câna kıyanı
(353/1)

ʿAşk bezirganı olan âşıkın metaı çoktur.Aşağıdaki motifte zikredilen metâ,irfân anlamındadır:

Bezirganam metâ'm çok dest-gîrüm üstadum Hak
Ben ziyânum assıya anda denişüp geldüm
(191/3)

Âşıkın bir sifatı da,"garîb"tir.Bu kelime bazan doğrudan âşıkın kendisi için kullanılan bir istiare olmaktadır.Daha önce işaret edildiği gibi(bkz. Derviş)garîb,çoklukta birliği gören kişidir.Bu makamdaki âşık,Tanrı ile halvettedir:

Ne var söylenen dilde varlık Hakk'undur kulda
Varlıgum hep ol ilde ben bunda garîb geldüm
(191/2)

Ben garîbün hâtırını sormaga geldi şol sanem
Düzdi gönül sınugını hâtır ziyaret eyledi
(392/4)

Yunus,kendisini kasdederek iki ayrı beyitte,Ümmî" olduğunu söyler.Ümmî,anasından doğduğu gibi kalan,okumayan kişidir.Aynı za-

manda ana mesabesinde olan anasır-ı erbaya mensup olan demektir.Âşıkın ümmî oluşu,ana unsurları(yani anasır-ı erbayı) tanıyışındandır:

> Ol dost bana ümmî dimiş hem adumı Yunus konuş
> Dilüm şeker gevdem kamış bu söyleyen nemdür benüm
>
> Ümmî benem Yunus benem dokuz atam dörtdür anam
> Işk odına düşüp yanam suk u bazar nemdür benüm
>
> (170/6-7)

c. Pul,Gubar,Tac,Zerre,Başı top,Muhammed'in Çeragı,Kul, Küntü Kenz,...

Pul,kuruşun küsuratından birine verilen addır.Kuruşun diğer küsuru para ve akçadır.Bir kuruş kırk para bir para üç akça bir akça üç puldur.(526)Paralar,umumiyetle değerli madenlerden-özellikle altından- basılırdı.Pul ise,değersiz,basit bir madenden imal edilmekteydi.Delikli,madenî küçük paralara da pul denilir.Görüldüğü gibi pul,değersizdir.Pulun bu özelliği,aşıkın evvelki hâliyle uygunluk arzeder:

> Beni gören [illegible] pula saymazıdı [illegible]
> Şimdi gören gösterür barmağıla
>
> (296/6)

Aşkın türlü halleri,âşıkın sırrırı ifşâ ettirmiş ;O'nu gözlerden düşürmüştür.Bu sebeple melâmî âşık gözlere gubar(toz zerreciği) gibi görünür.Esasen o,irfanıyla âlemlerin tâcıdır:

> Bu cümle ʿâlemün tâcı iken uş
> Ayaklarda gubâram ʿışk elinden
>
> (262/2)

Maddenin en küçük parçası olan zerre cirmsiz,hacimsiz ve değersizdir.Âşık,âlemde bir zerre gibidir.Fakat aşk tamamlayıcıdır;aşık,aşk kuvvetiyle mutlak varlıktan ayrı olmadığını anlar ve kendisinin "kadimîbir zerre" olduğunu söyler:

> Ger suretüm düşer ise niçe noksan ire baña
> Kadîmî zerrenem senün niçe düşüp tutırısam
>
> (190/6)

---

(526) Mehmet Zeki Pakalın,Osmanlı Tarih Deyimleri...,C.II,s. 781,

Hazineler viranda bulunur. Âşık vücudunu viraneye döndürmüş-fakat hazine değerindeki velayetini artırmıştır:

Âşık niçe harâbısa velâyeti arta durur
Anuñ içün ki dâimâ virândadur genc-i nihân

(259/6)

Âşık, başını çevgan topu gibi meydana koymuştur; meydanın sahibi(sevgili)bu topu istediği gibi oynar. Bu motif, âşıkın sevgiliye teslimiyetini göstermektedir:

Cân ne durur dost önünde fetvâ budur ḳamu dilde
Gel göresin bu meydânda topdur dostı seven başı

(360/7)

Hz. Peygamber, âleme ebedî ışık veren bir kandîldir. Âşık, bu kandilin nûrundan kül gibi yanar yok olur; yahut kandîlin çerağı olup daima yanmak(ışık vermek) ister:

Ḳoġıl beni hoş yanayın kül oluban uşanayın
Ol sevdügüñ Muḥammed'e olayın çerâk Çalab'um

(186/5)

Mutlak varlık, gizli bir hazinedir. Âşık fenâda vücudunu terk edip, hakikî varlığın rengine boyanınca, kuntü kenz(gizli hazine)in kendisi olur:

Gelsün beni ol öldüren külünü göge savuram
Ben küntü kenzem mahfîyem izhar iden gelsün berü

(287/7)

ç. Bahadır, Esir, Eyyûb, İsâ, Musa, Cercis, Hz. Ömer, Mecnûn, Leylâ, Ferhâd, Hüsrev, Mansûr, İbrâhim Edhem, Bâyezîd, Fakî :

Âşıkın bahadır oluşu, göz kırpmadan cânını fedâ etmesindendir. Bahadırın, vücûduna çelik zırh giymesine karşılık âşıḳ da himmet elbisesi giymiştir:

Zihi bahadur cân terkin urur
Ḳılıç mı keser himmet giyeni

(353/2)

Zincire vurulan mahkum, esaretten kurtulamaz. Bu gerçekten hareketle aşkın zincire benzetildiği bir kaç beyitte(Bkz. Aşk) Âşık da aşk zincirine bağlanmış "esîr" gibi düşünülür:

Gördüm diyen degül gören bildüm diyen degül bilen
Bilen ol durur gösteren ʿışḳa esîr olan benem

(177/6)

Yunus Emre,aşıkı, çeşitli teşbih yönleriyle ve bilinen kıssalarıyla,Eyyûb'a İsâ'ya,Musa'ya,Yusuf'a ve Cercis'e benzetir.Bu meyanda âşık, Eyyup Peygamber gibi hasta gönüllüdür, derdine derman istemektedir.(228/1)İsanın Meryem'e (vasıtasız-babasız) varışı gibi Allah'a ulaşmak arzusundadır.(173/4)Aynı zamanda o,İsa gibi dünyayı bırakıp mücerred olmak ister.(353/4)Âşık,münacat ehli oluşuyla da Musa Peygamber'e benzetilmektedir.Cercis Peygamber gibi aşk ile dirilir.Bütün bunlara ilaveten,aşıkın türlü vecihlerle Kur'an'da zikredilen her peygamber'den bir nişanı vardır:(Bkz. Peygamberler)

Aşıkın Hz. Ömer'e benzetilmesi,sülûk makamlarıyla(devriyya-i arşiyye) ile alakalı olup doğrudan bir teşbih söz konusu değildir:

ʿ<u>Ömer-i Hattâb'ıla</u> çokʿadl ü dâd işledüm
(185/8)

Şark âleminde aşk ıztırabıyla şöhret bulan hikaye kahramanı Mecnûn,Leylâ'nın derdiyle yanıp yakılmış,dillere destan olmuştur.Mecnun,bir aşk kahramanı olarak âşıkların gerçek timsalidir:

Eydür Yunus kim hakîkat ben <u>Mecnûn</u> oldum ʿakıbet
N'ola disen Mecnûn-sıfat hoş tutunuz <u>Mecnûn</u>'umı
(409/6)

Âşık-Mecnûn münasebetinde Yunus,Mecnûn kelimesiyle çoğu zaman <u>Leylâ ve Mecnûn</u> adlı kahramanları telmih etmekle beraber,birkaç beyitte tevriye ile hem bu kahramanları hem de Mecnûn kelimesinin hakikî manâsı olan deliliği kasdeder:

Gurbet ilinde yürürem dostı düşümde görürem
Uyanup <u>Mecnûn</u> oluram gel gör beni ʿışk neyledi
(404/5)

Âşıkın gayesi,Leylâya kavuşmaktır;Leylâ,hakikî sevgilidir.Leylâ,aynı zamanda "geceyle ilgili,geceye mensup"(zulmette olan) demektir.Âşık,leylâ ile,ezeldeki aslını-gizli halini- kasdederek,"<u>Mecnûn-ı ser-gerdân yokken leylâ idüm</u>" der.

Bunda dimeden Mecnûn <u>Leylâ</u> adını mevzûn
Ne Leylâ idüm anda ne Mecnûn-ı ser-gerdân
(260/5)

Âşıkın Mecnûn'a benzetildiği beyitlerde,Mecnûn'a ait her sıfat,aynı zamanda âşıkta da vardır.Bu konuda Yunus; "aşka Mec-

nûn olmak(371/6),Mecnun gibi avâre olmak"(71/11),Mecnûn olup yürümek(291/5) şeklinde deyimler de zikreder.

Ferhad,Müslüman şarkın tıpkı Mecnun gibi en iyi bildiği aşk hikayelerinden birinin kahramanıdır.Sevgilisi Şîrîn'e kavuşmak için dağları delip su getirmek isteyen Ferhad,aşkın zorluklarına katlanan fedâkâr âşıka örnektir:

Ne göründi şu Ferhâd'un gözine
Ḳayalar kesüben dosta yol eyler
(95/5)

Cânum ʿışḳuñ külüngüne Ferhâd olup dutdum başım
Dâim taşları keserem Şîrîn'üm hiç ṣolmaz benüm
(226/4)

Âşıkı temsil eden bir başka aşk kahramanı da,Hüsrev'dir.Hüsrev,Nuşirevan'ın torunu olup Sasaniyan hükümdarlarındandır. Ermen Melikesi Şîrîn'e aşkı ile tanınmıştır.Şîrîn'e kavuştuğu sırada hançerlenerek öldürüldüğü için fedakâr âşıkların timsâli olmuştur:

Ferhâd bu ʿışḳ yolında basın külünge ṭutdı
Hüsrev Şîrîn derdinden dosta virdi cânını
(398/8)

Tasavvuf tarihinde "aşk şehidi" sıfatıyla anılan Hallâc-ı Mansur da (bkz. Mansur)İlâhî aşıklar için bir model olmaktadır. Mansûr,fenafillah olmuş bir âşıktır:

Manṣûr var oldum bugün berdâr iden gelsün berü
İnni Ene'l-Ḥaḳ oḳudum inkâr iden gelsün berü
(287/1)

Aşk ile tac ve tahtlar terkeden İbrahim Edhem de (bkz.) âşıkları temsil etmektedir.Her âşık terk ehli oluşuyla ,aşk meclisinin bir Edhem'idir:

Ol meclisün ʿâşıkları İbrahim Edhem'dür biri
Belh şehri gibi bin ola her guşede virânesi
(406/4)

Bir başka beyitte da,âşık,"vahdet" sırrını bilen Bâyezîd-ı Bestamî 'ye benzetilmektedir.(178/4)

Nihayet âşıkın bir beyitte "fâkî" sıfatıyla sıfatlandığını görüyoruz:

ʿÂşıklarun ʿArş yüzinden maʿşûḳ gitmez gözünden
Dâimâ okur sözinden zirâ kim ol durur fakî
(410/3)

20. Zâhid(Kolmaş):

Zâhid,esasen zühd ve takva sahibi olmakla beraber zamanla "zahir-perest" dindarlar vasfında kullanılmaya başlanmıştır.Zâhid tipi,ârif tipiyle tam bir tezat içindedir.Zahid,Yunus Emre'ye göre" ilmi olan fakat âmeli olmayan(248/9)yola üşenen,erenleri sevmeyen ve herkesi hakir gören(80/1),kalleş (92/3),sözünün manâsından habersiz (80/3) bir kişiliğe sahiptir.Arzusu Cennet'tir.(52/6)

Zâhidüñ zühdi ile Cennet makâmı olur
(150/4)

Zahidler dünyâya aldanmışlar,ezelde verdikleri ikrârı yerine getirmemişlerdir.(394/8)Yunus,zahidler için "şeriat oğlanları" şeklinde bir terkip de kullanmaktadır.Şeriat oğlanları,âşıklara yol tarîf edemezler:

Şerîat oğlanları niçe yol eyde baña
Hakîkat deryâsında bahrî oldum yüzerem
(171/7)

Zâhidlerin yol azıkları(tevhid,ibadet) yoktur.(62/1)Onlar,erenler meclisine de düşmandırlar.(58/7)Beyitlerde zahidler,murdar dünyaya düşkünlükleriyle "it"e(391/3)âriflere saldırmalarıyla "yaban canavarı"na(80/3),dedi-koduları ve dünya denen suflî âleme verdikleri önem ile kargaya(352/4,365/3)çaylağa ve baykuşa(167/3),kerkese(335/7),dürraca(342/6)çokal cevşene(50/3),erenleri bir sinek kadar küçük gören kartala(407/5),yagmacı bir Tatar'a(248/4),sıg ve basit,topuga bile çıkmayan çaya (80/1),serçe kadar küçük gördüğü erenin kanadını bile taşıyamayan kanlu(araba)ya(407/4) vs.benzetilirler.Âşıkın bülbül, zâhidin kargaya benzetildiği bir misâl şöyledir:

Kargayıla bülbüli bir kafese koysalar
Birbiri sohbetinden dâim melûl degil mi
(352/3)

21. Müftî:

Müftî,fıkha dair meselelerin şer'î hükümlerini açıklayan kişidir.Yunus bu tipi,bir zâhid tipi olarak ele alıp işler.

Müftî,dervişlik beratını okuyamaz.İlahî sırrı kavrayamaz. Bir beyitte,Yunus,zamane müftîlerinden şikayet eder:

Bu dervişlik berâtın okumadı müftîler
Kim ne biliser bunı bir acâyib varakdur
(84/6)

Kim ki bir dem sohbet ola müftî müderris mat ola
Bir İlâhî devlet ola andan içen oldı bâkî
(366/3)

22. ʿÂlim:

Yunus'a göre âlim, zahirî bilgi sahibi kişidir. Hakikî âlim, ilmine layık amel eden kişidir. (357/3) Aşıkların kitabını (yani aşkı) değme âlim okuyamaz:

Değme ʿâlimler okımaz bu ʿâşıklar kitâbını
Zirâ ki ol yazmış anı ezel ebed oldur bakî
(410/2)

Âlimlerin bilgisi aklîdir. (233/10) Bu bilgi medresede tahsîl edilir:

ʿÂlimler müderrisler medresede buldılar
Ben harâbât içinde buldumısa ne oldı
(393/4)

Yunus, çağının âlimlerinden şikayetçidir:

ʿÂlimler okuyup tutmaz halkı görüben gözetmez
Gönüllerde safa bitmez saladur kudse gidelüm
(218/4)

23. Danişmend (Danışman):

Bilgin, medrese mezunu kişi anlamında farsça bir taʿbîr olan danışmend(527) divanda, zahirî ilimlerle mümeyyiz ve fakat tahkîk ehli olmayan menfi bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. bilgisi ledünnî olmayıp kitabî olduğundan Yunus şöyle bir tarizde bulunur:

Dostdur bizi okıyan üstümüze şakıyan
Şimd'üç buçuk okıyan derin danışmân olur
(58/2)

Yunus Emre, yaşadığı çağda, dervişlerle danışmanların biribirleriyle, bilgi ve anlayış yönüyle farklı fikirler taşıdıklarını

(527) M. Zeki Pakalın, a.g.e., C.I, s.393

ve çatıştıklarını anlatırken şöyle der:

Danışmanuñ câhili oñamaz dervişleri
Dervişile danışman yavlak erişgen olur
(58/3)

Danışman oldı geldi okıduğında buldı
Ehl-i derd dervişlere cânı karışğan olur
(58/5)

Danışman, bir beyitte de, âşıkın ölüm haberini duyunca sevinen bir tip olmaktadır:

Oğlan gider danışmana şaladur dosta düşmana
Şol dört tekbîr namâzıla vaktim tamam kılam birgün
(241/3)

Bu beyitte, oğlan, 'âşıkın ölümünü danışmana haber vermeye giden bir talebe gibi düşünülmektedir.(528) Bir başka beyitte de danişmend(âlim)lerin bâtınî Işıklarla(bkz.) anlaşamadıkları vurgulanır. Danişmend, Işık'ı şeriatsiz olmakla suçlar:

Işık ile danişmend su'i işler her zamân
Danişmend Işık'a eydür bî-şerîat degül mi
(352/6)

Danişmend okuyan, fakat okuduğunu uygulamayan kişidir:

Danişmend okur dutmaz derviş yolın gözetmez
Bu halk öğüt işitmez ne sarp zaman olısar
(60/2)

İki ayrı beyitte de, er yoluna giren-tasavvufa intisap eden-danişmendlerin Hakk'ı bulacakları belirtilir.(27/7, 410/4)

24. Işık:

Kaynaklara göre Işıklar, ehl-i sünnet inancına uymayan, şiî ve bâtınî temayülleri olan bir gruptur. Danişmend(âlim)lere göre Işıklar "bî-şerîat"tırlar:

Işık ile danışman su'i işler her zamân
Danışman Işık'a eydür bî-şerîat degül mi
(352/6)

Yunus'un yukarıda iktibas ettiğimiz bu beytinden de anlaşılacağı üzere, "Işık" taifesi, devrin en belirğin "gayr-ı sünnî

---

(528) Beytin tahlili için bkz. Orhan Şaik Gökyay, Yunus Emre'yi ve Halk Şairlerini Anlamak, Tarih ve Toplum, s. 40, İst. 1987, s. 202

taifesidir.Şu da var ki,Işık ile Danişmendin "sui işlediği" belittilen beyitte Yunus,her iki grubun davranışlarını tasvip etmemektedir.(529)

25. Ayyâr:

Ayyâr,arapça bir sözdür;gözü pek,yılmaz,atılgan ve yan kesici anlamlarındadır.Abbasî'ler çağında Bağdad'ta askerin fedaî bölüğüne Ayyar denilirdi.Fütüvvet erbabının seyfî koluna da Ayyâr dendiği halde,sonraları,isyan çıkaran,yakıp yıkan kişiler bu ad ile anılmaya başlanmıştır.

Yunus,Ayyârlardan menfî bir tip olarak bahseder.Ayyar,hususiyetle fasid taatlar işleyen âşıkın gönlü için bir benzetme unsuru olur.Ayyârlar aşağıdaki beyitte belirtildiği gibi "Bagdad"ta mekan tutmuşlardır:

Zâhirüm eyü adda gönlüm fâsid ta'atda
Buluhmaya Bagdad'da bencileyin bir 'Ayyâr
(41/3)

Ayyarlar,döneklikleri,acımasızlıkları ve diğer özellikleriyle "dünya" için bir benzetme unsuru olurlar.Ayyarların kapıdan sürülüp çıkarılması,dünya sevgisinin kalbten çıkarılması için zikredilen bir motiftir:

Dünyâ bir ʿavretdür karı yolda ḳoyar niçeleri
Sürün gitsün ol ʿAyyâr'ı anı sevmek ʿardur bize
(333/5)

---

(529) Bu konuda bkz. Abdülbakî Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri,s.166;Fuat Köprülü,TEİM,s.113, aynı yazar,Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, Abdal Maddesi, s.I,İst.1935,s.31-34; Yukarıda iktibas ettiğimiz beyit,daha öncece neşredilen Yunus Emre Divanları'nda şöyle okuna gelmiştir:

Işık ile Danışman savaşırlar her zaman
Danışman aydur şer'ân sözü ma'lûl degil mi

Burada,danışman Işık'ın sözünü şer'ân hatalı bulur.Dolayısıyla Işık,hakikat ehli gibi değerlendirilebilir.Bize göre bu beyit,yukarıda iktibas ettiğimiz şekilde olmalıdır.(Bir değerlendirme için Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı,a.g.e,s.167)

Bir beyitte de,Ayyar'ın şekilci,gösterişçi ve riyakâr bir kişi için benzetme unsuru olduğunu görüyoruz:

> Taşumda ʿibādetüm sohbetüm hoş tâʿatüm
> İç bâzâra gelicek bin yıllık <u>Ayyâr</u> itmez
>
> (/)

26. Hacı:

Hacı,hac farizasını yerine getiren kişidir.Yunus,hakikî haccın,"gönüle girmek"(Haccü'l-Ekber) olduğuna inanır.(bkz. Hac)Hacılar,gönüle giremezlerse,kabukta kalırlar.Şairimize göre bu tip,"zahidâne" özellikler göstermektedir.Gerçekten Hac yapan insanlar,miskînlerdir:

> Yakındur işimün ucı azupdur müftî vü <u>hâcı</u>
> Göreyin diyen Mi'râc'ı miskînligin dutsın dimiş
>
> (122/2)

27.'Âkil:

Akil kişi tevḥid sırrını bilir.(53/4)Mülke suret bezemez. (74/7)Ömrünü gaflet ile geçirmez;âriftir.(115/3)Ma'nâyı bi- [illegible].(406/7)

28. Gâfil:

Gafil,aslından habersiz olan kişidir.Tevhid sırrını da bilmez.Nefsine kul olmuştur.(298/4)Ömrünü hebâ eder.(336/2)Dünyaya aldanmıştır:

> Bu şarun hayâlleri dürlü dürlü hâlleri
> <u>Aldamış gâfilleri cāzu ʿAyyâr'a benzer</u>
>
> (69/5)

İnsan,onsekiz bin âlemin muradı ve hedefidir.Böyle olmakla birlikte,çoğu kişi bundan gafildir.(411/3)Hakk'ın didarını burada göremeyen yarın sergerdan olarak gezecektir.(401/6)Bu durum insan için acı bir sondur;o nereden gelip nereye gittiğini bilmek,gafletten kurtulmak zorundadır:

> Ḳandayıdun ḳandan geldün dîvâne
> Aç gözüni bu ġafletden uyane
>
> (346/1)

gaflet ehli nefs-i emmaradedir.(235/1)Allah'ın sırlarına,ariflerin hikmetine şekva pamuğu ile kulak tıkarlar.(235/2)Yunus'a göre,gafiller,bir mürşide gönül vermeyen kişilerdir:

Hep gafletile <u>gãfil</u> gafleti n'ider 'âkil
Biñ söyleseñ key câhil irfân yolına girmez
(115/3)

Kâfile geçdi sen gafletde bulundun
Sakın sermayesini virme ziyane
(346/2)

Gafil,cansız bir surettir.(144/2)Sözden anlamayan bir dağ hayvanıdır:

İş bu sözüm añlamayan eydem saña neye benzer
Hayvân durur anuñ gibi ṭağda yürür süri süri
(408/6)

<u>29. Müderris:</u>

Müderris,medrese hocasıdır.Bu tip,ilmi var,âmeli yok bir tiptir.Dört kitabı şerhetse de aşk sırrına vakıf olamaz.(371/2)Ledünnî sohbette,âşıklara mat olur.(366/3) Söz konusu kavramla ilgili bir örnek şöyledir:

<u>Medreseler müderrisi</u> oḳumadılar bu dersi
Şöyle ḳaldılar 'âciz bilmediler ne bab durur
(47/4)

<u>30. Câhil:</u>

Cahil,kalu belâ sırrından habersizdir.İnkarcıdır.(397/8) Aklına şakirdir.(335/9)Manâdan anlamaz,öleceğini sanmaz.(80/5)Dertsiz,gamsızdır.Gününü gün etmeğe çalışır.(46/5)İlmine layık âmeli yoktur.(357/3)Kendi yolunu aramaz.(386/3)Gönlünde gevher yoktur.Hak'tan nasibsizdir.İnansa câhilliği gidecektir fakat inanmaz.(157/8)Yunus,kendisine hitaben cahillerden olmamayı diler:

Yunus olma <u>cahillerden</u> ırak olma ehillerden
(157/8)

Arif,cahile bin kerre söylese manâda miskâl olmaz:

Eger güher isteriseñ hıdmet ile 'âriflere
Câhile bin söylerisen ma'nâda miskâl olmaya
(5/6)

Cahil,ârifin sözünü kızıl pul eyler(değerini bilmez.):

Bî-çâre Yunus'uñ altın sözini
<u>Câhile</u> söylemen ḳızıl pul eyler
(95/13)

Câhilin gönlü elli sene şuda ıslatılmış bir taştan daha katıdır.Cahil,dünyevî şeylere değer veren bir tip olmakla "baykuş"a;hakikati görememekle "köstebek"e;gayretsiz olmak- ve bir şey üretememekle -ve belki de murdar olmakla- sinek ve pervaneye benzetilmektedir:

Görmez misin sen aruyı her bir çiçekden bal ider
Sinegile pervânenün yuvasında bal olmaya
(5/5)

Yoz yapalak devlengece emek yime irte gice
Anuñ işi göz sepekdür salup ördek alur degül
(157/5)

31. Müddeî:

Müddeî bir zâhid tipi olarak karşımıza çıkar:

Müddeî bizi görmez gözine girersevüz
Gerekse yüz kez varsun Ka'be'ye ulu hacca
(342/4)

I. AHLAKÎ UNSURLAR:

Yunus'un tasavvufî anlayışı ahlakî unsurların tahliliyle daha iyi anlaşılacaktır.Zira tasavvuf güzel ahlaktan ibarettir.Yunus'a göre de mutasavvıf ahlakı tamamlayan,Muhammedî hulk ile muttasıf bir kişidir.Şairimiz iyi huyları över; güzel davranışlar sergilemeyi tavsiye eder:

Şîrîn huylar eylegil tatlu sözler söylegil
(57/9)

Din ve imanın bünyadı doğruluk ve gerçekliktir.Bunlar olmadan din tamam olmaz:

Din ü iman bünyâdı togrulukla gerçeklik
Ol tamâm olmayıcak neyile din çatarsın
(248/2)

İnsana vacip olan "hoş hulk ile 'amel"dir.(188/1)Hakk'a iyilik yaraşır.İnsan,iyiliklerle yüceliklere ulaşır:(300/3)Eğriler Hakk'a yaramaz.Eğriler eğrilerle doğrular da doğrularla değerlendirilir:

Eğriler eğri ile ṭoğrular ṭoğru ile
Yalan yalanı sever gammâzlar gammâz ile
(335/14)

Doğru yola giden, mürşid eteğini tutan kişi,bir de hayır ehli

olursa,birine karşı bin (sevap) alır.(166/5)Doğrularda benlik yoktur.Böyle bir kişi iki cihana yarayışlı olur.Dostluk edebi,yokluk babından(dünyadan) geçmekle gerçekleşir.(83/5) Dosta giden kişinin çaresi "doğruluk"tur:

İnce sırat köprüsi geñez imiş bu yolda
Dosta giden kişinüñ togrılıkdur çâresi

(375/7)

İyilik yapan kişi,öldükten sonra iyi adla anılır:

Yavuzlık eylemegil la'net işitmeyesin
Senden soñra söylene key eyligün varısa

(300/2)

Fakir fukarayı doyuran,giydiren (148/8)öğüt dinleyen(41/7) kibrini terkeden kişinin ahlakı güzeldir.Kötü huy su ile temizlenmez;Hakk'ın inayeti olmasa insan bu huylardan kurtulamaz:

Yunus Emre,beyitlerinde bazı güzel haslatlerden de bahseder.Aşağıda, bir kaç örnek verilmiştir:

<u>Cömertlik:</u>

Kazandugını viriben yoksulları hoş görüben
Hak Hazretine varuban oddan o kurtulmak gerek

(137/7)

<u>Tevazuu:</u>

Yunus Emre kendözün <u>topraga urgıl yüzün</u>
Ma'şukaya yaraşur bir miskînliğin vardur

(51/7)

Eyidüñ Yûnus'a tursun <u>yüzini topraga sürsin</u>
Ögüdin kendüye virsün okudugın dutsun dimiş

(122/9)

Yûnus Emre'm aç gözün <u>toprak eylegil yüzün</u>
Saña dahı diyeler cigeri biryân kanı

(396/66)

<u>Toprak eyle yüzüni</u> miskînlere iy Yûnus
Cümlesinden ziyâde erüñ ikrârı gerek

(/)

Dünyâdan gönlini çeke eli ile arpa eke
Unına yarı kül kata güneşde kurutmak gerek

(140/4)

Miskîn Yûnus <u>erenlere tekebbür olma toprak ol</u>
Toprakdan biter küllisi gülistânı toprak baña
(10/5)

<u>Fazl:</u>

Dilerem <u>fazlu</u>ndan ayurmayasun
Hocâm senden özge sevmezem ayruk
(129/9)

<u>Söz söyleme adabı:</u>

Bu hususta "söz" redifli müstakil bir şiir vardır.Söz, söylemesini bilenin yüzünü ağartır:

Keleci bilen kişinün yüzini ag ide bir söz
Sözi bişirüp diyenüñ işini sag ide bir söz

Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı
Söz ola agulu aşı balıla yağ ide bir söz

Kelecilerün bişürgil yaramazunı şeşürgil
Sözün usıla düşürgil dımegil çag ide bir söz
....
Kişi bile söz demini dimeye sözün kemini
Bu cihân cehennemini sekiz uşmag ide bir söz
(102/1-5)

Benlik davasından geçip,sözün hasını söylemek gerekir.(142/2) Söylenen sözün işitildiği gibi söylenmesi;içine bir kaç ilave söz katılmaması gerekir.(159/6)Canında cevher olana bir söz yeter:

Çok söz hayvân yükidür az söz erün görkidür
Bilene bir söz yiter cânda gevher varısa
(300/9)

Aşağıdaki örnek beyitlerde ise,gayr-ı ahlakî unsurlar ele alınmakta ve güzel hasletler tavsiye edilmektedir:

<u>Kibir(Sâlûsluk):</u>

Söylerem ma'rifeti sâlûslanuram katı
Miskînliğe dönmeğe gönlümden kibir gitmez
(127/3)

Egriligin koyasın dogru yola gelesin
Kibr ü kini çıkargıl erden nasîb alasın

(250/1)

Sen Hakk'a âşıkısañ Hak sañа kapu açar
Ko seni begenmegil varlıguñ evini yık

(131/6)

Gerçek sañа ʿâşıkısam ʿarlanmaklık nemdür benüm
Şükrâne cânumı virem ger melâmet tonın geyem

(209/5)

Eger kine dutarısan gitdi senden imân dahı
Billâhi ol Tañrı hak'ı yokdur bu sözüñ yalanı

(412/12)

Dilerisen bu dünyâ şerrinden olasın emin
Terk eyle bu kibr evini hırkaya gir derviş yüri

(403/4)

Cimrilik, Buhl, Hased:

Bir niçe kişilerün gaflet sözin bağlamış
Hak yoluna dirisem bir yufkaya kıyamaz

(105/2)

Aña durur buhl u hased key mübariz durur gayet
Kökini kaz yabana at fârig otur iy gam-güzâr

(83/4)

Yalancılık:

Ârif cân virür duymaz yalancı mala kıymaz
Yalanıla gerçeği beraber tutmayalar

(57/6)

Yalancılık eylemegil ʿışka yalandur dimegil
Bunda yalan söyleyenün anda yiri zindân olur

(65/4)

İy Yûnus Hakk'ı bilen söylemez hergiz yalan
İkilik ile gelen togrı yol bulmış degül

(167/5)

Gammâzlık:

Bir kişinüñ yatlu sözin varuban kimseye dime
Biz uludan işitmişüz hınzırdan girüdür gammâz

(109/5)

İy dostını düşman dutan gaybet yalan söz söyleme
Bunda gammâzlık eyleyen anda yiri tar olısar
(63/2)

Kıyl u kâl:

Terk eyle kıyl u kâli dosta virgil mecâli
Yoklıkdadur visâli kamudan güzer gerek
(135/11)

Tûl-ı emel, Uzun endişe:

Giceyi iresini kimse bilmez
Tûl-ı emel başın uzatmışam ben
(258/6)

Dost sevgüsin gönülde cânıla berkitmeyen
Tul-ı emel defterin dürmeyen âşık mıdur
(36/3)

Bunca uzun endişeler yoldaşımızıdı bizüm
Dost fikretinden artugı bilün ki küllî kıyl u kâl
(155/4)

Riyâ:

Zevk ü riyâ didükleri boynunı urmayınca ben
Şâh-ı Kerim'e sıdkıla kanda bulısaram
(155/6)

Riyâ çökük yirde durur key şakın oda buyurur
İhlâs gelüp cümlesin yur Yûnus yolı yavlak
(83/7)

Yûnus miskîn mestânesin sen seni gör ko bunlar
Dünyâda riyâlu dirlik kişiye eyü ud degül
(154/6)

Tama', Hırs, Hevâ:

Hiç bir kişi bilmez bizi biz ne işüñ içindeyüz
Ne hırşumuz baydur bizüm ne nefsümüz içindeyüz
(114/1)

Çün kibrüñ boynunı ezdün hırs evini bile bozduñ
Dükkânı areste düzdün alan alsun ma'denimiş
(121/8)

Eger tama' kılurısañ gördügüne kalurısañ
Nefsüñ gümrâh kılurısañ nazar dahı oldı fânî
(412/8)

ʿIşk daʿvîsin kılan kişi hiç anmaya hırs u hevâ
ʿIşk evine girenlere ayruk ne meyl ü ne vefâ
(2/1)

Bir söz diyeyin saña dinle cânun varısa
Hiç tamaʿ eylemegil ʿaklun saña yarısa
(300/1)

Zinâ:

Hûrîlerle bile yatan uçmak kokusına batan
Anda bülbül olup öten bunda zinâ kılmayandur
(99/6)

Bugz, Adâvet:

Kendözümi görürüm sallanubah yürürüm
Bugz u kibr ü ʿadâvet gönlümi almış benüm
(225/2)

ʿAyıp gözetmek:

Eyâ gâfil aç gözüni gönlün yavlak uzatmagıl
Bakgıl kendü dirligüne kimse ʿaybın gözetmegil
(159/1)

Fesâdlık:

Önümce kuyı kazanı Hak tahtın agdursın anı
Ardumca taşlar atana güller nisâr olsun aña
(13/3)

Kendüye yaramazı biregüye sanan ol
Adı müsülmân anuñ kendü beñzer keşişe
(293/3)

İşün gücün fesadıla yakdı beni hırs odıla
İltsen yarı bir ugurdan yanar oda atsañ göñül
(161/2)

Sâlikler kalmadı gitdi bu cihânı fesâd tutdı
Bu cihânun işi bitdi saladur kudse gidelüm
(218/2)

ʿİzzet:

Kes gider ʿizzet başını terk eylesün fuzûllıgı
Kesmez iseñ başın anuñ ʿışkıla dirligün muhâl
(155/3)

Her kim ᶜizzetden geçmedi ᶜâşıklık bühtândur aña
Hergiz girdügi yok durur ᶜışkıla ᶜizzet bir eve
(2/3)

Dünya vü ᶜizzet ᶜışkıla bunlar sâz-kâr olmadı
Vallâh nükte benüm degül ᶜışk hâzırdur görmez revâ
(2/6)

Harâm:

Komaduguñ nesneyi şunuban götürmegil
Komadugun götürmegil düşüre yatlu işe
(293/4)

Kesgil harâmdan elün kesgil gaybetden dilün
ᶜAzrâil el irmedin bu dükkânı dir gider
(34/4)

Gümrâh olmak:

ᶜIşkıla biliş cânlara ezel ebed olmayısar
Gümrâh olup bu cihânda kimse bakî kalmayısar
(24/1)

Gönül yıkmak:

Ak sakallı pîr koca bilmez ki hâli niçe
Emek yimesün haçca bir gönül yıkarısa
(299/3)

Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalap bakdı
İki cihân bed-bahtı kim gönül yıkarısa
(299/5)

SONUÇ

SONUÇ

Büyük Türk-İslâm mutasavvıfı Yunus Emre'nin Divanı'nı dinî ve tasavvufî yönlerden tahlil ve tetkik etmiş bulunuyoruz. Böyle bir çalışma, herşeyden evvel, özel olarak Kur'ân-ı Kerim'deki, genel olarak doğuş devrinde geliştirilen dinî ve tasavvufî terminolojinin Türkçe'ye geçişini ve Türkçe'de kazandığı manâ hüviyetini tesbit etmek yönüyle yapılması zarurî olan bir çalışmadır. Mukayeseli terminoloji çalışmasının Yunus Emre divanı üzerinde yapılması -Yunus'un ilk mutasavvıflardan olması sebebiyle- bir kat daha önem arzeder. Esasen elinizdeki bu etüd, Yunus'un sağlam bir divan metni olmadığı için gecikmiş bir araştırmadır. Biz böyle bir araştırmayı gerçekleştirebilmek için herşeyden önce Yunus Emre Divanı'nın en eski yazmalarından hareketle yeni ve karşılaştırmalı bir Divân metni kurmaya çalıştık. İtiraf edelim ki, sadece bu kritik, yoğun bir şekilde çalıştığımız halde çok uzun bir zamanımızı almıştır. Tahlilî çalışmamız, bu yorucu divan metni üzerine inşâ olunmuştur. Bize göre yeniden hazırladığımız bu metin, bilhassa okuma yönüyle en doğrusudur.

Tahlilî çalışmalar, mukayeseli edebiyat araştırmalarındandır. Çalışmamızın "Yunus Emre Divanı'nda Din ve Tasavvuf" başlığı altında incelediğimiz III. Ana bölümünde, şàirimizin konumuzla ilgili zikrettiği bütün mefhûmlar teker teker fişlenmiş, sonra her mefhum kendi arasında karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde ele alınan fiş sayısı sekiz bin kadardır. Mefhumların tahlili yapılırken Yunus'un fikir, his ve hayâlleri realist bir gözle bakıldığı gibi, mecazî ve metaforik mefhumlar değerlendirilirken de, objektif olmaya gayret edilmiştir. Bu arada, Yunus'a has olan veya orijinal bulunan hususlara, yeri geldikçe, dikkat çekilmiştir.

Bize göre, gerçek bir edebiyat tarihi, edebî eserin tarihidir. İyi bir edebiyat tarihi yazmanın ilk kademesi, klasik eserlerin tahlil ve tenkitlerinin yapılmasıdır. Tahlili yapılmayan bir eser, edebiyat tarihine malzeme olamaz. Bizim bu çalışmamız, yukarıda zikrettiğimiz görüşten hareketle ele alınmıştır. Böylece, hem divan, hem halk edebiyatımızın kurucularından olan Yunus, bize hakiki yüzünü gösterecektir. Nitekim yaptığı-

mız bu çalışma ile Yunus'un fikrî ve estetik yönünü daha net bir şekilde ortaya koyduğumuza inanıyoruz.

Etüdümüzün birinci cildindeki muhteva daha ziyade, tasavvufî mefhumların ve buna bağlı olarak teşbih ve mecaz kadrosunun tesbiti noktasında toplanmaktadır.Bu cildin girişinde,Yunus'un fikir ve estetiğini tamamlayacağı inancıyla,hayatı ve eserlerinin muhtasaran bir kritiği de yapılmıştır.Böylece birinci cilt üç ana bölümden meydana gelmiştir :

I.Yunus Emre'nin Hayatı;
II.Yunus Emre'nin Eserleri ve Eserlerinin Hususiyetleri;
III.Yunus Emre'nin Dinî ve Tasavvufî Anlayışı;

Yukarıdaki birinci ve ikinci sırayı işgal eden konular,esasen çalışmamızda,orijinal sonuçlar almak gayesiyle değil,tamamlayıcı konular olarak değerlendirilmiştir.Bununla birlikte,Yunus'un hayatı ve eserleri mevzuunda,günümüze kadar yapılan çalışmalar gözden geçirilerek yeni bir terkibe gidilmiştir.Bu bölümlerde,günümüze kadar yapılan kitap veya makale çapındaki bin beş yüze yakın konuyla ilgili araştırma taranmış,fişlenmiş ve orijinal her bilgi değerlendirilmiştir.Hatta tesbit ettiğimiz bibliyografya bir eser hacmine ulaştığı için tarafımızdan yayımlanmıştır.(Bkz.Mustafa Tatçı,Yunus Emre Bibliyografyası,Ank.1988,104 s.)Yunus hakkında bu kadar fazla bibliyografya olmakla birlikte,O'nun hayatında pek çok nokta halâ karanlıktır.Yunus Emre'nin hayatını incelediğimiz bölümdeki orijinal konulardan birisi,şairimizle Hacı Bektaş-ı Veli ve Ahmed Yesevî'nin fikrî karakterlerinin benzerliği olmuştur.Bu konu daha geniş bir şekilde "tasavvufî konuların tahlil edildiği bölümde(Bkz.Dört Kapı-Kırk Makam") ele alınmıştır.Birinci bölümdeki orijinal konulardan bir diğeri de,Bursalı Âşık Yunus'la ilgili ilk defa iktibas ettiğimiz bilgilerdir.

Bu çalışmamızda,bizi asıl ilgilendiren husus,Yunus'un dinî ve tasavvufî telakkisini ve bu telakki ile beraber ortaya çıkan estetik formu tesbit etmek olmuştur.Şunu da işaret edelim ki,Yunus Emre'nin fikrî dünyasını bir bütün olarak ortaya koymak için ahlakî ve didaktik bir mesnevî olan "<u>Risaletü'n-Nushiyye</u>"yi de ele almak,tahlil etmek icap ederdi.Fakat bu eser,kendi içinde bir bütün ve vak'aya dayalı olduğundan

müstakil olarak değerlendirilmesi gerekir.Ayrıca,risale,incelediğimiz yazmalara göre,fevkalade tahriş olmuş,câhil müstensihlerce karıştırılmıştır.Bu mesnevînin titiz bir çalışma ile karşılaştırmalı olarak yeniden neşri gerekmektedir. Biz bu sebeplerle tahlilimizde,Risale'den atıflarda bulunmadık.Bu eserin tenkitli bir neşrini ve tahlilini ileride yapmak istiyoruz.

Yunus Emre Divanı üzerinde yaptığımız tahlil "Din" ve "Tasavvuf" başlıklarını taşıyan iki ana bölüm ve bunlara ait alt bölümlerden meydaha gelmiştir.Din başlığı altında incelediğimiz konular şunlardır:

İtikat
İbâdet
Âyet ve Hadîsler
Diğer İtikadî Unsurlar
Dinî Şahsiyetler
Dinlerle İlgili Mefhumlar

Tasavvuf başlığı altında incelediğimiz konular da şunlardır:

Vahdet-i Vücûd ve Tevhîd
Bezm-i Ezel
Âlem-i Mânâ
Teferrüc
Devir
Yaratılış
Tasavvufî Mertebeler
Tarikat ve İlgili Mefhûmlar
Bazı Mutasavvıflar
Tipler
Ahlakî Unsurlar

Bu ana konuları ve konulara bağlı alt başlıkları incelerken izlediğimiz metod ve üslup -metin tetkik edildiğinde anlaşılacağı gibi- incelenen mefhumun evvela şer'î,sonra hakikî(ledünnî) hususiyetini tesbit etmek şeklinde olmuştur.Ayrıca o mefhumla ilgili teşbih ve mecazlar çözümlendiği gibi,deyimler de,çıkarılmıştır.Bu arada,yorumlanması gereken bazı ifade kalıplarının ,kısa da olsa,yorumu verilmeye çalışılmıştır. (Mesela,ağlamak yerine "aşk suyu dökmek" dendiğini görüyoruz, bunları çözümlemeye çalıştık.)

Tahlilimiz neticesinde ortaya çıkan "Yunus'un fikir dünyası"nı şöyle hülasa edebiliriz:

Büyük mutasavvıfın fikrî dünyası "Kelime-i tevhid" inancına dayanır.O,Allah'ın birliğine inanan,Muhammedî bir tarikat izleyen,vahdet-i vücûdçu bir Türk-İslam mutasavvıfıdır. Seyr ü sülûkta"nefsi tasfiye"usûlünü benimseyen ve Ahmed Yesevî,Hacı Bektaş-ı Velî gibi "Dört Kapı-Kırk Makam"erkânıyla yetişen bir velîdir.Eserinde zikredilen bütün mefhumlar,bu usûl ve erkana göre şekil almaktadır.Şu halde Yunus;

Temiz bir şeriat ehlidir;

Vahdet-i vücûdu yaşayan bir âriftir.

Yunus'un dünya görüşü de,bu özellikleriyle çerçevelidir.O'nun tahsili "ledünnî"dir.Bu husus bir beytinde "İlm-i ledündür üstadum bu hikmeti duyan benem" mısraıyla teyit edilir.Yunus,itikad ve ibadetle ilgili mes'elelerde hem zahirî hem bâtınî yorumlar getirir.Böylece veli,"ümmet-i vasat" terkibiyle ifade edilen bir müslüman tipi olarak karşımıza çıkar.Ancak,aşkın verdiği hal ve cezbe ile O,bazan sadece "batını" görüşlere yükselebilmektedir.Fakat bu hali de geçicidir.Farka dönünce ,bâtınî sırları neşretmekten vaz geçer.

"Baña namâz kılmaz diyen ben kılarum namāzımı"

diyecek kadar şerîatine bağlıdır.O'na göre,"ledün yolu" varlık muammasını çözmek için takip edilmesi zarurî olan bir yoldur. Yunus'un Allah fikri,Esmaül-Hüsnā'ya merbût olup vücûd birliğine inanan mutasavvıflarla aynıdır.Allah "mutlak varlık,mutlak güzel,mutlak fâildir.İnsan-ı kamil,Tanrı'nın tam mazharıdır.Âdem mefhumundan anlaşılması gereken de insan-ı kâmildir.Beyitlerde, meleklerle -bilhassa dört büyük melek ve kiramen kâtibîn ileilgili geniş bir değerlendirme mevcuttur.Bu arada,'Azrāil yerine "can alıcı" veya "dernek dağıtan";Cebrāil yerine"Elçi";Kirāmen kâtibîn yerine "Tanuklar" şeklinde isim ve sıfatlar kullanılması,Yunus'un Kur'ân ve tasavvuf ıstılahlarının Türkçelerini arayış tavrını ve özellikle Türkçe şuurunu gösterecek mahiyettedir.Dolayısıyla Yunus,Kur'an'ın ve tasavvufun Türkler tarafından anlaşılmasında Yesevî'den sonra önemli bir merhaledir.

Beyitlerde peygamberler için genellikle "enbiyâ,nebî,cânlar veya hâslar ifadeleri kullanılır.Adından en fazla zikredilen peygamber şüphesiz "Muhammed Peygamber"dir.Hz.Muhammed, en üstün meziyetlerle dile getirilmiş ve tanıtılmıştır.Yunus, O'nun temiz fıtratından ve nûrundan bahseder.Kâmil insan olabilmek için örnek alınması gereken tek kişi O'dur.

"Âhir Muhammed nûru balkıdı içümüzden"

mısraı,Yunus'un "Muhammedî" bir fıtrata ulaştığını gösterir. Divan'da,Hz. Peygamber'den sonra,bir tecrid örneği olarak İsâ, bir arayış sembolü olarak Musâ,en süflî ve en ulvî iki makamın sembolü olarak Âdem,müşahede makamının timsali olarak İbrahim,aşkın ve kavuşamamanın ıztırabını yaşayan sâlikin sembolü olarak Yakûp,güzelliğin ve kavuşmanın timsali olarak Yûsuf,adlarından en fazla bahsedilen peygamberlerdendir.

Şâirimiz,dört kitaptan,doğrudan tasavvufî olarak söz eder. Bunlardan Tevrât ve Zebûr hakkında tafsilatlı bilgi yoktur. İncil'den de pek az bahsedilmiştir;İncil'in ruhbanlar tarafından okunduğu belirtilmektedir.Beyitlerde "Dört kitap"terkibinin hususî bir yeri vardır.Bu terkip,esmâ,ef'âl,sıfat ve zat tevhidleri anlamında kullanılan bir mecazdır.Dört kitap,"elif'te toplanmış"tır.Elif,vahdetin,kemâlin hülasa Allah'ın remzidir.Yunus,dört kitabı okuduğunu söyler;bundan O'nun sülûk makamlarını tamamladığı anlaşılır.

İbadet hususunda titizdir,Yunus!O,herşeyden evvel,"Emr-i ma'rûf" esasına bağlıdır.(Bkz.218/5) İbadetler "Çalap buyruğu"dur.İnsan,ancak ibadet ederek manevî merhaleleri tamamlayabilir.Hayır ve şer,kaza ve kader Allah'tandır.Cennet ve Cehennem,insan üstü iki âlemdir.Bu iki kavram insanın tekamülünde iki denge unsurudur.Vücutlarının hakikatlerini bilen kişiler,Cennet ve Cehennem'den geçmişlerdir.Yunus dervişçe bir tavırla bazen "Cennet"ten geçtiğini söyleyebilir.Bu ifadelerinde inkar aramak doğru değildir.Nefislerini terk edenler,izafî mertebelerde oyalanmazlar.Cennet makamları sufî indinde manevî makamlar mukabili kullanılmaktadır.

Yunus,İslam'ın beş şartından ve bilhassa "namaz" mevzuundan oldukça geniş olarak bahseder.Gönül yıkan kişinin namazı kabul olunmaz.Namaz Hakk'a mirâctır.Cenâze namazı ise, ölmeden

evvel ölümü temsil eder.Divan'da,İslam'ın şartlarından olan oruç ve zekat unsurları namaz unsuruna göre daha az işlenmektedir.Fakat tasavvufî umdeler arasında da işlediğimiz gibi,halvet ve riyazat konuları üzerinden daha fazla durulmaktadır. Oruç,riyazat ve halvetten gaye nefsin kötülüğünden korunmaktır.Riyazat ve ḫalvet,esasen oruç kaidesinin bâtınî bir mahiyet kazanmasından ibarettir.Yunus Emre,riyâkârca yapılan ibadetlerden ve tutulan oruçlardan nefret eder.İbadetler aşk ile icrà edilmeli,oruç aşk ile tutulmalıdır.Nihayet şâire göre ibadet, Allah sevgisinin tahakkuku için şarttır.Hacla ilgili söylenebilecekler de namaz ve oruç için söylediklerimizden farklı değildir.Yunus,şekilci"ḥacı"ların gerçekten hac yapmış olduğuna inanmaz.Hac,bir insan kalbine girmek,bir gönül yapmaktır.Madde âleminden manâ âlemine yapılan yolculuktur.Varlık âlemini tanımaktır.Gerçekte gönüle girmekten maksat,gönlün batınî idrak merkezi oluşunu,dolayısıyla varlık hakikatinin gönülde idrak edilebileceğini bilmektir.Bütün İslam mutasavvıfları gibi Yunus Emre de;

Gönül Çalab'un tahtı

der.Şu halde,gönüle ulaşan, Allah'a ulaşmış olur.

Yunus,İslam'ın şartlarını anlatırken,aynı zamanda,bu şartlar çerçevesinde gelişen mahallî,folklorik ve etnografik bilgilerden de söz eder.Bunlar yeri geldikçe işaret edilmişlerdir.

Tahlilimizde,mutasavvıfımızın doğrudan iktibas veya telmih ettiği ayet ve hadisleri tesbit etmekle birlikte,daha pek çok beytin âyet ve hadis menşeli olduğunu söyleyebiliriz.Bundan anlaşılacağı gibi,Yunus'un tasavvufunda Kur'an ve Sünnet esastır.

Şâirin eserinde hakim olan konulardan birisi de "ölüm"dür. Ölüm karşısında Yunus,"ölmeden evvel ölünüz" prensibine inanan diğer İslam mistikleri gibi "İmmortalist" bir anlayışa sahiptir.Fakat bazan O'nun ölüm karşısında ürperdiğine de şahit oluruz."Sinlere teferrüc"edip muztarip ölülerden bahsettiği beyitler,bu ürperişlere örnek teşkil eder.Esasen Yunus'a göre ölüm,basit insanların sonudur.Kâmil insana göre "varlık ebedîdir."

"Ölümden ne korkarsın korkma ebedî varsın"

ifadesi,insanın evrensel hakikatini ortaya koyan yüksek bir

görüştür.Yine Yunus,insanı,ölümüyle faaliyetini bitiren veya yokluğa mahkum olan bir varlık olarak kabul etmez.Şerefli ve Allah'ın zatına mazhar olan insan,bedenini terk ettikten sonra da faaliyetini sürdürür.Hakikatte islam mistiklerinin ve Yunus'un diğer mistik görüşlerden farkı bu noktadadır.Şair, ölüm sonrası için ısrarla şöyle der:

"Ol dostıla benüm işüm ölüp dahı bitmeyiser"

Yunus,eşya âlemini "vahdet" gözüyle değerlendirir.Buna göre,eşyanın hakikati ve cevheri "tek"tir;fakat tezahürü çeşitlidir.İnsanın kendisine ait vücudu yoktur.Vücud Tanrı'nındır.Benliğini terk eden kişi vücudun kendisine ait olmadığını bilecek ve görecektir.Yunus sülûku esnasında sadece mutlak birliği yaşamak istemektedir:

"Al gider benden benliği doldur içüme senliği"

Şu halde,insanın kendisine ve eşyaya vücud nisbet etmesi şirktir.En doğru yol,kurtuluş yolu "birlik yolu"dur.

Divanda,gazi ve şehid kavramları da mutasavvıfane bir anlamda ele alınmaktadır.Gazi,nefsiyle mücadele eden;ölümsüzlük için mücadele ve mücahede eden insandır.Şehid de,erenlerin eteğini tutup Tanrı'nın didarını müşahede eden kişidir.Ölmeden evvel ölmüştür.Şehidleri(erenleri) yumak gerekmez.

Yunus'un üzerinde titrediği konulardan birisi de " haram ve helâl"dir.İnsan elini haramdan çekmeli,nefsini haramla toylamamalıdır.Haram konusunda bazan çok şiddetli tenkidler de yapar Yunus;mesela ;

"Namaz kılmaz kişinin kazandığı hep haram"

diyebilir.

Din,Yunus'un fikir dünyasında "bir nizam"dır.Bu nizam peygamberler tarafından tanzim edilmiştir.Bu meyanda İslam dininin nizamını Hz. Peygamber koymuştur.Müslüman,"nefsini müslüman eden" kişidir.Yunus'un mezhep konusundaki düşünceleri,O'nun hiç bir bâtıl temayülünün olmadığını ortaya koymaktadır.Yunus "dört mezhebe âşık"tır.Devrinde "gönlü açık sünnî bir müslümanın kalmadığından şikayet eder.(340/1,396/2)O'nun şikayet ettiği bir diğer konu da,devrinde "bid'at" unsurlarının çoğalmasıdır.Emr-i ma'rûfu yerine getirmeyen halk "bid'ate dalmış,sünneti bozmuştur.(Bkz. Bid'at)

Divan'da,İsevîlere ait şu unsurlardan söz edilmektedir; "İncil,nâkûs,hâç,zünnâr,tersâ,keşiş,ruhbân,put(kilise resmi)." Hemen belirtelim ki,bütün bu unsurlar,mecazî manâlarda işlenmekte;vahdet -i vücûdcuların zâviyesinden değerlendirilmektedir.Bunlardan sadece Zünnâr mefhumu zâhidâne bir anlayışla mevzu bahs edilmektedir.

Yunus'un bilgi anlayışı "sezgi"ye dayanır.O,ayne'l-yakîn, Hakke'l-yakîn bilgiyle mücehhez olduğunu alenen belirtir.Umumî olarak bütün mutasavvıflarda görülen ahlakî unsurlar Yunus'ta da vardır.Hatta bu unsurlar,Yunus'un tasavvufî görüşünün zeminini oluşturur.Bu sebeple diyebiliriz ki,Yunus ahlakçı-moralist bir karakter arzeder.Divan'da ahlakî unsurları tamamlayan en mühim mefhum "aşk"tır.Aşk,varoluş'un kemâle ulaşmanın tahrik kaynağıdır.Şâirin yaratılış teorisi "Kur'ânî devir" diyebileceğimiz bir görüşe dayanmaktadır.Kainat aşk ile yaratıldığı gibi,cismin ve ruhun tekamülü de aşk ile gerçekleşmektedir.İnsan,kemal noktasına ulaşıncaya kadar on sekiz bin âlemi devreder.

Allah'tan gelen varlık,yine Allah'a dönecektir.Bunu farkedemeyenler "uykudadır"lar.Erenlerin eteğini tutanlar,gafletten uyanacaklardır.Erenlerden etek tutan menzil alıp Hakk'a yeter.Hakk'a ulaşmak için seyr ü sülûka girmek gerekir.Yunus'un süluk anlayışı "nefsi tasfiye" üsûlüne dayanır.Salik, dört kapı-kırk makamdan geçmelidir;bu makamlar şunlardır:

Şeriat
Tarîkat
Marifet
Hakikat

Sülûk tamamlanınca "irfan" hasıl olur.Yunus irfanı(Allah bilgisini)"hikmet" veyâ "ilm-i bâtın" ifadeleriyle de anlatır.

Yunus Emre tasavvufî fikirleri işlerken dünyevî (eşya ve tabiatla ilgili) motif ve fenomenleri birer teşbih veya mecaz unsuru olarak ele alır.Meselâ müşahhas bir unsur olan saray, veyahut deniz,mücerred olan gönül için benzetme unsuru olabilir.Buna benzer ifadeleriyle Yunus'un"Fenomenler" karşısında derin bir müşahit olduğunu söyleyebiliriz.Bu idrak aynı zamanda,velînin,toplum hayatından kopuk olmadığının bir belgesidir.

Yunus zaman zaman metaforik(İstiareli) bir üsluba da müracaat edebilir.Bu sebepledir ki,O,en girift konuları en anlaşılır bir biçimde dile getirir.Bilindiği gibi metafor, mücerredi müşahhasla anlatma yöntemidir.Anlaşılması pek zor olan ledünniyat, nesneler vasıtasıyla kısmen anlatılabilmektedir.Bu meyanda Yunus,mesela "hikmet"i beşiğe,İlâhî kudreti de "süt"e benzeterek salik ve mürşid münasebetini şöyle ortaya koyar:

"Hikmet beşiğinde yatan kudret südün emen benem"

Bu mısradaki beşik ve süt kelimeleriyle bir çocuk motifinin çizildiği açıktır.Çocuk hikmet çocuğu olunca "sâlik" kasdedilmiş olur.Emdiği süt ise mürşide ait olacaktır.Dolayısıyla süt, hikmet ilminin (vehbî bilginin-ledünniyatın)remzidir. Esasen bu ifadeler, edebî ve estetik form cihetiyle de yüksek ifadelerdendir.

Yunus'a göre mevcudatta bir tek varlık vardır.Yaratılmış olan her şey,mutlak zatın sıfatlarıdır.(Bkz.Vahdet-Kesret Maddesi)Yunus bu mevzuda,Muhyiddin-i İbn Arabî veya Mevlânâ'dan farklı görüşlere sahip değildir.Varlık hemen önden sona(evvel ve âhir) Allah'tır:

Sensin beni var eyleyen
Sensin hemin öñdin soña (14/2)

Şu var ki,Yunus Emre,vahdet-i vücûd görüşünü,Ne İbn Arabî gibi yoğun ve kompleks bir ifadeyle;ne de Mevlanâ gibi uzun hikaye paketcikleriyle anlatır.O,sade fakat derin Türkçesiyle,sehl-i mümtenilerle vücût birliği görüşünü dile getirir.Gerçekte Yunus'un farklı tarafını bu noktada aramak gerekir.Yoksa Yunus,yeni bir felsefenin veya ledünnî görüşün mümessili değildir.O'nun farkı söyleyişindedir.Mesela Elest Meclisini -dolayısıyla vahdet alemini özleyişini anlatırken- O,"nûr dağında yaylamak" deyimini(Bkz.243/8) kullanır.Bu ifade,Türkmen Yunus'un ifadesidir.Bir yanda "nûr" diğer yanda "dağda yaylamak" ifadeleriyle karşı karşıya getirilen maddî ve manevî hayata ait unsurlar,nev-i şahsına münhasır bir tarz ile birleştirilmiştir.Yunus,yukarıda söylediğimiz gibi,farklı bir görüşün değil farklı bir üslûbun sahibidir.

Tevhid,Allah'ı birlemek demektir.Yunus,sistemli olmasa da, tevhid anlayışını şu dört merhalede ele alır:

İsimler tevhidi
Fiiller tevhidi
Sıfatlar tevhidi
Zat tevhidi

Aşıkların gayesi,zāt tevhidini yaşamaktır.Allah'ın zatî birliği sıfatları yoluyla bilinir.Suretten sıfata geçemeyen,diğer tabirle,mâsivâda takılıp kalan kişi zindana atılan mahkûmama benzer.Gönlünden masivâyı çıkaran kişiler,Allah'ın cemal tecellîsine mazhar olurlar.Yunus,gayrullahın göz yaşı ile temizleneceğine inanır:

Bu dem ʿışkuñ suyı ile ġayrı yudum

mısraındaki "ışk suyı",göz yaşı anlamındadır.Gayr ise "mâsivâ" demektir.Iztırap ve göz yaşı erdirici ve olduru cudur.

Yunus Emre Divanı'nda hakim olan unsurlardan ikisi,gönül ve aşktır.Gönül ve aşk tasavvufî hayatın merkezini teşkil eder. Aşk hayatı gönülde başlar ve gönülde biter.Allah sevgisinin yeri gönüldür.Yunus,Tur'un tecellî mahallî oluşundan kinaye, şöyle der:

Gir gönüle bulasın Tûr sen-ben dimek defterin dür

Yukarıda da belirttiğimiz vechile Yunus'un eserinde ontolojik, epistemolojik ve etik problemlerin üzerinde "aşk" vardır.Aşk, insanda potansiyel bir güçtür.Bu güç insanın aslını bilmesini, mutlak varlığa ulaşmasını sağlar.Aşk,türlü şekillerde tecellî eder.Bu tecellîlerin tamamı Allah'ın varlığından kopup gelir. Mecazî aşklar hakikî aşka köprüdür.İnsan,aslı olan Allah'a yaklaştıkça aşkının da şiddeti artar.Aşk bazan doğrudan Allah'ın zatı için kullanılan bir mefhum olarak karşımıza çıkar.

Tanrı âşıkı,Allah'a ulaşmada çeşitli kademelerden geçmek zorundadır.Bunların ilki bir mürşide gönül vermektir.Hakikî mürşid,saliki Muhammedî bir üslûpla yetiştirir.Yunus kendi mürşidi "Tapduk Emre" için "aşk sultānı" ifadesini kullanır:

ʿIşk sultānı Tapduk durur Yûnus gedâ bu kapuda

Divanda,aşk mevzuunda geniş bir teşbih ve mecaz kadrosu vardır.Bu mecaz kadrosunun tahlili,Yunus'u yetiştiren iklîm ve değerler sistemi hakkında pek çok ip uçları vermiştir.Bu teşbihler şu konulardan alınmışlardır:

1.Göçebe ve akıncı hayatından alınan benzetme unsurları:Çadır,kılıç,ok,külünk,tuzak,devlet.

2.Sosyal hayattan alınan benzetme unsurları:Cevher,hazine,ma'den,zencîr,urgan,mum vs.

3.Tabîatten alınan unsurlar:Deniz,umman,yağmur,mevc,güneş,bahar,kuş.

4.Yerleşik hayattan alınan unsurlar:Ev,bâzâr,bağ,külhan,şehir(İl),burc,kale,meyhâne.

5.Yiyecek ve içeceklerden alınan unsurlar:Ağu,tat,şarap,şerbet,süçi,şehd.

6.Eğitim hayatıyla ilgili unsurlar:Kitap,divân,sebâk,kitâp. Aşk ile ilgili daha pek çok benzetme unsuru vardır.Bütün bunlar,Türklerin akıncı bir toplumdan ekinci bir topluma;göçebe hayatından yerleşik hayata geçiş devrini yansıtmaktadır.Burada şu husus pek önemlidir;statik bir mutasavvıf,yani,cemiyet içinde bulunmayan bir mistik,söz konusu fenomenleri ele almayacaktır.Yunus bi'akis fikir dünyasını dünyevî teşbih ve mecazlar yoluyla anlatıyor.Şu halde Yunus'un aşk felsefesi dinamiktir.

Yunus'un eserinin tahlili neticesinde orijinal sonuçlara ulaştığımız bazı başlıklar şunlardır:

'Anâsır-ı Erbâ

Kendini bilmek,

Ezel bezmi,

Fenâ mertebeleri ,

Kerâmet motifleri,

İnsan,dört unsurdan meydana gelmiştir.Bu terkip "rûh" ile hayat bulmuştur.Ruhsuz ceset ölüdür.Allah'ın emaneti ve sırrı olan ruh,dört unsurunu terk edenlerce idrak edilebilir.Anasır-ı erbaya bağımlılıktan kurtulan salik,altı yönden zuhur eder.

İnsan,dünyaya "kendini bilmek" için gelmiştir.Kendisini tanımayan kişi mutasavvıfımıza göre "bir hayvandan beterdir". İnsanın hedefi insan olmalıdır.İnsan,bakışlarını afaktan enfüse,dıştan içe çevirmelidir.Ancak bu şekilde "iç ben" anlaşılabilir.

Divanda geniş olarak ele alınan bir başka mücerret mefhum da "cân"dır.Şâirimize göre "cân"ın aslı nûrdur.Cisim, cân ile ayakta durur.Allah'a ulaşan salikin cânı her dem yenilenir.Cân ile ilgili benzetme unsurları tıpkı aşk ile ilgili benzetmeler gibi oldukça dikkat çekicidir.Bu benzetmeler şu gruplarda toplanabilir:

1.Devrin sosyal ve askerî hayatını yansıtan benzetme unsurları:Esir,mahbûs,savaş alanı,sultân,hâkim vs.

2.Devrin maddî hayatını ve yerleşik kültürünü yansıtan benzetme unsurları:Sermaye,genç,ev,çerâğ,kandîl,külhân.

3.İnsanın psikolojik halleriyle yapılan benzetmeler:Hasta,âşık,derdli.

Can konusuyla birlikte,vücût mevzuunu da değerlendirmek gerekir.Yûnus, vücûd(cism,beden) konusunda da oldukça geniş bir benzetme kadrosu sunmaktadır.Şâirimiz,cismi bir belâ olarak nitelendirmekteyse de,umumî manâda, cismin Allah'a ulaşma yolunda bir vasıta olduğunu kabul etmektedir.Bu vasıtanın çok iyi değerlendirilmesi gerekir.

Beyitlerde "akıl" mefhumundan "akl-ı maaş" kasdedilir.Bu mefhum,Yunus'un literatürüne menfî olarak girmiştir.Allah'ı tanımayan akıl,menfidir.Aklî insanın davranışları "nefsî" olacaktır.Akıl ne zaman gönüle tâbi olursa, o zaman "maad akıl" seviyesine çıkar.

Nefis;ar,namus,benlik,varlık,dirlik ve hırs gibi kelimelerle de anlatılan geniş bir yer kaplamaktadır.Aslı gevherdir, fakat,dünyaya gelmekle birlikte aslını unutmuştur.Yunus'a göre bütün nefsî davranışlar olumsuzdur.Bu davranışları gösteren bazı tipler şunlardır:"Müftî,müderris,hôca,'Ayyar,kadı,Işık" vs.Âşık ve salikler nefsî davranışlardan İlahî ahlaka(davranışa)doğru yol alan kişidir.Yunus,nefisle ilgili benzetmelerinde genel olarak hayvan isimlerini zikreder.Bu meyanda mesela nefis,koça,ite,ejderhâya,yılana,kuşa vs. benzetilebilir.Bunun yanında kan veya ciğer gibi temiz olmayan unsurlar da nefis için benzetme unsuru olurlar.Yunus nefisle mücadele söz konusu olunca,il,kal'a,tuzak,çeri,leşker,düşman vs. unsurlarını birer teşbih unsuru olarak ele alır.

Tabii bütün mücerret mefhumların içinde "ruh" özel bir yere sahiptir.Şairimize göre ruh,İlahî bir nefestir.Hakk'ın tecel-

lîsidir.Ruh,belâ kuyusu şeklinde ifade edilen vücûda düşen bir sultandır.Sultanlara hürriyet yakıştığı gibi ruh da,beden zindanından kurtulmak ister.Hayvanî davranışlarından kurtulan kişinin ruhaniyeti safiyet kazanır.

Yunus'un yaratılış ve tekamülle ilgili görüşleri "manevî(Şer'î) tekamül nazariyesi" diyebileceğimiz bir görüşle anlatılabilir.İslam mutasavvıfları tekamül görüşlerini "devriyye-i ferşiyye ve devriyye-i arşiyye" denilen türlerle ifade etmişlerdir.Yunus'ta bir hayli devriyye mevcuttur.Yunus'un devir anlayışı,İbn Arabî'den yahut Mevlânâ Celaleddin-i Rumî-den farklı değildir.

Şairimiz fenâ makamıyla alakalı görüşlerini üç safhada anlatır;salik birinci safhada mürşidinde fânî olmalıdır.İkinci safhada Muhammedî makamda fânî olmadır.Üçüncü safhada ise, fenâfillah olmalıdır.O'na göre:

<u>Fenâ olmayan sûret şâhına vâsıl olmaz</u> !

(110/8)

Zühd,Allah'a ulaşmada bir merhaledir.Fakat aşksız zühd neticesiz,kuru bir emektir.İnsan Allah'a ancak aşk ile ulaşabilir.Hakikat yolcuları ibadet,zikir ve riyazetle keramet gösterebilirler.Nitekim Yunus Emre,yedi ayrı beytinde yedi ayrı keramet motifinden söz eder.Ancak,Yunus,netice itibariyle gerçek kerametin "nefsi müslümân etmek" olduğuna inanır.Bu mevzuda O,kerameti "hayz-ı ricâl" diyen kâmil mutasavvıflar gibi düşünmektedir.

Melamet konusunun tahlil edildiği bölümde tesbit ettiğimiz gibi Yunus aynı zamanda bir melamet ehlidir,melamî- meşrep bir neşveye sahiptir.Buna bağlı olarak da rind tavırlar gösterebilmektedir.Tabii bu tutum O'nun tenkid edilmesiyle neticelenecektir.

Mutasavvıfımız,dünya konusunda bütün İslam mistikleriyle aynı kanaati paylaşır.Dünya salik için bir engeldir.Terkedilmesi elzemdir.Sâlik için,geçici mekan olan dünya değil kalıcı olan ruhlar âlemi ehemmiyet arzeder.Şu halde ezel bezmi için gayret edilmelidir.Kısacası,dünya enbiyâ ve evliyâya haramdır.Yunus bu fikrini müteaddid defalar belirtir.

Fakr mevzuunda işlediğimiz gibi, Yunus, dünya karşısında "ruhbanca" bir tavır içinde değildir. Dünya terki, gönülde başlar ve gönülde biter. Sonra toplum içinde "vahdet" hali yaşanacaktır. Yunus'ta "halvet" kavramı biraz da bu hal için söz konusu edilmektedir.

Yunus'un dünya için kullandığı teşbihler de orijinaldir. Meselâ dünya, insanı yiyip bitiren bir ejderhaya, evrene, timsaha benzetilebilmektedir. Sufi, kendisini dünya yiyip bitirmeden, dünyayı yiyip bitiren-terk eden- insandır. Kısacası, Yunus'un dünya karşısındaki tutumu;

"<u>El kârda dil yârda</u>"

veciz ifadesiyle açıklanabilir.

Divanda tarikatla ilgili şu kavramlar zikredilmektedir:

Mürşid,
Derviş,
Tâlip, mürid, sâlik, muhib, vâsıl
Pîr,
Baba,
Tekke, Dergâh, zâviye,
İrşâd,
İkrâr(Etek tutmak),
Hırka-pelâs,
Semâ, gülbenk,
Meydân-Mahfil
Cübbe, 'abâ, tâc
'Asâ,

Hemen belirtelim ki, bu unsurlardan üzerinde en fazla durulanı mürşid ve derviş kavramlarıdır. Yunus, tasavvuf tarihinde " Tekkeler devri/Müessese devri" diyebileceğimiz bir zamanda, şekle değil muhtevaya önem veren bir sufî olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira O, pek çok beytinde, irşadın tekkesiz; hırkasız ve palassız, meydansız ve mahfilsiz, 'abâsız ve asâsız yapılabileceğini söylemektedir. Önemli olan özdür. Hırka ve tâc gözleyip fasit taat işlemek kadar kötü bir şey olamaz.

Yukarıda sıraladığımız tarikatle ilgili unsurlar tarikat-

lar tarihi açısından önemli olduğu kadar,Yunus'un müntesibi olduğu yolun tayini açısından da önemlidir.Söz konusu unsurlar,Yunus'un yetiştiği zamanda henüz teşekkül eden Mevlevîlik ve Bektaşilik gibi iki Türk tarikatinde de mevcuttur.Yunusun Sülûk anlayışı "dört kapı-kırk makam" sistemiyle Hacı Bektaş-ı Velî'nin anlayışına (bkz. Makâlât) bağlandığına göre,bu iki özellikten yola çıkarak Yunus'un ve Tapduk'un, Hacı Bektaş-ı Velî'nin ocağında yetiştiğini -teorik olarak- söyleyebiliriz.

Denebilir ki Yunus'un irşad anlayışı,sahabe devrindeki saf ve sade,şekilden uzak irşad tarzına yakındır.Bu sebeple, şairimizin tekke(zaviye-bucak) ile ilgili görüşleri oldukça dikkat çekmektedir. Yunus Emre ve O'nun gibi düşünen cihânşümûl perspektifi olan mutasavvıflar,yeryüzünü ve hatta bütün kainatı dergâh bilmişlerdir.Yunus'a göre dergâh,Allah'ın huzurundan başka bir şey değildir.

Sâlikin, olgunlaşabilmesi için yerine getirmesi gereken iki önemli husus vardır;zikr ve sohbet.Yunus,erkan anlayışını dile getirirken,sema'a ve musikîye de yer verir.(Bkz.İrşâd) İrşad için sohbet şarttır.Sohbet,ma'rifeti artırır.İkrar ehli sufî şu üç kaideyi yerine getirmelidir:

Tevbe kılmalı,

Teslimiyeti tam olmalı,

Daima zikir içinde bulunmalıdır.

Yunus,mürşide ikrar vermeyi çoğu yerde "er eteğini tutmak" deyimiyle ifade eder.Şairimizin mürşid konusundaki düşünceleri incelendiği zaman,O'nun,Tapduk Emre gibi bir gönül mimarının elinde yetiştiği tereddütsüz tasdik edilecektir.Böylece,Yunus'un mürşidinin olmadığını ve bu şahsın hayalî bir kişi olduğunu söylemek yersizdir.

Yunus'un eserinde İslam tasavvuf tarihinde pek meşhur olan şu mutasavvıfların isimleri övgüyle zikredilmektedir.

Hallâc-ı Mansûr

Cüneyd-i Bağdadî

Bâyezîd-ı Bestâmî

Ma'rûf-ı Kerhî,

Şiblî ve Abdürrezzak(Şeyh San'an)

Beyitlerde Yunus'un yaşadığı zamana yakın devirlerde yaşayan bazı mutasavvıfların isimleri de zikredilmektedir.Bunlar, şu isimlerden ibarettir;Necmüddin-i Kübra,Mevlânâ Celaleddin Rumî,Ahmed Fâkıh,Barak Baba,Sarı Saltuk,Geyikli Baba,Seydi Balum.

Bu mutasavvıflar,Yunus'un eserinde âşık ve insan-ı kâmil için birer misaldir.Şunu da hatırlatalım ki,yukarıda sıraladığımız bu isimler,tasavvuf tarihine vahdet-i vücûdçu olarak geçmişlerdir.Gerçekte,Yunus'un düşünceleriyle Hallac-ı Mansur'un -Kitabü't-Tavasîn veyâ Divanındaki- düşünceleriyi karşılaştırsak,aynı telakkileri görmemiz mümkün olacaktır.Bu mukayeseyi Cüneyd'in fikirleri-Mektupları-yle ve Necmeddün-i Kübra'nın eserleriyle de yapsak,sonuç değişmeyecektir.Nihayet ,Yunus'un sufiliği için şu denebilir:"Yunus,Kur'an ve hadîslere bağlı,şeriat ve hakikat makamlarını yaşayan bir kişidir.O'nun fikir dünyası,klasik İslam mutasavvıflarından farklı değildir.

Mutasavvıf Yunus,divanında şu müsbet tiplerden söz eder:

İnsan-ı kamil,yediler(ricalü'l-gayb,eren,mürşid,evliyâ, ârif,yârân,garîb,âgâh(uyanık),âşinâ,Has,Hassü'l-has,miskîn, âhi,âşık vs.

Şu tipler ise,menfidir:

Zâhid,âbid,âlim,danışman,hacı,ışık,âkil,ayyâr,müderris,kadı, hoca,müddeî,münkir.

Bunlardan "hoca" tipi anlatılırken,aynı sıfatın Allah ve peygamber için de kullanıldığını görüyoruz.Dolayısıyla hoca tipi,müstesna bir tiptir ve dikkatli değerlendirilmelidir.Âlim, müderris ve âbid gibi tiplerin olumsuz olarak değerlendirilmesi,bu tiplerin hakikat ilminden habersiz oluşlarıyla ilgilidir.Hususiyetle âlim,danışman veya müderrisler,Yunus'a göre "ilmi var ameli yok" tiplerdendir.Menfi tiplerin tamamı şirk içindedirler.

Yunus,âşıkın şahsında kendisini anlatır.Âşıkın her hal ve tavrı,Yunus'a ait bir vasıftır.Âşıklar,zahid ve benzeri tiplerle tam bir tezat içindedirler.Âşık,Allah'a gönülden bağlı-

dır.Allah sevgisinden ve Allah'ta olma hali(fenafillah)ndan başka bir şey istemez.Derdi ve dileği İlahîdir.Şu mısra Yunus'taki âşık tipinin genel özelliğini pek açık dile getirir:

Âşık oldur Hakk'ı seve Hak derdine kıla devâ

(231/8)

Görüldüğü gibi,Yunus'un dünya görüşü "ledünnî"dir.Estetiği de, buna bağlı olarak "İlahî ahenk" prensibine dayanmaktadır. "Allah güzeldir güzeli sever"hadîsiyle belirlenen "güzellik" arayışı,Yunus'un eserindeki hakim espiriyi çok iyi dile getirmektedir.Yunus,bir insan-ı kamil olarak,insanlara ideal bir insan olmayı öğütlemektedir."Hayrı güzel yüzlülerden umunuz " diyen Hz. Muhammed'in yüce tavsiyesine uyarak O,Tapduk Emre'nin nuraniyet ve ruhaniyetinden feyizlenmiştir:

Bakduğum yüzde gördüm Tapduk'umuñ nûrunu

mısraı,Yunus'un feyiz kaynağını tebarüz ettirecek mahiyettedir.

Yunus'un ilahilerindeki en mühim husus,tasavvuf ve Kuran terminolojisinin Anadolu Türklüğüne öğretilebilmesi için "Türkçe" ifade edilmesidir.Bu konudaki dikkatlerimiz tahlil esnasında belirtilmiştir.Mutasavvıf şâirimizin, kendinden sonra yetişen sufî şairlerce ekol şair olarak tanınmasının yegâne sebebi,Türkçe ledünnî terminolojiyi kurması ve görüşlerini ahenkli,belig ve mükemmel Türkçesiyle ifade etmesindendir.

Yunus Emre Divanı'nındaki şeklî muhtevâya gelince;bu eser,incelediğimiz yazmalara göre,sonradan -hurûf-ı hecâ ile- tanzim edilmiştir.Yunus,muhtelif türlerde- ki bunlar cüz'îdir- şiirler yazmıştır.Bunlardan en fazla tür,-ilahîler istisna edilmek kaydıyla-devriyyelerdir.Fakat bütün şiirleri dikkate alacak olursak,diyebiliriz ki, Yunus'un eserinde -ve tabii devrinde- tür şuuru yoktur.Bu sebeple şiirlerin tamamı "İlahî adıyla değerlendirilmiştir.Esasen İlahî lafzı veya nefes mefhumu,sadece Allah aşkını anlatan ifade ve şiirler için kullanılmamakta,erenlere Allah'tan ilham olunan ifadeler için söz konusu edilmektedir.Yunus'ta sadece "nefes" kavramı zikredilmektedir.

Şiirlerdeki dil hususiyetlerinin içinde en dikkate değer olanı "deyim" ve "ifade kalıpları"nın yapısıdır.Tahlil çalışmamız esnasında dikkatimizi çeken hemen bütün ifade kalıpları,ilgili bölümün içinde değerlendirilmiştir.Esasen divandaki deyimler,bir kitaplık çapında olup,bunlar manâlandırılarak ayrıca değerlendirilecektir.Şu da var ki,mezkur deyimlerin içinde "Yunusça" pek çok deyim vardır.Yunus bu yönü ile de,nev-i şahsına münhasır,orijinal ve tektir.O'nun ilk defa kullandığı ifadeler,bilahare muakkipleri tarafından tekrar edilmiş veya geliştirilmiştir.

Yunus Emre'de ve benzeri sufî şâirlerde bir san'at endişesi aramak gereksizdir.Yunus,şiirlerinde tabiatıyla san'atkârâne ifadeler kullanmıştır,fakat bunlar heyecana merbut şartlarda gerçekleşmiştir.Bu cümleden olarak beyitlerde hususiyetle teşbih,istiare,mecâz ve mecâz-ı mürsel ile teşhis san'atlarının yoğun olduğunu söyleyebiliriz.

Yunus'un şiirlerinde tabiî bir ahenk vardır.O adeta Türkçenin sesini bulmuş,musikîsini yaratmıştır.Yunus İlahîlerinin hemen tamamının bestelenmiş olması da,adeta söylenirken bestelenmesinden kaynaklanır.Yani bu ilahîlerin bestelenmesi çok kolaydır.Bu sebepledir ki,sadece Yunus İlahîleriyle "güfte mecmuaları" istinsah edile gelmiştir.Çorum İl Halk Kütüphanesi'ndeki "Yunus Emre Divanı" yazması bunun en güzel örneğidir. Söz konusu İlahî bestelerinin yüz yıllarca,tekkelerde okunduğunu ayrıca belirtelim.

Yunus'un her ilahisi,her beyti,hem musikî yönüyle hem şiiriyet ve ifade gücü yönüyle adeta bir sehl-i mümtenidir.Bu cihetle Yunus, taklit edilememiş,tanzir edilmiştir.

Biz bu çalışmamızla,yeni bir Yunus Emre Divanı Edisyon Kritiği yaparak,bu esere göre,mutasavvıf şâirin "Dinî ve Tasavvufî" anlayışını tesbit etmiş bulunuyoruz.Eseri,bundan sonra yapacağımız şu çalışmalar tamamlayacaktır:

Risaletü'n-Nushiyye'nin kritiği ve tahlili,

Yunus Emre Divânı'ndaki Deyimler ve manâları,

Yunus Emre Divânı'nda tabiat motiflerinin tahlili

Yunus Emre Divânı'nda Cemiyetle ilgili görüşler

Yunus Emre Divânı'nda Kozmik Âlem ve Eşya ile ilgili görüşler.Yunus Emre Divanı'nda gelenek ve âdetlerin tahlili.

UMUMİ BİBLİYOGRAFYA

UMUMÎ BİBLİYOGRAFYA

Abdülkerim Cilî : İnsan-ı Kâmil,(Çev.Abdülkadir Akçiçek),İst. 1974

Abdüllatif Gazzî(Şeyh): Hülasatü'l-Vefeyât,Süleymaniye Ktp., Esad Efendi Bl.,Yz.Nu: 2257,

Afifî,Ebu'l-Alâ: Muhyiddin-i İbnü'l-Arabî'nin Tasavvuf Felsefesi,(Terc. Mehmet Dağ),Ank.1975

Ahmed Asım(Mütercim),Burhan-ı Kat'ı Tercümesi, İst.1912

Ahmed-i Bî-cân; Envarü'l-Aşıkîn, C.I-II-III,İst.1973.

Ahmed Cevdet Paşa,Kısas-ı Enbiyâ,(Hzr.Mahir İz),C.I-IV,Ank. 1985

Ahmed Eflakî; Menakıbü'l-Arifîn,(Hzr. Tahsin Yazıcı),C.I-II, Ank.1961

Ahmed Fakih ; Kitabu Evsaf-ı Mesacidü'ş-Şerife,(Hzr.Hasibe Mazıoğlu),Ank.1974

Ahmed Refik ; Türkiye Tarihi,İst.1342(1923)

Ahmed Yesevî; Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler,(Hzr.Kemal Eraslan),Ank.1983

Akşemseddin,(Muhammed b.Hamza);Risaletü'n-Nur, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi Bl.Nu:2408,

Akar,Metin ;Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler, Ank.1987

Aktaş, Şerif ; Yunus Emre'de Lirizmin Kaynağı,Millî Kültür Dergisi, s.62,Ank.1988

Âlî,(Gelibolulu); Künhü'l-Ahbar,C.5,İst.1277

Âli,(Yazıcıoğlu,; Selçuk-nâme,Topkapı Sarayı Ktp.,Revan Köşkü Bölümü,Nu: 1391

Aliyyü'l-Kari; Şerhü'ş-Şifa, C.I,İst.1307,

Altıntaş,Hayranî; Tasavvuf Tarihi, Ank.1986

_____________ ; Ma'rifet-nâmede Tasavvuf,İst.1981

Arslanoğlu,İbrahim; Yunusları Ayırmak,II.Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri,Ank.1987

Arvasî,Abdülhakîm; Râbıta-i Şerife,(Sad.Necip Fazıl Kısakürek), İst.1982

_____________ ; Tasavvuf Bahçeleri,(Sad.Necip Fazıl Kısakürek),İst.1983

Âşık Çelebî ;Meşairü'ş-Şuara,(Neşr.Meredith Owens),London 1971

Âşıkpaşaoğlu ;Âşıkpaşaoğlu Tarihi,(Hzr. Nihal Atsız),Ank. 1985

Aşkun,Vehbî Cem ;Eskişehir ve Ululari,Eskişehir 1978

Âteş, Süleyman ;İş'ârî Tefsîr Okulu, Ank.1974

________ ;Sülemî ve Tasavvufî Tefsîri,İst.1969

________ ;İnsan ve İnsanüstü-Ruh-Melek-Cin-İnsan,İst. 1985

________ ;İslam Tasavvufu, Ank.1972

________ ;Cüneyd-i Bağdadî,Hayatı ve Mektupları,İst.1970

Atilla,Osman ;Büyük Mutasavvıf Yunus Emre'nin Mezarı Sandıklıdadır,Kocatepe Gazetesi, yıl 2,sayı 616,Afyon 1967,s.3

________ ;Yunus Emre ve Tapduk Emre'nin Afyondaki Mezarı ve Kaybolan Cönkler,Uluslararası Yunus Emre,Nasreddin Hoca,Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Bildirileri,Konya 1977,s.109-121

Attar(Feridüddin);Tezkiretü'l-Evliya,(Terc.Süleyman Uludağ), İst.1985

________ ;Mantıku't-Tayr,(Terc.Abdülbaki Gölpınarlı) İst.1944

Ayan,Hüseyin ;Risaletü'n-Nushiyye Üzerine,Yunus Emre Sempozyumu,2-5 Mayıs 1988,Ank.Millî Ktp.

Aybet,Nahid ;Fuzûlî Divanı'nda Maddî Kültür,Ank.1989

Aydemir,Abdullah;Tefsirde İsrailiyat, Ank.1979

Aydın,Hüseyin ;Muhasibi'nin Tasavvuf Felsefesi,Ank.1976

Aynî,Mehmet Ali ;İslâm Tasavvuf Tarihî,İst.1340(Yeni bsk.İst. 1985)

________ ;Türk Ahlakçıları,C.I,İst.1936

Bali,Muhan ;Yunus Emre ve Erzurum,Çağrı Dergisi,s.235,s. 22-26,Konya 1977

Banarlı,Nihat Sami;Milli Tekevvünümüzde Yunus Emre'nin Yeri, Kubbealtı Akademi Mecmuası, C.3,s.7,İst.1974

________ ;Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,C.I-II,İst.1983

Barkan,Ömer Lütfi;Kolonizatör Türk Dervişleri,Vakıflar Dergisi,C.XI.,İst.1942

Baykara,Tuncer ;Türkiye Selçukluları Devrinde Konya,Ank.1985

______________ ;Anadolu'nun Tarihî Coğrafyasına Giriş I,Anadolu'nun İdarî Taksimatı,Ank.1988

Bayraktar,Mehmet;İslam'da Yaratılış Teorisi,İst.1987

Bayram,Mikail ;Yunus Emre Eskişehirli Olabilir mi?,25. Türk Dili Bayramı ve Yunus Emre Anma Törenleri,6-7 Temmuz 1985,sayı 4,Karaman 1985

Bayramoğlu,Fuat ;Hacı Bayram-ı Veli,C.I-II,Ank.1983

Beygu,A.Şerif ;Erzurum Tarihi,İst.1936

Bilginer,Mahmut Sadeddin;Allah ve İnsan,İst.1977

______________ ;İnsanın Aslı ve Ruhların Yıldızlarla İlişkisi,İst.1976

Coşan,Esad ;Hacı Bektaş-i Velî,Le Bektâşî Arts de Coppodore,Geneve 1971

Çağatay,Neş'et ;Bir Türk Kurumu Olan Ahîlik,Konya 1981

Çavuşoğlu,Mehmet;Necatî Bey Divanı'nın Tahlili,İst.1971

Çelebioğlu,Âmil ;Türk Edebiyatında Yaşnameler,Türklük Araştırmaları,s.1,İst.1984

______________ ;Erzurumlu İbrahim Hakkı Divanı'nda Gönül Türk Kültürü,s.185,s.282-294,Ank.1978

______________ ;Elif Harfiyle İlgili Bazı Edebî Hususiyetler,Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi,s.XXIV-XXV,İst.1986

Demirci,Mehmet ;Nur-ı Muhammedî,Dokuz Eylül Üniversitesi,İlahiyat Fak.Dergisi,İzmir 1983,(I)

Diriöz,Meserret ;Yunus Emre'nin Bir Münacatı veya Şathiyyesi,Türk Edebiyatı Dergisi,s.193,İst.1989

Duda,Herbert W. ;Junus Emre,Sonderdruck aus der zeitug Türkische Pos,4 jabrgang,Nu:116-188,İst.1929

Ebu Abdurrahman Sülemî:Tabakatü's-Sufiyye,Mısır 1969

Ebul-Hayr Rumî ;Saltuk-nâme,(Hzr.Şükrü Haluk Akalın),C.I-II,Ank.1987,1988

Ebu Nasr Serrac,; El-Luma fi't-Tasavvuf,Leiden 1914

Ebu Nuaym İsfehanî;Hilyetü'l-Evliyâ,C.I-II,Kahire 1282

Elvan Çelebî ;Menakıbü'l-Kudsiyye Fi Menasibi'l-Ünsiye,(Neşr.İsmail Erunsal,Ahmet Y.Ocak)İst.1984

Eraslan,Kemal ;Yesevî'nin Fakr-nâmesı,Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi, C.X,İst.1977

Eraydın,Selçuk ;Tasavvuf Ve Tarikatler,İst. 1981

Erden,Fethi ;Yunus Emre,Mezarları,Makamları veya Başka Yunuslar,Türk Yurdu,s.319,İst.1966

Ergin,Osman ;Yunus'un Asıl Adı Sait Hatta Sadettin'dir, Millî Mecmua,C.12,Nu:129,s.214-220,1931

Ertuğrul,İ.Fennî;Vahdet-i Vücud ve Muhyiddin-i Arabî,İst.1928

Erzî,Adnan Sadık;Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar,I,Yunus Emre'nin Hayatı Hakkında Bir Vesika, I,Belleten,T.T.K.,C.XIV.s.53,s.85-89,Ank.1950

Evliya Çelebi ; Seyahatname,C.I-9,İst.1314

Fındıkoğlu,Z.Fahri;Erzurum'daki Yunus Emre'ye Dair,Türk Yurdu, s.319,s.54-58,İst.1966,

Firdevs-i Rûmî ;Vilayet-nâme,Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, (Neşr.Abdülbaki Gölpınarlı)İst.1958,

______________ ;Vilayet-nâme,Diyanet İşleri Bşk.Ktp.(Ank.)Yz. Nu: 714

Flügel ;Die arabischen,Persischen,Und türkischen Handschriften der Kaiserlich Konilichen,Hofbibliothek,Zu Wien,1865, Nu:677

Foy,Karl ;Die Altesten Osmanischen Transcriptions tekxte in gothischen Lettern II,Mitthelungen Seminars Für Orientolishe Sprachen C.5,s.233-293,Berlin 1902

Gazalî ;Esma-i Hüsna Şerhi,(Hzr.M.Ferşat)İst.1987

Gibb,E.J. ;History Of Ottoman Poetry,C.I,London 1900

Gökyay,Orhan Şaik; Yunus Emre'yi ve Halk Şairlerini Anlamak, Tarih ve Toplum (Derg.),s.40,s.202-208,İst.1987

______________ ;Dedem Korkudun Kitabı,İst.1973

Gölpınarlı,Abdülbaki;Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri,İst.1977

______________ ;Yunus Emre ve Tasavvuf,İst.1961

______________ ;Yunus Emre Risalata'l-Nushiyya ve Divan,İst. 1965

______________ ;Yunus Emre Divanı,İst.1943

______________ ;İslam ve Fütüvvet İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları,İktisat Fakültesi Mecmuası,C.II, s.1-4,İst.1949-50

Günay,Umay ;Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüyâ Motifi,Ank. 1986

Güngör,İ.Hulusî ;Yunus Emre'nin Mezarı Hakkında Yeni Bir Yorum, Karaman 25.Türk Dili Bayramı ve Yunus Emre'yi Anma Törenleri,Karaman 1985

Güzel,Abdurrahman;Kaygusuz Abdal,Ank.1981

_____________ ; Kaygusuz Abdal'ın Mensur Eserleri ,Ank.1983

Hacı Bektaş-ı Velî; Kitabü'l-Fevaid,(Tertipleyen İ.Ö)İst.1959

_____________ ;Makalat,(Hzr. Esad Coşan),İst.(Tarihsiz.)

Hacı Reşit Paşa,;Tasavvuf,Tarikatlar Silsilesi ve İslam Ahlakı İst.1966

Hallac-ı Mansur ;Kitabü't-Tavâsîn,(Hzr.Yaşar Nuri Öztürk),İst. 1976

Hammer,Purgstall,J.H.;Geschichte der Osmanischen Dichtkunts bis auf unsere zeit Bd.,3,Besth 1837 ,C.II

Harirî-zade Muhammed Kemaleddin;Tıbyanu Vesaili'l-Hakaik fî Beyânî Selasili't-Taraik,Süleymaniye Ktp.İbrahim Efendi Bl.,C.I,Nu 430

Hoca-zade Ahmed Hilmi;Hadikatül-Evliya,İst.1318

Hökelekli,Hayatî;Din Psikolojisi Açısından Şeyh-Mürid İlişkileri ve Yunus Emre-Tapduk Emre,Fikir ve Sanatta Hareket,s.23,İst.1981

Hucvirî ;Keşfü'l-Mahcub,(Hzr.Süleyman Uludağ),İst.1982

Hüdayî,Aziz Mahmud;Vakıat-ı Üftade,Üsküdar,Selimağa Ktp.Yz. Nu:574

İlaydın,Hikmet ;Yunus Emre,Türk Dili ,s.384,Ank.1983

İsmail Hakkı Bursavî,Ruhu'l-Beyân, C.I-10,Beyrut(tarihsiz)

_____________ ;Şerh-i Ebyat-ı Yunus Emre,Süleymaniye Ktp.Esad Efendi Bl.Nu:1521/2

İz,Mahir, ;Tasavvuf,İst.1981

Kam,Ferit ;Vahdet-i Vücud,İst.1931

Kaplan,Mehmet ;Yunus Emre'nin İnsan ve Ahlak Görüşü,Risaletü'n-Nushiyye'nin Tahlili,Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi,C.XXI,İst.1973

_____________ ;Ebedî Yunus,Kaynaklar Dergisi,s.5,İst.1985

Kara,Mustafa ;Tasavvufta Fenâ-Beka Nazariyesi,Fikir ve San'atta Hareket,s.14,İst.1980

________ : Tekkeler ve Zaviyeler,İst.1980

________ ; Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi,İst.1985

Karahan,Abdülkadir; Horasan Kültürünün Anadolu Türk Kültürü-nün Gelişmesine Etkileri,16.Milletlerarası Altaistik Kongresi Bildirileri,Ank.1979

Karaman,Hayreddin ; İmam-ı Rabbanî ve İslam Tasavvufu,İst.1987

Kaya, Doğan ;Yunus Emre Ortaköy'de Yatıyor,Halk Kültürü, İst.1984/2

Kaygusuz Abdal ;Saray-nâme,(Hzr.Abdurrahman Güzel)Ank.1989

________ ;Dilguşa,(Hzr.Abdurrahman Güzel),Ank.1988

Keklik,Nihat ;İbnü'l-Arabî'nin Eserleri ve Kaynakları İçin Misdak Olarak El-Fütühat el-Mekkiyye,C.II,B/A, İst.1974

________ ;Felsefenin İlkeleri,İst.1982

Kelebazî, ;Et-Ta'arruf,Doğuş Devrinde Tasavvuf,(Terc.S. Uludağ)İst.1974

Kepecioğlu,Kâmil;Yunus Emre Nerede Yatıyor,Nilüfer Mecmuası, s.4,Bursa 1945

Kissling,H.J. ;Yunus Emre Divanı'nın Mukaddime Beyitleri Üzerine Düşünceler,Uluslararası Yunus Emre Semineri,Bildiriler,İst.1971,

Koçyiğit,Talat ;Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar,Ank.1969

________ ;Kur'ân ve Hadîste Rü'yet Mes'elesi,Ank.1974

Konyalı,İ.Hakkı ;Yunus Emre Nerelidir,Yedigün Mecmuası,Nu:626, İst.1945

________ ;Karaman'daki Yunus Emre,Türk Yurdu,S.319,C.5, İst.1966

________ ;Aksaray Tarihi,C.2,İst.1974

Köprülü,Fuat ;Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,(3.bsk.) Ank.1976

________ ;Yunus Emre'nin Mezarı,Meydan Mecmuası,s.20, I Haziran 1965

________ ;Ribat,Vakıflar Dergisi,s.2,yıl 1942

________ ; Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi,C.I,İst. 1935

________ ;Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu,(2.Bsk.), İst.1986

Kudret,Cevdet ;Yunus Emre,3.bsk.,İst.1985

Kul Sadi ;İrfan ve Yunus Emre,İst.1983

Kunter,H.Baki ;Yunus Emre-Bilgiler-Belgeler,Eskişehir 1966

Kur'an-ı Kerim ;Diyanet İşleri Bşk. Yayınları,Ank.1988

Kur'an-ı Kerim Lugatı,El Miftah,(Mütercim Mahmud Çanga),İst. 1986

Kurnaz,Cemal ;Hayalî Bey Divanı Tahlili,Ank.1987

Kuşeyrî ;Kuşeyrî Risalesi,(Hzr.Süleyman Uludağ),İst. 1981

Mansuroğlu,Mecdud;Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Başlama ve Gelişmesi,Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi,C.4,s. 4,İst.1951

______________ ;Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatı'nın İlk Mahsulleri,Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi,C.I, s.1,İst.1946

Mazıoğlu,Hasibe ;Eski Türk Edebiyatı,Türk Ansiklopedisi,C. XXXII,s.80-134

Mehmet Paşa, ;Nişancı Tarihi,İst.1279

Mehmet Süreyyâ ;Sicill-i Osmanî,C.I-IV,İst.1311

Mehmet Tahir(Bursalı);Osmanlı Müellifleri,C.I,İst.1333

______________ ;Aydın Vilayetine Mensup Meşayıh,Ulema,Şuarâ, Müverrîhîn ve Etibba'nın Teracüm-i Ahvali,İzmir,1324

Mordtman ;Türkisches-Mitteilungen des Seminars Für Orientalische Sprachen, V-2,1902

Moyle,K.Natalie ;Oral Teory ve Yunus Emre,Uluslararası Yunus Emre,Nasreddin Hoca,Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Bildirileri, Konya 1977

Muhammed Hamidullah;İnstiation a L'islâm,Paris, 1970

Muhammed b.Hasan el-Halvetî;El Adabü's-Seniyye,Süleymaniye Ktp. Düğümlü Baba Bl. Nu: 218,

Muallim Naci, ;Lugat-ı Nâcî,İstanbul.

Muhyiddin-i Arabî;Füsusü'l-Hikem,(Çev. M.Nuri Gençosman),İst. 1981

Mustafa Lutfi(Şeyh): Tuhfetül-Asrî Fî Menakıb-ı Mısrî,Bursa 1309

Necmüddin Kübrâ ;Tasavvufî Hayat,(Çev. Mustafa Kara),İst.1980

Niyazî ;Menakıb-ı Hallac-ı Mansur,İstinsah Tarihi H.936,Elimizdeki yz.

Niyazî-i Mısrî ;Eşrâtü's-Sa'at,(Neşr.Mustafa Tatçı)Dolunay Dergisi, s.32-33,Kahramanmaraş 1988

__________ ;İrfan Sofraları,(Çev.Süleyman Âteş)Ank.1971

__________ ;Şerh-i Esma-i İsna Aşare,(Neşr.Mustafa Tatçı), Türk Yurdu,sayı 12,İst.1988

__________ Rüyâ Tabirnâmesi,Türk Folklor Araştırmaları, Ank. 1989,s.85-96

__________ ;Mısrî Niyazî Divanı Şerhi,(Şerh.Muhammed Nur, Hzr.Mahmut Sadeddin Bilginer) İst.1982

Noyan,Bedri ;Bektaşilik ve Alevîlik Nedir(2.bsk)Ank.1987

Ocak,Ahmet Yaşar;Türk Halk İnançlarında Ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri,Ank.1984

__________ ;Veysel Karanî ve Üveysîlik, İst.1982

__________ ;Babaîler İsyanı,İst.1980

Öztelli,Cahit ;Belgelerle Yunus Emre,Ank.1977

__________ ;Yunus Emre'nin Mezarı İle İlgili Yeni Belgeler, Emre Dergisi,C.I,s.8,Eskişehir 1962

Öztuna,Yılmaz ;Büyük Türkiye Tarihi, C.I-XIV,İst.1977

Öztürk,Mürsel ;Ahmed Yesevî,Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre, Erdem Dergisi,C.3/3,s.9,Ank.1987

Öztürk,Yaşar Nuri;Kur'an ve Sünnete Göre Tasavvuf,İst.1979

__________ ;Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar,İst.1988,

__________ ;Kuşadalı İbrahim Halvetî,İst.1982

__________ ; Bektaşilik,İst.1989

__________ ; Din ve Fıtrat, İst.1990

__________ ;Kendi Dilinden Son Peygamber,İst.1984

Pakalın,Mehmet Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,C.I-II-III,İst.1983

Pekolcay,Necla ;Yunus Emre'nin Edebî ve Tasavvufî Şahsiyeti, Türk Yurdu,s.319,İst.1966

__________ ;İslamî Türk Edebiyatı,(I)İst.1981

__________ ;İslamî Türk Edebiyatı Metinlerini Tetkik Metodları,İst.1986

Ragıb,Ebul-Kasım Hüseyn b.Muhammed el-İsfehanî,El-Müfredat,Mısır 1961

Rene Guenon ;İslam Maneviyatı,Ve Taoculuğa Toplu Bakış, İst.1989

Rıza Tevfik ;Yunus Emre Hakkında Biraz Daha Tafsilat,Büyük Duygu Mecmuası,Nu: 10,1329(1913)s.177-183

________ ;Yunus Emre'yi Ziyaret,Peyam(Edebî İlave),1339 (1914),Nu:43

Rifat Cemil, ;Yunus Emre(Âşık Yunus)Mihrab,1340,s.13-14

Sadık Vicdanî ;Tomar-ı Turuk-ı Aliyye,İst.1338-1341

Sakaoğlu,Saim ;Yunus Emre'nin Elhamdülillah Redifli İlahileri,Eskişehir Anma Günleri,Dergisi, s.2,Eskişehir 1980

Schimmel,Annemarie;Tasavvufun Boyutları,(Çev.Ender Gürol)İst. 1982

Sefercioğlu,Nejat;Nev'î Divanı'nın Tahlili,Ank.1990

Soykut,Refik ; Emrem Yunus,Ank.1982

Sunar,Cavit ; Melamilik ve Bektaşilik,Ank.1975

________ ;Vahdet-i Vücud,Vahdet-i Şuhud Meselesi,Ank. 1960

Şahabeddin Sühreverdi;Avarifül-Ma'arif,Mısır 1968

Şemseddin Muhammed Nuri;Risale-i Murakabe,İst.1282

Şemseddin Sami ;Kamusu'l-Alam: İst.1311

Şeyhî Süleyman Köstendili;Bahrü'l-Velâye,Berlin Ktp.Yz.Nu:1683,

Tarama Sözlüğü ;TDK.Yayını,Ank.1969

Tarlan,A.Nihad ;Mevlânâ,İst.1974

________ ;Şeyhî Divanını Tetkik,İst.1964

________ ;Fuzulî Divanı Şerhi,C.I-II-III,Ank.1985

________ ;Şeyh Galip,C.H.P. Konferansları,1939

________ ;Şiirde Manâ,Konya Halk Evi Dergisi,s.34,Konya 1941,

________ ;Divan Edebiyatında Tevhidler,İst.1936

________ ;Edebiyat Meseleleri,İst.1981

________ ;Kadı Burhaneddin'de Tasavvuf,Türk Dili Ve Edebiyatı,C.VIII,IX,X,XI,İst.1958-1961

Tatçı,Mustafa ;Yunus Emre Bibliyografyası, Ank.1988,104 s.

________ ;Hayretî Divanı'nda Din Ve Tasavvuf,(Basılmamış Master Tezi)Ank.1986

________ ;Yunus Emre'ye Ait Divan'lar,Divan Neşirleri, Ve Metin Tamiri Meselesi,Millî Eğitim Derg. S.83,Ank.1989

__________ ;Yunus Emre'ye Epistemolojik Bir Yaklaşım, Millî Eğitim Dergisi, s.82,Ank.1989

__________ ;Yunus'un Yeni Bir Şiiri mi ?,Erguvan Dergisi, s.1,Mart,Ankara 1985

Tatlısu,Ali Osman;Esmaü'l-Hüsna Şerhi,İst.1972

Tehavenî,Muhammed El-A'lâ;Keşşâfü'l-Istılahati'l-Fünûn,C.I-II, Kalküta 1863

Tekin,Talat ;Yunus Emre'nin Gotik Harfleriyle İki Manzumesi,Erdem,C.3,s.8,Ank.1987

__________ ;XI.Yüzyıl Türk Şiiri,Ank.1989

Tekindağ,Şahabettin;Karamanlılar,İslam Ansiklopedisi,Cüz 58-59,s.316-321

__________ ;Büyük Türk Mutasavvıfı Yunus Emre Hakkında Araştırmalar,Türk Yurdu,s.319,C.5,İst.1966

Tezel,Naki ;Nallıhan ve Yunus Emre,Ülkü,s.63,Ank.1944

Tıblavî,Mahmud Sa'd;İbn Teymiyye'de Tasavvuf,(çev.Ali Durusoy), İst.1989

Timurtaş,Faruk Kadri;Yunus Emre Divanı,İst.1972

__________ ;Yunus Emre'nin Dili Üzerine Notlar,II.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,C. II,Ank.1982

__________ ;Yunus'un Türk Dili Ve Edebiyatındaki Yeri,Bilgi,C.25,s.291-292,1972

__________ Yunus Emre'yi Anarken,Babıalide Sabah,s.2,1/6/1972

Topçu,Nurettin ;Yunus Emre'de Vahdet-i Vücud,Türk Yurdu, s.319, C.5,s.84-87,İst.1966

Toprak,B.Ümit ;Yunus Emre Divanı,İst.1933

__________ ;Yunus Emre Divanı,İst.1982

Tosun,İsmail ;Yunus Emre ve Hocası Tapduk Emre'nin Yaşam Öyküsü,İzmir 1981

__________ ,Dinçkök,Merdan;Kula'daki Yunus Emre,Türk Yurdu, C.5,s.319,İst.1966

Tuman,Nail ;Tuhfe-i Nâilî,Millî Ktp.Yz.611/2,

Tural,Sadık Kemal;Zamanın Elinden Tutmak,İst.1982

Tschudi,R. ;Das Vilayet-nâme des Hacim Sultan,Berlin 1914

Turgal,Hasan Fehmi;Anadolu Selçukîleri,İst.1935

Uçman,Abdullah ;Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı İle İlgili Makaleleri,Ank.1983

Uluçay,M.Çağatay;Yunus Emre'nin Kabri Meselesi,Gediz,C.6,s.70, 1943

__________ ;Yunus Emre'ye Dair,Gediz,C.6,s.68,1943

Uludağ,Süleyman ;Tasavvufî Uluhiyet Telakkisinde Mertebeler,Fikirde Ve Sanatta Hareket,s.23,İst.1981

Ulusoy,Mehmed Şemseddin;Gülzar-ı Mısrî,Yz.(Müellif hattı fotokopisi elimizde)

Uzunçarşılı,İ.Hakkı;Osmanlı Tarihi,C.I,(5.bsk.)Ank.1988

__________ ;Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri,Ank.1947

Ülken,H.Ziya ;Anadolu Tarihinde Dini Ruhiyat Müşahedeleri, Mihrab,s.13-14,1340

Ünal,Tahsin, ;Yunus Emre ve Ahi Babalığı,Türk Dili Ve Yunus Emre-Kültür ve Sanat Dergisi,s.5,Karaman 1988

__________ ;Yunus Emre'nin Sosyal ve Kültürel Çevresi, Türk Kültürü,s.296,Ank.1987

Yakıt,İsmail ;Türk İslam Düşünürü Mevlana'ya Göre İdeal İnsan Tasavvuru,İst.1986

Yelkenci,Raif ;Bir Etüd-Bir İddia,Ün Dergisi,C.6,s.71-72,Isparta 1940

Yıldırım,Dursun ;Dede Korkut Ve Yunus Emre'de Hayat,Tabiat,Tanrı ve Ölüm,Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi,C.20, İst.1972

Yılmaz,Ali ;Köstendili Süleyman Şeyhi,Ank.1989

Yılmaz,H.Kâmil ;Aziz Mahmud Hüdâyî ve Celvetiyye, İst.1982

Yunus Emre ;Divan-ı Asık Yunus,İst.1340

Yüce,Kemal ;Saltuk-name'de Tarihî,Dini ve Efsanevî Unsurlar,Ank.1987

YUNUS EMRE DİVANI'NIN SİSTEMATİK İNDEKSİ

YUNUS EMRE DİVANI'NIN SİSTEMATİK İNDEKSİ(.)

I. DİN

A. İTİKAT

1. Allah: 1/3-4-5,2/7,3/7,4/1-5-7, 7/2-4-6-8,8/1,9/2-4-5-8, 11/1-2-3-6,12/2-3-4-6-7,13/1,14/1,14/3,15,16,17/3,20/1, 21/4-5,22/4-6,23/1,24/1-5,26/3-4-6-9-10,27/4,28/3-4-9, 29/3-8,31/2,32/2,33/3-4-5-10,34/4,36/1-2-6,37/7,39/8, 40/3-7,41/7-8-9,42/3-6-9,43/3,44/1,45/7,46/1-6,47/7,48, 49/1-8-9,50/5,51/1,52/1-3-7,53/2-5-6,54,55/6,56/2-10, 12,57/5-8,58/2,59/5,61/3-4-5-6,63/4-5-7,64/1-2-3,65/5-6, 66/4,67/5,68/1,70/1-7,71/1-5-7,72,73/2-4-8,74/4-5,75/3, 76/4,77/5-7-8,78/1,79/2,80/4,81/2,82/8,84/5,86/2-4-6, 87/2-3-8,88/2-3,89/2-4-6-7-8,90/2-5,91/2-3,92/1-4-5-7, 93,95,98,99/3-4,100/3,103/1,104/2-5-7-9,105/2,106/3,108/ 4-5-109/1-4,110/4-8,112/7,113/4-10,115/1-5,116/4-6,117/ 5-10,118/4-6-7-8,120/1-3-4,121/1,122/1-3-3-6,124/5-9, 125,126/1-9-10,128/1-2-3-6,129/10,130/2-3-4-7,131,132/ 7-9,133/3,134/1-13,135,136/1-5,137/6-7,139/6-7,140/7, 141/2,142/2,142/5,144/2-6,145/1,146/5,148/5-9,149/7,150/ 5,151/1-6,152/1-3,153/6-8,155/6-8,156/5-6,157/2,158/4, 160/3-4,161/5,163/3,164/6,165/2,167/2-3-4-168/3-8,169, 170/1-5-6,171/5-8-10,172/1-2-4,173/4-8,174/2-3,175,176/ 2-5-7,177/5-6,178/6-11,179/2-3-5,181/9,182,183/1-7-9, 184/1-5-19,185/6,186/1-3-4-6,187/1-4-5,10,188/5,190/7 191/2-3-9-12-14-15,192/8,193/1-5-7-11,194,195/5-9,196/ 200/1-2-3-6,201/17-26-32-45,204/3-4-5,205/1-4,206/1-6, 208/1-5,210/1-3,211/1-2-4-10,212/4,213/1-5,216/2-4-5,

---

(.)Bu sistematik indekste gösterilen unsurlar,kitabın terti - bine uygun olarak sıralanmıştır.Rakamlar,II.Cilt olarak verdiğimiz "Yunus Emre Divanı"na ait olup birinci numaralar şiir sayısını,ikinci numaralar ise beyit sayısını göstermektedir.

(..)İndeksteki tek sayılar şiirin tamamının bu konuyla alakalı olduğunu gösterir.

C.AYET VE HADİSLER:

1.Ayetler:3/8,7/2,9/5,14/3,19/5-7,27/34,28/3,29/3,33/5-10, 35/5,39/39,44/5,48/2-15,88/6,89/1-2-4,106/5,107/6,116/ 2,118/2-7,122/1-5-8,124/2,128/6,134/1,137/8,145/1,163/ 2-3,171/10,178/12,187/4,188/5,193/3-4,194/7,195/3,201/ 45,211/1,223/1,224/2,248/1,264/9,268/1-2,272/2-3,287/1, 301/9,305/4,306/6,339/8,345/7,349/5,354/5,364/2,378/5, 9,397)7,411/7,415/3

2.Hadîsler: 3/12,39/2,43/2,50/5,52/3,88/7,97/4,110/7,129/2, 131/2,134/16,137/9,154/3,166/5,191/15,205/6-7,233/8, 248/4-5-7,250/2,251/1-2-5,255/2,259/6,261/2,279/12,287/ 5-7,291/1,295/29,29,339/3,345/6,347/2,359/4,363/5-6, 365/4,366/8,386/7,387/7-8,391/3,

Ç.DİĞER İTİKADI MEFHUMLAR:

1.Mi'râc ve İlgili Mefhumlar:

a.Mi'râc:40/6,48/12,81/3,122/2,5,134/1,146/5,149/3-5,151/7, 168/10,185/1,191/14,223/4,273/6,305/7,321/1-2,366/8, 396/6,134

b.Sidretü'l-Müntehâ:305/6,

c.Ferş-Arş:30/4,150/3,

ç.Burak: 37/7,134/1-4-11

2.Ölüm-Ölümsüzlük: 3/13,6,15/5,16/3-5,18/6-7,21/6,22/2-3,26/10, 28/7-8,32/6,33/1-235/2-5-7,45/8,51/4,56/6,61/4,72/2-5, 74/2-7,75/5,76/2-5,78/4,81/5,82,83/2,87/1-7,94/4,98/6, 103/4,105/4,108/2-3-5,112/7,113/8,124/11,127/1-2-3-4, 136/6,152/13-14,153/3,154/1,155/2-7,157/7,158/1,160/2- 9,165/8,173/3,175/3,176/3,182,184/1-14,17,18,189/4,190/ 5,191/12,192/5,198/2-3-6-7-9,205/5,207/1-7,210/2,218/1- 6,226/7,227/3-4,231/3-6-7-9,235/7,241/3-4-5-6,246/3,251/ 1,261/1,269/3,273/8,274/5,276,277/5,281/1,284/1-2-3, 285/1,287/8,291/2-4-6,295/29,299/8,311/3-4-5-6,312/4-9, 315/4,316/6,317/4-9,327/7,340/1-2-4-5,341/7,345/6,347/ 2,350/1-4,5-6-7,353/7,354/6,359/8,360/4,366/3,368/1-2-3-6 350/5-6-7,353/7,354/6,359/8,360/4,366/3,368/1-3-6,8, 370/12,374/10,384/6,8,385/2-3,388/4-7,394/9,398/2-4, 413/1-6-7-9,

3.Cin,Peri,Dev:18/2,48/6,49/6,144/4,180/1-2,195/6,201/11,

4.Şeytân: 12/15,57/8,58/4,97/4,99/3,115/1,136/2,180/3,201/7

116/1-2,117/9,126/5-6,136/11,143/5,165/3,180/7,181/5, 191/7,193/5,209/3-6,217/4,236/1,248/2,259/1,264/1-2-4, 267/1-2-4,278/4,281/6,290/10-11,311/1,315/2,325/5,328/ 3,366/4,377/4,379/4,399/5,402/6,

<u>2.Küfür,İmân:</u> 7/9,35/7,44/8,49/8,56/7,71/8,90/10,99/4-7,118/ 7,121/1,126/4,136/7,138/1,143/6,163/4,180/7,181/5-11, 187/8,193/5,199/1,201/39,222/6,235/3,236/6,255/1,264/4, 273/11,302/12,315/6,325/3,332/5,351/12,354/9,372/7,376/ 6,390/3,396/1,397/9,398/9,412/11

<u>3.Mümin,Müselman,İslam:</u>

<u>a.Mümin:</u> 1/4,16/7,40/5,56/10,63/3,154/3,157/8,199/1,201/37, 227/5,234/4,249/4,279/10,396/1-2,397/7,

<u>b.Müselmân:</u>11/3,60/1,95/7,108/3,115/2,116/7,126/4,136/1-8 ,293/ 3, 340/1,341/6,346/7,349/2,379/3-4,380/5-6,387/1,396/2, 401/2,

<u>c.İslam:</u>134/16,138/1,264/4,

<u>4.Ümmet,Millet:</u>81/3-4,85/4,86/6,112/6,115/4,116/1,126/5,134/13, 16/,136/10,145/2,218/4

<u>5.Mezheb:</u>7/1,110/3,221/6,236/5,[illegible]/4,290/10,[illegible]/1,396[illegible]

<u>6.Bid'at:</u>115/4,218/5

<u>7.Fetvâ:</u> 248/1,9,360/7

<u>8.Kâfir,İnkâr:</u> 29/9,95/7,117/4,125/6,126/4,164/5,187/5,197/14, 199/1,287/1,340/3,349/2,409/4,

<u>9.Münkir,Münafık,Âsî,Fâsık,Müfsid,Mürted</u>,

<u>a. Münkir:</u>25/7,40/5,56/10,64/1,66/8,81/6,92/2,109/3,114/2,166/4, 265/3,269/7,291/7,299/4,335/9,349/10,370/5,374/9,397/8,

<u>b.Münafık:</u>4/6,136/9,268/9,287/6,335/9,407/13,414/6

<u>c.Âsi:</u> 29/4,49/8-11,275/5,278/6

<u>ç.Fâsık:</u> 211/3,357/4-5

<u>d.Müfsid:</u> 83/3

<u>e.Mürted:</u>116/7

<u>10.Kilîse,Deyr:</u>49/10,219/3

<u>11.Nakus,Haç,Zünnar,Tersa,Keşiş,Ruhban:</u>

<u>a.Nâkus:</u> 130/6,219/3,

<u>b.Hâç:</u>114/2,130/6,180/7

<u>c.Zünnar:</u> 255/1,397/9

<u>ç.Tersa:</u> 114/2,374/3

d.Keşiş:293/3,

e.Ruhban:49/10,201/37,242/11

12.Pût: 56/2,148/6,180/7,194/1

II. TASAVVUF:

110/3,180/5,185/1,187/13,194/5,201/19,228/4,263/5,287/3,
295/25,346/1,373/2,406/1

A. VAHDET-İ VÜCUD VE TEVHİD:1/1,12/2-4-5,133/8,151/3,155/8,
156/5,168/3,175/5,181/8,182/9,185/9,233/5,236/7,242/16,
243/1-3-8,244/4,253/7,269/3,299/6,302/12,305/1,305/2-3,
5,328/1,331/4,358/11,360/9,370/10,395/5,395/1-3

(TEVHİD):7/3,4-5,8/1-5,20/3,25/2-6-9,29/4,31/4,31/5,32/1-2,33/
6-7,42/1,42/1,43/2-3,45/2,9,48/9,49/9,51/5,52/3,53/2,
61/3-7-9-10,11,62/7,72/6,73/5,84/2,89/3-5,94/2-3,103/1,
107/10-12,111/3-7,112/5,118/8,120/3,125/2-3,129/3-5,130/
3-4-7,130/8,131/5,144/1,148/6,143/5,151/1-7,160/5,163/2,
165/11,169/11,170/5,171/3,172/3,174/1,175/5,178/1,8,10,
179/3,180/4,180/8,181/3,182/4,183/1-2,191/1,193/9,201/
13,205/9,212/1,216/6,223/1,223/2,227/6,236/7,242/1,248/
1,256/1256/1,2,260/3,281/1,291/7,292/5,295/23,297/8,303/
3-7,323/9,328/2,333/2,338/5,8,354/4,5,358/7,362/4,3389/
2,390/4,411/8,

1.Vahdet-Kesret: 8/2,39/1-5,48,62/3,74/7-8,83/1,104/3-5,105/3,
108/4,111/3,112/2,113/12,125/4,128/4,131/6,133/7,135/17,
137/3,142/5,147/6-7,148/1,167/1,168/4,169/1,171/3,175/
6,181/2,7,183/3,8,187/1,189/2,195/2,200/5,201/13,21,220/
6,222/3,229/3,230/4,255/4,260/22/2-4,270/4-5-6,273/2,
292/1,295/19,297/6,309/2,319/7,320/1,329/4,323/8,327/3,
332/3,365/2,367/1,373/3,411/1,9,

2.Mâsivâ: 13/1,150/4,164/6,329/7,331/4,332/2,333/1,358/9,358/
11,389/5,

3.Tecellî: 3/4,3/6,12/6,25/3,73/5,77/1,131/4,132/9,164/6,175/6,
189/4,206/4-6,228/3,261/3,289/5,328/4-6,334/3,342/1,363/
2,365/1,372/4,381/3-5,390/2,408/3

4.Cemâl-Didar:10/4,52/6,69/7,77/,92/8,93/3,95/2,98/1-6101/1-6,
122/6,134/9-10,135/1-4,140/7,142/5,165/12,178/12,184/19,
187/5,200/2-6,213/5,222/2,234/5,257/7-8,268/7,273/2,288/4

289/5, 294/7,303/6,308/2,320/6,336/11,337/4,344/4,349/4,365/3-7,374/8,386/5,391/1,397/4-5,401/6,408/7.

5.Nişân-Bî-Nişan: 48/2,189/4,223/1,298/1,305/6,318/4,320/1-10,339/5,349/7

6.Pinhân-Nihân:37/7,46/19,54/9,90/2,118/9,125/1,131/8,152/3,165/2,169/5,191/15,201/41,288/4,302/1,320/2,358/1,377/7,389/1,

7.Sır(Esrâr): 4/8,14/6,26/7,39/7,46/10,54/8,56/8,62/8,73/2,81/7,90/3,110/2,116/7,121/3-4,130/1-3,135/18,149/4-7,150/5,173/1,186/6,187/10,13,192/2,193/2,19196/2,201/29,203/1,206/1,3,208/7-9,214/1,232/7,257/9,259/8,286/4,295/1,305/7,310/7,319/3,328/8,335/3,339/6,349/6,353/8,356/23,362/1,394/4,408/5,

8.Gönül(Kalb,Yürek): 1/28,3/11,5/2,7/2,11/7,19/9,24/2-3-5,27/1,29/1,33/7,36/3,41,49,51/6,52/3,54/2,55/5-6,56/12,57/4,62/8,69/4,70/2,8,73/5-8,75/1,78/2,4,79/1,84/4,91/5,92/1,97/1,98/1,3-5,99/5,104/1-9,108/1, 111/2,112/1-6,113/2-3,115/4,117/1-3-5,118/8,124/5-6-9,128/1,130/2,139/4-5-6,140/4,141/4,142/4,146/5,152/14,158/5,160/8,10,161/5,164/1-3,166/1,174/3,175/3,179/2,183/2,186/4,188/1-2-4,192/4,193/2,196/2,200/1,204/1,205/1-4,213/3-4,214/4-5-8,216/2,218/4,224/3,225/2,6,229/2,230/7,232/2-6-10,234/3,237/3,243/6,245/1,246/1,250/3,257/9,259/3,261/1,263/1,267/1-6,278/2-3-4-6,289/6,290/2,291/1-8,297/1-2,299/2,305/5-9,307/6,314/1-3-4,317/3-9,318/6,325/3-4,6,329/4-5-6,332/5,335/12,338/3,342/1-3,343/4,347/1-3,349/5,352/2,354/1-2-3-4,357/6,358/6,359/7,361/1,362/1-6,366/6-9,370/4,380/9,386/1-2,387/6,390/1-2,396/13,399/5,402/2,403/1-2,404/10,408/2 ,410/4,414/6,

Gönül İli İlgili Benzetmeler:

Arş:362/3,

Bağ:54/7

Başlu(Yaralı): 261/2

Belkîs:49/6,

Cemaat:20/1

Derviş: 162/1,167/2

Deryâ: 54/4,121/5,401/2

Dükkân:121/6,7,8,176/4,391/1

Eğlence: 283/1,

Esrik: 318/3

Ev: 57/3,73/1,78/3,125/2,173/8,179/2,194/2,293/1,329/7,351,
376/3,

Garîb:40/4,

Gök:335/19

Hasta:267/19

Hazine:59/1,201/26,412/1

Hücre:77/3

İhtiyâr: 376/6,

Ka'be: 366/2

Kadem:391/2

Kal'a: 348/5

Kara: 123/2,218/3

Kılavuz: 160/7 ,Kış:66/3

Kitâb: 378/7

Kul:205/4

Kuş: 66/7

Leylâ:178/11

Levh: 42/6-8

Meyhâne: 406/1

Mum:66/3

Mülk:230/5,32/2

Ok: 378/10

Saray:250/3-4

Seyrengeh:146/5

Sınık:392/4,

Sır: 149/7,121/3

Sırça:158/4

Şikeste :392/3,

Su:270/1

Sultan:295/2-3

Taht: 279/1,299/5,

Taht-ı Süleyman:200/7

Tur: 54/3,173/2,364/3

Varak:121/4

(NOt:Gönül,Bir şiirde şu sıfatlarla sıfatlanır. (Bkz.Şiir 49/
1-13 beyitler):

Hayran, Rûşen, Perişan, Derdeesîr, Dermânde, Âbid, Zahid, Âsi, Şâdî Giryân, Kış, Zemheri, Bostan Katre, Câhil, Câlinus, Lokman, Div, Perî, Sultan-ı İns ü Cinn, Gedâ, Fagfur, Hakan, Günahkâr, Rıdvan, Ruhban, Mûsâ, Firavn, Haman, İsâ, Gümrâh, Cebrail, Divan, Kur'ân.

<u>9. Aşk:</u> 1/5,7,10,3/11,4/4-8,5/1-2,7/1-5-8-9,20/7,24/1,25/2-10, 27/1,28/7,32/5-7,42/5,43/5,45/7-9,46/6-10,47/2-6,59/1, 59/3-4-6,60/7,64/7,65/3-6,68/1-5,70/2-3,71/12,73/1-3-9, 77/6,79/4,81/1,85/5,86/1-2-3,90/1-9,12,92/5-6,92/5-6, 93/1-2-3-4-6,96/1,103/5,104/6,108/5,110/3-4-7,113/7, 116/8,118/3-4-9-12,119/2,121/1,124/9,125(7,128/7,130/5-9,136/11,138/6,139/6,144/8,148/2,155/3,157/1,169/11, 177/1,178/1,179/2,182/7,191/4,192/4-5,204/1-3,205/12, 208/3,209/2-4-6,214/9,215/2,232/3-5,236/1-2-5,237/1,240/4,243/3-7-9,244/3,245/1-2-10,248/12,250/6,254/1-8,256/6, 257/2,259/7,262/1-10,264/6,266/2-6,269/1-7,270/2,271/7, 273/5,280/3,5,289/7-9,290/7,294/9,295/5,302/15,303/6, 307/3-5,308/5,309/1,317/4-9,318/4-6-9,330/3-4,331/3, 332/8,336/2,338/6,339/4,343/4,344/5,347/1,347/6,348/3, 354/3,360/4-8,262/1-6-9,36[illegible]/8,[illegible]/5,367/10,[illegible]/1-3-4, 374/10,377/6,381/1-2-3,386/6-8,390/2-5,394/1,397/6,398/5-6-8-9,400/1,401/1-3,402/6,404/10,412/13,

<u>Aşk İle İlgili Benzetmeler:</u>

<u>Agu:</u>10/1,80/1,252/3

<u>Ah:</u> 12/4,42/10,59/5,96/3,141/5

<u>Allah:</u>233/4,5

<u>Bâde:</u>164/7

<u>Badya:</u>148/10

<u>Bag:</u> 252/2,283/4

<u>Bâzâr:</u> 113/5

<u>Bezm:</u>240/3,

<u>Burc:</u> 165/10,359/6,378/9

<u>Câm:</u> 150/1,229/2,

<u>cân:</u> 90/1

<u>Cefâ:</u> 64/2

<u>Cevher:</u>254/7

<u>Cübbe:</u>90/8

<u>Çâdır:</u> 240/4

<u>Çeri:</u> 394/3

<u>12. Cân:</u> 1/2,4-11,3/10-13,8/2-4,10/1,12/5-6,15/1-4,20/2,
25/2,26/6-9,27/1,32/2,33/1-6,34/1-2-3-4,35/6,36/1-5,
39/7-8,42/7-9,43/5,44/3,46/2,51/2,52/1,54/5-6,57/6,59/
6,60/7,61/5,67/1-7,68/2-5,70/1,71/12,72/2,3,4-5,73/8,
74/4,78/1-3,81/7,89/8,90/1-2-10-11,93/7,98/6,101/6,104/
9,110/5-6-8,112/5,113/4-5,116/8,118/2-3-8-9,120/1,121/
1,125/5-6,129/1-3,135/6-9-10,139/5,143/1,144/5-6,145/1,
147/8,152/2,158/2,159/8,160/2-8,164/5,165/5,166/3,168/
12,173/2-3-5,179/5,180/6,181/5-9,182/1-2,187/1-10,191/8-
9,192/8,193/1,197/5,199/5,200/1-2-28,32, 202/2,204/3-
4,205/5-6,206/3,207/8,208/9,209/5,210/1-4,214/3,216/2,
217/4,222/7,226/4-7,229/4,232/1-7,233/4,234/1,237/5,
240/2,243/2,6,244/2-5,255/1,256/5,257/7,259/2,3,260/6,
263/1-3-5-6,264/2-5,265/1,266/2-5,268/2-4-6-9,269/7,
8,270/1,271/1,273/1,279/1,280/3,281/2-5,283/3,284/2,
286/2,288/1-3-6,289/4,290/1,294/1-2,295/2,14-16,297/5,
302/1-15303/1-3-6,311/1,314/4-6,315/7,318/ 1-2,319/1,
320/5-9,331/1,334/1.336/3,4-5,337/3,339/4,343/3,348/2-
4-5,349/3,350/1-3-7,351/1-5,354/[illegible],354/2,355/6-8-10,[illegible]
359/8,360/3-5-7,362/3-5-6,363/4,365/2,370/3,371/1-8,372/
3-5-6,373/1-6,376/2,378/5-9,383/1-5,384/2,385/1,389/1,
3,390/1,394/2,398/10,402/3,412/1-13,413/2,414/5,

<u>Can İle İlgili Benzetmeler:</u>

<u>Âşıklar</u>:1/10,135/10,319/2,320/5
<u>Aşk</u>:68/5
<u>Balık:</u> 336/3-5
<u>Çerag:</u>412/11
<u>Deniz</u>:360/3
<u>Emanet</u>:256/6,350/2,3
<u>Esir</u>:78/3
<u>Ev</u> :318/1
<u>Hakim</u>:295/2
<u>Hasta</u>:144/5,232/5
<u>İl</u>:67/1
<u>Kân</u>:243/2
<u>Kandil</u>:383/1
<u>Kurban</u>:90/11,173/3,348/44,360/5,7
<u>Kuş</u>:204/4,314/4,365/2,388/2

61/9,67/8,69/8,70/2,84/2,110/8,119/4,129/3,135/2,11-14, 143/1-4,169/11,171/4,178/3,180/8,183/4,187/1,188/1-4, 5-6,189/2,4-3-6,190/2,192/1-2,200/3,203/1,206/7,216/3, 220/8,222/7,229/9,232/3,233/3,236/1,243/9,252/5,264/7, 264/8,270/4,271/1-8,279/9,288/1,290/3,292/1,296/3,327/ 8,335/10,338 /1,339/7-8,349/5,351/10,354/1,360/9,361/1, 378/11,381/4-5,393/1,394/7,397/1,398/4,399/6,401/7,410/ 5,411/5

5.Müşahede: 2/8,3/2,7/1-7,20/3,39/4,46/2,45/7,45/4,52/7,53/2, 54/5,55/5,73/4,73/6,75/3,87/8,89/8-9,96/5,104/1-9,135/ 1-2-16-18,159/8,163/2,165/5,170/1,175/5,177/6,187/5,193/ 10,202/3,206/1,206/2,209/8,213/5,213,214/2,217/1-7,229/ 1-7,242/2-3,242/15,250/5,254/4,255/6-7,259/1-2-5-7,261/ 5,266/1,268/1,288/4,290/13,293/5,294/4,305/4,314/5,326/ 7,328/3,354/1,359/1,3-9,360/2,362/2,363/2,394/4,400/1-2, 408/1-7

6. Terk: 1/3,3/10,21/7,35/1,37/2-3,45/2,56/4,59/4,70/6,93/5, 110/8,113/4,148/3,169/5,174/7,201/22-27,295/16,268/3, 273/10,[illegible]/4,372/3

7.Sabır:140/3,185/2,206/4,209/1,214/1-8,309/4,363/3,372/12, 379/7

8.Nazar:141/6,191/4,290/6,355/6,412/8-9-10

9.Naz-Niyaz:14/3,16/8,45/3,72/6,135/2,136/3,180/8,279/7,302/13, 303/2,335/1,9,349/1-2-3,396/3,415/1-8

10. Münacat: 20/2-6,88/3-5,107/3,116/4,170/2,175/4,183/6,184/1, 206/6,269/1-2,408/3,415/1

11.Sekr-Sahv:13/6,192/1-2

12.Riyazat: 36/4,71/4,227/2

13.Sıdk: 54/9,165/9,201/42,302/14,414/6-7

14.İhsan:12/7,69/8,201/ 39

15.Velâyet: 2/7,25/4,259/6,295/30,351/13

16.Zühd: 5/7,49/8,104/4,143/7,150/4,209/6,364/4,368/4,278/4

17. Keramet,Keşf:1/3,19/2,48/14,182/7,233/10,317/4,333/4,374/ 5-6,380/5

18.Kanaat: 83/2,119/3,161/1,185/2,230/2,295/28,376/7,383/2-3-4

19.Şükr: 33/5,40/7,391/1

<u>20.Gayret:</u> 265/2,368/6
<u>21.Selamet:</u> 20/8,239/2
<u>22.Telvîn:</u>129/5,190/7,201/26-31
<u>23.Mücahede:</u>36/2,175/7,339/3,242/3,407/7
<u>24.Tasarruf:</u>31/5,32/4
<u>25.Hicâb:</u>25/4,26/3,37/4,39/2,73/7,89/1,98/4,122/6,128/4,132/1-2,134/9,135/3-4-5,151/7,205/2,256/7,271/2,275/4,302/10,349/3,377/7,378/5,394/5,411/6
<u>26. Rızâ:</u>236/4
<u>27.İnayet:</u>4/1,16/3,34/6,41/9,48/6,116/6,186/6,208/1,295/4,295/28,380/7
<u>28.Fakr:</u> 44/8,122/5,248/10,295/20,303/4,387/6
<u>29.Himmet:</u>24/4,29/10,34/4,7,84/45,98/4,164/3,197/1,212/6,315/3 352/2,374/7,376/2,
<u>30.Ma'nâ:</u> 27/1,28/8,37/6,40/6,45/4,56/3,63/6,80/5,91/2,101/1,106/9,133/1,148/1,163/1,167/2,173/2,230/7,292/4,295/30,299/7,300/5,319/1,345/8,349/3,351/5-14,
<u>31.Halvet:</u>20/6,36/4,46/3,61/4,68/1,291/3.233/2,294/4,298/7
<u>32.[illegible]:</u>26/[illegible],[illegible],66/6,68/4,73/3,[illegible],9[illegible]/4-5,110/1,[illegible]/7,[illegible],152/1[illegible],188/2,196/6,209/3,222/11,228/6,288/6,295/29,319/3,34?/1,
<u>33.Onsekiz Bin Âlem:</u> 201/3,411/3,
<u>34.Cân Gözü:</u>21/2,54/6,92/8,135/18,178/3,209/8
<u>35.Can Kulağı:</u>44/1,232/1,323/8,
<u>36.Can Dudağı:</u>323/8,359/3,
<u>37.Havf-Recâ:</u> 21/7,171/5,176/1-2,178/9,248/4,264/7,306/6,370/4,399/3
<u>38.İki Cihan:</u> 3/5-6-10,4/1-4,37/7,39/5,54/9,113/7,116/2,133/1,167/4,197/6,202/5,213/1,337/4,372/1,
<u>39.Melâmet:</u> 67/2,68/4,124/7,146/7,209/5,230/2,237/2,272/1,332/4,371/9,391/4,413/3
<u>40.Hayrân:</u> 3/3,9/2,49/1-13,59/6,69/10,118/3,144/4 ,146/2,173/1,177/7,189/2,201/25,206/5,229/1,253/4,268/1,269/2,339/7,
<u>41.Yetmişiki Millet:</u>116/5,131/5,163/3,166/1,171/5,196/6,338/8,352/7,359/5,379/3,382/4,
<u>42.Rü'yâ:</u>164/4,206/9,224/9,270/7,301/5,360/3,381/9,404/5,411/5,

413/5,

43.Nefes:182/7,378/6

44.Tevekkül: 295/28

45.Hikmet: 7/4,8/3,25/3,48/11,49/5,110/2,194/4-5,227/4,
235/2,268/8,295/1,320/5,367/3,369/2,

46.Ene'l-Hak: 94/3,178/5,182/7,188/7,197/5,199/2,242/15,253/3,
260/3,287/1,370/8,371/7,406/5,

47.Hâl Dili:25/1,28/3,64/6,163/6,171/12,175/1,2,183/9,193/14,
211/2,290/9,311/7,325/7,355/10,

48.İhlâs: 57/1,83/7,248/10,258/5,357/4,

49.Ubudiyet: 174/3,229/1-2,232/6,273/4,274/1,284/6,285/3,286/5,
295/10,304/8,320/6,323/7,335/13,16,338/2,346/5,351/4,

50.Tecrîd-Tefrîd: 32/4,201/11

51.Tevbe: 137/2-8,267/2,350/7,356/15-18,375/5,376/6,387/9,401/1

52.Firak-Vuslat:1/11,10/1,14/1-4,20/9,32/1,33/8,37/1-2,43/5,
75/3,78/7,98/1,103/3,110/8,134/2,135/9-11-17,137/7,148/
10,155/6-9,156/2,160/6,165/13,186/7,189/5,201/2-5-33,
202/8,214/7,217/1,227/2,232/2,234/7,247/4-5,253/3,255/9,
256/5,262/9,267/5,271/2,281/6-7,288/1,292/6,298/1,317/5,
322/3-4,327/6,330/2,345/1-2,354/4,365/4,372/12,391/1,
397/2-5,399/2,411/5

53.Dünya:3/12,7/6,12/4,17/2,18/4,30/2,39/3,44/3,48/7,48/7,63/1,
65/3,67/1-2,69/1-7,70/4-5,72/1,76/2,79/4,83/5,85/2,87/7,
95/5,97/4-5,99/1,103/4,105/3,109/8,113/6,114/3,120/4-5,
122/3-4,135/16-12,137/2-3-4,138/4,139/1,141/2,145/4,152/
3,153/1,154/1-2-3,155/1,158/7,159/3-7,160/8,161/4,171/1
172/4,175/1,178/1,181/6,196/5,197/2,201/1-2,203/6,208/6,
221/1,222/10-11,228/4,238/1,240/3,246/1-7,247/3,251/4-5,
254/5,258/8,263/3,267/1,268/5,279/3,4-5,283/2,285/3,286/6
-9,310/8,313/2-10,314/7-9,318/10,319/6,322/2-5,329/7,
331/2,4,333/5-6,335/18,345/8-9,348/3,353/4,361/2-3-5,
372/2-4-10,385/1,391/3,395/3,396/1,12,403/4,413/4,414/2-3

54.Mahabbetullah:21/4,36/3,51/1,70/8,71/7,73/8,92/5-7,126/8,131/
1,144/2-4,190/2-5-8,202/4,209/3,219/1,237/4,377/1,280/1,
290/1,231/8,348/9,354/9,357/7,359/6,369/9,402/2,

G. TARİKAT VE İLGİLİ MEFHUMLAR:

I.YUNUS EMRE'YE GÖRE BAZI TİPLER:

1.İnsan-ı Kâmil:13/2,79/7,125/4-5-7,141/2,157/2-5,158/1,177/4,
177/5,180/1-2-5,185/1-9,187/6-7-8-9,193/1-6-11,194/1-5,
195/1-10196/3,199/1-5,201/1-25,211/1-9-10,212/3-5-7,216/
1,220/2-4,223/1-10,260/1,279/5,292/3-8,295/9,296/7,310/
1-2-3,398/10,401/5

2.Ricalu'l-Gayb:242/14

3.Evliyâ:27/7,29/4,34/3,37/3,39/2,48/14,63/5,6,64/1-3,65/2,
85/1,5,117/8,122/1-5,122/6,128/3,131/3,164/2-3,172/3,
173/7,233/6,261/4,273/7,286/4,298/1-7,313/3,315/1,319/
2,329/5,336/1,337/2,382/5, 407/5,407/6

4.Er-Eren: 4/3,10/4-5,11/5,17/6,20/8,24/3-4,26/9,27/4,34/3-4,
5/7,36/2,38/1,40/2,45/9,46/5-8,54/3-4,57/7,58/4,60/1,
61/9,65/1,75/5,72/6-7,79/5,80/1,84/2-3-5,91/3,92/7-8,
98/2,99/1-3,106/6,108/5,111/6,7,113/10,124/1,127/1,128/
5,135/3,140/6,141/5,159/8,160/10,162/2,164/4-5,166/2,
167/1,171/12,176/6,178/3,181/10,188/7,197/1,206/7,217/
5,224/2,225/9,237/4,247/5-6,250/1,251/2,265/1-2,279/2,
6,279/8-9-13,280/4,280/8,296/1,2-7,297/3,299/1,300/4,
304/7,314/1-3,314/8-9,325/1-2,327/8,329/5,329/6,351/6,
353/3,362/8,367/1-4,372/6,375/6,378/1,11,382/2,386/3,
391/1-3,393/2-3-5,394/7,396/8,396/11,397/5,399/1-4,403/
3,8

5.Ârif:5/4-6,23/5,28/5,57/6,70/4,84/7,95/13,110/7,113/10,143/
3-4,144/2,157/2,157/6,164/4,201/27-29,221/4,230/2,232/
7,271/3,275/6,295/20,301/7,13,305/8,317/6,332/2-6,335/9
12,337/5,349/6,352/2,5,7,367/3

6.Yârân:65/1,107/11,124/7,218/2,290/1,413/8

7.Rind:227/5,313/7

8.Garîb:227/1-4,277/5-6-7

9.Âgâh(Uyanık): 108/4

10.Âşinâ(Biliş-Tanış):24/1,338/4-6-8,36/5,39/9,69/8,70/8,103/5,
104/2,111/4,125/7,128/2,135/1-8-10,128/2,154/5,163/4,
179/5,181/2,208/9,243/3,308/6

11.Muhakkik: 206/9

12.Avam-Has-Hassü'l-Has:4/4,5/3,126/8,130/8,131/7,202/1,246/3,
302/14,303/4,305/7,335/17,338/1

T. C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BÖLÜMÜ

YÛNUS EMRE DÎVÂNI

(İNCELEME - METİN)

II

(Doktora Tezi)

Mustafa TATÇI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

ANKARA — 1990

İÇİNDEKİLER

NÜSHALARIN TANITILMASI (x)

I. SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ-FATİH Bl.,3889

Dîvân-ı Yunus Emre,

İstinsah tarihi:-?

Müstensih:?

Yk:210,Ölç:17.0 x 12.5-12.5 x 7.3 cm.,Str:11,Yz. Harekeli nesih,Kt:Abadî,Ct:Kahverengi meşin,şemseli,zencirekli. 1. ve 21. sahifelerde tezhip var.Cedvel ve mısra sonlarındaki duraklar yaldızlı,söz başlıkları mâvi; Risaletü'n-Nushiyye 1b- 54a vr. arasındadır.Sonraki varaklarda 194 İlahî, 1 münacat mevcuttur.Varak 1a'da,üst tarafta tuğra,alt tarafta yazı ve mühür vardır:

الحمد لله
الذي هدينا لهذا
وما كنا لنهتدي لولا ان
هدينا الله
وقف محمود بن مصطفى خان المظفر دائما

Bundan sonra ta'lîk yazıyla şu vakfiyye yazılmış:

قد وقف هذه النسخة الشريفة والمجلة حضرت سلطاننا اعظم السلاطين
العظام واكرم الخواقين افخام السلطان ابن السلطان السلطان الغازي
محمود خان ايده الله بالنصر في سرير العدل والاحسان من طالع
وافاد حرره الفقير اليه سبحانه وتعالى درويش مصطفى المأمور
بتفتيش اوقاف الحرمين الشريفين
غفر له

(x) Kısaltmalarda "Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu"ndaki Usûle uyulmuştur.

Sonda 210^{a}. varakta şu beyitler kaydedilmiş:

ای کریم لم یزل ای پادشاه لایزال
سلطنت کلی سنکدر کمسنکا یوقدر زوال

امام المتقین اولدر ختام المرسلین اول شاه
نظام العالمین اولدر هما الاکلین اول شاه

Millî Kütüphâne MFA (D)12

2. KARAMAN NÜSHASI

Dîvân-ı Yunus Emre.
İstinsah tarihi: XIV (?)
Müstensih: ?
Yk:208,Ölç:250 x 170-215 x 130 mm.,str:11,Yz.Harekeli nesih, Kt:Abadî,Cilтsiz,teshipsiz.Eserin girişinde "Risaletü'n-Nushiyye" olup, 535 beyitten ibarettir.İlahîlerin sayısı ise 211 tanedir.

Bu yazma ile Raîf Yelkenci (kısmen) ve Mustafa Canpolat (bkz.İleride) yazmaları uygunluk arzeder.Canpolat nüshası kelimesi kelimesine aynıdır.Karaman nüshası Fuat Köprülü,Cahit Öztelli,Şahabettin Tekindağ gibi araştırmacılar tarafından XIV. yüz yıl yazması;Abdülbaki Gölpınarlı tarafından XVIII. yüz yıl yazması kabul edilmektedir.(Bkz.Mustafa Tatçı,Yunus Emre'ye Ait Divanlar,Divan Neşirleri ve Metin Tamiri Mes'elesi,Millî Eğitim Dergisi,s.83,Ank.1989,s.60-71)Söz konusu yazma bize göre de XIV. yüzyılda istinsah edilmiştir.

Karaman nüshasını biz,Fatih nüshasıyla birlikte birinci dereceden kaynak olarak değerlendirdik ve tenkitli metinde esas aldık.Aslını göremediğimiz için bütün özelliklerini tesbit edemediğimiz bu yazmanın Mikrofilmi,Kültür Bakanlığının 28/10/1987 tarih ve 1739 sayılı ilgisiyle (Ankara Milli Ktp.

Başkanlığında)halkın faydasına sunulmuştur.Eserin aslı halen Karaman'da Avukat Baha Kayserlioğlu'nun elindedir.

Millî Kütüphane MFA. A-4764

Baş:

هذا ديوان اصل الشعراء وافصح البلقا سلطان

Son:

طپراغه چون دشردیلر الطپراغه اشردیلر
طاشلریله بصدردیلر الله سکا صندم الوم

3. YAHYA EFENDİ NÜSHASI

(SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ,HACI MAHMUD EFENDİ Bl.,3480)

Divân-ı İlahiyât-ı Yunus Emre,

İstinsah tarihi: XVI. yüzyıl yazmalarındandır.

Müstensih: ?

Yk:107,Ölç: 19.0 x 13.8 cm.Str:15,Yz:Muhteliftir,çoğunluğu şikeste ta'lîk.Kt:Aharlı ve sarıca renkli.Ct:Arkası meşin üstü siyah bez kaplı.Risaletü'n-Nushiyye 5^b-51^a varaklar arasında.İlahîler 302 tane.268'i Yunus Emre'nindir.Eserin sonunda 105^a'dan itibaren "Çıkdum erik dalına"şathiyyesinin şerhi yapılmış.

Millî Kütüphane MFA(D)9

Baş:

ادی پادشاه قدیم دیلدی برحکمت ایلدی
اودصو طپراق دیکی قوتدن سویلدی

Son:

ای خیالی وجه دلبر غیر ذات الله در

4. RAİF YELKENCİ NÜSHASI

Bu divanın aslını göremedik.Bir fotografyası Mustafa Can-

polat'ın elindedir.Biz bu fotografları kullandık.(x)Divanın özellikleri Abdülbaki Gölpınarlı'nın tesbitlerine göre şöyledir:

"Bu divan Yunus'un münacatıyla başlar.Bu şiirle beraber 182 şiiri ihtivâ eder.Bu şiirlerin üçü Saîd Emre'nindir.Bir de Halil mahlasını taşıyan şiir vardır.Divan'da,huruf-ı imlâ yok gibidir.Bugün "e" ve "a" ile konuşulan heceler "elif" le "n"ler tenvînle gösterilmiştir.Kâgıt resm-i imlâ ve yazı bakımından Fatih nüshasına pek yakındır.Yazı karakteri ve başlıklar da F nüshasına benzer ve harekelidir.Şiirler alfabetik tertiplenmiştir."(Abdülbaki Gölpınarlı,Yunus Emre-Risalatü'n-Nushiyya ve Divân,İst.1965,s.L-LI)

XIV-XV. yüzyıllarda istinsah edildiği zannedilen bu yazma, Karaman nüshasıyla ve Canpolat nüshasıyla uygunluk arzeder.İmlâ ve istinsah hatalarıyla,ikişer defa yazılan şiirlere varıncaya kadar bu üç nüsha biribirinden istinsah edilmişe benziyor.

5. NURUOSMANİYE KÜTÜPHANESİ,4904

Câmiü'l-Meanî (172^b-195^a)

Müellif: Hz. Seyyid Yahya'dan bir risale ve Farsça şiirler Hz. Mevlânâ'dan manzum parçalar,Seyyid Nimetullah,Hz.Gülşenî-den Manzumeler,Cemâlî,Kaygusuz Abdal,Kemâl Ümmî,Gülşenî-i Mısrî,Halilî,Ca'ferî,Yunus Emre,Said Emre,Kâsım,Ubeydî vs. şair ve nasirlere ait seçme manzum ve mensur parçalar mevcuttur.Yunus'un Risaletü'n-Nushiyye"si ve Divanı 172^b-195^a varaklar arasındadır.Eserin tamamı 315^b'de bitmektedir.

İstinsah tarihi:Şa'ban 940(.1540)

Müstensih:?

Yk: 22,Ölç:23.5 x 13.5-22x 11.0,cm. Str:yazılar sayfaları doldurmaktadır.Satır sayısı 29-30 arasında değişmektedir.Yz.

(x) Sayın Prof.Dr. Mustafa Canpolat gerek bu fotografları ve gerekse elindeki yazma Yunus Divanı'nı(bkz.İleride) kullanmamız için vermiştir.Kendisine alenen teşekkür ederiz.

İnce ta'lîk,Kt:Abadî.Ct:Kahverengi,ta'mîr görmüş,yumuşak meşin ve muhafazalı,başlıklar tezhipli,cedvellî,yaldızlı,söz başlıkları kırmızı.Risaletü'n-Nushiyye 172^b^-180^a^ arasındadır. Divan kısmında 218 İlahî var. Tertipsiz olan bu şiirler,diğer nüshalardan Avusturya ve Çorum nüshalarına benzemektedir.Bu kıymetli Mecmua'nın bir değerlendirmesi için Bkz. Muharrem Ergin,Camiü'l-Meanî'deki Türkçe Şiirler,TDED.,C.III,İstanbul 1949,s.509-569.

Baş:

اول پادشاه قديم دلردبر حكمت ايلدى
طپراغ واود وصو ويل اكا سويلدى

son:

مسكين يونسك مقصودي بودر
ايره يارنه چيقسه آرارن

6. BURSA İL HALK KÜTÜPHANESİ, ESKİ ESERLER Bl.,882

Mecmuatü'l-Eş'âr,
Müellif:Yunus Emre, Şeyyâd Hamza, Şemsî
İstinsah tarihi:XV. Yüzyıl (?)
Müstensih: ?
Yk:53,Ölç:205x140 mm.Str:Değişik.Yz:Harekeli nesih kırması,Ct:Ciltsiz,Kt:Kırmızı kaplı filigranlı,esmer kâğıt.
Millî Kütüphane MFA,A-4893

Bu yazmada Yunus Emre ve Âşık Yunuslar'ın şiirleri "Yunus Emre Fermayed" ve "Âşık Yunus Fermayed" başlıklarıyla ayırılmıştır.Eserin 18^a^-25^a^ varaklarında Risaletü'n-Nushiyye'nin bir kısmı kaydedilmiştir.Yazma Mecmua'da, Şeyyad Hamza'nın Medhiyyeleri ve Şemsî'nin şiirleri de vardır. Yunus Emre'ye ait şiir sayısı 115.Yazma baştan ve sondan eksik;arada da eksik sayfalar var.

Baş:

محمده بر کیجه چالابدن ایندی براق
جبرایل ایدر خواجم معراجه قیغردی حق

Son:

ارنلر سیراننده یووالیو رطویدم
پادشاه چو کاننده قلدم ایسه نه اولدی

7. HACI BEKTAŞ KÜTÜPHANESİ,196

Mecmûa-i Resail ve Eş'âr(Risale-i Barak Baba),10^b-17^b
İstinsah tarihi:890/Gelibolu.
Müstensih:Muhammed b.Bostanî
Yk:113,Ölç:208x115-163x68 mm.Str:Muhtelif.Yz:Nestalîk,Kt: Esmer-abâdî,Ct:Yeşil bez kaplı,mıklepli.Eserde Barak Baba risalesi,Kemal Ümmî ve Yunus'tan şiirler var.Yunus'un İlâhileri 10^b-17^b arasındadır.Der-kenâr şiirlerde pek çok okunamayan şiir ve beyit var.Okunabilen mevcut şiirler,daha önceki neşirlerde eksik veya hatalı olan bir hayli ifadeyi düzeltecek mahiyettedir.Varak 1^b'de bir mühür bulunmaktadır.Burada şöyle bir kayıt vardır:

وقف حاجی بکتاش ولی سکن میدان

Millî Kütüphane MFA;A-'4864
Baş:

باب اول در ریاضت واسباب خلوة بدو

Son: سوز بودر والله اعلم بالصواب

8. AVUSTURYA(VİYANA)NÜSHASI

Divân-ı Yunus Emre,

İstinsah tarihi: H.1241
Müstensih: ?
Yk:43,Str:19,Yz:Nesih,
Bu nüshanın özellikleri,Flügel Kataloğunda tesbit edilmiştir.Biz mikrofilmini getirtip kullandık.Divan,huruf-ı heca ile istinsah edilmiştir.Yazmanın 1-33 yaprakları arasında İlahîler,33-44. sayfalar arasında "Risaletü'n-Nushiyye bulunmaktadır.44.sayfasında "Çıkdum erik dalına"şathiyyesi kaydedilmiştir.(Bkz.Flügel,Viyana Millî Ktp.Kat.,C.I,NO:677,sayfa 636-637);Flügel'in tesbitleri,dipnotta aynen gösterilmiştir.Bu yazmanın 44-81.ci yaprakları arasında "Divan-ı Eşref-zâde Rûmî" mevcuttur.(x)

9. ÇORUM İL HALK KÜTÜPHANESİ,2157

Divân-ı Yûnus Emre,
İstinsah Tarihi : ?(Muahhar
Müstensih: ?
Yk:88,Ölç:205x155 mm-150x97 mm,Str:17,Yz:Nesih,Ct:Kırmızı meşin ve tamir görmüş.Kt:Saykallı,filigranlı,Avrupa kâgıt,serlevhâ:Yaldızlı,kaba nakışlı,şiir sayısı:195

(x)

Zweierlei.
I. Bl. 1—43: ديوان يونس امره

Die Gedichtsammlung des Scheich Junis Amra (Imra?), der schon um der alten Schrift des Codex willen in das 10. Jahrhundert der Flucht zu gehören scheint.— Sein Dîwân, der Bl. 1r mit dem Vers beginnt:

عشقه طلان كوكلده بو نشان اوله   عشقله آصلتى اعيان اولا

enthält zunächst bis Bl. 32v Gazelen zum grossen Theil mystischen Inhalts, in denen er sich gewöhnlich ohne den Zusatz امره kurzweg يونس nennt — und dann von Bl. 32v—43v grössere doppeltgereimte Gedichte, die mit der letzten Zeile der Seite abschliessen, so dass leicht etwas fehlen könnte. Doch ist kein Blattzeiger, wie auf den vorhergehenden Seiten, da. Vgl. Gesch. der Osman. Dichtk. II, S. 566 und III, S. 431. wo nur der an zweiter Stelle genannte als Scheich bezeichnet wird.

Millî Kütüphane. MFA:A-4834

Bu yazma,Yunus Emre'nin şiirlerini havi bir güfteler mecmuasıdır. Şiirlerin beste makamları kaydedilmiştir. Güfteler huruf-ı hecâ ile istinsah edilmiştir.

Baş:

ای عاشقان ای عاشقان مذهبی دیندر بکا

Son:

یونس اولدنسه سن بو یوله خاك
نه قلمش اولا سن بو یوله ترك

10. MUSTAFA CANPOLAT NÜSHASI

Divan-ı Yunus Emre,

Müstensih,

İstinsah tarihi XVII-XVIII. Yüzyıllar (?)

Yk:85 yaprak(Sonlarında boş sayfalar var)147-151.sayfalarda bir risale var.Str:19,Yz:Nesih,harekesiz. Şiir sayısı:153.

Biz bu eserin fotokopisini kullandık;Sayın Prof.Dr.Mustafa Canpolat'ın tesbitlerini aşağıya kaydediyoruz:

"Özel kitaplığımızdaki tarihsiz nüshanın XVII-XVIII. yüzyıllarda iyi bir nüshadan çekildiği anlaşılıyor. Baştan birkaç yaprağı eksik olan yazmanın 1^a-40^a arasında Yunus'un şiirleri bulunuyor. Arada bulunan bir kaç boş sayfadan sonra Mustafa Halvetî el-Çerkeşî'nin tasavvufla ilgili bir risalesi yer alıyor. Ancak bu son bölümün gerek kâğıdı, gerekse yazısı değişik olduğundan nüshaya sonradan eklendiği anlaşılıyor. Bu nüshada Yunus'un 158 şiiri bulunmaktadır. Harekeli bir nüshadan harekesiz olarak çekildiği bellidir. Yazmanın oldukça okunaklı olan yazısı bu bakımdan bir takım güçlükler doğuru-

yor."(x)

Bizim tesbitlerimize göre bu yazma,Karaman Nüshasından istinsah edilmiştir.Buradaki şiirler,kelimesi kelimesine Karaman nüshasıyla aynıdır.Yazma,Raif Yelkenci nüshasına da oldukça yakındır.Karaman'da 211 şiir,bunda 158 şiir bulunduğuna göre,Canpolat nüshası yarım kalmış olmalıdır.Zira son yazılan şiirden sonra daha pek çok boş sayfa kalmıştır. Söz konusu yazmadaki Risâle-i Mustafa Çerkeşî yayımlanmıştır.Bkz.Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Şeriat Uleması ile Tarikat Meşayıhı İhtilafı Ve Tekke ve Zaviyelere Tayinler Hakkında İki Vesika,İFD,C.XXVIII,Ankara 1986,s.335-353.

11-RİTTER NÜSHASI.

Bu nüshanın aslını göremedik.Türkiyat Kütüphanesinde bulunan fotografyasından ve yaptırılan bir Mezuniyet tezinden faydalandık;Bkz.Gülistan Cân,Yunus Emre Divanı-Ritter Nüshasının Transkripsiyonlu Metin ve İndeksi, Türkiyat Kütüphanesi,İst.1979(Basılmamış Mezuniyet Tezi),Tez NO:1981.

Yazı ve kâğıdı bakımından XIV. yüzyılda istinsah edilen bu Mecmua,"Min Kelâm-ı Kıdvetü'l-Vasilîn Yûnus" başlığıyla başlayan birinci şiirden sonra"Velehu Aydan" başlıklarıyla devam eden 98 şiire hâvîdir.Yunus'a ait bu şiirlerden sonra Saîd Emre'nin 15 şiiri kaydedilmiştir.Söz konusu Mecmua'yı değerlendirirken biz,zaman zaman A.Gölpınarlı'nın eserine müracat ettik:Abdülbakî Gölpınarlı,Yunus Emre, Risalat al-Nushiyya ve Divan,İstanbul 1965,

12-MECMUALARDAN BAZILARI

Raîf Yelkenci Mecmuası,XV.Yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır.

(x) Mustafa Canpolat-Kayahan Erimer,Tıpkı Basımlarıyla Türk Dili ve Edebiyatı Örnekleri,DTCF.Ankara 1981,s.191;Bu eserde söz konusu yazmadan 23 İlâhî'nin tıpkı basımları verilmiştir.

Biz bu Mecmua'da bulunan bir kaç farklı şiiri Gölpınarlı'dan aynen aldık.

Millî Kütüphane FB-442 numaralı Mecmua: Bu Mecmua-i Eş'âr içinde 17 adet Yunus mahlaslı şiir vardır.Bu çok değerli mecmua'da Akşemseddin,Âşık(İ.Tennûrî),Şeyh Ahmed-i Velî,Hamdullah Hamdî.Abdurrahim Karahisarî,Kemâl Ümmî ve diğer pek çok mutasavvıf şairin İlahîleri bulunmaktadır.Mecmua'daki Akşemseddin'e ait şiirler yayınlanmıştır.Bkz.Kemâl Eraslan,Akşemseddin'in Dînî-Tasavvufî Şiirleri,TDAY-Belleten,1984-Ankara 1987,s.11-85;Mecmua'nın bir değerlendirmesi için bkz. Müjgan Cunbur,Eski Bir Mecmua-i Eş'âr'da Yunus ve Baba Yusuftan Bir kaç Deyiş,II.U.Arası Türk Halk Edebiyatı Semineri, 7-8 Mayıs 1985,Eskişehir,s. 69-75,

Millî Kütüphane,A-204 numaralı Mecmûa:Bu yazma muahhar olmakla birlikte Yunus'un sağlam bir divanından aktarıldığı anlaşılan bir hayli şiiri vardır.Dipnotlarda belirterek bu yazmayı da kullandık.

Zikredeğer Mecmua ve Cönkleri daha önceden tesbit ettiğimiz için burada kütüphane künyeleri tek tek vermeyeceğiz.Bkz. Mustafa Tatçı,Yunus Emre Bibliyografyası-Kitap-Makale,Ankara 1988,s.82-84.

Nüshalar hakkında söyleyeceğimiz son söz şudur:

Kullanılan Karaman nüshası ile Mustafa Canpolat nüshasındaki şiirler aynıdır.Bunlara en yakın yazma Raif Yelkenci'ye ait olan Divan'dır.Nuruosmaniye nüshası ile Avusturya ve Çorum nüshaları birbirine pek yakındır.Bunların en eskisi Nuruosmaniye yazmasıdır.Edisyon Kritik yaparken biz,Fatih,Karaman,Yahya Efendi ve Raif Yelkenci yazmalarını birinci derece kaynaklar olarak ele aldık.Mecmualara zaman zaman baş vurduk.Bütün farklılıkları dipnotta atlamadan gösterdik.Mecmualardan özellikle Bursa,Hacı Bektaş ve Millî Kütüphane(NO:442) nüshalarının pek kıymetli olduğu ilgili şiirler incelendiğinde anlaşılacaktır.

METİN TESBİTİNDE UYGULADIĞIMIZ BAZI ÖZELLİKLER VE TRANSKİRİPSİYON SİSTEMİ

1. Yunus Emre Divanı'ndaki İlahîlerin tesbitinde, tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde uygulana gelen transkiripsiyon sistemini kullandık. Bu sistem, teleffuzu esas alan ve "fonetik transkripsiyon" denebilecek bir sistemdir.

2. Türkçe kelimeler ve aldıkları ekler harekeli yazmalardan tesbit ettiğimiz şekilde 13-14. yüzyıllardaki hurûf-i imlâya göre kaydedilmiştir.

3. Arapça ve Farsça kelimelerdeki "hurûf-ı med" denilen harflerler şöyle gösterilmiştir:

Â,â: آ
Û,û: و
I,î: ی

4. Fars'daki "Vâv-ı madûle" ile yazılan kelimeler, Divan'da pek az kullanılmakla birlikte, bu kelimelerin yazılışında istikrar yoktur. Meselâ "$\underset{\smile}{h}^{v}$ace" kelimesinin üç çeşit yazılışı vardır:

خوجه ; خاجه ; خواجه

Biz, söz konusu vavları $\underline{\ \vee\ }$ işaretiyle gösterdik. Bununla birlikte, vâv-ı madûleli kelimeler, tercih ettiğimiz nüshada nasıl geçiyorsa, öylece kaydedildi. Bu yüzden bahis konusu kelimelerin imlasında farklılıklar görülecektir: Hôca, Hâce, H^{v}âce gibi.

5. Birleşik isim ve sifatlar arasına - istisnalar olmak kaydıyla - bir çizgi konulmuştur. İstisnalar, dilimizde tek kelime şeklinde teleffuz edilenlerdir.

6. Metinlerdeki müstensih yanlışı olarak atlanan hece ve kelimeleri, vezin ve manâyı tamamlayacak şekilde parentez() içinde kaydettik. Bu ilaveler genellikle tek nüshada görülen şiirlerde olup, çok az sayıdadır.

7. Yunus'un şiirlerinde hece vezninden aruz veznine doğru bir temayül vardır. Bu durumu göz önüne alarak, aruzla yazıldığından emin olduğumuz şiirlerin veznini kaydettik. Veznini kaydet-

mediğimiz şiirlerin doğrudan hece vezniyle yazıldığını söylemek yanlış sonuçlar doğurabilir.Heceli şiirleri ise ayrıca belirtmedik.

8. Beyitlerde,çok az da olsa,bugüne göre farklı şekilde kullanılan bazı ekler görülmektedir.Bilhassa birkaç mısrada,kelimede datif (-e)eki beklendiği halde akkuzatif (-i);akkuzatif beklendiği hâlde datif gelebilmektedir.Bu husus devrin mühim bir sentaks ve morfoloji özelliği olarak aynen korunmuştur.Bazı örnekler şunlardır:

Kevser havzına dalanlar ölmezdin öndin ölenler
Nefsine düşman bilenler konar Tûbâ dallarına

(345/6)

Kırk kişi bir ağaca tağdan indürimeye
Yâ bunca mürid-muhib sırat niçe geçesi

(351/1)

Hergiz gitmez gözümden hiç eksilmez dilümden
Çalap kendü nûrını gözümi tuş eyledi

(362/2)

9. Bazı Türkçe kelimeler telaffuz veya vezin icabı bitişik yazılmıştır.Meselâ nē ister,n'ister;ne ola, n'ola;ne olsa, n'olsa;ki oldu,k'oldu şekillerinde istinsah edilmiştir.Bu bitişik kelimeler aynen alınmış ve bir apostrof ile ayırt edilmiştir.

10.Şiirlerin hangi yazma nüshalarda bulunduğunu,metinde her şiirin alt kısmında belirttik.

11. Yunus'un şiirleri yazma divanlarda farklı sayılarda bulunmaktadır.Bir şiir,kullandığımız pek çok yazma nüshada mevcut ise,bu şiir en sağlam metin esas alınarak ana metne dahil edilmiştir.Beyitlerde,düzeltilmesi gereken müstensih hataları (vs.)varsa,bunlar diğer yazmalardan faydalanılarak düzeltilmiştir.Esas aldığımız yazma metinler umumiyetle K,F,YE,NO,HB ve RY gibi en eski Yunus Emre Divanları'dır.Tâli nüshalardaki farklar,dipnotlarda uygun şekilde belirtilmiştir.

Dipnotlardaki farklar arasında (/)işareti kelimeleri ayırmada;(//) işareti ise,mısraları ayırmada kullanılmıştır.

Dipnotlardaki birinci kelime veya ibare esas metine aittir. Farkları iki noktadan sonra göstermeye çalıştık.Metin farkla-

rı sadece esas metinden aldığımız kelime ve ibare kısımlarını ilgilendirir.Örnek:

Metindeki I.Şiirimiz F,K,YE,NO,Rt,M,Ç yazma nüshalarında mevcuttur.Söz konusu şiirin meselâ 7.beyti şöyledir:

Âb-ı Hayâtuñ çeşmesi ʿâşıklaruñ visâlidür
Kadehi tolu yüridür susamışları yakmaġa

Beyite ait dipnotları da şöyledir:

"âşıklaruñ:ma'şûkuñ RY,ma'şûkanuñ K,M//kadehi tolu yüridür:sohbeti 'ışkıla ider F,kadehin tolu yürür M,kadehi tolu virüp Ç/susamışları yakmaga:susamışlar ḳandurmaġa RY,K,M"

Kaydettiğimiz bu dip notlardaki "âşıklarun,kadehi tolu yüridür,susamışları yakmağa" kelime ve ibareleri(yani altı çizili olan kısımlar)esas metne aittir.İki noktadan sonraki kısımlar ise nüsha farklarıdır.

Şu halde tercih ettiğimiz "âşıklarun" kelimesi,RY,K,M,yazmalarında farklıdır.Buna karşılık F,YE,NO,Rt,Ç,yazmalarında aynıdır.Tabii,doğru kabul edilerek tercih olunan her kelime, ibare,mısra veya beyit, manâ ve vezin hususları dikkat edilerek esas metne alınmış,geri kalan her fark hiç atlanmadan,titizlikle dipnotlara yerleştirilmiştir.

11. Beyitlerde veya mısralarda çok büyük değişiklikler varsa, bunlar,dipnotlarda olduğu gibi gösterilmiş,kelime kelime gösterilmemiştir.

12. Bir beyit eğer her hangi bir yazmada mevcut değilse,dipnotta belirtilmiştir.

13. Dipnotlarda metinde takip ettiğimiz şiir ve beyit numaraları korunmuştur.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ā a	آ ا	z	ز	k	ك
b	ب	j	ژ	g	گ
p	پ	s	س	ñ	ڭ
t	ت	ş	ش	l	ل
s̱	ث	ṣ	ص	m	م
c	ج	ż ḍ	ض	n	ن
ç	چ	ṭ	ط	v	و
ḥ	ح	ẓ	ظ	h	ه

h̲	خ	c	ع	y	ی
d	د	ġ	غ	ā	آ
z̲	ذ	f	ف	ī	ای
r	ر	ḳ	ق	ū	او

DÎVÂN

ELİF

1

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Sensüz yola girürisem çārem yoḳ adım atmaġa
Gevdemde ḳuvvetüm sensin başum götürüp gitmege

2 Gönlüm cānum ʿaḳlum bilüm senüñile ḳarār ider
Pervāz ururlar dem-be-dem uçuban dōsta gitmege

3 Kendüliginden geçeni ṭoġan idinür ma'şūḳı
Ördek ü keklige ṣalar sürü idüben ṭutmaġa

4 ʿĀşıḳ mı diyem ben ana Tañrı'nuñ uçmaġın seve
Uçmaḳ dahı ṭuzaġımış mü'min cānların ṭutmaġa

5 Ġanī Cebbār ʿışḳ erine bin Ḥamza'ca ḳuvvet virür
Ṭaġları yirinden ırar yol eyler dōsta gitmege

6 Yüz bin Ferhād külüng almış ḳazar ṭaġlar bünyādını
Ḳayalar kesüp yol eyler Āb-ı Ḥayāt aḳıtmaġa

7 Āb-ı Ḥayāt'un çeşmesi ʿāşıḳlaruñ visālidür
Ḳadeḥi ṭolu yüridür ṣusamışları yaḳmaġa

8 ʿĀşıḳ kişi miskīn gerek yol içinde teslīm gerek
Kim n'iderise boyun bura çāre yok göñül yıḳmaġa

9 Yidi veyil ṭamusını kül eyler ʿāşıḳlar ahı
Ḳaṣdider sekiz uçmaġı nūr ide nūra ḳatmaġa

10 Bildük gelenler geçdiler gördük ḳonanlar göçdiler
ʿIşḳ şarābın içen cānlar uymaz göçmege ḳonmaġa

11 Ṭutulmadı Yūnus cānı geçdi ṭamudan uçmaḳdan
Yola düşüp dosta gider gine aṣlın ulaşmaġa

F.55b,K.95a,RY.70a,YE.83a,NO.188a,Rt.1,M.21,Ç.67b

2

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 ʿIşḳ daʿvīsin ḳılan kişi hiç aňmaya ḥırṣ u hevā
ʿIşk evine girenlere ayruḳ ne meyl ü ne vefā

2 Girçek ʿāşık olan kişi aňmaya dünyā-āḫiret
ʿĀşıḳ degüldür ol kişi yüriye ʿizzeti ḳova

3 Her kim ʿizzetden geçmedi ʿāşıklıḳ bühtāndur aňa
Hergiz girdügi yoḳ durur ʿışkıla ʿizzet bir ara

4 Diliyile ʿışḳ diyenler bilmediler ʿışk neydügin
Benüm cevābum sen eyit ʿışḳa ʿizzet midür bahā

5 ʿİzzet ü erkān ḳamusı bunlardur dünyā sevgüsi
'Işḳdan haber eyitmesün kim dünya 'izzetin seve

6 Dünyā vü ʿizzet ʿışḳıla bunlar sāz-kār olmadı
V'allāh nükte benüm degül ʿışḳ ḥāżırdur görmez revā

7 Her kimde kim ʿışḳ varısa ayruḳ ne sıġar ol yire
Dōst döşegine geçemez at u ḳatır yāhūd deve

8 Bu cümle ʿāşık olanlar ʿışḳıla geldiler bile
Müşāhedeye ġarḳ olan düşmeyiserdür ol eve

9 Yūnus'ı ʿāşık diyüben zinhār özenüp gelmeňüz
Çok bezirgān ziyān ider varıcaġız ıraḳ çava

F.56b,K.115a,RY.38a,YE.22b,A.2,Ç.3a

3

1 Bir kez yüzüñ gören senüñ ʿömrince hiç unutmaya
Tesbīḥi sensin dilinde ayruḳ nesne eyitmeye

2 Ṭāʿatuña ṭuran zāhid naẓaruña irerise
Tesbīḥini unıdup ol ayruḳ secde de itmeye

3 Aġzına şekker aluban gözleri saña ṭuş olan
Unıda şekkerini ayruḳ çeyneyüben yutmaya

4 Görse yüzüñ nūrınuñ balḳıduġını gelüp
Ayuñ on dördi gicesi senden sebāḳ itmeye

5 Ben seni sevdügüm içün eger bahā dirlerise
İki cihān milkin virem daḥı bahāsı yitmeye

6 İki cihān topṭolu bag u bōstān olurısa
Senüñ ḳoḳuñdan eyü gül bōstān içinde bitmeye

7 Gül ü reyḥānuñ ḳoḳusı ʿāşıḳıla maʿşūḳadur
ʿĀşıḳ olanuñ maʿşūḳı hergiz öñinden gitmeye

8 İsrāfil ṣūrın urıcaḳ maḫlūḳāt ṭuru gelicek
Senüñ ünüñden artuḳ ḳulaġum işitmeye

9 Zühre yire inübeni sāzın nüvaḫt eylerise
ʿĀşıkuñ ʿişreti sensüz gözi ol yaña gitmeye

10 N'ider 'aşık ḫānūmānı sensüz cihānı yā cānı
İki cihān fidā saña kimsene gümān dutmaya

11 Sekiz uçmağın ḥūrisi eger bezenüp geleler
Senüñ sevgüñden özgeyi göñlüm hiç ḳabūl itmeye

12 Bu dünyada ḫōd ne ola āḫiretde bulunmaya
Bilürsin iki cihānda kimsene gümān ṭutmaya

13 Yūnus seni seveliden beşāret oldı cānına
Her dem yeni dirlikdedür hergiz ʿömrin eskitmeye

F.57a,K.69b,159a,RY.53a,YE.80a,86a

4

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İki cihān zindānısa gerek baña bōstān ola
Ayruḳ baña ne gam ġussa çün ʿināyet dōstdan ola

2 Varam ol dosta ḳūl olam her dem açılam gül olam
Hem söyleyem bülbül olam ṭuraġum gülistān ola

3 Ol dost yüzin gördi gözüm erenlere ṭopraḳ yüzüm
Söz bilene iş bu sözüm gerek şekeristān ola

4 Sensüz iki cihān benüm zindān görinür gözüme
Senün ʿışḳuñla bilişen gerek ḫāṣṣü'l-ḫāṣdan ola

5 Her daʿvīden geçen kişi Ḥaḳ'dan yana uçan kişi
ʿIşḳ şarābın içen kişi geh esrük geh mestān ola

6 Kördür münāfıḳuñ gözi yarın ḳara ḳoyar yüzi
Ḫalḳuñ baña acı sözi gerek şekeristān ola

7 Her dem yüzüm yire uram Allāh'uma şükür ḳılam
Ben benligüm dōsta virem ne daʿvi yā destān ola

8 ʿIşḳa döyemedi özüm geñsüzin açıldı rāzum
Yūnus senüñ iş bu sözüñ ʿālemlere destān ola

F.58a,RY.10a,YE.85a,NO.184a,Rt.25

5

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 ʿIşḳ etegin ṭutmaḳ gerek ʿaḳibet zevāl olmaya
ʿIşḳdan bir elif oḳıyan kimseden su'āl olmaya

2 ʿIşḳ didügüñ bilürisen ʿışḳa göñül virürisen
ʿIşḳ yolına māl ne olur cān daḫı muḥāl olmaya

3 Aṣil-zādeler nişānın eger bilmek dilerisen
Her sözinüñ maʿnisi var sözi sebük-sāl olmaya

4 ʿĀriflerden nişān budur her göñülde ḥāżır ola
Kendüyi teslīm eyleye sözde ḳīl u ḳāl olmaya

5 Görmez misin sen arıyı her bir çiçekden bal ider
Sinegile pervānenüñ yuvasında bal olmaya

6 Eger güher isterisen ḫıdmet ile ʿāriflere
Cāhile bin söylerisen maʿnide misḳāl olmaya

7 Miskīn Yūnus zehr-i ḳātil ʿışḳ elinden tiryāḳ olur
ʿİlm ü ʿāmel zühd ü ṭāʿat pes ʿışḳsuz ḥalāl olmaya

F.58b,YE.79b,NO.194a

6

1 Añmaz mısın sen şol güni gözüñ nesne görmez ola
Düşe ṣūretüñ ṭopraġa dilüñ ḫaber virmez ola

2 Çün Azrāil'i ne ṭuta aşşı ḳılmaz ana-ata
Kimse döymez o heybete ḫalḳdan meded irmez ola

3 Gele saña cān alıcı daḫı cān alur ḳılıcı
ʿAḳluñı başdan alıcı bir dem aman virmez ola

4 Evvel gele şol yuyucı ardınca şol ṣu ḳoyucı
İledüp kefen ṣarıcı bunlar ḥālün bilmez ola

5 Oġlan gider danışmana saladur dosta düşmana
Ṣoñra gelmek peşimāna saña aṣṣı ḳılmaz ola

6 Aġaç ata bindüreler sinden yana göndereler
Yir altına indüreler kimse ayruḳ görmez ola

7 Üç güne dek oturalar hep işüñi bitüreler
Ol dem dile getüreler ayruḳ kimse añmaz ola

8 Yūnus miskīn bu ögüdi sen saña virsen yig idi
Bu şimdiki maḫlūḳata ögüt aṣṣı ḳılmaz ola
F. 175ª, A. 2, RY(Mecmûa) 6ª

7

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy ʿāşıḳān iy ʿāşıḳān ʿışḳ mezhebi dīndür baña
Gördi gözüm dōst yüzüni yaş ḳamu dügündür baña

2 Ayruḳ bize yaṣ eylemez göñlümüzi pas eylemez
Ḥaḳ'dan gelen görklü avaz andan gelen ündür baña

3 Ayruḳ baña ben dimeyem kimesneye sen dimeyem
Ya ḳul yā sulṭān dimeyem ḳalsun işidenler ṭaña

4 Senden saña varur yolum senden seni söyler dilüm
Allāh saña irmez elüm bu ḥikmete ḳaldum ṭaña

5 Ben ʿışḳuñdan ırılmayam dergāhuñdan sürülmeyem
Bundan daḫı giderisem senüñile varam saña

6 Ol dost bizi viribidi var dünyāyı bir gör didi
Geldüm gördüm bir arâyiş seni seven ḳalmaz aña

7 Ḳullarına vaʿdeyledi yarınḳı gün görnem didi
Ol dōstlaruñ sevindügi yarınum bugündür baña

8 Dōst ʿışḳa ulaşalıdan dünyā aḫiret bir oldı
Ezel-ebed ṣorarısañ dünile bugündür baña

9 Yūnus seni dīn idindi dīn nedür īmān idindi
ʿIşḳa bugün yarın n'olur işi nedür öñdin soña

F.56b,K.148a,YE.23a,RY.4a,NO.186a,HB.14b

8

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy pādişāh iy pādişāh uş ben beni virdüm saña
Genç ü ḫazīnem ḳamusı sensün benüm öñdin soña

2 Evvel daḫı bu ʿaḳl u cān senüñile aṣıl mekān
Aḫirete sensün mekān anda varam senden yaña

3 Bu āhıla bu zārıla bu ḥikmeti kim ne bile
Bilse daḫı gelmez dile ṭutdum yüzüm senden yaña

4 Sensün baña cān u cihān sensün baña genc-i nihān
Senüñ durur aṣṣı-ziyān ne iş gele benden baña

5 Yūnus saña ṭutdı yüzin unıtdı cümle kendözin
Cümle saña söyler sözin (sensün) söz söyleden baña

F.56b

9

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Añma mısın sen şol güni cümle ʿālem ḥayrān ola
N'idesini bilimeye bī-ḫōd u ser-gerdān ola

2 İsrāfil ṣūrını ura cümle maḫlūḳ ṭurı gele
Dirilüben ḥaşre vara anda ḳāżı Sübḥān ola

3 Zebānīler çeke tuta götüre ṭamuya ata
Deri yana süñük düte dün-gün işi efgān ola

4 Mālik çağıra ṭamuya çek anı meydana getür
Ḥaḳ ḳorḳısından ṭamuda ditreyüben figān ola

5 Mālik eydür hey hey ṭamu ḳorḳubanı ditrer ḳamu
Ṭañrı buyruğın tutmayan anda bişe biryān ola

6 Ṭağlar yirinden ırıla heybetinden gök yarıla
Yılduzlar bağı ḳırıla düşe yire perrān ola

7 Yazuḳlarumuz ṭartıla anca perdeler yırtıla
Bilmedügün [illegible]

8 Yūnus eydür iş bu sözi dergāhına dutğıl yüzi
Diler Ḥaḳ'ı göre gözi hem ʿināyet andan ola

F.60b,K.136a,YE.82b,RY.50a,HB.16b,M.39

10

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 ʿAceb ʿaceb ne nesnedür bu derdile firāḳ baña
Cānumı serḫōş eyledi ʿışḳ ağusı tiryāḳ baña

2 Kimüñ ki renci varısa derdine dermān istesün
Kesdi benüm bu rencümi dermān oldı bu derd baña

3 ʿIşḳ odına yan dirisen göñüllere gir dirisen
Ḳarañular aydın ola ne ḳandīl ü çerāḳ baña

4 Gökden inen dört kitābı günde bin kez oḳurısañ
Erenlere münkirisen dīdār ıraḳ senden yaña

5 Miskīn Yūnus erenlere tekebbür olma ṭoprak ol
Ṭoprakdan biter küllīsi gülistānı ṭoprak baña

RY.64a,K.198a,M.71

11

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ol kişinüñ yokdur yārı iş bu cihān zindān aña
Dimesün kim ben şādıyam ya şādılık kandan aña

2 Şeddād yapdı uçmaġını girmedin aldı cānını
Bir dem amān virdürmedi yidi iklīm dutan aña

3 Dimesün kim müselmānam Çalap emrine fermānam
Dutmazısa Ḥak sözini fāyide yok dīnden aña

4 Eyitmesün çoġaç ṭoġar etüm-tenüm üşütmeye
Çün vücūduñ delük degül şu'le irmez günden aña

5 Er ṭonını giyübeni ṭoġru yola gelmezise
Çıkarsun ol ṭonı yoḫsa noksan irer ṭondan aña

6 Ol kişi kim saġır durur söyleme Ḥak sözin aña
Ger dirisen żāyi' olur nasīb yokdur sözden aña

7 Ol kişi kim yol eridür ġarīb göñüller yārıdur
Bir söz diyem ṭutarısa yigdür şeker baldan aña

8 Yūnus senün kuluñ durur bellü bilürsin sen anı
Ḳo söyleyenler söylesün ne yapışur dilden aña

K.190a,RY.59a,YE.22b,M.67

12

1 Benem ol ʿışḳ baḥrisi deñizler ḥayrān baña
Deryā benüm ḳaṭremdür zerreler ʿummān baña

2 Ḳaf ṭağı zerrem degül ay u güneş baña ḳul
Aṣlum Ḥaḳ'dur şek degül mürşiddür Ḳur'ān baña

3 Çün dosta gider yolum mülk-i ezeldür ilüm
Ḥaḳ'dan söyler bu dilüm ne ḳul ne sulṭān baña

4 Yoğıdı bu bārigāh varıdı ol pādişāh
Āh bu ʿışḳ elinden āh derd oldı dermān baña

5 Ādem yaradılmadın cān ḳalıba girmedin
Şeyṭān laʿnet olmadın ʿarşıdı ṣayvān baña

[illegible] dile[illegible] göre yüzin [illegible] kendü [illegible]
Naẓar ḳıldı bir kezin anda cān virdi baña

7 Yaradıldı Muṣṭafā yüzi nūr gönli ṣafā
Ol ḳıldı Ḥaḳḳ'a vefā andandur iḥsān baña

8 Ṭoğdı ol dīn metāʿı andan oldı ḳamusı
Ādem Ḫalil ü Mūsā hüccet ü bürhān baña

9 ʿĀşıḳ dilin bilmeyen yā delüdür yā dehri
Ben ḳuş dilin bilürem söyler Süleymān baña

10 Yūnus Emre'm bu yolda eksükligin bildürür
Mest oluban çağırur dervişlik bühtān baña

NO.189b,B.14b,Ç.2b,YE.

13

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1 Her kim baña aġyārısa Ḥaḳ Ṭañrı yār olsun aña
Her ḳancaru varurısa baġ u bahār olsun aña

2 Baña aġu ṣunan kişi şehd ü şeker olsun aşı
Gelsün ḳolay cümle işi eli irer olsun aña

3 Önümce ḳuyı ḳazanı Ḥaḳ ṭaḫtın aġdursun anı
Ardumca ṭaşlar atana güller nis̱ār olsun aña

4 Acı dirligüm isteyen ṭatlu dirilsin dünyede
Kim ölümüm isterise bin yıl ʿömür virsün aña

5 Her kim diler ben ḫār olam düşmen elinde zār olam
Dōstları şād u düşmānı dōst u aġyār olsun aña

6 Miskīn Yūnus(uñ) dünyede güldügini işitmeyin
Aġladuġum isteyene gözüm bıñar olsun aña

YE.23b

14

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy pādişāh-ı Lem-yezel ḳıldum yönüm senden yaña
İş bu yüzüm ḳarasıyla vaṣl isterem senden yaña

2 Sensin bu gözümde gören sensin dilümde söyleyen
Sensin beni var eyleyen sensin hemin öñdin ṣoña

3 Sen kim didün yā Rab baña ben yaḳınam senden ṣaña
Çün yaḳınsın benden baña görklü yüzüñ göster baña

4 Niçe yaḳınsın baña sen müştāḳ u ḥasret saña ben
Dün-gün seni gözleyüben göremezem ḳaldum ṭaña

5 Her gelen oldur giden ol görinen oldur gören ol
ʿUlvī vü süflī cümleten oldur ger baña görine

6 Yūnus bu sır Ḥaḳ durur bu dilile gelmek yoḳ durur
Bilmesi bunun zevḳ durur ʿaḳlıla fehm irmez aña

YE.23b

BA

15

1 ʿAceb bu benüm cānum azād ola mı yā Rab
Yoḫsa yidi tamuda yana kala mı yā Rab

2 ʿĀceb bu benüm ḥālüm yir altında aḥvālüm
[illegible] ya[illegible]cak yirüm akreb dola mı yā Rab

3 Allāh olıcak ḳāżı bizden [illegible]la mı rāżı
Görüp Ḥabībi bizi şefiʿ ola mı yā Rab

4 Cān ḥulḳuma geldükde ʿAzrāil'i gördükde
Yā cānumı alduḳda āsān ola mı yā Rab

5 Yūnus ḳabre varduḳda Münker-Nekir geldükde
Baña su'āl ṣorduḳda dilüm döne mi yā Rab

Ç.3b, Divān-ı ʿĀşık Yūnus.43

16

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ulu ulu günahlarum yüz ḳomadı baña Çalap
Hiç kimse çāre ḳılmadı döndüm yine saña Çalap

2 ʿĀlimlere ṣordum nedür dermān günāhlu derdüme
Anlar daḫı eyitdiler dermān aña yine Çalap

3 Vaʿde yitüp ölicegez ol sinleye varıcaġaz
Zebānīler gelicegez sen ʿināyet eyle Çalap

4 Zebānīler çün geleler beni yalıñuz bulalar
Bilmedügüm dil ṣoralar sen yardım eylegil Çalap

5 Gürde ṣoralar bu sözi esirgemez anlar bizi
Biz de sana ṭutduk yüzi sen esirge bizi Çalap

6 Sensün bu benüm sulṭānum bu cānlar içinde cānum
Çoḳdur benüm günāhlarum sen meded eylegil Çalap

7 Uçmakdaġı ḥūrīleri geymiş anlar nūr tonları
Ne bahtılu müʾminleri bize naṣīb eyle Çalap

8 Turmayup söylerem sözüm günāhuma göyner özüm
Günāhlu Yūnus'un sözin sen kabūl eylegil Çalap

RY.20a,K.205b,M.75

ÇA

17

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Gideridüm ben yol sıra yavlaḳ uzamış bir aġaç
Böyle laṭīf böyle şīrīn göñlüm eydür bir ḳaç sır aç

2 Böyl'uzamaḳ ne maʿnīdür çünki bu dünyā fānīdür
Bu fużullıḳ nişānıdur gel beri miskīnlige geç

3 Böyle laṭīf bezenüben böyle şīrīn düzünüben
Göñül Ḥaḳḳ'a uzanuban dilek nedür neye muḥtāç

4 Agaç karır devrān döner kuş budaga bir kez konar
Dahı saña kuş konmamış ne gügercin ne hōd duraç

5 Bir gün saña zevāl ire yüce kaddüñ ine yire
Budaklaruñ oda gire kaynaya kazan kıza saç

6 Er sırrıdur sırruñ senüñ er yiridür yirün senüñ
Ne yirdedür yirün senüñ saña sorarum iy agaç

7 Yūnus Emre sen bir niçe eksükligüñ yüz biñ anca
Kur'agaca yol sorunca teferrüclen yoluña geç

F.61b,Ç.4b

TA

18

1 Sen bu cihān mülkini Kāf'dan Kāf'a dutduñ tut
Yā bu ʿālem malını oynayuban atduñ tut

2 Sen Süleymān köşkinde taht kurup oturduñ bil
Dīv ü perīye düp-düz hükümler eyledüñ tut

3 Sen Ferīdūn haznesin Nūşirevān gencile
Kārūn mālını dahı sen māluna katduñ tut

4 Bu dünyā bir lokmadur ağızdadur çeynenmiş
Çeynenmişi ne dutmak hā sen anı yutduñ tut

5 ʿÖmrüñ delim bir okdur yay içinde top-tolu
Tolmış oka ne turmak hā sen anı atduñ tut

6 İş bu cihān mülkinden ansuzın üñ iderler
Ansuzını şimdi bil yaraklanup gitdüñ tut

7 Çün denize gark olduñ bogazuña geldi şu
Delü bigi talbınma iy bī-çāre batduñ tut

8 Her gāh ki nefes gelür ol kīseñden eksilür
Çün kīse ortalandı sen anı düketdüñ tut

9 İş bu ecel şerbetini elbet dadısarsın
Dadışuña şek yokdur şimdi anı dadduñ tut

10 Āhir bir gün ölürsin ölüm vardur bilürsin
Kamulardan ayrılup varup sinde yatduñ tut

11 Yüz yılları hoşlugıla ʿömrün olursa Yūnus
Soñucı bir nefesdür geç andan da ötdüñ tut

F.62a,K.118b,RY.42a,YE.25a,NO.188a,HB.13b,A.3,Ç.4a

19

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1 Niteligüm soran işit hikāyet
Şu vü toprak od u yil oldı sūret

2 Dört muhālif nesneden dört divāruñ
Sāzıkār eyledi virdi kerāmet

3 Yil ile topragı kıldı muʿallak
Şu içinde odı dutdı selāmet

4 Rızk-ı ʿömri tamām eyledi henüz
Şeş cihet olmadın tutdugı kisvet

5 Ruhumdan kimsene haber viremez
Emrdür kādırlıgı virür hareket

6 Bāḳī tertīblerümi şerḥ ideyüm
ʿİnāyet mevcūdı semʿ ü baṣāret

7 ʿAḳlumuñ ḫaberi bugünki degül
Anı er dirisen evvelki āyet

8 Suʾāl cevāb kelecisi buña degindür
Bundan böyle cihānum bî-nihāyet

9 Yunus'ıla buña deñlü nasībüm
Gönül dōst ṭuragı dilüm şahādet

F.62b

20

1 ʿIşḳ īmāmdur bize gönül cemāʿat
Ḳıblemüz dōst yüzi dāʾimdür ṣalāt

2 Cān dōst mihrabına secdeye vardı
Yüz yire uruban ider münācāt

3 Biş vaḳt tertibümüz bir vaḳte geldi
Biş bölük oluban kim ḳıla ṭā'at

4 Şerīʿat eydür bize şarṭı bıraḳma
Şart ol kişiyedür ider ḫıyānet

5 Dōst yüzin göricek şirk yagmalandı
Anuñçün ḳapuda ḳaldı şerīʿat

6 Münācāt gibi vaḳt olmaz arada
Kim ola dostıla bu demde ḫalvet

7 Kimsene dīnine ḫilāf dimezüz
Dīn tamām olıcaḳ ṭogar maḥabbet

8 Erenler nefesidür devletümüz
Anunçün fitneden olduk selāmet

9 Kālū belī didük evvelki demde
Dahı bugündür ol dem ü bu sāʿat

10 Togrılık bekleyen dōst kapusında
Gümānsuz ol bulur İlāhī devlet

11 Yūnus öyle esīrdür ol kapuda
Diler ki olmaya ebedī rahat

F.63b,NO.189b,YE.24b,K.123a,RY.44b,A.3

21

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1 Dīn ü millet sorarısań ʿāşıklara dīn ne hācet
ʿĀşık kişi harāb olur ʿāşık bilmez dīn diyānet

2 ʿAşıklarun gönli gözi maʿşukın isteyü gider
Ayruk suretde ne kalur kim kılısar zühd ü tāʿat

3 Tāʿat kılan uçmagıçün dīn tutmayan tamu içün
Ol ikiden fārig olur neye benzer bu ʿişāret

4 Her kim dōstı severise dōstdan yaña gitmek gerek
İşi güci dost olıcak cümle işden olur azat

5 Anuń gibi maʿşukanuń haberini kim getürür
Cebrāil-i Mürsel sıgmaz anda olıcak münācāt

6 Sorı hisāb olmayısar dünyā āhiret koyana
Münker ü Nekir ne sorar terk olıcak cümle murād

7 Havf u recā nişe gelür varlık yokluk bıragana
ʿİlm ü ʿamel sıgmaz anda ne terāzū ne hōd sırat

8 Ol kıyāmet bāzārında her bir kula baş kayısı
Yūnus sen ʿaşıklarıla hiç görmeyesin kıyāmet

F.64b,NO.184b,YE.24a,K.77b,Rt.35,A.3,M.12

RA

22

1 Gāfil olma aç gözüñi hāluña bak öleni gör
Kürelik itme dünyede yazuklaruñ dileni gör

2 Niçe yatur düşübeni ılan çıyan üşübeni
Süñükleri çagşabanı çüriyüben ulanı gör

3 Kimi āh idüp kılur zārı günehdür elinde varı
Gömmiş yatur kara yiri miskīnleri güleni gör

4 Sorma hālın kimisine varma Irahmān'suzına
Kim isine gövdesine ulşup yeñi yolanı gör

5 Kanı Muhammed Mustafā hüküm itdi Kaf'dan Kaf'a
Dünye kime kıldı vefā aldanuban kalanı gör

6 Aldanma māla davara kulluk eyle Hakk'a yara
Seviyile bile vara bākī yoldaş olanı gör

7 Yūnus bu sözleri çatan halka maʿarifet satar
Kendüsi ne kadar dutar söyledügi yalanı gör

GEORGYZ.

23

1 Dün gider gündüz gelür gör niçesi uz gelür
Emr-i Ḥaḳḳ'uñ ser-be-ser cihāna düp-düz gelür

2 Ḳarañulıḳ sürilür ʿālem münevver olur
Ḳarañulıḳ yirine nūrıla gündüz gelür

3 ʿİbrete ḳalmaz mısın ya ḫōd añlamaz mısın
Diñle ḳuşlar ünini niçe dürlü sāz gelür

4 Ḳuş ḫōd yumurtayıdı yuva ḫōd perdeyidi
Ün ḫōd ḳudret ünidür bilmeyene ḳaz gelür

5 Diñle sözüm maʿnīsin añlayayım dirisen
ʿĀrifüñ ḳulagına ḳudret üni tīz gelür

6 Bir baḳġıl ṣaġa ṣola ṭapılma degme yola
Ḳudret bagından saña gör niçe avaz gelür

7 Söz issi sözin alur ṣūret topraḳda ḳalur
Her kim bu ḥāli bilür kendözinden vaz gelür

8 ʿAḳlum bu yola gitdi beni benden iletdi
Yūnus'uñ yüki yitdi bilmeyene az gelür

F.65b,YE.26ʒN.189a,K.68b,M.9,Ç.13b

24

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 ʿIşḳıla biliş cānlara ezel-ebed olmayısar
Güm-rāh olup bu cihānda kimse bāḳī ḳalmayısar

2 Bir ṭona ḳan bulaşıcaḳ yumayınca mismil olmaz
Göñül pāsı yunmayınca namāz edā olmayısar

3 Gön̄ül pāsın yudun̄ısa kibr ü kini ḳodun̄ısa
İkrār bütün olmayınca erden naẓar olmayısar

4 Bu murdārı divşürenler bu ṣu ile yunur ṣanur
Erden himmet olmayınca ʿömür geçer yunmayısar

5 Yūnus imdi sen Ḥaḳḳ'a ir dün ü gün gön̄lün̄ Ḥaḳḳ'a vir
Gön̄ül gözi görmeyince bu baş gözi görmeyiser

F.67a,YE.35a

25

1 ʿIşk maḳāmı ʿālidür ʿışk ḳadīm ezelīdür
ʿIşk sözini söyleyen cümle ḳudrat dilidür

2 Diyen ol işiden ol gören ol gösteren ol
[illegible] söyleyen ol ṣūret cān menzilidür

3 ~~Ṣūret söz ḳanda buldı ḳanda sözi iş oldı~~
Ṣūrete kendü geldi dil hikmetün yolıdur

4 Ṣūretler ün̄ diyemez söz kendüsüz söylenmez
İşler hicābsuz olmaz risālet ḥāṣılıdur

5 Bu bizüm ʿişretümüz oldur bu lezzetümüz
İçüp esridügümüz ʿışk şerbeti gülidür

6 Anı an̄a dirsin anun̄ söyleyen ol söz anun̄
Ol bizümdür biz anun̄ ġayrı tesbīḥ dilidür

7 Yūnus sözin ṭaḳ ḳılan görmedi münkir olan
ʿÖmrin ẓulmete ṣalan maʿrifet yoḥsulıdur

F.67b,YE.36a,A.7

26

1 İy beni ᶜayıplayan gel beni ᶜışkdan kurtar
Ger elüñden gelmezse söyleme fasīd haber

2 ᶜĀşıklaruñ ahvāli maᶜşūk katında biter
Sözüñ var aña söyle benüm elümde ne var

3 Dost yüzinden nikābı her kim giderdiyise
Hicāb kalmadı aña ayruk ne hayr u ne şer

4 Hīç kimesne kendüden hālden hāle gelmedi
ᶜĀşıklaruñ cānına maᶜşūka urur minkār

5 Kim ki ᶜışk kadehinden bir zerre içdiyise
Aña ne ᶜakl u ne us ne esrük ü ne humār

6 Tek ben degilem ᶜāşık ol maᶜşūk nazarında
ᶜIşk yolına cān fidi benüm gibi sād-hezār

7 ᶜĀşıklaruñ hālini ᶜāşık olanlar bilür
ᶜIşk bir gizlü haznedür gizlü gerekdür esrār

8 Korkaram söylemege şerīᶜat edebinden
Yohsa eydeydüm saña dahı ayruksı haber

9 Kim vire bu dilile ol maᶜşūkadan haber
Meger ol kimseler kim cān içinde cānı var

10 Yūnus ölürse ne gam ᶜışk içinde kardaşlar
ᶜIşk yolına uyağan maᶜşūk burcında biter

F.66a,YE.32b,NO.191b,RY.26b,K.96a,A.7,Ç.16b

27

Müstef'ilün Müstef'ilünMüsteg'ilün Müstef'ilün

1 Bir kişiden sorgıl haber kim ma'nīden haberi var
Bir kişiye virgil gönül cānında 'ışk eseri var

2 Şunuñ ki taşı hōş durur bilüñ kim içi boş durur
Dün-gün öter baykuş durur sanmañ bütün dīvārı var

3 Bir devlengeç yuva yapar yürür ilden yavru kapar
Togan ileyinden şapar zir'elinde murdārı var

4 Yokdur toganla birligi ya Hakk'a lāyık dirligi
Bir kişiden um erligi anuñ safā-nazarı var

5 Sūretile çokdur ādem degmesinde yokdur kadem
Evvel-āhir ol pīş kadem bir Muhammed serveri var

6 İven yolı durur mişe mişe kolaydur kolmaşa
Mişe olan yirde paşa harāmī çok Anteri var

7 Şeyh ü danişmend ü velī cümlesi birdür er yolı
Yūnus'dur dervīşler kulı Tapduk gibi serveri var

F.68a,NO.191b,YE.28a,Rt.4,Ç.56

28

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy 'ışk eri aç gözüñi yir yüzine kılgıl nazar
Gör bu latīf çiçekleri bezenüben Hakk'a gider

2 Bunlar yazın bezenüben dostdan yana uzanuban
Bir sor ahī bunlara sen kancarudur 'azm-i sefer

3 Her bir çiçek biñ nazıla öger Ḥak'ı niyāzıla
Her murġu hoş āvazıla ol pādişāhı zikrider

4 Öger anuñ Ḳādırlıġın her bir işe ḥāzırlıġın
İllā ʿömür ḳāṣırlıġın añıcagız rengi döner

5 Rengi döner günden güne ṭopraġa dökilür gine
ʿİbret durur añlayana bu ʿibreti ʿārif ṭuyar

6 Bu sırrı ger ṭuyayıduñ yā bu ġamı yiyeyidüñ
Yiründe eriyeyidüñ gideydi senden kār u bār

7 Ne gelmegüñ gelmek durur ne bilmegün bilmek durur
Son menzilüñ ölmek durur tuymaduñ ʿışḳdan bir eser

8 Bildük gelen geçerimiş ḳonan girü göçerimiş
ʿIşḳ şerbetin içerimiş her kim bu maʿniden ṭuyar

9 Yūnus bu sözleri ḳoġıl kendözünden elüñ yuġıl
Senden ne gele bir digil çün Ḥaḳ'dan ola hayr u şer

F.68b,YE.36a,RY.24b,K.155a,HB.12a,A.8

29

1 Söylememek ḥarcısı söylemegüñ ḥāṣıdur
Söylemeklik ḥarcısı gönüllerüñ pāsıdur

2 Bu göñüller pāsını yuyuban gidermege
Şol sözi söylegil kim sözüñ ḥulāṣasıdur

3 Sözi ṭoġrı diyene Ḳuli'l-Ḥaḳ didi Çalap
Bunda yalan söyleyen yarın utanasıdur

4 Yitmiş iki millete birligile baḳmayan
Şerʿile evliyāsa ḥaḳīḳatde ʿāṣīdur

5 Şer'ile hakīkatün vasfını eydem sana
Şerī'at bir gemidür hakīkat deryāsıdur

6 Niçeki muhkemise tahtaları geminün
Mevc urıcagaz deniz anı uşanasıdur

7 Şūride olanlarun bī-nihāyet dünyāda
'Akl u gönül fehm ü cān fikir anun nesidür

8 Biz tāliblerüz her dem 'ışk sebākın okuruz
Tanrı virür sebākı 'ışk hōd müderrisidür

9 Bundan içerü haber işit eydeyin iy yār
Hakīkatün kāfiri şer'ün evliyāsıdur

10 Geyiklü Baba bize bir kez nazar kılaldan
Hāsıl oldı Yūnus'a her ne ki vāyesidür

F.69b,NO.188a,RY.46b,YE.30b,K.127a,Rt.33,A.9

30

Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün

1 Bu yoklık yolına bugün bize yoldaş olan kimdür
İlümüze gönilelüm sorun kardaş olan kimdür

2 Ne kalduk işbu iklīmde agır yüklerün altında
Bu yükleri bu yapları döküp hāldaş olan kimdür

3 Seni bunda viribidi teferrüc eylegil didi
Sen ev yaparsın iy h^{v}āce evi tārāş olan kimdür

4 Bu ferşi gördük aldanduk henüz 'arşa iremedük
Bu 'arşa ferşe iy h^{v}āce gör e ferrāş olan kimdür

5 Gelüñüz gidelüm gelün ki Yûnus geçdi göñildi
Ayaḳlara düşer Yûnus bu yola baş olan kimdür

F.70b

31

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 Benem ṣāhib-ḳıran devrān benümdür
Benem key pehlevān meydān benümdür

2 Harāmīden benüm ḳorḳum ḳayum yoḳ
Bu zōr u bu ḳuvet Ḥaḳ'dan benümdür

3 Ebū Bekr ü ʿÖmer ol dīn ulusı
ʿAliyy-i Murtażā ʿOsmān benümdür

4 Topı kim alısar çevgānumuzdan
Bu çevgān ṭopıla meydān benümdür

5 Baña gelsüñ yoḫsul olan bay ola
Bu māl u sermāye dükkān benümdür

6 Ḥasan'dur cismüm içre nūr-ı imân
Hüseyn-i ṣāhibü'l-ʿirfān benümdür

7 Yūnus'am ben Yūnus iş bu cihānda
Benem sulṭān ḳulı sulṭān benümdür

F.71a,YE.35a,NO.193b,Rt.4,Ç.11a

32

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Nişār ol ʿāşıḳ cānına ki dōstıla visāli var
Cānı birdür maʿşūḳıla daḫı ne dürlü ḥāli var

2 Cān u gönül ʿakl u fehim nisār olsun maʿşūkaya
Pes ʿāşıkuñ andan ayru dahı ne mülk ü mālı var

3 Bu yir ü gök ʿarş ferş ʿışk dadıyıla kāyımdur
Bünyādı ʿışkdur ʿaşıka her bir arada eli var

4 ʿĀşıklaruñ ne kim varı tecrīd gerekdür arada
Her nesneye ol hükm ider her yol içinde yolı var

5 Bākī dirlik seven kişi gerek ṭuta ʿışk etegin
ʿIşkdan artuk her nesnenüñ degşirilür zevāli var

6 ʿĀşıklara iş bu ṣūretemeselā bir gönlek gibi
Yüz biñ gönlek eskidürse ʿāşıklaruñ muhāli var

7 Niçeler eydür Yūnus'a çün kocalduñ ʿışkı kogıl
Rūzigār ugramaz ʿışka ʿışkuñ ne ay u yılı var

F.71b,YE.36b

33

1 Ko ölmek endişesin ʿāşık ölmez bākīdür
Ölmek senüñ neñ ola çün cānuñ İlāhīdür

2 Ölümden ne korkarsın korkma ebedī varsın
Çünkim işe yararsın bu söz fāsid daʿvīdür

3 Nazar kıl bu gevhere ya bu bir gizlü nūra
Nūr kaçan yavı vara çün Hak nazar-gāhıdur

4 Kālū belā dinmedin kadīmden bileyidük
Key añlagıl neydügin bilişlik kandagıdur

5 Şükr eylegil Hālika ol durur Hayyü'l-Bekā
Aña varursan mutlaka bāri şükrle varı dur

6 Ezelī bilişidük birlige yitmiş idük
Sen bu ṣūrete bakma vücūd cān viʿāsıdur

7 Bu ezelī birligi ya bu cihān dirligi
Yā bu gönül birligi bil ḳudret budaġıdur

8 Yadlık yoḳdur bilene dirlik tuta gelene
Bilelik söyleyene vuṣlat yolı ḳavidür

9 Ḥükm-i revān mülkine ol işi kendü bile
Çün iş geldi ḥāṣıla bu mülk varlık evidür

10 Yūnus beşāret saña gel dirler dōstdan yaña
Külli şey'in yerci' ilā aṣlıh söz aṣlıdur

F.76b,NO.182a,YE.27a,K.77a,Ç.7a,M.12

34

1 Cān bir ulu kimsedür beden anuñ āletidür
Her ne lokma yirisen bedenüñ ḳuvvetidür

2 Ne denlü yirisen çok ol denlü yürisen ṭoḳ
Cāna hiç aşşı yok hep ṣūret maṣlaḥatıdur

3 Bu cān niʿmeti ḳanı gelüñ bulalum anı
Asāyiş ḳılan cānı evliyā ṣoḥbetidür

4 Ṣoḥbet cānı semirdür hem ʿāşıkuñ ʿömridür
Ḥaḳ Çalabuñ emrile erenüñ himmetidür

5 Erenüñ yüzi ṣuyı himmeti ʿarş'dan ulı
Kimi görseñ bu ḫūlı eren ʿināyetidür

6 ʿİnāyetdür anuñ işi añlamaz degme bir kişi
Bilgil ki bu hümā ḳuşı ʿāşıḳlaruñ devletidür

7 Bu Yūnus'uñ yanar içi ḳamudan gönlidür kiçi
Ṣoya ṣayılmamaḳ ṣuçı hep erenüñ himmetidür

F.73a

35

1 Ḥaḳ'dan yıgar ol seni neñ varısa vir gider
Ne beslersin bu teni sinde ḳurd ḳuş yir gider

2 Ölene baḳ gözüñ aç dökülür ṣaḳal u ṣaç
Ilan çıyan gelür aç yiyüp içüp sir gider

3 Bize bizden ulular ḫulḳ-ı latīf ḫuylular
Ol eyü ʿamellüler ḫaber böyle dir gider

4 Kesgil ḥarāmdan elüñ kesgil ġaybetden dilüñ
ʿAzrāʾil el[illegible] bu dükkānı dir gider

5 Ecel irer ḳurur baş tiz dükenür uzun yaş
Düp düz olur ṭaġ u ṭaş gök dürilür yir gider

6 Çün cān aġdı ḥażrete yaraġ it āḫirete
Ṭañla ṭuran ṭāʿate Ṭañrı evine ir gider

7 İy Yūnus sen ölicek sinüñ nūrla ṭolıcaḳ
Īmān yoldaş olıcaḳ āḫirete şīr gider

F.74b,YE.26a,K.60a,M.5

36

1 Cānını ʿışḳ yolına virmeyen ʿāşıḳ mıdur
Cehd eyleyüp ol dosta irmeyen ʿaşıḳ mıdur

2 ʿIşḳ ḳadehinden içüp nefs dileginden geçüp
Ḥaḳ yolına er gibi ṭurmayan ʿāşıḳ mıdur

3 Dōst sevgüsin gönülde cānıla berkitmeyen
Ṭūl-ı emel defterin dürmeyen ʿāşıḳ mıdur

4 Dāyim riyāżat çeküp ḫalvetlerde diz çöküp
Ḥaḳ dīdārı eserin görmeyen ʿāşıḳ mıdur

5 ʿIşḳa ṭanışıḳ ṣıġmaz degme cān göge aġmaz
Pervāne gibi oda yanmayan ʿāşıḳ mıdur

6 Kişi dertlü olıcaḳ dermān istegen olur
Kendü derdi dermānın ṣormayan ʿāşıḳ mıdur

7 İy Yūnus sen dostuñuñ cefāsına ḳatlanġıl
Yüregüñe ʿışḳ okın urmayan ʿāşıḳ mıdur

F.74b,YE.34b,RY.39b,K.185a,A.10,M.65

37

1 Ger vuṣlata irdüñise bu derdile firāḳ nedür
Dostı yaḳın gördüñise bu baḳduġuñ ıraḳ nedür

2 Vuṣlat eri olan kişi gerek varlıḳdan maḥv ola
İş bu yola girmeklige bir görelüm yaraġ nedür

3 Vuṣlat eri olduñısa göz ḥicābın bildüñise
Dostı ʿıyān gördüñise bu varlıġı bıraḳ nedür

4 ʿİlim ḫōd göz ḥicābıdur dünyā āḫret ḥisābıdur
Kitāb ḫōd ʿışḳ kitābıdur bu oḳunan varaḳ nedür

5 Zinhār gözüñi açagör nefs dūzaġını seçe gör
Dost maḥfiline geçe gör andan yigrek ṭuraḳ nedür

6 Eydürsin kim gözüm görür daʿvīyi maʿnīye irür
Gündüz güneş şūʾle virür gice yanan çerāḳ nedür

7 Yūnus dir eşkere nihān Ḥaḳ ṭoludur iki cihān
Gelsün berü dōsta giden Ḥūr u Ḳuṣūr Burāḳ nedür

F.77b,NO.182a,YE.27b,K.81b,Ç.8b,A.8

38

1 Ḥaḳīḳatün maʿnīsin şerḥile bilmediler
Erenler bu dirligi riyā dirilmediler

2 Ḥaḳīḳat bir deñizdür şerīʿatdur gemisi
Çoḳlar gemiden çıkup deñize ṭalmadılar

3 Bular geldi ṭapuya şerīʿat ṭutdı ṭurur
İçerü girübeni ne varın bilmediler

4 Şerîʿat oğlanları baḥis̱ daʿvī ḳılurlar
Ḥaḳīḳat erenleri daʿvīye ḳalmadılar

5 Dört kitābı şerḥ iden ʿāṣidür ḥaḳīḳatde
Zirā tefsīr oḳuyup maʿnīsin bilmediler

6 Yūnus ödüñi ṣıdur bu yola geldüñise
Ödleri ṣıdmayanlar bu yola gelmediler

F.78a,NO.182a,K.87b,B.48a,YE.31b,Rt.6,A.8,Ç.13b

39

1 Ḳoyup gel naḳş u nigār naḳşa yol virme zinhār
Naḳşıla yola giren ʿaḳıbet dünyā sever

2 Dünyāyı bıraḳ elden dünyā ḥicāb bu yolda
Biz velīden nebīden eyle işitdük ḫaber

3 Yā sevgil dünyā dutġıl yā gelgil yol iletgil
İki daʿvī bir maʿnī bu yolda ṣıġmaz dirler

4 Geç mahlūk ṭā'atından göz ırma dost ḳatından
Aldanma fānī naḳşa fānī naḳşı niderler

5 Ḳalma bu degme renge yüz biñ yıllık fersenge
İki cihān bir adım şaşurmadın adarlar

6 Bu devrāndan öte gör kervān gitdi yite gör
Ḳorḳu var sağda ṣolda ḳayıḳmadın giderler

7 Yaban yolın gözetme yol evde ṭaşra gitme
Cān yolı cān içinde cān rāzını cān ṭuyar

8 Cān rāzını cān bile cān rāzın virmez dile
Girçek 'āşıḳ dōstıla yalanı ḳaçan söyler

9 Evvel ḳadīmden berü vahdet evine gelen
Ref'i gider içerü Yūnus ṭaşra bī-haber

F.78b,NO.183a,YE.32a,K.87b,Ç.16b,M.17

40

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Merdān-ı Ḥaḳ bu dünyāda maḳṣūdlara ḳalmadılar
Mülk-i bekā bulmış iken meyl-i fenā ḳılmadılar

2 Ma'lūmdur āhı yol eri Mevlā'yıçün n'itdükleri
Miḥnet içinde her biri miskīn olup gülmediler

3 Müştāḳlaruñ oldur işi müdām aḳar gözi yaşı
Muṭlaḳ Ḥaḳ'ı seven kişi māla cāna ḳalmadılar

4 Meşhūr olup geldi yola Manṣūr olan derdi bile
Mecnūn misāl oldı dilema'şūkdan ayrılmadılar

5 Mahkūmısañ sen bu işe münkir gibi dime n'işe
Müşkili yoḳ başdan başa mü'min olan ölmediler

6 Mahlūk bilīsinden geçen miʿrāc depe oldur uçan
Maʿnī şarābını içen mestlikden ayılmadılar

7 Yūnus bu ʿışkdur ʿāşıka minnet şükür yüz biñ Hak'a
Menzil bulan buldı mülke medhile ayrılmadılar

B.11a,Divan-ı Aşık Yunus.58

41

1 İy baña eyü diyen benem kamudan kemter
Şöyle mücrimem yolda mücrimler benden server

2 Benüm gibi mücrim kul gel iste bir dahı bul
Dilümde ʿilm ü uşūl göñlüm de dünyā sever

3 Zāhirüm eyü [illegible] göñlüm fāsid ṭāʿatde
Bulunmaya Bağdad'da bencileyin bir ʿayyār

4 Taşum biliş içüm yad dilüm hoş göñlüm mürted
Yavuz işe eyü ad böyle fitne kanda var

5 Taşum köyner içüm ham dirligüm budur müdām
Yol varmadum bir kadem 'arşdan virürem haber

6 Hırkam suçuma perde endīşem fāsid yirde
Göñlüm ayruk bāzārda dilümde sözüm esrār

7 Kime kim öğüt virdüm ol Hakk'a irdi gördüm
Baña benüm öğüdüm hiç eylemedi eser

8 Dakındum şeyhlik adın kodum maʿşūk tāʿatın
Virdüm nefsüñ murādın kana Hakk'ıla bāzār

9 Yayıldı Yūnus adı suçdur cümle tāʿatı
Çalab'um ʿināyeti suçın geçüre meger

F.75a,YE.31a,K.63b,B.10a,Rt.5,M.6,Ç.16a

42

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy sözlerün aṣlın bilen gel di bu söz ḳandan gelür
Söz aṣlını añlamayan ṣanur bu söz benden gelür

2 Söz var ḳılur gönülü şād söz var ḳılur bilişi yād
Eger ḫōrluḳ eger ʿizzet her kişiye sözden gelür

3 Söz ḳaradan aḳdan degül yazup oḳımaḳdan degül
Bu yüriyen ḫalḳdan degül Ḫālik āvāzından gelür

4 Ne elif oḳıdum ne cim ne varlıḳdandur kelecim
Bilmeye yüz-biñ müneccim tāliʿüm ne-ılduzdan gelür

5 Şuʾle bize aydan degül ʿışk eri bu ṣoydan degül
Rızḳumuz bu evden degül deryā-yı ʿummāndan gelür

6 Evvel göñül levhinde Ḥaḳ yazmışıdı çün bir varāḳ
Bu şimdi oḳınan sebaḳ ezel-i āzāldan gelür

7 Evvel ḫitāb ḳılur cāna cānı andan gelür tene
Biz āletüz bahāne ayruḳ ne elümüzden gelür

8 ʿAḳlumuz ol levhe baḳar gizli marażlarum açar
Söz gelür göñlüme aḳar söz dile añsuzın gelür

9 Biz bir bahāne arada ayruḳ di elden ne gele
Ḥaḳ çün emir eyler cāna bu keleci andan gelür

10 Yūnus bu derdile āh it ḳahr evinde neyler rahat
Bu derde dermān kefāret bir āhıla sūzdan gelür

F.72b,NO.188a,YE.37a,A.3

43

1 İşidün iy ulu kiçi size benüm ḫaberüm var
Zihī devlet benüm bugün kim senüñ gibi yārum var

2 Yürürisem öñümdesin söylerisem dilümdesin
Oturursam yanumdasın ayruḳda ne bāzārum var

3 Ne yüriyem ne ḫōd ārām ne ıraḳ sefere varam
Çünki dōstı bunda buldum ayruḳ neye seferüm var

4 Iraḳ yola bāzirgānlar assı itmege giderler
Çün gevher elümde durur di ayruḳ ne bāzārum var

5 Miskīn Yūnus'un bu cānı şol dosta ulaşalıdan
Dem-be-dem arturur 'ışḳı ulu yirden tımārum var

F.72a,RY.6b,YE.37a,NO.189b,K.151b,Rt.6,M.46,Ç.5a

44

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İsteyelüm iş ıṣṣını bulı görelüm ḳandadur
Cān ḳulaġıla diñlerseñ iş bu sözüm ṭurvandadur

2 Alı görüñ ṭurvandadan 'ışḳ eridür anı ṭadan
Bunda boyun buran âdem Ḥaḳ ḳatında dermāndedür

3 Kişi gerek bile anı hem uyanıḳ ola cānı
Bilürsin dünyā seveni bayḳuş gibi vīrāndadur

4 Bayḳuş çıġırur vīrānda kimse murād almaz anda
Eyü 'amel ide görüñ ol Ḥaḳ terāzū andadur

5 Varıcaġuz terāzūya Ḥaḳ kendü baḳar yazuya
Göricek ṭaġlar eriye ol zebānīler andadur

6 Biti şunıla elüñe itdügüñ gele yoluña
Ṭanuḳlar bile bulına dōstun düşmenüñ andadur

7 Terk idesin taḫt u tācı bilesin itdügüñ göçi
Muḥammed Ḥaḳ yalvarıcı şefāʿatçimüz andadur

8 İy Yūnus sen ʿāşıḳısañ īmān biligin berk ḳuşan
Varlıġuñ deñşür yoḳluġa cümle eksüklük sendedür

F.76a,YE.27a,NO.189b,K.72b,Rt.34,Ç.6b

45

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Muştulañuz ʿāşıḳlara bu ʿışḳ ulu devlet olur
ʿIşḳ kime kim irdiyise cānında bil ʿişret olur

2 Her sevdügi terkin ura ḳayıḳmaya degme yaña
Her dem anuñ seyrān-gehi hem ẕāt u hem ṣıfāt olur

3 Seyri içinde çābük-bāz fikri dā'im nāz u niyāz
Çün sāʿadet oldı hem-rāz hezārān münācat olur

4 Müşāhede ḳapar anı hem bī-ḳarār olur cānı andan
Her dem daʿvīsüzdür maʿnī bī-dirıġ u raḥat olur

5 Ol bī-nişāndur cihāndan ne diyelüm dilmüz andan
Ol ʿālim ü deyyān ẕāt her ẕāt içinde ẕāt olur

6 Buḫl u ṭamaʿ sıġmaz aña ʿizzet de ḳaldı bir yaña
Yol bulımaz ḥırṣ u hevā kimde ki bu devlet olur

7 Ol işlere eli iren Ḥaḳ ʿışḳına göñül viren
Dōstını yüze yüz gören cümle varlıḳdan māt olur

8 Kime indiyse ol nüzûl aña gelür cümle uṣūl
Ta'ziyete varurısa ol ölüye raḥmet olur

9 Yūnus erdür nihayetsüz ʿışḳ andan dahı ġayetsüz
Ne ġayet var ne nihāyet kamusı bir ḥażret olur

F.88a,YE.39a,RY.56a,K.154a,M.48,A.6

46

1 Bu vücūdum şehrine her dem giresüm gelür
İçindeki sulṭānuñ yüzin göresüm gelür

2 İşidürem sözini göremezem yüzini
Yüzini görmeklige cānum viresüm gelür

3 Ma'şūḳa ḫalvetinüñ yidi ḳapusı vardur
Ol ḳapudan içerü seyrān ḳılasum gelür

4 Her ḳapuda bir kişi yüz bin çerisi vardur
ʿIşḳ ḳılıcın ḳuşarıp cümle ḳırasum gelür

5 Erenlerün ṣoḥbeti arturur ma'rifeti
Bī-derdleri ṣoḥbetden her-dem süresüm gelür

6 Leylī-i Mecnūn benem şeydā-yı Raḥmān benem
Leylī yüzin görmege Mecnūn olasum gelür

7 Dōst oldı bize mihmān bunca yıl bunca zamān
Gerçek İsmāil gibi ḳurbān olasum gelür

8 Erenlerüñ naẓarı ṭopraġı gevher eyler
Erenler ḳademinde ṭopraḳ olasum gelür

9 Yārımdan elçi gelür cānumdan ulaḳ diler
Merkebden inübeni yayan varasum gelür

10 Miskīn Yūnus'un nefsi dört tabīʿat içinde
ʿIşḳıla cān sırrına pinhān varasum gelür

F.83b,YE.40b,NO.189a,Rt.36,A.7

47

1 Yandı yüregüm dutuşdı bagrum cigerüm kebāb durur
ʿĀşıḳlaruñ şerbetleri bu derdüme sebeb durur

2 Bir niçeleri ʿışḳ düzer bir niçeleri ʿışḳ bozar
Bir niçeler esrük gezer eyle kim var ḥarāb durur

3 ʿIşḳıla çalındı ḳalem ʿışḳa yesir durur ʿālem
ʿÂşıḳlar arasında Cebreil dahı ḥicāb durur

4 Medreseler müderrisi okumadılar bu dersi
Şöyle ḳaldılar ʿāciz bilmediler ne bāb durur

5 ʿAzāzil daʿvī ḳıldı daʿvīsi yalan oldı
Yalan daʿvī ḳılanlaruñ pes cezāsı ʿazāb durur

6 Ölmez (bu) ʿışḳ bilişleri esrük meclis (ser)ḫōşları
Dā'im bunlaruñ işleri ceng ü şeşte rebāb durur

7 Yūnus imdi miskīn ol(ġıl) hem miskīnlere ḳul ol(ġıl)
Zirā miskīn olanları arzūlayan Çalap durur

F.84b

48

Mefāʿilün Mefāʿilün Feʿūlün

1 Senüñdür pādişāhlıḳ ḳudretüñ var
Yaratduñ yiri gögi heybetüñ var

2 Nişānsuzın nişānuñ kimse bilmez
Egerçi bī-nihāyet ayetüñ var

3 Niçe eyde bile dil niteligüñ
Dile getürmege biñ-bir aduñ var

4 Ne oran u ḳıyas ne naḳş u nişān
Ne miyān u kenār nihāyetün var

5 Ne reng ü şekl (ü) hem ne cism ne hod resm
Ne ḳadd ü ḳāmetüñ ne ṣūretüñ var

6 Bu cümle ins ü cinne rahmetüñden
ʿİnāyet vechile ḫoş himmetüñ var

7 Ne dünyā āḫiret ne Ḳaf u ne Ḳaf
Bular ḳatre deryā melekūtuñ var

8 Ne ḫōd var intihā ne ḥadd mekān hem
Ne bir eniyetüñ keyfiyetüñ var

9 ʿAḳıllar māt olur niteligüñden
Ki bir zerrede biñ biñ ʿibretüñ var

10 Ser-ā-ser ṭop-ṭolu yir ü gök üzre
Yürür bu ḳudretüñ ḫoş mülketüñ var

11 Senüñdür ʿarş u kürsī levḥ u ḳalem
Döner çerh yer turur hoş ḥikmetüñ var

12 Bu yüz yigirmi dört bin nebīlerle
Bile Miʿrāc u Ṭūr münācatuñ var

13 Musaḫḫardur ḳamu emrüñ içünde
Cemʿī ḳullaruña mürüvvetüñ var

14 Dört yüz ḳırḳ dört tabaḳāt evliyāya
Virilmiş anlara kerāmetün̄ var

15 Altı bin altıyüz altmış altı
Oḳınur h̲alḳ üzere āyetün̄ var

16 Degül Yūnus'a beş ya Raḥmeti çoḳ
Ḳamu günāhlulara raḥmetün̄ var

F.85a,NO.181b,K.56a,M.3

49

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ḥaḳ bir gön̄ül virdi ban̄a ha dimedin ḥayrān olur
Bir dem gelür şādı olur bir dem gelür giryān olur

2 Bir dem ṣanasın ḳış gibi ṣol zemheri olmış gibi
Bir dem beşāretden ṭogar h̲oş bagıla bōstān olur

3 Bir dem gelür söyleyemez bir sözi şerḥ eyleyemez
Bir dem dilinden dürr döker dertlülere dermān olur

4 Bir dem çıḳar ʿarş üzere bir dem iner tah̲te's-serā
Bir dem ṣanasın ḳaṭredür bir dem ṭaşar ʿummān olur

5 Bir dem cehāletde ḳalur hiç nesneyi bilmez olur
Bir dem ṭalar hikmetlere Cālinūs u Loḳmān olur

6 Bir dem dīv olur ya perī vīraneler olur yiri
Bir dem uçar Belkīs'ıla sulṭān-ı ins ü cinn olur

7 Bir dem görür olmış gedā yalın tene geymiş aba
Bir dem ġanī himmetile fagfūr u hem haḳan olur

8 Bir dem gelür ʿāṣī olur Ḥaḳ zihnini yavı ḳılur
Bir dem gelür kim yoldaşı hem zühd ü hem īmān olur

9 Bir dem günāhın fikr ider ṭos-ṭoġru ṭamuya gider
Bir dem görür Ḥaḳ rahmetin uçmaḳlara Rıḍvān olur

10 Bir dem varur mescidlere yüzin sürer anda yire
Bir dem varur deyre girer İncīl okur ruḥbān olur

11 Bir dem gelür Mūsā olur yüz bin münācātlar ḳılur
Bir dem girer kibr evine Firavn'ıla Hamān olur

12 Bir dem gelür ʿİsâ gibi ölmişleri diri ḳılur
Bir dem gelür güm-rāhleyin yolunda ser-gerdān olur

13 Bir dem döner Cebrāil'e raḥmet saçar her maḥfile
Bir dem gelür güm-rāh olur miskîn Yūnus ḥayrān olur

RY.31a,Rt.7,Mecmua (Ankara Millî Ktp.NO:442,s.97)

50

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 Benüm gönlüm gözüm ʿışḳdan ṭoludur
Dilüm söyler yārī yüzüm ṣuludur

2 Öd aġacı bigi yanar vücūdum
Dütünüm göklere seher yilidür

3 Çoḳal-cevşen bu ʿışḳ odına döymez
Oḳı cāna batar ḳaṭı yalıdur

4 Senüñ ʿışḳun deñiz ben bir balıcaḳ
Balıḳ ṣudan çıḳa hemen ölidür

5 Oḳuram şāhumı kendü dilümce
Şāhum eydür baña her-dem geli dur

6 Seni sevenlerüñ ola mı ʿaḳlı
Bir dem uṣlıyısa ḥer dem delidür

7 Yūnus sen Ṭapduḳ'a ḳılġıl duʿālar
ʿĀşıḳlar meydānı ʿarşdan uludur

F.86a,RY.9b

51

1 İy dōst seni severem cān içre yirüñ vardur
Dün-gün uyumaz oldum ʿacāyib ḥālum vardur

2 Sen güli görüriken dikene ṣunma elüñ
Düşmāndan ne ḳorḳarsın çün ṭoġrı yārum vardur

3 Düşmānlar eydür baña söz dimek ḳandan saña
Baña söz dimek ḳandan benüm üstādum vardur

4 Ele getürdügüni miskīnlere ḥarceyle
Niçe çok yaşarısan ṣoñucı ölüm vardur

5 Bunda kendözin gören ol durur yolda ḳalan
Benüm bir ḳarıncaya v'allāh isnādum vardur

6 Ṭañla ṭurıgelicek bülbülleyin söylerem
Göñülde maʿnī biter dertli cigerüm vardur

7 Yūnus Emre kendözüñ ṭopraġa urġıl yüzüñ
Maʿşūḳaya yaraşur bir miskīnligüm vardur

F.86b,RY.43b,YE.34b,40b,K.122a,A.4

52

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Sensin benüm cānum cānı sensüz ḳarārum yoḳ durur
Uçmaḳda sen olmazısan v'allāh naẓarum yoḳ durur

2 Baḳsam seni görür gözüm söylerisem sensin sözüm
Seni gözetmekden daḫı yigrek şikārum yoḳ durur

3 Söylerisem dilümdesin ger tek ṭursam göñlümdesin
Göñlüm gözüm seni sever ayruḳ nigārum yoḳ durur

4 Çün ben beni unutmışam şöyle ki saña gitmişem
Ne ḳālde ne ḥāldeyisem bir dem ḳarārum yoḳ durur

5 Eger beni Cercisleyin yitmiş kez öldürürisen
Dönem girü saña varam zirā ki ʿarum yoḳ durur

6 Seni gördüm güneş gibi cennet baña zindān gibi
Cennetüñe zāhidüñ ḳo uçmaḳda arzum yoḳ durur

7 Yūnus daḫı ʿaşıḳ saña göster dīdāruñı aña
Yārum daḫı sensin benüm ayruḳ dīdārum yoḳ durur

F.87b,YE.40a,A.6

53

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Eydivirem ne ḳıldugın benümile ol dil-pezīr
Her dem yiñi şiveyile beni yiñi ḳılur esīr

2 Her ḳancaru baḳarısam oldur gözüme görinen
Ol serverüñ luṭfı bizi bu vechile ḳıldı baṣīr

3 ʿÖmrüm niçe olurısa azādlıgum muḥāl durur
Sayyād elinden kim alur duzaga düşicek naḫçīr

4 ʿĀḳilisen gelüp baña niteligin ṣorma anuñ
Niçe nişān eydibilem miṡli yog anuñ bī-naẓīr

5 Vaʿde olundı ḳamuya kim göreler yarın anı
Benüm yārum bunda durur bunda göründi ol Ḳadîr

6 Yūnus teveccüh ideli Kaʿbe-i 'ışḳa cānilen
Oldı muġaylān dikeni ayaġı altında ḥarīr

F.89b,K.64b,Ç.16b

54

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy dün ü gün Ḥaḳ isteyen bilmez misin Ḥaḳ ḳandadur
Her ḳandasam anda ḥāżır ḳanda baḳarsam andadur

2 İstemegil Ḥaḳḳ'ı ıraḳ gönüldedür Ḥaḳḳ'a ṭuraḳ
Sen senligün elden bıraḳ tenden içerü cāndadur

3 Gir gönüle bulasın Ṭūr sen-ben dimek defterin dür
Key güher er gönlindedür ṣanma ki ol ʿummāndadur

4 Ol ʿummānda yüz bin güher bir ḳaṭreye beñzer tamām
Ol cāna yoḳ zamān-zevāl zevālli cān ḥayvāndadur

5 Her ḳanda ki gözin baḳa Çalap ḥāżırdur mutlaka
Şol cān ki ṭapmadı Ḥaḳ'a assısı yok ziyandadur

6 Eyle ṣūretüñi vīrān cān sırrıdur aña iren
Bātın gözidür dost gören zāhir gözi yabandadur

7 Çün ṣūretüñ vīrān ola gönlüñ baġı cinān ola
Cānun genci vīrān ola çünki bu genc vīrāndadur

8 Her kim ġaflet içre geçer cānı zevāl ṣuyın içer
Dervīş sırrı ʿarşdan uçar gerçegi yir yüzindedür

9 Miskīn Yūnus gözüñ aç bak iki cihān top-tolu Hak
Sıdk odına gümānı yak ol eşkere pinhāndadur

F.92b,NO.190a,YE.38a,Rt.7,A.5

55

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1 Firakuñ bagrumı taglar ne bilsün kadrüñi saglar
Seni görmeyeli dostum bu gözüm kanlı yaş aglar

2 Akar yaşum sele benzer 'ömür geçer yile benzer
Güler yüzüñ güle benzer ne bilsün geçe bu çaglar

3 Gülüñ bülbül olur yārı anuñiçün kılur zārı
Gülistāndur anuñ yiri makām olmaz aña baglar

4 Balı yagı n'ider bülbül diñ aña karşu gülsün gül
'Āşık yükini şöyle bil ki çekmedi yüce taglar

5 'Āşık 'ışkun yükin çeker yücelerden yüce çıkar
Görür dost yüzine bakar gönül ma'şūkına baglar

6 Dervīş Yūnus hōnī geldi teveccüh ma'şūka kaldı
Göñülde sevdügin buldı anuñla gönlüni baglar

NO.194b

56

1 Eger gerçek 'aşıkısañ boynuñdagı menşūr nedür
Hak yolına sadıkısan yanlış sanu tezvır nedür

2 Sımak gerek gönlüñ butın fāsiddür cümle tā'atüñ
Geçmeyince 'ibādetüñ Hak'dan saña ma'zūr nedür

2 Yā bildügüñi eyit yā bir bilürden işit
Teslīmlik ucını ṭut sözi uzatmayalar

3 Ḳur'ān kelāmum didi göñüle evüm didi
Göñül ev ıssın bilmez ādemden ṭutmayalar

4 Göñül ṣındı buludı hem Ḥaḳḳ'a yaḳınıdı
Yiñe dikerem diyü bütüni yırtmayalar

5 Mumlu baldur şerīʿat tortsuz yagdur ṭarīḳat
Dost içün balı yaġa pes niçün ḳatmayalar

6 ʿĀrif cān virür ṭuymaz yalancı māla ḳıymaz
Yalanıla gerçeği ber-ā-ber ṭutmayalar

7 Ḳıymetin ṭuyarısañ neye deger iş bu dem
Erenlerüñ maʿnīsin almaza ṣatmayalar

8 Miskīn Ādem yañıldı uçmaḳda buġday yidi
İşi Ḥaḳ'dan bilenler şeyṭāndan ṭutmayalar

9 Şîrîn ḫulḳlar eylegil ṭatlu sözler söylegil
Ṣoḥbetlerde Yūnus'ı hergīz unutmayalar

F.91a,YE.33b,RY.23a,NO.183a,K.103a,B.10a,Rt.3,A.6

58

1 Bu semāʿa girmeyen ṣoñına peşmān olur
İrişür bizümile ser-te-ser düşmān olur

2 Dostdur bizi oḳıyan üstümüze şaḳıyan
Şimd'üç buçuḳ oḳıyan derin dānışmān olur

3 Danışmānuñ cāhili oñamaz dervīşleri
Dervīşile danışmān yavlaḳ erişgen olur

3 Çünkim aduñ oldı fülān hep dirligüñ oldı yalan
Disüñ bize ma'nī bilen ḥakīkatde mesṭūr nedür

4 Terk eylegil ten tertībin gider senden benlik adın
İçüñ 'imāret olmadın ṭaşundagı ma'mūr nedür

5 Eydürsin kim gözüm görür da'vīyi ma'nīye irür
Gündüz güneş şū'le virür gice yanan ol nūr nedür

6 Günde birüñ gide ṭurur koñşuñ sefer ide ṭurur
Ecel bir bir yuda ṭurur bu dünyāya magrūr nedür

7 Küfr ile ṭutduñ dīnüñi vir yagmaya gümānuñı
Getür görelüm burhānuñ belki ḫaber taḳrīr nedür

8 Hiç yogıken olduñ diri aç gözüñi yolca yüri
Añlayasın sen bu sırrı bellü ḫaber manẓūr nedür

9 Daḫı yaḳın ḫaber diyem añlayasın bellü beyān
Nefs dilegin terk eyleyen ol ezelī magfūr nedür

10 Mü'minisen gel gel berü Cebbār ola burc u bārū
Faḫr idelüm mürşidile ma'lūm ola münkir nedür

11 Bunda "belī" diyen kişi anda tamām olur işi
Bizden nişān isteyene ol Ḥallāc-ı Manṣūr nedür

12 Yūnus imdi söyle Ḥaḳḳ'ı Allāh oldı saña ṣāḳī
Gider göñüldeki şeki elündeki menkūr nedür

F.90a,NO.182b,YE.26a,K.59b,A.4,Ç.11b

57

1 'Āşıḳlar ortasında ṣōfīlıḳ ṣatmayalar
İḫlāsıla bu 'ışḳa riyāyı ḳatmayalar

4 Bir niçenüñ göñline şeyṭānlar ṭolup durur
Erenler semā'ına bunlar gülüşken olur

5 Danışmān oldı geldi okıduġında buldı
Ehl-i derd dervīşlere cānı ḳarışġan olur

6 İy bī-çāre danışmān eyit dervīş dervīşān
Dervīşlere irişen işine peşmān olur

7 Yūnus eydür Mevlānā epsem otur yiründe
Bu ṣoḥbete döymeyen ṣoñra ṣavaşġan olur

F.88b,NO.184a,YE.25a,RY.51b,K.107b,B.11b,A.8

59

1 'Işḳ erinüñ göñli ṭolu pādişāhuñ ḫaznesidür
'Işksuz ādem ne añlasuñ şerī'atuñ ma'nīsidür

2 'Işḳdur 'aşıḳlar dermānı 'ışḳdan ḥāṣıldur murādı
'Āşıḳ kişinüñ ṣoḥbeti 'ışḳsuz kişiye belādur

3 Kimi 'avrat-oğlan sever kimi mülk-ḫānumān sever
Kim sermāye dükkān sever bu dünye ḥālden ḥāledür

4 'Āşıḳ bu dünyāyı nider 'akıbet birgün terk ider
'Işḳ etegin dutmış gider her kim gelürse ṣalādur

5 Bezm-i Ezel'de pādişāh elüme ṣundı bir ḳadeḥ
İçeliden ḳıluram ah bilmezem ki ne belādur

6 Çün ezelden Yūnus senüñ 'ışḳıla esridi cānuñ
Dergāhına her-dem anuñ vālih ü ḥayrān ḳala dur

F.92a,NO.194a,RY.22a,K.101a,YE.33a,M24,Ç8b

60

1 İşidüñ iy ulular āḫir zamān olısar
Ṣaġ müsülmān seyrekdür ol da gümān olısar

2 Dānişmend oḳur dutmaz dervīş yolın gözetmez
Bu ḫalḳ ögüt işitmez ne ṣarp zamān olısar

3 Görüñ begler mürveti binmişler birer atı
Çekdügi yoḫsul eti içdügi ḳan olısar

4 Yaʿni er gelmiş erden elini çekmiş şerden
Deccāl ḳopısar yirden āḫir zamān olısar

5 ʿAceb maḫluḳ irişdi göz yumuban dürüşdi
Ḥelāl ḥarām ḳarışdı aṣṣı-ziyān olısar

6 Birbirne yavuz sanur itdügin kala sanur
Yarın maḥşer güninde işi beyān olısar

7 İy Yūnus imdi senüñ ʿışḳıla geçsün günüñ
Sevdügüñ kişi senüñ cānuna cān olısar

F.91b,K.35a,YE.31a,RY.49b,HB.15a,B.52b,M.38

61

1 İy dost bunca ḳıyl u ḳāl ne maḳsūd ḫōd bir ḫaber durur
Yā bunca cüst ü cū nedür görene bir naẓar durur

2 Ṭaġlar aşup berye söküp ıraḳ yire emek döküp
İstedügüñ bundayiken bu ne ʿaceb sefer durur

3 Hiç ıraḳ isteme anı cānından içerü cānı
Senüñle biledür anı görmemek bī-baṣār durur

4 Hiç varmagıl ırak sefer ʿömrün geçer ecel irer
Dōst bundadur halvet sever ne ġalaba haşar durur

5 Cānundan ol dahı yakın key edeb bekle key şakın
Bilürisen dōstlık hakın dāyim sana ol yār durur

6 Dilün eydür Çalap hāżır pes kulagun niçün sagır
Senün sözüne sen münkir v'allāh bu iş hatar durur

7 Sen uyursın ol uyanık eksügüni bilgil bayık
Dahı niçe bulam tanık yoldaş u hem rāz-dār durur

8 Mescīd ü medrese sende sen yürürsin perākende
Irak kaldun bu erkānda katı bu iş düşvār durur

9 Bu tevhīd tonını geyen varlugını yoġa şayan
İş bu yola kāyım turan mutlak bilün ol er durur

10 Ol işler tamām olıcak ol düzenlik dirilicek
Gözün hicābın silicek yir-gök tolu dīdār durur

11 Yūnus derdile girüben ʿışkun yolında dem-be-dem
Varlıġın yoġa şayuban maʿşūka intizār durur

F.93b,K.119b,RY.42a,YE.30a,Rt.5,M.31,Ç.11b

62

Fe'ūlün Fe'ūlün Fe'ūlün Fe'ūlün

1 Ne bilsün bu ʿışkı uşanlar-uyalar
Ne döysün bu yola azıksuz yayalar

2 Gelün biz varalum Yūsuf'ı görelüm
Cemāli honından bin açlar toyalar

3 O vahdet ilinde diken yok gülinde
Şeker çok dilinde yüzinde hayālar

4 ʿĀşıklar ṭagında maʿşūklar bagında
Budaḳ sürimişler duduḳsuz yayalar

5 Ḫarābātīlerden göründi çün kim ʿışḳ
Niderler bu ʿārı bu rengi yuyalar

6 N'olaydı ben anı göreydüm bu gözle
Ne döysün bu gözler döyemez ḳabālar

7 Bizi biz ḳoyalum anlar biz olalum
Birligi ṭuyanlar ikilik ḳoyalar

8 Yūnus sen bir olġıl gönülde sır olġıl
Ki dervīş olanlar bu sırdan ṭuyalar

RY.17a,B.16a

63

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1 Bu dünyāya gönül viren ṣonucı pişmān olısar
Dünyā benüm didükleri hep aña düşmān olısar

2 Īy dōstını düşmān dutan ġaybet yalan söz söyleme
Bunda ġammazlık eyleyen anda yiri ṭar olısar

3 Çünki olısar yiri ṭar ḳazançlu ḳazancı ḳadar
Müʾminlere geldi ḫaber ʿāşıḳlar dīdār göriser

4 Maḳṣūdumuz dīdārıdı şeyḫümüz girçek er idi
Evvel daḫı ol varıdı āḫir daḫı var olısar

5 Oldur āḫir oldur ebed hem dillerde Küfven aḥad
Evliyā geçdi dünyādan bir sāʿat kime ḳalısar

6 Aluñ evliyānuñ elin ṭoġrı varuñ Ḥaḳḳ'un yolın
Maʿnī budur bellü bilüñ bildüm diyen bilmeyiser

7 Yūnus imdi bildüm dime miskīnlige elden koma
Kimde miskīnlik varısa Hak dīdārın ol göriser

YE.28b,K.179a,RY.67a,M.61

64

1 Evliyāyā münkirler Hak yolına 'āsīdur
Ol yola 'āṣī olan gönüllerün pāsıdur

2 Tartduk bu 'ışk cefāsın ta irince ma'şūka
Zirā ki ol dost benüm derdümün devāsıdur

3 Henüz bu yir olmadın gökler yaradılmadın
Evliyālar vaṭanı pādişāh kal'asıdur

4 Mevlānā Hudā-vendgār bize nazar kılalı
Anun görklü nazarı gönlümüz aynasıdur

5 Miskīn ol yāre miskīn gide senden kibr ü kin
Rūzigār gelür geçer pes kime kalasıdur

6 Geyiklü'nün ol Hasan söz eyitmiş kendüden
Kudret dilidür söyler kendinün söz nesidür

7 Okıyuban yazmadın yanıluban azmadın
Yūnus bu 'ışk sözüni kim bildi bilesidür

RY.58b,K.189b,YE.23b,M.67

65

1 Bilür misüz iy yārenler girçek erenler kandadur
Kanda baksam anda hāzır kanda istesem andadur

2 Kim ki dōstı sevdi ise hānümānı terk iylesün
Degmeler dostı sevemez dōstun sevgüsi cāndadur

3 ʿIşḳsuzlara benüm sözüm beñzer ḳaya yanḳusına
Bir zerre ʿışḳı olmayan bellü bilüñ yabandadur

4 Yalancılık eylemegil ʿışḳa yalandur dimegil
Bunda yalan söyleyenün anda yiri zindāndadur

5 İy kendözini bilmeyen söz maʿnīsin añlamayan
Ḥaḳ varlıġın isteriseñ uş ʿilmile Ḳur'ān'dadur

6 Allāh benüm didügine virmişdür ʿIşḳ varlıġını
Kime bir zerre ʿışḳ vire Çalap varlıġı andadur

7 Niçeler eydür Yūnus'a kim ḳocalduñ ʿışḳı ḳoġıl
ʿIşḳ bize yiñile degdi henüz daḫı turvandadur

66

1 İşidün iy yārenler ʿışḳ bir güneşe beñzer
ʿIşḳı olmayan gönül meseli ṭaşa beñzer

2 Ṭaş göñülde ne biter dilinde aġu düter
Niçe yumşaḳ söylese sözi savaşa beñzer

3 ʿIşḳı var göñül yanar yumşanur muma döner
Ṭaş gönüller ḳaramış ṣarp-ḳatı ḳışa beñzer

4 Ol sulṭān ḳapusında ol ḥażret ṭapusında
ʿĀşıḳlaruñ ıldızı her-dem çavuşa beñzer

5 ʿAynı ḥırṣ (ol) olmışdur nefsine ol ḳalmışdur
Kendüye düşmān olmış yavuz yoldaşa beñzer

6 ʿIşḳdur ḳudret körügi ḳaynadur ʿāşıḳları
Niçe ḳapdan geçürür andan gümüşe beñzer

7 ʿĀşıḳ göñli dölenmez maʿşūḳın bulmayınca
Ḳarārı yoḳ dünyāda pervāzı ḳuşa beñzer

8 Münkir sözini bilmez sözi ileri varmaz
Neye teşbīh idersin añlanmaz düşe beñzer

9 Geç Yūnus endīşeden ne gerek bu pīşeden
Ere ʿışk gerek öñdin andan dervīşe beñzer

RY.25b,YE.29a,K.156b,M.49,Ç.12a

67

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Nā-gehān cānān ilinden irdi bu cāna haber
Bu harābāt iklīminde eglenme yüri kıl sefer

2 Bu harābāt iklīmi anuñ melāmetdür ṭonı
Dökilür kanlar saçılur ṣad-hezerān başı yiter

3 Bu yirüñ külhānları gülşenleridür ʿāşıkuñ
Anda bülbüller yakarlar ʿışk odına bāl u per

4 Yidi deñiz gördüm anda birisi oddanıdı
Bu harābāt ehlinüñ dirler yolı andan geçer

5 Gördüm anda ṭakılur cān boynına zülfeyn-i dost
Bir kıl ile ṣad-hezerān Manṣūr'ı berdār ider

6 Sordum anda var mıdur ʿuşşāka bu bendden halāṣ
Didiler kim yok durur urġan ucın dilber dutar

7 Şāh u sulṭān sohbetinde sürilür nūrdan kadeh
Sākīler çağrışup eydür dōst elinden kim içer

8 Varlığın yagmaya virdi irdi maʿnā-yı Resūl
Ol kapudan gir içerü yüri var kıl a hazer

9 Yūnus'a ṣorarısañ bu sözleri ḳandan alur
Meger ol dīvān-ı ᶜışḳuñ defterinden yād ider

MECMUA (Millî Ktp. No.442)s.71

68

1 Dürlü dürlü cefānuñ adını ᶜışḳ virmişler
Bu cefāya ḳatlanan dōsta ḫalvet irmişler

2 Her kim ᶜışḳa irişe ᶜışḳ anuñla barışa
Kim ᶜışḳa müşteriyse cānına od urmışlar

3 Her kim ᶜışḳa sataşdı ol dem ḳaynadı ṭaşdı
Kim delü dir kim uṣlu dört yanında ṭurmışlar

4 ᶜIşḳ durur āfet belā döndürür ḥālden ḥāla
Dōst elinden piyāle ḫōş melāmet olmışlar

5 ᶜIşḳdur Yūnus'un cānı başında ser-encāmı
ᶜIşḳa münkir ādemi bu meydāndan sürmişler

YE.40a,RY.65b,K.177a,Rt.8,M.60

69

1 Bu dünyānun meseli bir ulu şara beñzer
Velī bizüm ᶜömrümüz bir tīz bāzāra beñzer

2 Her kim bu şara geldi bir lahza karar kıldı
Girü dönüp gitmegi gelmez sefere beñzer

3 Bu şārun evvel dadı şehd ü şekerden şīrīn
Āḫir acısını gör şu zehr-i māra beñzer

4 Evvel göñül almagı ḫūblara nisbet ider
Āḫir yüz döndürmegi ᶜacūz mekkāra beñzer

5 Bu şārun hayālleri dürlü dürlü ḥālleri
Aldamış ġāfilleri cāzū ʿayyāra beñzer

6 Bu şārda hayāllerün ḥaddi vü şumārı yoḳ
Bu ḫayāle aldanan otlar ṭavara beñzer

7 Bu şārdan üç yol çıḳar biri cennet biri nār
Birisinüñ arzūsı maḳṣūd dīdāra beñzer

8 Bu şārun sulṭānı var cümleye iḥsānı var
Sulṭānıla bilişen yoġiken vara beñzer

9 Kendü miktārın bilen bildi kendü ḥālini
Veli dahı ʿışḳıla evvel bahāra beñzer

10 Bī-çāre Yūnus'ı gör derdile hayrān olmış
Anuñ her bir nefesi şehd ü şekere beñzer

YE.38b,Divān-ı ʿĀşıḳ Yūnus.48,Divān-ı Ḳayġusuz Abdāl
(Marburg/Batı Almanya Nüshası,NO.4044)varak 332a

70

1 Dōst senüñ ʿışḳuñ oḳı key ḳatı ṭaşdan geçer
ʿIşḳuña düşen ʿaşıḳ cānıla başdan geçer

2 ʿIşḳuña düşenlerüñ yüregi yanar olur
Kendüyi saña viren dükeli işden geçer

3 Dün ü güni zār olur ʿışḳuñıla yār olur
Endişesi sen olan cümle teşvīşden geçer

4 ʿĀriflere bu dünyā ḫayāl ü düş gibidür
Kendüyi saña viren ḫayāl ü düşden geçer

5 Dünyānuñ maḥabbeti aġulu aşa beñzer
Āḫirin sanan kişi aġulu aşdan geçer

6 Başında ʿaklı olan āhrete ʿamel itmez
Hūrilere aldanmaz gözile kaşdan geçer

7 Girçek ʿāşık ol ola cān virmege ol ive
Dōstıla bāzār içün niçe bin başdan geçer

8 Yūnus'un gönli gözi toludur Hak sevgüsi
Sohbet ihtiyār iden yād u bilişden geçer

NO.190b,K.186a,RY.56b,

71

Mef'ūlü Mefā'ilün Mef'ūlü Mefā'ilün

1 Allāh diyelüm dā'im Allāh görelüm neyler
Yolda turalum kā'im Allāh görelüm neyler

2 Allāh diyü kıl zārı oldur kamunun varı
Andan umalum yārı Allāh görelüm neyler

3 Çıkarmayalum dilden ayrılmayalum yārdan
Irılmayalum yoldan Allāh görelüm neyler

4 Açlık sonı toklıkdur toklık sonı yoklıkdur
Bu yollar korkulıkdur Allāh görelüm neyler

5 Sen sanmaduğun yirde nāgāh açıla perde
Dermān irişe derde Allah görelüm neyler

6 Gündüz olalum sā'im sevgice olalum kā'im
Allāh diyelüm dā'im Allāh görelüm neyler

7 Adı sanı dillerde sevgüsi gönüllerde
Şol korkulı yollarda Allāh görelüm neyler

8 Adı ṣanı uşatdum küfrümi ṣuya atdum
Miskīnlige el ḳatdum Allāh görelüm neyler

9 Her dem ṭalalum baḥre aldanmayalum dehre
Ṣabreyleyelüm ḳahre Allāh görelüm neyler

10 ʿAr-namūsı bıraḳdum külümi ṣuya atdum
Dervīşlige el ḳatdum Allāh görelüm neyler

11 Mecnūn gibi āvāre ʿāşıḳ oluban yāre
Di Yūnus sen bī-çāre Allāh görelüm neyler

12 Yūnus sen anı ṣanma bu ʿışḳ saña sendendür
Cān kamuya andandur Allāh görelüm neyler

13 N'itdi bu Yūnus n'itdi bir ṭoġrı yola gitdi
Pīrler etegin ṭutdı Allāh görelüm neyler

B.13a,Rt.3

72

1 İy pādişāh iy pādişāh her dem işin düze durur
Dünyā anuñ bōstānıdur sevdügini üze durur

2 Yavuzlıḳ eyleme ṣaḳın ecel saña senden yaḳın
Niçelerüñ aṣlın kökin yurd eyleyüp boza durur

3 Sen anda varursın anda çok yaraġ eylegil bunda
Cānlar bāḳī degül tende di bir ḳaç gün geze durur

4 Ṣorucı gelür yir yırtup ṣorar Tañrı'n kimdür diyü
İş bu cānum anı ṭuyup süñüklerüm sıza durur

5 İy Tañrı'yı bir bilenler cān Ḥaḳḳ'a ḳurbān ḳılanlar
Ölü degüldür bu cānlar ʿışḳ gölinde yüze durur

6 Ben gördüm erenler uçdı ᶜışḳ ḳadeḥin ṭolu içdi
Ḥaḳ ḳatında nāzı geçdi şöyle yüzi yire durur

7 Erenlerüñ ḳulıyısan ölümüñ aña ṭur Yūnus
Niç'erenler geldi geçdi nevbet şimdi bize durur

YE.33b

73

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Niteki bu göñlüm evi ᶜışḳ elinden ṭaşa gelür
Niçe yüksek yürürisem ᶜışḳ başumdan aşa gelür

2 Niçe ki eydürem rāzum söylemeyem kimseneye
Gider bu ṣabr u ḳarārum dōst ögüme düşe gelür

3 Ben bilürem aḥvālümi bencileyin er [illegible]
Benüm görene sevdügüm ne sevmekdür ḫōşa gelür

4 Hey niçe ṣabreyleyiser dōst yüzini gören kişi
Ol ḥaḳīḳat gördüm diyen kendözinden şaşa gelür

5 Maᶜşūḳanuñ tecellīsi dürlü dürlü renkler olur
Bir şivede yüz biñ göñlüm hemīşe cūşa gelür

6 Anuñ gibi pādişāha kimüñ gözi duş olursa
Sulṭān-ı vaḳt oldıyısa ᶜaḳlından ol şaşa gelür

7 Ol dostıla benüm işüm bulıdıla güneşleyin
Bir dem ḥicābı sürilür bir dem niḳāb başa gelür

8 Eger baña ṣorarısañ cānı yoḳdur şol kişinüñ
Maᶜşūḳa sevmekden artuḳ gönline endişe gelür

9 ᶜAceb yine miskīn Yūnus ᶜışḳdan artuḳ sevdi meger
Zirā ki bu ᶜışḳdan yigrek hiç yoḳ durur başa gelür

YE.38a,A.5

74

1 Ṣabāḥın sinlere vardum gördüm cümle ölmiş yatur
Her biri bī-çāre olup ʿömrin yavı ḳılmış yatur

2 Vardum bunlarun ḳatına baḳdum ecel heybetine
Niçe yigit murādına irememiş ölmiş yatur

3 Yimiş ḳurd ḳuş bunı keler niçelerin bağrın deler
Şol ufacık nā-resteler gül gibice ṣolmış yatur

4 Ṭoprağa düşmiş tenleri Ḥaḳḳ'a ulaşmış cānları
Görmez misin sen bunları nevbet bize gelmiş yatur

5 Esilmiş incü dişleri dökilmiş ṣaru ṣaçları
Bitmiş ḳamu teşvīşleri Ḥaḳ varlığın almış yatur

6 Gitmiş gözinüñ ḳarası hiç işi yoḳdur ṭurası
Kefen bizinüñ pāresi sünüge ṣarılmış yatur

7 Yūnus ʿāḳiliseñ bunda mülke ṣūret bezemegil
Mülke ṣūret bezeyenler ḳara ṭopraḳ olmış yatur

RY.16b,YE.39a,B.54a,A.4

75

1 ʿIşḳun odı yüregümde neler eyler neler eyler
Bugün bir ʿāşıḳ gördüm bu derdümden ḫaber söyler

2 Gelüñ hey dertlüler gelüñ bu derdümden siz de aluñ
Dertlü bilür dertlü ḥālin yā dertsüzler bunda neyler

3 Kimisi dost yüzin gördi kimi daḫı görem dirdi
ʿĀşıḳ maʿşūḳına irdi uş yine bayrām eyler

4 Bugün Manṣūr olup nidem şeyḫümüñ yüzini görem
Maḳṣūdum buyıdı irem ʿāşıḳ yine derdin söyler

5 Yūnus eydür ʿāşıḳ oldum maʿşūḳuñ derdinden öldüm
Teveccüh maʿşūḳa ḳıldum anūñıla gönlin egler

NO.187b,Divan-ı Aşık Yunus,54

76

1 Miskīn ādem oġlanı nefse zebūn olmışdur
Ḥayvān cānavar gibi otlamaġa ḳalmışdur

2 Hergiz ölümin ṣanmaz ölesi günin añmaz
Bu dünyādan uṣanmaz ġaflet ögin almışdur

3 Oġlanlar ögüt almaz yigitler tevbe ḳılmaz
Ḳocalar tāʿat ḳılmaz ṣarp rūzigār olmışdur

4 Begler azdı yolından bilmez yoksul ḥālinden
Çıḳdı raḥmet gölinden nefs göline ṭalmışdur

5 Yūnus sözi ʿālimden zinhār olmañ ẓālimden
Ḳorḳa duruñ ölümden cümle ṭoġan ölmişdür

NO.187b

77

1 Bu dem yüzüm süre ṭuram her dem ayum yiñi ṭoġar
Her dem bayrām durur baña yayum-ḳışum yiñi bahār

2 Bulut gölge ḳılmayısar benüm ayum ışıġına
Hem gedilmez ṭoluluġı nūrı gökden yire doġar

3 Anuñ nūrı ḳarañuyı sürer gönül hücresinden
Pes ḳarañulık nūrıla bir hücreye nite ṣıġar

4 Evvel ay niçe doġduysa ayruk dolanmadı hergiz
Eksilmedi ʿömri anuñ her kime kim ḳıldı naẓar

5 Ben ayumı yirde gördüm ne isterem gök yüzünde
Benüm yüzüm yirde gerek baña raḥmet yirden yaġar

6 Sözüm ay gün içün degül sevenlere bir söz yiter
Sevdügüm söylemezisem sevmek derdi beni boġar

7 Anuñ vaṣfın eydürisem ḫalḳ maʿşūḳın öger ṣanur
Ḥācet degül ögmek (aña) kendi nūrın kendi öger

8 N'ola Yūnus sevdiyise çoḳdur Ḥaḳḳ'ı seviciler
Sevenleri gördiyidi anuñ içün boynın eger

YE.30a,37b,K.114a,RY.37a,A.5,7

78

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Tanrıyiçün cānum cānı cefāyısa ṭapdur yiter
Senüñ firāḳuñdan beter ʿaẕāb daḫı var mı beter

2 ʿIşḳun odı yüregümde yanduġıma ʿālem ṭanuḳ
Ḳanda bir od yanarısa nişānı var dütün tüter

3 ʿIşḳuñ çeri ṣaldı benüm gönlüm evi iḳlīmine
Cānumı esīr eyledüñ ñider baña yaġı Ṭatar

4 Ecel ṣalam iḳlīmlere vaṣyet ḳılam ʿāşıḳlara
Maʿşūḳadan diyem ṣaḳın oynar ʿaşıḳ gönlin atar

5 ʿAceb bu benüm derdüme neyiçün dermān bulınmaz
Kim bulısar dermān aña kişiyi (kim) beri dutar

6 Resmi durur sulṭānlaruñ ḳullar günāh eyleyicek
Ya edebler ol ḳulını yā mezāda virür ṣatar

7 Yūnus şikāyet eyleme yārdan cefā gördüm diyü
Cümle ʿāşıḳlar ḥāceti maʿşūḳı ḳatında biter

YE.28b,RY.151a

79

1 Yār yüregüm yār gör ki neler var
Bu ḫalḳ içinde bize güler var

2 Ko gülen gülsün Ḥaḳ bizüm olsun
Ġāfil ne bilür Ḥaḳḳ'ı sever var

3 Bu yol uzaḳdur menzili çoḳdur
Geçidi yoḳdur derin ṣular var

4 Girdük bu yola ʿışḳıla bile
Ġurbetlik ile bizi ṣalar var

5 Her kim merdāne gelsün meydāna
Ḳalmasun cāna kimde hüner var

6 Gözleri giryān ciğeri püryān
Olmışlar ḥayrān dīvāneler var

7 Yūnus sen bunda meydān isteme
Meydān içinde merdāneler var

Rt.5,Divan-ı Aşık Yunus 73

80

1 ʿIşḳıla gelen erenler içer aġuyı nuş ider
Ṭopuġa çıḳmayan çaylar denizile ṣavaş ider

2 Biz bu yoldan üşenmedük erenlerden uşanmaduḳ
Kimseyi yavuz ṣanmaduḳ her ne ider ḳolmaş ider

3 Ḳolmaşa virdük sözini sözile dögdük yüzini
Yaban cânâvârı gibi bilinler andan şeş eder

4 Bu ṣoḥbete gelmeyenler Ḥaḳ nefesi almayanlar
Sürüñ anı bundan gitsün ṭururısa çoḳ iş ider

5 Cāhildür maʿnīden almaz oturur ḳarārı gelmez
Ölecegini hiç ṣanmaz yüz bin yıllıḳ teşvîş ider

6 Ṭaġ ne ḳadar yüksegise yol anuñ üstinden aşar
Yūnus Emre'm yolsuzlara yol gösterür vü ḫōş ider

NO.195a,Ry.72a,K.182b,B.52a,M.63

81

1 Ol ʿālem faḫri Muḥammed nebīler ser-veridür
Vir ṣalāvāt ʿışḳına ol günāhlar eridür

2 Ḥaḳ anı ögdi yaratdı sevdi Ḥabīb'üm didi
Yir yüzinde cümle çiçek Muṣṭafā'nuñ teridür

3 Cebrāil daʿvet ḳılınca Miʿrāca Muḥammed'i
Miʿrācında diledügi ümmetinüñ varıdur

4 Sen ana ümmet olıgör o seni maḥrūm ḳomaz
Her kim anuñ ümmetidür sekiz cennet yiridür

5 Her kim anuñ sünnetiyle farżını ḳāim ṭutar
Ne diyem ki ʿaḳıbet ṣorı-ḥisābdan beridür

6 Ṣuçlu ṣuçsuz günāhkār şefāʿat andan umar
Ol cehennemde yananlar münkirüñ inkārıdur

7 Yūnus Emre'm işbu sözi cān içinde söyledi
Söyleyen bī-çāre Yūnus Ṭapduḳ Emre'm sırrıdur

B.27b

82

1 Yir yüzinde gezeridüm uğradum milketler yatur
Kimi ulu kimi kiçi key kuşağı berkler yatur

2 Kimi yigit kimi koca kimi vezir kimi hōca
Gündüzleri olmış gice ancılayın çoklar yatur

3 Togrı varurdı yolları kalem tutardı elleri
Bülbüle beñzer dilleri dānışmān yigitler yatur

4 Ulu-kiçi aglamışlar server yigitler komışlar
Baş ucında yay sımışlar kırıluban oklar yatur

5 Atlarınuñ izi tozlu öñleri tabıl-bazılu
İle güne hükmi yazlu şu muhteşem begler yatur

6 Gice gündüz oglancuklar söylerikeñ bülbül gibi
Ayrılmışlar anaları sinlerini bekler yatur

7 Elleridür kınalu hem karavaşları tapulu
Kargu gibi uzun boylu gül yüzlü hatunlar yatur

8 El bağlamışdur kamusı Hak Çalap'dandur umusı
Nökerlü kızdur kimisi alınmaduk çoklar yatur

9 Yūnus bilmez kendü hālin Hak Çalap söyledür dilin
Bir niçesi yiñi gelin ak teleme yüzler yatur

NO.188a,YE.34a,K.138b,RY.39a,M.40,Ç.15b

83

1 Ne bakarsın taş kapuda gir içerü neler gezer
Tama' oturmış dāimā saf bağlamış fitne düzer

2 Gel imdi gel ḳanāʿata ġāfil olma tīz bin ata
Olmaya kim ecel yite fāsid ola ṣatu-bāzār

3 Sen ḳandasan teslīm ile ḳamulardan aşaġa dur
Uṣan olma bu sözümden gör müfsidi nice ḳızar

4 Ana durur buḫl u ḥased key mübāriz durur ġāyet
Kökini ḳaz yabana at fārıġ otur iyigam-güzār

5 Ḳoġıl bu yoḳlıḳ bābını ögren dostlıḳ edebini
Eydürsin ṣor iste beni bana gelen ḳālden bezer

6 Kibr ü menidür subaşı delim kişidür yoldaşı
Sen olmaġıl anun eşi buna uyan yoldan azar

7 Riyā çöküḳ yirde durur key ṣaḳın oda buyurur
İḫlās gelüp cümlesin yur Yūnus yolı yavlaḳ sezer

F.82a,YE.29b,RY.36b,K.112b,M.29

84

1 Bu dervīşlik ṭuraġı bir ʿacāyib ṭuraḳdur
Dervīş olan kişiye evvel dirlik gerekdür

2 Çün anda dirlik ola Ḥaḳḳ'ıla birlik ola
Varlıġı elden ḳoyup ere ḳullıḳ gerekdür

3 Ḳullıḳ eyle ereme şarḳdan ġarbı görene
Senden ḫaber ṣorana key miskīnlik gerekdür

4 Miskīn olugör bāri benlikden ıraḳ yüri
Gönlinde benlik olan dervīşlikden ıraḳdur

5 Ḥaḳ ere benüm didi varlıġın erde ḳodı
Erenlerün himmeti yirden göge direkdür

6 Bu dervīşlik berātın okımadı müftīler
Kim ne biliser bunı bir ʿacāyib varakdur

7 İy Yūnus ʿārifisen anladum bildüm dime
Tut miskīnlik etegin āhir saña gerekdür

F.81a,NO.186a,YE.33a,RY.28b,16a,K.99b,169a,M.55,23

85

1 İşidün iy yārānlar dem evliyā demidür
Gelsün ʿömür sürenler dem evliyā demidür

2 Ezelī bünyād urdı altı günde dünyā toldı
İsrāfil'e buyurdı dem evliyā demidür

3 Kırk biñ kırk dört tabakāt meşāyıh evliyālar
Dört kapudur kırk makām dem evliyā demidür

4 Yüz biñ yigirmi dört bin güzide peyġamberler
Ümmetine buyurmış dem evliyā demidür

5 Yūnus Emre ʿāşıksın ʿışka key döydüñise
Daʿvet it ʿāşıklara dem evliyā demidür

K.183a,RY.72b,M.63

86

1 ʿIşksuz ādem dünyede bellü bilün yok durur
Her biri bir nesneye sevgüsi var ʿāşıkdur

2 Çalab'uñ dünyāsında yüz biñ dürlü sevgü var
Kabūl it kendözüne gör kangısı layıkdur

3 Biri Rahmāni'r-rahīm biri Şeytāni'r-racīm
Anuñ yazugı müzdi sevgüsne taʿallukdur

4 Dünyāda Peygamber'üñ başına geldi bu ʿışk
Tercemānı Cebrāil maʿşūkası Hālikdur

5 ʿÖmer ü ʿOsmān ʿAlī Mustafā yārenleri
Bu dördinüñ ulusı Ebu Bekr-i Sıddıkdur

6 ʿĀlem fahri Muhammed Miʿrāc'a ağduğında
Çalap'dan diledügi Ümmetine azıkdur

7 Yūnus senüñ ʿaybuñı gözlegil ayruğı ko
Kimsenüñ ʿayıbına sen bakmağıl yazukdur

F.79b,YE.32a,K.89a,RY.72b,M.18,Ç.7a

87

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Gelüñ soruñ bu cānlara sūretleri n'oldı gider
Dün-gün senüñven diriken ne bahāne buldı gider

2 ʿAceb degül giderise sūreti terk iderise
Yañlış yalan ğaybet degül dōstdan haber geldi gider

3 Kanı anuñ mülk ü mālı terk eylemiş cümlesini
Ol pādişāh dergāhına hulk-ıʿamel aldı gider

4 Eyleki dōst olmışiken niçe iş düzülmişiken
Bellü bilün cān sūretün sakalına geldi gider

5 Eyler idi satu-bāzār bir pul içün girü bozar
Olmış bu dünyādan bizār yeñsüz gömlek geydi gider

6 Biñ uyagur biñ bir toğar buyruk eyle gelmiş meger
Kimdür bu dünyāya toyar peymānesi toldı gider

7 Gaflete virme özüñi dünyā-perestlik eyleyüp
Görme misin bu dünyāya eyü-yavuz geldi gider

8 Kamu ʿālem ümid ṭutar ʿāhiretde görem diye
Yūnus eydür dervīş olan bunda Ḥaḳ'ı buldı gider

F.80a,NO.195a,YE.32b,35a,RY.8b,31b,HB.11b,K.90b,208b
M.19,76

88

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1 İşit sözümi iy ġāfil ṭañla seher vaḳtinde ṭur
Eyle buyurmış ol kāmil ṭañla seher vaḳtinde ṭur

2 İşit ne dir ḥorosuñuz ṭañla virilür rūzuñuz
Dōst dergāhına dutgıl yüz ṭañla seher vaḳtinde ṭur

3 İşit sözümi ya ṣaġır tā terezüñ gele aġır
Yalvar Çalab'uña çaġır ṭañla seher vaḳtinde ṭur

4 Yatanlaruñ yatlu ḥāli hiç nesneye irmez eli
Seher eser raḥmet yili ṭañla seher vaḳtinde ṭur

5 Ḳuşlarıla ṭurġıl bile kıl namāzı imāmıla
Yalvar günāhuñ gel dile ṭañla seher vaḳtinde ṭur

6 Okına Ḳur'ān u Yā-sīn ḳulak urup dinleyesin
Ṭaġca günāhuñ yuyasın ṭañla seher vaḳtinde ṭur

7 Okına ḥadīs ü kelām diyeler ʿaleyhi's-selām
ʿĀşıḳısañ bellü bilem ṭañla seher vaḳtinde ṭur

8 Ḥalāl ola saña uçmaḳ uçmaḳda ḥūriler ḳuçmaḳ
Kevser şarābını içmek ṭañla seher vaḳtinde ṭur

F.83a,K.134b,YE.30b,RY.49a

89

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Sensin bize bizden yakın görünmezsin hicāb nedür
Çün ʿaybıı yok görklü yüzüñ üzerinde nikāb nedür

2 Sen eyitdüñ iy pādişāh Yehdillāhu limen yeşā
Şeriküñ yok senüñ i şāh suçlu kimdür ʿazāb nedür

3 Levh üzere kimdür yazan azduran kimdür yā azan
Bu işleri kimdür düzen bu suʾāle cevāb nedür

4 Rahīm durur senün aduñ Rahīm'lıguñ bize didüñ
Mürşidlerüñ muştıladı La taknetu hıtāb nedür

5 Bu işleri sen bilürsin sen virürsin sen alursın
Ne kim dilersen kılursın yā bu soru hisāb nedür

6 Biz umaruz mürüvvetüñden cümle iş senüñ katuñdan
Senüñ o çok rahmetüñden bu bir avuç turāb nedür

7 Kün'i bir kezin söyledün her nesneyi var eyledüñ
Yine āhir bir sözile anı kılmak harāb nedür

8 Kanı bu mülküñ sultānı pes ten isen kanı cānı
Bu göz görmek diler anı bu merciʾ ü me'āb nedür

9 Yūnus bu göz anı görmez görenler hōd haber virmez
Bu menzile ʿakıl irmez bu koduguñ serāb nedür

F.81b,RY.50a,NO.181a,YE.29b,K.110a,HB.15a,A.8,Ç.10b

90

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Ḥaḳīḳat her vücūduñ cānı ᶜışḳdur
Ne cān kim cān içinde cānı ᶜışḳdur

2 Bu cān cismümi ḳāyim ṭutar ancaḳ
O cān kim ẓāhir ü pinhān-ı ᶜışḳdur

3 Bu ᶜışḳ elinde ᶜāciz cümle eşyā
Ne sır kim ḳamu ser-gerdān-ı ᶜışḳdur

4 Bu ᶜışḳ ḳandalıġın bilmez kimesne
Bilürler ḥaddini pāyān-ı ᶜışḳdur

5 Gehı Leylī olur Mecnūn gözinden
Geh olur Leylī'nüñ ḥayrān-ı ᶜışḳdur

6 Gehī ḳan yaş aḳar Yaᶜḳūb gözinden
Geh olur Yūsuf-ı Ken'ān-ı ᶜışḳdur

7 Dirildür ölüyi ᶜĪsā deminde
Geh olur Mūsī-i ᶜÜmrān-ı ᶜışḳdur

8 Ene'l-Ḥaḳ çaġırur Manṣūr dilinden
Cüneyd'de cübbe vü ᶜirfān-ı ᶜIşḳdur

9 Bu ᶜışḳun dürlü dürlü rengi çoḳdur
Kimi giryān kimi ẖandān-ı ᶜışḳdur

10 Fidī bu ᶜışḳa cānum dinüm olsun
Baña hem dīn ü hem īmān-ı ᶜışḳdur

11 Ne Yūnus anda yüz biñ cān-ı Yūnus
Ḳabūl itsün ne kim ḳurbān-ı ᶜışḳdur

12 Vücūduñ cübbesin ʿışḳıla çāk it
Ṭala gör aña kim ʿummān-ı ʿışḳdur

NO.190b,YE.39b,K.176a,B.51b,RY.65b,M.59

91

1 ʿİlim ʿilim bilmekdür ʿilim kendin bilmekdür
Sen kendüni bilmezsin yā niçe oḳumaḳdur

2 Oḳumaḳdan maʿnī ne kişi Ḥaḳḳ'ı bilmekdür
Çün oḳuduñ bilmezsin ḥa bir ḳurı emekdür

3 Okıdum bildüm dime çok ṭāʿat ḳıldum dime
Eri Ḥaḳ bilmezisen ʿabes yire yilmekdür

4 Dört kitābuñ maʿnīsi bellüdür bir elifde
Sen elif dirsün ḫōca maʿnīsi ne dimekdür

5 Yūnus Emre dir ḫōca gerekse var bin ḥacca
Hepisinden eyüce bir göñüle girmekdür

Rt.7

92

1 İy dost senün ʿışḳuñ odı cigarüm pāre baş ḳılur
ʿIşḳundan yanar yüregüm yanduġum baña ḫōş gelür

2 ʿIşḳuñ odına yanduġum aġlamaḳ oldı güldügüm
Dōst saña zārı ḳılduġum münkirlere ṣavaş gelür

3 Söylerisem sözüm ṣavaş söylemezsem cigerüm baş
Cihān ṭolu durur ḳallāş her birinden bir ṭaş gelür

4 Gör niçe ṭaşlar atılur dōst içün başlar ṭutılur
Gelür göñüle batılur hālüñüze ḫāldaş gelür

5 Bizüm ḥālümüzden bilen kimdür ᶜışḳa münkir olan
Bizüm sevdügümüz Ḥaḳ'dur bu ḫalḳa göz ü ḳaş gelür

6 Niçe selāṭinler zebûn olur ᶜışḳ elinden
Her kim bu yola düşerse ol bu yola yavaş gelür

7 Erenler buña ḳalmadı vardı yolına ṭurmadı
Ḥaḳḳ'ı girçek sevenlere cümle ᶜālem ḳardaş gelür

8 Miskīn Yūnus bil sözüñi dōsta açup şol gözüni
Ḳangı burçdan baḳarısan ol sulṭāna güneş gelür

•

93

1 Ḫōcam ᶜāşıḳ olanlaruñ işi āhıla zār olur
Ḥasretinden ol[illegible]ma ᶜşūḳuñ gözi yaşı ḫūnāb olur

2 Düni güni ḳılur zārı yaᶜni görmek diler yārı
İşitmezler bu ḫaberi ᶜışḳsuzlar bī-ḫaber olur

3 ᶜĀşıḳısañ dīdārına ḳoma bugüni yārına
Girenler ᶜışḳ bāzārına kendözinden bīzār olur

4 Terk eyle gel sen senligüñ anuñ ᶜışḳını bul anuñ
Bu ᶜışḳ içinde ölenüñ ḳan bahāsı dīdār olur

5 ᶜĀşıḳlar lā-mekān olur cihānun terkini urur
Cān u cihān ne nesnedür çün dostıla bāzār olur

6 ᶜIşḳa yoldaş olıcagız cümle işler olur geñiz
Maḳṣūd ele giricegiz dōst iline sefer olur

7 Ḳanı girçek ᶜāşıḳ ḳanı gelüñ isteyelim anı
Bī-çāre Yūnus'uñ cānı dōst yolına ısār olur

B.14a, Divān-ı ᶜĀşıḳ Yūnus.55

94

1 Gelmeyen gelmedi ṣapdı secde eyledi ṭapdı
Bu ʿimāreti kim yapdı bu mülke Süleymān nedür

2 Egriligi yaydan egri togruluġı okdan ṭoġru
Bu şehir içinde uġrı hem ḳāżı hem sulṭān nedür

3 Sendedür senden yat degül bellüdür muʿcizāt degül
Bu kelāmdur ḥüccet degül deryā içinde ʿummān nedür

4 Çig bişüp ḳazan ṭaşmadın rūh cisime ulaşmadın
Ana raḥmine düşmedin ol ṭoġmadın ölen nedür

5 İy Yūnus Emre ṭıflıken hiç nesneyi fehm itmedin
Cümle ʿulūmı keşf idüp bildürüp ögreden nedür

95

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1 Anca zār eyler kim şol bülbül eyler
Anı ol eylemez illā gül eyler

2 Ḳaçan gülde görür dostun cemālin
Çaġırur kim beni deli şol eyler

3 Ne görür gülde yā bī-çāre bülbül
Ki gülistāna ḳarşu ġul ġul eyler

4 Ne gördi Leylā'nuñ yüzinde Mecnūn
Aḳıdup göz yaşın āb u sel eyler

5 Ne göründi şu Ferhād'un gözine
Ḳayalar kesüben dosta yol eyler

6 Ne göründi Şāh İbrāhīm gözine
Tācını taḫtını tār u mār eyler

7 Kimin kāfir idüp kimin müselmān
Anı kimse itmez illā ol eyler

8 Kimine derd virür aṣla iñletmez
Kiminüñ dünyāda derdin bol eyler

9 Kimi baydur kimi yoḳsul dime kim
Eger baydur eger yoḳsul ol eyler

10 Kimine bir ʿabā virmez kim giye
Kiminüñ atına atlas çūl eyler

11 Kimini dünyāda ḥayvān yaratur
Kimini kendine muḫliṣ ḳul eyler

12 Kimin elin alur ʿArşa çıḳarur
Kimin yire çalar ḳara kül eyler

13 Bī-çāre Yūnus'un altun sözini
Cāhile söylemeñ ḳızıl pūl eyler

Ç.13a,A.4,Divan-ı Aşık Yunus 69

96

1 Dervîş olan kişiler deli olaġan olur
ʿIşḳ neydügin bilmeyen aña gülegen olur

2 Gülme ṣaḳın sen aña eyü degildür saña
Kişi neyi gülerse başa gelegen olur

3 Āh bu ʿışḳuñ eseri her kime uġrarısa
Derdine ṣabretmeyen yolda ḳalaġan olur

4 Bir kişi ʿāşıḳ olsa ʿışḳ deryāsına ṭalsa
O deryānuñ içinde gevher bulaġan olur

5 ʿĀşıḳ lā-mekān olur dünyā terkini urur
Dünyā terkīn uranlar dīdār göregen olur

6 Dervīş Yūnus sen dahı incitme dervīşleri
Dervışlerüñ duʿāsı ḳabūl olaġan olur

Ç.17b

97

1 Dervīşlige ḳadem uran her maʿnīde sulṭān olur
Dervīş niçe miskīnise anuñ gönlü mekān olur

2 Dervīş olan bil baġlaya ṭolaplayın çok aġlaya
Her ḳanda ṭolap varısa anda bāg u bostān olur

3 Dervīş oldur itden ḳaçar it besleyen ḳanlar içer
Ḳogıl hem it beslemegi it besleyen sekbān olur

4 Dünyā seven dervīş degül dervīşligi olmaz ḳabūl
Dervīşlikden ḳaçanlaruñ hemān şeyḫi şeyṭān olur

5 Yūnus eger dervīşiseñ tark eyle küllī dünyāyı
Dünyā eger uçmaġısa dervīşlere zindān olur

A.5a

98

1 Yine seyreyledi gönlüm dōstun cemālin arzūlar
Hicre ḳatlanmaz gönül dōstun cemālin arzūlar

2 Her kim uġrarsa bu derde bulur himmeti erde
Açılı viricek perde dostuñ cemālin arzūlar

3 Kim ki gerçek mürid ola bil bağlayup gelsün yola
Şol yürekdeki derd ola dōstun cemālin arzūlar

4 Dōstum beni delü ḳıldı ʿaḳlumı fikrümi aldı
Ḫayāli gözümde ḳaldı dōstun cemālin arzūlar

5 Evvel dirdi gōñlüm baña atlar ṭonlar gerek baña
Mevlā'm bir derd virdi baña dōstun cemālin arzūlar

6 Yūnus'un sözi yirince iñiler cānın virince
Ta ölüp sine girince dōstun cemālin arzūlar

B.54a

99

1 Erenlerden etek ṭutan menzil alup Ḥaḳḳ'a yiten
Muhammed nūrına batan ol dünyāya ḳalmayandur

2 Kimdür bunda pālās giyen oldur anda hulle giyen
Dilde ağızda söylenen ol kimseye gülmeyendür

3 Bunda şeyṭāna yar olan varup anda avār olan
Ḥażretde yüzi ḳar'olan erden naẓar olmayandur

4 Dünyā için ġuṣṣalanan mescīd göricek ṭutınan
Anda imānsuz bulınan Allāh'ı bir bilmeyendür

5 Gōñlünde ikilik ṭutan ol metaʿı bunda ṣatan
Yarın cehennemde yatan bunda namāz ḳılmayandur

6 Ḥūrilerle bile yatan uçmaḳ ḳokusına batan
Anda bülbül olup öten bunda zinā ḳılmayandur

7 Ḥūrilerle sırdāş olan Muḥammed'ile eş olan
Ol imānı yoldaş olan bunda yol yañılmayandur

8 Yūnus miskīn gözler yolı divşür özün bagı dalı
Bu gülistānun̄ bülbüli kimse gülin dermeyendür

B.46b,

100

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Yirün̄ gögün̄ ṣafāsı Muṣṭafā'dur
Ḳamu ʿahdün vefāsı Muṣṭafā'dur

2 Ayun̄ bedri hilāl alnı ve ḳaşı
Günün̄ nūrı ziyāsı Muṣṭafā'dur

3 Çalap ʿarşı ayaġında olur ferş
Cihānun̄ müntehāsı Muṣṭafā'dur

4 Yarın maḥşer şefīʿ oldur şefīʿ ol
Sekiz uçmaḳ saḳası Muṣṭafā'dur

5 Bī-çāre 'āṣī ḳullara yarın ol
Şefāʿat eyleyesi Muṣṭafā'dur

6 Yarın peyġamberler ʿāciz olısar
Girü elin alası Muṣṭafā'dur

7 Yūnus yalvar getür Ḥaḳḳ'a ṣalāvāt
Ḥaḳ'un̄ dōstı Ḥabībi Muṣṭafā'dur

Ç.9a

ZA

101

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Bize dīdār gerek dünyā gerekmez
Bize ma'nī gerek da'vā gerekmez

2 Bize Ḳādir Gicesi'dür bu gice
Ḳo irte olmasun seher gerekmez

3 Bize 'ışḳ şerbetinden ṣun i sāḳī
Bize uçmaḳda kevs̱er gerekmez

4 Badyalar ṭolu ṭolu içelüm biz
Biz esrük olmazuz ḫumār gerekmez

5 Eger bu derdile hasta düşersem
Ṣafālık virmesün tımār gerekmez

6 Gerekmez yār gerekmez cān gerekmez
Bize dīdār gerek deyyār gerekmez

7 Yūnus esriyüben düşdi susaḳda
Çağırur Tapduğ'ına 'ār gerekmez

F.94a,YE.42b,A.10

102

1 Keleci bilen kişinüñ yüzini aġ ide bir söz
Sözi bişirüp diyenüñ işini ṣaġ ide bir söz

2 Söz ola kese ṣavaşı söz ola bitüre başı
Söz ola aġulu aşı balıla yaġ ide bir söz

3 Kelecilerüñ bişürgil yaramazuñı şeşürgil
Sözüñ uṣıla düşürgil dimegil çaġ ide bir söz

4 Gel āhı iy şehriyārı sözümüzi diñle bāri
Hezār gevher ü dinārı ḳara topraġ ide bir söz

5 Kişib bile söz demini dimeye sözün kemini
Bu cihān cehennemini sekiz uçmaġ ide bir söz

6 Yüri yüri yoluñıla ġāfil olma bilüñile
Key ṣaḳın key dilüñile cānına dāġ ide bir söz

7 Yūnus imdi söz yatından söyle sözi ġāyetinden
Key ṣaḳın o şeh ḳatından seni ıraġ ide bir söz

F.94b,YE.42b,Divan-ı Aşık Yunus 75

103

1 Hak cihāna ṭoludur kimsene Ḥaḳḳ'ı bilmez
Anı sen senden iste o senden ayru olmaz

2 Dünyāyı inanursın rızḳa benümdür dirsin
Niçün yalan söylersin çün hiç didügüñ olmaz

3 Āhret yavlaḳ ıraḳdur toġrulık key yaraḳdur
Ayrulıḳ ṣarp firāḳdur hiç giden girü gelmez

4 Dünyāya gelen göçer bir bir şerbetin içer
Bu bir köpridür geçer cāhiller anı bilmez

5 Gelüñ tanşuḳ idelüm işi ḳolay ṭutalum
Sevelüm sevilelüm dünyā kimseye ḳalmaz

6 Yūnus sözin añlarsan söz ma'nīsin diñlerseñ
Saña bir 'amel gerek bunda kimesne ḳalmaz

F.95b,NO.192b,A.9

104

1 N'idem ben bu göñülile benümile bile ṭurmaz
Maʿşūḳ yüzin gördi meger ögütleyüp ögin dirmez

2 Tañrı'yıçün iy uṣlular gönlüm baña alıvirün
Vardı bilişdi dōstıla girü baña boyun virmez

3 Bunuñ gibi göñülile niçe dirlik idebilem
Bıraḳdı yabana beni bir gün gelüp ḥālüm ṣormaz

4 Göñlüm baña yoldaşıken zühd ü ṭāʿat ḳılurıdum
Yıḳıldı bu tertīblerüm göñülsüzem elüm irmez

5 Göñül içerü dōstıla ben ḳapuda feryād u zār
Biñ yıl zārı ḳılurısam ḥālün nedür diyü ṣormaz

6 Eydürisem aya göñül kanı farıza yā sünnet
Eydür ki yok teşvīş yime bu sevüye ʿamel irmez

7 İñileyin eydürisem gel boynunda borç ḳalmasun
Ḳaḳır-söger buşar baña eydür ki iy Ḥaḳḳ'ı görmez

8 Ağız ağızdan ḳutludur ola ki sözüñüz duta
Ben yüz biñ kez söylerisem sözüm ḳulağına girmez

9 Göñlüm dahı cānum dahı el bir itdi şol ikisi
Yüz biñ Yūnus'dan ferāgat dōst yüzinden gözin ırmaz

F.96b,NO.187b,YE.41a,44b,RY.14b

105

1 Niçeler bu dünyede günāhını yuyamaz
ʿÖmri geçer yoḳ yire iy dirīğa ṭuyamaz

2 Bir niçe kişilerüñ ġaflet gözin bağlamış
Ḥaḳ yolına dirિseñ bir yufḳaya ḳıyamaz

3 Bu dünyā bir gelindür yeşil ḳızıl donanmış
Kişi yeñi geline baḳubanı ṭoyamaz

4 İy niçe arslanları alur aḳdarur ölüm
Azrāil pençesine bir yoḳsulca döyemez

5 Var imdi miskīn Yūnus ʿuryān olup gir yola
Yüz çoḳallu gelürse yalıncaġı ṣoyamaz

F.98a

106

1 İy baña eyü diyen benem kamudan yavuz
Alnumı ay bilürem bu gözlerümi yılduz

2 Bu vücūdum şehrinde buçuk pullık uçuḳ yok
ʿAmelüm maḥalleri ser-te-ser ḳalmış ıssuz

3 Hücrede vü bucaḳda Ḥaḳḳ'a lāyıḳ olmadum
Kiminde derd ü firāḳ kiminde eserlü söz

4 Ḫalḳ hep ayaġın ṭurur ben segirdüm oturdum
Geçdüm ṣadır yirine ḳalın döşek yirüm düz

5 Bunuñ gibi ṣāluslıḳ çünkim elüme girdi
Ayruḳ nişüme yarar derd ü firāḳ āh u sūz

6 Olmaz sözi dimezem ben maʿrifet ehline
Zirā disem inanmaz ağaçda bitdi ḳarpuz

7 Ben bir kitāb oḳıdum ḳalem anı yazmadı
Mürekkeb eylerisem yitmeye yidi deñiz

8 Ben oruç-namāz içün süçi içdüm esridüm
Tesbīḥ-seccāde içün diñlerem şeşte-ḳopuz

9 Yūnus'un̄ E bu sözinden sen maʿnī an̄larısan̄
Ḳonya menāresini göresin bir çuvalduz

F.97a,NO.182b,RY.33b,K.111b,YE.44a,45b,M.28

109

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Senün̄le birligüm senden ırılmaz
Ḥayāt senün̄ledür sensüz dirilmez

2 Gözüm içinde sensin bile baḳan
Eger sen baḳmasan̄ yolum görinmez

3 Benüm münācātum senden yan̄adur
San̄a varur yolum sensüz varılmaz

4 Ben beni senden ayru ḳanda bulam
Ki sensüz Ḥaḳ nefes ʿömrüm sürilmez

5 Varlıgum sendendür ben bir ālet ven
Ṣunʿ ıssı ṣunmasa ālet ḳurılmaz

6 Ālet ü ḥareket ḳamu senün̄dür
Anun̄çün işüne kimse ḳarılmaz

7 Sefer ḳılsam ban̄a yoldaş olursın
Ḳarār itsem yine sensüz turılmaz

8 Birligün̄den öte hiç şerīkün̄ yoḳ
Kim noḳsān irgüre ḥükmün yayılmaz

9 ʿĀlem ḫalkı zebūn emrün̄ içinde
Kimdür ki ḳullıga boynı burılmaz

10 Bu ben ben didügüm eger ben isem
Bu benligüm baña niçün virilmez

11 Yārānlar ṣaladur ḳapı açuḳdur
Bu ḳapuya gelen maḥrūm sürilmez

12 Yūnus bu tevḥīde ġarḳ oldı gitdi
Girü gelmeklige ʿaḳlı dirilmez

RY.46a,NO.181a,K.126a,YE.43b,Rt.9,M.33,A.10

108

1 Saña her işde iy Ḳādir bildük terceman gerekmez
Sen olmaduġuñ göñülde dīnile ımān gerekmez

2 Yudum şöyle meyyitümi miskīnem aran yetimi
Öldürem nefsüm atını gelmesün ḳomañ gerekmez.

3 Her kim nefsine ḳalursa müselmān degül ölürse
Ḫayr itsün benden bilürse eglenmeñ zamān gerekmez

4 Çün ḳara ṣaḳal aġardı aḳ çıḳdı ḳarayı örtdi
Anı kim Çalap uyardı ol göze ṭuman gerekmez

5 Yūnus derdiyilen tüter gönlinde Ḥaḳ ʿışḳı biter
Erenler etegin ṭutar ölürse yumañ gerekmez

YE.43a,K.93b,RY.32b,M.21

109

1 Rızıḳiçün ġuṣṣa yime kimse rızḳın kimse yimez
Rızıḳiçün ġuṣṣa yime pādişāh eksük eylemez

2 Benden ögüt isteriseñ eydivirem bildigümden
Budur Çalab'un buyruġı ṭutuñ oruç ḳıluñ namāz

3 Namāz ḳıluram diyüben münkir gelmeñ dervīşlere
Eger biñ yıl ḳılurısam kendü duʿāñ yarlıġamaz

4 Namāz ḳılan ādemīler tehī kalası degül(dür)
Ol pādişāh dergāhından kimseyi maḥrūm eylemez

5 Bir kişinün yatlu sözin varuban kimseye dime
Biz uludan işitmişüz ḫınzırdan girüdür ġammāz

6 Yūnus çaġıruban eydür ben ḳulıyam dervīşlerüñ
Kim ola kim bu dünyāda sulṭāna ḳullık eylemez

K.204b,RY.19b,A.9

110

1 Bu bir ʿacāyib ḥāldür bu ḥāle kimse irmez
ʿĀlimler daʿvī ḳılur velī degme göz görmez

2 ʿİlmile ḥikmetile kimse irmez bu sırra
Bu bir ʿacayib sırdur ʿilme kitaba sıgmaz

3 ʿAlem ʿilmin okıyan dört mezheb sırrın ṭuyan
ʿĀciz ḳaldı bu yolda bu ʿışḳa el uramaz

4 Bu ʿışḳuñ sırrı ʿaceb bu ʿışḳı eyle ṭaleb
Meger ki vire Çalap anı degme göz görmez

5 Anı ol kişi görür kim ecelsüzin ölür
Bu nasībi ol alur anlar ki cāna ḳalmaz

6 Her kim ḳaldı cānına irmeyiser ḫānına
Vardı düşdi ḥaşırda daḫı bir cāna ḳalmaz

7 Ḥadīsdür Muṣṭafā'dan ʿışḳıla ikrār didi
Biñde bir ʿārif bunı bakup oḳıyubilmez

8 Yūnus cānunı berk it bildüklerüni terk it
Fenā olmayan ṣuret şāhına vāṣıl olmaz

K.193a,RY.60b,M.69

111

1 Ben dervışem diyen kişi iş bu yola ʿār gerekmez
Dervīş olan kişilerün gönli gendür ṭar gerekmez

2 Dervīş gönülsüz gerekdür sögene dilsüz gerekdür
Dögene elsüz gerekdür ḫalḳa ber-ā-ber gerekmez

3 Ḫalḳa benzetmeye işin süre gönlinden teşvīşin
Yüz bini birdür dervīşün arada aġyār gerekmez

4 Eger dervīş isen dervīş cümle ʿālem saña biliş
Fużūlıġı ḫulḳa degiş arada aġyār gerekmez

5 Dervīş olan kişilerün miskīnlikdür ser-māyesi
Miskīnlikden özge bize māl u mülk ü şār gerekmez

6 Er elini aldunısa ere gönül virdünise
İkrārıla geldünise pes ere inkār gerekmez

7 Yūnus sen gördügün eri arturma gördügün biri
Şudur budur diyübeni dervīş tār-u-mār gerekmez

YE.42a

112

1 Eger dilüm bendeyise kimse baña nesne dimez
Gönlüm ger revendeyise ʿālemde ḳarār eylemez

2 Eger gözüm baḳarısa baḳduġına aḳarısa
Gördügin benüm dirise oda düşer ʿār eylemez

3 Eger ʿakıl başdayısa gönülde ol tuşdayısa
İkisi bir işdeyise düşmān baña kār eylemez

4 Düşmān benüm nefsüm durur tamaʿıla hırsum durur
Tamaʿıla hırsa uyan gönüllerde yir eylemez

5 Gönülleri hep düzen ol dürlü nakışlar yazan ol
Cān gevdeden ayrılıcak bu diller niçün söylemez

6 Gönüllerde yir eylemek Muhammed'e gelmiş durur
Mustafā'ya ümmet olan tamuda karār eylemez

7 Öldüren ol dirgüren ol Yūnus imdi Hakk'ıla ol
Hak'dan artuk hiç kimesne yok nesneyi var eylemez

K.209b,RY.9a,YE.41b,Ç.19b

77?

Mefāʿilün Mefāʿilün Feʿūlün

1 Bu ne dertdür ʿaceb dermān belürmez
Ya bu ne yaradur zahmı belürmez

2 Benüm gönlüm ʿaceb ʿışkdan uşanmaz
Varur ʿışka düşer hiç baña tanmaz

3 Döner gönlüm baña ögüt virür hōş
ʿĀşık olan gönül ʿışkdan uşanmaz

4 ʿĀşık ki cāna kaldı ʿāşık olmaz
Cānın terk itmeyen maʿşūkı bulmaz

5 ʿIşk bāzārıdur bu cānlar satılur
Sataram cānumı hiç kimse almaz

6 ʿĀşık bir kişidür bu dünyā mālın
Āhiret korkusın bir çöpe saymaz

7 Bu dünyādan āḫıretden içerü
ʿĀşıḳun yirü var kimsene bilmez

8 ʿĀşıḳ öldi diyü ṣalā virürler
Ölen ḥayvān durur ʿāşıḳlar ölmez

9 ʿĀşıḳlar meydānı ʿarşdan yücedür
Çalarlar çevgānı ṭopı belürmez

10 Begüm ʿārifisen yüri yoluñca
Bunda başlar yiter ḳanlar ṣorulmaz

11 Erenler ḳapusı Ḥażret ḳapusı
Bu ṭapuya gelen maḥrūm gönülmez

12 Yūnus bu deryāya ġarḳ oldı gitdi
Girü gelmekligе ʿaḳlı dirilmez

YE.41a,RY.62b,K.196a,HB.14a,Ç.20a

114

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Hiç bir kişi bilmez bizi biz ne işüñ içindeyüz
Ne ḥırṣumuz baydur bizüm ne nefsimüz içindeyüz

2 Bir kimsenüñ devletine taʿn idüben biz gülmezüz
Ne münkirüz ʿālimlere ne tersenüñ ḥāçındayuz

3 Biz bunuñ niligin bildük dünyenüñ nesine ḳalduḳ
Arzūmuz nefsiçün degül dünyā teferrücündeyüz

4 Yūnus eydür hey sulṭānum özge şānum vardur benüm
Ḳo dünyā altun gümüşin ne baḳır u ṭuncundayuz

F.95b

115

1 Binde biri bu halkun Rahmān yolına girmez
Gel bir kişi göster kim şeytān yolına girmez

2 Uzatdı bu halk işi ger erkek ü ger dişi
Müsülmān olan kişi ʿisyān yolına girmez

3 Hep gafletile gāfil gafleti n'ider ʿākil
Bin söyleseñ key cāhil ʿirfān yolına girmez

4 Gönül tolu zulmetdür işledügi bidʿatdür
Bu niçesi ümmetdür Kurʿan yolına girmez

5 Gel sen Yūnus iste bul Allāh'a yarar bir kul
Kul kaçan ola makbūl sultān yolına girmez

RY.39b K.184b M.64

116

1 Gayrıdur bu milletden bu bizüm milletümüz
Hiç dīnde bulunmadı dīn ü diyānetümüz

2 Bu dīn ü diyānetde dünyā vü āhiretde
Yitmiş iki milletde ayrıdur āyātumuz

3 Zāhir suya banmadın el ayak deprenmedin
Baş sücūda inmedin kılınur tāʿatümüz

4 Ne Kaʿbe vü ne mescid ne rükūʿu ne sücūd
Hakk'ıla dā'im becid olur münācātumuz

5 Ger Kaʿbe'ye varalum ger mescide girelüm
Gerek suya yunalum beledür ʿilletümüz

6 Şu ne kadar arıda çün yavuz huyun bile
Meger bizi pāk ide Hak'dan ʿināyetümüz

7 Kimün sırrın kim bile çün irilmez bu ḥāle
Yarın anda bell'ola müslümān mürtedümüz

8 Yūnus cānun yin̄ile ki dostlugun̄ an̄ıla
ʿIşḳıla din̄lerisen̄ bilesin ḳudretümüz

NO.194b,YE.43b,K.112a,RY.34a,Rt.8,Ç.19a,A.10

116

1 Ṣōfıyam ḫalḳ içinde tesbīḥ elümden gitmez
Dilüm maʿrifet söyler gön̄lüm hiç ḳabūl itmez

2 Boynumda ʿicāzetüm riyāyıla tāʿatüm
Endīşem ayruḳ yirde gözüm yolı gözetmez

3 Söylerem maʿrifeti sāluslanuram ḳatı
Miskīnlige dönmege gön̄lümden kibir gitmez

4 Hōş dervīşem ṣabrum yoḳ dilümde inkārum çoḳ
Ḳulagumdan gireni hergiz içüm işitmez

5 ʿĀlem çıraḳdur ṣadır gön̄lüm bunı gözedür
Nideyüm Ḥaḳ ḳorḳusı hergiz içümden gitmez

6 Görenler elüm öper tāc u ḫırḳaya baḳar
Şöyle ṣanurlar beni zerrece günāh itmez

7 Ṭaşumda ʿibādetüm ṣohbetüm ḫōş tāʿatüm
İç bazara gelicek bin yıllıḳ ʿayyār itmez

8 Görenler velī ṣanur selām virür utanur
Anca iş ḳoyarıdum el irüben güç yitmez

9 Ṭaşum dervīş içüm boş dilüm ṭatlu sözüm hoş
İllā ben itdügümi dīnin degşüren itmez

10 Yūnus eksükligüñi Allāh'uña arz eyle
Anuñ keremi çokdur sen itdügüñ ol itmez

YE.42a,NO.183b,B.10b,Rt.9,Ç.19a

118

1 Yine geldi ᶜışk elçisi yine toldı meydānumuz
Yine teferrücgāh oldı ṣağdan ṣola dört yanumuz

2 Yine maḥfiller düzüldi yine badyalar ḳuruldı
Yine kadehler ṣunuldı esrük oldı cānlarumuz

3 Ev içi ᶜışḳıla ṭoldı ulu kiçi ᶜāşık oldı
Cānlarumuz ḥayrān oldı ṭağıldı perīşānumuz

4 Bir niçemüz Ḥak'dan aldı bir niçemüz Ḥak'dan ṭoldı
Bir niçe Süleymān oldı ᶜışḳ taḫtına binenümüz

5 Bir niçemüz Leylî oldı bir niçemüz Mecnūn oldı
Bir niçemüz Ferhād oldı ᶜışḳdan ḫaber ṭuyanumuz

6 Meydānumuz meydān oldı cānlarumuz ḥayrān oldı
Her dem ᶜarşa seyrān oldı Ḥażret ı oldı dīvānumuz

7 Düşmiş idük ol ḳaldurdı birligin bize bildürdi
İçümüze ᶜışḳ ṭoldurdı dürüst oldı imānumuz

8 Ṣorarısañ dōst ḳandadur ḳanda istersen andadur
Hem göñülde hem cāndadur hiç ḳalmadı gümānumuz

9 Yūnus ᶜışḳuñ vaṣfın söyler girçeklere ḫaber eyler
Maḥrūmlaruñ cānı köyner eşker'oldı pinhānumuz

YE.43a,NO.187b,RY.66a,K.177b,M.60

SİN

119

1 ʿIşḳ erine dünyāda çi ḥarīr ü çi palās
Zirā kim gönli anuñ ṭutmadı kibrile pās

2 ʿIşḳ ʿamelile biter layıḳ olursa yiter
Gerekse ʿuryān yüri gerekse geygil libās

3 Dilerseñ kim iresin ferāġat menziline
Var ḳanāʿat dārında nefsüñ boġazından aṣ

4 Nefsünüñ varlıġını ʿaḳl-ı külle ulaşdur
Varlıġuñ yoġa deñşür cevher ol olma muḫās

5 Bu ḳamu günāhlaruñ yuyan miskīnligimiş
Var Yūnus sen miskīn ol gel tamaʿuñ yayın yaş

F.98b,YE.44b,NO.182a,K.82b,RY. ,M.14,A.10,Ç.22b

ŞIN

120

Müstefʼilün Müstefʼilün Müstefʼilün Müstefʼilün

1 Bilenlere ṣormaḳ gerek bu tendeki cān neyimiş
Cān ḫōd Ḥaḳʼuñ ḳudretidür ṭamardaġı ḳan neyimiş

2 Fikir yumış oġlanıdur endīşe ḳayġu ḳānıdur
Bu āh u vāh ʿışḳ ṭonıdur taḫt oturan ḫan neyimiş

3 Şükür anuñ birligine yoġiken uş var eyledi
Çünki aṣıldan biz yoġuz mülk ü ḫanūmān neyimiş

4 Çalap viribidi bizi var dünyeyi görün diyü
Bu dünye ḫōd bāḳī degül mülke Süleymān neyimiş

5 Ṣorun̄ Ṭapduḳ'lu Yūnus'a bu dünyeden ne an̄ladı
Bu dünyenün̄ ḳarārı yoḳ sen neyimiş ben neyimiş

F.99b

121

1 ʿĀşıḳ cānına ʿışḳ ḳoyan ol bir yüce Sübhān'ımış
Cānum içinde bulmışam cānlara dahı cānımış

2 Sevdük yārıdur Muṣṭafā andan ola meyl ü vefā
Ṣıdḳı bütün gön̄li ṣafā hem bize ol īmānımış

3 Ḫalḳ içindür bu dil sözi gön̄üldedür dostun̄ rāzı
Gön̄ül dōsta söyledügi ne dir ise Ḳur'ān'ımış

4 Bir dem gön̄üle ḳayaḳdum ol gizlü varaḳa baḳdum
Uş sırrumı ḫalḳa çaḳdum bir pāyānsuz ʿummānımış

5 Gelün̄ ʿummāna ṭalalum isteyüp gevher bulalum
Ṣatalum ṣarrāf olalum zīrā dükenmez kānımış

6 Eger bizden almazsan̄uz siz ṣatun̄uz biz alalum
Zīrā bizüm bu gön̄lümüz ser-māyeli dükkānımış

7 Ol dükkān açılmadugı ḳoḳusı ṣaçılmadugı
Sırrınun̄ açılmadugı kilidi kibr ü kīnimiş

8 Çün kibrün̄ boynını ezdün̄ hırṣ evini bile bozdun̄
Dükkānı āreste düzdün̄ alan alsun maʿdenimiş

9 Yūnus dahı uyanmadın kendü ölümin ṣanmadın
Bu ṭoğrı yola gelmedin her işleri gümānımış

NO.193b,A.11

122

1 Ḥaḳ'dan ḫaber geldi yine ḳullar yaraġ itsün dimiş
Dirilüben evliyādan bir el-etek dutsun dimiş

2 Yaḳındur işümüñ ucı azupdur müftī vü ḥācı
Göreyin diyen mi'rācı miskīnligin dutsun dimiş

3 Fānī dünyāyı n'idelüm bāḳī evine gidelüm
Armaġan gerek dōstumdan bunda yükin dutsun dimiş

4 Bāḳī degüldür bu sarāy evvel-āḫir anda varur
Bunda yaraġ itmeyenler ol evi unutsun dimiş

5 Ben severin şol ḳulumı yoḳsul ola ṣabreyleye
Benden aña yol eyledüm mi'rācuma gitsün dimiş

6 Şol ḳahırla ḳazananlar güle güle yidürenler
Götürdüm perdelerini dīdāruma baḳsun dimiş

7 Her bir kişi dōsta vara armaġanın dosta vire
Anda bizi añmayanlar bunda da unutsun dimiş

8 Ne bir acını ṭoyurdum ne bir gönülek giyürdüm
Ne bir gönüle girdüm yā baña niçe itsün dimiş

9 Eyidüñ Yūnus'a ṭursun yüzini ṭopraġa sürsün
Ögüdin kendüye virsün oḳuduġın dutsun dimiş

F.99a,K.183b,RY.72b,M.63

123

1 Ḥakk'ı bulmaḳ isteyenler eylesün nefsüni dervīş
Çalap bize mürşid virmiş dervīş olubilsem dervīş

2 Nefs yolından geçemezin 'ışḳ şarābın içemezin
Göñlüm ḳara açamazın dervīş olubilsem dervīş

3 Ḥaḳḳ'a yaḳın olam mı ki raḥmetine ṭalam mı ki
İremedin ölem mi ki dervīş olubilsem dervīş

4 Bu ʿacāyib sevdā düşdi gönlüm ḳarār ḳılmaz benüm
Bildüm işüm cümle ḫaṭā dervīş olubilsem dervīş

5 Dosta bilişene irsem dōstun yolına yürisem
ʿĀrıla nāmūsı ḳosam dervīş olubilsem dervīş

6 Bir gün işüm tamām ola hep itdügüm gümān ola
Meger Ḥaḳ'dan emān ola dervīş olubilsem dervīş

7 Eger virürlerse eman ḳulluġum olmadı tamām
İy bī-çāre Yūnus hemān dervīş olubilsem dervīş

B.50a

124

1 Erenlerüñ yolları inceden inceyimiş
Süleymān'a yol kesen şol bir ḳarıncayımış

2 Ol ḳarınca söyledi Süleymān'a yol didi
Ol ḳarınca söyledügi cevāb alıncayımış

3 Götürmedi kimsene kimsenenüñ güçinin
Güç götürdüm diyenler eli irinceyimiş

4 Kim kime ne dirise eger ḫayr u eger şer
Allāh virür cezāsın gele yol inceyimiş

5 Gönlüm baña eydürdi seni severem dirdi
Gönlüm beni sevdügi dōsta irinceyimiş

6 Gönlüm eydür varayın saña girü geleyin
Gönlüm uyduġı baña dōstı buluncayımış

7 Yārenlerüm eydürler ʿāşıḳ melāmet gerek
Geldi benüm başuma ol söz yirinceyimiş

8 ʿĀşıḳun gözi yaşı dün-gün dökülür durmaz
ʿAşıḳ ḳan ağladuğı maʿşūḳ ṣoruncayımış

9 Dört kitābun maʿnīsin oḳıdum tahsīl ḳıldum
ʿIşḳa gelicek gördüm bir ulu heceyimiş

10 Ben dervīşem diyenler ḥarāmı yimeyenler
Ḥarāmun yinmedügi ele girinceyimiş

11 Eydürler fülān öldi mülkile mālı ḳaldı
Ol mālun irkildügi ıssı ölünceyimiş

12 İki kişi söyleşür Yūnus'ı görsem diyü
Biri eydür ben gördüm bir ʿāşıḳ ḳocayımış

F.100a,K.163b,RY.53a,YE.45a,NO.189b,HB.10b,R.10,Ç.21a

125

1 Ben derdile āhiderdüm derdüm baña dermānımış
İsteridüm ḥasretile dost yanumda pinhānımış

2 Ḳandayıdum fikriderdüm göge baḳup şükriderdüm
Dōst benüm göñlüm evinde tenüm içinde cānımış

3 Ṣanurdum kendüm ayrıyum dost ġayrıdur ben gayrıyum
Beni bu ḫayāle ṣalan bu ṣıfat-ı insānımış

4 İnsān ṣıfatı kendü Ḥaḳ insanda(dur) Ḥaḳ ṭoğru baḳ
Bu insānuñ ṣıfatına cümle ʿālem ḥayrānımış

5 Her kim ol insānı bile ḥayvānısa insān ola
Cümle yaradılmış ḳula insān ṭolu sulṭānımış

6 Tevḥīdimiş cümle ʿālem tevhīdi bilendür Ādem
Bu tevḥīdi inkār iden öz cānına düşmānımış

7 İnsān olan buldı Ḥaḳḳ'ı meclis anuñ oldur sāḳī
Hemān bu bī-çāre Yūnus ʿışḳıla āşināyımış

Ç.22a

— GAYIN —

126

1 Ben sevdügüm nigārı nidem ol benden fāriġ
Ne virüp ḫōş görünem iki cihāndan fāriġ

2 Kimden kime varayın ahvalüm söylemege
Sözüm kime diyeyin sözden lisāndan fāriġ

3 Cihānda kim giriser bu işüñ arasına
Ya kim hükm idebile sulṭān u ḫandan fāriġ

4 Gerek müsülmān olam biñ yıl ʿibādet ḳılam
Gerekse kāfir olam küfr ü ımāndan fāriġ

5 Gerekse ehl-i millet fārizasın bekleyem
Gerekse şöhret kovam şöhret ü dīnden fāriġ

6 Gerekse ʿilm-i dınde yüz bin kez minber depem
Gerekse şirk besleyem şirk ü gümāndan fāriġ

7 Niçe ticāretile mekseb gösterem aña
Şöyle tüvangerdür ol assı-ziyāndan fāriġ

8 Niçesi ḳullıġıla sevibilem ben aña
Ḫāṣ u ʿām anı sever cümle sevenden fāriġ

9 Anuñ gibi maʿşūḳa kim göñül virdiyise
Bī-ʿaded tertīb gerek ol andan bundan fāriġ

10 Yūnus sen severisen ḥakīkat maᶜşūkayı
Dervīşligile kül ol kevn ü mekāndan fārig

F.101a,YE.46a,K.124a,RY.45b,M.32,A.11

KĀF

127

1 Yanar içüm köyner özüm ben ölü(mü) anıcaḳ
Ölüm endīşesi ne ḫōş ululara danı(şı)caḳ

2 Öliserüz bellü beyān gizlü içümüz olur ᶜıyān
Teneşür üstine ḳon(u)p ḫalḳ öñinde yuvunıcaḳ

3 Hiç bilmezem ben niçe idem ḳangı yana sefer idem
Yaḳasuz don geyem gidem başsuz ata bini(şü)cek

4 Gele baña ḳavum ḳardaş ola si(ne) degi(n) yoldaş
Kim olısar baña ḥāldaş ben sinümde ḳalı(şı)caḳ

5 Ḳalam ben ᶜamālum(ı)la her niçesi ḥālum(ı)la
Gide ḳavum güle güle evden yana döni(şi)cek

6 Saña eydürem ey paşa neler geliserdür başa
Kimi işiden bağrı pişe kim şarāba ḳanı(şı)caḳ

7 Yarın siyāset ḳur(ı)la cümle ḫalāyıḳ dir(i)le
Kim(i) emir sa(e)van birle kimi işiden yanı(şı)caḳ

8 Amal vir(e) anda cevāb amalsuza olur ᶜitāb
Şol kişiye olmaz ᶜazāb bunda āzād olı(şı)caḳ

9 Yūnus imdi sen ḳıl yaraḳ utanmayasın doğrı baḳ
Cümle ḫalāyıḳ dir(i)le adlu adı(y)la saylıcaḳ

GEORG YAZMASI

128

1 Şükür Ḥaḳḳ'a kim dost bize eyitdi dost yüzine baḳ
Açdum ben de gönlüm gözin sulṭānumı gördüm muṭlaḳ

2 Çünki gördüm ben Ḥaḳḳ'umı Ḥaḳḳ'ıla olmışam biliş
Her ḳancaru baḳdumısa hep görinendür cümle Ḥaḳ

3 Açuḳ duvacuḳ ḳapusı dostları içün ol Ḥaḳḳ'uñ
Dōstı olmaḳ dileriseñ dostlardan oḳı bir sebāḳ

4 Ḥicābdasın bugün seni göstermezler belli saña
Ḥicāb didügümi añla dünyelikdür gözden ıraḳ

5 Sen seni bilimeyince ere naẓar ḳılmayınca
Senligi bu ara yirden gidermezsen oldı duzaḳ

6 Yidi deñiz ü dört ırmak seni misil eylemeye
Çünki işüñ o Ḥaḳḳ'ıla olmadısa ḳaldun ıraḳ

7 Evliyādur Ḥaḳ ḳapusı Yūnus durur ḳapucısı
ᶜIşḳıla geldi bu yola ᶜışḳı idindi hem ṭuraḳ

F.102a,YE.48a,NO.193b,A.11

129

1 Gel iy gözüm aġla gülmezem ayruḳ
Cānum dosta gider gelmezem ayruḳ

2 Ne ġam bu dünyede bir kez ölürsem
Anda ölüm olmaz ölmezem ayruḳ

3 Varlıġum yokluġa deñşürmişem ben
Bugün cāna başa ḳalmazam ayruḳ

4 Muḥabbet baḥrinüñ ġavvāsı oldum
Gerekmez Ceyḥūn'a ṭalmazam ayruḳ

5 Yanmışam ʿışkuña ṭa kül olunca
Boyandum rengüne ṣolmazam ayruḳ

6 Ḳo beni yaḳayın dōst işiginde
Yiter bir el dahı almazam ayruḳ

7 Yansun cānum yansun ʿışkuñ odına
Aḳsun yaşum aḳsun silmezem ayruḳ

8 Ḳo beni yanayın köynüklerümle
Ḳaçan ʿāşıḳ olsam ölmezem ayruḳ

9 Dilerem fażluñdan ayurmayasın
Hᵛōcam senden özge sevmezem ayruḳ

10 Yūnus ʿāşıḳ dumur maʿşūḳın ister
Dahı hiç nesne istemezem ayruḳ

B.7b,Divan-ı Aşık Yunus.84

130

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy çoḳ kitāblar oḳıyan sen kim dutarsın bana daḳ
Ta bilesin sırrı ʿıyān gel ʿışḳdan oḳı bir varaḳ

2 Oḳımagıl ilmüñ yüzin ʿilme ʿamel eyle güzin
Aç göñülden bātın gözin ʿāşıḳ-maʿşuk ḥāline baḳ

3 Gör maʿşūkuñ ne işdedür ʿāşıḳ dahı ol işdedür
İkisi bir sır işdedür iki ṣanup ḳalma ıraḳ

4 İkilikden geçemedün ḥāli ḳālden seçemedüñ
Haḳdan yana uçamadun faḳılıḳ oldı saña faḳ

5 Cübbe vü hırka taht u tāc bular virürler ʿışka bāc
Dört yüz mürid ü elli hāc terk eyledi ʿAbdü'r-Rezzāk

6 Anuñ gibi dīn ulusı hāç öpdi çaldı nākūsı
Sen dahı bırak nāmūsı nefsüñ itini oda yak

7 Ger sen saña geldüñise sıfat nedür bildüñise
Hakk'a mutiʿ olduñısa ne kim rdirisen baña hak

8 Bilmeyesin bed-nām u nām bir ola saña hāṣ u ʿām
Bildüñise ʿilmi tamām gel imdi okı bir varak

9 Yirde vü gökde ʿışkıla ʿışkdan gelür her söz dile
Bī-çāre Yūnus ne bile ne kara okıdı ne ak

F.102b,RY.43a,K.121b,YE.46b,NO.189a,Rt.10,Ç.23a,M.31

333

1 Biz neye ʿāşıksavuz ʿālemler aña ʿāşık
Kime degül diyelüm her biri sıdkda hāzık

2 Maʿşūkanı kim sevse lāzımdur anı sevmek
Dōstumuzuñ dōstına yād endīşe ne lāyık

3 Sen gerçek ʿāşıkısan dōstuñ dōstına dōst ol
Ger böyle olmazısan dōstum dimegil bayık

4 Kime az bakarısañ aslı yüce yirdedür
Az görme çok gör anı böyle gelmişdür tarīk

5 Yitmiş iki millete kurbān ol ʿāşıkısañ
Tā ʿāşıklar safında tamām olasın sādık

6 Sen Hakk'a ʿāşıkısañ Hak saña kapu açar
Ko seni begenmegi varlıguñ evini yık

7 Ḥāṣ u ʿām muṭiʿ ʿaṣī dōst ḳulıdur cümlesi
Kime eydibilesin gel evüñden ṭaşra çıḳ

8 Yūnus'un bu danişi/genc-i nihān sözidür
Dōsta ʿāşıḳ olanlar iki cihāndan fāriḳ

F.103b,K.93b,YE.47b,RY.33a,A.11,M.20,Ç.23b

132

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Kerem ile bir berü bak nikābı yüzüñden bıraḳ
Ayuñ on dördi misün balḳurur yüz ü yanaḳ

2 Şol bal agızdan keleci yüz bin şekerden ṭatludur
Söyler olursa bu dilün deprenür olsa ol ṭudaḳ

3 Otuz iki incü bitmiş mercān içinde iy cānum
Ḳıymeti ʿālā incüden aḳlıgı da incüden aḳ

4 Yüzüñe ḳarşu bu güneş bir dem gelüben ṭuramaz
Gelüp kaşuñdan kiçi ay her dem oḳıyalı sabaḳ

5 Gören seni pervāne tek niçesi oda düşmesin
İki yañadın çün ṭurur ol iki şuʾleli çerāḳ

6 ʿIşḳuñ selāsilinde zencīre kim ki düşse
Āzādlıḳ istemez ol olsa vücūdı ṭopraḳ

7 Dil niçe vaṣf itsün ḥüsnüñile ḫulḳuñı kim
Hüsnüñi Ḥaḳ eylesün yavuz gözlerden ıraḳ

8 İşitdüm boyun senün serviden ʿālāyımış
Daḫı gözüm görmedin boyunı sevdi ḳulaḳ

9 Yūnus Ḥaḳ tecellīsin senüñ yüzüñde gördi
Çāre yoḳ ayrılmaġa çün sende görindi Ḥaḳ

F.104a,YE.47a,K.86b,Ç.22b

133

1 Maʿnī baḥrine ṭalduḳ vücūd sırrını bulduḳ
İki cihān ser-te-ser cümle vücūdda bulduḳ

2 Bu çizginen gökleri taḥte's-s̱erā yirleri
Yitmiş biñ ḥicābları cümle vücūdda bulduḳ

3 Yidi gök yidi yiri ṭaġları deñizleri
Uçmaġıla ṭamuyı cümle vücūdda bulduḳ

4 Gice ile gündüzi gökde yidi yılduzı
Levḥde yazılan sözi cümle vücūdda bulduḳ

5 Mūsā'nuñ aġduġı Ṭūr'ı yoḥsa Beytü'l-Maʿmūrı
İsrāfil çalduġı ṣūrı cümle vücūdda bulduḳ

6 Tevrāt'ıla İncil'i Zebūr'ıla Furḳān'ı
Bunlardaġı beyānı cümle vücūdda bulduḳ

7 Bir ile iki üçi dördile biş ü altı
Yidi sekiz ṭoḳuzı cümle vücūdda bulduḳ

8 Yūnus'un sözleri Ḥaḳ cümle didügi saddaḳ
Ne gördüysen ḳamu Ḥaḳ cümle vücūdda bulduḳ

YE.48b,NO.185b,K.167b,B.51a,M.54,A.11

134

1 Muḥammed'e bir gice Çalap'dan indi Buraḳ
Cebrāil eydür h̲vācem Miʿrāc'a ḳıġurdı Ḥaḳ

2 Aç kendüne cinānuñ Behişt ü dīdār senüñ
Seni okur Sübhān'uñ ne yatursın kıl yarak

3 Ṭūrdı Mi'rāc kaṣdına yüridi 'abdestine
Secde kıldı dōstına dimedi yakın ırak

4 Gitdi Cibrīl Ḥażreti getürdi Burak atı
Nūrdanıdı hil'ati gözi gevher yüzi ak

5 Kadem bir ṭaşa başdı ṭaş kopdı bile vardı
Kak yā mübārek didi şöyle kaldı mu'allak

6 Ṭaş eydür gelesini bir kadem başasını
Resūl eydür gelürem buyururısa ol Hak

7 Göklere haber oldı yir-gök şādılık ṭoldı
Eydürler Aḥmed geldi bezendi sekiz uçmak

8 Gör Muḥammed neyledi gökleri seyreyledi
Ümmetini ṭoyladı 'arşa henüz varıcak

9 Çün geçdi felekleri ün geldi kim gel beri
Kaldurdum perdeleri hemān cemālüme bak

10 Dīdārum saña 'ıyān gösterem bellü-beyān
İn Burak'dan ol yayan 'arşuma baş bir ayak

11 Ferişteler geldiler Burak'dan indürdiler
Na'lini döndürdiler ol dem yüridi yayak

12 Üveys yirinden ṭurdı 'arşda na'lin döndürdi
Muḥammed anı gördi viṣāle döndi firāk

13 Çün dost dosta kavuşdı yüz bin kelām danışdı
Ümmetiyçün çalışdı oldur Resūl-ı Mutlak

14 Mi'rāc'dan döndi yine girü geldi evine
Geldi gördi henüz kim döşecigi ısıcak

15 Niçe bin yıllık yola bir demde vara gele
Yūnus eydür kim ola Muḥammed'dür o muṭlaḳ

16 Ümmete ümmet diyen ümmet ḳaydını yiyen
Eger ümmeti isen di İslām dīnine ḥaḳ

B.1b, KEF

135

1 Dōst yüzine baḳmaġa key safa naẓar gerek
Dōstıla bilişmege cān gözi bidār gerek

2 ʿİzz ü nāzdan geçüben tertībler terk idüben
Varlıḳlar dükedüben yüz biñ ol ḳadar gerek

3 Varlıḳdur hicāb katı kim yıka bu hicābı
Dōst yüzinden niḳābı götürmege er gerek

4 Sen hicāb olduñ saña ne baḳarsın dört yaña
Ḳayḳımaz öne soña kime ki dīdār gerek

5 Gel imdi hicābuñ yıḳ ḥırṣ evinden ṭaşra çıḳ
Ḥaḳ bagışlaya tevfīk ḳaṣdıla hüner gerek

6 ʿĀşıḳa ʿizzet ü ʿār v'allāh bediʿ bu ḫaber
ʿĀşıḳısan cānsuz gel ne ser ü destār gerek

7 Sen seni elden bıraḳ dōst yüzine sensüz baḳ
Manṣūr'layın Ene'l-Ḥaḳ daḫı sebūk-bār gerek

8 Kim dōstıla bilişe lā-cerem derde düşe
ʿĀşıḳ cānı hemişe ser-mest ü ḫumār gerek

9 Sen seni aradan al cism ü ṣūret cānsuz ḳal
Anda bulasın visāl ayruḳ ne bāzār gerek

10 Dōstıla bilişen cān oldur kendüye kıyan
Varlık leşkerin sıyan dahı çāpük-ter gerek

11 Terk eyle kıyl u kāli dōsta virgil mecāli
Yoklıkdadur visāli kamudan güzer gerek

12 Bu göz gördügi degül bu ʿakl irdügi degül
Dil vasf virdügi degül bı-lisān basar gerek

13 İşit işit key işit dost katına sensüz git
Dōsta gidene ōndin kendüsüz sefer gerek

14 Az bakmagıl sen çoga çün dost içünden doga
Varlıguñ saygıl yoga bunca ne haber gerek

15 Unıt unıt kamusın söylegil sözün hāsın
Dilersen dost göresin bundan gayrı ser gerek

16 Dünyā vü āhiretden niçe dürlü niʿmetden
Dōst yüzini görmege kamudan geçer gerek

17 Dünyā āhret ahvāli zen ü ferzend vebāli
Dilerseñ dōst visāli varlıkdan hazer gerek

18 Boncuk degül sır sözi gel gidelüm ko sözi
Dōstı görmez baş gözi ayruksı basar gerek

19 Yūnus imdi yavı var bulmayasun il ü şār
Kim Hak disün kim batıl dervīş burc u bār gerek

F.105a,NO.192b,K.76a,YE.48b,Rt.10,M.11,A.12,Ç.25b

136

1 Müsülmānam diyen kişi şartı nedür bilse gerek
Tañrı'nuñ buyrugın tutup biş vakt namāz kılsa gerek

2 Tan̄la ṭurup başun̄ ḳaldur ellerün̄i ṣuya daldur
Hem şeyṭānun̄ boynını ur hem nefs dahı ölse gerek

3 Kılurısan̄ ṭan̄ namāzın Ḥaḳ'la ola hem niyāzun̄
Āhiretde ʿizz ü nāzun̄ varup anda bulsa gerek

4 Öyle namāzın ḳılasın her ne dilersen̄ bulasın
Tamudan azād olasın ḳullar azād olsa gerek

5 Ol ikindiyi ḳılanlar arı dirlik dirilenler
Olardur Ḥaḳḳ'a irenler her-dem anlar irse gerek

6 Ahşam durur üç farīza ṭagça günāhun̄ arıda
Eyü ʿamellerün̄ sinde şemʿ ü çerāg olsa gerek

7 Yatsu namazına ol ḥāẓır ḥāẓırları sever Ḳādir
İmānın̄ eksügin bitir imān pīş-rev olsa gerek

8 Her kim bu sözden almadı biş vaḳt namāzı ḳılmadı
Bilün̄ müsülmān olmadı ol ṭamuya girse gerek

9 Bildün̄ise cemāʿati ḥāẓır olanlar cenneti
Ger ḳāhillik ḳılurısan̄ münāfıḳdan olsa gerek

10 Görmez misin Muṣṭafā'yı niçe bekledi vefāyı
Ümmetiçün ol ṣafāyı ümmet an̄a irse gerek

11 Beklerisen̄ dīn gayretin virmegil nefse murādın
Yūnus nebī ṣalāvatın ʿışḳıla degürse gerek

F.108a,YE.51b,B.10b,Rt.11

137

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dünyeye gelen kişiler yola bile gelmek gerek
Ölümüni an̄ubanı dün ü gün aglamaḳ gerek

2 Bu dünye ḳahır evidür hem bāḳī degül fānīdür
Aldanuban ḳalma buña tīz tevbeye gelmek gerek

3 Ne (durur) dünye çoḳlıgı eşkere (durur) yoḳlıgı
Varlıḳ sarāyın ḥaḳīḳat āḫireti bilmek gerek

4 Gel imdi ṭur bu fānīdan mahrūm ḳalmadın bāḳīden
Ṭāʿat ḳılup bu dünyeden ḳul naṣīb(in) almaḳ gerek

5 Ḳorkarısañ sen ṭamudan (gel) alçaḳ olġıl ḳamudan
Ol güni ince (ṣıraṭdan bil ḳamular geçmek gerek

6 Geçüp gitmek dilerisen ya düşmeyeyin dirisen
Şol ḳazandugun mālunı Tañrı'yıçün virmek gerek

7 Ḳazandugunı virüben yoḳsulları hoş görüben
Hak hażretine varuban oddan o ḳurtulmaḳ gerek

8 Ḳurʿan eydür ki attaḳū gine eydür ki tazrēʾū
Ḳāhil olup oturmagıl tīz tevbeye gelmek gerek

9 Yūnus'un sözi şiʿirden amma aṣlı(dur) kitābdan
Ḥadîs ile dinene key (bilgil) sadık olmak gerek

F.109b

138

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Evvel bize vācib budur ḫoş ḫulḳıla ʿamel gerek
İslām adı oḳınıcaḳ yoldaşumuz īmān gerek

2 İsrāfīl ṣūrın urıcaḳ cümle maḫluḳ uyanıcaḳ
Ṣorı-ḥisāb ṣorılıcaḳ ʿarab dili lisān gerek

3 Gök perdelerin açalar eyü yavuzdan seçeler
Ol dem ḳancaru ḳaçalar baş kurtarası yir gerek

4 Çerge kurup oturalar ser-māyemüz getüreler
Ol siyāset meydānında bu tertībleri bil gerek

5 Çaġrışalar ata aña ḳardaş ḳardaşdan uṣana
Yalvaralar ol Sübḥān'a niyāz ḳılası er gerek

6 Düḳelinden bu ʿışḳ yaḳın Yūnus ḫaṭa ḳılma ṣaḳın
ʿIşḳdan suʾal ṣorılıcaḳ cevāb viresi ḥāl gerek

F.110b,YE.51a

139

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bu dünyeye gelen kişi āḫir yine gitse gerek
Müsafirdür vaṭanına birgün sefer itse gerek

2 Vaʿde ḳılduḳ ol dōstıla biz bu cihāna gelmedin
Pes ne ḳadar eglenevüz ol vaʿdemüz yitse gerek

3 Biz de varavuz ol ile ḳaçan ki vaʿdemüz gele
Kişi varacaġı yire göñlini berkitse gerek

4 Göñül niçe berkitmeye dōst iline giden yola
ʿĀşıḳ kişiler cānına bu yola ḫarc itse gerek

5 Cān neye ulaşırısa ʿaḳıl da ana ḫarc olur
Göñül neyi severise dil anı şerḥ itse gerek

6 ʿAceb midür 'aşıḳ kişi ma'şuḳını zikr iderse
'Işk başından aşıcaġaz göñlini zār itse gerek

7 Yūnus imdi sever iseñ andan ḫaber virgil bize
ᶜĀşıḳun oldur nişānı maᶜşūḳın eyitse gerek

YE.50b

140

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Gel iy dervīşlik isteyen eydem saña n'itmek gerek
Şerbetleri elden ḳoyup aġuyu nūş itmek gerek

2 Geçmek gerek terbīyete ḳamu bildüklerin ḳoya
Mürebbisi ne dirise pes ol anı dutmaḳ gerek

3 Çeke ṣabr u ḳanāᶜati tāze-kārlık ide ḳatı
Bu yola vireler iti bu yola yüz ṭutmaḳ gerek

4 Dünyādan gönlini çeke eli ile arpa eke
Unına yarı kül ḳata güneşde ḳurutmaḳ gerek

5 ᶜAceb anı niçe yiye nefsi dilerse yiyleye
Ḳaçan kim iftār eyleye üç günde bir itmek gerek

6 Oldur erenler dirligi bular bilmez ᶜayyārlıgı
Anuñla bulur erligi ḳahrı daḫı yutmaḳ gerek

7 Baḳma bu dünyā yüzine aldanma ḫalḳun sözine
Dönüp dīdār arzūsına ol Ḥaḳḳ'a yüz ṭutmaḳ gerek

8 Yūnus bunı kime diye kim ḳaṣd ide bir uluya
Şāyed birümüz işleye ᶜāşıḳlara itmek gerek

YE.50b,K.167a,RY.8a,NO.191b,Rt.12,Ç.26b,M.54

141

1 N'idelüm bu dünyāyı n'eyleyüp n'itmek gerek
Dāimā ʿışk etegin komayup tutmak gerek

2 Çalabum bu dünyāyı kahır içün yaratmış
Gerçegin gelenlerün kahrını yutmak gerek

3 Ol yarınki yollara anda yoldaş isteyen
Bu dünyāda dōstını kulavuz dutmak gerek

4 Uçmak uçmak didügün kullaruñ yiltedügüñ
Uçmaġuñ ser-māyesi bir gönül itmek gerek

5 Erenlerüñ āhına ṭaġ-ṭaş katlanamadı
Kalkanı demir ise okları atmak gerek

6 [illegible] bazarda tāze güller açılmış
Sen gerçek bülbüliseñ nazarda ötmek gerek

YE.51a,M.76,K.207b,RY.21a

142

1 Dervīş olan kişinüñ dirligi arı gerek
Yol içinde hem anuñ nāmūsı arı gerek

2 Geç benlik daʿvāsından söyle sözün ẖāṣından
Ol Allāh korkusından beñzi anuñ ṣarı gerek

3 Gitmeye baġrı başı diñmeye gözi yaşı
Her dem dervışüñ işi āhıla zārı gerek

4 Kimseye ẖōr bakmaġıl hergiz göñül yıkmaġıl
Yitmiş iki milletde dervīşlik yārı gerek

5 Korkmaya ṭamusından ummaya ḥūrisinden
Daim anuñ maksūdı Hakk'un dīdārı gerek

6 Ṭopraḳ eyle yüzüñi miskīnlere iy Yūnus
Cümlesinden ziyāde erüñ iḳrārı gerek

Ç.27a

143

1 N'iderüz dirlik ṣuyın biz cānı yaġmaya virdük
Cevherleri ṣarrāflara maʿdeni yaġmaya virdük

2 Bizüm il bāzirgānı hiç aṣṣı gözetmedi
Çün aṣṣı bizüm degül ziyānı yaġmaya virdük

3 Bu yoluñ ʿārifleri geçürmezler matāʿı
Biz ḫōd ʿuryān giderüz dükkānı yaġmaya virdük

4 Bizüm bāzārumuzda yoḳluḳ alur müşteri
Çün iş böyle ḫarīdār varını yagmaya virdük

5 Dīn ü millet bāzārın yaġmaladı sen ü ben
Çıḳduḳ iki aradan sen-beni yaġmaya virdük

6 Küfrile ımān sözi ḥicāb oldı bu yolda
Ṣafālaşduk küfrile ımāni yaġmaya virdük

7 Zühdile çok istedük hiç müyesser olmadı
Terk idüben küllîsin gümānı yaġmaya virdük

8 Yüz biñ yıllıḳ ʿömr olsa bir ḳuşlıkça degüldür
Geçdük bitmez ṣaġışdan zamānı yaġmaya virdük

9 Payānlu devr-i zamān çoḳ aegledi Yūnus'ı
Payānsuz devre irdi devrānı yaġmaya virdük

F.107a,YE.49b,Ry.54a,61b,K.128a,161a,Rt.11,M.34,52

144

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ne söz keleci dirisem dilüm seni söyleyecek
Kanda yürürsem yürürem senden yaña kaçar dilek

2 Hakdur seni sevmezlere cānsuz şūretdür dirisem
Anuñiçün cānlulara senün gibi ma'şūk gerek

3 Söyledüñ cümle 'āleme henüz nikāb içindesin
Bir dem perdesüz yürisen iki cihān olur helāk

4 Dīv ü perī ins ü melek sever seni her mahlūkāt
Hayrān olup ileyiñde turmış durur hūr u melek

5 Nūşdur senüñ elüñile zehr-i kātil içerisem
Bilmezem ne [illegible] olur cānuma [illegible]

6 Ger şehd ü şeker yirisem sensüz agudur cānuma
Çün cānumuñ sensin dadı kanda bulam senden yigrek

7 Yüz biñ eger cevr ü cefā ugrarısa şūretüme
Hiç eksilmez şādılıgı cümle diler seni sevmek

8 Ne var eger Yūnus dahı 'ışk içinde zerreyise
'Işk odıyla kāyım durur yirile gök çarh-ı felek

F.108b,K.210b,RY.12a

145

1 Çalap nūrdan yaratmış cānını Muhammed'üñ
'Āleme rahmet saçmış adını Muhammed'üñ

2 Dōstum dimiş yaratmış hem anuñ kaydın yimiş
Ümmetden yaña komış yönini Muhammed'üñ

3 Muhammed bir denizdür ʿālemi ṭutup durur
Yitmiş biñdür peyġamber gölinde Muḥammed'üñ

4 Dünyā mālın dutmamış hīç emānet artmamış
Derzi biçüp dikmemiş ṭonunı Muḥammed'üñ

5 Tañrı'arslanı ʿAlī ṣaġında Muḥammed'üñ
Hasan'ıla Hüseyin ṣolında Muḥammed'üñ

6 Yılda yitmiş biñ ḥācı her biri niyyet ider
Varur ziyāret ider nūrını Muḥammed'üñ

7 Yūnus Emre'm ʿışḳludur eksiklidür miskīndür
Her kim yimez maḥrūmdur hᵛōnını Muḥammed'üñ

K.174b,RY.64b,M.59,Ç.25b

146

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1 Nişānı bu beñzi ṣaru gözleri yaşdur ʿāşıḳuñ
ʿIşḳ odına yanar canı cigeri başdur ʿāşıḳun

2 Dün-gün yürür ḥayrān olur ʿışḳ odına yanar erür
Döşegi ṭopraġ u ḳabir yaṣduġı ṭaşdur ʿāşıḳuñ

3 Kimse bilmez ʿāşıḳ ḥālın gönlünde nedür aḥvālin
Süpürmege dost(uñ) yolın yüzi ferāşdur ʿāşıḳuñ

4 Mıskîn olur ʿāşıḳ kişi durmaz aḳar gözi yaşı
Mālı mülki cān u başı ʿışḳa tarāşdur ʿāşıḳuñ

5 ʿĀşıḳ ḳılar dün-gün āhı varur Ḥaḳ'a doġrı rāhı
Her dem gönül seyrengehi gönli mi'rācdur ʿāşıḳuñ

6 Her bir kişi bir iş dutar ol dōsta yaḳın olmaġa
Gice gündüz nefsiyile her dem ṣavaşdur ʿāşıḳuñ

7 Yūnus eydür ol melāmet şeyhlıġı ʿāşıklıġa ṣaṭ
ʿĀşıḳ da n'ister eyü ad bed-nāmı ḫōşdur ʿāşıḳuñ

NO.188a

147

1 İy ṣu ḳandan gelürsin vaṭanuñ ḳanda senüñ
Ḳanda çuḳur bulursañ yataġun anda senüñ

2 Sen yüceden çıḳarsın alçaḳ yire aḳarsın
Gōñül Ḥaḳḳ'a dutarsın alçaḳ göñlün var senüñ

3 Seni bulut götürür ʿālemlere yitürür
Dürlü çiçek bitürür ḫoş üstādun var senüñ

4 Aġaçlara varursın köklerinden girürsin
Dunı sıra yürürsin uzun elün var senüñ

5 Kandayısa yaş-kurı hiç sensüz olmaz biri
Ne ölüsin ne diri hiç tenüñ yokdur senüñ

6 Kimüñ deñize gider kimüñ tütüni tüter
İsmüñ diseñ ne durur ḫoş bāzārun var senüñ

7 Aḳup deñiz olursın ṭaġılup ṭoz olursın
Göllerde sāz olursın yapılan evler senüñ

8 Dünyede cānlu cānsuz olımayalar sensüz
Cāna cānsın gümānsuz hiç menendün yoḳ senüñ

9 Şimdi Yūnus susadı diler ki senden içe
Bir içim biñ ḳızıla niçe bahañ yoḳ senüñ

K.143a,HB.11b,M.42

148

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ger uluya irdünise ṣūret nakṣı nendür senün
Ma'nī yol bulduñısa iş bu dünyā nendür senün

2 Gör geç yoluñda kamusın terkit bu dünyā da'vīsin
Koġıl bu bu 'ālem sevisin 'āşıklıcak nendür senün

3 Sen dünyānuñ terkin urġıl gelüp 'ışk evine girgil
İlerki menzile irgil girü kalmak nendür senün

4 Bu vücūduñ ser-māyesi od u ṣu toprag u yildür
Her biri aṣlına gider gāfil olmak nendür senün

5 Dün ü gün kaygular yirsin n'ideyin yohsulın dirsin
Ol cömerddür rızkuñ virür kaygu yimek nendür senün

6 Büt-hāne vü şarab-hāne mescīd oldı gerçek cana
Bir pūluñ varmaz ziyāna yalancılık nendür senün

7 Çün āhirete kavisin ko bu yalancı da'vīsin
Bu māl u hazne sevisin 'āşıkısañ nendür senün

8 Yigil yidürgil bī-çāre eksilürse Tañrıñ vire
Birgün tenüñ yire gire girü kalan nendür senün

9 Benüm diyüben direrşin hakīkat da'vī idersin
Pādişāh ṣuçuña kalmaz güm-rāh olmak nendür senün

10 Yūnus ol 'ışk badyasından sen inen esrük olmışsın
Bī-hōd iken irdüñ Hakk'a ayuk olmak nendür senün

F.106b, K.79b, YE.49a, Rt.11, M.13

149

1 Dervîşler gönli şafa hükm ider Ḳāf'dan Ḳāf'a
İy niçe selāṭinler zebunı dervīşlerün

2 Dervīşlerün ḥālları Ḥaḳḳ'a gider yolları
ʿArş'da naʿlin dönderdi Üveysi dervīşlerün

3 Resūl aġdı Miʿrāc'a naẓar eyledi h̲vāce
Görün görün kim niçe vaṣfını dervīşlerün

4 ʿArşdan döndi Muṣṭafā anda aṣḥab-ı ṣafā
Dinledi sözlerini sır sözi dervīşlerün

5 Resūl indi ṭapuya elin urdı ḳapuya
Didiler kimsin ana miskīni dervīşlerün

6 Resūl girdi içerü yārenler turdı örü
ʿĀşıklar dīdār gördi viṣālin dervīşlerün

7 Resūl eydür iy Ḳayyūm bunlar ʿacāyib ḳavim
Sır denizi ḳılmışsın gönlini dervīşlerün

8 Bunlara benüm didüm bunlara benin didüm
Unıtdurdum mālını gencini dervişlerün

9 Dervīşlik bir pīşedür hırkacuġı mişedür
Çoḳ cānavārlar yörür ṭonında dervīşlerün

10 Miskîn Yūnus neylesün niçe bir şerḥ eylesün
ʿĀşıḳdur ḳul söylesün vaṣfını dervīşlerün

K.200a,RY.36b,M.72

150

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Dōst diridüm istegüm dermānıdur ᶜāşıḳlaruñ
Cām-ı ᶜışḳı ḳoma kim peymānıdur ᶜāşıḳlaruñ

2 ᶜĀşıḳ ol ᶜışḳ odına pervāne gibi yana gör
Oda yanan kimseler pes cānıdur ᶜāşıḳlaruñ

3 Her gice cevlān ider Ḥaḳḳ'un cemālin görmege
ᶜArş-ı ᶜazīm dem-be-dem seyrānıdur ᶜāşıḳlaruñ

4 Zāhidün zühdi ile cennet maḳāmı olur
Māsivānuñ küllisi zindānıdur ᶜaşıḳlaruñ

5 Hōr baḳma şeh ᶜazīzüm ᶜışḳ erine zinhār
Sırr-ı Mevlā'sıyıla pinhānıdur ᶜaşıḳlaruñ

6 Şeyh-i Kāmil hizmetinde(n) farig olma iy Yunus
Kulluḳ itmek pīrine erkānıdur ᶜaşıḳlaruñ

7 B.26b

LAM

151

1 Ḳul pādişāhsuz olmaz pādişāh ḳulsuz degül
Pādşāhı kim bileydi ḳul itmese yort ṣavul

2 Sulṭān hemîşe sulṭān ḳul hemîşe ḳulıdı
Ol ḳadīm paşayıdı uṣūl içinde uṣūl

3 Tañrı ḳadīm ḳul ḳadīm ayrılmadum bir adum
Gör ḳul kim Tañrı kimdür añla iy ṣāhib-ḳabūl

4 Bize birlik sarāyın ṭogru beşāret ayın
Geç ikilik fikrinden ḳogıl benligi yā ḳul

5 Gör imdi gizli seyri seyir içinde sırrı
Ḳul bilmez bu tedbīri kime degdi bu nüzūl

6 Eyid eyid ḳamusın ne kān u ne ma'densin
Ṣūret-i pür-ma'nīsin pādişāhı sende bul

7 Gel imdi ḥicābuñ aç senden ayrıl saña ḳaç
Sende bulasın mi'rācı saña gelür cümle yol

8 Ḳanca vardun iy 'āḳil bir agızdan cümle dil
Cüz'iyyāt-ı müselsel ḥaber virür 'aḳl-ı küll

9 Yūnus bak niredesin ne yirde ne gökdesin
Bekle edeb perdesin gel imdi gel ṭapu ḳıl

F.111b

152

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ata belinden bir zamān anasına düşdi gönül
Ḥaḳ'dan bize destūr oldı ḥazīneye düşdi gönül

2 Anda beni cānı eyledi et ü sünük ḳan eyledi
Dört on güni diyicegez degirtmege düşdi gönül

3 Yürüridüm anda pinhān Ḥaḳ buyrugı virmez amān
Vaṭanumdan ayırdılar bu dünyeye düşdi gönül

4 Beni beşige urdılar elüm ayagum ṣardılar
Öndin acısın virdiler ṭuz içine düşdi gönül

5 Günde iki kez çözerler başına akça dizerler
Agzuma emcek virdiler nefs ḳabzına düşdi gönül

6 Bu nesneyi terkeyledüm yürimege ᶜazmeyledüm
On'iki sünügüm yazarlar elden ele düşdi gönül

7 Oglan iken sultān kopar kim elin kim yüzin öper
ᶜAkıl baña yoldaş oldı sultānlıga düşdi gönül

8 Bu çagıla sakal biter görenüñ gülregi dutar
Güzeller katında biter sev-sevüye düşdi gönül

9 Hayırdan şerri çok sever işlemege becid iver
Nefsinüñ dilegin kovar nefs evine düşdi gönül

10 Kırkbeşinde sūret döner kara sakala ak iner
Bakup şeybetin göricek yoldurmaga düşdi gönül

11 Yola gider başaramaz yigitliğe eli varmaz
Bu nesneleri koyuban yuvanmaga düşdi gönül

12 Ogl eydür bunadı ölmez kız eydür yirinden durmaz
Hiç kendü halinden bilmez hāldan hāla düşdi gönül

13 Ölicegez şükr ideler sinden yaña iledeler
Allāh adın zikr ideler çok şüküre irdi gönül

14 Su getüreler yumaga kefen saralar komaga
Agaç ata bindüreler teneşire düşdi gönül

15 Eger varısa ᶜamelün giñ olısar sinüñ senüñ
Eger yogısa ᶜamelün oddan şarāb içdi gönül

16 Yunus añlayuvar hālun şuña ugrayısar yoluñ
Bunda elüñ ireriken hayr işlere düşdi gönül

F.113b

153

1 Yavlaḳ ʿaceb geldi baña dünyā içinde işbu ḥāl
Gice ḳonuḳ olan kişi gine ṣabaḥ göçer fi'l-ḥāl

2 Eger girçek ḳonugısañ aç gözüñ uyanugısan
Sen bu söze tanuġısañ girü ḳalur mülkile māl

3 Maluñı özge kişi yir sen var anda ḥisābın vir
Sinüñ hemān bir adım yir gel gör aḫir nedür bu fāl

4 Gözüñ görürken yi-yidür eylemegil bunca 'özür
Bu dünyede ḥāṣıl nedür ḫayreyle bāzārı vir al

5 Ben diyeyin sözüñ ḥaḳḳın işit unutma key saḳın
Uş ḳıyāmet geldi yaḳın gönlünden geçmesün ḫayāl

6 Anda İsrāfīl ṣur ura ʿālemler yirinden tura
Mizān terāzū ḳurıla ḥükmini ide zü'l-Celāl

7 Sulṭān u ḳullar bir ola anda heybet ḳatı ola
Dahı ayruksı ḥāl ola ḳurtulmaḳlıḳ anda muḥāl

8 Bunda ḳorkmazısan Yūnus anda ḳorḳudurlar seni
Eger dirligüñ ḥaḳḳısa ṣıratı geçesin sehel

F.112b,YE.53a,K.86a,M.17,Ç.29a

154

1 Gerekmez dünyeyi bize çünki bāḳī bünyād degül
Bir ḳul biñ de yaşarısa ölicek bir saʿat degül

2 Bu dünye ḳahır evidür niçe ʿömürler eridür
Uçmaḳda ḥuy ṣatan kişi yalan yanlış ġaybet degül

3 Şol senüñ mü'min ḳullaruñ dünyā zindānı anlaruñ
Bu dünyāda mü'min olan ḫurrem oluban şād degül

4 Bunda zālimlik eyleyen nefsi ḥarāmla ṭoylayan
Yüzleri ḳara ḳopısar öz canları raḥat degül

5 Kim durur kim iren aña dün-gün ṭā'at ḳılan aña
Virilür uçmaḳ anlara zirā bilişdür yād degül

6 Yūnus miskīn mestānesin sen seni gör ḳo bunları
Dünyāda riyālu dirlik kişiye eyü ad degül

F.115a

155

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ḳogıl bu dünyā bezegin bu dünyā yil durur ḫayāl
Ne vefā ḳılısar bize çün pusuda durur zevāl

2 İnanma fānī 'ömre kim bāḳī degüldür sevgüsi
Görüriken sulṭānları ḳoyup giderler mülk ü māl

3 Kes gider 'izzet başını terk eylesün fużūlluġı
Kesmezisen başın anuñ 'ışḳıla dirligün muḥāl

4 Bunca uzun endīşeler yoldaşımuzıdı bizüm
Dōst fikretinden artuġı bilün ki küllī ḳıyl u ḳāl

5 Alġıl kendü elüñile girü kendü ḥisābuñı
Yoḫsa serhengler elinde ḳatı yaramaz olur ḥāl

6 Zevk u riyā didükleri boynunı urmayınca ben
Şāh-ı Kerīm'e ṣıdḳıla ḳanda bulısaram viṣāl

7 Öldür nefsüñ dilegini ilet teneşir üstine
Yoḫsa geñsüz ölicegez saña fermān olur ġaṣṣal

8 Her kim saña ṣorarısa i'tiḳāduñ nedür Ḥaḳḳ'a
Öpgil anuñ ayaġını budur aña cevāb su'āl

9 Yūnus saña fārizādur işbu ṣırāṭ-ı müstaḳīm
İleyünde ḥaşre-neşre Ḥaḳḳ'e'l-yaḳīn gerek viṣāl

F.116b,YE.52b,K.74a,Ç.28b

156

1 Dervīşlik maḳāmı ḥāl içinde ḥāl
Feragatlıḳ maḳāmı dervīş olana muḥāl

2 Dervīş ayrılımaz evvelki demden
Hiç fürḳat olmadı naṣībdür viṣāl

3 Dervīş fitne ḳabın bunda uşatdı
Hareket itdi bunda olmadı battāl

4 Dervīşlik dirligi ṣırāṭ üzredür
[illegible]

5 Dervīş Ene'l-Ḥaḳ derse n'ola ᶜaceb mi
Hep varlıḳ Ḥaḳḳ'uñdur ᶜalā küllī ḥāl

6 Dervīş ırma gözüñ evvelki demden
Yūnus girüp durur hem āhir hem evvel

F.116a

157

1 ᶜIşḳsuzlara virme ögüt ögüdüñden alur degül
ᶜIşḳsuz ādem ḥayvān olur ḥayvān ögüt bilür degül

2 Eksük olmañ ehillerden ḳaça görüñ cāhillerden
Tañrı bizār bahīllerden bahīl dīdār görür degül

3 Ḳara ṭaşa ṣu ḳoyarsañ elli yıl ısladurısañ
Hemān ṭaş gine bayagı hünerli ṭaş olur degül

4 Taşdan çıkar dürlü şular ayağından bişer neler
Cāhil gönli taşdan beter cāhil gelmez gelür degül

5 Yoz yapalak devlengece emek yime irte-gice
Anuñ işi gözsepekdür şalup ördek alur degül

6 Şāh balaban şāhin-togan zihī ögmiş anı ögen
Togan za'īf olursa toganlıkdan kalur degül

7 Ol iki cihān güneşi zāhir dünyāsın deñşürdi
Cāhil anı öldi şanur ol ḫōd ölmez ölür degül

8 Yūnus olma cahillerden ırak olma ehillerden
Cāhil ne var mü'minise cāhillikdan kalur degül

F.115b, YE.52a

158

1 Ma'nī eri bu yolda melūl olası degül
Ma'nī tuyan gönüller hergīz ölesi degül

2 Ten fānīdür cān ölmez çün gitdi girü gelmez
Ölürise ten ölür cānlar ölesi degül

3 Gevhersüz gönüllere yüz bin söz eydürisen
Hakdan naşīb olmasa naşīb olası degül

4 Sakıngıl yāruñ gönlin sırçadur sımayasın
Sırça sındukdan girü bütün olası degül

5 Çeşmelerden bardaguñ toldurmadın korısan
Biñ yıl anda turursa kendü tolası degül

6 Şol Hızır'ıla İlyās Āb-ı Hayāt içdiler
Bu bir kaç yıl içinde bunlar ölesi degül

7 Yaratdı Ḥaḳ dünyāyı peygamber dostlıġına
Dünyāya gelen gider bāḳī ḳalası degül

8 Yūnus gözüñ görürken yaraġun eyleyi gör
Gelmedi anda varan girü gelesi degül

F.111a,YE.54a,NO.187b,K.164a,RY.53b,57a,Rt.12,B.46b,
Ç.30a,M.53

159

1 Eyā ġāfil aç gözüñi göñlüñ yavlaḳ uzatmaġıl
Baḳġıl kendü dirligüñe kimse ʿaybın gözetmegil

2 Şöyle dirilgil ḫalḳıla ölicegiz söyleşeler
Bāḳī dirlik budur cānum yavuz adıla gitmegil

3 Bir [illegible] āhi[illegible] [illegible]
Dün ü güni ḳılġıl tāʿat ayaḳ uzadup yatmaġıl

4 Gördüñ ki bir dervīş gelür yüz vur anuñ ḳademine
Senden şey'ullāh idicek ḳaşuñ ḳaraġuñ çatmaġıl

5 Nefse uyup biş parmaġuñ bir kezden iltme aġzuña
Kes birisin vir miskīne gerek olur unutmaġıl

6 Söyledügüñ keleciyi işitdügüñ gibi söyle
Kendözüñden zireklenüp bir ḳaç söz daḫı ḳatmaġıl

7 Dünyā çerb ü şīrīn durur ādem gerekdür yiyesi
Kem nesneye tamaʿ idüp kesüp kemürüp yutmaġıl

8 Yūnus kim öldürür seni viren alur yine cānı
Yarın göresin sen anı er naẓarından gitmegil

YE.53a,RY.7b,K.166b,NO.186a,HB.14a,Rt.13,M.54,Ç.30a

160

1 Yoldaş olalum ikimüz gel dōsta gidelüm gönül
Ḥāldaş olalum ikimüz gel dōsta gidelüm gönül

2 Gel gidelüm cān ṭurmadın ṣūret terkini urmadın
Araya düşmān girmedin gel dōsta gidelüm gönül

3 Gel gidelüm ḳalma ıraḳ dost içün ḳılalum yaraḳ
Şeyḥüm ḳatındadur ṭuraḳ gel dōsta gidelüm gönül

4 Terk idelüm il ü şārı dost içün ḳılalum zārı
Ele getürelüm yārı gel dōsta gidelüm gönül

5 Bu dünyāya ḳalmayalum fānīdur aldanmayalum
Bir iken ayrılmayalum gel dōsta gidelüm gönül

6 Biz bu cihāndan göçelüm ol dōst īline uçalum
Arzū hevādan geçelüm gel dōsta gidelüm gönül

7 Ḳulaġuz olġıl sen baña gönilelüm dōstdan yaña
Baḳmayalum öñe-soña gel dōsta gidelüm gönül

8 Bu dünyā olmaz pāyidār aç gözüni cānuñ uyar
Olġıl baña yoldaş u yār gel dōsta gidelüm gönül

9 Ölüm haberi gelmedin ecel yaḳamuz almadın
ʿAzrāil ḥamle ḳılmadın gel dōsta gidelüm gönül

10 Girçek erene varalum Ḥaḳḳ'un ḫaberin ṣoralum
Yūnus Emre'yi alalum gel dōsta gidelüm gönül

YE.53b,NO.187b,RY.(Mecmua)

161

1 N'ola gelsen şimden girü fesādı terk itsen gönül
Gah aglasan günahuna gah kana'at itsen gönül

2 İşün gücün fesādıla yakdı beni hırs odıla
İltsen yarı bir ugurdan yanar oda atsan gönül

3 Niçe bir ben sana uyam özümi belāya koyam
N'ola gelsen sen de benüm ögüdümi dutsan gönül

4 Dünyā halkun düşmānıdur maksūd ol cānlar cānıdur
Bilün ki dünyā fānīdür dünyāyı terk itsen gönül

5 Yūnus miskīn kalmaz cāna virür cānını kurbāna
Gelsen sıgınsan Sübhān'a togru yola gitsen gönül

B.4a

162

1 Dervīşlik didükleri hırkayıla tāc degül
Gönlin dervīş eyleyen hırkaya muhtāc degül

2 Hırkanun ne şuçı var sen yolına varmazsan
Vargıl yolınca yüri er yolı kalmaç degül

3 Dirsin şeyhüm ʿışkıla yalın ayak baş açuk
Er var dirlik dirilmiş yalın ayak aç degül

4 Turmış maʿrifet söyler erene Yūnus Emre'm
Yol eriyle yoldadur yolsuza yoldaş degül

YE.54a

163

1 Senüñ ben dimekligün ma'nīde uṣūl degül
Bir ḳapu ḳullarına şaşı bakmaḳ yol degül

2 Sen saña yararısañ bu sözden ṭuyarısañ
Ḳancaru baḳarısañ dimegil sen ol degül

3 Yitmiş iki milletüñ hem ma'şūḳı ol durur
'Āşıḳı ma'şūḳından ayırmaḳlıḳ fāl degül

4 Küfrini atar iken ımānun urma şakın
Ḥırṣ bizümle düşmāndur bilişlidür il degül

5 İş bu sözden bir ḫaber muḥtaṣardur muḥtaṣar
İt bir eri iḫtiyar kahıtlıḳdan bol degül

6 Paşa bu kuş dilidür bunı Süleymān bilür
Saña dırem iy ḫ'ace bu dil tehī dil degül

7 Ṣaga-ṣola baḳmadın ḫoş söyler Ṭapduḳ Yūnus
Ol gerçege 'āşıḳlar küllī ṣagdur ṣol degül

Muaḫḫar Bazı Mecmūalar.

164

1 Müşkili ḫālleylemek degmenüñ işi degül
Bir kişiye vir göñli bu yolda ṭaşı degül

2 Bu kelāmuñ ma'nīsi evliyānun ḫānıdur
Yidürmegil cāhile şükkerimüz aşı degül

3 Evliyānun göñlinden şey'li'llāhuñ kesmegil
Saña himmet eyleyen gözile ḳaşı degül

4 Er oldur ki menzili her-dem gösteri ṭura
Degme 'ārif bu düşi yoramaz işi degül

5 İşde bir yār bulasın cānun fidi kılasın
İnkārıla gelenler erün yoldaşı degül

6 Hak tecellī kılmaga cān aslını bulmaga
Gönülden sür sivāyı nazarı taşı degül

7 Biz ol ᶜışk sabādesini ol dōst elinden içdük
Bize ol kadeh sunan dünyā dervīşi degül

8 Yūnus bir toganıdı kondı Tapduk kolına
Ava şikāre geldi bu yuva kuşı degül

HB.11b,A.13

165

1 Cānlar fidā yoluna bu cān kayusı degül
Sor cānı gerek baña cihān kayusı degül

2 Cānlar içinde cānum sensin genc-i pinhānum
Çün ᶜıyān gördüm seni pinhān kayusı degül

3 Cānlar içinde cānsın sen bir Āb-ı Hayvānsın
Bize dīn ü īmānsın īmān kayusı degül

4 Yudum yaramı sildüm yaram kimdedür bildüm
Baña yārum kayusı yaram kayusı degül

5 ᶜIşkun beni fāş itdi saklayam dirdüm velī
Çün seni ᶜıyān gördüm pinhān kayusı degül

6 Dermān ola mı baña derdüm benüm kim oña
Derdlü varayın saña dermān kayusı degül

7 Gelün ᶜāşık olalum ᶜışka cevlān kılalum
Esrük olup yatmışam cevlān kayusı degül

8 ʿIşkuñ okı demreni dokınur yüregüme
ʿIşk içün ben öleyin demren kayusı degül

9 Cān u göñüli n'itdüm ʿışkun odına atdum
Sıdkı dahı unutdum gümān kayusı degül

10 ʿIşkuñ burcından uçdum cevlān uruban geçdüm
Ben dōstıla buluşdum cevlān kayusı degül

11 Bahr ʿummāna talmışam anda sadef bulmışam
Gevher alup gelmişem ʿummān kayusı degül

12 Turduġum yir Ṭūr ola bakduġum dīdār ola
Ne hācet Mûsâ baña sen-ben kayusı degül

13 Yūnus'ı ögütlerler kalk kervān göçdi dirler
Ben menzile irişdüm kervān kayusı degül

NO.192a,RY.63b,YE.52a,K.197b,Ç.29b

166

1 Bir kez göñül yıkduñısa bu kılduġuñ namāz degül
Yitmişiki millete dahı elin yüzin yumaz degül

2 Erenler gelüp geçdiler dünyāyı koyup göçdiler
Havāya aġup uçdılar bular hümādur kaz degül

3 Cān odur kim Hakk'a ire ayak odur yola gire
Er oldur alçakda tura yüksekde bakan göz degül

4 Münkir ile müddeʿiyi sayma buçuġa koyanı
Git ahura tak buları her kim (ki) ʿāşık-baz degül

5 Toġrı yola gitdüñise er etegin tutduñısa
Bir hayır da itdüñise birine biñdür az degül

6 Yūnus bu sözleri çatar şanki balı yaġa ḳatar
Ḫalḳa meta'ların ṣatar yüki güherdür ṭuz degül

YE.54a,A.12

167

1 Tehī görmeñ kimseyi hiç kimsene boş degül
Eksükligile naẓar erenlere ḫōş degül

2 Göñlüni dervīş eyle dōstıla biliş eyle
'Işḳıla eri şol ma'nīde dervīş içi boş degül

3 Dervīş bilür dervīşi Ḥaḳ yolına ṭurmışı
Dervīşler hümā ḳuşı Çaylaḳ u bayḳuş degül

4 Dervīşlik aṣlı cāndan geçdi iki cihāndan
Ḫaber virür sulṭāndan bellüdür yād ḳuş degül

5 İy Yūnus Ḥaḳḳ'ı bilen söylemez hergīz yalan
İkilik ile gelen ṭoġrı yol bulmış degül

A.13

MİM

168

1 İy yārānlar iy ḳardaşlar ṣoruñ baña ḳandayıdum
Diñlersenüz eydivirem ezelī vaṭāndayıdum

2 Ezelīden dilümde uş Tañrı birdür Ḥaḳ'dur Resūl
Bunı böyle bilmeziken bir 'aceb maḳāmdayıdum

3 Kalū belā söylenmedin tertīb düzen eylenmedin
Ḥaḳ'dan ayru degilidüm ol ulu dīvāndayıdum

4 Yire bünyād urulmadın Ādem dünyāya gelmedin
Öküz balık eylenmedin ben ezelī andayıdum

5 Eyyūb'ıla derde esīr inilemedüm çekdüm cezā
Belkīs'ıla taht üzere mühr-i Süleymān'dayıdum

6 Yūnus'ıla balık beni çekdi deme yutdı beni
Zekeriyyā'yıla kaçdum Nūh'ıla tūfāndayıdum

7 'Asāyıla Mūsā'yıla kaçdum çıkdum Tūr tagına
İbrāhīm'ile Mekke'ye bünyād bırağandayıdum

8 İsmāil'e çaldum bıçak bıçak aña kār itmedi
Hak beni azād eyledi koçıla kurbāndayıdum

9 Yūsuf'ıla ben kuyıda yatdum bile çekdüm cezā
Ya'kūb'ıla çok ağladum bulınca figāndayıdum

10 Mi'rāc gicesi Ahmed'ün dönderdüm 'arşda na'linin
Üveys'ile urdum tācı Mansūr'ıla urğandayıdum

11 'Alī'yile urdum kılıç 'Ömer'ile 'adl eyledüm
Onsekiz yıl Kāf tağında Hamza'yla meydāndayıdum

12 Yūnus senüñ 'āşık cānun ezelī 'āşıklarıla
Ol Allāh'un dergāhında seyrān-u cevlāndayıdum

F.117b,YE.61a,NO.185b,K.65b,B.5a,HB.10b,A.15

169

1 İy yārānlar iy kardaşlar soruñ bana kandayıdum
'Işk deñizine taluban deryā-yı 'ummāndayıdum

2 Yire bünyād urulmadın yir-gök melāik tolmadın
Levh ü kalem çalınmadın mülk-i yarandayıdum

3 Ol kim beni bekleridi her kandasam saklarıdı
'Işk urganı ucındagı kandıldagı cāndayıdum

4 Kaygu eli irmezidi gussa gözi görmezidi
Endīşe şehrinden taşra bir ulu mekāndayıdum

5 Bu işlerde olan kişi terkitsün cümle teşvīşi
İçerüden içerü bir key latīf nihāndayıdum

6 Benüm gibi bu cihāna yüz biñ gelürse az ola
Benüm gelişüm şimdidür üstādda Kur'ān'dayıdum

7 Dört kitābı okumadın ayırup seçmek olmadın
Ezberledüm sebākumı bu 'ışkı h^{v}ānendeyidüm

8 Pādişāhdan destūr oldı bizi bunda mülke saldı
İki cihān uçmak oldı uçmakda Rıdvān'dayıdum

9 Yılduzıdum bunca zamān gökde melāik arzūmān
Cebbār-ı 'ālem hükmider ben ol zamān andayıdum

10 Toksan biñ Hak kelāmını söyleşicek Habīb'ile
Otuz bini sırrolucak ben ol sır olandayıdum

11 Ben bu sūretden ilerü adum Yūnus degül iken
Ben olıdum ol ben idüm bu 'ışkı sunandayıdum

F.131b,RY.7b,YE.55a,67a,Rt.17,K.57a

170

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ben bende buldum çün Hak'ı şekk ü gümān nemdür benüm
Ol dōst yüzin görmez isem bu gözlerüm nemdür benüm

2 Gelsün münācāt eyleyen toksan biñ hācāt söyleyen
Taşra 'ibādet eyleyen görsün ki dōst nemdür benüm

3 Mūsī olup Ṭūra çıḳam nūr oluban gözden baḳam
Söz oluban dilden çaḳam ṣūr u naġam nemdür benüm

4 Mūsī varur Ṭūr'a çıḳar anda varur nūra baḳar
Dōstdan ġayrı żerre ḳadar bu gözlerüm görmez benüm

5 Uş ben beni cem' eyledüm ol dōsta ıman eyledüm
Birligine ḳıldum ḳāmet riyā ṭā'at nemdür benüm

6 Ol dōst baña ümmī dimiş hem adumı Yūnus ḳomış
Dilüm şeker gevdem ḳamış bu söyleyen nemdür benüm

7 Ümmī benem Yūnus benem doḳuz atam dörtdür anam
'Iṣḳ odına düşüp yanam ṣūḳ u bāzār nemdür benüm

RY.(Mecmua)8a,Ç.42b

171

1 Ben bunda ġarīb geldüm ben bu ilden bizāram
Bu ṭutsaklıḳ ṭuzaġın demi geldi üzerem

2 Ben bu 'ışḳ kitābını oḳıdum taḥṣīl ḳıldum
Ḥācet degüldür baña aġa ḳara yazaram

3 Dört kitābun ma'nīsi tamāmdur bir elifde
Ba didürmen siz baña ba diyicek azaram

4 Bir elif taḥṣīl iden münezzehdür 'ālemden
Endīşe iḳlīminde niçün durup gezerem

5 Yitmiş iki millete ṣuçum budur Ḥaḳ didüm
Ḳorḳı ḫıyānetedür yā ben niçün ḳızaram

6 Bir çeşmeden aḳan ṣu acı ṭatlu olmaya
Edebdür baña yirmek bir lüleden ṣızaram

7 Şerī'at oglanları niçe yol eyde baña
Hakīkat deryāsında bahrı oldum yüzerem

8 Çünki ben bunda geldüm ben anı bunda buldum
Manṣūr'am dāra geldüm kül oluban ṭozaram

9 Karañu dünler olsa yollar hiç eglenmese
Kulavuzum er olsa ben neyiçün azaram

10 Dōst baña gelsün dimiş benüm kaydum yimiş
İş bu yüzüm karasın teberrükler düzerem

11 Çün varam dōst hażrete el kavşurup hıdmete
Benden 'amel sorarsa bu 'amelden bezerem

12 Yūnus bu kuş dilidür bunı Süleymān bilür
Gerçek eren bu yolda ne didügin sezerem

F.118b,NO.185a,K.58b,YE.55b,Rt.18,A.15,Ç.35b

172

1 Ben bu cihāna gelmedin sulṭān-ı cihāndayıdum
Sözi girçek hükmi revān ol hükm-i sulṭāndayıdum

2 Halāyık bunda gelmedin gökler melāik ṭolmadın
Bu mülke bünyād olmadın mülk-i yarañdayıdum

3 Yüz yigirmi dört bin hāṣı dört yüz kırk dört ṭabakası
Devlet makāmında ol gün ulu hānedāndayıdum

4 Gussa beni görmezidi kaygu eli irmezidi
Endīşe şehrinden ṭaşra bir yüce mekāndayıdum

5 Yūnus bu cümle varlıgun dōst katında zerre degül
Güftile kelāmdayıdum hem bunda hem andayıdum

F.119b,YE.61b,YE.62a

173

1 Uş gine geldüm ben bunda sır sözin ʿıyān eyleyem
Bir sözile yiri gögi cümlesin ḥayrān eyleyem

2 Dilerisem ten eyleyem dilerisem cān eyleyem
Gōñlümi Ṭūr cānum Mūsā ʿışḳı Süleymān eyleyem

3 Dirlik baña ḳarşu gele ben dirligün boynın uram
Ölüm eger vācib ola cānumı ḳurbān eyleyem

4 ʿĪsā ki Meryem'e varur şöyle varam ben ol Ḥaḳḳ'a
Fażlı yolunda ol Ḥaḳḳ'un ʿālemi ḫandān eyleyem

5 ʿAzrāil ne kişi durur ḳaṣd idebile cānuma
Ben anun kasdını gine kendüye zindān eyleyem

6 Ya Cebrāil kim ola kim ḥükm ide benüm āhuma
Yüz bin Cebrāil gibiyi bir demde perrān eyleyem

7 Bu bizden öñdin gelenler maʿnīyi pinhān didiler
Ben añadan ṭoġmış gibi geldüm ki ʿuryān eyleyem

8 Yūnus senüñ göñlün evi Ḥaḳ varlıġı ṭoptoludur
Uş geldüm ki ʿaşıḳlara varlıḳdan iḥsān eyleyem

F.119,YE.60b,Rt.34,Ç.46a

174

1 Cümle ʿālem terkin urup ben dōst terkin urımazam
Andan ayru buçuḳ sāʿat ben ansuzın durımazam

2 Andan ayru diriligüm dirlik degül durur benüm
Ḳadīm odur görür beni ben ölüyem görimezem

3 Ḥūrī gelüp eydürise göñül baña virgü diyü
Dōstdan artuḳ kimseneye ben göñlümi virimezem

4 Dōst diyü geçdi bu ᶜömrüm başarmadum dōst kullıġın
Ḳoyam başara ol beni ben hiç iş başarımazam

5 Bir kezden ol oldum āhı benden ümid yokdur baña
Ben olısam pes ol ḳanı ben bu sırra irimezem

6 Dōstlar ögüt virür baña gitgil anuñ yaḳınından
Daha yaḳın varam meger andan ayruḳ varımazam

7 Degmeler eydür Yūnus'a ḳatlan bugün -yarın diyü
Cehd ideyim bugünümi yarına irgürimezem

RY.(Mecmua)

175

1 Ben bir ᶜaceb ile geldüm kimse ḥālum bilmez benüm
Ben söylerem ben diñlerem kimse dilüm bilmez benüm

2 Benüm dilüm ḳuş dilidür benüm ilüm dost ilidür
Ben bülbülem dōst gülümdür bilün gülüm ṣolmaz benüm

3 Ol dōst baña gelsün dimiş ṣundum ḳadeḥ alsun dimiş
Aldum ḳadeḥ içdüm şarāb ayruḳ göñlüm ölmez benüm

4 Ne Ṭūr'um var ne ṭuraġum hiç yirde yoḳdur ḳarārum
Ḥaḳḳ'a münācāt itmege bellü yirüm olmaz benüm

5 Ṣor ṭurduġum yiri baña gelürseñ gösterem saña
Bir zerrece Ḥaḳ'dan ayru gözüm nesne görmez benüm

6 Ṭūr ṭaġında bir tecellī gör Mūsā'ya neler ḳıldı
Yūnus eydür Ḥaḳ ḳatında sözüm girü ḳalmaz benüm

RY.(Mecmua)16a

176

1 Kaçan kim ben beni bildüm yakın bil kim Hakk'ı buldum
Korkum anı buluncaydı şimdi korkudan kurtuldum

2 Hiç ayrukdan ben korkmazam ya bir zerre kayurmazam
Ben şimdi kimden korkayın korkduġumıla yār oldum

3 ʿAzrāil gelmez cānuma sorucı gelmez sinüme
Bular benden ne sorısar anı sorduran ben oldum

4 Yâ ben onca kaçan olam anuñ buyruġın buyuram
Ol geldi gönlüme toldı ben aña bir dükkān oldum

5 Dükkān ıssı dükkānından hali degüldür evinden
Ol bu eve geleliden ben bu halka bir kân oldum

6 Cānlular benden el alur cānsuzlar erı ne bilür
Hem virürler hem alurlar ben bir ulu dīvān oldum

7 Yūnus Hakk'a kıldı tapu Hak Yūnus'a açdı kapu
Bākī devlet benüm imiş ben kul iken sultān oldum

F.120b,K.132a,RY.73a,YE.59a,66b,Rt.18

177

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Haber eyleñ ʿāşıklara ʿışka gönül viren benem
ʿIşka baha kim yitüre ʿışk maʿdenin bulan benem

2 Yir-gök tolu buʿışk durur ʿışksuz hiç nesne yok durur
ʿIşk bahrisi olubanı deñizlere talan benem

3 Deñiz yüzinden su alup sunı virürem göklere
Bulutlayın seyrān idüp ʿarşa yakın varan benem

4 Yıldırım olup şakıyan gök melāikin ṭokıyan
Bulutlara hüküm sürüp yağmur olup yağan benem

5 Gördüm gögin meleklerin her biri bir cünbişdedür
Ḥaḳ Çalab'un zikrin ider İncil ü hem Ḳur'ān benem

6 Gördüm diyen degül gören bildüm diyen degül bilen
Bilen ol durur gösteren ʿışḳa esîr olan benem

7 Sekiz uçmak ʿāşıḳlara köşk ü sarāydur anlara
Mūsī'leyin ḥayrān olup Ṭūr ṭağında ḳalan benem

8 Ḳalem çalınıcak görgil ḫaber böyle durur bilgil
Ḳalu belā kelecisin bunda ḫaber viren benem

9 Delü oldum adum Yūnus ʿışḳ oldı baña ḳulavuz
Ḥażrete degin yaluñuz yüz süriye varan benem

F.121a,K.168a,YE.62a,E.27b

178

1 s Ezelī bu ʿışḳı ben bu mülke sürüp geldüm
Biridüm anda şeksüz uş yine bire geldüm

2 Ol birüñ nūrı baña göründi er yüzünden
Cān gözile ol nūrı ben bunda sora geldüm

3 Ol nūrı göreliden unıtdum kendözümi
Ṣanasın Mūsā benem ḥācete Ṭūr'a geldüm

4 Ṭūr-ı münācāt baña ṭurduğum yirde olur
Benem bugün Bâyezîd uş gizlü sırra geldüm

5 Ezel benüm ilümdür Elest benüm yolumdur
Ezelile Elest'i ben bunda göre geldüm

6 Ben ezelden varıdum maʿşūḳıla yārıdum
Ḥaḳ beni viribidi ʿālemi göre geldüm

7 Çün gökden yire yağdum yirden göge çoḳ ağdum
Ādem ṭonın ṭonandum devrānum süre geldüm

8 Et ü deri büründüm geldüm size göründüm
Adumı Ādem ḳodum andan zuhūra geldüm

9 ʿIşḳ esritdi cānumı uş Ene'l-Ḥaḳ didürür
Ḳorḳu gitdi gönlümden Manṣūr'am dāra geldüm

10 ʿIşḳdan dertlü olana dermānum vardur benüm
ʿIşḳ ṣayrusı olana erkāndur ṣora geldüm

11 Mecnūn kadehin aldum Leylī gönline ṭaldum
Çün Ḥaḳḳ'ı ʿıyān bildüm andan ṣınura geldüm

12 Bundan böylesi bilgil pādişāh iklīmidür
Dört yanum dīdār oldı gör ne ḫūb yire geldüm

13 Baña bu ʿışḳ ṭolalı adum Yūnus olalı
ʿIyān oldı pādişāh ḳulam şükrāne geldüm

NO.181b,HB.17a,B.30a,K.133a,RY.73a,3a,Ç.32b,M.37,A.15,7

179

1 Benüm bunda ḳarārum yoḳ ben bunda gitmege geldüm
Bezirgānam metāʿum çoḳ alana ṣatmağa geldüm

2 Ben gelmedüm daʿvīyiçün benüm işüm seviyiçün
Dōstun evi göñüllerdür göñüller yapmağa geldüm

3 Dōst esrigi deliligüm ʿāşıḳlar bilür neligüm
Deñşürüben ikiligüm birlige yitmege geldüm

4 O ḫācemdür ben ḳulıyam dōst bağçesi bülbüliyem
Ol ḫācemün bağçesinde şād olup ötmege geldüm

5 Bunda bilişmeyen cānlar anda bilişimez anlar
Bunda bilişüp dōstıla ḥālüm ʿarz itmege geldüm

6 Yūnus Emre ʿāşıḳ olmış maʿşūḳa derdinden ölmiş
Girçek erün kapusında ḥālüm ʿarz itmege geldüm

F.125b,NO.189b

180

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ne dirisem ḥükmüm yürür elümde fermān ṭutaram
Ne dirisem ḥükmüm revān çün hükm-i sulṭān ṭutaram

2 İnsile bu cinn ü perī dīvler benüm hükmümdedür
Taḫtum benüm yil götürür mühr-i Süleymān ṭutaram

3 İblīs ü Ādem kim olur kim azdura yāhūd aza
Bu cümlesi eyü yavuz ḳamusın andan ṭutaram

4 Dünyâ benüm mülküm durur ḳavmi benüm ḳavmum durur
Her dem benüm yarğum yürür yarğumı ḫandān ṭutaram

5 Senün gibi cān var iken Āb-ı Ḥayāt isteyeni
Ḳaranulığa gireni ben anı ḥayvān ṭutaram

6 Ansuz olursam ölürem anunla diri oluram
Siz sanmañuz ki dirligi hemişe cāndan ṭutaram

7 Dīnüm ımānum ol durur ansuz olursam dünyede
Ne pūta-ḫāça ṭaparam ne dīn ü ımān ṭutaram

8 Yūnus eydür hiç şekk degül ol benven ü ben olvanın
Ben ne dirisem dost ṭutar dost didügin ben ṭutaram

F.122a,YE.61a,NO.187b,K.160b,RY.68b,B.50b,A.13,M.51

181

1 Cānum ben andan bunda ezelī ʿāşıḳ geldüm
ʿIşḳı ḳılavuz ṭutdum ʿışḳa ulaşup geldüm

2 Degülem ḳāl ü ḳīlde yā yitmiş iki dilde
Yād yoḳ baña bu ilde anda bilişüp geldüm

3 Geçdüm hod-bīn ilinden el çekdüm dükelinden
Ol ikilik bābından birlige bitüp geldüm

4 Dört kişidür yoldaşum vefā-dārum rāz-dāşum
Üçile hōşdur başum birine başup geldüm

5 Ol dördün birisi cān biri dīn biri ımān
Biri nefsümdür düşmān anda ṣavaşup geldüm

6 Bir ḳılı ḳırḳ yardılar birin yol gösterdiler
Bu mülke gönderdiler o yola düşüp geldüm

7 ʿIşḳ şerbetinden içdüm on iki ırmaḳ geçdüm
Deñizler bendin deşdüm ʿummāndan ṭaşup geldüm

8 Ben andan geldüm bunda yine varuram anda
Ben anda varasumı anda ṭanışup geldüm

9 ʿAzrāil ne kişidür ḳaṣd idesi cānuma
Ben emānet ıssıyla anda bitrişüp geldüm

10 Aradum çıḳdum bir uca eglendüm teferrüce
Eren ṣoyın ṣoylayup ol ṣoya düşüp geldüm

11 Yūnus Emre'ye ne ġam ʿāşıḳ melāmet bed-nām
Küfrüm īmāna şol dem anda denişüp geldüm

F.123b,YE.62b,K.71b,HB.15a,RY.54b,NO.192b,Rt.36,M.9,
Ç.31a

182

1 Dōst elinden ölürisem güle güle girü gelem
Ġanimet görem bu demi cān şükrāne virügelem

2 Cānın dirīġ tutan kişi dōst katından ıraḳ düşer
Fidī ḳılam yüz bin cānı ıraḳlıḳdan berü gelem

3 Cercisleyin ol dost beni yitmiş kez öldürürise
Biñ kez dahı ölsün dise yüz bin kez ilerü gelem

4 Yüz bin kez ṭoġam uyaġam dōst burcında ceylān kalam
Hem bunda olam hem anda bunda anda varu gelem

5 Dost burcunda ṭoġmış iken niçün ıraḳ varmaḳ baña
Ol maḥabbet feleginde her ṣabaḥ çevürü gelem

6 Yavı ḳılındum ne çāre yürürem dün-gün avāre
Ṣoranlara cevāb budur isteyüben soru gelem

7 Biñ yıl ṭopraḳda yatursam hiç ḳomayam Ene'l-Ḥaḳḳ'ı
Ne vaḳt gerek olurısa ʿışḳ nefesin uru gelem

8 İnanmayan gel sinüme dost adını eyit ḳıġır
Kefen tonın pāre ḳılup ṭopraġumdan ṭuru gelem

9 Dōst yolından gider isem gelmekligüm geñiz ola
Dōst varlıġı benümile her dem nişân virü gelem

10 Bundan böyle n'olasını degme ʿaḳıl şerḥ itmeye
ʿĀşıḳlara miskīn Yūnus ḫōş ḫaber degürü gelem

F.127a,K.131a,NO.193a,RY.48b,Rt.18[illegible],Ç.39a

183

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Biñ yıl eger vaṣfın diyem bir zerresin düketmeyem
Bir ḳaṭrede yüz biñ deñiz bir noḳṭasın şerḥ itmeyem

2 Ne meṡel baġlasam olur ne ḫōd göñül ḳarār ḳılur
Kim beñzedür miṡl ü miṡāl ḥāşā anı benzetmeyem

3 Kim ide bir naḳş u ṣūret naḳş u ṣūretden ol azad
Cümle ʿaḳıllar sende māt niçe ʿözür gözetmeyem

4 Çün ʿaḳıl fenāya vara delü ola ne başara
Delülere sensin çāre delü oldum pes n'itmeyem

5 Ögret imdi dil ne disün şart oldur seni söylesün
Tevfīḳ yārı ḳılurısa ġayrı dile söyletmeyem

6 Ne dirisen sen di baña ḳoma beni benden yaña
Benüm ḥācetüm bu saña baña beni istetmeyem

7 Çün pādişāh güçlü ola pes ḳul fużūl işlü ola
Ben senünem baña ne ġam ger ṣuç idem ger itmeyem

8 Çün kim girdüm bu deñize ne kenār var ne cezire
Çün dört yanumdan mevc ura teknem ḳavī hiç batmayam

9 Benüm degül bu keleci varlık senün Yūnus neci
Çün dilüme sensin ḳadir sensüz lisān depretmeyem

F.122b,RY.67b,K.138a,YE.54b,Rt.17,M.50

184

1 Sensin Kerīm sensin Raḥīm Allāh saña ṣundum elüm
Senden artuḳ yoḳdur umum Allāh saña ṣundum elüm

2 Ecel irdi vaᶜde yitdi bu ᶜömrüm kadehi toldı
Kimdür ki içmedin kaldı Allāh saña sundum elüm

3 Dilüm tetigi bozuldı cānum gevdemden üzüldi
Uşda gözlerüm süzüldi Allāh saña sundum elüm

4 Urdılar suyum ılıdı kavum kardaş cümle geldi
Esen kalsun kavum kardaş Allāh saña sundum elüm

5 Uş dikdiler kefen tonum Hazrete göñüldi yolum
Bunda kalan nemdür benüm Allāh saña sundum elüm

6 Geldi salacam sarılur dört yaña sala virilür
Īl namāzuma dirilür Allāh saña sundum elüm

7 Salacamı götürdiler musallāya yitürdiler
Görklü tekbīr getürdiler Allāh saña sundum elüm

8 Götürdiler bunda üşüp indürdiler anda şeşüp
Topragum örterler eşüp Allāh saña sundum elüm

9 Topraga çün düşürdiler el topraga üşürdiler
Taşlarıla basdurdılar Allāh saña sundum elüm

10 Uşda beni götürdiler makbereme getürdiler
Halka olup oturdılar Allāh saña sundum elüm

11 Çün cenāzeden şeşdiler üstüme toprak eşdiler
Hep koyubanı kaçdılar Allāh saña sundum elüm

12 Kaldum bir karañluk yirde ayruk varımaz ol yirde
Sataşdum bir ᶜaceb derde Allāh saña sundum elüm

13 Ölmedi meşhed tolduhça gündüzümüz oldı gice
Bilmeyüz hālumuz niçe Allāh saña sundum elüm

14 Geldi Münker ile Nekir her birisi ṣordı bir dil
İlāhī sen cevāb virgil Allāh saña ṣundum elüm

15 Aldı beni ince yola iltdi ṣıraṭ köprüsine
ʿAmelüme yok mededüm Allāh saña ṣundum elüm

16 Yidi ṭamu sekiz uçmaḳ her birinüñ vardur yolı
Her bir yolda yüz bin çarsu Allāh saña ṣundum elüm

17 Ḥalāyıḳlar melāikler ger esrükler ger ayuḳlar
Ṣaḥḥa size uyanıḳlar Allāh saña ṣundum elüm

18 Görüñ ʿaceb oldı zamān gönülden eyleñüz figān
Ölür çün anadan ṭoġan Allāh saña ṣundum elüm

19 Yūnus ṭap uzat bu sözi Allāh'uña dutġıl yüzi
Dīdārdan ayırma bizi Allāh saña ṣundum elüm

F.124b,RY.31a,K.174a,NO.193b,YE.63a,M.58,Ç.38a

185

1 Muḥammed ile bile Miʿrāc'a çıḳan benem
Aṣḥāb-ı Ṣuffa'yıla yalıncaḳ olan benem

2 Ṣabrıla ḳanāʿatı viribidüm bunlara
Ḳırḳını bir gönlege ḳanāʿat ḳılan benem

3 Ol ḳırḳdan birisine çaldumıdı neşteri
Ḳırḳından ḳan aḳıdup ʿibret gösteren benem

4 Ādem Peyġamber'ile Ḥavvā yaradılmadın
Uçmaḳdan sürülüben ol müflis olan benem

5 Mūsā peyġamber'ile biñ bir kelime ḳıldum
ʿİsā Peyġamber'ile göklere çıḳan benem

6 İbrāhīm Edhem vaktı terk itdi tāc u tahtı
Allāh ʿışkına bakdı ol sırrı ṭuyan benem

7 ʿAbdü'r-rezzāk ol dervīş yoldaş idindi beni
Hallāc-ı Manṣūr'ıla dāra aṣılan benem

8 ʿÖmer-i Haṭṭāb'ıla çok ʿadl u dād işledüm
Oġlıla fısk içinde hadde basılan benem

9 Adumı Yūnus daḳdum sırrum ʿāleme çaḳdum
Levḥ ü ḳalemden öñdin dilde söylenen benem

10 F.126a,YE.58a,RY.52a,NO.187b,K.108b,HB.10b,Rt.14,
M.27,Ç.44b,A.14

186

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1 Ḥaḳ Çalab'um Ḥaḳ Çalab'um sencileyin yoḳ Çalab'um
Günāhluyam yarlıġagıl iy raḥmeti çoḳ Çalab'um

2 Ḳullar senüñ sen ḳullaruñ günāhları çoḳ bunlaruñ
Uçmaġuña ṣal bunları binsünler Buraḳ Çalab'um

3 Ben eydürem kim iy Ġanī nedür bu derdün dermānı
Zinhār esirgeme beni ʿışḳ odına yaḳ Çalab'um

4 Ne yoḳṣul u ne baydasın ne köşk ü sarāylardasın
Girdüñ miskīnler göñline idündüñ ṭuraḳ Çalab'um

5 Ḳoġıl beni hōş yanayın kül oluban uşanayın
Ol sevdügün Muḥammed'e olayın çeraḳ Çalab'um

6 Ne ʿilmüm var ne ṭāʿatüm ne gücüm var ne ṭaḳatüm
Meger ḳıla ʿināyetün yüzümüzi aḳ Çalab'um

7 Yunus'ı sen yarlıġaġıl bu günāhlu ḳullarıla
Eger yarlıġamazısan key ḳatı firāḳ Çalab'um

F.127b,HB.11b,B.5b,YE.58a,RY.37b,K.114b,Rt.16,M.29
Ç.30b

187

1 Benüm cānum uyanuḳdur dōst yüzine baḳan benem
Hem denize ḳarışmaġa ırmaḳ olup aḳan benem

2 Irmaḳ gibi ben çaġlaram gāh gülerem gāh aġlaram
Nefsüm cigerin ṭaġlaram kibr ü kini yıḳan benem

3 Ḳırdum bu nefsün çerisin bir itdüm burc u bārūsın
Pak eyledüm içerüsin mülketini yuyan benem

4 Ben ḥażrete ṭutdum yüzüm ol ᶜışḳ eri açdı gözüm
Gösterdi baña kendözüm āyet-i Küll dinen benem

5 Şāh dīdārın gördüm ᶜıyān gümānsuzın bellü beyān
Kāfir ola inanmayan ol dīdāra baḳan benem

6 Benüm durur bu cümle iş ḥikmetile bu yaz u kış
Ben bilürem yād u biliş ırılmasuz duran benem

7 Bu cümle cānda oynayan ṭamarlarında ḳaynayan
Küllī lisānda söyleyen küllī dili diyen benem

8 Nemrūd odın İbrāhīm'e ben baġ u bōstān eyledüm
Küfür yüzinden ṭoġuban gine odı yaḳan benem

9 Ol Ḥallāc-ı Manṣūr'ıla söyleridüm Ene'l-Ḥaḳḳ'ı
Hem yine anuñ boynına dār urġanın daḳan benem

10 Ol Hak habibi Mustafa Mi'râc'a idicek sefer
Ol dem cānum fikr eyledüm ol sırrını duyan benem

11 Şimdi adum Yūnus durur ol demde İsmāil idi
Ol dōst içün ʿArāfat'a kurbān olup çıkan benem

12 Bu çarh benüm hükmümdedür her kanda ben oturmışam
Mülk benümdür hükm iderüm yapan benem yıkan benem

13 Saʿd benem saʿīd benem Yūnus dahı benümledür
ʿİlm-i ledündür üstādum ol esrārı tuyan benem

F.128a,NO.192a

188

1 Aldı benüm gönlümi n'oldugum bilimezem
Yavı kıldum ben beni isteyüp bulımazam

2 Gönülsüz girdüm yola hālum hōş gelmez dile
Bir dem derdüm dimege bir dertlü bulımazam

3 Şākirem derdümile sataşdum güle güle
Dertlüler bulıcagız ben beni bulımazam

4 Eydürlerise baña senüñ gönlün kim aldı
Niçe haber vireyin aglarum eydimezem

5 Bu benüm gönlüm alan toludur cümle ʿālem
Kancaru bakarısam ansuz yir görimezem

6 Ayık olup oturma ayıksuzlar getürme
Severem ʿışk esrügin ben ayık olımazam

7 Yūnus'a kadeh sunan Ene'l-Hak demin uran
Erenler curʿasından içdüm ayılımazam

F.129b,YE.65b,NO.190a,Mecmua (Ankara Millî Ktp.NO:442, S.96)

189

1 ʿIşḳuñ şarābın içeli ḳandalıġum bilimezem
Şöyle yavı ḳılam beni isteyüben bulımazam

2 Deryā-yı ʿummān olmışam güherlere kān olmışam
Şöyle ki ḥayrān olmışam kendözüme gelimezem

3 Yoluna başaldan ḳadem varlıġumı ḳıldum ʿadem
Gözden ṭolanma dem-be-dem kim sensüz ben olımazam

4 Ṭolalı hüsnüñ illere ḥayrān ḳamu göñüllere
Niçe ṭolusın dillere senden nişān alımazam

5 ʿIşḳuñıla mest olānı derdüñi her dem bulanı
Viṣālüñ nişānın alalı cennetlere ḳalımazam

6 Benem dürüp bünyādumı Yūnus ezelden adumı
Kesdüm ḳamudan dadumı ʿışḳundan ayrılımazam

YE.64b

190

1 ʿAceb degül senüñiçün ger cān fidi ḳılurısam
Senüñ varlıġun cān yiter ḫoşdur cānsuz ḳalurısam

2 Senüñ yüzüñ göricegiz cānum saña gitdiyidi
Senüñ sevgüñ baña yiter her ḳanda kim olurısam

3 Senüñ dādun olmayana sözüm ʿaceb kelecidür
Ne cānum var ne diriyem bir dem sensüz olurısam

4 Bāḳī ṣuyın içmişiken belürmez ölüm çaşnisi
Niçe zevāl ire baña sevmegile varurısam

5 Niçe ki ben seni sevem ecel eli irmeyiser
Kaçan sunar ᶜAzrāil el ben seni cānlanurısam

6 Ger ṣūretüm düşerise niçe noksān ire baña
Kadîmî zerrenem senüñ niçe düşüp tururısam

7 Dahı Elest belürmedin ᶜaşıkıdum sen maᶜşūka
Gözüm şaşı bakmaz benüm yüz bin kaba girürisem

8 Dahı cihāna gelmedin cānum seni sevmişidi
Minnet degüldür Yūnus'a niçe tapu kılurısam

F.131a,NO.194a,K.197a,YE.63a,RY.63a

191

1 Tehī görmen siz beni dost yüzin görüp geldüm
Bākī devrān-rūzigār dōstıla sürüp geldüm

2 Ne var söylenen dilde varlık Hakk'undur kulda
Varlıgum hep ol ilde ben bunda garīb geldüm

3 Bezirgānam mataᶜım çok dest-girüm üstādum Hak
Ben ziyānum aşşıya anda deñişüp geldüm

4 Yir ü gök yaradıldı ᶜışkıla bünyād oldı
Topraga nazar kıldı aksūrdı durup geldüm

5 Gördüm yidi tamusın sekiz uçmak kamusın
Korkıdan günāhumı andan sızurup geldüm

6 Ādem olup turmadın nefsüm boynın burmadın
Yanıldum bugday yidüm uçmakdan sürlüp geldüm

7 Nūh oldum Tūfān içün çok dürişdüm dīniçün
Dīnüme dönmeyeni suya gark idüp geldüm

8 Yalan degüldür sözüm baḳ yüzüme aç gözüñ
Dah'örtülmedi izüm uş yoldan urup geldüm

9 Eyyūb oldum tenüme cefā ḳıldum cānuma
Çaġurdum Sübḥān'uma ḳurtlar ṭoyurup geldüm

10 Zekeryā oldum ḳaçdum irdüm aġaca geçdüm
Ḳanum dört yaña ṣaçdum depem deldürüp geldüm

11 Mūsā'yla Ṭūr'a çıḳdum biñ bir kelime ḳıldum
Bu ḥalāyık bilsünler anda bulınup geldüm

12 'Īsā oldum ḳudretden bahāne bir 'avratden
'İnāyet oldı Ḥaḳ'dan ölü dirgürüp geldüm

13 Cercīs olup basıldum Manṣūr oldum asıldum
Ḥallāc pambuġı gibi bunda atılup geldüm

14 Muḥammed'i bir gice Ḥaḳ okıdı Mi'rāc'a
Ser-te-ser uçdan uca bile yüz sürüp geldüm

15 Yaluñuz Sübḥān'ıdı peyġamberler cānıdı
Yūnus ḫōd pinhānıdı ṣūret deñşürüp geldüm

F.132b,NO.192a,YE.56a,K.75a,Rt.15,Mecmua(Ankara Millî Kütp.FB.204,s.151)

192

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy yārānlar tınmañ baña ben yine n'oldum bilmezem
'İlm ü 'amel ṣormañ baña dīvāne oldum bilmezem

2 Ayruḳsı nesne ṭatmışam bildüklerüm unutmışam
Cānumı 'ışḳa atmışam anda ne buldum bilmezem

3 ʿAḳlum yavı vardı besi ṭaġıldı fikrüm ḳamusı
Boşaldum uş ṭoldum velī neyile ṭoldum bilmezem

4 ʿIşḳuna beni yaḳup durur gönlüm dosta akup durur
Divşürimezem ben beni dem-beste ḳaldum bilmezem

5 Ben ʿışḳsuzın olımazam ʿışḳ olıcaḳ ben ölmezem
ʿIşḳdur ḥayātum ḥāṣılı ʿışḳdan ġayrısın bilmezem

6 Bu ʿışḳ ile bulanuġam ne esrügem ne ayıġam
Ne uyuram ne‿uyanuġam ḥayrān u mestüm bilmezem

7 Sen beni şeyḫ oldı diyü benden naṣīḥat isteme
Ben ṣanuram key bilürem uş şimdi bildüm bilmezem

8 ʿĀşıḳ Yūnus sen cānunı Ḥaḳ yolına eyle fidā
Bu şeyhıla buldum Hak'ı ben ġayrı nesne bilmezem

K.194a,NO.190a,RY.61b,HB.17a,M.70

193

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Evvel benem āḫir benem cānlara cān olan benem
Azup yolda ḳalanlara ḥāżır meded iden benem

2 Bir ḳarara ṭutdum ḳarār benüm sırrumı kim ṭuyar
Cāhil beni ḳanda görür gönüllere giren benem

3 Kün deminde naẓar iden bir naẓarda dünyā düzen
Ḳudretinden ḫan döşeyüp ʿışḳa bünyād uran benem

4 Düz döşedüm bu yirleri çöksü urdum bu ṭaġları
Ṣayvan eyledüm gökleri girü tutup duran benem

5 Dahı ʿaceb ʿāşıklara ikrār u dīn ımān oldum
Halkun dahı gönlindeki küfr ü islām gümān benem

6 Bir niçeye virdüm emir devletile sürdi ʿömür
Yanan kömür kızan demür örse çeküç salan benem

7 Kar yağduran buz tonduran hayvānlara rızkın viren
Şöyle bilün ol mahlūka ol Rahīm ü Rahmān benem

8 Halk içinde dirlik düzen dört kitābı toğru yazan
Ağ üstine kara dizen ol yazılan Kurʿān benem

9 Dōstıla birlige yiten buyruğı neyise dutan
Mülk bezeyüp dünyā düzen ol bağçevān hemān benem

10 Dünyāda ben ol Rüstem'em dünyā içinde bostānam
Karşumdağı sensin benüm seni sende gören benem

11 Benüm Hak'un kudret eli benüm beli ʿışk bülbüli
Söyleyüp her dürlü dili halka haber viren benem

12 Hamza'yı Kāf'dan aşuran elin ayağın şeşüren
Çokları tahtdan düşüren hikmet ıssı sultān benem

13 Yağmur olup yire yağan bulud olup göge ağan
Gözsüzlerün gözindeki boz-pusuruk tuman benem

14 Yūnus degül bunı diyen kendüligidür söyleyen
Kāfir olur inanmayan evvel-āhir hemen benem

F.130a,NO.180b,RY.34b,K.109a,YE.60a,64a,Rt.13,M.27,
Ç.43b

194

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Kaʿbe vü büt-imân benem çarh uruban dönen benem
Bulut olup göge ağan yağmur olup yağan benem

2 Yaz yaradup yir ṭonadan gönlümüz evi ḫānedān
Ḫoşnud ata vü anadan ḳullıḳ ḳadrin bilen benem

3 Yıldırım olup şaḳıyan ḳaḳıyup nefsin doḳıyan
Yirün ḳaʿrında berkiyen şol aġılu ılan benam

4 Ḥamza'yı Ḳāf'dan aşuran elin ayaġın şeşüren
Çoḳları taḫtdan düşüren ḥikmet ıssı sulṭān benem

5 Et ü deri sünük çatan cism eyleyüp diri ṭutan
Ḥikmet beşiginde yatan ḳudret südin emen benem

6 Gerçek ʿāşıḳ gelsün berü gösterelüm ṭoġru yolı
Maḳām durur gönül ṣārı ırılmayup ṭuran benem

7 Yiri gögi benüm diyen maġrıb meşrik benüm diyen
Denizlere gel kıġıran adum Yūnus ʿummān benem

F.140b,K.102b,YE.59b,RY.22b,NO.180b,Rt.13,M.25

195

1 Evvel ḳadīm önden soña zevāli yok sulṭān benem
Yidi iklīme ḥükm idüp yiri gögi dutan benem

2 Ben bu yiri yaradıcaḳ yir üstine gök ṭurıcaḳ
Ulu deñiz mevc urıcaḳ Nūh'a ṭūfān viren benem

3 Kün didüm bu yire ṭurdı gökler dahı ḳarār ḳıldı
Yüz biñ dürlü Ādem geldi getürüp gideren benem

4 Yūsuf'ıla çaha inen terāzūya altun uran
Keffesine başaduran Mıṣır ıssı sulṭān benem

5 Ṣūfīyilen ṣūfī olan sofīyıla ṣafī olan
Bel baġlayup tāʿat ḳılan ol Kerīm ü Raḥmān benem

6 Ḳāf'dan Ḳāf'a ḥükm eyleyen dīvleri ḥükmine ḳoyan
Yile binüp seyrān ḳılan bu mülke Süleymān benem

7 Et ü deri endām çatan ʿālemlere gönül ḳatan
Ādem ṭonın ṭonanuban mülke ḳadem basan benem

8 Sekiz Uçmaḳ ʿāşıḳlara köşk ü sarāydur anlara
Mūsī'layın Ṭūr ṭagında ḥayrān olup ḳalan benem

9 Ben ʿābidem ben maʿbūdam ḳamu yirlerde ḥāżıram
Ẓālimlerden dad alıcı miskīnleri dutan benem

10 Ṭapduḳ diyem cümle dile inanmışam degme ḳula
Yūnus dahı ḫōd kim ola bu sözleri diyen benem

F.134b,YE.64b,K.99a,NO.180b,RY.7a,59a,M.23,A.14

195

1 Andan berü gönildüm dōstıla bile geldüm
Bu ʿāleme çıḳıcaḳ bir ʿaceb ḥāle geldüm

2 Ol dōst açdı gözümi gösterdi kendözümi
Gönlümdeki rāzumı söyledüm dile geldüm

3 Gör ne yuvadan uçdum rāzumı ḫalḳa açdum
ʿIşḳduzagına düşdüm ṭutıldum ele geldüm

4 Ṭuzaga düşen gülmez ʿāşıḳlar raḥat olmaz
Söylerem dilüm bilmez bir ʿaceb ile geldüm

5 Ben bunda geldüm ise ilüme girü gidem
Ṣanma ki bunda beni altuna māla geldüm

6 Degülem ḳal ü ḳīlde bu yitmiş iki dilde
Ḥālüm aḥvālüm nedür bu mülke ṣora geldüm

7 Ne hāldayum ne bilem duzakdayum ne gülem
Bir garībçe bülbülem ötmege güle geldüm

8 Gül Muhammed deridür bülbül anuñ yārıdur
Ol gülile ezelî cihāna bile geldüm

9 Mescidde medresede çok ʿibādet eyledüm
ʿIşk odına yanuban andan hāsıla geldüm

10 Kudret sūret yapmadın feriştehler tapmadın
ʿĀlemi halk dutmadın ilerü yola geldüm

11 Yine Yūnus'a sordum eydür Hak nūrın gördüm
İlkyaz güneşi gibi mevc urup toga geldüm

F.135a,YE.57b,K.105a,RY.24a,50b,NO.195b,Ç.34a,

192

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Erenlerüñ himmetini ben baña yoldaş eyleyem
Her kancaru varur/sam cümle işüm hōş eyleyem

2 Koyam bu dünyāyı gidem çün āhrete sefer idem
Ol uçmakda hūrileri ben baña yoldaş eyleyem

3 Tene yumışak geymeyem cümlesinden fārig olam
Döşegümi toprak idüp yaşdugumı taş eyleyem

4 Uram yıkam nefs evini oda yaña hırs u hevā
El götürem şimden girü nefsile savaş eyleyem

5 Tenüm dahı cānum dahı hiç bilmedi Ene'l-Hak'ı
Şimdiye dek bilmedise şimden girü tuş eyleyem

6 Bugün gülen kişi bunda yarın ağlayısar anda
Revān döküp göz yaşını yaşdugumı yaş eyleyem

7 Miskīn Yūnus dir çağırur ʿāşıḳıyam miskīnlerüñ
Dervîş degülise ṭaşum içümi dervīş eyleyem

F.134a,YE.56b,K.79a,HB.11b,M.13,Ç.45b

198

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Hiç bilmezem kezek kimün aramuzda gezer ölüm
ʿĀlemi bōstān eylemiş rayehānın keser ölüm

2 Alur yigidi çağında bülbüli ötmez bağında
Kimse ḳomaz ocağında yigitleri alur ölüm

3 Bir niçenüñ bilin büker bir niçenüñ mülkin yıḳar
Bir niçenüñ yaşın döker var güçini üzer ölüm

4 Birinüñ alur ḳardaşın revān döker gözi yaşın
Hiç oñarmaz bağrı başın ḫayır işden bezer ölüm

5 Yigidi ḳoca ḳılınca ḳomaz kendüyi bilince
Birini ḳoyup gelince gözlerini süzer ölüm

6 Alur yigidi ḳocayı yaḳar ananın içini
Ḳız_ların ṣarı ṣaçını teneşirde çözer ölüm

7 Alur yigidin alasın divāne ider anasın
Gelinlerün el ḳınasın ṭopraklara ḳarār ölüm

8 Alur yigidin ḫāṣını döker gözlerin yaşını
Mecnūn ider anasını yüreklerin yaḳar ölüm

9 Ḳanı anuñ sevdük yārı ḳıl ṭāʿatuñ arı yüri
Miskīn Yūnus eydür bunı ejderhālar yudar ölüm

F.136a,YE.60a,Cönk (Ankara Millî Ktp.NO.1,sayfa 6)

199

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy ḳamu derd ehli gelüñ derd benem ü dermān benem
Kāfirdeki küfr-i nihān mü'mindeki īmān benem

2 'Ālemde fitneyi ḳodum Manṣūr'ı kül itdi odum
Dilinde Ene'l-Ḥaḳ didüm boynuñdagı urġan benem

3 Yūsuf'dagı hüsn ü cemāl Ya'ḳūb'daḳi hüzn ü melāl
Ġāh bedr olam gāhı ḥilāl gökde māh-ı tābān benem

4 Nemrūd'daki ṣūret ḳılan İbrāhīm'i oda atan
Bir ḳılını yandurmayan od u kül ü reyḥān benem

5 Yūnus bu cismüm adıdur cisim anuñ bünyādıdur
Adum eger soraruısan bilgil cāna cānān benem

B.30a

200

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 İy gönül bize kerem ḳıl bile seyrān idelüm
Cān u tenden geçüben gel 'azm-i cānān idelüm

2 Ten nedür dostuñ yolında ben anı terk itmeyem
Dōst cemālin görmege gel cānı ḳurbān idelüm

3 Bu fenā-ender-fenāyı terk idelüm dōstiçün
Öz bekā-ender-bekā milkinde cevlān idelüm

4 Āsitān-ı mürşidüñ gel ḳıble-i cān ḳılalum
Ol şeh-i şāhlar şāhın gel biz de mihmān idelüm

5 Gel beri ṭagılmayalum ḳatre-i bārān gibi
Cemᶜ olup deryālayın gel ḳaṣd-ı ᶜummān idelüm

6 Ben anuñ ᶜışkı şarābın içmişem her dem-be-dem
Dōst cemālin görmege gel ᶜarş-ı (Rahmān) idelüm

7 Bu zaᶜīf Yūnus'a çünki bile yoldaş olmaduñ
Īy göñül ol şāhı gel taht-ı (Süleymān) olalum

B.30b

201

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Bu fenā mülkinde ben niçe niçe ḥayrān olam
Niçe bir handān olam ya niçe bir giryān olam

2 Geh feleklerde meleklerden dilekler eyleyem
Gāhı ᶜarş u şemsile gerdün olam gerdān olam

3 Adımum atdum yidi dört onsekiz binden öte
Ṭokuzı yolda ḳoyup şāh emrine fermān olam

4 Dōst ferāh ḳıldı terahdan ben teberrā eyledüm
Ṣūreta insān olam hem cān u hem cānān olam

5 Gāh bir müftī müderris gāh mümeyyiz gāh temiz
Gāh müdebbir naḳış u geh naḳşıla noḳsān olam

6 Gāh batn-ı Hūt içinde Yūnus'ıla söyleşem
Geh çıḳam ᶜarş üzere bin cān olam Selmān olam

7 Gāh inem esfellere şeyṭānıla şerler düzem
Geh çıḳam ᶜarş üstine seyrān olam cevlān olam

8 Geh varup bir sır olam hem işidem hem söyleyem
Bir cüvān olup gehi insān olam nişyān olam

9 Gāh ma'ḳūlāt u meşru'āt u taḳrīr ü beyān
Gāhi maḳsūrat olam gāh ṣâḥib-i keyvān olam

10 Niçe bir ṣūretde insān ü ṣıfatda cānāvār
Niçe bir dilkü olam ya ḳurd u yā arslan olam

11 Niçe bir tecrīd ü tefrīd ü mücerred-münferid
Niçe bir cinni vü insi ya niçe şeytān olam

12 Niçe bir 'ışḳ meydānında nefs atın segirtdürem
Yā niçe bir başumı top eyleyüp çevgān olam

13 Birligile bir olam birlik benümle bir ola
Geh dönem deryā olam katre olam 'ummān olam

14 Gāh duzahda yanam Firavn'ıla Hāmān'ıla
Gāh cennetde varam ġılmanıla Rıḍvān'ıla

15 Gāh bir ġāzī olam Efrengile ceng eyleyem
Geh dönem Efreng olam nisyānıla isyān olam

16 Gāh bir mechūl olam merdūd olam Nemrūd olam
Geh varam Ca'fer olam Tayyār olam perrān olam

17 Gāh bir nāmî olam 'ilmile kām ıssı olam
Cehlile geh yüriyem nā-kām olam nādān olam

18 Geh yıḳam gāhi yaḳam yir yüzini perrān idem
Geh varam 'arşa çıḳam hem şāh olam sulṭān olam

19 Degmeler bu sırra irmezler ledünnīdür 'azīz
Ḥızrı ḳoyup yolda ben kerrubıla gerdān olam

20 Niçe bir derdlerile odlara yanam yaḳılam
Niçe bir şākir olam zākir olam mihmān olam

21 Yā niçe bir dostıla ol ben olam ben ol olam
Yā niçe ırak düşem mahzūn olam ahzān olam

22 Terk idem nārıla hāki bādı nārı aslına
Şeş cihetden ben çıkam bī-ten olam bī-cān olam

23 Niçe bir Cercīs ü Bercis olam u Mirrih olam
Niçe bir Cālinūs u Bukrat olam Lokmān olam

24 Bu tokuz arslan u yidi evren ü dört ejdehā
Bunlaruñla ceng idem Rüstem olam destān olam

25 Bir demî āsūde bir dem gafletile hurd u hām
Bir demî aşūfte olam Mecnūn olam hayrān olam

26 Gönlümüñ gencine rencler irmedin bir yol bulam
Ya hū deryāya girem bī-reng ü bī-elvān olam

27 Cānile ʿārif olup senlik ü benlik terk idem
Geh varup dilsüz olam ögsüz olam hayvān olam

28 Çün di dirler n'ideyin dimezse yanar cān u ten
Ben dahı dürler dökem dōsta hezār destān olam

29 Kār olam bī-kār olam ʿāriflere esrār olam
Geh dönem gerdān olam güftār olam Nuʿmān olam

30 Geh varam balçık olam geh dönüben gird-i hāk
Geh varam gevher olam yākūt olam mercān olam

31 Ādemîlikden çıkam uçam melekler mülkine
Levn olam bī-levn olam geh kevn olam bī-kān olam

32 Geh mutiʿ olam Hudā'nuñ emrine bin cān ile
Geh dönem ʿası olam Mūsī olam ʿimrān olam

33 Geh varam Dāvūd olam çıkam Süleymān tahtına
Geh gine güm-rāh olup vaşlı koyup hicrān olam

34 Gāh zindāndan çıkam azād olam ābād olam
Geh gine derbān olam mahbūs olam zindān olam

35 Dār olam girdār olam berdār olam Manşūr olam
Cān olam hem ten olam hem īn olam hem ān olam

36 Geh beyābān (u) harāb u geh serāb u geh türāb
Geh gine maᶜmūr olam geh çetr ü geh şayvān olam

37 Gāh ᶜizzetle varup müᵓmin olam devletlü ben
Geh varam rükkān olam reh-ber olam ruhbān olam

38 Geh dönem hāmuş olam geh cūş idem geh hūş olam
Geh dönüp pür-rengilen hem bāg u hem bōstān olam

39 Gāh varam bir sāz olam bir söz olam pür-sūz olam
Geh varam imkān olam imān olam ihsān olam

40 Dem olam Ādem olam ᶜālem olam ᶜālemde ben
Dem olam bī-dem olam hem nām olam hem nān olam

41 Yūnus'a Tapdug u Saltug u Barak'dandur naşīb
Çün gönülden cūş kıldı ben niçe pinhān olam

42 Yūnus imdi bu sözi sen ᶜāşıka di ᶜāşıka
Kim sana ben sıdk olam hem derd ü hem dermān olam

43 Gāh hālis ü gāh muhlis olam üş Furkānıla
Gah Rahmanī'r-Rahīm ya Hayy u ya Mennān olam

44 Geh dönem bir şems olam zerremde yüz bin ᶜarş ola
Geh yine tugyān olam ᶜālemlere tufān olam

45 Evveli Hū ahiri Hū yā Hū illā Hū olam
Evvel āhir ol kala vü men aleyhā fān olam

F.136b,K.52b,NO.184a,YE. M.1,Ç.39b

202

1 Ben seni sevdügümi işitsünler hāṣ u ʿām
Söyleşenler söyleşsün sensüz dirligüm harām

2 Kim senün lezzetünden cānı dad almazısa
Yürür bir cānsuz ṣūret ʿālem hālinden bī-ġam

3 Ben bu dem seni gördüm niçesi ṣabr eyleyem
Seni bir görmeklige müştākdur cümle ʿālem

4 Seni seven kişiye ne hacet hūr u kuṣūr
Seni sevmeyen cāna tamudur cümle makām

5 İki cihān varlıgı ger benüm olurısa
Sensüz baña gerekmez iş senüñledür tamām

6 Biñ yıl ʿömrüm varısa harc idem bu kapuda
Gerçek ben ʿāşıkısam gerek bu yolda ölem

7 Baña sen geregiseñ n'iderem kendözümi
Ger ben sen oldumısa ben beni yavu kılam

8 ʿĀlemlerüñ arzūsı seni bulmagıçündür
Ben seni bulmışiken sensüzin nite olam

9 Çok sorarlar Yūnus'a niçe ʿışk esrükligi
N'itsün ezel bezminde öyle çalındı kalem

F.141a,YE.58b,K.125a,NO.188a,RY.45b,M.33

203

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Beni aňmaklıġa benden farıġvam
N'iderem anuban bes ne lāyıḳvam

2 Benüm yoldaşlıġum edebė sıġmaz
Edebsüz kişiye niçün refīḳvam

3 Cihāna düşmişem elsüz-ayaḳsuz
Mekāndan ḳatı bu ḥālle ıraḳvam

4 Bu cümle egleyen döküldi ḳaldı
Ne esrük ne ḫumār ne ḫōd ayıḳvam

5 Ne ṣabr u meskenet ne ḫōd becid iş
Ne adım adaram ne hōd tarīkvam

6 Bugün cihāna geldüm uş giderem
Ṣanasın bir eve ḳondum ḳonuḳvam

7 Ḳanı Yūnus ḳanı cünbiş ḥarekāt
Ne ser-māyem ola ne var ne yoḳvam

F.141b,K.80b,M.14,Ç.57b

204

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Her ḳancarı dönerisem ᶜIşḳıladur işüm benüm
Oldur göňülde teşvīşüm hem ᶜışḳdur yoldaşum benüm

2 ᶜIşḳsuzlara göynür özüm anuňçün faş olur rāzum
Göricegiz 'āşıḳları ḳaynar içüm ṭaşum benüm

3 Bu ʿışḳ bize Raḥmānīdür hem cānumuzuñ cānıdur
Anuñ içün şeyṭānıla her-dem bu ṣavaşum benüm

4 Benüm cānum bir ḳuş durur gevdem anuñ ḳafesidür
Dōstdan ḫaber gelicegiz bir gün uçar ḳuşum benüm

5 Geldüm dünyāyı seyr itdüm yā bugün yā yarın gitdüm
Ben bunda eglenemezem bunda bitmez işüm benüm

6 Yūnus eydür ben ʿāşıḳam hem ʿāşıḳam hem ṣādıḳam
Bu ayruḳ ʿāşıḳlar gibi yoḳdur ārāyişüm benüm

YE.61b,RY.7a,64a,K.152a

205

1 Ben ol yārı sevdügümi niçe bir gizleyübilem
Gōñlüme sıgmaz nideyin meger rāzum ile diyem

2 Dil ṭutuban yüridügüm yādlıguma delil imiş
Yaḳam yādlık perdesini ḥicābumı ben giderem

3 Anuñıla aḥvālümi ʿālemlere bildüreyin
Çagıruban muştulayam ʿālemi üstüme direm

4 ʿĀşıḳlaruñ göñli gözi maʿşūḳaya açıḳ olur
Ben göñlümi ḳul eyleyem bāşed ki maʿşūḳa irem

5 Cānum ḳurbān ḳılam aña ger cān ḳabūl ḳılurısa
Ḳaçanısa ölesiyem niçe bunda diri ṭuram

6 Şükrāne cānum üstine ben dōstiçün ölürisem
Ölmek lāzımdur ḳamuya ben ölmedin ḳanca varam

7 Ol dōstıla benüm işüm ölmegile bitmeyiser
ʿĀmelümdür bile varur ṭopraguma ṭuta girem

8 Kamularun ʿamelüdür Münker Nekir olup gelen
Benüm ʿamelüm dōstıdı ʿamelümi ṭuta varam

9 ʿİlm ü ʿamel sözi degül Yūnus dili söyledügi
Dil ne bilür dōst ḫaberin ben dōstıla niçe birem

F.141a,YE.58b,K.125a,NO.188a,RY.44a,M.32

206

1 Niteki ol maʿşūkıla ben rāzumı bir eyleyem
Ġark olam müşāhedeye ḥaḳdur kim nefīr eyleyem

2 Kimdür ki anı görüben gizlenübile aḥvāli
Göster baña ol kişiyi ben daḫı el-bir eyleyem

3 Bu ḫalāyıḳ eydür baña saḳla anı cān içinde
Bir zerresi yüz-biñ cihān eyit niçe sırreyleyem

4 Gör Mūsī'ye Ṭūr içinde bir tecellī neler ḳılur
Yir-gök ṭolu tecellīdür yā ben niçe ṣabr eyleyem

5 Şunuñ gibi çāpük naẓar bir Mūsī'den yüz bin Mūsī
Ser-mest ü ḥayrān ḳamusı ben niçe tedbīr eyleyem

6 Ḥācet degül ʿāşıḳlara Ṭūr'da münācāt eylemek
Ben ḳandasam dōst andadur her bir yiri Ṭūr eyleyem

7 Benümile dōstdan artuḳ hiç(bir) nesne bāḳī degül
Günümi ol ḫarca ṣayam dünümi şeb-gīr eyleyem

8 Hidāyet irdi ḳamuya hevasından geçmezlere
Tevfık yüzin yire urup 'ışkumı şīr-gīr eyleyem

9 Muḥaḳḳiḳler göre durur Yūnus göz ile gördügin
Düşüm degül söyledügüm necmile taʿbīr eyleyem

F.143a,YE.59b,Ç.45a

1 Teferrüc eyleyü vardum ṣabaḥın sinleri gördüm
Ḳarışmış ḳara ṭopraġa şu nāzik tenleri gördüm

2 Çürimiş ṭopraḳ içre ten sin içinde yatur pinhān
Boşanmış ṭamar aḳmış ḳan batmış kefenleri gördüm

3 Yıḳılmış sinleri ṭolmış hep evleri ḥarāb olmış
Ḳamu endīşeden ḳalmış ne düşvār ḥālları gördüm

4 Yaylalar yaylamaz olmış ḳışlalar ḳışlamaz olmış
Bar dutmış söylemez olmış aġızda dilleri gördüm

5 Kimisi zevḳ ü ʿişretde kimi sāz u beşāretde
Kimi belā vü mihnetde dün olmış günleri gördüm

6 Ṣoġulmış şol ḳara gözler belürsüz olmış ay yüzler
Kara topraġuñ altında gül diren elleri gördüm

7 Kimi boyun burup yatmış tenini ṭopraġa ḳatmış
Anasına küsüp gitmiş boyun buranları gördüm

8 Kimi zāri ḳılup aġlar zebānīler cānın ṭaġlar
Dutuşmış sinleri oda çıḳan dütünleri gördüm

9 Yūnus imdi bunı gördi anı bize haber virdi
ʿAḳlum şaşdı ögüm dirdi nitekim bunları gördüm

F.143b,NO.192a,

208

1 Ḥaḳ'dan naẓar oldı baña Ḥaḳ ḳapusın açar oldum
Girdüm Ḥaḳḳ'uñ haznesine dürr ü gevher ṣaçar oldum

2 Devlet tācı başa ḳondı ʿışḳ ḳadeḥin baña ṣundı
Ṣusaduġumca ben daḥı her dem anı içer oldum

3 Esritdi ʿışka düşürdi ben hamıdum ʿışk bişürdi
ʿAklum başuma divşürdi hayrı şerden seçer oldum

4 Hayra döndi benüm işüm endīşeden azād başum
Nefsüm başını kesüben şer işlerden kaçar oldum

5 Kesildi nefs başı öldi fısk u fesād işler kaldı
Hak'dan baña nazar oldı kanatlandum uçar oldum

6 Uçdum bir hōş yire kondum bu dünyāyı bākī sandum
İy yārānlar ben usandum kondum gine göçer oldum

7 Göçenler menzile yitdi vardı anda karār itdi
Geçdi ʿömür kavil yitdi varlıgumdan nā-çār oldum

8 Cānum nā-çārıdı bunda kalmışıdum bu zindānda
Gel didiler vardum anda varlıgumdan geçer oldum

9 Yūnus Hakk'a bilişeli cān u göñül virişeli
Şol Tapdug'a irişeli gizlü rāzum açar oldum

F.144b,RY.20b,YE.66a,K.206b,M.75

209

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Kanı baña sabr u karār senün sözüni dinleyem
Kanı baña ʿakl u bili tuydurmadın seni sevem

2 Kanı baña ol havsala kim hālumı bilmeyeler
Kanı baña zūr u kuvvet kim senüñ ʿışkuna döyem

3 Cānum seni seveliden benüm hālum hāle döner
Kanı baña usūl-i dīn ʿilmüñ edebin ögrenem

4 ʿİzzet ü erkān eyü ad ʿışk yolına noksān durur
Ben niderem eyü adı çün terbiyet ʿışkdan yirem

5 Gerçek saña ʿâşıḳısam ʿarlanmaḳlıḳ nemdür benüm
Şükrâne cânumı virem ger melâmet ṭonın geyem

6 Zühd ü ṭāʿat uṣūl-i dīn ʿışḳ ḥaddinden ṭaşra durur
Nisbet degüldür aña hem secde vü rükūʿ u ḳıyam

7 Dōst ṣūreti gözgü durur baḳan kendü yüzin görür
Gelsün o kendüsüz gelen ben rāzumı aña direm

8 Cān gözile baḳan görür Yūnus gözile gördügin
Yoḫsa yaban gözi ile kimseneye ne söyleyem

YE.67a,RY.29a,K.170.b,M.56,Ç.48b

210

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dōstdan baña ḫaber geldi ṭurayım andan varayım
Ḳurbānlıġa bu cānumı vireyim andan varayım

2 Şol bir iki ʿarşın bizün ne yini var ne yaḳası
Ḳaftan idüben egnüme ṣarayım andan varayım

3 Cān alıcı ḫod geliser emāneti vir diyiser
Ben emāneti ıssına vireyim andan varayım

4 Gitdi cānum ḳaldum eyle nā-çār olup girdüm yola
Dōstlar şād oldugın bile göreyim andan varayım

5 Münker ü Nekir geliser yir ü gök ünle ṭolısar
Ben bunlara cevābını vireyim andan varayım

6 Yazuġum çok günāh öküş yürür idüm dünyāda ḫoş
İtdüklerümün ḥısābın vireyim andan varayım

7 Besledügüm nāzük teni terk itmeyem dirdüm anı
Ḳara ṭopraġa ben anı ḳoyayım andan varayım

8 Ben bu ʿömür ḫırmenini dögdüm getürdüm uş yine
Yūnus eydür bu dükkānı direyim andan varayım

RY.15b,YE.77b,K.199a,RY.(Mecmua)5b

211

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ol Ḳādir-i Kün feyekūn lutfīdici Sübḥān benem
Kesmedin rızḳını viren cümlelere sulṭān benem

2 Nuṭfeden Ādem yaradan yumurdadan ḳuş düreden
Ḳudret dilini söyleyen zikr eyleyen Sübḥān benem

3 Kimini zāhid eyleyen kimini fāsıḳ eyleyen
ʿAyıblarını örtüci delilile burhān benem

4 Bir ḳulına atlar virüp ʿavret ü māl çoḳlar virüp
Hem birinüñ yoḳ bir pūlı raḥm idici Raḥman benem

5 Benem ebed benem beḳā ol Ḳādir ü Ḥay muṭlaḳa
Hıżır ola yarın saḳḳa anı ḳılan Gufrān benem

6 Dörtü dürlü nesneden ḥāṣıl bilün benem uşda delil
Odıla ṣu ṭoprag u yil bünyād ḳılan Yezdān benem

7 Ete deri sünük çatan ten perdelerini dutan
Ḳudret işüm çokdur benüm hem zāhir ü ʿıyān benem

8 Hem bātınam hem zāhirem hem evvelem hem āḫirem
Bu cümlesini yaradup hem tertībi ḳılan benem

9 Yoḳdur arada tercemān andagı iş baña ʿıyān
Oldur baña viren lisān ol deñize ʿummān benem

10 Bu yiri gögi yaradan bu ʿarşı kürsi durudan
Biñ bir adı vardur Yūnus ol ṣāhib-i Ḳur'ān benem

NO.180a,K.140a,RY.67b,B.25b,M.41

212

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bu cümle erkānı ḳoyup birlik yolın ṭutan benem
Ḥırṣ u ṭamaʿ benden ıraḳ hem arduma atan benem

2 Baḳan benem gören benem alan benem viren benem
Ne Cebrāil ne Mikāil İsrāfil'i ḳılan benem

3 Yidinci ḳat yirlerde (ben) sekizinci ḳat göklerde (ben)
Bu söylenen dillerde (ben) hükmi tamām ḳılan benem

4 Emrile bulut oynadan yirde bereket ḳaynadan
Elümde ḳudret şinigi ḫalḳa rızḳın viren benem

5 Bir ḳarāra ṭutdum ḳarār benüm sırruma kim irer
Cāhil beni ḳanda görür göñüllere giren benem

6 Çaġram himmet leşkerine dirile dōst işigine
ʿArş önünde ʿaḳlumıla ḫıdmet ḳılup ṭuran benem

7 Gök yüzinde ferişteler Yūnus ne ḳaṣd ider bular
Dek ṭurmazsa ferişteler ʿarşa çomaḳ uran benem

8 Delü oldumıdı Yūnus ʿışḳ oldı baña ḳulavuz
Ḥażrete degin yaluñuz yüzi süri viren benem

NO.180b

213

1 İy dōst ʿışḳuñ deñizine girem ġarḳ olam yüriyem
İki cihān meydān ola devrānum sürem yüriyem

2 Girem denize gark olam ne elif ü mim dal olam
Dōst bağında bülbül olam gülleri direm yüriyem

3 Bülbül olubanı ötem gönül olam cānlar utam
Başumı elümde tutam yoluna varam yüriyem

4 Bülbül olubanı gidem iy niçe gönüller güdem
Yüzüm ʿışkıla dem-be-dem toprağa sürem yüriyem

5 Şükür gördüm dīdārunı aşdum visālün yārını
Bu benlik senlik şārını terkini uram yüriyem

6 Yūnus'dur ʿışk āvāresi bī-çāreler bī-çāresi
Sendedür derdüm çāresi dermānum soram yüriyem

YE.68a,RY.(Mecmua)10a

214

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1 Ger rāzumı söylerisem kimse dilüm bilmez benüm
Eger sabır eylerisem gönlüm karār kılmaz benüm

2 İy uslular iy uslular siz eyidün ben nideyim
Ol dōst yüzin göreliden ʿaklum başa gelmez benüm

3 Bunun gibi tertībile işüm niçe başa vara
Elümden iş kaldıyısa cānumdan iş kalmaz benüm

4 Ne usluyam ne delüyem neye benzer işüm benüm
ʿIşk denizine gark olup gönlüm gözüm toymaz benüm

5 Bu mahabbet odı benüm yüregümde yana durur
Denize gark olurısam söynüp hata kılmaz benüm

6 Yıl on iki ay ʿışk odı içümde uş yanup durur
Yandugunca artar kokum devrüm geçüp solmaz benüm

7 Cümle Hak'a yol vardılar sabrıla Hakk'a irdiler
ʿIşkuñ aslı oddan durur sabrumıla olmaz benüm

8 Niçe eyitdüm gönlüme var sabır eyle dek otur
Şol dem dahı bed-ter olur ögüdümi almaz benüm

9 Bu Yūnus'un çün sūreti ölüp toprak olurısa
Bātınumdan ʿışk sevgüsi bilüñ ki hiç gitmez benüm

YE.56b,K.188a,RY.57b,NO.195a,Rt.13,M.66,Ç.43a

215

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Senden gelür cevr ü cefā ben āh u vah itmeyeyim
Düşmişem ʿışkuñ odına yanup niçe dütmiyeyim

2 Uş yürüyem yana yaña top cigerüm döndi kana
ʿIşkuñdan oldum dīvāne niçe zārı kılmayayım

3 Senüñ ʿışkuñ deñizine düşübeni gark olayım
Kimsenem yok elüm ala koma beni batmayayım

4 Sekiz uçmaguñ hūrisi gelürise bir araya
Saña ümmet olmayanı ben anlara katmayayım

5 Yūnus Emre sen bu sözi yüz biñ dirisen az-ola
İşidenler ʿāşık ola iñende uzatmayayım

YE.68a,B.29b

216

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy ehl olan eydüñ baña ben niçesi dolanayım
Ne dürlü tedbīr ideyim yā niçe sagınç sanayım

2 Cānumda ol büt bitüpdür göñülümi ol ṭutupdur
Hey beni ol avutupdur ayruḳ neye baġlanayım

3 Öyle idüpdür ol beni seçemezem dünden güni
Alsun teni ütsun cānı ḳoñ ben aña aldanayım

4 Ben gevheriyem kānum ol ben bir ḳulam sulṭānum ol
ʿAḳlum u cānum göñlüm ol andan niçün uṣanayım

5 Ansuzlıġum baña ḥarām andan durur naḳdüm tamām
Buncılayın luṭf u kerem ḳanda bulup diñleyeyim

6 Oldur baña Yūnus diyen oldur benüm baġrum delen
Oldur beni bensüz ḳoyan hem ben olam bu ben neyim

NO.190b

217

1 Dōst baḳalı yüzüme ben şehi görüp geldüm
Ol yüce yücesine bī-gümān irüp geldüm

2 Esrikligüme baḳma adum delüye ṭaḳma
Esrikliğüm ezelden ʿişreti sürüp geldüm

3 Ezelden bileyidüm *Elest*'e *Belâ* didüm
Ol ḳadīmî deñizden sil olup aḳup geldüm

4 ʿİşretüñe irmişem salā diyü durmışam
Cānı dīn ü ımānı şükrāne virüp geldüm

5 Nūr baña ʿĪsā oldı erenler duʿā ḳıldı
Niçe kezin ṭopraḳdan ben öri ṭurup geldüm

6 Manṣūr eydür Ene'l-Ḥaḳ dir ṣūretün oda yaḳ
Dīñüz dāra gelsünler ben dārı ḳurup geldüm

7 Sorman Yūnus'dan haber dōst kandasa anda var
Haberi gören virür ben anı görüp geldüm

YE.68a,NO.188a,

218

1 Zamān geçdi devir döndi ṣalādur kudse gidelüm
Bu cihāna gelen gitdi ṣalādur kudse gidelüm

2 Ṣālihler kalmadı gitdi bu cihānı fesād tutdı
Bu cihānuñ işi (bitdi) ṣalādur kudse gidelüm

3 Şeyāṭin fırṣatın buldı gönül karāruban öldi
Eyü dirlik kesād oldı ṣaladur kudse gidelüm

4 ʿĀlimler okıyup tutmaz halkı görüben gözetmez
Gönüllerde ṣafā bitmez ṣaladur kudse gidelüm

5 Emr-i maʿrūf bu dem kaldı bidʿat gelüp sünnet öldi
Nasībli nasībin aldı ṣalādur kudse gidelüm

6 İy Yūnus sen sözüñ bilgil öz hāluña nazar kılgıl
Ölüm gelmezdin öñ ölgil ṣalādur kudse gidelüm

B.28a

219

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Yüz biñ cefā kılsañ baña senden yüzüm döndürmezem
Cānum dahı alurısan senden yüzüm döndürmezem

2 Seni severem cānıla kul olmışam fermānıla
And içerem Kur'ān'ıla senden yüzüm döndürmezem

3 Kilīseye dirsen girem naḳūs dahı dirsen çalam
ᶜĀşıḳlara yokdur ḳalem senden yüzüm döndürmezem

4 ᶜIsā mısın Mūsā'mısın ya Yūsuf-ı Kenᶜān mısın
V'allāh ki cānlar cānısın senden yüzüm döndürmezem

5 Yūnus gerçek ᶜāşıḳısam Ḥaḳ yolına ṣādıḳısam
Ḥıdmetlere lāyıḳısam senden yüzüm döndürmezem

Ç.37b,Divān-ı ᶜĀşık Yūnus.104

220

1 Ben bu yurtlu degülem bunda durup niderem
Niçe niçe ṭutsaḳlu ṭuzak üzdüm giderem

2 Ben ol kimseyem ki ferişteh baş indürür
Allāh'ile ᶜahdüm var ol ᶜahdümi güderem

3 Ol ᶜahdümi oñdum uş kimündür benüm işüm
Niçe bir dahı ben bunda nefs eynini iderem

4 Pādişāh olan kişiye sekbān olmaḳ olmaya
Çün nideyim ben dahı mihnet dadın dadaram

5 Atamı yidi dirler anamı dört bilürem
Atam anam birimiş niçün ġuṣṣa yudaram

6 Yidiyile ikiden onsekizden on dörtden
On ikiden on birden öte adım ataram

7 Ben niçe ṣag işleri yolda kuyup gitmişem
Ol agacuñ budagın budar oldum budaram

8 Yidi zindān ḳapusın Yūnus ṣoynuban çıḳdı
Ḳalmaya sensüz dahı ben ġuṣṣadan yadaram

A.15

221

1 İlk adım Yūnus'ıdı adımı ʿāşıḳ daḳdum
Terk itdüm ud u edeb şöyle haber bıraḳdum

2 ʿİzzete kalmışiken ʿāşıḳlık nemdür benüm
Ben kendü elümile yüzüme ḳara yaḳdum

3 Ne bucaḳ var elümde tekye ḳılam ben aña
ʿĀşıḳlar ḫānmānını buşla boynuma daḳdum

4 Benüm gibi bāzirgān kim ṣagıncıla bayır
Bir pūla gücüm yitmez Mısır metā'ın çatdum

5 'Isī yarım igneyle yol bulmadı ḥażrete
Benüm bunca dilekle ya ḳanda ṣıġar raḫtum

6 ʿĀşıklar mezhebinde şermisār oldı Yūnus
ʿĀşık maʿşūka irdi ben dünyāya kaykıdum

YE.59a,RY.72a,K.132a,M.36

222

1 Girdüm ʿışkuñ deñizine baḥrileyin yüzer oldum
Geşt idüben denizleri Ḫıżır'layın gezer oldum

2 Cemālüñi gördüm düşde çok aradum yayda ḳışda
Bulımadum ṭagda ṭaşda deñizleri süzer oldum

3 Ṣordum deñiz balıgına ırak degül salıgına
Girdüm gönül sıñugına gönülleri düzer oldum

4 Gönlümüz oldı ulu şār o şār gibi yā ḳanda var
Ḥaznesinden aldum gevher dükkān yüzin bezer oldum

5 Ben ol dükkāndār kulıyam gevherile ṭolıyam
Dōst bāgınuñ bülbüliyem budaḳdan gül düzer oldum

6 Ol budaḳda biter īmān īmān bitse gider gümān
Dün-gün işüm budur hemen nefsüme bir Ṭatar oldum

7 Cānum bu tene gireli naẓarum yoḳdur altuna
Düşdüm ayaḳlar altına topraḳlayın ṭozar oldum

8 Tenüm ṭopraḳ ṭozar yolca nefsüm iltür beni önce
Gördüm nefsün burcı yüce ḳazma aldum ḳazar oldum

9 Ḳaza ḳaza indüm yire gör bu nefsi yüzi ḳara
Ḥürmeti yoḳ peyġambere bendlerini bozar oldum

10 Bu nefsile dünyā fānī pes dünyāya gelen ḳanı
Aldadun iy dünyā beni işleründen bīzār oldum

11 Yūnus ṭurdı girdi yola ḳamu ġurbetleri bile
Kendü cigerüm ḳanıla vaṣf-ı ḥālüm yazar oldum

K.180b,YE.66b,RY.71a,B.25b,M.61

223

1 Bu cihāna gelmedin maʿşūḳıla bir idüm
Ḳul huva'llāh ṣıfatlu bir bī-nişān nūr idüm

2 Ol dem ki dirligidi Ḥaḳḳ'ıla birligidi
Ol pāyānsuz devirde ne Mūsī ne Ṭūr idüm

3 Bile idüm ḥaẓretde ol bī-ḳıyās ḳudretde
Ne şerikün varıdı ne kimseyle yār idüm

4 Yir gök yaradılmadın Ḳālū belā dinmedin
Levḥ-ḳalem çalınmadın Mi'rāc'a ḳādir idüm

5 Niçe kez geldüm gitdüm delim ṣūret yaratdum
Bu şimdiki devrede Yūnus'a aldar idüm

NO.181a,B.29b,A.14

224

1 Beni bunda viribiyen bilür ben ne işe geldüm
Karārum yok bu dünyāda giderem yumışa geldüm

2 Dünyāya çok gelüp gitdüm erenler etegin tutdum
Kudret ünini işitdüm kaynayuban cūşa geldüm

3 Serd sözile gönül yıkdum od oldum cānları yakdum
Sırrumı ʿāleme çakdum bu halka temāşa geldüm

4 Ben oldum İdrīs-i derzi Şit oldum tokıdum bizi
Dāvūd'un görklü āvāzı āh idüp nālişe geldüm

5 ʿĀşık oldum sol ay yüze nisār oldum bal agıza
Nazar kıldum kara göze siyāh olup kaşa geldüm

6 Mūsā oldum Tūr'a vardum koç olup kurbāna geldüm
ʿĀli olup kılıç saldum meydāna gürese geldüm

7 Deniz kenārında ova kuyuda isleyen koga
ʿIsā agzındagı duʿā oluban ben işe geldüm

8 Ay oldum ʿāleme togdum bulut oldum göge agdüm
Yagmur olup yire yagdum nūr olup güneşe geldüm

9 Kāl ü kīlden geçenlere yolda gözin açanlara
Anlayuban seçenlere vakʿa olup düşe geldüm

10 Benüm dertlüler dermānı benem ol maʿrifet kānı
Benem Mūsī-i İmrānî Tūr tagından aşa geldüm

11 Yolum sana oldı turak sabahın söyleyendür Hak
Yūnus Emre dilinde Hak olup dile düşe geldüm

NO.180b,YE.64a,K.155b,RY.25a,Rt.15,A.13,M.48,Ç.33a

225

1 İy dervīş diyen baña nem durur dervīş benüm
Dervīşlik yaylasında hareketüm kış benüm

2 Kendözümi görürüm şallanuban yürürüm
Bugz u kibr ü ʿadāvet gönlümi almış benüm

3 Dervīş adın idündüm dervīş tonın tonandum
Yola bakdum utandum hep işüm yañlış benüm

4 Şeyhüm kamudan ulu yolda uludan ulu
Göñlüm idi kaygulu nefsüm asāyiş benüm

5 Hırkam tācum gözlerem fāsid işler işlerem
Her yanumdan gizlerem biñ bir fāsid iş benüm

6 Yoldan haber şorarlar eydürem inanurlar
Kalbüm śāfı sanurlar vay ne düşvār iş benüm

7 İçerüme bakarsan buçuk pullık nesne yok
Taşramuñ gavgasından ʿālemler tolmış benüm

8 Sūretüm güler halka kanı ya kullık Hakk'a
Bu dirligüme baka hep işüm yañlış benüm

9 Yūnus eydür yārenler iy gerçegüm erenler
Bu yolda olan hāller Allāh'a kalmış benüm

YE.65a,NO.183b

226

1 Deñizler olsa bir kadeh susalıgum kanmaz benüm
İnildümi yenemezem gözüm yaşı dinmez benüm

2 Uş yine Manşūr kadehin maʿşūka şundı elüme
Dört yanumdan od urdılar kimse hālüm bilmez benüm

3 Yana yana kül oluban sen maʿşūkanuñ yolına
Günde biñ kez yanarısam dōstdan yüzüm dönmez benüm

4 Cānum ʿışkuñ külüngüne Ferhād olup dutdum başum
Dāim taşları keserem Şīrīnüm hiç şormaz benüm

5 Gel varalum bizüm ile ta giresin bağçelere
Maʿmūr olmış bostānlarum agyār gülüm dirmez benüm

6 Bizüm ilün bāgçeleri ṭurmaz öter bülbülleri
Açılmış taze gülleri gülistānum şolmaz benüm

7 Yūnus eydür iy sulṭānum ʿışk odına yandı cānum
Virsen eger dermānını ayruk cānum ölmez benüm

YE.57b,69a,HB.17b,Rt.14,Ç.42b

227

1 Eyle şanmañ siz beni kendözümden gelmişem
Ya kendü göñlümile bu ḳafese girmişem

2 Uşadam bu ḳafesi yıḳam hırş u hevesi
Zaʿīf ḳılam bu nefsi ta aşluma ulaşam

3 Bilmezem aşlum nedür ata ḫōd bahānedür
Ezel ana ḳarnında ḳan yiyüp dirilmişem

4 Ḳan degül benüm aşum hırş u hevā yoldaşum
Hażrete uçar ḳuşum meger tene girmişem

5 Gah mü'minem ṭāʿatde dem-be-dem münācatda
Gāh rindem ḫarābātda ben bir ʿaceb ḳolmaşam

6 Ḥikmet ile baḳ baña tā ʿıyān olam saña
Zirā ben bu şūretde yüz biñ dürlü gelmişem

7 Yūnus Emre sen ḳanda ḳalmayasın zindānda
Zindān ḳanda ben ḳanda kimüñ mālın yimişem

NO.190b,YE.63b,69a

228

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Eyyūb'am dil mübtelāyam derde dermān isterem
ʿĀşıḳam dil-ḫastayam cāna cānān isterem

2 Yaʿḳūb'am ağladum Yūsuf içün çekdüm firāḳ
Yūsuf'am zindān içinde fażl-ı Raḥmān isterem

3 Mūsā'nuñ Ṭūr'ına vardum dōst cemālin görmeyi
Gitdi ʿaḳlum nāgeh ol dem sırr-ı Sübḥān isterem

4 Bir mekāna varmışam ki ol benüm yurdum degül
Ḫıżr'ıla zulmete irdüm Āb-ı Ḥayvān isterem

5 Defter-i 'amālümi yüklendüm itdüm ʿazm-i rāh
Menzil-i maḳṣūda Ḥaḳ'dan emr ü fermān isterem

6 Yūnus Emre'm kimseler hiç bilmedi ḥālüm benüm
Ḥālümi ʿarż itmege bir merd-i ʿirfān isterem

Ç.36a,Dīvān-ı ʿĀşıḳ Yūnus 118,

NUN

229

1 Kulluḳdan ırağ olma sulṭān göresin birgün
Göstere cemālini ḥayrān olasın birgün

2 Gel berü ḳulum diyüp ḳalbüñe naẓar ṣalup
Cām-ı ebedī ṣunup ḥayrān olasın birgün

3 Tālib meseli ırmaḳ mürşid meseli deryā
Seyr ü seferi ḫōş gör ʿummān bulasın birgün

4 Ḳıldıysa tenüñ ḳısmet cānuñ bulısar vaḥdet
Derdüñ varısa n'olduñ dermān bulasın birgün

5 Bī-çāre zaʿīf Yūnus neye ḥased idersün
Ḳamu esbābuñı döküp ʿuryān olasın birgün

B.9a

230

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā"ilün

1 Bugün ṣoḥbet bizüm oldı bize bizüm diyan gelsün
İçürdi ʿışḳ bize şeḥdin müş eyleyüp yudan gelsün

2 Kanāʿat ḥırkası içre selāmet başını çekdüm
Melāmet göñlegin biçdüm ʿārif olup geyen gelsün

3 Bu ʿışḳ meydānı içinde çagurdumbir avāz itdüm
Müezzinlik bizüm oldı imām oldum uyan gelsün

4 Bu ʿummānda delim dürlü güher vardur ele girmez
Bahasuz inci bulunmaz cāna başa ḳıyan gelsün

5 Ṣūret naḳşın gidermekle göñül mülki temiz olmaz
Aḳar raḥmet ṣuyı çaglar göñül kirin yuyan gelsün

6 İ dostlar işidüñ sözüm dün itmişem bu gündüzüm
Ben yavı ḳıldum kendözüm bu Ḥaḳ yola giren gelsün

7 Yūnus miskīn anı görmiş eline hem divān almış
ʿĀlimler oḳıyamamış bu maʿnīden ṭuyan gelsün

K.180b,RY.70b,Ç.58b,A.18,Mecmua (Millî ktp.NO.204,s.155)

231

1 Biz dünyādan gider olduḳ ḳalanlara selâm olsun
Bizüm içün ḫayır-du'ā ḳılanlara selām olsun

2 Ecel büke bilümüzi söyletmeye dilümüzi
Ḫasta iken ḥālumuzı ṣoranlara selām olsun

3 Tenüm ortaya açıla yaḳasuz gönlek biçile
Bizi bir arı vechile yuyanlara selām olsun

4 'Azrāil alur cānumuz ḳurur ṭamarda ḳanumuz
Yuyucaġaz kefenümüz ṣaranlara selām olsun

5 Gider olduḳ dōstumuza iremedük ḳaṣdumuza
Namāz için üstümüze ṭuranlara selām olsun

6 Sözdür söylenür araya kimse döymez bu yaraya
İltüp bizi makbereye koyanlara selām olsun

7 Bunda hep gelenler gider hergiz gelmez yola gider
Bizüm ḥālumuzdan haber ṣoranlara selām olsun

8 'Āşıḳ oldur Ḥaḳḳ'ı seve Ḥaḳ derdine ḳıla devā
Bizüm içün ḫayır-du'ā ḳılanlara selām olsun

9 Miskîn Yūnus söyler sözi ḳan yaş ıla ṭoldı gözi
Bilmeyen ne bilsün bizi bilenlere selâm olsun

B.46b

232

Mef'ūlü Mefā'ilün Mef'ūlü Mefā'ilün

1 Ol göz ki seni gördi ol niye naẓar itsün
Şol cān ki seni ṭuydı tende ne ḳarār itsün

2 'Işḳuna düşen 'âşıḳ derdüne yanar her dem
Vaṣlundur aña dermān ḥekim ne ṭımar itsün

3 ʿIşḳun ezelī şāhum yoḳluḳda ḳomış varı
Bu remzi duyan ʿāşıḳ yoḳluġı şikār itsün

4 Sen bir ġanı sulṭānsun bī-ḥadd ü bī-pāyānsun
Vaṣfuñ ḳaleme ṣıġmaz dil niçe şümār itsün

5 Bu çeşniyi ṭadana bu gevheri yudana
Derdüñe düşen cāna hekīm ne tīmār itsün

6 Gerçek saña ḳul olan göñlüni saña viren
Kendüde seni bulan ḳancaru sefer itsün

7 Bu sırrı duyan ḳanı key ʿārifise cānı
Açıldı güher ḳanı alana ḫaber itsün

8 Bu yolda muḥkem durduḳ nefsin boyunın urduḳ
Sen şaha göñül virdük düşmān ne zafer itsün

9 İmdi key Yūnus ḳalmış ḥażretde yüzi ḳara
Çün nesnesi yoḳ müflis neyile bāzār itsün

10 N'itsün bu Yūnus n'itsün bu yola niçe gitsün
Gönlüni saña virüp gözlerin ḫumār itsün

RY.33b,RY(Mecmua)5a,Mecmua (Ankara Millî Ktp.NO:442, s:75),Ç.58a

233

1 Evvel ḳadīmden geldüm yir gök yaradılmazdan
ʿArş-kürsī levḥ ü ḳalem hiç daḫı añılmazdan

2 Dōstıla ṣoḥbetdeydüm içerü ḫalvetdeydüm
Ādem niçe nesnedür hiç daḫı añılmazdan

3 Yüz biñ yigirmi dört biñ cānlar cānum içinde
Gizlü Muḥammed cānı daḫı içerü bizden

4 Hem cānlar aña perde ol nūr içinde nūrda
ᶜIşḳ anda ḳadīm durur cānlara ayrılmazdan

5 ᶜIşḳdur Ḥaḳḳ'uñ varlıġı yir ü gök maᶜmūrlıġı
ᶜIşḳ bizi pertev itdi her biri birimüzden

6 Evvel Ādem yaratdı sonra peyġamberleri
Āḫir Muḥammed nūrı balḳıdı içümüzden

7 Ādem atadan berü velī evliyā Nebī
Ḥaḳ müşerref eyledi Aḥmed'i ḳamu yüzden

8 Yitmiş biñ yıl öñdinden yaratdı Muḥammed'i
Ḥaḳ kendü ᶜāşıḳ oldı bahāne bir yıldızdan

9 Ol yıldız ki varıdı ḳandaydı Ādem cānı
Ya bunca peyġamberler añılmadın aġızdan

10 ᶜĀlimler bunı bilmez degme ᶜaḳıl aña irmez
Hidāyetdür Yūnus'a keşf oldı ḫᵛācemüzden

YE.73a,K.139b,RY.1b-39a,Ç.52a,M.41

234

1 Gözüm seni görmegiçün elüm saña irmegiçün
Bugün cānum yolda ḳoyam yarın seni bulmaġiçün

2 Bugün cānum yolda ḳoyam yarın ᶜıvāzın viresin
ᶜArz eyleme uçmaġunı hiç arzum yoḳ uçmaġiçün

3 Baña uçmaḳ neme gerek hergiz göñlüm aña baḳmaz
Īş bu benüm zārılıġum degül aḫi bir baġiçün

4 Uçmaḳ uçmaġum didügün mü'minleri yiltedigün
Bir evile bir ḳaç ḥūri hevesüm yoḳ ḳuçmaġiçün

5 Bunda dahı virdüñ bize ogul u kız çift ü halāl
Andan dahı geçdi arzum benüm āhum dīdāriçün

6 Ṣōfīlara vir sen anı baña seni gerek seni
Ben niçe terk idem seni şol bir ev ü çardagiçün

7 Yūnus hasret durur saña hasretüni göster aña
İşüñ zulüm degülise dād eylegil varmagiçün

F.145a,NO.181b,RY.14b,YE.70b,Rt.22,A.17

235

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1 Niçün sen nefs-i emmārı bu gafletden uyarmazsın
Muhammed şer'ī gülini senüñ yüzüñe urmazsın

2 Hezārān dürlü hikmetler katunda söylenürise
Şekāvet penbesin hergiz kulagundan çıkarmazsın

3 Günāhuñ çogı şummından imānuñ gülleri şoldı
'İnāyet şuyıla her dem niçün anı suvarmazsın

4 Senüñ ol çok günāhlaruñ seni uş sayru eyledi
Bī-çāre varuban niçün bu derde çāre sormazsın

5 Yārānlaruñdan utanup günāhı gizlü işlersin
Yaradan Hālik'uñ hāzır niçün ondan utanmazsın

6 Utanmazsın Habīb'ünden o derdüñe tabībüñden
Ne kim dilersen işlersin meger Hak'dan utanmazsın

7 Girü senden olanları elünle sinleye koduñ
Şunı şöyle görüriken ölümüñ nişe sanmazsın

8 İşitdün Muṣṭafā'yı kim bu yir yüzinde kalmadı
Şunı şöyle bilüriken yaragun nişe kılmazsın

9 Yūnus sözün kime dirsin yā kimün kaygusın yirsin
Nasihat halka eylersin yā özün neye tutmazsın

K.145a,M.43

236

1 Dīn ü milletden geçer ʿışk eserini tuyan
Mezheb ü dīn mi seçer kendüyü yoga sayan

2 ʿIşk kime kim irerse kendüden gayrı komaz
ʿIşkdan zerre ayrılmaz kendüliginden tuyan

3 Uçmakdan umusı yok tamudan korkusı yok
Kendözin yavı kılup hayr u şer elden koyan

4 Ol benem dirse revā benligin bilen hata
Terk eyleyüben rızā ʿakl koyup ʿışka uyan

5 ʿĀşıkları sorarsan bī-mezheb ü bī-millet
Yolda kalupdur sakın gice vü gündüz sayan

6 Küfr ü imān ol yolda assı-ziyāna geçmez
Assı ziyāndan fārig varlıgı levhin yuyan

7 Yūnus sen beni gider her ne ider dōst ider
ʿAczüni bil ebsem ol var ʿışk rengine boyan

NO.182b,YE.76b,Rt.20

237

1 Bu dervīşlik yolına ʿışkıla gelen gelsün
Yā dervīşlik neydügin bir zerre tuyan gelsün

2 Hele biz iş bu yola gelmedük riyāyıla
Bu melāmetlik tonın bizümle geyen gelsün

3 Göziyle gördügini örte etegiyile
Bu yol key ince yoldur yüregi döyen gelsün

4 Ulu kiçi erenler dimiş bizi sevenler
Ḳayıḳmasun girüye Allāh'ı seven gelsün

5 İş bu sözi eydenden bize nişān gerekdür
Söz muḥtasarı budur cānına ḳıyan gelsün

6 Yūnus sözile kimse ḳabilyete geçmedi
Budur vücūd der-miyān ortaya ḳoyan gelsün

NO.182b,YE.76b,Rt.20

238

1 Neylerler fānī dünyāyı Allāh sevgüsi var iken
Ya dahı ḳanda giderler ol dōst sevgüsi var iken

2 Allāh'ile olan kişi iḥsān olur anuñ işi
Neylerler ġayrı teşvīşi Allāh sevgüsi var iken

3 Görüñ bi'llāhı şu ḥalḳı istemezler güzel Ḥaḳḳ'ı
Ya neylerler mālı milki Allāh sevgüsi var iken

4 Dinleñ ʿāşıḳlar bu sözi behremend eyleye sizi
Ya neylersin oġlı ḳızı Allāh sevgüsi var iken

5 Yūnus sen kendüni görme ʿibādet ḳıl maḥrūm ḳalma
Ġayrısına gōñül virme Allāh sevgüsi var iken

B.3b

239

1 Dervīşlerüñ yolına sıdḳıla gelen gelsün
Ḥaḳ'dan özge nesneyi göñlinden süren gelsün

2 Dervīşler didükleri bir dükenmez kān olur
Ḫāṣ u ᶜām ḳul u sulṭān bu ḳandan alan gelsün

3 Dervīş ṭolınur ṭoġar her nefes göge aġar
Ben diyeyin ṭoġrıyı cānına ḳıyan gelsün

4 Dervīşlik bir loḳmadur yirile gökden ulu
Bu ᶜaẓāmet loḳmayı yudup siñüren gelsün

5 Dervīşüñ gözi açuḳ düni güni uyanuḳ
Bu söze Tañrı'm ṭanuḳ baḳmadın gören gelsün

6 Dervīşüñ ḳulaġı ṣaḳ Ḥaḳ'dan işidür sabaḳ
Deprenmedin dil-dudaḳ sözi işiden gelsün

7 Dervīşüñ eli uzun çıḳarur münkir gözin
Şarḳa ġarba düp-düzin sunmadın iren gelsün

8 Dervīşler Ḥaḳḳ'un dōstı cānlarıdur Ḥaḳ mesti
ᶜIşḳ şemᶜini yaḳdılar pervāne olan gelsün

9 Bu miskīn Yūnus'ı gör dervīşlik ide geldi
Nefsindendür şikāyet nefsin öldüren gelsün

YE.74b

240

1 Şükür şükür ol Çalab'a maḳṣūduma irdüm bugün
Müştāḳıdum bunca zamān pīrüm yüzin gördüm bugün

2 Ḳaygu beni almışıdı cānum zebūn olmışıdı
Gördüm pīrümün yüzini ol ḳayġuyı sürdüm bugün

3 Gelsün yārdan ayru düşen ġurbetile baġrı bişen
Dōst bāġçesi içindeki ᶜışḳ bezmine girdüm bugün

4 Görün görün bu devleti bu ᶜışkıla beşāreti
Dōst bāgınun içinde ben ᶜışk çadırın kurdum bugün

5 Eydür Yūnus yār kulıyam dōst bāgçesi bülbüliyem
Söyleyeyim şimden girü gül-zāruma irdüm bugün

F.146a,YE.75b,Rt.21,ç.57b,

241

1 İy yārānlar iy kardaşlar ecel ire ölem birgün
İşlerüme peşmān olup kendözüme gelem birgün

2 Yanlaruma kona elüm söz söylemez ola dilüm
Karşuma gele ᶜamelüm n'itdümise görem birgün

3 Oglan gider danışmana salādur dōsta düşmāna
Şol dört tekbīr namāzıla (vaktım) tamām kılam birgün

4 Beş karış bez durur tonum ılan-çıyan yiye tenüm
Yıl geçe obrıla sinüm unıdılup kalam birgün

5 Başuma dikeler hece ne irte bilem ne gice
ᶜĀlemler ümidi hᵛāce saña fermān olam birgün

6 Yūnus Emre sen bu sözi dahı tamām itmemişsin
Tek yüriyeyin n'eyleyem üstāduma gelem birgün

F.146b

242

1 Sūretden gel sıfata yolda safā bulasın
Hayāllerde kalmagıl yoldan mahrūm kalasın

2 Bu yolda ᶜacāib çok sen ᶜacāib anlama
ᶜAcāib anda ola dōst yüzini göresin

3 ᶜIşḳ kuşağın ḳuşangıl dōstun yolını vargıl
Mücāhede çekersen müşāhede idesin

4 Bundan ᶜışḳun şehrine üç yüz deñiz geçerler
Üç yüz deñiz geçüben yidi ṭamu bulasın

5 Yidi ṭamuda yangıl her birinde kül olgıl
Vücūduñ anda ḳogıl ayruḳ vücūd bulasın

6 Ḥaḳīḳatdür Ḥāḳ şārı yididür ḳapuları
Dergāhında yüz dürlü gerek ḳudret göresin

7 Evvelki ḳapusında bir kişi durur anda
Saña eydür teslīm ol gel miskīnlik bulasın

8 İkinci ḳapusında iki arslan vardur anda
Niçeleri ḳorḳutmış olmasın kim ḳorḳasın

9 Üçünci ḳapusında üç evren vardur anda
Saña ḥamle iderler olmasun kim dönesin

10 Dördünci ḳapusında dört pīrler vardur anda
Bu söz saña rumūzdur gör kim delīl bulasın

11 Beşinci ḳapusında biş ruḥbān vardur anda
Dürlü metāᶜlar ṣatar olmasun kim alasın

12 Altıncı ḳapusında bir Ḥūr oturur anda
Sana eydür gel berü olmasun kim varasın

13 Çün kim anda varasın ol Ḥūriyi alasın
Bir vāyeden ötürü yoldan maḥrūm kalasın

14 Yidinci ḳapusında yidiler otrūr anda
Saña ḳurtuldun dirler gir dōst yüzin göresin

15 Çün içerü giresin dōst yüzini göresin
Ene'l-Ḥaḳ şerbetini dōst elinden içesin

16 Şu didügüm keleci vücūddan ṭaşra degül
Tefekkür ḳılurısañ cümle sende bulasın

17 Yūnus işbu sözleri Ḥaḳ varlıġından eydür
İsterisen kānını miskīnlerde bulasın

F.147a,K.78b,YE.70a,NO.183b,B.15a,Ç.54a,Bursavî İsmail Hakkı Şerhi

243

1 Çarḫ-ı felek yoġıdı cānlarumuz var iken
Biz ol vaḳtin dōst idük ʿAzrāil aġyār iken

2 Niçe yıllar biz anda cemʿ idük cān kānında
Ḥaḳīḳat ʿāleminde maʿrifet söyler iken

3 Çalap ʿışḳı cāndaydı bu bilişlik andaydı
Ādem-Ḥavvā ḳandaydı biz anuñla yār iken

4 Dün geldi ṣafī Ādem dünyāya basdı ḳadem
İblīs aldadı ol dem uçmaḳda gezer iken

5 Ol vaḳtin biz uçarduḳ cevlān urup göçerdük
Nūrdan şarāb içerdük Ḥaḳ bizi ṭoylar iken

6 Cānlar anda bilişdi ol dem gönül alışdı
ʿĀlem ḫalḳı ḳarışdı deñizler ḳaynar iken

7 Şükür bu deme geldük dōstları bunda bulduḳ
Ṭuz-etmek bile yidük ʿışḳ demin ṭoynar iken

8 Ne oġul vardı ne kız vāhididük anda biz
Ḳoñşıyıduḳ cümlemüz nūr ṭaġın yaylar iken

9 Ne gök varıdı ne yir ne zeber vardı ne zīr
Yūnus dōstdan ḫaber vir ʿışḳıla köyner iken

F.148b,NO.192a,RY.31b,K.90b,HB.14b,Rt.21,Ç.57b,M.18

244

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Giderem ʿaḳlum başumdan şaşuban
Yanaram ʿışḳun odına düşüben

2 Od bıraḳdun cānuma dün-gün yanar
Yanaram yalap yalap ṭutuşuban

3 "ʿIşḳdan ne var eger ṣındumısa
ʿIşḳıla kim ṣınmadı uġraşuban

4 ʿĀşıḳ olgıl maʿşūḳın dīdārına
Maʿşūḳ olgıl ʿışḳıla ṣarmaşuban

5 Yūnus cānun ʿışḳa vir şükrāneye
Kimseler bulmaz yarın isteşüben

Rt.22,Ç.51b

245

Mefā'ilün Mefā'ilün Feʿūlün

1 Gönül ḥayrān olupdur ʿışḳ elinden
Ciger biryān olupdur ʿışḳ elinden

2 Niçeler tāc u taḫtı māl u mülki
Ḳoyup ʿuryān olupdur ʿışḳ elinden

3 Özümün ḳalmadı ṣabr u ḳarārı
Gözüm giryān olupdur ʿıṣḳ elinden

4 Eridi ḳarlı ṭaġlar zerre zerre
Deñiz ʿummān olupdur ʿıṣḳ elinden

5 Ḳoyup İbrāhīm Edhem tāc u tahtı
Yiri külhān olupdur ʿıṣḳ elinden

6 Zihī Manṣūr ki maʿşūḳ yolında
Başı ber-dār olupdur ʿıṣḳ elinden

7 Ne gördi Leylī'nüñ yüzinde Mecnūn
Ki ser-gerdān olupdur ʿıṣḳ elinden

8 Ne gördi Züleyhā Yūsuf yüzinde
İşi efgān olupdur ʿıṣḳ elinden

9 Maḥabbet derdine düşeli bülbül
Dili ḫandān olupdur ʿıṣḳ elinden

10 Yūnus Emre'm bu ḥasrete bu zāra
ʿAceb mihmān olupdur ʿıṣḳ elinden

B.12b,Divan-ı Aşık Yunus.133

246

1 Zinhār virmegil göñül dünyā pāyına birgün
Dünyāya göñül viren düşe ṭayına birgün

2 Bu dünyā bir evrendür ādemleri yuducı
Bize daḫı gelüben yuda ṭoyuna birgün

3 Görmez misin topraġı ḫāşları ḳuçmış yatur
Bizi daḫı anuñ tek alā tek ala ḳoynına birgün

4 Ol ḳuşun kim yuvası ṭoġan elinde ola
Ol anda ḳaçan ṭura gide yayına birgün

5 Miskīn bī-çāre Yūnus ṭutġıl eren etegin
Ṭa seni Ḥaḳḳ'a ilte düşgil ṣoyına birgün

F.149a, RY.69b, YE.72a, NO.187b, K.94b, M.21, Ç.58a

247

1 Andan yigrek ne vardur kişi bile kendözin
Kendözin bilen kişi ḳamulardan ol güzin

2 Kişi gerek çok bile ol gerek ögüt ala
Menzile irsem diyen bilürsin hazin hazin

3 Bu yol yavlaḳ uzaḳdur dünyā aña duzaḳdur
Bu duzaġa uġrayan ḳomaya ḳılavuzın

4 Ben ʾemin olsam diyen yā eminlik isteyen
Geçsün bu ḳāl ü ḳīlden ṭopraġa ursun yüzin

5 Kim ere ḳullıḳ ide ol ʿazābdan ḳurtıla
Muṭlaḳ ol yarlıġanur kim görürse er yüzin

6 Yūnus bir ḫaber virür işidenler şād olur
Gence uġrasam diyen izlesün eren izin

F.150b

248

1 Lā-şerikden oḳursın soñra şerik ḳatarsın
Bire iki dimegi kimden fetvā dutarsın

2 Dīn ü imān bünyādı ṭoġrulıḳla gerçeklik
Ol tamām olmayıcaḳ neyile dīn çatarsın

3 Çün Kur'ān gökden indi anı Allāh buyurdı
Andan haber virsene hā kitabdan ötersin

4 Okursın tasnīf kitāb niçe binā vü i'rāb
Havf u recā sende yok eyle ki bir Tatar'sın

5 'İlm okımak bilmeklik kendözini bilmekdür
Pes kendözüñ bilmezsen bir hayvāndan betersin

6 'İlm okımak ma'nīsi 'ibret anlamağiçün
Çün 'ibretden degülsin görmedin taş atarsın

7 On iki biñ hadīsi cem' eyledi Mustafā
Anı işitdün meger şerhile söz satarsın

8 Kılursın riyā namāz yazuğun çok hayrun az
Dinle neye varur söz cehennemde yatarsın

9 Halka fetvā virürsin yā sen niçün dutmazsın
'İlmüñ var 'amelün yok hā günāha batarsın

10 Sen fakıhsuñ ben fakīr saña tañumuz yokdur
İhlāsıla gelürseñ bizden nesne ütersin

11 Bu düzilen tertībi ayruksıdı mı dirsin
Başaramazsın h^{v}āce endīşeden yitersin

12 Yūnus miskīn bu sözi 'ışk 'āleminden söyler
Dime bilmedin aña kendözünden katarsın

F.149b,HB.9b,NO.186a,K.106a,RY.50b,YE.72b,74a,Rt.31,
A.19

249

1 Hak bir gevher yaratdı kendünüñ kudretinden
Nazar kıldı gevhere eridi heybetinden

2 Yidi ḳat yir yaratdı ol gevherüñ nūrından
Yidi ḳat gök yaratdı ol gevherüñ buġından

3 Yidi deñiz yaratdı ol gevher ṭamlasından
Ṭaġları muḥkem ḳıldı ol deñiz köpüginden

4 Muḥammed'i yaratdı maḫlūḳa şefkātinden
Hem ʿAli'yi yaratdı mü'minlere faẓlından

5 Gāyıb işin kim bilür meger Ḳur'ān 'ilminden
Yūnus içdi esridi ol gevher denizinden

F.151b

250

1 Egriligüñ ḳoyasın ṭoġrı yola gelesin
Kibr ü kini çıkargıl erden naṣīb alasın

2 Ne virsen elüñile şol varur senünile
Ben disem inanmazsın varıcaġaz göresin

3 Göñülde pās oturur anda seni yitürür
İçerü şāh oturur girimezsin göresin

4 Onikidür hücresi yidi dervāzesi vardur
Anda iki dilber var bilmezsin ki ṣorasın

5 Var ḳardaşuñı öldür dahı ʿavretüñ boşa
Anaña ḳābin ḳıydur Ḥaḳḳ'ı ʿıyān göresin

6 Bī-çāre miskīn Yūnus ʿıştḳdan daʿvī ḳılursın
Dōstdan ḫaber gelicek yüz süriyi varasın

F.153b

251

1 Gelüñ bugün yanalum yarın yanmamağıçün
Ölelüm ölmeziken yine ölmemegiçün

2 Ṭartalum günāhumuz arturalum āhumuz
İdelüm ḥisābumuz ḥisāb olmamağiçün

3 Erenlere gidelüm eteklerin ṭutalum
Bugün eyle idelüm yolda ḳalmamağiçün

4 Baḳ göresin dünyeye geldüğüñi bil neye
İş bu fānī dünyeye mağrūr olmamağiçün

5 Yūnus yok dünyā tadı çün kim fānīymiş adı
Muḥammed zindān didi biz ṣad olmamağiçün

K.146a,RY.3a,M.44

252

1 ʿIşḳ ilinüñ ḫaberin disem işide misin
Yoldaş olup bu yola sen bile gide misin

2 Ol ilüñ bağı olur şerbeti ağu olur
Ḳadeḥ dutmaz ol ağu nūş idüp yuda mısın

3 Ol ilün zavādası cefā duta gidesi
Şeker ayruğa ṣunup sen ağu ṭada mısın

4 Ol ilde ay-gün olmaz ay gedilüp ṭolunmaz
Tertībler terk idüben şumar unıda mısın

5 Senlik-benlik terk idüp yoḳlıḳ evine girüp
ʿIşḳdan içüp esriyüp varlıḳ terk ide misin

6 İş bu tenüñ tertībi od u ṭopraḳ yil u ṣu
Yūnus sen gör özüñi ṣuda ṭopraḳda mısın

F.156a,K.101b,RY.22a,YE.72a,76a,Rt.12,M.25,Ç.55b

253

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ṭalayın ʿışḳun baḥrine ġavvāṣ olayın bir zamān
İsteyeyin dāim seni seyyāḥ olayın bir zamān

2 Varayın her bir maḥfile sırrum dimeyem her dile
Sırdan ḫaber diyenlere mihmān olayın bir zamān

3 Yolunda Manṣūr olayın Ene'l-Ḥaḳ demin urayın
Asılup vaṣluñ dārına berdār olayın bir zamān

4 ʿIşḳuñ odına yanayın derdün ṣuyına ḳanayın
Gördügüm seni ṣanayın ḥayrān olayın bir zamān

5 Aḳıdayım ḳanlu yaşım arturayım bağrum başın
Tā ki bulunca naḳḳāşum seyrān ideyin bir zamān

6 Leylī ile Mecnūn olup Ferhād ile ṭaşlar yanup
ʿAbdü'r-Rezzāḳ gibi yanup giryān olayın bir zamān

7 Benligüm benden ḳoyayın senüñ ḳoḫuñı duyayın
Bunca zamān ben ḳuliken sulṭān olayın bir zamān

8 Ol dōst baña benden yaḳın ḥikmet bilen bulur Ḥaḳḳ'ın
Oḳuyup ḥikmet ʿilmini Loḳmān olayın bir zamān

9 Miskīn Yūnus aç gözüñi ḥazrete urġıl yüzüni
Mürşid-i kāmil yolına ḳurbān olayın bir zamān

Ç.50b, Mecmūa (Ankara Millî Ktp.NO.442,s.73)

254

1 ʿĀşıḳlara ne diyem ʿışḳ ḫaberinden şīrīn
ʿIşḳıla diñleyene eydeyüm birin birin

2 Ḥayf durur ʿışḳsuzlara ʿışḳdan ḫaber söylemek
Kim gerçek ʿāşıḳısa ben rāzum aña dirin

3 Evvel yir-gök yoġıdı varıdı ʿışḳ bünyādı
ʿIşḳ ezelden ḳadīmdür ʿışḳ getürdi ne varın

4 Evvel ezel bezminde kim dōst yüzin gördiyse
Anuñ cānıdur ʿāşıḳ sor andan ʿışḳ ḫaberin

5 ʿIşḳı hiç bir nesneye mesel baġlasam olmaz
Dünyā vü āḫiretde ne dutısar ʿışḳ yirin

6 Emānetdür ṣaḳıngıl ʿışḳ ḫaberini zinhār
Oturup degme yirde söyleme ʿışḳun sözin

7 Cevherīler ḳatında ḳā'ide böyle durur
Ḳadrini bilmezlere göstermedi gevherin

8 Yūnus'un ḥavṣalası ʿışḳ ṭolmışdur sīnesi
Derdin gizleyemedi geñsüz söyler ʿışḳ dilin

F.157a,NO.187b,YE.74a,RY.18a,K.201b,Rt.35,A.19

255

1 Sen cānundan geçmedin cānān arzū ḳılursın
Bilden zünnār kesmedin īmān arzū ḳılursın

2 Men ʿarefe nefsehu dirsin illā degülsin
Melāikden yuḳaru seyrān arzū ḳılursın

3 Tıfl-ı nev-reste gibi etegin at idinüp
Ele çevgān almadın meydān arzū kılursın

4 Bilimedün sen seni sadefde ne gevhersin
Mısır'a sultāniken Ken'ān arzū kılursın

5 Ol ezel 'āleminde ebedi gözlemedin
Per ü bālün bitmedin cevlān arzū kılursın

6 Yitmiş yidi perde var dostunı arzulama
Yidisinden geçmedin yakīn arzū kılursın

7 Otuzı gözde durur otuzı göñüldedür
Onın dahı bilmedin görmek arzū kılursın

8 Sen bunda işe geldüñ uş yine varısarsın
Henüz sen kul olmadın sultān arzū kılursın

9 Yūnus düşdün bu derde Eyyūb'layın sabreyle
Derde katlanımazsın dermān arzū kılursın

F.158b,NO.193a,K.178b,HB.13a,RY.60a,66b,A.17,Ç.53a

256

1 'İlmünde gark oluban ben beni bilimezin
Dilile söyleyüben sıfatuñ iremezin

2 Sıfatuñ gelmez dile kandalıgun kim bile
Sun'uñı dimeklige ben lāyık olamazın

3 Hem evvelsin hem āhir kamu yirlerde zāhir
Hiç makām yokdur sensüz ben niçün göremezin

4 Görmedin delü oldum yañıldum günāh kıldum
Ussum 'aklum aldurdum esridüm ayılmazın

5 Çünki beni esritdüñ cān u gönül iletdün
Ayırma beni senden bulışdum yād olmazın

6 Baña cānı sen virdüñ ʿAzrāil'e bildürdüñ
Senden artuḳ kimseye emānet viremezin

7 İy Yūnus'ı yaradan ḥicab götür aradan
Ṣādıḳam yoluñda ben yalan daʿvī ḳılmazın

F.156a,K.92b,NO.186a,RY.32b,YE.a

257

1 Bunca gönüller alan cihāna sulṭān mısın
Ḥükmün cānlar içinde cān içinde cān mısın

2 Naẓarun biñ cān alur derdüñ yürekde ḳalur
Gören kendüden varur ʿaşıḳa ḳıyan mısın

3 Uçan ḳuşlar uçunur esen yil görse turur
Dīvler hükmüne girür Belḳīs-Süleymān mısın

4 Yüzüñden gün ṭutılur ay ṭoğmaya utanur
Gören heybete ḳalur Yūsuf-ı Kenʿān mısın

5 Ölü görse dirilür ḳalıbına cān gelür
Ṭopraḳdan avāz gelür ʿĪsā biñ Meryem misin

6 ʿIşkuñ dīne şūr eyler arslana zencīr eyler
Ḳatı ṭaşı mūm eyler Ferhād-ı zamān mısın

7 ʿIşḳuñ Hakk'a irgürür cān gözi dīdār görür
Görenler baş indürür İbrāhīm Edhem misin

8 Yüzüñ dīdār nūrıdur ṣaçuñ Miʿrāc dünidür
Gören cānın unıdur Fahr-i ʿālem sen misin

9 Yūnus sevdügüñ gözle Ḥaḳ yolını key izle
Rāzuñ gönülde gizle sen söze beyān mısın

F.157b,K.68b,B.53a,YE.69b,M.8,A.18

258

Mefā'ilün Mefā'ilün fe'ūlün

1 Bu 'ömrüm yoḳ yire ḫarc itmişem ben
Cānumı gör ne oda atmışam ben

2 Kimesne kimseye itmemiş ola
Anı kim kendüme ben itmişem ben

3 'Amelüm raḫtını dirdüm götürdüm
Ḳamu aṣṣum ziyāna ṣatmışam ben

4 Cihānda bir ṣınuḳ ṣaḳsıdan ötrü
Güherlerüm ziyāna ṣatmışam ben

5 'Amelüm ne ki varsa hep riyādur
'Acebdür iḫlāsı unutmışam ben

6 Giceye iresini kimse bilmez
Ṭūl-i emel başın uzatmışam ben

7 Dükeli 'ömrüñi ḫarcına sürdi
Ziyāndan bellüdür ne ütmişem ben

8 Aġuya bal diyü barmaḳ uzatdum
Aşuma zehr-i ḳātil ḳatmışam ben

9 Bī-çāre Yūnus'uñ çoḳdur günāhı
Anuñ dergāhına yüz ṭutmışam ben

RY.19a,K,204a

259

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dōst yüzini göricegez niçe ḳarār kılsun bu cān
Yağmaya virür ol demde yüz bin zāhid dīn ü ımān

2 Ta'na urman 'āşıḳlara her ne ḥāle dönerise
Fermān olımaz kendüye müşāhedeye ġarḳ olan

3 Cān u gönül fehm ü 'akıl 'ışk mevcine ġarḳ olıcaḳ
Pes niçe añsun ol kişi yazuġ u müzd aṣṣı-ziyān

4 Canında gözi yok kişi görmeyiser dost yüzini
Gözsüz niçe fehm eylesün ne rengdedür işbu cihān

5 Yüz bin melik ü selāṭin dōst yüzini göricegiz
Terk eyleye taḫtını vü 'izzet ü leşker hānümān

6 'Āşıḳ niçe harābısa velayeti arta durur
Anuñiçün ki dāimā virāndadur genç-i nihān

7 'Ayne'l-yaḳīn gören kişi ırmaz gözin dōst yüzinden
Niçe görebilsün anı bu sevüden ṭaşra ṭuran

8 Yūnus'a bu 'ışk kızġını Ḳomaz dilini ṭutmaga
'Āşıḳla ma'şūḳ rāzını dürüst diyemeye lisān

F.159a,RY.41a,K.118a,YE.71a,NO.186a,Rt.23,Ç.49b,A.20

260

Mef'ūlü Mefā'ilün Mef'ūlü Mefā'ilün

1 Ol dürr-i yetīmem ki görmedi beni 'ummān
Bir ḳaṭreyem illā ki 'ummāna benem 'ummān

2 Gel mevc-i ᶜacāib gör deryā-yı nihān gözle
Zī-bahr-i nihāyetsüz katrede olur pinhān

3 Dem urmazıdı Manṣūr tevḥīd-i Ene'l-Ḥaḳ'dan
ᶜIşḳ dārına dost zülfi asmışdı beni 'üryān

4 Bu ᶜālem-i kesretde sen Yūsuf u ben Yaᶜḳūb
Ol ᶜālem-i vaḥdetde ne Yūsuf u ne Kenᶜān

5 Bunda dimeden Mecnūn Leylā adını Mevzūn
Ne Leylā idüm anda ne Mecnūn-ı ser-gerdān

6 Yi-nūn-sin ulaşmadın cān ḳuyuya düşmedin
ᶜIşḳ dadıla mest geldük hem mest giderüz bundan

7 Bu cismüm belāsıdur adum Yūnus olduġı
Ẕātum ṣorar olursañ sulṭāna benem sulṭān

F.159b,K.194b,RY.62a,YE.73b,NO.188a,Rt.20,Ç.50a

261

1 Ol cān ḳaçan öliser sen aña cān olasın
Ölmiş göñül dirile anda ki sen olasın

2 Ölmeklik dirlik ola ölümsüz dirlik bula
Başlu göñül oñula merhemi sen olasın

3 Sen olduġuñ göñüller her dem cānın yiñiler
Bunlardur ölmeyenler ḥākimi sen olasın

4 Sen olduġun maḳāmda ehl-i dād olur anda
Güç olmaz ol dīvānda sulṭānı sen olasın

5 Cān bedenden uçıcaḳ menzilinden göçicek
Ol cihāna geçicek göze ᶜıyān olasın

6 Tozını yil almaya bir zerre ırılmaya
ʿĀşık cānı ölmeye maʿşūkı sen olasın

7 Yūnus sen ʿāşıkısañ ʿışka muvafıkısañ
Korkma ulaşıgısañ ne olursañ olasın

F.160a,K.130a,RY.48b,YE.71b,M.35,A.18

262

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 ʿAceb oldı hālüm bu ʿışk elinden
Göremezem yolum bu ʿışk elinden

2 Bu cümle ʿālemüñ tācı iken uş
Ayaklarda gubaram ʿışk elinden

3 Garīb bülbülleyin zāri kıluram
Akar çeşmüm yaşı bu ʿışk elinden

4 Gazal yapraklayın beñzüm sarardı
Kararuban düşdüm bu ʿışk elinden

5 Yarın mahşerde ben yīrtam yakamı
Niçe feryād idem bu ʿışk elinden

6 Tag u taşlar erür bu ʿışk elinden
Deñizler cūşa geldi ʿışk elinden

7 Niçe bin enbiyā ʿışka giriftār
Yir ü gök toptolu bu ʿışk elinden

8 Çagurup eydeler gel güç görenler
Benüm çilem(?) nedür bu ʿışk elinden

9 Niderem ben yarun vaşlından ayruḳ
Büküldi ḳad-balam bu ʿışḳ elinden

10 Yūnus sen Ṭapduġ'uña ḳıl duʿāyı
İçersüñ zehr-i ḳātil ʿışḳ elinden

NO.187b,YE.69b,

263

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 Göñül uṣanmadun sen bu seferden
Çalab'um saḳlasun seni ḫaṭardan

2 Kişi kim kişinüñ ḳahrın çekince
Gidüp görünmemek yigdür naẓardan

3 Ṭoġaldan baġrumı ṭoġradı ġurbet
Sızar ṭamar ciger ḳanı ṭamardan

4 Vaṭan oldı diken ġurbet gülistān
Aġu içmek yig oldı ney-şekerden

5 Güher didükleri ʿilm-i hünerdür
Hüner-mende hüner yigdür güherden

6 Yūnus gögüs açup dōsta giderken
Çalab'um saḳlasun seni ḫaṭardan

RY.71b,K.181b,B.25b,M.62

264

1 Dīn ü millet ḳodurdı ol benüm göñlüm alan
Anı gören kişiye ne göñül ḳalur ne cān

2 Ṭuymayanlar ḥālümi dīnin ḳodı dir baña
Neyile dīn beslesin cānsuz göñülsüz ḳalan

3 Ṣūretümde varlıġum cānıla göñülidi
Ḳodurdı ḳamusını baña ʿışḳ baġışlayan

4 ʿIşḳun serhengi beni ḳomaz hiç bir nesneye
Ne İslām'da ne dīnde añılmaz küfr ü īmān

5 Şarṭ u farż olmaz anda cānı ʿışḳda ḳalanda
Cevāb sözi dil söyler niçe bilsün bu lisān

6 ʿIşḳa meṡel baġlanmaz ʿışḳ işi ḥisāb olmaz
Dōstlıḳ ticāretinde añılmaz ṣạṣı-ziyān

7 Beni benlikden ḳodı varlıḳ defterin yudı
Ḫavf u recā göstermez ḫayr u şer elden ḳoyan

8 Elden iş bıraḳdurdı niteliksüz baḳdurdı
Bizüm aḥvālümüzde añılmaz nāmıla nişān

9 Ṣorman Yūnus'dan ḫaber dōst ḳandasa anda var
Yüz biñ gevherden fāriġ ʿışḳ deñizine ṭalan

K.118a,RY.41b,NO.182b,YE.71b,Rt.19,Ç.49a,A.20

265

1 Erenlere muhib iken yā münkir olduġuñ neden
Key ṣaḳıngıl datlu cānuñ oḳları çıḳmadın yaydan

2 Ḳahır erenler atıdur ġayret daḫı hilʿātıdur
Erenler yayı ḳatıdur oḳları geçer ḳayadan

3 Bize muhib olanları Ḥaḳ'dan dilerüz anları
Dönüp münkir olanları tīz çıḳarurlar aradan

4 Bunda el-ayaḳ öpilür görenüñ cānı ḳapılur
Garīb müsāfir yapılur zavye vü mescīd-ḫāneden

5 Ağu içerse mūş olsun süçi içerse ḫōş olsun
Yūnus ile yoldaş olsun gelsün Allāh'ına giden

Rt.21

266

1 Ol dōst bize gelmezise ben dōsta girü varayın
Çeküben cevr ü cefāyı dōstumuñ yüzin göreyin

2 Sermāyemüz bir cānıdı anı daḫı aldı bu ʿışḳ
Ne sermāye var ne dükkān bāzāra neye varayın

3 Kurılmış dükkān u bāzār dost içine girmiş gezer
Günāhum çoḳ gönlüm sizer ben dōsta çoḳ yalvarayın

4 Gönlüm eydür dōst benümdür gözüm eydür dōst benümdür
Gönlüm eydür göze ṣabr it bir dem ḫaberin vireyin

5 Ḥaḳ naẓar kıldugı cana bir göz ile bakmak gerek
Ana ki Ḥaḳ naẓar ḳıldı ben anı niçe yireyin

6 Ṭapduḳ eydür bu Yūnus'a bu ʿışḳ Ḥaḳḳ'a irse gerek
Ḳamulardan ol yücedür ben aña niçe ireyin

F.151a,YE.70b,K.116a,203b,RY.18b,40b,A.16

267

1 İy göñül bir dem bir vaḳıt dünyādan uṣanmaz mısın
Bunca fāsid işlerile yüzüñden utanmaz mısın

2 Sen seni ḫōş tutġıl arı istiġfār eyle yārı
İmān bilüne baġlanup dīn ṭonın ṭonanmaz mısın

3 İy matāʿın ḳalba ṣatan güherine pūllar ḳatan
Aṣṣıyı ziyāna ṣatan aṣṣıya uzanmaz mısın

4 Ġayret içinde mübtelā günāhlar içinde ḳodı
Dīn yolında gönül ṣayrı ciddile ṭayanmaz mısın

5 Ölmez vuṣlat meyin içen maʿṣiyyet deñizini geçen
Mey-ḫāneden ʿazim idüp mescidlere ḳanmaz mısın

6 Yiri gögi seyrān ḳılan ʿarş u kürsi cevlān uran
Yūnus ḳatında iy göñül bir dem eglenmez misin

YE.75a,A.17

268

1 Şöyle ḥayrān eyle beni ʿışḳun odına yanayın
Her kancaru bakarısam gördügüm seni sanayın

2 Beni oḳıdı sulṭānum uş göñüldi gider cānum
Elden bıraḳdı benligi bunda niçe egleneyin

3 Senüñ koḳun ṭuydı cānum terkin urdum bu cihānuñ
ʿAceb ḳandadur mekānun ya ben ḳanda isteyeyin

4 Dört mezhebüñ ʿāşıḳıyam yidi meẕheb geçdi cānum
Ḳoġıl beni söyletmegil bu yollarda uyanayın

5 Yidi ṭamu didükleri ḳatlanmaya bir āhuma
Sekiz uçmaḳ eglemeye bunda niye egleneyin

6 Sekiz uçmaḳ ʿarz olursa yitmiş bin ḥūri gelürse
Aldamaya bu cānumı bunda nite aldanayın

7 Dilde söylenür ḫaberün hergiz bulunmaz eserün
Götür yüzünden perdeyi dīdāruña köyüneyin

8 ʿİlm-i ḥikmet oḳıyanlar ʿışḳdan faḳīr durur bunlar
Manṣūr oldum aṣun beni hep dillerde söyleneyin

9 Yūnus dimedi bu sözi cāna ṭoldı dōst āvāzı
Kördür münāfıḳuñ gözi ya ben niçe göstereyin

F.152a,K.208b,NO.190b,RY.8b,HB.12b,YE.75b,M.77,A.13

269

1 İlāhî bir ʿışḳ vir baña ben benligüm bilmeyeyin
Yavu ḳılayın ben beni isteyüben bulmayayın

2 Şöyle ḥayrān eyle beni bilmeyeyin dün ü güni
İsteyeyin dāim seni ayruḳ naḳşa ḳalmayayın

3 Al gider benden benligi ṭoldur içüme senligi
Bundayiken öldür beni varup anda ölmeyeyin

4 Söylerisem gelmez dile kim söge baña kim güle
Bāri yanayın derdile ḥālüm dile gelmeyeyin

5 Uş yürüyem yana yana cigerüm ġarḳ oldı ḳana
ʿIşḳun bir oḳ urdı cāna niçe zāri ḳılmayayın

6 Ko ben yanayın tüteyin dōst bahçesinde yiteyin
Bir gül olayın biteyin açıluban ṣolmayayın

7 Manṣūr'layın dāra beni şöyle ʿıyān göster seni
Ḳurbān ḳılayın bu cānı ʿışḳa münkir olmayayın

8 ʿIşḳdur bu derdün dermānı ʿışḳ yolına virdüm cānı
Miskîn Yūnus dir yā Ġānı bir dem ʿışḳsuz ḳalmayayın

HB.12b,YE.73a,Rt.23,Mecmua (Millî Ktp.442,s.73)

270

1 Taşduñ yine deli gönül şular gibi çağlar mısın
Akdun yine kanlu yaşum yollarumı bağlar mısın

2 N'idem elüm irmez yāre bulınmaz derdüme çāre
Oldum ilümden āvāre beni bunda egler misin

3 Yavu kıldum ben yoldaşı oñulmaz bāğrumuñ başı
Gözlerümüñ kanlu yaşı ırmağ olup çağlar mısın

4 Ben toprak oldum yoluna sen aşuru gözedürsin
Şu karşuma gögüs gerüp taş bağırlu tağlar mısın

5 Ḥarāmī gibi yoluma arkurı inen karlu tağ
Ben yārümden ayru düşdüm sen yolumı bağlar mısın

6 Karlu tağlarun başında salkım salkım olan bulut
Saçuñ çözüp benüm içün yaşın yaşın ağlar mısın

7 Esridi Yūnus'uñ cānı yoldayım illerüm kanı
Yūnus düşde gördi seni sayru mısın sağlar mısın

RY.(Mecmua)46a

271

1 Cānlar cānını buldum bu cānum yağma olsun
Assı ziyāndan geçdüm dükkānum yağma olsun

2 Ben benligümden geçdüm gözüm hicābın açdum
Dōst vaslına ulaşdum gümānum yağma olsun

3 Benden benligüm gitdi hep mülkümi dōst tutdı
La-mekān kavmi oldum mekānum yağma olsun

4 İkilikden uşandum ʿışk tonını tonandum
Derdi hanına kandum dermānum yağma olsun

5 Varlık çün sefer kıldı andan dōst bize geldi
Vīrān gönül nūr ṭoldı cihānum yağma olsun

6 Geçdüm bitmez ṣağınçdan uṣandum yaz-u ḳışdan
Bōstānlar başın buldum bōstānum yağma olsun

7 Taʿalluḳdan üzüşdüm ol dōstdan yana uçdum
ʿIşḳ dīvānına düşdüm dīvānum yağma olsun

8 Yūnus ne ḫōş dimişsin bal u şeker yimişsin
Ballar balını buldum ḳovanum yağma olsun

F.154b,NO.191a,YE.73b,HB.13a,A.18

272

1 Anup ḳıyāmet gününi ağlaşalum ol gün içün
Ol gün melāmet günidür ağlaşalum ol gün içün

2 Ol günde yirler yarıla cümle ölenler dirile
Cümle günāhlar ṣorıla ağlaşalum ol gün içün

3 Ol günde gök çatlayısar insān niçe ḳatlanısar
Ol günde kim ḳorḳmayısar ağlaşalum ol gün içün

4 Āh ol günün ḳorḳuları ḳoca ḳılur maʿṣūmları
Niçe olur mücrimleri ağlaşalum ol gün içün

5 Ol gün ḳatı efgān ola irkek- dişi ʿuryān ola
Cümle ciger biryān ola ağlaşalum ol gün içün

6 İy Yūnus Emre gir yola ḥāl bilmez kardaş n'ola
Meger dermān Ḥak'dan ola ağlaşalum ol gün içün

B.17a

273.

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Sübḥān bizi uyarısar niçe zamān yatmış iken
Cānlar teni isteyiser terk idüben gitmiş iken

2 Gör Ḫālik'in ʿināyetin deryā-yı bī-nihāyetin
Bize dīdār gösteriser bunca günāh itmiş iken

3 Ḥaḳḳ'uñ ʿināyeti çoḳdur erer ḳullarına dāim
Allāh Ḫalil'i ṣaḳladı Nemrūd oda atmış iken

4 ʿİnāyeti kime irse ol ḳul iken sulṭān olur
İşitmedüñ mi Yūsuf'ı bāzirgāna ṣatmış iken

5 ʿIşḳıla gelseñ yola Yūnus'layın olsan n'ola
Tāʿatini terk itmedi balık anı yutmış iken

6 ʿAhdüñi eylegil vefā gönlüñi eylegil ṣafā
Ḳanı Muhammed Muṣṭafā ʿArşa Miʿrāc itmiş iken

7 Ḳan'enbiya vü evliyā geldi geçdi cümle veli
Ḳanı Dāvūd u Süleymān Ḳāf'dan Ḳāf'a dutmış iken

8 Ne ḳadar çoḳ ise māluñ ecel saña ṣunar elün
Ne aṣṣı eyledi Ḳārūn bu dünyāya batmış iken

9 Ḳulaḳ urgıl benden yana ḫaberüm var diyem saña
Laʿnet ḳıldı ʿAzāzil'i ʿArş'da mekān ṭutmış iken

10 Dōstdan belā gelicegiz Eyyūb'layın ṣabreylegil
Niçe ṣıḥḥat buldı teni bunca belā çekmiş iken

11 Anıcaġuz şol bir güni ditrer mi Yūnus'un cānı
İmān-Ḳur'ān yoldaş ile son menzile yitmiş iken

Ç.56a, A.19, Divan-ı Aşık Yunus.160

274

1 Hey yārānlar hey ḳardaşlar nicedeyin nideyin ben
Sen benüm ḳulum degülsin dir olursa nideyin ben

2 Zelil maġbun ḳala başum anda hiç dinmeye yaşum
Maḥşer güni içüm ṭaşum nār olursa nideyin ben

3 Şuç anıcaḳ göyner özüm ḳan yaşıla ṭolar gözüm
Yarın Ḥaḳ ḳatında yüzüm ḳar' olursa nideyin ben

4 Fesādıla ṭolu içüm hey ḫoca baġışla şuçum
Key cehennem benüm içün yir olursa nideyin ben

5 Ben fesād içinde ḳaldum Yūnus eydür artdı derdüm
Sine varıcaġız ḳabrüm dār olursa nideyin ben

B.11b

275

1 Yoḳdur bende ʿamel ṭāʿat ben nideyin neyleyeyin
Ḳopucaḳ rūz-ı ḳıyāmet ben nideyin neyleyeyin

2 Dōst baña suʾāl idicek ʿAḳlum başımdan gidicek
Ḥicāb derdi ġarḳ idicek ben nideyin neyleyeyin

3 Helāline ola ḥisāb harāmına ola ʿazāb
ʿİsyānıla yüzüm ḳara ben nideyin neyleyeyin

4 Yitmiş bin zebāni yide ṭamuyı ḥaşrda ilede
Mücrimlere heybet ide ben nideyin neyleyeyin

5 Bir kez cehennem silkine ʿāsilere ide kīne
ya Rab iricek ol güne ben nideyin neyleyeyin

6 ʿĀşıḳlar maḳsūda ire ʿārifler dōst yüzin göre
Şöyle mücrim yüzi ḳara ben nideyin neyleyeyin

7 Yūnus Emre'm derdün ḳatı ḫayra geçmez bir ṭāᶜatı
Olmazsa Ḥaḳ ᶜināyeti ben nideyin neyleyeyin

B.11b,

276

1 İy benüm ᶜömrüm ḳuşı ḳanda varasın birgün
Ecel avlayup yudar ele giresin birgün

2 Gelüp gögsüne ḳona dutuşup cānun yana
Bir ḳadeḥ şerbet şuna içüp ḳanasın birgün

3 Görmege gelenleri ḫāṭırun ṣoranları
Sevgüli yārānları görmez olasın birgün

4 Yārānlarun geleler seni taᶜcīlleyeler
Soyalar tonlarunı ᶜuryān olasın birgün

5 Binüp ağaç atına yañulup Ḫıżr'a ṭaña
Şol ḳara yir altına gire yatasın birgün

6 Ṭap tımar eyle tene yaraḳ eyle bu cāna
Şol yılana çıyana naṣīb olasın birgün

7 Münker ü Nekir gele ḥällerün düşvār ola
Dilünce su'āl ṣora cevāb viresün birgün

8 Yūnus Emre'm nidesin ḳaçup ḳanda gidesin
Erenler ṣoḥbetine gelmez olasın birgün

B.13b,Ç.59a

277

1 ᶜAceb şu yirde var m'ola şöyle ġarīb bencileyin
Bağrı başlu gözi yaşlu şöyle ġarīb bencileyin

2 Gezdüm Urūm'ıla Ş_am'ı yuḳaru illeri ḳamu
Çoḳ istedüm bulımadum şöyle ġarīb bencileyin

3 Kimseler ġarīb olmasun ḥasret odına yanmasun
Hᵛōcam kimseler olmasun şöyle garıb bencileyin

4 Söyler dilüm aġlar gözüm ġarīblere köynür özüm
Meger ki gökde yılduzum şöyle ġarīb bencileyin

5 Niçe bu derdile yanam ecel ire birgün ölem
Meger ki sinümde bulam şöyle ġarīb bencileyin

6 Bir ġarīb ölmiş diyeler üç günden ṣonra ṭuyalar
Ṣovuḳ ṣuyıla yuyalar şöyle ġarīb bencileyin

7 Hey Emre'm Yūnus bī-çāre bulunmaz derdüne çāre
Var imdi gez ṣārdan ṣāra şöyle ġarīb bencileyin

Muahhar mecmualar'da mevcut

278

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ḳanda bulam isteyüben iy gönül seni ḳandasın
Ḳanda vīrāne varısa va'llāhi gönül andasın

2 İy gönül saña uyaldan ḳalmadı yüzümün ṣuyı
Raḥmet gele ta ki saña ḳandayısan dīvāndasın

3 Bir laḥẓa olursın rūşen bir dem yürürsin perīşān
ʿĀlemlere nām u nişān derde esīr dermāndesin

4 Bir dem ʿābid bir dem zāhid bir dem ʿāṣī bir dem muṭīʿ
Bir dem gelür ki iy gönül ne dīnde ne īmāndasın

5 ʿIşḳ başumdan aşıcaġuz mevc uruban ṭaşıcaġuz
Bir (dem) gelür ki iy gönül mescidile Ḳur'ān'dasın

6 Ḳayseri Tebrīz ü Sivās Naḥcuvān u Maraş Şirāz
Göñül saña Baġdād yaḳın ʿālemlerde dīvāndasın

7 Yūnus imdi ṭapdur hemin aḳıtma gözünüñ nemin
Eger bugün eger yarın çün Ḥaḳḳ'içün ḳurbāndasın

YE.78a

279

Mefa'ilün Mefa'ilün fe'ulün

1 Eger ʿışḳı seversen cān olasın
Göñüller taḥtına sulṭān olasın

2 Seversen dünyeyi mihnet bulasın
Erenler sırrını kaçan tuyasın

3 Cihān köhne-sarāydur sen begisin
Niçe bir eskiye ḥasretlenesin

4 Aġudur bal degül dünyā murādı
Niçe bir aġuya parmaḳ banasın

5 Ḳanadsuz ḳuşlayın ḳalduñ yabanda
Ḳanadlu ḳuşlara ḳanda iresin

6 Diken olma gül ol eren yolında
Diken olurısan oda yanasın

7 Niyāz içün buyurdı Ḥaḳ namāzı
Niyāzdan vay saña ġāfil olasın

8 Saña erden ʿaṣā gerek bu yolda
Ṭayanursan ʿaṣāya ṭayanasın

9 Erenler nefesin ʿaṣā idin sen
Erenler nefsine uyarsan fenāsın

10 ʿİbādetler başıdur terk-i dünyā
Eger mü'minisen aña inanasın

11 Atañ anañ ḥaḳ'ın yitürdünise
Yeşil ṭonlar geyesin ṭonanasın

12 Eger ḳoñşı ḥaḳ'ı boynuñdayısa
Cehennemde yarın bāḳī ḳalasın

13 Yūnus bu sözleri erenden aldı
Saña dahı geregise alasın

F.155a,YE.78a

1 İy dōst seni sevelden ʿaḳlum gitdi ḳaldum ben
Bıñarları terk idüp deñizlere ṭaldum ben

2 Bir zerre ʿışḳuñ odı ḳaynadur deñizleri
Düşdüm ʿışḳun odına ṭutuşuban yandum ben

3 Ol cānda ki ʿışḳ ola anda ġuṣṣa olmaya
Bu ʿışḳ baña gelelden ġuṣṣam gitdi güldüm ben

4 Bülbül de ʿāşıḳ olmış ḳızıl gülüñ yüzine
Gördüm erenler yüzin hezār destān oldum ben

5 Bu ʿışḳı baña virdüñ ben niderem kendözüm
İçüm ṭaşum nūr ṭoldı dōsta ʿaşıḳ oldum ben

6 Ṣımasañ būtın nefsün ʿabes ḳamu ṭāʿatün
Anı ṣımaġa çāre hele şimdi buldum ben

7 Dünyā cefāsın almaḳ soñucı vefāyımış
Cefāyı viribenin seni ṣatın aldum ben

8 Bir ḳurı ağacıdum yol üzre düşmişidüm
Er baña nazar ḳıldı ṭāze cüvān oldum ben

9 Yūnus sen ʿāşıḳısan adunı miskin ḳoğıl
Cümlesinden iḫtiyār miskīnlikde buldum ben

F.153a,K.158b,YE.75b,RY.53a,B.5b,Rt.22

281

1 Ol vaḳtin bir olasın ayrulıḳdan ḳalasın
Cānsuz gel bu ḳapuya bāḳī dirlik bulasın

2 Cān ṭuta gelürisen cānum vardur dirisen
Cān şumār iderisen küllī ṣağıncılasın

3 Bunda ne ṣagınç şumār ya bunda kim kalum var
Çün böyle düşdi sefer gerek yolda olasın

4 Derdile gelmeyince dermāna irmeyesin
Bir cān yolda ḳorısan yüz biñ cānı bulasın

5 Ḳalma fānī ṣağınca ḳaṣd eyle bāḳī gence
Yüz biñ cihānda bāṭın ḫazīnesin bulasın

6 Dadarsan ʿışḳ dadından geçesin zāhir dinden
Ayrulığun odından ol vaḳıt ḳurtulasın

7 Yavı varğıl bu yolda her bir dürlü menzilde
Cümle söylenen dilde gerek unıdulasın

8 İy Yūnus ḳanı ʿaḳluñ geñsüzin söyler dilün
Pāyānı yoḳ bu yoluñ sen ḳanda ṭolanasın

NO.181b,YE.75a,K.164b,RY.31a,B.51a,Rt.19,M.53,Ç.54a

282

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 İlāhī derdümüñ dermānı sensin
Günāhkār ḳullaruñ ġufrānı sensin

2 Senüñ emrüñ ile döner felekler
Hem ayuñ güneşüñ devrānı sensin

3 Ḫalil'üñ ḫullesi Ya'ḳūb'uñ āhı
Yūsuf'uñ bendile-zindānı sensin

4 Mūsā'nuñ münācātı Ṭūr ṭaġında
ʿİsā'nuñ göklerde seyrānı sensin

5 Gözümüñ nūrı vü gevdem ḥayātı
Gönüller taḫtınuñ sulṭānı sensin

6 Yunus Emre'm sebaḳı senden oḳur
Elinde defteri dīvānı sensin

B.27b

283

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy gönlümüñ eglencesi eyit baña neyleyeyin
ʿIşḳuñdan oldum āvāre derdüm kime söyleyeyin

2 Mülk-i fenādan geçeyin ol dōst iline uçayın
Ṭalayın ʿışḳ ʿummānına deñizleri ḳaynadayın

3 ʿIşḳuñ od urdı cānuma gelsün ʿāşıḳlar yanuma
Dökeyin ʿışkuñ ḫānını ʿaşıḳları ṭoylayayın

4 Çü girdüm ʿışkun bagına bakdum soluma saguma
Dürlü yemişlerin yiyüp güllerini yıylayayın

5 Dün-gün kılayın āh u zār ʿāşık olayın il ü şār
Dökeyin kanlu yaşumı zārılıklar eyleyeyin

6 ʿĀşık olayın şol güle tolsun cihana ġulġule
Hezār destān olubanı dōst bāġını yaylayayın

7 Miskīn Yūnus ʿāşıklaruñ dirligini dirilmedüñ
Bari gücüm yitdügince soylarını soylayayın

NO.189a,HB.17a,B.13a,RY(Mecmua)17b,A.20

284

1 Ayurma beni senden yaradan
Düşdüm [illegible]irüm [illegible] b[illegible] yaradan

2 Öldügüm içün gussa mı yirüm
Ala cānumı yine yaradan

3 Öldi diyeler kaydum yiyeler
Bir kuş oluban çıkam aradan

4 Aġlama direm şol gözlerüme
Kan yaş akıdur aġ u karadan

5 Yirler mi kodum göl eylemedük
Siller akıtdum her bir dereden

6 Ben bir kulıdum sen sultānıduñ
Düşdüm araya bilmem nereden

7 Varam kul olam şeyh işigine
ʿAbā dikinem yüz bin pāreden

8 Emre'm Yūnus'un murādı budur
Ala yarına çıḳa aradan

VAV

285

1 İy yārānlar iy ḳardaşlar ḳorkaram ben ölem diyü
Öldügümi ḳayırmazam itdügümi bulam diyü

2 Birgün görinür gözüme ʿaybum urulur yüzüme
Endīşeden del'olmışam nidem ben ne ḳılam diyü

3 Eger gerçek ḳulımışsam aña ḳullıḳ ḳılayıdum
Aġlayadum bu dünyede yarın anda gülem diyü

4 Hemin geldüm bu dünyāya nefsüme ḳullıḳ itmege
Eyü ʿamel işlemedüm ʿazābdan ḳurtulam diyü

5 İy bi-çāre miskīn Yūnus günāhun çoḳ neyleyesin
Sıġındum ol Allāh'uma didi hem ʿafv ḳılam diyü

YE.79a,K.187b,RY.57a,M.65

286

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dōst gönlümi yaġmaladı nolsa gerek şimden girü
Derdi bıraḳdı cānumı yansa gerek şimden girü

2 Derdünile cānum yanar ʿömür geçer devrān döner
Gün geldükçe beñzün ṣolar ṣolsa gerek şimden girü

3 Bu ne ʿacāyib ser-güzeş çıḳardı baġrumuzda baş
Gözlerümden ḳanıla yaş aḳsa gerek şimden girü

4 Evliyādur Ḥakḳ'uñ sırı alnındaki Allāh nurı
Anı seven āh u zārı ḳılsa gerek şimden girü

5 Sen h^v^ocasın ben bir ḳulam ebedī ḳullukda ḳalam
(Bu)sözüñi cümle ʿālem bilse gerek şimden girü

6 Fenā sarāyından göçüp beḳā sarāyına geçüp
ʿIşḳuñ şarābından içüp ḳansa gerek şimden girü

7 Görüñ ki Yūnus nitdi varuban ḥażrete gitdi
Ḳaṭredür ʿummāna yitdi ṭolsa gerek şimden girü

NO.187b,Mecmūa (Ankara Millī Ktp.NO.442,s.71)

287

1 Manṣūr-vār oldum bugün ber-dār iden gelsün berü
İnnī ene'l-Ḥaḳ oḳudum inkār-iden gelsün berü

2 Kul küllüñ min İndillāh ansuz degülem v'allāh
Ben Ḥaḳ'ıla Ḥaḳ olmışam aġyār iden gelsün berü

3 Levḥ ü ḳalemde yazılan tertīb-i tevḥīd oḳuram
ʿİlm-i ledün seyr ü sülūk güftār iden gelsün berü

4 Bir Tañrı'nuñ peyġamberi ben andan aldum ḫaberi
Bir Tañrı vü peyġambere iḳrār iden gelsün berü

5 Men ʿarefe nefsehu fekad ʿarefe Rabbehu
Bildüm bunı buldum anı inkār iden gelsün berü

6 Münkir-münāfıklar beni öldürelüm dirlerimiş
Beni yaradan öldürür yok-var iden gelsün berü

7 Gelsün beni ol öldüren külümi göge ṣavuran
Ben Küntü kenz'em maḫfi'yem iẓhār iden gelsün berü

8 Gāzī benem şehid benem ölüben öldüren benem
İrte gice ol dōstıla bāzār iden gelsün berü

9 Cümle cihān Gufrānıdur kamu 'ālem hayrānıdur
Yūnus anuñ hayrānıdur tekrār iden gelsün berü

RY.73b,YE.78b,K.137b,M.39

288

1 İy bizümle yār olup dosta giden gelsün berü
Yok eyleyüp kendözin cān terk iden gelsün berü

2 Terk idelüm kāl ü kıylı isteyelüm togrı yolı
Hem bulalum gevher kānın cevher alan gelsün berü

3 Gevher bu cān maksūdıdur cān maksūdun Mansūr'ıdur
Maksūd içün Mansūr'layın ber-dār olan gelsün berü

4 İrmek dilerseñ maksūda çok hizmet eyle her işde
Sen senligünden usan nūr-ı dīdār gelsün berü

5 Pinhān idenler kendözin anlar görürler Hak yüzin
Görmek dilersen Hak yüzin ikrār iden gelsün berü

6 Yūnus gel añlat hālüñi bildür nedür ahvālüñi
Derde bırakdı cānını dermān iden gelsün berü

YE.79b,NO.190a

289

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 Benem zārı kılan şol yāra karşu
Gönülden cān viren dildāre karşu

2 Giceler ṣubḥa dek ḥayrān u mestem
Oluban munṭazır dīdāre ḳarşu

3 Seher-gāhın ṭurup zārı ḳıluram
Ṣanasın bülbülem gül-zāre ḳarşu

4 Alaldan cānumı ʿışḳ-ı İlāhī
Benem Mecnūn gibi āvāre karşu

5 Cemālün şem'ine pervāne gibi
Yaḳaram perr ü bāli nāra ḳarşu

6 Anun̄ ʿışḳı şarābın nūş idelden
İrişür yüregüme yāre ḳarşu

7 Bugün Manṣūr benem ʿışḳun̄ yolında
Yüriyüp çarh uram ṣol dāre ḳarşu

8 Bī-çāre bülbülem dōst bahçesinde
Varam virem haber ṣol yāre karşu

9 ʿĀşıḳ Yūnus bugün ġurbetde ḳaldı
Ki ʿışḳı söyledür dildare karşu

K.184a,RY.73a,RY(Mecmua)5a,M.64,Ç.60a,

290

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 Severem ben seni cāndan içerü
Yolum ötmez bu erkāndan içerü

2 Nere varurısam gön̄lüm ṭolusın
Seni kanda ḳoyam bundan içerü

3 Beni ṣormañ baña bende degülem
Ṣūretüm boş gezer ṭondan içerü

4 Beni benden alana irmez elüm
Ḳadem kim başa sulṭāndan içerü

5 Tecellīden naṣīb irdi kimine
Kiminüñ maḳṣūdı bundan içerü

6 Kime dokundısa ol dōst naẓarı
Anuñ şuʿlesi var kândan içerü

7 Senüñ ʿışḳun beni benden alupdur
Ne şîrîn derd bu dermāndan içerü

8 Şerīʿat-Ṭarīḳat yoldur varana
Ḥaḳīḳat-Maʿrifet andan içerü

9 Süleymān ḳuş dili bilür didiler
Süleymān var Süleymān'dan içerü

10 Sülūk seyir iden ʿışḳuñ erine
Niçe meẕheb olur dīnden içerü

11 Dīnin terk idenün küfürdür işi
Bu ne küfürdür īmāndan içerü

12 O bir dilber durur hiç yok nişānı
Nişān olur mı nişāndan içerü

13 Tā kim Yūnus gözi ṭuş oldı dōsta
Ki ḳaldı ḳapuda andan içerü

YE.78b,NO.193a,K.66b,Rt.35,M.7

291

1 Düşdi öŋüme hubbü'l-vatān gidem hey dōst diyü diyü
Anda varan ḳalūr hemān ḳalam hey dost diyü diyü

2 Gele şol ʿAzrāil duta aṣṣı ḳılmaz āna ata
Binem şol aġaçdan ata gidem hey dost diyü diyü

3 Ḫalvetlerde meşġūl olam dāim açılam gül olam
Dōst bāġında bülbül olam ötem hey dōst diyü diyü

4 Şol bir biş-on arşun bizi kefen ideler egnüme
Dikem şol dünye ṭonların geyem hey dost diyü diyü

5 Mecnūn oluban yüriyem yücē ṭaġları büriyem
Mum olubanı eriyem yanam hey dost diyü diyü

6 Günler geçe yıl çevrile üstüme sinlem obrıla
Ten çüriye toprak ola ṭozam hey dost diyü diyü

7 Yūnus Emre var yolıma münkirler girmez yolına
Baḥrı olup dost göline ṭalam hey dost diyü diyü

RY.40b

HE

292

1 Ḥaḳ'dan gelen şerbeti içdük el-ḥamdüli'llāh
Şol ḳudret deñizini geçdük el-ḥamdüli'llāh

2 Şol ḳarşuġı ṭaġları mişeleri bāġları
Ṣaġlıḳ ṣafālıḳ ile aşduḳ el-ḥamdüli'llāh

3 Ḳurıyıduḳ yaş olduḳ ayaġıduḳ baş olduḳ
Ḳanatlanduḳ ḳuş olduḳ uçduḳ el-ḥamdüli'llāh

4 Vardugumuz illere şol ṣafā gönüllere
Baba Ṭapduḳ maʿnīsin ṣaçduḳ el-ḥamdüli'llāh

5 Beri gel barışalum yādısan bilişelüm
Atumuz eyerlendi eşdük el-ḥamdüli'llāh

6 İndük Rūm'ı kışladuḳ çoḳ ḥayr u şer işledük
Uş bahār geldi girü göçdük el-ḥamdüli'llāh

7 Dirildük bıñar olduḳ irkildük ırmag olduḳ
Aḳduḳ denize ṭolduḳ ṭaşduḳ el-ḥamdüli'llāh

8 Ṭapdugıñun ṭapusında ḳul olduḳ ḳapusında
Yūnus miskīn çigidük bişdük el-ḥamdüli'llāh

F.160b,YE.81b

293

1 Zinhār göñül evinde ṭutma yavuz endīşe
Biregüyçün ḳuyı ḳazan ʿaḳıbet kendü düşe

2 Nefsüñ begenmeyeni ayruḳlara ṣanmagıl
Ayruḳlara ṣanursañ bilgil kim işüñ şaşa

3 Kendüye yaramazı biregüye ṣanan ol
Adı müsülmān anuñ kendü beñzer keşişe

4 Ḳomaduguñ nesneyi ṣunuban götürmegil
Ḳomaduguñ götürmek düşüre yatlu işe

5 Bu dünyede üç kişi Ḥaḳḳ dīdārın görmeye
Bir dikçi bir ḳovçı biri gammāzdur beşe

6 Yūnus bu naṣīḥatı ṭutan yatlu olmaya
Bir niçe ögüt durur diñleseñ başdan başa

F.161b,NO.181a,K.136b,B.9b,YE.82b,RY.38b,A.24,Ç.67a

294

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ḫōşdur eger yürürisem ʿışḳ odına yañā yañā
Pes yanmadın nite olam çün ʿışḳ odı düşdi cāna

2 Cānum ʿışḳuñ külḫānıdur ṭartınmadın ur odunı
Ḳamış ṣuyı şeker olur od bıraġıcaḳ külḫāne

3 Her nesne kim çig olıcaḳ od olmayınca bişmez ol
Benüm dirligüm çigidi ʿışḳ odı oldı bahāne

4 Bu işler tamām olıcaḳ ḫalvet olur maʿşūḳıla
Maʿşūḳ yüzin gören kişi gerek yana vü dükene

5 Devlet durur ol kişiye yanarısa ʿışḳ odına
Acı tütüni çıkıcaḳ aydın olısar bu ḫāne

6 Ol dōstıla bāzārumuz fülan vaḳtan berü degül
Severidük ma'şūḳayı henüz gelmedin cihāna

7 Rāżīyam ol oda ben günde biñ kez yanarısam
Gör niçe cān fidā ḳılur şemʿi öñinde pervāne

8 ʿIşḳa niçe yanarısam daḫı şīrīn gelür baña
Cānum fidi olsın beni bu ʿışḳ odına atana

9 ʿIşḳ sulṭānı Ṭapduḳ durur Yūnus gedā bu ḳapuda
Gedālara luṭf eylemek hem ḳāidedür sulṭāna

F.162a,K.102a,NO.181a,NO.181a,RY.22b,YE.83b,Rt.26,Ç.71 a
M.25

295

1 Vücūd bir binā durur sırr-ı ḥikmet içinde
Göñül bir bünyād durur naḳd ol bünyād içinde

2 Gönül sulṭān hakīm cān cümle iş aña ḳurbān
Dil dahı bir tercemān yürür ḳudret içinde

3 Gönül oturur tahta hükmider Ḳāf'dan Ḳāf'a
Nefis durmış ıraḳda meyli ʿişret içinde

4 Ol nefs kim cāna uyar maʿnīden ṣanma duyar
Her dem ana uymayan bil ʿināyet içinde

5 Evvel ḳapu şerīʿat geçse andan ṭarīḳat
Gönül evi maʿrifet ʿışḳ ḥaḳīḳat içinde

6 Şerīʿat şīrīn olur işidene ḫōş gelür
Ne kim dilerse ḳılur ol şerīat içinde

7 Ṭarīḳat cān yoldaşı cān ile olur işi
Ṭarīḳa giren kişi dün-gün ʿibret içinde

8 Maʿrifet gönül ile dün ü gün zārıyıla
Söylesem gelmez dile sırr-ı ṣıfat içinde

9 Ḥaḳīḳat ʿışḳdur ʿıyān görsün ol şebih beyān
Ḥaḳīḳat donınugeyen ağır hilʿat içinde

10 Şerīʿat ṣūret evi ṭāʿata girer ḳavı
ʿĀleme çıḳdı çavı ʿubūdiyyet içinde

11 Ṭarīḳaṭ cāna gelür ṭāʿatını cān ḳılur
Girmeyen ziyān ḳılur iş bu devlet içinde

12 Ḥaḳīkate irenler ḥaḳīḳati bulanlar
Ne bahtludur cānları hep mahabbet içinde

13 Her kim şerīʿat bile hem oḳıya hem ḳıla
Ol gerek kim er ola dün-gün ṭāʿat içinde

14 Ger ṭāʿat kılmazısa üstāda varmazısa
Şerʿīdan olmazısa adı laʿnet içinde

15 Şerīʿat aña eydür aña ʿabes ol addur
Anuñ makamı oddur şol ahıret içinde

16 Her kim tarīka gire gerek māl terkin ura
Yola togrı cān vire bu tarīkat içinde

17 Ger togrı turmazısa māl terkin urmazısa
Yola cān virmezise tuymaz sohbet içinde

18 Tarīkat anuñ degül ol kılmış yolın melūl
Hak kılmaz anı kabūl bulmaz rahmet içinde

19 Ger bahrı olmazısa deñize dalmazısa
Seyrānuñ bilmezise yokdur kıymet içinde

20 Maʿrifet göñül şehri makāmun bulur Fakrı
Şehrı gerekdür bahrı bu maʿrifet içinde

21 Maʿrifet andan ırak anuñ degüldür durak
İşi olsa da yavlak anuñ bu ad içinde

22 Her kim hakīkat süre kahrı lutfu bir göre
İş aça togrı dura bu hakīkat içinde

23 Ger togrı turmazısa yolına ırmazısa
Kahrı hōş görmezise adı yok ad içinde

24 Anuñ degül hakīkat ol devlet ol nasīhat
Evvel āhir ʿakibet bulunca māt içinde

25 Bu dört menzildür utan ledün makāmun tutan
Oldur menzile yiten tamām murād içinde

26 Ol menzile yitenün dört nişānı var anuñ
Ol nişānı kılanuñ yiri rahmet içinde

27 Sūretüñ ḥalḳa düze Ḥaḳḳ'uñ yolunda ize
Çıḳa seyir eyleye ol semāvāt içinde

28 Tevekkül işi ola ḳanāʿat aşı ola
ʿİnāyet başı ola nūr-ı raḥmet içinde

29 Ḳıyl u ḳāle mecāl yoḳ ol ḥāldür ana ḳāl yoḳ
Hergiz aña ecel yoḳ ezel-ebed içinde

30 İşdür bunca avazlar didügüm maʿni sözler
Ṭapduḳ Yūnus'ı gözler bu vilāyet içinde

Şiir, Muahhar mecmualarda mevcuttur

296

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün

1 ʿĀşıḳ oldum erene irmegile
Ḥaḳḳ'ı buldum ben eri görmegile

2 Ere irdüm erde buldum maḳṣūdum
Bulımadum ṭaşradan ṣormaġıla

3 Ne yire baḳdumısa er oturur
Göñlin aldum yüz yire sürmegile

4 Ḥaḳ'dan imiş cānlara cümle naṣīb
Olmazımış Kaʿbeye varmaġıla

5 Kaʿbe senüñ işigüñdür eyle bil
Bulımadum yol çeküp varmaġıla

6 Beni gören bir pūla ṣaymazıdı
Şimdi gören gösterür barmaġıla

7 Bir gölidüm ḳıldı erenler naẓar
Deñiz oldum dört yana ırmaġıla

8 Geldi üñ Yūnus diyü ṭurdum örü
Gözüm açdum ḳulaġum urmaġıla

F.162b,K.148b,NO.188b,YE.87a,RY.13a,63a,Rt.26,Ç.70b,
A.23

297

1 Göñül nite dolana maᶜşūḳın bulmayınca
Kimse ᶜaşıḳ mı olur gönülsüz ḳalmayınca

2 Göñüldür seven anı esīr eyleyen seni
Kimi azād eylersin sen azād olmayınca

3 Boynı zencirlü geldük key ḳatı esīr olduḳ
[illegible] nazar eylemedi hālumuz bilmeyince

4 Bir yanadan ararlar ayruḳ nesne ṣanurlar
Bahāsın ne bilesin sen ṣatun almayınca

5 Bahāsı cānum anuñ mālıla ṭavar degül
Sevdük mi ele girür sevdükler virmeyince

6 Cāna niçe ᶜaşıḳısañ bu ḳayıddan geçemezsin
Deryādan ne alasın ırmaḳdan geçmeyince

7 Dostı ḳanda bulasın sende durmaġıla sen
Ol ᶜimāreṭ eylemez sen virān olmayınca

8 Sözi Yūnus'dan işit kibir ḳılma dut ögüt
ᶜİmāret olmayasın ta harāb olmayınca

F.163a,YE.86b,RY.11b,Ç.61a,A.23

298

1 Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Vaṣf-ı ḥālın eydiserem vuṣlat ḥālın bilenlere
Yidi dürlü nişān gerek ḥaḳīḳate irenlere

2 Bu yidisinden birisi eksük olursa olmaya
Birisi eksük gerekmez bu ṣarp yola varanlara

3 Evvel nişānı bu durur yirmeye cümle milleti
Yirenler ḳaldı yirini yir degmedi yirenlere

4 İkinci nişānı budur hiç nefsini semirtmeye
Zinhār siz andan olmañuz nefsine ḳul olanlara

5 Üçünci nişānı budur cümle heveslerden geçe
Hevesler eri yolda ḳor yitemez yola varanlara

6 Dördünci nişānı budur dünyādan münezzeh ola
Dünyā seni ṣayru eyler ne ḳul ḳaysı ṣayrulara

7 Yūnus yidi nişān didi evet üçüni gizledi
Anı dahı eydivirem gelüp ḫalvet ṣoranlara

F.162b,YE.86b,RY.16a,B.29a,NO.181b,Rt.25,A.22,Ç.65a

299

1 Miskīnlikden buldılar kimde erlik varısa
Nerdübāndan yitdiler yüksekden baḳarısa

2 Göñül yüksekde gezer dem-be-dem yoldan azar
Ṭaş yüzine ol ṣızar içinde ne varısa

3 Aḳ ṣaḳallu pīr ḳoca bilmez ki ḥālı niçe
Emek yimesin ḥaccā bir göñül yıḳarısa

4 Ṣağır işitmez sözi gice ṣanur gündüzi
Kördür münkirün gözi ʿālem münevver ise

5 Gönül Çalab'un taḫtı gönüle Çalap baḳdı
İki cihān bed-baḫtı kim gönül yıḳarısa

6 Sen seni ne ṣanursan ayruğa da anı ṣan
Dört kitābuñ maʿnīsi budur eger varısa

7 Bildük gelenler geçmiş ḳonanlar girü göçmiş
ʿIşḳ şarābından içmiş kim maʿnī ṭuyarısa

8 Yūnus yoldan ırmasun yüksek yirde ṭurmasun
Sinle-ṣıraṭ görmesün sevdügi dīdārısa

F.164a,B.28b,YE.85b,RY.45b,A.24,Ç.66a,Mecmua (Millî Ktp.No2204,s.157)

300

1 Bir söz diyeyin saña diñle cānuñ varısa
Hīç ṭamaʿ eylemegil ʿaḳluñ saña yarısa

2 Yavuzlıḳ eylemegil laʿnet işitmeyesin
Senden ṣoñra söylene key eylügüñ varısa

3 Yavuzluḳdan kem bitdi yā eylükden kim yitdi
İylük Ḥaḳḳ'a yaraşur sende iḳrār varısa

4 İḳrār erüñ yārıdur varsa uçmaḳ yiridür
Baḫil uçmaḳ görmege yüz biñ gözi varısa

5 Ma'nīde getürmişler ḳardaşdan yār yigrekdür
Oğuldan daḫı ṭatlu eger ṭoğrı yarısa

6 Yārun saña muḳābil ṭapusında sücūd ḳıl
Çıḳar cigerüñ yidür eger çāren varısa

7 Gördüñ yāruñ egridür neñ varısa vir ḳoġıl
Ulular dan meṣeldür işitdügüñ varısa

8 Etmek yiyüp ṭuz basmaḳ ol nāmerdler işidür
Etmek anı ḳomaya ṭuzun ḥaḳḳı varısa

9 Çoḳ söz ḥayvān yükidür az söz erün görkidür
Bilene bir söz yiter cānda gevher varısa

10 Yūnus miskīn delüdür hem sözinden bellüdür
ᶜAyıblamañ yārenler eksüklügü varısa

Rt.2,B.47b,HB.13b,Ç.66b

301

1 İy ḳopuzıla çeşte aṣluñ nedür ne işde
Baña su'āl sorarsam eydivir baña işde

2 Eydür ki aṣlum aġaç ḳoyın kirişi bir ḳaç
Gel ᶜişretüm diñle geç ᶜaḳlı ḳoma beleşde

3 Eydürler baña ḥarām ben uġrulıḳ degülem
Çünki aṣlum mismildür ne varımış kirişde

4 Baña kiriş didiler ᶜışḳa giriş didiler
Benüm adum ᶜışḳ virdi ben durmazam ḳalmaşda

5 Şadılıgıla geldüm iş bu 'aleme toldum
Mürvetlere düzüldüm kodılar iş bu düşde

6 Aġaç deri dirildi kirişile bir oldı
ᶜIşḳ deñizine ṭaldı bahāne yoḳ bu işde

7 Mevlānā sohbetinde sāzıla ᶜişret oldı
ᶜĀrif maᶜnīye ṭaldı çün biledür ferişde

8 Ferişteyi anmakdan bilesin murād nedür
Gice gündüz biledür senünile her işde

9 Ol ferişteler adı Kiramen Kātibīndür
Yazmakdan uşanmazlar armazlar yaz u kışda

10 Birisi şağ omzunda birisi şol omzunda
Birisi hayrun yazar birisi şer cünbişde

11 Kağıdları dükenmez ne hōd mürekkebleri
Aşınmaz kalemleri kāimlerdür ol işde

12 Hem meyhāneye varur hem büt-hāneye girür
Bunlar şaklarlar seni sen ğāfilsin bu işde

13 Yūnus imdi Sübhān'ı vaşf eylegil gönülde
Ayru degül ʿārifden bu kopuzıla çeşde

F.167b

302

1 İstedügümi buldum eşkere cān içinde
Taşra isteyen kendü kendü nihān içinde

2 Kāimdür hiç ırılmaz ansuz kimse dirilmez
Adım adım yir ölçer kendü revān içinde

3 Bu tılsımı bağlayan cümle dilde söyleyen
Yire göge sığmayan girmiş bu cān içinde

4 Uğrı olmış uğrılar kendü kendüyi çakar
Sahne kendüsi olmış kendü zindān içinde

5 Dutun diyü çağırur uğrı dahı çağırur
Bu ne ʿacāyib uğrı bu çağıran içinde

6 Siyāset meydānında ġalabadan baḳan ol
Siyāset kendü olmış girmiş meydān içinde

7 Ḳudret ḳılıcın almış nefsün boynını çalmış
Nefsini depelemiş elleri ḳan içinde

8 Ṣayru olmış iniler Ḳur'ān ününi dinler
Ḳur'ān oḳıyan kendü kendü Ḳur'ān içinde

9 Yücē yüce ʿarş düzer kendözin anda bezer
Gör niçe cevlān ider ḫırḳa pālās içinde

10 Dürlü dürlü ʿimāret köşk ü sarāy yapan ol
Ḳara nikāb dutunmış girmiş külḫān içinde

11 Başdan ayaġa degin Hak nurı seni dutmış
Ḥaḳ'dan ayru ne vardur ḳalma gümān içinde

12 Birisen birlige baḳ ikiyi elden bıraḳ
Bütün maʿnī bulasın ṣıdḳ u īmān içinde

13 Orucuna güvenme namāzuna ṭayanma
Cümle tāʿat ṭaḳ olur nāz u niyāz içinde

14 Oruc-namāz ġusl u hāc hicābdur ʿāşıḳlara
ʿĀşıḳ andan münezzeh ḫāṣṣu'l-havāṣ içinde

15 Girdüm gönül şehrine ṭaldum anun bahrına
ʿIşḳıla seyriderken iz buldum cān içinde

16 Ol izi ben izledüm ṣaġum ṣolum gözledüm
Çoḳ ʿacāibler gördüm yoḳdur cihān içinde

17 Şāh oluban oturur ḳula buyruḳ ṭutdurur
Fermānını buyurur küfr-i fermān içinde

18 Yūnus senüñ sözlerüñ nişāndur bilenlere
Söyleyeler sözüñi devr-i zamān içinde

F.165a,K.62b,205a,YE.81a,HB.15b,NO.184a,185b,RY.20a,
Ç.63a,Rt.23

303

1 Cān olġıl cān içinde ḳalma gümān içinde
İstedügüñ bulasın yaḳın zamān içinde

2 Rükūᶜ sücūda ḳalma ᶜamelüñe ṭayanma
ᶜİlm ü ᶜamel ġarḳ olur nāz u niyāz içinde

3 İkiligi terk itgil birlik maḳāmın ṭutġıl
Cānlar cānın bulasın iş bu dirlik içinde

4 Oruç-namāz zekāt ḥāç cürm ü cināyet durur
Faḳīr bundan azāddur ḫāṣṣ-ı havāṣ içinde

5 Şerīᶜat ḳorıcıdur ḥaḳīḳat ordusında
Senüñ içün ḳorınur ḥāṣıl ordu içinde

6 Cānlar cānın bulasın sen dahı cān olasın
ᶜIşḳıla teferrücüñ ola dīdār içinde

7 ᶜAyne'l-yaḳīn görüpdür Yūnus Mecnūn olupdur
Bir ile bir olupdur Ḥaḳḳe'l-yaḳīn içinde

YE.87a,F.166a

304

1 Dervīş olan kişiler ᶜaceb nite dirile
Yol taḳāżası budur bir ola her birile

2 İkilik eylemeye hiç yalan söylemeye
ᶜĀlem bulanurısa bulanmadın ṭurıla

3 ᶜAceb öyle kim ola bulanmadın ṭurıla
Öylelik isteriseñ yoldaş olgıl erile

4 Erile yoldaş olan key olası göñülden
ᶜĀlem yoldaş olurdı olur mısa dilile

5 Dilden nesnene gelmez ṣuyıla göñül yunmaz
Girçegin gelenleri yederler bir ḳılıla

6 Dün ü günin çekerler o ḳıl üzülsün diyü
ᶜÖmrin anda berkitmiş yedilür bir ḳılıla

7 İnce şanmañ ol ḳılı güzāf şanmañ bu yolı
Erenler geçdi geldi her biri bir ḥālile

8 Her kim ḥāli ḥāllendi ol beg oldı ḳullandı
Yūnus sen ḳūl olıgör beg söyleşür ḳulıla

F.167a

305

1 On sekiz biñ ᶜālem ḫalḳı cümlesi bir içinde
Kimse yok birden artuḳ söylenür dil içinde

2 Cümle bir anı birler cümle aña giderler
Cümle dil anı söyler her bir menzil içinde

3 Cümle göz anı gözler kimse yok nişān virür
Gören kim görmeyen kim ḳalduḳ müşkil içinde

4 Kim göre anı ᶜıyān kim diye naḳş u nişān
Sözi Len terānī'dür Mūsā'ya Ṭūr içinde

5 Kimseden ayru görme her birile bile gör
Cümle ʿālem ṭoludur berrile baḥr içinde

6 Sidretü'l-Müntehā'dan andan içerü giden
Hiç nişān eydimedi menzil-i nūr içinde

7 Ṭoḳsan bin kelimesi otuz bin ʿām u ḫāsı
Otuz bin ḫāṣlarına otuz biñ sırr içinde

8 Ol durur ol gizlü söz ʿārif söyler dün gündüz
Hiç nişān eyitmesün ḥūr u ḳuṣūr içinde

9 Yūnus sen dilerisen dōstı görem dirisen
ʿIyāndur görenlere işde göñül içinde

F.169a,K.65a,B.47a,YE.88a,Rt.25,Ç.63b,A.23

306

1 İsrāfil ṣūrı ura yir yüzi divşürile
Harāb ola berr ü baḥr çarḫ-ı felek yoyıla

2 Kimse varmaya bunda cümlesi vara anda
Ol pādişāh önünde Ḥaḳ terāzū ḳurıla

3 ʿIyān ola cümle iş ḳurtılmaya yād-biliş
Gel fülān ibn-i fülān her bir kula ḳıġrıla

4 Cümle ḫalāyıḳ ṭura yir yüzin ṭolu ṭuta
Ḥükm eyleye pādişāh mahşere dek sürile

5 Ḳopa ḳıyāmet hevli ikinci nefḫāyılan
Üçünci nefḫā içinde yirler yüzi yarıla

6 Baġlana biñ biñ ṣunūf ʿāşıḳa yoḳ ḫavf u ḥayf
Yarın maḥşer gününde Yevme Yenfehu urıla

7 Yūnus yaraġuñ eyle yol ḳorḫulı key añla
Gökrek ḳaṭran deñizi ḳıldan Ṣıraṭ gerile

F.169b,K.72a,Ç.69b,M.10

307

1 Kimse döymez bu naẓara ᶜışḳıla kim pençe ura
Bu naẓara ḳarşu duran ḫānumānın ġarḳa vire

2 Çün elini ᶜışḳa ura ᶜışḳ oḳına kimdür ṭura
Gök yüzinde melāiki ᶜışḳ anı indürdi yire

3 Gör Hārūt-Mārūt neyidi ḥaẓretde ferişteyidi
Naṣībin ᶜışḳa aldurup maḳāmın zühreye vire

4 Āb-destümüz namāzumuz doġrulıḳdur ṭāᶜatumuz
ᶜIşḳıla baġladuk ḳāmet ṣafumuzı [illegible]m ayıra

5 Mescid medrese olduġı pāk cemāᶜat ḳılınduġı
Ḥalāyıklar ṣaf ṭurdıġı ᶜışḳ şükrānesidür zire

6 İçümde yanar ᶜışḳ odı gönlümden anuñ ḥasādi
ᶜIşḳ odınuñ tütününden Yūnus'uñ beñzi ṣarara

F.170a,176b

308

1 ᶜĀşıḳlar dōstı ḳoyup ḳanda vara
Zindāndur ᶜāşıḳlara dōstsuz serā

2 Dōst yüzinden gözini ırmaz ᶜāşıḳ
Anuñçün cānı dün ü gün āvāre

3 Maᶜşūḳa yüz biñ dürlü yol gösterür
Pes ᶜāşıḳ niçe ṭura bir ḳarāra

4 Maʿşūkanuñ haddinüñ pāyānı yoḳ
Anuñçün sıġmaz ʿāşıḳ ile-şāra

5 Zihi devlet zihi saʿadet zihi ʿışḳ
Kim bunda ol dōstıla iş başara

6 Kim bilişmediyse bunda dōstıla
Ġam durur dirligi ḳaldı bī-çāre

7 Dōst ismini ṭutagör bunda Yūnus
Yarına ḳorısañ işün Ḥaḳḳ'a vara

NO.194a

309

1 Var derdile yan yüri dermāna irişince
ʿIşḳıla ḳulluk eyle sulṭāna irişince

2 Ṣular gibi seyreyle bir yirde ḳarār itme
Alçaḳlara aḳ yüri ʿummāna irişince

3 Ġāyet ḥōr u ḥākir ol başda Ḫalil olasın
İsmāil gibi sen de ḳurbāna irişince

4 Eyyūb'layın ṣabr eyle Yaʿḳūb'layın çok aġla
Yūsuf-ṣıfat sen daḥı Kenʿāna irişince

5 Yūnus sen bu gevheri harceyleme nādāna
Bu yolda neler çekdüñ ol kāne irişince

Ç.60b, Divān-ı ʿĀşıḳ Yūnus.144, Mecmūa(Ankara Millî Ktp. NO.204, s.154) Mecmūa (Ankara Millî Ktp.NO.442, s.89)

310

1 Bī-mekānam bu cihānda menzilüm ṭuraġum anda
Sulṭānam tācıla taḫtum Ḥulle vü Burāġum anda

2 Eyyūb'am bu ṣabrı buldum Cercis'em bin kezin öldüm
Ben bu mülke tenhā geldüm bi-külli yaraġum anda

3 Yūsuf'am bāzāra geldüm Manṣūr'am bu dāra geldüm
Arslanam şikāra geldüm velākin yataġum anda

4 Bülbülem uş öte geldüm dilde menşūr ṭuta geldüm
Bunda müşküm ṣata geldüm geyigem otlaġum anda

5 Kim ne bilür ben ne ḳuşam şol ay yüzlü yara ṭuşam
Ezelīden ser-ḫōşam ben içmişem ayaġum anda

6 Delüyem pendi ṭutmazam degme yire ben gitmezem
Uş bu sözi işitmezem ṭutmışam ḳulaġum anda

7 Sır sözi eşkere olmaz anda od yanar belürmez
Dün ü gün yanar söyünmez bu benüm çeraġum anda

8 Ben bu mülke ta'līm ḳıldum hem yidi kez cevlān urdum
Muḥammed nūrını gördüm bu benüm mekānum anda

9 Yūnus bu fikrete ṭaldı ḥep cihānı arda ṣaldı
V'allāhi ḫōş lezzet aldı ṭatmışam dimāġum anda

F.171a,RY.27a,YE.89a,NO.180b,K.98a,Rt.24,M.22,Ç.62b

311

1 Uş yine naẓar oldı bu bizüm cānumuza
Muḥammed bünyād urdı dīn ü ımānumuza

2 Peygamberler serveri dīn diregi Muḥammed
Gör ne gevherler ḳodı bu bizüm kānumuza

3 Gelüñ ʿamel idelüm elümüz ireriken
Ecel irer ansuzın irgürmez ṣanumuza

4 İy diriġa nidelüm bizde ʿamel olmazsa
Hışm idüp yapısalar bu kefen ṭonumuza

5 Ṣorucılar geleler ṣorı ḥisāb ṣoralar
Ḳarañu sin içinde otura yanumuza

6 Ölüm Ḥaḳ'dur bilürsin niçün ġāfil olursın
ʿAzrāil ḳaṣd idiser günahlu tenümüze

7 . Miskīn Yūnus bu sözi kendözinden eyitmez
Ḥaḳ Çalap viribidi ṣabaġın dilümüze

F.171b,RY.23b,YE.83b,NO.185a,K.103b,Ç.65b

312

1 Yine bu bād-ı nev-bahār ḫoş nev'ile esdi yine
Yine kışuñ ṣovukluġı fużūllıġın kesdi yine

2 Yine raḥmeti bī-ḳıyās yine ʿişret oldı dem-sāz
Yine geldi bu yini yaz ḳutlu ḳadem başdı yine

3 Yine yini ḫazīneden yiñi hilʿat geydi cihān
Yine virildi yiñi cān ot u aġaç sesdi yine

4 Ölmişidi ot u şecer dirilüben girü biter
Müşrikleme nükte yiter var eyledi nesli yine

5 Yine ṣaḥra vü merg-zār ḫoş aḳar esrük bu ṣular
Cihānlara ṣaçdı nisār cümle ʿālem dōstı yine

6 Yine yir yüzi ṭonanup ḳat ḳat olup renge batup
Bülbül güle ḳarşu ötüp cān budaġa aṣdı yine

7 Sözüm degül yaz kışiçün geldi ma'şuka işiçün
Oldı yini bagışlamak pādişāhun kāsdı yine

8 Yine Yūnus başdan çıkup 'ār u nāmūsı yıkup
'Āşıklarun cur'asından ulu kadeh içdi yine

F.172a,YE.81b,RY.36b,K.111a,M.28

313

1 Bu dünyānun misāli benzer bir degirmene
Gaflet anun sepedi bu halk ögünen una

2 Dünyā bir degirmendür ol Çalab'a fermāndur
'Azrāil'dür dimişler ol unı ögüdene

3 Olokdur Hak varlıgı evliyādur çarh igi
Çarhı çarha benzetmiş çakır anı benzedene

4 Andan ol çarhun yiri ol çakıldak ipleri
Endīşendür bulaşuk kaygula perīşāne

5 Dün-gün öter çakıldak degirmen döger anı
Aldar seni dün ü gün geçdi 'ömür ziyāna

6 Bu yir altun taş gibi niçe kāim olmışdur
Bu gök üstün taş gibi niçe aga vü döne

7 Bir niçeler turmışlar dün-gün nevbet öñerler
Bir niçeler köymezler öñirdürler rindāne

8 Toza bulaşmış yatur yaşı yitmiş kocalar
Nevbet irse yöñirür hem pīre hem cüvāne

9 Otlukdur kabrün senün gör 'azābından şakın
Muştafā böyle didi inanursan Kur'āna

10 Niçe bu temsīlleri söyleyesin yüriyüp
Yūnus sen sa'y idegör derdüñ içün dermānı

RY.2b,K.142a,M.42

314

1 Dutgıl bir Tañrı hāṣını gel iḳrār it erenlere
Sileler gönlüñ pāsını gel iḳrār it erenlere

2 Öyle bir berkitgil ahdüñ hem māluñ olsun hem rahtuñ
Ḥaḳḳ'ı bilmek olsun cehdüñ gel iḳrār it erenlere

3 Erenlerdür Tañrı ḫāṣı silerler gönülden pāsı
Dōstıladur mu'amlesi gel iḳrār it erenlere

4 Gider gönül tesvīsini bezeme hoyrat naḳşunı
Uçurmadın can ḳuşunı gel iḳrār it erenlere

5 Geç bu uzun endişeden erdüre nefsin uşadan
Baḳmagıl dōsta ṭaşradan gel iḳrār it erenlere

6 Bu cān saña bāḳī kalmaz anda varan girü gelmez
Ṣoñ peşmānlıḳ assı ḳalmaz gel iḳrār it erenlere

7 Bu dünyāyı elden bıraḳ āhirete eyle yaraḳ
Erenlerden olma ıraḳ gel iḳrār it erenlere

8 Eger seversen Allāh'ı ḫoş nidā eyle ol şāhı
Ḥaḳ raḥmet ider v'allāhi gel iḳrār it erenlere

9 Yūnus sen peşmān olmadın irişgil ere ölmedin
Bu dünyā saña gülmedin gel iḳrār it erenlere

RY.30b,K.173b,YE. ,M.58

315

1 Saña direm iy velī ṭur irte namāzına
Eger degülseñ öli ṭur irte namāzına

2 Ezān okur müezzin çagırur Allāh adın
Yıkma dīnün bünyādın ṭur irte namāzına

3 Agar pervāze kuşlar tesbīh okur agaçlar
Himmet alan ḳardaşlar ṭur irte namāzına

4 Namāzı ḳıl zikr eyle elüñ götür şükr eyle
Ölecegün fikr eyle ṭur irte namāzına

5 Namāz ḳıl yarag olsun āhretde gerek olsun
Sinlekde çırāḳ olsun ṭur irte namāzına

6 Namāz ḳıl īmānıla yatmagıl gümānıla
Gidesin īmānıla ṭur irte namāzına

7 Çıḳa gide cān dahı şöyle ḳala ten dahı
Dervīş Yūnus sen dahı ṭur irte namāzına

F.173b

316

1 Bir ʿimāret göster baña kim ṣoñı vīrān olmaya
Ḳazanı gör ol mālı kim senden o girü ḳalmaya

2 Döküle altunuñ mālun ayrugıla ola ḥāluñ
Senden girü kalan malun sana bil assı ḳılmaya

3 Ol māl ki Ḫalil'üñdür hayırlara yilterler anı
Ol māl ki Ḳārūn'undur ıssı hiç rahat bulımaya

4 İsrāfil ṣūrını ura ṭagları yirinden ṭura
Bir ḳarınca cevābını biñ Süleymānı virimeye

5 Bu dünye hep ıssuz ḳala altunı mālı döküle
Sebil olubanı yene hergiz ıssı bulunmaya

6 Hey Yūnus Emre ölince var yüri ṭoġru yoluñca
Dünyāsını terk idenler yarın ḥażretde ölmeye

F.173a,B.28b,NO.186a,K.136a,RY.38b

317

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ben dōst içün aġlarısam gözüm yaşını kim sile
Yaşum niçe dine benüm böyle ʿacāyib derdile

2 İy yārānlar gelüñ berü añladayum aḥvālumı
Hiç kimsene ola mı kim bu derdüme dermān ḳıla

3 Cümle ʿālem gelürise ansuz dermān olmayısar
Derdüme kim dermān olur çün göñlümde ol sevile

4 Ölüp sine girürisem etüm-tenüm çürimeye
Anuñiçün kim dünyeden ben giderem sevmegile

5 Yārenlerüm eydür baña ayrıḳ anı görmeyevüz
Fürḳate düşdi ṣūretüm bir menzilden bir menzile

6 Bir gözi yaşlu ʿārife uġradum eydür aġlaġıl
Bunda çoḳ aġlayan kişi anda gider güle güle

7 'İlm-i sabıḳdan ilerü dahı Elest belürmedin
Ben ol idüm ol ben idi şimdi niçesi kesile

8 Ol ḳıyāmet bāzārında her bir ḳula baş ḳayusı
Ne ḳayursın anı seven çün ol ʿaraṣatda bile

9 Ol dōstıla benüm işüm ölüp dahı bitmeyiser
Bu niçe ola kim bite çün göñülde dōst sevile

10 İsrafil ṣūrı urıcak her bir ṣūret nefsüm diye
Ben añmayam hiç Yūnus'ı Ṭapduk gele ol dem dile

F.174a,K.92a,YE.83a,RY.32a,M.19,A.22,Ç.69b

318

1 Zihi şīrīn ḫulu dilber ki bu dem ṭuragı cānda
Cān evini ala çün dōst hemān özi ṣıgar anda

2 Cān içinde dōstı bulan ayruḳ yirde ne istesün
Anı ṭaşra ṣoranlaruñ ᶜömri geçdi perākende

3 Anuñ kim ᶜışḳı gözgüsi kendüde gösterür bâzi
Göñül esrük Ḥaḳ'a ᶜāşıḳ esīr olmış bu dermānde

4 Anı baña ṣorarısañ yönüm dōstdan yaña benüm
[illegible] arta durur [illegible]

5 Bu ṣūretde kim var daḫı yönin ayruḳ yaña döner
Benüm varlıgum dōst aldı eṣerümdür ḳalan bunda

6 Anı baña ṣoranlara niçe nişān eydiveremez
Diliyle kim eydibile bu ᶜışḳuñ ṭuragı ḳanda

7 Zihi kim İlāhī devlet kime yoldaş olurısa
Ki dostıla sürdi ᶜömri bu arada bu mekānda

8 Dōstdan yaña giden kişi kendüligin ḳoyasıdur
Dünyā duta gelen ḫarīf geçmeyiser bu dīvānda

9 Niçe şīrīn durur gel gör ki ḳocalar yigit olur
Esrükligi ayılmadın ne şūr ider bu meydānda

10 Yūnus gel gör ᶜāşıḳları niçe yavu varup durur
Dünyā-āḫret elden ḳoyup ne virende ne alanda

F.175b,NO.193a,B.50b,YE.84b,K.157a,202b,RY.18a,26a

319

1 Maᶜnī berātın alduḳ uş gine elümüze
Ḥaḳ sözi viribidi pādişāh dilümüze

2 Ḥaḳ sözlerini söyler cānları ḥayrān eyler
Cāhiller giremezler bu bizüm seyrümüze

3 Sırrumuza girmezler ińen yoldaş olmazlar
Degmeler hāldaş olmaz bu bizüm hālümüze

4 Ḥālumuza ḥāldaş ol yolumuza yoldaş ol
Müşkilüń beyān olsun baş indür yolumuza

5 Bu bir genc-i nihāndur ʾnister [illegible] bunda
Niçe ördek niçe ḳaz hoş iner gölümüze

6 [illegible]kīye biz ṭapduk [illegible]
Ahreti ḳabūl itdük şākirüz ulumuza

7 Yūnus sen bahrı olġıl nūr deńizine ṭalġıl
Bu Ḥaḳ sözleri alġıl iresin ḳānumuza

F.177a,NO.185a,K.107a,RY.51a,M.26,A.24,Ç.66a

320

1 Görenüń ḥāli döner nişānsuz bī-nişāna
Esritdün cümle ḥalḳı sırf içürdüń peymāne

2 Sen bunca sıfat birle pinhān iken iy server
ᶜĀşıklar devletisin meşhūr olduń cihāna

3 Anı işiden ḳulaḳ ebsem oldı ḳaldı şaḳ
Cümle göńüller mutlaḳ ṣaddaḳ didi bürhāna

4 Sańa biriken birlik oldur ebedī dirlik
Senden ayruġı bildük cümle ḳuru efsāne

5 Senüñ hikmetün ırak sensin cānlara turak
Sen yandurduguñ çerāk bildük ebedī yana

6 Sen hāslaruñ bābısın ʿāşıklar kitābısın
Mutlak dīdār kapusın görenler mahlūk saña

7 Yir-gök kayım turdugı deñizler mevc urdugı
Cennet ü hūr olduğı cümle sensin bahāne

8 Dahı yir-gök yogıdı cümle söz mensūhıdı
ʿAşıklar taparlardı ol bī-nişān Sübhāne

9 Senüñ kaşuñ turmadın ok atar yay kurmadın
İsrāfil sūr urmadın niçe cānlar uyana

10 Bu göz kendözin görmez nişānuñ nişān virmez
Yūnus'un ʿaklı irmez inen oldı divāne

F.178a,YE.80a,NO.184b,K.67b,Ç.71b,M.8,A.21

321

1 Muhammed'ün medhini idelüm baş üstine
Zirā ki ol Muhammed yürüdi ʿarş üstine

2 ʿArşına basdı kadem ol Resūlu'llāh benem
Düşdi bu cümle sanem ser-nigūn ferş üstine

3 Bir taşa kıldı nazar muʿcizātıla yarar
Çıkdı ber Tā vü Sin ü Yā dürri nakış üstine

4 Taş elinde söyledi Hak Resūl'sin sen didi
Anuñiçün komadı bir taşı taş üstine

5 Muhammed'e kāfirler üç kez agu virdiler
Birin kuzuyla yidi ikin aşın üstine

6 Aġuyı ḳıldı şeker ol Resūlu'llāh meger
Vir ṣalāvāt zembur-vārı derdile yaş üstine

7 Yūnus Emre'm sen gine Muṣṭafā'ya ḳıl selām
Ol dahı ḳıla edā yüzile baş üstine

B.50a

322

1 Ḥaḳ yolını gözlerisen gel yanalum dōstlarıla
ʿĀşıḳ izin izlerisen gel yanalum dōstlarıla

2 Yoḳ bu dünyānuñ vefāsı bī-ʿaded küllî cefāsı
Hiç bunuñ yoḳdur vefāsı gel yanalum dōstlarıla

3 Hep yana yana bulmışlar Hak dīdārına irmişler
[illegible] görmişler gel [illegible]

4 Nidem ṣanursın dünyada yiter gezdügün hevāda
Dermān isteyelüm derde gel yanalum dōstlarıla

5 Ḳanı ata ḳanı ana bildüñ bu dünyāyı fenā
Anda rahat gerek cāna gel yanalum dōstlarıla

6 İy bī-çāre Yūnus hemān dōst yolına gerek ḳurbān
Vir cānuñı iste cānān gel yanalum dōstlarıla

B.27a

323

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Kimüñ nesi var kim saña vire ḳılınç yorutmaya
Cümle ʿālem ḥükmündedür kim ne bilür el ḳatmaġa

2 Viren alan sen olıcak kim cünbiş eyleyübile
Kıymeti müşteri senün her metaunı şatmaġa

3 Cümle hazīneler senün kime dilersen viresin
Kimün ne zehresi ola destūrsuz el uzatmaġa

4 İki cihān varlıġını kudret eli tutup durur
Yol yok durur hiç kimseye sensüz bir adum atmaġa

5 Cümle ʿālemler üstine hayr u şerri sen yaşadun
Rahmet ü hışm havāledür kendü aşlına katmaġa

6 Tevfīk ʿināyet olmasa kim sebep eyleyübile
Her kandasa fitne senün gücün yiter oynatmaġa

7 İblīs ü şeytān kim ola anda fuzūllık kılmaġa
Yirlü yirine sen kodun kul geldi kulluk kılmaġa

8 İy yārānlar siz bu sözi dinlen gönül kulaġıla
Cān dudaġı hālis gerek birlik şarābın tatmaġa

9 Birlik diyen katında hiç sen-ben dimek hiç yok durur
Yūnus dilin sen yumşatdun bu tevhīdi eyitmege

F.178b,RY.17b,K.201b,YE.85a,M.73

324

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Her kime kim dervīşlik baġışlana
Kalbı gide pāk ola gümüşlene

2 Nefesinden müşkile ʿanber düte
Budaġından il ü şār yimişlene

3 Yapraġı dertlüyiçün dermān ola
Gölgesinde çok kademler işlene

4 ᶜĀşıḳuñ gözi yaşı hem göl ola
Ayağından sāz bitüp ḳamışlana

5 Cümle şāᶜir dōst bahçesi bülbüli
Yūnus Emre arada dürrāclana

K.165a,YE.88b,B.51a,RY.54a

325

1 ᶜAḳlum başuma gelmedi ᶜışḳ şarābın ṭatmayınca
Ḳandalıġum bilimedüm girçek ere yitmeyince

2 Pes ḳolayından bir ᶜāşıḳ ḳaçan ḥāsıla gelür
Kimse menzile irmedi er etegin ṭutmayınca

3 ᶜĀşıḳ gönlünde çok yol var o yolda biñ dürlü hāl var
Kimse bu yolı añlamaz küfr ü iman satmayınca

4 Çün bülbül ᶜāşıḳdur güle nazar Ḥaḳ'dan olur ḳula
Bir keleci gelmez dile gönüllerde bitmeyince

5 Var dīn īmān gerekise diril bu dünyāda eyü
Yarın anda bitmez işün bugün bunda bitmeyince

6 Bu gönlümdeki rāzumı sıġrınmazam size direm
ᶜĀşıḳlar nice ḳatlana ᶜışḳ metā'ın satmayınca

7 Bī-çāre Yūnus'un sözin key ᶜāşıḳ gerek añlaya
O ḳuş dilidür neylesün ol diñlenmez ötmeyince

YE.86b,B.6a,A.21,Ç.61b

326

1 ᶜĀşıḳları ṭamuya yandurmaya
Uçmağına bunlar baş indürmeye

2 Yidi ṭamu bir āha ḳatlanmaya
Yidi deñiz ʿışḳ odın söndürmeye

3 Buyruġın tutmazısan Ādem'leyin
Üç yüz yılda yaşunı dindürmeye

4 Biñ yıl cefā çekmeyince Nūḥ gibi
Ṭūfānında gemiye bindürmeye

5 Ḳurbān olmayınca İsmāil gibi
Kimse içün gökden koç indürmeye

6 Çobanlıḳ itmeyince Mūsā'layın
Kelīm'üm dayüp Ṭūr'a göndermeye

7 Hulḳun olmayınca Muhammed gibi
Hak dīdārını saña göstermeye

8 Yūnus koġıl sen bu ḳurı da'vāyı
Vay ona ki Allāh uyandurmaya

YE.88b

327

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bir şāha ḳul olmaḳ gerek hergiz maʿzūl olmaz ola
Bir işik yasdanmaḳ gerek kimse elden almaz ola

2 Bir ḳuş olup uçmaḳ gerek bir kenāra geçmek gerek
Bir şerbetden içmek gerek içenler ayılmaz ola

3 Çevik bahrī olmaḳ gerek bir deñize ṭalmak gerek
Bir gevher çıḳarmaḳ gerek ṣarrāf anı bilmez ola

4 Bir bahçeye girmek gerek ḥōş teferrüc ḳılmaḳ gerek
Bir güli yıylamak gerek hergiz ol gül ṣolmaz ola

5 Kişi ʿāşıḳ olmaḳ gerek maʿşūḳayı bulmaḳ gerek
ʿIşḳ odına yanmaḳ gerek ayruḳ oda yanmaz ola

6 Bir ṭoyı ṭoylamaḳ gerek bir ṣoyı ṣoylamak gerek
Bir sözi söylemek gerek kimse anı bilmez ola

7 Kişi Ḥaḳ'ı bilmek gerek Ḥaḳ ḫaberin almaḳ gerek
Zindeyiken ölmek gerek varup anda ölmez ola

8 Miskīn Yūnus var dek otur yüzüni ḥażrete götür
Ṭapduḳlayın bir er getür hiç cihāna gelmez ola

RY.40a,HB.12b,B.8a,YE.85b,K.185b,Mecmua(Millî Ktp. Ankara,NO.204,s.152)

328

Ey ʿışḳ delüsi olan ne kaldun perākende
Ol seni delü ḳılan yine sendedür sende

2 Dünyā aḫiret ol ḥaḳ yir-gök ṭoludur mutlaḳ
Hiç gözlere görinmez kim bilür ne nişānda

3 Her kim anı gördüm dise gerek oda yaḳalar
Her kim aña şek getürür ne dinde ne īmānda

4 Ger meyhāneye vardum ansuz yir göremedüm
Yine aña ṣataşdum girdüm daḫı külḫānda

5 Her kim aradı cismin cisminde buldı ḫaṣmın
Ne dünyā aḫret aña ne aṣṣı ne ziyānda

6 Bir niçesine ḳaç dir bir niçesine ṭut dir
Ḳaçanla bile ḳaçar bile turur ṭuranda

7 Ugrı diyü ḳullarını giriftār iden ol
Meded idüp irişen gine bile zindānda

8 Eydürler miskīn Yūnus niçün delü olduñ sen
Ne ʿaḳl u ne fehm ḳalsun iş bu sırrı ṭuyanda

329

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 ʿIşḳ odı düşdi cānuma yaḳup beni yandurmaġa
Yidi deñiz ṣuyı yitmez ṣusalıġum ḳandurmaġa

2 Yidi deñiz ṣuyı nider ṣusamış ʿāşıḳ cānına
Şeyḥüm yüzi gerek baña gördükde baş indürmege

3 Şeyḥüm görem baş indürem el ḳavşuram ḳarşu ṭuram
Kendümi direm divşürem dōst iline göndermege

4 Dōst urdı yürege yare yarem oñulmaz ne çare
Şu gonlüm düşdügı yıre elüm irmez döndürmege

5 Döndürür erüñ nefesi iricegiz Tañrı ḫāṣı
Siler göñüllerden pāsı yirine nūr ṭoldurmaġa

6 Hem elüm alup ḳaldurur şad idübeni güldürür
Gönlüme raḥmet ṭoldurur eri Ḥaḳ'ı bildürmege

7 Yūnus ko yalan daʿvīyi gel arıta ḳo sīvāyı
Göñlün evüni kız eyle dost gelicek ḳondurmaġa

HB.17b,NO.194a,A.23,Mecmūa (Millî Ktp.NO.442,s.72)

330

1 İçümde bir derd oldı diyeyin dervîşlere
Dervîşlerün ḳademi ḳutludur her işlere

2 Her kimüñ ki derdi var dermān isteyü gider
Benüm dermānum sensin baġrumdaġı başlara

3 ʿIşḳdan sabaḳ alursın hem key ḳatı bilürsin
Nite revā görürsin ḫizmeti dervişlere

4 ʿIşḳunuñ cefāsından dünin günin aġlaram
Aḳan buñar ne mis̱āl gözden inen yaşlara

5 Cāna tuzaḳ ḳuralum şāyed ʿışḳ ele gire
ʿIşḳı niçe avlarlar ṣoralum ṭutmışlara

6 Şöyle hevāî gelür duzaḳ ʿilmin kim bilür
Niçe duzaḳ ḳuralum bu ḳonmaduḳ ḳuşlara

7 Yūnus gönlün alanı sen kime söyleyesin
Ṣorarısañ ṣor imdi sen anı bulmışlara

NO.190a

1 ʿĀşıḳ-ı zinde kulun ḥükmi geçer cānlara
Eksilmez nuḳl u şarāb ʿışḳ ḫānın yiyenlere

2 İş bu cihān-ı ḫarāb dāim işidür ṭaleb
Ḫarāblıklar gösterür kendüyi bulanlara

3 ʿIşḳ dilde geñez olur ʿışḳ bilici az olur
Dünyā āḫret terk gerek ʿāşıḳın diyenlere

4 Dünyāyı elden bıraḳ olmaġıl Ḥaḳ'dan ıraḳ
Ser-māye kendüs'olmış varlıḳlar yuyanlara

5 Bundan ulu ıssı maḳām ne şād vardur ne ġam
Ödler ṣıdurmaḳ gerek saladur diyenlere

6 Gel imdi Miskīn Yūnus yolunda yalan olma
Bilürsin ʿışḳ aldanmaz yalan söyleyenlere

NO.185a

332

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 ʿĀşıḳ oldum bugün meydān içinde
Benem key pehlevān meydān içinde

2 Bu dem ʿışḳun ṣuyıyla ġayrı yudum
ʿAceb ʿārif benem ʿirfān içinde

3 Bugün ʿışḳ baḥrinün ġavvāsı oldum
Gevherler bulmışam ʿummān içinde

4 Benem bugün ḫarābāt u melāmet
Benem ol yüriyen seyrān içinde

5 Egerçi küfr ṭonını geydi ṣūret
[illegible] īmān içinde

6 Eger ʿārif iseñ bilgil ki binā
Girü kendüsidür dükkā[illegible] içinde

7 Anı isteyici çoḳdur velākin
Benem maḥrūm hemen mihmān içinde

8 Yūnus ʿışḳunla ḳāimdür bu ʿālem
Anuñ_çün devr ider devrān içinde

NO.194a

333

1 Kimseye düşmān ṭutmazuz aġyār dahı yārdur bize
Ḳanda ıssuzlıḳ varısa mahalle vü şārdur bize

2 Adımuz miskīndür bizüm düşmānumuz kimdür bizüm
Biz kimseye kin ṭutmazuz kamu 'alem yārdur bize

3 Pīşrev bize Ḳur'ān durur vaṭan bize cennet durur
Ol ṭamuyı Ḥaḳ yandurur ol gül-i gül-zārdur bize

4 Biz āḫret ġamın yiyicek dün ü gün yā Hū diyicek
Ḥaḳ'dan yaña gönelicek deñizde yol vardur bize

5 Dünyā bir ʿavretdür ḳarı yoldan ḳoyar hiçeleri
Sürüñ gitsün ol ʿAyyār'ı anı sevmek ʿārdur bize

6 Dünyā ḥarāmdur ḫāṣlara lākin helāldür ḫamlara
Bu dünyāyı dōst ṭutmazuz ol dünyā murdārdur bize

7 Yūnus eydür Allāh dirüz Allāh'ıla ḳapılmışuz
Dergāhına yüz ṭutuban hemān bir iḳrārdur bize

NO.185b,A.22

---

1 Bir ʿacāyib ʿışḳ geldi bende bu ḥāl üstine
Gönlümi taḫt eyledi oturdı cān üstine

2 Sen sulṭānsın ben ḳulam sen gülsin ben bülbülem
Ḥükmün ʿāleme yiter ne kim var ḳul üstine

3 Evvel bahār olıcaḳ aġaçlar ṭonanıcaḳ
Gör niçe medḥ iderler bülbüller gül üstine

4 Görürsin ʿāşıḳları gezerler ḫalḳ içinde
Kişi var görmez gözi oturmış yol üstine

5 Sözler eyitdüm diyü Yūnus nükte itmegil
Daḫı yigrek eydür var el vardur el üstine

NO.183a,YE.88a

335

1 Gitdi bu kış zulmeti geldi bahār yaz ile
Yeni nebātlar bitdi mevc urdı hep nāz ile

2 Yine merg-zār oldı uş yine gül-zār oldı
Ter nağme düzer oldı mūsikīde sāz ile

3 Hōş haber geldi dōstdan yaratdı bāğ u bōstān
ʿİlm okur hezār destān bülbülleri rāz ile

4 Kim görmişdür baykuşuñ gülistāna girdügün
Leylekler zikr idemez bir latīf āvāz ile

5 Ya niçe şaklarısañ dür-dāne gevher olmaz
Keklik keklikle uçar hemişe baz baz ile

6 [illegible] kuşı gülden güle
Baykuş vīrāne sever şāhinler pervāz ile

7 Kanda ki bir gevde var kerkesler anda üşer
Tūtīler evin şekker bulurlar kafes ile

8 Her şahsuñ kendü tuşın kendüye tuş eyledi
Sadıklar ikrār ile sūfīler namāz ile

9 Cāhil münāfık münkir cümle ʿaklına şākir
ʿĀşıklar dīdār sever ʿārifler niyāz ile

10 Dervīşlik didükleri dilde haber degüldür
Hak ile Hak olana anda menzil düzile

11 Ben dervīşin diyenler yalan daʿvī kılanlar
Yarın Hak dīdārını görmeyiser göz ile

12 ʿİlm ü ʿamel ne assı bir gönül yıkduñısa
ʿĀrif gönül yapdugı ber-ā-ber hicāz ile

13 Ulu dīvān ḳurıla anda ḳullıḳ ṣorıla
Biñ tekebbür virmeye bir ġarīb nevāz ile

14 Egriler egri ile ṭoġrular ṭoġru ile
Yalan yalanı sever gammazlar gammaz ile

15 Kimi dükkānda baḳar kimi ḫōşluklar sever
Kimi bir pūla muḥtāc kimisi cān-bāz ile

16 Ḳula naṣīb degicek sulṭān elden alamaz
Zülkarneyn neyledi ya Ḥıżır u İlyās ile

17 Görmez misin Edhem'i taḫtını terk eyledi
Ḥaḳ ḳatında ḫāṣ oldı bir eski palās ile

18 Bu dünyāya inanma dünyāyı benüm ṣanma
Niçeler benüm dimiş giderler ham bez ile

19 ʿIşk yaġmurı ṭamlası gönül göginden ṭamar
Sevgü yili götürür yaġmurı ayaz ile

20 Yūnus imdi ġam yime nidem ne ḳılam dime
Gelür kişi başına ezelde ne yazıla

NO.194b

336

1 Sen bu cihān mülkine geldüm gelmedüm dime
Dut evliyā etegin zinhār elünden ḳoma

2 Ġāfil olma ʿömr geçdi bir niçe yıluñ aşdı
ʿışḳdur ḳaynadı ṭaşdı buldum-bulmadum dime

3 ʿIşk bī-ḳarār deñizdür cānunı ʿışḳa yüzdür
Deñizde baḥrī vardur yüzdüm yüzmedüm dime

4 Gemi deñize girdi bir zamān cevlān urdı
Bir gün gemi ġarḳ oldı bildüm bilmedüm dime

5 Deñizde haḳāyıḳlar cevlān urur balıḳlar
Yūnus deñiz mevcine ṭaldım ṭalmadum dime

NO.193a,A.25

337

1 ʿĀlem düşmān olurısa beni dōstdan ırımaya
Dōst ḳandayısa ben anda düşmānlıḳ ayırımaya

2 Dōst ehli bizüm ile hem dōst bundadur bize ne ġam
Yüz bin cehdiderse düşmān dōst maḥfilin ṭurumaya

3 Düşmān baña nidebile işüm gücüm dōstdan yaña
Dōst [illegible] [illegible] içinde düşmān eli irimeye

4 Sulṭānlar ʿacizdür anda ne göñüldedür ne cānda
Maḥrūmdur iki cihānda kim dōst yüzi göremeye

5 Kime kim dōst ḳapu aça düşmānı elünde ḳaça
Yūnus aġzı güher ṣaça degme ʿārif diremeye

Rt.2,Ç.73a

338

1 Dirligüm neyidügin eydeyin ḳıldan ḳıla
Iraḳ yaḳın işide ḫāṣ u ʿām cümle bile

2 Ḫāṣ u ʿām muṭīʿ ʿāṣī dōst kulıdur cümlesi
Ḳullar yol varmayınca şāha kim varı bile

3 Dōsta gidenüñ yolı göñül içinden geçer
Bir ʿamel eylemedüm giŕeyidüm göñüle

4 Dōsta giden kişiler unıdur kendözini
Ben nereye varursam beni ileden bile

5 Senlik-benlik olıcak iş ikilikde kalur
İkilik dutan kişi niçe birike birle

6 Bundan böyle dōstıla bilmezem nolasını
Şimdiye degin ᶜömrüm geçmiş yok sevdāyıla

7 Bu kıssam uzun durur niçe dükedi bilem
Kangı bir eksükligüm getüribilem dile

8 Yitmiş iki milletüñ ayagın öpmek gerek
Yaramagçün ma'şūka cümle millete bile

9 ᶜĀşık mıyıdı Yūnus vuslat bulaydı bugün
ᶜĀşık karār mı ider yarınki vaᶜdeyile

K.116b,RY.54b,YE.82a,M.50

339

1 Ma'şūku mı isteyü iş bu cihān içinde
Delim teferrüc kıldum zemin ü āsumān içinde

2 Gezdüm cümle ᶜālemi ᶜarş u levh ü kalemi
ᶜİlm-i kitābı dahı delil beyān içinde

3 Çok cehd idüp istedüm yir ü gögi aradum
Hiç mekānda bulmadum buldum insān içinde

4 Girdüm vücūd bahrine taldum anun kaᶜrına
ᶜIşkıla seyr iderken iz buldum cān içinde

5 Ol izi hōş izledüm sagum solum gözledüm
ᶜAcāyiblere irdüm yokdur cihān içinde

6 Nāgehān gördüm bir yüz yoḳdur anuñla hiç söz
Sırrın dirisem olmaz ṣıġmaz lisān içinde

7 Çünki gördüm yüzüni aña virdüm özümi
Beni benden iletdi ḳaldum ḥayrān içinde

8 Yūnus Emre yok oldı küllī varı yok oldı
Andan artuk nesne yok ḳalmañ gümān içinde

RY.11a

340

1 Bir söz geldi dilüme eydem ölüm üstine
Gerek sünnı müselman gerek zalim üstine

2 Çün yaʿde ire cāna çıḳa yuḳaru ḫāna
Kāfirler ayagum olün yanum üstine

3 Beni arı yuyalar meşhedüme ḳoyalar
Kāfirler esirgeye baḳa ḥālum üstine

4 Vay ki nola ḥālum bilinmezise aḥvālum
Yılan-çıyan ḳarınca üşe dilüm üstine

5 İltüp sine ḳoyalar gine eve geleler
Anca ṣavaş ḳuralar benüm mālum üstine

6 İy Yūnus nükte ḳılma sözler eydürem diyü
Niçe bilürler vardur el vardur el üstine

K.144a,M.43

341

1 Ṣanʿatuñ yigregi çün namāzımış ḫōş pişe
Namāz ḳılan kişide olmaz yavuz endişe

2 Tañlacak ṭurı gelgil elüñi ṣuya urġıl
Üç kez ṣalāvāt virgil andan baḳġıl güneşe

3 Allāh buyruġın dutġıl namāzuñ ḳılup gitgil
Namāzuñ ḳılmayınca zinhār varmaġıl işe

4 Evüñde ḥalālüñe biş vaḳt namāz ögretgil
Ögüdüñ dutmazısa yazuġı yoḳdur boşa

5 Namāz ḳılmaz kişinüñ ḳazanduġı hep ḥarām
Bin ḳızılı varısa birisi gelmez işe

6 Namāz ḳılmayana sen müsülmāndur dimegil
Hergiz müsülmān olmaz baġrı dönmişdür ṭaşa

7 Yūnus imdi namāzun ḳomaġıl sen ḳıla gör
Añsuzın ecel irer ʿömür yitişür başa

B.9b,F.172b,RY.30a,M.57

342

1 Bir ay gördüm bu gice ḳamu burclardan yüce
Esritdi göñlüm-cānum bilmezem ḥālüm niçe

2 Nūr Muḥammed nūrıdur Ḫalīlu'llāh sırrıdur
Ṣanasın kim açıldı uçmaḳdan bir deriçe

3 Ol ayuñ şuʾlesinden ʿālem münevver oldı
Göñlümdeki çerāġı uyardı ulu ḫᵛoca

4 Müddeʿī bizi görmez gözine girersevüz
Gerekse yüz kez varsun Kaʿbe'ye ulu ḥacca

5 ʿĀşıḳlaruñ yüzünden bellüdür beñizinden
Her kim ʿāşıḳ olmadı beñzer ḳurı aġaca

6 Kur'ağacı niderler kesüp oda yakarlar
Bülbüller öticegiz nevbet degmez dürrāca

7 Yūnus'ı ögen ögsün sögen Yūnus'a sögsün
Keçe suya salupdur ne durur irte gice

YE.87b,HB.16b,NO.189a,K.172a,RY.30a,A.24,Mecmua (Ankara Millî Ktp.NO.204,s.156)

343

1 Yine yaz günleri geldi söyle bülbülcügüm söyle
Cümle çiçekler zeynoldı söyle bülbülcügüm söyle

2 Kış çıkıcak irdi bahār cānunı gafletden uyar
Cennete döndi her diyār söyle bülbülcügüm söyle

3 Yaşıl ton geydi agaçlar pervāz urup uçar kuşlar
Nefesün cānlar bagışlar söyle bülbülcügüm söyle

4 ʿIşkıla eyle gil cūşı gider gönlünden teşvīşi
Çıkuban gül-zāra karşu söyle bülbülcügüm söyle

5 Kuru dikende gül biter hasretinden gine yiter
Dertli m'oldun benden beter söyle bülbülcügüm söyle

6 Bülbül ʿāşık dur(ur) güle ʿāşıkun hālın kim bile
Güle karşu hōş ʿışkıla söyle bülbülcügüm söyle

7 Kudret haznesi açıldı ʿāleme rahmet saçıldı
Hulle tonları biçildi söyle bülbülcügüm söyle

8 Şeyhüm andadur ben bunda cānum karar kılmaz tende
Zārılıgum dün ü günde söyle bülbülcügüm söyle

9 Kanadunı açabilürsin açuban uçabilürsin
Deryālar geçebilürsin söyle bülbülcügüm söyle

10 Yuvandan yavruñ aldılar seni dīvāne ḳıldılar
Zamān böyle‿olur didiler söyle bülbülcügüm söyle

11 Geçdi yā ʿömrümün varı ḳor gidersin bu gül-zārı
Yūnus'un mūnisi yāri söyle bülbülcügüm söyle

B.49a

344

1 ʿIşḳun ile ʿāşıḳlar yansun yā Resūlu'llāh
İçüp ʿışḳuñ şarābın ḳansun ya Resūlu'llāh

2 Şol seni seven kişi ḳomış yolına başı
İki cihān güneşi sensün ya Resūlu'llāh

3 Şol seni sevenlere ḳıl şefāʿat anlara
[illegible] olan senlere cānsun ya Resūlu'llāh

4 ʿĀşıḳam şol dīdāra bülbülem şol gül-zāra
Seni sevmeyen nāra yansun [illegible] ya Resūlu'llāh

5 Dervīş Yūnus'uñ cānı ʿālem şefāʿat kānı
İki cihān sulṭānı sensün ya Resūlu'llāh

Ç.68a

345

1 Dostdan haber kim getürdi soruñ seher yillerine
Ḥaḳ Çalab'um bititmesin ayrılıġın ḳullarına

2 Vay bu ayrılıḳ firāḳı dünyā kime ḳaldı bāḳī
Ḥaḳ Çalab'um olmış sāḳī ḳadeḥ sunar ḳullarına

3 Ol ḳadeḥün içi ṭolı anı içen olur deli
Ol ḫocanuñ ṭālibleri bil baġlamış yollarına

4 Hocānuñ tālibi çokdur hiç bundan kemteri yokdur
Şumun (kim) mürşidi Hak'dur uymaz nāsuñ āllerine

5 Nefsine muhālif kişi turmaz akar gözi yaşı
Bunda nefse uyan kişi talmaz kevser göllerine

6 Kevser havżına talanlar ölmezdin öñdin ölenler
Nefsini düşmān bilenler konar Tūbā dallarına

7 Tūbā talından uçanlar yüce makāmlar geçenler
Şarāben tāhūr içenler bañmaz dünyā ballarına

8 Bu ma'nīden kimse almaz anda varan yine gelmez
Bu dünyāya kimse kalmaz gelen göçer illerine

9 İy miskīn Yūnus neylesün derdini kime söylesün
Bir dem tecribe eylesün bu dünyānuñ hāllerine

B.4b

346

1 Kandayıduñ kandan geldüñ dīvāne
Aç gözüñi bu gafletden uyan e

2 Kāfile geçdi sen gafletde bulunduñ
Sakın sermāyesini virme ziyāne

3 Kanı atan kanı anañ ogul kız
Kime vefā kılısar dur zamāne

4 Hakīkat bilürsin birgün ölürsin
Ya niçün virürsin özüñi gümāne

5 Hakk'a kulluk eylemekden kaçasın
Yā niçün kulluk eylersin 'avāne

6 Ḥaḳ içün bir pūluñ yoḳ viresin
Yā niçün virürsin aṣṣı ziyāne

7 Yūnus sen nefsüñi müslümān ṣanma
Meğer şimden girü cümle imāne

A.22

347

1 İçün ṭaşuñ murdār iken ʿışḳ neylesün senüñile
Gönlüñ gözi uyur iken ʿışḳ neylesün senüñile

2 ʿĀşıḳlara yoldaş olup ṣādıḳlara yār olmaduñ
Ölmezden öñdin ölmedüñ ʿışḳ neylesün senüñile

3 Dünyā gözüñ rūşen idüp göñül gözüñ kör eyledüñ
Zulmet ṭolıcak gönlüne ʿışk neylesün senüñile

4 Bize girçek dervīş gerek cihān ṭoldı daʿvā ile
Yalan daʿva iderisen ʿışḳ neylesün senüñile

5 Dervīşliği ṣanma hemān ṣūret düzmegile olur
Dilde ise senüñ işüñ ʿışḳ neylesün senüñile

6 Yūnus Emre ḫoş derdile süre gör gel devrānuñı
Ṭoġrı yola gitmez iseñ ʿışḳ neylesün senüñile

Ç.71a

YE

348

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Kime ki dost geregise eydeyim ne ḳılasını
Terk eyleye kendözini hiç añmaya nolasını

2 Resim durur ʿâşıklara dōst önünde kurbān olmak
Minnet dutar cümle ʿâşık cānını ʿışk alasını

3 Her kim ʿâşık olmadısa kurtulmadı mekr elinden
Cümlesini ʿışk eridür dünyā ahret belāsını

4 Lāyık degüldür degme cān dōst yolında harc olmaga
Ümid dutar cümle ʿâşık dōsta kurbān olasını

5 Dōstdan yaña giden kişi kendözinden geçmek gerek
Dōst yagmalar cān şehrini alur gönül kalʿasını

6 Dōst yolına gönülene girü dönmek olmayısar
Bilme misin bu hamusı senden girü kalasını

7 ʿĀşıkuñ çü kahr nālesi hemen sabr etmek çāresi
ʿālemde ʿışk mey-hānesi nūş eyle gel sākîsini

8 Sūret gözi ne göriser dost meclisi kandalıgını
Cān kulagıdur işiden bu ʿâşıklar nālesini

9 Bu dünyede dōstdan artuk Yūnus nesne sevemedi
Bilmez misin gayretsüze dost u düşmān gülesini

F.179b,K.97a,RY.27a,Rt.29,YE.92a,96a,M.22,Ç.81b,A.20

349

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Baña namāz kılmaz diyen ben kıluram namāzumı
Kılurısam kılmazısam ol Hak bilür niyāzumı

2 Hak'dan artuk kimse bilmez kāfir müselmān kim durur
Ben kıluram namāzumı Hak geçürürse nāzumı

3 Ol nāzı dergāhda geçer maʿnī şarābından içer
Hicābsuz cān gözin açar dōst kendü siler gözüni

4 Dōst bundadur bellü beyān gördüm dōst dīdārın ʿıyān
Bu ʿilm-i ḥikmeti ṭuyan ider baña dek ʿazimi

5 Göñül gözi bīdār durur her ḳanda baḳsam yār durur
Kimde ʿaḳıl-fehim vardur ol bilür benüm sözümi

6 Gizlü sözi şerḥ eyleyüp dürlü nükteler söyleyüp
Degme ʿārif şerḥ itmeye bu benüm gizlü rāzumı

7 Sözüm maʿnīsine irün bī-nişāndan ẖaber virün
Dertlü ʿāşıḳlara ṣoruñ bu benüm derd ü sūzumı

8 Derd ʿāşıḳlar dermānıdur dertlü ʿāşıḳlar ganīdür
Ḳādir ü ḳudret ünidür işiden dir āvāzumı

9 Dōst isteyen gelsün baña göstereyin dōstı aña
Budur sözüm öñden ṣoña ben bilürem kendözümi

10 Yūnus imdi söyle Ḥaḳ'ı münkir dutar saña daḳı
Bişür ḳotar Ḥaḳ h̲ᵛanını ʿārifler datsun duzumı

F.180b,NO.185b,K.99b,RY.21b,YE.96a,M.24,Ç.85a,A.32

350

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Allāh saña viribiye bir gün ecel serhengini
Gele gözüñe görine azdura beñzüñ rengini

2 Eyde saña emānetin vir ıssı diler ilteyin
Ala senden emāneti ḳıla senüñle cengini

3 Emāneti senden ala gevdeni şöyle boş ṣala
Günāhlar boynuñda ḳala nefsüñ ura gülbengini

4 Māluñ çogısa iy paşa ẖısmuñ ḳavumuñ üleşe
İledeler seni sine göresin yirüñ tengini

5 Seni sinünde koyalar menzil mübārek diyeler
Üstüne tiz tiz örteler bu dünyā hāk ü sengini

6 Karañu yirde olasın ᶜamelüñile kalasın
Āh idüben çok çalasın āhir peşmānlık çengini

7 Yūnus var imdi tevbe kıl cān sendeyiken it ᶜamel
ᶜĀşıkısañ kuşanı gör dervīşlerüñ pałhengini

F.182a,HB.10b,K.104a,RY.24a,YE.96b,M.26,Ç.85b

351

1 Su'ālüm var tapuña iy dervīşler ecesi
Meşāyıh ne buyurur yol haberi niçesi

2 Virgil su'āle cevāb tutalum olsun sevāb
Şu'le kime gösterdi ᶜışk evinüñ bacası

3 Evvel kapu şerīᶜat emr ü nehyi bildürür
Yuya günāhlarunı her bir Kur'ān hecesi

4 İkincisi tarīkat kulluga bil baglaya
Yolı togru varanı yarlıgaya hᵛocası

5 Üçüncüsi maᶜrifet cān gönül gözin açar
Bak maᶜnī sarāyına ᶜarşa degin yücesi

6 Dördüncüsi hakīkat ere eksük bakmaya
Bayram ola gündüzi Kadir ola gicesi

7 Bu şerīᶜat güç olur tarīkat yokuş olur
Maᶜrifet sarplık durur hakīkatdür yücesi

8 Dervīşüñ dört yanında dört ulu kapu gerek
Kancaru bakarısa gündüz ola gicesi

9 Aña iren dervīşe iki cihān keşf olur
Anuñ ṣıfatın öger ol ḫᵛocalar ḫᵛocası

10 Dört ḥāl içinde dervīş gerek siyāset çeke
Menzile irmez ḳalur yol eri yuvacası

11 Ḳırḳ kişi bir aġacı ṭaġdan indürimeye
Ya bunca mürid muḥib ṣıraṭ niçe geçesi

12 Küfür oḳın atarken īmānuñ urma saḳın
Yilüp ṣıyasın güçin sebl ola güvecesi

13 Dört ḳapudur ḳırḳ maḳām yüz altmış menzili var
Aña irene açılur vilāyet derecesi

14 ʿĀşıḳ Yūnus sözlerin muḥāl diyü söylemez
Ma'nī yüzin gösterür bu şāʿirler ḳocası

F.182a,B.48a,K.57b,YE.90b,NO.188b,M.4,A.27

352

1 Ḥaḳ nūrı ʿaşıḳlara her dem nüzūl degül mi
Kime kim nüzūl degmez Ḥaḳ'dan ma'zūl degül mi

2 Mine'l-kalbi ile'l-kalb yol var dimişler erler
Her göñülden göñüle rast ṭoġru yol degül mi

3 Ḳarġayıla bülbüli bir ḳafese ḳoysalar
Birbiri ṣoḥbetinden dāim melūl degül mi

4 Eyle ki ḳarġa diler bülbülden ayrılmaġa
Bülbülün de göñlünde maksūdı şol degül mi

5 Cāhil ile ʿārifüñ meṯeli şuña beñzer
Cāhil ḳatında īmān maʿlūm mechūl degül mi

6 Işıḳ ile Dānişmend sū'i işler her zamān
Dānişmend Işıḳ'a eydür bī-şerīʿat degül mi

7 Yitmiş iki milletüñ sözini ʿārif bilür
Yūnus Emre sözleri dāim uṣūl degül mi

F.183a,NO.185b,YE.55a,91a,K.61a,M.5

353

1 ʿIşḳ bāzirgānı sermāye cānı
Bahadur gördüm cāna ḳıyanı

2 Zihī bahadur cān terkin urur
Ḳılıç mı keser himmet giyeni

3 Ḳamusın bir gör kemterin er gör
Alçak görmegil palās giyeni

4 Tiz çıḳarurlar Fevḳa'l-ʿulāya
Bil ʿĪsā gibi dünyā ḳoyanı

5 Tiz indürürler taḥte's-serāya
Şol Ḳārūn gibi dünyā ḳovanı

6 ʿĀşıḳ olanuñ nişānı vardur
Melāmet olur bellü beyānı

7 ʿİlm ü ʿamele olmagıl magrūr
Ḥaḳ ḳabūl itdi kefen ṣoyanı

8 Ḳodı atlāsı geydi palāsı
İbrāhīm Edhem sırdan duyanı

9 Çün Manṣūr gördi ol benem didi
Oda yaḳdılar işitdüñ anı

10 Oda yandurtdun külin ṣavurtdun
Eyle mi gerek seni seveni

11 Zinhār iy Yūnus gördüm dimegil
Oda yaḳarlar gördüm diyeni

F.184a,HB.10b,K.62a,YE.91a,98b,Mecmūa (Ankara Millī Ktp.
NO.442,s.83,A.30,Ç.83b

354

1 Ḳaçan kim ol dilber benüm gözlerüme ṭutaş oldı
Gönlüm cānum virdüm aña ʿışḳı baña yoldaş oldı

2 Göñlüm eydür benem ḳulı cānum eydür benem ḳulı
Hiç bilmezem kimdür yigi bu ikiden ṣavaş oldı

3 Bu ikisi arasında bildüm devlet benümimiş
Hiç danışuġum yogiken başum anuñla hoş oldı

4 Bir dem anuñla dirligüm biñ yıl ʿömründen yigimiş
Andan ayru geçen günüm yüregümde bir baş oldı

5 Her ḳancaru baḳarısam oldur gözüme görinen
Önüm ardum ṣaġum-ṣolum ḳüncile göz ḳaş oldı

6 Hıżr u İlyās degüliken ölmez dirlige ṣataşdum
Hergiz yimez içmez iken içüm ṭop-ṭolu aş oldı

7 Anı seven ʿāşıḳlarun söylerisem ṣıfatını
Anuñ ʿışḳı urġanında ḳoyundan da yavaş oldı

8 Niçe arslan daʿvī ḳılur ʿışḳa boyun virmemege
Senüñ ʿışḳuñ zenciründen ḳızan evvel yavaş oldı

9 Cümle ʿālemüñ gönlünde vardur anuñ mahabbeti
Anı cāndan sevmeyenün bil kim imānı ṭaş oldı

10 Senüñ ʿışkuñ odı meger şıçramaya kimesneye
Bir zerre degdi Yūnus'a cihān içinde fāş oldı

F.184a,NO.194b,K.70b,YE.91b,M.10,Ç.77b

355

1 Yir gök yaradılmadın Hak bir gevher eyledi
Nazar kıldı gevhere sızurdı dür eyledi

2 Gevherden buġ çıkardı buġından gök yaratdı
Gök yüzinün bizegin çok yılduzlar eyledi

3 Göge eytdi dön didi ay-gün yürisün didi
Şuyı muʿallak kodı üstinde yir eyledi

4 Yir çalkandı turmadı bir dem karār kılmadı
Yüce yüce tagları Hak göksüler eyledi

5 ʿAzrāil gökden indi bir avuç toprak aldı
Dört ferişte yogurdı bir peygamber eyledi

6 Çün cān gevdeye irdi ahsurdı öri turdı
El götürüp ol demde Hakk'a şükür eyledi

7 Allāh eydür Ādem'e çün kim irdün bu deme
Bu dünyāda ne didüñ dilün neyi söyledi

8 Yoġiken var eyledüñ topraġiken cān virdüñ
Kudret diliyle añduñ dilüm söyler eyledi

9 Bu söz Hakk'a hōş geldi kulın ʿazîz eyledi
Ne geçdise gönlinden virdi hazır eyledi

10 Bu söz Yūnus'a kandan kim vire haber cāndan
Meger kim ol lutf ıssı aña nazar eyledi

F.185a,K.85a,YE.95a,M.16,Ç.79b

356

1 Çalap Ādem cismini ṭoprakdan var eyledi
Şeytān geldi Ādeme ṭapmaġa ʿār eyledi

2 Eydür ben oddan nūrdan ol bir avuç ṭoprakdan
Bilmedi kim Ādem'üñ için gevher eyledi

3 Ẓāhir gördi Ādem'üñ bāṭınına baḳmadı
Bilmedi kim Ādem'i ḫalḳa ser-ver eyledi

4 Ḳırḳ yıl ḳalıbı yatdı adı ʿālemi ṭutdı
Gör şeytānı buġzından ne fitneler eyledi

5 Ādem ṭoprak yatmışdı at ʿālemi dutmışdı
Fikrine bak İblīs'üñ yaʿni hüner eyledi

6 Ol yürüyen atları sürdi Ādem üstine
Ādem'e mekr irgürüp yaʿni ẓafer eyledi

7 Ādem'ün göbeginden Çalap yaratdı anı
Vaff diyü ṭurdı urdı ḳaçdı güzer eyledi

8 Çün ṭurdı Ādem devri bu idi Mūsā ḳavli
İş bu söz yavlak baña ḳatı eser eyledi

9 Mūsā gönüldi Ṭūr'a Ḥaḳ'la münācāt ḳıla
Gördi kim bir su aḳar Mūsā naẓar eyledi

10 Mūsā eydür göreyin bu ṣu ne yirden gelür
Ger böyle aḳarısa zīr ü zeber eyledi

11 İleri vardı Mūsā laʿīn oturmış aġlar
Gözünüñ yaşıyımış ol ṣu bıñar eyledi

12 Mūsā ṣordı laʿīne aġladuġuñ nedendür
Nideyim aġlamadın dir işüm zār eyledi

13 Mukarrebdüm Mūsā ben ol Hakk'uñ dergāhında
Götürdi urdı yire işümi şer eyledi

14 Sen bilmez misin Mūsā ben neden ayrıldugum
Şunlar ögüme düşdi beni humār eyledi

15 Vargıl digil yā Mūsā rahmet eylesün baña
Tevbe kılup işine hōş istiġfār eyledi

16 Mūsā irdi hācete Hakk'ıla münacata
Unutdı emāneti söz muhtasar eyledi

17 Hak Mūsā'ya eyitdi unutdun emāneti
Ol nidāya cānını Mūsā nisār eyledi

18 Vargıl digil Yā Mūsā rahmet ideyim aña
Secde itsün Ādem'e çün istiġfār eyledi

20 Ben andan umarıdum derdüme dermān kıla
Dahı arturdı derdüm ya'ni timār eyledi

21 Ben eger tapsam aña ol vaktin taparıdum
Şimdi hōd toprak olup zîr ü zeber eyledi

22 Ādem iblîs kim ola işi işleden Çalap
Ayı güni yaradup leyl ü nehār eyledi

23 Ma'nī nedür İblīsden cāhillik kamu bizden
Ne duyduñ iş bu sözden sırrı esrār eyledi

24 Çalap eydür şol kula 'ināyet benden ola
Ne şeytān azdurısar ne kimse kār eyledi

25 Altı biñ yidi yüzi yıldan geçen Ādem'i
Dile getürdi Yūnus söz muhtasar eyledi

F.186a,K.83a,YE.94a,M.15,Ç.78b,A.31

357

1 ᶜĀşıḳ mıdur ol maᶜşūḳ içün virmeye cānı
ᶜĀkil midür ol dünyeyile isteye anı

2 Ādem midür ᶜömrini ḳullıkda geçürmez
ᶜĀrif midür ol añlamaya sūd u ziyānı

3 ᶜĀlim midür ol ᶜilmine lāyıḳ ᶜameli yoḳ
Cāhil midür ol ᶜışḳa ṣata iki cihānı

4 ᶜĀbid midür ol işlemedi ṭāᶜat u iḫlāṣ
Fāṣıḳ dimeñüz kendözini ṣuçlu bileni

5 Esrik midür ol ḳadeḥi nūşitmedi dōstdan
İyü dimeñüz ġafletile nefse uyanı

6 Göñül midür ol ḥikmeti ḳılmadı tefekkür
Yā göz midür ol yaş yirine dökmeye ḳanı

7 Miskīn Yūnus'uñ sermāyesi yoḳdur İlāhī
İllā sevicidür seni ᶜışḳıyile seveni

NO. 183a

358

1 Biz bizi bilmezidük bizi kendüden eyledi
Aşḳāre ḳıldı bizi kendüy pinhān eyledi

2 Biz bile pinhānidük ġayrı sen ü ben idük
Muṭlaḳ bī-gümānidük hem bī-gümān eyledi

3 Topraġı kadarladı ṣūreti ḫaṭ bagladı
Durġurdı dört āleti adın insān eyledi

4 Çün yaratdı Ādem'i bileyidük biz ḳamu
Bu ḳamu ḫāṣ u ᶜāmı bir maᶜdenden eyledi

5 Asl-ı ma'dendeyidük kaygusuz ganīyidük
Ol bī-nişān cihānda şöyle revān eyledi

6 Görgil Çalap fazlını yıkmaz 'āsī gönlüni
Biñ biñ kerem lutfıla ol tercemān eyledi

7 Kamu bir yire gider kimse niçesi yiter
İki birdür bir biter gör bir neden eyledi

8 Çün nefs oldı havāle dagılduk degme yola
Tatlu oldı nevāle ol sen ü ben eyledi

9 Ne sen ü ben ne fülān ne dutarısa yalan
Dünyā çirkine kalan işin gümān eyledi

10 Ādem'den buña degin ne ki gedā var ne bay
Geymegile yimegi bir dāneden eyledi

11 Elestde bileyidük göz açduk Belī didük
Yūnus'ıla gayrını kamu birden eyledi

F.189a,K.128b,YE.93a,NO.185a,RY.47b,Rt.33

359

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Benciļeyin gören kişi ben sevdügümün yüzini
Delü ola taga düşe yavu kıla kendözini

2 Kim şükrāne yitüriser bir kez seni görmeklige
Haşā anı gören kişi niçe ırısar gözini

3 Dilile kim eydibile anuñ cemāli tertībin
Cān tutagı gerek dada anuñ kılıncı tuzını

4 Kişi neyi severise dilinde sözi ol olur
Geñsüz söyleyesüm gelür göñlüm alanuñ sözini

5 Böyle şīrīn kılıncıla her kancaru bakarısam
Yitmiş iki milletine geçiriserdi sözini

6 Hiç kimsene geñiyile dōstuna ʿāşık olmadı
Mahabbet burcunda komış ʿāşıklaruñ yılduzını

7 Dertsüzlere benüm sözüm benzer kaya yankusına
Hāldaş bilür hāldaşınuñ göñlinden şol rāzını

8 Her kim severise seni ebed diri kalur cānı
Her dem senün ʿışkuñla geçürür dün ü gündüzini

9 Zühre eger göreyidi Yūnus göziyle gördügin
Cengini elden bıragup unıdayıdı sāzını

F.188a,YE.101a.RY.23a,K.189a,A.31

360

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dōstdan haber soran kişi güzāf degül dōstun işi
Bellü bilün mahrūm durur bu dünyāda dōstsuz kişi

2 Kimdür ki dōst yüzin göre dōst dōst diyü cānın vire
Şolokdem ol dōsta ire unıda cümle teşvīşi

3 Dōst işi ʿaceb iş durur cān deñizin tutuşdurur
Cānsuzlara bir düş durur ger yorasın sen bu düşi

4 ʿIşk şevkından ʿālem toldı bu ʿāşıklar andan geldi
ʿIşksuz biten çiçek soldı ʿışkıladur dirlik hōşı

5 Ben niçe diyeyin anı kabūl itmez yüz bin cānı
Aña lāyık dirlik kanı yokdur aña lāyık işi

6 Kim bahā bulısar aña ol kıġurur andın yaña
Devlet irdi andan baña ḥacet degül hümā kuşı

7 Cān ne durur dōst önünde fetvā budur ḳamu dilde
Gel göresin bu maydānda ṭopdur dōstı seven başı

8 Dōstı seven ʿāşıḳlara ʿışḳı ṭuraḳdur cānlara
ʿIşḳdur yire göge direk ayruġı hep söz öküşi

9 Yūnus imdi sen beniken ʿāşıḳlara ne sen ü ben
Yoḳluḳ durur anı sevmek ḳoyun ayruḳsı baḳışı

F.190a,B.7b,NO.192b,YE. 89b,RY.52b,K.162b,Rt.30,A.29
M.52

361

1 Girü durur yoḳluḳdan ḳamularun baylıġı
Bunca varlıḳ anuñdur gitmez göñli ṭarlıġı

2 Batmış dünyā mālına bakmaz ölüm ḥālına
İrmiş Kārūn mālına zihī iş düşvārlıġı

3 Bu dünyā kime ḳaldı kimi ber-ḫūrdār ḳıldı
Süleymān'a ḳalmadı anuñ ber-ḫūrdārlıġı

4 Süleymān zenbīl ördi kendü emegin yirdi
Anuñıla buldılar bunlar peyġamberligi

5 Gel imdi miskīn Yūnus varuñ Ḥaḳḳ'a ḫarc eyle
Gördüñ elüñde ḳalmaz dünyā ber-ḫūrdarlıġı

F.191b,YE.92b,K.109b,RY.34b,M.27

362

1 Ol Çalab'umuñ ʿışḳı baġrumı baş eyledi
Aldı benüm göñlümi sırrumı fāş eyledi

2 Hergiz gitmez gözümden hiç eksilmez dilümden
Çalap kendü nūrını gözüme ṭūş eyledi

3 Cān gözi anı gördi dil andan ḫaber virdi
Cān içinde oturmış gönlümi ʿarş eyledi

4 Bir ḳadeḥ ṣundı cāna cān içdi ḳana kana
Ṭolu geldi peymāne cānum sarḫoş eyledi

5 Esrük oldı cānumuz dür döker lisānumuz
Ol Çalab'umuñ ʿışḳı beni dervīş eyledi

6 Cānda yanar çerāġı gönüllerde ṭuraġı
Gönül daḫı cān daḫı ʿışḳıla cūş eyledi

7 Ben ḳaçan dervīş olam ya Ḥaḳḳ'a ḳulam diyem
Yüz biñ benüm gibiyi ʿışḳ ḫırḳa-pūş eyledi

8 Yūnus imdi avınur dōstı görüp sevinür
Erenler maḫfilinde ʿışḳı cünbiş eyledi

F.190b,RY.48a,K.129b,NO.190b,Rt.30,M.35

363

1 Ol dōst benden yana hiç bilmezin niçe baḳdı
İş bu vücūd şehrine bir ḫōş naẓar bıraḳdı

2 Gözüm anuñ yüzinden niçe gideribilem
Biñ dürlü ḳılıncıla gönlümi şöyle ḳapdı

3 Kimden ögüt istersem ṣabır gösterür baña
Ṣabrumun perdesini maḥabbet odı yaḳdı

4 Ṣabrıla benüm işüm niçe varısar başa
Şol dostumuñ nüvaḫtı cānuma cān bıraḳdı

5 Sevdükli sevdügile bile ḳopısar yarın
Benüm işüm yarına ḳoymaz bugün soyaḳdı

6 Yūnus sever dōstını cānından anuñiçün
Kişi neyi severse cānın aña uyaḳdı

F.192a,RY.37a,K.113b,NO.182b,YE.93a,M.29,A.31

364

1 Bañladı ol mü'ezzin ṭurdı ḳāmet eyledi
Ḥażrete ṭutdı yüzin döndi niyyet eyledi

2 Ḥażrete baġlu elüm Fātiḥā oḳur dilüm
Bilini büküp Ḥaḳḳ'a ḫōş rükū'āt eyledi

3 Şu benüm ḥācet-gāhum Ṭūr ṭāġı oldı meger
Mūsī'leyin bu göñlüm ḫōş münācāt eyledi

4 Bir ṣūret gördi gözüm secdeye vardı yüzüm
Yıḳıldı tertīblerüm zühdümi māt eyledi

5 Ne du'ā ḳılam ne selām ne zikr ü tesbīḥ ḳılam
Bu biş vaḳt namāzumı 'ışḳuñ ġāret eyledi

6 Gör Yūnus'ı neyledi ḫōş ḫaberler söyledi
'Āşıḳıdı ma'şūḳa dād u sited eyledi

F.194b

365

1 Tecellīyatuñ nūrına döymez vücūdum ṭaġları
Cismüm gemisinüñ zirā muḥkem degüldür baġları

2 Ḳaṭreden deryālar düzen cān ḳuşı pā-bendin üzen
Yüz biñ deryāları yüzen gel sürelüm bu çaġları

3 Dildār içün dil şehrini pāk eyle arıt ġayrıdan
Zirā ki sulṭān taḫtıdur bunda ḳomazlar zāġları

4 Düşdükçe öge Hubbü'l-Vatān zerrece kalmaz me'men
Gözden sızup olur seven her dem yüregim yaġları

5 ʿĀḳil eli irmez ile irse daḫı gelmez dile
Dertli ḥālin dertli bile ṣayru ne bilsün ṣaġları

6 Maʿşūḳlıġuñ hilʿātini her kime giydürdüñ ise
Gelmez gözine zerrece firdevs-i aʿlā baġları

7 Yūnus ḥüsnüñ kitābını bir ḫōş temāşā eylemiş
Anda ṣala ʿāşıḳlara daġ üstine ḳor daġları

B.15a,A.26

366

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ṭoldur ḳadeḥ ṣunġıl bize ʿışḳ şarābından iy sāḳī
Ol badyadan gerek bize andan içe şeyḫ ü fāḳī

2 Ṣoḥbetümüz İlāhīdür sözümüz kevser ābıdur
Şāhumuz şāhlar şāhıdur çalġumuzdur dost firāḳı

3 Kim ki bir dem ṣoḥbet ola müftī müderris māt ola
Bir İlāhī devlet ola andan içen oldı bāḳī

4 Hırka vü taḳye yol virmez ferecile ʿālim olmaz
Dīn diyānet olmayıcaḳ neylersün bunca varaḳı

5 Oḳıduñ yidi Muṣḥaf'ı ṭāʿat gösterürsün ṣāfi
Çünki ʿamel eylemedüñ gerekse var yüz biñ oḳı

6 Biñ kez ḥacca varduñısa biñ kez ġaza ḳılduñısa
Bir kez gönül ṣıduñısa gerekse yüz yıl yol doḳı

7 Gönül mi yig Ka'be mi yig eyit baña 'aklı iren
Gönül yigdür zirā ki Hak gönülde tutar turagı

8 Koñşıyıla gönülleri ısmarladı Hak Resūl'e
Mi'rāc gicesi dostıla bu keleci oldı dakı

9 Yūnus senüñ işüñ budur dutgıl ulular etegin
Dilerisen pāk olasın gönüllerde olgıl bākī

F.192b,YE.90a,RY.42b,NO.193b,K.121a,Rt.33,M.31

367

1 Biz uludan işitdük evvel er yaratıldı
Pādişāhuñ birligin evvel kadīm er bildi

2 Bunca yıl bunca zamān biz işitdük bī-gümān
Çalap kendü sun'ından ere Tañrılık kıldı

3 Eydürler bir kuşıdı hikmeti öküşidi
İki cihān 'ārifi ol kuşdan 'ibret aldı

4 Ol kuşun her bir yöni yüz biñ yigirmi dört biñ
Evvel ol kuş uçuban rahmet göline taldı

5 Çün gölden girü döndi budak üzere kondı
Silkindi her bir yönden bir tamla su döküldi

6 Ol suyuñ her birisin bir cān yaratdı güzin
Ol cānuñ her birisi bunda peygamber oldı

7 Evvelki bünyād oldı altı kez dünyā toldı
Yidincisi buyıdı bu Ādem yaratıldı

8 Ādem toprakdanıdı 'Azāzil oddanıdı
İşitdük 'Azāzili Ādem'e bakdı güldi

9 Secde geldi Ādem'e eydür inün ḳademe
Cümle firişte indi ʿAzāzil dura ḳaldı

10 Eydür ben oddan olam yüz bin yıl ṭāʿat ḳılam
Ṭapu buyuracagın ṭāʿatın ʿarza ḳıldı

11 Ol ḫalḳuñ varlıġından pādişāh birliginden
Şol bir söz sebebinden sürildi laʿnet oldı

12 Her kim kendüyi gördi üstādı İblīs oldı
Kişi ne buldıyısa miskīnligile buldı

13 Eksikligüm Ḥaḳ bilür ʿışḳı baña ol virür
Ḳılġıl Yūnus'a timār ʿışḳ beni benden aldı

K.150b,YE.100b,RY.64b,Rt. M.46

368

1 Saña ʿibret geregise gel göresin bu sinleri
Ger ṭaşısan eriyesin baḳup göricek bunları

2 Şunlar ki çoḳdur mālları gör niçe oldı ḥālları
Ṣoñucı bir göñlek geymiş anuñ da yoḳdur yeñleri

3 Ḳanı mülke benüm diyen köşk ü sarāy begenmeyen
Şimdi bir evde yaturlar ṭaşlar olmış üstünleri

4 Bunlar eve girmeyeler zühd ü ṭāʿat ḳılmayalar
Bu begligi bulmayalar zirā geçdi devrānları

5 Ḳanı ol şīrīn sözlüler ḳanı ol güneş yüzlüler
Şöyle gāib olmış bular hiç belürmez nişānları

6 Bunlar bir vaḳt begler idi ḳapucılar ḳorlar idi
Gel şimdi gör bilmeyesin beg ḳangıdur ya ḳulları

7 Ne ḳapu vardur giresi ne yimek vardur yiyesi
Ne ışıḳ vardur göresi dün olmışdur gündüzleri

8 Birgün senüñ daḫı Yūnus benven didüklerün ḳala
Seni daḫı böyle ḳıla nitekim ḳıldı bunları

F.193b,YE.97b

369

1 Ol geçüdün korkusı uş beni yoldan ḳodı
Geçemez degme kişi köprüsin ḳıldan ḳodı

2 Yirde gökde ol dōstuñ hikmetleri bī-pāyān
Ḥikmetine ṭalaldan uş beni ḳālden ḳodı

3 İndi‿öküzi ol laʿīn âl ile azdurmaga
Siñek ile Ḥaḳ Çalap öküzi elden ḳodı

4 Öküz ṭaşun üstinde ṭaşı balıḳ götürür
Balıḳ ṣuyuh içinde bināsın yilden kodı

5 Cehennem key ḳarañu cehennem taḫte'ṡ-ṡerā
Ḳula ayruḳ suʾāl yoḳ ḳulı suʾālden ḳodı

6 Dōsta ʿāşıḳ olanuñ güci sözine yiter
Güci sözine yiten sözine dilden ḳodı

7 Dōstun etegin dutan dōstıla bāzār ider
Bāzār iden dōstıla bāzārın elden ḳodı

8 İşitdüñ meryemoglı dōstına varuriken
Gör āḫir yarım igne ʿİsā'yı yoldan ḳodı

9 Yūnus eydür dimegil dōstı girçek severim
Dōstı girçek sevenler benligin elden ḳodı

F.194a,K.191a,NO.186a,RY.59b,YE.92b,M.68,A.25

370

1 Ben bende seyr ideriken ʿaceb sırra irdüm āhī
Bir siz dahı siz de görün dōstı bende gördüm āhī

2 Bende bakdum bende gördüm benümile ben olanı
Sūretüme cān olanı kimdügini bildüm āhī

3 Ben istedüm buldum anı ol ben isem yā ben kanı
Seçemedüm andan beni bir kezden ol oldum āhī

4 Sūret toprakdur diyeni gönlüm kabūl itmez anı
Bu topragun cevherini hazrete irgürdüm āhī

5 Münkir kişi tuymaz anı dertlülerün sizer cānı
Ben dōst bāgı bülbüliyem ol bāgçeden geldüm āhī

6 Maʿşūk bizümledür bile ayru degül kıldan kıla
Uzak sefer bizden kala dōstı yakın buldum āhī

7 Degme bir yol kandan baña tagılmayam degme yaña
Kutlu oldı bu seferüm hoş menzile irdüm āhī

8 Mansūr'ıdum ben ol zamān uş yine geldüm bunda ben
Yak külümi savur yile ben Ene'l-Hak didüm āhī

9 Ne oda yanam dagılam ne dāra çıkam bogılam
İşüm bitince yüriyem teferrüce geldüm āhī

10 Munʿim oldum yoksul iken benüm oldı kevn ü mekān
Şarka vü garba ser-te-ser yire göge toldum āhī

11 Nitekim ben beni bildüm diledügüm Hakk'ı buldum
Korkum anı buluncadı korkıdan kurtuldum āhī

12 Yūnus kim öldürür seni viren alur gine cānı
Bu cānlara ḥükm ideni kim idügin bildüm āhī

F.195a,HB.10b,K.146b,YE.98a,RY.3b

371

1 Evvel daḫı varıdı cānumda bu ʿışḳ odı
Eşkere itmezidüm bilürdüm ki dōst ḳodı

2 Dört kitābı şerḥ iden bulmadı ʿışḳa çāre
Ne begler ne sulṭānlar ne müderris ne ḳādī

3 Yir-gök ḳāim ırılmaz yiller esüp deprenmez
Her nesne muḥkem olur ʿışḳ olıcaḳ bünyādı

4 ʿIşḳ anadan doġmadı kimseye ḳul olmadı
Ḥükmile esīr ḳılur cümle bilişi yādı

5 Günde biñ kez yanarsam rāzıyam ban şol oda
Zirā şekkerden şīrīn baña ʿışḳuñuñ odı

6 ʿIşḳa Mecnūn olanlar aṣṣı-ziyāndan fāriġ
Ḳorḳmaz ıssı ṣovuḳdan pes ne biliser odı

7 Ezelden benüm fikrüm Ene'l-Ḥaḳ'ıdı zikrüm
Henüz daḫı ṭoġmadın ol Manṣūr-ı Baġdādī

8 ʿIşḳ odı cūş eyledi cānumı ḫōş eyledi
Kimse söyündüremez cānumda yanan odı

9 ʿIşḳ çengine düşenün melāmet olur işi
Anuñ içün bed-nāmdur miskīn Yūnus'un adı

F.196b,K.90a,NO.182a,RY.72b,YE.95b,Rt.28,M.18,Ç.75a

372

1 İki cihānı unıdur saña gönül viren kişi
Yalan söyler ʿāşıḳ degül gözin senden ıran kişi

2 Bu fenānun terkin ura ol beḳānun ḳaydın göre
Zihi devletlü cān anuñ yüz agıla varan kişi

3 Kendüligin terkin ura senüñ yoluñda cān vire
Ṣorısuz uçmaġa gire sen sulṭāna iren kişi

4 Her ki bu dünyādan geçer ʿışḳ ḳadeḥin ṭolu içer
ʿIşḳa cānuñ ṣaçu ṣaçar dōst gülüni diren kişi

5 Cān ne imiş dōst yolına ʿāşıḳ anı terkitmeye
Bu cānıla bin cān alur cānın Ḥaḳ'a viren kişi

6 Cānını şükrāne vire yüzin ayaḳlara süre
Erenler göñline gire Ḥaḳ'dan ḫaber ṣoran kişi

7 ʿAḳıl gide ḥayrān ola dünyede ser-gerdān ola
Küfri anuñ īmān ola ʿışḳa gönül viren kişi

8 Terkide fāsid işleri iş idine dervīşleri
Aḳıda gözden yaşları dōst ḫaberin duyan kişi

9 Gözlerini giryān ider cigerini biryān ider
Gönülleri ḥayrān ider ʿışḳ es̱eri olan kişi

10 Çün dünye bilürsiñ fenā ne yatarsın döne döne
Uyḳı m'uyur ḳana ḳana dōst yolını ṣoran kişi

11 Şol kim ṣorar dost ḳandadur ḳanda dirisen andadur
Maʿşūḳıla seyrāndadur girçek ʿāşıḳ olan kişi

12 Miskīn Yūnus ṣabr eylegil bu dünyānuñ zaḥmetine
Dürlü cefāya ḳatlanur sen sulṭāna iren kişi

HB.17a,K.193b,YE.101b,RY.33b,61a,M.70,A.29

373

1 işidün iy yārānlar eve dervīşler geldi
Cān şükrāne virelüm eve dervīşler geldi

2 Her kim gördi yüzini indürür kendözini
ʿİlm-i bātından öter eve dervīşler geldi

3 Dervīşler uçar kuşlar deñiz kenārın kışlar
Zihī devletlü başlar eve dervīşler geldi

4 Dervīşler yüzi ṣulu görenler olur delü
Bātını ʿarşdan ulu eve dervīşler geldi

5 Seydī Balum ilinden şeker ṭamar dilinden
Dōst bāğçesi yolından eve dervīşler geldi

6 Yūnus kuluñ önürsüz kimsesi yoḳ yaluñuz
Fidi olsun cānumuz eve dervīşler geldi

F.197a

374

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dinüñ īmānuñ varısa ḫōr görmegil dervīşleri
Cümle ʿālem müştāḳ durur görmeklige dervīşleri

2 Ay u güneş müştāḳ durur dervışlerün ṣoḥbetine
Firişteler tesbīḥ oḳur zikir ider dervīşleri

3 Tersālar ṭapuya gelür ḥükm ısları zebūn olur
Ṭağlar ṭaşlar secde ḳılur göricegez dervīşleri

4 Ol fahr-i ʿālem Muṣṭafā ol maʿden-i ṣıdḳ u ṣafā
İsterisen andan vefā incitmegil dervīşleri

5 İncidesin āh ideler ʿömrin gülin ḳurıdalar
Gözsüz olasın yideler tā bilesin dervīşleri

6 Dervīş oḳı ıraḳ atar hey dimedin cāna batar
Ġāfil olma yiter ṭutar ḫōr görmegil dervīşleri

7 Yir-gök eydür ḫırḳa ḥaḳı himmetleri olsun bāḳī
Çün pādişāh oldı sāḳī esridiser dervīşleri

8 Gökden inen dört kitābı günde biñ kez oḳurısañ
V'allāh dīdār görmeyesin sevmezisen dervīşleri

9 Devletlüler sever bizi her-dem ṣorar ḥālümüzi
Kördür münkirlerün gözi görmeyiser dervīşleri

10 Yūnus eydür bu ʿışḳ geldi ölmiş cānum diri ḳıldı
Sen-ben dimek dilden ḳaldı göricegez dervīşleri

F.197b,B.47b,K.152b,YE.98b,RY.7a,A.32

375

1 Menzili ıraḳ bu yoluñ bu yola kim varası
Müşkili çok bu ḥāluñ bunı kim başarası

2 Bu yola yaraḳ gerek eksük gerek çoḳ gerek
Key demür yürek gerek bu ṣarp yola giresi

3 Īmān aldaġuçları bilüñ çoḳdur bu yolda
Nefsine uyanlarun gitmez yüzi ḳarası

4 Yitmiş bin riyā çeri vardur bu yolda bilün
Nefs öldürmiş er gerek ol çeriyi ḳırası

5 Ṭoġrulık mancınıġı istiġfār ṭaşıyıla
Ṭoġru vardı atıldı yıḳıldı nefs ḳalʿası

6 Kimde kim ṭoġrulık var bilgil kim öldürür ʿār
İki cihāna yarar girçek er sermāyesi

7 İnce ṣırat köprüsi geñez imiş bu yolda
Dōsta giden kişinüñ ṭoġrulıḳdur çāresi

8 Yūnus imdi ṣalādur gel gidelüm yoḳlıġa
Göz eger lāyıḳısa Ḥaḳ dīdārın göresi

F.198b,NO.191a,YE.99a,RY.9b,Rt.32,A.28

376

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 ʿIşḳuñ odı düşdi cāna eritdi yürek yaġını
Kesdi hevāsetüñ kökin oda yandurdı baġını

2 Ḳazdı ḳahır ḳazmasıla cānda cefa ocaġını
Çaldı nefsümüñ (boynına) himmet eri bıçaġını

3 Raḥmet ṣuyıyıla yudı göñlüm evin ap-arıca
Ḥıdmet ḳapusından aña ṣundı şükür ayaġını

4 Her kim bizi yererise Ḥaḳ dilegin virsün aña
Urmaḳlıġa ḳaṣd idenüñ düşem öpem ayaġını

5 Her kim bize ṭaş atarısa güller nisār olsun ana
Çıraġuma ḳaṣd idenün Ḥaḳ yandursun çırāġını

6 Miskîn göñlüñ ʿışḳ elinden iki büküldi vücūdı
Tevbe ḳapusından ṣundum aña īmān ṭayaġını

7 Gel imdi iy miskīn Yūnus hevāseti elden bıraḳ
Çalab'um rūzı eyle bize ḳanāʿat bıçaġını

F.199b

377

1 Gerçek ʿâşıḳ olanlaruñ hemen dōstı sever cānı
Unıdur kibr ü kinini ma'şuka terk ider cānı

2 Gerçek ʿāşıḳ ögüt bilmez zire ögüt aṣṣı ḳılmaz
Ḳarār itmez ögüt ile bulmaḳ ister ol sübḥānı

3 Gerçek ʿāşıḳ olanlaruñ yüzinde nişānı olur
Dün ü güni ṭurmaz aḳar gözleri yaşınuñ ḳanı

4 Bu cümle ʿālem sevdügi bu dīn ile bu īmāndur
V'allāhi ʿışḳsuz gerekmez şol dīn ile şol īmānı

5 Bir ucına varurısa ayru degül ʿāşıḳ cānı
Ṣoruñ cümle ʿāşıḳlara ḳıldan ḳıla bilür anı

6 Evvel-āḫir Ḥayyü'l-Ḳayyūm ʿāşıḳlara maʿşūḳıdı
ʿAḳlun varısa ḥisāb it geçiser (bu)ʿışḳ devrānı

7 Her kim ʿāşıḳam diyüben ḥasret geçürür varısa
Gözi hicāblıdur anuñ görinmedi ʿışḳ nihānı

8 Yūnus yüzüñ ḳaldurmaġıl ʿāşıḳlaruñ ayaġından
Fidī eyle yüz biñ cānı anda bulasın sulṭānı

NO.183a

378

1 Erenler bir deñizdür ʿāşıḳ gerek ṭalası
Baḥrī gerek deñizden girüp gevher alası

2 Gine biz baḥrī olduḳ deñizden gevher alduḳ
Ṣarrāf gerek gevherüñ ḳıymetini bilesi

3 Yüri var epsem ola (ne) simsārlık ṣatarsın
ʿAlī gibi er gerek iş bu sırra eresi

4 Muhammed Hakk'ı bildi Hakk'ı kendüde gördi
Cümle yirde Hak hāżır göz gerekdür göresi

5 Bile rızkını Hak'dan Nahnu kasemna pinhān
Nefsin bilmiş er gerek göz hicābın silesi

6 Didüm iş bu nefesi ʿāşıklar hükmiyile
Bāhıllıksuz er gerek bir karāra turası

7 ʿĀlimler kitāb düzer karayı aka yazar
Gönüllerde yazılur bu kitābun sūresi

8 Yüri hey sūfī zerrāk ne sālūslık satarsın
Hak'dan artuk kim ola kula dilek viresi

9 Hak turağı gönülde āyātı var Kur'ān'da
ʿArşdan yukarı cānda ʿışk burcınuñ külesi

10 Şöyle delü olmışam bilmezin dünden güni
Yüregümde işledi ʿışk okınuñ yaresi

11 Gel imdi miskīn Yūnus tut erenler etegin
Cümlesi miskīnlikde yokluğımış çāresi

F.200b

379

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Pādişāhlar pādişāhı ol ganī
Emrile viribidi bize cānı

2 Od u su vü toprağı (yili) bile
Anuñıla bünyād eyledi teni

3 Yaratdı yitmiş iki dürlü dili
Arada üstün kodı müsülmānı

4 Biz müsülmān Muḥammed ümmetine
Hil'at virdüñ bize dīn ü īmānı

5 Cān nūrdandur nūra ḳarışırısan
'Ayb eyleme ṣūret olursa fānī

6 Zekeriyyā aġaca sıġınmaġın
Bıçġuyıla iki dildürdüñ anı

7 Eyyūb'un ḳurda yidürdüñ tenini
Ṣabrıla buldı o daḫı dermānı

8 Ya'ḳūb'ı aġladup alduñ gözlerin
Yūsuf'ı Mıṣr'uñ sen itdün sulṭānı

9 Ḳamuya söz söyledür 'ibret içün
Yūnus'ı da söyledür ol Sübḥān'ı

F.203a

380

1 Niçe bir besleyesin bu ḳaddile ḳāmeti
Düşdüñ dünye zevkīna unutduñ ḳıyāmeti

2 Ṭopraḳdan yaratılduñ yine ṭopraḳdur yirüñ
Ṭopraḳ olan kişiler nider bu 'alāmeti

3 Uṣlu degül delüdür yüce sarāylar yapan
'Aḳıbet vīrān olur cümlenüñ 'ımāreti

4 Düriş ḳazan yi-yidür bir göñül ele getür
Yüz Ka'be'den yigrekdür bir göñül ziyāreti

5 Kerāmetüm var diyen ḫalḳa sālūslıḳ ṣatan
Nefsin müsülmān itsün varısa kerāmeti

6 Nefsin müsülmān iden Ḥaḳḳ yola ṭoġru giden
Yarın aña olısar Muḥammed şefā‘ati

7 Yüz biñ peyġamber gele hiç şefā‘at olmaya
Vay eger olmazısa Allāh'uñ ‘ināyeti

8 Yūnus imdi sen daḫı girçeklerden olıgör
Girçek erenler imiş cümlenüñ ziyāreti

F.199a,YE.97a,RY.56b,NO.186a,K.186b,A.32,Ç.73a,M.65,
Camiü'n-Nezair.784

381

1 ‘Işḳuñ aldı benden beni baña seni gerek seni
Ben yanaram düni güni baña seni gerek seni

2 Ne varlıġa sevinürem ne yoḳluġa yirinürem
‘Işḳuñıla avınuram baña seni gerek seni

3 ‘Işḳun ‘āşıḳlar öldürür ‘ışḳ deñizine ṭaldurur
Tecellīyile ṭoldurur baña seni gerek seni

4 ‘Işḳuñ zencīrini üzem delü olam ṭaġa düşem
Sensin dün ü gün endīşem baña seni gerek seni

5 Eger beni öldüreler külüm göge ṣavuralar
Ṭopraġum anda çaġıra baña seni gerek seni

6 Ṣūfīlere ṣoḥbet gerek aḫīlere āḫret gerek
Mecnūn'lara Leylā gerek baña seni gerek seni

7 Ne ṭamuda yir eyledüm ne uçmaḳda köşk baġladum
Senüñ içün çok aġladum baña seni gerek seni

8 Cennet cennet didükleri bir ev ile bir ḳaç ḥūrī
İsteyene virgil anı baña seni gerek seni

9 Yūsuf eger hayālüñi düşde göreydi bir gice
Terk ideyidi mülklerin baña seni gerek seni

10 Yūnus çağururlar adum gün geçdükçe artar odum
İki cihānda maksūdum baña seni gerek seni

F.201b,NO.186a,HB.13a,YE.90a,Ç.82a,A.28

382

1 Dilsüzler haberini kulaksuz diñleyesi
Dilsüz kulaksuz sözin cān gerek añlayası

2 Diñlemedin añladuk añlamadın diñledük
Girçek erüñ bu yolda yoklukdur ser-māyesi

3 Biz sevdük ʿāşık olduk sevildük maʿşūk olduk
Her dem yiñi dirlikde sizden kim uşanası

4 Yitmiş iki dil seçdi aramuza söz düşdi
Ol bakışı biz bakduk yirmedük ʿām u hāṣı

5 İy Yūnus imdi velī yirde gökde toptolı
Her bir taşun altında biñ İmrānoğlı Mūsī

F.202a,YE.91b,K.62a,NO.181a,Rt.27,A.26

383

1 Nasīhat kandīlinden bir işāret göründi
Tenüm içinde cānum andan yana süründi

2 Nefsümüñ ejdehāsı döndi baña haml'itdi
Kanāʿat hay dimezse hakīkatdür yir indi

3 Kanāʿati yār idin uyma nefs dilegine
İresin hakīkate yirüñ bulduñ tur indi

4 Kanāʿat didügini eger sen ṭutmazısan
Nefsüñe uyarısañ ser-gerdān ol vạr indi

5 Yūnus Ḥaḳ tecellīsin şāʿir dilinden söyler
Cānda gevher varısa Ḥaḳ'dan yaña yürindi

F.202b,K.82a,NO.182a,YE.94a,M.14,Ç.76b

384

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 'Ömrüm beni sen aldadun āh nideyin ʿömrüm seni
Beni deprenimez ḳoduñ āh nideyin ʿömrüm seni

2 Benüm varum hep sen idün cānum içinde cān idüñ
Hem sen baña sulṭān idün āh nideyin ʿömrüm seni

3 Göñlüm saña egleridüm gül diyüben yıylarıdum
Garībseyüp aġlarıdum āh nideyin ʿömrüm seni

4 Giderimiş bunda gelen dünyā işi cümle yalan
Aġlar ʿömrin yavı ḳılan āh nideyin ʿömrüm seni

5 Ḫayrum şerüm yazılısar ʿömrüm ipi üzüliser
Gidüp ṣūret bozulısar āh nideyin ʿömrüm seni

6 Bārī ḳapudan ḳaçmasañ göçgünci gibi göçmeseñ
Ölüm şarābın içmesen āh nideyin ʿömrüm seni

7 Birgün ola sensüz ḳalam ḳurda ḳuşa ögün olam
Çüriyüben ṭopraḳ olam āh nideyin ʿömrüm seni

8 Miskīn Yūnus bilmez misin yoḳsa naẓar ḳılmaz mısın
Ölenleri añmaz mısın āh nideyin ʿömrüm seni

F.204b

385

1 Bu ne gülecek yirdür ağlasaña key ḳatı
ʿAzrāil seni ḳovar ḳatı can ʿalāmatı

2 Ṣanma ḳalasın bunda geñsüz varasın anda
Anca yatasın sinde ḳopunca ḳıyāmeti

3 Māl u mülkden ayrılup sine varasın ṭurup
Münker ü Nekir gelüp suʾāl idiser ḳatı

4 İki ferişteh ine gele ḳarşuña ḳona
Günāhlaruñı yaza ṣala boynuña biti

5 Günahlarun tartalar andan sırata ilteler
Zebānîler dutalar figānlar ola ḳatı

6 İsrāfil ṣūrın ura ḥalāyıḳ ṭurı gele
Baş açuḳ yalın ayaḳ ıssılar ola ḳatı

7 Ata oğuldan beze baḳmaya ana ḳıza
Şol gün geliser bize unutma ʿarāṣātı

8 Yūnus günāhun çoḳdur sen ağlarısañ Ḥaḳ'dur
Yarın saña gerekdür Muḥammed şefāʿati

F.204a,B.16a,A.30

386

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Kime göñül virdümise benümile yār olmadı
Ḥālum bilüp derdüm ṣorup baña vefādār olmadı

2 Ḥaḳ'dan meger taḳdīridi göñül saña ʿāşıḳ oldı
Hiç kimsene bencileyin derde giriftār olmadı

3 ʿIşḳdan degül şikāyetüm kendü tāliʿümden durur
Kendü yolın aramayan cāhildür ol er olmadı

4 ʿIşḳ bir ulu ḫilʿat durur bir niçeye virdi Çalap
Bir niçeler maḥrūm kalup ʿışḳdan ḫaberdār olmadı

5 ʿIşḳ bir ulu naẓar durur ʿāşıḳ cānı dīdār durur
ʿIşḳı olmayan göñüller vīrānedür ṣār olmadı

6 İbrāhīm'e Nemrūd odın ʿışḳdur gülistān eyleyen
ʿIşḳdan çün irdi bir naẓar gül-zār oldı nār olmadı

7 Yaradıldı yir ile gök Muḥammed dostlığına
Levlāk aña delil durur ansuz yir ü gök olmadı

8 ʿIşḳda ḳahırlar çoḳ olur ʿışḳ erine ġayret muḥāl
Yūnus ʿāşıḳ olduñısa ʿāşıḳlarda ʿār olmadı

F.205b,K.179b,RY.70b,Rt.31,A.29

387

Mefā'ilün Mefā'ilün fe'ūlün

1 Müsülmānlar zamāne yatlu oldı
Halāl yinmez harām ḳıymetlü oldı

2 Oḳınan Ḳur'ān'a ḳulaḳ ṭutulmaz
Şeytānlar semirdi ḳuvvetlü oldı

3 Harāmile ḥāmir ṭutdı cihānı
Fesād işler iden hürmetlü oldı

4 Kime kim Tañrı'dan ḫaber virürsen
Ḳaḳır başın ṣalar ḥüccetlü oldı

5 Şakird üstādıla arbede ḳılur
Oġul atayıla ʿizzetlü oldı

6 Fakīrler miskīnlikden çekdi elin
Göñüller yıkuban heybetlü oldı

7 Peygamber yirine geçen hōcalar
Bu halkuñ başına zahmetlü oldı

8 Dutulmaz oldı peygamber hadīsi
Halāyık cümle Hak'dan utlu oldı

9 Yūnus gel ʿāşıkısañ tevbe eyle
Nasūha tevbe ucı kutlu oldı

F.206a,Ç.76a

388

1 Geldi geçdi ʿömrüm benüm şol yil esüp geçmiş gibi
Hele baña şöyle (gele) şol göz açup yummış gibi

2 İşbu söze Hak tanukdur bu cān gevdeye konukdur
Bir gün (ola) çıka gide kafesden kuş uçmış gibi

3 Miskîn Ādem oğlanını beñzetmişler ekinciye
Kimi biter kimi yiter yire tohum saçmış gibi

4 Bu dünyede bir nesneye yanar içüm köyner özüm
Yigid iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi

5 Bir hastaya varduñısa bir içim (su) virdüñise
Yarın anda karşu gele Hak şarābın içmiş gibi

6 Bir miskīni gördüñise bir eskice virdüñise
Yarın anda saña gele Hak şarābın içmiş gibi

7 Yūnus Emre bu dünyāda iki kişi kalur dirler
Meger Hıżır-İlyās ola Āb-ı Hayāt içmiş gibi

F.207a

389

Fa'ilâtün Fa'ilâtün fa'ilün

1 Eşkere ḳıldum bugün pinhānumı
Cān virüben buldum ol cānānumı

2 Cān-gönül ḥayrān ḳalupdur ma'şūḳa
Ma'şūḳıla sürerem devrānumı

3 Derd gerekdür derd gerekdür derd gerek
Kim gerek derde virem dermānumı

4 Bī-mekānam anuñ içün dünyede
Kimsene bilmez benüm mekānumı

5 Ḳanı buldum niderem ben ayruġı
Yaġmaya virdüm bugün dükkānumı

6 Ṭop benem çevgānı aldum çalaram
Kim ala bu ṭopdan meydānumı

7 Yir benümdür gök benümdür 'arş benüm
Görüniçesi germişem ṣayvānumı

8 Yūnus oldıysa adum pes ne 'aceb
Oḳuyalar defter ü dīvānumı

F.207b,Rt.32

390

1 İy yārenler eydimezem cānum neye ṭalduġını
Dilile vasf idemezem gönlümi kim alduġını

2 Göñlüm ṭolı ṣıġmaz dile 'āşıḳdur ol kim ḥāl bile
'Işḳ niçeyi virdi sile añlayamaz nolduġını

3 ʿIşḳdan ḫaber bilenlerün ʿışḳ derdile ṭolanlaruñ
Küfri Īmān olanlaruñ ʿayıblamañ güldügini

4 Aġlamak gülmek ʿāşıḳa dirilmek ölmek ʿāşıḳa
Ḳahırla luṭfı bir bilür bilmez melūl olduġunı

5 ʿIşḳ Yūnus'ı eyledi lāl Yūnus ḳanı ʿışḳa halāl
Ḳoñ varın itsün pāyimāl görmesün ayrulduġını

YE.101b,HB.13a,Rt.28

391

1 Erenlerün göñlinde ol sulṭān dükkān açdı
Niçe bizüm gibiler anda ḳonuban göçdi

2 Cümle erenler uçdı ṭaġlar yazılar geçdi
ʿIşḳ ḳazanına düşdi ḳaynayubanın bişdi

3 Bu dünyenüñ meseli beñzer murdār gevdeye
İtler murdāra üşdi Ḥaḳ dōstı ḳodı ḳaçdı

4 ʿĀşıḳ mı diyem aña cān terkini urmadı
ʿĀşıḳ aña diyeler melāmet dile düşdi

5 Yine esridi Yūnus Ṭapduḳ yüzin görelden
Meger anuñ göñlinden bir curʿa şerbet içdi

Rt.27,Ç.74a

392

Müfte'ilün Mefā'ilün Müfte'ilün Mefā'ilün

1 Bülbül-i ḫaste gül yüzüñ gördi ʿarāsat eyledi
İrdi ʿāşıḳ maʿşūḳına şükr ü beşāret eyledi

2 Ġafletile yaturıdum şāh naẓar eyledi baña
Didi ki uyḫudan uyan geldi ʿişāret eyledi

3 Ḥayli zamāndı vaʿdeye ṣalmışıdı za'īfini
Gördi göñül şikestesin yapdı ʿimāret eyledi

4 Ben ġarībüñ ḫāṭırını ṣormaġa geldi şol ṣanem
Düzdi göñül ṣınuġını ḫāṭır ziyāret eyledi

5 Gör bu dervīşi Yūnus'ı terceman-ı lisān oḳur
Dir ki bu ʿışḳıla beni Tañrı delālet eyledi

B.52a,K182a,RY.48a,M.62

393

1 İsteridüm Allāh'ı buldumısa ne oldı
Aġlarıdum dün ü gün güldümise ne oldı

2 Erenler meydānında yuvalanur ṭop idüm
Pādişāh çevgānında ḳaldumısa ne oldı

3 Erenler ṣoḥbetinde deste ḳızıl gül idüm
Açıldum ele geldüm ṣoldumısa ne oldı

4 ʿĀlimler müderrisler medresede buldılar
Ben ḫarābāt içinde buldumısa ne oldı

5 İşit Yūnus'ı işit uş yine delü olmış
Erenler maʿnīsine ṭaldumısa ne oldı

YE.63b,B.54a

394

1 Andan berü kim ʿışḳun benümle yoldaş oldı
Raḥmān yolına beni göstermege baş oldı

2 Cānum üzere ṭurdı Rahmān çerisin dirdi
Şeyṭān elini urdı key yağma ṭaraş oldı

3 ʿIşḳ nefs iline aḳdı ne buldıyısa yaḳdı
Kibir ḳalʿasın yıḳdı anda çoḳ ṣavaş oldı

4 Dōst yüzin ʿıyān gördüm sır ḫaberlerin ṣordum
Didi gizlü bilmezsin uş söyledüm fāş oldı

5 Nefs ili oldı ḫarāb kibr ayaḳlarda ṭurāb
Gitdi perde vü ḥicāb dōst gözüme duş oldı

6 ʿIşḳ oldı elüm benüm gösterdi ṭoğrı yolum
Ḥaḳḳ'a şükür kim ḥālum bayağıdan ḫōş oldı

7 Anlar ki göz açdılar bu dünyeden geçdiler
Bāḳāya ulaşdılar menzilleri ʿarş oldı

8 Bunlar bunda ḳaldılar dünyeye aldandılar
Yalancılar oldılar hep bunlar ḳolmaş oldı

9 Ölenler ḥālın bilmez göz açup ögin dirmez
Miskīn Yūnus Emre'nün meger bağrı baş oldı

Rt.31,A.29

395

1 ʿIşḳıla isteridük yine bulduḳ ol cānı
Gönlek idinmiş geyer ṣūretile bu teni

2 Girmiş ṣūretde gezer cümle işleri düzer
Girü kendüye söyler gevherile bu kānı

3 Bu dünye bir bāzārdur ṣūretler olmış dükkān
Bu dükkāna girüben oldur ṣatan bu kānı

4 Bir niçeler ḳayurur bunca maʿlūm ḳaldı dir
Viren oldur alan ol ṣormaz nedür ziyānı

5 Yūnus imdi sen senden ayru degil hem cāndan
Sen sende bulmazısan ḳanda bulasın anı

HB.15a,NO.191a,K.147a,YE.92a,99b,RY.4a,A.25,Ç.84a,M.44

396

1 İy dünyāya aldanan ḫayırla iḥsān ḳanı
Unutdun āḫireti şefḳatla īmān ḳanı

2 Kimde ki şefḳat vardur raḥmet daḫı andadur
Şimdi bir göñli açuḳ sünnī müsülmān ḳanı

3 İbrāhīm Ḫālil geldi Kaʿbe'ye bünyād urdı
Oġlına bıçaḳ çaldı İsmāil ḳurban ḳanı

4 Şeddāt bir uçmaḳ yapdı Nemrūd göge oḳ atdı
Ḳārūn'ı da yir yutdı Ādil Nuşirvān ḳanı

5 Kim ki istedi buldı kulluġı tamām oldı
Key Mıṣr'a sulṭān oldı Yūsuf-ı Kenʿān ḳanı

6 Resūl Mi'rāc'a aġdı gökden yire nūr yaġdı
Ḥabīb'üm diyü ögdi ol Faḫr-ı cihān ḳanı

7 Ebu Bekr'ile ʿÖmer yüzlerinden nūr ṭamar
Sīnesi ṭolu Ḳur'ān ʿOsmān-ı ʿAffān ḳanı

8 Bineridi Düldül'e bilinde Zülfekār'ı
Erenler açdı dīni Tañrı arslanı ḳanı

9 Çalap Tañrı'nuñ ḫāṣı Ḥazretde geçer nāzı
Peyġamber'ün ʿāmusı Ḥamza pehlevān ḳanı

10 Cüneyd-i Bağdādī vü Şiblī vü Ma'rūf-ı Karhı
Anlar vardı bu yolı şimdi ol erkān kanı

11 Bāyezīd-i Bestāmī yidi kat gök seyrānı
Ol erenler sultānı gevher-i ma'den kanı

12 Geçdi bunlaruñ çağı dünyā kahruñ ocağı
Ebu'l-Müslim Necefī sāhib-i kırān kanı

13 Bir gönül ele getür ferāğat ol geç otur
Konya şehrinde yatur ol iki sultān kanı

14 Fakıh Ahmed Kutbi'd-dīn Sultān Seyyid Necmü'd-dīn
Mevlānā Celālü'd-dīn ol kutb-ı cihān kanı

15 Ol Seyyid Ahmed Kebir müyesserdi aña nūr
'Iyālleri cümle şīr ol hulk-ı merdān kanı

16 Yūnus Emre'm aç gözüñ toprak eylegil yüzüñ
Saña dahı diyeler cigeri biryān kanı

RY.36a,K.199a,M.72

397

1 Bakduğum yüzde gördüm O Tapduğ'um nūrını
Maksūdum bugün buldum ben niderem yarını

2 Yarınum bugün baña hōş bayrām düğün baña
Uşda gelür ün baña işidüñ ahbārını

3 Dōstuñ haberiyile nefsüñ saña yār eyle
Yık dōsta yarağ eyle bu vücūduñ şārını

4 Vücūda gelmeyince kimse Hakk'ı bilmedi
Bu vücūddan gösterdi dōst bize dīdārını

5 Erün dīdārın gördüm gümān terkini urdum
Dōst bahçesine girdüm ögerem gül-zārını

6 Dōstun yüzi gül baña ʿāşıkam yol bul aña
Kaykımazam dört yaña çün buldum ʿışk erini

7 Elestü bī-rabbiküm Hak'dan nidā gelicek
Mü'minler beli diyüp itdiler ikrārını

8 Kālu beli dinildi münkir-muhib bilindi
O demden duta geldi cāhiller inkārını

9 Yūnus'a küfr elinden şikāyete geldiler
İy sultānum girçek er kes gider zünnārını

RY.60a,K.192a,M.68

398

1 Halāl kıldı maʿşūka ʿāşık kendü kanını
Maʿşūk nakşından okur her ʿaşık Kur'ān'ını

2 Yārdan ayru olınca aşılup ölmek yigdür
ʿĀşık kendü bıragur boynına urganını

3 Gitmez ʿāşık gözinden hergiz maʿşūk hayāli
Nitekim Zelha virür Yūsuf'un nişānını

4 Dirlik budur ʿāşıka Maʿşūk yolında öle
Sorarlarsa eyidem ʿāşıkun burhānını

5 Belkīs'ıla Süleymān ʿışka düşdi bir zamān
İsteyüp bulmadılar bu derdüñ dermānını

6 Gökdeki Hārūt-Mārūt ʿışk içün indi yire
Zühre yüzin göricek unıtdı Rahmān'ını

7 Güzāf görmeñ siz ʿışkı kime uğradıyısa
Sulṭānı iltür başdan yitürür ḫānmānını

8 Ferhād bu ʿışḳ yolında başın külünge tutdı
Hüsrev Şīrīn derdinden dōsta virdi cānını

9 Leylī'yle Mecnūn işi ʿaceb gelür bu ḫalḳa
Abdü'r-rezzāk terk itdi ʿışḳ içün īmānını

10 Zamāne vefāları cefā ḳılur Yūnus'a
Bir ṭoğru yār bulıcaḳ fidi ḳılur cānını

YE.96b,RY.5b,K.149b,NO.183a,Rt.30,A.30,

399

1 İy yārānlar iy ḳardaşlar görün beni nitdüm āḫī
Ere irdüm eri buldum er etegin ṭutdum āḫī

2 Cānum bir gözsüz cānıdı içi ṭolu sen ben idi
Ṭutdum miskīnlik etegin ben menzile yitdüm āḫî

3 Ḳorḳar oldum bir Tañrı'dan bīzār oldum yatlu ḫūdan
İşbu işüm şaġıncıla ben yoluma gitdüm āḫı

4 Añladum kendü ḥālumı gözledüm ṭoğru yolumı
Ṭutdum ulular etegin ḥażret'e ben yitdüm āḫī

5 Giderdüm göñlümden kini kin dutanun yoḳdur dīni
İy yārānlar ben bu sözi uludan işitdüm āḫī

6 ʿĀşıḳısañ miskīn Yūnus ḥażret'e dutġıl yüzüni
Añlayana gevher durur söz ṣarrāfa ṣatdum āḫī

YE.102a,RY.29b,K.171b,NO.190a,M.57,Ç.73b

400

1 Yine yüzüni gördüm yine yüregüm yandı
Dōst senüñ ʿışḳuñ odı yüregüme dayandı

2 Görklü yüzüni gören göñlini saña viren
Bellü ṭapunda ṭuran ne ṭoydı ne uṣandı

3 Gevherdür senüñ özüñ güneşden arı yüzüñ
Şekerden datlu sözüñ her kim gördi utandı

4 Şu göñlüm ġarīb idi cigerüm kebāb idi
Görklü yüzüni gördüm içüm-ṭaşum bezendi

5 Yūnus Emre bī-ḳarār şol ḫūb yüze intiẓār
Senden ayrılmaz naẓar vardı yaḳıldı yandı

KY.15b

401

1 Müslümānlar kim görmişdür ʿaşıḳ tevbe itdügini
Ya kim işitdi denize od düşüben tütdügini

2 Şāhum senüñ ʿışḳuñ odı düşdi göñül deryāsına
ʿAceblemeñ ḳaynayuban maʿrifetler bitdügini

3 Yüz biñ ʿĪsā'yilen Mūsā ʿışkile ser-gerdān gezer
ʿAceblemeñ beni daḫı ʿışḳ nihengi yutduġını

4 Yüzgeçlik ögrenimeyen ḳul girmesün bu deñize
ʿIşḳ deñizi derin olur ʿaceblemeñ batduġını

5 Şarrāflıġı ögrenmeyen bu gevheri boncuḳ ṣanur
Varur virür yok nesneye bilmez neye ṣatduġını

6 Her kim ol dōst dīdārını bunda ᶜıyān görmezise
Yarın ol ser-gerdān geze hiç bilmeye nitdügini

7 Uşda miskīn Yūnus eydür Ṭapduġ'umuz dōst yüzidür
İnanmayan işbu söze eydebilsin eytdügini

NO.182b,Rt.29,A.26

402

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bu ᶜışḳ deñizine ṭalan ḥacet degül aña gemi
Yāhūd ḳanda bulalum ṣoḥbetile bu demi

2 Dünyālıġum yokdur dime bu ġussayı öküş yime
Maᶜşūḳı ger sevdünise gider göñüldeki ġamı

3 Ben sevdigüm maᶜşūḳayı sen daḫı bir görseyidüñ
Virmeyedüñ bu ögüdi fidā ḳılayduñ sen cānı

4 ᶜĀşıḳ kişi ögüt bilmez zirā ögüt aṣṣı ḳılmaz
Unıdur ol kibr ü kini terk eyler gider dükkānı

5 Girçek ᶜāşıḳ olanlaruñ yüzinde nişānı olur
Dünin günin ṭurmaz aḳar gözleri yaşınuñ ḳanı

6 Bu cümle ᶜālem sevdügi şol dīnile īmān durur
Va'llāhi ᶜışksuz gerekmez şol dīniyile īmānı

7 Yūnus yüzüñ ḳaldurmaġıl ᶜāşıḳlaruñ ayaġından
Fidā eyle yüz biñ cānı andan bulasın Sübḥān'ı

RY.52b,K.162a,YE.100a,NO.185a,M.52

403

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Yort iy gönül sen bir zamān āsūde fāriġ ḫōş yüri
Ḳorḳma ḳayırma kimseden ġuṣṣa vü ġamdan boş yüri

2 Ḥaḳīḳate baḳarısan nefsün saña düşmān yiter
Var imdi ol nefsünile vuruş-ṭokuş ṣavaş yüri

3 Nefsdür eri yolda ḳoyan yolda ḳalur nefse uyan
Ne işüñ var kimseyile nefsüñe ḳaḳı buş yüri

4 Dilerisen bu dünyā şerrinden olasın emīn
Terk eyle bu kibr ü kīni ḫırḳaya gir dervīş yüri

5 İsterisen bu dünyede ebedī serḫōş olasın
ʿIşḳ ḳadeḥin ṭolu götür yıl on'ki ay serḫōş yüri

6 Kimse bāġına girmegil kimse güline dirmegil
Var kendü maʿşūḳunıla bāġçede al-alış yüri

7 Gönüllerde ig olmaġıl maḥfillerde çig olmaġıl
Çig nesnenüñ ne dadı var gel ʿışk odına biş yüri

8 Yūnus imdi ḫōş söylersin dilüñile şerḥ eylersin
Ḫalḳa naṣīḥat ṣatınca er ol yoluñca ḫōş yüri

NO.191b,K.148b,RY.5a,Rt.28,Ç.81a,M.45

404

1 Gönlüm düşdi bir sevdāya gel gör beni ʿışḳ neyledi
Başumı virdüm ġavġaya gel gör beni ʿışḳ neyledi

2 Ben yürürem yana yana ʿışḳ boyadı beni ḳana
Ne ʿaḳilem ne dīvāne gel gör beni ʿışḳ neyledi

3 Ben yürürem ilden ile dost ṣoraram dilden dile
Ġurbetde ḥālum kim bile gel gör beni ʿışḳ neyledi

4 Beñzüm ṣarı gözlerüm yaş bağrum pāre yüregüm baş
Ḥālum bilen dertlü ḳardaş gel gör beni ʿışḳ neyledi

5 Ġurbet ilinde yürürem dōstı düşümde görürem
Uyanup Mecnūn oluram gel gör beni ʿışḳ neyledi

6 Gāh ṭozaram yirler gibi gāh eserem yeller gibi
Gāh çağlaram seller gibi gel gör beni ʿışḳ neyledi

7 Aḳar ṣulayın çağlaram dertlü cigerüm ṭağlaram
Şeyḫüm añuban ağlaram gel gör beni ʿışḳ neyledi

8 Yā elüm al ḳaldur beni yā vaṣluña irdür beni
Çok ağlatduñ güldür beni gel gör beni ʿışḳ neyledi

10 Ben Yūnus-ı bī-çāreyem başdan ayağa yarayem
Dōst ilinde āvāreyem gel gör beni ʿışḳ neyledi

Mecmua (Millî Ktp.NO.442,s.74),Ç.77a,Muahhar bazı Mecmu-alarda mevcuttur.

405

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Yoḳ yire geçürdüm güni āh nideyim ʿömrüm seni
Senüñle olmadum ġanī āh nideyim ʿömrüm seni

2 Geldüm ü geçdüm bilmedüm ağlayup ġuṣṣa yimedüm
Senden ayrılam dimedüm āh nideyim ʿömrüm seni

3 Seni baña yār ṣanurdum baña vefādār ṣanurdum
Aġyār imişsin bilmedüm āh nideyim ʿömrüm seni

4 Ḳanı saña güvendügüm sevinüben özendügüm
Küllī ḳalur ḳazandugum āh nideyim ʿömrüm seni

5 Gidüp gine gelmeyiser gelüp beni bulmayısar
Bu begligi sürmeyiser āh nideyim ʿömrüm seni

6 Çün beni ḳoyup gidesin varup sinleye giresin
Anda gelüp söyleyesin āh nideyim ʿömrüm seni

7 Ḫayrum şerʿüm yazılısar ʿömrüm ipi üziliser
Ṣūret benden bozulısar āh nideyim ʿömrüm seni

8 Miskîn Yūnus gidisersin ʿaceb sefer idisersin
Ḥasretile ḳalısarsın āh nideyim ʿömrüm seni

YE.97b,K.144b,Ç.82b,RY.

406

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bir sāḳīden içdük şarāb ʿarşdan yüce mey-ḫānesi
Ol sāḳînüñ mestleriyüz cānlar anuñ peymānesi

2 Bir meclisdür meclisümüz anda ciger kebāb olur
Bir şemʿadur anda yanar ay u güneş pervānesi

3 Ol şemʿa ḳarşu yananuñ küllī vücūdı nūr olur
Ol od bu oda beñzemez hiç belürmez zebānesi

4 Ol meclisün ʿāşıḳları İbrāhīm Edhemdür biri
Belḫ şehri gibi biñ ola her gûşede vīrānesi

5 Bizüm meclis mestlerinüñ demleri Ene'l-Ḥaḳ olur
Bin Ḥallāc-ı Manṣūr gibi en kemîne dīvānesi

6 ʿIşḳ şarābın içenlere gel bir naẓar eyleyi gör
Bunca yıldır niçe döner ol meclisün piyālesi

7 Yūnus bu sözlerün senüñ ma'nī durur bilenlere
'Āḳil-kāmil olan kişi bu ma'nīye inanası

RY.64b,K.175b,YE.98a,Rt.29,A.27,Mecmūa (Ankara,Millî Ktp.NO.442,s.92)

407

1 Çıḳdum erik ṭalına anda yidüm üzümi
Bōstān ıssı ḳaḳıyup dir ne yirsin ḳozumı

2 Kerpiç ḳoydum ḳazġana poyrazıla ḳaynatdum
Nedür diyü ṣorana bañdum virdüm özini

3 İplik virdüm Çulhaya ṣarup yumaḳ itmemiş
Becid becid ıṣmarlar gelsün alsun bezini

4 Bir serçenüñ ḳanadın ḳırḳ ḳañluya yükletdüm
Çifti daḫı çekmedi ḳaldı şöyle yazılı

5 Bir siñek bir ḳartalı ḳaldurup urdı yire
Yalan degül gerçekdür ben de gördüm ṭozını

6 Balıḳ ḳavaġa çıḳmış zift turşısın yimege
Leylek ḳoduḳ ṭoġurmış baḳ a şunuñ sözini

7 Bir küt ile güreşdüm elsüz ayaġum aldı
Güreşüp baṣamadum köyündürdi özimi

8 Ḳaf ṭaġından bir ṭaşı şöyle atdılar baña
Öylelik yire düşdi bozayazdı yüzimi

9 Gözsüze fısıldadum ṣaġır sözüm işitmiş
Dilsüz çaġırup söyler dilümdeki sözimi

10 Bir öküz boġazladum ḳaḳıldum sere ḳodum
Öküz ıssı geldi eydür boġazladum ḳazumı

11 Uġrulıḳ yapdum aña bühtān eyledi baña
Bir çerçi geldi eydür ḳanı alduñ gözgimi

12 Ṭosbaġaya uġradum gözsüz sepek yoldaşı
Ṣordum sefer ḳancaru Ḳayserî'ye ʿazimi

13 Yūnus bir söz söylemiş hiç bir söze beñzemez
Münāfıḳlar elinden örter maʿnī yüzini

NO.184,Ç.87a,A.26,44,YE.105[a],Niyāzî-i Mısrî,Ş.Ali Nevrekānî,Şeyḫ-zāde Muhyiddin,Şeyh İsmāil Ḥaḳḳī Bursavî,

408

1 Dōst yüzini göricegez artar gözlerümüñ nūrı
Uçmaḳ gelmez naẓaruma hezerān biñ olsa huri

2 Dost gözümün nūrı durur bu gönlümüñ sırrı durur
Bir dem ansuz olımazam cānum anuñladur diri

3 Ol dostıla durur benüm dünin günin münācātum
Ben ḳandasam dōst andadur niderem Mūsā vü Ṭūr'ı

4 Ol dost durur ḳamularun ḥācetini revā ḳılan
Var ḥācetüñ andan dile yüzün dergāhına süri

5 Eger gerçek ʿāşıḳısañ key beklegil sır sözini
Bir sözden oda atdılar miskīn Ḥallāc-ı Manṣūr'ı

6 İşbu sözüm añlamayan eydem saña neye beñzer
Ḥayvān durur anuñ gibi ṭaġda yürür süri süri

7 Yūnus girçek ʿāşıḳısañ ırılmadın toġru durġıl
Irılmadın ṭoġru varan ol göriserdür dīdārı

K.138b,YE.94a,RY.71b,M.40

409

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ne kim senüñ cevrüñile geçürmişem ben günümi
ʿIşkuñ odı çıkarısar ʿarşa degin dütünümi

2 ʿIşkun odı düşdi baña ben yanaram ne ġam saña
Yanup içüm kül olmışam gözetme ṭaşra ṭonumı

3 Yanup oda dirsem girem yatluġa baş indürmeyem
Senden yüzüm döndürmeyem çün saña tutdum yüzümi

4 Gündüz ḥālum gören kişi kāfir ise köynür özi
Kim ne bilür ben bilürem kim niçe geçer dünümi

5 Ḳaṣdum budur şehre girem feryād u figān ḳoparam
Yine dönüben ḳorḳaram işide düşmān ünümi

6 Eydür Yūnus kim ḥaḳīḳat ben Mecnūn oldum ʿaḳībet
N'ola disen Mecnūn-ṣıfat ḫoş tutunuz Mecnūn'umı

YE.102b

410

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Girçek ʿāşıḳ olduñısa gel ʿışḳ kitābından oḳı
Cān gözini açduñısa ḥaḳīḳat bulasın Ḥaḳ'ı

2 Degme ʿālimler oḳımaz bu ʿāşıḳlar kitābını
Zirā ki ol yazmış anı ezel-ebed oldur bāḳī

3 ʿĀşıḳlaruñ ʿarş yüzinden maʿşūḳı gitmez gözinden
Dāimā oḳur sözinden zirā kim ol durur faḳī

4 Şeyḫ ü dānişmend ü faḳī gönül yapan bulur Ḥaḳ'ı
Sen bir gönül yıḳduñısa gerekse var yüz yıl oḳı

5 Yūnus ᶜāşıḳ olduñısa maᶜşūḳunı bulduñısa
Maᶜşūḳını bulan kişi yoḳ durur nesneden bāḳī

YE.102b

411

Mefa'ilün Mefa'ilün fe'ulün

1 Zihī deryā ki ḳaṭreden görindi
Ne deryādur ne ḳaṭredür gör indi

2 ᶜAceb ḳaṭre ki deryā anda maḫfī
Bu maḫfī sırrı sen senden ṣor indi

3 Murādı on sekiz biñ ᶜālemüñ sen
Bu ġaflet pes saña sendendür indi

4 Saña gel sen seni sende bulıgör
Saña baḳ sendeki bil kimdür indi

5 Fenā ol kim bulasın zevk-i vuṣlat
Bu sözüm düş midür saña yor indi

6 Ḥicāb-ı nūr u ẓulmet küllī sende
Niçe sen sen niçe ben ben ṭur indi

7 Saña senden yaḳındur aşrı ṭap baḳ
Yoran mülkine sulṭān ol yor indi

8 Aṣılda ᶜāşıḳ u maᶜşūḳ u ᶜışḳ bir
Bu birden gerçi kim yüz biñ görindi

9 Eger ayīne biñ olsa baḳan bir
Gören bir görinen biñ biñ görindi

10 Ṣaladur kime ġark olmaḳ dilerse
Yūnus bu baḥre gavvās ol gir indi

NO.191b,YE.102a,K.195b,RY.62a,HB.12a,Ç.77ą,A.26

412

1 İş bu vücūd bir kalʿadur ʿaḳıl içinde sulṭānı
İş bu gönül bir ḫazīnedür ʿışḳ ṭutmış bekler anı

2 Naẓar üzre dil ḳapucı cümlesi ʿaḳla ṭapucı
ʿAḳıldur işler yapucı eyler cümle ābād anı

3 ʿAḳıl başda iş bitürür naẓar gözden baḳar görür
ʿAḳıl gönül içre ṭurur ol üç ḥaslet besler anı

4 ʿAḳıl taḫt eyledi başı şöyle bilür her bir işi
Dünyā içre ʿaḳil kişi degmez kimseye ziyānı

5 Başdur bu vücūduñ şāhı başdur ʿaḳluñ taḫtgāhı
Katı buşmagıl nigahı buşudur 'aklun düşmanı

6 Eger katı buşarısan başun negse koşarısan
Nefs ḥālına düşerisen ol buşdugı ʿāḳıl ḳanı

7 ʿAḳıl gitdi buşu geldi ʿaḳl evini buşu aldı
Sulṭān buşu oldı göze göstermez oldı cihānı

8 Eger tamaʿ ḳılurısañ gördügüne ḳalurısañ
Nefsün gümrāh ḳılurısañ naẓar daḫı oldı fānī

9 Naẓar gitdi tamaʿ ḳopdı naẓar yirin tamaʿ ṭutdı
Baḳduḳ yirde fitne bitdi işletdi yine nefsānī

10 Naẓar daḫı gözde olur kimde ne var baḳar görür
Tamaʿ aña düşmān olur gözden ṣavar ol nişānı

11 Īmān durur cān çerāgı gevde durur cān ṭuragı
Kin durur īmāna yagı gelse giderür īmānı

12 Eger kine ṭutarısan̄ gitdi senden īmān dahı
Bi'llāhi ol Tan̄rı hak'ı yokdur bu sözün̄ yalanı

13 Yūnus ʿışkun̄ arta dursun cānun̄ köynep düte dursun
Üstād ʿaybun̄ örte dursun oldur üstādlar sulṭānı

B.51b,RY.28b,K.169b,NO.189b,M.55

413

1 Niçe yıllar ʿömür sürdüm anca aglayuban güldüm
İşde ecel san̄a geldüm esenledüm dünyām seni

2 Sürdüm ʿömrümi geçürdüm cānum hażrete uçurdum
Ecel şerbetin içürdüm esenledüm dünyām seni

3 Yürürīdüm sag selāmet taḳdīr eyledi melāmet
Ecel kıldı ḫōş melālet esenledüm dünyām seni

4 Gelen geçermiş nidelüm gelün āhrete gidelüm
Bu fenāyı terk idelüm esenledüm dünyām seni

5 Hayr u şerr itdügün̄ işler ol görinen dürlü düşler
Bitdi bu ḳamu teşvīşler esenledüm dünyām seni

6 Dün ü gün iderdüm zikir ḳılurıdum Ḥaḳḳ'a şükür
Ecel irdi bizi oḳur esenledüm dünyām seni

7 Ben bir dervīşidüm dōstum Hak'dan yan̄a oldı ḳaṣdum
Ecel duzagına baṣdum esenledüm dünyām seni

8 Yārānlarum ḳardaşlarum Ḥaḳḳ'a lāyıḳ yoldaşlarum
Esen kalsun rāzdaşlarum esenledüm dünyām seni

9 İy Yūnus Emre bī-çāre özüñ dutġıl ṭoġru yāre
Ölüme yoġımış çāre esenledüm dünyām bseni

B.26b

414

1 Berk yapışduñ şol dünyāya ḳoyup gitmeyesin bigi
Ḳarañu yalıñuz sinde varup yatmayasın bigi

2 Geldüñ bu dār-ı mihnete aldanduñ fānī lezzete
Heves idüp Ḥaḳ ṣoḥbete dadın doymayasın bigi

3 Behey miskīn aç gözüñi bu fānīden yum gözüñi
Günāhdan ḳara yüzüñi hiç aġu yutmayasın bigi

4 Behey miskīn ü ġāfil olma dünyā fānī bāḳī ṣanma
Ecel yiticek aġzuñdan loḳmān yutmayasın bigi

5 Dirnegi ṭaġıdan gelmiş cān u göñül maḥbūs olmış
Hep ʿazāñı şeyṭān almış ögün dutmayasın bigi

6 Ṭaʿn idersin ʿāşıḳlara göñül gözi açıḳlara
Uymışsın münāfıḳlara ṣıdḳa gelmeyesin bigi

7 Yūnus özüñ yalvarursañ ṣıdḳıla yola girürseñ
El alup tevbe ḳılursañ maḥrūm ḳalmayasın bigi

B.22b

415

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

1 Ya İlāhī ger suāl itsen baña
Bu ... durur anda cevābum uş saña

2 Ben baña ẓulm eyledüm itdüm günāh
Neyledüm nitdüm saña iy pādişāh

3 Gelmedin didün ḥaḳuma kem diyü
Ṭoġmadın didüñ ᶜāṣī Ādem diyü

4 Sen ezelde beni ᶜāṣī yazasın
Ṭoldurasın ᶜāleme āvāzesin

5 Her ne dilerseñ ḥaḳumda işledüñ
Ne ṭuşa durdumısa sen ṭuşladuñ

6 Ben mi düzdüm beni sen düzdüñ beni
Pür ᶜayıb niçün yaratduñ ya ġanī

7 Gözüm açup gördügüm zindān içi
Nefs ü hevā pür-ṭolu şeyṭān içi

8 Ḥabs içinde ölmeyeyin diyü aç
Mismil ü murdār yidüm bir iki ḳaç

9 Nesne mi eksildi mülküñden senüñ
Yā sözüm geçdi mi ḥükmüñden senüñ

10 Rızḳuñ alup seni muḥtāc mı ḳodum
Yā öyünüñ yiyüben aç mı ḳodum

11 Ḳıl gibi köpri yaparsın geç diyü
Geçüben kevs̱er şarābın iç diyü

12 Ḳıl gibi ṣıraṭdan Ādem mi geçer
Yā üzilür yā ṭayanur ya uçar

13 Yine fażluñdur ḳulunı geçüren
Geçüben kevs̱er şarābın içüren

14 Kullaruñ köpri yaparlar hayr içün
Hayrı oldur kim geçerler seyr içün

15 Pes gerek kim anda muhkem ola ol
Kim görenler diyeler uş togrı yol

16 Terāzū kurdun günāhum tartmaga
Kasd idersin beni oda atmaga

17 Terāzū aña gerek bakkāl ola
Ya bezirgān tācir ü ʿattār ola

18 Çün günāh murdārlaruñ murdārıdur
Hazretünde yaramazlar kārıdur

19 Pes niçün murdārı açup tartasın
Sen gerek lutfıla anı örtesin

20 Şimdi dirsin seni oda urayım
Şerri bir denk artugısa göreyim

21 Şerri azatmak gerekdür hayrı çok
Hayrı olmayanlar oldı anda yok

22 Sen basīrsin hōd bilürsin hālümi
Pes ne hācet tartasın āʾmālümi

23 Haşā li'llāh senden iy Rabbü'l-enām
Sen temāşā kılasın ben hōş yanam

24 Geçmedi mi intikāmuñ öldürüp
Çüridüp gözüme toprak toldurup

25 Bir avuç topraga bunca kıyl u kāl
Neye gerek iy Kerīm-i zü'l-Celāl

26 Ḳara ḳıldan çün(ki) ağardı aḳ ḳıl
Bu cihān sevdāların elden ḳoğıl

27 Çün Yūnus'dan gelmedi hergiz ziyān
Sen bilürsin āşikāre vü nihān

28 Olmasun bizden saña ayruḳ cevāb
Söz budur va'llāhü āʿlem bi's-sevāb

NÜSHA FARKLARI

ELİF

1

1 girürisem:girmege NO,giderisem M//sensin:sen K,RY/Ḳuvvetüm sensin:sensin ḳuvvetüm NO,ḳuvvetümsin M.

2 Birinci mısra RY,K'da "Gönlüm (gevdem K) cānum ʿaḳlum bilüm benümile bile gelüp"YE'de "Gevdem cānum usum ʿaḳlum senü-nile bī-ḳarārdur",NO'de "Cānum gönlüm ussum ʿaḳlum sensüz bī-ḳarārdur" // Pervāz ururlar dem-be-dem:cān kanadı açuḳ gerek F,cān ḳanadı sevi gerek YE,NO,Ç/uçuban:açuban Ç.

3 idinür maʿşūḳı:ider maʿşūḳ anı F/ördek ü keklige:ördege keklige F/ṣalar:şişer K,RY,M/sürü idüben ṭutmaġa:sürü iltüben yimege K,sürüledüben yitmege RY,şikār idüben ṭutmaġa NO, sürü iltüben yetmege M.

4 diyem:direm F,NO,Ç,diyeyim YE/seve:sever M//dahı ṭuzaġımış mü'min cānların:ḫōd bir ṭuzaḳ durur eblehler cānın F, dahı ṭuzaḳdur mü'min cānların K,dahı bir ṭuzaġımış hayvan canların NO,dahı bir tuzakdur mü'minler gönli YE,bir ṭuzakdur mü'minler cānın Rt,M,Ç.

5 Birinci mısra F,NO,Rt. nüshalarında "Biñ (yüz NO) Ḥamzaca ḳuvvet virmiş Kadīr Çalap ʿışḳ erine ",Ç'da "Biñ Ḥamza'ca ḳuvvet virmiş ʿışḳ ehline Ganī Cebbār" //yirinden:yolundan K, M,RY,F,NO,YE/yol eyler:kasdider F/gitmege:baḳmaġa K,RY,M.

6 biñ:yıl NO/almış:alup K,RY,M//kesüp:keser RY,YE.

7 ʿaşıḳlaruñ:maʿşūḳuñ RY,ma'şūḳanuñ K,M//ḳadehi ṭolu yüridür:ṣoḥbeti ʿışḳıla ider F,kadeḥin ṭolu yürür M,kadeḥi ṭolu virüp Ç/ṣusamışları yaḳmaġa :suṣamışlar ḳandurmaġa RY,K,M.

8 Beyit Rt,RY,YE'de yok.Birinci mısra F,Ç'da"ʿÂşıḳ olan miskîn olur Ḥaḳ yolına teslîm olur"/gerek:olur NO //kim niderise boyun bura :her ne dirsen boyın ṭutar F,kim ne diri-

se boyın vire YE,K,ne dirisen boyın virür Ç,NO.

9 F'de yok./Veyil ṭamusını:veyl ṭamusın K,RY,veylün̄ ṭamusın NO,Rt,Ç/ʿāşıklar āhı:ʿāşıḳun̄ ahı NO//ḳasdeder:ḳasd itdi Ç/ ide:eyler YE,ile NO.

10 Beyit sadece F'de mevcuttur.

11 Ṭamu'dan Uçmaḳ'dan:Ṭamu'dan Uçmagı F,Ṭamu'yı Uçmagı NO//düşüp:düşmiş K,RY,YE,M,düşdi Ç/gine aṣlın ulaşmaġa :ol aṣlına uyakmaġa F,aṣlına uyaḳmaġa YE,NO,hem aṣlına uyaḳmaġa Rt,hem aṣlına ulaşmaġa Ç.

2

1 ʿışk daʿvisin: ʿışḳdan daʿvî F/ḥırṣ:nefs Ç.

2 Beyit F'de yok./anmaya:anmayısar K,RY,YE,Ç //kişi yüriye ʿizzeti:kişi kim yüriye ʿizzet K.

3 İkinci mısra F'de "Geçimez dost döşegine at u ḳatır yāhūd deve"/yoḳ durur:yoḳdur K,RY.

4 diliyile ʿışḳ:delil-i ʿışkı RY,dilegine ʿışḳ A/bilmediler:bilmezler F,K,RY,YE/neydügin:neydügini F,YE,K //cevābum: cevābumı Ç/ʿizzet midür :ʿizzetümdür F,YE

5 Bu beyit,F'nin ikinci beytinin birinci mısraı ile üçüncü beytinin ikinci mısraı birleştirilerek yukarıya alındı,

6 Beyit F'de yok./bunlar:bellü YE//ḥazırdur görmez:ḥażır ṭurmaz YE,onları görmez revā Ç/Beyit A'da şöyledir:

Dünyā ʿizzetile bu ʿışḳ hiç sāz u kār olmadı
Va'llāh degül nükte benüm ʿışḳ ḥâżırdur görmez revā

7 ayruḳ ne ṣıġar ol yire:ayruḳ nesne ṣıġmaz anda YE,K,RY/ Beytin ikinci mısraı F'de üçüncü beytin ikinci mısraı olarak istinsah edilmiş,diğer nüshalarda küçük farklarla yukarıya aldığımız şekildedir.F'deki beyit şöyledir:

Her kim ʿizzetden geçmedi ʿâşıklık bühtāndur aña
Geçimez dost döşegine at u katır yāhūd deve

8 Beyit F'de yok./bile:yolaA//eve:aga F,K,RY,A.

9 gelmeñüz:gelmegil F,YE,gelmeñüz siz A//ziyān ider:peşman olur F/varıcagız Ç/ırak çava:uzun yola F.

3

Bu şiir Recez bahrinden "Müstef'ilün x 4" vezniyle yazılmış olabilir.Fakat pek çok cüz tahrif edilmiştir.Aynı şiir, K ve YE nüshalarında ikişer defa istinsah edilmiştir.K (159b) YE (80b) varaktaki şiirleri esas aldık.

1 bir kez yüzüñ:birgün yüzüñ F,senüñ yüzüñi YE,RT,K,RY,Ç /gören senüñ ʿömrince :gören ʿömrince K,RY,YE,Ç/gören ʿömri geçe NO,gören kişi ʿömrince F//İkinci mısra K,RY,Rt,A,YE,Ç'da;
"Tesbîhi sen olasın ol ayruk (gayrı Ç) dīn tutmaya"
NO'de"Tesbīhi sen olasın ana ol ayruk dīn tutmaya"

2 Birinci mısra F'de "Tāʿata turan zāhidüñ gözleri seni görürse",NO'de "Namāza turan zahid nazar sana irerise",Rt, Ç'de "Tāʿat iden zāhide nazarun irerise",A'da "Namāza turan zâhid nazaruña irerise"//İkinci mısra K,RY,Ç,Rt'de "Unıda tesbīhini mihrāba secde itmeye",A,NO'de Unıda tāʿatüni mihraba secde itmeye",YE'de "Yañıla fikretini mihrāba sücūd itmeye"

3 Beyit NO'de yok./aluban:alup K,RY,YE,Ç,A,Rt./gözlleri: gözi K,RY,YE,Rt,Ç,A/Saña tuş olan:şeş olurısa YE,duş olurısa A//ayruk:K,RY,YE,Rt nüshalarında yok./çeyneyüben:çeyneyüp F, NO.

4 Beyit K ve YE'de mevcut.Mısralarda ikişer hece eksiklik var.YE'de birinci mısra K'dan farklı olarak "Yüzüñ şöyle berk urur cümle mülk aydın olur.

5 Sevdügüm için eger:sevdügüme eger baha K,sevdügüme baha RY,YE,Rt,Ç//dirlerise:dilerlerise RY,YE,Rt,Ç//milkin virem:milkini virüp K,RY,YE,Rt,NO,Ç//dahı:NO,RY,Rt,YE'de yoktır./bahası:baha Ç

6 toptolu:milketi YE/Beyit K,RY'de;

İki cihān ṭoptolu bāġ u bōstān olurısa
Birsin iki cihānda kimse gümān ṭutmaya

şeklindedir.K(70a)daki beytin birinci mısraı "Seni iy ḳudret ıṣṣı bildük bizi bilelden" şeklindedir.//NO'de ikinci mısra "Ḳabūl itmeyem anı beñ ḥācetüm sensüz bitmeye",Rt'de "Yigsin iki cihāndan kimse gümān ṭutmaya"//ikinci mısra Ç'da "Senüñ ḳoḫundan artuḳ gül ü reyhān bitmeye",A'da "Senüñ ḳoḳundan yaḫşı gül ü reyhān bitmeye"

7 ʿāşıḳıla maʿşūḳadur:ʿāşıklara maʿşūḳ yiter F,ʿāşıḳa ma'-şūḳa durur Ç//ʿāşık olanuñ maʿşūḳı : ʿāşıkuñ maʿşūḳaşı Rt,NO, K,RY,hiç ʿāşıkuñ maʿşūḳası Ç,YE/Beyit NO,A'da;

Gelür reyhān koḫusı ʿāşıḳıla maʿşūḳdan
Hemişe ʿāşıḳ gözi hiç maʿşūḳdan gitmeye

8 ṣūrın:ṣūr K,RY,NO,sur A/ maḫlūḳāt gine ṭurıcaḳ :maḫlūḳ girü gelicek NO,Öli yirden turıcak YE,maḫlūk girü turıcak Ç, maḫlūḳ ayaḳ ṭurıcaḳ A//hiç:ṣadece F'de var.

9 İnübeni:inüben NO,Rt,Ç,A/sāzın:çengin A/eylerise:iderise K,RY,Rt,Ç,A,ursa NO // ikinci mısra K,RY,YE,Ç,Rt'de;"İşretüm sen olasun senden gözüm gitmeye"şeklindedir.Buradaki "Senden gözüm",A,Ç,NO'de "gözüm senden" biçiminde yazılmıştır.

10 Nider ʿāşıḳ:ne iderler F,NO,Rt,ni dirler Ç,A/sensüz cihānı ya cānı:ya sensüz iki cihānı F,sensüz cānı cihānı RY, sensüz cān u cihānı NO,Rt,sensüz iki cihānda YE,sensüz iki cihānı Ç/ bu mısra A'da "Niderler hânumānı sensin cān u cihānı" //İkinci mısra NO,Rt,K,RY,A,YE'de "Yigsin iki cihāndan kimse gümān ṭutmaya"

11 Uçmağuñ:uçmaḳ NO,Rt,Ç,A/ eger:NO,Rt'de yok/bezenüp geleler:birin birin gelürise NO,bezenüben gelürise K,Ç,bezenüp gelürise Rt,Rt,A/ikinci mısra K'da "Senüñ ḳoḫundan yaḫşı gü ü reyḥān bitmeye",Ç'da "Sensin iki cihānda kimse gümān tutmaya"A'da "Seni sevmekden artuḳ gönlüm ḳabūl itmeye"/sevgünden:sevmekden NO/özgeyi:artuḳ NO,rt/hiç:nO,Rt'de yok.

12 Beyit F,Ye'de mevcut.F'deki şöyledir:
Bu dünyede ne ola kim âḫiretde ol olmaya
Hūrıla ġılmān gelicek ʿāşıḳ elin uzatmaya

13 Seveliden:seveli Rt,NO,Ç,A/oldı cānına: ider cānı NO,A, oldı cānı Rt,RY,her demi K,oldı ḥāli YE //dirlikdedür:dirlikde Rt,NO,RY,dirlikden YE/dem:gün Ç/hergiz:hiç YE/ʿömrin: ʿömrini NO,Rt,RY,K,A.

4

1 ayruḳ:imdi RY/ise:olsa Rt/baña:bize Rt,YE //ayruḳ:imdi Ç/baña:bize Rt,Ç/dostdan:Ḥaḳ'dan YE/ ikinci mısra NO'de: "Ne ġam ġuṣṣa günāhuma çün ʿināyet dostdan ola"

2 Beyit Rt,YE,RY'de yok./ol:ben NO/her dem açılam:hem açıluban F //söyleyem bülbül:ötüp bülbüli F

3 O dost yüzin gördi:şükür Ḥaḳ'ı gördi NO,dost yüzini gördi F//bilene işbu :añlayana bu F,bilene benüm Rt,Ç

4 Beyit nüshalarda farklıdır./F'de "bilişen" YE,Ç'da "palās" şeklindedir.Diğer kelimeler aynıdır.Beyit RY'de;
Çoḳlar ʿāsī oldı saña al u atlās virdüñ aña
ʿIşḳıla palāsın baña gerek ḫāṣṣü'l-ḫāṣdan ola
NO'de;
Ḫōcam oldum ʿāşıḳ saña ḳaldum ʿibret ile taña
ʿIşḳıla palāsın baña gerek ḫāṣṣü'l-ḫāṣdan ola

Rt'de;

Sensüz iki cihān benüm zindān görinür gözüme
Senüñile baña palās gerek ḥāṣü'l-ḥāṣdan ola

5 Beyit RY,NO,Ç,A'da yok./Hak'dan:dostdan F //şarabın: şerbetin F.

6 Beyit sadece RY'de mevcuttur.
7 Beyit sadece RY'de mevcuttur.
8 Beytin birinci mısraı A'da"ᶜışka döyemedi özüm dinmez akar iki gözüm"RY'de,"Bunıdayiken açğıl gözün dir önüne kendü özün"/'ışka döyemedi:'ışkuna döymedi NO/özüm:gözüm Ç/açıldı rāzum:söylerem sözüm Ye,F,söylerem rāzum Rt,Ç//işbu:her bir Rt,Ç/ikinci mısra NO'de;"Yunus Emre senüñ rāzın ᶜālemlere destān ola",A'da;"Yūnus senüñ bu sözlerüñ ᶜālemlere destān ola"

5

1 ᶜIşḳdan bir elif oḳıyan:ᶜışḳdan oḳuyan elif F,ᶜışḳdan sen bir sebāḳ oḳı YE/oḳıyan:oḳırsañ NO

2 Beyit F'de şöyledir:
ᶜIşḳ didügin ṭuyarısan ᶜışḳa cāndan uyarısañ
ᶜIşḳ yolına cāndur fidā aña fidā māl olmaya

NO'de;
ᶜIşḳ yolına geldüñise ᶜışḳ neydügin bildünise
ᶜIşḳ yolına māl da fidi cān dahı muhāl olmaya

3 āsil-zādeler nişānın :āsil-zādelerden nişān YE,bu mısranın NO'de terkibi şöyledir;"âsil-zadelerden sen eger nişān isterisen//İkinci mısra YE'de;"Özi cüvān da olursa sözi sebük-sal olmaya"F'de,"Özi oğlan da olursa sözinde vebāl olmaya"/Tercih ettiğimiz beyitte "sözi"yoktur.YE"den aldık.

4 Beyit NO'de yok.YE'de farklı olarak şöyledir:
ᶜÂriflerden nişān budur her gönülden hāli degül
Erlik aña lā-müsellem çünki ṣāḥib ḥāl olmaya

5 Beyit NO'de yok.YE'de birinci mısra "Gör imdi sen bu zenburı âb-ı revân şîrîn ider"

6 Birinci mısra' F'de "Dürr ü cevher isterisen ʿârifle-re hıdmet eyle "/hıdmet:kulluk NO//Cahile bin söylerisen:cahil bin söz söylerise F,cahile yüz bin dirisen NO/maʿnīde: ma'nīsini NO

7 Beyit NO'de;
ʿIşḳ elinden Yūnus miskīn zehr-i ḳātil tiryāḳ olmış
ʿİlm-ü Kur'ān zühd ü tāʿat pes ʿışḳsuz halāl olmaya
YE'de;birinci mısra' "Yūnus baña zehr-i ḳātil dost elinden tiryāḳ ola"

6

1 añmaz mısın:añma mısın F//düşe sūretün ṭopraġa:ṣūretün toprakda ḳala A

2 duta:ṭuta RY//o:bu RY/halḳdan meded irmez:andan aman virmez RY/A'da mısra;"Ḳardaşuñ gelmez heybete anuñ eli irmez ola"

3 Beyit sadece A'da var.

4 RY'de beyit;
Gele saña şol yuyıcı andan sonra ṣu koyucı
Gelüben kefen ṣarucı bunlar hālin bilmez ola
A'da ikinci mısra," Gele kefenüñ ṣarıcı senüñ ḥālün bilmez ola"

5 Oġlan gider:ḫaber idüñ RY/RY'de ikinci mısra' "Ṣoñra geldügüñ peşmāna aṣṣı saña ḳılmaz ola",A'da "Dört tekbîrli namāzıla işün ḥāṣıl olmaz ola"

6 Sinden yaña:sinleye dek RY,A//yir altına :yir ka'rına RY/kimse ayruḳ:ayruḳ kimse RY

7 hep işüni bitüreler:seni dile getüreler A//aňmaz :gelmez A/ RY'de beyit;

Kur'ān dile getüreler üç güne dek oṭuralar
Cümle işün bitüreler ayruḳ kimse aňmaz ola

8 Beyit RY(Mecmua)'da;

Ey Yūnus sen bu ögüdi sen saňa virsen yig idi
Şimdi zamāne ḫalḳı kimse ögüdin almaz ola

İkinci mısra A'da;"Hem bu şimdiki maḫlūḳlarda kimse ögüt almaz ola"

7

Bu şiir ile "iy pādişāh iy pādişāh uş ben beni virdüm sana" mısraıyla başlayan şiir,nüshalarda birbiriyle karıştırılmıştır.Şiirin tek şiir olması mümkin degildir.Zirā,kafiye ve mahiyet itibariyle ;mahlās-hanelerin iki tane olması itibariyle bu şiir iki şiirden mürekkeptir.Ç'da ise kıt'alar halinde istinsah edilmiştir.

1 ʿāşıḳān:ʿāşıklar F/ʿışḳ mezhebi dīndür :meẕheb ü dīn ʿışḳdur F,meẕheb ü din YE,Rt// dost yüzini:ol dost yüzin Ç/ yas ḳamu :ḳamu yas K,NO,Ry

2 eylemez:ilmeye NO,olmaya YE//Ḥaḳdan gelen görklü avaz: şāhdan gelen görklü avaz NO,zihı Ḥaḳ'dan gelen avāz K,RY,Zira Ḥaḳ'dan gelen avaz YE,F,Ḥaḳ'dur Ḥaḳ'dan gelen avāz HB// andan gelen ündür baňa :ṣavulmaz bir ündür baňa F

3 Ya ḳul ya sulṭān :bu ḳul o sulṭān F/ḳalsun işidenler : işidenler ḳala F,Ç,işidenler ḳalsun K,RY,M, pes işiden ḳalsun NO

4 Beyit sadece F'de var.

5 Beyit YE'de var./ben ʿışḳuňdan:ben bu ʿışḳdan Rt/sürülmeyem:ayrılmayam F//bundan dahı:eger bundan F/dahı:bile NO,böyle Ç/varam:gidem NO

6 bizi:beni Rt,M,Ç/var dünyāyı gör:var bu dünyāyı F, var dünyāmı bir K,RY/İkinci mısrà K'da;"Ol dostlaruñ sevindügi yarın bugündür baña/bir arāyiş:ḫoş bāġçedür RY, ḫōş arāyiş F,NO,YE,niçedür Rt/seni seven :anı gören HB

7 M'de beyit yok./ḳullarına:ḳullara NO/vaʿdeyledi:vaʿde kıldı RY,va'de eyleyen Rt,va'deyledün Ç//yarınkı:yarınki YE/ yarınkı gün görnem:yarın uçmaḳ virem F,yarın görineyim didün Ç/didi:diyen Rt//ol dostlarun :ol kullaruñ NO,ol dostlarum HB/yarınum:yarınki bugündür YE

8 Beyit sadece F'de vardır. Beyit 7.ci beyitle aynı redifi ṭaşıdığı için bir varyant olabilir.

9 dîn nedür:din bilüp NO//n'olur:nedür NO/işi nedür öndin :işi budur F,YE,işüm budur önden NO,iste dur öndin sona M/Ç'da ikinci mısra,"Âşıḳa bugün yarın olur budur işüm öndin ṣoña"

8

Bu şiir "iy âşıkān iyʿâşıḳan ʿışḳ mezhebi dīndür baña" mısraıyla başlayan şiirle karıştırılmıştır.Bu karışıklık hususiyle F nüshasındadır.(Bkz.söz konusu şiirin dipnotu)

9

1 añma mısın :añmaz mısın HB,M/ʿālem:kişi K,YE,RY,M// n'idesini:n'olduġını HB/bilimeye:bilmeyeler HB,bilmeyüp F/ bī-ḫōd:dem-beste HB

2 Beyit M'de yok./ṣûrını:ṣūrım F,ṣûrın YE/cümle maḫlūḳ ṭurı gele :hep maḫlūḳat yirden ṭura F,maḫlūḳ yirinden ṭura F//dirilüben ḥaşre vara :dirilüben anda vara YE,dirile ḳudse varıla HB/anda ḳāżī:ḳāżī anda F,zirā ḳāżī YE

3 götüre :ilede F,iltüben K,YE,RY,M//deri yaña süñük düte:deri gine süñükde duta M/dün-gün işi efgān:ḳatı ulu ef-

gan :katı ulu efgan F,şolok-dem bi figan K,YE,RY

4 çek anı: çeküp F,çeke YE/getür:getüre F//Hak:Tanrı F, YE,RY/tamu'da ditreyüben figān :tamu zāri kılup nālān F.

5 korkubanı ditrer kamu:kıyāmeti gördük ya'nī YE//buyrugın tutmayan:korkusın bilmeyen HB/anda bişe:başlar sinde K, RY,bişe sinde YE/Beytin birinci mısraı HB'da,"Melek tamuya çıkara tarta meydāna getire"

6 heybetinden gök:gökler heybetden F//yılduzlar:ılduzlar F/bağı:bendi HB/düşe yire perrān :düşe yire galtān F,düşe zır ü zeber YE.

7 Yazuklarumuz tartıla:Hak terāzusı HB/tartıla:dartıla F,RY//bilmedügün günāhlarun anda saña 'ıyān ola:bir niçelerün günāhı kala anda pinhān ola RY,YE,K,M,Bunda belirmeyen sırlar anda bellü-beyān ola

8 Beyit HB nüshasında değişiktir:
Bî-çāre Yūnus'un özi kan yaşıla toldı gözi
Hazretüne dutdı yüzi meger meded senden ola
/der-gāhına dutgıl yüzi:erenlere toprak yüzi //andan:senden YE

10

Bu şiirin K'da sadece iki beyti mevcuttur.
2 kimün ki renci varısa:kim ki derd ü renci var K//bu: K,M'da her iki "bu" kelimesi yok.
3 Bu beyit ve sonrakiler M,K'da yoktur.RY'den olduğu gibi aldık.

11

1 kişinün:kişi kim K/yarı:yiri YE,RY
2 iklîm:iklîmi YE,RY
3 dutmazısa:tutmazısa YE/fâyide yok:fayda yokdur YE

4 vücūduñ delük degül:ditredüñ delük degül K,RY,M

5 gelmezise:gelmezisen YE//yoḫsa:ṣakın YE,ve ger M,K,M

9 bilürsin:bilesin RY

12

1 ʿışk baḥrisi:baḥri-i ʿışk NO//derya:ʿumman B/zerreler ʿummān:dost oldı seyrān NO,dost ili seyrān B,ʿarş oldı seyrān Ç

2 Beyit Ç'da;
Ḳaf benüm zerrem degül ay u güneş ḳul baña
Aṣlum Ḥaḳ'dur şek degül nām oldı insān baña
/aṣlum Ḥaḳ'dur:Ḥaḳ'dur aṣlum NO

3 ne ḳul ne sulṭān:ʿışḳ oldı seyrān baña YE./Beyit Ç'da
Dosta giderken yolum mülke irişdi ilüm
ʿIşkdan söyler bu dilüm ne ḳul ne sulṭān baña

4 bu:ol YE//oldı:yiter B,NO/ʿışḳ:derd B./Birinci mısraʿ Ç'da "Yoğiken bu bārigāh sen var idüñ pādişāh"

5 girmedin:ṭolmadın B// şeyṭān:İblīs B/sayvān:seyrān NO
Beyit Ç'da;
Yir gök yaradılmadın cān kalıba girmedin
Şeytān laʿin olmadın ʿarş idi seyrān baña

6 Beyit sadece B'da var.

7 Birinci mısra Ç'da,"Çün ṭoğdı ol Muṣṭafā ḳalbüme virdi ṣafā"/yaradıldı:çünki ṭoğdı YE/yüzi nūr gönli ṣafā:ḳalbi dolu bir ṣafā YE/nūr:gül NO//ol ḳıldı Ḥaḳḳ'a vefā:andan umar ḫalḳ vefā B,ol itdi Ḥaḳḳ'a vefā Ç

8 Beyit sadece B'da var.

9 dilin:ẖālden YE/ya:kim B/dehrî:diri NO//ben ḳuş dilin bilürem:ben bilürem ḳuş dilin B

NOT:

Şiirin mahlas beytinden evvel YE,Ç'da birer beyit daha vardır.YE'de;

Şerîʿat ehli ıraḳ iremez bu menzile
Aṣlum Ḥaḳdur şekk degül mürşidüm Ḳur'ān baña

Ç'da:

Şerīʿat ehli ıraḳ iremez bu menzile
Ben ḳuş dili bilürem söyler Süleymān baña

10 Beyit NO'de;

Yūnus bu il içinde dervişligin ʿarz eyler
Delü olmış çaġırur dervişlik bühtān baña

Ç'da;

Yūnus bu ẖalḳ içinde eksiklidür Ḥaḳ bilür
Divāne olmış çaġırur dervîşlik bühtān baña

14

5 Beytin kafiyesi hatalıdır.

_B_

15

2 yatıcaḳ:yatacaḳ B/dola:ola Ç

3 Ḥabībi:Ḥabībüñ B

4 İkinci mısra Ç'da "Baña su'āl sordukda dilüm döne mi ya Rab"

5 baña:bize B

16

1 yine:gine RY

2 nedür dermān günāhlu derdüme:derdüm dermān nedür günāhlara RY//aña yine:yine aña K

3 sinleye:sinlere K/varıcağaz:giricegez K

4 çün:RY'de yok,K'da çok.//soralar:sorarlar RY

5 Soralar:sorarlar RY//biz de:biz dahı RY/tutduk:dutduk K

7 nūr:RY'de yok.

17

1 Beyit Ç'da;
Gördüm ulu yol üzere bitmiş uzamış bir ağaç
Gönlüm baña eydür ile suāl aña bir iki kaç

2 Beyit Ç'da;
Bilürsin dünyā fānīdür bu uzamak ne ma'nīdür
Bu fuzûllık nişānıdur gel imdi teslīmlige kaç

3 Beyit Ç'da;
Didüm böyle uzamışsın budaklaruñ bezemişsün
Gönlüñ Hakk'a uzamışsın delil nedür neye muhtâc

4 dahı saña kuş konmamış:saña kuş konmamış ola Ç

7 Emre:imdi F //kurı :bir Ç/teferrüclen:teferrüc it Ç

18

Şiirin "tut" redifleri RY;HB'da, "dut" biçimindedir.

1 Kaf'dan Kaf'a:başdan başa HB //ya bu 'ālem mālını:bu dünyānuñ mālın YE/'ālem:dünyā RY,K

2 RY,K'da beyit yok./Sen Süleymān köşkinde taht kurup: Süleymān'un tahtına şād olup F,Süleymān'un tahtına oturduñ YE/bil:Ç'da yok.//dīv ü perīye düp-düz:dīve periye düp-düz F,HB,Ç,cümle dîv ü perîye sen YE

3 Sen Feridun haznesin:Fir'avn'uñ hazînesin F,YE;"sen"

A'da yok./genciyle:gencini hem A,gencine Ç//Ḳārūn mālını dahı:Ḳārūn mālına ḳatup F,Ḳārūn mālını alup NO,iledüp Ḳārūn mālın K,iltüp Ḳārūn malını RY,Ḳārūn mālını iletüp A

4 aġızdadur çeynenmiş:aġzunda çeynenmiş bil F,NO,A,Ç// çeynenmişi ne dutmak:çeynenmişe ne yutmak K,HB/çeynenmiş niye ṭurmak NO,çeynenmişe ne durmaḳ A/ha sen anı bilmeyüben A

5 Beytin birinci mısraı K ile RY,F ile NO'de birbirine benzemektedir.Beyit Ç,A,F,NO'de;

ʿÖmrün senüñ oḳ bigi(gibi Ç) yay içinde ṭoptolu
Ṭolmış oḳa ne ṭurmak hā sen anı atduñ ṭut

Birinci mısra HB'da "ʿÖmrün söyle delimdür yay içinde oḳ bigi" YE'de,Ömrün ṭolmış oḳ gibi gerilmişdür kirişde"

6 Beyit sadece A'da var.

7 Birinci mısra YE'de; "Bu dünyā bir deñizdür geldi boġazuna su",RY'de,"Çün denize ġarḳ olduñ su boġazuña yitdi" //delü:deli F/ṭalbınma:çabalıma A.

//delü:deli F/ṭalbınma:çabalıma A

8 Birinci mısra F'de,"Her bir nefes kim gelür keseden ʿömr eksilür",RY,K'de "Her nefes kim ayrılur ol kîsedendür gider",YE'de"Her kim nefes gelür ol kîseden eksilür",NO'de "Her dem nefes ki gelür ol kisenden eksilür.//çün kise ortalandı:çün kise girü ṭolmaz RY,K,eksilen girü gelmez YE, çün kisen ortalandı NO/Beyit A'da şöyledir;

Her dem o nefes ki alup virürsin eksilür
Çün o nefes tamâm olur sen anı düketdün dut

9 Beyit sadece A'da mevcut.

10 Beyit F'de yok.Birinci mısra A,Ç,NO,YE'de "Ölüm vardur bilürsin niçün ġāfil olursın"//ḳamulardan:ḳamusından YE/ ayrılup:ayrılduñ NO/varup:varuban A

11 yüzyıllar hōşlugıla:yüzyıl eger hoşlugla HB;yüz biñ şādılıgıla NO,biñ(yıl Ç)şadılıgıla YE,Yüz biñ yıl şādılıgıla A//geç andan dā ötdün:sen anı unutduñ YE,K,NO,geç tamam itdün A

19

1 Beyitteki "soran" kelimesi "sorana"şeklinde istinsah edilmiştir.Düzelterek aldık.

2 esas metinde "nesneden"kelimesinden sonra "bu" kelimesi ilave edilmiştir.Düzelterek aldık.

20

1 İmâmdur:İmām F//yüzi:yüzidür A,YE,K,RY/dāimdür:dāim RY,K,A/ salāt:es-salāt K,RY/ikinci mısra NO'de "Dost yüzi kıbledür dāim salāvāt"

2 Birinci mısra F'de "Göñül secde kılur dost mihrābına" A ve YE'de "Cān secdeye vardı dost mihrābına"//uruban ider: urup kılur F,koyuban dün-gün RY,K,koyup da dün gün YE

3 Beytin ilk mısra'ı F'de;"Dirildi bişümüz bir vakte geldi",NO'de;"Biş vakt namāz tertibümüz bir vakte geldi" /YE'de "biş" ve "bir" kelimelerinin yerleri degiştirilerek istinsāh edilmiştir.Biz değiştirerek aldık./İkinci mısra F'de "Bişi bir eyleyüp kim kıla tā'at"

4 şerîᶜat eydür bize:şerîat eydür sakın F,yārenler dir bize NO/ YE'de "şart" kelimesinden evvel "sen" ilave edilmiştir./bırakma:bırakman F//kişiyedür ider :kişiye kim ide F,kişiyedür kim ola NO,kişiyedür olur YE

5 Beyit K,RY'de yok.

6 dost yüzin:dostı göricek NO,dost yüzni F/kapuda kaldı:

kapı oldı A

6 beyit NO'de;

Mahabbet peyki vakt olur aralanmaz hiç
Ne güzindür bize dost ile hil'at

YE'de;

Mahabbet peyki vakt aralatmaz
Ne güzindür bize dostıla halvet

K'da;

Mahabbet miski hiç ırılanmaz
Ne hōşdur bize dostıla mahabbet

RY'de;

Mahabbet peyki hiç aralanmaz
Ne hōşdur bize dostıla mahabbet

7 kimsene:biz kimse F,biz kimesne NO,kimse dînine bir YE ,biz kimsenüñ A/dînine:hiç dînine A//tamām:tamāmet NO

8 nefesidür devletümüz:nefesi devletlü rumûz F//anuñçün: anuñla F/Beyit NO'de yok.

9 Kālu belî didük:Belî kavlin didük F//İkinci mısra F'de "Henüz bir demdür ol vakt ü bu sā'at "YE'de "Dahı bugündür dem bu sāat u vakt",RY'de "Dahı yeñidür ol demde bu sā'at" /Beyit NO'de yok.

10 Bekleyen:beklemek YE,K,RY,A,okıyan NO/kapusında:işigi̇nde NO A//bulur:olur A

11 kapuda:işikde NO/ F'de birinci mısra ;Yūnus ol kapuda da kemine kuldur"//ikinci mısra NO'de "Diler kurtulmaya ol ezel-ebed"F'de "Ezelden ebede dekdür bu 'izzet",A'da"Diler kim olmaya ebed ol azat

21

1 'aşık:harâb A,NO,bu kelime YE'de yok.

2 Birinci mısra A'da "ᶜĀşıklaruñ cān u gönli maᶜşūḳda pāḳdur oluı"/gönli:gönül M/gözi:cānı NO/maᶜşūkın isteyü gider:maᶜşūḳ depe gitmiş olur Rt,maᶜşūk diye gitmiş olur F, maᶜşūḳına gitmiş olur YE,K,M//ikinci mısra F,K'de"Ayruḳ sūretde ne ḳalur kim ḳılısar zühd ü tāᶜat",YE' "Ayruk ṣūret kim ne ḳalur ḳılısar zühd ile tāᶜat",A'da "Ayruḳ ṣūretde ne ḳalur kim işleye ol zühdi tāᶜat"

3 ṭutmayan:ṭutmaya NO,K,ṭutanlar A//olur:olsa K,olan A,M/ beñzer:olur K

4 Beyit NO'de yok./Cümle işden olur:olur cümle işden YE,M

5 getürür:getürürse YE,getüre NO,yetürür ey bî-ḫaber A// mürsel:melek Rt/anda:bile NO/ikinci mısra YE,K'de "Cebrāil melek ṣığmaz anda ḳadīm olıcaḳ işāret",F'de "Cebrāil-i melek ṣığmaz şöyle olındı işāret",M'de "Cibrîl-i melek ṣığmaz anda ḳadīm olıcaḳ işāret

6 dünyā:gününi hep A/aḫret ḳoyana:āḫret ḳoyanlara NO,YE, K,M,āhiret ḳovana F//ṣorar:ṣora NO,M,ṣorarlar A,cümle murād: hep murâdât A

7 nice gelür:ya ne gelür YE,gelmez anda F,Rt,niçe gelür M //ne ḫōd:var ne F/Beyit NO'de;

Anuñ gibi müşâhedeye kimüñ eli irer ise
Ḫırḳa tesbîḥ ne ḥācet ne terâzu ne ṣırat

8 ol ḳıyāmet bāzārında:yaru ḳıyāmet ḳopıcak NO,A/bir:A'da yok.//sen:A'da yok / hiç görmeyesin:görmeyiser A

- ۲۲ -
22

Esas aldığımız Yunus Emre Divanı yazmalarında bulunmayan bu şiir,Macar Georg tarafından kaleme alınan "<u>Tractatus</u>" adlı eserdeki Yunus'un iki şiirinden birisidir.(bkz.Georg, <u>Tractatus de Moribus,Conditionibus et Neguitia Turcoum,</u>Urach

1480,s.134-136)Bu manzumeleri ilk defa Alman Türkolog <u>Karl Foy</u> ilim 'alemi tanıtmıştır.(bkz.Karl Foy,Die altesten Osmanischen Transcriptions-texte in gothischen Lettern:II, Mitthelungen des seminars für Orientalische Sprachen,Cilt 5, Berlin 1902,sayfa 233-293)Aynı metinlerin tenkidi için (bkz. M.Fuat Köprülü,<u>Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar</u>,3.bsk., Ankara 1976,s.287-288),Bu şiirlerin ilmî yayınını ve tenkîdini Prof.Dr.Talat Tekin Yapmıştır.Metni biz bu makaleden aldık.(Bkz.Talat Tekin,Yunus Emre'nin Gotik Harfleriyle İki Manzumesi,<u>Erdem</u>,C.3,s.8,Ank.1987,s.367-392)

23

1 Emr-i Ḥakḳ'uñ ser-be-ser cihāna:pādişāh hükmiyile ʿāleme F,pādişāh emri ile ʿāleme NO,Çalap emri içünde behāne YE Çalap emri içinde ʿāleme düp-düz gelür Ç

2 Beytin ikinci mısraı F'de "Işıdı nūr kandili havaya az az gelür"NO'de "İşidüñ han dilinden havadan pervāz gelür", YE'de "Bakġıl nūr kandīline havāda pervāz gelür"

3 Beyit NO'de yok.F'de şöyledir:
Bir bakġıl saġa sola ḳayıḳma degme yola
Dinile ḳuş ünini niçe dürlü sāz gelür
/ünini:dilinden M/sāz:söz M

4 yuva hŏd:yuva da YE

5 Beyit F,NO ve YE'de yok.

6 Beyit F'de başka bir beyitle karıştırılmıştır.(Bkz.3. Beytin dipnotuna)Aynı beyit NO'de yoktur./bir bakġıl:baḳdukça M,K/ṭaġılma degme yola:tanmaġıl dört yaña K,ġarkolma degme yaña Ç,ṭaġılmaġıl dört yaña M//niçe avaz:niçesi rāz M/ mısra Ç,YE'de "İçün ṭaşuñ araġıl gör (bir YE)kandan söz gelür"

7 söz ıṣṣı sözin alur:sözi ẖōd ẖāsımı alur YE/alur:ala NO,K/kalur:ḳala NO //her kim bu ḥāli bilür:bu ḥālüm bilmeyenler YE/bilür:bile NO/kenözinden:kendüden Ç

8 Birinci mısra F'de "ʿIşk benligüm iletdi ʿakıl dört yana gitdi"/bu:bir Ç//Yûnus'un:Yûnus'a F

24

1 biliş:bilişen YE//kimse:kimesne YE

2 bir ṭona kan bulaşıcak:ṭona ḳan bulaşmış olsa YE//pası: pisi F/edâ:revā F

3 pasın:pisin F/ḳoduñısa:koduñısa YE//bütün:tamam YE/erden naẓar:imān revā YE

4 Beytin birinci mısraı F'de "Murdār dünyāya bulaşan dıvşirübeni dürişen"//ikinci mısra YE'de "Ezelde bu yunmayınca-ʿömri geçüp yunmayısar"

5 göñlüñ:göñül YE//bu:hiç F

25

1 maḳamı:menzili A/ḳadīm:ḳadīm ü A

2 Ol gösteren ol:gelüp işiden ol YE/birinci mısra A'da "Gören ol işiden ol görinem gelüp gören ol"

3 Ḳanda sözi iş oldı:söz ıssı ḳaçan oldı F,ḳaçan söz ıssı YE//dil ḥikmetüñ yolıdur:dil ẖōd hikmet dilidür A

4 Beyit A'da mevcuttur.

5 oldur bu lezzetümüz :oldur bu gördügümüz YE,A//şerbeti gölidür:şerbetinüñ gölidür A

6 anı ana dirsin anuñ:an dirsin anı anuñ YE,hiṭāb añadur söz anuñ A//biz:hem biz A/ġayrı:bu ġayr F

7 sözin ṭak ḳılan:sözinden ḳalan YE,sözinden yalan F// ʿömrin:ʿömrini A

26

1 beni:beni bu YE//ger elünden gelmezse:elünden gelmezise F,NO,Ç/ger:çün A

2 ʿāşıḳlaruñ:ʿālemlerün A//elümde:arada F

3 Beyit YE,K,RY'de şöyledir:
Her kime kim maʿşûḳ nikâbını götürdi
İşi hicâbsuz oldı ana ne ṣatu bâzâr
/giderdiyise:götürdiyise NO,A,Ç//ne ḫayr u ne şer:ne ṣatı bazar Ç

4 hiç kimesne kendüden:kimesne kendözinden RY,YE,kimesne kendüden K/ḥāldan ḥāla:ḳâlile ḥāle A,ḳālden ḥāle YE,NO,K,Ç// İkinci mısra F'de "Cümlemüzün halini maʿşuk ider mukarrer" , NO'de "Cümlesinün haline maʿşuḳdur mukarrer",K'da "Âşıklar cānına maʿşūḳ durur minkār",Ç'de "Cümlenüñ ḥāline maʿşûk durur muḳadder"

5 Birinci mısra Ç;A'da "Her kim ʿışḳ ḳadehinden içdiyise bir curʿa"//İkinci mısra' RY,YE 'de "U"bağlama edatları yazılmadan kaydedilmiştir./F'de "Aña ne yad ne biliş ne esrük ü ne ḫumār",A,Ç,NO'de "Aña ne yad u biliş geh esrükdür geh ḫumār"

6 Beyit F,NO,A'da yok./Tek:dek YE/'aşık:ʿāşıḳam RY

7 Beyit F,NO,A'da yok./ḫaznedür:ḫaberdür K

8 İkinci mısradaki "saña" kelimesi sadece K'da var.Diğer nüshalardaki ikinci mısrada bulunan "eydeydüm" kelimesini eyideyidüm" okursak,vezin düzelir./yoḫsa:yoġısa F
A ve Ç'de beyit şöyledir;

Şerîʿat edebinden ḳorkaram söylemeye
Yoḫsa ben diyeyidüm dahı ayruḳsı haber

9 Beyit F'de yok.NO'de şöyledir:

Hayvânlar ne bileler ʿaşıḳlar ḳıymetini
Meger anlar bileler cân içinde cânı var

maʿşûkadan ḫaber:maʿşûka bir söz YE//kimseler kim:kimselerdür YE

10 Beyit F,A'da şöyledir;

Dost ḳılıcından Yûnus ölürise ġam degül
Dost göginde(uyanan F) maʿşûk burcından ṭoġar

NO'de;

Dost ḳılıcından Yûnus ölürise ġam degül
Dost göñlinde uyaġan maʿşûk burcundan ṭoġar

/Birinci mısra YE'de;

Eger ʿışḳı ucından ḳatl oluyorısa Yûnus

İkinci mısra Ç'da;Dost güninde uyaġan maʿşuḳ burcunda togar

27

1 kişiden ṣorġıl:ḫaber kişiye söyle sözi F//bir:ol Rt/ virgil göñül:vir göñlüñi F/eseri:izi YE,Rt

2 şunuñ:anuñ Rt,Ç/ki:kim F,YE,Ç/boş durur:boşdur Ç//dün-gün dāim YE,NO/ṣanman:sanma F,ṣanasın NO/bütün divārı:māl u davarı Rt,barid varı Ç

3 devlengeç:devlegeç Ç/ilden:ilde NO,elden Ç//ṣapar:ḳaçar Ç/zir'elinde :yavrelinde Ç (Zirā elinde,vezim sebebiyle "zir-elinde" okunmaktadır.

4 bir:şol F/erligi:birligi kim NO/anuñ:kim ki YE

5 ol:bir NO,Rt,YE ve Ç'da bu kelime yok./bir Muḥammed:dîn Muḥammed YE,NO,Muḥammed din F,Rt

6 Beyit Rt'de ve Ç'da yok./İven yolıdur mişe:iven toludur mişe mişe NO,irenler yolıdur mişe F,irenler ṭolu durur mişe YE.(Not: Bu ifadelerde bir tezad vardır.Erenlerin yolu mişe (ormanlık)olamaz.Mişe yolu Kolmaş (sofu) ile alakalıdır.İkinci mısra konuyu teyid ediyor.Müstensihler belli ki iven'i iren şeklinde yazmışlardır./Anteri:kolmaşı YE

7 danişmend:danişmen Ç,danişmenddür NO/er yolı:erdür veli YE//Tapduk:Emre Ç

28

1 Birinci mısra HB'de "Aç gözüni yir yüzüne iy ʿışḳ eri eyle naẓar"/ḳılgıl:eyle F//bezenüben:bezenüp uş RY,K,A,uzanuban HB/Ḥaḳḳ'a gider:geldi geçer F,YE,RY,K, geldi yine A

2 bunlar:bular A/yazın:böyle YE,F,K,RY/dostdan yana uzanuban:boynunı Ḥaḳḳ'a sunuban K,RY,düni güni özenüben YE,A,dün gün Ḥaḳḳ'a özenüben HB//ikinci mısra HB'da şöyledir "Ṣorsan bulara rāhı sen ne tarafa ʿazm u sefer"

3 öger:anar HB//her murġu:bu ḳuşlar F,her murġ,RY,YE,A, her ḳuş bir HB/ol pādişāhı:pādişāsın HB

4 Öger anuñ:öger göz anuñ YE//illā ʿömür:evet ʿömri F,illā ʿömr ü K/rengi döner:benzi ṣolar F,HB,rengi gider K,anuñ rengi döner A

5 gine:yine YE,HB,A//ʿibret durur:bu ʿibretdür RY,K,bu ʿibreti HB/ṭuyar:bilür A

6 bu sırrı ger:ger bu sözi YE,A,ger bu sırrı RY//yiründe:

yürekde K,RY/gideydi:kalmaya idi YE./Beyit F'de şöyledir:
Her bir sözi tuyayıdun ya bu ğamı yuyayıdun
Yürürken uyıyayıdun gideydi senden kār u bār

7 ne gelmegün gelmek:ne gülmegüñ gülmek A/tuymadun:tuyamadun HB,tuymadunsa F/Bir:HB,F'de yok.

8 konan:bildük F//her kim bu maᶜnīden:bu maᶜnīden her kim F

9 kendözünden elüñ:kendülügünden el HB //bir digil:berü gil HB/Hak'dan:andan HB/ola:gelür F/mısra A'da;"Senden ne gele bu birlige çün Hak'dan durur hayr u şer"

29

1 söylemeklik:söylemegün F,söylememek NO/birinci mısra Rt'de "Söylemek söz harcısı söylememek hasıdur"

2 Birinci mısra Rt,F,A'da "Gönüllerüñ pasını ger sileyim dirisen",NO'de "Ol gönülüñ pasını eger sileyin dirisen"/şol sözi söyleyelüm:şu sözi söylegil ol F,şol sözini söylesin NO,şol sözi söyleye kim YE,şöylegil şol sözi kim A

3 diyene:disen e Rt/birinci mısra F'de,"Kuli'l-Hak didi Çalap sözi togrı diyene//bunda:bugün F,Rt/söyleyen:diyenler A/yarın:irte F,Rt

4 birligile:bir göz ile Rt,A/bakmayan:bakamayan K//şerᶜile evliyāsa:Halka müderris ise NO,A//beyit F'de şöyledir:
Cümle yaradılmışa bir göz ile bakmayan
Şerᶜüñ evliyâsıysa hakîkatde ᶜâsîdür

5 Birinci mısra F'de "Şerîᶜat haberini şerh ile eydem işit" NO'de "Şerîᶜatuñ sözini şerᶜile dinle iy yar",Rt'de "Şerîᶜatun haberin şer'ile eydem size",A'da "Şerᶜün haberin şerᶜilere diyeyin"//hakîkat:bil hakîkat A

6 Beyt YE'de yok./F'de ;

Ol geminüñ tahtası her niçe muhkem olsa
Deñiz mevci katı olsa tahta uşanasıdur

NO'de;

Ol geminüñ tahtası ne kadar muhkemise
Deñüz mevc urıcağuz soyup uşanasıdur

A'da;

Ol geminüñ dört yanı ne kadar muhkemise
Deryāda mevc urulıcak soyup uşadasıdur

/niçe ki:niteme RY/uşanasıdur:oynadasıdur K,RY,uşadasıdur Rt

7 Beyit F,YE,NO,A,Rt nüshalarında yoktur.

8 Beyit YE,NO'de yok./okuruz:okuduk Rt/esas aldığımız beyitte "hod" kelimesi yoktur.Bu kelime RY'de "ʿışkuñ" şeklindedir."Hod" kelimesini F'den ilave ettik./Beyit F ve A'da ;

Biz tâlib-i ʿilmlerüz (ʿâlimlerüz A) ʿışk kitābın okuruz
Çalab müderris bize ʿışk(hōd F) medresesidur

9 Beyit F,YE,K'da yok.NO'de ;

Bundan ilerü haber gelgil dinlegil benden iy yâr
Hakîkatüñ kafiri şerʿün evliyâsıdur

/işit eydeyin:benden ey A

10 NO'de beyit şöyledir:

İrenler safā nazar ideliden berü
Nazar oldı Yūnus'a eyle kim safāsıdur

A'da beyit:

İrenler safa nazarın ideliden berü câna bize
Hep hâsıl oldı Yūnus'a her ne kim var safāsıdur

F'de birinci mısra "Evliyâ safā nazar ideli günden berü"

31

1 Birinci mısra NO,YE'de "Sāhib kıran benem kudret (devlet YE)benümdür",Rt'de "Benem sāhib-kıran devrān benümdür" Ç'da "ʿAşık oldum bugün meydān benümdür"//key:uş F,(Ç'da yok)

2 bu zûr u bu ḳuvvet:bu cümle ʿināyet NO,bu zûrıla bu kuvvet YE,bugün hep vāridât Ç

3 ol dîn ulusı:dîn uluları NO,Rt //ʿAliyy-i ʿAliyyü'l-Rt

4 Birinci mısra YE'de "Bu topı..." şeklinde başlamaktadır F'de aynı beyit;
Kim ala bu ṭopı çevgânumuzdan
Ṭop uran meydânda çevgân benümdür
/ikici mısra Ç'da "Bugün meydanda top u çevgan benümdür"

5 Beyit F'de yok.YE'de "dükkān" kelimesi yerine "dergâh" yazılmıştır.NO'de ise şöyledir:
Bize gel bize gelen yoḫsul u bay
İçinde sermaye dükkan benümdür

6 Beyit RT'den alınmıştır.

7 Birinci mısra YE'de "Yûnus kim iş bu cihanda",NO'de "Yunus eydür bugün iki cihanda",Ç'da "Bu Yunus Emre'm bugün iki cihanda"

32

1 Nis̱ar:ṣaḥḥa YE/daḫı ne dürlü:daḫı dürlü YE

2 Maʿşûḳaya:maʿşūḳına F

3 tecrîd gerekdür arada:tecrîdi ʿışḳdur arada YE//ol ḥükm ider her yol:hükm idersün yol YE

5 tuta ʿışk etegin:ʿışḳ etegin tuta YE

6 bir gönlek gibi:gönlek gibidür F//eskidürse ʿâşıklaruñ muḥali:eskirise ʿāşıkuñ ne muḥāli YE

33

1 ko ölmek:koġıl ölüm F,koñ ölmek NO/ʿāşık:ʿâşıḳlar F//

ikinci mısra F'de " Ölüm ᶜāşıḳuñ nesidür çünki nûr-ı İlahî-dür",NO'de "Ölmek senüñ degüldür (nen ola Ç)çün nûruñ İlahî-dür."

2 Ölümden:ölmekden NO,YE,Ç,M/ebedî varsın:ebed varasın Ç /ikinci mısra F'de "Belki ebedî varsın ölmek fâsid işidür" /yararsın:yarasun NO,yararsa YE,varasın Ç

3 ya bu bir gizlü nûra:bu gizli gence nûra F//çün Ḥaḳ na-ẓargâhıdur:naẓargâh-ı İlahîdür YE,kendü naẓargâhıdur F,NO

4 bileyidük:beli didüm NO//bilişlik:bilişüñ F

5 Beyit sadece N:'de var.

6 Beyit F'de;

Ezelî bilişidük birlige yitmiş idük
Mevcûdât düşdi ıraḳ vücûd cân yatagıdur

[illegible]'de;

Birlige yitmiş idük muᶜcizâta tuş idük
Biz bir uçar ḳuş idük vücûd cân budagıdur

YE'de;

Ezelî bilişidük birlige yitmiş idük
Mu'cizata durmışıduḳ vücûd cân yalagıdur

Ç'da;

Ezelî bilmişidün birlige batmışıduñ
Çün muᶜcizâta düşdün vücûd cân ḳulagıdur

7 dirligi:girligi Ç//bil:cân F,YE,Ç/budagıdur:batagıdur Ç /bu beyit NO'de 7.ci beyitle karışmıştır.(bkz. dipnot 6)

8 bilelik söyleyene:bilelik saḳlayana YE,bile birlik söy-leyene NO

9 işi:işin F,YE,NO,ol işin kendü bile:işi kendü biline NO //çün iş:çünki NO,K,M

10 Beyit F'de yok./İkinci mısra YE'de "Ol kimseyi ol ana

küllü yerci' aslıdur",NO'de "Ol nesneye kim ol aña yâriçün visâlidür",Ç'da "Ol kimseyi evve ana yerci'u anuñ aslıdur"

34

1 "Kuvvetidür" kelimesi metinde "kuvveti durur" şeklinde geçmektedir.Diğer kâfiyeler gibi değerlendirip böyle aldık.

5 "Görseñ" kelimesi metinde "görürseñ" ve "ʿinâyetdür" kelimesi "ʿinâyeti budur" şeklinde istinsah edilmişdir.

6 Beytin vezni bozuk.

7 Beytin vezni bozuk.

35

1 Birinci mısra F'de "Seni Hak'dan yıganı her neyise vir gider",YE'de "neñ" kelimesi yokdur.//kurd:kurt F

2 Beytin ikinci mısraı K,M'de "Yılan çıyan gelürler (gelür aç M)yiyüp şişer kor gider"

3 Beyit YE'de yok./hulk-ı latîf huylular:inen eyü hulular F//ol:şol F/böyle:şöyle F

4 F'de "bu" kelimesinden önce "sen" yazılmıştır.Fazla olduğu için almadık.

5 tag u taş:tagla taş F/irer:irer de M//gök:gökler F

6 çün:çünki F,M/it:eylen F,M//turan:duranlar F,M

7 Beyit M'da yok./İy Yūnus sen:miskīn Yûnus F/Yûnus sen: Yûnus bu sen F//şîr gider:eşer gider YE

36

1 'ışk:dost A,M/virmeyen:komayan RY,K

2 Birinci mısra F'de;"Nefs arzusından geçüp ᶜışk kadehinden içüp",A,YE'de "Nefs dileginden geçüp ᶜışk kadehinden içüp"//Hak:dost F/yolına:yolında A

3 Birinci mısra A'da "Dost didārını gönülde vü cānında tuymayan"/dost sevgüsin gönülde:ᶜışk derdini gönülde RY,K,M

4 dāyim:dün ü gün F/halvetlerde:halvetde A//ikinci mısra M,RY,K'de "Dost didārın görmeyen sanma ki ᶜâşık mıdur",F'de "Sohbetlerde baş katup yanmayan ᶜāşık mıdur",A'da "Dost dīdārı eserin tuymayan ᶜāşık mıdur "

5 Beyit A'da yok./pervane gibi:pervaneleyin F/oda:'ışka YE

6 Beyit F'de yok.YE'de alt mısra üste,üst mosra alta yazılmıştır./dertlü olıcak:derde düşicek A/dermānın kendi A

7 Birinci mısra F"de "Yûnus imdi ol dostuñ cefasına sabr eyle",YE'de"Yûnus gel imdi sen dost cefāsına katlan",A'da "Yûnus imdi dostuñ cefāsına karışgil sende"/okın:odın F,K, M,okını A

37

1 Beytin birinci mısrai F'de Vuslatı olan kişiye bu derdile firâk nedür",NO'de "Vuslat eri olanlara bu derd ü bu firak nedür",Ç,YE'de "Vuslat eri olan kişi (kişiye Ç)bu derdile firak nedür//ikinci mısra Ç'da "İşbu yollara girelim girmeklige yarak nedür"/yakîn gördüñise:yakîn gören F,YE

2 mahv ola:el yuya F//girmeklige:giden kişi F/bir:tur K

3 Birinci mısra NO,Ç'da "Eger ᶜışka irdünise cān u gönül

virdüñise/göz hicābın:gör hitābın F,YE/bildüñise:gördüñise K,sildüñise Ç

4 A'da birinci mısra "ʿİlim hod göze hicâbdur dünyā vü ahret hisābdur"

5 Beyit YE,Ç'de yokdur./duzağını:damını NO//mahfiline: menziline F,meclisine A/turak:durak A

6 daʿvāyı:daʿvīni NO,K,daʿvīye Ç//gündüz güneş:gündüzin F

7 Yûnus dir: Yunus'dur F,K,Ç,eydür A/eşkere:âşikâre A,Ç/ A'da "iki cihân"ın sonuna "bak bak" kelimeleri ilave edil-miştir.//berü:ol A/hūr:ne hūr A

38

1 maʿnısin:erenlerin B,Ç,haberin A/şerhile:şerhile B,Ç// erenler:erenler:hakīkat B,Ç/riyā dirilmediler:riyāyla bul-madılar A

2 hakīkat:bu hakīkat NO/şerîatdur:şerîʿat anuñ F,B,YE// İkinci mısraʿ B,Ç'da "Çoklar girdi gemiye denize talmadı-lar",Beyit A'da şöyledir:

Hakîkat bir bahresi bî-pâyân şerîat gemisi
Çoklar çıkup gemiden o bahre talmadılar

3 bular:bunlar NO,çoklar B,Ç/tapuya:kapuya B,A,şerîʿat: kapuyı B,Ç/içerü:içerüye A/girübeni:girmeyince B,Ç

4 Beyit sadece B,Rt,Ç'da var.Rt,Ç'da birinci mısra "Şe-rîat oglanları bahsidüp daʿvî kılur "

5 iden:idenler K/'asidür hakîkatde:hakîkatde ʿāsidür B,Ç //bilmediler:almadılar NO

6 Beyit F'de şöyledir:

Yûnus adun̄ ṣâdıḳdur bu yola geldün̄ise
Adın degşürmeyenler bu yola gelmediler

Rt,B,Ç'de;
Yûnus nefsüni öldür bu yola geldün̄ise
Nefsin öldürmeyenler bu demi bulmadılar

/sıdur:sındur A//ödleri sıdmayanlar:ödi ṣıdmayan NO,ödi ṣınmayan kimseler A

39

1 gel naḳş u nigar:naḳş u nigarı F,gel naḳş-ı nigarı NO,K/

2 Beyit F,NO,YE,Ç'da ;
Dünyāyı bıraḳ elden dünyā geçmez bu yoldan
İki ʿışḳ (ʿışḳı Ç)bir gönülden ʿarża (aṣla F)geçmez bu ḫaber

3 dünyâ:dünyâyı Ç/gelgil:sevgil F,gel böyle Ç/iletgil: gitgil Ç

4 geç maḫlûḳ:geç bu maḫlûḳ NO/ṭâʿatından:daʿvetinden Ç/ ḳatından:yüzünden K//naḳşı n̉iderler:naḳşa ben dirler K,M

5 Beyit K,M'de farklıdır.Esas aldığımız beytin ikinci mısraı yerine K nüshasındaki mısraʿ esas alınabilir.K'daki beyit şöyledir:"
Ḳalma bu degme renge ṭoġru yola gir yüri
Erenler yolda adumı şaşurmadın adarlar

6 Beyit K,M;de şöyledir;
Bu menzilden öte gör(öte gir M) kervân gitdi yite gör
Ol menzile erenler hergiz ḳayıḳmadılar

Ç'da birinci mısra "Yol derindür öte gör kervan gitdi yite gör"

7 evde:önde Ç

8 râzın virmez:virmez râzın F,YE//yalanı kaçan:yelen yabanda F,YE,NO

9 Beyit F'de şöyledir;

Evvel ḳadîmden berü gerçek yöñi ilerü
Geldi gider içerü Yûnus ṭaşra bî-haber

NO,YE'de;

Evvel ḳadîmden berü gerçekler yol eyledi
Gelen girdi içerü Yûnus taşra bî-haber

40

Bu şiir B nüshasından alınmış olup "Yûnus Emre Fermayed" başlığıyla istinsah edilmiştir.

41

2 Mücrim kul:bir mücrim YE/gel iste bir dahı:bir dahı isteye F/gel:var B//gönlüm de:dilegüm F,YE,degülem Rt,B/dünya:ukba B

3 adda:yerde F/fâsid:fesad B,Rt/tâʿatde:haberde F//bulunmaya:bulunmadı K/bencileyin bir ʿayyār:nicelеyin bir ebter K,M

4 müred:murâd M//yavuz işe:işüm yavuz F

5 Beyit B'de mısralar yer değiştirilerek kaydedilmiştir:

Yol varmazın bir kadem ʿarşdan haber virürem
Bencileyin bir adem görmedügini söyler

/köyner:köyni F,YE,kin M//varmadum:varmadın F

6 Beyit F'de yok./fasid:yanlış B,Rt,gayrı Ç//gönlüm:gönül B/ayruk:fasid YE,K,M,Ç

7 kim:ki B/ol Hakk'ı irdi gördüm:anı Hakk'a irgürdüm M,K

8 dakındum:takınduk YE,dakınduk K/ḳodum:ḳoduk K,YE//virdüm nefsüñi:semürtdük nefs K,M;semirtdüm Ç

9 cümle:ḳamu B//Çalab'um:pâdişâh B,Rt/ṣuçım:ṣuçum Ç

42

1 iy sözlerün:iy her sözüñ NO//söz aslını anlamayan:söz bilmeyen anca NO,söz bilmeyen ayle YE/A'da beyit;

İy her sözün aṣlın bilen bilür bu söz ḳandan gelür
Her sözin bilmeyen ṣanur bu söz kendiden gelür

2 göñüli:ḳayguyı F,YE//ʿizzet:hürmet NO/her:bir YE,birinci mısra A'da "Söz kılur bilişi yad söz ḳılur ḳayġuları şad"

4 Beyit YE'de yokdur./Ne varlıḳdandur:varlıġındadur F/kelecüm:kelicim A//bilmeye:okımaz NO/yüz bin:hiçbir A/ne ılduz dan:ılduzdan NO,YE

5 rızḳumuz:rızḳumaF,naṣîbümüz NO/bu evden:bu şeyden YE, naṣîbümüz şeyden NO/deryâ-yı ʿummāndan:ʿışḳ bize deñizden NO

6 Beyit NO'de var.

7 F'de beyit farklıdır.İki beyit birbiriyle karıştırılmış olmalıdır.(bkz.beyit 9)/YE'de birinci mısra "Çün Ḥaḳ emir eyler câna söz geldi andan nişâne"/biz:birer NO,A'da beyit şöyledir:

ʿIşḳ varupdur câna söz andan gelür lisâna
Biz bir âlâtuz hem bahâne hiç bilmezsüz nerden gelür

(NOT: A'da ,7.ci beyitten sonra bir beyit daha var.Asıl metne almadık.Aşağıya kaydediyoruz:

Yir gök ṭoptolıdur Ḥaḳ iy ʿâşıḳ bir kez bak
Söyleyen o söyleden ol ḫalḳ ṣandı ki bedenden gelür

43

Bu şiir F'de 16 heceli,diğer nüshalarda ise 16-14 arasında degişmektedir.14 heceli olan beyitlerde cümle ve manâ bozuklukları olduğu için F nüshasını esas aldık.

1 benüm:bir NO,YE,K,RY,M,Ç//benüm bugün kim senüñ:ki benüm senün RY,benüm kim şunun YE,benüm senüñ NO,benüm ki şunuñ Rt/ikinci mısra M,Ç'de;" Zihî devletüm benüm ki senün gibi

yarüm var.

2 Beyit Rt'de;
Yürüsem önümdedür söylesem dilümdedür
Otursam yanumdadur ayrukmı bâzârum var
/ayrukda:ayruk K,RY,M,Ç

3 ne hōd:M,RY,YE,K,Rt'de yoktur./ırak sefere:ayruk yire NO ırak yire K,ırak seferüm YE,ne ırak sefer kılam Rt//çünki: çün RY,YE,NO,K,Rt,M/buldum:görem Ç,gördüm YE,Rt/neye:ne M,Ç

4 Birinci mısra YE'de "Irak ile bāzirgānlar assıyiçün yürürler",M,NO,RY,K'da "Irak il bāzirgānı assıyiçün yürürler" Rt,"Irak yire tācirler assıyiçün varurlar"//elümde durur:elümdedür RY,YE,K,M,ele girdi NO/bāzārum:seferüm F

5 Yūnus'un bu cānı:Yūnus'un cānı Ç,RY,YE,NO,K,Rt,M/cānı şol dosta ulaşalıdan:cāndan Hakk'a olalı ᶜāşık NO,Şol Hakk'a ulaşalı M/ulaşalıdan:ulaşalı RY,YE,K//arturur ᶜışkı [illegible] den tımarum:artar ᶜışkı dostumdan tımarum RY,K,ᶜışkı uludan tımarı YE,Ç,ᶜışkı çün uludan tımarum NO,derdi uludan tımarum Rt.

44

1 bulı görelüm:bulup görelüm F//kulağıla dinlersen:iş bu kulağı açuğısa iş bu F,kulağıyla diñleñüz işbu NO,kulağıyla diñle bu sözüm M,Kulağı açuğısa iş bu F/Ç'da "işbu" kelimesi Uşbu şeklinde yazılmıştır.

2 ᶜIşk eridür:ᶜışka talar NO,ᶜışka dolar Rt //boyun buran adam:boyununı buran F,boyın uran Rt/dermāndedür:turvandadur K

3 Beytin ikinci mısraı Ç'da "Bilürsin ki dünyâ fânî gör baykuşı virândadur",NO,YE'de Dünya olduğıçün fânî görün baykuş virandadur",M,K'da "Bilürsin kim dünyâ fânî baykuş girü virândadur",virândadur:yabandadur F,Rt.

4 çıgurur:çağırur F,K/virânda:virândan F/murâd:karâr Ç/ anda:andan F//idegörün:ilte görün F,iletdün anda NO,ilet anda Ç/ikinci mısra Rt'de "İyü ʿamel eyleyenün terāzusı rüchāndadur."

5 ol zebânîler:zebânîler kim F/ikinci mısra Rt'de "Ne diyem taġlar eriye ol korhular kim andadur"

6 Beyit Rt'de;

Biti buluna önünde ne kim var ise yolunda
Tanuklar buluna bile dostun düşmânun andadur

M,K'da;

Biti bulına elünde nitdünse gele yolunda
Tanuklar bulına bilünde dostun düşmenün sendedür

NO'de;

Biti bulına elüne ne kim varısa yolunda
Tanuklar cümle bilünde dostun düşmanun andadur

YE'de;

Biti bulına bilünde dostun düşmanun andadur
Tanuk bulına elünde itdügün gele yolunda

7 Birinci mısra Rt'de "Olharamîlik ol acı bulasın itdügün göçi" ,F,YE,NO,Ç'de "terk idesin taht u tâcı bulasın itdügün göçi"//Muhammed Hak yalvarıcı:bizümiçün yalvarıcı K,M/şefāʿatçümüz:şefāʿatumuz F,şefāʿatunuz Rt

8 Beyit müstensihlerce karıştırılmış olmàlıdır;F'de;

Yunus eger ʿâşıkısan varlıgun degşür yoklıga
İmān kuşagın berk kuşan di hep eksüklik bendedür

YE'de;

İy Yûnus ʿâşıkısan imān billigin kuşan
Varlıgun yoklıga cümle eksiklik sendedür

NO'de;

Yūnus Hakk'ı sevdün ise imān kuşagın berk kuşan
Varlıgun yokluga denşür cümle eksüklük andadur

M,K'da;

İy Yûnus sen ʿāşıkısan imān biligin berk kuşan
Varlıgun denşürüp yoga geçme sakın ʿarafdadur

45

1 Birinci mısra'da "bu"kelimesi Sadece A,F'de var./ʿışk: ʿışkı K//kim:M'de yok/irdiyise:degdiyise F/cânında bil ʿiş-ret:cânında ulu rahat YE,ʿaşıka ulu devlet K,cânında devlet RY

2 Beytin birinci mısraı YE'de "Her sevdügüni terkider kay-kımaz degme yaña",M,K'da"Sevdügin terk ider aña kayıkmaz deg-me yaña",RY'de "Her sevdügin terk ider aña kayıkmaz degme ya-na"A;da"Her sevdügi terkdür anuñ kaykımaz degme yaña"//İkin-ci mısraʿ YE,K,RY"de "Her dem seyrânı anuñ sırrıla sıfat o-lur",A'da "Her dem anuñ seyrânı sırrıle sıfat olur"

3 Beyit YE,K,RY,M,A'da şöyledir:
Seyri(sırrı A)içinde çâbûk-bâz fikri nâzıla niyâz
Çün saʿîd (saʿadet A) ola gammaz âhı münācât olur

4 hem bî-karār olur cânı:karār virmez olur cânı M/birinci mısra RY'de "Bî-karâr müşâhede kapar anı alur cânı" //daʿvî-süzdür:daʿvîsüz RY,K,RY,M,A/bî-dirıg u rahat:bu derdile F,bu-lar ol rahat olur A

5 Beytin vezni hatalıdır./YE'de beyit;
Ol bî-nişân cihānda ne nişān didüm anda
O ʿālem-i ṭuyan cān içinde cān olur

RY'de;
Ol bî-n‿işân cihānda ne nişān didüm andan
Ol ʿālim-i deyyân cânı zât içinde zât olur

K,A'da;
Ol bî-nişân cihândan ne nişân didüm(diyelüm A)andan
Ol ʿālemi duyandan (duyan cān A)zât içinde zât olur

6 Beyit YE'de yok.K,M,RY'de;
Buġz u kîn irmez aña ʿizzet kaldı bir yaña
Yol bulımaz hırs u hevā kimde saʿadet olur

A'da;
Buhl u kin sıgmaz anda ʿizzet kaldı bir yaña
Yol bulımaz hırs u tamaʿ kime saʿadet olur

7 Birinci mısra A,YE,K,RY,M'de ;" Ol işe eli iren her nükteye gideren"şeklindedir."mısradaki "nükteye",YE'de nükteyi yazılmıştır.//yüze yüz:göze göz F,göz göre A/varlıkdan varlık YE,A,varın K,var RY

8 Beyit K'da oldukça farklıdır:

Kime ki degerse ol menzil ana varur cümle yol
Ne yire varurısa ol aña rahmet olur

Bu beyitteki "degerse:degdiyise RY,YE/cümle:YE'de yok.

9 Beyit RY'de;

Yûnus imdi beşâret işi oldı bî-ġayet
Ne hadd u ne nihâyet cümle bir Ḥażret olur

M,K'da;

Yûnus imdi beşâret işi olur be-ġâyet
Ne hadd olur ne ġâyet cümle bir Ḥażret olur

YE'de;

Yûnus imdi beşáret iş bundan daḫı ġâyet
Ne ḥad var ne nihâyet cümle bir Ḥażret olur

46

1 bu vücûdum:iş bu vücûdum NO,F,A/her dem:bir dem F// sulṭânuñ:sulṭânlaruñ NO

2 Beyitin ikinci mısraı YE'de "Bir dem yüzin görmege cânum viresüm gelür",NO'de "Bir kez dîdarın görmege cânlar viresüm gelür",A'da"Bir dem dîdar görmege bin cân viresüm gelür"

3 Beyit F'de;

Ol sulṭânuñ ḫalvetinüñ yidi hücresi vardur
Yidisinden içarü seyrân ḳılasum gelür

NO'de;

4 İş bu vücûdum şehrinüñ yidi ḳapusı vardur
İçerüden içerüye cevlân ḳılasum gelür

A'da;

İşbu vücûd şehrinün yidi ḳapusı vardur
İçerüden içerü cevlān urasım gelür

4 Beyit YE'de yok./vardur:ile NO,A//ʿışḳ ḳılıcın ḳuşanup : ḳudret ḳılıcın alup NO,A

5 Beyit YE'de yok./bi-derdleri:câhilleri NO,A

6 Beyit sadece F'de var.

7 Beytin birinci mısraı YE'de "Dost bize mihmân ğeldi hayli zamandan berü",NO'de "Niçe yıl niçe zamân yâr bize geldi mihmān"/A'da beyit;

Bunca yıl bunca zamân yar bize geldi mihmân
Yâr içün İsmâil gibi ḳurbān olasum gelür

8 Beyit A,YE,F'de yok.

9 Beyit sadece A'da var.

10 içinde:içinden Rt/beyit NO,A'da şöyledir;

Yûnus Ḥaḳḳ'un menzili çâr-ʿanāṣır içinde
ʿIşḳ ile cān erini nihān göresim gelür

YE'de;

Bu Yûnus'un nefsi dört kitâbın içinde
Cânı dîn arasında pinhân varasım gelür

48

1 Birinci mısra F'de "pâdişâhlık senündür heybetün var"// ikinci mısra NO'de "anunçün kim bî-çün zâtun var" /yir i gögi:yir ü gögi F

2 Beyit NO'de yok.nişânsuzsın:bî-nişânsın//ikinci mısraʿ K,M'de "ʿAceb sulṭān ʿaceb muʿcizâtun var"

3 Beyit F'de yok./birinci mısra' NO'de "Bu dil niçe eyde nitelügini"//dile:söze NO

4 Beyit F'de yok.NO'de "u" baglama edatları yerine tamamen "ne" kelimesi yazılmış.İkinci mısra'ın vezni bütün nüshalarda bozuktur.

5 Beyit F'de;
Ne reng ü ne şekil ne ḳad ne ḳâmet
Ne cevher ne ʿaraż ne ṣûretün var
/birinci mısra NO'de "Ne reng ü şekl hem ne cism ü girdâr"

6 Beyit F'de;
Cümle ins ü melek vuḥûş u ṭuyûr
Ḳamunuñ üstine ʿibâdetüñ var
NO'de;
İns ü cin melek vuḥūş u ṭuyūr
Cümle [illegible] var

7 Beyit sadece F'de var.

8 Beyit K ve M'da var./hadd:hod M

9 Beyit F'de yok.NO'de ikinci mısraʿ"Aduñ içünde biñ ʿibâretüñ var"

10 Beyit sadece K'da var.

11 Beyit K"da yok.NO'de şöyledir:
ʿArş u ferş ü ḳalem ü levh ü kürsî
Çarḥ-ı felek nücûm ḫoş ḥikmetüñ var

12 Beyit NO'de yok.Beyti düzelterek yukarıya aldık.Birinci mısra K,M'da " Bu yüz bin hem yigirmi dört biñ nebilerle", F'de mısra esas aldığımız şekildedir.Fakat nebilerle kelimesi "nebiye" yazılmıştır.İkinci mısra F'de "Gice Miʿrāc gündüz münācātuñ var" şeklindedir.Esās metin K'da alınmıştır.

13 Beyit NO'de var.

14 Beyit sadece F'de var.Vezni bozuk.

15 Beyit sadece F'de var.Vezni bozuk.

16 Beyit F,NO'de şöyledir:
Bu ʿamele Yunus niçe geçiser
Râyegân cümleye çok rahmetün var

49

Bu şiir Millî Ktp.(Ankara)yazmalarından Mecmua-i Eş'ar (NO:442)s.97'de beyit fazlalıklarıyla mevcuttur.Adı geçen mecmua'da "Akşemseddin'in Yunus tarzı İlahîleri de bulunmaktadır.Yunus'un bu şiiri Mecmua'da "Yunus Emre" serlevhasıyla kaydedilmiştir.Aynı şiir,Akşemseddin'in halifelerinden İbrahim Tennûrî Hazretleri(Ö.887/1482)ne de atfedilmektedir. İ.Tennûrî'nin meşhur eseri "Gülzâr-ı Ma'nevî"yi hazırlayan müellifler ise aynı şiirin sonuna şöyle bir not düşmüşlerdir;"Bir kısmı Yunus Emre'ye ait olan bu İlâhînin sonuna İbrahim Tennûrî Hazretleri tarafından bazı ilaveler yapılarak çoğaltılmış olması sebebiyle-bazı yazarlarca-İbrahim Tennûrî ye nisbet edilmiştir."(bkz.Gülzâr-ı Manevî ve İbrahim Tennûrî, Hazırlayan,A.Rıza Karabulut,Ramazan Yıldız,Kayseri 1978,s.42-43,Eserde 17 beyit olan şiir,"Âşık" mahlaslıdır.

Topkapı Sarayı Kütüphanesi NO:950,Varak 40a-44a'da Yunus'un bu şiiri 20 beyit olarak "ʿÂşık"mahlasıyla kaydedilmiştir.Şiir,RY ve Rt nüshaları gibi Yunus Divanı'nın en eski yazmalarında,İbrahim Tennurî ve Akşemseddin'in şiirlerinin bulunduğu pek eski bir Mecmuada Yunus adına mukayyeddir. Bundan,şiirin Yunus Emre'ye,ilavelerin İbrahim Tennurîye ait olduğu anlaşılıyor. ʿÂşık mahlâsı Tennurî'ye aittir.Tennûrî, aynı mahlası Gülzâr-ı Manevî'de de kullanmıştır.Biz şiiri RY,Rt ve Mecmûa-i Eşâr (Millî Ktp.NO:442)dan alıp karşılaştırdık.Diğer fazlalıkları,Tennûrî'ye ait olabilir ihtimaliyle almadık.

1 şâdî olur:şâdî kılur RY

2 Mecmua'da yok.

3 İkinci mısra Rt'de;"Bir dem cehâletde kalur hiç nesneyi bilmez olur"

4 Beyit Rt.de yok.

5 Beyit Rt'de yok.

6 cinn:cān Rt

7 Mecmua'da mevcuttur.

8 Mecmua'da mevcuttur.

9 Mecmua'da mevcuttur.Bu beyitten sonra Mecmua'da bir mısra daha vardır;"Bir dem sanasın zerredür hiç bilmeyesin kim nedür"

10 yüzin sürer anda yire:yüz sürer anda yirlere Rt

NOT: esas aldığımız metinlerde bulunmayan fazla beyitleri buraya kaydediyoruz:

Bir dem sanasın zerredir hiç bilmeyesin kim nedür
bir dem Çalap ʿışkıyıla güneş gibi tâbân olur

Bir dem geyikdür mîşede bir dem balık durur ṣuda
Bir dem gelür arslan gibi ʿālemlere sulṭân olur

Didüm gönül bu ne iş e düşdüñ bu bitmez teşvîşe
Eydür beni suçlamañuz bu iş baña Ḥak'da olur

Anda ki Ḥaḳ düzdi işi görmiş idüm ben bu düşi
Anda ʿıyān olan hikem bunda ḳaçan pinhān olur

ʿÂşıḳ bu gönül haline iremedin aḥvāline
Bu maʿnāya ol ire kim ʿākil aña ḳurbān olur

Niçe biline bu göñül kim pādişahlar aña kul
ʿÂlemlere boy virmeyen ʿışḳ işine fermān olur

50

2 vücûdum:yüregüm RY//göklere:görene F

3 bu ʿışk:ʿışkuñ F,RY.(Bu kelime mecmualarda"bu ʿışk" şeklinde geçmektedir.)Esas aldığımız F,RY'de vezin bozulmaktadır. //katı yalıdur:yalın katıdur RY

4 F'de yok.

6 RY'de yok.

7 F'de beyit ;
Yûnus sen toprak ol eren yolında
Erenler menzili ʿarşdan uludur

51

Şiir YE'de iki defa yazılmıştır. İkisini karşılaştırarak 34b varaktakini esas aldık.

1 Seni severem:severem seni A/can içre:cânumda F,cânda YE //dün-gün uyumaz oldum:bilmezem gice gündüz ne YE,uyanmazam gice gündüz K,uyımazam gice gündüz RY,gice gündüz uyanmaz F/ ʿacayib:ʿaceb F,RY,YE,K

2 sen güli görüriken:güli göre turur iken F//düşmândan ne korkarsın:korkma düşmanlarundan F,korkma sen düşmanlaruñdan YE/yârum:yâruñ F,YE

3 saña söz dimek kandan benüm:söz dimek kandan baña F/üstâdum:üstâzum K

4 niçe çok yaşarısañ:dünyeyi kimse dutmaz F

5 bunda:bundan F/yolda:girü RY/ikinci mısra K'da "Ben kendözüm görmezem dertlü cigerüm vardur",RY'de "Benüm bir karıncaya ulu nazarum vardur"

6 Beyit F,K,YE'de yok. RY'de şöyledir;

Her sabah tapuñla durup bülbülleyin söylersem
Göñlümde ma'nī biter dertlü cigerüm vardur

7 Yûnus Emre:Yûnus miskîn F/topraġa urġıl:toprak eylegil F//yaraşur bir:yaraşur benüm YE,hoş gelür katı K,hoş gelür RY

52

2 Birinci mısra "Neye baksam seni görür gözüm ne söylersem sensin sözüm"//dahı yigrek:artuk v'allāh benüm A

3 Beyit F'de yok.

4 Çün:uş YE/gitmişem :yitmişem A//ne kālde ne hāldeyisem:ne hāldeyisem YE,A

5 öldüririsen:öldürürisem YE

6 Beyit A'da var.

7 dahı:öyle A//didârum:nigârum F/A'da ikinçi mısra "Yarın murâdum sensin benüm ayruk murâdum yok durur"

53

1 dil-pezir:müdebbir K,dil-bedir Ç//beni:her K/Ç'da ikinci mısra " "Her dem yiñi siver ile her dem gitmeli zarsîr"

2 İkinci mısra F,Ç'da ;"Ne havsala ola bende yâhûd aña layık basîr"

3 'Ömrüm niçe:'ömrüm F//ikinci mısra Ç'de "Sayyâdun elinde ne eylesün tuzaġa dutulan nahçîr ",F'de "Sayyādun elinde durur tuzaġa tutılan nahçîr"

4 'Akilisen gelüp baña 'ākılâne hoşdur nefes K//niçe nişān eydibilem misli yoġ anuñ:niçe nişān eydivirem ol misli yokdur F

5 olundı:kesildi F,Ç/kim göreler yarın:ki yarın göreler F //yarum bunda durur:yarınum bugündür F,yarınum bundadur Ç

6 Beyit F'Ç'de şöyledir;
Yûnus'uñ cümle bakımı şark oldı dost dīdārına
Hiç kalmadı ansuz ara ṭolu görindi çümle yir

54

1 Ḥaḳ: Hakk'ı F/bilmez misin:bilür misin Rt//her kandasam anda ḥāżır:andan artuk ne var ʿıyān NO,YE,A/bakarsam:bakarsan YE,A,dilersen NO

2 Hakk'a:şâha NO,YE,A//senligüñ:senligin A/tenden içerü cāndadur:kandan içerü cāndadur A

3 bulasın Ṭūr:bul andadur F/sen-ben dimek:benligüñ F, sen ü ben NO,dür:yuyasın A// Key güher er gönlindedür:ol ḫāṣ gevher bil andadur F,dilesin ol gevher er gönlündedür A -

4 Rt'de yok./bir katreye benzer tamām:bir zerreden oldı kemter F,bir kelimesi NO,YE'de "biñ" şeklindedir. //ol cāna yok zamān-zevāl:yokdur bu cāna zevāl NO,ol cāna zevāl mi erer Rt,yok durur ol cāna zevâl A/zevâli cân:zevāl canı F,NO, Rt.
5 Beyit yalnız Rt'da var.

6 eyle ṣūretüni virān:eylegil ṣūretün veren F/aña Hakk'a YE//dost:dostı YE,NO,Hakk'ı A/zāhir gözi:bu zāhir göz YE,NO/ ikinci mısraʿ Rt'de "Bāḳî gözdür anı gören zāhir gözleri sendedür"

7 Beyit F'de yok./cinān:irem YE,bôstân A/Beyit Rt'de;
Çün ṣūretüñ ören ola göñlüñ içi taran ola
Çünki geçer kervān ola her çi ki bu cihāndadur

8 Beyit NO'de yok./ her kim:kim ki F/gaflet içre:ʿışkıla NO

gafletile Rt//sırrı:gönlü F/uçar gerçegi:geçer egerçi F/gerçegi yir yüzindedür:çünki mekānı andadur Rt/

9 miskîn Yûnus:Yûnus Emre F/gözün̄ aç:aç gözün̄ Rt/toptolu:doludur F,NO,YE//sıdk odına gümānı yak:gümānı sıdkı oda yak F,gümān u sıdk oda yak Rt. gümānı;NO,YE'de "gümānun̄" şeklindedir.

56

1 Hak yolına sadıkısan:şâdıkısan̄ Hak yolına NO/yolına:yolunda A/sanu:yata YE,NO,name K,Ç

2 sımak gerek:sımayınca gönlün̄ NO,sınmak gerek A/fâsiddür:yazılmaz YE/cümle:kamu F//san̄a:yan̄a K

3 kim:ki F.YE.NO//dişün:gelsün̄ F,Ç/bize:berü Ç/mestûr-menşûr YE,K

4 terk eylegil:terkeyle bu ten NO,Ç/terk eyle ten YE

5 Beyit NO'de yok,/gündüz güneş:gündüzin gün F,gündüz gice K

6 birün̄:biri A/kon̄şun̄:koşun A/turup:durur F

7 Beyit A,NO'de var.A'daki beyit şöyledir;
Küfrile tutdun dinün̄i yagmaya vir gümānunı kim
Getür göreyim burhānunı kim bilesin makbûl nedür

8 Beyit NO,A'da var.A'da birinci mısra "Hiç yogidün oldun̄ diri gözün aç ilerü yüri"/anlayasın:anlamazsın NO/sen:işbu A/haber manzūr:beyān takrîr A

9 Beyit A'da var.

10 Beyit NO'de;

Mü'minlerün gelgil beri fark idelüm müşkilleri
Ma'lūm ola münkirleri ortada bu kâfur nedür

NO'deki ikinci mısra Ç'da "Fark idelüm müşrikleri ma'lûm ola müşrik nedür"/gel gel berü:gel berü bil kim A/fahr idelüm: fark idelüm A/mürşidile:mürşidleri A

11 Beyit NO'de yok./beli :benüm A/olur:oldı K,A

12 Beyit NO'de;
Yûnus sen işitgil Hak'ı gider gönüllerden şeki
Çalap durur saña sākī elündeki menkûr nedür

Ç'da;
Yûnus imdi sen an Hakk'ı gider gönüldeki şeki
Çalap oldı saña sakî elindeki menkûr nedür

/oldı:olsun A/menkûr:mestûr K

57

1 Beyit B'de yok./Âşıklar:'ārifler A,Ç,F,NO,erenler Rt/ortasında:arasında NO,katında A/şatmayalar:itmeyeler K,RY//ikinci mısra A'da "Ârifleruñ ihlâs işün riyāya katmayalar", Ç,YE "Çün sōfîye ihlās gerek 'āşıka riyā katmyalar",K'da"Sōfî ihlas olup 'ışka riyā katmayalar",NO'de "Çün sōfī ihlās-ı 'ışkı riyāya katmayalar",F'de "Çün sōfīya ihlās oldı 'ışka riyā katmayalar",RY'de "Sōfī bî-ihlâs olup 'ışka riyâ katmayalar"

2 Beyit F'de ;
Ya gel bildügüñden eyit yâhūd bilenlerden işit
Teslîmüñ ucını dutup hiç sözi uzatmayalar

NO'de;
Bilmezligini bile ya bir bildüren ola
Yolına teslîm ola sözi uzatmayalar

K,RY'de;
Yâ bir bildügüñi diyüp ya bir bilürden işit
Teslîmlik ucunı dutup pes sözi uzatmayalar

YE'de;

Yâ bildügünden eyit ya bildügünden işit
Yalanlar gerçeği berāber ṭoġrılar

3 Beyit B,Rt'de var.Rt'de birinci mısra"Kur'ān'ı viribi-di göñüle ivüm didi"

4 Yalnız Rt'de vardır.

5 mumlu:mumsuz F/tortsuz:dortusuz B,tuzsuz A/yaġdur:yaġ K, B,A/Birinci mısra NO'de " Mumlu baldur tatlı söz yaġı anuñ ṭarîḳat",Rt'de" Tortusuz yaġdur ṭarîḳat mumlu baldur şerî'at"

6 Beyit F,YE'de yok./tuymaz:tınmaz Rt/RY,K'da birinci mısra "Yalancılar mala kıymaz girçekler virür tuymaz "//Ç,B,NO'de "Yalancı câna kıymaz gerçek cân virür ṭuymaz"/yalanıla:bu ya-lanıla RY,hem yalanıla A/gerçegi:girçegi B

7 Beyit K,RY'de;

Söz ḳıymetin bilenlere söyleyeler söz gevherin
Anlaruñ ma'nîsini almayana ṣatmayalar

Birinci mısra B'de iki defâ kaydedilmiştir.İkincisi Rt' ile aynıdır.Der-kenār ;"Kıymete tutarısan neye değe iş bu dem"; B,Rt'de "Ḥaḳîkate ḅakarsan neye benzer iş bu dem"//ṭuyarı-san:ṭutarısañ YE,NO//almaza:almaya YE,bilmeze F

8 Birinci mısra Ç'da "Âdem şol dem yanıldı uçmaḳda buġ-day yidi"/miskîn:evvel B,Rt//B,Rt'de ikinci mısra "Tañrı'yı bilmeyenler İblîs'den tutmayalar"

9 Mahlas beyti K'da yoktur.RY'de;

Ḥulḳuñı şîrîn eylegil datlu sözler söylegil
Ta ṣoḥbet içre erenler Yûnus'ı unutmayalar

B,Rt'de;

Tatlu sözler söylegil şîrînlikler eylegil
Ṣoḥbetdeki yâranlar Yûnus'ı (Yûnus'ı hergîz Rt)unutmaya-lar

NO'de;

Şîrin hulklar eylegil tatlu sözler söylegil
Sohbetlerde seni Erenler Yûnus unutmayalar

A'da;

Tatlı diller söylegil şîrîn hulklar eylegil
Son demde miskîn Yûnus seni unutmayalar

58

Bu şiirin B'de sadece birinci beyti vardır.Diğerleri silinmiştir.

1 girmeyen soñına:girmeyenler sonra A/peşmān:peşimān F, A/ikinci mısra A'da "Dahl iden bezm-i hamrā peşimān olur"

2 Üstümüze:üstümüzde F//danışmān:danişmende K

3 Danışmanuñ cāhili:danişmendüñ cāhilleri A/Beytin ikinci mısraı K'da "Danişmendüñ cāhili hiç ma'rifet añlamaz", RY'de "Danışmanuñ cāhili hiç añlamaz bu dili" /dervişile: dervişâne A/erişgen:ulaşgan F,uruşgan YE

4 niçenüñ:niçesi K,RY/şeyṭānlar ṭolup durur:şeyātin igva idüp NO,şeytān dolup dur yine A//gülüşken:erişgen F

5 danışman:danışmend F,K,A/oldı:oldur F,K,RY,NO//ehl-i derd dervişlere cânı:ahl dervişle cânı katı F,ehlidür dervişlere cânı K,RY,ehl-i derd demişler hep câna A/karışgan: kırışgan A,

6 iy:hey NO,YE,F/eyit:di A/dervîş dervîşān:dervişe dervişlik YE//dervişlere irişen:dervişile irişen NO

7 Beyit K'da yoktur./eydür:eydür ki A//döymeyen:tuymayan NO,irmeyen YE,gelmeyen A/savaşgan:savaşkan NO,sevişgen F, söviṣgen A

59

1 pādişāhuñ haznesidür:pādişāhdan nevāledür F//ne:niçe F /şerî‘atuñ:çün şerî‘at NO,F/ma‘nîsidür:havāledür F,mañî nesidür Ç

2 Beyit F'de şöyledir:

‘Işkdur ‘âşıkuñ cānı ‘ışka gidi hānumānı
‘Işk erinüñ armaganı ‘ışksuz kişiye belādur

/ ‘âşıklar dermânı:‘āşıkun dostı Ç,‘āşıkuñ devleti NO/‘ışkdan:‘ışkda K/hâşıl dur murâdı:hâsıl murâdâtı NO//şohbeti: dostı Ç/‘ışksuz kişiye :‘ışksuzlaruñ NO

3 ‘avret oglan sever:sever ‘avret oglan Ç/bu dünyā hāldan hāladur :her birinüñ vâyesidür NO

4 Bu,NO'de yok.nider:neyler M

5 Bezm-i ezelden:ezeliden ol F,ezelden ol YE,NO,Ç//kı ne "belâ"dur;ne piyāledür F,ne piyâlesidür NO

6 Birinci mısra F'de " İy miskin Yûnus nişānuñ ‘ışkdan esridi bu cânuñ",NO,"Ezel Yûnus senüñ ‘ışka esrimiş cānuñ", YE'de "Ezel Yūnus senüñ çün ‘ışkuñdan içdi cānuñ",Ç'da "Ezelî ey Yūnus çün ‘ışkdan esridi cānın"

60

1 iy:hey F/āhir:‘acib HB,B//seyrekdür: şayru gider K,RY

2 bu halk:mahlūk HB/işitmez:gözetmez M/ne şarp zamān:sagır hemān F,sagır zamān HB,‘aceb zamān B

3 görüñ:gitdi F,kanı HB/mürveti:mürvetin B//çekdügi:yidügi F,HB,çekdügidür K,M/yohsul:yoksul F

4 gelmiş:kopdı F,B,togmış HB/elini çekmiş:tartmaz elini HB

elini çekmiş sizden M//âhir zamān:anlar uyan F,B

5 Beyit F,RY,K,YE,M'de yoktur.

6 yavuz şanur:yanu yana F,yanu yamar B,yana YE/itdügin:
ütdügini M//işi beyân:cümle ʿıyān F,kim B,YE/ikinci mısra
HB'de "Bunda ḫōd ne iderse yarın anda bulısar"

7 Beyit HB'de kısmen silik olarak şöyledir:
Yûnus yoldan ırmasun yirde ....
Sinle sırat görmesün sevdügi dîdâr olısar

61

Şiir Recez bahrinden "Müstef'ilün X4 "vezniyle yazılmış olabilir. Fakat pek çok cüz vezinsizdir.
1 bunca:bu niçe Rt,Ç/kal ne:kal K,RY,M/kalden YE/haber durur:haberdür YE//ya bunca:yine bunca YE,ya ne bunca RY/
cüst ü cu:dost u cāh RY,dest ü cāh K,M/görene:ʿākiller K,M,
ʿākile RY

2 söküp çeküp//istedügüñ:istedügi K,RY/ bundayıken:sendeyiken F/ʿaceb:ʿacāyib K,M

3 Hiç:gel F,sen Rt,Ç/ırak:ırag K,M//biledür anı görmemek:
bile turanı görmeyen F/görmemek:görmemeklik M

4 varmagıl:kılmagıl F,Rt,Ç/sefer:yirler RY,YE,yire K,M
ʿömrün:ömür Rt,Ç// bundadur:sendedür F/ne:bu Rt,Ç

5 Beyit Rt'de mevcuttur.

6 Beyit F'de yok./dilün eydür:eydürsin kim Rt,Ç//senüñ
sözüñe sen:sen senüñ sözüñe K,M/ḫatalar durur:düşvār durur
Rt,Ç.

7 bilgil:kılur F,YE/bayık:artuk YE//daḫı niçe bulam:niçe

bulam buna Rt/yoldaş u hem rāz-dār:(dâyim F) müdām saña ol yār K,RY,YE,M

8 sen yürürsin:sen dört yaña F,sen yabanda YE,F,Rt,perakende:şöyle günde M//ırak kalduñ:ne kaldun F/katı bu iş:işüñ katı F,v'allāh bu iş Rt,Ç/düşvâr:gaddār F

9 bu:M'da yok./varluġını yoġa:varlıġın yokluġa F,varluġın yoġa YE//iş bu yola:hep işlere Rt/mutlak:bellü F/mutlak bilün ol er:bil ki mutlak oldur Rt

10 düzenlik:dirligi F

11 Beyit Rt,Ç'da;
Yûnus dōstı gördi utandı kamu varlıġı yok sandı
ʿÖzür kuşaġın kuşandı maʿşūka muntazır durur
F'de;
Miskīn Yūnus anı gördi gönli vü cānı sevindi
Kamusını yire saldı maʿşūkına intizâr durur
YE'de;
Yūnus ol dostını gördi yavlak özüni unutdı
Cümle varlık yoġa maʿşūkaya intizâr durur

62

1 döysün:varsın RY

2 cemāli hōnından:ki yüzi nūrından RY

3 Beyit B'de;
ʿĀşıklar ilinde diken yok yolında
Güher çok gölinde talanlar bulalar

4 Beyit RY'de;
Melekler daġında şâdıklar baġında
Ecelsüz ne gün var ʿömürler sayalar

5 Beyit B'de yok.

6 Beyit RY'de yok.

7 Beyit B'de yok.

8 gönülde sır olgıl:bir olgıl bir ileB//ki dervîş olanlar: bir olan 'aşıklar B

63

1 sonucı pişmān:ṣonı peşimān K//ikinci mısra M'da "Dünyā benüm diyen dünye peşmān olısar"

2 dutan:kılan YE/ġaybet yalan söz:ġaybet ü yalan YE,ġaybet yalan bu K// eyleyen:iden K,M/ṭar:dar RY

3 ṭar:dar RY

5 dünyadan bir sā'at:bir sā'at ye dünyā YE(Beyitteki Küfven āhad,Kur'ān'dan alınmıştır.Bkz.İhlās Sūresi,āyet 4)

6 evliyānuñ:evliyā RY,K/ṭoġrı:hem ṭoġrı K,M/varuñ Hakk'uñ:varuñ hem Ḥaḳ RY/Ḥaḳḳ'uñ:Ḥaḳ M

64

2 ṭartduḳ:ṭatduḳ YE

3 olmadın:olmadān M/yaradılmadın:yaradılmadan M

4 gönlümüz aynasıdur:gönüller aynasıdur YE,gönlüm āyînesidür K,M

6 Geyikli'nüñ oġ Ḥasan:niçeleri görürsin söz YE//söyler: söyleyen RY,K/kendünüñ:pes kendünüñ RY,K

7 bildi:bildi ki K

65

1 bilürmisüz:bilür misin NO,yârenler:âşıklar A/erenler: ʿâşıḳlar A//istesem:istersen NO,itersem YE,isterisem ol A

2 Beyit RY,YE'de yok./sevdi ise:severise NO //dostı sevemez:sevemez dostı NO.

3 benzer:benzer bir A/Birinci mısra Rt'de "ʿIşḳsuzları benüm sözüm ḳaya yanḳusı sanmaġıl"//olmayan:olmaya NO,YE

4 ʿışḳa yalandur dimegil:ʿışḳa yalan söylemegil NO,YE,Rt, A

5 kendözini:kendi özün A/anlamayan:almayan NO,YE,bulmayan Rt//uş ʿilmile Kur'ânďadur:"ʿilm içinde NO,ʿilimile RY,ʿilm-i YE,ʿilim içre Kur'ânďadur A

6 virmişdür ʿışḳ varlıġını:virmiş durur varlıġını NO,A, virmişdür ʿışḳ varlıġın YE,virmiş virür ʿışḳ varlıġuñ Rt// kime bir zerre ʿışḳ vire:kimde ki bir zerre ʿışḳ Rt

7 kim ḳocalduñ ʿışḳı ḳoġıl:ḳocaldı vü ʿışḳı ḳodı NO,ḳocalduñ ʿışḳı ḳoġıl dir A//degdi:geldi YE/ṭurvandadur:ṭurfandadur A

66

1 işidüñ:işidüñüz K,M/meseli:misâl-i YE,RY/Beyit Ç'da;
Maʿnîden añlarısan "ʿışḳ bir güneşe beñzer
ʿIşḳsuz kişinüñ gönli benzetseñ ṭaşa beñzer

2 göñülde:göñülden Ç/dilinde:dilinden Ç//söylese:söylerse Ç

3 Beyit YE'de şöyledir:
ʿIşḳı olan göñül yumışur muma benzer
Câhilüñ maʿrifeti aña ṭaşa temaşaya bañzer
var:iren Ç/yumşanur:yumışar M/ikinci mısra Ç'da "Câhil gönli taşdandur zemheri ḳışa benzer"

4 ılduzı:yılduzı K,M

5 Beyit sadece YE'de var.

6 Beyit Ç'da var.

7 Beyit Ç,YE'de var./maʿşūḳın bulmayınca:ya dosta irmeyince YE//ikinci mısra Ç'da "Her dem her dem dölenir pervāzı ḳuşa benzer"

8 Beyit Ç'da var.

9 Geç Yūnus endîşesin:Yunus geç endîşesin YE,bu düşvâr-ı pîşeden Ç/gerek:beter YE//Ç'da ikinci mısra "Evvel kişiye ʿışḳ gerek andan dervîşe benzer"

67

Bu şiir Millî Ktp.(Ankara)Mecmūʿa-i Eşʿār FB.442 ,sayfa 71'den alınmıştır.Tahminen XV.ci yüzyılın sonlarında yazılan bu eserde Akşemseddin,İbrahim Tennurî ve diğer pek çok sûfî şâirin İlahîleri vardır.Yunus'un şiirleri sağlamdır.İlgili şiirler kritige dahil ettik.Bu şiir sadece Mecmua'da bulunmaktadır.

68

1 ol:bu YE,Rt

2 ʿışḳa irişe ʿışḳ anuñla barışa:ʿışḳ eri ise ʿışḳa müşteri ise YE,Rt//kim ʿışḳa müşteriyse:ʿışḳa müşteriyise RY, ʿışḳ anuñ yarıyısa YE,Rt

3 Beyit Rt,YE'de ;
Kime ki ʿışḳ ulaşa her dem ḳaynaya ṭaşa
Kim eyü dir kim (iyü dirlik hem Rt)yavuz dört yanında ṭurmışlar

4 ʿışk durur afet belâ:ʿışk ulu belâ YE,ʿışkdur âfet ü belâ RY,ʿışk durur dürlü belâ Rt//hoş:key YE

5 ʿışkdur Yunus'un:miskîn Yunus YE,Rt

69

Bu şiir Kaygusuz Abdal(XIV-XV.Yüzyıl)'ın külliyatının bulundugu H.904 (M.1501)tarîhli (Marburg nüshası) Divan'da Kaygusuz Abdal'a atfedilmektedir.(Bkz.Varak 332a).Aynı şiir için bkz.Abdurrahman Güzel,Kaygusuz Abdal,Ankara 1981,s.172.Şiir,eski Yunus Divanı yazmalarından sadece YE'de mevcuttur.Muahhar Mecmualarda ve matbuʿ "Divān-ı Âşık Yūnus"ta Yunus Emre adına kayıtlıdır.Şiirin Kaygusuz adına kayıtlı başka yazması yoktur.Bu bakımdan Kaygusuz Divanı'na yanlışlıkla girmiş olmalıdır.Biz şiirin kritiğini Kaygusuz Divanı (Marburg) ,YE ve Divan-ı Aşık Yunus'u değerlendirerek yapmaya çalıştık.

1 bir ulu şâra:muʿazzam şehre(Kayğusuz D., Marburg)

2 geldi:gelse Divān-ı A.Yunus/kıldı:kılsa Divān-ı A.Yūnus/ gitmegi:gitmesi Divān-ı A.Yūnus

3 Divān-ı A.Yûnus'ta yok.

4 Divân-ı A.Yûnus'ta yok.

5 şâruñ:şehrüñ Divân-ı A.Yunus//aldamış:aldanmış Divân-ı A.Yunus

6 Divân-ı A.Yunus'ta yok.Birinci mısra Kayğusuz Divānı'nda; "Bu şarda hayāl çokdur hadd ü şümārı yokdur"

7 Beyit Divān-ı A.Yunus'ta ve YE'de yok.

8 Beyit Kayğusuz Divānı'nda yok./cümleye:kamuya Divân-ı A. Yunus

9 Beyit Kaygusuz Divanı'nda;
Kendü mikdārın bilen kişi bildi kendözin
Anuñ her bir nefesi şehd ü şekere benzer

10 Beyit Kaygusuz Divānı'nda;
Ḳaygusuz Abdāl'ı gör derdile hazan oldı
Veli dem-i ʿışḳıla evvel bahāra benzer
Divan-ı A.Yunus'ta;
Bu miskîn Yûnus dervîş ṣararmış ḥarāb olmış
Veli ʿışḳın deminde evvel bahāra benzer

70

1 oḳı:odı K,RY//ʿāşıḳ:kişi K,RY

2 Bu beyit NO'de yoktur./dükeli:cümleye K

3 Beyit K,RY'de yok.

4 hayāl u düş gibidür:hayāl gibidür el-ḥaḳ K

5 dünyānuñ maḥabbeti:bu dünyānuñ sevgüsi NO

6 āḫrete:ücrete RY,NO/itmez:ḳılmaz NO//Ḥūrilere:Ḥūriyı-
la NO

7 Beyit K,RY'de yok.

8 Beyit K,RY'de yokdur.NO'de;
Gönül gözi uludur dost sevgisi ṭoludur
Maḥabbet ihtiyār iden yad u bilişden geçer
(Beyti muahhar mecmualardan aldık.)

71

Bu şiir Rt nüshasına sonradan ilave edilmiştir.B'de "Â-
şık Yûnus Rahmetu'llāhi ʿAleyhi" serlevhasıyla ḳayıtlıdır.

1 yolda:yola Rt

2 Beyit B'de yok.

3 çıkarmayalum:gidermeyelüm B/yārdan:andan B//ırılmayalum:ta azmayalum Rt

4 Beyit B'de yok.

5 sen:bir B/nāgāh:şayed Rt

6 Allah:sübḥān B

7 korḳulı:korḫulu Rt

8 adı sanı:ad u sanı Rt

9 Bu beyit ve sonraki beyitler sadece Rt'de var.

73

1 nitekim:niteki YE/ev:ʿışḳ elinden:mevci yüregümden A// yürürisem:uçarısam A

2 Beyit A'da "Ben dilerüm ki râzumı hiç ... hiç kimseneye söylemem/Ṣabr u ḳarārum o alur çün ögüme düşe gelür"

3 Beyit A'da var.
4 Beyit YE'de var.
5 İkinci mısranın vezni bozuk.Maʿşūḳanuñ:maʿşūḳımuñ A/renkler olur:renk ber-renk A

7 Beyit A'da şöyledir;
Benümile dost meseli biledür bu dilde güneş
Bir dem nikābsuz yüze yüz bir dem nikāb-veşe gelür

10 Beyit A'da şöyledir:

Yunus yüzün götürmegil ʿâşıklarun toprağından
Zirā bu ʿışkdan yegrek hiç iş yokdur bilişe gelür

74

1 sinlere:sinleye YE/sinlere vardum:vardum sinlere A/cümle:bunları B,şunlar RY,niçe A//ikinci mısra RY'de "Her birisi bir bî-çare boyın Hakk'e virmiş yatur"/yavı kılmış:yok olmış B,yuf kılmış A

2 vardur bunlarun: bunlarun vardum A//irememiş:irmeyüben YE/ikinci mısra A'da "Niçeler muradun assına iremeyüp ölmiş yatur"

3 Beyit A,B,YE'de yok.

4 RY'de yok.Toprağa:duzağa YE//bunları:anları A/gelmiş: olmış A//Beyit B'de şöyledir:
Hakk'a ulaşmış cānları görimez olmış gözleri
Sürmiş anlar devrānları nevbet bize salmış yatur

5 Hak varlığın almış:emr ü nemde YE/beyit A'da;
Çürümiş incü dişleri dökülmiş gökçek kaşları
Bitmiş kamu teşvîşleri varlığını virmiş yatur

6 Beyit A,B,YE'de yok.

7 RY'de beyit;
Hep ğubar olmış tenleri Hakk'a ulaşmış cānları
Yūnus gördün ölenleri nöbet bize gelmiş yatur
/âkilisen bunda: gerçek ʿâşıkısan YE//mülke:niçe B

75

1 bugün:budem Divân-ı A.Yûnus

2 alun:sanun NO

3 uş yine bayram eyler:ʻāşıḳ derdin neye söyler Divān-ı A.Yunus

4 görem:gördüm NO/irem:irdüm NO

5 maʻşūḳuñ:ma'şūḳa NO//göñlin:göñlüm Divān-ı A. Yūnus

77

Bu şiir YE'de ve A'da ikişer defa istinsah edilmiştir.YE (30a)varaktakini aldık.A'da her iki şiirde fazla beyitler vardır.Bu fazlalıkları değerlendirdik.

1 bu dem:müdām A/süre:sile A/ṭuram:duram RY,A//yayum:yazum A,K/yiñi bahār:evvel bahār A

2 Beyit K,RY,YE'de şöyledir:
Benüm ayum ışıġına bulutlar(bulut YE) gölge ḳılmaya
Hiç gedilmez ṭoluluġı nūrı yirden göge aġar

3 Bu beyit,5,6,8.beyitler RY nüshasında "Tañrı'yıçün cānum cānı cefāyısa ṭapdur yiter" mısraıyla başlayan şiirin 5,6,7,8.beyitleri olarak kaydedilmiştir.Her hâlükārda beyitler bu şiire aittir./A'da ikinci mısra "Pes nūrıla ḳarañulık bir hücreye niçe sıgar"

4 Beyit A'da mevcuttur.

5 Birinci mısra A'da "Ben yirde gördüm anı gök yüzünde isteridüm"şeklindedir/bana rahmet:rahmet bañā A

6 sevdügüm:sevdügi YE/A'da beyit şöyledir:
Sözüm ay gün sözi degül söz bilene bir söz yiter
Sevdügümi dimezisem anuñ dadı beni boġar

7 Beyit A'da mevcuttur.A'da bu beytin hemen altında (sayfa 7) bir beyit daha vardır.Bozuk olduğu için buraya kaydediyoruz:

Yir gök dolu tecellîdür anı sevmek ḥareketidür
Bir ben degilem anı sever cümle ʿâlem ḥep anı sever

8 Beyit A'da şöyledir:
Yūnus gözüñ aç göresin ol yüce dostı
Bil senüñ gönlüne ʿilm nūrı cemâl pertevinden doğar
(Beytin ikinci mısraı A'da (sayfa 7);"Sevenleri gördükçe Yūnus dahı boynın eger"

78

1 beter:var mı YE/var mı:bundan YE

2 dütün tüter:tütün düter YE

4 vaṣyet kılam:vaṣiyetüm YE

5 Bu beyit ve sonraki beyitler RY'de "Bu dem yüzüm süre ṭuram her dem ayum yini ṭogar " mısraıyla başlayan şiirin 3,4,5.beyitleri olarak kaydedilmiştir.(Bkz. söz konusu şiirin dipnotu.)

79

6 Bu beyit sadece Divân-ı A.Yûnus'ta var.

7 sen bunda:sen gitme Divān-ı A.Yunus

80

Bu şiirin B'de,baştan iki beyti vardır.
1 Birinci mısra NO' "Gerçek ʿāşıḳ olan kişi zehr-i kâtili nûş ider"/ağuyı:ağu RY//deñizile:deñiz birle K,B,M

2 erenlerden:ʿāşıḳlardan NO//kimseyi RY,K,M/kimseyi yavuz sanmaduḳ:Ḥaḳ yolından ırılmaduḳ NO/ne ider:ne kim ider RY,ne ki ider M

3 virdük:var kim NO/dögdük:dögelüm NO//yaban cānāvarı: yarmaz cānāvārlar NO/gibi:bigi NO/andan şeş: شودر M

4 Bu beyit NO'de yok.ṭururısa:durursa

5 Beyit NO'de yok./oturur:oḳur M//hiç:RY'de yok.

6 ṭaġ ne ḳadar:ṭaġlar niçe NO//Yûnus Emre'm yolsuzlara: yolsuzlara Yunus Emre NO/yol gösterür vü:yolın gösterür hoş M

81

Bu şiir sadece B'de mevcut olup "Yûnus Emre Fermayed" serlevhalıdır.

82

1 milketler:yigitler Ç

2 kimi vezir kimi h̲ōca:gündüzleri olmış gice NO/h̲ōca:h̲ᵛāce K//gündüzleri olmış gice:kimi vezir kimi h̲ōca NO/ikinci mısra Ç'da "Kimi dervîş kimi ḳoca mü'min muḥaḳḳikler yatur"

3 Ṭoġrı varurdı yolları:ʿÂlimlerdür dilleri YE,ʿulemanuñ kulları NO,'ilmi ile meşh̲ūrları Ç//bülbüle beñzer:bülbül gibi YE

4 aġlaşmışlar:aġlamışlar YE/ḳomışlar:düşmişler YE//baş:başı K/kırıluban:ḳurıluban RY,dökülüben NO,dikelüben Ç,sımışlar Ç

5 Atlarınun izi tozlu:yanakları narin tozlu YE,atları izi tozılı RY,yedekler narin tazılı NO/tabıl-bazılu:ṭavıl bazılı K,M//ikinci mısra RY,K,M'de "Karġu gibi uzun boylu bahadur yigitler yatur",YE'de "Ḥükm ider ile güne bazlu ...begler yatur.

6 Beyit YE'de yoktur.NO'de şöyledir:

Uşacuklar oğlancuklar bülbül gibi öter güler
Anadan ayrılmış bular ḳızıl-al çiçekler yatur

7 Beytin vezni bozuktur.RY,K'da yoktur.İkinci mısra 5.beytin ikinci mısraıyla karışmıştır.(bkz.5 numaralı dip not) /hem:hep NO/karavaşları:karavaşlı YE/tapulu:şekerleb NO

8 bağlamışdur:bağlamışlardur M//nökerlü:gelindür M,K,oğlan u RY/alınmaduḳ:alınmadın YE,bunun gibi K

9 Hak Çalap söyledür:Çalap'dur söyleden M//teleme:deleme YE,degirmi RY,K,M/ikinci mısra Ç'da;
Şol bedr-ay gibi akdur münevver yüzlüler yatur

83

1 baḳarsın:oturursın F/ṭaş:daş RY,dış YE/ḳapuda:ḳapudan M /neler:anlar K//oturmış:arturur F

2 imdi gel kanāᶜata:imdi kanāᶜata RY,K/tîz bin aṭa:tezyināta YE

3 ḳandasan:kandasın M/ile:ol F,olur YE/dur:tur F,YE//usan olma bu sözümden:edeb tācın başuna ur F/ müfsidi:müfessir K

4 Beytin F'de birinci mısraı "Yaramazdur buhl u ḥased kibir mübārizdür gayet"/key: kim K,M//fārig otur iy ġam güzār:fārig olan işi sezer K, fāriġ ol ḳıl ḥaẕer RY

5 yoklık:dünyā F,ḳullık K//ikinci mısra F'de "Bulursañ usta-bânını öge varan ḳâlden zarar"

6 kibr ü menidür:kibre irmeyendür M/subaşı :subaşu M/buña: aña F

7 F'de birinci mısra "Var didügüm yerlerde dur hıḳd u ḥasedi oda ur"/çökük:çök RY,YE,çürük M/durur:ṭurur M//yavlaḳ sezer:yavlaḳ durur F

84

Bu şiir RY,K,M'de ikişer defa istinsah edilmiştir.RY (16a),K(169b),M(23) esas alınmıştır.Diğerlerindeki farklar gösterilmiştir.

1 bu dervîşlik turağı:dervîşlik didükleri F,K (169b),M(55)

2 dirlik:birlik M(55)/Hakk'ıla:dostıla K (99b),M(55)//e-re kullık:erene kullık M(55),K (169),ere dirlik K(99b),M(23)

3 şarkdan garbı:bakup Hakk'ı F

4 Beyit F'de yoktur./olugör:olıgör M(23),ola görem Ç/ırak: girü Ç,K (169a),M (55)/dervîşlikden:miskînlikden RY,YE,K(99b) M(23)

5 benüm didi:anuñ içün YE,ögübeni RY,M(23)/erde:ire NO

6 Beyit M(55)'de yok.berâtın:defterin RY(68b),K(169a) // mısraᶜ K(99b),RY(16a),M(23)'ye;"Anuñçün bilmezler bu bir gizlü varakdur",F'de "Anlar ne bilsün anı bu bir gizli varakdur.",Ç'da "Kim ne biliser bunı bu bir gizli varakdur".

7 İy Yûnus:Yûnus sen F/ârifiseñ:âşıkısañ Ç/añladum bildüm dime:artuk eksük söyleme K/M(55)'te "İy Yûnus bildüm dime artuk eksik söyleme"//miskînlik etegin:erenler etegin K(169a) erenler nefesin K(99b),RY(68b)M(55)

85

1 bilüñ:bilki Ç /yok durur:yokdur F//her biri:her birsi F/ beytin ikinci mısraı M,K'de "Sevgüsi var her şey'üñ birbirine ᶜâşık durur"

2 yüz biñ dürlü sevgü var:biñ dürlü sevgü vardur YE,yüz biñ sevgü var ola K//kendözüñe:gör kendüne K,M/layıkdur:layık durur K

3 Birinci mısra F'de " Biri Raḥmān-ı racîm biri şeyṭān-ı racîm F //ikinci mısra Ç'da "Anuñ yazuġumuz di sevgüye ta'-allukdur ",K,M'de "Yazuġına müzdine sevgü ta'alluk durur"

4 ma'şūkası Ḫâlikdur:ma'şūkı ol Ḫālikdür YE,ma'şūkî Ḫālik durur K,M

5 ṣıddîkdur:ṣıddīk durur RY,K

6 aġduġında:aġıcaġız F,YE,Ç//ikinci mısra RY,K,YE,M "Ça-lap'dan diledügi iş bu yine bu halāyıkdur"

7 Beyit F'de ;

Yūnus saña ḥakîkat bu durur buyurduġı
Gözüñle gördügüne dönüp bakma yazıkdur

Ç,YE'de ;

Yûnus saña ḥakîkat budur Ḥakk'uñ buyurduġı (buyruġı Ç)
Göze ḥalūī(gözüñule Ç)gördügüñ dönüp bakma yazukdur

/yazukdur:yazuk durur RY,K,M

87

Bu şiir üç nüshada mükerrer yazılmıştır.YE(32b),RY(31), K(90b) varakları esas aldık.

1 gelüñ soruñ:ṣoruñ görüñ YE(35a),gelüñ ṣoralum HB,F/ṣū-retinden n'oldı gider:bu ṣūretden n'oldılar RY,M,M//dün-gün: dün ü gün YE (35a)/senüñven:senüñem NO, sen-ben dirken M,K; HB'de bu son kısım şöyle bitiyor ;"Yoldaşıken ne bahāne buldı gider "/buldı gider:buldılar RY,K,M

2 ġaybet:ḫaber RY,K,M/Beyit HB'de yoktur.

3 Beyit NO'de;

Oġul kız u mülk ü mâlın bunda komış ḫānūmānıñ
Ol pādişāh Ḥażretine hemin ḫulkın almış gider

YE'de;

Oğlı kızı hānumānı māl u mülki bunda ḳodı
Ol Allāh'uñ dergāhına hemān ʿamel almış gider

HB'de,

Oğlı kızı hānumānı genc ü mālı bunda ḳodı
Ol pādişāh dergāhına ḫulḳ-ı ʿamel aldı gider

aldı:almış K,M(76)

4 Beyit HB'de yoktur.Beytin birinci mısraı iki şekilde yazılmıştır.F,YE(32b),RY(8b),K(208b) nüshalarında; "Eyleki dost olmışıdı ol işler düzülmişidi",YE'de (35a) bir Yûnus ismi geçmektedir; "Şöyle Yûnus olmışiken bu işleri düzmiş iken"/geldi:güldi F,K,M(76),gülmiş YE(35a)

5 eyleridi:eyleridik M/girü:gine F,K//olmış bu dünyādan: bu dünyādan olmış NO,YE(35a),şimdi nöldı māldan K(91a)//yeñsüz gönlĝk geydi:yakasuz ton geydi HB,M,yaḳasuz ṭon geymiş K (91a)/geydi:giymiş RY(8b)

6 Beyit NO,HB,K'da yok.F'de şöyledir;

Biñi ṭoġar biñi gider buyruḳ böyle geldi meğer
Kim ola dünyāya doyar peymānesi ṭoldı gider

7 Beyit sadece RY'de var.HB'de bu beytin altına gelecek şekilde başka bir beyit daha kaydedilmiştir.bazı kısımları silindiği için asıl metne alamadık.Aşağıya kaydediyoruz:

............imdi söyle sözüñ tevbeyle ...özün
............bu dünyāya toprak olup ṣoldı gider

8 Birinci mısra nüshalarda iki şekilde mukayyettir;F'de "İrte gice söyleşürler Ḥaḳḳ'ı bulalum diyüben",M,K,RY,YE(32b) "İrte gice söyleşürler anda Ḥaḳ'ı bulsam diyü",YE(8b)Ḥalāyıḳlar söyleşürler yayan Ḥaḳḳ'ı bulsam diyü"//dervîş:miskîn F,K, RY,YE/bunda Ḥaḳ'ı:Ḥaḳḳ'ı bunda F,NO

88

1 F'de birinci mısradaki"tañla" ,dinle şeklinde istinsāh

edilmiştir.Redife gör düzelttik.Birinci mısra K,YE,RY'de "işit sözümi ya velî eger degülisen̄ öli"//ol kâmil:ol ulı K,. YE,RY.

2 Beyit K,RY'de;
İşit ki gör ne dir ḫorōs ṭan̄la virür Ḥaḳ size Rūz
Dergâha dutgıl yüzüni tan̄la seher vaktinde ṭur
YE'de;
İşit gör ne dir horos Ḥaḳ ṭan̄la virür rūz
Dergâha ṭutgıl yüz ṭan̄la seher vaḳtinde tur
3 ya:iy F/ta terezün̄:terāzun̄da YE,RY,K//

4 Beyet K,RY'de yok./yatlu:yatlı F

5 kuşlarıla ṭurġıl :ḳon̄şılarıla ṭur RY,K//günāhun̄ gel: günāhun̄ı F

6 okına:oḳuna K,RY//ṭagca:dagca K/günāhun̄:günehler F

7 Beyit F'de mevcuttur.

8 Beyit K,RY,YE'deşöyledir:
Halāl ola uçmaḳ san̄a uçmaḳ içre ḳuçmaḳ san̄a
Kevs̱er şarābını içmek san̄a ṭan̄la seher vaḳtinde ṭur

9 kendözün̄i:kendözün̄ K,RY

89

1 sensin:sen hod F//çün ʿaybı:ʿayıbı yok HB,NO şol ʿaybı A

2 eyitdün̄ :didün̄ NO/beyitteki âyet(Ahzab/4) HB'de şöyle geçmektedir;"من يهدى و من يضل"//senün̄ i şāh:durur ḥāşā HB,durur i YE,senün̄ şahâ A,senün̄ ḥāşā Ç

3 azduran kimdür yā azan:azdun̄ kimdür azan NO//su'āle: suvāle K

4 Beyit HB'de yok.Rahîmlıgun:rahîmlügün F/muştıladı:muştuladun Ç

5 sen bilürsin:sen görürsin NO/sen alursın:kılursın HB// dilersen:kıldun sen NO,kılan sen/kılursın:kılduran HB/ya bu soru:bu su'ālü A/Ç'da mısra "Ne ki kıldun sen bilürsin bu soru vü hisāb nedür"

6 Beyit NO,RY,A'da mevcûttur./iş senün katından:işler hażretinden RY,Ç/rahmetünden:mürvetünden NO,RY/türab:toprak NO

7 Beyit sadece NO'de var.

8 Beyit HB'de yok./pes ten isen:bu ten ise F/bu merci'ü meâb:bu merhûma me'āb F,gönlündeki rebāb RY,K

9 Yunus bu göz anı:iy Yunus bunı görmez Hb/görenler hod: görenler de K//ʿakıl irmez:ʿakl irişmez NO/bu kodugun:bu bakdugun YE,ol kurdugun HB,A/serāb:sırāt HB

90

1 Beyit RY'de yok./her:cümle YE

2 Beyit RY'de yok./cismümi:cismün NO,cismüni YE,cismüni M

3 Beyit RY'de yok.

4 Beyit RY'de yok./kandalıgın:nidügin NO,YE//haddini pâyân-ı:hadd-i bî-pâyânı YE,B,RY,hadd-i bî-pâyân NO

5 Beyit NO,RY,nüshalarında yok.Leylâ'nun hayrānı:mahbûb-ı hayrânı K,B,M

6 Beyit K,B,RY'de yok.

7 deminde:deminden M

8 Cüneyd'de:Cüneyd'e NO,B,YE

11 ne kim:ki YE

12 Beyit NO'de yok./ʿışḳıla:düzedi YE,düzd-i RY//ʿummân-ı :deryā-yı YE

93

Bu şiir B'de "Yūnus Fermayed Rahmetu'llahi 'aleyhi"serlevhalıdır.

1 Hōcam:gerçek Divān-ı A.Yūnus/maʿşūḳın:dilberüñ Divān-ı A.Yūnus

2 yârı:dostı B/işitmezler:işitmez Divān-ı A.Yunus

5 cinānuñ:mekânuñ B

6 Beyit B'de yok.

94

Bu şiir B'de "Yūnus Emre Fermayed" başlığıyla istinsāh edilmiş olup vezni bozuktur.Matlaʿı da yoktur.

95

1 Birinci mısra A'da "Bunca zārılıġı kim bülbül eyler"

2 ḳaçan:baḳar A//deli:āh deli Ç

3 Beyit A,Ç'da yok.

4 ikinci mısra A'da "Aḳar gözi yaşı yüzin sel eyler"

5 şu:şol A

6 Beyit A'da yok.

7 A,Ç'da yok.

8 Beyit A'da yok.iñletmiş:oñaltmaz Ç

9 Beyit Ç,A'da yok.

10 Beyit A'da yok./atına:atları Ç

11 Beyit A,Ç'de yok.

12 Beyit A,Ç'de yok.

13 İkinci mısra Ç'da "Söylemeyin nâdâna kızıl pūl eyler " A'da "Câhil duymasın kara pul eyler"

98

Bu şiir B'de "Yunus Emre Fermayed" başlıklıdır.

99

Bu şiir B'de "Min kelâm-ı Yûnus Fermayed Velehu"başlıklıdır.

-ZE-

101

3 Beytin ikinci mısraında bir hece eksiktir.Aynı mısra YE'de "Badyalar tolu durur içelüm biz" şeklindedir.Mısra dördüncü beyte aittir.

4 tolu tolu:tolu durur YE,A/ikinci mısra YE'de yok./biz:A'da yoktur.

5 Beyit A'da var.

6 Beyit A'da var.

7 ʿâr:ḫumār YE

102

1 bişürüp:düşürüp Divān-ı A.Yūnus

2 Beyit F'de yok./bitüre başı:kestüre başı Divān-ı A.Yūnus

3 şeşürgil:şeşirgil F//çağ ide:çağada F

4 hezār gevher ü dinārı:hezārān gevher dinārı F

6 yüri yüri yoluñıla:yürüye yürüye yol gele Divān-ı A.Yunus//ṣakın key:ṣakın kim Divān-ı A.Yūnus

103

1 anı sen senden iste o:kendünde istesen ne ol NO,kendünde istese gine A

2 NO,A'da birinci mısra " Dünyāya benüm dirsiñ be-ġāyet uzanırsın"//çün:NO'de yok./hiç:sen F,A

3 yavlak:yolı A/key:eyü A//ṣarp:sarpça A/giden:varan F

4 Beyit NO'de şöyledir:
Hep bir şerbetden içer dünyāya gelen göçer
Hemān bir köpridür geçer cāhiller anı bilmez
A'da beyit N: ile aynı olmakla beraber "Hep bir" ifadesi "Her-biri şerbeti " şeklindedir.

5 Birinci mısra F'de "Gelün ṭanışuḳ idelüm işüñ ḳolayın ṭutalum",NO'de "Gelün bir ṭanşuk idelüm işüñ oñarın ṭutalum", A'Da "Gelüñ danışıḳ idelüm izi onadın görelim"//sevelüm:sevelüm hem A/dünyā kimseye:dünyā kimse F

7 sözin:imdi A/söz maʿnīsin diñlersen:maʿnī key dinlerisen NO,maʿnīsini F/ikinci mısraʿ F'de "Saña eyü dirlik gerek

bunda kimsene kalmaz",gerek:gerekdür ki A

104

Bu şiir YE'de iki defā istinsah edilmiştir.14a varaktakini esas aldık.Şiir,Recez bahrinin "Müstef'ilün X4" vezniyle yazıldığı halde bazı cüzleri bozulmuştur.

1 ben bu göñülile:beni beni bu göñülle NO,ben bu gönlü ki YE/bile turmaz:bile bir dem ṭurmaz F//ma'şūḳ:ol dost YE/ögin dirmez:ögüt almaz F,YE

2 alıvirüñ:bulıvirüñ F//bilişdi dostıla:dostıla buluşdı F, oturdı dostıla NO,YE/girü baña:baña girü F,ayruḳ baña YE

3 Beyit YE'de yok./idebilem:iltebilem F,NO//bıraḳdı yabana beni : beni yabana bıraḳdı NO/gün:dem F

4 baña yoldaş:benümle yār YE//yıḳıldı bu:yıḳdı ḳamu NO

5 feryādıu zār:feryādıla RY//bin yıl:bin bin RY/hālüñ nedür:iş bu nedür F,iş bu kimdür NO,iş bu n'oldı RY/diyü:diyüp RY

6 ḳanı fâriża ya sünnet:ḳanı sünnet ü fariża NO,ḳanı sünnet ḳanı farż YE,ḳanı farż u ḳanı sünnet RY//ki yok: ki yort NO/teşvîş yime:teşvîşi ko F,teşvîş itme NO

7 Birinci mısra RY'de yazılmamıştır.YE'de beyit yok./gel: gör F/söger buşar:buşar söger F

8 ola ki:bolay ki NO,YE//kez:yıl F,RY

106

YE'de iki defa istinsah edilen bu şiirin 44a varağındakini esas aldık.

2 şehrinde:mülkine NO/uçuḳ:aṣṣum F,vücûh NO,içün K,ucuz M //'amelüm mahālleri:bu 'amelüm meclisi K,M,'amelüm mahallesi

RY/ser-te-ser:ser-be-ser F,NO

3 Beyit M,RY,K'da yoktur./olmadum: ᶜamel yoḳ F//kiminde: kimde F/firāḳ kiminde:firāḳ var kimlerde F

4 ben segirdüm oturdum:ben severem oturam K,RY,M,ben sözümi ataram YE,ben geçüp oturmışam NO//kalın döşek:döşek ḳalın F

5 bunuñ:benüm M//nʾişüme yarar:nʾişüme görür NO,RY,ne işe görür K,M

6 Beyit F,NO'de yok.YE'de;
Olmaz sözi ṣağınç uran gevherleyin balḳıyan
İnanmazsın ağaçdan bitdi dirisem ḳarpuz

7 Beyit M,K'de yok./eylerisem:eyleyeydüm RY

8 Beyit K,M'de yok./tesbīḥ seccāde içün diñlerem:Tesbīḥ u seccādeyçün diñledüm F,RY

9 Beytin ikinci mısraı NO'de farklıdır;"Müşkilüñ ʿıyān ola bilesin anda rumūz"//mināre:menāre YE,F

107

1 birligüm:dirligüm Rt,bu birligüm A//hayāt senüñledür:ᶜināyet senüñdür K,M,RY,YE,hayātum senüñ ile NO,A

2 Beyit RY,YE'de;
Sensin gözüm içinde bile baḳan
Sen baḳmazısañ baña yolum görilmez
NO'de;
Sensin bu gözüm içre bile baḳan
Sen bile baḳmasañ yolum görinmez(görilmez A)

3 Beyit Rt,NO,A'da mevcuttur./münacatum:yönüm daim NO//varur:varan NO,Rt.

4 Beyit NO'de yok./Hak:bir M/YE'de beyit şöyledir:
Senden ayru ben seni kanda bulam
Sensüz bu Hak nefes 'ömrüm sürülmez
/RY'de beyitn birincimısraı "Sen ayru ben beni kanda bulayum"

5 sendedür:sende durur K,M,sendedür A/âletven:âlet K,M,A/
Birinci mısra Rt'de "Varlıġum sendedür bir âletüm ben"//kurul-
maz:sürülmez Rt

6 Beyit YE'de yoktur./K,M'de birinci mısra "Bu âlet hare-
ket cümle senden"/ḳamu:cümle Rt,A/senüñdür:senden A

7 Beyit NO'de mevcuttur.

8 Beyit NO'de yok./birligüñden:birlikden YE//kim:ki K,M

9 ʿĀlem ḫalḳı:halḳ-ı ʿālem NO//burılmaz: ṣorılmaz NO,vi-
rilmez A

10 bu:ki K,M/ben ben:benven NO,Rt //bu:çün YE (bu:RY'de yok.)
İkinci mısra NO,Rt'de "Niçün bu benlige elüm irişmez" A'da
"Anıñiçün ne durur benlikden ölüm ayrılmaz"

11 Beyit NO'de yoktur.

12 ikinci mısra Rt'de "Hiç girü gelmege ʿaḳlı dirilmez"
/dirilmez:derilmez A

108

1 saña her işde iy Ḳadir bildük:İlahî sensin ol Kadîr sa-
ña YE//gönülde:göñülde YE/dinile:hiç dermân YE

2 Birinci mısra A'da "Dervîşem miskîn yetim sizdi sünügüm
etüm",RY'de "............miskîn ....sızdı süñük ü etüm ",
K'da "Beñ dervîşem miskîn yetim sızdı süñügüm etüm"//

gelmesün koman gerekmez:baña nefis iti gerekmez RY,M,baña nefs iti gerekmez K

3 eglenmek:hiç aman YE

4 çün:çok K,M/karayı:kırı RY//ki :kim RY/ol:o K

5 yumañ:yumak K,M,gusūl RY

109

1 rızkın kimse yimez:kimse rızkın gözetmez RY/A 'da beyit;
Rızkiçün gussa yimegil pâdişâh eksik eylemez
Eger yüz yıl yilersen kimse rızkın kimse yimez

2 eydivirem:eydirem A

3 namāz:namāzı K/diyüben:diyü K/gelmen:alma A

4 âdemîler:âdemler K/tehî:teni A//dergâhından:dergâhında A/eylemez:komaz A

5 sözin:sözün A//İkinci mısra A'da "Biz işitdük uludan kim haberin yürekdedür gammāz"

6 çagıruban:çagırup A/A'da mısra "Kimdür ol kim bu dünyāda sultānlara kulluk itmez"

110

1 irmez:iremez M

3 uramaz:urmaz RY

5 kim:ol RY

7 okıyu:okıyı M

8 berk:terk K,RY

112

Bu şiir Recez Bahrinden (Müstef'ilün X4) vezniyle yazılmış olabilir.Fakat pek çok cüz hatalıdır.

1 dimez:virmez YE//ger:YE,Ç'da yok./revendeyise:revānda ise Ç/ʿālemde:cihānda Ç

2 Beyit YE,Ç'da vardır.Ç'da;
Şu gözlerüm bakarısa bakduğına akarısa
Gördügüm benüm dirise düşer oda ʿār eylemez

3 ʿakıl:devlet YE/göñülde ol:ʿakıl dahı //Beyit Ç'da;
Eger ʿakıl işdeyise devlet dahı başdayısa
Gönlüm yarar işdeyise düşman baña kâr eylemez

4 Tamaʿıla:taʿmaʿum K,tamaʿala RY,endişeyle Ç//Ç'de ikinci mısra "Endişeyle hırs evini göñüllerde yir eylemez".

5 Birinci mısra YE'de "Oldur bu işleri düzen cümle nakışları yazan",Ç'da beyit;
Odur tertîbleri düzen dürlü nakışları yazan
Bu cān gevdeden gidicek ye diller niçe söylemez

6 Beyit YE'de mevcuttur.

7 Beyit Ç'da ;
Söyleyen ol söyleden ol Yûnus imdi sen Hakk'ı bul
Hak'dan artuk bir kimse yok nesne var eylemez

113

1 Beyit Ç'da yok./bu ne dertdür ʿaceb:Yarab bu ne dertdür HB,YE,yāre bu ne dertdür RY

2 benüm gönlüm:nideyim gönlümi HB,Ç/gönlüm ʿaceb:garîb gönlüm RY,delü gönlüm YE//tañmaz:dañmaz RY,tıñmaz YE

3 gönlüm baña:baña gönlüm RY

4 Beyit YE'de yoktur./ki:HB'de yok./ʿÂşıḳ ki:her kim ki Ç /ikinci mısra Ç'da "Cān terkin urmayan maʿşūḳa irmez"

5 Beyit sadece YE'de var.

6 āhiret:āhir RY//ḳorḳusun:ġuṣṣasın Ç /çöpe:pula YE,HB/

7 Birinci mısra YE,RY,K'da "Bu dünya ol āhiretden içerü"

9 ʿarşdan yücedür:ʿışḳdan görinür HB/çalarlar:salarlar YE

10 Beyit HB,Ç,YE'de yoktur.

11 Ḥażret:mürvet K,RY,YE/bu ṭapuya gelen:ṣıdkıla gelenler RY,YE,gelenler sıdkıla K/gönülmez:ḳalmaz K

114

Bu şiir yalnızca F'de vardır ve beyitleri eksiktir.

115

3 söylesen:söyledügi RY

116

1 bu:her NO,Ç//dinde:dünyāda K/dîn:hiç din YE,hiç bir dil-de Ç

2 Beyit NO,Rt,Ç'de;
Bu dīn ü diyānetde yitmiş iki milletde
Bu dünyā ol āhretde ayrıdur āyâtumuz (erkānumuz NO)

3 banmadın:yunmadın YE,Rt,Ç,A,girmedin NO//sücûda:secdeye A/inmedin:varmadın NO

4 Birinci mısra A,Ç'da "Ne rükū ͨve sücûd ne Ka ͨbe (kıble A)ve ne mescid" /NO'de" Ne rükû ͨ vardı ne sücūd ne virürdi ne mescid"/Ḥaḳḳ'ıla dā'im:dā'im dostıla Rt,Ç,A

5 ger:gerek YE,NO,Rt,gerekse RY,A//gerek:gerekse A,YE,K, RY,Rt/beledür:çün biline NO,çün biledür A,RY,çün bile Rt,Ç

6 Ç'da yok./huyuñ:fi ͨlüñ NO,Rt,A/bizi pak ide:bilelik ola Rt,A.

7 Beyit Ç,YE,RY'de yoktur./sırrın:sözin NO

8 cānuñ:ḥāluñ NO//ikinci mısra NO,A'da "Ansuzuñ bir üñ gele bilesin kudretümüz "//ikinci mısra Rt'de "Ansuz sana üñ gele bilesin kudretümüz "/bell'ola:biline A

117

1 gönlüm hiç kabul itmez:nideyüm gönlüm tutmaz YE

2 yolı:yolum NO,Rt

3 Beyit YE'de yoktur.

4 inkârum çok:şükürüm yok B/lenkerüm yok (Rt ?)//içüm:gönlüm NO

5 Beyit NO'de yok.

6 ḫırḳaya:ḫırḳama Ç

7 ṭaşumda:taş yüzden YE//ikinci mısra YE'de "İç bāzârda gelince yüz bin ͨayyārlar yitmez"

8 velî:sûfî NO,B,Ç/selâm virür:söyleşümle YE//iş koyarudum:işler başardum B/el irüben:elüm irüp YE,el virüben B

9 illâ ben itdügümi:illâ itdügüm işi YE,elümle ben itdügüm Ç

10 Allah'uma ʿarz eyle:key ʿarz eyle Allah'a YE yüri Allah'a arz eyle Ç//keremi çokdur:işi mürvetdür YE/itdügün:itdügin Ç

118

1 ṣağdan sola:ṣaġlu ṣollu RY,K,M

2 Beyit NO'de ;
Yine badyalar ḳuruldı yine ḳadehler sürüldi
Yine gördük dost yüzini esrük oldı cānlarumuz
/Birinci mısra YE'de "Yine mahfiller düzüldi yine bezimler kuruldı"/sunuldı:kuruldı K

3 Beyit NO'de yok./İkinci mısra K,M'de "Bir niçe Süleymān oldı ʿışḳ tahtına binenümüz"

4 Beyit K,RY'de yok./aldı:oldı NO//bir niçe:kimümüz NO/binenümüz:aġanumuz NO/Beytin ikinci mısraı RY'de beşinci beyitle karışmıştır.

5 Beyit YE'de yok.M,K'da sadece birinci mısraʿ yazılmıştır.RY'de beytin ikinci mısraı bir üst beytin(bkz.4.beyt) ikinci mısraı olarak kaydedilmiştir.

6 Beyit K,M'de yok.Birinci mısra NO'de " Cānlarumuz hayran oldı devrānumuz devran oldı"//ʿarşa seyrān: ʿarş seyrāngah RY/divānumuz:revānumuz RY

7 Beyit K,M' de yok.ol:Hak NO/birligin bize bildürdi:gönlümüze ʿışḳ t oldurdı NO//içümüze ʿışḳ ṭoldurdı:kendözini ol bildürdi NO

8 Beytin K,M,NO/dost:RY'de bu kelime yok.

9 Beyit NO'de;

Yunus sen sözüni eyit yokdur ʿaşıḳlara ḳayıt

Gizlü degül bu söz bayıḳ eşkeredür pinhānumuz

/pinhānumuz:nihānumuz YE

SİN

119

1 çi:ne F/çi ḥarîr ü çi palās:ḥarîr eskice palās A//kim: ki NO,A/göñli anuñ:gönlin anuñ K,anuñ göñli YE/kibrile:kirile M

2 ʿışḳ:iş F,NO/olursa:olmazısa A//gerekse geygil:gerekise giy NO,gerekise gey YE,F/libās::atḷas F,palas K,M

3 dilersen kim:dilerisen F/ ferağat:bu ferağat YE//nefsün: nefsi F,NO

4 nefsüñüñ varlıgını:nefs-i cüz'î F,nefsinüñ varlıgını M, nefs-i kül A/ulaşdur:ulaşdurup YE//degşür:degişen YE/cevher ol olma muhās:ḳalmasun sende heves F,YE,ḳalmasun tende heves NO,kalmasuñ heves A

5 Beyit F'de ;

Bu ḳamu tāʿatlaruñ başı miskînligimiş

Gel imdi miskîn Yunus ṭamaʿuñ yāyını yas

Ç'de;

Bu ḳamu günāhlaruñ ṣoñı pişmānlık imiş

Var Yūnus bu dünyānuñ ṭamaʿı yayını yas

A'da Ç'ile aynı fakat "pişmānlık" kelimesi A'da miskînlik" şeklindedir./sen miskîn ol gel:bu dünyānuñ NO

ŞİN

129

2 tahta oturan:vezin dolayısıyla "taht'oturan"okunmalıdır.

121

1 İkinci mısra A'da " Cān içinde bildüm anı kamu cānlara cānımış"

2 Beyit A'da yok.

3 Beyit A'da yok.

4 göñüle kayaḳdum:göñülde kaḳıdum NO

5 gelün ʿummâna:göñül ʿummâna A/isteyüp:isteyüben A//ṣatalum ṣarrāf:alalum-ṣatalum ṣarrāf A

6 Beyit A'da yok.

7 Beyit A'da;
Ol dükkân oluban açılan câna ḳoḳusı ṣaçılan
Ol şerbetile içilen ah gülişe girü gitmiş

8 Birinci mısra A'da "Cümle kibrüñ boynını ezdüñ hırṣ evini bile bozduñ"

9 gelmedin her işleri:dönmedin henüz işi A

122

1 Ḥaḳ'dan:dostdan F/yaraġ:yaraḳ F//İkinci mısra F'de "Dirgensünlür meşāyıḫa er etegin dutsun dimiş"

2 Beyit F'de yok.

3 Beyit F'de;
Fânî dünyeden geçerüz bâkî mülkine göçerüz
Armaġan gerekdür dosta yüklü yükin dutsun dimiş

4 Beyit F'de yok.ol evi:bakî evin RY

5 Bu beyit RY,K,M'da ;

Bunda İslâm şol kuluma yohsuliken sabrı ola
Yirden göge yol eyledüm dīdāruma baksun dimiş

6 Beyit RY,M,K'de yok.

7 Beyit RY,K'da yok.

8 Beyit F'de yok./ne bir acını:ben ne bir acı M/giyürdüm: göyürdüm M

9 sürsün:vursun K//okudugun:okıdugun RY

124

1 erenlerün yolları:cānum erenler yolı Ç,F,Rt,işbu erenler yolı NO//kesen:veren RY,YE,gösteren Ç

2 Beyit NO'de mevcuttur.Vezni bozuktur..

3 götürdüm diyenler:götürürin diyen F//Beytin HB' nüshası kısmen farklıdır.Bu beyit de esas alınabilir:
Bir kişi bir kişinün götürmeye cefāsın
Cefâ götürdüm diyen eyi irinceyimiş
Beyit Ç,Rt'de;
Kimesne kimesnenün cefnāsın götürmeye (götürürse Rt)
Ol cefâ götürdügi eli erinceyimiş

4 Beyit HB,F,Rt'de yoktur.

5 Beyit HB,F'de yoktur.//sevdügi:dostlugı NO

6 Beyit YE,RY,K,NO 'de yoktur./HB'de beyittir;
Gönlüm eydür varayın tez yine geldüm sana
Gönlüm bana uydugı dostı görünceyimiş

7 ~~Birinci mısra HB,F,Rt,Ç'de "Eydürleridi bana 'âşık avâre olur"~~/geldi benüm başuma:başıma geldi bildüm HB,geldi başuma gördüm F,Rt,Ç/ol söz:söz NO,sözi YE,K,RY

8 Beyit K,RY,YE,NO'de yoktur.F'de mısra"ʿÂşıḳuñ gözi yaşı dingin degüldür durmaz",Ç'da "ʿÂşıḳuñ gözi yaşı düni gün durmaz akar"

9 Beyit HB'de yok./dört kitābun ma'nîsin:gökden inen kitâbı K,RY/tahsîl:ḥâṣıl F/ḳıldum:itdüm K,RY/ikinci mısra Rt, Ç'da "Aradum varak varak bir nâzik heceyimiş",RY,K,YE,"ʿışḳ başa gelicek bir ulu heceyimiş"

10 Beyit sadece F'de var.

11 Beyit F'de var.

12 görsem:irsem NO,gördüm Ç

GAYIN

126

1 ben sevdügüm nigarı:ol ben sevdügüm F,YE/ol benden:benden ol A//görünem:göredüm K,M/

2 varayın:varayım K,YE/söylemege:söyleyeyim K,M//kime diyeyin:kim diye ana K,YE,M

3 u ḥandan :ḳandan K,M

4 Birinci mısra YE,K,M'de "Gerekse zâhid olam bin yıl ʿibâdetile ",A'da "Gerekse zâhid olam bin ʿibâdet ḳılam" // küfr:ol küfr A

5 Mısra F,M'de"(Ger M) Eger ehl-i milletile fariża şart bekleyem"//şöhret ü:gerekse K

6 Beyit YE'de yok. F'de mısra " Gerekse ʿilliyyinde yüz bin kez minber uram",A'da "Gerekse ʿilliyinde biñ yıl minber uralın"/şirk:sıdk F/besleyem:eyleyem A/şirk :ol şirk A

7 mekseb gösterem aña:kesb gösterem ben aña F//mısra F'de

Şöyle kadirdür ol kim sûd u ziyandan fâriġ",YE'de "Şöyle tü-vânlar ol sûd u ziyândan fâriġ"

8 kullıġıla:ticâretile A/sevi bilem:sevlibilem F,sevi kılam YE/sevili bilem A,K//cümle:ol hep F,ol cümle YE,A

9 Birinci mısra K,YE,M'da "Anuñ gibi maʿşûḳaya kim kendözin virdiyise"//bî-ʿaded tertîb:tertîbden geçmek F

10 maʿşûḳayı:maʿşûḳını M/ikinci mısra F,YE'de "Fârig ol cümlesinden kevn ü mekândan fariġ/Beyit A'da ;

Yûnus imdi haḳîḳat maʿşûḳı sevdüñise
Bu cümlesinden âzâde ol andan bundan fariġ

KAF

127

Esas aldığımız nüshalarda bulunmayan bu şiir Macar Georg tarafından kaleme alınan "Tractatus" adlı eserdeki Yunusun iki şiirinden birisidir.(bkz.Georg,Tractatus de Moribus Conditionibus et Neguitia Turcoum",Urach 1480 ,s.134-136)Bu manzumeleri ilk defa Alman Türkolog Karl Foy ilim 'alemine tanıtmıştır.(bkz.K.Foy,Die altesten Osmanischen Transcriptions texte in gothischen Lettern:II,Mithelungen des Seminars für Orientalische Sprachen,C. 5,Berlin 1902,s.233-293)Aynı metinlerin tenkidi için bkz.M.Fuat Köprülü,Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,3.bsk.,Ankara 1976,s.287-288;Bu şiirlerin ilmî neşirleri ve tenkîdi yapılmıştır.Bkz.Prof.Dr.Talat Tekin,Yunus Emre'nin Gotik Harfleriyle iki Manzumesi,Erdem, C.3,Ankara 1987,s.367-392,(şiir,379-380.sayfalardadır)

128

F'de 16 heceli olan bu şiir,NO,YE'de 14 hecelidir.Biz F'yi tercih ettik.

1 kim:NO,YE'de yok./dost:ʿışḳ NO/dost bize eyitdi/dost yüzine:dost yüzine YE,bize didi var dosta A//ben de:A,YE,NO'de yok./sulṭânumı:sulṭânı NO,A

2 gördüm ben Hakk'umı :ben gördüm Hakk'ı YE,NO/A'da mısra "Çünki gördüm Hak'ı Hak'la oldum bişişik"//görinendür: görinen YE,NO,A/cümle:A 'da yok.

3 YE'de yok.NO;A'da beyit;
Açuk durur kapusı dostlarıçün ol Hakk'uñ
Deñiz diyü bakmagıl yirler ü gökler sebāk

4 Beyit A'da;
Bu göz hicābdur ki sana seni göstermez sana
Hicāb didügüm añla dünyāyı elden bırak

5 eren:er NO,YE/seni:senli A/ere:bir er A/kılmayınca:eylemeyince YE//A'da ikinci mısra "Senlik-benlik arada görkim oldı duzak".

6 eylemeye:gitmeye NO//olmadısa:olmayıcak NO,olmayınca YE,kalduñ:iş YE,NO/ikinci mısra A'da "Çünki işüñ Hak'ıla olmayınca işün firāk"

7 evliyādur:evliyā NO,YE,A/Yūnus durur:Yūnusdur NO,YE, Yūnus Kapucusı A/kapucusı:tapucısı NO//bu:hem NO,YE,A'da yok/turak:burak NO

129

5 Birinci mısra Divân-ı A.Yūnus'ta "göyündü ʿışkuña ta kül olunca//rengüne:derdine,D.A. Yūnus

6 Birinci mısra Divân-ı A.Yunus'ta "Beni irşād eiden mürşid-i kâmil"

10 Beyit Divan-ı A.Yunus'ta:
Söyler ʿĀşık dilinden hem Yūnus
Kaçan ʿaşık oldum ölmezem ayruk

1 sen kim:çün kim RY,K,sen mi NO/baña:bize RY,M,K/dak: tak RY,K,YE,M//tā bilesin sırrı ʿıyān:sırrı ʿıyān isterseñ NO,bilürseñ sırrı ʿıyān YE,okurusañ sırrı ʿıyān M,RY,K ,sırrı ʿıyān kılduñısa Rt/varāk:sebāk F

2 okımagıl:sen okıduñ NO,okı bu ʿilmüñ YE,okıma bu ʿilmüñ M,RY,Ç,K,gel okı bu ʿilmüñ Rt/ʿilme ʿamel:ʿilm ü ʿamel YE/ eyle:gerek F//göñülde:zâhirde NO,bātından YE,hānende RY,canuñdan M,K,Rt,Ç/hâline:yüzine K

3 Beyit F'de;

Bakġıl ʿāşık ne işdedür ma'şūkda ol cünbişdedür
İkisi bir teşvîşdedür iki sanup bakma ırak

NO'de;

Gör ʿāşıkı ne işdedür maʿşūkda ol teşvîşdedür
İkisi bir sagışdadur iki sanup olma ırak

YE'de;

ʿAşık dahı ne işde ise maʿşūk dahı ol işdedür
Her ikisi bir işdedür iki sanup olma ırak

Rt'de;

Görün maʿşūk ne işdedür ʿāşık da ol cümbişdedür
İkisi de bir işdedür iki sanup olma ırak

Ç'da ;

Görgil ʿāşık ne işdedür ya maʿşūk ne teşvişdedür
İkisi bir sırrı işdedür iki sanup kalma ırak

4 ikilikden geçemedün:çün ikilikden geçmedüñ NO,sen ikilikden geçmedün K,M/hâli kâlden:hem kâli kîlden NO,kâl u kîlden RY,K,kâli kîlden M//Hak'dan yaña uçamaduñ:hem dost iline uçmaduñ NO,dostdan yaña uçamaduñ F,dostdan yaña sen uçmaduñ Rt,Hakdan yana bir uçmaduñ M/

5 Birinci mısra Ç'da "Hırka takye taht u tāc virse gerek ʿışka harāc"/cübbe vü hırka:hırka vü cübbe Rt/taht u tāc: tac-taht M/bular virürler:virse gerekdür F/bular virürler

ᶜışka bâc:virür cümle ᶜışka harāc NO,virse gerek ᶜışka harâc YE/

6 anuñ:şunuñ NO Rt/dîn:'ışk M/hāç öpdi:tapdı puta YE,Ç// nefsüñ itini:gel berü bütün F,bir bendi(?)NO,var beratuñ YE nefsüñ işini K/Rt'de ikinci mısra şöyledir "Sen dahı var bütunı sı gel bu vücūduñ oda yak."

7 Beyit NO'de yok.F,Ç'da ;

Ger sen seni bildüñise ne kim idersen baña hak

Rt'de;

ᶜİlmi tamām kılduñısa sûret terkin urduñısa

Sıfat nedür bildüñise ne iki dirisen baña hak

8 Beyit NO'de yok.RY,M,K'da;

Bilimedüñ nedür bu nām bir ola saña has u ᶜām

Bilürisen bellü beyān gel imdi okı bir varāk

YE,Ç'da;

Bilmedüñ(Ç) Bilimedüñ(YE)bed-nām u nām bir ola saña hāṣ u ᶜâm

Bilürisen bellü beyân gel imdi okı bir varā[illegible]

/bilmeyesüñ:bilmedüñ sen Rt/ola:oldı Rt//bilmedüñse:bilmedüñse Rt

9 Beytin birinci mısraı F'de ;

ᶜĀşık maᶜşūk birdür bile ᶜışkdan gelür her menzile

Rt; Yirde gökde bu ᶜışk bile ᶜışkdan gelür bu söz dile

NO'de;ᶜIşkdan gelür bu söz dile ᶜışksuz kişi hōd ne bile

/yirde vü gökde:yirde-gökde YE,RY

131

1 neye:kime F,ᶜāşıksavuz:ᶜāşıksak M,ᶜāşıksāz Ç//her biri: sıdkla hāzık:bir kamuyadur teşevvuk YE,bir kapudur bir tarîk F,bir kapudur tartaşuk A

2 kim:neyi M,Ç/birinci mısra F'de ve YE'de;"Biz neyi seversevüz maᶜşūka anı sever"

A'da"Beni begenmez sevmez ma'şūka anı sever

3 dostuñ dostuña:dostumuza dost A//İkinci mısra F'de "Bu hālde kalurısañ dosta degül yaraşık",YE'de "Bu hālde kalurısañ dotvan dimegil bayık",A'da " Bu hālde tururısañ dostum dimegil bârik"

4 yüce:ulu A//mısra F'de"Buñ yirinde turana sıgını geçer ferik",YE'de "Yüce yirde turana safla geçirür tarîk",A'da" Geñ yirde turanlara salcıla gider tarīk"

5 A'da mısra " Cümle bir olmışa kurban ol 'āşıkısañ ger"// tamâm:imâm RY

6 Hakk'a 'āşıkısañ:Hakk'ı sevdünise A//varlıguñ evini:varlık evini bir F,YE,varlık evini hep yak-yık A

7 gel evünden:kim bunlardan K,gel bunlardan RY/kim bunlardan Ç/taşra:daşra RY

8 Beytin birinci mısraı RY,K,M,Ç'de "Yunus'un bu sözleri genc-i nihandür bilene",A'da "Bu Yunus bu taşı kendi cihānı sözi"/iki:cümle A

132

1 ile:it F/bir:Ç'da yok./nikâbı:nikâb F//ikinci mısra' K'da "Ayuñ on dördi mi nedür bir görelüm ol gül yañak",Ç'da Ayuñ ondördi misün balk urur ol gül yañak "

2 Birinci mısra Ç'da "Ağzundaki keleci yüz bin şekerden tatlu",F,YE'de " Şol ağzundan keleci yüz bin şükrāneyile"// ikinci mısra' F'de "Destûr gelsün taşraya söylesün dil ü dudak",YE'de "Destûr vir gelsün saña söylesün dil ü dudak",Ç'da "Destûr virgil sen saña söylesin dil ü tutak"

3 Beyit YE,F'de farklı ve vezni değişiktir:

Otuz iki mirvârı mercâna düzmiş gibi
Kıymeti dürden olmış yaraşur incüden ak

4 bu:Ç'da yok./Ç'nın ikinci mısraı YE'ninki ile aynıdır. Beyit F'de şöyledir:

Sıfatuñ arılıgı bulgur u nohud gibi
İki kaşuñ ay alnuñ genc aya virür sabāk

YE'de ;

Hadda'nuñ arılıgı mirvârı düzmiş gibi
İki ʿayın nun olmış genç aydan iltür sabāk

5 Beyit F,Ç,YE'de farklı ve vezni değişiktir;

Gören pervâneleyin niçē oda düşmesün
Gözlerünün bakışı cān alur iki çırak

6 Beyit her üç nüshada vezin yönünden bozuktur.F'de "'Işkun zemzemesinden ʿāşık boynı zencirlü/ʿAzadlak istemez şöyle [illegible] [illegible]sak" YE'de;

ʿIşkuñ selāsilinden gören boynı zencirlü
Azadlık istemezler geçer şöyle tapadak

7 Beyit vezin yönüyle bozuktur.F'de;

Kangı bir nesneni ki niçe şerh eylesün
İlâhî sen beklegil yavuz gözlerden ırak

YE nüshasında birinci mısra F'de kısmen farklıdır:

Kangı bir nesneni dil vasf eyleyü bile

8 Beyit F'de;

Boynuñ yuvuk boynından hiç fark eyleyemedüm
Gümāna viren beni küpeli iki kulak

YE'de;

Boynunı serv boynından hiç serh eyleyemezin
Beni gümāna getüren tomalı iki kulak

9 Vezni bozuktur.

133

1 bahrine:evine NO,YE.A/vücūd sırrını:vücūd seyrini YE, vücûdı seyrân NO,vücûd yolunı A//ser-te-ser:seyrini YE

2 Beyit A,NO'de vardır./çizginen:dönen A

3 Beyit YE'de yok./yidi gök yidi yiri:yidi yiri yidi gögi A,NO

4 gökte yidi:hem ayıla A//yazılan:yazılı YE

5 Mūsā'nuñ:Mūsī YE/yohsa:kudsde NO//çalduġı:urduġı NO,çalan YE/İsrāfil çalduġı sûrı:ol İsrāfil surunı A

6 Beyit M'de yok.Zebûr'ıla Furkan'ı:Furkān'ıla Zebûrı NO, YE//bunlardaġı:bunlardahı K,B,bulardaġı A/cümle:biz cümle A

7 Beyit NO,YE'de yok.

8 sözleri:didügi NO,A/cümle:cümlemüz YE,cümle sözi A/saddak:musaddak bak A//isterisen bak:istersen Hakk'ı NO,istersen anda Hak YE,kanda isterisen bak K,B

134

Bu şiir B nüshasında "<u>Yunus Emre Fermayed</u>" serlevhalıdır.

3 Beyitte geçen "abdestine" kelimesi kanaatimizce ʿarş üstine olmalıdır.

4 Beyitte "peyik" okudugumuz kelime " پیك " şeklinde yazılmıştır.

5 Beyitte Kalk okuduğumuz kelime kāf "قاف" şeklindedir.

KEF

135

1 key:bir A/bilişmege:oturmaġa YE,NO/bîdâr:başar M,K,Ç

2 nāzdan:nazmı A/tertîbler terk idüben:terbîyetler terk idüp K,tertîbleri terk idüp A/dükedüben:döküp A

3 Birinci mısra K,M'de "Varlık hicābdur ere er kanı bu hicâbı",Ç'da "Varlıkdur hicâb ere er kanı hicāb göre",NO'de" kim yıka bu hicabı varlıkdan hicabet katı"// götürmege:gidermege NO,K,M

4 sen hicāb olduñ:hicāb olduñ:hicab olduñ sen F//öñe sona kime ki:öne sona şuna kim F,sana bana kime ki NO/ki:kim Ç

5 yık:yaḳ K,NO/ḥırṣ:dost NO//ḳaṣdıla:bu işe K

6 ʿizzet ü: ʿizzetle NO//ʿaşıkısan cansuz gel:ʿaşık olan kişiye Ç,K/gel:var Rt/ü:ne NO/Beyit A'da:
ʿÂşıka ʿizzet ü ʿār lāzım degül bu yolda
ʿÂşıkuñ ʿırzı namûsı gider ne destār gerek

7 sebük-bār: cānuñ er YE,çabuk-ter K,Ç,M/ikinci mısra "Taʿalluḳ burcından uyaḳ daḫı çābük-ter gerek"

8 Beyit Rt'de yok./Birinci mısra YE,Ç,M,K'da "ʿÂşık olan kişiler lā- cerem derde düşer",NO'de "Her kim dosta irişe lâcerem gönli düşe"//ikinci mısra Ç,M,YE,K 'da "ʿIşḳla bilişen cānları (cân M)sermest ü ḫumār gerek"

9 Beyit F,Rt'de yok./al:sal NO//ayruk ne bâzâr:ayruksı hüner YE/ikinci mısra M,K,Ç'da "Bulmaġa andan visāl saña öndin fer gerek"

10 Beyit YE,K'de yoktur./dahı çâpük-ter:key cānla suvar NO

11 Beyit NO'de;
Terk eyle kâl ü kıyli dost götürmez bu hali
Deñizdür dost visâli cümleden güzer gerek

YE'de;

Cân u ferzend ü mal dünya āhiret hayâṭ
Dostlar görmez bu me'āl kamudan güzer gerek

12 Beyit F'de;

ʿĀkıl irdügi degül bu göz gördügi degül
Dil söz virdügi degül bî-lisân bî-ser gerek

Rt'de;

Bu ʿaklı irdügi degül dil söz didügi degül
Bu göz gördügi degül bî-lisân-başar gerek

/vasf:söz NO

13 Beyit NO'de yok./Birinci mısra YE'de"Gel gidelüm sen-bensüz dosta irelüm gümānsuz",M,K'da "Gelgil gidelüm sen-süz dosta irelüm gümānsuz"//gidene öñdin kendüsüz:giden ki-şinüñ kendüsüz YE,giden kişiye benliksüz K,M/Beyit Ç'da:

Bu göz gördügü degül dil vaṣf virdügi degül
Cümlesinden ziyâde erün ikrārı gerek

14 Beyit F,NO'de yoktur./doġa:baḳa K,YE,M/ne haber:çok söz YE,ne kadar Rt

15 Beyit NO,K'da yok./unıt:unud YE/sözün:sözin K,Ç/göresin: iresin K,M,Ç/bundan ġayrı ser:saña bundan güzer K,Ç,M

16 Beyit K,M'da var.

17 Beyit NO'de var

18 Beyit Rt,F'de var.Rt'de şöyledir:

Boncuḳ degüldür bu söz gidelüm sensüz bensüz
Dost yüzin görmez bu göz bir ġayrı naẓar gerek

19 imdi:imdi sen NO,bundan K,M//burc u bâr:olan ṣabır K,Ç, M,bürd ü bâr Rt./Beyit A'da;

Sen seni elden bıraḳ dost yüzine sensüz baḳ
Çünki yūnus gence yilersen ol gence vîrân gerek

136

1 Tañrı'nun:Tañrı B,Rt/Tañrı'nun buyruġın ṭutup:ḫōş arı abdest aluban YE

2 turup:tur B/başun:başunı B/ellerüni:iki ellerün YE,elüni vur B,Rt//ikinci mısra F'de "Ṭamudan azadlu oldur ḳullar âzâd olsa gerek",B'de "Nefsüñ düşmān durur öldür hemişe ol ölse gerek",Rt'de " Nefsüñ düşmān durur öldür nefs hemişe ölse gerek"

3 Beyit YE'de var.

4 İkinci mısra F'de "Nefs düşmanın öldüresin nefs hemişe ölse gerek"/Beyit YE'de;
Öyle namāzın ḳılanlar hem baḫtludur bunlar
Zihî kim ol ʿāşıḳ cânlar hem Ḥızırla olsa gerek

5 Beyit YE'de :
Olġıl ikindiyi hâzır ḥāżırları sever Ḳadīr
Ḥaḳ'dan gelen saña nedür imān nedür bilsen gerek

6 sinde:sana RY/beyit YE'de;
Kıl aḫşamuñ üç farżını ṭagca günāhun arıya
Senüñ içi hem geniye nūrıla pes ṭolsa gerek

7 Beyit YE'de yok./imânuñ eksügin bitir:her dem imânuñ yenile B,Rt

8 Beyit YE'de yoktur./F'de beyit:
Her kim müslümān olmadı biş vaḳt namāzı ḳılmadı
Bilüñ müsülmān olmayan ol ṭamuya girse gerek

9 Beyit YE'de var."olsa" metinde "olsan" şeklindedir.

10 Beyit YE'de yok.

11 Beyit YE'de şöyledir:

Yunus imdi bu sözleri kulak gerek işitmege
İşidenler yarın anda Hak dīdārın görse gerek

137

5 sıratdan bil:metinde "köpriden" şeklindedir."bil" metinde yoktur.

138

1 hoş hulkıla:eyü hulk u F//okınıcak:konıcagaz F

2 cümle mahlûk:bu cümle YE

3 Perdelerin:perdesini YE/yavuzdan:yavuzı YE//baş:bir YE

4 çerge:terezi F//meydānında :günlerinde F/bil:imân YE

5 çağrışalar:nidivere YE//yalvaralar:çığrışalar YE/kılası er:içün mekan YE

6 ʿışkdan suāl sorılıcak:ʿışkdan nasîb sunulıcak F/cevāb viresi hāl:cevāb içün zamān YE

140

1 gel iy dervîşlik isteyen:kim dervişlik isterise Rt,Ç/eydem:evvel YE,diyem Rt/şerbetleri elden koyup:şerbeti elünden koyup Rt,şerbeti koyuban aguyı Ç/Beyit NO'de;
Bu yola varmak dileyen bu yola yüz tutmak gerek
Maksûda irmek dileyen kalbini dur tutmak gerek

2 Beyit NO'de yok./gelmek gerek:gelgil imdi M,K,RY/kamu:cümle Rt,Ç

3 Beyit NO'de yok.Rt'de şöyledir:
Tuta sabırla kanaʿatı tahammül eyleye katı
Terkeyleye sūretini bildügin unutmak gerek

4 Beyit Rt'de yok./kata:katup Ç/güneşde:güneşe K,RY

5 Birinci mısra Rt'de "Diyem aña niçe ide nefsi dilegün bu yolda"/yiyleye:kohlaya K,M,yaylaya YE,bilmeye NO//kaçan kim:kanca ki Ry,kanda ki K,M/itmek:yimek Rt

6 Beyit RY'de yok./bular:anlar YE,NO/ayyârlıgı:agyarlıgı K,NO//erligi:iyligi YE/kahrı dahı:cevr ile kahr NO/Beyit Ç, Rt'de ;

Böyledür dervîş dirliği koya cümle ʿayyārlığı
Andan bulısar erligi kahırlar çok yutmak gerek

7 Beyit Ç,Rt'de var./bu dünyā:dünyâ Rt/yüzine:sevüsine Rt/ halkuñ sözine:halk gövüsine Rt

8 Beyit RY'de;

Yūnus er nazarında taze güller açılmış
Girçek er bülbülise nazarda ötmek gerek

YE'de ikinci mısra " Şayed yaramaz işleye 'aşıklara yitmek gerek"

141

1 neyleyüp:ya neyleyüp K

2 kahır:bir kahır M/yaratmış:yaratmışlar YE//gerçegin gelenlerüñ:şol gerçek gelenler YE

3 kulavuz:kulaguz YE

4 didügüñ:didük YE/kullaruñ:kullaruñı YE

5 tag taş katlanımadı:tag u taş katlanmadı RY//demir:demür M/okları:oklarını M

6 Beyit RY'de yoktur./sen gerçek bülbülisen:gerçek er bülbülise bir YE

143

Yunus'un bu şiiri RY,K,M'de ikişer defa istinsah edilmiş-

tir.RY(61b),K(128a),M(34) varaklardaki şiirler 9 beyit,diger varaklardaki 7 beyit olarak yazılmıştır.söz konusu üç nüsha birbirinden aynen kopya edilmiştir.

1 dirlik suyın:bu hayat suyın F,bu gönli biz K(161a),M (52)// cevheri:gevheri M,F,cevherleri YE

2 Beyit F'de;
Benem ol bāzirgân kim hiç aṣṣı gözetmedüm
Çünki aṣṣıdan da geçdük ziyānı yağmaya virdük
şeklindedir.Rt'de ise yoktur.

3 Birinci mısra' K(161a)M (51)'de;
Bizüm ilün kâfirleri geçürmezler her meta'ı
RY'de (54a) "Bizüm il kâfirleri geçüre her meta'ı",YE'de"Bu yolun tâcirleri geçürmez meta'ını",K,M'(128a)'da "Bu yolun gafilleri geçürmezler meta'ı"//biz ḫod:şöyle F,biz bunda RY (54a),K(161a)/Beyit Rt'de;
Bizüm il kâfilesi geçürmez her meta'ı
Biz bunda 'uryān geldük dükkān yağmaya virdük

4 Beyit F'de yok.bizüm:bu bizüm K(161a),RY(54a)/alur müşteri:olur müşteri M,olurs sermâye YE,Rt//varını dükkānı K (161a),RY(54a)

5 Beyit F'de yok.K(161a),M(51)'de;
Sen-ben olıcağaz iş ikilikde ḳalur ...
Çıḳduḳ ikilik evinden sen-ben yağmaya virdük/RY(54a)'-deki ikinci mısrada "ikilik evinden" şeklinde geçmektedir.

6 Beyit YE'de yoktur.Sözi hicab oldı:dahı hicabımış F, sözi hicab oldı M//küfrile:'ışḳıla K(161a),M(52)/imānı: gümānı K (161a),M(52)

7 Beyit F,Rt'de yoktur.Beyit YE'de ;
Zühdile yol eyleyüp hiç müyesser olmadı
Çün böyle düşdi ḫaber gümānı yağmaya virdük
/gümânı:īmânı K

8 Beyit F'de;

Yüz bin yıllıḳ fikrile henüz ḳuşlıḳ olmadın

Geçdük bitmez ṣagınçdan gümānı yagmaya virdük

/ʿömr olsa bir ḳuşlıkça degüldür :ʿömr ile henüz ḳuşlıḳ olmadın YE,M//zamānı:yeksân Rt,devrān M (51)

9 Birinci mısra F'de "Pāyānlu devr-i zamān niçe eglesün Yūnus'ı",RY(61b),K(128b),M(134)"Pāyānsuz devr-i zamān çoḳdandur bu Yūnus'a",YE'de "Pâyânlu devr-i zamān çoḳlar eydür Yūnus'ı //devre:ṭura Rt/irdi:irdük F

144

2 sûretdür:sûret K//maʿşūḳ:sûret K

3 perdesüz yürisen K,RY

6 Birinci mısra RY,K'da; "Şehd ü şeker ger yirisem agu durur bu cānuma"

7 şādılıgı cümle diler:cümlesin yur F.

145

2 ümmetden:ümmedden K/ḳomış:ṭutmış Ç

3 bindür peygamber:bin peygamberler RY

4 derzi:terzi RY

5 Hüseyin:Hüseyni RY

6 biri:biribir K

7 Yūnus Emre'm:Yūnus Dedem RY,K,M

147

1 çukur bulursan:alçak varısa HB

2 Beyit HB'de;
Alçak yirdedür yurduñ toprağa yüzün sürdüñ
Bakıcak didâr gördüñ alçak gönlüñ var senüñ

3 Beyit HB'de yok.

4 Beyit HB'de yok.

5 Beyit M,K'da var.

6 Beyit HB'de;
Kimüñ denize gider kimüñi düden yudar
Asluñı sorsam nedür niçün tenüñ yok senüñ

7 HB'de beyit;
Dirilip deniz olduñ tağıluban düz olduñ
Hem göllerde sāz olduñ ....

8 Beyit HB'de var.

9 HB'de beyit;
Deryāya düşüp geldüñ Yūnus'a kürek olduñ
.......biñ kizıl sayalar azdur senüñ

148

1 Beyit K,M,YE'de şöyledir:
Ol uludan olduñısa dünyā bahtı neñdür senüñ
Ol sūrete bakduñısa sûret nakşı neñdür senüñ
Rt'de;
Gerçek ʿāşık olduñısa cihān nakşı neñdür senüñ
Dost ayına bakduñısa sûret nakşı neñdür senüñ
Ç'da;
Gerçek ʿāşık olduñısa sūret nakşı neñdür senüñ
Dost yüzine bakduñısa cihān nakşı neñdür senüñ

2 Beyit Rt'de vardır.

3 Beyit Rt'de yok.K'da:
Sen senüñ terküni urġıl gel bu ʿışḳ evine girgil
ʿĀşıkısañ ol menzile bu kibr ü kin neñdür senüñ
YE'de:
Sen senüñ terküni vir gel ʿışḳuñ odına gir
ʿĀşıḳısañ menzile ir bu kibr ü kin neñdür senüñ

4 Beyit Rt'de yok./su topraġ u yildür:su vü topraḳ degül F//aṣlına gider:gider aslına Ç,K,M/gafil olmak:ġafillik K

5 Beyit K,M,Ç'da;
Nideyüm yoḫsulam dirsin rızkiçün ġussa yirsin
Rızḳu (Rızkı Ç)pâdişâh virür ġuṣṣa yimek neñdür senüñ
YE'de;
Nidem yok yoḫsulın dirsün rızḳ içün ġussalar yirsün
Ol pādişāh viri-ṭurur ġuṣṣa yimek neñdür senün

6 Büt-hâne vü şarâbhâne:büthaneyle sarabhâne Ç,YE,şarab-haneyle büthâne Rt/oldı:olmış Rt,Ç/cāna:ere Ç/bir puluñ varmaz:gel işün verme Rt

7 çün āḫirete:çünki ahrete F/da'vīsin:dünyāyı K/sevisin: sevüsi K,sevisi F,sevgüsi M

8 eksilürse:eksilmez YE/Tañrı'a :Tañrı F,Allāh Ç//birgün tenüñ:bir tenüñ kim K,bir sen kim Ç,çok arzular topraḳ olur Rt/gire:girsün YE

9 Birinci mısra Ç'da "Çün benüm diyü diresin haḳīkat daʿvā idersin",F'de"Benümdür diyü dirersin Ḥaḳ'dan daʿvī mi idersin"/diyüben:diyü YE//ḳalmaz:baḳmaz F/gümrāh:bu kör K,YE, M,K

10 Birinci mısraʿ K,M.Ç"Yunus sen (hoş Rt)esrimişsin ol pādişāh meclisinde",Ç,YE'de "Yunus sen esrimişsin ol pādişāh badyasından (bâdesinden Ç)

149

Şiirin matla beyti yoktur.

4 aṣḥāb-ı ṣafa:ol ṣāhib-ṣafa K,M

6 örü:öri RY

7 bunlar ʿacāyib:bunlardur ʿaceb K,M

150

Bu şiirin B'de "Yunus Emre fermayed"seklinde bir bas.-lığı vardır.4.Beyit vezin yönünden hatalıdır.6. beytin redifi metinde "aşıklaruñ" değil "dervişlerüñ" şeklindedir.

LÂM

153

1 dünyā:bu dünyā YE/iş bu :bir hal K,M//gine:yine YE/ṣabah göçer:göçer ṭurmaz K,M,ṣabah olur Ç

2 mülkile:bu mülk ü K,mülk ü YE/ikinci mısra M'da "Bir nazar eyle nicesi girü ḳalur bu mülk u māl"

3 Beyit F'de;

Māluñı bireyi yirisen sen anda hisābın vir
Senüñ durur bir adım yir göre niçe urılur fāl

YE'de;

Maluñı biregüler yir sen anda hisābını vir
Hemān senüñ bir adım yir ḥısımdan ile gelür fâl

4 gözün:kendün F/yi:ye Ç/eylemegil bunca:yokdur diyü itme F,yokdur kalmaz YE//hayreyle bazarı:yi-iç gül oyna Ç,M, K,yi iç bazar eyle YE

5 geldi:ḳalur YE/göñlünden geçmesün:ıraḳ diyü itme K,M,Ç

6 İkinci mısra F,YE'de;

Geçe devrân-ı rûzigâr eyle yazmış celle-celâl"

7 bir:sır YE/heybet katı:katı hâllar F//hâl:sırr F,YE/ḳurtulmaḳlıḳ:ḳorḳulı iş F,ḳurtuluş YE

8 İkinci mısra M,K "Dirligün olsa bulasın şırat geçmege mahāl"

155

1 bu dünyā bezegin:dünyā bezegini F/yil durur:yildür ya F//ne vefā kılısar bize çün:ne kılısar bize vefā çünki F

2 Beyit F'de;
İsteme ʿömr-i fânîyi dünya kime kaldı bâkî
Yüzbiñ melik yüz bin sulṭân râyegân kodı mülk ü mâl
YE'de;
İnanma fânî ʿömrüne kime ebed kaldı bâkî
Yüz bin melik selâtinler kodılar emlâkı mâlı

3 Beyit F'de yok.YE'de ikinci mısra "Bunda pîşîn ölmez i-sen girü diriligün muḥāl"

4 Beyit F'de;
Niçe uzun endîşeler yoldaşıdı bizümile
Dost firketinden artugı cümle ḳatı durur battâl
/YE'de F'nin aynısı fakat "Bu niçe" şeklinde başlıyor.

5 Beyitn ikinci mısraı K'da "Serhengler eline düşicek sen-de kalur mı mahal",YE'de "Yohsa serheng elinde yavuz olur müş-kil hâl"

6 Beyit F'de yok.YE'de şöyledir;
İp daḳ riyâ boynına aṣa ḳo ʿöd agacına
Sulṭān öñinde yol degül ta bulasın sende visāl

7 Beyit F,Ç'da yok./nefsüñ:nefis K/dilegini:dilegin K/tene-şir:naʿaş K//ikinci mısraʿ K'da "Yoḫsa ki geñsüz ölicek süri-ben iledür gas̤s̤āl"

8 ṣorarısa saña:saña ṣorarısa Ç/anuñ ayagını:elini ayagın F/ana cevāb:cevābına F,o cevāba YE

9 ṣıraṭ-ı müstakîm:ṣıraṭa uğramaḳ K//Ḥaşre:ḥaşr u Ç/Ḥaḳḳ-el-yaḳîn gerek viṣâl:Ḥaḳḳ'a yaḳın gerek visâl YE,saña eyü hisāl K

157

1 ʿışḳsuzlara:ḥayvānlara YE/ögüdünden:ḥayvān ögüt YE//âdem :kişi YE/ögüt:ʿışḳı YE

2 Beyit F'de yok.

3 YE'de beyit:
Bir ṭaşa ṣu ḳoyarısan elli yıl ḳaynadurısañ
Derlemeye dür çıḳmaya ṭaşdur ol ıṣlanur degül

4 Beyit F'de yok.

5 Beyit YE'de;
Emek yimen irte-gice yavuz yaplaḳ devlengece
Anuñ aynı köstebekdür ṣalup ördek alur degül

6 Beyit YE'de yok.

7 Beyit F'de yok.

8 Beyit YE'de;
Kāfile gelip geçe ṭurur selâl olsun ʿāşıḳlara
Yaraḳlular vara ṭursın miskîn Yūnus ḳalur degül

158

Şiir RY'de iki defa istinsah edilmiştir.(53b)varaktakini esas aldık.

1 melûl:maʿlûm NO//ṭuyan:diyen NO

2 çün gitdi girü:gidenler gine F/gitdi:gide RT

3 Beyit NO,YE'de yok./gevhersüz:gevher seven F/göñülle-re:göñüllerde K/söz:kğz M,B,yıl F,eydüriseñ:eydürise F,Rt.B

4 ṣakıngıl:ṣakın YE/sımayasın:sındurmagıl YE//girü:ṣoñra K

5 Beyit F,B'de mevcuttur./çeşmelerden:çeşmelerde B,Rt// kendü:kendi B

6 Ḥıżır'ıla:Ḥıżırla şol F,Ḥıżır u /İlyâs:sol İlyâs M

7 peyġamber:Muḥammed RY

8 yaraġuñ:yaraġın Ç/eyleyi gör:eyle bugün F

159

1 eyā:iy RY,RT,K,YE/aç gözüñi:açgıl fikrüñ YE,gözüni aç NO //baḳġıl:baḳ şu

2 ölicegiz söyleşeler:anıcaġaz sögmeyeler Ç//cânum:ḥālim Ç

3 Bir gün ola:dilerisen Ç,RY,M,NO,ger dilersen YE//dün ü düni Rt/güni:gün RY,K,YE/ikinci mısra YE'de "Ṭāʿat eyle gi-ce ayaḳ uzadup yatmaġıl"/dün ü güni:düni gün Ç

4 Rt'de beyit yok./vur:ur NO,sür YE/ḳademine:ayaġına Ç/ idicek:iderse YE/ḳaraġuñ:ḳapaġun RY,K,M/Beyit HB'de;
Ḳanda miskîn görürisen şeyhullāh eylegil andan
Baş indürgil ḳademine ḳaşun ḳaraġun çatmaġıl

5 Beyit RY,K,M,Ç'da yoktur./olur:ola NO,YE,Rt

6 gibi söyle:bigi dinle NO//kendözünden zireklenüp:zirek-lenüp gezeriken /söz daḫı:dahı sen K,M/Birinci mısra Rt'de "Şöyle dükeli keleci işitdügün gibi degül"

7 Beyit Rt,Ry'de vardır./kesüp kemürüp:kösüp götürüp Rt

8 viren alur yine:yine viren alur Ç,NO/yine:gine K,M'de yok./yarın göresin:ta bulasın HB

160

Bu şiir Recez bahrinin 'Müstef'ilün X4' vezniyle yazılmış olup bazı cüzler tahrif edilmistir.

1 Beyit YE'de;

Bir nazarda kalmayalım gel dosta gidelüm gönül
Haldaş olalum ikimüz gel dosta gidelüm gönül

2 Beyit NO'de yok.

3 Beyit NO'de yoktur.

4 Beyit NO'de yok.

5 bir iken:ikimüz NO

6 biz bu cihandan:bu dünyadan biz NO

7 kulaġuz:kulavuz NO//bakmayalum öne:kaygımaġıl öndin NO

8 bu dünyā olmaz:dünyā degüldür NO//baña yoldaş u:bir yoldaş ile NO

9 ölüm:Hakk'uñ YE

10 erene varalum:ʿāşıkı bulalum NO/soralum :alalum NO

161

Bu şiir"Yunus Emre Fermayed-Velehu Aydān" ser-levhalıdır,

163

Bu şiir,Muahhar mecmualarda"Yūnus" adına kayıtlıdır

164

1 vir:virgil A/taşı:naşı A

2 hānıdur:civānıdur A//câhile:câhillere A//aşı:anuñ a-
şı A(ikinci mısranın vezini bozuk)

3 evliyānuñ gönlinden:evliyādan dâima HB//eyleyen:ideni
bilkim A

4 Beyit A'da;
Er odur kim menzilin her dem gösteri tura
ʿÂrif olmayan bu düşi yoramaz düşi degül

6 Beyit A'da yok.

7 Beyit A'da yok.

8 ava:avı A/yuva:yuvanun A

165

1 yoluna:olsun saña RY,K/bu cān:cânān NO//sen cânı:ol cs
cân NO

2 Beyit NO'de;
Cânda içre cânsın gencine-i pinhânsın
ʿIyān göreyin seni pinhān kayusı degül
Ç'de birinci mısra"Sen bir gani sultânsın cânlar içinde cân-
sın"

3 Beyit K,YE'de yok.

4 Beyit sadece YE,Ç'da var./yarum:dostun Ç

5 Beyit muahhar mecmūalarda var.Diğerlerinde yok.

6 Beyit RY,K,YE'de yok.Ç'da şöyledir;

Her kim derde uğrarsa dermān arayı gider
Baña derdüm kayusı dermān kayusı degül

7 Beyit RY,K,YE'de yoktur.

8 dokınur:tokundı K,kâr etdi NO/yüregüme:cigerüme Ç//ʿışk içün ben:kul ʿışk içün YE,senüñ içün NO,ben ʿışk içün K/ikinci mısra Ç'da ;Baña ʿışkuñ kayusı temren kayusı degül"

9 Beyit NO,K,RY'de yoktur.

10 Beyit NO,RY,K'da yok.

11 Beyit YE,RY,K'da yok.

12 Beyit K,YE,NO'de yok.

13 Beyit NO'de yok.RY,K'da;
Bu yūnus'ı andılar kervân göçdi didiler
Ben uyuyup kalmışam kervân kayusı degül
Ç'da;
Dirler ʿāşık Yūnus'a eglen bile gidelüm
Ol dost arzûsı düşdi eglen kayusı degül

166

Bu şiir Recez bahrinden "Müstef'ilün X4" vezniyle yazılmış olabilir.Fakat bazı cüzler bozuktur.

1 bir kez gönül:yıkduñısa:sen bir göñül yıkarısañ A

2 Beyit YE'de;
Kani erenler geldi geçdi bunlar yurdı kodı göçdi
Pervâz urup Hakk'a uçdı hümâ kuşıdur kaz degül

3 Birinci mısra YE'de "Yol oldur ki togrı vara göz oldur ki Hakk'ı göre"/yüksekde:yüceden YE

4 Beyit A'da mevcuttur.

5 Beyit A'da yok.

6 Beytin ikinci mısraı A'da"İltür ṣarrāflara ṣatar yüki gevherdür koz degül"

167

Bu şiir muahhar mecmualarda ve A'da mevcut olup,Yunus Emre adına mukayyedtir.

5 yol bulmış:yola varmış A

MÎM

168

1 Beyit F'de şöyledir:

ᶜAkluñ irerse sor baña ben evvelde ḳandayıdum
Dilerisen diyivirem ezelî vatāndayıdum

/dinlersenüz:dinlerisen B,HB,dilerisem YE

2 Birinci mısra HB'de "Ezel dilümdeki budur Tanrı birdür Hak Resûl",B'de "Evvel dilümde bu durur Tañrı'm bir durur Hak Resūl"//bir ᶜaceb maḳamdayıdum:sanma ki gümāndayıdum F, B,bir ᶜaceb gümāndayıdum A

3 Beyit B'de iki defa yazılmıştır.Esas aldığımız beyte göre B'deki mısrālardan birer tanesi degişiktir;
B'de;Dahı Elest söylenmedin tertîb dahı düzülmedin
B'de;Yunus balık söylenmedin mülk-i yaradandayıdum
Beyit YE'de şöyledir;

Ḳālū belâ söylenmedin mülki yaradandayıdum
Öküz balıḳ söylenmedin tertîb düzen eylemedin

4 Beyit NO,K'da yok.

5 Beyit HB,B,K'de yoktur.

6 Birinci mısra B,K,A'da;

Öküz ile balıḳ dahı dem eyledi yidi bile(yutdı beni K)
HB'de;"Öküzile balık dahı dem eyleyüp dutdı beni"/çekdi
deme:dem eyledi YE/beni:bile F//kaçdum:kaçup K,kaçuban NO,
A,kaçdum bile B,HB

7 F,B'de yok.YE'de birinci mısra "Mūsā'yıla sürdüm çık-
dum Ṭūr ṭagında münācāta"A'da "ʿAṣā-yı Mūsā'yıla bile kaç-
dum çıkuban ṭura uçdum",HB'de "ʿİsā'yıla Mūsā'yıla bile çık-
dum Ṭūr ṭagında", Mekke'ye:Kaʿbe'de NO/bünyād:minber A

8 Beyit HB,K,YE'de şöyledir;

ʿArāfat'da çaldum bıçaḳ İsmāil'e kâr ḳılmadı
Allāh beni kıldı azad ol ḳoç u ḳurbāndayıdum

/ana:baña F/Hak beni azad eyledi:Ol Allah'uñ dergāhına B

9 Beyit A'da;

Yūsuf'ıla bir zamān ḳapuda yatup çekdüm
Yaʿḳūb'ıla çok agladum bulunca figāndayıdum

NO'de birinci mısra ;"Yūsuf'ıla ḳaldum ḳuyıda bile çekdüm
anda cezâ"/ben:bir YE/bile çekdüm cezā:cefâ çekdüm bile F//
bulunca figāndayıdum:bulınca efgāndayıdum F,o zâr u efgân-
da idüm YE

10 Beyit YE'de yok.Birinci mısra HB,B,NO'da;

Mirâc gicesi Resûl'ün (Ahmed'üñ K)ʿarşda naʿlinin dön-
derdüm"/dönderdüm:döndürdüm F,urundum tâcı NO

12 Beyit HB'de yok.Birinci mısra YE,K'da;"ʿAli'yile sal-
dum kılıç ʿÖmer'ile ḳıldum gazā",A'da beyit;

ʿÖmer'ile ṣaldum kılıç ʿAli'yile ḳıldum gazā
Ḳaf ṭagında on sekiz yıl Hamza'yıla meydāndayıdum

13 seyrân u:seyrânda B/ikinci mısra F'de ;"Mülke bünyād
urulmadın seyrān u cevlāndayıdum",A'da" Ol Allah'uñ der-
gâhında cevlân-ı seyrândayıdum"

169

Bu şiir YE'de iki defa kaydedilmiştir.(55a) varakta esas alınmıştır.

1 RY'de birinci mısra "Gelüñ ṣoruñ iy yârenler ben ol vaḳtin ḳandayıdum"/ṭaluban:ṭalup RY

2 Yire bünyâd urulmadın:bu yirler bunda gelmedin Rt/melâ'ik:melek K,melekle YE/ṭolmadın:ṭoyurladın YE//çalınmadın: urulmadın RY,K,YE

3 K'da beyit;

Allah beni bekleridi her kandasa ṣaḳlarıdı

Mehlekeninde ʿıșḳuñuñ tenden geçüp cāndayıdum

//ikinci mısra RY 'de "Ḳudret ḳandîli içinde ol ḳandîlde cāndayıdum",Rt'de "Ben ol kudret ḳandîlinün içindeki cāndayıdum",YE'de beyit"Allah beni bekleridi her ḳandasam ṣaḳlarıdı/ʿIşḳ urganı içinde ol ḳandîl-i cândayıdum"

4 Beyit RY'de yok.Birinci mısra F'de "Ḳaygu eli baña irmez guṣṣa hergîz beni görmez",YE'de "Ḳaygu eli irmez ġuṣṣalar ḫōd beni görmez"//bir ulu:laṭîf YE

5 Beyit K,F'de yok./bir key lâtîf nihāndayıdum:bir gizlü nişāndayıdum RY

6 Beyit F'de;

Benüm gibi miskîn ḳulı yüz bin gelürse az ola

Benüm gelişüm şimdidür uçmaḳ da Rıḍvân'dayıdum

YE'de;

Benüm gibi bir miskîni yüz bin gelürise azdur

Benüm gelişüm şimdidür uçmaḳda rıḍvāndayıdum

7 Birinci mısra RY'de "Dört kitâbı oḳıdum erüp seçüp komadum",YE'de " Dört kitābı okımadum ayırup seçmek olmadın",Rt'de "Dört kitâbı oḳımadum ayrup seçüp ḳakımadum"//ezberledüm :ben okudum YE,F/bu ʿışḳı:Kur'ān'da YE,F

8 Beyit F'de yok.

9 Beyit RY,Rt'de yok.YE'de ikinci mısra; "Ḥükm ḳılur Cebbâr-ı ʿālem ben ol nücûmdayıdum"

10 Beyit NO'de (185b) bir başḳa şiirle karışmıştır./söyleşicek:eyleyicek F,söyleyicek Rt//NO,F,YE 'de ikinci mısra "Otuz biñi sırrolıcaḳ ol vaḳtin ben andayıdum"

12 Beyit RY'de;
Yūnus eydür ben ol vaḳtin benümile degülidüm
Ol ben olup ben ol olup bu ʿışḳı ṣunandayıdum

170

1 çün:ol Ç

2 ṭoksan:saña Ç//ki:ol Ç

4 Beyit Ç'da yok.

5 dosta imân:dostı imām Ç

6 dimiş:didi Ç/Yunus:Ümmî RY

7 Ç'da beyit;
Hem Ümmî'yem hem Yūnus'am yidi atam dörtdür anam
ʿIşḳ odına düşem yanam ṣatu-bâzâr nemdür benüm

171

1 ben bunda:bu ile F,bu mülke Rt//ṭutsaklık:duşġarlık K doştlık YE YE/tuzağın:turağın NO/demi:dahı K,güni NO,

2 ben bu ʿışk:çün ʿışkuñ F/okıdum:oḳuyuban A/ḳıldum :itdüm F/okıdum:okuyuban A/Rt ve Ç'da mısraʿ "Dört kitābın maʿnisin oḳudum tahṣîl itdüm"/aġa:aġ u NO/ikinci mısra F'de; "Ne ḥācet kim ḳarayı aġ üstine yazaram",Ç'da"Aḳ üstine ḳara

yı ya ben niçün yazaram

3 tamamdur:bellüdür F/birinci mısra Rt'de "Yidi muṣhaf maᶜnîsi bellüdür bir elifde"//didürmeñ:didürtmeñ NO,dimeyün A/ikinci mısra A'da "Bî-didürmegil baña ben bu yoldan azaram"

4 Beyit F'de yok./elif:elifi A//iklîminde:iklîmine A/durup:düsüp YE

5 hıyānetedür:hıyānetdedür NO/ya:NO,K'da yok./ben:pes K. YE/kızaram :korkaram Ç

6 akan:sızan F,sızar YE/tatlu:datlı F,tatlı K//bir:hep bir A/baña:bize F

7 yol eyde baña:yol keser baña Rt,cevâb idiser baña A/baña:bize F,Ç//deryâsında:deryâsına NO/bahri oldum:ġark oluban NO,çün bahrı oldum A

8 Çünki ben bunda geldüm:çün ben suçumı bildüm K,RY.NO /anı:beni ben NO,ben beni A/Rt'de birinci mısra "Ben andan bunda geldüm ben anı bunda buldum"//kül oluban:uş kül oldum F Ç'da beyit söyledir:

Manṣūr'ıdum bir zamān gine geldüm bî-gümân
ᶜIşkuñ evine yanam uş kül oldum tozaram

9 Beyit yalnız Rt'de var.

10 baña:bize Rt/benüm kaydumı:kaydum göreyüm benüm A,çün benüm kaydum YE,K,bizüm kaydumuz Rt//iş bu yüzüm karasın:ben yüzüm karasından F,yüzümüñ karasından Rt/

11 Beyit sadece K'da var.İkinci mısraᶜda "bu" kelimesi yerine "itdügüm" kelimesi yazılmıştır.kelimeyi biz degistirdik.

12 eren:ᶜâşık F/didügin:kılasın F.tapdugın NO.tuyduġuñ Ç Süleymân bilür:Süleymân dahı bilmez A.süleymân anlar Ç/ ikinci mısra A'da "Gerçege eren bu yolda dili duydugın sezerem

172

Bu siir YE'de aynı şekilde iki defa istinsah edilmistir.

1 ben bu cihāna:bu cihāna ben F//ol :ben YE

2 ḫalāyıḳ:bu yirler YE//bu:YE'de yok.

3 ulu:o YE

4 yüce:latîf YE

5 dost ḳatına:ḳatında bir YE//ikinci mısra YE'de; "Hem anda hem bunda idüm güft ile kelâmdayıdum

173

1 gine:yine YE/ben bunda:ki ben YE//bir:bu Ç/ḥayrān:beyân F,seyrân Ç

2 dilerisem:gerekise YE/Rt'de "ten" ve "cân" kelimelerinin yerleri değişiktir.//göñlümi Ṭūr:göñlüm Ṭūrı YE/'ışkı:taḫtı YE

3 uram:buram YE,Rt//cānumı:ben cānı Rt

4 Beyit Ç'de mevcuttur.

5 Beyit Ç'da yok./ne kişi durur:dahı kim ola YE/idebile: ide benüm YE//ḳasdını gine:kendü ḳasdını Rt/gine:YE'de yok.

6 Beytin YE'deki mısraları ters yazılmıştır;

Ne Cebrāil gibi bir ahda perrân eyleyem
Yüz bin Cebrāil kasd ide benüm āhuma

Rt'de;

Ne kişidür İsrāfil hükmide benüm āhuma
Yüz biñ İsrāfil gibiyi bir ahda perrân eyleyem

7 didiler:kıldılar F//ben anadan ṭoġmış gibi:ma'nī benden ṭoġmışlayın Rt

8 Birinci mısra Rt'de "Yūnus senüñ her bir sözin ṭoptoludur Ḥaḳ varlugı"/Ḥaḳ varlıgı ṭop-ṭoludur:ṭoludur Ḥaḳ varlıgı YE//ki ʿāşıḳlara:ʿışḳ erine YE,ʿaşıḳlaruma Ç/ihsân:in'âm Ç

174

Bu şiir muahhar Mecmualarda Yunus Emre adına kayıtlıdır.

176

Şiir YE'de iki defā istinsah edilmistir.YE (59a)varagı esâs aldık.

1 Beyit F'de;

Nite kim ben beni bildüm yaḳın bil kim Ḥaḳḳ'ı buldum

Ḥaḳḳ'ı bulıncaydı ḳorḳum şimdi ḳorḳudan ḳurtuldum

Rt'de birinci mısra "Evvelki ben beni bildüm ol idi ki Ḥaḳḳ'ı buldum"

2 Beyit Rt,F'de var./hiç ayruḳdan ben ḳorḳmazam:ben kimseden ḳorḳımazam Rt//yâr:bir Rt

3 cânuma:yoluma RY,K,yanuma YE//bular:bunlar F/benden ne ṣorısar :beni ne ṣorsunlar F,benden ne ṣorarlar YE/anı ṣorduran ben oldum:ben anda sorılup geldüm YE

4 yâ:di RY,K//gönlüme:gönlümüz F/bir dükkân:bir kân F,dükkân YE,K

5 Beyit F'de yoḳ/degüldür evinden:degül durur ondan RY// ben:RY,K'da yok.

6 Beyit F'de;

ʿIşḳlular bizden alalar ʿışḳsuzlar ḫōd ne bileler

Kimler ala kimler vire ben bir ulu dükkân oldum

/cānlular:canlu RY,K /el alur:alısar YE/cānsuzlar:cānsuz cānı RY,cānsuza ne K,erine bilür:ḫōd ne biliser YE//virürler: virüp K,RY,viriser YE/alurlar:alısar YE

7 Birinci mısra F'de "Yunus'a Hak açdı kapu Yūnus Hakk'a kıldı tapu//devlet benümimiş:devlete irdüm RY,K,devlet benümkimiş F,benüm işüm devlet bākī Rt

177

1 haber eylen ʿāşıklara: hey yāranlar hey kardaşlar B, muştılanuz ʿāşıklara K//ikinci mısra F'de "ʿIşk bahrisi olubanı denizlere talan benem",B'de bu mısra iki ayrı beyitte geçmektedir.Der-kenārda F'nin aynısıdır.Digeri;"Olmışam ʿışkun bahrisi denizlere talan benem"/ʿışk maʿdenin bulan: maʿden ü kân olan YE

2 Beyit F'de yoktur./yir ü gök tolu:yir gök tolu bu YE/hiç nesne:yigreği YE//ikinci mısra F,B'de karısıktır.(bkz.dipnot 1)

3 Beyit B'de;

Deniz içinde suları sunuviren bulutlara
Bulutlayın pervâz urup ʿarşa yakın varan benem

K'da;

Deniz yüzinden su alan bu göklere su viren
Bulutlayın perrân olan ʿarşa yakın varan benem

4 Beyit B,K'da yoktur./gök melāigin:gökde melāik F//sürüp: süre F

5 gögün meleklerin:ol ʿarş meleklerin B,gökler melāikin K gögün melekleri F/cünbişdedür:işdeyimiş F//Hak Çalab'un zikrin ider:turup zikr iderler Hakk'ı B,dün gün Çalab'a zikr ider K/İncil ü hem Kur'ān:hem İncîl ü Furkān K,incil dahı Kur'ān YE,İncil-i Hak Furkān B

6 Beyit F'de yok.degül gören:gören degül K/degül bilen: bilen degül K//ikinci mısra B'de "Gören oldur gösteren ol 'aşık olup gelen benem"/ol durur:oldur K/gösteren:gören ol K

7 Beyit YE'de yok./uçmak:cennet B/anlara:bilene F//ikinci mısra B'de "Mūsî'leyin Tūr tagında hayrān olup kalan benem"

K'da "Mûsâ gibi Tūr tağında hayvān olup ṭuran benem"

8 Beyit K,B'de yok.

10 delü oldum:benüm adum B,ʿāşıḳ oldum K/ḳulavuz:ḳulaġuz YE,B//Ḥażrete:Ḥażretdeyiken K/degin:ṭoġru B/süriyü:süriyüp B,süriyi F //Not:Bu beyit "Bu cümle erkânı ḳoyup birlik yolun ṭutan benem" mısraıyla başlayan şiirin 8.beyti olarak da yazılmıştır. (bkz.)

178

Bu şiir RY,A'da ikişer defa yazılmıştır.

1 Birinci mısra HB'de "Ben ezelî bu mülke bu ʿışḳı süre geldüm",Ç'da " Ezelden ben bu ʿışḳı bu mülke süre geldüm"// ikinci mısra K,RY,M'de "Bir dem şeksüz andayıdum gine ol yire geldüm"

2 birün:yüzün B,yirün M,A/nûrı:yüzi NO/göründi:gözikür A /er yüzünden:er gözinden RY,K,her yüzden HB//ikinci mısra HB,NO,Ç,A'da "Ben dahı Mūsā'layın ḥācete Ṭūra geldüm",B'de, "Bugün Bâyezīd benem çün size sırra geldüm"

3 Beyit K,RY'de mevcuttur.

4 ṭurduġum:durduġum HB,Ç,dördünci A/olur:gelür M,RY,Ç, Ç//benem bugün:bugün benem RY,bilüñ Bâyezîd A/sırra:şara HB İkinci mısra M'da "Bugün Bāyezîd benem bu gizlü sırra geldüm",Ç'da Bugün Bāyezîd benem çün gizlü sırra geldüm"

5 Beyit HB,NO'de yoktur.ezel:evvel K,M

6 Beyit A,NO'de yoktur.

7 Birinci mısra Ç,HB,NO-A'da;"Yirdeydüm göge aġdum gökden yire çok yaġdum"/devrānum:cevlānum NO,K,M,A

8 et ü deri:et-deri Ç,eti deri M,ete deri A/size:saña RY

Beytin ikinci mısraı RY'de "Seni korkmasun diyü ismüm Adem ura geldüm",Ç'da "Âdem donın urundum işte zuhûra geldüm","Seni korkumasun dîv Âdem adın ura geldüm"

9 ʿIşk esritdi cānumı:ʿışkun esritdi beni HB,B,RY,K,M, didürür: didürür ol K,dir dilüm NO//korku gitdi gönlümden: korku gitdi gönülden M,ʿaklum gitdi başumdan HB,Mansūra dāra geldüm Ç

10 dertlü:sayru M,RY,K,olana:gönüle Ç//sayrusı:hastası HB /olana:olanı K,NO

11 Beyit HB'de yoktur./Birinci mısraʿ Ç,NO'de "Mansûr kadehin aldum Mecnūn kânına taldum"//çün:Hak K/bildüm:buldum K,M,NO,gördüm Ç/andan sınura:öndin soña NO/andan sinüre Ç

12 Beyit RY,NO'de yoktur./Beyit HB'de ;

Bunuñ bundan böylesi hünkâr iklîmiyimiş

Dört yañum didar oldı vay ne hoş yere geldüm

Ç'da;

Bundan böylesi bunun hündigâr iklîmidir

Dört yanum didar olmış bir ne hoş yire geldüm

13 Beyitin birinci mısraı RY,K'da "Ben bu yola geleli adum Yunus olalı"/ıyān oldı:añlandı NO,götürüldi RY,K./pâdişāh:pâdişâhlık RY,K/şükrâne:şüküre K,NO, mısraʿ Ç'da şöyledir;

Ben bu ʿışka talalı adumı Yūnus kodum

A'da ;

Yūnus söyler sözleri câhiller hiç añlamaz nidem

179

1 bunda:gine NO

2 beyit NO'de;

Ben geldüm sevi içün gönüller dost evi içün

Ben gelmedüm daʿvi içün gönüller yapmağa geldüm

3 Birinci mısra NO'de " ʿÂşıḳlar bilür neligüm dost sevgüsi delüligüm"

4 o ḫācemdür:dost pādişāh NO//ol ḫācemün bāġçesinde:girüp dost bāḫçesine NO

5 Beyit F'de;
Bunda biliş olan cānlar anda bilişürlerimiş
Bilişüben ḫācemile ḥālüm ʿarż itmege geldüm

6 Beyit NO'de;
Siz Yūnus'dan ṣoruñ ḫaber dost ḳandaysa
Ḫaberi gel görenden al ben anı görmege geldüm

180

1 dirisem hükmüm:dirsem buyruġum YE,K,RY,B,M,dirisem yortum NO/yürür:revân A/idirisem:idersem F//ḥükm-i:ḥükm ü /tutaram:dutaram K,RY

2 Beyit YE"de yok./A'da birinci mısraʿ "İnsile bu cümle perîler benüm hükmümdedür"//ikinci mısra M,K'da "Taḫtum revân gökde benüm hükm-i Süleymân dutaram",A'da "Taḫtum benüm gökde revân mühr ü Süleymân tutaram",NO'de "Ben taḫt-ı revân hatemüm mülk-i Süleymân ṭutaram"/benüm:benüm ben RY

3 kim azdura yāhūd aza:ya aza yāhūd azdura F,YE,birinci mısra NO'de "İblis diler bu âdemi dâimâ azdura yoldan"//ikinci mısra F'de "Cümle benem eyü yavuz ḳamusın benden dutaram"/andan:senden NO

4 Beyit K,RY,B,M'de yoktur./mülküm durur:rızḳum durur F,YE,A/ḳavmi:ḳavim A//yürür:urur YE,NO/yarġumı:yarluġı NO/ḫandān:cândan YE,dostdan NO,ḫâne revân A

5 senüñ:şunuñ NO,A/hayât :hayvân A//ḳarañulıġa:nirānı kulluġa /gireni:girüben NO

6 olursam:kalursam B,M/anuñ/anuñıla diri oluram:anuñıla - dirilürem B,K,RY,M,anuñıla diri yürürem YE,anuñıla yürürem NO

7 ne pūta hāça:ne pūt u hāne B,K,ne pūtu hāça RY,YE/ne dîn ü imân :ne din ne imân NO

8 Birinci mısra F,YE'de "Yūnus eydür ben olvanın az görmegil ben olvanın/NO'de beyit F'ye benziyor, fakat "görmegil" kelimesi NO'de "görmeñüz" farkıyla yazılmıştır./benven ü ben olvanın:benven ü ki ben olvan B//ne dirisem:ne disem ol F

181

1 cānum ben andan:evvel dahı ben RY,HB//kılavuz:kulaġuz Ç, HB,YE /tutdum:tutup F/ᶜışka ulaşup:anda bilişüp NO,RY,YE,ol yola düşüp HB

2 kâl ü:bu kâlde NO,kâl u kîlden F,YE/yā:bu K/dilde:dilden YE,F//yad yok:yazuk NO,yad yokdur Rt/baña:bize Rt/ilde: yolda HB/anda:küllî K,M,Ç

3 ol ikilik bâbından:bu ikilik elinden NO,bu ikilik bâbından YE,şol ikilik bâbından Ç,K,bu ikilik yolundan HB,bu ikilik bilinden RY//bitüp:yitüp HB,aşup NO,RY,YE,buşup M

4 Beyit YE'de yok./vefedârum:rāzdaşum:vefâdār-ı râzdaşum F,YE,vefâdâr hâldaşum HB,key vefâdar rāzdaşum Rt

5 dördüñ birisi:dördündür biri HB//biri nefsümdür düşman :nefsümdür baña düşman K,M,biri nefsümdür şeytân YE/anda:yolda F

7 Birinci mısra Rt'de "İskender oldum uçdum yidiyüz ırmak geçdüm",M,K'da " "ᶜışk deñizinden içre oniki ırmak geçdüm"/ şerbetinden:şarābından F,şerbetini NO/oniki ırmak:onsekiz ırmak F/deñizler bendin:deñizlerinden M/deşdüm:açdum Ç//ᶜummāndan:ᶜummāna RY,YE/taşup:aşup NO,HB,düşüp RY,YE

8 Beyit RY,Rt'de yok./andan geldüm :geldüm andan NO/yine girü F//ben anda:hem yine HB/ṭanışup:danışup HB/Beyit K,M'-de;

İrdüm menzil ucına yine varuram yine
Ben anda varasıyım dosta danışup geldüm

9 ne kişidür:de kim olur YE,dahı kim olur RY/idesi:ider RY //bitrişüp:bilişüp YE

10 Beyit sadece NO'de var.

11 Yunus Emre'ye:imdi Yunus'a F,K,M,Ç,cānum ʿāşıḳa NO,cā-num Yūnus'a HB,cânum Yūnus'dur YE/şol dem:aldum M/degşüp:den-şirüp NO,YE

182

Bu şiir RY'ye ait mecmūa'da da mevcuttur.(bkz.31a)

1 güle güle:hiç gümānsuz F,gümânsuz NO //görem:görün F

2 ḳatından:ilinden K//yüz bin cānı:cism ü cānı RY,K/be-rü:beri F,yaḳın NO

3 ol dost beni:beni eger K,RY/beni:bizi NO//ölsün dise : öldirse Rt,ölürisem F,NO/ilerü:ileri F

4 uyaġam:ṭolunam Rt/cevlân:cilve NO/ḳılam:uram K/ikinci mıs-ra NO'de "Hem andayum hem bundayum anda bunda girü gelem",RT'-de "Hem anda olam hem bunda anda-bunda varu gelem"/varu:varı F

5 Beyit F'de yok.//ırak varmak baña:yırak urmak baña RY, yavı varmak baña YE//Beyit NO'de ;

Ḳaçan unıdulurısam ben dost burcından ṭoġmış iken
Ol Muḥammed ḳullabından her ṣabaḥ çevrinügelem

Ç'da ;

Ḳaçan unudulurasam ben dost adına ṭoġmışam
Ol maḥabbet feleginde her ṣabaḥ çeviri gelem

6 Beyit RY,K'da yok./yürürem:yürürven Rt//isteyüben ṣo-ṛu gelem:ben esrügem diyü gelem NO,Ç

7 yatursam:olurısam NO,Ç,ṭoprak yaturısam K//ne vaḳt ge-rek olurısa:ḳaçan bana gerekise RY,Kne vaḳt baña gerekse NO/ ʿışḳ:dost Rt/nefesin:ʿayesi K/uru:virü Rt

8 eyit kıġır:ḳıġır baña NO//kefen ṭonın:kefenümi RY,K,be-yit Rt'de ;

İnanmayan gel sinüme çaġur dost adını eyit
Kefen ṭonın pâre ḳılam cân şükrâne virü gelem

9 Beyit Ç'da mevcuttur.

10 şerh etmeye:ʿākiller bilmeye RY,K//ikinci mısra F,NO'da "Yunus eydür ʿāşıḳlara dost ḫaberin verügelem"//Rt'de beyit;

Bundan böyle nolasını hiç bir ʿāşıḳ söylemedi
Ne vaḳit baña gerekse dost nefesin virü gelem

183

1 biñ yıl eger vaṣfın diyem:biñ bin vaṣfuñ eydürisem Rt, bin yıl vaṣfuñ eydürisem RY,K,M,biñ yıl vaṣfuñ söylerisem YE //bir ḳaṭrede yüz bin deñiz:bir ḳaṭre yüz biñ deñizüñ RY,K,M /noḳṭasın:ḳaṭresin F

2 göñül:göñlüm Rt/kılur:bulur F//kim:hiç YE/beñzedür:beñ-zede F,beñzemez YE/anı:onı M,ben F,ki hiç YE

3 ide bir:eyleye K,M,beñzede YE/bir:bu Rt/ol:sen F//cümle: niçe F/ʿaḳıllar sende:ʿaḳıllar senden RY,K,M,ʿaḳıl anda YE/ni-çe ʿözür:tene özür YE/ʿözür:ʿözri RY,K,M

4 çün ʿaḳıl:ʿaḳıl çün F,ʿaḳıl kim K/ola:olan F//sensin:sen-den Rt/oldum:olup RY,K

5 şarṭ oldur seni söylesün:farż u sünneti söylesün RY,M,M, farżdur ki seni söylesün Rt//tevfîḳ:baña tevfîḳ RY/ ġayrı di-

le söyletmeyem:ġaybet dile söyletmeyem RY,K,M,sensüz lisān depretmeyem YE

6 Beyit YE'de yok./F'de söyledir:
Ne kim dirisen di baña ḳoma beni benden yaña
Benüm ḥācetüm ol durur seni baña istetmeyem
İkinci mısra M,RY,K'da "Hācetüm bu durur saña beni saña istetmeyem"

7 İkinci mısra YE'de "Ben beniken baña ne havf ger adım ger atmayam",M,K'da "Ben senünem bana ne gam her ne idem ger itmeyem"/çuç idem:suç eyidem Rt

8 çün kim:işte Rt//dört yanumda:yanumdan RY,K/ teknem: turam F,tekyem RY,YE

9 sensin Ḳadîr:Ḳadir sensin F/lisân depretmeyem:dilüm uzatmayam F,dilüm depretmeyem YE

184

Bu şiir, RY(12b) ve K(210b)varaklardaki ;
Sensin Kerim sensin Rahîm Allah saña yalvaralum
Senden artuk yok mededüm Allah saña yalvaralum
matlaı ile başlayan şiirle aynı olduğu halde redifler müstensihlerce karıştırılmıştır.Biz esas aldığımız nüshaya göre redifi"Allah saña sundum elüm"şeklinde aldık.

1 yoḳdur umum:yokdur emüm F,yok mededüm RY (12b),K(210b) kimsenem yok RY,yoḳ kimsenem M,yoḳ merhemüm Ç

2 Beyit K,RY'deki her iki şiirde yok./irdi:geldi F/yitdi: irdi F/ʿömrümden ḳadeḥ NO

3 Beyit RY(12b),K(210b)'de;
Tenümde cānum üzilür iki gözlerüm süzülür
Dilüm tetigi bozulur Allah saña yalvaralum
/gevdemde:gögüzden F/uşda gözlerüm:gözlerüm nūrı NO,gözlerüm

göge F,YE

4 Beyit aldığımız şekliyle sadece F'de var.RY(12b),K(210) nüshalarında ;

Urdılar ṣuyum ılınur ḳavum āb-deste göñiỵür
Yaḳın ḥaṣmum ḳıgurur Allāh saña yalvaralum

5 Beyit YE,RY(12b),K(210b)'da yoktur./uş dikdiler:uş biçildi F, ol NO//bunda kalan nemdür benüm:ʿaceb niçe ola ḥālüm F, ḳaldı ḳamu ḫānümānum NO

6 Beyit RY,K'da yok.YE'de;

Geldi cenāzem ṣarılur ḫalḳ ābdest içün arınur
Yaḳın ḫısımlar döginür Allah saña ṣundum elüm

NO'de;

Geldi ṣalacam ṣorulur ḳamular ābdeste durur
Yaḳın ḳavımlar ürişür Allah saña ṣundum elüm

/Yukarıda esas aldığımız beyitle YE,NO'den aldığımız beyitler farklıdır.7.Beyit RY (12b),K(210b)'de olduğu şekliyle alınmıştır.

7 Bkz. 6.beytin dipnotu.

8 Beyit F,YE'de yok./indürdiler anda şeşüp:sinüme ḳodılar eşüp NO/Birinci mısra RY,K'da;"Varup milketüme üşüp indürdiler beni şişüp"//ṭopraġum örterler eşüp:yumdılar ṭopraġum eşüp RY,K,M,NO

9 Beyit RY(12b),K(210b)'da vardır.

10 Beyit RY,K'da yoktur.Uş beni:salacamı F/maḳbereme:maḳbereye YE/getürdiler:yitürdiler F

11 Beyit RY,K,NO'de yoktur./eşdiler:urdılar YE/Beyit Ç'da;

Kefenlediler beni üşüp sine kodılar dürişüp
Gömdiler ṭopraġum eşüp Allāh saña ṣundum elüm

12 Beyit RY(12b)de mevcuttur.

13 Beyit sadece RY(12b),Ç'da vardır.Birinci mısra Ç'da " "Oldı meşhed oldı hiçe gündüzümüz oldı hiçe"şeklindedir.Esas aldığımız birinci mısrada da bir mantık hatası vardır.

14 Beyit RY,K,M'da;

Münker ü Nekir ʿAzrāil özi kara gözi çakır
Her birisi bir dil okur Allah saña sundum elüm

Ç,NO'da;

Geldi Münker ü Nekir her birisi bir dil okur
Ölümisin cevâb virgil Allah saña sundum elüm

RY(12b);

Münker ü Nekir ʿAzrāil her birisi söyler bir dil
ʿAmelümde çok mededüm Allah saña sundum elüm

15 Beyit F,YE'de yok./beni ince yola:bu ince yol beni NO, Ç/ʿamelüme yok mı didüm:nidem yok ʿamelümden NO

16 Beyit RY,K,YE'de yok.NO'de ;

Sekiz Uçmak yidi Tamu yolı birikmiş bir yire
Yüz bin câsûs değme yire Allah saña sundum elüm

RY(12b);

Yidi Tamu sekiz Uşmak yol berkimiş bir yañada
Her birisi yavuz çārsū Allah saña sundum elüm

Ç'da;

Sekiz uçmak yidi Tamu yolı berkimiş bir yire bu
Yüz bin cānsuz degmez bize Allah saña sundum elüm

17 Beyit F,RY,K'da yok.NO,Ç'da birinci mısra "Melāikler halāyıklar kim esrük kimi ayıklar"

18 Beyit NO'de yok.Aynı beyit YE,K,RY'de,mahlas beyti olarak geçmektedir;

Yūnus ʿaceb oldı zaman gönülden eylegil figân
Kâfir olur gümān tutan Allah saña sundum elüm

/ikinci mısra YE'de ; "Ölür çün anadan toğan Allah saña sundum elüm"

19 Beyit F,NO'de mevcuttur.Ç,NO'de;
Yunus Emre'nüñ bu sözi cānsuz izledün bu râzı (izi Ç)
Dergâhuna ürdı yüzi Allah sana sundum elüm
RY(12b)'de;
Yunus Emre'm sen bu sözi cānsuz dikdüñ bu özi
Ḥażretüñe ṭutduk yüzi Allah saña ṣundum elüm
M'de;
Yunus ʿaceb oldı zamān gönülden eylegil figân
Kâfir olur gümân tutan Allah saña ṣundum elüm

185

1 Muḥammed ile bile:Gökde peyġamber ile F,Muḥammed ile bir gice YE,anda Muḥammed .dile Ç/Miʿrâca çıḳan:Miʿrâcı kılan F,HB,Ç,Miʿrāca aġan NO,A

2 viribidüm bunlara:ḫoş virüpdür anlara Rt,hoş döşedüm bunlara YE,hoş döşedüm dünyede RY,K, hoş virüpdür anlara F vireyidüm bunlara HB,viren benüm anlara A//bir göñlege:bu göñülden YE,bir göñülde RY,HB,bir göñlekde K,M,NO,Ç/mısra Rt'de "Ḳırk kişi bir göñlekden başın çıḳaran benem"

3 ol kırḳdan:kırklaruñ birisine YE,RY,M,K,ol kırḳından birine Rt/çaldumıdı neşteri:neşteri çaldumıdı NO,Rt,Ç//kırḳından :barmaġından RY,kırḳında A,varında M

4 Beyit Rt,Ç'da mevcuttur.

5 Beyit HB,YE,NO'de yoktur.K,M'de;
Zâhididüm bir zaman duʿâ ḳıldum bî-gümân
ʿÎsâ peyġamberile göklere aġan benem
/göklere çıḳan:göklerde ḳalan Rt

6 Edhem vaḳti:görki nėtdi HB,Edhem baḳdı F/terkitdi tâc u tahtı:tâc u tahtı bıraḳdı F,tâc u tahtı terk itdi HB//Allah ʿışḳına baḳdı:Hak yolına uyaḳdı F/ol sırrı ṭuyan:ol sırr u dermân A

7 Beyit NO'de yok.asılan:çekilen YE,A

8 Beyit NO,F'de mevcuttur./çok:hem F/işledüm:eyledüm A/ ḥâdde:anda NO,hadde F

9 dakdum: ḳodum Rt,ṭaḳdum A/sırrum:sırrumı Rt/ʿâleme çaḳ-dum:yire bıraḳdum RY,K,YE/ikinci mısra HB,NO,F'de "Bundan da-hı ilerü(ilerü dahı A,F)dilde söylenen benem"

186

1 sencileyin:iy raḥmeti HB//günāhluyam yarlıġagıl:günāhla-rumuz yarlıġa F,Rt,günāhluyuz yazıḳluyuz HB,günāhluyuz yarlı-gagıl Ç /iy raḥmeti çok:sencileyin yok HB

2 Beyit YE'de yok.Rt'de birinci mısra "Uçmaġa koy sen bun-ları binsünler burak Çalab'um",sal:koy F,koyġıl Ç/Beyit HB'de

Günāhları çok bunlarun kerāmetünle yarlıġa
Uçmaġuna koy bunları binsünler Buraḳ Çalab'um

3 Beyit F,HB'de yoktur./eydürem:eytdum B/kım:ki YE,Ç/iy: ya Ç

4 yoḫsul u ne baydasın:ne sulṭān ne baylardasın HB,F,ne yoḫsul u baylardasın YE,RY,Rt,M/köşk ü:köşk ne HB,köşkde B /sarāylardasın:sarāydasın B

5 Beyit F,HB,Rt'de yok./birinci mısra RY,M,K'da;"Gel ko-gıl beni yanayum başdan başa uşanayum"uşanayum:savrulayım Ç

6 Birinci mısra Ç,HB,Rt'de "Ne ʿilmüm var ne tâʿatüm ne gücüm var ne kuvvetüm",B'de "Ne ḳaddüm var ne ḳāmetüm ne ʿak-lum var ne tâḳatüm",YE'de "Ne naḳdüm var ne taḳatum ne ʿil-müm var ne tâʿatüm",RY,K'da "Ne zühdüm var ne taḳatüm ne ʿiḥ-müm var ne tā'atüm"//İkinci mısra F,Ç'de ;"Meger senden ʿinā-yetüm ḳıla yüzüm ak Çalab'um"

7 Yunus'ı sen yarlıġagıl:yarlıġagıl sen Yunus'ı F,HB,Rt,Ç

187

Bu şiiri Abdülbakı Gölpınarlı "Yunus Emre ve Tasavvuf" İbt,1961,s.348,adlı eserinde İsmail Emre(?)nin şiiri olarak göstermiştir.Daha sonra yayınladığı "Yunus Emre,Risalatü'n-Nushiyya ve Divan,İst.1965,s.92,adlı eserde Yunus Emre'ye ait göstermektedir.Şiirin son üç beytinde İsmail,sa'îd ve Yunus isim (veya sıfat)leri bulunmaktadır.Esasen manzumenin bir "Devre-i Arşiyye"olduğu açıktır.Bu tür‿de mutasavvıf hangi makamda ise o makamdan dem vuracaktır.Bu meyanda Yunus adına mukayyed olan bu şiiri biz çekinmeden divana aldık.

1 uyanuḳdur dost yüzine:ʿâşıḳ durur ol maʿşūḳaka NO

2 bigi:gibi NO//nefsüm:nefsüñ F/ṭaġlaram:ṭoġraram F

3 eyledüm:eyledüñ NO/yuyan:seyyâr NO

4 âyet-i kül:eyitdi gül didār NO

5 gümānsuzın:hiç gümansuz F

6 hikmetile bu:hikmetümile F//bilürem:ḳıluram NO/duran:ḳarar NO

7 Beyit NO'de;

Cümle cānlarda oynayuban ṭamarlarda ḳaynayuban
Küllî lisânda ḳaynayuban cümle dile taḳrār benem

şeklindedir."Lisānda" kelimesi F'de "dillerde"şeklindedir. vezinden dolayı lisānda kelimesini aldım.

8 İbrāhim'e:Ḫalil'e NO//gine:yine NO/adı:evvel NO

9 hem yine:benem gine F

10 Ḥaḳ Ḥabîbi:Ḥabîb-i Hak NO/idicek sefer :sefer ḳılıcaḳ NO //fikr:ḥaḳ F/ol sırrını:gizlü sırrı NO

11 Beyit NO'de ;

Evvel adum Yunus idi şimdi İsmāil durur
Ol dost Arafat'da ḳurbān olan ḳoç benem

12 "Bu",F'de yok/ben oturmışam:benem oturan NO// ikinci mısra F'de;Mülk benüm elümdedür yakan benem yanan benem"

13 saʿîd:sâʿat NO/esrârı ṭuyan:ʿālim ü esrâr NO

188

1 noldugum bilimezem:nolduġumı bilmezem NO//isteyüp bulımazam:isteyüben bulmazam NO

2 göñülsüz:geñsüzin NO/ḥālum ḥoş gelmez dile:ḥālümdür gelen dile YE,NO,ḥālümden gelmez dile F,//ikinci mısra Mecmūada "Derdümi söylemege bir dertlü bulımazam"

3 derdümile:derdünile YE/ikinci mısra Mecmūa'da "Bir dertlü göricegez ben beni bilümezem"

4 eydürlerise:ṣorarlarısa,Mecmūa/haber:cevāb,Mecmūa/vireyin:vireyüm NO,Mecmua,virelüm YE

5 bu benüm:hey benüm,Mecmūa/ʿālem:cihan YE,NO//ikinci mısra YE,NO'de "Her ḳancaru baḳarsam hiç ansuz yir görmezem"/ansuzın,Mecmūa

6 Beyit YE'de yok./oturma:oturmañ F/getürme:götürmeñ F// severem ʿaşḳ esrügin:ben severüm esrügin NO

7 İkinci mısra YE'de "İçmişem bir curʿasın hergiz ayılımazam",Mecmūʿa'da "Erenler curʿasından içdüm ayılımazam"

190

Şiir Recez bahrinden(Müstef'ilün x4)vezniyle yazılmış olup bazı cüzler bozulmuştur.

1 ger:biñ F//cānsuz:ansuz RY,K

2 Beyit NO'de vardır.

3 daduñ almayana: ki derdüñ olmaya F/kelecidür:gelür benüm K,gelür aña RY//diriyem:eydürem F

4 Beyit F'de yoktur./bāḳī: ʿışḳuñ NO,bengi YE/içmişiken RY içeliden NO,içmiş gibi YE/belürmez:hiç görinmez NO,hiç belürmez YE,çaşnisi:ucı NO,YE//ikinci mısra NO'de;

Senüñ sevgüñ baḳı durur degdi baña bilür isem

/varurısam:yüririsem RY

5 Beyit RY,K'da;

Eger seni sevdümise ecel eli irmez baña

Niçe sunısar ʿAzrāil ben seni cānlanurısam

/el:YE'de yok./ikinci mısra NO'de "Niçe sunsın ʿAzrāil ben sana cān virür isem"

6 ger:bu RY,K/noḳṣān:zevâl F//ḳadîmî zerrenem senüñ:ol ḳadımî kimsevenüñ F,ben ḳadîmi zerre senün YE/düşüp:ṭururısam: ṭurup düşerisem K

7 Beyit NO'de yoktur./ʿāşıḳıdum sen maʿşūḳa:ben ʿāşıḳıdum ol maʿşūḳı F/ikinci mısra F'de "Gözümi yüzine tutam yüz biñ ḳaba girürisem",YE'de "Gözüm niçün şaşıbaḳmaz ḳaba yüz biñ girürisem"

8 Beyit NO'de;

Kün feyekûn dinilmedin sen maʿşūḳ idün ben ʿaşıḳ

Nisbet degül saña Yunus niçe ṭapu ḳılurısañ

/seni:anı F/sevmişidi:severidi F,YE//ikinci mısra F,YE'de "Minnet degül Yunus saña niçe ṭapu ḳılurısam"

191

1 tehî:heyin K//devrân rüzigâr:devr-i rûzigâr F,devlet rû-

zigâr NO,Mecmûa

2 Beyit F'de yok./ne var söylenen:ne söylenürse NO,oldur söylenen Rt/Hakk'undur:dostundur Rt//varlıgum:varlıgun YE

3 Çok:sadece Rt'de mevcuttur./destgirüm üstādum Hak:her işde üstādam K,Ç//ikinci mısra F'de "Ziyānum assıya cümle anda dünişüp geldüm"

4 Beyitin birinci mısraı K'da "Evvel ki bünyād oldı yidi kat yiri yaratdı",Ç,YE'de "Evvelki bünyād urdı yidi kat yir yaratdı",NO'de "Evvel bünyād urmadın yidi kat yir dermedin" /yir ü:yidi Rt//topraga:topragum NO/kıldı:oldı Rt,itdi Ç/aksurdı:ahsurdı K,aksurup Rt ,Mecmūa,agsurı Ç

5 sekiz uçmak kamusın:andan sekiz uçmagın Ç,K,YE,F//korkudan :korkumdan NO,korhudan K,Ç

6 turmadın:turmadum K,YE,Rt,dirildüm NO/nefsüm:nefs K/boynın:boynunı K,NO,YE/burmadın:burmadum Rt,K,YE,NO/Beyit Mecmūa'da şöyledir:

Âdem oldum bilmedüm nefsün boynın urmadın
Yanılup bugday yidüm cennetden çıkup geldüm

7 Beyit F,Mecmūa ve Ç'da var./dürişdüm:çalışdum Mecmūa/İkinci mısra F'de "Döymeyenin tagadan suya bogdurup geldüm "

8 Beyit F'de var.

9 çagurdum:çıgurdum F,bagurdum Rt,NO/Sübhānuma:sultānuma K,sultāna YE/toyurup:döriyüp F

10 Rt'de birinci mısra "Zekeriyya ben oldum kaçdum agaca girdüm"/irdüm agaca geçdüm:varup agaca sıgundum K//geçdüm: düşdüm Ç/saçdum:saçup F/deldürüp:biçdürüp NO

11 Mūsā'yla: Mūsā oldum NO,K,YE,Ç/kıldum:didüm F/ikinci mıs-

ra NO,Ç,Rt'de ; "Bu halayık nola seni ben anda bilüp geldüm", YE'de;"Bu halayık ne olasun anda bilüp geldüm",F'de "Bu halk bizi ne bilsün anda bilinüp geldüm"

12 oldı:irdi Mecmua/ölü:öli Rt/dirgürüp:dirildüp Ç

13 Cercis olup:bir çöp oldum NO,K,YE,Rt,Mecmua/basıldum: sıyruldum NO/ikinci mısra NO'de "Hasmum ile külümi göge savurup geldüm ",K,YE'de "Odumıla külümi göge savurup geldüm",Ç, Rt,Mecmua'da "Kıssamıla külümi göge savurup geldüm"

14 Ç,Rt,Mecmua'da mevcuttur.ucdun uca:yüce yüce Mecmua,

15 Yunus hod:Yunus'da Rt,Mecmūa/deñşürüp:degişüp Ç

192

Şiirin vezni (Müstef'ilün x4)olmakla birlikte bazı cüzlerde bozulmaktadır.

1 yārānlar:dostlar K,M/tınmañ:ṣormañ M/yine:gine K

2 Beyit NO'de yok./ṭatmışam:dutmışam HB,datmışam RY/ʿışḳa:oda HB

3 Beyit NO'de yok./besi:benüm RY,HB/ṭagıldı:ṭogıla HB// boşaldum:başıdum HB/veli neyile :yine kimihle HB

4 ʿışḳun:ʿışḳum RY,K/gönlüm:cānum HB

5 Beyit HB'de yok./ben ʿışḳsuzın:ben hiç ʿışḳsuz K,M/ben ölmezem:ölimezem RY//ʿışḳdur hayātum ḥāṣılı:ʿışḳ ḥāṣılum hayātı RY

6 Beyit K,M,NO'de yok./hayran u mestüm:dembeste kaldum NO

7 Beyit NO'de tamamen bozulmuştur.HB'de şöyledir:
Siz beni şeyḫ oldı demen benden naṣīhat istemeñ
Ben ṣanurdum kim bilürem uş şimdi bildüm bilmezem

8 Hak:dost K,'ışk RY,NO//ikinci mısra HB'da "Şeyhile buluram ben Hak'ı ayruksı nesne bilmezem",NO'de" Şeyhile buldum beni ayruksı cihanı bilmezem"

193

Bu şiir YE'de iki defa kaydedilmiştir.Varak 60a'dakini esas aldık.Bir kaç beyti de"Ka'be vü büt imân benem çarh uruban dönen benem" mısraıyla başlayan mezkûr şiir burada düzeltilerek değerlendirildi.

1 Beyit NO(180b)'de yukarıda karıştırıldığını belirtiğimiz şiirin 6.beyti olarak tekrâr yazılmıştır./benem ahir benem:ahir öñdin şoña YE, u âhir benem K//kalanlara:kalmışlara F,Rt

2 Beyit NO'de yok./Fakat NO (180b)deki "Ol kâdir-i künfeyekûn" şeklinde başlayan şiirde aynı beyit kaydedilmiştir./Birinci mısra K,M,RY'de "Bî-karâram karâr benem sırruma kim irer benüm"/sırrumı kim tuyar:sırruma kim irer Rt,Ç //ikinci mısra Ç,F'de;Gözsüz beni kaçan görür göñülde gizlenen benem"

3 Kün deminde nazar iden:gönüllere nazar iden RY,gönüllere nazar uran K,M kün deminde nazar uran F,NO,YE /düzen:kuran F,YE,diren NO//hân:çap NO,hûn M/ᶜışka bünyâd:ᶜışk nevbetin F

4 Beyit F,Rt'de vardır.Çöksü urdum:baksu kodım Rt//ikinci mısra Rt'de "Sayvan gerdüm bu gökleri girü şoñra düren benem"

5 Beyit F,Rt'de vardır./oldum:benem Rt/ikinci mısra F'de "Halkuñ gönlinde küfrile islâmıla imân benem"

6 Beyit F,NO'de yok/ çeküç:hüküm YE

7 Beyit F,YE'de yoktur.NO'de aynı beyit (182b)deki "ol Kadîr-i künfeyekûn ..."şeklinde başlayan şiirin bir beyti olarak kaydedilmiştir.O şiirde şöyle geçmektedir:

Ḳar yağdurup yir ṭondurup hayvānlara rızḳın viren
Bu cümle işleri gören hem cānlara cānān benem

8 Beyit F,Rt'de mevcuttur./düzen:süren Rt/yazan:düzen Rt //dizen:yazan Rt

9 Beyit F,Rt'de mevcuttur.Yiten:biten Rt/buyrugı neyise: buyurdugı nesne Rt//bezeyüp:yaradup Rt

10 Beyit NO'de mevcuttur.

11 Beyit NO'de mevcuttur.

12 Beyit NO'de yoktur./ḥikmet:çoḳlar YE//ikinci mısra F'-de;"Simurg-Kaf ardındagı ol agılu ilan benem"/ḥikmet:çoḳlar YE/Beyit Rt'de;

Diller-damaḳlar şeşüren ʿışḳ ḳazanunı ṭaşuran
Ḥamza'yı Ḳaf'dan aşuran ol ağulu yılan benem

13 Beyit YE'de mevcuttur.

14 Beyit F,Rt'de mevcuttur.Diğer nüshalarda Yunus ismi geçen beyitler "Ka'be vü but imān benem..."şeklinde başlayan şiirin mahlas beytiyle karışmıştır.(bkz.) Beyit RY,K'da;

Mağrıb meşrik benüm diyen ırmaklara gül ḳıġıran
Yūnus diyen di kim olur bu sözleri diyen benem

NO'de;

Delü oldumıdı Yūnus ʿışḳ oldı baña ḳulavuz
Ḥażret'e degen yaluñuz yüzi süri viren benem

Aynı beyit NO'de yukarıda işaret ettigimiz şiirin maktaıdır

194

Bu şiirin bazı beyitleri "Evvel benem āhır benem cānla-

ra cān olan olan benem" matla mısraıyla başlayan şiirle karışmıştır.

1 Ka'be vü:Ka'be-yi RY//bulut:bulud YE/göge agan:havayagan RY,havayagup F,/yagmur:rahmet F

2 Bu beyit YE'de varak(60a)ayrıca istensāh edilmiştir./ata vü anadan:atadan anadan NO,YE,hoşnudam ata anadan F

3 Bu beyit YE'de(60a)//yirün ka'rında:yir ka'rasında F, ol yir ka'rında NO

4 Bu beyit "Evvel benem āhir benem cānlara cān olan benem" mısraıyla başlayan şiirde de geçmişti.(Bkz.)Mezkûr beyit bütün nüshalarda ikişer kerre yazılmış olduğundan buraya tekrâr aldık.Beytin K,RY,YE'deki şekli şöyledir:

Elin ayagın şeşüren Hamza'yı Kaf'dan aşuran
Gözsüzlerün gözindeki boz-pusaruk duman benem

5 Cismeyleyüp:kudretiyle NO,hükm eyleyüp F/diri:dırnak K/ aynı beyit YE(Varak 60a)da da mevcuttur.

6 gerçek 'āşık gelsün:"āşık olan gelsün F//makam durur gönül şârı:makāmumdur gönül şârı F,makâmdur gönül şehri RY, makāmdur gönüller şârı YE,Rt/Beyit NO'de;

Dertlü kişi gelsün beri göstereyin aña yiri
Göñlüm evi güzin şehri devr içinde zamān benem

7 Beyit NO'de yoktur.Birinci mısra F'de "Yire göge bünyād uran uran ırılmadın kâyım turan"/yiri gögi:yire göge YE//deñizlere gel:ırmaklara göl F/adum Yûnus:Yûnus Emre RY,K,(NOT: Bir önceki şiirin dipnotuna bakınız.)

195

Bu şiir RY'de iki defa yazılmıştır.Şiir Recez bahrinden (Müstef'ilün X 4) vezniyle yazılmış olup bazı cüzleri bozulmuştur.

1 kadîm:kıdem YE//yiri gögi dutan:diri dutanı sultān F

2 ulu deñiz:ol deñizler YE,NO

3 kün:Tūr F,K/bu yire:göklere F,yirler NO/gökler dahı ka-rār kıldı:yüridüm göge sayvān kurdı RY,buyurdum gök sayvān kurdı K

4 Yūsuf'ıla:Yūsuf'am ben RY,K,M/Mışır:Mışr'uñ F

5 Beyit YE,NO'de yok./sūfiyilen:sûfiyile F//kılan:iden F

6 binüp:yitüp RY

7 Beyit F,YE'de yok./endām:ibzâm NO

8 Beyit F'de yok.

9 Beyit F'de yok.

10 Beyit NO'de şöyledir:

Magrib-maşrık benüm diyen ırmaklara göl kıgıran
Umar ya kim ola Yūnus bu sözleri diyen benem

Diğer nüshalarda şöyledir:

Yûnus degül bunı diyen kudret dilidür söyleyen
Kâfir ola inanmayan evvel āhir hemān benem

NOT: Yūnus Divānlarındaki "benem"redifli şiirler incelendiğinde mühim bir karışıklık görülecektir.Bu şiirler redifleri dikkat edilerek düzeltilmeye çalışılmıştır.

196

1 dostıla:ʿışkıla F//bu ʿāleme çıkıcak:bes bu ʿāleme çıkdum F/bir ʿaceb:ʿacāyib RY,K

2 gönlümdeki:gönüldeki K,RY/söyledüm:söyleyü RY,K

3 Birinci mısra YE'de "Halka rāzumı açdum gör ne yuvadan

uçdum

4 ᶜāşıklar raḥat:ᶜāşıḳ hiç raḥat YE,A,Mecmūa,NO/söylerem dilüm:kimsene ḥālüm YE,söylerem ḥālüm NO//dilüm bilmez:dil bilinmez,Mecmūa

5 Beyit YE'de yok./geldümise ilüme girü:geldüm bu dem girü ilüme F,ilüme girüye gidem A//ikinci mısra K,RY'de "Sanmayasın ben bunda altuna mala geldüm"

6 Birinci mısra F'de "Degülem kîl ü kâlden ya yitmişiki dilden/ikinci mısra K,NO,RY'de "Ḥālüm nedür aḥvālüm bu mülke ṣora geldüm"

7 Birinci mısra YE'de "Tuzaḳdayum ne gülem ne hāldeyem ne bilem"

8 bülbül:bülbül de F//cihāna:cihānda NO,Ç

9 çok ᶜibādet:çok çok ṭāᶜat A/eyladüm:ḳılmışam,Mecmūa

10 ṭapmadın:depmedin Ç

11 RY,K'da beyit(ve A'nın ikinci mısraı);
Ṭurdum Yūnus'a vardum yārum ḥaberin ṣordum
Ölürken didār gördüm şād olup güle geldüm

197

1 erenlerüñ himmetini:ᶜāşıḳlaruñ himmetlerin HB//Her ḳancaru varurısam cümle:ol āḫirete varıcaḳ anda YE,K,M,āḫirine varmaḳlıga ben işümi HB/āḫirete gitmeklige bunda işüm ḫoş eyleyem Ç

2 Beyit HB'de ;
Ḳoyam bu fānīyi gidem ol āḫirete ᶜazm idem
Uçmaḳda ḥūri kızların ben baña ḥāldaş eyleyem
F'de "bu"yok.//ḥūrileri:ḥūrilenden F

3 Birinci mısra F'de "Zerrîn ḳuşagın giymeyem bu dünyeden

farig olam",HB'de " Taze vü yumşak görmeyeyüm (gidermeyem M) cümlesinden farig olam/Ger döşegüm ṭopraġısa idüp yasduġumı ṭaş eyleyem"

4 Birinci mısra HB'de "Söyündürem hırs odunı oda yakam nefs odunı",K,YE'de "Varam yıkam hırs evini oda yakam nefs atını " /nefsile:nefsümle K

5 Enel-hak'ı:bular Hak'ı HB

6 Birinci mısra K,HB,M'de "Bunda bugün gülen kişi anda yarın aġlayısar"//Beyit Ç'da;

Yûnus çaġuruban eydür ʿâşıkıyam dervişlerün
Ṭaşum dervîş degül ise içümi derviş eyleyem

7 dir çaġırur:çaġırup F,eydür ki K,çaġurup eydür NO/miskinlerün:dervîşlerün HB//ikinci mısra F'de "İçüm miskîn degülise miskîn ṭaşum uş eyleyem",NO,K'da' Ṭaşum miskin degülise içüm miskin eyleyem"

198

1 Kezek kimün:kez kimündür YE,nevbet kimündür(cönk)//F'de, ikinci mısraʿ "Ḫalkı bostân idinmişdir diledügin üzer ölüm",YE'de "Bu halkı bostān eylemiş sevdügini üzer ölüm"

2 Beyit sadece cönkte var.Vezni bozuk.

3 Beyit Cönk'te yok.Üzer:ezer YE

4 Cönkte yok.Ḥayır işden bezer ölüm:ḫabersüzin gelür ölüm F

5 Cönkte yok./kılınca:olınca F//gelince:gülince F

6 Beyit Cönk'te var.

7 Beyit Cönkte var.

8 Beyit Cönkte var.

9 Mahlâs beytinden önce Cönkte bir beyitle bir mısra' var. Sonrası tamamen siliktir.Bu beyit ve mısraı kaydediyorum;

Selvi boylu kızları süzülür elâ gözleri
İlikdigi çegizleri müjdelere döker ölüm
Begler gider seyrânına hiç kimse gelmez önüne

199

5 İkinci mısra'da "bilgil"kelimesinden sonra "ki" gelmektedir.Vezni bozdugu için almadık.

200

Bu şiir B'de Yunus Emre Fermayed ser-levhalıdır.

6 Beyitteki Rahmân kelimesinin yeri boştur.Metin tarafımızdan düzeltilmiştir.

7 Metindeki "Süleymân" kelimesi tarafımızdan konulmuştur.

201

1 niçe niçe:niçe bir F//niçe bir:ya niçe K

2 feleklerde:feleklerdenF//eyleyem:dileyem Ç/gâhi:gâh F/ şemsile:şemsde F/gerdûn olam:sırdaş olup K,M

3 adımum:adım K,adumı NO/onsekizbinden:onsekizden biz NO, onsekizden ben F//tokuzı:ben tokuzı K/koyup:kodum F,koyam Ç

4 Birinci mısra K'da;

Şekl-i evvelden çü ben bu dem teberrâ eyledüm

/teberra:ginâ NO//sûretâ:sûret-i K,F,sûreti Ç/hem cân u hem cânân olam:cân olam hem kân olam F,K

5 gah:hem K,NO/mümeyyiz:müzeyyin NO/temiz:temyiz F//müdebbir nâkıs u geh:bir dedbir ü nâkıs F,K

6 batn-ı bahr- i ,bahrü'l- /Yûnus'ıla söyleşem:söyleşem Yunus'ıla NO//ikinci mısra K'da "Geh çıkam ben la olam Yalman olam Selmān olam",NO'da "Geh çıkam balı olam Selmān olam Lokmān olam"

7 inem esfellere:esāfilde inem K,M,NO//üstine:üzre vü F

8 Beyit F,NO'de ;

Gāh işidürem işitmezem itmezem ʿaceb
Niçe bir nisyân olam hayvān olam insān olam

9 Maʿkūlat u meşrūʿat: maʿkûlāt-ı mahsūlat Ç,F,maʿkūlāt u mahsūrāt NO/takrîr:takdîr Ç//maksûrāt:makhurāt NO,YE/sâhib-i sâhibü'l- NO,YE

10 Beyit M,K'da;

Geh olam sûretde insān geh sıfatda cānāvār
Geh olam uslu delü geh kurd u geh arslan olam

11 Beyit M,K'da yoktur./ikinci mısra F'da "Ye niçe cin niçe ins ü niçe bir şeytân olam"/şeytân:sultân NO

12 Beyit K,M'da;

Geh girem meydân-ı ʿışkda nefsümi öldürmege
Başumı top eyleyüp urmaklıga çevgān olam

13 Mısra F,NO,Ç'da "Gâh birlik içre birlik eyleyem ol birile"

14 Beyit M,K'da yoktur:/Hamān'ıla:Hamān olam F//gılmānıla: gılmān olam NO

15 Birinci mısra K,M'de; "Gāzī olup geh Firengile yüriyüp ceng idem"/ceng eyleyem:cengler idem NO//dönem Efreng olam:dönüp Fireng olup K,M

16 Birinci mısra K,M'de "Geh göresin sen beni mechūl merd ü deni temiz/Mechûl olam:Mechūl-i merdūd F

17 Beyit F'de;
Niçe bir âmî olam nâmi olam câmi olam
Niçe bir kâmî olam nâkam olam nâdân olam
/NO'de birinci mısra F'den biraz farklıdır;" Geh niçe kâmi olam nâmî olam sāmi olam"

18 Beyit F,NO'de;
Geh ola odlar yaḳam diller yıḳam cānlar yaḳam
Geh varam 'arşa çıkam geh şah u geh sultan olam

19 Beyit F'de yok.NO'de;
Kimse bu söze irişmez min ledündür iy 'azîz
Ḥıżr yolda ḳaldı ben gerdûn ile gerdân olam

20 Niçe bir derdler ile:yâ niçe bir derdile K,M//şâkir:ṣakird NO.

21 Beyit F'de yok.

22 nârıla ḫâki bâdi nârı aṣlına:ḫâk ü bâdı vara aṣlına yine F,ḫâk ü bâd ü āb u nārı aṣlına NO//bî-ten:bi-cism F,bî cân NO

23 Beyit NO'de;
Niçe bir Çermūh olam çarmıh olam Cercis olam
Niçe bir ḥikmet ile Camasb olam Lokmān olam
/M,K'da birinci mıṣra"Niçe bir derdile Eyyûb olam Cercis olam"

24 bu ṭokuz ars‿lan u:ṭokuz arslan birle

25 Beyit K,M'de yok./bir dem:olam YE/ġafletile:hūşyâr-ı ġâfil

26 Beyit M,K'da yok.

27 Beyit F'de;
Ya niçe bir ben diyam sensin diyem utanmadın
Yâ niçe densüz olam dilsüz olam ḥayrān olam

NO'de birinci mısra F'den alınmıştır "Niçe bir sen ben diyem ben sen utanmadın"

28 Beyit F'de yok.M,K'da :
Fışkıla ʿömri niçe geçürem vaktı durur
Cān virüp dost yolına ben de hezār destân olam

29 Beyit F'de yok.bî-kār olam 'ariflere:neykâr olam nev-kâr olam NO

30 Beyit NO'de yok.Birinci mısra F'de "Niçe bir balcıkda olam hâr olam",YE'de Niçe bir balçıkda vü alçakda yatam hûr u zâr"

31 Beyit M,K'da :
Ben Âdemîlikden geçem uçam melekler mülkine
Gâh kevn olam bî kân olam bâ-kân olam"
/uçam:göçem YE/kevn:levn F

32 F'de mısra "Gâh münkâd u muti-i Hakk Allah'uñ hāsı",M,K'da "Teñri'nüñ geh hās kulı olup mutıʿ olam aña"/ʿasī olam:her dûn olam F

33 varam:duram F/çıkam Süleymân tahtına:taht-ı Süleymâna çıkam F//olup vaslı koyup:ola_ hem-râh olam F,NO,YE

34 Beyit K'da ;
Terk idüp zindânı geh ʿālemde ben azād olam
Geh gine dönüp gelüp kul oluban zindân olam
/ikinci mısra NO,F'de "Geh yine Mansûr olam abād olam zindān olam "

35 M,K'da birinci mısra "Ben ki dâr olam dahı berdār olam Mansūr olam"şeklindedir.F'de berdâr ve Mansūr ;cân ve ten kelimelerinin yeryeri değişiktir.

36 harâb u:harābāt NO//maʿmûr:Mahmūd K/geh çetr ü geh sayvan olam;geh cin olam geh cân olam F:hayrān u sergerdān olam NO

37 Beyit F'de;

Gāh izzetde ʿazîz ü gâh zilletde hakîr

Geh varam erkân olam reh-bin olam rûhbân olam

NO'de;

Geh ʿizzetden ʿazîz u gāh zilletden zelîl

Geh varam imkân olam imân olam ihsān olam

38 dönem:dönüp F/geh cûş idem geh huş:bî-hoş olam serhoş F, NO//geh dönüp pür rengilen:söyleyem destân olam F,NO/hem bāġ u :mestân olam NO

39 Beyit M,K,F'de yoktur.ikinci mısra YE'de "Geh varam dükkân olam dehbân olam rüchân olam"

40 Beyit F'de'yok.dem olam:bî-dem olam:geh kerem olam hem sırruma nam olam K,M

41 M,K'de beyit;

Yūnus'a Tapduġ'ıla Saltuk'dan irmişdür nasîb

Cūşâ gelicek göñül ben niçesi pinhân olam

YE'de şöyledir:

Yûnus'a Tapduk'dan oldı hem Barak'dan Saltuk'a

Bu nasîb çün cûş kıldı ben niçe pinhân olam

/Saltuġ u:Saltuġıdur NO//pinhân:mihmân NO

42 Beyit K,M'de yok.

43 Birinci mısra K'da "Geh olam hālis geh muhlis geh şekl-i diger"/Rahmanür-rahîm:dönüp Rahmān olam K.,er-Rahmān ile NO

44 İkinci mısra NO'de "Geh yine tuman olam tuman olam tufān olam zulmet olam",K'da "Geh yine tuman olam ʿālemlere tufan olam "

45 Beyit M,K'da "Söz benüm degül durur kudret dilinden söylerem/Evvel āhir ol kaluban küllü men ʿaleyha fān olam"/ illâ hu:veyâ menhû NO/olam:NO'de yok.//evvel āhir:Hayyu

u Kayyûm NO/Beyitte geçen âyet için bkz.Sûre-i Raḥmān /Âyet 26 (yer yüzünde her şey fânîdir) meâlinde.

202

1 işitsünler:söyleşür F,bilsün cümle NO//söyleşenler:söyleyenler NO/söyleşsün:söylesün K,NO

2 cânı dâd:cân dadın RY,K,M/almazısa:alurısa K

3 Beyit NO'de yok./görmeklige:dem görmege F,RY

4 kişiye:ʿāşıḳa NO

5 Beyit NO'de;
İki cihān arası bāġ-ı bostân olursa
Sensüz baña gerekmez ben senüñile tamām

6 varısa:olursa YE,F//gerçek ben:ben gerçek F,NO/ölem:ḳalam NO

7 Beyit F,NO'de yoktur./kendözümi:kendözümi ben YE//ben sen:baña sen YE

8 Beyit F'de yok./bulmışiken:bilmişiken K/sensüzin:ya sensüz NO,ben sensüz YE/nite:niçe M

9 Birinci mısra F'de "Çoḳlar Yunus'a dir niçedür ʿışḳ esrükligi"/ṣorarlar:eydürler NO/ʿışḳ esrükligi:bu ʿışḳ esrükligi YE,RY,esrüksin ʿışḳa NO//öyle :şöyle F,NO,böyle K

203

Şiirini kafiye kelimeleri K,M,Ç nüshalarında "fârigmen/lâyıkmen/refîkmen/ıraḳmen/ayıkmen/ḳonuḳmen/yokmen"şeklindedir.Bunları aşağıda tekrar belirtmeyecegiz.

1 beni:ben beni K//bes ne:neye K,M,Ç

2 kişiye:kişile K,Ç,M

3 Birinci mısraı muahhar mecmualardan aldık.//Birinci mısra M,K'da "El ayak dutmaz düşdüm cihana"şeklindedir./F'de beyit şöyledir:

El dutmaz ayaḳ dirmez cihāna düşdüm
Ne ḳarār ne mekân he ḫōd tefrîkmen

4 Beyit F'de şöyledir:

Cümle tekebbürligüm döküldi ḳalmadı
Ne esrügem ne maḥmūr ne ḫōd ayıḳvam

5 meskenet:ne sükûn F/tarıkvam:refîkmen K,M,Ç

6 bir eve kondum:yolcı idüm ya F

7 M,K,Ç'da ikinci mısra "Ne sermâye ne varlık ne hod (hû) yok men

204

Bu şiir RY'de ikin defa istinsah edilmiştir.

2 anunçün faş olur rāzum:anda fâş rāzum benüm K//göricegiz ʿāşıḳları ḳaynar:ʿışḳsuzları göricegez köyner K,RY(64a),

3 ṣavaşum:vesvāsum K

4 ḳuş durur:ḳuşdur kim RY//dostdan ḫaber gelicegez:Ḥaḳ'dan destûr olıcagaz K,RY(65a)

5 Beyit YE,K,RY(64a)'de yoktur.

6 ṣādıḳam:sâkinem RY//ayruḳ:gayrı RY

205

1 ben ol yārı:ol bir yārı YE,ol yārı K,RY,M,şol bir yārı NO/niçe bir:niçesi YE,niçe K,RY,M/bilem:gidem NO//ṣıġmaz:ṣıġmazam YE,ṣıġırumadum NO/n'ideyin:YE'de yok/nidem M,M,RY,NO'de yok./râzum ile diyem:râzumı yile virem K,RY,M,rāzumı ṣaḳlayu gidem NO

2 dil ṭutuban:dilüm dutup F,el dutuban K,M/yüridügüm:söyledügüm NO/delilimiş:delil olmış YE,delildür NO//ikinci mısra K,M,RY'de;

Yadlıġumuñ perdesini söyleyüben giderem

/yaḳam:yırtup bu NO,perdesini:perdesin NO/hicābumı ben:kim hicâbumı YE,hicābumı yırtup NO

3 K,M,RY'de beyit :

Anunıla halumı ʿālemlere bildürem

Çaġıruban dört yaña ʿālemi üstüme direm

NO'de birinci mısra "ʿĀlemlere söyleyeyin ol dost ile aḥvālümi"

4 Beyit NO'de yok./maʿşūḳaya:maʿşūḳ dapa F,YE/açık:açuḳ YE gitmiş F//bu göñlümi ḳul eyleyem:göñlüm ile ḳavl itmişem F

5 Beyit NO'de yok./ḳılam ana: ḳılurıdum F/ger cân:cānı F// ölesiyem:öliserem F/niçe bunda:niçün böyle F

6 ben ölmedin:ölmeden YE,ben ölümden F,NO/ḳancaru varam: girü kalam NO

7 Beyit F'de yok./ʿamelümdür bile varur:ʿamelüdür bile gelür NO,ʿamelüm bile varur RY/tuta:bile NO

8 Beyit F,NO'de yok./Münker Nekir:Münker ü Nekir F

9 Beyit RY'de yok./ʿilm ü:ʿilmile NO/dili:sözi NO//birem: olam K,M

206

Bu şiir Recez bahrinden (Müstef'ilün x 4) vezniyle yazılmış olup bazı cüzleri bozulmuştur.

1 niteki:kaçan kim Ç/olam:olup YE/hakdur kim nefir:irmege tedbîr F,hakdur ki takrīr eyleyem Ç

2 gizlenübile:gizlenü kaldı YE

3 bu halāyık:hayāyıklar YE,Ç/sakla anı cân:sakın anı sır yE//sır içinde sakla anı Ç//bir:bin Ç/eyit:ya ben Ç

4 Beyit F'de yok./Birinci mısra Ç'da ;"Tūr tagında bir tecellî gör Mūsā'ya neler kılur"/tecellîdür:tecellîye Ç/ya ben niçe sabr:ben niçe sabır YE

5 Beyit Ç'da yok./bir Mūsī'den:bir nazarda F//ben:di F

6 hācet degül:farz degüldür F,farz degül YE/ᶜāşıklara:kamulara F //kandasan:kandaysam Ç

7 Beyit F'de yok.Ç'da;
Evvel āhir dostda artık hiç kimse bākī degül
Ol harca günümi sürdüm dün ümi şebgîr eyleyem

8 irdi:degdi YE/hevāsından geçmezlere:hevāsetden geçmezler YE//yüzin:yüz YE/Beyit Ç'da şöyledir:
Ne hidâyet değdi bize kamu heveslerden geçe
Tevfîk yüzün yire uram ᶜışkunı sergir eyleyem

9 duru:turur YE/göz ile:gözi ne F,Ç//ikinci mısra F'de " Düşüm söyleyeyüm saña necmile taᶜbîr eyleyem"/düşüm degül: degüldür YE

207

1 şu:o NO

2 Beyit NO'de:
Kimi ġamda kimi şād-mān yatarlar sinide pinhān
Boşanmış ṭamar aḳmış ḳan kan olmış ṭonları gördüm

3 hep evleri evleri NO

4 Birinci mısra NO'de "Teferrüc eylemez olmış bu diller söylemez olmış"

5 kimisi:kimi NO/saz u:ʿişret-i NO//belâ vü:ʿazāb u NO

6 şol kara:ol elā NO//ṭopraġuñ altında:çürümiş ṭopraḳ olmışlar NO

7 Birinci mısra F'de ;"Kimisi boynını egmiş tenini ṭopraġa ṣalmış"/boyun:boynın F

8 oda çıḳan: nâra çıḳar NO

9 imdi bunı:bunı ḳanda F/anı:gelüp F//şaşdı ögüm dirdi:vardı bilüm şaşdı F/bunları:şunları F

208

1 naẓar oldı baña:baña naẓar oldı F/Ḥaḳ ḳapusın açar :ḳanatlanup uçar YE//girdüm:düşdüm YE/dürr ü gevher:dürlü güher YE,RY/ Ḥaḳ gevherin K,.M

2 başa:baña K/ḳadeḥin:ḳadeḥi F/ikinci mısra F'de "Cānum içdi ʿışḳdan kandı ḳarayı aḳdan seçer oldum",YE'de "Cânum içdi ʿışḳdan ḳandı dadın alup içer oldum"

3 ben ḥamıdum ʿışk:ḥamıdum beni YE,çigidüm ʿışḳa M,K,cigerüm ʿışḳa RY//ʿaḳlum başuma :ʿaḳlumı başa F/divşürdi:degşürdi YE

4 Ḥayra döndi .: ḥayır oldı K,RY,M,endişenden azād:endişekü

oldı K,M,RY/başum:düşüm RY/birinci mısra YE'de "Hayır durur benüm kasdum ben seni severem dostum"//ikinci mısra F'de"Nefsümün başını kesdüm kanatlanup uçar oldum"/kesüben:kesdüm YE

5 Beyit F'de yok.kesildi nefs başı öldi:kesdüm başın nefsüm öldi YE,kesildi nefsümün başı K,M/işi.:işler YE//kanatlandum uçar oldum :şer işlerden geçer oldum YE

6 Beyit F'de yok.uçdum:uşdum K/bâkî:bekâ YE//iy yâranlar ben :yārenler uşda YE/gine:yine YE,girü RY

7 yitdi:irdi YE/itdi kıldı YE//ikinci mısra F'de "ömür geçdi kavil yetdi gönildüm uş göçer oldum" /yetdi:geldi YE/nâçâr :geçer K,RY,M

8 Beyit F'de yok.K,RY'de;
Dutsağıdı cânum anda kalmışıdum bir vîrânda
Gel didiler vardum anda gönüldüm uş göçer oldum

9 Yūnus Hakk'a bilişeli:Yūnus Emre ulaşalı biz YE,miskîn Yūnus bilişeli F// şol Tapdug'a:Ben Tapduguma YE,Tapduguma F/ gizlü râzum:gözlerümi K,RY,M

209

1 sözüni dinleyem:sevgin gizleyem Ç//tuydurmadın:tuyubanı YE

2 baña zûr:bende zûr K,M,ol zûr YE/kim Ç'da yok.

3 benüm hālüm:hālüm ne YE,hālüm Ç/ʿilmüñ edebin ögrenem : ʿilim edebin bekleyem YE,ʿilmüñ edebin bekleyem RY,ʿilm edebini bekleyem Ç

4 erkân:hörmet YE/noksan durur:noksandur K,RY,M//ben niderem:niderem ben Ç

5 gerçek saña:eger gerçek F,RY//virem:vir YE

6 Beyit YE'de yok./degüldür aña:degül durur RY,degüldür baña Ç

7 gözgü:gizlü Ç//o:ol Ç

8 göziyle:gözi ne Ç

210

Bu şiir YE'de "nun" ile (varayın)şeklinde rediflenmiştir.

1 baña haber geldi:haber geldi baña YE/turayım:turayın YE //kurbânlıga bu cânumı:şükrâne kılup cânumı YE

2 şol:ol YE/yeni:yini RY//idüben:idinüp YE/sarayım:geyeyin YE

3 Beyit RY(Mecmua)da mevcuttur.

4 Beyit muahhar bazı mecmualarda vardır.

5 Beyit YE'de yok.

6 Beyit K,RY'de yok.

7 Beyit K'da yok./nâzik:her dem YE/itmeyem:ideyim RY //koyayım:karayım YE

8 Birinci mısra RY,K'da "İş bu ʿömrüm hırmânını dirdüm divşürdüm ben anı"/bu dükkânı:ben bu kânı RY,K

211

Bu şiir NO'de 19 beyittir.İlk 10 beyit K,RY,M ile aynı olduğu gibi,NO'da da iki mahlas bulunmaktadır.Bu durumda NO iki şiirden müteşekkildir.NO'dakı ikinci şiir "Bu cümle erkânı koyup birlik yolın tutan benem" mısraıyla başlar.(bkz.)

Bu şiir aynı zamanda Recez bahrinden (Müstef'ilün x 4)vezni ile yazılmış olup bazı cüzlerinde tahrifat vardır.

1 Sübḥân:Raḥmân NO//cümlelere:cümleye K,B,M

2 nutfeden:yokdan K,RY,B,M/yumurdadan:yumurtadan M

3 kimini:kimisini NO/eyleyen:ḳılan NO/fâsıḳ eyleyen fıṣḳ işden NO//delilile:ol delil-i NO

4 çoḳlär:çiftler NO//birünüñ yoḳ:yoḳ birinüñ NO/raḥm idici:ol Raḥim ü NO

5 Ḳâdir ü Ḥay:Kâdir-i Ḥaḳ NO//Ḥıżır ola yarın:yarın Ḥıżır ola NO

6 nesneden:nesne K,RY,M/benden üşde:üşde benem NO//odıla: od u M,K,RY,hem od u B/ ḳılan:uran K,M

7 ete:et ü YE

8 evvelem :evvel ü K,M//ikinci mısra NO'de "Hem ben olam hem ol benem hem ol kerim ü ḫān benem"

9 denize:denizde K,M

10 durudan:durıdan NO

212

(Bu şiir için bir önceki "Ol Kadir-i künfeyekun..."mısraıyla başlayan şiirin dipnotuna bakınız.)

214

1 ger rāzumı:eger rāzum Rt,Ç//eylerisem:ḳılarısam K,M,iderisem/NO'de ikinci mısra Rt'de"Eger yüz yıl aglarısam kimse yaşım silmez benüm"

2 eyidüñ ben nideyim:eydüñ ben neyleyeyüm K/eyidüñ:eydüñüz Rt

3 işüm niçe başa vara:benüm işüm varmaz başa YE,işüm başa niçe vara NO,benüm işüm nolsa gerek K, benüm işüm kalmaz başa YE//ikinci mısra K,M'da 4.mısra ile karışmış olup şöyledir;"ʿIşḳ baḥrine ġarḳ olmışam gönlüm gözüm doymaz benüm"/iş: ʿışḳ YE

4 Beyit K,M'da yoktur./usluyam ne delüyem:ne delüyem -usluyam Ç/işüm benüm:benüm işüm YE,Ç//gözüm:oldum Ç

5 durur:yarur M,K,turur//ikinci mısra YE'de 6.beyitle karışmıştır;" Yanduġunca artar derdüm geçüp söyünemez benüm"(bkz.)

6 Beyit YE'de yok. ʿışḳ:bu ʿışḳ RY/uş yanub durur:ṭurmayup yanar NO//yanduġunca:yanduġumca NO/birinci mısra Rt,Ç'da şöyledir;"Yıl oniki ay bu ʿışḳ küli od içinde yanup durur"

7 vardılar:varanlar NO,Ç/Ḥaḳḳ'a irdiler:vardılar Ḥaḳ'a NO //ṣabr umıla:ṣabırla hiç NO

8 eyitdüm:didüm bu K,M,Ç/ṣabır eyle dek:ṣabr eyle Ç//bedter RY,YE,NO,Ç

9 Bu Yūnus'un çün:Yūnus'uñ zâhir ṣûreti:YE,K,RY,M,Yūnus'uñ zâhir ṭopraġı Ç/ölüp:düşüp NO//bâtınumdan:batınından Rt/ʿışḳ: dost NO/gitmez:ölmez K,Ry

215

Bu şiir YE'de "Mim" ile,B'de"Nun" ile kafiyelidir .

1 ah u vah itmeyeyin:ben kimseden tutmayayın B

2 ʿışḳ odına:uş yürüyem YE/şu gözlerüm:ṭop cigerüm YE//niçe zārı ḳılmayayın:uyuyuban yatmayayın YE

3 düşübeni:ben boyunca B//beni:şeyhüm B

4 gelürise bir araya:bir araya cemᶜ olursa B/ikinci mısra YE'de "Hergiz manendin olmaya seni añlara ḳatmayayım"

5 Beyit B'de ;
Yûnus Emre'hüñ bu sözi yüz bin dirisem az ola
ᶜĀşıḳlara maᶜlūm ḥālüm bari söz uzatmayayın

217

1 dost baḳalı yüzüme:yār baḳ ahî yüzime NO

2 baḳma:baḳman YE/daḳman:taḳma YE//ᶜişreti:ṣoḥbeti YE

3 ol ḳadīmi deñizden:ol deñizinden ḳadimüñ NO/aḳup:girüp YE

4 Beyit YE'de yok.

5 nûr:ᶜışḳ NO//niçe kezin:bir iki kez YE/öri:ölüp YE

6 Beyit YE'de yok.

7 ṣormañ Yūnus'dan:Yûnus'dan ṣorma NO//anı:tenhā YE

218

Bu şiir B'de "Yunus Emre ermayed "serlevhalıdır.

219

Şiir Recez bahrinden Müstef'ilün x 4 veznine uygundur.Fakat bazı cüzlerin vezni bozulmuştur.

2 fermânıla:ḳurbānıla Divān-ı A.Yunus

3 Beyit Ç'da yok.

4 ya Yùsuf-ı Ken'ān mısın:Peyġambar-i Ken'ān mısın Ç

5 Beyit Divan-ı A.Yunus'ta;
ʿÂşık Yūnus gerçek isen Hakk yolına sādık isen
Hidmetine lāyık isen senden yüzüm döndürmezem

221

1 ud:ut YE

3 bucak:aşşı YE/elümde:önümde K//hānmānını:cemʿiyyetin YE ,hammanını M/buşla:başla YE

4 bāzirgân:bendegâr YE/bayır:bayar YE//Mısır metāʿın:metā-um dirdüm YE

5 dilekle:metā'la YE/yakanda sıgar:kanda sıgısar YE,di kanda sıgartdum RY

6 kaykıdum :uyakdum YE

222

1 girdüm ʿışkuñ:düşdüm bu ʿışk YE//geşt idüben:seyrân itdüm YE

2 yayda:yazda YE//bulımadum:uş gezüben YE

3 bakıgına:malikine B,RY,K,M//gönülleri:gönüllerin B,gedüklerin RY,M,ger göledin K

4 Birinci mısra YE'de " Viran gönlüm eyledüm şar buncılayın şar kanda var"/aldum:M'da yok.

5 Beyit YE'de;
Biz ol dükkândar kulıyuz gevherlerile toluyuz
Ol bahçenüñ bülbüliyüz budakdan gül üzer oldum

6 Beyit B,RY,K,M'de yoktur.

7 cānum bu tene gireli:cânum girmedin bu tene YE

8 tenüm:cānum RY,YE,B/iltür beni:beni egler YE//nefsün:
nefsüm YE

9 yire:yine YE/gör bu nefsi:gördüm nefsüm YE,gör nefesün RY

10 bu nefsile:nefsil e bu YE/pes:bu YE//aldadun iy:aldamış
bu YE

11 ṭurdı:imdi YE/kamu ġurbetleri bile:diler ki bu ʿışḳı bu-
la YE//kendü :eydür YE

223

1 ṣıfatlu:ṣıfatla A

2 Beyit NO'da;
Ol dem ki birligidi nitesi dirligidi
Ol pâyânsuz ḳudretde ne Mûsî ne Tūr'idüm
A'da ;
Ol dem bu birlikde ol nite sen dirlikde
Ol pāyānsuz devirde ne Mūsā ne Tūr idüm

3 ḥażretde:ben ḥażretde A

4 Beyit A'da;
ʿarż u semâ halḳ olmadın ḳâlu belî dinilmedin
Levḥa ḳalem çekilmedin ben Miʿrâc'a ḳâdir idim

5 İkinci mısra NO'de "Bu şimdiki ṣûretde Yūnus olup durı-
dum"

224

1 bunda:bende RY,burda NO/bilürben:bulur bunda K,bilür ki
NO,bilürem ben A

2 ünini:sesini A

3 oldum:olup K,oluban A/cānları:cānlara K,cānlar A//ʿaleme:bu ḫalḳa Rt/bu ḫalḳa:ʿāleme Rt,bu ḫalḳa ben A

4 İdrîs-i:İdrîs ü A/şit:Cercis YE/görklü:güzel Ç

5 şol:şu YE/ay:M,K'da yok./nis̱âr:şeker NO,A //ḳıldum:ḳılmış A,Ç

6 oldum:olup NO,YE/ḳoç olup:ḳoçıdum RY,K,ḳoç oluban A/geldüm:aldum A//meydâna güreşe:güreşüp meydâna YE,RY,K,meydâna güleşe Ç

7 deñiz kenârında ova:deñizlerde olan gemi K/ova:oġa A//ʿİsâ aġzın dağı:İsânuñ aġzında NO,Ç/oluban ben:oldum bile YE, olup bile A/işe:boşa A

8 oldum:olup A//olup güneşe:oldum göge YE,oldum güneşe Rt

9 yolda gözin:Hak yola göz YE,yolına gözi bir A//anlayuban :ḫōşanlayuban YE//Beyit Rt'de;

Ḳâl ile ḳıylden geçenler yolda gözlerin açanlar
Anlayubanın seçenler vakʿa olup düşe geldüm

10 dertlüler:ol dertlü YE,Ç,dertlü RY//Mūsî-i İmrânî:ol devr-i Süleymânî RY,Dāvūd Süleymânı YE,ol Mūsî devrânı NO, A

11 Yūnus Emre dilinde:be Yunus Emre dilde YE/dilinde:dilinden NO//Beyit A'daki şekliyle de tercih edilebilir:

Göñül oldı baña turaḳ ṣabāḥın söyleyin duraḳ
Yūnus dilinden dinle Ḥaḳ Ḥaḳ diyüben ḳoşa geldüm

225

1 ikinci mısra NO'de "Ya bu aduma lâyık ḳanı elümde iş benüm"

2 Beyit YE'de yok.

3 Beyit NO'de;
Dervîş dirler aduma baḳarlar ṣûretüme
Bilmezler dirlügümi gel sitâyişin benüm

4 Beyit YE'de yok.

5 Beyit NO'de yok.

6 Beyit NO'de ;
Ṣuçumı örter ḫırḳam dirligüm cümlesi ḥam
Bir gün yarıtsar yerüm ya ne düşvār iş benüm

7 Beyit NO'de yok.

8 Beyit YE'de yok.

9 Beyit NO'de;
Dervîşlige inanduḳ ulu ṣuçda bulanduḳ
Yûnus eydür umduġum Ḥaḳ'dan raḥmetmiş benüm

226

Şiir YE'de iki defa yazılmıştır.Biz YE'den varak 57b'i esas aldık.Recez bahrinin (Müstef'ilün x4) vezniyle yazılan bu şiirin bazı cüzleri bozulmuştur.

1 deñizler:deñiz Rt/olsa:oldı HB//inüldümi yeñemezem:iñildilerüm dükenmez YE,iñildilerüm eksülmez Ç

2 uş:ol YE,beytin birinci mısraı Rt,Ç'da "Manṣūr ḳadeḥin niçe kez maʿşūḳa ṣundı elüme"

3 sen:ben HB

4 Beyit HB'de yok.YE'de ikinci mısra "Her ne ḳadar ṭutarısam henüz Leylâm gelmez benüm"şeklindedir.Yukarıda Rt'deki esās alınmıştır.

5 Beyitin ikinci mısraı HB,Rt'de 6.beytin ikinci mısraıy-

3 Beyit NO'de;
Dervîş dirler aduma bakarlar sûretüme
Bilmezler dirlügümi gel sitâyişin benüm

4 Beyit YE'de yok.

5 Beyit NO'de yok.

6 Beyit NO'de ;
Şuçumı örter hırkam dirligüm cümlesi ham
Bir gün yarıtsar yerüm ya ne düşvār iş benüm

7 Beyit NO'de yok.

8 Beyit YE'de yok.

9 Beyit NO'de;
Dervîşlige inanduk ulu suçda bulanduk
Yûnus eydür umdugum Hak'dan rahmetmiş benüm

226

Şiir YE'de iki defa yazılmıştır.Biz YE'den varak 57b'i esas aldık.Recez bahrinin (Müstef'ilün x4) vezniyle yazılan bu şiirin bazı cüzleri bozulmuştur.

1 deñizler:deñiz Rt/olsa:oldı HB//inüldümi yeñemezem:iñildilerüm dükenmez YE,iñildilerüm eksülmez Ç

2 uş:ol YE,beytin birinci mısraı Rt,Ç'da "Manṣūr kadehin niçe kez maʿşūka sundı elüme"

3 sen:ben HB

4 Beyit HB'de yok.YE'de ikinci mısra "Her ne kadar tutarısam henüz Leylâm gelmez benüm"şeklindedir.Yukarıda Rt'deki esās alınmıştır.

5 Beyitin ikinci mısraı HB,Rt'de 6.beytin ikinci mısraıy-

la karıştırılmıştır/ta:kim Rt,Ç//ikinci mısra Rt'de "Ma'mure durur bostânum ağyâr gülüm üzmez benüm",Ç'da "Dâim öter bülbüllerüm gülsitānum ṣolmaz benüm"

6 Bkz.5.beytin dipnotu./beyit Rt'de:
Bizüm ilüñ bāğçeleri dâyim tâzedür gülleri
Dâyim öter bülbülleri gülistânum solmaz benüm
Ç'da ;
Bizüm ilün bāğçeleri dāim tazedür gülleri
Ma'mūr durur bostānları ağyār gülüm üzmez benüm

7 Beytin ikinci mısraı YE'de "Eger ḳılurısam dermânum hergiz cânum ölmez benüm"/virsen eger:virmeyesün Rt,virmeziseñ Ç

227

1 ṣanmañ siz:ṣanmağıl YE//göñlümile:ölümile NO

2 NO'de birinci mısra "Uṣatdum bu ḳafesi oda yaḳam bu hevesi"//tâ:gine NO

3 ezel:zirâ NO/ḳanıla:ḳan yiyüp NO

4 ḳan mıdur benüm aşum:ḳan mıdur benüm işüm YE//Hażrete: dergāha YE/meger tene:bu ʿacebe YE

5 Beyit YE'de;
Rindem ben ḫarābātda sōfiyem münâcātda
Hem andayam hem bunda veli hayrān kalmışam

6 Beyit YE'de yok.

7 Beyit NO'de;
Yûnus beden bendinde ḳalmayasın zindānda
Ben ḳanda zindān ḳanda kimün mâlın almışam

228

2 Çekdüm:kıldum Ç

3 Beyit Divan-ı Aşık Yunus'ta:
Tûr'a vardum dost cemâlin görmege Mûsâ gibi
Gitdi ʿaklum bihūş oldum sırr-ı Sübḥān isterem

4 varmışam:gelmişem,Divān-ı Âşık Yunus

— NŪN —

229

Bu şiir sadece B'de vardır ve "Bî-çâre Yunus Neverallahu Kabrehu" serlevhasıyla mukayyeddir.

230

1 ikinci mısra YE'de "Bu ʿışk bize zahr içürdi nûş eyleyüp yudan gelsün",Ç'da "ʿışk bize zehr içürmişdür,nūş eyleyüp gelsün,RY,K'da "Biz bu ʿışk şehdini içdük nūş eyleyüp yudan gelsün",A'da "Bize bu ʿışk zehr içürdi nūş idüben yudan gelsün",

2 kanāat:selāmet YE/başını:başumı RY//gönlegin:tonların YE /biçdüm: biçdük M,A,RY,Ç/ʿārif:hâris YE,harîf A

3 içinde:içre RY,A//imâm oldum:imamlıkdan tuyan YE

4 ikinci mısra YE'de 5.beytin ikinci mısraına kaydedilmiştir./dürlü:dürr ü YE,dürlü dürlü A/câna:başa:māla cāna Ç,cāna māla A

5 kirin:jengin YE

6 Beyit RY,K,Ç,A'da yok.Muahhar mecmūalardan alınmıştır.

7 Mısra YE'de "Âşık Yūnus'ı gör ne söyler eline divān almış",A,Ç'da "Yunus miskîni görmişler eline bir divān almış", /hem:RY'de yok./âlimler okıyamamış:âlimlerden okımamış YE

231

Bu şiir eski mecmualardan sadece B'de var. Bu nüshada mahlas"Âşık Yunus",serlevha ise" Min kelâm-i Yunus Emre"şeklindedir. Şiirin bir yazmadan tamamı C.Öztelli tarafından yayınlanmıştır.(bkz.C.Öztelli,Yunus'un Yayınlanmamış Şiirleri,Emre,Eskişehir,1967,sayı 33,s.6).Yeni Mecmualarda da Yunus'a maledilmektedir. 232

1 ol:bu A,bir Ç/ol niye naẓar:bunda ne ḳarār RY,K,ol kime naẓar A//şol:bir A,ikinci mısra RY'de "Maʿşūḳası çün sensin daḫı kimi yâr itsün"

2 derdüne:derdünle RY,Mecmūa (NO.442)/her dem:dün-gün Ç /ikinci mısra Mecmua(NO:442)da "ʿışḳuña ola ṣâdık pes ol niçe ʿar itsün"/hekim:daḫı RY,K

3 Beyit Mecmua (442)'da yok./şāhum:hâcem (Mecmua (NO.204) //ʿāşıḳ:ʿārif,Mecmua (NO.204),Ç

4 ganî:ulu Ç/bî-pāyānsun:nihāyetsüz K,nihāyetsün Ç//sığmaz:gelmez,Mecmua (NO.442,204)/niçe:ḳanda, Mecmūa (NO. 204)

5 Beyit RY'de yok.A'da şöyle;
Şarāb-ı ʿışḳa ḳoyana sözüm cāna ḳıyana
Cāna māla ḳıyana ḥekimler timār itsün
çeşniyi:şerbeti, Mecmua (NO.442)/bu:ol RY,K//derdüne : buderde (Mecmua(442)

6 Beyit RY,Ç,Mecmua NO.204'de yok.

7 Beyit Ç,RY,Mecmua (NO.204)'de yok./key ʿārifse:ger ʿāşıḳısa K,eger dertlüyse A//güher:güherler A/alama:alanlar A

8 Beyit Ç,Mecmua (NO.204,442)'de yok.A'da şöyledir:
Şimden girü ḳorḳu ne ġuṣṣa vü ne ḳayġu
Çün durduḳ dosta ḳarşu düşman ne ẓafer itsün

9 Beyit Ç,Mecmua (NO.442,204)'de yok.

10 Beyit A'da yok./yolta:yolca Ç

233

1 evvel kadîmden:ezel kadîm YE,evvel kadîmben Ç//levh ü kalem:hiç ʿilm ü Kur'ān ʿışk YE

2 Birinci mısra YE'de "İçerü halvetde idüm dostıla sohbetde idüm"/Âdem niçe:bu Âdem ne YE

3 bin:yıl YE,Ç'da yok.//ikinci mısra YE'de "Muhammed cānı gizlü dahı içerümüzden"

4 Beyit YE'de yok./nem:her RY//cānlara:cānlardan RY,cānlar Ç,Ç'da Hep cānlar aña yār ol içerü de nur"

5 Yir ü gök:bu yir gök YE/ikinci mısra YE'de "ʿIşk kadîmdür ırılmaz bu cānlar ayrılmazdan",Ç'da "ʿIşk bizi pertev kıldı her biri birimüzdebir yüzden"/birümüzden:bir rumūzı RY

6 Âdem:Âdemi Ç/ikinci mısra Ç'da "Âhirde Muhammed Mustafā'yı yaratdı içerümüzden"

7 Beyit Ç'da ;

Âdem atadan beri veli enbiyāları
Katı soñra Muhammed'i gönderdi hepümüzden

YE'de;

Âdem atadan berü evliyā nebī velī
En soñra ol Ahmed'i gönderdi hepimizden

8 bin yıl öñdinden:yıl öñ yaratdı YE//Hak kendü:kendüsi K,RY,Ç,M

9 Birinci mısra YE'de "O yılduz yaradılmadın bu cānlar kandayıdı/peygamberler:peygamberleri Ç

10 Birinci mısra YE'de "Buña ʿakıllar irmez ʿālimler bunı bilmez"/keşf oldı:şunıldı YE,keşifdür Ç

234

1 elüm:ʿaklum NO//cānum:cānı A/koyam:kodum F/bulmagıçün :görmek içün YE

2 ʿivāzın:ʿıvāzum Rt/ʿıvāzın viresin:ʿivāz virmek için RY,yarın baña ne viresin A/

3 Birinci mısra YE,RY,A,NO'da "Baña uçmak gerekmez gönlüm dahı hiç uyakmaz(ayakmaz A)//ahı bir:cennet NO,durur bir F/ bāg:çārdag Rt/A'da bu mısraʿ "iş bu benüm yarılıgum degül bag u çārdag içün"

4 uçmagum:uçmak RY/yeltedügün:neyidügüñ RY,aldaduguñ A,NO //bir evile:vardur evle F/hevesum yoh:arzum yokdur F

5 ogul u kız:ol hūriyi NO,F,A/çift:cüft F,YE//ikinci mısra F'de "Andan geçdi arzum tamam arzum saña irmegiçün ",Rt, N:'de "Andan dahı geçdi arzum ʿazmum saña kaçmagıçün"

6 ben niçe:hāşā ben F/ev ü:evle F,ola YE/ikinci mısra NO'de "Bes hevesüm senden yaña gönlüm gözin açmagıçün",Rt'de "Benüm hiç hevesüm yokdur şol bir ev ü çārdagıçün"

7 Beyit RY'de yok./hasretüñi göster aña:hasretin göstersin aña YE/hasretin göstergil Rt//varmag için :ister içün F, dâdeyle dâsitân içün YE,A

235

Her üç metinde de hiç bir fark yoktur.

236

1 seçer:bilür NO/kendüyi:kendözin YE

2 kime kim irerse:kime irdiyise NO//zerre:zerrece YE

4 Beyit YE'de yok./benlügi bilen:birligin bilse NO//eyleyüben:idübenin Rt

5 ʿāşıkları:ʿışḳ ehlini NO/bî:ne NO //ḳalupdur:ḳalandur NO

7 beni:senligüñ NO,seni Rt/ne ider:niderse NO

8

237

2 yola:yolda RY

4 Allāh'ı seven:ol şāha gelen Rt

6 kimse:kimseyi B

238

B nüshasından aldığımız bu şiirde "Yūnus Fermayed Velehu Aydān" serlevhası bulunmaktadır.

240

1 şükür şükür ol Çalab'a:çok çok şükür sen F,çok çok şükür ol YE

2 gördüm pirümüñ yüzini:irdi pîrüm şādılıgı YE,irdi yarum şādılıgı Rt/pirüm:yārum Rt

3 gurbetile:firkātinle YE,firkâtile Rt,ʿizzetile Ç/bāgçesi içindeki:bāgınuñ içinde YE//ʿışḳ bezmine girdüm:ʿışḳ tertibin ḳurdum F,YE

4 Beyit Rt,Ç'da var.İkinci mısra Ç'da "Dost bagçesinüñ içine ʿışḳ bezmini ḳurdum bugün"

5 eydür Yūnus:Yūnus eydür F,YE/söyleyeyin:söyleyeyim Rt/

İrdüm:geldüm YE,girdüm F

241

3 vaktüm:F"de yok.Muahhar divanlarda böyledir.

242

1 ṣûretden:ṣırāṭdan (Bursavî İ.Hakkî/Şerhli Metin'de)/yolda ṣafā:anada maᶜnī F//yoldan:erden F,NO,Ç

2 ᶜacāib aññlama:ᶜacebe aldanma F,B,ᶜacâibe aldanma NO,Bursavî//dost yüzini:kim dost yüzin NO,gir dost yüzin Ç

3 dostuñ yolını varġıl:ᶜışḳa ḳul olup gelgil NO,dosta bilişüp varġıl Ç//idesin:bulasın NO,göresin F

4 geçerler:geçeler NO

6 Birinci mısra YE'de "Ḥaḳîḳat dört şehirdür anda yidi kapu var"/yididür ḳapuları:yidi ḳapu içeri NO,Ç//ikinci mısra F"de, Dergāhında yazludur girüp ḳudret göresin",YE'de "Dergāhında yazılu gir kudretler bulasın",Ç'da "Dergâhuñda yazılu göñül ḳudret bulasın"

7 bir kişi ṭurur anda:iki arslan var anda B,bir ḳapucı var anda (Bursavî), bir kişi otrur anda Ç/ṭurur: olur F,oturur YE, //teslîm ol gel:selîm ol sen F/ikinci mısra NO'de "Sañа eydür gelmegil olmasun ki varasın",Bursavî'de "Sañа eydür berü gel olmaya ki varasın"

8 vardur:yatur NO,var YE/kim:ki YE/ikinci mısra Bursavî'de, 9.beytin ikinci mısraıyla aynıdır.

9 NO'de yok./sañа ḥamle iderler:ḥamle iderler sañа Ç

10 NO'de beyit yok./dört pirler:dört rehberler Bursavî,dört pîr oturur Ç/vardur:oturur YE/görkim:görgil YE,B,Ç

11 biş:beş YE/vardur:otrur NO//metā'lar ṣatar:metā'göste-rür B,mata'lar var ṣatar F

12 Beyit NO'de yok./Ḥûr:Ḥûrı B,YE,Ḥūrīler Bursavî/olmasun ki :olmaya ki YE

13 kim:sen F/ol Ḥūriyi:girüp Ḥūri B,evvel Ḥūri NO/vāyeden: Ḥūriden,Bursavî/yoldan:yolda F,erden NO

14 kurtuldun̄ dirler:dirler ḳurtuldun̄ F,NO/gir dost yüzin: gerek dostı NO

15 Beyit Ç ve NO'de var.Ç'da ikinci mısra "San̄a eydür ḳur-tuldun̄ gir dost yüzin göresin"

16 Beyit NO'de yok./şu:şol B/didügüm keleci:didügüm sözle-rüm F//cümle:Hakk B,YE

17 miskînlikde:miskînlerde B,miskînlere YE/Beyit Bursavî'de şöyledir:

Yûnus sen bu sözleri 'ıyān 'ıyān söyledün̄
İsterisen̄ kânını miskînlikde bulasın

243

1 felek:HB'de yok.//ol vaḳtin:dostile NO,anun̄la HB,Rt,Ç/ dostidük:yârıduḳ HB

2 niçe:bunca K,Ç,M/niçe yıllar:evvel ḳadem NO,ezel dahı HB /cân kânında:cem'i kânda NO,HB//ikinci mısra NO,HB'de "Ma'ri-fet 'āleminde sırr sözin söyler iken",RT'de "Ma'rifet 'ālemin-de sır sözin saḳlar iken"

3 bu bilişlik andaydı:Âdem Havvā ḳandaydı NO//Âde-Havvā ḳan-daydı:bu bilişlik andaydı NO

4 dün geldi sāfi Âdem:geldi ṣafāylan Âdem bu RY,K,M//İb-lis aldadı ol dem:İblîse uydı şol dem HB/gezer:ḥayrān M,RY,K,Ç

5 Beyit F,RY,M,K'da yoktur.Birinci mısra Rt'de "Biz ol vaktın göçerdük cevlan urup uçarduk"/Hak bizi:ol bizleri NO

6 Beyit HB,NO'de yok. /alışdı:ilişdi F

7 Beyit HB,NO,F'de yok./tuz etmek duz itmek RY

8 F'de,8.beyit ile 9.beyit birbirine karışmıştır.F'de birinci mısra "Ne gök varıdı ne yir ne zeber vardı ne zîr",Ç, NO,Hb'de "Ervah idük anda biz ne ogul vardı ne kız"//konşıyıduk cümlemüz:ne hu konsuyduk anda biz tur NO

9 Birinci mısra F'de (bkz.dipnot 8) "Ne oğul varıdı ne kız ervâh idük anda biz"//ne zer varıdı ne zir:ne zir varıdı ne zeber NO

244

2 bırakdun:bırakdum Rt

3 Birinci mısra Ç'da "Ne var eger ʿışkundan sındumısa"

245

Bu şiir B'de "Yunus Emre Fermayed-velehu Aydan"serlevhalıdır.2 ve 8ci beyitler Divān-ı Âşık Yūnus Emre'de ilave edilmişlerdir.

246

1 zinhar virmegil gönül:virmegil ʿömrüni YE,NO,virmegil bu ömrüni RY,K,M,Ç

2 âdemleri:âdemîler NO,YE//bize dahı gelüben:uş bize dahı gele YE,nevbet bize geldükde NO

3 Beyit NO'de yok.Birinci mısra F'de "Gör ahi niçeleri

ṭopraklar ḳuçmış yatur"/ḳuçmış:ḳuçup K//dahı anuñ ṭek:de anlar gibi F,dahı ancılayın RY,YE

4ol:şol F/elinde:ḳatında F,altında RY,yanuñda NO/birinci mısra' K,M,Ç'da "Ol kuşuñ ki yuvası anuñ ola ṭoğan elinde"//ṭura: dura F,RY

5 miskîn bî çare:bî-çâre miskîn/ṭutğıl eren etegin:gördüm bildim dimegil F,dut erenler etegin RY,ṭutğıl erenler etegin YE//ta seni Ḥaḳḳ'a ilte:dut erenler etegin F/ta:ol NO,YE

248

1)şerikden:şerike F/sonra:yine HB,NO,Rt//dimegi :dimegil F/fetvâ:fitne F

2 Beyit F,HB'da yok./dîn ü imân:din-imânuñ YE,dinüñ imânuñ K,RY/ṭoğrılıkla:doğruluk Rt//olmayıcak:olmayınca YE/çatarsın :dutarsın Rt

3 HB'da yok./indi:idi F//anı Allah:Allah anı Rt/virsene:bir baña F/hā kitâbdan:halḳ kitâbın A

4 Beyit NO,Rt'de yok./Birinci mısra K,RY'de "Oḳursun taṣnîf kitâb çekersin niçe 'azāb",YE'de "Oḳur-taṣnîf-kitâb biñ anca dahı 'azāb",HB'de "Okursın taṣnîf kitâb bin anca gerek 'azāb" A'da "Eydürsin taṣnîf bir kitâb ġayr-ı âmil olur 'azāb"/ikinci mısra YE"de "Ḥavf sende yok eyle ki bir yağmacı Ṭatarsın" /sende:hiç sende A/bir:A'da yok.

5 Birinci mısra NO,A,HB'de "'İlm oḳımaḳ bilmekdür bilmeklik kendüyi (nefsini A)bilmekdür",F'de "'İlm oḳımaḳdan gerek kendözini bilmekdür",YE'de "'İlm oḳımak bilmek bilmek kendüñi bilmek",Rt'de "'İlm oḳımaḳ bilmekdür belki kendüyi bilmekdür" //pes kendözin:kendözüñi F,sen kendüñi A,HB,sen kendedözüñ NO,çün kendüni Rt

6 Anlamağıçün:almaḳdur ancak F,bilmek içündür HB//'ibret-

den degülsin:ʿibret almaduñ sen F,ʿibretden bilmezsin HB, anlamazsın A

7 oniki biñ hadîsi:on biñ hadîs işitdüñ RY,K//anı işitdüñ meger:unutduñuz anı siz F,anı unutduñ beñzer YE,NO,RY//Beyit Rt'de şöyledir:

Dört kitâbuñ maʿnîsi Muṣṭafā cemʿ eyledi
Anı unutduñ beñzer şerḥ ile söz ṣatarsın

8 Beyit Rt'de yok.cehennemde yatarsın:cehennemde bitersin F/ ikinci mısra A'da "Tekyeye kılmazısan niyâz cehennemde yatursın"

9 F,Rt'de ikinci mısra 10.beytin ikinci mısraı olarak yazılmıştır.Bu mısra "İḫlāsıla gelürseñ bizden nesne utarsın" şeklindedir.(bkz.10.beyit ve dipnotu)//ha:ta HB,dek NO

10 İkinci mısra F,Rt'de farklıdır.(bkz.dipnot 9)/fākıhsan: gānisin NO,fâkısañ RY,K/birinci mısra Rt'de "Sen fâkisen saña dekümüz yokdur"

11 Beyit sadece F'de var.

12 Beyit YE'de yok.Beyit NO'de :

Yûnus bu sözleri hem ʿışḳ ʿilminden okımış
Ger gönlüne yararsa bir ḳaç dahı ḳatarsın

F'de;

İşit Yūnus sözinden ʿibret algıl özinden
Eger ḳabūl iderseñ bir ḳaç dahı ḳatarsın

HB'de:

Yūnus Emre bu sözi ʿışḳ kitābından oḳur
Dime bilmedin aña kendözünden ḳatarsın

Rt'de:

Yūnus işbu sözleri ʿışḳ kitâbından oḳur
Ger gönlüne yararsa bir ḳaç dahı ḳatarsın

251

1 Beyit RY'de yok.

4 Beyit RY'de yok.

5 Yunus:Yunus'da RY,M//zindân didi biz :bize didi zindan RY

252

Bu şiir YE'de iki defa istinsah edilmiştir.Varak 76a'da farklı beyitler mevcuttur.Rt'de kafiye "işidemidüñ/gidemidüñ/yudamıduñ vs. şeklindedir.

1 Beyit Rt'de:
ʿIşk eri haberini eydem işidemidüñ
Bizümile ol yola sen bile gidemidüñ
YE'de (76a):
Ol dost ili haberin disem işide misin
Hem-rāh oluban bize ol ile gide misin
/bu:ol F

2 YE'de (76a):
ʿIşk mālı cefā olur şerbeti agu olur
Ol agu kadeh tutmaz nûş idüp yuda mısın
/Rt'de ikinci mısra"Hiç kadeh tutmaz anı sen içüp tuta mıduñ"

3 Beyit (76a)'da:
Ol ilüñ zavādası cefā tuta gidesi
Ol cefāya katlanup sen agu yuda mısın//
tada mısın:yuda mısın F,YE/şeker:kadeh Rt

4 Beyit YE'de:
Biz ne didük sen añla ʿārif sözidür diñle
Sagışlardan geçüben şümār unıda mısın
Rt'de:
Ol felkde dün-gün olmaz ay gün togup tolunmaz
Cümle sagış terkidüp şümār unıda mısın

//terk idüben:terkin uruban RY/şumār:işmâr Ç,YE,hisābın K, RY,M,işimüz F

5 Bu beyit YE(76a) ve Rt'de mevcut./evine:girüp:iline gidüp Rt//ʿışkdan içüp esriyüp:dünyālıġı dükedüp YE

6 işbu:uşbu Ç/bu ṣûretün YE (76a),âdemînün̄ Rt/od u ṭoprak yil ü ṣu:od u ṣu yil ṭoprak durur YE (76a),od u yil ṭoprak ṣudur F//gör özüni:cevāb eyle F,suʾāl eyle YE,Ç

253

1 dâyim:dāim Ç

2 varayın:düşeyim Ç/sırrum:tersa Ç//sırdan:menden Ç

3 Mısra Ç'da "ʿIşkıla Manṣûr olayım Ene'l-Ḥaḳ'dan dem urayım"

4 Birinci mısra Ç'da "Fürḳatinle yanayım derdün̄ ḥūnına ḳanayım"

5 ḳan̄lu:dāim Ç/arturayım:arturuban Ç

6 Beyit Ç'da yok.

7 Beyit yalnız Ç'da var.

8 Beyit yalnız Ç'da var.

9 Beyit Mecmūa'da şöyledir:
Yūnus sen Ḥaḳḳ'un̄ perdesin keşf-i râz idüp açma
Mürşid-i kâmil pîrüme ḳulluḳ ideyim bir zamān

254

1 ʿāşıḳlara:ʿāşıkuz NO,Rt/diyem:söyleyem YE,K,RY,diyelüm A, NO,Rt/şîrîn:güzin K,RY//din̄leyene:din̄lerisen̄ K,RY/eydeyüm :

söyleyem K,RY

2 Beyit sadece Rt,NO'da var./ḫayfdur:ḫaydur Rt//ben rāzum: rāzumı Rt

3 Beyit NO'de yok./yir:yir ü K/yoġıdı:yoġıken F/ᶜışḳ bünyādı:bünyādıṁa ᶜışḳ //ezelden ḳadîmdür:ḳadîmdür eẓelî F,kadîmdür irdi YE/Rt'de beyit b:

Daḫı yir-gök yoġıdı varıdı ᶜışḳ bünyādı
ᶜIşḳ ezelîdür cānum ᶜışḳ getürdi ne varın

4 Mısra Rt'de "Evvel ezel bezminde kim gördiyse dost yüzin "//sor andan:andan ṣoruñ NO,andan sor Rt,A/ᶜışḳ :cân YE

5 Beyit NO'de yok./bir:YE'de yok./baġlasam:eylesem Rt// dünyā vü:dünyāda vü YE,dünyede Rt,dünyede F/dutısar ᶜışḳ: ne dutsuñ ᶜışḳı YE

6 Beyit YE'de:

Emânet emânet dutġıl ᶜışḳ ṣoḥbetin zinhâr
Oturur degme yirde söyleme ᶜışkuñ yerin

A,NO'de ;

Zinhâr zinhār emânet ṣakınġıl ᶜışḳ ḫaberin
Degme yirde oturup söyleme ᶜışḳ esrârın

K,RY'de;

"el emânete ṣakınġıl ᶜışḳ ṣoḥbetini zinhâr
Oturup degme yirde söyleme ᶜışkuñ ḫaberin

Rt'de;

Zinhâr zinhâr emânet ṣakınuñ yâr ṣoḥbetin
Dağme yirde oturup söylemeñ ᶜışḳ esrârın

7 Birinci mısra Rt'de;"Cevherîler cem'ünde hem kâide böyleymiş",NO'de " Cevherîler cem'inde hem kāide böyleymiş"/cevherîler:ṣarrāfların F//ḳadrini bilmezlere:ḳadrin bilmez kişiye F/göstermedi:göstermeye NO

8 ṭolmışdur sînesi:ile ṭolmış sinesi F,ṭolmışdurur sînesi YE//gizleyemedi:ṣaklayamadı F/dilin:sözin K

255

Bu şiir RY'de iki defa istinsah edilmiştir.(60a)varaktaki şiiri esas aldık.

1 kılursın:kılarsın (RY'de bu redif hep aynı şekilde harekelenmiştir.)bilden zünnâr:zünnārını A

2 illâ:evet F//seyrân:cevlân K (NOT: RY'de varak 66b'daki metinde şiirin 3.beyti olarak der-kenâra başka bir beyit daha yazılmıştır.Diğer nüshalarda olmayan bu beyti ihtiyatla dipnota aldık:

Balıklayın sudasın bilmeyesin kim seni
ʿAlāyıkdan yukarıu 'ummân arzu kılarsın

3 nev-reste gibi:nevresteyiken F,nâ-reste gibi HB,RY//ele çevgān:çevgān ele K/ikinci mısra Ç'da "Meydān ele girmedin cevlān arzu kılarsın"

4 bilimedün:bilmedüñ mi Ç/Mısır'a sultānıken:Mısra Sultān olmadın F

5 Beyit sadece A'da var.

6 Beyit sadece NO'de var.

7 Beyit sadece NO'de var.

8 Beyit sadece RY (60a)de var.

9 Bu derde Eyyûb'layın:her derde Eyyûb gibi F//katlanımazsın:katlanamazsın F,katlanımadın NO,A (NOT: A'da bu beyitten sonra iki beyit daha vardır:

Gözinden hicâb gitmedin gönlüñ çirkin yumadın
Hak sözi añlayubilmedin dîdâr arzu kılarsın

Bāğçe yolın bilmedin bāgbanıla bulışmadın
ʿIşk yolına düşmedin cennet arzu kılarsın

256

Bu şiir RY,K nüshalarında "mim"le kafiyelenmiştir ve "bilmezem/varımazam/olımazam ..." şeklindedir.

1 oluban:olalı F,olubanı NO/ben:uş ben F/bilimezin:bulımazın NO,YE,bilmezin F//dilile:delilile YE/sıfatuñ:vasfuña F, sıfatuña NO,sıfatuñı K/iremezin:varımazın YE,RY,K

2 dile:dile bu K//sunᶜunı :sunᶜuñ F,NO/dimeklige:saymak dilile F,sıġmaz dile YE,söylenmez dilile NO/ben:ben hiç F/ olamazın:olmazın F

3 zâhir:hâżır YE,hāżırsın NO

4 uşşum:usum K,RY/ayılmazın:bilimezin NO

5 çünki:çünkim F/iletdüñ:alıtduñ aldaduñ NO//yad olmazın: ayrılmazın F

6 Beyit F'de mahlās beytiyle karışmıştır.Bu nüshada şiir
Bana cānı sen virdün ᶜAżrāile buyurduñ
Teslîm ideyin cānı yalan daᶜvī kılmazın
beytiyle bitmektedir./baña cānı sen virdüñ:sen virdüñ baña cānı K,RY/viremezin YE,NO

7 Beytin F'deki şekli için bkz.dipnot 6)/YE'de mahlās beyti yok./hicâb götür:götür hicâbı RY,NO/sādıkam yolunda ben: teslîm itdüñ cānumı NO

257

1 göñüller alan:göñül iledüp F,göñül aldayup B,göñüli algöñüller eden A//cānlar içinde:cânlara geçer F

2 nazaruñ:bakışuñ F//görenler kendüden varur:görenler hayrân kalur A/ᶜāşıka kıyan:ᶜuşşâka Kurʾān F,A,ᶜāşık-ı hayrân YE,ᶜāşık-ı Kur'ān K, M

3 esen:seni F//Belkîs:şâh-ı K,M,YE,belhâ B //Beyit A'da;
Esen yil görse turur dîvler hükmüne girür
Yüzüñden mühür urur Mülke Süleymân mısın

4 tutılur:dutılur F,YE/togmaga:dogmaga F,YE//heybete:heybetde K,M/ikinci mısra A'da "Görenler mestân olur Yûsuf-ı Ken'ân mısın"

5 kalıbına cān gelür:cān kalıbına girilür YE,B,cānı kalıba girür A,hükmüñ cānda sürilür K,hükmüñ cānda sorılur M //toprak:türâb M/âvâz:cevâb YE,K,M/biñ:ibn K,'İsâ-yı A

6 dîne şur eyler :cāna nûş B,beni esîr eyler K,M,'âşıkı seyreyler A//taşı mum eyler:taşum eyler mum YE/ferhâd-ı zamān:yoksa Ferhād sen F,taş kesen Ferhâd B;ferhâd-ı kühân YE Ferhād-ı kühân A

7 cân gözi:ol gözler F,YE,gözlerüñ B,her kim A/dīdār:didâruñ A//İbrāhîm Edhem:sâhib-i devrân K,M

8 Beyit K,M
Yüzüñ pertevi nûrdur tab'uñ dilüñ mesrûrdur
Gören cānın unıdur hüsn içinde cân mısın
A'da:
Yüzün dîdâr nûrıdur gören cânın unıdur
Tapuñ Mi'râc dünidür 'ālem mısın
/saçun:tapun B,YE

9 rûzan:râzı F/sen söze beyân:söze hakîm sen F,B,YE/Hak yolını:erenler yolını A

259

1 göricegez:göricek K,RY,A,Ç/karar kılsun:katlansuñ K,kılsun RY//virür:vire NO/zâhid din ü îmân:zühd ü dîn-imân K,RY /Ç'da mısra "Ol dem yağmaya virür yüz biñ zâhid dîn-îmân"

K,RY/Ç'da mısra " Ol dem yağmaya virür yüz bin zâhid dîn ü imân"

2 urman :yoḳdur YE,NO/ʿâşıḳlara:ʿâşıḳa YE,K,RY/her:K,RY'-de yok.//olımaz:degüldür NO,A,degül YE,degül K,RY/kendüye:ʿâşıḳa K,RY

3 mevcine:deñizine Rt,Ç/pes niçe:neyile F,ne bilsin YE,niçün itsün K,RY,neyile bilsün Ç//yazuġ u müzd:yazuḳ mazuḳ A

4 görmeyiser dost yüzini:göremez Ḥaḳ dîdârını NO,K,görmez Ḥaḳ didârını RY,YE//ne renkdedür iş bu cihān : ne rengdür dîn ü cihān NO,ne renge zeyn-i cihān YE,ne renkdür bu cihân K,RY /Rt'de beyit:

Cānına ḳıymayan ʿâşıḳ görmeyiser dost yüzini
Gözsüz niçe fehmeylesün kim niçedür nûr u duḫān

A'da:

Anda kim yoḳdur cān gözi görmez Ḥaḳ'dan didār
Gözsüz niçe fehmeylesün ne rengdedür reng-i cihân

5 Beyit K,Rt,Ç'de yok./melik ü:begile RY/göricegiz:göreyidi F,görecik A//eyleye:ideydi F,eyleyeler NO/taḫtını:taḫtı NO ten tertîbi F,taḫtıla RY,taḫt u tācı A

6 Beyit Rt,Ç'de yok./velâyeti:vilâyeti F,K,RY,vilâyeti A /orta durur:arka turur aña A/ki dâimâ virândadur:ki hemişe virāndur NO,kim virāndadur dāimâ YE,virānda olur her dāimā RY,K

7 Rt,Ç'de beyit yoktur./kişi ırmaz gözin:ʿâşıḳ gözin ırmaz NO,YE,RY,ʿâşıḳ ırmaz gözin K,A//ṭuran:duran RY,varan YE

8 bu ʿişḳ ḳızġını:bu ʿışḳı odı NO,bu ʿışḳ firkāti YE, ʿışḳ ḳızġını RY,K,dost varlıġı Ç/ Rt'de birinci mısra "Yūnus senüñ dost varlıġı ḳomaz dilüni ṭutmaġa"//ṭutmaġa:dutayıdı F,tutayıdı YE,NO/ "âşıḳla:ʿâşıḳa F,ʿâşıḳ u YE,Çʿâşıḳıla K,RY/ rāzını:râzın K,RY/dürüst diyümeye lisân:diyümüle dosta lisān NO, ḳaçan diyübilür lisān K,RY

260

1 ol:bir F,şol NO,A

2 ʿacāib:ʿacāibi A/gözle:gözler NO,gizlü YE,Ç,gizler K,RY //zî-bir YE,ol A

3 Beyit F'de yok./urmazıdı:urmışıdı NO/birinci mısra Ç'da "Tevhîd-i Ene'l-Ḥaḳ'dan dem urmazıdı Manṣûr

4 bu:A'da yok./ben:men RY/Yaʿḳûb:Yaʿḳūb'sın A

5 Beyit A,Ç'de var./dimeden:diyemi Ç//A'da ikinci mısra "Gâh leylî idüm anda gâh Mecnûn'dum ḥayrân"

6 Beyit F,Ç'da yok./sin:YE'de yok./ḳuyuda:ḳalıba YE,NO// geldük:geldüm NO,YE,Rt/giderüz:giderem NO,YE,Rt./Beyit A'da:
...............olmadın cān ḳalıba girmedin
ʿIşḳ dadıla mest geldüm mest giderem bundan

7 Birinci mısra F'de "Adum Yūnus olduġı bu cisim belāsıdur" /cismüm:cism RY//zâtum:adum F,aṣlumı NO/ṣorar olursañ :ṣorarısañ NO,YE,A

261

1 anda:şunda F/Beyit A'da:
Ol gönül hiç ölmeye kim cānı sen olasın
Ölmiş gönül dirile kim anda sen olasın

2 ölmeklik:ölmegi F,ölmek A/dirlik:dirilmek A//gönül:yürek A

3 İkinci mısra F'de "Güç olmaz ol divānda ḥâkimi sen olasın" A'da "Daha ölmez diyü anda sulṭānı sen olasın"

4 Beyit F'de yok./ehl-idil olur:ʿadl ehli dâd YE,ehl-i dil olur K,M

5 uçıcaḳ:uçucaḳ RY,menzilinden:menziline F//göze ʿıyān: gizlü pinhān RY,K,gizlü nihān YE/Beyit A'da :

Sen ḳafesden ucıcaḳ bu maḳāmdan göçicek
Ol maḳāma geçicek gizli-nihân sen olasın

6 Beyit F'de ve YE'de yok./ zerre ırılmaya:zerresi ṭagılmaya A

7 Ulaşıġusañ :ulaşıḳısañ F,YE/birinci mısra A'da "Yunus eger ʿaşıḳısañ ʿışḳa yaraşıġısañ"

262

2 bu cümle ʿālemüñ:ḳamu ʿalemüñ başınuñ YE//ʿışḳ:bu ʿışḳ YE

3 Beyit NO'de yok.

4 gazal:yeşil NO/düşdüm:döküldüm NO

5 niçe:çaġurup YE

6 YE'de yok.

7 Beyit YE'de yok.

8 Beyit NO'de yok.

9 Beyit NO'de yok.

10 Ṭapduġ'una:Ṭapduġ'uma YE

263

1 Beyit Ç'da:

Girdüñ yola usanmaduñ seferden
İlâhî beklegil bizi ḫaṭārdan

3 ṭoġaldan:ṭoġalı RY,M/ṭoġradı:doġradı K,RY/Beyit Ç'da:

Cigerüm dograyupdur tāb-ı gurbet
Ciğer kanı sızupdur ṭamardan

6 gögüs:gögsin RY/giderken:gidelden RY,B//seni:anı RY

264

1 din ü millet ḳodurdı:dīn milletümi NO/ol:bu Rt A//anı: Ḥaḳḳ'ı A

2 ṭutmayalar:bilmeyenler NO,ṭutmayanlar RY,döymeyenler A/ dinin dir:dīn ḳodı dirler NO/ikinci mısra Ç'da Niçe dinin saklasun cansuz gönülsüz kalan"

3 Cānıla göñülidi:göñül ile cān Rt,Ç/göñülidi:göñlümidi NO //kodurdı kamusını:cümlesin yagmaladı Rt

4 ʿışḳuñ:ʿışḳınuñ NO/nesneyi:nesnede NO//İslâm'da:imânda Rt, Ç/añılmaz:bilinmez Rt

5 ʿışḳda:ʿışḳa RY//cevâb sözi dil söyler:cevābsuz dil söylenür YE, cevâb söz söylemez NO,cevâbsuz söz söylenür A/bu lisān:düş ṣanan NO

6 bağlanmaz:bulunmaz NO/ʿışḳ işi hisāb olmaz:ʿışḳ ıssına hisâb olmaz RY,YE,ʿışḳ aṣṣı hisāba gelmez NO/Birinci mısra RT'de 8.beytin birinci mısraı olarak kaydedilmiştir.

7 Beyit sadece NO,Rt var.NO'de şöyle:
Beni ṣağışdan ḳodı varlıḳ leşkerin yudı
Ḥavf u recā göstermez ḫayrla-şerr yagmalayan

8 BeyitA'da yok/Ç'da ikinci mısra 6.beyitle karıştırılmış tır.

9 anda var: andadur YE//yüz bin gevherden fāriġ:yüz gevherden fāriġdür RY,K,A

266

Bu şiir K,RY'de ikişer defa yazılmıştır.K(203b),RY(18b) varaklar esas alınmıştır.Bu iki nüshada kafiye kelimeleri mim'le bitmektedir.Bunları tek tek göstermeyecegiz.

1 ben dosta girü:ben gine dosta K(116a),ben girü dosta RY, men yine dosta A//çeküben:pes ben RY,çekeyim F,YE/dostumuñ yüzin göreyin:dost yüzin görüvireyin F/yüzin:yüzini A

2 sermâyemüz bir cānıdı:sermâye bir avuç ṭopraḳ F//sermâye :sermâyem YE,A

3 ḳurulmış dükkân u bâzâr:ḳurılmışdur dost dükkânı F/içine:içinde YE//ben dosta:dosta ben K,RY

4 vireyin:ṣorayın F

5 ki Ḥaḳ naẓar ḳıldı:kim ol naẓar ḳıla F/gerek :gerekdür A/aña:şuña A/Ḥaḳ:YE'de yok.

6 Ṭapduḳ eydür bu:Ṭapduġ'um eydür F,Ṭapduḳ çün:Ṭapduḳ eydür ki A//ḳamulardan ol:ol ḳamulardan K,ḳamumuzdan A

267

1 Birinci mısra A'da " Hey göñül sen bir dem ḥûb-ı dünyādan uṣanmaz mısın "

2 sen seni:sensüzin YE/ḫōş ṭutġıl dāimā A//bilüñe baġlayup :bilin baġlanup YE

3 aṣṣıyı:iy aṣṣıyı A

4 göñül:göñüller A/ciddile:adlile A

5 Beyit YE'de yok.

6 Beyitte geçen "gögi"kelimesi YE'de yok./uran:kılan YE// A'da "dem" kelimesinden sonra "راحت"şeklinde bir kelime daha vardır.

268

Bu şiir,RY,K nüshalarında "mim" ile kafiyelidir.

1 şöyle hayrān eyle beni:İlâhî bir ᶜışḳ vir baña YE/ᶜışkuñ odına yanayın:ḳandalıġum bilmeyeyin M,RY,K

2 Beyit F'de:

Hem beni oḳur Subḥān'um işigine dün gün yönüm
Anda çıḳar benüm günüm bunda neye egleneyin

YE'de;

Ol sulṭânum gelsün dimiş uş göñüldi gitdi yolum
Elden çıḳaruban göñlüm ya ben ḳanda egneyeyin

HB'de:

Çün Subḥān'um okur beni uş göneldi gider yolum
Elden çıḳaruban göñlüm ya ben kanda egleneyin

NO'de:

Çün beni oḳur sulṭānum uş göñüldi gider cānum
Çün elden gider varlıġum ya ben niçe egleneyim

3 Beyit YE'de yok./ḳoḳun:ᶜışḳuñ F/terkin:terkini F/bu:F'de yok//ᶜAceb ḳandadur:hergiz belürmez HB,hergiz bilinmez F, bilmezem eyit NO/isteyeyin:arayayın F,egleneyin HB

4 Beyit RY,K,M,F'de yok./dört mezhebüñ ᶜāşıḳıyam:ᶜāşıḳlar dört mezhebin YE,dört mezhebdür ᶜāşıklar NO //ikinci mısra NO'de "Dimeñüz niçe şâhidler ben Mecnûn-ı divāneyin/bu yollarda:ben yollara YE

5 Beyitin ikinci mısraı NO'de "ᶜIşḳuñ beni yaġmaladı ya ben niçe ḳatlanayın"/YE'deki ikinci mısra 4.beytin ikinci mısraıyla karışmıştır.Bu beyit F ile aynıdır.)/eglemeye:aldamaya F/bunda niye egleneyi@senden niye usanayın HB/egleneyin :aldanayın F

6 Beyit HB,A,YE'de yok.K,F'de :

Yüz bin Hūri gelürise aldamaya bu cānumı

ʿIşkuñ gōñlüm yağmaladı senden niçe usanayın

İkinci mısra M,RY'de:

ʿIşkun beni yağmaladı ben niçesi katla nayın

7 Beyit K,RY,NO,YE'de yok./dilde:her dem F/söylenür:söylene HB,söyleşür A//ikinci mısra HB'da "Silgil gözüm perdesini seni görüp güveneyin",A'da "Götür cemâlin perdesin seni görüben öleyin"

8 Beyit YE'de yok./fakîr durur bunlar: feragatdur bunlar F,fārigdur bu cānlar HB,mahrūm olur anlar NO//asuñ beni:yakuñ beni NO,asılubañ K/hep :her HB,koñ.lNO

9 Birinci mısra F'de "Yûnus Emre'mün bu sözi câna ṭoldı avazesi",HB'de "Yūnus dimez iş bu sözi cāna ṭoldı dostuñ rāzı"/Beyit YE'de:

Yūnus eyitdi bu sözi cānı ṭoludur dost rāzı

Çıksun münkirlerüñ gözi bunda kime göstereyin

NO'de;

Yūnus Emre bilür sözi kördür münkirlerün gözi

Cān toludur dostuñ gözi ya ben niçe götüreyin

/münāfıkuñ:münkirlerüñ F,HB

269

1 Beyit Mecmua'da:

Hey hōcam bir ʿışḳ vir baña kandalıgum bilimezem

Şöyle yavı ḳılayım beni isteyüben bulmayayın

/ben benligüm:ki ben beni YE,kandalıgum Rt

2 dün ü:dünden HB,YE//isteyeyin dāim seni:dāim isteyeyin seni HB

3 bundayiken:dirligümde Rt

4 Birinci mısra Mecmûada "Derdüm gelürise dile müddeîler baña güle"/söylerisem gelmez:hālüm getürürsem YE,gelürse göy-nügüm dile Rt

5 uş:ben Mecmūa/birinci mısra HB'de "ʿışkuñ bir ṭaġ urdı cāna uş yürürem yaña yaña"//bir ok:bünyād HB/zārı ḳılmayayın: niçesi yanayın YE/Rt'de ikinci mısra "Top ʿışḳ eser itdi cā-na niçe zārı ḳılmayayın"

6 YE'de beyit yok./Beyit Rt'de :
Bülbül olayın öteyin dost bāġçesinde yatayın
Gül oluban açılayın ayruḳ dahı ṣolmayayın
Mecmua'da:
Dost baḫçesinde biteyin bülbül oluban öteyim
Gülile bile biteyim açılayım ṣolmayayım

7 Beyit YE,Mecmūa'da yok./şöyle ʿıyān göster seni:ʿıyān göster anda seni Rt

8 ʿışḳdur bu:nedür bu YE,ʿışḳ durur Rt/virdüm:ḳodum Rt// miskîn Yunus:dir ya Gāni:miskîn Yūnus eydür bunı YE,Yūnus Em-re eydür bunı Rt

271

1 aṣṣı ziyāndan geçdüm:geçdüm aṣṣı ziyāndan HB/aṣṣı:aṣṣı vü A

2 ulaşdum:irişdüm F,uçdum A

3 Beyit F'de yok. /ikinci mısra NO'de "Ḥakîḳat küfrin bil-düm imânum yaġma olsun",YE'de "Alan viren dost oldı cihānum yaġma olsun"/mekân kavmi:mekāna ḳavm A

4 Beyit HB'de yok.F'de şöyledir:
İkilikden uṣandum birlik hānına ḳandum
Derdi şarābın içdüm dermânum yaġma olsun

5 Beyit A'da yok.andan dost:dost andan F//ikinci mısra NO,HB'de "Alan viren dost oldı lisânum yağma olsun"

6 Beyit YE'de yok.bostānlardan basın:bostân başını HB

7 Beyit F,YE'de yok./üzüşdüm:el çekdüm A

272

Şiir "Yûnus Emre Fermayed" serlevhasıyla kaydedilmiştir.

273

1 niçe:bunca Divān-ı A.Yūnus

3 Birinci mısra A,Ç'da "Eger günāhdan korkarsañ zikrini söyle Allah'uñ

5 Beyit Divān-ı A,Yunus'ta:
Hakdan yaña dönicegiz Yūnus'layın dönmek gerek
Terk itmedi ʿibādetin kırk gün balık yutmuş iken

6 Birinci mısra Divan-ı A.Yunus'ta:"Gel ahdüne eyle vefā hem sıdkıla eyle safa"

7 Beyit Divan-ı A.Yunus'ta:
Evliyâ-enbiyâ kanı geldi geçdi cümleleri
Dāvūd u Süleymân kanı Kaf'dan Kaf'a tutmışiken

274

Bu şiir sadece B'de mevcuttur.Serlevhasında "Yūnus Emre Fermâyed" kaydı vardır.

275

Şiir sadece B'de vardır,"Yunus Emre Fermayed" serlevhası-ile kaydedilmiştir.

276

Bu şiir B'da "Yunus Emre Fermayed-Rahmetullahu ʿAleyhe" serlevhalıdur.Mahlas Ç'da "ʿÂşık Yunus" şeklindedir.

1 ʿÖmrüm kuşı: kutsuz nefsüm B//avlayup yudar:arayup yorur Ç

2 ikinci mısra Ç'da "Gele gögsüne kona tenler dutuşup ya-na "

3 hātırun:hāl hatır Ç

5 Beyit Ç'da mevcuttur.

6 Beyit B'da mevcuttur.

7 dilünce:Arapça B

8 Yunus Emre: Âşık Yunus Ç

279

1 İkinci mısra YE'de "Kamu derdüne hem dermân olasın"

2 Beyit YE'de: 'Eger dünyâ severseñ mübtelâsın
Meʿānî sırrına kanda iresin

3,4,5.beyitler YE,F'de yok.

6,7.beyitler yalnız F'de var.

8 Beyit YE'de var.

9 Bu beyit ve sonrakiler YE'de yok.

13 Beyit YE'de :
Sözi bu Yūnus'uñ gözlüleredür
Eger ʿâşık olursañ uyanasın

280

1   bıñarları terk:ırmakları seyr F,B

2   ʿışḳ:ol K/ġussa olmaya:ne ġussa ola B//bu :ol YE/gelel-den:geleli YE

3   güldüm:ḳaldum Rt

4   de ʿâşıḳ olmış:sen ʿâşıḳısañ K,hem ʿâşıḳımış RY

5   Beyit Rt'de:
     Nīderem bu dünyeyi ʿışḳuñı virdüñ baña
     İçüm ṭaşum nūr ṭoldı hezār zebān oldum ben

6   Beyit Rt'de var.

7   Beyit Rt'de var.

8   Beyit yalnızca F'de var.

281

1   vaḳtin:vaḳit Rt,vaḳitden Ç/bir olasın:kim bir ola YE/ay-rulıḳdan:ikilikden NO//bāḳī dirlik bulasın:dirlikde bulınayın Rt

2   cānum vardur:ger cānum var NO,ya cānum var Rt//ṣaġıncı-la ḳalasın NO/ikinci mısra Ç'de "Cān iş murād edersen külli ṣaġıncılasın",Rt'de "Cān işmâr iderisen dahı ṣaġıncılasın"

3   ṣaġınç:ṣaġıncu NO,işmâr Ç//çün:çünki YE/yolda:bu yolda NO

4   derdile gelmeyince:gelmeyince derdile YE,derdile olma-yınca NO/irmeye:irġşilmez Rt//bir cân:bu cānı NO/yüz:biñ Rt/cānı:cānlar NO,YE,Rt

5   bāḳī:baḳma YE,bāḳī NO//cihānda bâtın:iki cihānca bāḳī NO,Ç//bâtın ḫazînesin bulasın:ol deñlü sen olasın YE

6   geçesin:geçersin YE/dînden:adından Ç/ikinci mısra Rt'-

den başka diğer bütün nüshalarda "Ayrulığın odından sen senden utanasın" şeklindedir.

7 Beyit Sadece Rt'de var.

8 iy:ya RY/ʿakluñ:senüñ YE/dilüñ:bu dilüñ YE//yoluñ:ilüñ YE,Ç/sen kanda :yazıda Rt

283

2 Beyit HB'de yok./ol dost iline:ol dostdan yana A/denizlerin kaynadayın:yaylaların yaylayayın NO,RM,denizlerin boylayayın A

3 ʿışkuñ:çü ʿışk HB,A/ʿāşıklar yanuma:ʿāşıkları toylayayın NO//dökeyin:çekeyin NO,A/ʿışkuñ hōnını:ʿışk derdi hānın ʿāşıkları:ʿāşıklaruñ B

4 çü girdüm:girem ol,girdüm NO,girem A/ʿışkuñ:ʿışkınuñ NO /bakdum:bakayım A//dürlü yemişlerin yiyüp :yiyem dürlü yimişlerin B,dürlü çiçekler dirüben

5 Birinci mısra B'da:"ʿĀşık oldum ben il ü şār dün gün işümdür āh-u-zār",Beyit NO'de:

ʿÂşıkum ben il ü şara düşsün ʿālem āh u zāre
Döğüben dertlü başu‿mı zārılıklar eyleyeyin

Muahhar bazı mecmualarda:

Yırtam yakamı il ü şar dün güni kılam āh ü zār
Akıdayın göz yaşını zārılıklar eyleyeyin

6 olayın şol:oldum ben B/şol:ol NO,A/tolsun:düşsün A,NO,toldı B/cihāna:ʿāleme B,NO,A//A'da ikinci mısra "Destân olayın dilden dile dost bağçesin yaylayayın"

7 Birinci mısra A'da "Yunus miskîn ol dost içün eyü dirlik dirilmedin"/ʿāşıklaruñ:ol dost içün NO,erenlerüñ Rt/dirligini :dirlik NO//bāri gücüm yitdügince:gücüm yitdügince bāri HB

284

1 düşdüm:düşüp Ç

2 Birinci mısra Ç'da "Öldügüm içün ġam çekerem",NO'de "Oñuldugo içün ne gussa yirüm"

3 Beyit Ç'da yok.Mecmua'da ikinci mısra "Ben bir kuş olam uçam aradan"

4 Birinci mısra NO'de "Şol gözlerüme aġlama direm"/direm: didüm Ç//okıdur:döküben NO/aġ u :aḳdan Ç

5 Beyit Ç'da yok./göl eylemedük:ḳan aşlamaduḳ, Mecmua

6 Beyit Mecmuadan alınmıştır.Diğerlerinde yok.

7 ḳul olam:yüz sürem Ç/şeyḫ:dost NO//ikinci mısra Ç'da " Bir ḫırḳa giyem bin-bir pāreden"

8 Birinci mısra NO'de "Miskîn Yunus'un maksūdı budur",Ç'da "Âşıḳ Yūnus'uñ budur maḳṣūdı"/ala:ire NO

VÂV

285

2 urulur:uralar RY,M//del' olmışam:ṭoptoluyam K,M

3 ḳılayıdum:ideyidüm K,M

4 itmege:eyleyü K,YE//ḳurtulam:ḳurtılam YE

5 ol Allāh'uma didi hem:Allāh'a didi vaᶜdesi K,M/ḳılam:idem YE

286

1 Beyit NO'de:

ᶜIşkuñ gönlüm yağmaladı nolsam gerek şimden girü
Bir od bırakduñ cānuma yansam gerek şimden girü

2 derdün ile cānum:evvel oda düşüp NO

3 Beyit NO'de:
Ne ᶜaceb sergüzeştler bağrum tolu serzenişler
Turmaz akar kanlu yaşlar aksa gerek şimden girü

4,5,6.beyitler NO'de yok.Bu beyitler Yunus Divanına ilk defa girmektedir.

7 Mecmuadan aldığımız mahlās beytinin vezni hatalıdır.Aynı beyit ise NO'de çok farklıdır:
Didüm Yunus delü olmış maᶜrifet bahrine talmış
Ol deñizde gevher bulmış olsam gerek şimden girü

287

1 inni ene'l-Hak:inni enellāh YE,RY

6 öldürelüm:oldı delim K,M

7 Beyitte geçen "Küntü kenzen mahfiyyen..." sūfilerin hadis-i kutsî kabul ettikleri "Ben bir gizli hazineydim..." mealinde bir sözdür.

8 ölüben:olup YE,ulu ölüben K,M

288

1 Beyit NO'de:
İy benümle yār olan sence giden gelsün berü
Varlıkların elden koyup hān iden gelsün berü

2 idelüm:eylesün YE/isteyelüm%:isterise YE//hem bulalum gevher kânın:benem ol sarrāfuñ kulı YE

3 bu cān:cānuñ NO//içün:çün NO

4 Beyit YE'de yok

5 Beyit YE'de şöyledir:
Mihmān idenler kendözin irdi Ḥaḳḳ'a anlar gezin
Ger dilersen dost yüzin iḳdām iden gelsün berü

289

2 dek:degin /oluban:oturup Ç

3 sehergāhın:sehergâhî Ç/ṭurup:varup M

4 Beyit muahhar mecmualardan alındı.

5 RY(Mecmua)da vardır.

6 RY(Mecmua)da vardır.

7 dāre:yâre RY

9 dildâre:gurbetde RY,aġyāre Ç /birinci mısra Ç'da Yunus Emre mahlaslıdır:
Bugün ġurbetde kaldı Yunus Emre

290

1 ötmez:aşmaz NO

2 Birinci mısra Mecmualarda "Nireye baḳarısam ṭoptolusın" NO'de "Ḳancaru baḳarısam ṭoptolu sensin"YE,'de Nireye varursam göñlüm ṭolusın"/bundan:benden NO

3 bende:ben NO,benden K,M/degülem:degülven YE//gezer:yürür NO,durur (muahhar mecmualarda)

4 Beyit K,M,YE'de yok./ḳadem kim başa:kim ḳadem başa Rt

5 K,M,YE'de yok.

6 dokundısa:degdiyise RY,NO/Rt'de beyit:
Kime dîdâr güninde şu'le degse (degdiyse Rt)
Lâ cerem maksūdı kendüden içerü

7 yalnızca Rt'de mevcuttur.

8 Bu beyit esas aldığımız nüshalarda yok.Mecmualardan aldık.

9 Beyit muahhar mecmualardan alınmıştır.

10 Birinci mısra YE,Rt,NO'de "Unutdum (kalmadı NO)dīn-diyā-net kaldı benden"//niçe:ol ne NO,bu niçe YE,bu ne Rt/olur:durur YE/Bu beyit kanaatimizce iki beyit olup birbiriyle karıştırılmıştır.Birinci mısra YE ve Rt'den esas alınabilir.

11 Beyit YE,K/bu ne:ol ne NO

12 O:ol NO/hiç yok nişānı:yokdur nişānı Rt,hiç nişānı yok YE,NO//ikinci mısra Rt'de "Nişān istemen bî-nişā ndan içerü" NO'de "Nişānı yok durur bî-nişân içerü",YE'de "Nişān yokdur bî-nişāndan içerü"

13 ta kim:nagâh YE,meger NO,geçeriken Rt/tuş :şeş Rt/dosta:saña NO//ikinci mısra YE'de "Kul oldı ol kapuda āstāndan içerü",NO'de "Kaldı ol kapuda andan içerü"

HE

292

1 şol:şu F

2 bağları:tağları YE

3 ayagıduk baş olduk:kanatlanduk kuş olduk F

4 baba:Halka F

5 barışalum:irişelüm YE

7 dirildük:dirfillü F/ırmağ:ırmak YE

8 tapusında:kapusında YE/kapusında :tapusında YE

293

1 gönül:gönlün NO/evinde:evine K,B,RY/tutma:dutma F,K,RY// biregiyçün:kimse içün A,NO,kardaşına K,RY,yārı içün B,işi içün YE,Ç/kazan:kazup F/kendü:kendi YE

2 Beyit NO,F,YE,Ç,A'da yoktur.

3 Beyit K,RY,B'de yok./şanan ol:şananlar NO,YE,şatanlar A,şanur ol Ç//İkinci mısra NO,YE'de "Kaçan ola müslümân zihî benzer keşişe"/benzer:benzer bir A

4 nesneyi sunuban:aradan nesneyi F,aradan nesne Ç/nesne şanuban A//düşüre yatlu işe:budura yatlu pişe F,zihî kim yatlu beşe NO,divşüre yatlu işe B,zihi kim yatlu işe YE,ha budur dertlü başa Ç

5 Birinci mısra F'de "Yarın Hak didārını görmeyiser üç kişi"/ikinci mısra K,RY,B'de "Gammāz u nemmâmdur biri kulak urandur iy paşa"şeklindedir.Aynı mısradaki "u" B'de yok."nemmamdur"kelimesi RY'de "nemmâm" şeklindedir./Diğer farklar:
bir dikçi bir kovcı:biri kovucı bir dikçi YE,A/kovcı:kovıcı F

6 Yūnus:Yūnus'un A/Beyit F'de:
Yūnus'dan bir nasihat dutan yavuz olmaya
Bil kim eyü sözile her bir iş gelür başa
İkinci mısra NO'de "Bu bir iki kaç kelâm maʿnīdür başdan başa",B'de "Her bir eyü sözile her bir iş gelür başa", YE'de "Bir iki kelecidür dinlerisen başdan başa"

294

1 ʿışk odına:ʿışkunıla NO//pes:ben NO/nite:niçe F/olam:ola

Rt/düşdi:düşe Rt

2 Beyit F'de yok./ṭartınmadın:derd-i mendin RY/ur odunı: odunın urur NO,at odunı Rt//ḳamış:ḳamu M,K,RY,YE,Rt/ṣuyı:ṣular Rt.

3 her:ol NO/olıcaḳ:olıcağaz F,olısar NO/olmayınca:bulmayınca Ç

4 Beyit K,M,RY,YE'de yok.Beyit NO,Ç'de şöyledir:
Ol işler tamām olıcaḳ ḥalvet olur ʿāşıḳ başı
ʿÂşıḳ maʿşūḳa iricek cümle varlıgı yoḳ saña

5 Beyit F'de yok.NO'de:
ʿÂşıḳ gerek ʿışḳ odına niçe niçe yanar ise
Āḥir dütüni çiḳıcaḳ aydın olur taġrîd-hâne
//devlet durur:zihî devlet K,RY/kişiye:kişinün K,M/yanarısa ʿışḳ odına:ʿışḳ odına ne yanarısa Ç/olısar:olur RY,YE//bu ḥāne:tevhîd-ḥāne Rt,Ç

6 Beyit K,RY,YE'de yok./Birinci mısra F'de "Benüm dostıla bâzârum yaradılalıdan degül"/bâzârumuz:bâzârum NO/vaḳtan:vaḳitden Ç//Maʿşūḳayı:ma'şūḳı biz NO

7 Beyit F'de yok.NO'de:
Maʿşūḳınuñ yüzin gören gerek yaña kül ola
Gör niçe cān fidā ḳılur şem ileyinde pervāne
Rt'de birinci mısraʿ "Maʿşuḳ yüzin gören kişi gerek ki yana dükene"

8 Beyit Rt,Ç, NO'de var.Rt,Ç'de şöyle:
Niçe öküş yanar ise daḥı şīrīn gelür baña
Yüz biñ selâm u cān fidi ʿışḳ odına göyinene

9 sulṭānı:maʿşūḳı F/Ṭapduḳ durur:Ṭapduḳdur NO,K,M,YE/bu: ol NO,YE'de yok.//gedālara:gedālarına F/eylemek :itmek F,işlemek RY/hem:ḥod NO,M,K,RY,YE'de yoḳ,kāidedür Ç

296

Bu şiir RY'de iki defa istinsah edilmiştir.Varak 13a'da-bulunanı esās aldık.Rt'deki metin oldukça fazla yanlışlar ve eksiklerle kaydedilmistir.

1 erene:erine Ç,erlere A/irmegile:varmağıla YE,A,girmegile K//ben eri:er yüzin F,görmegile:bulmağıla NO/A'da mısra"göñül aldum yüzi yire urmağıla"

2 İkinci mısra A'da"Ere vardum erde buldum maksūdum"/K'da ikinci mısra "Erene irmekde buldum maksūdı"/maksūdum:maksūdı NO//taşradan:ben taşradan Ç

3 ne:her F,YE,her neye A/yire:nereye YE/er:ol K//sürmegile :urmağıla NO/ A'da mısra'"Hakk'ı buldum ben eri bulmağıla"

4 Beyit NO'de yok.Birinci mısra F'de;"Hakdan irer dürlü nasîb cānlara"/YE'de,F'den sadece "irmiş" kelimesi farklıdır.

5 Beyit A'da:

Ka'be senüñ işigindür bilesin
Bulımadun yol çeküp aramağla

Ç'da ;

Hakdan imiş cümle cānlara nasîb
Hakīkatdan imiş çün'ināyet cānlara

/eyle bil:bilmiş ol F,bilesin YE,NO,A/birinci RY(13b)'de "işigindür Ka'be bilürseñ senüñ",Ç'da " Ka'be senüñ işigündür bilürsen"/bulımadum:bulımazsın F,bulımaduk YE/

6 Beyit Rt'de böyledür.A'da "

Bakabilen bakdı gördi kendi özin
Görmeyene göstermeye parmağıla

7 Beyit 63b'de yok./bir gölidüm:bıñarıdum F/kıldı erenler :erenler kıldı RY,NO,Ç,A,YE

8 geldi üñ:üñ geldi RY,Ç,K,NO,YE/diyü turdum örü:dur u dur dum F//urmağıla:burmağıla RY(13b),NO,YE,Ç ,A

297

1 nite dolana:kanda dolanur RY,nite dolanur A/ma'şūkın :ma'şukasın YE,ma'şūk Ç

2 Beyit F'de yok./seven:anan YE,alan A//eylersin:idersin YE,Ç/āzād:esîr /2.mısra "Seni kim āzād ider sen esīr olmayınca"YE

3 esîr:yesîr F//hālümüz:hālümi RY,hālümüzi A

4 Beyit F'de yok./irenler YE,irenler RY/ayruk nesne sunalar YE,dostdan haber sorarlar RY//bahasın:bahasını A

5 Beyit F,YE'de yok.A'da :

Baha sayarısam olmaz mala tavara gelmez
Sevdügün ele girer mi sevdüklerün virmeyince

6 Beyit sadece A'da var.

7 Beyit F,YE'de yok.RY'de, mahlas beytinden sonra 8.beyit olarak yazılmıştır.(bkz.dipnot 7)Beyti yukarıya biz aldık.

8 Şiirin RY nüshasında 7.beytinin üstünde YE ve F'de olmayan iki beyit daha vardır.Bunlarla beraber RY,sekiz beyitten müteşekkildir.RY'deki 7.beyitte "Saîd" mahlası bulunmaktadır. Diğer iki nüshada Yunus'a mal edilen bu şiiri, biz,Yunus'un kabul ediyoruz.RY'den almadığımız beytin birincisi şudur:

Kāfirler Tanrı dirler boğazlamadın yirler
Bular müsülmân olmaz er yüzin görmeyince

Sözi Saîdden işit kılma kibir öğüt tut
Ol seni sora gelmez sen yavu varmayınca

Mahlās beyti YE'de :

Sözi Yūnus'dan işit girü kalma öğret tut
'İmāret olamazsın sen harāb olmayınca

A,Ç'da:

Yūnus'dan işit sözi kalma girü öğüt tut
'imāret olmayasın ta sen harāb olmayınca

298

1 vaṣf-ı ḥālın:vaṣlet ḥâlin F,YE,vaṣf-ı ḥālüm RY/eydiserem :eydiyorur NO/vuṣlat ḥālın:vuṣlatı RY

2 Birinci mısra B,YE,NO,Ç'de "Yidisinden bir dürlüsi eksük olursa olmaya",RY'de "Bu yidi dürlü nişānuñ eksük olursa olmaya",Beyit A'da:

Birisinden bir dürlüsi ansuzın olursa olmaya
Ḳanā'atile ṣabr müdām gerek hem bu yola gidenlere

şeklindedir./bu yidisinden birisi:yidi nesneden birisin F//ikinci mısra NO'de " Ḳanā'at u sabr u müdām gerek yola gidenlere",RY'de "Berkidük eksük gerekmez Ḥaḳ yolına gidenlere"

3 evvel:evvelki RY/bu durur RY,budur kim YE/yirmeye:yermeye F(NOt:F'de bu kelime dāima "yerme" şeklinde yazılmıştır.) /milleti:'ālemi B,YE,dilleri NO,Rt,A//ḳaldı yirini:yerini ḳaldı F,ḳaldı yirini A,ḳaldı yirinü Ç/yir değmedi:nesne değmez B,YE,NO,hiç nesne değmez yirenlere A

4 Beyit RY'de yok./budur hiç:oldur kim F//siz andan olmañuz:siz de benzemeñüz NO,zinhār siz de beñzemeyüñ A

5 Beyit B,YE,RY'de,F ve NO'deki "Dördünci nişān..." şeklinde başlayan konuyla yer değiştirmiştir. NO'de bulunan farklar:heveslerden:hevāsından NO//hevesler eri yolda ḳor:hevāsından er argurur NO,heves eri doğurur A,hevesler arı ırgurur/ varanlara:virenlere A/B'de beyit:

Üçünci nişānı budur dünyede münezzeh ola
Dünyā şaḫsı kötrüm eyler ne yol sökel olanlara

RY'de B've benzeyen beytin ikinci mısraı şöyledir:

Dünyā ṣayru-sökel eyler ne yol ḳayısı sökellere

Esas alınan beyte göre Ç ve YE'de ikinci mısra:

Dünyā şaḫsı sökel eyler ne yol sökel olanlara/şeklindedir.

6 Beyit için bkz.Dipnot 5/dünyāda:dünyādan F//ikinci mısra NO'de " Dünya şaḫsı sökel eyler yol ḳaygusı sökellere"

Dördüncü nişan,konusu YE,RY'de kaydedilmemiştir.Beyit B'de:

Dördünci nişānı bu durur cümle heveslerden geçe
Hevesler eri ırğurur ṭayanamaz yol varanlara

7 Birinci mısra B'de;"Yūnus yidi nişān didi üçüncisin gizlü ḳodı",A,YE'de "Yūnus yidi nişān didi dördüncisi gizlü durur",NO'de Yūnus yidi dürlü nişân didiyse üçi gizlüdür",beyit B'de :

İy bî-çare miskîn Yūnus yidi dürlü nişān didi
Üçün dahı diyivirem gelüp ḫalvet ṣoranlara

//gizledi:gizleyü ḳodı Ç/eydivirem:diyü virem F,RY,diyeyimki A,gelüp ḫalvet:ḫalvet gelüp A

299

Şiir B'de "Âşıḳ Yūnus Fermayed" serlevhalıdır.Aynı nüshada Yunus mahlasıyla geçmektedir.

1 miskînlikden:miskînlikde F,meskenetden RY//yitdiler:atarlar B,A,yiterler YE,iterler RY/yüksekden:kim yüksekden RY,YE, yüksekden kim B

2 Beyit B'de yok./ol:şu YE,şol A/yüzine:içinde Ç

3 ḳoca: ḫōca F/bilmez ki :bilimez F

4 münkirüñ:münkirler RY

5 baḳdı:baḫdı B//kim göñül :kim bir göñül RY

6 Bu şiir,6.beyitten sonra Yunus'un diğer;

Bir söz diyeyin saña dinle cānuñ varısa
Hiç ṭamaᶜ eylemegil ᶜaḳluñ saña yarısa

matlaıyla baslayan şiiriyle karışmıştır.B'de bu şiire ait kısımlar esas aldığımız şiirden farklı olduğu anlaşılarak üzeri çizilmiştir.RY ve B'deki farklı beyitleri kaydediyorum: RY,B:

Gördüñ yaruñ ṭoğrıdur baş ḳoğıl ayağına
Çıḳar ciğerüñ yidür eger çāren varısa

RY,B;

Gördüñ yāruñ egridür neñ varısa vir-koġıl

Ululardan meseldür işitdügüñ varısa

RY,B;

Az söz eren yükidür çok söz hayvān yükidür

Bilüre bu söz yiter sende gevher varısa

B'de ikinci mısra yok.RY'de derkenâr:

Etmek yiyüp tuz başmak ol nā-merdler işidür

Etmek anı komaya tuzuñ hakkı varısa

F'den aldığımız bu beyit,nüshalarda farklıdır./ayruġa da:hem ayruġa YE/RY,B'de birinci mısra iki şekilde kaydedilmiştir.

Der kenār:

Ne sanursañ sen saña anı sanġıl dostuna

Diğer mısraʿ:

Şer sanursan ayruġa anı bulasın sen de

7 Beyit sadece F'de vardır.

8 yoldan:yolından Ç/ırmasun:azmasun B,azuban F//sinle:sinila RY,sine Ç/sırat:sıratı A/görmesün:görmez RY,görmeye F

300

Bu şiirin bazı beyitleri Yūnus'un bundan evvel kaydettiğimiz "Miskinlikden buldılar kimde erlik varısa" mısraıyla başlayan şiiriyle karışmıştır.

1 diyeyin:diyeyim Ç//hiç :kim B,kem Rt,Ç/eylemegil:eyleme B,Rt

2 Beyit B,Rt,Ç'da :

Eylik erüñ yārıdur ölürse uçmak yiridür

Senden sonra söylenür ne dirligüñ varısa

3 Beyit sadece HB'de var.

4 Beyit sadece HB'de var.

5 Beyit HB'de :

Ma'nīde götürmişdür karındaş yigrek durur
'Iyāl dahı tatludur eger vefedârısa

6 RY(45b),B(28b)deki şiirlerde bu beytin birinci mısraı "Gördüñ yāruñ togrıdur baş kogıl ayagına",HB'de "Varduñ yaruñ togrıdur var kademine baş ko"

7 Beyit B'de yok./ululardan:uslulardan Rt,Ç/meseldür:ögütdür Ç

8 anı:seni HB(Bu beyit RY 45b'de der-kenārdır.)

9 Beyit B,Ç,Rt'de;
Ansuz sözüñ gör nedür çok söz hayvān yükidür
'Ārife bir söz yiter tende gevher varısa
RY(45b),B(28b)'de:
Az söz eren yükidür çok söz hayvān yükidür
Bilüre bu söz yiter sende gevher varısa

10 Yūnus miskîn:Emrem Yūnus HB

302

1 Bu şiir NO'de parçalanmış olarak istinsah edilmiştir.RY'de yarısı mevcuttur.K'da 205a'da ikinci defa ve yarım olarak istinsah edilmiştir.

1 kendü:kendüyi K,YE,kendüsin NO/kendü nihān:kendözi ten K,kendüsi cān NO,kendüsi ben Ç

2 kāimdür hiç:kadîm durur F,kāyımdur ol K,ol kalemdür HB /ırılmaz:ayrılmaz Ç//kendü:hükmi F

3 Beyit RY'de yok./tılsımı:tılısmı F/cümle dilde söyleyen :yire göge sığmayan K,cümle dili söyleyen YE,bu dillerde söyleyen HB//yire göge sığmayan:cümle dilde söylenen K,gör niçe cevlân ider F/girmiş bu cân içinde:girmiş gönül içinde Rt,hırka palan içinde F,sığmış bu cān içinde YE,gelmiş cihān içinde NO,girmiş gönlüñ içinde HB

4 Beyit F,RY'de yok./kendü:girü NO,gine YE//ṣaḥne:şaḫsa K/kendü:girmiş K

5 Beyit K,NO,RY'de yok./dutuñ:ben azıban HB,dutuñ dutuñ Ç/diyü:dutuñ Rt,ṭutuñ YE

6 Beyit RY'de yok./baḳan ol:baḳanlar HB//girmiş:kendü NO, Rt

7 Beyit RY'de yok./K'da arka arḳaya gelen aynı mahiyette iki beyit vardır:

Ḳudret ḳılıcın almış kendü nefsin depeler
Kendüsi cellâd olmış elleri ḳan içinde

ʿIşḳ atına atlanmış ḳudret ḳılıcın çalmış
Nefsüni depelemiş elleri ḳan içinde

Beyit HB'de :

Ṭartmış ḳudret ḳılıcın kesmiş nefis başını
Hırsını depelemiş elleri ḳan içinde

Ç'da:

Çekmiş ḳudret ḳılıcın çalmış nefsin başını
Depelemiş nefsini elleri ḳan içinde

Birinci mısra Rt'de "Çekmiş kudret ḳılıcın urmış nefsün boynunı",YE'de "Ṭartmış ḳudret ḳılıcın çekmiş nefsi başını",F'de "Dartmış ḳudret ḳılıcın çalmış nefsüñ boynını"

8 Beyit RY'de yok./ṣayru:ḫaste HB/üñüni:üñini YE,NO//İkinci mısra K'da "Bu ʿacāyib ṣayrudur ʿilm-i Ḳur'ān içinde"/ Ḳur'ān oḳıyan kendü :Ḳurʿān kendüsi olmış YE

9 Birinci mısra F'de 3.beytin birinci mısraıyla aynıdır.İki beyit karıştırılmış olmalıdır./düzer:düzen Rt/bezer:sezer Rt//ider:urur Rt,düzer NO/palās:nâlân Rt,pālān YE,NO,pilân F

10 Beyit RY,NO'de yok./dürlü dürlü:sıra sıra HB/Birinci mısra YE'de "Dürlü dürlü niʿmetler yapar köşk ü sarāylar"//dutunmış:urırımış Ç

11 Beyit K'da yok.Bu beyit ve sonraki beyitler RY,NO'de ay-

rı bir şiir zannedilerek maṭla' şeklinde istinsah edilmiştir.Her iki beytin birinci mısraları kısmen farklıdır:
NO'de "Başdan ayağa değin ṭalmışdur ol cān içinde",RY'de "Başdan ayağa değin Ḥak'dur cān içinde",Ç,Rt'de "Başdan ayağa değin cümle hüküm iden ol",F,YE'de "Başdan ayağa degin Ḥakdur ki seni dutmış",K (205a)'de"Başdan ayağa degin Ḥakdur cihān içinde"

12 Beyit Rt,HB,K'da yok./baḳ:gel F,Ç/ikiyi:ikilik YE,ikiliği RY,NO//bulasın:bilesin Ç/imân:gümân RY,NO,K(205a)

13 Beyit F'de yok.Rt'de :
Namāzuña inanma ṭā'atuña dayanma
'İlm ü 'amel ġarḳ olur nâz u niyâz içinde
K'da:
Orucuna inanma namāzuna gügenme
'Âşık andan münezzeh ḥaz u niyâz içinde
(NOT :bu beytin kafiyesi z ile bitmektedir.Bir başka şiire ait olabilir.)

14 Beyit NO,HB'de yoktur./ḫaṣṣü'l-ḥavāṣ:ḥāsıl heves Rt,ḥālis heves F,
(NOT :bu beytin kafiyesi "s" ile bitmektedir.Bir başka şiire ait olabilir.)

15 Beyit RY,NO,YE'de yoktur./ṭaldum:daldum HB/baḥrına:ka'rına (K.205a)//seyriderken:giderken F

16 Bu beyti tamamlayan bir başka beyit daha vardır:
İsteridüm Tañrı'yı gönülde bulmaklığı
İzler iken ḫoş buldum ḫırḳa-palās içinde
(NOT:Bu beyit 9.beytin bir tekrarı gibidir.Onun için esas metne almadık.)

17 Beyit sadece K'da var.

18 nişāndür:ma'nîdür F,Ç/söyleyenler sözüni:gelmemiş sencileyin K

NOT: Bu şiirin HB'de bir tane fazla beyti daha vardır.Fakat beytin sadece son kelimeleri okunabilmektedir.Kaydediyoruz:

.....................................şikâra
.... avâz içinde

303

Bu şiir,"istedügümi buldum eşkere cân içinde" maṭla mısraı ile başlayan şiirle karışmıştır.İşāret edilen bu şiirin 14 ve 15.beyitleri yukarıdaki şiirin 2 ve 4.beyitleriyle benzerlik içindedir.

2 istedügüñ:istedigin F

3 ṭutġıl:dutġıl F

4 ḥaṣṣ-ı ḥavāṣ:ḥāṣıl heves YE

5 ḳorınur:ḳurarlar YE/ordu:ortı YE

6 Beyit F'de yok.

7 bir:bin YE

305

1 bin:B'de yok./ʿālem:ʿalemüñ Ç/cümlesi:söylenür K//artuḳ: ayrık B,A,YE,Rt/söylenür:söylenen B,Ç,A,söyleyen YE,Rt.

2 cümle aña giderler:cümlesi aña gider K//bir:B'de yok. menzil:tebdîl F

3 göz anı:cümlemüz Ç/gözler:görür K

4 kim diye naḳş u nişān:eyden naḳş u nişānı Rt,ne naḳş u ne ḫōd nişân F,anda naḳş u yā nişān Ç,A,B,eylemez naḳş u nişān YE//ikinci mısra K'da "Çünki geldi Len Terânî Mūsā'ya Ṭūr içinde",A,Ç,B'de "Sözü durur len Terān Mūsā'ya Ṭūr içinde",YE'de "sözidür Len Terānî Mūsā'ya Ṭūr içinde"

5 Beyit K,F'de yok./gör:gör kim A//berrile:ber YE,hep berrile A

6 Beyit F'de yoktur./giden:giden bil A/eydimedi:eyitmesün Rt,YE,itmesün B,Ç,A/menzil-i menzili RT,B,YE/ikinci mısra Ç'de 8.beyitteki gibidir.

7 Beyit F'de :

Toksan biñ Hak kelâmı altmış biñi ʿam u hâs
Otuz biñi hassü'l-has ol durur sırr içinde

B'de birinci mısra' "Otuz biñ kelimesi otuz bin ʿām u hāsı" / ʿām u hası:hās u ʿâmı Rt,

8 ol durur:oldur ol B,YE//nişān:nişānı F/eyitmesün:eydemedi K,dinmedi F/İkinci mısra A'da "Budur evvel bir gizlü söz ʿārifi söyleden gündüz"

9 dilerisen:âvâresün YE,iverisen B,Rt,överisen K//ʿıyāndur görenlere:ʿıyān ol görni turur Rt,B,ʿıyān görünen K,ıyān görünür YE/işde göñül:ol göñüller F

306

1 Beyit F'de :

İsrāfil sūrı urıla yirüñ yüzi degşirile
Harāb ola yaş u kurı çarh-ı felek de yorıla

2 Beyit F'de:

Kimsene kalmaya bunda fenā ola hepsi sinde
Mikāilün dükkānında şol Hak terazu kurıla

3 Beyit F'de:

ʿIyān ola çün cümle iş kurtılmaya yad u biliş
Gele fülān ibni fülān hep adıyıla çağrıla

4 Beyit F'de:

Cümle halāyık hep bite yir yüzini düpdüz duta
Hükm eyleye Cebbâr-ı vakt mahşer dapa hep sürile

5 Beyit F'de:
Kopa kıyāmetüñ hevli ikinci nefhānuñ kavli
Üçünci nefha içinde yir ü gök yüzi yarıla

6 Beyit F'de:
Çün gele sıddîk u za'îf ʿāşıka yokdur havuf
Yarın mahser güninde Yevme Yeşfau kurıla

7 Beyit F'de :
Yūnus var yaraġuñ eylen yol korkuludur key oñlañ
Öñünde katran deñizi kıldan sırāt da gerile
/añla:inle Ç//gökren:öñünde F,öñin Ç

307

Bu şiir sadece F'de vardır ve bu nüshada kısmen farklı olarak iki defa yazılmıştır.

1 Beyit (176b)'de:
Beni ʿışkdan esriden havāle eyledi Tura
Taġı eyledi panbuklayın kaya pâre pâre

2 Beyit (176b)'de:şöyle
ʿIşk elin kirişe ursa okına kim karşu Tura
Gök yüzinde melāyike ʿışk okı indürdi yire

3 ferişteyidi:176b'de sadece "idi"

4 ikinci mısra 176b'de :
ʿIşka baġladuk safumuz safumuzdan kim ayıra

5 Birinci mısra 176b'de:
Mescid degülse olduġı anuñ cemāʿat kılınduġı
F'de esas aldıġımız mısra:
Halāyık saf saf turduġı ʿışk şükrānesidür zirā

6 göñlümde:aġzum 176b//ʿışk odınuñ:yanan ʿışkuñ 176b

309

Bu şiir,Mecmua (NO.204)de "irince" şeklinde kafiyelenmiştir.

1 derdile:derdüne (Divān)//ʿışḳıla:ṣıdḳıla (Divān)

3 ġayet:şöyle Ç,dāim (Mecmua,NO.442)başda:başed (Mecmua), şāyed (Mecmua,NO.204)

4 Beyit Ç ve Divan'da:
Eyyūb gibi ṣabr eyle Yaʿḳûb gibi çok aġla
Yūsuf gibi sen dahı Kenʿān'a irişince

5 ḫarc eyleme:niçün virdüñ Ç//bu:ol Mecmūa (NO.204)/çekdüñ :çekdi Mecmūa (NO.204)

310

1 bî-mekânam:lâ-mekânam YE/menzilüm:menzil ü YE/ṭuraġum: duraġum RY//İkinci mısra NO'de; "Bunda söyleyü geldüm bāġıçe vü bāġum anda"/sulṭānam:ben sulṭānam K,sulṭānam ki F/tācıla taḫtum:tāc u taḫtum RY,K,F,M/hulle:hullem K,M

2 bu ṣabrı:bu cevri YE/bin kezin:ki biñ kez RY,biñ kez NO ,yetmiş kez YE//bî-küllî:dükeli YE

3 Beyit F'de yok.Birinci mısra YE'de "Manṣūr'am uş dāra geldüm Yūsuf'am bāzāra geldüm"/bu:NO'de yok.

4 uş:M,K'da yok./dilde:dilden M,K,RY/ṭuta:duta K,RY,M//müşküm:müşki NO,müşküm Ç/geyigem:giyigem NO

5 Birinci mısra F'de "Kim ne bile ne ḳuşam ben şol ay yüze ṭutaşam ben",Ç'de "Kim bilür ne ḳuşam ben her dem ol yüze duşam ben",YE'de "Kimse bilmez ben ne ḳuşam her dem ol yüze ṭuşam",NO'de "Kim ne bilür ne ḳuşam ben ṣol yüze ṭuşam ben" //Ezelîden serḫoşam ben:ben ki ezelden serḫoşam M,K,tā ezelîden serḫoşam ben YE

6 Beyit RY,M,K'da yok.//ṭutmazam:dutmazam F//sözi: sazı NO/ṭutmışam:ben ṭutmışam NO,ve likîn F//Birinçi mısra Ç'de "Deliyem pend ṭutmazam ben değme nesne gütmezem ben"

7 eskere olmaz:āşikāre dinmez NO,eşkere dinmez YE,F,Ç/anda od yanar belirmez:anda su oda köyünmez F,semender oda köyünmez YE,Ç,su anda oda göyünmez NO//yanar:yanan NO/bu benüm :benüm ol NO

8 Beyit YE,Ç'da yok.Rt,Ç'da :
Felek-i Atlās'da durdum yidi kezin cevlān urdum
Muḥammed nūrını gördüm bu benüm ṭuraġum anda
F'de:
Ben bu mülke ḳıldum cevlān yidi kere urdum seyrān
Muḥammed nūrını gördüm benümdür mekânum anda
/hem yidi kez:yidi kerre NO,yidi kez ben RY//bu benüm mekānum :benüm ol ṭuraġum NO

9 bu fikrete ṭaldı:çün bu fikre YE,bu fikre NO,bu fikre kim M,K,bu fikre ki RY/hep cihānı:dünyāyı YE,Rt.cihānı NO,M, K,RY//V'allāhi hoş lezzet oldı:V'allahi ol lezzetini ben M,K vallahi ol lezzete ki RY,görüñ ki lezzet aldı YE,vallāh ki key lezzet aldı Rt/ṭatmışam:bu benüm Ç

311

1 din ü :din-i NO

2 gevherler:gevher K/kodı:komış F

3 gelün 'amel:hay gel 'amel F//irgürmez:irürmez K,RY,irmezüz F,irdürmez Ç

4 olmazsa:olmasa K

5 ḥisâb:ḥācet K//Ḳarañu:ḳarañulu Ç/otura:oturalar NO,günāhlu:günāhlı Ç

6 niçün:isdün K,RY//idiser:iderse K/tenümüze:cānumuza F, NO

7 ikinci mısra RY,K'da " Ḥaḳ Çalap emr itdi bu sözi lisānumuza"/sabāgın:sabāḳın NO,YE,Ç

312

Bu şiirin vezni recez bahrinden (müstef'ilün x4) olup bazı cüzleri bozulmuştur.

1 yine kısuñ şovuklıgı:gine uş ḳışuñ serdliği K,M,yine ol ḳışuñ serdligi RY,YE

2 raḥmeti:raḥmetdür F,raḥmet K,RY,M/oldı:M,K,RY'de yok. //bu :M,K,YE'de yok/yini:yeni YE

3 yine:gine K,M/yini:yeni YE//agaç:şecer F/sesdi:süsdi F

4 dirilüben:uş dirildi YE,dirildiler F/girü biter:ü bitdiler F//nükte:ḥüccet M,K/var eyledi nesli yine:kim sözlerin kesdi yine K,M

5 yine:gine K,M/şaḥra vü mergzār:seher merg-zārı F,şaḥra vü murġ-zār M,K/bu:F,YE'de yok./şular:şuları F

6 Birinci mısra F'de "Yine görüñ gök ṭonanup ṭonı ḳat kat renge batup",YE'de "Yine görüñ gök donanup ḳat ḳat donı renge batup/ötüp:turup F,koyup YE

7 Beyit F"de maḳtaᶜ olarak kaydedilmiştir:
Sözüm yaz u ḳışçün degül v'allah bu düş içün degül
ᶜĀşıḳlaruñ curᶜasından Yūnus ḳadeḥ şusdı yine

8 ᶜār u:faḳr K,RY//içdi:süsdi YE

313

Bu şiirin 5.beyitten sonraki beyitleri RY'de yoktur.

314

1 dutġıl:iste YE/it erenlere:eylegil ere YE(YE'de bu redif hep aynı şekilde devam etmektedir.)//sileler gönlüñ:sildür gönlünüñ YE

2 RY,M,K'da beyit yoktur.

3 erenlerdür:evliyādur YE/mu'amlesi:mağmelesi YE,mu'amelesi RY.(Esas aldığımız K'da vezin gereği "mu'amlesi" şeklinde yazılmıştır.)

4 Beyit YE'de yok.naḳsunı:nefsüñi (RY'de der-kenâr)

5 RY,M,K'da yoktur.

6 ṣoñ:ṣoruñ RY

7 Beyit YE'de yoktur.K,M nüshalarında bu beyitin altında da bir benzer beyit daha vardır:

Bu dünyāyı elden bıraḳ āhirete eyle yaraḳ
Cennetde ola saña ṭuraḳ gel ikrâr it erenlere

8 Beyit YE'de yoktur.

9 Sen pişmān:peşimân K,M//dünyā:cihān YE

316

Bu şiir recez bahrinden (Müstef'ilün x4) vezniyle yazılmıştır.

1 İkinci mısra F'de:

Ḳazan şol malı kim senden dökilüp girü ḳalmaya

NO'de:

Ḳazan ol malı kim senden girü ḳalmaya"/esās aldığımız mısradaki "o" kelimesi RY,B'de yok.

2 Birinci mısra F'de "Dökilüp kalısar malun ayruklar a-la halāluñ",NO'de "Dökülse altun maluñ ayrula kala hāluñ"/ altunuñ:altun u RY//ikinci mısra NO'de "Girü kalan mülk ü maluñ saña aşşı kılımaya"/maluñ:B'de düşmüş/bil aşşı:aşşısı F/bil:kelime sadece B'de var./kılmaya:kalmaya RY

3 Birinci mısra F'de "Ol mal ki Halilîdür hayırlara yel-ter seni"/hayırlara :hayıra RY,K,B,NO(vezin gereği F'yi ter-cih ettik.)//ki Kārūn'uñdur:ki ol Kārūn'uñdur F/hiç:B,NO-K,RY'de yok./bulımaya:olmaya F

4 şurını:surın RY,NO/tagları yirinden tura:taglar yirin-den, tura:taglar yirinden dura RY,tag u depe sürile NO,tag-lar depeler sürile F//cevābnı:cevābın RY,NO

5 Beyit NO'de makta ile karışmıştır.(bkz.Dipnot 6)/hep: sadece F'de var./altunı malı:altun u malı RY,K//olubanı: oluban RY,K,NO/yeñe:tite B,RY,yine K/hergiz:hiç B,NO,K,RY /issi:ıssı K,issisini NO/bulunmaya:bulımaya NO

6 Beyit B,RY,K'da :

İy Yūnus sen ölince yüri togru yolunca
Dünyāsını terk iden yarın anda ölmeye

NO'de makta 5.beyitle karışmıştır:

Yūnus dünya ıssız kala altun mal döküle kala
Sebil oluban yeñe hiç issini bulımaya

317

1 Ben:ol F//ikinci mısra F'de:

Ya bunca āh u zārıla bu gözyaşı becid gele

YE'de "Bilmezem yaş nice diñer böyle ʿacāyib derdile",A'da "ʿAceb hiçe diñe bu yaş bunca ʿacāib derdile"

2 añladayum:añladayın YE//Beyit F'de :

İy yāranlar iy kardaşlar kime diyem ahvālumı
Yā şu benüm bu derdümün dermānını kim ne bile

/ikinci mısra A'da "Bir kimsene kim ola ki ol derdüme derman ola"

3 Beyit F'de:
ʿÂlem dermân olurısa sensüz dermân olmayısar
Sensüz dermān niçe ola çün göñülde dost sevile

4 Anuñiçün kim dünyeden ben:ayrılmayam sevdügümden çün F,yüregümde sevdā ṭura YE,yüregümde sevisi var"

5 yārenlerüm eydür baña:iy ʿāşıḳlar siz ṣanmañuz Ç,YE,M, A,RY/ayruḳ anı görmeyevüz:seni niçün göremedük F//fürḳate düşdi sûretüm:fürḳat düşdi aramuzda YE,R,K,M,Ç

6 Beyit F'de yok.YE,A'da:
Ḳanda bulam ol kişiyi ki cānlar cānuḏur ol
Kim aġlayu gelür ise gider idi güle güle

7 BeyitF'de:
ʿAhd-ı sâbik dinilmedin henüz elest buyrulmadın
Ol benidüm ben olıdı pes bu niçesi kesile
//ol benidi:ol benidüm RY,ben ol idüm YE/şimdi niçesi:bu şimdi nite YE/ikinci mısra A'da "Ol Ḫudā'ya benkul idüm pes şimdi nite ola"

8 Beyit F'de yok./baş:can Ç

9 Beyit sadece F'de vardır.Bu,kelimesi"ben" şeklinde yazılmıştır.

10 Beyit F'de :
Yarın maḥşer ḳopıcaġız ḳamu ḳul nefsüm diyiser
Ben Yūnus'ı hiç añmayam Ṭapduġı getürem dile
//gele ol dem:didirem dile YE,Ṭapduḳ diyem dile

318

Şiir RY,Knüshalarında ikişer defa yazılmıştır.Biz bu şiirlerden RY(18a)ve K(157a)varaktakilerini esas aldık. Diğer farklılıkları varaklarını göstererek kaydettik.

1 ki bu dem ṭurağı cānda:durağı revān içinde F,bu dem ṭurağı içinde YE,RY(26a)//ikinci mısra F'de "Cān evini ol almısdur ayruḳ ne ṣığar anda",K(202b),RY(26a),YE ve NO'de"Çün cān evini dost almış ki ayruḳ ne ṣığar anda"

2 dostı bulam:yol bulan K(202b),anı bulan K(157b),RY(18a) /yirde ne:ne yirde F,B/istesün:ister K(202b)//soranlaruñ: ṣananlaruñ F,sürenlerüñ :K(202a),ṣoranlar K(157b),RY(her iki şiir)ve B,soranlara NO/perākende:yabanda RY(26a),K(202a)

3 kim ᶜışḳı :ᶜışḳınuñ F,ᶜışḳınuñ F,ᶜışḳı RY,K,NO,YE/gösterür:gösterdi F,YE/bizi beni RY(18a)//ikinci mısra RY(18a) ,K(157b)'de "Benüm varlıġum andadur eserüm yok durur bunda" /K(202b)'da esas aldığımız mısra'dan biraz farklıdır.

ᶜĀşıḳ olmış gönül Haḳḳ'a zelil olmış bu dermānde

4 ṣorarısañ:ṣorarsañız YE/yönüm dostdan yaña benüm:bu yönüm dostdan yañadur F,benüm yönüm andın yaña K(157b),B//durur günde:günden güne B,K(157b)

5 Birinci mısra NO'de "Bu ṣûretde dahı var gönin ayruk yana döner"/döner:tutar K(202b),döne F//ikinci mısra B'de "Benüm varlıġum andadur eserüm yok durur bunda",Benüm varlıġum dost idi eserüm kaldı bunda",RY(26a),K(292b) 'de"Benüm varlıġum dostıdı eserüm kalmadı bende"

6 eydi virem:eydivirin F/ikinci mısra K(203a)'da "Kim eydi bile bâri kişinün ṭurağı ḳanda"/diliyle:hālile YE

7 Beyit F'de:

Zihî İlahî devletdür kime yoldaş olurısa
Kim dostıla sürdi ᶜışḳı bu arada bu mekânda

K(157b),RY(18a)'de bu beyit yok.//dostıla sürdi:sürer dostıla NO

8 Beyit F,K(203a),RY(26a),YE,NO'de:
Dost yüzini gören kişi kendüzini koyasıdur
Dünye dutan gelen harîf dutsak olur bu erkända

9 Birinci mısra YE,NO,RY(26a)'de "Gör niçesi şîrin durur kocalar yigit olur"//esrükligi ayılmadın:ayılmadı esrükligi F,K,(203a),RY(26a),eylemedin esrükligi YE,NO

10 yavu:yavı F,K(203a)/ikinci mısra K(157b),RY,B'de "Cän u cihān terkın urup ne alanda ne satanda"

319

1 gine:yine NO,RY//Hak:'ışk F/sözi:sözin F,NO

2 Birinci mısra F'de ""ışk sözlerin söyler cän cānları eyler hayrān",NO'de"Hak sözleri söylerin cānlar hayrān iylerin ,A'da "Hak sözüni söylerüz canları hayrān eylerüz"

3 inen:anın F,Ç/anunçün RY,K,ana A/degmeler:degme Ç/hāldaş:yoldaş NO//beyit Ç'da:
ᶜIşk sırrını söylerüz cānlar taze eylerüz
Sōfılar iremez hergiz bu bizüm sırrumıza

4 yolumuza yoldaş:sırumuza sırdaş F/müşkilün:marāzumuz A/beyân olsun:ᶜıyān olsun F,NO,A/yolumuza:ulumuza F

5 nister sofılar:cāhiller ne işler A,cāhiller nister A,nister degmeler F,sofılar almaz Ç//hoş:su NO/iner:oynar K,RY,M ,NO//Beyit Ç'da:
Bu gencümüz nihândur şofılar almaz bundan
Kaz(u)ördek duramaz gelür bu bizüm gölümüze

6 bâkiye biz tapduk:yakımı biz yakduk F,F,şu bakma kim biz

bakduk NO,şol bakış kim biz bakduk A/ḳoduḳ:bıraḳduḳ NO,RY, K,M/āḫreti:āḫireti RY

7 nūr deñizine :ʿışḳ göllerine F,nūr göllerine NO//Beyit Ç'de :

Yūnus imdi baḥri ol göller içine ṭal
ʿĀşıklar sözinden al iresin kânumuza

320

1 nişānsuz:nişānı sen YE,nişānın K//ikinci mısra K'da "ʿĀlemleri esritdün ṣırf içürüp peymāne",Ç'da "Esrükdür cümle ʿālem sırf içürdün peymāne"//ḫalḳı:ʿālemi NO,YE,bir niçeyi A /içürdüñ:içildi F

2 Beyit YE,NO,A:
Sen bî-ṣıfat ṣıfatsın bî-nihāyet nehānsın
ʿÂşıḳlara devletsin meşhūr olduñ cihāna

3 anı:sözün F,seni YE,ünün NO/ebsem:dini YE,kendüden F,andan NO/ḳaldı:gitdi F//muṭlaḳ :dirilür muṭlaḳ YE(dirilür,fazladır.)/didi:dir bu NO

4 Birinci mısra A,YE'de "Sana biriken birlik oldur bu cihāngîrlik",Ç,NO'de "Saña biriken birlik oldur cihāna dirlik" F'de "Saña biriken birlik oldur ebedî dirlik"//ikinci mısra A,NO,YE'de "Senden ayruḳsı dirlik cümle bâd-ı efsâne",F'de, "Senden ayruḳsı dirlik oldı ḳamu efsāne"

5 ṭuraḳ:ṭopraḳ NO//sen:sünün Ç/çerâġ:çıraḳ F,YE,NO/bildük ebedî:ebedî ʿömür F,ʿÖmre ebedî NO,ʿömri ebedî YE/A'da ikinci mısra "Senüñ yandurduġın çerāḳ ʿömr-i ebedî yana"

6 ben ḫāṣlaruñ:ḫāṣṣü'l-ḫavāṣ F,ḫāṣṣü'l-ḫavāṣsın YE/ʿāşıḳlar kitābısın:ʿāşıḳlara kitābsın YE,ʿaşıḳlaruñ kitābısun YE//görenler:göricek F/ḳapusın:ḳapusısın A

7 Beyit NO'de :

İsrāfil şûr urduġı cennet pür-nūr olduġı
Deñizler mevc urduġı külli sensin bahāne

Ç'de:

Yir ile gök durdıġı deñizler mevc urduġı
Cennet-kevser olduġı cümle sensin bahāne

cennet ü:cennetde YE,cennet dīdār K/sensin:saña F

8 Beyit K'da:

Dahı yir gök yoġıdı mevc-i ᶜışḳuñ çoġıdı
Seyr iden Ṭapduġıdı girmişdi ol cihāna

İkinci mısra YE'de ;

ᶜIşḳ maᶜşūḳı Ṭapduḳ'dı ol bî-nişān cihāna

NO'de:

ᶜĀşıḳ-maᶜşūḳ ṭapduġı ol bî-nişân cihāna

9 Beyit NO'de var.Diğerlerinde yok.

10 bu:A'da yok./kendözin:kendüsi NO/nişānuñ nişān:nişān nişānuñ F,Ç,nişānuñ kimse A,NO//inen:anuñçün YE

321

Şiir "Yunus Emre Fermayed" ser-levhalıdır.

6 Beyitteki "Zenbûr" kelimesi " زبر " şeklinde yazılmıştır.

322

Şiir Yunus Emre Fermayed ser-levhalıdır.

323

1 F'de birinci mısra "Kimüñ ne zehresi vardur saña ḳılınç yorutmaġa//ḥükmündedür:elündedür F/ne bilür el yolına el K, M,yolına al RY

2 eyleyü:eyeleyi YE,eyleye F//ikinci mısra F'de "Her ḳandasa ḳudret senün pîr ü yigit oynatmaġa

3 ḫazineler senüñ:ḫazneler senündür F//zehresi :zehresini F/ola:var YE,RY,vardur F/el:adım F

4 yok durur hiç:yoḳdur hiç YE,yoḳdur hiç bir,RY,K,M

5 ʿālemler:ʿālemüñ F/sen yasaduñ:saçan sensin F,çün sen ḳoduñ YE//raḥmet ü ḫışm:ḫışm u raḥmet F,RY,YE

6 İkinci mısra F'de :"Her ḳandasa ḳudret senüñ her işe el uzatmaġa"

7 Beyit YE'de yok.Birinci mısra F'de şöyledir:"İblis ü Âdem kim olur bunda fużūllıḳ eyleye"//ḳılmaġa:itmege K,RY,M

8 Dudaġı:ṭutaġı K,M/birlik şarābın :ʿışḳ şarābın F/ṭatmaġa:içmege K,M

9 Birinci mısra F'de "Bu birligi ṭuyan cānun hiç fikri bunda degüldür",YE'de "Bu birligi tuyanlar hiç sende bende degül durur",RY'de "Birlik diyenler hiç sen ü ben bende degüldür"/sen yumşatduñ:yumış durur F

324

1 gümüşlene:baġışlana K,B

2 müşkile:mişkile YE/düke:tüte B//budaġından:butaġından B

3 dertlüyiçin:hem dertlüye YE//gölgesinden:gölgesinden B,K

5 dürrāclana:ṭurraclana B

325

1 şarâbın:şerbetin B,Ç

2 Birinci mısra'nın vezni bozuktur.YE'de ise beyit yok-tur.Beyit A'da :

Pes bir kişiye ḳolayında ḳaçan ḥāṣıl olısar
Hiç kimse menzil almamıs er etegin ṭutmayınca

Ç'da :

Pes ḳalanda bir kişi ḳaçan ḥāṣıl olsa gerek
Kimse menzile irmedi ḳulavuza yitmeyince

3 Beyit YE'de:

Göñülden göñle yol var bin dürlü gönülden ḥāl var
Kimse bu yolı añlamaz küfri imāna ṣatmayınca

4 bülbül ʿāşıḳdur:bülbül ʿaşıḳ YE//bitmeyince:yanmayınca YE/Beyit A'da:

Bülbül dahı ʿaşıḳ güle Ḥaḳ naẓar eylesün ḳula
Bir gülci gelmez dile ol göñülde bitmeyince

5 Birinci mısra YE'de: "Var din imān gerek ise dirilik-diril bu dünyada",A'da beyit yok.Ç'da :

Saña imân gerekise ikrâr eyle gerçek ere
Yarın anda işün bitmez bugün bunda bitmeyince

6 Beyit YE'de:

Gönlümdeki rāzumı sıgınmazam seyriderem
ʿÂşıḳlar söze nice ḳatlana ʿışḳ metaʿın ṣatmayınca

A'da:

Bu göñüldeki rāzumı gizledüm didüm size
ʿÂşıḳ ḳaçan ḳatlana neyiser ʿışḳ metāʿın ṣatmayınca

7 O:B'de yok./ A,Ç'de:

Ṭañ etmeyin bu Yūnus'a dürlü (dertlü-dertlü Ç)ötdügüçün
Ki Yūnus'da bir bülbüldür diñlenimez ötmeyince

327

1 Beyit B'de yoktur./ṣāha:şehe RY

2 Beyit B'da yok./şerbetden:kadehden HB

3 çevik:HB'de yok.çünki A//sarrāf anı bilmez:hergiz sarrāf bilmez B,hiç sarrāf çıkarmaz K,hiç sarrāfun bilmez RY,hiç sarrāflar bilmez YE

4 hōş teferrüc kılmak:ol maᶜşūkı bulmak HB/kılmak:itmek B//güli yıylamak:taze gül kokmak B/ikinci mısra HB'de başka bir beyitle karışmıştır:

Bir güli yıylamak gerek ol gül elde solmaz ola

5 Maᶜşūkayı bulmak:maᶜşūkını bilmek B

6 Beyit HB'de ve A'da var./kimse anı:feriştehler A

7 Beytin tamamı B'de,ikinci mısra' ise,HB'de vardır."Zindeyiken" kelimesi B'de "Bundayıken" şeklindedir.

8 miskîn Yūnus:ᶜÂşık Yūnus B,Yunus imdi K,RY,YE/vardek:sen tek B/yüzüni:elüni HB/hazrete:dergâha B//Tapduk'layın:özün gibi K,RY,YE/hiç cihāna gelmez:bu dünyāya kalmaz HB,B/A'da beyit şöyledir:

Yūnus var yiründe otur daᶜvāyı maᶜnīye götür
Tapduk'layın bir er getür bu dünyāya kalmaz ola

NOT: Bu şiir B'de "Âşık Yunus" mahlaslıdır.Fakat Tapduk Emrenin ismi de geçtiği için,Âşık Yūnus'un şiiri olması mümkün değildir.

328

1 İkinci mısra A'da "Ol deli kılan seni girü sendedür sende

2 İkinci mısra A'da "Dünyā vü āhiret mutlak topdoludur hep Hak"//bilür ne :biledür A

3 Beyit A'da var.

4 Birinci mısra A'da "Eğer meyhâneye varursam yir bulımazam ansuz"//yine:girü A/girdüm:gördüm A/dahı:ise A

5 Beyit A'da:
Çün er yide cisminde bula hasmını
Ne dünya vü ne āhret ne assı vü ne ziyāna

7 ugrı diyü:bir niçe YE/ol:oldur YE//ikinci mısra A'da: "Mürid olup iş olan yine bile zindānda"/YE'de "gine"den evvel "ol" kelimesi yazılmıştır.Vezni bozduğu için almadık.

8 Beyit A'da:
Bu miskîn Yūnus'a dirler niçe bu ʿışk esrigi
ʿAkıl niçe kalısar iş bu sırrı duyanda

329

1 yakub beni:yakubanı HB//susalıgum:susuzlugum A/Beyit NO'de:
ʿIşkuñ od urdı cānuma beni yakup yandurmaga
Yidi denüzler suları yitmez ʿāşık kandurmaga
A'da birinci mısra "Bir od bırakduñ cānuma yakubanı yandurmaga"

2 Beyit NO'de:
Deñiz suyını nidersin susamış ʿāşık cānına
Baña şeyhüm gerek şeyhüm bu yola baş
İkinci mısra Mecmūa'da "Baña şeyhüm gerek şeyhüm göricek baş indürmege "

3 Beyit HB'de okunamayacak haldedir./kavşuram:kavşurup NO /turam:duram NO//Beyit A'da:
Baş indürem göñül virem el kavşurup togru varam
Direm divşürem ben beni dost iline göndermege

4 Beyit NO,HB'de yok./yarem:hiç A/ikinci mısra A'da "Gönlüm uçdı ol ile elim irmez döndürmege"

5 döndürür:dönderür HB/iricegez:gelicegez NO,gelicek(Mecmua)//yirine hur:elüm alup NO/toldurmaga:tolurmaga HB kaldurmaga NO

6 Beyit HB'de:
Elüm aluban ḳaldurur beni şad eder güldürür
Göñüle ma'rifet ṭoldurur ere Ḥaḳ'ı bildürmege

7 gel arıta ḳo sivāyı:ṭoldur içüne sevgüyi (Mecmua)//gönlün evüni kız eyle:temiz it gönlün evini NO/Beyit A'da:
Döndüri bilsem gönlümi dost yolına ḳılsam bari
Gönlün evin arıt Yūnus dost gelicek ḳondurmaġa

333

Bu şiir Recez bahrinden "Müstef'ilünx4" vezninden bozulmuştur.

1 ḳanda:her ḳanda A/mahalle vü:mahalle-i

2 yardur:birdür NO

3 gül-i :güli A

4 Beyit A'da:
Vatanumuz cennet durur yoldaşımuz ol Ḥaḳ durur
Ḥaḳ'dan yaña yönelicek deñizden dahı yalvar bize

5 Birinci mısra A'da "Dünya bir 'avret durur yolundan iltür niçeleri"/'ayyārı:aġyārı NO

6 Bu:A'da yok./murdār:nūrdân A

7 dirüz:didük A/Allah'ıla:ol Allah'a A

334

1 gönlümi taht eyledi:gögsümi taht idindi NO

3 gör niçe:görince NO
4 Beyit YE'de yok.
5 eyitdün:işitdüm NO

336

1 evliyâ:erenler A//ḳoma:ḳoyma A

2 A'da "Ġāfilin ᶜömrün geçdi bir iki yilin aşduñ//buldum bulmadum:yenmez misin begüm dime NO

3 yüzdüm yüzmedüm:yüzem yüzmeyem NO/A'da yüzdüm kelimesinden önce "sen de" kelimesi kaydedilmiştir.Metinden çıkardık.

4 gemi deñize girdi:gemi deñiz durur NO//bildüm-bilmedüm :bozdum bozmadum A

5 deñizde:yirdeki NO/cevlān urur:deñizdeki A

337

1 ayırımıya:yıramaya Ç

2 cehdiderse:cend ḳılursa Ç//ṭurumaya:ṭuramaya Ç

4 ᶜĀcizdür:ᶜâciz Ç/göñüldedür:göñülde Ç

5 düşmánı:düşman Ç//diremeye:iremeye Ç

338

1 dirligüm:dirilgüm RY/neyidügün:neydigimi K,M

2 varmayınca:virmeyince YE

4 ileden:ileden biledür YE

5 ikilikde:ikilikden YE//niçe birike birle:niçe girer birile YE

6 bilmezem n'olasını:bilmezin n'olasını YE

7 dükedi:dükede YE/getüribilem:getürebilem YE

8 yaramaġçün: anuñçün YE

9 mıyıdı:imişse YE//karar mı ider:niçe ḳarar ḳılsan YE

340

2 kösülerler:köynerler M

4 Birinci mısra "n'ola" kelimesinden sonra "benüm halüm" şeklinde devam etmektedir."benüm"fazla olduġundan çıḳardıḳ.

6 makta' beyti Yunus'un "Bir ʿacāib ḥāl geldi bende bu ḥāl üstine" mısraıyla başlayan şiirin maktaıyla uygunluk arzetmektedir.Yukarıdaki beyitte geçen "nükte" kelimesi her iki yazmada "tekye"şeklinde yazılmıştır.İşaret ettiğimiz beyitte de "nükte"dir.Biz böylece kaydettik.

341

6 müsülmāndur:müsülmān K,M

7 ʿömür: ʿömri M,K

342

1 yüce:NO'de yok.//gönlüm:ʿaḳlum NO
2 İkinci mısra NO'de 3.beytin ikinci mısraıdır.
3 ikinci mısra' NO,A'da 2.beytin ikinci mısraıdır./uyardı: nūr itdi K,RY
4 beyit sadece NO'de var.
5 Bu beyit NO'de 6.beyitle karışmıştır.NO,A'da birinci mısra "ʿÂşıḳlaruñ sözinden kan yaş akar gözünden"/bellü dür beñizinden:bellü olur renginden K,RY
6 öticegiz:öticegez K,RY/durrāca:ṭurraca YE
7 İkinci mısra "ʿIşḳıla geldük yola yanalım irte gice"

343

Bu şiir sadece B'de olup "Yūnus Emre Fermayed" serlevhalıdır.

345

Bu şiir"Yunus Fermayed Velehu-Aydan"başlıklı olup sadece B'dedir.
9 Bu beyitteki Yunus,mahlası "Yūnus'ı" seklinde yazılmıştır.

YE

348

Bu şiir,YE'de iki defa istinsah edilmistir.Varak(92a)dakini esas aldık.

1 ki:kim F/eydeyim:ben diyem Rt,Ç,eydeyin F,ideyim ki A/ terk eyleye kendözini:ey dost baş terkin A

2 Beyit YE'de yok.İkinci mısra Rt,Ç'de "Şükrāne ṭutar ʿışḳ eri dosta ḳurbān olasını"

3 Beyit RY'de ve YE'de yoktur./kim:kim ki Ç/olmadısa:olmadı Ç/cümlesini:ḳamusından F/eridür:ayırur F

4 Beyit YE'de:

Degme cānlar lâyıḳ degüldür dost yolına ḫarc olmaġa
Minnet ṭutar ʿışḳ eri ol ol cānın alasını

Rt,Ç'da:

Lāyıḳ degül degme cāna dost yolında ḳurbānlıġa
Minnet ṭutar gerçek ʿāşıḳ cānunı dost alasını

5 Birinci mısra Rt'de "Dost yolına giden kişi terkeyleye kendözini"/kendözinden geçmek:kendüden el çekmek K,RY//şehrini:şarını F/alur:olur K,M,yıḳar Rt

6 gönülene:gidenlere A/girü:yine YE//ikinci mısra M,K,RY, YE,A'de:

Bilmez misin ġayretsüze dost u düşmān gülesini

7 Beyit sadece K,M'de vardır.

8 Sûret gözi ne göriser:degme kişi ne biliser YE,A/kandalığın:kandadur F//işiden bu ʿāşıklar:işidenler ʿāşıklaruñ A

9 Yūnus nesne sevemedi:nesne sevme sen ey Yūnus YE,Yūnus bir nesne sevmedi RY,Yūnus nesneyi sevmedi Rt,F//ikinci mısra A,Rt,K,YE'de 6.beytin 2.mısraıyla karıştırılmıştır:

Bilmez misin kamusını senden girü kalasını

349

Bu şiir Recez bahrinden "müstef'ilün x4" vezniyle yazılmıştır.

1 diyen ben kıluram:dime ben bilürem F/diyen:diyen kanı A

2 kim durur:kimdür NO,kimdügin F//geçürürse:geçürdise F, geçürdiyse YE,NO,geçürdisem A

3 dost kendü siler gözümi:ol bilür benüm sözümi NO,kendü siler dost gözümi F,dost kendüsi siler gözi K,RY,M,dost kendü siler gözi K,RY,M,dost kendü siler gözümi A

4 gördüm dost didārın:dost didārın gördüm F,gördüm didārumı NO//ikinci mısra YE'de "Bu ʿilm ü hikmetde tuyan baña degindür ʿazimi",F'de "ʿİlm ü hikmet okıyanuñ buña degindür ʿazimi",A,Ç,NO'de "Bu ʿilm-i hikmeti tuyan buña degindür ʿazimi"

5 Beyit A,NO'de var./her:A'da yok./yār:didār A//ikinci mısra A'da "Her kimde ʿakıl vardur ol añlaya benüm sözümi"

6 Beyit F'de:

Her dem dost.yolın bulmayup gizlü maʿni şerh eyleyüp
Degme ʿāşık şerh itmeye benüm bu gizlü rāzumı

Ç,NO'de:

Her dem dosta(dost sözin Ç)söz söyleyüp gizlü sözler şerheyleyüp
Degme harîf (ʿārif) şerhetmeye bu benüm gizlü rāzumı

7 sözüm:sözün A//bu benüm derd ü sūzumı:benüm bu derdlü sözümi F,bu benüm dertlü sözümi NO,K,M,dertli sözümi A

8 ḳadîr ü:ḳadrüñ NO/işiden:işidenler YE,F,A

9 Bu dem sözüm:iş bu sözüm A/kendözümi:bu rāzumı M,K,YE, razumı RY

10 Yūnus:iy Yūnus A/söyle:dirsin K/münkir dutar:münkirleri NO,münkirler hep ṭutsun Ç,münkir dutsun F/daḳı: شتان A/bişür ḳatar Ḥaḳ ḫōnını:bişüp durur Ḥaḳḳ'uñ ḫōnı F,bişür ḳurtar Ḥaḳ ḫānını NO

350

1 Allāh saña viribiye:Çalap viribiye saña F//gözüne görine:görine gözüne F,HB

2 vir issi diler ilteyin:issidiler ṭapşurayın F,issi diler vir ilteyin HB,vir issi diler ilteyim RY,K,M//İkinci mısra YE'de:"Senün senden emanetin alup ölçe fersengini"//ala:alup K,RY,M/ḳıla senüñle cengini:ide senüñle cengini F,ölçe göre fersengini RY,K,M

3 gevdeni:bu gevden K,RY,M/ṣala:ḳoya YE,ḳala K,RY,M//günāhlar:günāhuñ HB,vebāller F/ nefsüñ ura gülbengini:dahı vire gülbengini HB,nefsüñ ura külüngüni Ç

4 mālun çoğısa:māluñ u varuñ F/sine:ḥāşā F,HB,YE/yirüñ:sinüñ F/iledeler:ilteler Ç

5 sinüñde:yuvana HB,sinlekde RY,sinleye Ç//örteler:yumalar F/ḥaḳ ü sengini:ḫār ḥasengini HB,her sengini K,ḫasengini RY, YE

6 olasın:ḳalasın HB/ʿamelüñile:ʿilm ü ʿamelünle YE,ʿamelüni HB/ḳalasın:alasın HB//ah idüben çoḳ:çoḳ âh diyüben HB,ahdiyeyin Ç//ikinci mısra F'de "Çok ah idüp söyleyesin peşmānlıguñ nenginin"

7 var imdi tevbe ḳıl:imdi tevbeye gel F,Ç/it:eyle F,YE//

ᶜāşıkısañ:ᶜışkıla gel F,ᶜaklıla HB/dervişlerüñ:bu dervişlik F,HB

351

Bu şiir K'de baştan bir kaç beyit eksiktir.Kanaatimce bu eksiklik sayfanın kopmasından kaynaklanmaktadır.

1 su'ālum var tapuña:bir suālüm var saña YE,bir suālüm saña F/ecesi: hōcası YE/Mısra A'da "Suālüm var tapuña iy senüñ nicesi"

2 şu'le:ᶜışkla B/Beyit K,M'de yok.

3 Beyit K'da yok./emr ü nehyi:emir-nehiy B,emri nehyi A// her bir Kur'ān:harf-i Kurᶜān A

4 Beyit YE'de yok./kulluga:yokluga B//yolı:bu yolı A/varam yarlıgaya:varanlar yarlıgar B,varana:bagışlaya NO/hōcası:hācesi F

5 Cān gönül gözin:can gözi gönlin YE,NO,B/açar:aç A//sarayına ᶜarşa degin:sarāyını ᶜarşdan niçe NO/ikinci mısra A'da: "Baka maᶜnī-i sūrete ᶜarşdan yücesi"

6 hakīkat:hakīkatdür K/ere:eger B,her ki K,M

7 Beyit NO'de yok.güç olur:güç işidür A/güç olur:güç işidür A/yokuş olur:gelür aña B//yücesi:cāddesi YE/ikinci mısra B'de "Maᶜrifet sarplıgından hakikat mâcerāsı",A'da "Maᶜrifet dür tarlıgı yollar mücāhidesi",M,K'da "Maᶜrifet de sarprak hakīkatdür çāresi"

8 Beyit NO'de yok.

9 Beyit NO'de yok./aña iren:anı varan K,YE//ol hōcalar hocası:vasf-ı hālün hiçesi B//Beyit A'da:

Anuñ gibi dervişe iki cihān keşf ola
Anuñ her ayeti اسرکانی و الضحی تلاوت hecesi

10 Beyit NO'de yok./derviş gerek:gerek derviş K,YE//yol eri yuvacası:yol üdüci yücesi B

11 ündürimeye:gücin indüre F,indürmeyeler K

12 Beyit K,YE'de yok./göçin:kişi NO/ikinci beyit B'de iki defa yazılmıştır.Her iki beytin ikinci mısraları şöyledir:
1 Yilüp sayasın gücin sebil ola hecesi
2 Güvecüni ısırsın ziyān olur gücisi
Beyit F'de:
Küfrüñ atarken sakın imānuñ urmayasın
Yoksa sırsın güveci sebil olur güveci

14 sözlerin:bu sözi F/Birinci mısra B'de "ʿĀşık Yūnus bu sözlerin mecāz diyüben söylemez",NO'de " Yūnus iş bu sözleri mecāz diyüp söylemez"

352

1 kime kim nüzûl degmez:kime nüzûl degülse NO/Hak'dan ʿışk-dan K,YE

2 Beyit NO'de yok.Birinci mısra F'de "El-kalbü mine'l-kalbi soruñ nedür"/YE'de bu mısranın "soruñ nedür" kısmı "bil nedür"
3 birbiri:herbiri F

4 diler:ayur NO/ayrılmaga:ayrılmagı K,M//gönlünde maksūdı: maksūdı bi'llāhi F

5 meseli:misāli K,M,NO//ikinci mısra NO'de "Câhilüñ ehl katında imān maʿlūm degül mi",YE,M,K'da "Câhilüñ ʿārif katında imânı maʿlūm degül mi"

6 Bu beyit sadece K,M'da mevcuttur.İkinci mısrada bir hece fazlalık vardır.

7 Yūnus Emre:miskīn Yūnus F

353

Bu şiir YE'de iki defa kaydedilmiştir.

1 gördüm:dirler K

2 Beyit HB'de yok./zihî:vallāh (Mecmua)/urur:uran YE,Mecmua//kılıç:kılınç YE/giyeni:geyeni F

3 kemterin er gör:gözleme eksük K//alçak :öli F, ġafil F, /Mısra Mecmua'da: "Hor görmegil sen palās giyeni"/Beyit A'da:

Yirme āmedi yireni ger bilürsen
Hōr görmegil sen palās giyeni

4 Fevka'l-ʿulāya:Beytü'l-maʿmūra HB,K,YE//bil:bin F,HB,YE, şol Mecmua/dünya koyanı:dine uyanı F,dünyā kovanı K,HB

5 Beyit YE,K'da yok./şol:bin F/kovanı:seveni, Mecmua

6 Beyit K,YE'de yok./nişānı vardur:vardur nişānı, Mecmua

7 Beyit HB'de ve Mecmua'da vardır.Mecmua'da birinci mısra "ʿilmüm var diyü maġrūr olmaġıl"
NOT: HB'de,bu beytin bir üst beyti olarak diğer nüshalarda olmayan bir beyit daha kaydedilmiştir ;birinci mısraı siliktir. ikinci mısraını alıyoruz:

....................kim
İşitmedügi laʿnet olanı

8 Beyit Mecmua,Ç,A'da mevcuttur.Beyit Ç'da:

Atlası kodı palāsı giydi
İbrāhīm Edhem sırdan duyanı

A'da:

Atlāsı yitirdi palās götürdi
Edhemî dirler bunı duyanı

9 çün:A'da yok./ol:ya HB/Beyit Mecmua'da:

Hallāc-ı Manṣūr ol benem didi
Oda yakdılar gördün mi anı

A'da ikinci mısra " Oda yandırdı benem diyeni"

10 yandurtdun:yandurduñ F,HB,YE/savurduñ:savurtduñ K//eylemi:öyle mi K,böyle mi Mecmua//Beyit A'da:

Oda yandurur külin savurur
Şöyle mi gerek Hakk'ı seveni

11 gördüm dimegil:sen gördüm dime HB//oda yakarlar:dāra çekerler A

354

1 kim:NO,YE'de yok./dilber:mahbūb-ı cihān YE/gözlerüme : gözüme YE,K,M,gözüme yüzi NO/tutaş:tuş NO,YE,tudaş F//İkinci mısra F'de "Aldı ussumı ʿaklumı göñülüme yoldaş oldı",YE,K,M de "Gitdi aña ögüm usum ʿaklum aña yoldaş oldı"

2 kimdür yigi bu ikiden:kimindür ol ara yirde F,kimüñ yigisün arada K,kimün begı bu ıkısi YE,kimün begisin arada Ç

3 Bu:M,K,Ç'da yok./benümimiş:neyimiş K,M,ne imiş Ç

4 Beyit F,NO'de yoktur./yigimiş:eyüymiş YE,bin ʿömrümden pâk imiş Ç

5 oldur gözüme görinen:karşumda görürem anı NO,oldur gözüme tuş olan F//gencile göz kaş oldı:genc yaz oldı ger kış oldı F/ikinci mısra NO'de:

Hergiz tolunmaz gözümden genci gözüme tuş oldı

6 Hızr u:Hıżır NO,K,M,YE/ölmez dirlige:ben key dirlige YE ben ol dirlige NO,key dirlige K,M//iken:oldum NO/içüm toptolu:karnum açurmaz NO,M,K,açumaz YE

7 Beyit NO,F'de yok.Diğer nüshalarda aynen benziyorlar.

8 Beyit NO'de var.

9 Beyit NO'de yok./Birinci mısra M,Ç,K'da "Yirde gökde zer-

rede toptoludur mahabbeti"//ikinci mısra Ç,K,M,YE'de "Andan yana esrimeyen bil ki imānı taş oldı"

10 Birinci mısra NO'de "Şakın kim ʿışkuñ odından sıçratmayasın kimseye"/cihān içinde:ʿālem içre o YE

355

1 sızurdı:sığmadı F/dürr:şu YE

2 Birinci mısra YE'de "Sudan bug çıkardı bugdan gök yaratdı/bugından:ol bugdan F//yılduzlar:ılduzlar F

3 eytdi:eyitdi F,YE/yürisin didi:yüzün üstinde K,M,yürsün didi F//kodı:dutup F,kıldı YE/üstinde:üstini F

4 çöksüler:çöksiler F,meclisler YE,çü küsûr Ç

5 gökden yire F//bir:YE'de yok.

6 irdi:girdi F,YE/öri turdı:örü geldi YE,turı geldi F//el götürüp ol demde:el götürdi şol kadar F

7 çünkim:şükür F,çünki YE/irdün:irdüm K//didün:tuydun F/neyi:neye F,YE

8 anduñ:ögdüñ K,M/söyler:şikār K,M,Ç

9 geçdise:geçdi ise YE/virdi hāżır:vird-i ḫāṭır Ç

10 kim vire haber:haber viresi F,haberin virür YE//meger kim ol lutf issi:lutf issi kereminden YE,meger ol sulṭān F

356

1 Âdem'e:gördi anı M,K,çün anañ YE

2 Beyit sadece F'de var

3 Beytin ikinci mısraı Ç,K,M,YE,A'da 2.beytin 2.mısraıyla aynıdır./zāhir:zâhirin Ç,A

4 Bu beyit A,K,YE'de yoktur.

5 yatmışdı:yatmışıdı M,K,batmışıdı Ç/dutmış_dı:dutmışıdı K,M/at:atlar A/ʿālemi:dünyāyı Ç//fikrine bak:fikreyle gör K,YE-M, fikreyle İblîs'i gör A

6 yüriyen:yürin A/atları:atlarını A/irgürüp:eyleyüp F,A/ irgürüp Ç

7 diyü turdı urdı koçdı:diyüp turı geldi anlar F,diyü turup geldi geçdi YE

8 Beyit F'de:

Çün gitdi Âdem ahdi yetdi Mūsā'nūn vaktı
İblîs'e işbu işler yavlak eser eyledi

A'da:

Çün döndi Adem devri geldi Musa kavli
İş bu söz bana kanı yokluk eser eyledi

/turdı:geçdi YE/bu idi Musa kavli:bozdı niçe binise M,K,vü yazdı niçe bin ise Ç

9 gönüldi:yöneldi YE,A/Hak'la:Hakk'a F,Hakk'ıla A/kıla:ide F,münācāta A//su akar:akar su F

10 bu su ne yirden:iş bu su nirden F,iş bu su kandan A,bu su nerden çıkar Ç,YE//ikinci mısra M,K'da "ʿÂlem böyle akışı zîr ü zeber eyledi",A,YE'de "Böyle bu akarsa ʿālem (ʿālemi A)zîr ü zeber eyledi"

11 laʿin oturmış:gördi laʿînî F//İkinci mısra F'de "Gözi yaşımış su gözin bınar eyledi",YE'de F'nin aynısıdır.Fakat"su" kelimesi yoktur. M ve K'da "bınar" yerine "Hażar" kelimesi yazılmıştır.

12 nedendür:niçündür F//dir işüm:işümi F,YE

13 Beyit F'de:
Muḳarreb idüm ben ol Ḥaḳḳ'uñ dergāhında bol
Götürdi urdı yire cāndan bizār eyledi
YE'de F nüshasında bulunan "ol" kelimesi yoktur.YE'de ikinci mısra "Götürdi urdı yire ḳatı beter eyledi"

14 bilmez:bilme F,YE/Mūsā:ya Mūsā Ç//şunlar:anlar K,M,anlar Ç/ḫumār:evkār F,giryân A

15 digil ya:eyitgil F,A,eşitgil YE//kılup işine:ḳıldum işüme F,YE/ḫōş:di M,K,çoḳ A

16 Ḥācāta:Ḥażrete F,münācāta K,M,Ç/Ḥaḳḳ'ıla münācāta:başladı münācāta F,Ḥaḳḳ'ıla ḥācāta K,M,Ç//Bu beyit A'da 17.beyitle karışmıştır:
Unutdu Mūsā emāneti sözi muhtasar eyledi
Allahdan nida geldi kanı emanet denildi

17 Mısra F'de "Çalap'dan irdi nidā kanı emānet didi"//İkinci mısra K,Ç'da "Ol söze ol dem Mūsā cānın nis̱ār eyledi"Beyit A'da :
Ol nidāya cānı fidi Mūsā nis̱ār eyledi
Varġıl ayıtġıl yâ Mūsā raḥmet ideyin aña dinildi.

18 digil:eyitgil F,eşitgil YE/ideyim:ideyin F//

19 laʿīne:iblīse YE/didi Ḥaḳḳ'uñ buyruġın :bu sözi didi aña K,M,didi bu sözi aña YE//İkinci mısra YE'de "Secde itdi Âdem'e döndi inkār eyledi",M,K'da "Secde işitdi Âdem'e sözi inkār eyledi.

20 ḳıla:ola K,M//dahı arturdı derdüm:derdüm dahı arturdı F

21 Beyit K,M,Ç,YE'de :
Ben ṭapsam ṭapayıdum ol vaḳtın ṭapayıdum
Ḳalmadı ḫōd ṭopraġı zir ü zeber eyledi
A'da:
Ben ṭapsam aña ol vaḳt ṭapardum didi

Kalmadı hōd anuñ toprağı zîr ü zeber eyledi

22 işi işleden:iş işledendür M,K,YE,Ç//yaradup:yüridür YE

23 Beyit F,Ç'de:
Maʿnî nedür İblîs'den fużūllık durur bizde
Ṭuydunsa iş bu sözden sırrı āşkār eyledi

24 azdurısar:ünı azdurdı K,YE,Mazdurdı A

25 sözi muhtasar eyledi:şimdi tekrar eyledi F/Beyit YE'de:
Altı biñ yidi yüz yıllıḳ Âdemi zikreyledi
Dile getürdi Yūnus söz muḫtaṣar eyledi
K'da:
Altı biñ yidi yüzlik Âdem dile getürdi
Zikr eyledi bu Yūnus söz muḫtaṣar eyledi
A'da:
Ben ṭapsam aña ol vaḳt ṭapardum didi
Ḳalmadı hōd anuñ toprağı zir ü zeber eyledi

358

1 kendüden:yaradan F//āşkāre:āşikāre F,K,RY

2 Beyit NO'de yoktur./ġayrı:ġayr-ı F/ġayrı sen ü ben:yoḳ ġayrı sen ben YE//bî-gümān:gümān YE

3 ḳadarladı:ḳardurdılar NO/Birinci mısra F'de "Ṭoprağı ḳudretinden ṣûret ü ḫaṭ bağladı",RY'de "Ṭoprağı ḳadarladı ṣûret ü ḫaṭ bağladı"/İkinci mısra F'de "Dört ferişte yoğurdı Âdem andan eyledi/adın insān eyledi:ismüm âdem eyledi YE,ism-i a'zâm eyledi NO,adın Âdem eyledi K,RY

4 ḳamu:kamu NO//bu ḳamu:kendüden YE/İkinci mısra K'da "Birden durur ḫāṣ u ʿām bir maʿnīden eyledi",RY'de,"K'ya uygun olan mısrada"maʿnīden,maʿdenden şeklinde yazılmıştır.

5 aṣl-ı maʿdendeyidük:aṣl idük maʿden idük NO//İkinci mısra K,RY'de "Ol ġayḳusuz cihāndan bunda revān eyledi",

F'de "Şol bî-nişān cihāndan şöyle nişān eyledi"

6 biñ bin kerem lutfıla:yüz biñ yigirmi dört biñ NO,YE

7 Beyit Rt'de yok.kimse niçesi:yiter kimse nite ikidür NO, YE//Beyit RY,K'da :

Kamu birdür bir görür kimdür aña iki dir
İki dime bir yiter gör birinden eyledi

8 tatlu:dartlu K,dagutdı F

9 Birinci mısra F'de "Seni ne bilen filān ne söylerise yalan",RY'de "Sen ü ben ile kalan ne dutarısa yalan "//kalan:dalan Rt

10 ne ki gedā var ne bay:ne gedāyı ne begi NO,ne eli var ne yegin F,niçe gedā ve begin Rt/geymegile:yimegi NO,F

11 Birinci mısra Rt,YE'de "Ezel'de bileyidük Elestde beli didük"//İkinci mısra F,NO'de "Eyiden Yûnus idük cümle birden eyledi,YE'de "Evvelden Yûnus idük kamu birden eyledi"

359

1 kişi:A'da yok./ben:bu A/taga düşe:başdan çıka YE

2 Beyit F'de yok./görmeklige:görmegile K//niçe:kanda YE

3 dilile kim eydibile:ne dil ile eydibilem YE/tertibin:vasfını A/Beyit F'de:

Ben niçesi diyübilem cemāli tertībin anuñ
Kim cān dudagıdur dadan anuñ kılıncı tuzını

4 ol olur:ol durur A/göñlüm alanuñ sözüni:dāima anuñ sözini F,göñlüm alanuñ gözini K

5 Beyit A'da mevcuttur.

6 Beyit F'de:

Kişi kendüligiyile dosta läyık olmazımış
Mahabbet burcından ol kor ʿāşıklaruñ ılduzını

Birinci mısra YE'de "ᶜÂşıḳ gerekdür müdām ḳanda olursa ḫōş-de ola"

7 Beyit A'da yok./dertsüzlere:cānlulara YE//İkinci mısra F,YE'de "Ḥāldaşı bilür kişinüñ gönlinde gizlü rāzını"

8 Beyit F,YE'de yok./seni:anı A

9 Beyit A,K,RY'de:
Eger zühre görseyidi Yūnus seni sevdügini
Terk iderdi ᶜişretini unıda cümle sāzını
Birinci mısra F'de "Bu Yūnus'un gördigini eger zühre göreyidi"

360

1 ṣoran kişi güzāf degül dostuñ:ṣorarısañ güzāf degüldür dost F,YE,NO//ikinci mısra F,Rt'de;"Bellü bilüñ hiç nesnedür bu cihānda dostsuz kişi",M,RY,K,B'de "Maḥrūmdur iki cihānda bellü bilüñ dostsuz kişi",NO'de " İki cihānda maḥrūmdur bellü bilün dostsuz kişi"/

2 kimdür ki:her kim ki F,YE/diyü cānın vire:diyü ben cān vire F,NO//şolokdem:ol vaḳtin F,ol demde YE/unıda:unıtdı YE, anda RY

3 deñizin ṭutuş durur:deñize düşe durur NO,deñize ṭalmış durur F//ger yorasın sen:gel ki yorasın bu NO,gül ki yorasın A

4 B'de bu beyitten sonrası kaydedilmemiştir.Birinci mısra-F'de " Dost ᶜışḳından ᶜālem ṭoldı her bir ᶜāşıḳ andan oldı", Rt'de "ᶜIşḳ sevḳinden ᶜālem dolar ᶜāşıḳ olan andan güler",YE-de "ᶜIşḳ şevḳinden ᶜālem ṭoldı her bir 'aşıḳ andan aldı",NO'-de "ᶜIşḳ şevḳinden ṭoldı ᶜālem bu ᶜāşıḳlar anda geldi"//dir-lik:dostlık F,YE

5 Beyit A'da yok.Ben niçe diyeyin:niçe diyeyin ben F/itmez :ḳılmaz NO,YE//dirlik:ḳıymet YE,F/aña layıḳ işi :anuñ dengi ṭuşı YE,NO,anuñ deki ṭuşı F,anuñdeki kişi Rt

6 Beyit A,YE'de yok.Birinci mısra F'de "Kim yol bulısardur

ana ol kıgurur andan yana

7 Beyit A,F,NO'de yoktur./cān ne durur dost önünde:cān mahaldür dost yolında K,RY

8 Beyit A'da yok.Birinci mısra F'de "ʿIşkı seve ʿāşık gerek ne olısar ʿışkdan yigrek",NO'de "Dostı seven ʿāşık gerek ʿışkdur cānlara direk",YE'de "Dostı seven ʿāşık gerek ulaşmaya...tizrek"//ayrugı:kalanı F,YE

9 sen beniken:sen ü ben K,RY,yan dügin A/Birinci mısra YE-de "Yunus imdi ʿışkuñ sözin ʿāşıklara söyle sözin",NO'de "Yunus imdi sen bir dükân ʿāşıklara ne satuban"/anı sevmek:dostı A/ikinci mısra F'de "Yoklıdamış dostı seven komaz ayruksı bakışı"

361

1 gıru durur:kem durur F,girüdür YE/yoklıkdan:yohsıllıkdan F,yohsıllıgdan YE/kamularun:niçelerün F/baylıgı:varlıgı F,YE//anuñdur:var iken F/gönli:gönül F

2 irmiş:yitmiş F

3 kaldı:kaldı ya YE/kalmadı:olmadı F

4 buldılar:bildiler RY/bunlar peygamberligi:anlar berhūrdarlıgı F

5 varuñ Hakk'a:neñ var yola F// gördüñ:gördüm F/dünyā:YE'-de yok,bu dünyānuñ F/berhūrdarlıgı:varlıgı F

362

1 Ol Çalab'umuñ ʿışkı:ol Çalab'uñ ʿışkı benüm F,Hak Çalab'un ʿışkı çün Rt

2 Birinci mısra Rt'de;"Yürürisem gönlümde söyler isem dilümde"/gözümden:gönülden F,önümden NO/dilümden:dilden F//nu-

rını:nūrından NO

3 oturmış:oturdı F

4 bir kadeh sundı cāna:ᶜışkdan geldi bir kadeh Rt//cānum: cānı RY

5 Beyit M,K'da yok.RY'de ikinci mısra "Hak Çalab'uñ sevgüsi bizi derviş eyledi"

6 Beyit K,M'de mevcuttur.

7 M,K'da beytin birinci mısraı yok./kaçan:niçe Rt/ya Hakk'a kulam diyem:velâkin aña kulam NO,ta ki aña iş olam F, lâkin aña kul olam YE//ikinci mısra Rt'de "Yüz biñ benüm gibi kul Hakk'a varış iyledi",K,M'de "Biñ benüm gibi ᶜışka hırkaya pûş eyledi "

8 avınur:avınudur M,K/görüp:gördi F/sevinür:ögünür RY// erenler:yârenler NO/mahfilinde:mahfelinde NO/ᶜışka:ᶜışka F/ᶜışka cünbiş:ᶜışkumuz cūş Rt

363

1 Birinci mısra M,K'de "Ol dost yine bizden yaña bilmezem niçe bakdı",NO'de "Şol maᶜşūka benden yaña bilmezem niçe bakdı",YE'de "Ol dostum bizden yaña bilmezem niçe bakdı",A,RY'de"Ol (şol A)dost benden yaña bilmezem niçe bakdı"

2 gideribilem:giderem ırak NO,A//bin dürlü:şol şīrīn YE, Fanuñ içün NO/kılıncıla:ol benüm NO/gönlümi:göñüli K,M/şöyle:aldı NO/kapdı:yıkdı F

3 Beyitin NO'dakı mısraları ters yazılmıştır.Birinci mısra' ikinci mısra,ikinci mısra ise birinci mısra olarak kaydedilmiştir./sabır gösterür baña:hep baña sabr bakdı NO//sabrumuñ perdesi:sabır sermāyesini F/,sabruñ hōd perdesini YE

4 niçe:ḳaçan NO,A//İkinci mısra A,F'de "Cānuma cān bağışlar baña şol dost nüvaḫtı",YE'de Cāna cān bağışlar baña şol dost nüvaḫtı"

5 ḳopısar:ḳapısar F//benüm işüm:bu ᶜışk NO/ḳoymaz:göymez F,NO,RY/bugün ṣoyakdı:belki bile ṣoyakdı NO,YE,bugünki dem ṣayaḳdı F

6 Birinci mısra F'de "Yûnus dostına ırmaya kendü kendözinden",A'da "Yunus dost mürveti kendözinden ırmayan",NO'de "Yunus'un dostı mürveti kendözinden ırmayan" //aña:şuña YE/uyaḳdı:uydurdı K,RY,M/İkinci mısra A'da:"Kım neyi severise cānı şuña uyaḳdı"

364

Bu şiirin bir naziresi Yunus muakkiblerinden "Saîd Emre" tarafından yazılmıştır.Bkz.Abdülbaki Gölpınarlı,Yunus Emre ve Tasavvuf, s.245

365

1 tecelliyatuñ:tecellî ẕātun B/degüldür:degül A

2 düzen:düzer A/pâ-bendin:yüksek A//yüzen:yüzer A

3 eyle arıt:idegör A//taḫtıdur bunda:yurdıdur anda A

4 ile:ol ile A

7 Beyit A'da:
Yūnusḫayālin şevḳıyla طووفه āyīne eyledi
Edinün sala 'āşıḳlara ṭağ üstüne ḳor ṭağları

366

1 Beyit F'de:
Ṭoldur bize ṣun ḳadeḥi ᶜışk şarābından iy sāḳī
Ol deñizden içür bize ki andan içer şeyḥ u fāḳī

YE'de:

Ṭoldur ḳadeḥi ṣun berü kim iy sāḳī
Şol kevs̱erden gerek bize andan şayḫ u faḳī

M,K'da:

Ṭoldur ḳadeḥi ʿışḳ meyinden ṣun iy sāḳī
Bize ol meyden gerek andan içer şeyḫ u fāḳī

RY'de:

Doldur ḳadeḥi ʿışḳ şarābından su berü iy sāḳī
Ol meyden gerek bize andan içer şeyḫ u fāḳī

NO'de:

Ṭoldur ḳadeḥi ṣun beri ʿışḳ şarābından iy sāḳī
Andan içer ḳamu ʿālem müftî müderris şeyḫ-fāḳī

2 sözümüz:süçümüz F,NO,Rt/âbıdur:ṣuyıdur F//çalġumuzdur dost:çalġumuz ol NO,çalġumuz RY,K,M

3 Beyit NO'de yoktur.Kim ki bir dem:her bir dem Rt,kime bir dem YE//bir.ol K,RY,M

4 ḫırka vü tekye:tāc ile ḫırḳa NO,ḫırḳa tācla YE,ḫırḳayıla tāc Rt,F/virmez:varmaz RY/ʿālim:'ilim YE//olmayıcaḳ:olmayınca M,K,YE,NO,RY/neylersin bunca:aç gör bu NO,oḳunur cümle YE, oḳısan ḳamu F

5 tāʿat gösterürsün:ki tāʿat gösterür M,K,NO,RY,hilʿat gösterür ol Rt,ha tāʿat gösterür F// yüz biñ:yüz yıl F,Rt,YE,NO

6 biñ kez ġaza:yüz yıl tāʿat Rt//gerekse:fayda Rt/yüz yıl yol doḳı:var yollar doḳı F,yüz yıl doḳı YE,eylemez Rt,K,M/ doḳı:ṭoḳı NO

7 Birinci mısra Rt'da "Soruñ baña ʿaḳlı iren gönül mi yig Kaʿbe mi yig"/İkinci mısra F,NO'de:"Göñül yig durur zirā kim göñüldedür dost ṭuraḳı",YE'de "Eydürem ki gönül yigdür göñülde tutdı duraġı",Rt'de "Ben eydürem gönül yigdür göñüldedür Ḥaḳ duraḳı"

8 Birinci mısra F'de "Gönüllerin konşılaruñ ısmarladı Hak Resūl'e"//dostıla:ol dostıla RY,NO,K/dakı:bākī NO,YE

9 Beyit NO'de:

Yunus Farāizdür dutgıl gönüller etegin muhkem

Diler isen pâk olasın gönüllerde kur tuzagı

Rt'de birinci mısra "Yunus sana farizadur tutgıl miskinlik etegin"/F'de "senüñ" kelimesi yoktur./pâk:bākī F

367

Bu şiir Rt Mecmuasında "Saîd" mahlaslıdır.Abdülbaki Gölpınarlı bu hüshayı esas alarak şiiri "saîd"e ait göstermiştir. Bizce şiir Yunus Emre'ye aittir.Zira mezkur şiir En eski nüshalardan K,YE,RY ve K'dan istinsah edilen M'de Yunus mahlaslı olduğu gibi muahhar Mecmuaların pek çoğuna Yunus mahlasıyla girmiştir.Aynı zamanda şiirin bünyesinde Yunus'un kullandığı ifade formları vardır.

1 biz:bir K/uludan işitdük:işitdük uludan Rt,evvel işitdük ki YE//pādişāhuñ birligin:Çalab'uñ kudretini Rt/kadīm:kadem Rt,K

2 işitdük:istedük YE//ere:evvel YE

3 eydürler:er didügüm Rt/kuşıdı:kuş YE//ol kuşdan ᶜibret aldı:bundan ᶜibrete kaldı Rt

4 Beyit Rt'de:

Yüzbiñ yigirmi dört biñ buyurur anuñ yükin

Ol kuş uçuvaruban rahmet göline taldı

/yigirmi dört biñ:yigirmidür YE//evvel ol kuş:ol kuşun evvel YE

5 Beyit YE'de yok./girü:gine K//yönden:yükden Rt/tamla:tamlam RY

6 suyun :sunuñ YE//peygamber:sıgmaz YE

7 İkinci mısra Rt'de "İşbu yidincidür kim bu Âdem yaradıldı"/kez:gün RY

8 Beyit sadece Rt'de mevcuttur.

9 Beyit YE'de yok./dura kaldı:inemedi K,dura geldi YE

10 Beyit sadece Rt'de var.

11 Beyit Rt'de yok.laᶜnet:nimet YE

12 kim:ki RY/Üstādı İblîs oldı:İblîs oldı Üstādı YE//kişi: her kim Rt/ne buldıyısa:neyi buldısa RY,K/miskinligile:miskinlige YE

13 ᶜışḳı baña ol virür:ᶜışḳı baña güç ḳılur YE,ᶜışḳuñ baña ol virür RY//ḳılġıl Yūnus'a tımār ᶜışḳ:Yūnus'a ᶜışḳ virdi ol K/Beyit Rt'de:

Eksüklüven Ḥaḳ bilür ᶜışḳuñ baña güç ḳılur
Hünkār Ṣaîde ṭımar ṭap beni benden aldı

368

2 şunlar ki çokdur malları:bunlar kim çokdur müzdleri YE //geymiş:giymiş YE

3 begenmeyen:benüm diyen YE//yaturlar ṭaşlar olmış üstünleri:yatuban ṭaş olmışdur üstleri YE

4 eve:ġura YE

5 ḳanı ol:ḳanma ol YE//ġāib:ġayıb F/bular:bunlar F/hiç belürmez nişānları :zirā geçdi ᶜömr eyledi YE

6 ḳapucılar:ḳapıcı ḳullar YE

7 yimek:niᶜmet YE//dün olmışdur gündüzleri:ṭaş olmışdur üstinleri YE

8 kıla:ide F/kıldı:itdi F

369

1 ol:bu NO,A/korkusı:köprüsi NO/uş:uşan K/beni:bizi NO// geçemez degme kişi:degme kişi geçemez M,K,degme harīf geçmez NO,A,geçmez değme ʿārifler F/köprüsin:köprüyi NO,A

2 Beyit F'de yok./Beyit A,NO'de:
Yirle gök arası toptolu rahmet durur (hikmet durur A)
Hikmetine talanları kendi fi'linden kodı
/bî-pāyān:çok durur YE

3 Beyit F'de yok.öküzi:öküz RY,öküze YE//sinek ile:saña gele RY/Beyit A'da:
Laʿîn indi öküzi alile aldamaga
Sinegile öküzi Hak Çalap elden kodı

4 İkinci mısra YE,RY'de "Balık götüren denizün bünyādın yilden kodı"(Bu mısradaki "denizüñ" kelimesi "deñiz","suyun" kelimesi "sunuñ" şeklindedir.)A'da "Balıgı götüren suyuñ bünyādın yilden kodı"

5 Beyit NO,A'da yoktur.Birinci mısra F'de farklıdır:"suāl: sormak RY,sorı YE

6 Bu beyit F,NO,A'da yoktur./

7 Beyit K,RY,YE'de yoktur.A,NO'da beyit:
Dostıla bāzār itdi dost etegini tutdı
Dostıla bāzār iden bāzārın (gayrını A) elden kodı

8 Beyit YE'de yok.F'de :
Ol meryem oglı ʿisā durup dosta giderken
Şol bir yarımca igne ʿİsā'yı yoldan kodı
A,NO'de:
Ol Meryemoglı ʿİsā dosta gide yorurdı
Görün yarım igneyi ʿİsā'yı yoldan kodı

9 Birinci mısra "İmdi iy miskin Yūnus dostı severin dime" /eydür:ayruk RY,YE/severim: severin F,YE//gerçek sevenler:seven ʿāşıḳlar NO,A

370

1 bende:bunda YE,K/ʿacīb:ʿaceb F,RY//gördüm:buldum HB,YE

2 ben olanı:bir olanı F//ṣūretüme:bu ṣūrete RY,K/olanı: vireni YE,RY'de yok./kimdügini:kim durur F,kimdügin K

3 ben istedüm buldum:isteyüp bulmazdum HB,K,RY,isteyüben bulımazam F//seçemedüm:seçemezem HB

4 ṭoprakdur:ṭopraḳ YE//bu:bir HB/ṭopraġuñ:ṣūretüm YE

5 Beyit K,YE,RY'de yoktur.anı:bunı F

6 Beyit K,RY'de yok.Birinci mısra YE'de "Bile benümledür bile ayru degül ḥālden ḥāle"//uzaḳ:ıraḳ F/yaḳîn:bende YE

7 Beyit YE'de yok/bir yol:yola HB,yol K,RY//ḳutlu:kutlı K /irdüm:geldüm HB

8 Beyit K,RY'de:
Manṣūr'idüm ol zamānda anuñçün geldüm bunda
Külümi göge ṣavurup ben Ene'l-Ḥaḳ oldum ahī
F'de:
Manṣūr'idüm ben ezelde anuñ için geldüm bunda
Yaḳ külümi ṣavur göge ben Ene'l-Ḥaḳ oldum ahī
YE'de:
Manṣūr idüm ben bir zamān uş yine geldüm bunda ben
Yandur oda savur külüm ben Ene'l-Ḥaḳ didüm ahī

9 Beyit HB'de yok/yanam daġılam :girem yaḳılam YE/baġılam: aṣılam YE//işüm bitince yüriyem:feraġat işüm bitürem YE/geldüm:çıkdum K

10 benüm oldı:şimdi benüm YE/ikinci mısra F'de "Yirden göge magrıb-maşrık yire göge toldum ahī",RY,K'da "Yirden göge maşrık magrıb şarkdan garba toldum ahī"HB'de "Şarkdan garba toldum ahi" ifadesi okunmuyor.

11 Beyit K,RY,YE'de yoktur./bildüm:buldum F/diledügüm: bu-oldı kim F

12 gine:yine YE//bu :ben YE

371

1 evvel dahı:ezeliden F//İkinci mısra M,Rt,K,RY,YE'de "Eşkeretmedüm kimseye bildüm anı dost kodı",NO'de "Āşkār itmezdüm kimseye bilürdüm kim dost kodı"

2 şerh eden:okıyan F,Rt,NO,Ç

3 Beyit Rt'de yoktur./kāim:oynar F,NO//İkinci mısra F'de "Akibet şol canun kim ʿışkun ola bünyādı",YE,NO'de "Akibet şol cānuna çün ʿışk ola bünyādı"

4 hükmile esir kılur:Hükmine kıldı esir F,NO/bilişi:biliş ü F,NO,Ç

5 Beyit F,NO'de yoktur.ben şol oda:şol oda ben YE/İkinci mısra YE'de :"Zirā cümle şīrīnden şīrīndür ʿışkun odı",Ç'da beyit:

Ben rāzıyam şol oda günde bin kez yanarsam
Şekerden dahı tatlu şīrīndür ʿışkun odı

6 Beyit YE,RY'de yoktur.ʿışka:ʿışkıla //pes ne biliser: ne biliserdür K,ne bileyin ol NO/Ç'da mısra "Korkmaz ıssı savukdan pes ne bilür ol odı"

7 Beyit NO,M,K,RY,YE,Rt'de yoktur.

8 Beyit Rt,F,NO'de yoktur.YE'de :

Çānumı ḫōş eyledi gönlümi ḫōş eyledi
Ağyarı niçe söyündürsün ezelden yakan odı

9 Beyit RY,M,K'da:
ᶜIşk odın yanduruban ansuzın bir gün girüp
Dillerde söyleniser miskîn Yūnus'un adı
//melāmet olur işi:melāmet olur cānı F,beşāret oldı cānı YE
melāmetlikdür işi Rt//anuñ içün:andan girü YE

372

Bu şiir RY'de iki defa istinsah edilmiştir.Farkları aşağıda gösterdik.

1 İkinci mısra yeni yazmalarda "ᶜĀşıḳ degül söyler yalan senden gözin ıran kişi"/senden:dostdan A

2 Beyit RY(61a)da,M,K'da ve YE'de yoktur.HB'de ikinci mısra tam okunamıyor.Muahhar bazı mecmualarda "Anuñ zihi devletlü cān yüz ağıla varan kişi

3 Beyit RY(33b)'de yok.HB'de birinci mısra "Mülk ü mālun terkin ura senüñ yolunda can vire"/Beyit RY,M,K'da:
Kendinüñ terkin vuran senüñ yolunda cān virür
Sorusuz uçmağa girür sen sultānı seven kişi

4 Beyit K,M,RY'de yok./her ki :kim ki RY/geçer:geçer RY /içer:içe RY/saçar:saçar RY/dost gülüni diren:dost vaslına iren HB

5 Birinci mısra RY,M,A'da "Can u cihan ne nesnedür dost yolına harc itmege (terk etmege A)//İkinci mısra HB'de okunamıyor.YE'de "Bir cānına bin cān ala bir cān aña viren kişi",A'da "Bir cānına bin cān alur dosta gönül viren kişi"

6 Beyit RY(61a)da yok.HB'deki birinci mısra okunamıyor./ cānını şükrāne:cānın şükrāneye RY/ayaklara:ayaḳlara RY//soran:duyan RY/A'da mısra "Erenler gönline gire dosta gönül viren kişi"

7 Beyit sadece A'da var.

8 Beyit YE'de ve RY(33b)'de yok./fasid:cümle A /cümle A

9 Beyit YE,HB'de yok.

10 Beyit YE,HB'de yok./fanā:fānī K/uykı:uyhu K,M

11 Bu beyit RY(61a)'da,M ve K'da mevcuttur.RY(61'de Yunus mahlasıyla kaydedilmiştir."Yunus eydür dost ḳandadur kanda dirisen andadur" şeklindedir.

12 Beyit M,K,RY(61a)'da yoktur./Sen sultana eren kişi:ere boyun viren kişi YE

374

1 durur:K'da yok.

2 Beyit B'de :
Dervişlerün ʿamâline yirler gökler müştāḳ durur
Ferіştehler zikr iderler göricegez dervişleri
/Ay u güneş:şems ü ḳamer A//tesbīh oḳur:tesbīhinde F/ider:iderken A.

3 Birinci mısra B:"Taht işleri zebûn olur tersālar imâna gelür"/ḥükm:taht A

4 ol fahr-ı ʿālem:ʿĀlem fahri ol RY,YE,ol ʿālem fahri F/ʿāleme fahr A//ol maʿden-i ṣıdḳ u ṣafa:ṣıdḳı bütün ʿışḳı ṣafa K,RY,ʿışḳı bütün ṣıdḳı ṣafā YE,ʿışḳdur bütün ṣıdḳ u ṣafā A//isterisen ondan:andan isterisen A,K,RY,YE,F

5 incidesin:incidürsen A /ʿömrin gülin ḳurıdalar:gözsüz olasın yideler B,ʿömrin günin çürideler K,ʿömrün güni ḳurıdalar YE,ʿömrin kökin ḳurıdalar F// gözsüz olasın yideler :ʿömrin gülin ḳurudalar B/bilesin:bilince A

6 Beyit A,YE,B,F'de yok./butar:utar RY//olma:olman RY

7 himmetleri:himmeti A/olsun:oldı K,B//çün pādişāh:ol pādişā F,ol pādişāh B

8 Beyit K,RY,A'da yoktur.Gökden inen dört kitābın:dört kitābuñ ma'nīsini B

10 Beyit K,A,RY'de yok./bu:bir B//sen-ben dimek:senlik-benlik B/dilden:benden F,bizden YE/göricegez:bulucağaz B, görücegez A

375

1 Beyit RY'de:
Müşkili çok bu yoluñ bu yolı kim varası
Tertibi çok bu hāluñ bunı kim başarası
/yola:yolı YE,A//bu halun:bu yolun F,bu işün A

2 eksük gerek çok gerek:çok eksük gerek gerek F,RY,

3 aldağuçları:aldayıcılar NO,aldanğuçları A,YE/bilün çok-dur:çok var durur RY,bilüñ vardur YE,pāye virür bu yolda A //nefsine uyanlaruñ:nefse uyan kişinün gitmez A

4 Beyit NO'de yok.Yitmiş biñ riyā çeri:yüz biñ riyā çe-risi F/mısraın tamāmı A,RY'de "Yüz biñ riyā çerisi ḥarāmî var bu yolda"//nefs öldürmiş er:nefs öldürmiş gerek A

5 istiğfār taşıyıla:ṭoğrı tokundı meger Ç,RY,A/birinci mısra YE'de "Ṭoğrı mancınıġı istigfār taşıyıla"//vardı atıl-dı:urdı ol meger YE,vardı ol meger NO,RY'de ikinci mısra " İstiğfār ṭopıyıla yıkıldı nefs kal'ası"

6 bilgil kim öldürür ar:Ḥak Çalaḅ anı sever F,YE',Çalap da anı sever NO//yarar:yazar Rt,yiter RY/girçek er:ol erüñ NO,YE,F,A

7 sırāt:sūret NO/gen̄ez imiş:şıfatımış F,YE,zaʿīfimiş NO ,kurulmış A//kişinün̄:ʿāşıkun̄ RY

8 Beyit RY'de:

Şeyh Yūnus gel gil sala gidelüm toğrı yola
Lāyıkısan gel bile v'allāh didār göresin

NO'de:

Yūnus imdi şala gel gidelüm yoklığa
Ta bulasın dün ü gün didārında bakası

/göz eger:gözlerün̄ F/göresi:bakası Rt .

377

Bu şiir NO'de bir hayli problemlidir.

380

1 besleyesin:bisleyesin K,M/bu kaddile:sen bu kadd ü NO, Ç,A

2 Beyit F'de yok./yine toprakdur yirün̄:girü toprak olursın sın (Cāmiün-Nezāir)/yine:gine K,K/nider:neyler Ç

3 delüdür:delü kişi A/yüce sarāylar yapan:halka sülūsluk şatan F/ikinci mısra F'de başka bir beyitle karışmıştır:"Nefsin müsülmān itsün varısa kerāmeti "
/cümlenün̄:kametün̄ NO

4 düriş:derviş NO,dürüş RY//yüz:yüz bin NO/yigrekdür:artukdur NO,A/ziyāreti:ʿimāreti YE,cāmiün-Nezāir,A

5 diyen:diyü NO,Ç,A/şatan:şatma Ç//nefsin:nefsün̄ A/itsün: eyle Ç

6 Beyit K'da yok.Hakk yola toğru giden:Hak yolın toğru varur F/Hakk'a toğru yol giden NO,Hak yolına toğrı gider A//olısar:idiser RY(Bu beyit kanaatimizce sonradan Raif Yelkenci tarafından kaydedilmiştir.)Muhammed:peygamber A

7 peygamber gele:binile gelürse K,RY/Şefaʿat: Cāmiün Nezāir-de bu kelime yok.//eger olmazısa:vay ana ki olmazısa A

8 Yūnus imdi:derviş Yūnus Ç /cümlenün ziyāreti:kamunun ʿi-bādeti Cāmiün Nezāir

381

1 baña seni gerek:Mevlām seni isterem seni A//ben yanaram: ah iderem NO,Hb,A

2 yirinürem:yerinürem F,A//avınuram:eglenürem Ç,barınuramA

3 Beyit NO,HB'de yok./tecellîyile:tecellîsine YE

4 zencirini üzem:şarābından içem F/üzem:şeşem NO,YE,Ç/de-lü olam:Mecnūn olup YE,delü olup Ç/ṭaġa düşem:ṭaġlar aşam Ç ṭaġda gezem A//sensin dün ü gün:düni güni sensin Ç

5 eger:meger YE/öldüreler:yanduralar HB,Ç,ṣavuralar:ṣavur-salar Ç//ṭopraġum anda çaġura:bu ṭopraġumdan HB,ben ṭopraġum-dan çaġuram NO/Mısra Ç'da "Zerrelerüm çaġursalar Mevlām seni isterem seni"

6 sūfîlere:ʿāşıḳlara NO/ahîlere āhret:zāhidlere cennet NO /Mecnūn'lara :Mecnūn'a da A/Beyit Ç'da:
Ġāfillere dünyā gerek zāhidlere ukbā gerek
Mecnūn'lara leylâ gerek baña seni gerek seni

7 Beyit HB'de mevcuttur.

8 Beyit Ç'da ve muahhar mecmualarda vardır.

9 Beyit F,YE'de yok.Birinci mısra NO'de:"Yusuf bir gice se-ni eger düşde göreyidi",A'da "Yūsuf eger hayālüni bir gice düşde göreydi"/

10 çaġururlar adum:diler benüm adum YE,çaġururlar çün adum A,dudur benüm adum F/gün geldükçe:varduġınca NO,ün geldükçe A

382

1 dilsüzler:dilsüz el NO,dilsüz K,dilsüz ileyi A

2 diñlemedin:eyitmedin Rt/diñledük:eyledük F//girçek:gerçek NO,YE/erüñ:A'da yok.

3 dirlikde: doġaruz Rt/sizden kim:siyretden NO,size kim A

4 dil seçdi:dilcedi F,Rt,dil seçildi A/aramuza söz:araya şınur F,Rt, araya sözi NO,araya bir söz YE,düşdi:düşüp K, çekildi A/ol:şol A/baḳışı biz:baḳışıla YE/yirmedük:yermedük F/YE'de bu kelime yok.

5 iy Yûnus imdi veli:miskîn Yûnus ol veli F,Yunus istersen veli Rt,iy Yûnus Nebi veli K//biñ imranoġlu Mūsā:Yüzbiñ İmranoġlı Mūsā NO,biñ ᶜömr ile Mūsā YE biñ ola divānesi K

383

1 ḳandîlinden:ḳandalıġından K,M//içinde:içre K,M,sürindi :yöneldi Ç

2 Birinci mısra YE,Ç"Nefsüm bir ejdehā olmış döndi baña hamle iderdi",YE,K'da "Nefsüm bir ejdeha olmış dönmiş(döndi YE)baña ḥamle ider"//ḥaḳīḳatdür:yir ü gögi F/yir indi: yir imdi K,YE

3 Birinci mısra YE,Ç,NO'de "Ḳanāᶜat yārdur dîne uymaz nefs dilgine (derdine NO),M,K'da "Ḳanāᶜat yār olsun dirsen uyma nefs dilegine"//iresin:irmegiçün K,M,irmezsen Ç//indi:imdi K, M,Ç

4 sen:NO'de yok./ṭutmazısan:ṭutarısan K,M//ol var indi: ol yor indi F,ol yor imdi K,M,yüri--imdi YE

5 şāir:şi'r F/dilinden söyler:dilince eydür NO//cānda: cānunda M,K,Ç,cāndan YE

385

Bu şiir B'de "Yunus Emre Fermayed Rahmetullahi ʿAleyhi" serlevhalıdır.

1 Bu beyit A'da ,3.beyitle karısmıstır:
Mâl u mülkün koyuban sine varasın sine
Ancak yatasın sinde kopucak kıyāmeti
/Birinci mısra F'de "Mālı mülkü koyuban kanda gidersin miskin"/kopunca:görince F

3 Beyit F,A'da yok.

4 Beyit B'de:
Şol iki ferişteнler gelüp karşu turalar
Aʿmālüñ yazalar boynundan asa biti

5 Beyit B'da:
Zebānîler yideler hem sırāta gideler
Çekişeler yırtalar figānlar ola katı
A'da:
Günāhlaruñı tartalar sırāt üstüne ilteler
Zebānîler pek tuta figānlar kılar kati

6 Beyit F,A'da yok.RY'ye ait Mecmua'da (16a) birinci mısra "İsrāfil sūrın ura ölenler diri ola"

7 bakmaya aña:aña bakmaya B//bize:basa F//A'da beyit:
Atalar oğlundan bize bakmaya analar kıza
Şol gün geliser unutmañuz arāsātı

8 Beyit F,A'da:
Miskîn Yūnus sen dahı girçeklerden olıgör
Erenler pîş edinmiş sabrıla kanāʿati

386

1 virdümise:virürisem F

2 Ḥaḳ'dan meger:meger Ḥaḳ'dan Rt,RY,K,A/taḳdîridi:taḳdîr miş A/göñül saña ʿâşıḳ oldı:gönül saña ʿâşıḳ idi RY,ʿâşıḳ oldı gönlüm saña F//kimsene:kimseler F,A/derde:ʿışḳa Rt,F

3 Beyit RY'de yoktur./degül şikâyetüm:şikayetüm yokdur F /kendü taliümden durur:ṭâliʿümdendur benüm K//câhildür ol: âdem degül F

4 Virdi:virür F//maḥrûm ḳalup:ḳaldı maḥrûm F,maḥrûm ḳaldı K,RY,A/ḫaberdar:naṣîbi RY,K

5 Beyit A'da yok./ʿâşıḳ cânı didâr durur:gönüllerde didâr durur A,Ry,göñüllerde gezer durur K,ʿâşıḳ cânlar erenlerdür F//ʿışḳı olmayan:ʿışḳa düşmeyen F,düşmedük Rt/vîrânedür şar:vîrân durur şar F,vîrânedür şehr RY

6 ʿışḳdan çün irdi bir naẓar:ʿışḳdan naẓar ericegez gülzâr F,ʿışḳdandan nazar olıcagaz gülzar A,çün erişdi ʿışḳ eseri gülzâr K,RY

7 Birinci mısra F'de:" Ḥaḳ yaratdı yiri gögi ol Aḥmed'üñ dostlıgına",Rt'de Ḥaḳ yaratdı yiri gögi ol Muḥammed dostlıgına"//delil durur ansuz yir ü gök:delil oldı ansuz yir-gök var F,Rt/delil durur:delildür Rt/ü:RY'de yok.

8 muḥâl:gerek F/Yûnus ʿâşıḳ olduñısa:Yûnus girçek ʿâşıḳısañ RY,K

387

2 oḳınan:oḳıyan F//şeyṭânlar:şeyṭân Ç

3 Birinci mısra Ç'da "Gammâz u bî-namâz ṭutdı cihânı"

4 virürseñ:viresin Ç

8 Beyit Ç'da;

Peygamber şartını kimse tutunmaz
Halāyık Tañri'dan key utlu olsun

9 Birinci mısradaki "gel",Ç'da mısra sonundadır.

388

Şiirin 5. ve 6.cı beyitlerin kafiye ve redifleri aynı şekilde yazılmıştır.Birisininki değişik olabilir.

389

2 kalupdur:kılupdur Rt

4 Rt'de birinci mısra "Bî-mekānam ben cihānda anuñiçün"

5 Rt'de birinci mısra "Kānı buldum u niderem ayrugı"

390

Bu şiir recez bahrinden "Müstef'ilün x4" vezninde olabilir.Fakat bazı cüzleri bozulmuştur.

1 talduguni:toldugını YE/neye:niye HB//idimezem:itsem olmaz HB

2 tolı:tolu YE/ʿāşıkdur:usludur YE//niceyi virdi sile:niçesi virdi yile YE,niçün virdi yile Rt

3 ʿışkdan haber bilenlerün:ʿışkdan dertlü olanlaruñ Rt,HB /tolanlaruñ:ölenlerün YE

4 kahırla lutfı bir bilür:kahrıla lutf bir olur YE

5 lal:dal HB//görmesün:bilmesün YE

391

1 anda konuban:konuban anda Ç

2 kaynayubahın:kaynayuban Ç

3 üşdi:düşdi Ç

4 melāmet dile:kim melāmete Ç

5 cur'a:zerre Ç

392

1 (ü):tarafımızdan ilave edildi.

2 şāh nazar eyledi baňa:meger şāh nazar eyledi K,M,B// uyhudan:uykudan RY

3 Birinci mısra RY'de "Haylı zamānıdı va'desine salmışıdı ben zaîfi

4 İkinçi mısra RY'de "Bilmez misin hâtır soran Ka'be ziyāret eyledi",Bu mısra bazı yeni mecmualarda "Yapdı gönülümi benüm döndi ziyāret eyledi" şeklindedir.

5 bu:Rt'de yok./dervişi:derviş RY,B//İkinci mısra RY'de "Bu 'ışka beni Allah delālet eyledi"/'ışkıla:'ışka K,M

393

Şiirin B nüshasında bazı kelimeleri silinmis olduğundan okunamamaktadır.

1 isteridüm Allāh'ı:.................Hakk'ı B

2 Bu beyit B'de silinen kısımlarıyla birlikte şöyledir:
.................................ele geldüm
Erenler çevgānına girdümise ne oldı

3 Birinci mısra B'de "Deste kızıl gül idüm erenler mahfilinde"

4 'ālimler:B'da silik,okunamıyor./müderrisler:'ulemalar YE

/buldılar:buldısa YE//harābāt:halvetler B

5 B'de birinci mısradaki "delü olmış" kısmı var. Diğer kısımlar silik./olmış:oldı YE//erenler maᶜnīsine:erenlerüñ bahrine B

394

1 kim:A'da yok./bu cümle:benümile A//yolına:yolını A

2 urdı:çün urdı Ç

3 buldıyısa:vardıyısa A

4 sır haberin:sırruñ haberin A

5 Beyit A'da var

6 elüm benüm: benüm elüm A

7 bakāya:ahrete A

8 bunlar:bunlar ki A/dünyeye:dünyeye hem A//kolmaş:kallaş A

9 hālin:hālini A/öğin dirmez:önini görmez A//Emre'nüñ:Emremüñ A

395

1 isteridük:isteridüm NO/yine:gine K,NO,M/ol:o NO//geyer:giyer YE,giyür HB,girü NO,giri A/bu teni: cānı HB

2 sūretde:sūrete NO//kanı:kam

3 Beyit NO,Ç'da yoktur./bir:RY'de yok./sūretler olmış dükkān:sūret olmış dükkānı K,RY,M

4 bir niçeler:bir göç niçe NO/kaldı:gitdi Ç/dir:dirler A //ṣormaz:ṣorar NO,ṣorsa HB

5 Birinci mısra NO'de "Yūnus gel imdi senden iste senden ayru degül"/değil hem cāndan:degilsem cāndan HB,degilsin cāndan NO,A,degülsin andan YE//sen:NO'de yok./eger A/Mısra Ç'de "Sende bulımazsan ḳanda bulasun anı "

396

1 aḫireti:bu āḫreti RY/şefḳātle:şefāḳat RY

2 şefḳat:şefāḳat RY/vardur:var durur K,M//gönli:gözi RY

3 Beyit,esas aldığımız nüshalarda yoktur.Muahhar mecmualardan metne dahil ettik.

4 Beyit,esas aldığımız nüshalarda yoktur.Muahhar nüshalardan kaydettik.

5 Beyit K,M'de yoktur.

6 ögdi:andı M

8 İkinci mısra RY'de "Erenler aşdı bu dini Aliyy-i Arslan ḳanı

9 Beyit RY'de yok.

10 vü Şiblî:ḳanı Şiblî K,M//ol:bu K,M

11 Beyit RY'de yok.

12 Necefî:nacaġı RY

13 gönül:güli RY

14 Esas aldığımız nüshalarda yok.Muahhar mecmualardan aldık.

15 Yeni mecmualardan aldık.

397

1 o:RY'de yok.

2 uşda:düşde RY/aḫbārını:aḫbārumı RY

3 yıḳ:baḳ RY/yaraġ:yaraḳ RY

5 urdum:vurdum K,M

8 o:ol RY

9 Yûnus'a küfr:Yûnus küfür RY//iy:i RY/zünnārını:inkārını K,M

398

1 ḳıldı:ider K,RY/ḳānını:cànını NO,ḥālını Ç//naḳşından:ʿışkından K,RY,nefsinden NO

2 yigdür:yig durur YE,A//boynına:bulsa K

3 gözinden:gönlünden YE/hergiz:her dem A//zelhā:zeliha RY, K,A

4 öle:gide Rt,NO,Ç,tura YE,nide A//ʿāşıkun:bu sözün YE

5 isteyüp:isteyüben Ç

6 Rahmānı'nı:Z

7 Beyit A,NO'de yok./siz:bu YE/kime uġradıyısa:kime kim uġrarısa YE,kime ki yoldaşısa Ç//iltür başdan:yıkar taḫtdan YE

8 sadece YE'de mevcuttur.

9 Mecnūn:Mecnūn'un Rt/işi:hāli YE/ḥalḳa:ḥalḳa eyā A

10 Birinci mısra YE'de "Zamān bī-vefāları cefā ḳılur Yūnus'a" /ḳılur:gelür NO,ḳılar A

399

1 yārānlar:erenler K,M,ṣādıḳlar Ç/ḳardaşlar:ʿāşıḳlar Ç

2 ṭolu:dolu RY//miskînlik:miskînler Ç

3 bir ben:NO,Ç/Tañrı'da NO//işüm:sözüm Ç

4 Ḥażrete ben:ben menzile NO

5 gönlümden:göñülden K,RY,M//ben:YE'de yok.

6 dutgıl:ṭutgıl YE//ikinci mısra NO'de "Añlayana gevher sözdür ṣarrāflara ṣatdum ahī"/söz ṣarrāfa:sarrāfa söz K,M,ṣarrāflara Ç

401

Bu şiir Recez bahrinden müstef'ilün x4 vezniyle yazılmış olup,bazı cüzleri bozulmuştur.

1 müslümānlar:iy yārānlar Rt/görmişdür:işitdi Rt//İkinci mısra NO'de :"ᶜIşḳa tevbe idenlerüñ kim görmişdür bitdügini"

2 göñül:göñlüm NO//ᶜaceblemeñ:ᶜaceblerler Rt/bitdügini:yitdügini NO/maᶜrifet:siz maᶜrifet A

3 ᶜİsā'yılan:ᶜİsāyıla Rt,ᶜİsā gibi A/ᶜışḳıla:ᶜışḳunda Rt/gezer:yürür NO//ᶜAceblemeñ:ᶜAceblerler Rt/yutduġını:yudduġını Rt

4 ögrenimeyen ḳul:ögrenmeyen ḳul Rt/ḳul:ḳon A//deñizi derin olur:deryāsı dipsüz durur Rt

5 boncuḳ ṣanur:niçün ṣatar NO/A'da mısra "Ṣarrāflıġı ögrenmeyen bu boncuḳ ṣanur bu gevheri"//varur virür:ḫarcider NO

6 ol dost:anuñ Rt/görmezise:görmeye NO//geze:ola NO

7 Mısra Rt'de "Yūnus eydür er ḳulıyam Ṭapduġumuz dost yüzidür"/uşda:işde A//İkinci mısra NO'de "Bunı inanmayan bilmez maᶜnī niye gitdügini",A'da "İnanmayan iş bu söze āḫrete nitdügini"

402

1 bu:M,K,RY'de yok.

2 yoḳdur:yok K,M/ġussayı:ġussa RY,ġussaya M,K//maᶜşūḳı ger :maᶜşūḳı YE,K,RY,M

3 maᶜşūkayı:maᶜşūḳı NO,RY,K,M/bir:K,M'da yok.//bu:K,M'da yok./sen:K,M,RY'de yok.

4 ögüt bilmez:bilmez ögüt YE//ikinci mısra K,M,RY'de "Unıdur kendüligin terk eylemekdür dükkānı"

5 dünin günin:dün gün YE,dünün günün NO/gözleri:anuñ gözleri YE,gözi RY,gözlerinün ḳanlı yaşı NO

6 ṣol:şu RY/imān durur:imāndur RY,NO//diniyile:dinile YE,NO

7 cānı:cān NO

403

1 yort:NO'de yok./fârig:NO'de yok./hoş:yavaş Ç//korkma kayırma kimseden:söyleme dinme (tınma Ç)kimseye NO,Ç/ğussa vü ğamdan:ğamdan-ğussadan RY,Rt

2 Beyit NO,Ç'da yok./vuruş-tokuş savaş:hem vuruş-tokuş K, M,urış savaş-tokuş Rt

3 eri:seni NO,Ç/yolda:NO'de yok.//kimseyile:kimsede NO, kimseyilen Rt

4 Beyit K,M'de bu beyitle karışmıştır ve şöyledir:
Hakîkate bakarısañ nefsüñ saña düşmen yiter
Terk eyle bu kibr ü kini hırkaya gir derviş yüri
/İkinci mısra NO'de 5.beyitle karışmıştır:
Tolu getür ʿışk kadehin yıl on iki ay boş
/olasın emin:emin olasın Rt

5 Beyit NO'de 4.beyitle karışmıştır:
Diler iseñ bu dünyenüñ şerrinden emin olasın
Tolu getür ʿışk kadehin yıl on iki ay bu yüri
/olasın:olmağı Rt

6 kendü:imdi NO,Ç/bâğçede:bâhçede K,M/al:ol NO

7 göñüllerde:sohbetlerde NO/iğ:çeğ (جغز)K,M

8 dilüñile:dinleyene Rt

404

Bu şiir,Mürettεb ve En eski Yunus divanlarında yoktur. Ankara Millî Ktp.Mecmualarından NO:442'de kayıtlı kıymetli ve eski mecmuanın 74.sayfasında;Çorum İl Halk Ktp.bulunan muahhar İlahi Mecmuasında(Ankara Millî Ktp.Mikro Film Arşivi NO:4764/A,varak 77a) mevcuttur.

1 Birinci beyit Mecmua'da yok.

4 bagrum pāre yüregüm baş:ᶜışkun bana bāki yoldaş (Mecmua)/cānum:dertlü (Mecmua)

5 Ç'de beyit yok.Mecmuadan aynen aldık.Bazı yeni mecmualarda beyit söyledir:

Mecnūn oluban yürürem o yārı düşde görürem
Uyanup melūl oluram gel gör beni ᶜışk neyledi

6 Beyit Ç'da:

Gāh çaglaram seller gibi gāh duraram yirler gibi
Gāh eserem yiller gibi gel gör beni ᶜışk neyledi

Bazı muahhar mecmualarda:

Geh eserem yiller gibi geh tozamam yollar gibi
Gāh akaram siller gibi gel gör beni ᶜışk neyledi

7 Esas aldığımız nüshalarda yok.
8 Esas aldığımız nüshalarda yok.
9 Ben Yūnus-ı:miskīn Yunus (bazı yeni mecmualarda)

405

1 yok yire geçürdüm güni:yok yirlere harc eyledüm Ç//olmadum:olmışam Ç

2 ü:YE'de yok./Birinci mısra K,RY'de "Geldük ü geçdük bilmedük aglayup gussa yimedük"//dimedüm:dimedük K,RY//Beyit:Ç'da: Geldük ü geçdük duymadum,senden ayrılam dimedüm
Aglayup gussa yimedüm āh nideyim ᶜömrüm seni

3 sadece Ç'da vardır .

4 Beyit RY,K'da yok./sana:senünle Ç//külli kalur:kaldı külli YE

5 Beyit YE'de:

Gidüp girü gelmeyesin gelüp beni bulmayasın
Bu benligi sermāyesin āh nideyim ᶜömrüm seni

Ç'de:

Anda varup gelmeyesin beni anda bulmayasın
Bu begligi sürmeyesin ah nideyim ʿömrüm seni

6 Beyit Ç'da var.

7 Beyit Ç'da yok.

8 Beyit Ç'da yok./ʿaceb:uzak YE/nideyim:nideyin

406

Bu şiir Ankara Millî Ktp.442 numaralı Mecmua içinde (s. 92) "Şeyh İbrahim Tennurî adına kaydedilmiştir.Aynı şiirin iyi bir istinsahı Milli Ktp.FB/204 numaralı Mecmua'da da vardır.En eski kaynak ve Divanlarda Yunus'un olduğu belirtilen şiir İbrahim Tennurî'nin olamaz.Sehven böyle yazılmıştır.

1 sākīden:kadehden RY/içdük:içdüm YE,RY,Mecmua//ol sākīnüñ mestleriyüz:bir kadehden esrimişem YE,Mecmua/Beyit A'da

Bir süçiden esridüm ki ʿarşdan yüce meyhānesi
Bir sākīden içdüm şarāb cānlar ṭolı peymānesi

2 Beyit Mecmua'daki Mecmua'dan aldık.YE'de yok.RY,Rt'de şöyledir:

Ol meclis kim (ki,RY)bizüm vardur anda(bunda Rt)
Ol şemʿa (şem' Rt)kim bizde yanar ay u güneş

A'da ikinci mısra "Şol şemʿalar ki anda yanar ḳuşı anuñ pervānesi"

3 Birinci mısraı Mecmuadan aldık.Ol şemʿa karşu yananuñ :ʿışḳ odına yananlaruñ K,RY,Rt(/Birinci mısra YE'de şöyledir: "ʿIşḳuñ odına yaḳdılar ʿaşıḳları bıraḳdılar",A'da "Anda yanan pervanenüñ endāmı külli nūr olur"/ol od bu:ol bu oda hiç A

4 Mecmua'da birinci mısra "Bizüm meclisün begleri İbrahim Edhem gibidür",YE'de "Ol kadehüñ begleri İbrāhim Edhem gibidir"

RT'de "Bizüm meclisün bekrileri şol şâh-ı Edhem gibidür", K,RY'de "Bizüm meclisün begleri ol şah-ı Edhem gibidür", A'da "İbrāhim Edhem gibidür anun bekri harīfleri"//İkinci mısra K,RY,Rt'de "Belh şehrince biñ var ola her kûşede virānesi",A'da "Her kūşede yüz biñ Belh şehrince var virānesi",Mecmua'da "Belk şehrince yüz biñ ola her kūşede meyhānesi"

5 Bu beyitten sonraki beyitler Mecmua'da yok.K'da birinci mısra "Bizüm meclisler ehlinün darı Ene'l-Hak olur",YE'de "Bunda bi-mest olanlarun Ene'l-Hak imiş dilegi"//biñ:yüz YE/en kemine:öykünmeye K,RY,anuñ kemin Rt

6 Beyit sadece K'da var.

7 Beyit RY,K,Rt'de (bu cezbe Rt):
Yûnus hazine sözlerün cāhillere söylemegil
Kiñ bilürsin niçe geçer cahillerün zamānesi
A'da:
Yūnus işbu sözleri cāhillere söylemesin
Uş göresin niçe gelür cāhillerün zemānesi

407

Bu şiir Niyazî-i Mısrî (ö.1694);Şeyh Ali Nakşibendî el-Nevrekânî (ö. ?);Şeyh-zâde Muhyiddin Mehmed Efendi (ö.1544) ve Şeyh İsmail Hakkı Bursavî (ö.1725) tarafından ayrı ayrı şerh edilmiştir.Şeyh-zade'ye ait şerhin iki nüshası vardır:
1-Süleymaniye/Esad Efendi Bl.NO:1461
2-İstanbul Ü.Ktp.Ty. 4015,varak 66b-98b

Şeyh Ali Nevrekanî'ye ait şerhin tesbit ettiğimiz tek nüshası Ankara Millî Ktp. yz.A/392-8 numaradaki Mecmua ve Resail içindedir.Varak 156b-158b(Bu metin tarafımızdan yayınlanmıştır.Bkz.Mustafa TATÇI,Yunus Şerhleri-I- : Şeyh Ali Nakşibendî-el-Nevrekânî'nin Çıkdum Erik Dalına Şerhi, Dolunay Dergisi,Nisan 1990,Kahramanmaraş,s. s.

İ.Hakkı Bursavi'nin şerhinin müellif hattı bilinmektedir: Süleymaniye Ktp/Esad Efendi Bl. NO:1521/2,varak 26b -41a; Bu şerhin başka nüshaları tarafımızdan tesbit edilmiş ve Yunus Emre Bibliyografyası,Ankara 1988,adlı eserde verilmiştir.

Niyazî-i Mısrî Hazretleri tarafından yazılan şerhin ise nüshaları sayılamayacak kadar çoktur.Bu şerhin bazı yazmaları için a."Yunus Emre Bibliyografyası"na bkz.(s.9-12)

NOT:

Biz bu şiirin kritiğini yaparken söz konusu şerhlerdeki beyitleri de göz önünde bulundurduk.Buna rağmen şiir her nüshada büyük farklılıklar taşımaktadır.

1 çıkdum:bindüm (Mısrî Şerhinin bazılarında böyle başlıyor.Bkz.Balıkesir İl Halk Ktp.NO 451'deki şerh.)/yidüm:dir dirdüm YE//kakıyup dir ne yirsünü:geldi eydür uğruladun NO ,Bursavî/Şeyh-zadede ikinci mısra "Öküz ıssı baña dir uğurladun kozumı"/(NOT:Şeyhzāde,bu beytin değişik bir kaydı daha vardır:

Çıkdum erik talına dirdüm anda üzümi
Bostān ıssı kakıyup dir niçün silkdün kozumı

2 Beyit NO'de yoktur./nedür:ne bu YE/A,Nevrekanî;bu ne Ç, A,İ.Hakkı/diyü:diyüp Ç,Mısrî/özini:özümi A,Mısrî,Nevrekânî

3 Bursavî'de beyit:
İplik virdüm Çullaha sardı yumak eyledi
Becid haber gönderdi gelsün alsun bezini
Birinci mısra Şeyhzāde'de "İplik virdüm çulhaya sarmış yumak eylemiş",YE'de "Çulhaya iplik virdüm çözmiş yumak eylemiş" //ısmarlar:çagırur YE

4 Beyit NO ve Şeyh-zāde metinlerinde yok./kañluya:katıra YE//İkinci mısra Bursavî ve Ç'de:
Çift dahi çekmedi kaldı şöyle kazını(yazılı Ç)

5 kaldurup:kaldurdı Ç,salladı,Bursavî,key salladı yire A

6 Beyit NO'da yok./yimege:kurmaga Ç//bak a:bakun(Mısrî)

7 küt ile:kişiyle NO,putıla A/güreşdüm:güleşdüm Ç,Mısrî, Bursavî/ve yeni yazmalarda//güreşüp:anı da (Şeyh-zâde),NO,A, basamadum:yinemedüm (Şeyh-zâde),şunı da (Mısrî),(Bursavî),Ç/ göyündürdi:göyündürdüm Ç

8 Beyit NO'de yok./yire:yola Ç,Bursavî /bozayazdı:üzeyazdı (Mısrî)/Beyit A'da: "Öyle ki yola düşdi boza yazdı yüzümi"

9 Beyit NO,Mısrî,Nevrekanî,Ç nüshalarında **yok.** /sözüm:anı (Bursavî)//İkinci mısra Şeyhzâde,YE ve Bursavî'de "Dilsüz çagırur eydür alımadı sözümi(anlamadın sözini/Bursavî)"

10 Beyit Mısrî'de yoktur.Birinci mısra Bursavî'de "Andan kurtılamadum n'oldugumı bilmedüm",NO'De "Anlardan kurtulmadın nitdügümi bilmedin"

11 Beyit Nevrekânî,Mısrî şerhlerinde yoktur./ugrulık:ugrulayın (Bursavî)/İkinci mısra Ç,YE'de "Çerçi de geldi eydür kanı aldun gözini"(NOT:gözgümi:Bu kelime pek çok kişi tarafından "gözügi" yahut "gözini" şeklinde okunmuştur.)

12 Beyit Ç,Mısrî,Nevrekanî nüshalarında yoktur./tosbagaya: bir bagaya NO,Bursavî/sepek:yılan NO,köpek (Bursavî),sepet A //İkinci mısra Şeyh-zâde,Bursavî'de "Sordum haber virmedi Kaysariyadur ʿazmi",NO'de "Haber sordum virmedi Kaysariyadur ʿazmi"

13 Birinci mısra Bursavî'de "Yûnus Emre'nün sözi hiç sözlere benzemez"/söylemiş:söyledi NO,Ç//İkinci mısra Bursavî'de ve NO'de "Câhillerün ucından (içinde NO)örtdi maʿni yüzini", Nevrekânî ve Mısrî'de " Erenler meclisinde bürür maʿnâ yüzini , Şeyhzâde'de "Şerîat meclisinde bürür maʿnâ yüzini"

408

1 göricegez:göricek YE/gözlerümün:gözlerüm RY,K//İkinci mısra YE'de "Uçmak nazaruma gelmez hōd hezerān bin hūri"/olsa: gelse K,M

2 ansuz:onsuz RY

3 dünin:günin:düni-güni YE//vü:RY'de yok.

4 andan dile yüzün:anda yüzündür YE

6 İkinci mısra YE'de "Anuñ gibi öküş âdem ṭaġumdan yürür süri süri"

410

Şiirin 5.beytinde"durur" kelimesinden sonra "hiç" kelimesi yazılmıştır.Vezni bozduğundan dolayı almadık.

411

1 derya ki ḳaṭreden:ḳaṭre ki deryâdan RY

2 Beyit YE'de yok./maḫfi:maḫfidür A/ᶜAceb:zihi HB/sırrı sen senden sor:sır sendedür sor NO,sırrını sen de gör RY,K,Ç

3 Beyit HB,RY,K'da yok./sendendür:kimdendür NO/İkinci mısra Ç'da 6.beytin 2.ci mısraıyla karışmıştır.

4 Beyit RY,K'da yok./seni sende bulıgör:saña gelsen seni bil HB ,saña sen gel seni bil YE //bil kimdür:kimdür gör NO,Ç

5 fenâ ol kim:dilersen kim RY,K/zevk:şevk K,RY

6 Beyit NO'de yok./sende:sende bil A/ṭur:vir YE,durur A

7 Beyit HB'de yok./yaḳındur:yaḳın ol NO/aġrı ṭap baḳ:göz açup bak YE/mülkine:mülkiyle YE/yor:yorı YE/A'da beyit:
Saña senden yaḳın ol ṭaşra baḳma
Yoruban mülke sulṭân ol yorı imdi

8 Beyit HB'de yok.Birinci mısra K'da "Çü 'ışk 'aşık ma'şuk birdür"/bir:birdür NO//kim:yüz Ç

9 olsa:ola N://İkinci beyit YE'de 8. beyit ile aynıdır./ bir görinen bin bin:birdür görinen bin HB

10 kime:kimse RY,K/dilerse:gerekse HB//gir:dal RY,tal K,yurındı A

412

1 ṭutmış:dutmış K,RY,M

2 abād:avādanı RY

3 üç ḥaṣlet:ol ḥaṣṣa NO/besler:bisler K,M

4 degmez kimseye:kimseye degmez NO

5 bu:RY,K,M,B'de yok./başdur ʿaḳlun :ʿaḳıldur başuñ RY, ʿaḳıldur B,K//nigāhı:sen nigāhı NO,nāgāhī B

6 ḳatı:ʿaḳla NO

7 ʿaḳl evini:ʿaḳıl evin RY,NO//sulṭān buşu oldı:imdi sulṭān buşı oldı RY,NO

8 İkinci mısra NO'de "Nefis yaña bilmezisen naẓaruñda oldı fānī"

9 ḳopdı:bitdi NO/ṭutdı:dutdı RY,K,M//baḳduḳ yirde:başduḳ yire K,B,M/bitdi:ḳopdı NO/yine dir: RY,NO,K,M,RY'de yok./ nefsānī:nefsānī anı NO

10 görür:olur K,M//ṣavar:ṣorar B,NO

11 imān durur:imānuñ K,M,imāndur B,RY/cān:cānuñ K,B/gevde durur:gevdedür B,K,M,RY/cān:bu cān K,B//kin durur:kinedür K, M,NO,B

12 ṭutarısan:dutarısan RY,K,M

13 dursun:ṭursun B,NO/göynüp:<u>göynep</u> B,gönüp RY//üstādlar: üstad RY

413

Bu şiir B'de "Yūnus Emre Fermayed" ser-levhalıdır.

414

Bu şiir B'de "Yunus Emre Fermayed" serlevhalıdır.

415

Bu şiir,B nüshasında baştan 17.beyite kadar eksiktir.Kopmuş bir yaprak olabilir.

1 İkinci mısra RY,K'da : "Eydürem iş bu cevabı ben sana"

2 ẓulm:ẓulûm RY/itdüm:RY'de yok.

3 didüñ ḥaḳuma :ḥaḳḳumda didüñ HB//didüñ ʿāṣi:ʿāṣi baña YE, ʿāṣi beni NO/ʿāsi:ʿāsâ F

4 Beyit YE'de yok.

5 Beyit NO,YE,HB'de var.Diğer nüshalarda yok.HB'de birinci mısra "Ḥakkumda her ne dilersen işledüñ",YE'de "Her ne haḳḳumdan dilerseñ işledüñ

6 Beyit K'da yok./'ayıb niçün yaratduñ:ʿayıb nişe getürdüñ F,ʿayıb ile yaratdın NO

7 İkinci mısra YE'de "Pür-heva vü toptolu şeytan içi",K,RY (siliktir ve der-kenar)'de "Pür-hevā nefs ü heves şeyṭān içi" HB'de "Pür durur nefs ü hevā şeyṭān içi"

8 Birinci mısra RY,K,HB'de "Ölmeyeyin diyü zindān (ḥabs HB) içre aç"//iki:niçe K

9 nesne mi eksildi:nesne eksildi mi F,nesne eksiltdüm mi K,nesne mi eksitdüm RY//ya sözüm geçdi mi:söz mi geçdi yoksa NO,nesneñe çözdüm mi RY,nesne geçürdüm mi K,geçdi mi ḥükmüm ya F

10 Beyit F'de :
Rızḳuñı yiyüp seni aç mı ḳodum
Ya yiyüp öynüni muhtāc mı ḳodum

11 yaparsın:gerersin F,RY//İkinci mısra NO,F'de "Sen seni gel duzāhumdan seç diyü",K,RY'de "Emr idersin duzağumdan ḳaç diyü"

12 Beyit YE'de yok./ya üzilür ya ṭayanur:ya ṭayar ya üzilür NO/üzilür:düşer F

13 Beyit sadece HB'de var.

14 oldur:budur YE,NO,HB,F

15 Beyit F'de :

Ta gerek bünyādı muḥkem ola ol
Ol geçenler eydeler uş ṭoġrı yol

RY,K'da:

Bünyādun gerek senüñ muḥkem ola
Ḳullaruñ varmaġıçün ṭoġrı yola

YE'de:

Ne ḳadar gerek ki muḥkem ola ol
Kim geçenler diyeler uş ṭoġrı yol

NO'de

Gerek senüñ dahı muḥkem ola ol
Kim geçenler diler uş ṭoġru yol

16 terāzu:terzi F/ḳurduñ:urduñ HB/günāhum:hevāset F,NO,günāhuñ YE/ṭartmaġa:dartmaġa F,HB/idersin:ḳıldun HB,NO,YE

17 aña gerek:gerek aña HB//. yâ bazirgān tâcir ü:yâ bezirgân ol ho ya HB,ya bāzirgān ya tācir B,tâcir ola çerçi ya K, RY,NO,ya bezirgān veyāhūd YE

18 Beyit K'da yok.İkinci mısra B'da"Hazretün hod yaramazlar adıdur",RY'de "Hazretünoe anı yumak karıdur",NO'de "Ḥażretünüñ yumış anı kârıdur"/ḥażretüñde:ḥażretüñden F,YE

19 Beyit K'da yok./HB ve F'de mısralar ters yazılmıştır./ pes niçün:pes ne ḥācet F,pes neden HB,ol nedür kim RY,nedür murdarı NO/murdarı:anı açup NO,RY//İkinci mısra B'da "Sen gerek kim lutfınıla örtesin",RY,NO'de "Dilerüm kim lutfunıla ötesin",YE'de "Kim gerekdür fazluñıla ötesin"

20 Beyit NO,YE,B,HB'de vardır.YE'de:

Eydürsin kim seni oda urayım
Şerikün bir denk artuḳ ise göreyim

/NO'de mısra"Şirki bir dem bir denk aġarsa göreyin"/şerri bir denk:şerrüñ ḫayruñ B

21 gerekdür:elinde YE,degül mi B//ikinci mısra YE'de "Ḫayr için itmek degül mi hayrı çok",B'de "Ḫayrı çok itmek degül mi ḫayrı çok"

22 sen basîrsün:sen ʿālimsin YE,sen hōd NO/hālümi:hālümüz NO//pes ne:ya ne K,RY/pes ne hācet:ne hācet kim NO/aʿmālümi: aʿmālümüz NO

23 NO,YE,F,HB'de mısralar ters kaydedilmiştir./temāşa:teferrüc HB//senden iy:ya ġafūr YE,hayy-i ya NO

24 çüridüp:öldürüp K,RY,YE,NO

25 kıyl u kâl:kâl u kıyl NO//neye gerek iy Kerîm-i:ne gerekdür iy Kerîm ü YE,ne gerekdür ya Kerîm ü ya Celīl NO,bu neye gerekdür ya zül-Celâl RY,K/Kerîm:Rahîm HB

26 Beyit RY,NO'de mevcuttur.NOT:ki,tarafımızdan ilave edilmiştir.İkinci mısra NO'de "Cihān ġav galaların elden bırakġıl"

27 Beyit,son beyitle karıştırılmıştır.NO,RY,K'da yok.Birinci mısra HB,F'de "Degmedi saña Yūnus'dan hiç ziyān"

28 Beyit YE'de yok.Birinci mısra K,RY'de "Değmedi saña Yūnus'dan bir sevāb",HB,A'da "Değmesün senden dahı budur cevāb" //İkinci mısra B'de "Son sözüm v'allahu alem bi's-sevāb",HB'de "Söz hemān vallahu a'lem bi's-savab"//NOT: F'de son beyitten sonra bir beyit daha kaydedilmiştir.Aşağıya kaydediyoruz:

İy Kerîm ü Lem-Yezel iy pādişāh-ı lâ-yezāl
Saltanāt külli senündür kim yokdur zevāl

-

ŞAHIS-YER- MİLLET-SOY İSİMLERİ İNDEKSİ

-ŞAHIS ADLARI İNDEKSİ-

(x)İşaret ettiğimiz numaralardan birincisi şiire,ikincisi beyite aittir.

- YER-MİLLET VE SOY İSİMLERİ İNDEKSİ-

(.)İsaret ettiğimiz numaralardan birincisi şiire,ikincisi beyite aittir.

LÜGATÇE

LÜGAT HAKKINDA AÇIKLAMA

Yunus Emre Divanı'nın lügatını hazırlarken her seviyeden insan gözönünde bulundurulmuştur. Kelimelere verdiğimiz manâlar, hususiyetle Yunus Emre'nin şiirlerinden çıkarılan manâlardır.

Arapça ve Farsça kaynaklı kelimelerde meydana gelen ses değişmeleri en doğru bir şekilde okunup, şiir metinlerinde kullanıldığı veya istinsah edildiği şekilde kaydedilmiştir.

Türkçe arkaik kelimelerden, uygun gördüklerimizi mısrada geçtiği şekliyle misal olarak kaydettik. Bu misallerdeki birinci sayı şiire, ikinci sayı ise beyite aittir.

Örnek:

"ırılmak(t): oynamak, ayrılmak, uzaklaşmak. "Tağlar yirinden ırıla ..."(9/6)

Kelimelerin hangi dilden geldiğini belirtmek için umumiyetle kelimeden hemen sonra parantez içinde (a), (f), (t) şeklinde kısaltmalar koyduk. Bunlardan (a), Arapça'nın, (f) Farsça'nın, (t) ise Türkçe'nin kısaltmalarıdır.

Bu lügat hazırlanırken bilinen lügatlardan başka, Türk Dilinin bütün kıymetli ve tarihî yadigar(eser)larını kullandık.

- LÜGATÇE-

-A-

Abã(a): Yün esvab.Hz.Peygamber'in giydiği bol,yünden yapılmış elbise.

Âbâd/âbâdân(f): Bayındır,şen,ma'mûr

Âb-ı Hayât (f.a):hHayat suyu,ebedî dirilik verdiğine inanılan efsanevî su.Âb-ı Hayvan da denilir.Tasavvufta hakîki aşk.İlm-i ledün,marifetullah,mürşid-i kâmilin sözleri.

Âb-ı Hayvân(f.a) Bkz.Âb-ı Hayat.

Âb-ı Zemzem(f.a) Zemzem suyu.Ka'be civarında bulunan mübarek kuyunun adı.

'Abdü'r-rezzak : Şeyh-i San'an.Bir Hristiyan Çobanının kızına aşık olup,dinini değiştirerek evlenir.Bunun üzerine O'na bağlı olan dervişler ayrılırlar.Birisi ayrılmaz.Esasında bu bir İlahî imtihandır.Daha sonra evlendiği kadın islam olur ve şeyh eski hayatına döner.Kendisinden ayrılmayan tek derviş Şeyh San'an'ın makamına geçecektir.Bu kıssa Feridüddin Attar'ın "Tezkire"sinde geniş olarak dile getirilmiştir. Edebiyatımızda "Aşk" sembolüdür.

'Abes(a):Boş,ma'nâsız,faydasız.Değersiz.

'Âbid(a):İbadet eden kul,zâhid,çok ibadet eden kişi.Tasavvufta "ehl-i şeria" anlamında kullanılmaktadır.

Aceblemek: Tuhaf bulmak,hayret etmek,hayretle karşılamak.

'Acûz(a): Yaşlı kadın.Kocakarı.

Ad urunmak(t): Ad konulmak,isim verilmek,adlanmak.

'Adl(a): Doğruluk,adalet.

Ag(t): ak,beyaz

Agaç at (t):tabut,sal.

Agâh (f):Uyanık,bilen,ârif.Gönül gözü açık olan.

Agmak(t) :Çıkmak,yükselmek,yukarı çıkmak.

Agu(t):Zehir,ağı.

Agup-döhmek (t) Yuvarlanmak,sağo-sola hareket etmek.

Agyâr (a):Yabancılar,başkaları,gayrılar.Tasavvufta kesret.

Ahad(a):Bir,tek.Cenab-ı Hakk'ın Vahdaniyyetinin hakikati için kullanılır,zat isimlerindendir.

Ahbâr(a):Haberler.

Ahd(a): Söz verme.
Ahî(a):Kardeş,fütüvvet ehli.Daha sonra esnaf mutasavvıf i-
çin kullanılmıştır.
Ahmed(a) Hz.Peygamber'in adlarından birisi.
Âh u vâh(f) :Aglayıp sızlama,inleme.Haykırma.
Âh u zâr(f):Aglayıp inleme.
Ahvâl(a) Haller,vaziyetler.
Ahzân(a)Hüzünler.
Akibet(a)Birşeyin sonu, nihayet,netice.
Akil(a)Akıllı,aklî düşünen ve hareket eden.Tasavvufta zâhid
için kullanılır.
Akl-ı Cüz'(a)Yarım akıl.Parça akıl.İlahî zatı anlamayan ve
küllî akıldan haberdâr olmayan akıl.
Akl-ı küll(a)Bütün akıl,tam akıl.İlahî zatı idrak eden akıl.
Ak teleme(t) Ak süt,kesik süt .Mecazen temiz suret için kul-
lanılır.
Akmak(t):Saldırmak,hücûm etmek,yürümek,meyletmek
Al/âl(a):Hile,desise
'Alâ(a)Yüce,ulu
'Alâ küll-i hal (a):Şöyle böyle,olduğu üzere,olduğu kadar.
Aldamak(t):Kandırmak,inandırmak.Aldatmak.
Aldaguç(t):Aldatıcı,hileci,dünyevî ihtiraslar v.b.;Metinde
"İman aldaguçları" (375/3) (x)
Aldanguç(t):Aldatıcı.
Aldanmak(t):İnanmak,sanmak,safça kabul etmek.
Aldar(t):Aldatır.
Aldayı tutmak(t):Boyuna aldatarak oyalamak.(Deyim)
'Aleyhisselâm(a):Selam üzerine olsun.Peygamberler anıldığın-
da ta'zîm için söylenir.
Alınmak(t): Bakire(?),Evlenmemiş kız(?); bu kelimenin geçti-
ği mısra "Nökerli kızdur kimisi alınmaduk çoklar yatur"
Alışmak(t):Alevlenip yanmaya başlamak.
Ali(a):Hz.Ali,Hz.Peygamber'in amcası Ebu Tâlib'in oğlu ve
damadı.Dördüncü Halife.On yaşında iman etmiş ve hiç put-
lara tapmamıştır.Gazalardaki kahramanlığı sebebiyle"Esedullah"

(x)Metinden verilen örneklerin şiir ve beyit sayısına işa-
ret eder.Birinci sayı şiire,ikincisi beyite aittir.

denmiştir.Hz.Ali,cennetle müjdelenenlerden olup mutasavvıflar tarafından "şah-ı velâyet" tanınmıştır.

Alu(t):Alçak,alık,aptal.

A'mâl(a):İşler,ameller,hayırlar.

'Amel(a):iş,hayır,çalışma.

'Amm(a):Umûmî,herkese ait,halk.

'Am u has(a)Halk ve seçkinler.Metinde,zahir ehli ve batın/tasavvuf ehli anlamında.

Âmî(a)Avamdan olan kişi,halkın aşağı tabakasından.Tasavvufta hakikatten haberi olmayan.

'Amu(a):Amca

Ân(f):O,güzellik,melahat.

An(a)Lahza,çok az bir zaman,

'Anber(a)güzel koku.

Anca(t):O kadar,onca,

Anda(t):Orada,oraya,o konuda,o hususta,o zaman

Andak(t)Hemen,o anda,derhal.

Andan(t):Ondan,ona,ondan sonra.ondan ötürü.

Anı(t):Onu,

Anın(t):Bununla,bu sebeble,bundan dolayı.

Anlar(t):Onlar.

Anmak(t):hatırlamak,sözünü etmek.

Ansuz(t):Onsuz.

Ansuzın(t):Birdenbire,birden,bir anda.

Anter:Hz. Ali tarafından öldürüldüğü rivayet edilen bir silahşor.

Anun(t):Onun.

Ap arı(t):Tertemiz,saf.

Arafat(a)Mekke'de hacıların arefe günü ve gecesi kaldıkları mübarek dağın ismi

Arasat(a):Arsalar,kıyametde her canlının dirilip toplanacağı meydan.Mahşer yeri,haşır-neşir yeri.

Ârayiş(f):Süs,bezek,ziynet.

'Araz(a)İşaret,alamet,tesadüf,kaza.Tasavvufta,zâtî olmayan hâl ve keyfiyet.Cevhere arız olan ve cevherden hariç bulunan.

Arbede(a):Kavga,gürültü.

Âreste(f):süslenmiş,bezenmiş.

Arı(t):Temiz,pâk,saf,müberra,berî,güzel,parlak.
Arıtmak(t):Temizlemek,tenzih etmek.
Arkurı(t):Eğri,karşı,ters,aykırı,tersine.
Armak(t):Yorulmak,yorgun düşmek.
'Arş(a):Dokuzuncu gök.Bütün âlemi çevreleyen,âlem tasavvurunun sonu ve en yüksek noktası kabul edilen yer.Tavan.
'Arş-ı 'azim(a):En büyük 'arş,Cenâb-ı Hakk'ın arşı.Zati âlem.
'Arş-ı Rahman(a):Cenab-ı Hakk'ın 'arşı.Allah'ın izzet ve saltanatı için kullanılır.
Artuk(t):Başka,başkası,gayrı, fazla,artık.
Arturmak(t):Fazlalaştırmak,artırmak,arttırmak.
Arz(a):Yeryüzü,toprak,zemin,dünya.
Arzuman(f):Dilek,istek.
'Asâ(a):Degnek,baston,dayanak.
Âsân(f):Kolay,suhûletli.
'Asâyiş(f):Huzur,rahatlık,sükûn.
Ashab(a):Hz. Peygamber'in sohbetinde bulunmuş olan zevat.Peygamberimizi görenler.
Ashab-ı suffa(a/F terkip):Hz.Peygamber'in sofasında kalan fakirler.Bu zevat mutasavvıflara göre tam bir ledünnî hayat yaşamışlardır.
'Âsî(a):İsyân eden,emirlere itaat etmeyen kişi.
Asil-zâde(a-f)Asil bir kişinin oğlu,şerefli bir aileye mensup.
Asitân(f):Eşik,dergah,tekye.
'Asitan-ı mürşid(f-a) Mürşidin tekkesi,şeyhin bulunduğu yer.
Assı(t):Fayda,menfaat,kazanç.
Asûde(f):Rahat,sakin,müsterih.
Aş(t):yemek.
'Âşık-bâz(a-f):'Âşıkla oynayan.
Asıkmak(t):Acele etmek.
Asıklıcak(t):Acele edince,acele ederek.(bkz.148/2)
Âşikâre/âşkâre/eşkere(f):Belli,meydanda,açık,bedihi.Bu kelime Yunus'un dilinde genel olarak "eşkere" şekline dönüşmüştür.
Aşmak(t):Geçmek,taşmak."yıl aşmak"gibi.
Aşrı tapmak(t): ? (bkz.411/7)

Asurmak(t):Geçirmek
Aşuru gözetmek(t):
Asüfte(f):Perisan,dağınık, 'âşık
'Atâ(a):Verme,bağışlama,ihsanda bulunma,cömertlik.
Âvâz(f):Sada,yüksek ses,şöhret,
'Avâne( ):Beraber,taraftar,yardımcı.
Ayag/ayak(f):Ayaklı içki kadehi.
Ayagın durmak(t):Ayakta durmak.
Âyât(a):Ayetler.
'Ayb/'ayıb(a):Kusur,leke,utandıracak hâl.
Âyet-i kül(a):Kur'ân,âlem,insan-ı kâmil.
Âyîne(f):Ayna,mir'at.
'Ayne'l-yakîn(a):Görerekinanmak,görüşle inanca ulaşmak.
Ayruk(t):Ayrı,baska,gayrı.
Ayruksamak(t):Farklı sekilde,aykırı olan.
Ayruksımak(t):Başka türlü,başka şekilde olan,aykırı olan
başkası
Ayuk/ayık(t):Aklı basında,uyanık.
Ayuksuz(t):Aklı başında olmayan,sarhoş.
'Ayyâr(a):Hilekâr,desiseci,iki yüzlü,içi başka dışı baska
Bkz.(117/7, 333/5)
A'zâ(a):Bedenin bir uzvu.
Âzâd(f):Serbest,hür.
Azadlık(f):Hürriyet verilmiş,serbest bırakılmıs.
Âzâl(a):Ezeller,başı olmayan zamanlar.(Ezelin cem'i)
'Azâzil(a):Şeytan,iblisin bir adı.
Az bakmak(türkçe deyim):Küçümsemek.
Azdurmak(t):Değiştirmek,"Benzün rengini azdurmak "(bkz.350/1)
Azdurmak(t):Bozmak,yoldan çıkarmak,değiştirmek.
Azık/azuk(t):Erzak,yiyecek,(mecazen)ibadet.'
'Aziz(a):Sevgide üstün tutulan,hürmetli,saygı değer.Tasavvuf-
ta mürşid-i kâmil.
Azmak(t):Şaşırmak,sapıtmak,yoldan çıkmak,ayrılmak,sapkınlıga
düşmek.
'Azm eylemek (a-t):Karar vermek,niyet etmek,gayret etmek.Yo-
la çıkmak.
'Azrail(a):Ölüm meleği,dört büyük melekten birisi.

-B-

Bâb(a): Kapı,kısım,mevzu',fasıl.
Bâc(f):Vergi,cizye,harâc,
Bâd(f)rüzgâr,nefes
Badya(Yunanca):Agzı geniş,topraktan yapılmış kap.Şarab tası. Yunanca "batheia"dan.
Bâg(f):Bahçe,büyük bahçe,bostan.
Bagır(t)Gögüs,ciger,sine,yürek.
Bâgi(a):Tecavüz eden,saldıran,haksızlık eden,zâlim.
Bahadur(f)Cesûr,yigit.
Bahîl(a)Cimri,hasîs,tamahkâr,malı nı kıyamayan.
Bahîllik(a):Tamahkârlık,hasîslik,cimrilik.
Bahis(a):İddialı söz,noksan.
Bahr(a):Deniz.
Bahrî (a)Bir cins deniz ördeği,denize ait balık vs.
Bahtılu/bahtlu:Bahtlı,tali',iyi,kısmetli.
Bâl(f):Kanat.
Bâlâ(f):Yüksek,yukarı,yüce,uzun.
Balaban:İri,doğan kuşu.
Balıcak(t):Küçük balık.
Balkımak(t):Parlamak,ışıldamak,çakmak.
Balkurmak(t)Parlamak, ışıldamak,çakmak.
Ban(t):Ulu,büyük,bey,büyük çadır.
Bang(f):Haykırma,yüksek ses.
Bañlamak(t)Ezan okumak,seslenmek,bagırmak.
Bañmak(t):Batırmak,bulaştırmak.Suya banmak.
Bar:Kir,pas.
Bar(f):Yük,kal'a duvarı.
Barak Baba:Barak Baba hakkında fazla bilgi yoktur.Cami'üd-Düvel'de Barak Baba'nın Sarı saltuk müridanından olduğu yazılıdır(Bkz.Hasan F.Turgal,Anadolu Selçukîleri-Müneccimbaşı'ya Göre,İst.1935,s.74;Yazıcızade Ali,Türk-i Al-i Selçuk,Topkapı,Revan,1391,varak 375a;Eflakî,Menakıbu'l-Arifîn,(Çev.Tahsin Yazıcı)Ank.1961,C.II,s.484,Hilmî Ziya,Anadolu Tarihinde Dinî Ruhiyat Müşahedeleri,Mihrab, Sayı 13-14,1340,s. 434-448.Kendi risalesirde de Sarı Saltukla alakası üzerinde durulur:A.Baki Gölpınarlı,Yunus Emre ve Tasavvuf,İst.1961,s. 252-259,455-472.Şeyh Barak,1307veya 1308'de Mogollar tarafından öldürülmüştür.

Bâran(f):Yagmur.
Bâr tutmak/dutmak(f-t):Paslanmak
Bâri(a)Yaratan,Allah.Düzenleyen tertip eden Allah.
Bârigah(f):Yüksek divan,izinle girilebilen yüksek yer.Otag, Cenab-ı Hakk'ın huzuru.
Barmak(t):Parmak.
Bârû(f):Kale duvarı,hisar burcu,sûr.
Basar(a):Görme kabiliyeti,göz.kalb gözü.
Basaret(a):Göz açıklığı ,derinliğine görüş.
Basîr(a)Herşeyi bilgisiyle gören Allah,Basîret sahibi kişi, kalb gözüile gören.
Baş(t) :Yara.
Başa çatmak(t):Bir araya gelmek,baş başa vermek,bir işe girişmek.
Başa varmak(t):Sona gelmek,bitmek.
Bâşed ki (f):Ola ki,olur ki.
Baş gözi(t):Zahirî göz,gönül gözünün zıddı.
Başlu(t):Yaralı.
Bâtıl(a):Hurafe,sahte,Hak olmayan.
Bâtın(a):İç yüz,öz.Gizli,görünmeyen.Cenab-ı Hakk'ın bir ismi.
Batn(a):Bkz.bâtın.
Bay(f):Zengin,mîr,emîr,zengin.
Bayagı(t):Önceki,eski,eskisi gibi.
Bayezîd(-i Bestamî): Hicrî 3.Asırda yaşayan büyük ve kudsi gönüllü veli.Baba adı İsa,Nişabur'un Bistam köyünde doğup büyümüştür.Şakîk-i Belhî ile sohbetleri var.Hicrî 264 yılında öldü.
Bayık(t):Gerçek,açık,açıkca,aşikâr.
Bayımak(a):Zengin olmak,zenginleşmek.
Bayındırmak(t):Zenginleştirmek.Ma'mur etmek.
Bâzirgân(f):Tâcir,tüccâr
Becid:Acele,çabuk,derhal,devamlı,ısrarlı,gerçek.
Bedi'(a):Eşsiz,örneksiz.benzersiz.İşitilmemiş,görülmemiş.
Bed-nâm(f):Adı kötüye çıkmış.Fena tanınmış.
Bedr(a):Dolunay.
Bed-ter(f):Daha kötü,beter

Begayet(a-f):Çok ziyadesiyle,pek fazla,aşırı,son derece.
Beg(t):Bey,zengin kişi.
Behişt(f):Cennet,firdevs.
Behremend(f):Nasibli,behreli,hisseli.
Bekâ-ender-bekâ:Bekabillah makamlarından ikincisi.Bakîlik içinde bakilik.mutlak ebedîlik.
Bekrî(a):Gece gündüz içen,alkolik,içkiye düşkün.
Belâ/belî(a):Evet,Ruhların Elest meclisinde Cenab-ı Hakk'ın "Elestü bi rabbiküm" sorusuna verdikleri cevab.
Bele(t):Böyle
Belî(a):Bkz.Belâ,
Belkîs:Saba melikesi,Süleyman Peygamber zamanında yaşadığı O'nun tarafından imana davet edildiği rivayet edilir.Yemende Sebe bölgesindehükûmet etmiştir.
Bellü(t):Belli,aşikâr,açık.
Bellü-beyan(t):Apaçık.Aşikâr
Bellü bilmek(t):İyi bilmek,kanaat getirmek.(T.Deyim)
Belürmek(t):Belli olmak,meydana çıkmak.
Benâm(f):Namlı,tanınmış,meşhûr,ünlü olmak.
Bencileyin(t):Benim gibi,bana benzeyen.
Bend(f):Baglanan,baglanmış,bag,bogum.
Beniz(t):Beniz,yüz,alın,renk.
Benven(t):Benim.
Berât(a):Nişan,rütbe,imtiyaz,taltîf için verilen belge.
Bercîs(a):Müşterî yıldızı.
Ber-dâr(f):Dâr ağacına asılmış olan.
Bere-Berre(f)Kuzu.
Ber-hudar/ber-hurdâr(f):Hayırlar elde etmiş kişi.Kısmetli,mesud olan.
Beriyye(a):Mahlûkat,yaratıklar,insanlar,halk.
Berk(t)Saglam,katı,sert,kuvvetli
Berkitmek: Kuvvetlendirmek,saglamlaştırmak.Pekitmek
Berr(a):Kara,toprak.
Berü(t):Yakın,beri,bu yana,beriye,bu tarafa.
Berye(a/beriyye):Çöl,kır,sahra.
Bes(f):Yeter.kâfî,yetişir.
Bes/besi:Çok,fazla,ziyadelik.Bir çok.(Bkz.192/3)

Beşâret(a):Müjde,iyi haber,muştu,muştuluk.
Beşe/Peşe/Paşa (?)(t):Agabey,ulu,başkan,yüksek rütbeli kişi, ileri gelen kişi,paşa.
Bevvâb(a):Kapıcı.
Beyâban(f):Çöl,kır.
Beytü'l-Ma'mûr(a) :Gökte Ka'be hizasında bulunan Allah'a en yakın meleklerin tavaf ettiği ev.
Bezek(t):Süs,ziynet.
Bezemek(t):Süslemek,tezyin etmek.
Bezenmek(t)Süslenmek.
Bezirgân(f):Bkz.Bazirgan.
Bezmek(t):Usanmak,bezmek,bıkmak.
Bıçgu(t):Kesecek âlet.Bıçkı,testere (379/6)
Bıragumak(t):Bırakmak
Bınar(t):Pınar.
Bî-'aded(f.a):Sayısız.
Bî-basar(f.a):Görmeyen,gözsüz.
Bî-cân(f):Cansız.
Bî-cism(f.a):Cisimsiz,bedensiz.
Bî-çâre(f):Çaresiz.
Bî-dâr(f):Uyanık.
Bid'at(a):Sonradan çıkan şey.Hz.Peygamber'den sonra ortaya çıkan adet ve inanışlar.İslam adına ortaya atılan yanlış telakkîler.
Bî-dem(f):Nefessiz,kansız,
Bî-dirîg (f):Esirgemeyen,esirgenmeyen,elinden geleni yapan. Korumasız.Zayıf.Aciz; yazık demeyen.Eyvah demeyen.
Bî-elvan(f.a):Renkleri olmayan,renksiz.
Bî-gam(f.a) :Gamsız,kedersiz,üzüntüsüz.
Bî-gane(f):Yabancı.
Bigi(t):Gibi.
Bî-gümân(f) :Şüphesiz.
Bî-hod(f):Kendisinden geçmiş,bayılmış,mest.Divan'da,nefsini yok eden,nefissiz,kâmil insan için kullanılır.
Bî-hûş(f):Kendisinden geçmiş,şaşkın,sersem.
Bî-kân(f):Cevhersiz,kaynaksız.
Bî-kevn(f-a):Var olmayan.
Bî-kıyas(f,a):Ölçüsüz.Mukayese edilemeyen

Bi-külli(a):Büsbütün,tamamen,tamamıyla.
Bil(t):Bel
Bile(t):Birlikte,beraber.
Bilelik(t):Beraberlik,maiyet.
Bî-Levn(f-a):Renksiz.
Bilik(t):Kemer,sadak."İman biligin berk kuşan"(44/8)
Bilinmek(t):Seyrimek,sıçramak,titremek. "Yaban canavarı gibi bilinler anda şeş eder"(80/3)
Bi-lisân(f-a):Dilsiz.
Biliş(t):Bildik,tanıdık,âşinâ,ma'rifet.
B'illah(a): Allah için.(yemin ifadesidir.)
Bilü(t):Bilgi,ilim,irfan,idrâk.
Bî-mekân(f-a)Yersiz,yeri olmayan,yurtsuz.
Bî-mest(f):Mest olmayan,aklı başında.
Binâ(a):Arapçada,fiillerin yapısını inceleyen bilim dalı.Fiillerin çatısı.
Bî-nazir(f-a):Eşsiz,benzersiz.Eşi bulunmayan.
Bî-nihayet-(f-a):Nihayetsiz.sonsuz.tükenmez.
Bî-nişan(f):İzi olmayan,belirsiz.alâmetsiz.
Bir demi (f):Bir an için,bir anlık zamanda.
Biregü(t):Bir kimse,başkası,birisi.
Bîreng(f):Renksiz.
Birikmek(t):Birleşmek.Aynileşmek.Beraber olmak.
Birin birin (t):Bir bir,teker teker,birer birer.
Bir kezden(t):Birden,hep birden.
Birle(t):ile
Bir niçe(t):Bir çok,pek çok.
Biryân(f):Kebâb,kızarmış,yanmış.
Biş(t):Beş.
Bişe(f):Orman,meşelik,sazlık.
Bişmek(t):Pişmek,olgunlaşmak,beslemek,geliştirmek.
Biti(t):Mektup,yazılmış,şey,amel defteri.
Bitimek(t):Yazmak,kısmet etmek,mukadder kılmak.Nasib.
Bititmek(t):Kısmet etmek,nasîb etmek,yazmak.meydaha getirmek.
Bitmek(t):Erişmek,ulaşmak,belirmek,yetişmek.meydana çıkmak.
Bitrişmek(t):Hesablaşmak,anlaşmak,ödeşmek.
Bitürmek(t):Meydana getirmek,yetiştirmek.
Biz/bez(t):Kumaş,çaput,bez.

Bizâr(f):Rahatsız,bıkmış,usanmış,küskün.
Bizek/besek(t):Süs,ziynet.
Bizmek(t):Bezmek,usanmak.
Boncuk:Boncuk,inciye benzetilen cam süs eşyası,
Bostân(f):Bagçe,yeşillik,baglık yer.
Boşanmak(t):Boşalmak,boş olmak.
Boz-pusaruk(t):Boz renkli,sisli,kip-kirli,alacalı,bulanık.
Bucak(t):Köşe,tenha yer.
Bûd u vücud(f-a): Varlık,var oluş.
Bug:Buğu,buhar.
Bugz(a):Kin,kalbdan düşman olmak,nefret.
Buhl(a):Cimrilik,pintilik,hasıslik,el sıkılığı.
Bukrat(:İskender'den yüz yıl önce yaşayan meşhur Yunan hakîmi,Hipokratis.
Bular(t):Bunlar,bu kişiler.
Bulaşık(t):Karışık,bulaşık,alûde.
Bulıncadı(t):Buluncaydı,buluncaya kadardı.
Buñ(t):Sıkıntı.gam,zaruret.
Bunamak(t):Bun olmak,saflaşmak,aklî muvazeneyi yitirmek.
Bınar(t):Pınar.
Burak(ä):Cennet binegi,
Burc:Kale çıkıntısı,sabit yıldız.
Burılmak(t):Dönmek,bükülmek.
Burmak(t):Bükmek,sarmak,boynu omuza düşmek.
Bustân/bostân(f): Bağçe,büyük bağçe.
Buşmak(t)Kızmak,öfkelenmek.
Buşu(t):Öfke,kızgınlık.
But/büt:Put,metinde birkaç yerde İlahî sevgili,mürşid veya Allah için.Put,kilise resmi anlamında da geçmektedir.
Buy(f):Koku.
Buyruk(t)Emir,ferman.
Buhtan;İftirâ,Birisine yalan isnad etme ,
Bünyâd(f)Temel,esâs,asıl.
Bünyâd urulmak(f.t):Kurulmak,yapılmak.
Burd-bâr(f):Uysal,halim,mütehammil,sabırlı.
Bürhan(a):Delil,isbat,tanık.
Bürrân(f):Keskin.

-C-

Cafer-i Tayyâr: Hz.Peygamber'in amcası oğlu.Hz.Ali'nin kardeşi.Mute savaşında iki kolu kesilmiş ve şehid olmuştur.Tayyâr lakabı O'na,Hz.Peygamber tarafından şehid olduğunda verilmiştir.Peygamberimizin Ca'fer için "Cennette meleklerle uçuyordu" dediği rivayet edilir.Bu yüzden, "Uçan" manasına "Tayyâr" denilmektedir.

Câh(f):Mevki,mansıb,yer,rütbe,makam.

Câlinus(Yunanca):Bergamalıdır.(131-200)İkçağın Yunan hekimlerindendir.

Câm(a):Kadeh.

Câm-ı 'Işk(f-a):Aşk kadehi,İlahî aşk.Metinde bazen mürşid-i kâmilin sözleri.

Cân(f):Cism-i latif,rûh-ı hayvan,metinde bir yerde mürid anlamında.(bkz.406/1)

Can alıcı(t):Azrail.

Canavar/cânver(f):Can taşıyan,hayvân,canlı,canavar.

Cân-bâz(f):Cânıyla oynayan.

Cây-gâh(f):Yer,mevki,mahal.

Câzû(f):Cadı,büyücü,sihirbaz.

Cebbâr(a)Kudret ve ululuk sahibi,Allah.Esmaül-Hüsnadandır.

Cebbâr-ı 'Alem(a)Dünyayı iradesine mecbur eden.Dilediğine istediği işi yaptırmaya muktedir.Allah.

Cebrail(a)Vahiy meleği,dört büyük melekten birisi.Cibrîl.

Cehd(a)Fazla çalışma güç ve kuvvetini sarfetme,azim ,ceht. Gayret.

Cehl(a):Cahillik.Bilmezlik.

Celâl(a):Büyüklük.Ululuk.

Celîl(a):Büyüklük,ulu.Allah.

Celle(a):Yüce,aziz olan.

Cemâl(a):Yüz güzelliği.

Ceng:Muharebe,savaş.

Cercis(a):İsâ Peygamberden sonra geldiği rivayet edilen ve Onun şeriatine uyan bir peygamberdir.Kur'anda ismi geçmez.Yetmiş kez öldürülmüş,her öldürüldüğünde yeniden dirilmiştir.

Cevelân/Cevlân(a):Gezinme.Dolaşma,dolanma.

Cevher(a):Kıymetli taş,maya,öz.
Cevherîler:Kamil insan için bir istiaredir.Bkz.254/7.
Cevşen:Zırh,savaş elbisesi.
Ceyhûn:Irmak.Bkz.129/4
Cebrîl/Cibrîl:Bkz.Cebrail.
Cim(a):Eski yazıda bir harf.
Cinn(a):Ateşten yaratılan bedensiz varlıklar.Muhtelif şekillere girebilirler.Latif varlıklar oldukları için gaybî bazı bilgiler getirebilirler.Kelimenin lugât manası, hissetme kabiliyeti olan,seyreden,gizlemek vb.
Cur'a(a):Kadehin bir yudumu.Cûş(f):Coşmak,kaynamak.
Cübbe(a):Zühd alameti.Uzun ve bol elbise.
Cüft(f):Çift,ikili,eşi olan.
Cümle(a):Bütün,hep.
Cünbiş(f):Kımıldanma,oynama,eğlence,hareket.Zevk.
Cürm(a):Kabahat,kusur.Hata,günâh.
Cüst ü cû(f):Arayıp sorma,araştırma.
Cûşa gelmek(f):Coşmak,kaynamak.
Cüvan(f):Genç,delikanlı
Cüz':Kısım,parça.
Cüz'iyyât-ı müselsel(a):Herşeyin bir başka şeyin devamı olması.Tasavvufta ve Yunus'ta Ma'den nebat ve hayvan kategorilerinin bir birini takib eden yaratılış tertibi.Her tabaka kendi içinde parça buçuk halinde olup yine kendi aralarında ontolojik tabakalar halindedir.Bunlardan her cüz'ün şeyri istisnasız Allah'a doğrudur.

-Ç-

Çabûk-bâz(f):Çabuk,aceleci.Tez oyuncu.
Çağ(t):Zaman,vakit,mevsim.Yaş,asır. "Sözün usıla düşirgil dimegil çag ide(çagada ?)bir söz"(102/3)
Çagada(t):Çocukça,çaga:Yeni doğmuş,tüyü bitmemiş.(Bkz.102/3)
Çagırmak(t):Davet etmek.
Çagıru(t):Davet,davetiyye.
Çagide(t) Çocukça,ham,manasız.(?)
Çagşaban(t):Dagılarak

Çâh(f):Kuyu,çukur.
Çakıldak(t):Değirmende öğütülen buğdayın taşlar arasında bitdiğini bildiren ve değirmen taşına çarparak "çak-çak" sesi çıkaran alet.
Çakmak(t):İyice anlatmak,bildirmek.Tanıtmak,aksettirmek.İfşa etmek.Gammazlamak,kovalamak.
Çalap(t):Tanrı,Hak.
Çalınmak(t):Çizmek,çizilmek,silinmek.Yazı için.
Çâpuk(f):Çabuk,tez.çevik.
Çapuk-baz(f):Çevik.
Çâr(f):Dört.
Çardag :Çardak.
Çarḫ(f):Gök,felek.
Çarh-ı Felek(F):Gök,dolaba benzeyen gök yüzü.Mecazen tali,baht.
Çarh ur:dönmek,semâ etmek.
Çarsû(f):Çarşı.
Çatmak(t)Kurmak,tanzîm etmek.Birbirine baglamak. "Din çatmak" (bkz.248/2)veya"endam çatmak" gibi.
Çav:İklîm,memleket,şöhretli bir yer.
Çav(t):Şöhretli.
Çavuş yıldızı(t):Zühre yıldızı(?):Bkz.66/4
Çekmek(t):Tartmak,ölçmek,yemek,zorla almak.
Çeng(f):Kanuna benzeyen bir çeşit saz.
Çerag/çerak/çırak(f):Fitil,ışık,mum,kandîl,çıra.
Çerb(f):Besili,semiz,yaglı(159/7)
Çerçi:Bazı küçük eşya ve tuhafiye malzemesi satan kişi.
Çerge:Çadır.
Çerh(f):Bkz.Çarh.
Çeri:Asker.
Çeşni(f):Lezzet,tad.Tadımlık miktarda.
Çeşte(f):Altı telli saz,tanbur.Şeştâ'dan gelmektedir.(Bkz. Burhan-ı Katı)
Çetr(f):Çadır,gölgelik.
Çevgan(f):Gûy u çevgân,Cirit oyununda kullanılan değnek.
Çeynemek(t):Çiğnemek.
Çırak(f):Çıra,mum,çerag.
Çıyan(t):Zehirli ve sürüngen küçük bir böcek.
Çi(f):Ne,nasıl,

Çig(f):Ham,pişmemiş.

Çizginmek(t):Dönmek,"Bu çizginen gökleri"(Bkz.133/2)

Çogaç(t):Gün,güneş.

Çokal:Eskiden savaşlarda atlara giydirilen çelik zırh.Bir
çeşidini savaşçılar da giyer.

Çokallu:Zırhlı.

Çomak(t):Değnek,sopa,ucu topuzlu sopa.

Çöksü(t):Bir şeyin kımıldamaması için üste konan şey,baskı.
büyük çivi.Mıh.

Çökük(t):Çukur yer.Alçaklık.

Çul(t): Kıldan dokunan döşek.

Çulha:Dokumacı

Çün(f):Çünkü,madem ki,nezaman ki.

-D-

Dad(t):Tat,lezzet,çaşni

Dâd(f):Adalet.

Dâd u sited(f):Alış veriş.

Dahı(t):Bundan başka,aynı zamanda,hem de.

Dak(t):Özür,kusur.

Dakı(t):Dahı,da,de.

Dakmak(t):Takmak,ad takmak.Ad koymak.

Dak tutmak(t):Özür/Kusur bulmak.

Dâra gelmek:Dâragacına gelmek.İdam edilmek.Mecazen,İlahî sırrı "Hallac-ı Mansur gibi" ifşa etmek.Şer'î olarak bu sırrın ifşası haramdır.

Danışık(t):Tanışık,ülfet,ünsiyet.

Daniş(f):Bilgi,ilim.

Danışman/Danişmend(f):Bilgin.Medrese müderrisi.

Daniş(f):Söz,bilgi.

Dapa(t):Taraf,yön,...a doğru,a karşı.

Dâr(f):Daragacı.

Dâr(a):Ev,yapı,yer,yurt.

Dâr-ı mihnet:Mihnet evi.Mecazen dünya için.

Datlu(t):Tatlı.

Da'vî(a):Dava,idda,metinde asılsız söz anlamından çok hakikati bilinmeyen şeriat sözleri.

Dâvûd:İsrail oğullarından bir peygamber ve hümükdârdır.Süleyman peygamber'in babası olan Dâvûd,sesinin güzelliğiyle tanınmıştır.Kitâp sahibi bir peygamberdir.Zebûr,Davud'a inmiştir.

Deccâl(a):Kıyamete yakın meydana çıkacak olduğuna inanılan Deccâl,bazılarını dinden imandan edecektir. .Hz.İsâtarafından öldürülecek bir yalancı peygamber olduğu rivayet edilir.Tasavvufta Deccal,Dünya sevgisinden ileri gelen nefsî güçlerden ibaret olup,bunlar,riyaset,rubûbiyet, büyüklenmek(kibir),hile vs.dir.Bu kuvvetler 'akl-ı ma'â-şa bağlı olup,nefsî söz konusu güçlerle hareket eden kişiler tasavvufta deccale benzetilmişlerdir.Deccâl'in bir gözünün şaşı olması ise,nefsî güçler sebebiyle uhrevî ve ulvî alemleri görememesi anlamına gelir.

Degin(t):Kadar,dek.

Degmek(t):Ulaşmak,erişmek.

Degme(t)Herhangi,herbir,her,rastgele.

Degritmek(t):Oynatmak,hareket ettirmek,dolaştırmak.

Değşirmek(t):Değişmek,değiştirmek.

Değşirilmek(t):Çevrilmek,döndürülmek.

Degül(t):Değil.

Degürmek(t):Ulaştırmak,eriştirmek,yetiştirmek.

Dehr(a):Dünya,zaman.

Dek(t):Kadar,-a kadar.

Dek/tek(t):Eş,benzer,gibi.

Dek durmak(t):Sessiz,sakin durmak.uslu oturmak.

Delâlet(a): Delil olmak,kılavuzluk.Dogru yolu göstermek.

Delim(t):Çok,birçok,ziyade,fazla.

Delük(t):Delik,açık.

Dem(f):An,zaman,vakit,soluk,nefes.

Dem-be-dem(f):Vakit,vakit.Daima.

Dem-beste(f):Susmuş,soluğu kesilmiş,nefesi baglanmış.

Demren/temren(t):Okun ucuna geçirilen demir.

Dem-sâz(f):Uygun arkadaş,dost,sırdaş.

Denk(t):Eş,benzer,eş değer.

Denlü(t):Kadar,

Densüz(t):Münasebetsiz,ölçüsüz hareket eden, saygısız.

Deñşür(t):Değiştirmek;"Varlıgun denşür yoklıga"(44/8)
Depe/dapa(t):Taraf,yön.
Depemek(t):Tarafa gitmek,yöne gitmek.
Deprenmek(t):Kıpırdamak,kımıldamak,hareket etmek; kurumak.
Depretmek(t):Kımıldatmak,oynatmak; kurutmak.
Der(t)Ter."Agaç deri dirildi"(301/6)Yeni bitmek,tazelenmek.
Derbân(f):Kapıcı.
Dergâh(f):Tekye.Zikir ve ibadet edilen yer.Kapı yeri,kapı eşiği.Tarikatlerin müessese devrinde irşad için kullandıkları teferruatlı geniş mekan.Dergahlar, semahane,halvet veya çile odası,aş hane,derviş hücreleri vs. bölümlerden teşekkül eder.Hakikî sufî alemleri gönlünde dergâh kabul eder.
Deriçe(f):Küçük kapı.
Dermânde(f):Acil,kala kalmış,bî-çâre,zavallı,beceriksiz.
Dermek/dirmek(t):Toplamak,biriktirmek.
Dervâze(f):Büyük kapı,büyük bir binanın büyük taşra kapısı. Kale kapısı.
Dervîş(f):Yoksul,mütevazî kişi,tarikate girmiş kimse.Sülûka ahdeden ve vasıl-ı İllallah olmak isteyen kişi.
Derzi(f):Terzi.
Destâr(f):Sarık,imâme,tülbent.
Dest-gir(f):Elden tutan,yardım eden.,yardımcı.
Destûr(f):İzin,müşahede,ruhsat.
Devlengeç:Çaylak;bazı yazmalarda dölengeç/dülengeç şeklinde harekelenmiştir.
Devlet(a):Baht,saadet,talih.
Devr(a):Dönme,dönüp,dolaşma.
Devrân(a):Dünya,felek,,zaman,talih.
Devşürmek/divşürmek/Diñşürmek(t):Dermek,toplamak,bir araya getirmek.Derlemek.
Deyr(a):Kilise,manastır.
Deyyân(a):Hakkıyla mükafatlandıran ve cezalandıran,hâkim, Allah.(Bir kudsîhadiste yaratıcı kendisini melik ve deyyan olarak anar.Burada deyyân,insanın başlangıçtan sonuna kadar mâcerâsını tamamlayıp hesâba çeken anlamındadır.
Deyyâr:Bir kimse,yurt sahibi,manastır sahibi.

Dimek(t):Demek,söylemek.
Didâr(f):Yüz,çehre.
Dihbân(f):Köy,bekçisi.
Dikçi(t):Dedikoducu,kovçu.
Dilber(f):Gönül alan,kalbi çelen,güzel,mecazen mürşid için.
Dildürmek(t):Yardırmak.
Dilenigörmek(t):Hemen dilenmek,dilenmeye bakmak.
Dil-hasta(f):Gönül hastası.
Dilkü( ):Tilki.
Dil-pezîr(f):Gönüle hoş gelen,gönlün begendiği.
Dil tetiği(t):Dilin konuşma kabiliyeti.
Din(a):İnanç,iman,taat,inanç,adet,huy,verilecek karsılığa hükmetmek.
Dinar( ):Altın sikkeli para.
Dirgenmek(t):Toplanmak,birikmek,bir araya gelmek.Dayanmak.
Dirgürmek(t):Diri etmek,diri kılmak,diriltmek.
Dirîg(f):Esirgeme.
Dirigâ(f):Hayfa,ne kadar yazık.
Dirilik(t):Yaşamak,hayat sürmek.İhya olmak.İlahî hayatla hayatlanmak.
Dirilmek/derilmek(t):Toplanmak.cem' etmek.
Dirlik(t):Yaşayış,geçim,hayat,saglık.
Dirmek(t):Toplamak,dermek.
Dirnek(t):Dernek,toplantı.Elenmek için toplanan kişiler.
Div(f):Şeytân,cinn.
Divân(f):Huzur,meclis.
Divân-ı ışk(f.terkip):Işk meclisi,mürşid huzuru.
Divşürmek(t):Devşirmek,toplanmak.Bir araya getirmek.
Diyânet(a):Dindarlık.Din hükümlerini yerine getirmek.
Doksan bin Hak kelâmı:Cenab-ı Hakk'ın Hz.Peygamber'e Mirâc'ta 90 bin sır söylediği,bunlardan 30 binini halka,30 binini seçkinlere dediği ;30 binini ise sır olarak sakladığı rivayet edilir.
Dokumak(t):Vurmak,birbirine geçirmek.çakmak,isabet ettirmek.
Dolanmak(t):Dolaşmak.
Don(t):Ton,elbise,kıyafet.
Donanmak(t):Süslenmek,giyinip kuşanmak.
Dölenmek(t):Mutmain olmak,temayül göstermek.Sükûnet,karar kılmak,çogalmak.

Dörimek/dürimek(t):Meydana getirmek,türemek,meydana gelmek.
Döritmek/düritmek,düretmek(t):Yaratmak,bir araya getirmek, türetmek.
Dört ejderha:Dört unsur(Hava,ateş,su toprak.)
Dört kapı(t):Şeriat,tarikat,hakikat,ma'rifet.
Dört yâr(t):Dört dost,Hz.Ebu Bekr,Ömer,Osmân,Ali.
Döşek(t):Yaygı,kilim gibi fakat daha yumuşak bir minder.
Döymek(t):Tahammül,dayanmak.
Duduksuz(t):Serbest,rehin olmayan,kapalı olmayan.(147/4)
Dun(t):Alt,taraf,kök.(147/4)
Dûr(f):Uzak.
Durak/turak(t):Makam,mahal.durulan,eglenilen yer.yurt.
Durgurmak(t):Durdurmak,kaldırmak,ayakta tutmak.
Durmak/turmak(t):Ayaga kalkmak,kıyam
Durrâc( ):Bkz.Dürrâc/Durac.
Durutmak(t):Durdurmak,durdurmaya çalışmak.
Dürrâc(a):Keklige benzer bir güzel kuş.Turac.
Duş:Bkz.tuş.
Dutmak(t):Tutmak,sahib olmak.Yapmak,yerine getirmek.
Dutsak(t):Esir.
Dutuşmak(t):Alev almak,tutuşmak.
Duvacık kapısı(t):Dua edilen yer.Allah'ın rahmet sıfatına sığınma.Bugün dua kapısı şeklinde kullanılıyor.(128/3)
Duzag(t)Tuzak.
Duzah(f):Cehennem.
Dükeli(t):Bütün,hep,cümle,hepsi,herkes.
Dükkândâr(a-f)Dükkân sahibi.
Düldül:Hz.Ali'ye,Hz.Peygamber tarafından verilen binek atı.
Dün(t):Gece.
Dün ü gün:gece ve gündüz.
Dünyâ-perest:Dünyaya meyil veren.Maddiyatı çok seven.
Düp-düz(t):Düm-düz.Tamamıyla,baştanbaşa.
Düpdüzin(t):Tamamıyla,birbaştan birbaşa.
Dürdane:İnci tanesi.
Dürimek/dörimek(t):Bir araya getirmek,meydana getirmek,tretmek.Türemek.
Dürişmek(t):Çalışmak,isbat etmek.gayret etmek.
Dürlü(t):Türlü.

Dürr(a):İnci
Dürr-i yetîm(f-a):Tek,iri,baha biçilmez.Eşsiz inci,Hz.Muhammed.
Dürülmek(t):Katlanmak,toplanmak.
Düş(t):Rüyâ,vak'a.Yunus'ta düş yerine bazan <u>seyr veya seyrân</u> kelimeleri kullanılır.
Düşmek(t):Vaki' olmak,maglup,müstevli olmak,hücum etmek.
Düşvâr(f):Güç,zor,Yunus'ta bozulmuş olarak "düşgar" şeklinde de geçiyor.
Dütün(t):Duman.
Düzmek(t):Tertib ve tanzîm etmek.Düzen vermek,sıralanmak.Hazırlamak,imal etmek.
Düzenmek/düzünmek(t):Kendini düzeltmek,düzene sokmak,süslemek.

-E-

Ebed(a):Sonsuz,gelecek,sonu olmayan gelecek zaman.
Ebleh(a):Pek akılsız,ahmak,bön.
Ebsem/epsem:Suskun.
Ebu Bekir(Sıddık):İlk halife,çar-yâr'dan ilki.Doğru ve sözünün eri manasına "Sıddîk" sıfatıyla anılmıştır.
Ecel :Ölüm vaktı,ahirete göçmek.
Efgan(f):Bagırıp çagırma,istimdat,feryâd.
Efreng/Firenk (f):Avrupalı,Frenk.
Egerçi(f):Her nekadar,ise de,gerçi.
Eğin(t):Sırt,omuz.
Eglemek(t):Geçiktirmek,vakit geçirmek, oyalamak,avutmak.
Ehil/Ehl:Yabancı olmayan,âşinâ,mahir,usta,becerikli;metinde, kâmil insanın bir sıfatıdır.
Ejdeha(f):Yılan,ejderha.Metinde nefis için bir benzetmedir.
Ekincik(t):Olgunlaşmamış küçük boylu başak.(388/3)
Eksüklik/eksiklik(t):Kusurlu,hataları bulunan kişi.Aciz.
Eksümek(t):Eksilmek,azalmak,azaltmak.
Elest(a):"Elestü" Arapça'da "degil miyim?demektir.Kur'an'da 7 surenin 172-173. âyetlerinde,Allah'ın "ben sizin Rabbiniz değil miyim ?" sorusunda geçer.Ruhlar bu soruya "Evet Rabbimizsin" diye cevab verdikleri için biribirlerine tanık tutulmuşlar ve şehadet etmişlerdir.Kıyamet gününde her ruh burada verdiği sözü yerine getirmek,Rabbini tanımak zorundadır.Sufiler bezm-i elest'de verilen cevabla-

rın bazılarının olumlu"Kalu belâ";bazılarının olumsuz"lâ" şeklinde olduğuna inanırlar.Bu cevaba göre kıyamette üç sıra insan görülecektir:Rabblerinin sorusuna tastik eyleyip gözleri ve dilleriyle kabul edenler;soruyu sadece kulaklarıyla duyup kararsızlık gösterenler.Sadece lâ deyip Rabblerinin birliğini kabul etmeyenler.

Yunus Emre "elest"te verilen söze,"ahd-i sabık" terkibi ile de anlatır.O'na göre bu sır,dünyada iken bilinir ve anlaşılır.

Elhamdülillâh(a): Allah'a hamd olsun.

Elif(a):Eski yazımızın ilk harfi.Klasik dinî ve lüdünnî şiirimizde Allah,zat-ı uluhiyyet veya makam-ı ma'rifet için kullanılır.

El-hakk(a):Doğrusu,hakikaten.

Elif-dal-mim:Eski harflerle'emed, kelimesinin yazıldığı harflerdir."Son,nihayet" manalarındadır.Elif Hakkı,mim Muhammedi,dal ise sırr-ı Muhammed veya nûr-ı Muhammedîyi temsil eder.

El-kalbü mine'l-kalbi (a):Kalbden kalbe,gönülden gönüle.

Elvân(a):Renkler,görünüşler.

Em:İlaç,çâre,devâ.

Emân(a):Emniyet,korkusuzluk.Yardım,imkân.

Emânet(a)Metinde "can" anlamındadır.(210/3)

Emcek(t):Meme,kuru veya yalancı meme denilen çocukların susturulması için kullanılan alet.

Emek yimek(Türkçe deyim):Ğayret sarfetmek,emek çekmek.

Emr-i ma'rûf(a):'Aklın ve şeriatin caiz ve güzel gördüğü şey, buyruk.

Endâm(f):Beden,vücûd,vücûdun görünüşü,boy.

Endişe( ):Düşünce,fikir.

Enel'l-Hak:Ben Hakk'ım.Hallac-ı Mansur-ı Bağdadî'nin asılmasına sebeb olan şatah.

Er(t):Mürşid,insân-ı kâmil anlamındadır.

Er dimek(t)Eğer dimek,er,"eger" kelimesinin muhaffefi olarak kullanılıyor.(Bkz.19/7)

Eren(t):Evliyâ,ermiş kişi.

Erişgen(t):Ulaşan,yetişen,devamlı erişen,erişmek için ugraşan.

Erkân(a):Rükûnlar,direkler,esaslar,âdet,töre.

Erte/irte(a):Yarın,sabah.
İrte-gice(t):Sabah akşam.
Esbâb(a):Sebepler,birşeye vâsıta olanlar.
Esen(t):Sag,salim,rahat,mes'ut.
Esenlemek(t):Veda etmek,esenlik dilemek.
Eser(a):İz,yapı,nişan.
Esfel(a):En aşagı,en alçak,en sefil.
Esilmek(t):Dökülmek.
Eskice(t):Eski elbise,yıpranmış giyecek.
Eslemek(t):Dinlemek,kulak asmak;kabûl etmek.Baş egmek.
Eslenmek(t):Kulak asılmak,dinlenilmek.
Esrâr(a):Sırlar,gizli ma'nalar,hikmetler.
Esrimek:Mest olmak,sarhoş olmak.Hâle gırmek.
Esritmek(t)Sarhoş etmek.
Esrük/esrik(t):Sarhoş,mest,coşkun,ehl-i hal.İlahî aşk sarhoşu.
Eşker/eşkere:Âşikâr,açık,meydanda."Âşikâre"den.
Eşmek(t):Yürümek,yol almak,atı eşkin sürmek,koşturmak.
Etmek(t):Ekmek.
Evet(t):Metinde bir yerde "Fakat" manasınadır."Yunus yidi nişan didi evet üçüni gizledi"(298/7)
Evgâr(f):Davar sırtındaki yara, kötürüm,yatalak,yaralı.
Evren(t):Büyük yılan,ejderha.
Evvel:Allah'ın bir sıfatı.Öncesi olmayan.
Evin(t):Yiyecek,dane,tohum,iç."Evin tutmak : Danelenmek."
Eyâ:Ey,hey.
Eyin(t):Sırt,arka.
Eyitmek(t):Söylemek,anlatmak,söyletmek.
Eyle(t):Öyle,o şekilde.
Eylenmek(t):Edinmek,eylemek,yapmak.
Eyü:Eyi,iyi.
Eyyûb(Peygamber):Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir.Sabır sembolüdür.İsrailoğullarındandır.
Ezel(a):Zamanın önsüzlüğü,başlangıçı olmayan zaman.
Ezelî vatan:Elest bezmi,ruhlar âlemi.

-F-

Fahr(a):İftâr,ögünme.

Fahr-ı 'âlem(a-Farsça terkip):Hz?peygamber.

Fak:Tuzak.

Fakı:İslam fıkhını iyi bilen,Fakıh.

Fakıh Ahmed Kutbiddin:Menakıbül-Arifîn müellifine göre Sultanül-Ulemâ dervişidir.Horasan'dan gelerek Konya'ya yerleşmiştir.Muhyiddin'in "Hızır-nâme"sinde Fakıh Ahmed,Anadolu'da yaşayan en eski sufilerdendir.Hayatı hakkında fazla bilgi yöktur.Menkabelere dayanan bazıbilgileri,Seyyid Harun,Hacı Bektaş Velayetnâmesi gibi menakıbnamelerden öğrenmekteyiz.Bilinen İki küçük eserinden birincisi "Kitabu Evsaf-ı Mesacidi'ş-Şerife ve diğeri "Çarh-nâme"-dir.Doğumu ve ölümü bilinmemektedir.Ölümü'nün M/1230'lu yıllarda olabilir.

Fakr(ü):Tasavvufî bir ıstılah olarak ,sülûk mertebelerini yaşayıp nefsin kendi nefsi olmayıp Hakk'a ait olduğunu idrâk etmek,anlamındadır.Yunus'ta fakr tamamen nefis yoksulu anlamındadır.

Fânî(a):Geçici olan,yoklukla ilgili.

Farig(a):Azade,vazg eçmiş.Elini eteğini çekmiş.

Fârik(a):Farig'dan,vaz geçmiş.

Fariza/farida(a):Allah'ın emri,farz,yapılması elzem olan.

Fasık(a):Allah'ın emrinden çıkan.kötülük yapan.Fıska düşen.

Fasid(a):Kötü,fena,yanlış,bozuk,fesad çıkaran.Kavgacı,bozucu.

Fâş(a):.Faş etmek;meydana çıkarmak.Açıklamak.Gizli olanı ortaya çıkarmak.

Fâtihâ(a):Kur'an'ın birinci suresi.Başlangıç,açış,giriş.

Fazilet(a):Hüsn-i ahlak,ilim ve iman,değer,meziyet.

Fazl(a):Fazilet,olgunluk,iman ve cömertlik.

Fehm:Anlama,anlayış,kavrama.

Fenâ-ender-fenâ:Yoklukta yokluk.Fenafil-fena.

Fenâ(a):Dünya için kinaye.

Feragat(a):Tok gözlülük,hakkından vaz geçmek.Davadan vaz geçmek.

Ferâh(a):Bol,geniş,iç açıcı.Şenlendiren.

Fereci(a):Genişliğe,ferahlığa mensup.Bilginlerin ve şeyhlerin giydikleri önü açık,yakasız,geniş kollu ve uzun giyecek.

Ferhâd(f):Doğu Edebiyatında bir aşk kahramanının adı.Sevgilisi "Şîrîn" e ulaşabilmek için dağlar delip yol aşmış

bir fedakarlık örneği.Mühendis ve nakkaşlığı da var.
Fğrik(a):Bölük,topluluk.
Ferişte,ferişteh(f):Melek,günahsız,masûm.
Feraş/ferrâş(a):Döşeyen,hizmetçi,döşeyip süpüren,hizmetkâr.
Ferş(a):Yer,yeryüzü,döşeme,yaymak.
Fesad(a):Bozuk,fenalık,karışıklık.
Fevka'l-Ulâ( ):En yüce,yüksek.Pe k yüksek.
Fısk(a):Hak,yolundan çıkma,Allah'a isyân etme.Ahlaksız,kötülük.
Fidâ/fidi (a):Bagışlama,fedâ,ugruna verme.
Figan(f):Aglayıp-sızlama.
Fil-hâl(a):Bu anda,haman,şimdi.
Firak(a):Ayrılık,ayrılma.
Fir'avn:Hususiyle Musa peygamber çağında yaşayan İlah olduğunu iddia eden Mısır hükümdarı.Kur'anda kıssası uzunca anlatılır.
Firdevs:Cennet,Cennetin altıncı katı.Bôstân.
Firişteh(f):Bkz.Ferişteh.
Firkat/fürkat(a):Ayrılma,ayrılış.
Fitne:Karışıklık,ortalığı karıştırmak,mâl u mülk.
Furkân(a):İyi ile kötü,hak ile bâtıl,helâl ile haramın farkını gösteren.Kur'an'ın sıfatı.
Fuzul/fudul(a):Luzûms uz,fazla şey veya söz.
Fuzullık(a-t):Münasebetsizlik,dışarı iş yapma,sıradan.
Fürkât(a):Bkz.Firkat.

-G-

Gaffâru'z-Zünûb(a):Günâhları afveden,bağışlayan,acıyıp merhamed eden.Allah.
Gâh(f):Bazan,arasıra.
Gaib/gayıb(a):Görünmeyen,göz önünde bulunmayan,gizli ve bilinmeyen âlem.
Galaba/galebe(a):Çokluk,kalabalık.
Galtân(f):Yuvarlak,tekerlenen,yuvarlanan.
Gam-güzâr:Gam geçiren,tasa çeken,ömrü gam ile geçen.
Gammâz(a):Münafık,fitneci,birini birine çekiştiren.
Ganî/ganı(a):Hiç bir şeye ihtiyacı olmayan,tam manasıyla zengin,müstagni.Allah.
Gâret(a):Çapulculuk,yagma.

Garîb(a):Gurbette olan kişi.Metinde,emsaline üstün olduğu i-
çin cemiyette yalnız kalan veliler veyâ ezel bezminden
dünyaya gönderilişinin hikâyesini bilen kişi.Ehl-i fenâ.

Garîbsemek(a-t):Garib kisiler gibi davranmak.

Gark(a):Suda,boğulmak,batmak.

Gark olmak(a-t):Batmak,o şeyde boğulmak,o şeye benzemek.

Gassâl(a):Ölü yıkayıcı.

Gavvâs(a):Çok gayretli,çalışkan.

Gaybet(a):Başka yerde bulunmak,gıybet,bir şeyin diğer bir
şey içinde gayb olması.Dedi-kodu.

Gayr(a):Ayrı,başka.

Gazî(a):Din uğruna harb eden.

Gedâ(f):Yoksul,dilenci.

Gedilmek(t):Bir yanından eksilmek,bütünlüğü azalmak.Gedik a-
çılmak.77/2.

Geh(f):Bazan,arasıra.

Geñ(f):Geniş.

Genc(f):Hazine,define.

Gencay-genç ay(t):Hilâl,yeni doğan ay.

Genç-hâne(f):Hazinenin bulunduğu yer.

Genc-i nihân:Gizli hazine.

Genc-i pinhân:Gizli hazine.

Geñez(t):Kolay,uygun,kolayca."Geniz" şeklinde de geçiyor.

Gensüz/gensüzin(t):İsteği olmadan,istemeyerek,ister istemez.

Gensüz söylemek(t):İsteği olmadan,istemeyerek söylemek.

Geniyile(t)Genişliğiyle,

Genç yaz:İlk bahâr.

Ger(f):Eger.

Gerdân(f):Dönen,dönüçü.

Gerdûn(f):Kainat,felek.

Geşt(f):Gezmek,dolaşmak.

Gevde(t):Gövde,vücûdun gögüs ve karın kısmı.

Gevher(f):Mücevher,inci,esâs,söz.

Geyikli Hasan:Bursa kurbinde Keşiş Dağı eteğinde ve Orhan
Han zamanında türbe,tekye ve câmi' bina etmiştir.Dağda
geyiklerle müsahebet edermiş.

Gil/gil :Emir teklik 2.şahıs eki.Anmagıl gibi.

Gile:Şikayet,vadi.

Gılman(a):Cennetdekilere hizmet eden güzel ve genç delikanlılar.Genç uşaklar.
Gin/gen(t):Geniş,bol.
Gine(t):Gene.
Girdâr(f):Amel,fiil,iş.
Gird-i hâl:toz kabarcığı,toz zerreciği,tevazu için bir benzetmedir.
Giriftâr(f):Tutulmuş,esir,düşkün,mübtelâ.
Girm(f):Kurt,kurtçuk.
Girü(t):Geri,tekrâr,sonra,yine,başka.
Giryân(f):Aglayan,aglayıcı.
Göçgünci(t):Bir yerden bir yere göçen,göçebe,göçer.
Gökçek(t):Güzel.
Gökrek(t)Gömgök,daha mor.Bu kelime metinlerde " گوكرن "şeklinde yazılmıştır.Muahhar metinlerde"gökrek" şekli de var.
"Gökren katran denizi kıldan sırat gerile"(bkz.306/7)
Gönelmek(t):Yönelmek,yüzünü döndürmek,teveccüh etmek.
Gönilmek/gönülmek/könülmek(t):Yönelmek,teveccüh etmek,yüzünü döndürmek.
Göñlek(t):Gömlek.
Gönül(t):Gönül,yürek,kalb,fuad.
Gönülek(t):Gömlek.
Görk(t):Güzellik,yüz güzelliği,meziyet.iyi huy.
Görklü(t):Güzel,mübarek.
Göymek/köymek(t):Parlamadan içten yanmak.
Göyni/göynü(t):Yanık.
Göynük/köynük(t):Yanık,yara,acı,hicran.
Göyünmek/köyünmek(t):İçin için yanmak.
Gözgü(t):Ayna.
Göz-sepek(t):Bkz.Gözsüz sepek.
Gözsüz-sebek(t):Köstebek.
Gubâr(f):Farsça.
Gufrân(a):Cenâb-ı Hakk'ın günahları afvı,rahmeti.
Gulgule(a):Çıglık.Gürültü,büyük ugultu.
Gulgul eylemek(t):Bagırıp çağırmak.
Gûr(f):Mezâr,kabir.
Güristân(f):Kabristân,mezârlık.
Gussa(a):Tasa,üzüntü.sıkıntı. kaygu.

Güç(t):Zor,kuvvet,istek.(?)
Güç görmek(t.deyim):Zorlamak.
Güç götürmek(t.deyim):Zorlamak,arzu etmek,istemek.
Güç üzmek(t.deyim):Olmasını istemek.Güçlükle halletmeye çalışmak.Zorlamak.
Güft(f):Söz,lakırtı.
Güftâr(f):Söz,konuşma.
Güher(f):Mücevher,kıymetli taş,inci,gevher.
Gülbagg/gülbenk(f):Yüksek ses.Bir ağızdna çıkan dua,ilâhî Hususiyle sufilerin meclislerde ve törenlerde okudukları tanzim edilmiş dua.
Gülistân(f):Gül bahçesi.
Gülişgen(t):Çok gülüşen,birkaç kişiyle birlikte kahkaha atan.
Gülrek(t):Kahkaha atan,çok gülen.
Gülzâr(f):Gül bahçesi.
Gümân(f):Şüphe,zann.
Gümrâh(f):Yolunu,kaybetmiş.
Gün(t):Gündüz.
Gur:Mezär.
Güzâf(f):Boş,asılsız.söz.
Güzer itmek(f-t):Geçmek.
Güvece() ?-"Yilüp sıyasın güçin sebl ola güvecesi"
Güzide(f):Seçilmiş,begenilmiş kişi,şey.
Güzin(f):Seçkin,seçilmiş,seçen.

-H-

Habîb(a):Sevgili,sevilen,dost.Allah'ın isimlerinden.
Habs(a):Zaptetme,tutma,hapis,alıkoyma.
Hâcât(a):Hacetler,dilekler,istekler.
Hacet(a):İhtiyac,lüzûm,muhtaclık.
Hacet-gâh(a):Dilek yeri, ihtiyâcın bildirildiği yer.
Hacerü'l-Esved(a):Karataş,Ka'be'nin duvarındaki mukaddes.
Haç( ):Put,Haç,istavroz.
Hadd(a):Şeriatçe verilen ceza.
Hadîs(a):Hz.Peygamber'in emri ve hareketi,Sünnet-i nebevî.
Ha dimedin:Hemen,derhâl,ha demeye vakit kalmadan.
Hâk(f):Toprak.
Hakk(a):Allah.

Hakk(a):Doğruluk,doğru,gerçek.

Hakke'l-yakîn(a):Bularak inanmak.Görüşün olur haline gelmesiyle hakikate,inanca yükselmek.Yakîn'in son mertebesidir. İrfan ehlinin makamıdır.

Halâyık(a):Yaratıklar,yaratılmışlar.İnsanlar.

Haldaş:Aynı durumda,hal arkadaşı.

Hâlık(a):Yaratan,Allah.

Hâlis(a):Saf,duru,saffetli,pek beyaz.Hilesiz,katıksız.

Halil(a):Sadık,samimi,dost.Hz.İbrahim'in sıfatıdır.

Hall(a):Giren,dahil olan.

Hallâc-ı Mansur:Bkz.Mansur.

Halvet(a):Yalnızlık.Allah'la beraber olup gayrıdan hazer etmek.

Hâmân:Hz.Musâ zamanındaki Firavun'un veziri.

Hamır/hamr(a):Şarab,içki.

Hammâr(a):Şarapçı,meyhaneci,mürşid.

Hamza:Hz.Muhammed'in,kuvvetiyle tanınmış amcası.Uhud harbinde vefat etmiştir.

H^{v}ân(f):Yemek sofrası,yemek,ta'am,ahçı dükkânı.

Hân:Hakan.

Handân(f):Gülen,güler,gülücü.

Hanende(f):Okuyan,şarkı söyleyen.

Hânümân/hanman(f):Ev,bark,ocak.

Hâr(f):Hakir,aşağı,hor,zelil,bayağı.

Harabât(a):Meyhane;tasavvufta tekye,mürşidin gönlü.

Haramî(a):Yol kesen,hırsız,haram yiyen.

Harc:Layığı,uygunu,elverişlisi,has olmayan.Harici'den,âdi,ucuz.

Harîf(a):Kimse,adam,iş eri,meslektaş.

Harîr(a):İpek.

Hârût,Marût(a):İki melek.Büyü ile uğraştıkları için kıyamete kadar kalmak üzere Babil'de bir kuyuya baş aşağı asılmışlardır.

Hâsıl(a):Husule gelen.Olan,meydana gelen.

Has u 'am(a):Herkes,ileri gelenler ve halk.

Hass-ı havas(a):Hasların hası,gerçeğe ulaşanlar.Seçkinlerin seçkini.

Hassü'l-has(a):Bkz.Hass-ı Has.

Haşâ/haşali'llah(a):Asla,hiç bir vakit.Katiyyen;Allah için bu iş,bu şey olmaz.Allah göstermesin,asla.

Haşr/haşır(a):Toplanma,kalabalık hale gelme.Ölülerin dirilip bir yerde toplanması.Mahşer.

Hatt(a):Çizgi,yol,yazı,satır.

Hatar(a):Tehlike,uçurum,emniyetsizlik,korku.

Hâtır(a):Gönül.

Hattâb(a):Oduncu.Hz.Ömer'in lakabı.

Havale(a):Görmeyi önleyen,ma'nî engel,hâil,bir işi bir başka kişiye bırakma.Ismarlama.

Havas(a):İleri gelenler,seçkin kişiler.

Havf(a):Korku,korkut.

Havf u recâ(a):Korku ve dilek.Korkma ve dileme.

Havsala(a):Zihnin bir şeyi kavrama kabiliyeti.Anlayış,akıl.

Havvâ(a):Yaratılan ilk kadın,Hz.Adem'in zevcesi.

Havz(a):Havuz,su biriktirmeye mahsus üstü açık,etrafı duvarlı yer.

Hay:Haydi anlamında hitap.

Hayâ:Hicab,utanma.

Hayf(a):Amansızlık,haksızlık,zülûm.

Hayr(a):Meşru iş,faydalı ve nurlu iş.İhsan.

Hayrân(a):Şaşırmış,şaşkın.

Hayy(a):Daima diri,ölmek ihtimalinden uzak.Allah.Hayatı zerreden küreye tedricen yayılan ve herşeyde hareket şeklinde tezahür eden varlık.

Hayyü'l-Bekâ(a-Farsça terkip):Ebedî diriolan Allah.

Hazer:Çekinme,zarâr verebilecek şeyden kaçınma.Korunma.

Hâzık(a):Tabîb,hekim,işinin ehli.

Hazne(a):Hazineden bozulmadır.

Hecâ(a):Ağızdan bir hareketle çıkan ses topluluğu.Harflerin "elif-bâ" şeklindeki sıralanışına verilen isim.Yunus'ta bu kelime "mezartaşı" için şekli bir benzerlik kurularak zikrediliyor."Başıma dikeler hece" Vs.

Hemân(f):Aynı şekilde,öylece,derhâl.

Hemişe(f):Daimâ,boyuna,hep

Hemrâh(f):Yoldaş,aynı yolda,yol arkadaşı.

Hem-râz(f):Sırdaş,sır arkadaşı.

Herfiz(f):Asla.

Hevâ(a):Heves,istek,arzu,nefse ait şeylere istek.
Hevaset(a):Nese uymak,kötülük,heva ve hevese kapılma.
Heves(a):Gelip-geçici istek,nefsin hoşuna gitmek.Devrân edip gezmek.
Hevl(a):Korku.
Heybet(a):Hürmetle beraber korku hissini veren hal.Azamet, sakınıp korkulacak hal.
Hezâr/hezerân(f):Bin,binler,binlerce.
Hezâr-destân(f):Bülbül şakıması // Aşıkın sözleri ve şöhreti için benzetme.
Hıdmet(a):Hızmet.
Hıkd(a):Kin tutma,öç almak için fırsat gözetme .
Hınzır(t):Domuz/doñuz .
Hırka(a):
Hırkapûş:Hırka giyen,sâfî,zâhid,derviş.
Hırmân/hırmen(f):Harman,yalan-kizb.
Hırs(a):Aç gözlülük.Tamakârlık,kızgınlık,arzu.
Hısım:Akraba,aralarında yakınlık kurula n kişiler.
Hışm(a):Öfke,hiddet,gazab,kızgınlık.
Hıyânet(a):Hainlik,vefasızlık,sözünde durmayan.
Hızır(a):Ebedî hayatın sembolü,Musa şeriatine bağlı bir peygamber veya eren.Âb-ı Hayat içtiği için ölmezliğe erişmiştir.Hızır,İlyâsla beraber yardım isteyen kulların yardımına koşarlar.Hızır daha çok karada yardımcıdır.
Hicâb(a):Örtü,perde,utanma,sıkılma.
Hicaz(a):Arabistan'da Mekke-i mükerreme ile Medine'nin bulunduğu yerler.Haccın yapıldığı mekân.
Hikmet(a):Bir işteki sebep.gizli yön.
Hilâf(a):Zıt düşünceli,karşı fikirli,aleyhtar.
Hil'at(a):Eskiden devlet büyüklerine ihsân ettikleri süslü elbise,kaftan.
Himmet(a):Çalışma,gayret etme,bir işe girişmek,manevî yardım. manen birine yardım etmek.
Hitamü'l-mürselîn:Hz.Peygamber.
Ho(f):Hod,kendi,migfer.
Hoca/hace(f):Bilgin,ulu kimse
Hod(f):Kendi,esasen,bizzat.
Hodbîn(f):Bencil,kendisini begenen.

Hon(f):Han,sofra,yemek.
Horlık:Aşagılık,aşagı olmak.
Horos(f):Horoz.
Hu(f):Huy.
Hûb(f):Güzel.
Hubbü'l-vatan(a):Vatan sevgisi imandandandır.Hadis.
Hudavendgâr(f):Efendi,sahib,hükümdar.Mevlâna'nın lakabı.
Hulk(a):Huy,tabiat.
Hulle(a):Cennet elbisesi.Belden aşağı ve belden yukarı iki -
kısımdan müteşekkildir.
Hur/huri(a):Ahver ve Havra kelimelerinin cemidir.Ahu gözlü-
ler,pek güzel cennet kızları.
Hurd(a):Ufak,küçük parça.Hurd u ham;parça parça.
Hurrem(a):Sevinçli,mesrûr,şen.Ferahlık veren.
Husrev(f):Husrev ve Şîrîn hikayesinin erkek kahramanı.Padişah
oğlu olup Ferhad'ın sevgilisi Şîrîn'i sevmiştir.
Hûş(f):Akıl,fikir,zekâ.
Hût(a):Balık.
Hüccet(a):Senet,vesika,delil.
Hüccetlü(a):Reddedilmeyecek,delilli,senetli.
Hümâ(f):Devlet kuşu,yükseklerden uçan ve kişinin başına kona-
rak talihini değiştiren kuş.Türkçe'de Umay kuşu da deni-
liyor.
Hürmetlü:Şerefli,saygın,riayet edilen.
Hüsn(a):Güzellik.
Hüşyâr(f):Aklı basında,akıllı.
Hüve(a):O (Allah).Allah'ın zat ismidir.
Hüzn:Gam.

-I-

-Icagaz/icegez/ıcagız/icegiz(t):Zarf fiil eki -ınca/ince.
-ıcak/-icek(t):Zarf fiil eki.-ınca/-ince.
Ilan(t):Yılan.
Ilduz(t):Yıldız.
Irag(t):Uzak,ırak.
Irahman(a):Rahman.
Irılmak(t):Ayrılmak,uzaklaşmak.oynamak.
Irmak(t):Ayırmak,uzaklaştırmak.
-ısar/-iser(t):Gelecek zaman eki.-acak/-ecek.

Issı/ısı/isi(t):Sahip.

Ismarlamak(t):Tevdi etmek,emanet etmek.

Issı(t):Sıcak,sıcaklık,hararet.

'Isyân(a):İtaatsizlik.Emre karşı gelme.Ayaklanma.

Işık(t):Ehl-i sünnetden olmayan,bâtinî ve şia temayüllü bir grup.Bektaşî ve hurufiler içinde yaşadıkları sanılıyor.

Işıtmak(t):Aydınlatmak,parıldatmak.

Işk(ä):Aşk,candan sevme,sevgi.

'Işk-bâz(a-t):Aşkla oynayan,sevgiyle oynayan kişi.

Işmar:İşaret,göz,

Iyân(a):Ayan,açık,belli.

-İ-

İ(t):Ey.

İblis(a):İnsanları Allah yolundan çıkarmaya çalışan şeytân Vesvese veren.Hannâs.

İbrahim Edhem:İlk sûfilerden ve sahabeye ulaşanlardandır.Belh şehzâdesi iken malını yagmaya vermiştir.

İbrahim(Peygamber):Halilullah.İsmail Peygamber'in babası.Nemrud'un âteşe attığı Peygamber.Fakat Allah'ın izniyle yanmamıştır.Tevhid dininin babasıdır.Hz.Peygamber'in büyük atasıdır.

'İbret(a):Ders,insanı gafletden uyaran hadise,tuhaf,'acayib.

İçre(t):İçinde.

İdris:Kuran-ı Kerim'de ismen zikredilen Peygamberlerdendir. Hz.Şît'in oğlu.Terzilerin piri.

İg(t):Eksen,ip vb.şeyleri dolamaya yarayan ucu sivri iğne. "Olokdur Hak varlığı evliyadur çarh iği"(313/3)

İgen/iñen(t):Çok,fazla,ziyade,pek.

İhlâs:Karşılıksız sevgi.Kalb safiyeti.İçten,samimi sevgi,yalnız Allah rızası için yapılan ibadetler.Hulusi kalb ile yapılan ibadetler.

İhsân(a):Allah'a,O'nu görüyormuş gibi ibadet etmek.İyilik, lutuf,bağış,güzellik.İyilikle muamele etme.Kulun murakebe içinde olmasıyla İlahîinayetin erişmesi.

İhtiyar(a):İstek,arzu,razı olmak,katlanmak.Yaşlanmış kişi.

'İkâb(a):Azab,eziyet.

İklîm(a)Bölge,ülke,memleket.

İl(t):Memleket,ülke,şehir.
İl/el(t):Başkası gayrısı,el
İlâhî(a):Ey Allah'ım,ya Rabb mealinde dua.
İletmek/iltmek(t): Götürmek,ulaşmak.
İley/ileyi/ileyü(t):Taraf,yön,nezd huzur.Divan'da her üç kullanış da mevcuttur.
İl-gün(t):Başkaları,yabancılar,
İlkyaz(t):Bahar,ilkbahar.
İllâ(a):Mutlaka,eger,aksî halde,ne olursa.Ba husus.
'İlm-i bâtın(a):Öz,ilim,hakikat ilmi,tasavvuf.Ledünn.
'İlm-i sâbık(a):Elest bilgisi,ruhların henüz bedene girmeden önce kavradığı hakiki bilgi.
İltmek(t):İletmek,götürmek,ulaştırmak.
İlyâs:Beni İsrail Peygamberlerinden olup Kur'an'da ismi geçiyor.İlyâs,zamanındaki hükümdârlarla çok mücadele etmiştir. Denizde olan kişilere yardım ettiği söylenir.
'İmâret(a)%Bayındırlık,ma'mûr olma.Yoksul olma,yoksullara yiyecek dağıtan.Hayır evi.
İmdi/indi(t):Şimdi,o halde.
İmrân(a):Musa Peygamberin babasının adı.
În(f):Bu,şu.
İn'am(a):Nimet verme,lütûf ve ihsanda bulunmak.
'İnayet(a):Yardım,lütûf,meded.
İncü(t)İnci.
İñen (t):Çok,pek,daha çok,gâyet ziyade.
İnletmek(t):İnletmek,sızlatmak.İçten içten,acılı ve içten sesler çıkartmak.
İnni ene'l-Hak(a):Muhakkak Hak benim,mealinde.
În olmak():bu olmak.
İns(a):İnsan cinsi.
İntiha(a):Son,nihayet,uç
İntizar(a):Bekleme,nazar etme.Bakma.
İr(t):Er,vaktinden evvel.
İ'râb(a):Düzgün konuşmak,Arapça'da,kelime ve fiillerin sonunda bulunan harekelerin değişme sebeplerini öğreten ilim.
İrgürmek(t):Eriştirmek.Ulaştırmak.
İrişmek(t):Ulaşmak,yetişmek.
İrkek(t):Erkek.

İrkilmek(t):Birikmek,toplanmak,duraklamak
İrte(t):Sabah,yarın sabah,bir gün,bir gece sonra.
İrte gice(t):Sabah akşam.
İrte namazı:Sabah namazı.
İrürmek(t):Eriştirmek,ulaştırmak.Yetiştirmek.
İsâ:Hz.Peygamber'den önce şeriat sahibi bir peygamber.Kur'an'-da babasız doğduğu yazılıdır.Hz.Meryem'e ruhul-kudüs,doğrudan rûh üflemiş İsâ meydana gelmiştir.Bu bakımdan İsâ, Âdem Peygamber gibidir.(Kuran-ı Kerim 3/59)Hastaları eliyle dokunarak iyileştirdiğinden Mesih sıfatıyla anılır.İsa, ölüleri dirilten başka bir özelliğe de sahiptir.Kur'an'da İsa'nın ölmediği beyan olunur.(Bkz.Sûre 4/157-8).İsâ,Yunus Emre'de kamil insan'ın bir makamı olarak,ölü gönülleri dirilten bir mürşid olarak zikredilir.İsâ,göge yükselirken üzerinde bulunan "dünyâlık" bir iğne yüzünden 4.katda takılıp kalmıştır.Manevî makamlar dile getirilirken bu hadiseden de faydalanılmıştır.
İsâr(a):Dökme,saçma,serpme.İkram etme.
İsî(a)Bkz.İsâ Peygamber.
İsi/ısı(t):Hararet,sıcaklık."Isıcak",sıcak.
İsmail(a)Hz.İbrahim'in oğlu.Kur'an'da ismi zikredilir.Babası İbrahim tarafından kurban edilmek istenmiş,kurban edileceği sırada yerine koç gönderilmiştir.(Sure 37/103)Edebiyatımızda İsmail,daima koç ile beraber işlenmiş olup fedakârlık örneğidir.
İsnad(a):Bir söz veya haberi birine nisbet etmek.Birine dayandırmak.İftira etmek.
İsrafil(a):Büyük meleklerden birisidir. Kıyametin kopması için öttüreceği sur ile ünlüdür.
İstemek(t):Aramak,arayıp sormak.İzini araştırmak.Taleb etmek
İstigfar(a):Tevbe,magfiret dileme.
İş(t):Eş.
İşik(t):Eşik.
İşmâr(a):İşaret.
'İşret(a):İçki,içki içme,tasavvufta sufi/derviş meclisi,İlahî sohbet ve dem.
'İtâb(a):Tekbîr,şiddetle hitab,Azar,tekdir etme,paylama,incitme.

İtteku(a):Sakınınız.Kur'an'da geçen bir söz.
'İvâz(a):Karşılık,bedel.
İv(a):Ev.
İven(t):'Acele eden.
İvmek(t):Acele etmek.
İy(t):Ey.
'iyâl(t):'İyâl, hane halkı,geçimini temin etmek zorunda olduğumuz kişiler.
İye/eye(t):Sahip malik,efendi.
İze(t):Yürüye,takip ede.(295/27)
İzhâr(a):Açıga vurma,meydana çıkarma,gösterme,aşikar etme.
İzlemek(t):Takip etmek.İzi sıra gitmek,ardından gitmek
'İzz/'izzet(a):Değer,kıymet,yücelik,üstünlük,ululuk,şeref.
'İzzetlü( ):Şerefli,ulu hürmete layık.

-K-

Ka'be(f):Beytullah.
Kâbin(f):Nikah,güveğinin geline verdiği ağırlık.Eşya para
Kabz(a):Alma,sıkıntıya gönül darlığına düşme.
Kaçan(f):Ne vakit,ne zaman.
Kaçmak(t):Koşmak,segirtmek.
Kadarlamak():Dizmek,sıralamak,tanzim etmek.
Kadd():Boş,bos,
Kadd-bâlâ :Yüksek boy.
Kadem(a):Ayak,adım,bir uzunluk ölçüsü,uğur.Hayır ve bereket.
Kadem basmak:Adım atmak,bir işe başlamak.
Kadîm(a):Zaman itibariyle eski olan,öncesi olmayan.Allah'ın bir sıfatı.
Kadîr(a):Kudret sahibi,kudretli,çok güçlü.Allah'ın bir sıfatı.
Kâdir(a):Kudret sahibi,herşeye kudreti yeten.
Kadir gecesi(a-t):Ramazan'ın ve senenin en kudsî gecesi kabul edilen Kur'an âyetlerinin ilk defa vahy edilmeye başlandığı gece.
Kaf:Eski yazımızda bir harf.
Kaf tağı(a):Dünyayı çepeçevre kuşattığı söylenen efsanavî bir dağ.Simurg adlı efsanevî kuş burada yaşar.Tasavvufî metinlerde insan bedeni veya gönlü için kullanılır.Uzak bir mekan için de sembol olabilmektedir.

Kâfile(a):Sefere çıkan bir topluluk.
Kaftan:Hil'at,elbise.Mükafat için giydirilir.
Kaftan kafa:Başa başa,bir uçtan bir uca.
Kâhil(a):Tembel,hareketsiz,gayretsiz.
Kahır/Kahr(a):Üzüntü duyma,çok kederlenme,zorlama,ezme,mahvetme.
Kaht/kahıt(a):Kıtlık,kuraklık.
Kaim/kayım(a):Daimi bulunan,sebat eden.Saglam ayakta duran. Mevcut.
Kakmak(t):Kalkmak,ayağa dikelmek.
Kakımak(t):Kızmak,öfkelenmek,hiddetlenmek.
Kâl(a):Söz.
Kalem (a):Halka ait zuhur yerlerinde Hakk'ın taayyünlerine bir evveldir.Levh-i mahfuz,Muhammedî nur.İlk zuhur.
Kallâş(a):Hilekâr,düzenci,kalleş.
Kalmaç(t):Geveze,hilekar.Bkz.kolmaş.
Kalp():Geçmez,tedavülden kalkmış.
Kâlû belâ/beli:Evet dediler.Ruhlar yaratıldığı zaman Âdem oğullarına "Ben rabbiniz değil miyim"İlahî nidası geldikten sonra mü'minlerin verdiği cevap.
Kâl u kıyl(a):Dedi kodu.
Kâmet(a):Boy,endâm.
Kâmî(f):Muradına ermiş.
Kamu(t):Bütün,hep.
Kân(f):Maden ocağı,kaynak,cevher.
Kanaat(a):Aza rıza göstermek,hırs göstermemek.Allah'ın verdiği ile yetinmek.
Kanca(t):Nereye.
Kancaru(t):Nereye,ne tarafa.
Kanda(t):Nerede.
Kandan(t):Nereden.
Kandagı(t):Nerede,hangi.
Kandîl(a):Metinde ilk yaratılan cevher,nûr-ı Muhammedî.
Kangı/kankı(t):Hangi.
Kangısı(t):Hangisi.
Kanı(t):Hani,nerede.
Kañlu(t):Kagnı,öküz arabası.

Kapmak(t):Maddî varlıklardan uzaklaştırmak.Kendisine çekmek. (45/4)
Ka'r/ka'ra(a):Dip,çukur.
Karanu(t): Karanlık.
Karanulık:Karanlık.
Karavaş:Cariye,hizmetçi,kız.
Kâr:Kazanç,iş.
Kargı/kargu:Mızrak
Karımak(t):İhtiyarlamak,yaşlanmak.
Kâr u bâr(f):İş-güç.
Kârûn(a):Musâ devrinde yaşayan zengin bir kişi.Malıyla magrur olunca,Cenab-ı Hakk'ın zekât emrini dinlemediğinden Musa peygamber'in duasıyla,malıyla birlikte yere batmıştır. Edebiyatımızda kanaatkâr olmayan zengin ve gurur sembolü kişiler için kullanılır.
Kasd/kasıd(a):Bir işi bilerek ve bir gaye ile yapmak.Niyet, tasavvur,istikamet.
Kasir(a):Kısa,ufak,küçük boylu.
Kat(t):Yan,huzur.
Katı(t):Çok,gayet,pek iyice,fazla,sert,agır.
Katre:Damla,su damlası,bir damla.
Katre-i bârân:Yagmur damlası.
Kavi:Kuvvetli,saglam,berk,pek.
Kavl(a):Söz.
Kavl etmek:Sözleşmek.
Kavum/kavim:Bir peygamber'e tabi ve baglı insan topluluğu. Dil,âdet,örf,kültür birliği olan cemaat,topluluk.
Kayakmak:Meyl etmek.
Kayd(a):Endişe,telâş,gaile.
Kaygu(t):Korku,endişe,tasa,üzüntü.
Kaygusuz(t):Korkusuz,endişesiz.
Kayı/kayu(t):Kaygı,endişe,tasa.
Kayıd yimek:Üstüne düşmek,ilgilenmek.Mukayyed olmak.
Kayıkmak(t):Meyle tmek,temâyül göstermek.Geri dönmek.
Kayurmak(t):Düşünmek,.ir şeyden kuşkuya düşmek,endişelenmek.
Kaykımak(t):Meyletmek,değer vermek.
Kayim/kaim:Ayakta,devamlı,sabit sağlam.

Kaysı/kaygusı:Endişe,tasa,kaygı.
Kayu/kayı/kaygı:Kaygı,tasa,tasa.
Kayyum(a):Ezelden ebede kadar duran,daimî olan.Bakî ve kaim olan Allah.
Kazgan:Kazan.
Kâzı(a):Kadı.
Kefâret/keferet(a):Yapılan günaha karşı ceza almak üzere verilen sadaka,tutulan oruç,günahtan arınma.Aslı keffâret.
Kelâm:söz.
Keleçi:Söz,manâlı sez.
Kelim:Kendine söz söylenilen,kendine hitab olunan.Söz söyleyen.Konuşan.Hz.Musâ'nın sıfatı.
Kem(f):Az,eksik,noksan,fena,kötü.
Kemine(f):Hakir,zavallı,aciz değersiz,
Kemter(f):Değersiz,değeri az.,daha aşağı.
Ken'an(a):Filistin,Yakûb'un doğduğu yer.
Kendözi(t):Kendisi,kendi özi,benliği.
Kerâmet(a):Bağış,kerem,ikrâm,ağırlama.Velilerden zuhur eden ma'rifet.Velâyet ehlince isteyerek keramet göstermek makbûl değildir.
Kerim(a):Kerem sahibi,cömert,ulu büyük Allah.
Kerkes(f):Akbaba,Farsça kerges.
Kerpiş(t):Topraktan yapılan güneşte kurutulan tuğla.
Kerrûb(a):Allah'a en yakın melekler.Büyük melekler.
Kesâd(a):Alış-veriş durgunluğu,kıtlık.Eksiklik.Verimsizlik.
Kebs(a):Çalışıp kazanma,elde etme,edinme.
Kesilmek(t):Ayrılmak,uzaklaşmak.Vazgeçmek.
Kevn(a):Var olma,varlık.
Kevn ü mekân:Kainat.
Kevser(a):Cennette bir ırmak.Maddî ve manevî çokluk,bolluk, bereket.
Key(f):İyi,İyice,hakkıyla,çok iyi şekilde,çok,pek,adam akıllı.
Keyvân(f):Zühal yıldızı.
Kez:Defa,kerre.
Kezek/kezik:Nöbet,sıra.
Kezin:Def'a,kerre.
Kıble-i cân:Can kıblesi.
Kığırmak:Çağırmak,davet etmek.okumak,seslenmek.haykırmak.

Kıgrılmak(t):Çagrılmak.
Kılınç(f):Hareket,iş,huy.
Kîl/kıyl(a):Söz.
Kıyl ü kâl(a):Dedikodu,kuru laf.
Kıvanmak(a):Sevinmek,memnûn olmak.
Kıyâs(a):Karşılaştırmak,benzetmek,mukayese.
Kıymak(f):Öldürmek,heba etmek,öfkeyle bakmak.
Kızgın:Öfkeli.
Kızıl(t):Bakır,altın para.
Kızlık(t):Kıtlık,pahalılık.
Kızmak(t):İsınmak,kayırmak.
Kibr(a):Gurur,gösteriş,benligini aksettime.
Kiçi ay:Hilâl
Kimesne(t):Kimse.
Kimsene(t):Kimse.
Kîne(f):Kin,düşmanlık,bugz.
Kiramen katibîn(a): İnsanların iki tarafında bulunup yaptığı
fiilleri yazan melekler.Sure 82/Ayet 10-12'de zikredilir.
"Şüphe yok ki size koruyucular memur edilmiştir.Elbette
büyüktür onlar.Yazarlar,bilirler,ne yaparsanız."
Kiriş:Kalın direk.
Kisvet(a):Elbise,kisve,kısbet.
Koca:İhtiyâr.
Kocalmak(t):İhtiyarlamak.
Koduk:Eşek yavrusı.Sıpa.
Koga:Kova,bakraç.
Kolmaş/kulmaş:Geveze,saçma sapan ve asılsız sözler söyleyen,
Konmak(t):Geçici olarak sakin olmak.
Koñşı:Komşu.
Kopmak:Haşr olmak.Meydana çıkmak,kalkmak,ayakta durmak,bitmek.
Kopuz(t):Eski bir telli saz.Türklerin millî sazıdır
Korıcı(t):Muhafız,korucu.
Kotarmak(t):Boşaltmak,tahliye etmek,bir kapdan bir kaba boşalt -
mak.
Kovcı(t):Gammaz,dedikoducı.
Kovucı(t):Söz götürüp getiren,insanların ayıbını gözetleyip
söyleyen.Münafık.
Köhne:Eski.

Könülmek/gönülmek(t):Yönelmek,teveccüh etmek,yüzünü döndürmek
Körük(t):Ateşi alevlendirmek için kullanılan demirci âleti
Kösülemek(t):Uzatmak.
Köymek(t):İçin için yanmak.
Köynemek(t):İçi yanmak,aşk ateşiyle yanmak.
Köynük/göynük(t):Yanık,yara.
Köynüklü(t):Gönül yakıcı,yanık,tesirli.
Köyündürmek:Yakmak,yandırmak.
Kuçmak(t):Kucaklamak,sarılmak,deraguş etmek.
Kuds(a): Ulvilik,kudsîlik,yücelik.
Kılavuz:Yol gösteren.
Kul hüvallah(a):De ki O Allah(birdir)Sure-i İhlas/Ayet 1
Kuli'l-Hak:Gerçeği söyle; Kur'an'da çok sık tekrar edilen bir ifade kalıbı.
Kullanmak(t):Kul köle olmak,köle sahibi olmak.Kendisine bağlı adamları olmak.
Kulûb(a):Kalbler.
Kusûr(a):Kasrlar,köşkler.
Kuşanmak:Kemer bağlamak,silahlanmak,yeltenmek.
Kuş dili:Kur'an'da Mantuku't-Tayr terkibiyle Süleymân Peygamber bahsinde geçer.Neml Sûresi/Âyet 16'da "Ey insanlar bize kuş dili öğretildi..."Kuş dili mutasavvıf indinde ilmledün,gaybî bilgi,ma'rifet.
Külhân(f):Hamam ocağı.
Küll(a):Hep,bütün,çok.
Küllî(a):Bütün,tam,umûmî,hepsi,tamamı,
Külüng(f):Taşçı kazması.
Kün(a):Allah'ın olmasını istediği şey ve iş için iradesini ifade eden Arapça'da "ol" emri.Tasavvufta bu kelimenin akl-ı küll ve nefs-i küllü işaret ettiği söylenir.
Künc(f):Köşe,bucak.
Kün demi():Allah'ın "ol" emrini verip âlemleri yarattığı an. (Bkz.Kur'an/Yasin-82)
Kün feyekün:Birşeyin olmasını irade ederse Allah,"ol" der,o şey oluverir.Sure-i Bakar/117.
Küntü kenz(hadis):Gizli hazine.
Kürelik(t):Taşkınlık,azgınlık.
Kürsî(a):Arş'ın altında bir düzlükte olan,levh-i mahfuzun bu-

Küt: Kötürüm,eli ayağı tutmaz.

-L-

La-cerem(a):Şüphesiz,elbette,

La'în(a):Lanetlenmiş,rahmetten sürülüp atılmış,

Lâl(f):Dilsiz.

Lâl eylemek:Susturmak,susmak,konuşmamak,dili tutulmak.

Lâ-mekân(a):Mekan ihtiyacı olmayan,mekansız.Allah.

Lâ-şerik:Ortağı yok.Allah.

Lâ-taknatü:Umut kesmeyiniz (Sure 39/Âyet 53)

Latîf(a):Cisimsiz,mütenasip,güzel,mülayim,yumuşak.

-Layın/-leyin(t):gibi 'lik eki.Deryalayın vs.

Ledün(a):Ehlullah'ın ve velilerin elde ettikleri Vehbî ilim. İlm-i ledün;Allah'ın sırlarına ait bilgi,gayb ilmî.

Ledünnî:Ledünne müteallik,gayb ilmiyle alakalı.Hakikî ilimle ilgili.

Lem-yezel:Daimî,zail olmaz,bakî,zevalsiz.

Len teranî(a):Beni hiç göremezsin (Sure-i Araf/143)

Leşker(f):Asker.

Levh ü kalem(a):Levh:Üstü,düz şey,levha demektir.Buruc suresinin 21-22. âyetlerinde" Ey Muhammed!Doğrusu sana vahyedilen bu kitâb,levh-i mahfuz(korunmuş levha)da sabit, şanlı bir Kur'ân'dır,denir.Kalem: Bu levhaya alacakları yazacak olan İlahî kalemdir ki,Kalem suresinin ilk âyetinde geçer.Mutasavvıflara göre levh Allah'ın bilgisi,kalem de Onu görünür hale getiren Allah'ın iradesidir.

Levlâk(a):Habibim!Sen olmasaydın ben eflâki yaratmazdım" mealindeki bir hadis-i kudsiye işaretdir.

Levn(a):Renk,boya.

Leylî:Leylâ vü Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı.

Lokman :Kur'an-ı Kerimdde kendi adı ile geçen sûrede anılmaktadır.Ünlü bir hekîmdir.Bazıları onun bir ermiş,hattâ,bir peygamber olduğunu iddia ederler.Hakkında Hazret-i Eyyubun kız kardeşinin veya teyzesinin oğlu olduğu,Habeşî bir köle olduğu gibi rivayetler vardır.

-M-

Magbûn(a):Aldanmış,şaşkın.

Magfûr(a):Rahmetlik olmuş,magfiretlik.Arkasından duaya muhtac.
Mâh/meh:Ay.
Mahfî(a):Gizli.
Mahfil(a):Toplantı yeri,oturulan görüşülen yer.
Mâh-ı tâbân(f):Parlak ay.
Mahlukat(a)%Yaratılmışlar.
Mahmûr(a):Serhoşluğun verdiği sersemlik,ağırlık.Serhoş.
Mahsûsat(a):His ile,duyularla idrâk edilen,anlaşılan şey.
Mahşer(a):Kıyamette ölülerin dirilip toplanması ve toplanacakları yer.
Makber(a):Mezar.
Makbere(a):Kabir,mezar,medfen.
Maksûd(a):İstenen,dilenen şey.Kasd edilen.
Maksûrat(a):Kısılmış,kısaltılmış,kesilmiş.
Ma'kûlat(a):Aklın idrak ettiği hususlar,akılla bulunacak,anlaşılacak şeyler.
Mâlik(a):Cehennemin kapıcısı,Zebânîlerin başı olan azab meleği.
Ma'mûr(a):İmâr olmuş,düzenlenmiş.
Mancınık:Eski savaşlarda kullanılan taş atan bir sapan.
Ma'nî(a):Manâ,anlam.
Mansûr-ı Bagdâdî:Adı Hüseyin,lakabı el-hallac,el Beyzavî.9-10. Yüzyıllarda yetişmiş büyük ve coşkun sufi.Aşka maglup olup Makam-ı fenafillah'ta sırrı ifşa etmiş,"Ene'l-Hak"diyerek Vahdet-i vücûdun halka yayılmasına sebep olmuştur. Zamanının şeriat âlimlerince "Şer'e" muhalif bulunan bu-sözlerden sonra Hallac'ın asılmasına karar verilmiştir. Sufilerce gerçek bir Aşk şehidi kabul edilen Hallac'ın Divanı ve Kitabü't-Tavasîn isminde eserleri vardır.
Manzûr(a):Nazar edilen,bakılan.
Mâr(f):Yılan.
Mârâz(a):Hastalık.
Ma'rifet(a):Allah'ın zatına ait bilgi.İrfan.
Marut(a):Harut ile birlikte sihir yaptıkları için kıyame kadar Babil'de bir kuyuda baş aşağı asılmış olan melektir.
Mâsivâ:Hak'dan gayrı şeyler.Eşya.
Ma'siyet(a):İsyan,itaatsizlik.
Maslahat(a):İş,husus.
Ma'sûm(a):Günahsız,suçsuz.

Ma'şûka(a):Sevgili,Allah.

Mat:Saf dışı olmuş,yenik,yenilmiş,maglup

Ma'zûl(a):Azledilmiş,kovulmuş.

Me'âb(a):Dönülecek,sığınılacak yer.

Mechûl(a):Bilinmeyen,gizli kalmış.

Mecnûn(a):Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı.Amir oğullarından Kays adlı bir Arap delikanlısının leylâ adlı bir kıza âşık olduktan sonra aldığı sıfat.Yunus Emre'de ve tasavvufî edebiyatımızda cezbeye girmiş bir derviş için kullanılır.Fenafillahtaki kişiyi temsil eder.

Mecnûn-sıfat: Mecnun gibi.Mecnunluk makamında.

Mekir/Mekr(a):Hile.

Mekkâr(a):Hilekâr,düzen-baz.

Mekr eylemek:Hile yapmak.

Mekr irgürmek:Hileyle yaklaşmak,hileye getirmek.Hileye ulaşmak.

Mekseb(a):Kazanç.

Melaik(a):Melekler.

Melâl(a):Sıkıntı,gam.

Melâmet(a):Kınama,ayıplama,azarlama;Bir sufi terimidir.Benlik terbiyesi için kendisini hor gösteren ve aşağı gören insanların meşrebidir.Bu kişiler,halk tarafından kınanır,hakîr davranılır.Melâmet içindekilere Melamî denir.Fakat bu tabir bir tarikat ismi değil,bir meşreb ismidir.Melamet hırkası:Kınama hırkası.

Melekût(a):Ruhların ve meleklerin âlemi.

Melûl(a):Kırgın,üzüntülü,usanmış,.

Me'men(a):Güvenilir,emin yer.

Men aleyha fân(a):Kur'ân,Sure 55/âyet 26-27) "Yeryüzünde ne varsa geçicidir,ancak yücelik ve kerem sahibi Rabbinin zatı kalıcıdır.

Men 'arefe nefsehû:Hadis,"Nefsini bilen Rabbini bilir."Bu sözün,Hz.Ali tarafından söylendiği de rivayet ediliyor.

Menâre:Eş,benzer.

Meni(f):Benlik.

Menkûr(a):Boynuzdan yapılmış,boru.

Mennân(a):İhsan sahibi,dilemeden veren.Esmaül-Hüsna'dan.

Mensûh(a):Nesh olunmuş,iptâl edilmiş,kaldırılmış,hükümsüz.Bırakılmış.

Menşûr(a):Yayılmış,açılmış,neşr olunmuş,yayımlanmış,ferman.
Mercân(a):Denizde mercan balığının ürettiği kıymetli-genellikle kırmızı renkte-bir eşya.
Merci':Rücu edilecek,dönülecek yer.
Merd(f):İnsan.
Merdâne(f):Yiğit,yiğitçesine,mertçe.
Merdûd(a):Reddedilmiş,kovulmuş,sürülmüş.
Merg-zâr(f):Çayırlık,çimenlik,yeşillik,sulak yer.
Mesel(a):Misal,benzer bir şeyle izah getirme.Mesel baglamak: Örnek vermek,misal getirmek.
Meskenet(a):Miskinlik,Yunus Emre'de bazan "makam-ı fenâ" için.
Mest(f):Serhoş.
Mestân(f):Serhoş,sekran.Kendinden geçmiş.
Mestûr(a):Örtülü,kapalı,örtülmüş.
Meşâyıh(a):Şeyhler.
Meşhed(a):Şehidlik.
Meşruat(a): Meşru' şeyler,haram olmayanlar.
Meta'(a):Fayda,menfaat,kıymetli şey
Mevc(a):Dalga.
Mevlânâ:Belh'te doğdu.Mevlevîliğin pîri.Mesnevî'nin ve Divan-ı Kebîr'in şairi.Büyük Türk İslam Mutasavvıfı.Yunus Emre'yle görüşmüş ve sohbetiyle irşadda bulunmuştur.Şems-i Tebrîzî tarafından yetiştirilen Mevlânâ Celaleddin-i Rumî,17 Aralık 1273'te Konya'da vuslat etti.
Mevzûn(a):Vezinli,ölçülü.
Mey-hâne(F):Metinlerde Mürşid'in bulunduğu tekke veya mürşid-i kâmilin gönlü anlamında ele alınır.
Meyl(a):Gönül aşkı,gönüleğilmesi,istek.
Meyl-i Fenâ(a):Fanâ olana,geçici olana meyl etme.Dünyaya eğilme.
Mezada virmek:Satışa sunmak,
Mezheb(a):Gidilen yol.Dinin tefer uat kısmında açıklıklar getiren görüş ve kabuller.İslam'da dört mezhep olup mutasavvıf indinde bunların tamamı Hak'tır.
Mihmân(a):Konuk,misafir.
Mihnet(a):Sıkıntı,eziyet.
Mihr(f):Muhabbet,sevgi,aşk.

Mihrâb(a): Camide namaz kılarkan imamın önünde durduğu yer.
Mikail(a):Mertebesi çok yüce olan dört melekten rızıkları dağıtan melek.
Milk(a):Elde bulunan,tasarruf edilen şey,malk,mülk.
Milket(a):Memleket,ülke.
Millet(a):Din,mezhep,aynı dinde olan topluluk.
Minber(a):Cami'de imamın hutbe okuduğu yer.
Mine'l-kalbi ile'l-kalb(a):Hadis olduğu söylenen bir söz."Kalbten kalbe(yol/pencere) vardır" şeklinde dir.
Minkâr(a):Kuş gagası.
Min ledün(a):Gaybdan,gizli olan şeyden.Ledünden.
Minnet(a):İyiliğe karşı duyulan hiss.İyilikleri başa kakmak.
Mi'râc(a):Hz.Peygamber'in Allah tarafından göklere davete icâbeti.Yükselişleri,gökteki seyrânı.Kelime,Merdiven anlamındadır.
Mirrih/Merih(a):Merih yıldızı.
Mirvarı/Mirvarid:İnci.
Miskâl(a):4,5 gr. kadar ağırlık ölçüsü.Çok küçük bir ağırlık ölçüsü.
Miskîn(a):Hiç bir şeye mâlik olmayan yoksul ,halsiz,hareketsiz. Bu kelime Yunus'ta "Fenafillah" karşılığında kullanılmaktadır.
Miskinlik: Metinde "Fenafillah",benlik terki anlamlarındadır.
Mismil/mısmıl(f):Temiz,pak,arı.besmeleyle kesilmiş hayvan eti.
Mişe:Meşe,meşelik,orman.
Miyân(f):Orta,ara,vasat.
Mu'allak(a):Askıda,boşta,karar verilmemiş,
Mu'amle(a):Muamele'den halk söyleyişi.Davranış,
Mugaylan dikeni:Deve dikeni,çölde yetişen bir diken.
Muhakkik(a):Tahkik eden,gerçeği inceleyen,araştıran.
Muhâl(a):İmkânsız,olamaz,olmayacak.mümkün olmayan.
Muhâs:Bakır.
Muhib(a):Seven,sevgi,besleyen,dost.
Muhit-i a'zâm(a):Dünya yuvarlağını çeviren büyük deniz,okyanıs
Muhkem(a):Sıkı,sağlam,kuvvetli,berk,sağlamlaştırılmış.
Muhlis(a):İhlaslı olan,özü-sözü doğru,riyasız,dürüst.
Muhtasar(a): Kısaltılmış,özetlenmiş.
Mukarreb(a):Yaklaştırılmış,Allah'a yakın.

Mukarrer(a):Kararlaştırılmış.Karar verilmiş.
Munis(a):Alışılmış,ehlileşmiş,cana yakın.
Muntazır(a):Bekleyen,gözleyen.
Murdâr(f):Kirli,pis,leş.
Murg(f):Kuş.
Murtaza(a):Hazret-i Ali'nin lakabı.Begenilmiş,seçilmiş.
Musâ(Mûsî):Kur'an'da zikredilen peygamberlerden birisi.Musevîliğin kurucusu olup İsrail oğullarını Mısır'dan çıkarmış,esaretten kurtarmıştır.Kendisine tevrat gönderilmiştir.Tûr Dağı'nda Allah'ın tecellîsine mazhar olmuş ve konuşmuştur.Bundan dolayı Kelîmullah' dmnmiştir.Kitap sahibi peygamberlerden olan Musa kavmine "evamir-i aşere"(on emir)yi bildirmiştir.
Musahhar(a):Teshir edilmiş,ele geçirilmiş,istenilen hale konmuş.
Musallâ(a):Namaz kılınan yer,cenaze namazı kılınan yer.Musalla taşı:Cenaze konulan yer.
Mushaf(a):Kur'an-ı Kerîm,sahifeler.Kitap.
Mustafa(a):Istıfa edilmiş,seçilmiş,seçkin.Hz.Peygamber'in mübarek sıfatlarından birisidir.
Muştılamak/Muştulamak():Müjdelemek.
Muştuluk( ):Müjde.
Muti'(a): İtaat eden,isyan etmeyen,rahat.
Mutlak(a):Serbest,salıverilmiş,kati,değişmez.Yalnız,tek.Bir yere bağı olmayan.
Muvafık(a):Uygun.Yerinde,denk.
Mübâriz(a):Münakaşaya kalkışan,kavgaya girişen,döğüşen.
Mübtelâ(a):Belaya ugrayan,düşkün,tutkun,hasta.
Mücahede(a):Ugraşma,savaşma, çalışıp çabalama.Tasavvufta nefsi yenmeye çalışma.
Mücahede çekmek(T.deyim):Nefsi yenmek için ibadet ve riyazat içinde bulunmak.
Mücerred(a):Yalnız,tek,herşeyden ayrılmış.Hak'dan gayrı herşeyden arınmış.
Mücrim(a):Suçlu,kabahatli.
Müctebâ(a):Seçilmiş,seçkin.Hz.Muhammed.

Müdâm(a):Devamlı,sürekli.

Müdbir(a):Talihsiz,düşkün,idbâra uğramış.

Müddeî(a):İddiacı,davâcı,metinde Şer'î hakikatleri anlamayan softa manasına.

Müdebbir(a):Evvel'den tedbir gören,herşeyi ilmiyle ihata edip iş yapan Allah.

Mülk(a):Elde bulunan,tasarruf olunan şeyler.Ülke,memleket.

Mülket/milket(a):Ülke.

Mülk-i ezel():Ruhlar âlemi.

Mümeyyiz(a):Ayıran,ayırıcı,seçen,farkeden.

Münâcât(a):Allah'ayalvarma,dua etme.

Müneccim(a):Yıldızların hareket ve durumundan hükümler çıkaran.Yıldız bilgini.Astrolog.

Münevver(a):Nurlu,ışıklı,aydın,aydınlatılmış.

Münezzeh(a) :Temiz,arı,noksanlardan uzak.

Münferid(a):Tek başına ferdî.Yalnız.

Mün'im(a):Nimet veren,yedirip içiren.

Münker(a):Kabirde soru soran iki melekten birisi.

Münkir(a):İnkarcı.

Müntehâ(a):Son,uç,nihayet.

Mürebbi(a):Terbiyeci,mürşid.

Mürid(a):Bir mürşide bağlanan,sülûka giren kişi.

Mürekkeb(a):Terkip edilmiş,birleştirilmiş,yazı yazmaya yarayan madde.

Mürsel(a):Gönderilmiş,yollanmış,peygamber,resûl.

Mürşid(a):Doğru yolu gösteren,irşad eden kılavuz,şeyh,tarikat piri.

Mürted(a):İslamdan dönen.Tasavvufta yoldan çıkan derviş.

Mürvet/mürüvvet(a): Mertlik,erlik,yiğitlik,iyilikseverlik,cömertlik.Adamlık.Ana baba saadeti.

Müselsel(a):Ardı ardına giden,zincirleme.

Müşahede(a):Görme,görüşme,şahid olma.Tasavvufta İlâhî âlemi görme.

Müşerref(a):Şerefli,yüksek kıymeti olan.Değerli.

Müşk(f):Misk.

Müşkil(a):Zor.güç

Müşrik(a):Allah'a ortak koşan.İkilik.

Müştak(a):Hasret çeken,göreceği gelen.Özlem çeken.

Müyesser(a):Kolaylıkla olan,nasib olacak olan,elde edilen.
Müzd(f):Sevab,eçir,karşılık,mükafat.

-N-

Nâdân(f):Bilmeyen,cahil,kaba,anlayışsız.
Nagam(a):Nagmeler,türküler.
Nageh/nagehan(f):Ansızın.
Nagme(a):ezgi,teganni,güzel ses,ahenkli mırıldanma.
Nahcîr(f):Av.
Nâgâh(f)Ansızın,birden bire.
Nahnu kasemna(a):Biz taksîm ettik.Zuhruf/32
Nâ-kâm(f):Muradına maksadına erişmemiş.
Nâkıs(a):Noksan,eksik.
Nâkûs(a):Kiliselerde çalınan çan.
Nakş(a):Birşeyi çeşitli renklerde boyamak.Resim,tezyin.
Nâlân(f):İnleyen,inleyici,feryâd eden.
Nâle(f):İnleme,feryâd.
Na'lin(a):Nalın,ayağa giyilen basit bir giyecek.Pabuşvari bir ayakkabı.
Nâliş(f):Feryâd ediş,aglayıp inleyiş,inleme.
Nâmî(a):Yerden biten,yetişen,büyüyen bitki,nebat.
Nân(f):Ekmek
Nâr(a):Âteş,od.
Nâ-rebte(f):Ergenlik çagına gelmemiş,çocuk.
Nass(a):Kat'i,açık,belli delil.Kur'andaki manaca açık olan hükümlerin tamamı.Delil olarak gösterilen.
Nasûh(a):Bozulması imkânsız tevbe.Kesin olarak karar verilmiş şey.Yemin.
Nazar(a):Göz atmak,yan bakmak,tetkik;Tasavvufta mürşidin müridine iltifat etmesi,tenezzüli.
Nazar-gâh:Bakılan yer,seyredilecek yer.Gönül.
Nazar urmak:Bakmak,himmet etmek.
Nazük(f):Nazik,ince,narin.
Neci:Kim,ne oluyor,ne söz.
Necm(a):Yıldız.
Necmüddin Kübra():Kübreviyye tarikinin piridir.Öl.618/1221, medrese ilimlerinden sonra tasavvufa yöneldi.Kasrî,Yasir, Ruzbihan Mısrî gibi tasavvuf büyüklerinden ilm-i ledün tahsil etti.Harezm'de irşad ederken Mogollar tarafından

şehid edildi.Melâmî ve Üveysî meşrebi vardır.Mevlana'nın babası Sultanul-Ulema Bahaüddin Veled,O'nun müridi kabul edilmektedir.Tarikatı Cehrî zikre müdavim olup Hz. Ali meşreblilerce yaşanmakta,yaşatılmaktadır.

Nefha:Üfürme,nefes.

Nefir():Cemaat,topluluk.

Nehy(a):Yasak etme,yasak.

Nekir(a):Mezarda sorguya çekecek iki melekten birinin adı.

Nem:Yaş.

Nem(t):Neyim.

Nemdür():Neyimdir.

Nemrûd:Halil İbrahim Peygamber zamanındaki keldavi hükümdarı olan Nemrud,Putlara tapmadığı için İbrahim peygamberi âteşe attırmıştır.Allah'ın inayetiyle âteş etkisiz hale gelmiştir.Nemrud,Babil'in kurucusudur.

Nerdüban/nerdüvan(f)Merdiven.Aslı nerd-bân.

Neşr(a):Kıyamette bütün insanların tekrar dirilmesi."Haşr u neşr" yayılma-dağılma.

Nevâle(a):Nasib,kısmet.Tali'.

Nevâz(f):Okşayıcı,taltîf edici.

Nevbet(f):Pâdişâh ve vezirlerin sarayı önünde günün muayyen vakitlerinde çalınan mızıka.Sıra,nöbet.

Nev'i(a):çeşit,nev'e ait.

Nevkâr(f):Yeni işe başlamış,acemi.

Neysân(f):Ney gibi,kamış gibi.

Ney-şeker(f):Şeker kamışı.

Niçe(t):Nasıl,ne suretle,ne kadar,çok.

Niçe bir(t):Ne zamana kadar.

Niçesi(t):Nasıl,ne şekilde.

Nigar(f):Sevgili,güzel,resim.

Nihân(f):Gizli,aklı.

Nikâb(f):Yüz örtüsü.Peçe.

Ni'met (a):Lutuf,ihsan,rızık.Yiyecek.

Nisâr(a):Döküp saçma,düğünlerde saçılan para vs.

Nisbet(a):Münasebet,yakınlık,bag.

Nisyân(a):Utanma.

Nişân(a):Alamet,iz,belirti,eser.

Nişe(t):Nasıl,neden,niçin.

Nite(t):Nasıl,ne halde.

Niteki/nitekim: Nasıl ki,nasıl kim.

Nitelik:Mahiyet,keyfiyet,nelik.

Niteliksüz:Keyfiyetsiz,mahiyetsiz.

Niyâz(f):Yalvarma.Dua.

Nöker:Hizmetçi,hizmetkâr.

Nûh(a):Nuh peygamber.Tufandan korunmak için bir gemi yapmış ve bütün canlılardan birer çift almıştır.Kur'an'da ismi zikredilen bir Peygamberdir.

Nukl(a):Meze,çerez.

Nûş(f):Tatlı,bal.

Nûş itmek(f.t):İçmek.

Nuşin-revân:Nuşirevân,eski İran'ın adalet timsali olmuş bir hükümdarıdır.Hürmüz'ün babası,Hüsrev'in dedesidir.

Nutfe(a): Meni,saf ve duru su.İnsanı meydana getiren hücreler.

Nüvaht(f):Okşama,çalgı çalma.

-O-

Obrılmak(t).Devrilmek,çökmek,oyulmak.

Ocak(t):Maden ocağı.

Od(a):Âteş.

Od urmak:Ateşlemek,ateşe vermek.

Ogrı/oğru:Hırsız.

Okımak/okumak(t):Çagırmak,davet etmek.

Ol:o.

Ol dem:O zaman,o an.

Olok dem:O dem,o anda,o dakikada.

Onmak(t):Şifa bulmak,iyileşmek.Salah bulmak.Düzene girmek.

Onulmak(t):Şifa bulmak.İyileşmek,yara kapanmak.

Oran:Ölçü,hesab,derece.kıyas.

Osmân:Çar-yar'dan 3.südür.Hz.Peygamber'e iki defa olmuş hilmi ve ilmiyle meşhur olmuştur.

-Ö-

Öd:Yürek

Ödi sımak:Korkmak,korkmak,korkudan kalbi çarpmak.

Ög:Akıl,hatır,zihin.

Ögin dirmek:Aklını başa toplamak.Kendine gelmek.

Ögirdürler:Sallanırlar,bagırırlar,bögürürler.

Öglenmek(t):Kendine gelmek.Aklını başına toplamak.

Ögmek:Düşünmek,beklemek (?) "Bir niçeler turmışlar dün-gün nevbet ögerler/Bir niçeler göymezler ögirdürler rindane" (313/7)

Ögün tutmak:Yedigi yaramak.

Ögür(t):Eş,arkadaş.

Ögsüz(t):Akılsız.

Ögütlemek:Nasihat vermek.

Öküş(t):Çok fazla,ziyade.

'Ömer:Çar-yâr'dan İkinci halife.Lakabı Fârûk ve İbn Hattâb'-tır.Adaletiyle meşhurdur.

Öndin:Önce,evvel,ilkin,önceden.

Önürsüz:Önceliksiz,evveli olmayan.

Öri/örü turmak:Ayaga kalkmak.

Ötmek:Geçmek.

Ötrü/ötürü(t):Dolayı,sebebiyle.

Öykünmek(t):Taklit etmek.Taklide çalışmak.

Özenmek(t):Tama' göstermek,gıpta etmek.Bir işte ihtimam gös-termek.

Özge(t):Başka.

-P-

Pâ-bend:Köstek,ayak bagı.

Pâdişâ(f):Padişah.

Pâlas(f):Keçe,aba, çul,eski elbise.

Palheng(f):Dizgin,yular,kemend.

Panbuk:Pamuk.

Pâre(f):Parça.

Pâs(f):Gam,keder,iç,sıkıntısı,üzüntüsü.

Pas olmak():Paslanmak,kederli,üzüntülü olmak.

Pâşâ/beşe:Evin büyügü,yüksek rütbeli;askerî bir rütbe olup eskiden hangi manâda kullanıldığı ihtilaflıdır.

Pâyân(f):Son,nihayet,uç,kenar.

Pâyidâr:Devamlı,saglam,itibarlı.

Pây-mâl(f):Ayaklar altında kalmış,çignenmiş.

Pehlevan(f):Pehlivan.

Perakende(f):Dagınık,darmadağın.

Peri(f):Melek.

Perrân(f):Uçan,uçucu.
Pertev(f):Işık,nûr.
Per u bâl(f):kanat ve kol.
Pervane(f):Geceleri ışık etrafında dönen küçük kelebek.
Pervâz(f):Kanat açmak.uçmak.
Pes(f):O halde,öyle ise.
Peşe/beşe:Baş,reis,paşa,başkan.(Bkz.Paşa)
Peşiman(f):Pişman.
Peymâne(f):Kadeh.
Pinhân(f):Gizli,saklı.Pîr(f):İhtiyâr,yaşlı.Bir tarikin kurucusu.
Pişe(f):San'at,iş,meslek."Dervişlik bir pîşedür"(149/9)
Pîş-kadem(f-a):Önde giden,kendisine uyulan.
Pîş-rev(f):Önden giden,öncü,önder.
Piyâle(f):Kadeh,şarab..
Poyraz:Kuzeyden esen keskin ve soğuk rüzgâr.
Pul(f):Para.
Pür(f):Dolu,çok.
Püryân(f):
Pusaruk:Sis,duman.
Pür(f):Dolu,çok.

-R-

Rabbü'l-enam(a):Bütün yaratılmışları yetiştirip besleyen Hak.
Ra'd(a):Gök gürültüsü,gök gürlemesi.
Rahîm(a):Acıyan,merhâmet eden,esirgeyen,koruyan,ahirette mümin kullarına rahmet eden.Allah.
Rahm(a):Acıma,merhamet etme.Esirgeme.
Rahmân(a):Çok acıyan,esirgeyen,merhamet eden.
Rahmet(a):Acıma,esirgeme,koruma,yarlıgama.
Raht(f):At takımı,yol levazıtımı,mal-mülk.Eşyâ.
Rast(f):Doğru.
Râyihâ(a):Koku.
Raygan/Rayegân(f):Pek çok,bol,ucuz,bedava,
Râz(f):Sır,gizli şey.Gizlenen şey.
Râz-dâş(f):Sırdaş,sır saklayan.
Râzî(f):Sırla ilgili
Rebâb(a):Bir çeşit kemençe.

Recâ(a):Umma,ümit etme,dileme,dilek.

Ref'i(a):Yüksek,ali.Bülent.

Refik(a):Arkadaş

Rehber(f):Kılavuz,mürşid.Yol gösterici.

Reh-bîn(f):Yol gören.

Remz(a): İşaret,sembol,sırrı anlatmak için baş vurulan söz,kelime vs.

Renc(f):Zahmet,eziyet.

Resm(a):Adet,usul,tavır,davranış.

Resûl(a):Peygamber,yeni kitap ve şeriatle gönderilen Peygamber.

Revâ(f):Layık,uygun.

Revân(f):Akan,giden,ruh,can.

Revân olmak(t.deyim):Akmak,geçmek,yürümek.

Revzen(f):Pencere.

Reyhân(f):Büyük yapraklı feslegen çiçeği.

Rıdvan(a):Cennet bekçisi,cennet kapısısı,

Rızk(a):Allah'ın kullarına lutf ettiği yiyecek içecek.Rızk,tasavvufta manevî lutuf anlamında da kullanılır.

Rind(f):Kalender,aldırış etmeyen,dünyayı umursamayan.

Rindâne(f):Kalenderler gibi hareket eden,rindçe davranan.

Riyâ(Özü-sözü bir olmamak. İki yüzlülük.

Riyâzat(a):Tasavvufta sülûk esnasında nefsin istekleri bertaraf etmek için aç kalma,açlıkla terbiye,az ile kanaat etme.

Ruhbân:Korkmak,çekinmek.Rahib,Hristiyan din adamı.

Rum:Anadolu.

Rumûz(a):Manâsı gizli sözler.

Rûz(f):Gün.

Rûzî(f):Rızık,azık,nasîb,kısmet.

Rüchân(a):Üstün olma,üstün gelme,üstünlük.

Rüku'(a):Namazda eğilme hareketine verilen ad.Allah'ın huzurunda eğilme.

Rüstem(f):İran'ın mitolojik kahramanlarındandır.Zal'ın oğludur.Kuvvet ve cesaret timsâlidir.

Rüzigâr(f):Zaman,devir,dünya.

-S-

Sabak/sebak(a):Ders,meşk

Saçu(t):Dügün ve toyda saçılan şeker ve para kabilinden şeyler.

Sa'd(a):Kutlu,uğurlu,kutluluk,uğurluluk.

Saddâk(a):Gerçektir,doğrudur.

Sadef:İnci kabugu.Sert ve parlak,kıymetli bir maddenin kabuğu.

Sad(f):Yüz.

Safâ(a):Saflık,arılık,temizlik,gönül şenliği.

Safa-nazar:Temiz bakış,feyiz veren bakış.Mürşidin bakışı.Himmet.

Safî(a):Temiz,p ak,arı.

Sagınç(t):Emel,arzu,istek,mülahaza,düşünce.

Sagınmak(t):Düşünmek,mülahaza etmek,sanmak.

Sahavet(a):Cömertlik.

Sahha(a):Birşey içen kimseye "afiyet olsun" manasında söylenen söz.

Sahib-kabûl(a-f):Kabul eden.kabiliyetli.anlayışlı.

Sahib-i keyvân:Zühal gezegenine mensup.Bu gezegen insana keder verdiği için bu terkip "keder sahibi" anlamındadır.

Sahib-kıran(a-f):Uğurlu zamanda tahta çıkan hükümdâr,her zaman başarı ve üstünlük kazanan hükümdâr.

Sa'îd(a):Ugurlu,kutlu,mübarek.

Sâim(a):Oruçlu.

Sak(t):1-Uyanık,çabuk duyan,ihtiyatlı,rahat,emin.
2-Ok yayının kiriş geçen ucu.

Saka(a):Sakka'dan.Evlere su taşıyan kişi.

Sâkî:Kadeh sunan,su dağıtan.Tasavvufta mecazen mürşid.

Sakka(a):Su taşıyan kişi.

Salâ(a):Çağırma,birşey için bağırarak davet etme.Namaza çağırma.Minarede okunan salavat.

Salaca:Ölü taşınan dört kollu düz tahta.

Salavat(a):Hz.Peygamber'e yapılan dualar.

Salık:Doğru yolu gösterme,haber verme.Tarif etme.

Salmak(t):Göndermek,sevketmek.

Saltuk/Sarı Saltuk:13.yüzyılda yaşayan Bir mürşid.Mahmud-ı Hayranî müntesibidir.Tapduk Emre'nin mürşidi olduğu rivayeti de vardır.

Salûs(f):Hilekâr,düzenci.Riyakâr.

Samed(a):Son derece yüksek ve daimî olan Allah.Esma-i Hüs-na'dan.

Sanem(a):Put,sevgili,güzel.

Sanmak(t):Düşünmek,tasarlamak,zannetmek.

Sanu/sanı(t):Fikir,düşünce,istek.Zan,tasavvur.

Sarp:Katı,zor,aşılması güç,yüksek.

Sarraf:Altun ve gümüş gibi değerli madenlerden anlayan.Metinde,mürşid manâsına.

Sataşmak(t):Birşeyle karşılaşmak,bir şeye uğramak.

Sâtu-bâzâr(t-f) Alış veriş.

Savmak(t):Geçiştirmek,def etmek,bastırmak,bertaraf etmek.

Savulmak(t):Çağı,zamanı geçmek.Geçiştirilmek.

Savurtmak(t):Dağıtmak,etrafa yaymak.

Sa'y(a):Çalışma,gayret.

Sayakmak/suyakmak(t):Aslına ulaşmak,aslına dönmek.

Saymak(t):Tutmak,addetmek,birşey yerine kabul etmek.

Sayru(t):Hasta.

Sayvan(a):Saçak,pervaz,kemer,sâyebân,gölgelik,çardak.

Sayyâd(a):Avcı.

Sâz-kâr(f):Uygun,muvafık.

Sebâk:Ders.

Sebil( ):Allah rızası için yaptırılan su hayratı veya umumî olarak bütün hayırlar.

Sebük-bâr(f):Yükü hafif,hafif yüklü.

Sefer kaydı(t.deyim):Yol hazırlığı,yol telaşı.

Segirtmek(t):Koşmak.

Segirtmek(t):Koşmak.

Segirtdürmek:Koşdurmak.

Sehel/sehl(a):Kolay,düz yer.

Seher-gâh(f):Seher vakti.

Sekbân(f):Köpek besleyicisi.Padişahın köpeklerini besleyen kişi.

Sekiz uçmak(t):Cennetin sekiz katı.

Selâtin(a):Sultanlar.

Selmân:Asîen Fars olup âteşperest iken Hristiyan ve sonra Müslüman oldu.Medinede Hz.Peygamber'le görüştü.Büyük ve meşhur sahabelerdendir.

Sem'(a):İşitme.
Semâ':Ayin,devrân.
Semirmek(t):Tavlanmak,şişmek.
Serâ():Yer,toprak,malı çok olmak.Zenginlik.
Serâb:Çölde ışık tesiriyle yeşillik ve suluk gibi yerlerin oluşması.
Ser-be-ser(f):Baştan başa.
Ser-encâm(f):Başa gelen,vak'a,bir işin sonu.
Ser-gerdân(f):Başı dönmüş,başı dönen,şaşkın,sersem.
Serheng(f):Çavuş,kavas,yasakçı.Kapı bekçisi.
Sermâye:Metinde ahiret için gerekli ibadet ve taat,ömür.
Ser-mest(f):Serhoş.Kendinden geçmiş.
Ser-nigun(f):Baş aşağı olmuş,ters
Ser-te-ser(f):Baştan başa.
Server(f):Baş reis.başkan,başbug,ulu kimse.
Serv-i revân(f):
Sesmek(t):Bitmek,yetişmek(bkz.Süsmek,312/3)
Setr(a):Örtülmek.
Settâru'l-'Uyûb(a):Ayıpları günahları örtüp gizleyen.Esmaül-Hüsna'dan.
Seven(t):Aşık.365/4.
Sevgü(t):Sevgi.
Sevi/sevü(t):Sevgi,aşk.
Sevici(t):Âşık,seven.
Sevişgen(t):Çok seven.
Seydî Balum:Geyikli Baba'nın arkadaşı veya tarik yoldaşı,Germiyan ogullarından olması muhtemeldir.
Seyr(a):Yürüyüş,geziş, eglenmiş,;manevî makamlarda yaşanılan müşahede.
Seyrân-gah:Gezme,seyir yeri.
Seyr ü sülûk/Seyr ü sefer:Bir tarikate girip manen makamlar elde etme.Manevî terakkî.
Seyrek(t):Aralıklı,az,nadir.
Seyyâh(a):Çok yer gezen.
Seyyid Ahmed Kebir:Kesin olarak tesbit edilemedi.Ahmed Fakıh olabilir.(Bkz.)

Sıddîk(a):Tam doğruluk sahibi.Hz.Ebu Bekr'in sıfatı.
Sıdk(a):Doğruluk.gerçeklik.
Sıdırmak(t):Kırdırmak.
Sıfatullah:Allah'ın sıfatı,esmaullahın tecellî mahalli,eşya âlemi.
Sıgınmagın:Sığınacak yer,melce.
Sıgrınmak(t):
Sımak(t):Kırmak,bozmak,yenmek,bozguna uğramak.
Sınmak(t):Kırılmak.
Sınuk(t):Kırık.
Sırat-ı müstakîm(a,terkip farsça):Hak yol,doğru yol.
Sırça():Câm,billur.
Sırdaş:Sırrı saklayan,sırrı bilen iki kişiden birisi.
Sıymak(t):Koymak,sıyrılmak.
Sızmak(t):Akmak,erimek.
Sızurmak(t):Sızdırmak,damlatıp tüketmek,eritmek.
Sidretü'l-Müntehâ(a):Arşın sağ tarafında altıncı veya yedinci gökte bulunan ağaç.Yanında cennet vardır ve cennetin nehirleri onun altından akar.Bu agaca Tubâ diyenler de olmuştur.Muttakilerin ve şehidlerin ruhunun mekânıdır.Bu ağacın ötesine hiç bir mahlûk geçemez.Ötesi Allah'ın zat âlemidir.Beşer bilgisi,sidrede biter.
Sikender:Öl.323,Mekadonya kralı.Filib'in oğludur.Büyük İskender veya Zülkarneyn olarak Edebiyatımızda sürekli işlene gelmiştir.Ermiş veya peygamber'den kabul edilmiştir.
Sil:Sel.
Silkinmek(t):Vücudu sarsılmak,üstü nü temizlemek vs.
Simsâr(a):Komisyoncu,alıp satmada aracılık eden.
Simurg(f):Yuvası Kaf dağında olduğu söylenen efsanevi kuş. Boynu uzun ve yüksekte uçtuğundan Arab'lar "Anka" derler. Bu kuş "Zümrüdüanka" şeklinde de edebiyatımıza girmiştir. 30 kuşun şekli onda birleştiği için Simurg dendiği,Attar'ın "Mantıku't-Tayr"ında söylenmektedir.Devlet kuşu denilen de budur.Yüce makamları ve şekillere tasarrufları cihetiyle Simurg ,mürşid-i kâmillere benzetilmiştir.
Sin:Mezâr
Sinle:Mezarlık,mezar taşı.

Sîr(f):Tok.doymuş.

Sited/sıtad(f):Alış,satın alma.

Sitâre(f):Yıldız.

Sivâ(a):Gayrı,başka,Allah'tan başka her şey.

Siyâset(a): Ceza vermek,asmak.

Sizmek:Sızmak,akmak.

Sûfî:Ehl-i tasavvuf.Zahid.Çoğu beyitte "softa" anlamındadır.

Sogulmak:Suyu,seli çekilmek.Göz yerinin azalması,solmak.

Sorıcı/sorucu(t):Münker Nekir.

Soyakmak(t):Aslına dönmek.

Soya sayılmak(t):Soyuyla övünmek,asil kabil edilmek.İtibarlı kabul edilmek.

Soylamak(t):Araştırmak,tahkik etmek.

Soy soylamak(t):Ululamak,söylu gösterme,ta'zîm,makam ile manzum-müsecca destan söylemek.

Sögmek:Sövmek.Küfr etmek.

Sökel:Hasta.

Sösmek:Büyümek,uzamak,bitmek.

Sövünmek:Kendi kendisine sönmek.Parlaklığı gitmek.

Subaşı:Komutan,subay,zabıta memuru.

Subh:Sabah

Sûd(f):Fayda,kazanç,menfaat.

Sudak:Bir derya'da çıkan bir cins balık.

Sud u ziyân(): Kâr ve ziyân.

Suffa():Safa.

Su'i:Kötü.

Sûk(a):Çarşı,pazar.

Sultân-ı vakt:Vaktin sultanı.Kutup.Kutbu'l-aktab.

Sun'(a):Yapma,yapış,âmel,iş,kudret,yaratış.

Sunmak:Uzatmak,saldırmak,hamle etmek.

Sûr(a):İsrafil adlı meleğin kıyamet günü çalacağı boru.

Sûret(a):Şekil,yüz,resim,tarz,biçim.

Susak:Su kabı,maşraba,tahta kova.

Susalık(t):Susuzluk,susama.suya doymamak.

Sûz(f):Yanıp yakılma.

Sübhân(a):Her türlü kusur,ayıp ve eksikten münezzeh.Allah.

Süçi:Şarab.

Sücûd(a):Secdeye varmak.

Süflî(a):Aşağıda bulunan,alçak,adî.

Sükker(a):Şeker.

Süleymân(a):İsrailogullarından Hz. Dâvûd'un oğlu.Hem peygamber hem hükümdârdır.Kuş dili bilirdi.Saltanatının kudreti ve tahtıyla meşhurdur.

Sülûk(a):Bir yola girme.Tasavvufta menzil ve meratip alma. manevi yolculuk.

Sünnet(a):Hz.Muhammed'in sözleri,yaptığı ve yapılmasını tasvîp ettiği işler,hususlar.

Sünnî(a):Hz. Peygamber'in izinden giden.Ehl-i sünnet ve'l-cemaatden olan.

Sünük(t):Kemik.

Sürülmek(t):Devam etmek,sürülüp gitmek.

Süzülmek(t):Kaymak, "gözleri süzülmek"

-Ş-

Şâd(f):Sevinçli.

Şâdî(f):Gönlü ferah olan,sevinçli.

Şâh/şeh(f):Metinde "Allah" manâsında. "Eğer seversen Allah'ı hoş nida eyle ol şahı" 514/8

Şakımak(t):Nagmeli ötmek,guzel ve nagmeli konuşmak.

Şâkir(a):Şükreden.

Şam:Suriye'de bir şehir adı.Suriye'nin tamamı için de kullanılır.

Şâr(f):Şehir.

Şaraben tahur(a):Tertemiz içecekler.(İnsan suresi/21)

Şaşmak(t):Şaşırmak,bozulmak,yanlış yola gitmek.

Şeb-gîr(f):Gece giden kervan,gece uyumayan.

Şebih(a):Benzeyen.benzeme.

Şeddâd(a):Yemen'de yaptırdığı büyük binalarla ve "İrem bagı" ile şöhret kazanmış,Tanrı'lık davasına kalkıştığı için Allah'ın gazabına ugramış bir hükümdâr.Ad oğlu.

Şefaat(a):Afv için vesile olmak.Şefaat etmek.Manevî yardım. Niyaz.İstirham.

Şefi'(a): Şefaat eden.Şefaatçi.

Şehd(f):Bal.

Şehid(a):Allah yolunda canını veren.Şahîd olan.Tasavvufta,Hakkı müşahede eden kişi.

Şehriyâr(f): Hükümdar,şah,padişah.

Şek(a): Şüphe.

Şekavet(a):şüpheler.

Şekeristan(f):Şeker kamışı tarlası.Metinde sözün kaynağı.

Şekûr(a):Şükürleri kabul eden Allah,çok şükreden.Hz.Muhammed'in sıfatlarındandır.

Şem(a):Mum.

Şems(a): Güneş.

Şerh(a): Yarmak,açıklamak.

Şerik(a): Ortak.

şerm-sar(f): Utanan,utangaç.

Şeş(f): Altı.

Şeş cihet() : Altı yön.

Şeşmek(t):Çözmek,ayrılmak,başını koparmak.

Şeş olmak(t):Tesadüf olmak.

Şeşte/Şeştâ(f):Altı telli tanbur.

Şeşürmek(t):Çözmek,bağını koparmak,başlamak.

Şevk(a): Hararet,istek,arzu,coşku.

Şeyatin(a):Şeytanlar.

Şeybet(a):Saç sakal, ağarması,kocamak,ihtiyarlık.

Şeydâ:Çılgın,divane.

Şey'en-li'llah(a):Allah için birşey,dervişlerin ve dilencilerin birşey isteyecekleri vakit söyledikleri söz.

Şeyh(a):İhtiyar,pîr,tasavvufta "mürşid".

Şeyli'llah(a):Allah için.

Şeyu'llah(a):Allah için(şey) istemek.

Şikâr(f):Av.

Şîr(f):Aslan.

Şîr-gir(f):Arslan tutan,arslan avcısı.mecazen güçlü.

Şirîn(f):Tatlı,Ferhad'ın sevgilisinin ismi.

Şit(a):Adep peygamber'in oğullarından olup dokumacıların piri sayılır.

Şive(f):Naz,eda,cilve,işve.

Şol(t):Şu.

Şoldem:O zaman

Şolokdem(t):O zaman.

Şu'le(a):Işık,âlev.

Şumâr/şümâr(f):Sayı,adet,hesab.

Şur etmek:Gürültü,karıştırmak,karışıklık çıkarmak.

Şükrâne(a):Şükrân alâmeti,nişanesi,muştuluk.

-T-

Ta'alluk(a):Bir şeyin başka bir şeyle bağlı olması.Ait olma

Ta'at(a):Allah'ın emirlerini yerine getirme,itaat etme,ibadet etme.

Tabâkât(a):Katlar,bölümler.

Tabıl:Davul.

Tabıl baz/Tabl-baz(f):Davul çalan.

Ta'bîr(a):Yorum.Manâsı olan söz.

Ta'cillemek(a):Acele ettirmek.

Tâcir(a)Ticaretle uğraşan.

Tâ-sin-yâ(a): 321/3'te geçen bu hurûf,semboliktir.Beyit:

Bir taşa kıldı nazar mucizatıla yarar
Çıkdı ber tâ vü sin ü ya dürlü nakış üstine

(Beyitte Hz.Peygamber'en bahsedilir.)Ta,sûre-i Taha'nın "Tâ"-sıdır.Sin,yâ ise,"yâsin" suresine işarettir.İkisi birden Hz. Peygamber'in zahirî ve bâtınî yönüne işaret eder.

Tag(t):Dag.

Taga(t):Taka,büyük kayık.

Tagca(t):Dağca.Dag kadar.

Tahte's-Serâ(a):Yerin altı.Toprak altı.

Taht-ı Süleymân:Süleymân Peygamber'in tahtı.Rüzgarla hareket edermiş.

Tak:Bkz. dak.

Takaza(a): İhtiyac,gerekli olma.Lüzûm,icab etme.

Takrîr(a):İyi ifade etmek,kararlaştırmak.

Taksîrlik(a):Birşeyi yapmaya kudreti varken çekinip yapmamak.

Takye:Takke.

Talbınmak(t):Sıçramak,çırpınmak."Delü bigi talbınmak"18/7

Tali'(a):Baht,talih,doğan.

Talmak(t):Dalmak.

Taluban:Dalarak,dalıp.

Tama'(a): Aç gözlülük.

Tamar(t):Damar.

Tamla(t):Damla,

Tammak(t):Damlamak.

Tamu(t):Cehennem.

Tañ (t):Sabah vakti.Güneş doğmadan önceki zaman.

Tañ-(t):Hayret etmek.Şaşmak.

Ta'n itmek:Kınamak,yermek.

Tana kalmak(t):Şaşmak,şaşırmak.,hayret etmek.

Tanık/tanuk(t):Şahid,Münker-Nekir.

Tanışık(t):İştişare,danışma,birbirini tanıyan.

Tanışman:Danışman,bilgin,danişmend.

Tanla/tanlacak(t):Sabahleyin.Seher vakti.

Tanlamak(t):Şaşırmak,hayrette kalmak.

Tanmak/tınmak(t):Takmak,tanımak,ses vermek.

Tanrı arslanı:Hz.Ali'nin lakablarından,sıfatlarından birisi.

Tanrı hası:Mürşid,ideal insan.İnsan-ı kâmil.

Tanşuk(t):Tanışık.Tap(t):Yeter,kâfi.

Tapduk/Tapduk Emre.Yunus Emre'nin şeyhi.Barak Baba veyâ Hacı Bektaş-ı Veli'nin halifesi.

Tapdur(t):Kafi,yeter,kifayet eder.

Tapmak(t):İtaat etmek,baglanmak,bulmak.

Tapşurmak(t):Emanet etmek,teslim etmek.

Tapu(t):Huzur,makam,nezd.

Tapu kılmak(t):Hizmet etmek.Ulumanmak.

Tapuya gelmek:Huzura gelmek.

Tar(t):Dar.

Taraş olmak:Alt-üst olmak.

Tartmak:Çekmek.

Târ u mâr(f):Darmadağınık.

Tasnif(a):Kitap tertib etmek.Sınıflara ayırmak.

Tasrif(a):Sarf etmek.Fiil çekimi bilgisi.Sarf.

Taş(t):Dış,zahir.

Taşra(t):Dışarı.

Tatar():Mogol.Eskiden Ulak,posta olarak kullanılan Tatar Türkleri.

Tavar:Mal,davar.Binek hayvanı.

Tavus-ı yâr:Dostun tavusu.Mecazen Cebrail'e işarettir.

Tayak:Dayanılacak şey,eşya.İnsan vs.

Tayanmak:Güvenmek,itimat etmek.

Tayın:Öğün,rızık.Nimet "Dünya tayını"(246/1)
Tayınmak(t):Kaymak,sürçmek.
Tayyâr (a):Hz.Ali'nin kardeşi,Peygamber'in amcası oğlu
(Bkz.Ca'fer-i Tayyâr)
Teberrâ(a):Beri olma,yüz çevirme,uzaklaşma,çekilme.
Teberrük(a):Uğur sayma,mübarek sayma.
Tecellî(a):Görünme,belirme,Allah'ın sır ve kudretinin eşya ve canlılarda görünmesi.
Tecrid(a):Tek olmak,soyunmak,Allah'tan başka herşeyden ayrılma,ayırmak.
Tedbîr(a):Birşeyi temin edecek veya def edecek yol.Cenab-ı Hakk'ın hakîm isminin manasına uygun hareket etmek.
Tefekkür(a):Fikretme,düşünme.
Teferrüc-gâh(a-f):Gezinti yeri.
Tefrid(a):Fertleşme,teklige erme
Tehi(f):Boş.
Tek(t):Gibi,bir.
Tekebbür(a):Kibirlenme,böbürlenme.
Tekye(f):Zikir veya ibadet için toplanılan yer.Dervişlerin toplandıkları yer.
Teleme(t):Maya ile kestirilmiş süt.Beyazlık ve saflık(Mecazen)
Temennâ(a):Dilek,istek.
Temsîl(a):Birşeyi birşeye benzetmek için baş vurulan yol,söz.
Benzetmek,temsil etmek.
Teneşir():Ölülerin yıkandığı tahtadan yapılan dört ayaklı masa.
Teng(f):Dar.
Terâh(a):Gam,gussa,kader,tasa,üzüntü.
Terbiyet(a):Eğitim,irşad,terbiye.
Tercemân(a):Metinde "Cebrail" anlamında.
Terezü:Terazi
Terk[illegible] urmak(t.deyim)Terketmek,bırakmak,vazgeçmek.
Tersâ/terse(f):Hristiyan.
Tertîb(a):Tanzim,dizme,düzene koymak.Metinde "namaz" manasına da kullanılır.Tesbih okımak:
Tesbih okumak:Sübhanallah demek,Allah'a şanına layık olarak zikretmek,anmak.
Teslimlik:Bağlılık.

Teşviş(a):Kargaşalık,karışıklık.
Tetik:İş,hareket,"dilin tetiği bozulmak"
Teveccüh(a):Yönelme,bir tarafa çevrilme,dönme.Alaka gösterme.
Tevekkül(ä):İşi Allah'a havale etmek.Kadere razı olmak.
Tevfîk(a):Yardım,Allah'ın kişiye nusreti.Manevî yardım.
Teze:Taze.
Tezvîr(a):Söze yalan karıştırmak,Yalan söze ziynet verme.Süsleme.
Tıfl(a):Çocuk.
Tıfl-ı nev-reste:Yeni yetme çocuk..
Tılsım:Gizli şey,fevkalede tesiri olan şey.Define **bulmaya** engel olan mevhum şey.
Tımar(f): Tedavi.
Tınmak(t):Ses çıkarmak,söz söylemek.
Tiryâk(a):Panzehir.
Tiz(f):Çabuk,acele.
Tizreü(a): Kelime Kur'anda Tazrau' şeklinde olup"ekin" anlamındadır. Yusuf Suresi/Ayet 47'de "Yusuf:Devamlı yedi sene ekin ekip biçtiğiniz ekinin yediğinizden artanını başağında bırakın" denmektedir.Bu kelime Kur'anda "ekin bitirmek, mahsulat yetiştirmek için kullanılmaktadır. (Bkz. Kur'an-ı Kerim Lugatı,El Miftah,Mütercim Mahmud Canga,İst.1986,sayfa 225)
Togan(t):Doğan kuşu.
Togmak(t):Dogmak.
Togru(t):Dogru.
Tokuz Arslan(t): Dokuz kat gök.(Eski telakkide gökler dokuz kat idi.)
Tolınmak/tolunmak(t):Dolunmak,batmak,dolanmak.Gurûb etmek.
Ton(t):Elbise.
Tonanmak(t):Donanmak,süslenmek.
Top(t):Hep,tekmil,büsbütün.
Toptolu(t):Tamamen dolu,dopdolu.
Tortsuz:Tortusuz,birikintisiz,çöküntüsüz.
Tosbaga(t):Kaplumbaga.
Toy(t):Şenlik,şakı,ziyafet.
Toylamak(t):Ziyafet çekmek,yedirip içirmek.
Toymak(t):Doymak,tatmin olmak.

Tûbâ(a):Cennette bulunan kökü gökte,dalları yerde bir agaç. Berrak ve saf.Saadet.Hoşluk.

Tudaş olmak:Rast gelmek.

Tufan:Çok şiddetli ve her tarafı kaplayan su.Nuh peygamber zamanındaki Nuh peygamber'in kavmine uygulanan manevî ceza,büyük su baskını.Bu tufanda Nuh'un gemisi dışındaki bütün canlılar yok olmuştur.

Tugyân(a):Taşma,taşkınlık,azgınlık.coşkunluk

Tûl-i emel:Hırs,tamah,tükenmez arzu.olmayacak dilek.

Tûr: Tûr-ı Sîna.Hz.Musa'ya İlâhî tecellinin mazharı olduğu dağ.Edebiyatımızda Tur,duruma göre bazan gönül çoğu zaman ise beden için kullanılmıştır.Daha çok mutasavvıflar ledünnî manâda kullanırlar.

Turak/durak(t):Menzil,durulacak yer.Yerleşilen yer.Yurt.

Turı gelmek(t):Ayaga kalkmak.

Turılmak(t):Durulmak,sakinleşmek,açılmak.

Turmak(t):Du mak,ayaga kalkmak.

Turvanda:Turfanda.

Tuş:Denk,benzer,eş.

Tuş:Taraf,yön,cihet,rast gelmek,karşısına durmak.

Tuşa durmak(t)Tarafına durmak.O yöne yönelmek,karşısına durmak.

Tuş eylemek:Rast getirmek.Karşı karşıya getirmek.

Tuşlamak:Rastlamak,karşılamak.

Tuş olmak:Rastlamak,yönelmek.

Tutmak/dutmak:Fark etmek.Kabul etmek,elde bulundurmak.

Tutak(t):Dudak.

Tutaş(t):Yakın,yaklaşmış.

Tutulmak:Zaptedilmek,mahkûm etmek,alıkonmak.

Tuydurmak(t):İşittirmek,duyurmak.

Tuymak(t):Duymak,işitmek.

Tuyûr(a):Kuşlar.

Türâb(a):Toprak.

Tüvanger(f):Paralı,zengin.

-U-

U:ve

Uban/üben(t):Zarf fiil. -Up'tan genişletilmiş bir ek."ag- layuban:aglayıp gibi.

Ubûdiyet(a):Bendelik,kulluk,kölelik.

Uç(t):Son,nihayet.Kenar,sınır.

Uçmak/uçmag(t):Cennet.

Uçuk(t): Uçmaga layık amel,iş(?) Uçmak'tan."Bu vücudum şehrinde buçuk pulluk uçuk yok"(106/2)

Uçunmak(t):Korkudan benzi sararmak,rengi gitmek.

Ud/ut():Utanma,hayâ,şeref.

Ugrı/ugru:Hırsız.

Ugrılık:Hırsızlık.

Ugrulamak(t):Çalmak,hırsızlık yapmak.

Ulak(t):Postacı,haberci,parça.

Ulanmak(t):Yıpranmak,eskimek.

Ulaşık(t):Kavuşmuş,vuslat etmiş,ulaşmış.

'Ulûm(a):İlimler.

Ulvî(a):Yüce,yüksek.

Ummak(t):Beklemek,ümid etmek.Temennî.

'Ummân(a):Büyük deniz.

Umu:Ümit,emel,arzu.

Urgan(t):Halat,kalın ip.

Urılmak:Çalınmak,dikilmek,üflenmek.

Uruşkan(t):Dögüşgen,kavgacı kişi.

'Uryân(a):Çıplak.

Us(t):Akıl

Usan:Gafil,ihmalkâr,ihtiyatsız.Gevşek. 62/1

Usan dutmak:Gevşek davranmak,ihtiyatsız bulunmak.

Usanmak:Bıkmak.

Usûl(a):Ana,bada,ced.Asıllar,kökler,temeller.

Usûl-i din:Dinin temelleri,asılları,ilm-i kelâm.

Uş(t):İşte.

Uşadmak(t):Parçalamak,ufaltmak.

Uşanmakt):Parçalamak,toz haline gelmek.Ufalanmak.

Uşatmak(t):Parçalamak,kırılıp dökülmek.

Uşda(t):İşte.

Ut(t):Bkz.Ud.

Utlu(t):Utangaç,utanır,hayalı.

Utmak:Oyunda,yenmek,kazanmak.
Uya:Ahmak,akılsız,her şeye her söze uyan,tembel.
UyakmakXGurûb etmek,batmak.
Uyagur(t):Uyanık.
Uyak(t):Metinde "uymuş,benzemiş" anlamında.
Uyanık(t):Agâh,ârif.
Uyanmak: Işık parlamak,yanmak,gafletten uyanmak.
Uyhu(t):Uyku,gaflet.
Uymak(t):Karar etmek.(1/10)"Işk şarabın içen canlar uymaz göçmege konmaga"
Uz gelmek:Münasip,uygun gelmek.
Uzlet(a):Bir yana çekilip yalnız yaşama.Allah'tan başka herşeyden tecrid olunarak yaşama.

-Ü-

Ü:Ve.
Üçler(t):Siyaset-i batınıyyeden ilk üç kişi.Kutbul aktab, kutbu'l-irşâd,kutbu'l-arif.
Uleşmek(t):Paylaşmak,bölüşmek.
Ümmî(a):Anasından doğduğu gibi kalıp,okuma öğrenmeyen.Ana, tasavvufta "Dört unsur"dur.Ümmî,bu duruma göre "Anaya,dört unsura" bağlı demektir.
Ün(t):Nida,ses.
Ürümek(t):Yürümek,yürürlükte olmak.
Üstad(f):Ehil,usta.Mürşid.
Üstün:Sütun,direk.
Üstün(t):Üstün,yukarıki
Üşde(t):Bkz.Uş,uşda.
Üşenmek(t):Tedirgin olmak,rahatı kaçmak.
Üşmek(t):Toplanmak,yığılmak,üşüşmek.
Ütmek(t):Kazanmak.
Üveys:Veyse'l-karanî
Üveysî(a): Veysel-Karanî meşrebli,şeyhini görmeden sülûk eden kişi,hallîderviş,manen sülûk eden.
Üzmek(t):Koparmak,ayırmak.kesmek.
Üzmek(t):Tasalandırmak,ayırmak.
Üzülmek(t):Kopmak,kesilmek,sökülmek,dağılmak.
Üzüşmek(t):Keşişmek,koparılmak.

-V-

Vâcib(a):Lüzûmlu,Mecbûrî olan.Yerine getirilmesi zarurî Allah'ın emirleri.

Va'de(a):Belirtilen zaman,ecel,ecelin takdir ettiği zaman

Vaff(a):Yeter,kafi.Vadini yerine getiren.(356/7)

Vâhid(a):Bir olan.Beraber olan.Tek olan.

Vâlih(a):Şaşa kalmış,hayran.

Varak(a)Tek yaprak halindeki kâğıt.Nebat yapragı.Kitap yaprağı.Varasumı

Varasumı(t):

Varlum(t): Varalım,gidelim.

Vasf-ı hâl(a-f):Hal,durumu.Halin anlatılması.

Vasf itmek():Anlatmak,tarif etmek,övmek.

Vâsıl(a):Ulaşan,erişen,kavuşan.

Vasl(a):Kavuşma,ulaşma.

Vasyet(a):Vasiyet'ten.Bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey.

Vattaku(a):

Vâye(f):Nasib,kısmet,fayda,kazanç.

Vech(a):Yüz.

Vefadâr():Vefalı,sözünde duran.

Velî(a):Ermiş,seven,dost,sahib.

Veli/velikin(f):Amma,fakat,lakin,velakin.

Ve nahnü akrebü minküm(a):"Ve biz sizden daha yakınızdır"mealinde bir ayet.(Vakıa/84)

Veyil(a):Yazık,vay haline, felaket,hüsran.Cehennemde bir çukur ismidir.

Vilayet(a):Bir şeyi kudretle elde etme,dostluk,Muhabbet,yakınlık.Velilik derecesi.

Vi'a(a):Kab,içine birşey konulan zarf.

Virân(f):Yıkık,harab.

Virgü(t):İhsân,bağış,vergi.

Viribidi(t):Vermişti.

Viribimek(t):Vermek,yollamak,göndermek.

Visâl(a):Kavuşma,ulaşma,birleşme.

Vuhûş (a):Vahşiler,vahşi hayvanlar,insandan kaçan,evcil olmayan hayvanlar.Yırtıcılar.

Vü(a):Ve.

-Y-

Yaban(t):Dışarı,kır,şehir dışı.

Yaban gözi(t):Zahirî göz.Hakk'ı idrak edemeyen ve göremeyen göz.

Yad:Yabancı,tanıdık olmayan,garîb.

Yadlık:Yabancılık.

Yadmak:Uzaklaşmak,mustarip olmak."Kalmaya sensüz dahı ben gussadan yadaram"(220/8)

Yagı(t):Düşman.

Yagma:Yagmalamak,insanlara saldırarak canlarını ve mallarını alıp perişan etmek.

Yâ hu:Ey o (Allah) Derviş selamı veya niyâzı.

Yakım(t):Mersiye,ağıt,yakım yakmak.

Yakmak(t):Gidermek,yok etmek.

Yakmak(t):Nazm etmek,düzmek,söylemek,manzûm olarak ve makamla söylemek,yakım yakmak.

Yakîn(a):Şüphesiz,gerçek şekilde bilme.Saglam ve kati bilme.

Ya'kûb(a):İsrailoğullarından Yusuf Peygamber'in babası olan peygamber.

Yâkût:Çeşitli renkleri olan kıymetli bir süs taşı.

Yalabımak/Yalapmak(t):Parlamak,parıldamak,ışık saçmak.

Yalap yalap(t):Parıldamak,alev alev,parıl parıl.

Yalıncak(t):Yalın bir şekilde,çıplak.

Yalunuz/yalnız(t):Yalnız.Tek başına,ferdî.

Yanku(t):Akis,yankı,aksisedâ.Kaya yankısı.

Yap:Artık,yabancı maddeler,yükler.
"Bu yükleri bu yapları döküp haldaş olan kimdür"(30/2)

Yapalak(t):Tüylü.

Yapmak(t):Kapamak,örtmek.

Yaña(t):Taraf,Metinde "yanak" anlamında.132/5

Yarag/yarak(t):Azık,yol hazırlığı,levazımat,metinde"tevhid ve ibadet" anlamında.

Yarak etmek(t):Hazırlık etmek.Sefer için gerekli hazırlığı yapmak.

Yaramak(t):Uygun düşmek,yaramak,mümkün olmak,elverişli,uğurlu ,Hak kazanmak.
Yaramaz(t):Günahlı kul,yararsız,kötü şey.Zararlı.
Yaraşuk:Layık,uygun,
Yaren():Arkadaş,dost,"f.Yârân"
Yargu(t):Hüküm,muhakeme
Yarın(t):Mahşer günü.
Yarınkı gün(t):Mahşer günü,ahiret.7/7
Yarlıgamak(t):Afvetmek,suçunu bağışlamak.
Yarlıganmak(t):Bagışlanmak.
Yâsin (a):Kur'an-ı Kerim'de 36.surenin ismi.Surenin birinci âyeti müteşabihtendir.Mutasavvıflar indinde "insan-ı kamile" veyahut "Muhammed'e" hitab eden bir cümledir."Ey Muhammed" gibi.
Yastanmak(t): Yaslanmak,dayanmak.
Yaşıl(t):Yeşil."yaş"tan.
Yaşın yaşın(t):Gizli,gizli.
Yat():Usûl,yol,hazırlık,tedbîr.
Yatlu:Kötü,fenâ.
Yatlug(t):Kötü,fena.
Yatlu hal:Kötü hal.
Yatlu söz:Asılsız yabancı söz.
Yavaş olmak:Yumuşak huylu,mütehammil. 354/6.
Yavı kılmak:Kaybetmek,ortadan kaldırmak.
Yavı varmak:Kaybolmak.
Yavlak:Pek çok,gayet,
Yavuz:Kötü,fena,yaman,kara yagız.
Yay:Yaz(mevsim)
Yayınmak(t):Dagılmak,yayılmak,kuş yayılmak.
Yayınmak(t):Yiyecek bulmak için kuşun gezinmesi.
Yaylamak(t):Yaylaya çıkmak.Yazı yaylada geçirmek.
Yay sımak:Yay kırmak.
Yazı(t):Yaban,kır,ova.
Yazlamak(t):Yazı yaylada geçirmek.
Yazu(t):Kader,alın yazısı.
Yazuk(t):Günah,suç

Yedi evren:Yedi gök.

Yedilmek:Çekilmek,yedekte götürülmek.

Yehdillahu limen Yeşa:Allah dilediği doğru yola götürür" (Kur'an'da pek çok surede vardır)

Yelmek/yilmek:Koşmak.

Yeltemek/yiltemek(t):Meylettirmek.Arzu uyandırmak.Heveslendirmek.

Yeñ:Elbisenin ucu,yeni.

Yeni bahar(t):İlkbahar.

Yeni yaz(t):İlkbahar.

Yeñsüz göñlek(t):Kefen.Kolsuz gömlek.

Yermek/yirmek: Kötülemek,çekiştirmek,zemmetmek.

Yerinmek/yirinmek(t):Kederlenmek,üzülmek,tasalanmak,mahzun olmak.

Yesir():Esir,tutsak.Esir'den.

Yevme yeşfe'u(a):Şefaat günü.

Yezdân(f):Cenab-ı Hak.

Yımak(t):Men etmek,engel olmak,uzaklaştırmak.

Yıl çevrilmek:Bir yıl bitmek.

Yıymak:Koklamak.

Yidi dört on sekiz:Yedi deniz;dört unsur;Onsekiz bin âleme işaret eden sayılar.

Yidi evren:Yedi iklim.

Yidiler.Siyaset-i bâtıniyyeden 7 kişi.Üçlerden sonra gelen grup.

Yidi mushaf:Kur'an'ın 7 arap lehçesine göre okunuşu.Kıraat-ı Seb'a.Manâsı değişmemek üzere Kur'an'ın Kureyş,Huzeyl,Havazin Kinane,Sakîf,Temim ve Yemen ehlince okunuşu.

Yig:Yeg,üstün,

Yigirmi(t):Yirmi

Yiglemek(t):Üstün tutmak.

Yigrek(t):Daha iyi,müreccah,üstün.

Yil(t):Yel,rüzgar.

Yilmek(t):Koşmak,bir şeye değer verip ardından gitmek.

Yiltemek(t):Teşvik etmek,heveslendirmek.
Yimiş:Meyve,yemiş.
Yini:Yeni.
Yini(t):Yine,gene,
Yinile(t):Henüz,şimdi.
Yi-nun-sin:Yunus harfleri.Yunus Emre bu harflerle kendi ismini yazdığı gibi,Yasin' kelimesine de işaret ediyor olmalıdır.Bu Sure bilindiği gibi mutasavvıflarca Kamil insana veya Muhammedî nura işaret eder.
Yir(t):Yer,yeryüzü.
Yirini kalmak (t):Kederlenivermek,tasalanmak,üzülmek.
Yirinmek:Üzülmek.
Yirmek(t):Yermek,zemmetmek,kötülemek.
Yitmek(t):Kafi gelmek.
Yitürmek(t):Ulaştırmak,eriştirmek,yetiştirmek.
Yiylemek/yıylamak:Koklamak.
Yohsa(t):Yoksa.
Yolmak(t):Dagıtmak.
Yorılmak(t):Çözülmek.
Yoran:Hükmeden.
Yormak(t):Ta'bîr etmek.
Yort:Hüküm,nüfuz.
Yortmak(t):Hızlı koşmak,devamlı yol yürümek.
Yort savul(t):Koş,kaç,uzaklaş.Yolun ortasından çekil.
Yorutmak:Yürütmek.
Yoyılmak(t):Zail olmak.Bozulmak.silinmek. Çarh-ı felek yoyılmak.(306/1)
Yoz yapalak(t):Yoz tüylü/Bu kelime "boz yapalak" şeklinde de okunabilir.Kanaatimizce bu okuyuş doğru olmalıdır.
Yögrük/yörük/yürük(t):Yörük,tez koşan.
Yögrüşmek(t):Yürüyüşmek.Koşuşmak.
Yönirmek(t):Yönelir,o tarafa gider.313/8
Yöntelmek(t):Yönetmek.
Yörimek(t):Yürümek.
Yufka(t):İnce,nezik.
Yuhu(t):Uyku.
Yukaru iller:Azerbaycan ve İran için söylenir.
Yumak(t):Yıkamak.Çekmek."El çekmek"

Yumış(t):Hizmet
Yumış oğlanı(t):Erkek hizmetçi.
Yummak(t):Kapatmak.
Yumşanmak(t)Yumşamak.
Yunmak(t):Yıkanmak.
Yurtlu(t):Vatanı olan,meskenli,oturacak yeri olan.
Yûsuf(a):Yâkûb peygamber'in oğlu olup güzelliği ile tanınmıştır.Yusf ile Zeliha hikâyesi Kur'an'daki en güzel hikâyelerden birisidir.
Yutmak(t):Hazmetmek,içinde bırakmak.
Yuvaca(t):
Yuvuk(t):Geyik.
Yuvunmak(t):Yunmak,yıkanmak.
Yuyucı(t):Ölü yıkayıcı.6/4
Yürimek:Hareket etmek.,gezmek,dolaşmak.
Yüzgeçlik(t):Denize dalışlar yapmak,dalgıç olmak.

-Z-

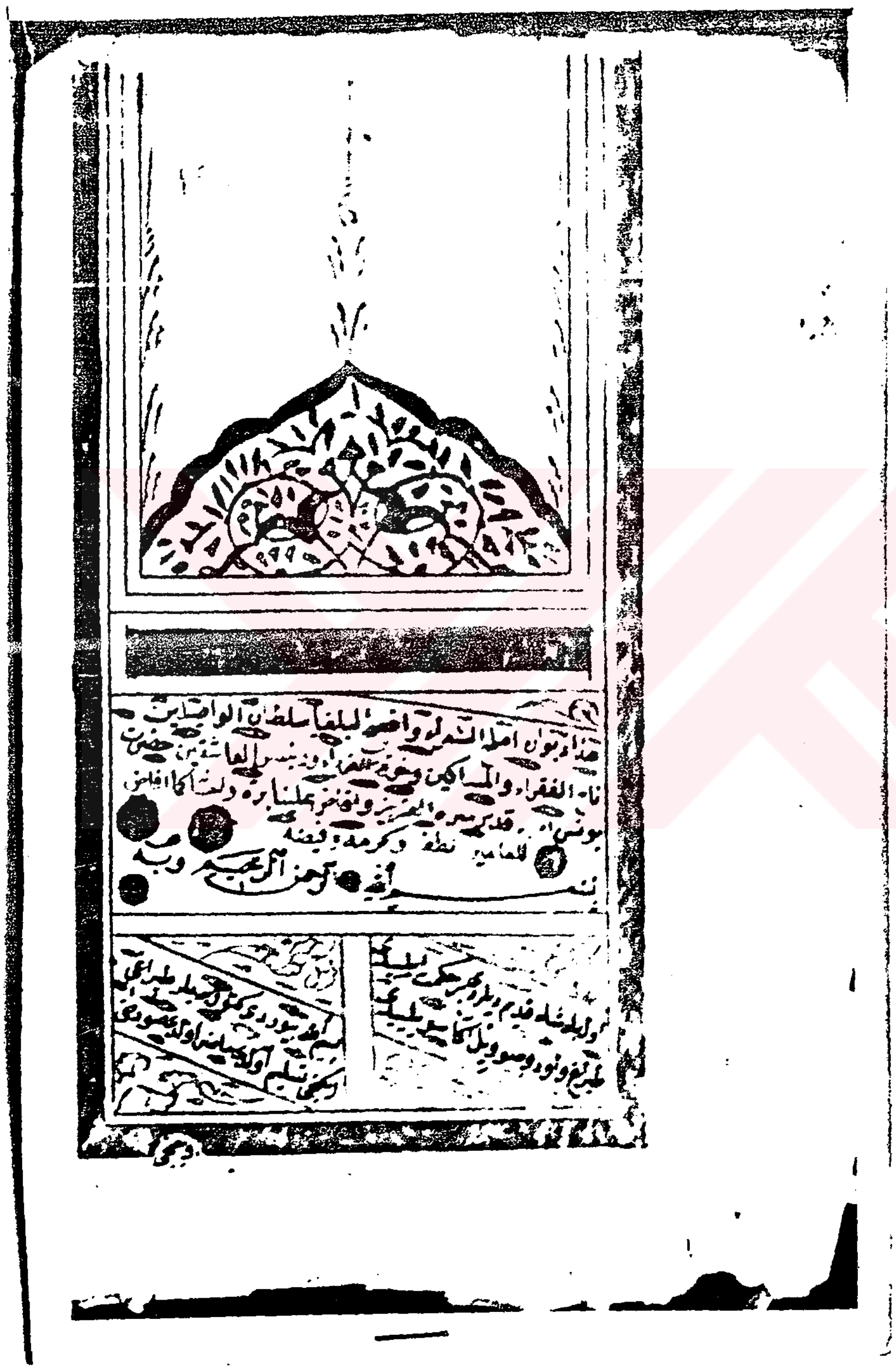
Zag(a):Karga.
Zâhid(a):Sofu.Kendini sadece ibadete veren.
Zâhir(a):Görünen,açık,belli,meydanda.Esmaül-Hüsna'dan.Zâhir Allah.
Zahm(a):Yara.
Zaîf(a):Zayıf,kuvvetsiz.
Zâkir(a):Zikreden.
Zâlim(a):Zulmeden,güç kullanan.
Zârî kılmak():Aglamak,sızlamak,inlemek.
Zârilik(f):Aglayış,inleyiş.
Zât(a):Kendi,herşeyden münezzeh olan Allah,asıl,esas,öz,hakikat.Nefs.
Zavada/zevade :Yiyecek,azıklar.
Zavye/zaviye:Tekye,küçük dergâh.
Zebânî(a):Günahkârları cehenneme atmaya mecbur melek.
Zeber(f):Üst.
Zebûn(a):Hz.Dâvûd'a inen İlâhî kitâp.
Zehre(f):öd,yürek,cesaret,güç,kudret.
Zehr-i kâtil:Öldürücü zehir,içki.
Zekeriyâ(a):Peygamberlerden birisi.Kavminden kaçarken agaç

kavugunda yakalanarak testereyle biçilmiştir.
Zeliha/zelha:Mısır azizinin karısı.Yusufu sevmiştir.
Zelil:Hor,alçak,hakir.
Zembûr(a):Arı.
Zemheri:Karakış dönemi.21 Aralık/31 Ocak arası.
Zemzeme(a):Ezgili,nagmeli ses.
Zerrâr(a):Mürai,riyâkar,iki yüzlü.
Zerre(a):Çok küçük parça,atom.Zev [illegible] a.:
Zevâl(a):Son.
Zevalli(a):Sonlu,nihayeti olan,ölümlü.
Zeyn:Ziynek,süs.
Zihi(f):Ne hoş,ne kadar,güzel,ne iyi.
Zinde:Canlı,kuvvetli.Hayatta.
Zinhâr(f):Sakın,katiyyen,aman,asla.
Zîr(f):Alt üst.
Zire():Zira,çünki.
Zireklenmek:Anlayışlı davranmak.Akıllı hareket etmek.
Ziyan etmek:Telef etmek,yitirmek.
Zâr(f):Aglayış,inleme.
Zuhûr(a):Ortaya çıkma.
Zûr(f):Kuvvet,güç.
Zühd(a):Kendisini ibadete vermek,dünyavî şeylerden uzaklaşmak.
Zühre(a):Çoban yıldızı.Yedi gezegenden birisi.Parlaklığı ile meşhur olan bu yıldız,3 kattadır.Harut ve Marut adlı iki kötülük meleğiyle birlikte anılır.
Zül-Celal:Celal sahibi Allah.
Zülf:Uzun saç.
Zülfekâr(a):Hz.Ali'nin iki ucu olan meşhur kılıcı.
Zünnâr(a):Papasların kuşandıkları yün kuşak.

TENKİTLİ METİNDE ESAS ALDIĞIMIZ YAZMALARDAN BAZI ÖRNEKLER

KARAMAN NÜSHASINDAN ÖRNEKLER:

(Varak 1b)

بسم الله الرحمن الرحيم وبه

(Varak 2a)

ایمان علم الیقین دُر بری ایمان عین الیقین دُر

اول ایمان کیم علم الیقین دُر کوکلده برلودُر اول ایمان

کیم عین الیقین دُر کوکلده برلودُر اول ایمان کیم

حق الیقین دُر جانده برلودُر طوته کلدوکی ایمان

جانله کلدی جانله کیدر اوچنجی پادشاهک نقلی

بر تونی ندره طپراق پادشاهک غنیلیغی بر تونی ندر

صو پادشاهک نوری بر تونی ندر طپراغله صو

اچقده برلودُر اودله ییل طاشوده برلودُر اودله

ییلده کلان طقوز کشیدر بیک بشلردُر بیک بشلری

واردر کیم کلوربه کندولی تقرلره طپراغله صویله

کلان اوت اوچ کیشیدر بنلر بکر بشلر دُر هر بر یکرکه

(Varak 2b)

ارى وار دنكز كوزنه آجامه الدزلر اول درت

كيشى كيم جانلا كلدى اولارك دخى بكر بكر ارى واردر

بودرت كيشيدن كلنلر ديداره مستغرق اولاسيدر

لمترانده موسيا كلادن كيشلر او جماعه مستغرق اولاسيدر

اودلر بيلدكلمه كلادن كيشلر طاموية مستغرق

اولاسيدر امدى بلك كرك سنكم تنى بلكدرن سين

تنى بلك سوزى وترسكا اول بلدوكدرن سين شرح آدم

عليه السلام دخى علم امدى بو سوزى شرح ايديم

بيت بيرت آنى نا كه ديه يتم

پادشاه حكمت قدرت ايرى

بوترجمه شرح سوزين آديد بزى

(Varak 3a)

٧

بو مختصر جهان ایكی جهانجه

دكك باقارسك یوز بیكدر انجه

٢

عظیم جهاندر كوكل جهانی

سن ازلدن اولورسك كراسن آنی

خبر ویرور نسیم نفس جهاندن •

ایزدك وارسه كوكن سیق اندن

ایكی سلطان دوررسكا خوانه •

دلده هر بیرسی ملكی اولالی •

بری رحماندر جان ذهن تنزدن

بری خارجیدر عرضی تنزدن

كوكلیدی سن یككسین كیمه لمیرسن •

(Varak 3b)

کمه تاپوب کمه پرستی

اول اوج یکرا دردر رحمان لشکری

بلمز کمسه تاسوسی کی اره

طوتر عالملری تتسی حشرانی

مدام ایرلودر بنلادرك آتی

نشانی اولدر یوزلری قاره

نقرین شکایت نیرالی واره

سقین کمسن بلردن اولیاسن

یونس دیوانه یازلیاسین

طوتمه ننك سوزین جان بلریکن

هر نور اولا جانک سوز اشلریکن

(Varak 4a)

حقیقتدر بو نفس سلطان بلمزه

انکچون سپاهی دزلک دیلمز

که لطیف جان کرک شاه حضرتی

ایزلمز طوع سلطان قتنده

نفس اویان اولا سلطانه عاصی

اوچ قولاج ایدرز آنوک بهاسی

تکبردر نفس سلطان بلمزه

انکچون ایباهی دزلک دیلمز

بو نفس اوغلانلری طقوز کیشی دره

مرام کبر و نفاق آنوک ایشیدر

اولو اوغلی طمع اوکت ایشیدر، عالم ملکی انوکدا اولسا کم تیمز

(Varak 210b)

210b

اوزینی صورته گلمزسن یا اوز منینجه

دوستی تنده جولا نسن سن سنك طورماغلمه

اول عمارت ایلمزسن ویران اولمنجه

وله ایضا

نه سوز کلاجی درسم دلمزینی سویلمك

تنده یوزرسم بودلوم شیرینه کما اجردلك

تنورینی سوسزلك جانسوز صورت درسم

آنکجون جانلولق سنك کبی صورت کرکده

سوزلك جمله عالمه هنوز نقاب اچمدی سن

قدم پرده سر پرسلو ایکی جهان اولدر هلاله

دیلیك انس ملك سوزینی هر مخلوقات

(Varak 211a)

211

حيران اولب ايلكن طورمش دورر دور ملك

نوشدر سنك الوكلك زهر قاتل ايچارسم

بلمزم نه معنيسي وار اول اولر جانه ترياك

شهد شكر گوريرسم اغزو دودر بو جانه

چون جانمك سن سنه داري قني بوم سندن يكرك

بونيتك اگر جوني ... اغيارسه صورتمه

هيچ اگسلمز غاديلري جدلر سني سومك

نه وار اگر رسك دخي عشقك چوق ذره سه

عشق اوديله تاينز تربيله كوك چرخ فلك

وله ايضا

سنين كورم سنين رحيم الله سكا يلواررم

(Varak 211b/ Son varak)

سندن ارتق یوق مددم الله سکا یلواروم

... جانم اوزلور ایکی کوزلروم سوزلره

دلوم تتک بوزلور الله سکا صوندم الوم

اوردیلر صوقوم ایلنور قوم ابدسنه گوزلوره

یتیم قصلر تعزر ... سکا صیندوم الله

... جی کوتردیلر مصلایه یتر صبره

گوزکلو تکبیر کتوردیلر الله

واردن ملکته اشوب ایلر نیجه نیشب

طپراغوم اورتدیلر اوشوب الله سکا یلوارورم

طپراغه چون دوشدیلر ال طپراغه اتدیلر

... قبریله بصدر دیلر الله سکا صندم الوم

YAHYA EFENDİ NÜSHASINDAN ÖRNEKLER :

(Varak 51b)

51b.

یونس سنی دیری ایسیدی دیدی نه ارایکن ایرودر

عشقه بو کوکنی یاری نه اولور اشی بودر لذتی حصولی

ای یار ... ولم بز لقلیم یوزم سندن بکا   اشبو یوزنم قارنیله ... ایسترم سندن بکا

سنسن بو کوردن کورن سنسن دزده سویلنیز   سنسن بتیه ارلبنیز جنسن ... بکا

سنکیم ایدک یارب بکا بن بیتیم سندن بکا   چون متعین سن بتون ... کوزلری بوزک کوستر بکا

نیجه تیعین سن باکیس مشتاق و حسرت ساکه بن   دون کونه سنی کوزلیوبن کوزه مزم ... طلکا

هر کلنی اولندر کیدن اول کورنی اولدر کورن اول   عقلوی دسنی جمله تک کورنی اولدر کورسکا

یونس بو سر حقدید بو دیلیه کلمک یوقدرر

بلمیسی بو بکن دذ وقدرر عقلیله فهم ایرمز الی

هرکیم جا اغیار یسه حق تکری یار اولسون اکا   هر قاچجرد و آرزیسه باغ و بهار اولسون اکا

باکه اغو صونان کشی شهد و شکر اولسون اکا   کلسون قولای جمله اتی الی ایرز اولسون الی

ادکو مجه قولو قازه بی حق تخته اتمز ...   آردیجه طاشر آتانه کلکزنثار اولسون اکا

آجی دریلکوم استین طاتلو دیرلسون انیه   کیم اولوم استرسه بیک ییل عمر ویرسون اکا

هرکیم دیدیرن جور ارلام دشمن الده زار اولام   دوستلری شاد و دشمنی ردست انفار اولسون

هر کیم دیلیه نرسه بنم اوله دستله ...   کوزلرندن کسترسه حجاب دیدار عیان اولسون

میکر

(Varak 52a)

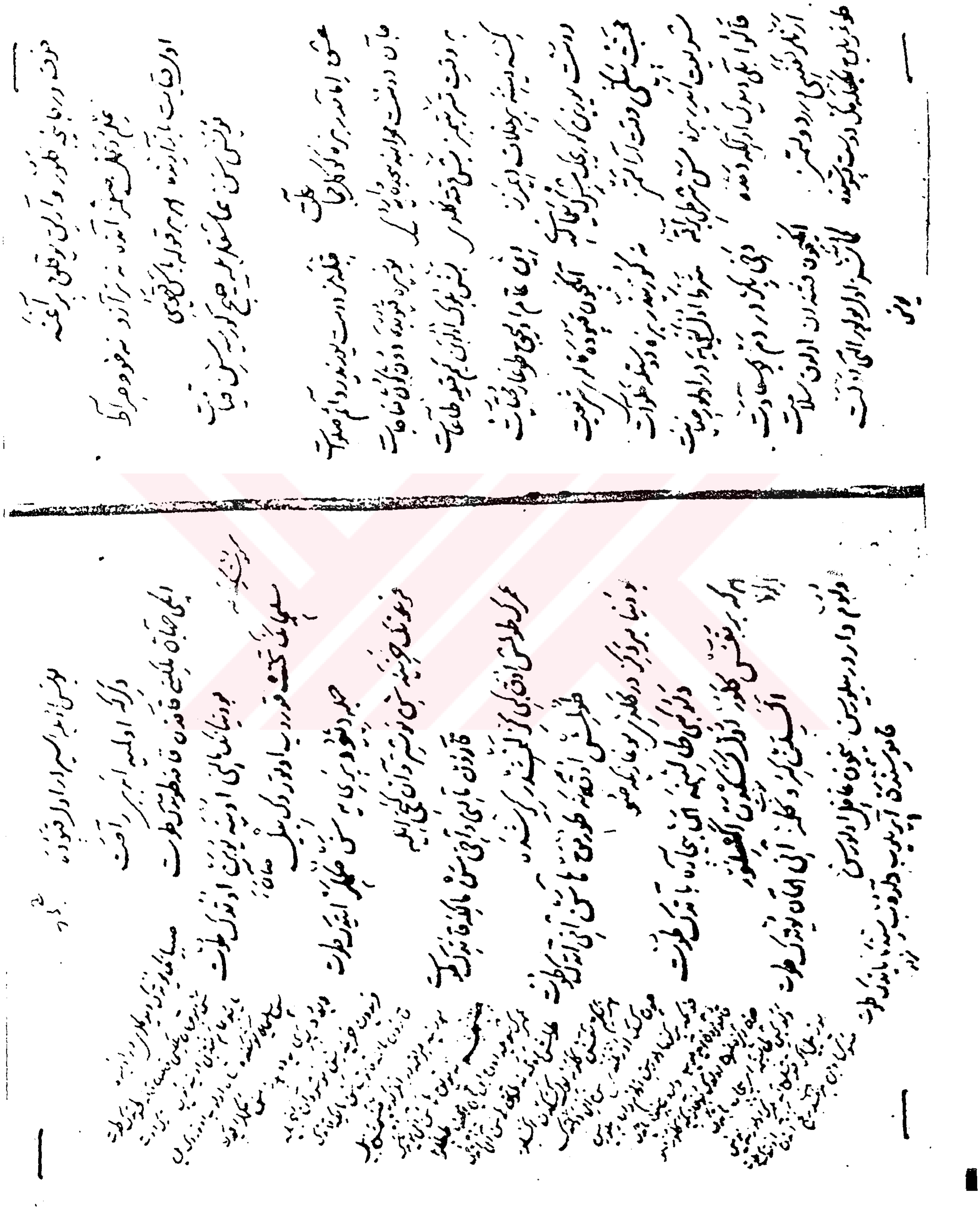
تتمه

بسکین یونسک انیاده برله دین استمکین

آنمله دونمی ایشیتگن کوزم بیمار اولسون

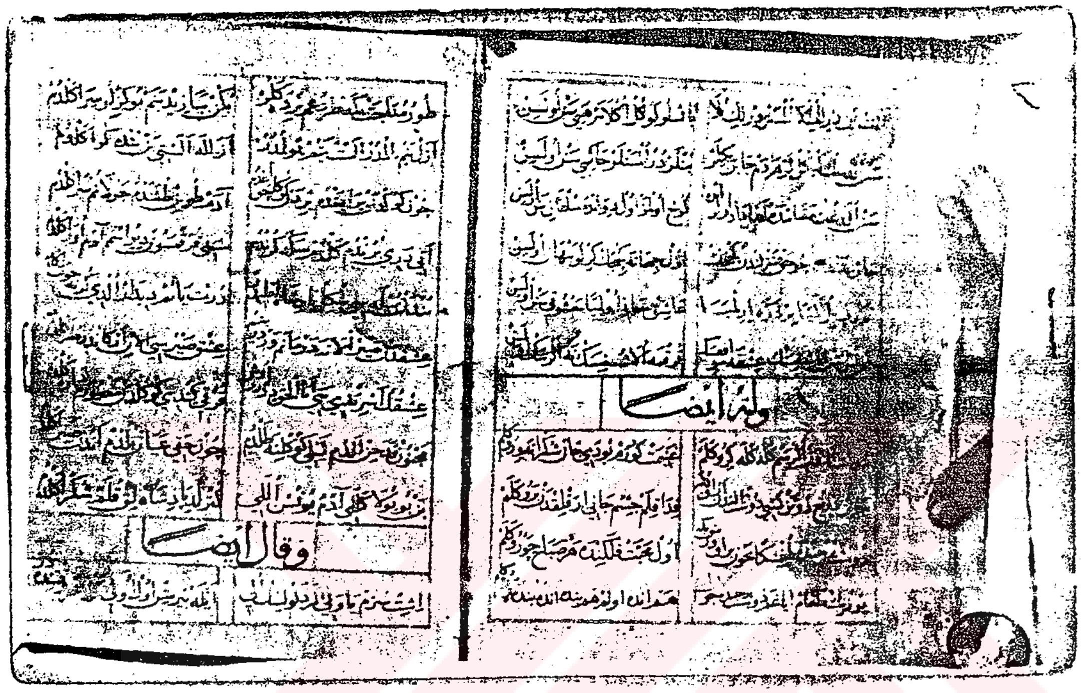
دیر دعلت صور آریک عاشقلره نه دیر حاجت
عاشقلرین خواب اولور بلمز دین و دیانت
عاشقلرک کوکلی کوزی معشوقنه کتمش اولور
آیرو صورت کیم نه قانور قلمز بو دیه طاعت
طاعت قلمن او جانچون دین طرتمیه طاموکیلی
اول ایکیدن فارغ اولن ننیه تکلرز بو اشارت
ابراهیم دوستی سوزیسه و دستدن یلی کمک کرک
اشی کوچی دوست اولیجق اولور جمله اشیدن آزاد
آنک کبی معشوقه نیک ضربن کیم کتوررسه
جنتیه بک صغمز آنده قدیم اولیجی نشارت
صدریجت اولمیسه دنیا آخرت قویانلره
تنکرو نکیم نه صورتده ترک ایتیج جمله مراد

(Varak 52b-53a)

RAİF YELKENCİ'NİN NÜSHASINDAN ÖRNEKLER:

(Varak 48b/49a)

(Varak 49b/50a)

(Varak 55b/56a)

وقال ایضا

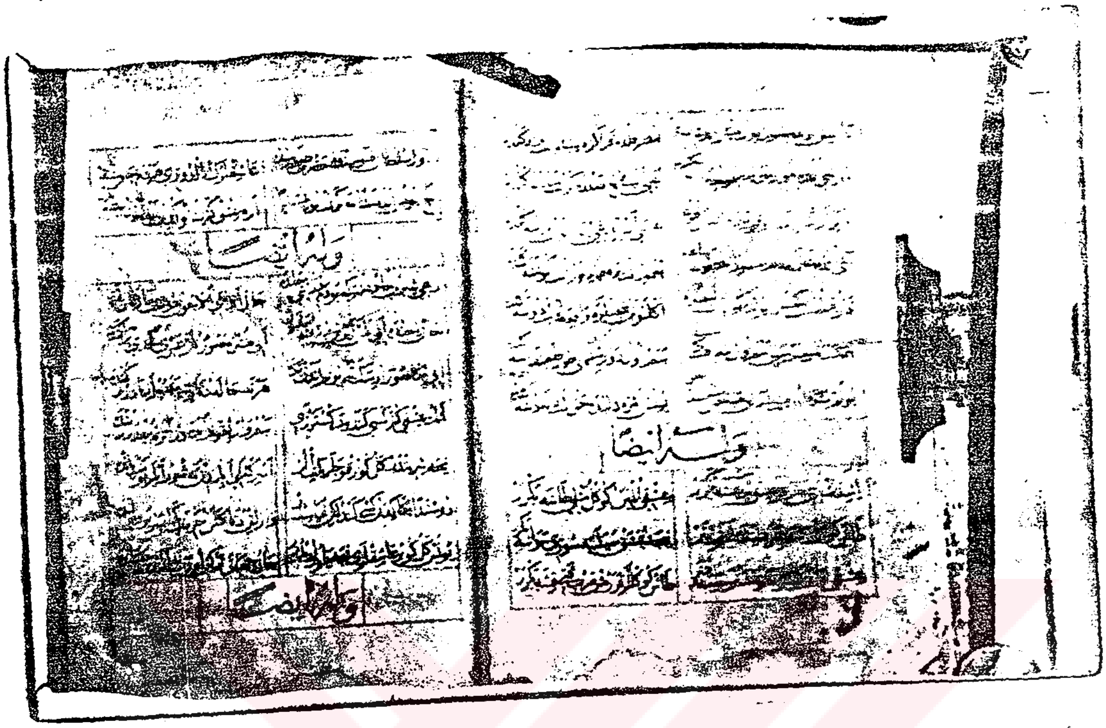
(Varak 24b/25a)

وقال ایضا

وقال ایضا

(Varak 25b/26a)

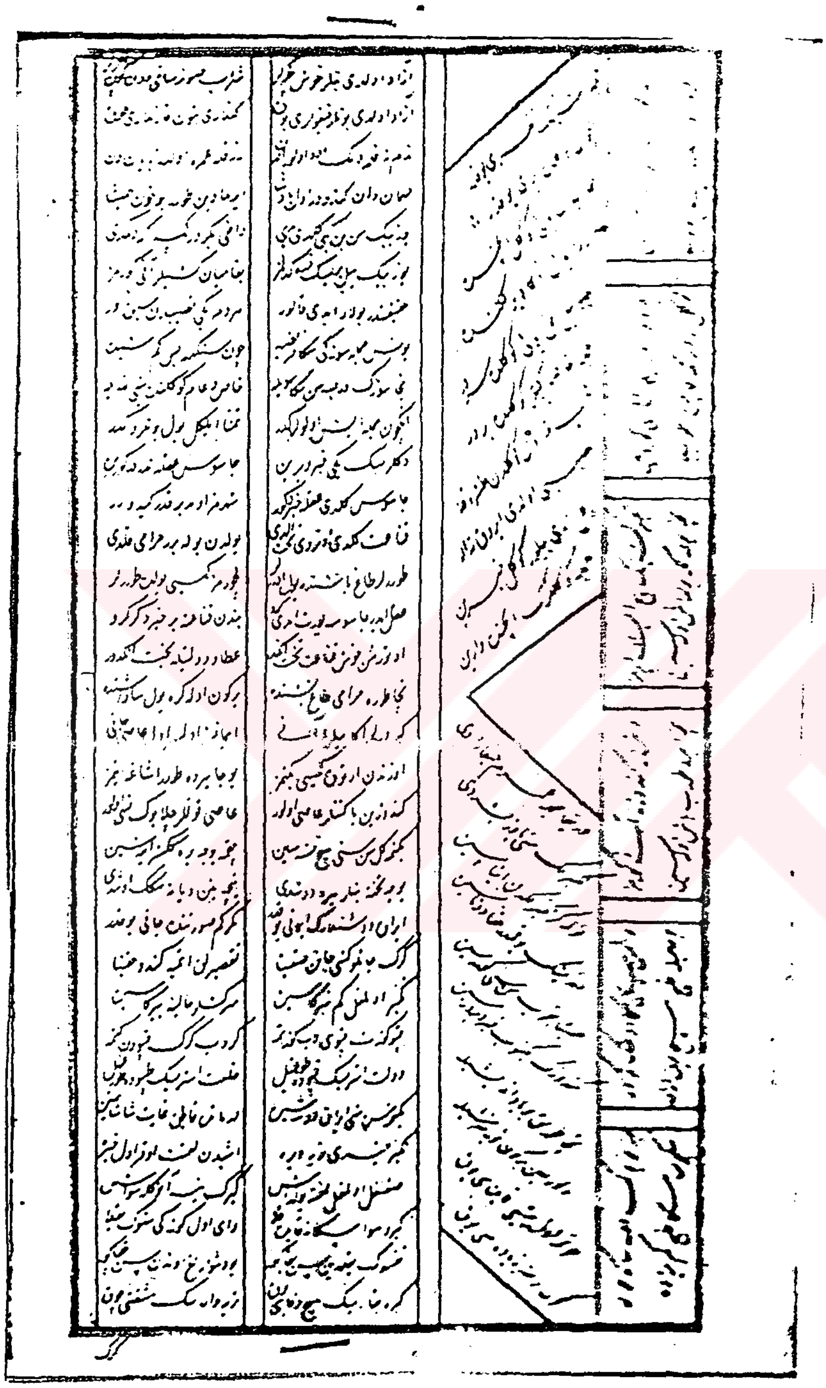
(Varak 7b/8a)

NURUOSMANİYE NÜSHASINDAN ÖRNEKLER:

(RİSALATÜ'N-NUSHİYYE'DEN)

(Varak:176b)

Varak:177a

[illegible]

Varak:177b

[illegible]

نه عشقیله صفا اندن یوقمش [illegible]

خوب ایتدی شهری کم [illegible]

[illegible]

اکا وردی پادشاه ملک دیگر

صبر ایچون وردی عالم [illegible]

[illegible]

عشق غیرت اوله اوزک خبری

[illegible]

اکا وردی پادشاه ملک دیگر

صبر ایچون وردی عالم [illegible]

[illegible]

صبر ساده نی ابدی [illegible]

[illegible] اول آه ایچون

[illegible] یوسف اولدی

[illegible]

[illegible]

ایچون [illegible]

[illegible]

[illegible] اول [illegible]

Varak:178a

امانت لا امانت نوره صبری
صبر وارری لول مزاجه وارت
سن صادقنک کرسته [illegible]
صبوره طره یرسنبی [illegible]
دولت استرسنک کزن کن
صبرنه مجد اوزن دندی عار
اومسک اوله نجاکه یزن اسن
کرسنکر بر سبب خادمانی
انکچون بخل الی ایرمز ابن
دکلرسنک دیمرکی جنسنجه
قدیمدن ادی اول سه سنلر
بخل برکنده عالمت رنجور
کنده مضرتدن کنده وغیر
مرته اسلر سبب کن ویه نیان
سکا ایرمه بر بخل بنده وکبر
کنده نو فرنجی کنده ویه ورمه
کوراسه عقل برنه دوزسه
عقل برکنه رحضرته نغار
حضرتت دراوک حاجتی مقبول
عقل امدرسکبرن کل نولوک اج
الوک اله سخاوت کیمه بلسه
سومدی دنیای سخی کسنلر
باقی علم کومدی کوزلرینا
سز قلم اولمی سخاوت ایری
الله مجد ماکن سنا کندی
مردار کوردر کم طمرد و سندی
اتمه در دنی دنیا طلب
جومرد کسیدرکه دنیا سی برکه ور
انکچون کوزری حق بعیدی
کرسنکر بر سبب طاد طالی یوق
انکچون بخل الی ایرمز بت
سومدی دنیای سخی کسنلر
باقی علم کومدی کوزرینه

صبرلر برله سبب صبح صبحی
مذکی اول مونه صبری نشانت
کی نمی عقد کرک صبره دخرت
حق ثابت اولمز بو کیسه سنا قرز
والله مع الصابرین باجنین
ابتدا است کرد نبرنت
اوکسو نکم نسب جنیه وار
طلمودرلکه بردم جانی یوق
کمسه انکچون تونی فرن کنده ورد
صفتن بولنت ده نحنیده جسد
تنت بود سبب سایه ودکن اشلر
وجودی ساغ نو به کن رنجه بر
نرده تمز سبب اولان سحر
کم اوله کندو سینه الیه قیای
کندوسی صاقنر کندی بدوکبن
مقلود الری اول الی ایرز
حسد اول کسه بدن سباز سیر
عقد امدوک کم ساکه نغار
حاصلده مقصود کم سکا اول
سخاوت تنن سبب اولان کانج
کسنز و حق بوبین خوش ترنبله
باقی دیرلک جیا ای دلبر
عشق اوزدی مجد اوکرت یه
حسنات برندن نقاب کری
الدنیا جیفة اول طمره اری
بخل رابت کبی جیب خوته بی
الدنیا جیفة وطالبها کلاب
ونی حقدن بکا ایمانی برکه ور
فرزندن نظره رحمت کری
طلمودرلکه بردم جانی یوق
کمسه انکچون تونی فرن کنده ورد
باقی نه مکسب [illegible]
عشق اوزدی مجد اوکرت یه

براق

(۱) ... ایکی جلبون آدی براق

آچ کیل دنیانک بیتی ودین رسنله

مورد معراج قصه‌نه بوی ابن‌ستنه

کندی بلک ... کتوردی براق آتی ۱

قدم بو طاشه بصدی طاش قوبیله واردی

طاش ایدر کلمش بر قدم بصه‌سن

کوکلمه خبر اولدی بر کوکل شاذلو طلی

کور محمد بنلری کوکلی سیر ایلدی

دین آدم سکا عیان کترم بلکو بیان

فرشته‌لر کلدلر براقن اندردلر

جبرائیل ایدر ... [illegible]

... سبحانک ذیا ... قل براق

سبحون قلدیدو ... دیدی یا قیق ابراق

توجه ایدی عظیم ... کوهر نور براق

قاقی یا مبارک دیدی ... قالدی معلق

رسول ایدر کلودم بیوردنه ...

ایدر محمد کلدی بونی سکوت ...

امتی هو ... عرشه ... وار ...

اینی براقن اول ... [illegible]

نعلنه ... [illegible]

اویس یمنه طوری خرقه سن غلو دیندی
کرو کلدی اوینه
مصر اچنه دنندیه
نیجه بیلک بیلمق بوله بردمه وارم کله
امته امت دین امت قیدن یپ

محمد آنی کوروب وصاله دیدی فراق
کلدی کوردی هنوز کم دو نبی کی اسحاق
یونس ابدال کم اولا محمددن اومطلق
اگر امتی ایسه دی اسلام دیلدن حق

امر

نورندن محمدک
آی دخی کونش دخی نورندن
[illegible] ها ویرک
[illegible] ادلر
[illegible] بو دماغن
[illegible] اناتمدی
منکر
[illegible] حتی
قوتی یا هدر
[illegible]

دنیا جمله کولادخی دیدی محمد
بعض کشیدکو دنیا دیدی حسن محمد
هر کیم واردی بلر خلقنه محمدک
کمسه وصفنی دیری دینار محمدک
امتنک دولتی شاهدلر محمدن
دنیا بار عالم کوزهدن صاعقن محمد

دره واردم سنکله دعا قلدم بونلره — کوردم کتدیلر یا نور یوکلندی قاتلری

کیمی قوی کیمی کلمش دنیادن کچمش ازلی — کوردم اولرلر حالی دچم ... بیلدیلر

یا نور شیخ دانشمند هومش سلوکوتن — بیلدانی ویرسم ایمانی یانه عصم بولنی

یا نور بیلکو توجه نه ادنه بیلور نه کیمه — نه قالدی بو وار انه یا جا کرمش ... ساتلر

کوردم اوغلنلری اچقده ندن دنیانلری — نه صو وارم حساب کرمش کتساند

عاشق یونس کورندن دنیادن کوچش کدر — جاعمدمان دصلادر کلنلک

بردیا بشدرک شول دنیایه قویب کتمیسن بکی — قوالکو یا لکوز سن وارده ییمیشن بکی

المثل فانی لذته کلدک بو داره رحمته — هوس ایدی جو صحبتم دادده دیمیشن بکی

بعض ملکن کچ کروکی بوفانیده بوم کزوکی — کناهدن قرا یوزدما چچم آغرمیشن بکی

بعض ملکن غافل اولمه دنیا فانی باقی صنمه — اجل یتدی آغزکوده لقمه یوتیمیشن بکی

درنکده عزن کلمش جانو کوکل عجیو بسر اولمش — هم اعضا ... اشتراوکده دعیشن بکی

طمع ایندن بش غافلده کوکل کوزی آچلمد — ادیمش ... افقده ... کلمیشن بکی

یونس اوزن بیلوبلک صرقد بوله کیرسد — ال آلتونیه قلوه سد محدوم قلمیشن بکی

حاجیلر دوه قربانلر قوم دکزینه باترلو

عجب صبره بیش
یری طولاندم باتیش کوره من جهنم
عجب اللهک ایشنه یرمش قبته نک باغنه
یونس ایلد سوزنم صقلدی حج ابراهیم سالم

عاشق یونس

لا اله الا الله
مشایخک تلقینی لا اله الا الله
کوکل بو رضدن طوغر حق مظهرتنه اغز
کوکلده اقتار اکسوکلری بتورر
بوده کوکل یرلودر کوکلده کزلودر
بر کوکلم صدقی آخرتم یولنه
عاشق یونس بیچاره انده سکا وارجق

یونس فرماید

نیلدی فانی دنیای الله سوکیسی وارکن
انلرله اولان کیشی اصلاه او کونک آنک معنی ایشی
کوزکی باته شو خلقی ایتمزلر کوزل حقی

طاشی شیطانه آتارلر بن کندی اورمق استرین

دوشوب نتم حج یپیش بن آنی قومق استرین
اول حجر الاسودیه اله بو دمی سورمک استرین
حقدلر کنارم حقدن بونده آرمق استرین

و له ایضاً

بیلکه کوکلمکه لا اله الا الله
رحمت اولیغ یغر لا اله الا الله
دوشته دوشته بتوهد لا اله الا الله
سوبلرکم طوزلودر لا اله الا الله
هر سوزلرکه بلوکی لا اله الا الله
کوکللری اچیکن لا اله الا الله

و له ایضاً

یا دخی نه کیلرله اولدوت سوده وارکن
بیلکلر غیری تشویشنه الله سوکیسی وارکن
یا نیلرلر مال ملکی الله سوکیسی وارکن

یونس فرماید رحمة الله علیه

ای مسکین آدم اوغلی کندوڭه کلمنه
ملکسک عشقلد کزه بو معنی آکلنه

آزلر بو یولدن الدی آنلکیدن کامل ولدی
الکمی یتیم بولدی ستنه ملک بوکنه

کوز امید ایتمکه سنی بلمز درد کی جکرسن
شول بودکی قاره بن توبه بیلمدکنه

ای تارک صلوة اولیجق نفسی اوپ پاک اولیجه
نه تار لعنت اولنه بکره تقوی وکلنه

غفلتن کجدی بو عمرک قدری بلدک یونس
بو بنم نبز سم اولوردی کندو دیکلنه

عاشق یونس

زهی نفس ایتدی اول سکاده کلور بکاده کلور
انجمن جانلر دوکلدی قانلر
بو بنم حالوم اللهم معلوم
جون آدکی قولدر بشر وقتک قیل طود
یارقلو یاتمق صوقلوغ قاتمق
یونس دیو خوشی یاپخی ماشی

یونس فرماید

وله ایضا

احرار بولوک سکاده کلور بکاده کلور
بقا سوز طولولر سکاده کلور بکاده کلور
بربو اولوم سکاده کلور بکاده کلور
برکون عزرائیل سکاده کلور بکاده کلور
حشر اوزنمق سکاده کلور بکاده کلور
جهنم حشمی سکاده کلور بکاده کلور

رحمة الله علیه

الله وی زیارت دد بو آنده واروق مشتری
محمدک کوزلی نوری کوزنملک کوزه مشتری

یا نیلدیسی او خلقدن الله سوکیسی وار کن

غیری سنه کوکل ویرمه الله سوکیسی وار کن

وله ایضا

گاه لقلسک کناه ملک گاه قناعت ایتسک کوکل

الشک یاری ترا وشوددن بیزار اوده ایتسک کوکل

نولدک سن بنم اوکودمی دیشک کوکل

بلوه کم دنیا فانیدر دنیای ترک ایتسک کوکل

کلسک صنعتک سبحانه طرقنه نود کلشک کوکل

وله ایضا

قفصده حق قوشیجه جانم قفصدن آزاد ایلری

ماشیدا انا الحق دیوبن جاغیره فریاد ایلری

شلیش ایدی معشوقه خوشجه دلشاد ایلری

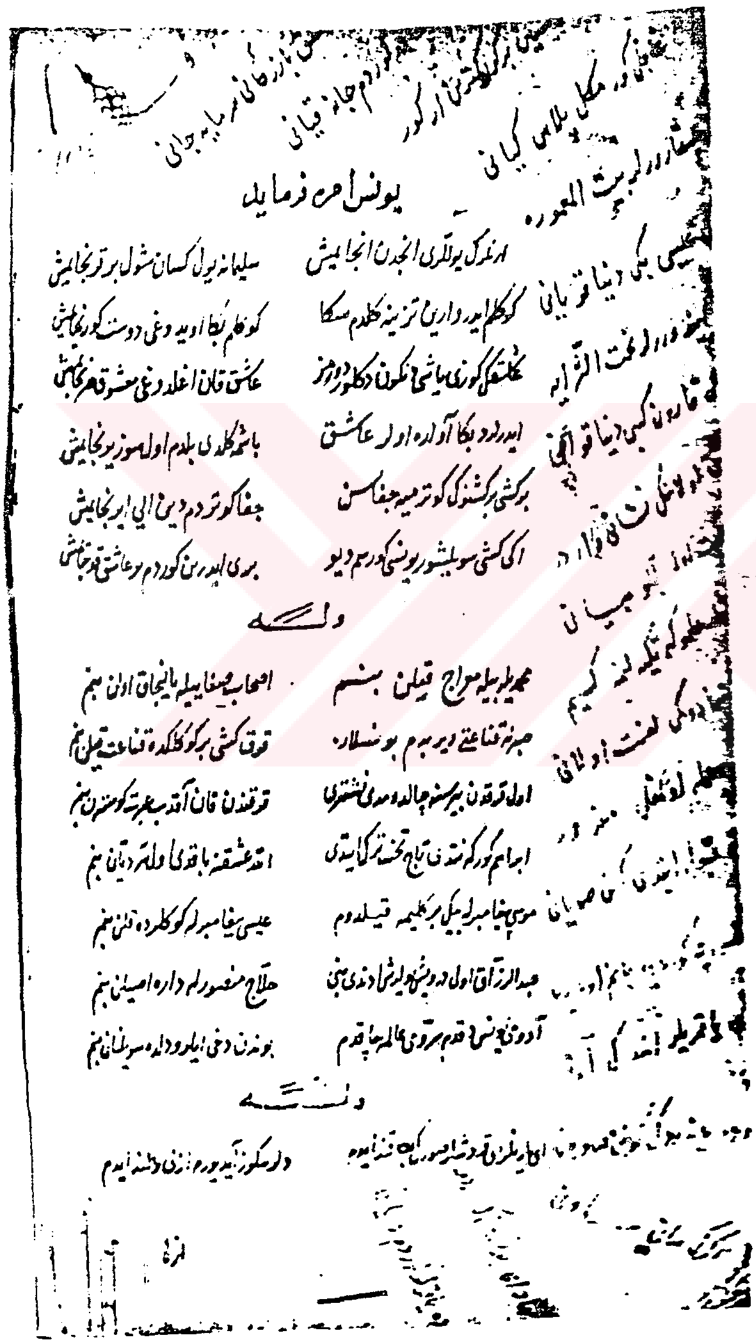
هم کلی هم ریحانه خوش

بوی ایله ... نوه کوزلادی ماد ایلری

وله ایضا

HACI BEKTAŞ-I VELİ KTP.NÜSHASINDAN ÖRNEKLER:

(Varak 10b)

یونس امره فرمایلر

ابرنلرک یوللری انجدن انجامیش　　سلیمانه یول کسان شول برتر بخامیش

کوکلم ایدر داریم ترزینه کلدم سکا　　کونلم نظا اوید دخی دوست کوره جامیش

کلشنک کوزی یاشنی دکلور دوریز　　عاشق قان اغلادی دخی معشوقه جامیش

ایدرلردی بکا آواره اولر عاشق　　باشمه کلدی بلدم اولمسوز برنجامیش

برکشی برکشنوک کوترمیه جفاسن　　جفا کوتردم دیدی الی ایرنجامیش

اکی کشی سویلیشور یونسی کورسم دیو　　بری ایدر بن کوردم بر عاشق قوجامیش

ولـــه

محمد بیله معراج قیلان بنم　　اصحاب صفا بیله یانیجاق اولان بنم

جبرئیل قناعتی دیرم بو نسلاره　　قوق کشی برکوکلده قناعت قیلن بنم

اول قرقدن بیری سنم چالدومدی نشترلا　　قرقدن قان آقدی سبحریه کوسترن بنم

ابراهیم کورکمندن تاج تخت ترک ایتدی　　اقدر عشقنه باقدی ولمه دیان بنم

موسی پیغامبر لمیکی برکلیمه قیلدوم　　عیسی پیغامبره کوکلرده قلان بنم

عبد الرزاق اول ده وشنولیشی ادندی بنی　　حلاج منصورلیه داره اصیلی بنم

آدم نبی نسی قدم برتوی عالمه چاقدم　　بونرن دخی ایلرو دالمه سرلطان بنم

ولـــه

(Varak 11a)

ازلدن کی بودر تنکری بزه در حق سول — آنی ایله بلازکن بر عجب مقامده ایدم

قالو بلی دیرلدین ترتیب ویرلدی ازلدین — اوکز بلق سویلندین ملک یراده ایدم

اوکز بیله بلق دخی دم ابلیس بی وتدمی — زکریا ایله بیله قوپوب نوحیله طوفانده ایدم

یوسفیله بر قیودده بیله سیوب چکدم جزا — یعقوبله چوق اغلدم بولنجه فغانده ایدم

عیسا ایله موسا ایله بیله چقدم طور طغینه — ابراهیمله مکه‌یه بنیاد براغانده ایدم

عرفده چالدم بجاقی اسماعیله کار قلدی — الله بنی آلدی ازاد اولدی توچ قربانده ایدم

معراج گیجه‌سی رسولک بو شده نعلین ویدرم — وسیله اوردم حاجی حضورنه اوزنده ایدم

یونسک عاشق جانی ازلی عاشقلارله — اول الله‌ک درکاهنده جوتان دیسرانده ایدم

ولــــه

الله سکا دیر بیر برکون اجل پرچنکنی — کالکه دورینه کوزوکه آزدوره بکزک رنکنی

آیده سکا اداتی اتی درویر ایلتین — آلاسندن اماتی قیله سنکلا جنکنی

اماتی سندن آلالوده کی شیده بو تنی هلا — کنامسکی بو تنلده قلادخی بیره کل بکنی

سن بو کوکه قویلو صنه مبارک دیلر — اوسنو که نرنرا اورتلر دنیا نک خلقسکنی

نرالو یرده قاسن هم مالکی آناسنی — چوق آه دیو جانسنی آغز تپالمتی چیپه

یالکز نه سر شباحمک قورمانی ونشه — ایلدرسنی شاکورسنی یوزکی تنکنی

یونسی لمدده قوپه کلی جانی سندکنی ایلرغل — عملده قورشانی لورپوده پوشلا بلنکنی

ولــــه

(Varak 11b)

ای صوفی نفسن کلورسن عشقنک قنده صونک   قنده ایچی ولدر بیلیاغک آنده صونک

ایچی یرده در بیده دکلدر نه یوزک صورک   باقی دیدار کوردک ایچی کوکلک ولدر صونک

کوکک کیزه کدر کوکی دوردن یوه در   اصلک صوربیم ندر نیچون تنوک یوی صنک

دکنده بلق دوررآنجه کوکک یوردر   اوزون ظرویه ایوندر اوزنا قولک ورسنک

دیرلو یره کراولدکر طاغلبن دوزا ولدک   هم کوللرده سازاولدک یا پلنی اوکرسنک

دیرجه دو شبکلدک یونه کرک اولدک   ایچرکه بیلی قزل صایلر آزدرسنک

دنیوه جانلوجانسز اولیمیاکنسوز   جانه جانسن کمانسز هیچ جانمزک یوی سنک

ولـــه

حق چلبم حق چلبم ای رحمت چوق چلبم   کناهلیوز یازقلیوز سنجلیس یوق چلبم

کناهلری چوق بوبلرک کراستکلر برنغر   اوچاغوکه قوی بونلری بنسونلر براق چلبم

نه علم وار نه طاعتم نه نجوم ولدر نه قوتم   مکر سنوک عنایتوک قیلم بوزم آق چلبم

نه صلطانک نه یا بلیرده سنی نه کشتکه بهرابلیرم   کرداکه سکنلرکوکلنه ادنه کعلق چلبم

یونس غلسنی یونسنی بو کناهلو قوللارله   اکر یولغاماز سکی کی فتی فراق چلبم

ولـــه

نه عاشقلرکه منکلرین بن بکا یولدش ایلیم   آخر نیه وارمقلعه بن انی خونتانیم

قیرم بو قاپی کیدیم اول آخرتم عزم ایدم   اوجمده حوری قوزلرین بن بعالطه آکش

ذرتیی قوشاغی بلیمیم بودنیه دن فارغ اولم   کرد وشتم طبرغیسیده غمی فاش

(Varak 12a)

بونده بوکن کونی کشی آنده یارین اغلایه　　کوز یاشنی بونده دوکب بیهده زغمی بلمیم

سوینیم حرص اودنی اوده لیتم نفس ادینی　　ال کوتورم شهدن کروه نفسنه سوانی بیلیم

شمدن جانم دخی هیچ بلمدی بولر حقی　　شمدیادک بلمدیسم شمدن کیرو طوتق بیلیم

مسکن یونس دیرچاغر عاشقیم درویشلرک　　درویش دکولسه طاشم ایچی درویشلک بیلیم

ولـــه

درویشلره محبتکن یه منکر اولدغی ندن　　ستملا عل طلنلر جانلی اوولمر یا چقمریلر نه

بل قهر ارلرا آندر غیرت دخی خلعتیدر　　ارلر یاسی قاندر اوقلری کاجرقامیدن

بره محب اونلرحقدن دلادک آنلری　　دونب منکر اولنلری ترجیانلر آردن

بونده ال آلتی اولر طونکلجان قابلور　　مسافرغریب یاپلور مسجد زویه خانه دن

آنه اوسان...　　...

ولـــه

زهی دریاکه قطره ادنا کورندی　　نه دریادر نه قطره در کورلندی

زهی قطره اکر دریا آنده محقق　　بو معنی سری سنی صنعدن صور اندی

حجاب نور ظلمت نقش سننده　　نجا سنی سن نجا بن بن دورلندی

ستاکل بن ستا طل ...　　سنکا باق صندانی بلی ...

اکر آینه بکی ...　　کورنی بر در کوریان بیلی کور اندی

... اولنم ... ذوق وصلت　　بو سوزم دو شهره ... اندی

(Varak 12b/ 13a)

صلادر کیمه غرق اولمق کرکسه یونس بو بحره غواص اول کیر اندن

ولــــــه

آکی بر عشق ویرکل بن سنکلیکم بللمایین یاو قیلین بن بنی استایوبن بولمایین

شو یله حیران ایله بنی بلمیه بن هنوز کیمی استیه یین دایم سنی ایرق نقشه قلمایین

اکر سنبن سنکلی طولنه ایچوره سنلکه بو بنه بکین اولمه بنی وار آنده اولمایین

قوربن یا بنی تو تیه بنی در دست یحیا کسنه یوقلنی برکل اولایین بیتیاین آچلوبن صولمایین

عشقک بر طانع اور جانه اوس بیدم یانه عشقک بنیاد اور جانه نجه زار قلمایین

سو یلدم کلمه دایکیم سوکم بیلکیم کوله باره بنایین دردن حالم دله کلمایین

منصور لبنی داره بنی شویله عیانکه تر سنی قوربن قیلین بو جانی عشقه منکر اولمایین

ولــــــه

شویله حیران ایله بنی عشقک اودینه یانیین ..

.. هر قنجرو باقار سم کوردکم سانی صانه یین

چون بسحانم او تربنی ادش کولدنا کیده یوخوم ..

.. الدنا چیقاروبن اذظلوم یربنا قنده اطلاینی

درت مذهبک عاشقیم بری مذهب خدا جانه ..

.. قوغلبنی سولمیانی بو یرده اویانه ین

یری طامو دیه کلری قسلمایه برآخوزمه ..

.. سکز اوجمق اکلامیه سندن ینه اوصانه ین

دلره سویلیه خبر که هرکز بلومز الزوکی سلکل کوزم پردسنی سنی کوربه کوزانین

سنلی قوتکل بلیه جانم ترکن لوردم بوجهانکی هرکز بلمز مقامم یربن قنده اطلاین

علم حکمت او قیسلر عشقدن نار غیر بوخبلر منصور اولدم اصول بنی هر دللرده سویلنان

یونس دیمز اشبو سوزی جانه طولدی دوستک رازی

کوردر منکرلک کوزی یربن نیجه کو ستراین

ولــــــه

ای بانلر آیه یمیز جانم نیجه اولوغنی دیلاو صنم اتسم اولمز کوکلکیم آلدوغنی

کوزم طونی ایمز دلم عاشقه یوتلم جانلر عشق نیجایی دیرد سیله اطلایه نوندونی

عشقدن دیرلو اونلر کا عشق درله طونلر دکل ..

.. کفرزی ایمان اولا نلر ولی عیب کلی کولدوکنی

آغلق لوملکی عاشقه دیرکنی وکلی عاشقه قولر ضعف بربلور بلمز ملونا اوندونی

عشق یوستی الیدی دانی یونس قنی عشقه حلال ..

.. قون وارین آسون پا یمانی کورمسون آیرولدغنی

ولــــــه

عشقنک بدیدن نیجه صنی نامسی آه ادم دونی لونی جعنی لباسی

(Varak 13b/14a)

عشقک زنجیرینی اوزم دلوا اولم طغنه دوشم — صنمن دونی کون اندیشم بکاسنی کرک

اکر بنی بنده ور الرکولم کوکه چیاد رالم — بوطرفه غمدن چاغرم بکاسنی کرک

نه حق مورده یر ایلدم نه ایچاقده کوک ایلدم — مالنو کچون حق اغلدم بکاسنی کرک

نه ورلیغه سو بیوزرم نه یوملکه یر بیوزرم — عشقو کلد آد بیوزرم بکاسنی کرک

صوفیلره جنت کرک بخیلره آخرت کرک — مجنونه لیلی کرک بکاسنی کرک

یوسف اکر خیالنی دوشده کوره بو کیجه — ترک ادیری مالکی الکی بکاسنی

یونس چاغرورلر کدم کونا کلد کجه آرتراودم — الکجما نه مقصودم بکاسنی کرک

ولــــه

[illegible] — [illegible]

من عزه نغمه در سن آلا دکلسین — ملایکیلی بو قرو سیر آن آرزو

بلیمدک سن سنی صدقده نجه در سسین — مصرده سلطانکی کنعان آرزو

طفلی نارسته کبی انکوک آت ایدنوب — الده چوکان کیرمدین میدان آرزو

یونس دوشدکی بودرده ایوپلیمی صبر ایله — درده قلمانمز سن درمان آرزو قلورسنی

ولــــه

سن بو جهان ملکی بشنه نبشاد وقتک دوت ..

.. یا بو عالم خلقنی اوینا یوب اوتدل دوت

سن سلیمان کوشکنده تخت قوربنا تردن بنی ..

دیوه پری یبه د و یدرمن حکمتی نبشه کی دوت .. [illegible]

سن نه بیوک خزانسن نوشرفنی کجفیله — قارون مالینی حق سن مالوکه قندقلی

بو دنیه برلقمه در آغزده در چیناشی — چینانمشه نه یوتق هاسن آنی یوتدک

چون دکره غرق اولدک بو غرور که کلمه صعو — دلو بکی طالبنمان بیچاره بتدک

عمروکی شو یله دلیمدریای چنده ابجت چکی — طولمش اوقه نه آتمق آتلمدین آتدوک

هر کاه که نفس کلور اول کسمنز کسگور — چون کیسه اور تلندی سن آنی وکدک

آغز برکون اولدسن اولم دارد بکوریسنا — تا مسندن آیرلوب ولرب سینه بندک

یوزییل اکر خوشلوغله عمرک اولحه یوشت — صورک اوچی برنفسدر کچ آندا اوتدل

ولــــه

یارب بونه در قتی درمانا بولمز — بو یاره نه یاره در زخمی بلورمز

نراپچ کو کلدوم عشقدن اوصانمز — وار ور عشقه دوشرهیچ بطالمز

دوندلوطم بعا اولت ویرر خوشی — عاشق اولن اودن عشقدن اودنمز

عاشق کم جانه قالدی عاشق بو ... — جانی ترک اتمین معشوق بولمز

عاشق برکشده بو دنیه ... — اخیرت قور قوسی بر پوله صایلمز

بو دنیدن اخیرتدن ایچاره — حاقی یری وار لیمسنه بیلمز

عاشق اولدی دیو ... ویرورسه — اولی حبیو ... عشقلر اولمز

عاشقلر میدانی عشق د... — جانی ... بلورمز

(Varak 14b/15a)

ارلرقا پوسی حضرت قپوسی   بولطا پویه کلن محروم کوتولمز

یونس بو دریایه غرق اولدکیتی   کرو کلکلکه عقلی دیرلمز

ولـه

چرخ یوغدی جانلرو مرو ارکن   بز آنوکله یاردق عزرایل اغیارکن

دون کلد صنع آدم دنبیه بصد تقدم   ابلیسه اوید شولدم اوچاقده کزارکن

جلب عشقی جاندرسی بولشکلی آندیری   آدم حوا قندیدی بز آنوکله یارکن

اول وقتنی بزادجردق جولن اوربه کحیدکی   نوردن شراب ایچردک حق برنظر بارکن

ازل دغی بز آنده جهدکیچ کانده   موفت عالمنده پرسوزانی سویلارکن

اروا حدک آنده بزبزا غوله ردرقیز   قوکشیدکی جلهوز نورطینین بیلارکن

نه کوک وار دنه یرنه زیر وار دنه زر   یونس دوستدن خبر ویرر عشقله کوینارکن

ولـه

ای عاشقان ای عاشقان عشق مذهبی دیندر بکا ؞

؞ کورد کورزم دوست یوزونی یاس قامو دوکتر بکا

ایروق بره یاسی ایلمز کوکلومزی پاس ایلامز ؞

؞ حقدر حقدن کلن آواز آندن کلمکی اولدر بکا

ایرق بکابر ادیم کیمسنه سن دیمیم ؞

؞ یه قوایه سلطانی دیم اشدلرقاسوز بکا

بن عشقکدن ایلیم درهکمن سویلیم   بونه تدخی کیدارسم سنوکله دارم سکا

اول دوست بنی ویرمدی وردنیایی بکور دیدی ؞

؞ کلدم کوردم بوآرایش آنی کورن قالمز آکا

قوللرنه وعده ایلدیارنتی کون کورزم دیو   اول دوستلرم ساوندک یارنی بوکندر بکا

یونس سنی دین ادندی دین مذرایمان ادندی ؞

؞ عشقه بوکن یا دین نولو مذر اشی اوکدن صوکا

ولـه

عشقلا استاردکی بنه بولمرق اول جانی   کوکلکی لدنمش کیور صورتیله اول جانی

کرمش صورتده کزر جمله اشلری دوزر   کیر وکنددیه سوبلیر کو صرله بوکانی

بو دنیا برباز ر در صورتلر اولمش دوکان   بودکانه کیر دبن اولدر جستان بوکانی

برنجلر قایردر بونجه مالوم تلدی دیر   ویرن اولدر آلان اول صورده دور

یورشرا مدن کس سندن آیر ودکل هم جانبن   سنده بولیمازسکی قنده بولکانی آنی

ولـه

آول دخی بن بونده ازل عاشق کلدم   عشقه قولاغز دوتدم اوله بوله دورشی کلدم

دکولرقال قیلده یه تمیشکی دلده   یادیوق بکا بو یولده آنده بشوب

بلم خود بنی اندن الچکدم دوکلمدن   بوآکی اکل بولمدن بر اکم بتوب کلدم

درت کشنه بواد شم رفاد ارحالداشم   اوچیله خوشدر باشم هیرینه بوشوب

اونی زرد ونمد سبکچان برن دین بکا   یونسی لغمدر دشمان آنده سوار شوب

(Varak 15b/16a)

برقاچ قرت یاردلر برین یول کوسترد لر　　بوملکه کوندردلر اول یولیه دوشکلیم

عشق شربتندن ایچدم اون اکی ارمق کچدم　　دکزلر بندین دشدم غمازن آشوب

بن آیندن کلدم بو بنده بنده واررم آنده　　هم بنده وار اسوی آنده دانشوب

عزرائیل نه کسندر قصد ایده سی جانه قسم　　بن امانت اسیله آنده بتر شوب کلدم

جانم یونسه نه غم عاشق ملامت بام　　کفرو ایمانه شولدم آن دکشوب کلدم

ولـــه

سن بزه بزدن یقین کورنرسن حجابنده　　عیب حق کوکلو یوزک اوز ونده نقابنده

سن ایته کی ای پادشاه من یعدی ومن یشاء　　شربکورکی یوقدر رحاسرجلوکم عذاب

نوح اوزره کمدر یازان آزدن کمد ازلی　　بواشلری کمدر دون سوآله جواب

بواشلری کسن بلورسن سن ویررسن قلورسن　　قیلی کمسن قیلدورنامن بوصور حساب

ای یونس بونی کوز کدرمز کوزملر خوبدر یوز　　بر منزله عقل ایرمزلول قورد کل مراط

واـــه

یا الهی کرسوآل اتسک بکا　　بعده آنده جوآبم اوش سکا

بن بکا ظلم ایلدم ایندم کناه　　ایلدم بندم سکا ای پادشاه

کلدین حقوقدن دیدوک کم دیو　　طوغیدین دیدوک عاصی آدم دیو

سن ازلده بنی عاصی یازه سنی　　طولدور رسن عالمه آواره سن

حقوما عمرنه دلرسکا شلدمک　　نه طوشاد وور دومیه سن طوشلدک

کوزم آچوبکوردکم زندان ایچی　　پر در نفس وهوا شیطان ایچی

اولمایه بن دیو حبس ایچنده آج　　مسملو مردار یدوم براک قاچ

ورقی آلوب سان محتاجی قودم　　یه اویونکی ییوبن آجی قو دم

تسمی اکسولدی ملکوکدن صنوک　　یاسوزم کچدیمی حکموکدن صنوک

بیمی دردم بنی سن و ورد کی بنی　　پرعیب نیچون یرتدک یا غنی

توازو اوردکی کنایم در تمغا　　قصد قلدک بنی اوده آ تمغا

توازو کارکی اکا بقال اولا　　یا بزرکان اولخو یا عطار اولا

قلکی کیرو بیرسن کچ دیو　　کاچون کوثر شرابن ایچ دیو

قابکه کوپه پیدوز آدم الجد　　ما اوزیلر یه طاپنوریه اوجر

بنه فضلو کدر قوللرکی کاچورن　　کاچرن کوثر شرابن ایچورن

قوللرکی کوردی بیرلر خیر چون　　خیری بودرکم کچالر سیداجون

پس کرکی کم آنده محکم اوله اول　　کم کیدرنلر دیلیر اوش طوغری یول

سن بصیر سن خود بلورسن حالومی　　پس نه حاجت دار ترسن اعمالی

شهدی دیرسن سنی اوده اوره یم　　شرتی بر دنکی آر تونغیمه کوریم

شرآز اتمکی کرکدر خیر چوق　　خیرنه اولمایلر ایلدی کی نده یوق

یکمادیمی استعامکی اولدور ب　　چوردب کوز ور خبر نقولدرب

چون کناه مردارلرکی مردار در　　خبر تونه یار مزلر کاریدر

16

AVUSTURYA NÜSHASINDAN ÖRNEKLER:

(Varak 1)

هذا

دیوان سلطان المشایخ حضرت

یونس

و دیوان سلطان العارفین اشرف زاده رومی قدس سره العزیز

و هذا دیوان سلطان العاشقین نیازی المصری قدس سرهم

(Varak Ib/2a/2b/3a)

(Varak 3b/4a/4b/5a)

[illegible]

M.CANPOLAT NÜSHASI:

(Sayfa 2;ilk sayfadır)

فتیله برز صافی بولندی
اول انجرایدن اولدی اغزی بلندی

چراغ دیدوکوم ایماندر مطلق
ایماننلویه دیدارن کسترر حق

والا وغری دیدکوم شیطاندر کزر
دمبدم ایچکده اول مقام دوزر

یوقمقامن سنن انك طاعت بلیه
ایرسن مقصودکه دولت قابله

ای غافل بلکه عمرولك نجسیدر
اجلکز ایره عیبك اجسیدر

بکر عمرولك بلمزسن نجسیدر
هاصوزرسن که آیولك نجسیدر

[illegible] اولم
دانچه خندان اولم یا نچه برکریان اولم

که فلکلرده ملکلرله ذکرلر دیلیم
گاه عرش شمسنك سرزانش اولب کرهان اولم

آدمم آدم یدی دورتا ون شکز بکدن اوتم
طوقوزی یولدم قویب شاه امرنه فرمان اولم

شکل ولیم چوبن بودم تبرا ایلدم
صورت انسان اولم هم جان اولم هم قان اولم

گاه بر مفتی یا ترس هم میز هم تمیز
گاه مدبر ناقص که نقصله نقصان اولم

گاه بحری حرت اچنده یوتوستیله سیلیم
که چقم بن لا اولم یلمان اولم سلیمان اولم

گاه اسافلده اینم شیطانله شیرلردم
که چقم عرش اوستنه سیران اولم جولان اولم

که وارب بر سرا اولم ایتشدم هم سویلیم
برجوان اولب کهی انسان اولم نسیان اولم

گاه معقولات مشروعات تقریر نیات
گاه مقصورات اولم گاه صاحب کیوان اولم

که اولم صورتمه انسان که صفتده حایو
که اولم اصلودلوکه قوردکه ارسلان اولم

که کره میدان عشقده نفسمی اولدورمکه
یاتمی طوبا یلیوب اورمقلغه چوکان اولم

برلکیله بر اولم برلك بنوملمه بر اولام
که دوکز دریا اولم قطره اولم عمان اولم

(Sayfa 54)

ای غافل آچ کوزکی کوکلک یولن اوزمغل — بقغل کندو درلکوکه کمسه عیبن کوزمکل
شویله بیر لکا خلقله اولجکز سویلشلر — باقی درلک بودر حاضر یاوز ادیله کتمکل
دلریسک بودنیای آخرته دکشورسن — دون کون قلغل طاعت ایقی اوزره طورتمغل
کوردک کیدر درویش کلور یوزور آنک قدمنه — سند زشیء لله ایدیجک قاشلک قپاغلک چتمغل
سویلدوکک کلجی ایشتدوکک کب سویله — کندوزکدن زیرکلنوب برقچ دخی سن قتمغل

یونس کم اولدو دردسنی ورن الوز جانی
یارن کوره سن سن آنی ارنظر ندن کتمکل

ای درویشلک استین ایدم سکا نتمک کرک — شربتلری الدن قویب آغوی نوش اتمک کرک
کرکن مدی تربیته قوبلسکلری اعقوبیه — سرتبسی تا رسه اوله آن دتمق کرک
چکه صبر قناعتی تا زه کارلک ایده قتی — بو یوله وارنه لرانی بو یوله یوزدتمق کرک
دنیادن کوکلنی چکه الیله اریه اکه — اوننه یار وکول قتوب کونشه قرتمق کرک
عجب آنی بیه نفسی دلرسه قحو لیه — قنره که افطار ایلیه اوچ کونره براتمک کرک
اولدرارنلر درلکی بولز بلز اغیارلغی — آنوکله بلوراراکی قهر دخی بوتمق کرک
یونس بونی که دیه کم قصدا ده بواولیه — شاید بر یوز اشلیه عاشقلره اتمک کرک

معنی بحرنه طلد قلوجود سترنی بولدق — ایکی جهانی سرتسر جمله وجود بولدق
یدی کوکی ایدی یری طاغلری دکزلری — انجما غله طامنوی جمله وجوده بولدق

(Sayfa 55)

موسینك آغد وغی طوزی بخسه بیت المعموری — اسرافیلك چالدیغی صوری جمله وجودده بلدق
کجیله کوندزی کوکده یدی یلدزی — لوحك یازیلان سوزنی جمله وجودده بلدق
توراتیله انجیل زبورله فرقانی — بونلرده نه بیانی جمله وجودده بلدق
بیرله ایکی اوچی درده بش آلتی — یدی سکز طقوزی جمله وجودده بلدق

یونسك سوزلری حق جمله دیدیکی صدق
قنده استرایسك یوق جمله وجودده بلدق

درویشلك دیدکلری بر عجایب طوز قدر — درویش اولان کشینه اوّل درلك کرکدر
چون آدم برلك و لا دوستیله درلك الا — وار ایکن النده قویب اوره قراق کرکدر
حق ار بنوم دیدی وارلغن اورده قودی — اونلروك همتی یردن کوکه درکدر
قللق ایله ارنه شرقدن غربی کورنه — سندن خبر صورنه کی مسکینلك کرکدر
مسکین اولا کوزباری بنلکدن کرویوری — کوکلنده بنلك اولان درویشلکدن ایراقدر
بودرویشلك دفترین اوقادی مفتیلر — کیم نه بلیسر بونی بر عجایب ورقدر

ای یونس بلدم دمه ارتق اکسك سویله
طوت اونلرو نفسك آتنه آخر سکا کز کرکدر

اشبو وجود بر قلعه در عقل ایچنده سلطانی — بوکوکل خزینه در عشق دیمش بکار آنی
نظر اوزره دل قپوجی جمله سی عقله طابوجی — عقلدر اشلر یاپوجی ایلر جمله آبادانی
عقل باشده ایشی بتوردی نظر کوزدن بقر کوردی — عقل کوکل اجره طوردی اول اوچ خصلت بسلر جانی

(sayfa 56)

عقل بختی یلدی باشی شویله بلور هر باشی
دنیه اجرت قی کشی دکمز کسیه زیانی

باشدر وجودک شاهی عقلدر بخت کاهی
قنی بشمغز کاهی بشود عقلک دشمنی

اکر قنی بوشار ایسک باشک نفسه قوشار سک
نفسه حد نه دشمن رسک اول ایشله کز عقل قنی

عقل کتدی بشو کلدی عقلی قنی بشو آلدی
سلطان بشو اولدی که کوستر مز اولنی حیانی

اکر طمع قلور سک کورکو که قلور سک
نفسوک اکراه قلور سک نظر دخی اولدی فانی

نظر کتدی طمع قویدی نظرین طمع دیندی
بصدقی ینه بتدی اشلتدی دینه نفسانی

نظر دخی کوزده الور کمده نور بقار الور
طمع اکا دشمن الور کوزدن صوار اول نشانی

ایمانک جانونک چراغی کوده ده در بو جان طراغی
کیتدی در ایمان باغی کلسه کدر ایمانی

اکر کینه دوط ایسک کیتدی سندن ایمان حی
بالله اول تکری حق بو قدر بو سوزک بیانی

یونس عشقوک ارته طورسون جانک کو یتوب ثوته طرسون
استاذ عیبوک اورته طورسون اولدر استاذلر سلطانی

قانی بکا صبر قرار سنک سوزکی دکلیم
قانی بکا عتقلی طویدیرمدن سنی سویدر

قانی بکا اول حوصله کم حالمی بلمیاسر
قنی بتره طور قوت کم سنک عشقوکه دویم

جانم سنی سولدن بنم حالم حاله دونر
قانی بکا اصول دین علمک ادبن اکریم

عزت ارکانی بو آدی بر عشق یولنه نقصاندر
بن بندرم ایو آدی چون تربیت عشقدن ایرم

اکر کرجک عاشقسم عار لمقلق ندر بنم
شکرانه جانمی ویرم کر ملامت طونن کیم

زهد طاعت اصول دین عشق حدندن طشره در
نسبت دکلدر که هم سجده ورکوع قیام

یونس دلن سن یومشدلك بو توحید ایتمکه

اول دوست بزه کلمزسه بز دوسته کیده‌وز آنی
چکوبن جوری جفای دوستمك یوزن کوره‌یم

سرمایه‌موز بر جان ایدی آنی داخی اللدی بو عشق
نه سرمایه وار نه دکان بازاره نیه واره‌ین

قورلمش بازار دکان دوست ایچینه کرمش کزر
کناهم چوق کوکلم سزر دوسته بن چوق یالواره‌یم

کوکلم ایدر درست بنومدر کوزه ایدر دوست بنومدر
کوکلم ایدر کوزه صبر ایت بر دم بر خبر وره‌یم

حق نظر قلدوغی جان بر کوزله باقمق کرك
اکا که حق قلدی نظر بن آنی نیجه بیله‌یم

طپدق ایدر بو یونسه بو عشق حقه ارسه کرك
اولتاسو اردن یوجه در بن اکا نیجه ایره‌یم

بو عمرمی بوقیره خرج ایتمشم بن
جانمی کورنه اوده اتمشم بن

کسنه کمسنه ایتمامش اولا
آنی کم کندومه بن ایتمشم بن

عملوم رختنی دزد کوتردم
قو اصنام زیانه صتمشم بن

جهانم بر سینوق سقیدن ازرو
کوهرلارم زیانه صتمشم بن

عملوم نکه وارسه هپ ریادر
عجب بر اخلاصی اونتمشم بن

نجا یه ایرسینی کمسنه بلمز
طول امل باشنی اوزاتمشم بن

دوکلی عمرلی خرجینه سردی
زماندن بللودر نه اوتمشم بن

آغویه بال دیو یارمق اوزاتدم
آشومه زهر قاتل قتمشم بن

بیچاره یونسك چوقدر کناهی

MİLLİ KÜTÜPHANE, MECMUA-İ ES'AR NO:442'DEN ÖRNEKLER:

٧١

یونس امره

ناگهان جانان الندن ایردی بو جام مصفا

بو خرابات ایچینده [illegible]

بو خرابات ایچینک ملامتدر طونی

[illegible] صد هزاران [illegible]

[illegible] عاشقک

[illegible] عشق اودینه [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Yunus

٧٢

[illegible]

[illegible]

[illegible]

سیلنو کوکللردن یاسی بر سینه خوش طوتدرمغه
همر اوتوم اوتبقالدر شاد ایده نی توندرر
کوکلمه رحمت طولدرر هر کی حقی بلدرمکه
... قویلان دعوی طولدرر بیچوک سوکولی
کوکلن اونتبن ایله دوستکه جان قوندرمغه

طالبین عشقک بحرینه غوص اولدیغی زمان
استیاینده ایم سنی ... اولدیغی زمان
ورایم هر ... دیمایم ... دیله
سیردن خبر ویرنلره ... اولدیغی زمان
بولکله منصور اولایم انا الحق ...

آچیلور وصلک دارینه بر یار اولدیغی زمان
عشقک اودینه یانایم دل صوینمقایتم
کوزدکی ... صانایم حیران اولدیغم زمان
اقدایم قلو باشم ارترایم ... باشن
تاکه بولنجه نقاشم سیران ایدایم هر زمان
لیلی ایله مجنون اولوب فرهاد ایله طاغلر ...
عبد الرزاق لبی یا اولوب ... اولدیغی زمان
... سن حقک پرده سن کشف ایده زاهدن
مرشدی کامل پیر ومه قولق ایدایم هر زمان

فی حوجه بر عشق وبر ... الغم ...

شویله حیران ... یاری ...
شویله حیران ایله بنی ... دیکوبن
استیایم دایم سنی ...
الکدر بندن ... طولدر ...
بوندایکن اولدر بنی ...
دوست بحاسنده یانایم بلبل ...
کل ایله یانایم ...
... کلور ... دله ... کو...
یاری ... حالم دله ...
تن بوزرم یانه یانه جکرم عرق ...
عشقک ...

عشقدر بو ... عشق ... جانی
... بو وجه ...

تن بوزرم یانه یانه عشق بویاک بنی ...
نه عاقلم نه دیوانه کل کور بو عشق نیلدی
تن بوزرم الدن ایله دوست صورارم ذلیل دیله
غربتده حالم کیم بیله کل کور بو عشق نیلدی
... ایله بوزورم دوستی دوشمنه کوردرم
اویانوب مجنون اولورم کل کور بو عشق نیلدی
که طولوب ... که اسرم ... کبی
که ... کبی کل کور بو عشق نیلدی

كمر مسالي كوزمه يا شرمنتك كا ازبولاش

حاضر بلن دزنله فرنش كل لور نيو عشق بيله

تن بر سن عمارت ته بلندن نه بانه يا نه ته

دونت اينده ور ديد كل كور تنى عشق بيلدي

شوز كوز كسيو كوردى ور نيه نظر ايشون

شو جان كسنى صويدك نندنه قرار ايشون

كرجك سكا قول اولان كوكلومي سكا ويرن

كندوده سوز بولاندن تنجا نه سفر ايشون

سن بر بكى سلطان سن بو حلتي بايان سن

وصفك قلمه كلمز زليخه شمار ايشون

هيچ كوكده نه قماشي دخلمه زمين يوق

عاشقلرك اولنه ضايع بس بوكجه سلطان ايشون

يوشبه تو صاحانه بو كوهرى بو صاينه

بودرده دوست جانه حكمه نه تمار ايشون

بو سرى صوين قلبي عارفنه جانى

اجلدي كوهر كلي لا نسخه ايشون

ايشون بو يوق ايشون بو يوق لا يجد كيشون

كوكلم سكا ويروب عقلم خمار ايشون

عنوي

يوزم قارينه بقمايري سقو اسامه سلطانم

جهنم نارينه بقمايري سقو ايله سلطانم

يونس امره — Yunus Emre

كبرياتي سنده نماز مدن

... دوشدم اله تن بو بلاره نه

للا اولدويون عصتمه صبرم

الهجامي بنه باره تن

الذي يا الرحمن يا الله

بن بر قومش اولمو اوجام ارادن

انتلا مادرم شو كوز لروه

مات ماش آتمه ادغلمه دن

بر لته عو ميتمان انتلا مادق

شبلك اديم هر بره ده

... بن بقولدم سن سلطانددك

دوشدم ارايه بلمزيش دن

درم قوللر اولم شيخ ليكنه

عبادكنده سنك نه باره دن

امرم يونسك سراي بو دنر

الا يا رب حقا ارادن

يونس امره ... | ... نالك بيلمنا نالك

عشق ماتمه كلن سنر تا نه جاني

... كوزه دلنجانه بياني

والله ... جان كركين لورك

... كيمز هيمشت كيماني

... حقا رزلر حوقو العلامه

والله

كيما لى ...

شول عیسی کبی دنیا قویانی
بز الیندر لر تحت الثری ایه
شول هارون بکی دنیا سوجنی
قوستین بیر کور کنتین ارکون
صحون کورنده کلستن بلاس کیانی
شلم وار ایدی مغرور اولیا عشل
حق قبول قلدی کفنن صوبانی
قوجه اطلاسی کیدی پلاسی
ابراهیم ادهم سیزدن طوبانی
عاشق اولانک وارنه نشانی
ملامت اولز ملو بیانی

خالدجه صونه اولشه دیدی
اوده یقدی بیلر کوزه دمه بنی
بوده بنده دلک کولی صونه دلک
بو بله می کرک سنی سوانی
زنهار ای نعوشی کونم دنیا کلی
اوده یقدی لر کوزه دم دیانی

عبد الرحیم [illegible]

تعجبله حلقت خالق جمال ملک
هم حالی هم رازیقه دیدار که مشتاقیم
ایتلر رنجیده یا حورنا جتله
نیجه کلمن خلوتلری دیداره مشتاقیم

مشتاقیم

یونس امره

یونس [illegible]

آنلین یونس کوکلومی ملک عمر بیلماز ام
نادی قیلدوم بن بیچه بنی ایستیوب بولماز ام
کوکل سز کردوم بو لعحالم خوش کلمز دله
دهنی سویلک نا بیرد تلو بیلماز ام
هی یونس کوکلوم البن طلو نجه عالم
قبح [illegible] اینکو نین یر کورم ام
شاکرم دردیله [illegible] کوکلوم [illegible] کوله
بر [illegible] کوکجک بن بنی بیلوماز ام
ایکی اولوب [illegible] کوکوز [illegible]
سوزم عشق اسیر کن بن ایکی اولماز ام

صونی بلا [illegible] کوکلوک کوکلوک الهی
نیجه جواب [illegible] اغلم [illegible]
بوسته [illegible] صونن آنلق دمن اوراک
آرالر [illegible] اجلوم آیلماز ام

Deuten durch Arten

دونم یدی [illegible] سلطان حاجی بیرامک
تربه [illegible] سلطان حاجی بیرامک
روضه [illegible] عیان
کوزه چقر کوزه سلطان حاجی بیرامک
هیچ کتانک اوله سونکم نیاسی مقبول اوله
الینک لولاینک سلطان حاجی بیرام اوله

عیسی پیغمبر چلبی اولمش مؤمنلر نیچه کوررلر
یتیمک خدمتی سلطان حاجی بایرام ملک
دیدی شیخ حامد آکا اوستنه کوکلن صفی کورر
کوردی اوکندن صکره سلطان حاجی بایرام ملک

یونس امره

حق بیزه کلدی [illegible] هادی [illegible] خبره اولور
نیرده کم کلورز شاه اولورز نیرده کم کلورز کربان اولورز
نیجه حکمتله قلورز هیچ نسنه بلنمز اولورز
نیرده کم کلورز حکمتله مجالوس لقمان اولورز
نیرده کم کلورز [illegible] شرح ایلایه
[illegible] بلندن [illegible] مانی اولورز

نیرده کم چقار عرش ورزه نیرده کم اینرز تحت الثری
نیرده کم صناسن قطره بزی نیرده کم طلسم عمان اولورز
نیرده کم کورنه اولمش کدا بالی تنه کیمش عبا
نیرده کم عیسی [illegible] قبا [illegible] هماقان [illegible]
نیرده کم کورنه عاصی اولورز حق ذکرنه ما دخیلورز
نیرده کم کلورز [illegible] هم زهد [illegible] ایمان اولورز
نیرده کم کاهن [illegible] منسلمر [illegible]
نیرده کم حق [illegible] رضوان اولوسیر
نیرده کم صناسن ذره دن [illegible] بلماسن [illegible]

ساحب علیه

ایرحق [illegible] عزیز

[illegible]

الهی بهر رسالت محمد مصطفی حق
[illegible] مصطفی حق
کنا [illegible] کیم [illegible]
[illegible] مصطفی حق
الهی [illegible] قرآن
[illegible] مصطفی حق
[illegible]
[illegible] مصطفی حق
[illegible] محمد دن

[illegible] محمد مصطفی حق
[illegible] سکا [illegible] یرسکا
[illegible] محمد مصطفی

(Yunus) یونس امره

[illegible] سلطان [illegible]
[illegible] حکم [illegible]
[illegible]
[illegible] نوحه طوفان [illegible]
[illegible] عالمک علی [illegible]
[illegible] ملکه [illegible]
[illegible]

کوکلی عرشدن اولودر نیجه بیلك عرش

کوکلی ذره سینك بردننه سیدر

کوکلی سرلردر سیم عقله صغمز

حصل خاص توحید خزینه سیدر

بویکلر اشرف اوغلی رومی کوکلی

حسنق مجروح وهم ویرانه سیدر

اشرفزاده

شونلر که دوست الندن ایچدی جامی

اولر بلمدی هرگز خاص عامی

اولر اسرارك درده دائما بیلمز

اولر فهم ایلمزلر صبح وشامی

اولرده دین دنیا تدبیری یوق

اولرك فکری حقدر والسلامی

اولر وارلقلرك حقه ویررلر

اولرك حقله دائم قیامی

[illegible] [illegible] لا یحزنون

ولر مذهب ایدنمز برامای

اولرك شاننده کلدی رسول

که لا خوف علیهم حق کلامی

اولاری شرف اوغلی رومیله سور

بولاری کورستره سکامدامی

یونس

بن بنده سیر ایدر کن عجب سیره ایردم اخی

تلوسری سزده کورك دوستی بنده بولدم اخی

بنده استدم بنده بولدم بنم ایله بن اولانی

صورتنده جان اولانی کیم ایدوکن بلدم اخی

بنده استدم بلدم بنی بن اولیسم پس اولقنه

بیجمزم اندن بنی بر کزدن اول دولدم اخی

ستجم ارتم یوخسول ایکن بنم اولان کون ومکان

بردلو کچی شرقدن غربه طوب طولو طولدم اخی

منصور اولدم اولزمانده انجولك کلدم بورنده

یاقی کونی صاوور کوکه بن انا الحق اولدم اخی

نه اوده یانم داغیلم نه داره چقام بوغیلم

ایشم نتیجه دیم تفرجه کلام اخی

صورت طپراقدر بلنی کوکلم قبول ایتمز آنی

بوصورتیك جوهرینی حضرته ایر کوردم اخی

یونس کیم اولدر رسینی بویرن الوریننه جانی

بوجانلره حکم ایدنی کیم ایدوکن بلدم اخی

یونس

جان جزانت نه نسنه در عاشق انی ترك ایتمیه

برجانه بیك جان بولور سکا جانن ویرن کشی

کیمکه بو دنیادن کیچه عشق قدحك طولو ایچه

عشقه جانن صاچی بیلیه عشق کوینی دیرن کشی

جانی شکرانه ویرنده بوزین ایقلره سوره

ارنلر کوکلینه کیره حقه خبر ویرن کشی

مسکین یونس صبر ایله کل دنیانك زحمتنه

درلو جفایه صبر ایدرسن سلطانه ایرن کشی

یونس

پاپانی یوق بو یولن بو یولی کیم واره سی

مشکلی چوق بو ایشك بونی کیم باشره سی

بو یوله برق کرك کسك کرك چوق کرك

دمرکبی یوز عسکرك بوصارب یوله کیره سی

نیجه صبر صبر سی آسان ایمش بو یولدن

دوستی کیلن کشینك طوغری یلقدر چاره سی

کیمك که طوغریلق وار بیلك تمامدر اولدر

ایکی جهانه برار اولارك سرمایه سی

طوغریلق مجلغی طوغری طاقندی مکر

استغفار طاشی ایله یقله نفس قلعه سی

یمان نجقلری الله ویرر بو یولده

نفسه ویران کشینك کتمز یوزی قاره سی

یتمش بیك ایشجرسی حرامی وار بو یولده

نفسن ایمدی رمز کرك اول چریبی قره سی

سن کیر مکورای یونس اشبو یوقلق بولینه

حق یاری قیلورایسه حق دیدارین کوره سی

بركون محمد مجلسدن كلدى خطاب
سن [illegible] ذو الجلال نه طورورسن قيل برق
[illegible] حضرتى كتردى براق آتى
نوردن ايدى خلعتى [illegible] دى جوهر يوزى آق
طوردى معراج قصدينه بوينالدى ابدسته
سجده قيلدى دوسته ديمدى ياقين اراق
برقدم طاشه باصدى طاش يوريدى بله اغدى
طوره مبارك دياكى شويله قالدى معلق
طاش ايدر كلورمسين بردخى بوزين كورم
رسول ايدر [illegible] دستور ويرير ايسه حق
فرشته‌لر [illegible] براقدن ايندير ديلر
نعليني [illegible] ديلر بردم يوريدى ياياق
چون يوست دوسته قاوشدى يوزبيك كلام سويلشدى
[illegible] چون حالشدى اولدى رسول مطلق
يوزبيك يلاق يوللو بردمده واروب كله
يونس ايدر كليم اوله فخر عالم متفق
صل على المصطفى سيد الكونين حبيب خدا

يونس

تهى صنمان سزيزى دوست يوزن كوروب كلدم
باقى دولت روزكار دوست يلن سوروب كلدم
يرى كوكى يارتدى عشق ايله بونيارايتدى
تويره غمه نظر قيلدى اقصيروب دورد كلدم
آدم [illegible] [illegible]
يانيلوب بغداى يدم جنتدن جيقوب كلدم
نوح اولدم طوفان ايچون جوق چاشلدم دين ايچون
دينمه دو تمه يكى صويه غرق ايدوب كلدم
موسى اولدم طور الدم بيلك بركايم قلدم
[illegible] [illegible] اولوب كلدم
عيسى اولدم قوددرتدن بهانه برعوزرتدن
عنايت ايردى حقدن اولو ديرلدوب كلدم
محمدى بركيجه حق اوقودى معراجه

يونس

سدرتده سربوجه يوجه كوكلرى سيرايدوب كلدم
برچوب اولدم باصلدم مان صوركين آصلدم
المرايله كوكلوم كوكه صاوروب كلدم
يالكز سبحان ايدى پيغمبرلر جان ايدى
يونسده پنهان ايدى صورتده بشوب كلدم

يونس

برشاهد قولى اولمق كرك ابد معزول اولمز اوله
براشك ياصلنمق كرك لسه الذن المزاوله
برقوش اونوب اوجمق كرك بركناره كچمك كرك
برشرابى ايچمك كرك ليجنلر ايلمز اوله
باتر بحرى اولمق كرك بردريايه طالمق كرك
بركوهرچقارمق كرك صراف انى بلمزاوله
برمجلسه ايرمك كرك انده دوستى كورمك كرك
بركوز قازنمق كرك ابد فانى اولمزاوله
برطوبى طويلمق كرك برصوبى صويلمق كرك
برسوزى سويلمك كرك ملك دخى بلمزاوله
كرك
كشى عاشق اولمق كرك معشوقنى بولمق كرك
عشق اودينه ياقنمق كرك غيرى اوده يانمزاوله
يونس كبى اولمق كرك صراروبن صولمق كرك
بردرده دوشن اولمق كرك درمانى بولنمزاوله

يونس

شول كوزكه سنى كوردى اول نيه نظر اتسون
شول جانكه سنى دويدى نه تنده قرار اتسون
عشقكه دوشن عاشق درديكله يانر دون كون
وصلكدر انكا درمان حكيم نه تيمار اتسون
عشقك ازلى خواجم بوقلعده قومش وارى
بورمزى دويان عارف بوقليغى شكار اتسون
سن برغيرى سلطانسن بيجد بى نهايت سين
وصفك قلمه كلمز دل قنده شمار اتسون
نتسون يونس نتسون بويوله نيجه كتسون
عقلنى سكا ويرسون كوكلينى خمار اتسون

يونس

جزبهٔ حق المسنجه نیلسون شیخ بکا
حق تعالی ویرمینجه نیلسون شیخم بکا
جزبهٔ حسنك اچلش سن تجلی یلیوب
حق تجلی قلمینجه نیلسون شیخ بکا
تاج عزت دادحقدن باشی دونتلو کیره
باشده دولت اولمینجه نیلسون شیخ بکا
حق تجلی قلمغه دلخانه سی معمور کرك
خانه سنورت اولمینجه نیلسون شیخ بکا
داتما خرص وهوادر هب ایشم کوجم بنم
بن هوادن کچمینجه نیلسون شیخ بکا
عاشق یونس سن بوسوزی کیمدن اوکرندن بالله
حقدن الهی اولمینجه نیلسون شیخم بکا

یونس

کل ای عاشق حقی بولهیم درسن برکامل مرشده وارمینجه اولمز
رسولك جمالك کوریم درسن برکامل مرشده وارمینجه اولمز
نیجه لوکزر مرشد ارایی ارایانلر بولدی درده دوایی

بلده

بیلك بیلادا وقسان اقدن قرایی برکامل مرشده وارمینجه اولمز
اکانن عاشقلر کیدرمی یولله نیجه صادقلرین بغرینی دله
محمد دلبلادر جبرئیل بیله برکامل مرشده وارمینجه اولمز
قانسیلر مفتلر بیله کلدیلر کتابلری برییره دیردیلر
سن بوعلمی کیمدن الدك دیدیلر برکامل مرشده وارمینجه اولمز
یونس مرم بونده معنا وارایکی برکامل مرشده سنده واردیکی
حضرت موسی بحضره واردیکی برکامل مرشده وارمینجه اولمز

یونس

اویان هی غافل هی غافل اویان واربر مرشده صورنیه کلدین
عقلنی باشنه کل سن درنیی واربر مرشده صورنیه کلدین
بوبر یا یلاقدن قونانلر کوچر اجلن شربتن کشیرك ایچر
کچب فنادن بقایه کوچر واربر مرشده صورنیه کلدین
هی قولاوزسز قوشلری کوچر مرشدکامل طوغری یول اچر
مرشدسز اولان قالور شن ناچار واربر مرشده صورنیه کلدین
اخشام اولنجه یاتاق کوزتمه صباح اولنجه اوتاق کوزتمه
سن بونفسکز فرصت کوزتمه واربر مرشده صورنیه کلدین

ای یونس سن بوز کوردی کندی نفسکز ویرسن یکده
بلدم دیمه صقین بکا کل یملیی واربر مرشده صورنیه کلدین

یونس

ایدم جولان قیلانلر سیرآن مستا اولوب حیران شیخ ایشیکنه
نیجه بر الفت ایدم عزلت چکدم خلوت شیخ ایشیکنه
براقدم عاری استدم یاری کسلدم ذوالناری شیخ ایشیکنه
الدم همتی چکدم ظلمتی ایجدم حیاتی شیخ ایشیکنه
یونسم الحق دیداره مشتاق عاشقم عشاق شیخ ایشیکنه

یونس

عاشق اولدم ریره وارماغله کوکل الدم بو زیره اورماغله
ره واردم ارده بولدم مقصودی بولامادم طشردن صورماغله
بقصیلن بقدی کوردی کندزین کورمین کوستر میه برماغله
هرنیه بقدمسه ارلرا اوتورر حقی بولدم بن اری بولماغله
حقدن ایشی چون عنایت جلدی اولمز ایش کعبیه وارماغله
کعبه شیخن ایشیکدر بیلکن بولامانق یول چکوب ارماغله
برکولیدم ارنلر قلدی نظر دکنز اولدم درت یانم ارماغله

کلدی

کلدی ای یونس بوطوردم اوردو کوزتچادم قولاغم برماغله

یونس

ورد ره بانه یان یوری درمان ایرنجه عشقیله قونلق ایلیه سلطانه ایرنجه
صوکبی سیر بله بر یرده قرار ایتمه اجقاره ق بوری تا عمانه ایرنجه
غایب خورو حضیر اول شا یخلیل اکرله اسمعیل کبی سنده قربانه ایرنجه
یونسکبی صبر بله یعقوب کبی جوق اغله یوسف کبی سن تخی کنعانه ایرنجه
یونس کن بوکوهری فرج ایلمه نادانه اول یولده نلر چکدی اولکانه ایرنجه

یونس

عارفلر فتنه سوزلق صاتمیه لر عارفلرك خلصین ربایه قاتمیه لر
عارفجان ویبر طوغیز بلیچها الدقینمز یلان ایله کرچکی برابر طوتمیه لر
بابلدیکلدن بت یار بلند ایشت سوکوتیلك وجن سوزی اوزاتمیه
طوزسزیانی شریعت مو ملو بالدر تقرر دوست ایچون بالو یاغه بس نیچون قاتمیه
طلتودر سویلکل شیرین خلقلر ایکل صولندنده درویش یونس سنی نوتمیه

یونس

کوزم سنی کورمك ایچون الم سکا ارمك ایچون
بوکون بانم یولده قویم یارین سنی بولمق ایچون

بوکون جانم فدا قیلم   یارین عوض نه ویریرسن
عرض ایله اوجماغنی   درزوم یوق اوجما غیچون
اوجماق اوجماق دیدیکك   مؤمنلر الدادیغك
بر وایله برقاج حوری   هوسم یوق قوجما غیچون
بونده دخی ویردك بزه   اول حوری یی جنت وجلال
ندن دخی کیدی اوزم   سنم دیدار بچون
صوفیلره ویرسن انی   بکا سنی کرك سنی
بنم هیچ هوسم یوقدر   شول بر قوج توپرا غیچون
یونس حسرتده در سکا   حسرتنی کوستر اکا
یشك ظلم دکلسه   ددایله داد سنکیچون

یونس

بوکون صحبت بزم اولدی   بزه بزم دویان کلسون
بزه عشق زهر زیر مشدر   نوش ایدوب دویان کلسون
بو عشق میدانی ایچنده   چغرنم براواز ایتدم
موزنك بزم اولدی   امام اولدی اویان کلسون
قناعت خرقه سنی ایچنده   سلامت باشنی چکدك

منهو

ای یونس حقی بیلن   سوبلمز هرکز یلان
یکیلك کیله کلن   طوغری یول وارمش دکل

یونس

سن برکوکل یقار سن   بوقلد یغن نماز دکل
یتمش ایکی ملت دخی   الن یوزین یومز دکل
جان اوددر کیله حقه ایره   آیق اوددر کیله یول واره
راو اولدر اچقده طوره   یوکسك بقان کوزد کل
قنی ارنلر کجدیلر   دنیای قویوب کوجدیلر
[illegible] اغوب اوجدیلر   بونلر هما ورقاز دکل
متکبر ایله مذنبی   صایمه بچوغه انلری
طریت آخوره اوربولاری   هرکیمکه عاشق باز دکل
یونس بوسوزلری جاتر   صانکه بالی یاغه قاتر
التنی صرافلر صاتر   یکی کوهر د رقوز دکل

یونس

برآی کوردم بوکیجه   قوبرجلر دن یوجه
سردی عقلم جانم   بیلمزم حالم نیجه

ملامت کوملکن بیچدنك   حریفا اولوب کیرن کسون
بو عمانده ولی دنیو   کوهر وار دیانه کیرمس
بهاسز انجو بولنماز   جانه مایه قیان کسون
صورت نقش کیدر مکانه   کوکل ملکی تمیز ونیز
افر رخت صوبی جاتلر   کوکل رنکین بویان کسون
یونس مسکنی کورن کمه   الینه بر دتیران انش
عاقلر اوقیا ممش   بو معنیدن دویان کسون

یونس

نهی کورمك کسه دیی   هیچ هیچ کمسه بوش دکل
اکسکلك کیله نظر   رندلر حوش دکل
کوکلیکی درویش ایله   دوست ایله بیلش ایله
عشق اری شول معنیه   درویش ایچی بوش دکل
درویشلر بیلور درویشی   حق یولینه طور منیی
درویشلر هما قوشی   چایلق ویایقوش دکل
درویشلك اصلی جاندن   کچك ایکی جهاندن
[illegible] ویرر سلطاندن   یالوکه یاد قوش دکل

(مبر)

ول ایك شعله سندن   عالم منور اولدی
صنا سنکم آچلدی   اوچ مقدان بر درجه
اول محمد نور بیلدر   خلیل الله ستر بیلدر
کوکلده که چراغی   یاندردی اول خواجه
عاشقلرك سوزندن   قان یاشی اقر کوزندن
هرکیم عاشق اولمدی   بکز قوری غاجه
قوری اغاجی نیدرلر   کسوب اوده اترلر
بلبلر سویلشیجك   نوبت دکلز درجه
یونسی اوکن اوکسون   یونسه سوکن سوکسون
کچه صویه جبالوبن   یانه طورارته کجه

یونس

سالکك مطلوبی هودر   عارفك عرفانی هو
عاشقك معشوقی هودر   طالبك سیرانی هو
شرجان اهلینه صوردم   دیدی هودر لامکان
لامکان اهلینه صوردم   لامکانك کانی هو
بزدمنده اولان کشی یه   صوردیلر دردا اصلن

سنی هودر فصلی هودر   دردمك درمانی هو

عالمك نوحن منور   قبلدی نوز هوبیله

ذکری هودر فکری هودر   سری هودر شانی هو

عاشقك سری زلدت   بر اولوبدر نوربیله

بومعماده مسلسل   کیم انك دیوانی هو

یونسك بغری باشی   هو عشقی هودر شوقی هو

پردواسز درده دوشمش   ناله وافغانی هو

یونس

بودرویشلك طوراغی   بر عجیب طوراقدر

درویش اولان کشییه   اولودرلك کرکدر

چون بنده درلك اوله   حقله برلك اوله

وارلغی الدن شوبوب   راده قوللق کرکدر

قوتلق بیله رینه   شرقدن غربی کورینه

سندن خبر صورانه   دی مسکنلك کرکدر

مسکین اوله کورباری   بنلکدن یوق یوری

کوکنانه بنلك اولان   درویشلکدن ایراقدر

بچوق

مدعیلر آتر طاشی   کلسون قبول ایدن کشی

یونس

ای خواجم سنی کورلدن   کوز بیله جهان کورنمز

بن سکا کوکل ویرلدن   نه جهان بوجان کورنمز

عاشقك بغری باش اولور   کوزلری قنلو باش اولور

سری عالمه فاش اولور   اراده زبان کورنمز

نیدربنی جلالك   مشتاق جان ستر جمالك

کتمز کوزمدن خیالك   بوحسنه کوکلم خوش اولدی

جملدن الم بیهوش اولدی   اراده هجران کورنمز

یونس استدی میدانی   باشده صوب الده چوکانی

ترشی اوستنده درسیزنی   اراده رضوان کورنمز

یونس

بکی جهان زندان ایسه   کرك بکا بستان اوله

ایرق بکا نه غم غصه   چون عنایت دوستدن اوله

اولدی دوستنوزین کوردی   کوزم ارنلره طپراق یوزم

سوزم بیله اشبو سوزم   کرك شکرستان اوله

سوز بیله نه

چوقلر بنم دیدی   وارلغن ارده قودی

ارنلرك همتی   برزدن کوکه درکدر

بودرویشلك پرآتن   وقومادی مفتلر

کیم نه بلیسز بونی   بوبر کزلو وراقدر

یونس سن عارفیسك   آکلدم بلدم دیمه

طوت مسکنلك اتکن   آخر سکا کرکدر

یونس

عجب کل درتلی اولسه   عشق اودینه یانن کیشی

عشقه یقین بوریه سن   ایوادین صانن کشی

چون صاقنور ایوآرین   بر قلسون الدن عشق بودن

تیز یولکدر قنادین   چرق بوداغه قونان کشی

شول کوزلرم باشله طوله   صالدی بنی اوزاق یوله

درتلی حالن نه بیله   یورکی صاغ اولان کشی

شول کوزلرم یوله بقر   نم ایدر یاشم آقر

غیری یوزه نیجه بقار   دوستجمالك کورن کشی

یونس یوله قوده باشی   آقر کوزلرینك یاشی

هر عویدن کچن کشی   حقدن بکا اوچن کشی

عشق شرابن ایچن کشی   کداسرك که مستان اوله

سنسز ایکی جهان بکا   زندن کورینور کوزیمه

سنك عشقك کورن کشی   کرك خاص مخاصان اوله

عشقه دویامدی اوزوم   کلسز آقر ایکی کوزم

یونس سنك اشبو سوزك   عالملره داستان اوله

یونس

یشیدیکز یارنلر   عشق برکونشه بکزر

عشق اولمیان کوکل   مثالی طاشه بکزر

طاش کوکلده نه بتر   دیلنده اغو طوتر

نیجه یومشق سویلسه   سوزی صواشه بکزر

عشق اولان کوکل یانار   یومشق نورموم دونر

طاش کوکلر قرارمش   صربی قتی قیشه بکزر

اول سلطان قپوسنده   اول حضرت طپوسنده

عاشقلرین بلدیجی   هر دم چاوشه بکزر

کچ یونس اندیشه دن   نه کرك بوپیشه دن

اره عشق کرك اویدن   اندن درویشه بکزر

یونس

مسکنیدن بولدیلر   کیمده ارلك وارایسه
شرط یاندن آشرلر   بو کسکدن بقارایسه
کوکل بوکسکده کزر   دم مبدا یوزندن ازاره
صواش یوزندن [illegible]   ایجنده نه وارایسه
آق صقاللو بر قوجه   بالمزکه حالی نیجه
اماك چکده سین نیجه   برکوکل یقارایسه
[illegible]   ارغاده انی صان
درت کتابك معنیسی   بودر عقلك وارایسه
یونس بوندن [illegible]   [illegible]
[illegible]   سوزی کن [illegible]

یونس

بو ساقیدن [illegible] شراب   عرشدن بوجه میخانه
اول ساقیله مشترلر   بوز جاناك پیمانه سی
[illegible]   انده جکر کتاب اولور

اول

اول شمعه کیم بزده بلر   ای کونش پروانه سی
بزم مجلس مشتارینك   دملری تالحق اولور
یوز حلاج ومنصور کبی   الك کینه دیوانه سی
اول مجلس بکر یلری   ابراهیم ادهم دربری
بلخ شهرنده یوزبیك اولده   هر کوشه ده ویرانه سی
عشق اودینه یانانلرین   کلی وجودی محو اولور
اول اود بو اوده بکزمز   هیچ بلورمز زبانه سی
یونس بوکونه سوزلر   صقین غافلره دیمه
بالمزسین نیجه کجر   غافلرینك زمانه سی

یونس

اندن بیرو بیریلدم   دوست [illegible] بلمز کلدم
بو عالمه اججقیجق   بر عجب [illegible] کلدم
اول دوست آچدی کوزمی   کوستردی کندوزمی
کوکلمده کی [illegible]   سویلمکه [illegible] کلدم
کورنه یوادن ارجلدم   حلقه یازوی [illegible]
عشق طوزاغینه دوشکل   طوتلدی [illegible] کلدم

طوزاغه دوشن کولمز   عاشق هیچ راحت اولمز
سویلرم دل بلنمز   بر عجب ایله کلدم
بن بو ینده کلدم ایسه   ایلرمه کیدو کیدم
صانمه که بنی بوینده   التون ومال کلدم
[illegible] قالم قیا   بوتمش یکی دیلده
اوچی کشورب بونده   بوملکی سورمکه کلدم
نه حالده یرنده بیلم   طوزاقده یتنه کولم
بو غنجه بلبلم   [illegible] کله کلدم
کل محمد دریلر   بنبزانك یارنیدر
اول کلیله ازلی   جهان [illegible] کلدم
مسجد و مدرسه [illegible]   چوق چوق عبادت قلمشم
عشق اودینه یانوبن   اندن بریله کلدم
قدرت صورت یاپمدن   فرشته لر طاپمدن
عالمی خلق طوتمدن   ایلرو یولم [illegible] کلدم
ینه یونسه صوردم   حقك نورینی کوردم
اغلرکن دیدار کوردم   شاد اولوب کله کلدم
[illegible] یاپمدن   [illegible]
[illegible] اولوردم بن   [illegible]

ازه عشق کرك اویدن   اندن درویشه بکزر

يونس

مسکنیدر بولدیلر   کیمده ارلك وارایسه
شرد یاندن آثرلر   بوکسکدن بقارایسه
کوکل بوکسکده کزر   دمبدم یولدن ازاره
صواش یوزندن شوصیلر   ایجنده نه وارایسه
آق صقاللو بر قوجه   بلمزکه حالی نیجه
امک چکمه سین هیجه   بر کوکل بقارایسه
[illegible]   ارغاده انی صان
درت کتابك معنیسی   بودر عقلك وارایسه
یونس بولدن [illegible]   بوکسک [illegible]
[illegible]   سود یکن [illegible]

يونس

بر ساقیدن [illegible]   عرشدن بوجه میخانه‌سی
اول ساقیله مشتریلر   بوز جانلرانك پیمانه‌سی
[illegible]   [illegible] اولور

اول شمعه کیم بزدیلر   ای کونش پروانه‌سی
بزم مجلس مشتاریلرنك   دملری انالحق اولور
یوز حلاج ومنصور کبی   انك کمینه دیوانه‌سی
اول مجلس بکریلری   ابراهیم ادهم دربری
بلخ شهرنده یوز بیك اولنده   هر کوشه‌ده ویرانه‌سی
عشق اودینه یانانلرین   کنی وجودی محو اولور
اول اود بو اوده بکزمز   هیچ بلورمز زبانه‌سی
یونس بو کونه سوزلری   صقین غافلره دیمه
بلمزمسین نیجه کجر   غافلرینك زمانه‌سی

يونس

اندن برو یوریلدم   دوست ایینه بلمکه کلدم
بو عالمه اججق   بر عجب خانه [illegible] کلدم
اول دوست آیده کوزیمی   کزسترزدی کندوزمی
کوکلمده کی رازنی   سویلمکه دلمکه کلدم
کورنه یوادن ارجلدم   حلقیه یازمی آجیدم
عشق طوزاغینه دوشکن   طوتلدم [illegible] کلدم

طوزاغیه دوشن کولمز   عاشق هیچ راحت اولمز
سویلرم دل بلتمز   بر عجب ایله کلدم
بن بو یونده کلدم ایسه   ایلرومه کیدروکیدم
صانمه کر بنی بونده   التون ومال‌ده کلدم
[illegible] قالمه قیادا   بو یتمش ایکی دیلده
اوتی کشور بونده   بوملکی سورمکه کلدم
نعمت الله بیرونده بیلم   طوزاقده بهنه کولم
بو غریبجه بلمبلم   [illegible] کلدم
کل محمد دریلر   بنبی انك یاردیدر
اول کلیله ازلی   جهانه [illegible] کلدم
مسجد ومدرسه [illegible]   چوق چوق [illegible] قانشم
عشق اودینه یانوبن   اندن بر [illegible] کلدم
قدرت صورت یاپمدن   فرشته‌لر طاپمدن
حالی خلق طوتمدن   ایلرو یولم [illegible] کلدم
ینه یونسه صوردم   حقك نورینی کوردم
اعملرکن دیدار کورکم   شاد اولوب کلمکه کلدم
[illegible] سندن یانه‌دن   [illegible]
[illegible] بن یانه‌دن   [illegible]

DÜZELTME

Divan'ın 17. şiiriyle 21.şiiri metin tenkidi sırasında yer değiştirmiştir.Dolayısıyla huruf-ı hece sisteminde bir hata meydana gelmiştir.Dipnotlarda da aynı kayma söz konusudur.İki şiiri ve dipnotlarını ileride düzeltmek kaydıyla, aynen bıraktık.